8-71

PL
189
M44
1897
v.1-2

Mehmed Salahi Bey
Kamus-ı 'Osmani

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

1315
vols 1-2

قاموس عثمانی

ترکجه ده قوللانیلان عربی، فارسی، اجنبی کافهٔ لغاتی حاویدر

Mehmed Salâhi Bey

محرری

محمد صلاحی

Kāmūs-ı ʿOsmānī

صاحب وناشری :

احمد مظفرالدین

معارف نظارت جلیلەسنك ۵۹ نومرو و فی ۱ نیسان سنه ۳۱۲
تاریخلو رخصتیله طبع اولونمشدر

مهرسز اولانلر ساختەدر

استانبول

(محمود بك) مطبعەسی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جادەسنده
نومرو ۷۲

۱۳۱۳

بسم الله الرحمن الرحيم

PL
189
M44
1877

ارباب عرفانك نزدنده وارستهٔ بيان بولنديغى وجهله لسان عثمانيده مستعمل اولان لغات عربيه‌نك اكثرى معانئ اصليه‌لريله قابل تطبيق اولميه‌جق معنالرده قوللانيلمقده وهله اصطلاحات مخصوصه‌مزدن بولونان بر طاقم كلمات لسان عربى يه مخصوص لغات كتابلرنده هيچ بولونمامقده اولديغندن ولغات فارسيه‌دن معانئ اصليه‌لريله قوللانيلانلرك محل وطرز استعماللريله بونلرك تركيبات مخصوصه ايله نقل وهانكى معنالره دلالت ايتمكده بولوندقلرينه دائر تعريفات وايضاحات كافيه سرد وتمهيد ايدلديكى تقديرده مبتديلرجه نه قدر سهولت ومنفعتى موجب اوله‌جغى بديهى بولونديغندن لسان عثمانى يه مخصوص ايضاحلى، مثاللى بر لغات كتابنه فوق العاده لزوم واحتياج كورلديكى جمله‌جه مسلمدر .

واقعا الده مدون بولونان بيوك . كوچك برقاچ دانه لغات كتابلرينك بر . ايكيسندن ماعداسى كويا لسان عثمانى ايچون ترتيب وتدوين اولونمش ايسه‌ده بونلرده اكثر لغاتك معانئ عربيه‌سى كوستريلوب شيوهٔ عثمانى يه مخصوص معنالرى تعريف وايضاح ايدلمه‌مش وصورت استعماللرينه دائر ادبيات عثمانيه‌دن امثلهٔ مناسبه ايراد قلنمامش اولديغندن ارباب مراجعتك استفاده‌سنى دكل تغليط اذهانى موجب اولدقلرى ناقابل انكاردر. مدونات موجوده آراسنده صورت مطلوبه‌ده تحرير ونشر ايدلمكه باشلانمش اولان بر ايكى كتابك دخى كافهٔ لغات مستعمله‌يى حاوى اولمديغى وناتمام قالديغى حالده مظهر رغبت عامه اولمسى اوبابده‌كى لزوم واحتياجى بر قاتدها ارائه ايتمش واشبو « قاموس عثمانى » نك تحرير وتدوينه بخش جرأت ايلمشدر .

بو كتابك مكمليتنى ادعا ايدمم. چونكه عاجز برقلمك محصولى ده البته ناقص وناچيز اولور. بونكله برابر ديكرلرينه نسبتله استفاده‌يى موجب اوله‌جق صورتده ترتيب ايدلديكنى ده عرض ايتمكدن كرى طورهمم .

« قاموس عثمانى » ايكى بيك صحيفه‌دن واوچ . درت قسمدن مركب هم

بیوك بر مجلهٔ لغات وهم مشاهیر ادبای عثمانیه‌نك آثار منظومه ومنثوره‌لرندن استشهاد اولونان بیكلرجه امثلهٔ ادبیه‌یی حاوی بر مجموعهٔ ادبیات دیمكدر .

بو لغات كتابنده یكرمی درت پونتولق قالین وحركه‌لی حروف ایله ترتیب اولونان هر كلمه‌نك یانه نظرءً اولاده هانكی لسانده بولوندیغنی ارائه ایچون ، عربیدن بولونانلره قوس ایچنده بر عین باشی وفارسیدن اولانلرده‌ده كذلك قوس داخلنده بر فه باشی اشارت وضع ایدلمش ومولداتدن بولونانلر ایله لغات اجنبیه آیریجه كوسترلمشدر . هر كلمه‌نك معانیٔ مختلفه‌سی اشارات مخصوصه ایله یكدیكرندن تفریق اولونوب هانكی معناده چوق ویاخود آز قوللانیلمقده ومعناجه متقارب بولونان ایکی كلمه‌دن هانكیسی ترجیح اولونمقده ویاخود هانكی كلمه مهجور حكمنده اولوب الیوم هانكیسی ونه صورتله استعمال قیلنمقده بولوندیغی ایضاح وبیان اولونمش وارباب رغبته سهولت بخش اولمق اوزره « قاموس عثمانی » نك شمدیلك بش یوزی متجاوز بیوك صحیفه تشكیل ایده‌جك اولان اشبو قسم اولی ایچون (اون غروش) آبونه بدلی وضع وتعیین قیلنمشدركه بویله بر كتاب ایچون بوقدر بر بدل اشتراك تعیینی پك منصفانه ایدوكی انكار اولوناماز .

هفته‌ده سكز صحیفه‌دن مركب اوله‌رق لااقل ایکی جزء نشر اولوناجق وهر جزء الدن یكرمی پاره‌یه صاتیله‌جقدر . بهر قسمك ختام طبعنده یكرمی غروشه فروختی مقرر اولدیغندن شمدیكی آبونه بدلی فیئات موضوعه‌سنك نصفی دیمكدر . درسعادتده باب عالی جاده‌سنده ٢٦ نومرولو مطبعهٔ عامره كتبخانه‌سنده یالكز برنجی قسم ایچون اون وطشره‌لرده تعیین ایدیله‌جك محللره كوندرلمك اوزره پوسته اجرتیله برابر یكرمی غروشه آبونه قید وطبع اولان جزءلر توزیع اولنور .

محمد صلاح الدین

آ ـ ا [حرف] همزه ایله الفدن مركبدر. لسانمزده مدلی الف، اوزون الف دینیر واكثریا مقام استغرابده و بعضاً ادات ندا، تنبیه، تأكید، عتاب اوله‌رق قوللانیلیر. [آ!. بونه ؟.، آ!. شوكا باق، آقوزوم، آكلم. آجام كلسه‌ك آ. آمرسم !. بویله سویله‌نیرمی ؟.] كبی. بو الف كندی صداسنی چیقارمغه ینه كندیسی واسطه اولور. وقتیله شو (اا) صورتله یازیلیردی. بو، ایكی الف دیمكدر. مؤخراً بو (~) اشارت وعلامت احداث والفك اوستنه وضع اولونوب دیگر الف حذف ایدلمشدر.

الفبای عثمانیده برنجی حرف اولان همزه والف ابجد حسابنجه زیج و تاریخلرده (۱) عددی حكمنده استعمال اولونور. الف صدای اصلیسنی كوسترمه‌یوب ماقبلنده‌كی حرفك اوقونمه‌سنه دلالت ایدركه اوحالده حرف مد دیمكدر صدای اصلیسی چیقارلدیغی حالده همزه دینیلیركه حرف عادی دیمكدر.

آیِب [ع] كری دونیجی، كری دونن: [او، بنی سزكله برابر كورنجه آئب وغائب اولدی.]

آئول [اساطیر یونانیه‌دن] روزكار معبود موهومی.

آب [ف] صو، عربجه‌سی «ماء». استعاره صورتیله حسن ولطافت، ضیا و شعشعه معناسنده ده قوللانیلیر. بو معناده اكثریا [آب و تاب] طرزنده استعمال اولونور. آتیده‌كی مثاللرده هر ایكی صورتله‌ده قوللانیلدیغی كوریلور:

« آب زمزم كبی صاف و براق »
(لا)

« باشلاسه‌م معراجنی تحقیقه آب وتاب ایله »
(نفعی)

« سیر قیل كور كیم كلستانك نه آب وتابی وار »
(فضولی)

آباء [ع] بابا معناسنه (أبْ) ك جمعی. بابالر:

« زیب وفر بولدی ینه مسند آبای عظام »
(حاذق)

« اتمشیدی چون ظهور راول نوروب »
« جبهۀ آبا و اجدادنده هپ »
(عبیدی)

[زیرا بوراده بكرشلیلرك آبا واجدادلرندن ایشتمدكلری بر مانعه واركه.]
(بوسنه مكتوبی — جودت پاشا)

آباب [ع] (اب) ك جمعى . اوتى چوق يرلر ، مرعالر . آثار قديمه‌ده نادراً قوللانيلمشدر . .

آبِ آتشپاره [ف] قيرمزى شراب :

« آبسك معنيده اما آب آتشپاره‌سك »
(نفعى)

آبِ آتشرنك [ف] كذلك قيرمزى شراب § مقدورك كوز ياشى .

« آب آتشرنكه قانماز سوديكم »

آبِ آتشمزاج [ف] شراب . يالكز (اتشمزاج) بدخوى ، حديدالمشرب ديمكدر .

آبِ حسرت [ف] اشك نوميدى ، مأيوسيتله دوكيلن كوزياشى .

« آب حسرت دوكيلور ديده‌لرمدن هربار »
(خيالى)

آبسنت [فرانسزجه‌دن] پلين اوتى . برنوع ايچكى دركه پلين ايله اسپرتويى تقطير ايدرك استحصال اولونور .

آبِ شور [ف] آجى صو :

« آب شورى كيمسه ايچمز ، آب شيرين اوستنه »

آبِ شيرين [ف] طاتلى صو ، شربت .

آبِ طرب [ف] شراب :

« جوشش آب طربله اولدى مطرب نعره‌زن »

آب انكور [ف] اوزوم صويى يعنى شراب :

« مست عشقم آب انكور ايسته‌مم »

آباد [ع] (ابد) ك جمعى . لسانمزده بعضاً (ابدالآباد) طرزنده قوللانيليركه اصلا ، هيچ بر زمانده ديمكدر .

آباد [ف] معمور ، خرابك عكسى :

« بودار محنده ويران اولمايوب آباد اولمق ديرسه‌ك »
(سهيلى)

« معدلت آباد ايدر ويرانه‌يى »

آباد [ف] ادات كثرت اوله‌رق محل ومكان معناسنه قوللانيلير : سعد آباد = كاغدخانه ، شمس آباد ، محو آباد كبى .

« بارك الله اى بهشت آباد ، وى رشك جنان »
(نفعى)

« ايلر آنى صانكه جنت آباد »

« دنيا » بر خراب آباد ويرانه دركه مظهر آبادانيده كوزوكور .
(سنان پاشا)

آبادان [ف] كذلك معمور ، خراب اولمايان :

« جهان معمور وآبادان اولوب خلق اولدى آسوده »
« زمانده ظهور ايتدى نيجه آثار سبحانى »
(همدمى)

زمان ميمنت نشانلرنده ممالك محروسهٔ عثمانيه معمور وآبادان اوله‌رق صحن جهان پرامن وامان ايدى .
(قوجى بك رساله‌سى)

آبادی ، آبادانی [ف] معمور اولق وهرشی یولنده ودوزکون اولق ، منتظم اولمق :

[معدلت موجب آبادانی ، آثار آبادی بادیٔ رفاه وشادمانیدر .]

آبادی [ف] ایپکدن معمول برنوع هند کاغدیدر . اکثریا خطاطلر قوللانیر : آبادی اوزرینه یازلمش برکلستان سعدی .

آبار [ع] قویو معناسنه اولان (بئر) ك جمعی . قویولر .

« قالور آبار ضلالنده عزازیل کبی »
« دین عشقکه کیم اورمسه اخلاص ایله چنك »
(کاظم پاشا)

آبار [ف] حساب دفتری : آبار تجار . بعض محللرده قوللانیلیر .

آبازا [اسم] قره‌دکزایله قوبان نهری آراسنده مسکون بر برقبیله‌نك اسمیدر . بو قبیله افرادینك چوغی ١٢٨٤ و ١٢٩٤ سنه‌لرنده اناطولی‌یه هجرت ایتمشلردر .

« کرچه چرکس ، آبازا اویله دکل »
(نابی)

آباژور [فرانسزجه‌دن] لامبه شیشه‌لرینك ، موملرك اوزرینه کچیریلن کلاهدر . یانجوره‌ده (آباژور) دینیلیر . (یانجور) آندن غلط اولسه کرکدر .

آباط [ع] (ابط) یاخود (ابط) ك جمعی . قولتوق آلتلری . آثارقدیمه‌ده نادراً قوللانلمشدر .

آبانوز [ف] اصلی (آبنوس) . سیاه وسرد آغاج : یالسك نل دیکاری آبانوز کبی ایدی .

آب بقا ، آب حیات ، آب حیوان ، آب خضر [ف] منبعی مجهول برصو . آنی ایچن حیات ابدیه کسب ایدرایمش ! . ادبیاتده کنایه صورتیله استعمال اولونور . ارباب تصوف عندنده عشق حقیقی‌یه اشارتدر .

لعل جان بخشی اولنجه کویا
ایمره نیردی ابنسه آب بقا
کون یوزندن اوتانوب آب حیات
مسکن ایتدی ورای ظلمات
اول سیه جامه‌ده اول فخر جهان
آب حیوان ایدی ظلمتده نهان
(خاقانی)

ای محی یار النسدن بر قدح نوش ایله‌ین
خضر الندن کراولورسه آب حیوان ایسته‌مز
(سلطان سلیمان)

اولمایان مایهٔ فیض از لیدن سیراب
آب خضری ینه خضر اولسه‌ده رهبر بولاماز
(قوجه راغب)

آب حیوانسین یاخود لعل لب جانانه‌سین
(نفعی)

آبخور ، آبخورد [ف] نصیب . قسمت :

« آبخوردی هرکسك عالمده اولمازمطرد »

آبخیز [ف] طالغه :

« بحر عشقك آبخیزی پك شدید »

آبدار { [ف] تازه، صولى: ميوهٔ آبدار. § لطيف. طراوتلى: شعر آبدار § زاغلى ، جوهرلى: تيغ آبدار .

« تيغ سرتيز آبدار ستم — رياضى »

« بادهٔ جانبخش نظم آبدارم نشوه‌بار »

(نظيم)

هپ آبدار و هر دانه‌سى بر ياقوت رمانى يه مماثلدر .

(بوسنه مكتوبى — جودت پاشا)

اكثر لشكر بى طعمهٔ شمشير آبدار ايدوب قلعه‌يى يدلرندن تخليص ايلدى .

(قوچى بك رساله‌سى)

آبِدْ { [ع] مثل ، ياكلتماج . جمعى (اوابِدْ) در . جمعى نادراً قوللانيلمشدر .

آبدانْ [ف] صو قابى ، قوغا :

« آبدانى شمدى قيردى باغچوان »

آبْدَسْت { [ف] طهارت معلومه ، عباداته باشلامازدن اول بدنك بعض قسمنى يقامق . عربيده (وضوء) دينير . « آبدست » تعبيرى بين العوام محاورانده تعزير و آزار حكمنده قوللانيلير : آبدستسز نماز قيلنماز . آبدستمده شبهه يوق = مطمئنم . آبدست ويرمك = تعزير ، تكدير .

آبْدَسْتانْ { [ف] ابريق . ايچنه صو قونيلوب ال يقانه‌جق قاب .

آبْدَنْدانْ { [ف] شاشقين ، عاجز ، ساده‌دل .

« ايسته‌رم بر خادم اما آبدندان ايسته‌مم »

آبِدَه { [ع] مشهور وقعه ، وقايع و آثار مشهورهٔ اسلاف . قابل تنظير اولمايان اشعار لطيفه .

آبْراشْ { [ع] آلاجه‌لى ، بنكلى آت § بياض وقيرمزى آلاجه‌رنك . لسانمزده وجودنده سام لكه‌سى بولونان آدمه ده (آبراش) دينير .

آبْ راهْ [ف] صو يولى ، مجرا .

آبِ رُوى { [ف] يوز صويى ، شرف ، حيثيت ، ناموس § مدار افتخار . (ب ايله ر) ييتيشك يازلمالى .

« آب روى دولت جمشيد و آيين پشنك »

(نفعى)

« آب روى امت آخرزمانيدر سوزم »

(وله)

« سن ينه برونياز عاشقى پيدا ايلدك ؟ »

« كويكه يرير دوكولمش آب روالر وارايدى ! »

(نديم)

آبِ رَوانْ { [ف] آقار صو ، مجازاً حيات معناسنه قوللانيلير :

آب روان موجب نشاط جناندر .

صافدر آب روان كبى اودكلو نظمم

كه يازاركن قلم چابك روز ييديده خرام

(نفعى)

(كوياچمن عالمه بر آب رواندر — نفعى)

آبْرِيزْ { [ف] آياق يولى ، آبدستخانه § ابريق ، چركاب چوملكى ،

پسلك دوكيله جك معروف قابدركه
اسانزده تحريف اولونه رق (حاورور)
دينير .

آبِ زَرْ [ف] آلتون صويى :
(نعت پاك مصطفايى آب زرله يازمالى)

آبِ زِنْدَگانى } [ف] آب حياته
آبِ زِنْدَگى } باقالى .

آبِزه [ف] صو صيزينتيسى ،
صو قايناغى .

آبِسْتَن [ف] كبه قادين . ديشى §
حاوى :

آبستن صفا وكدر در ليال هپ
كون طوغمه دن مشيئه شبدن نه لر طوغار
(رحمى)

مادرى خصمنه اولماز بيله رك آبستن
(عزت ملا)

آبِسْتَه [ف] سوورولمش . حاضر
ترلا .

آبسوار [ف] صوده يوزن ، صو
اوزرنده كى قابارجق ،
حباب .

آبْشار [ف] صو شارلتيسى .

« دوچشم آبشارم بلكى يوللرده قالمشدر »
(نابى)

« باشكه ويرمزمى آغرى آبشارك شدتى ؟ »

آبْشُخور [ف] صو يالاغى ، صو
تكنه سى .

آبْشِناس [ف] صو بولجى ،
دكز قلاغوزى .

آبِق [ع] بلا سبب افنديسنك
ياننده ن قاچان كوله § جيوه :
(ايكنجيسى كانه برعبد آبق واحسانه غير
لايقدركه اسير قيد وبند وسر برهنه
وعاجز ومستمند مولاسنه مردود)
« موضوعات العلوم — طاشكبريلى زاده كمال الدين محمد »

آبِكار } [ف] سقا . صوجى §
آبِكَش } صو دولابى باركيرى .

آبِكاه [ف] صو ياتاغى ، صو
بريكن چوقور .

آبْكُور [ف] لغم ، پيسلك
آقه جق يول ودلياك .

آبِكُون [ف] مائى ، رنك
هوائى :

« آبكوندر كنبد دوار رنكى بيلمزم »
« يا محيط اولمش كوزمدن كنبد دواره صو »
(فضولى)

آبِكُونْ قَفَس [ف] سما ،
كوك :

« جان بلبلنك بودر صفيرى »
« فرياد بو آبكون قفسدن »
(معلم ناجى)

آبْكير [ف] صو بريكن ير ،
چوقور :

« آبكير اولور اوراوكلشن ، كلى نيلوفر اولور »
« فيض تأثير رخ ، ديده كريانمدن »
(فهيم)

آبگينه [ف] شيشه، صراحى، قدح ، آينه :

« برق اورر روزنلرندن آبگينه جاملر »
« كوستررد نياده جنت اولديغن كوندن عيان »
(نفعى)

« خاطر شاعر آبگينه كبى — احمد پاشا »
« آبگينه ايچنده مى كبيدر »
« لب لعلك خيالى دلده مدام »
(باقى)

آبل [ع] قويون، آت ، دوه كبى حيواناته باقمقده ماهر آدم § چاير اوتلايه‌رق صو يه محتاج اولمايان حيوان . استعمالى اندردر .

آبله [ف] سيويلجه ، چيبان ، صو قابارجغى .

آبال [ع] دوه معناسنه اولان « ابل » ك جمعى، دوه‌لر .

آبلوقه [ايتاليانجه‌دن] محاصرهٔ بحريه ، بر آطه‌يى . بر محلى سفائن حربيه‌ايله قوشادوب محال سائره ايله مواردات ومناسباتنى منع وقطع ايتمك : فرانسزلر « ماداغاشقارى » آبلوقه ايتمشلردى .

آبلى [اصطلاحات بحريه‌دن] يلكنى سرنه صاراجق ايپ .

آبلسه [ف] ترلايه تخم اكن، اكينجى .

آبنوس [ف] آبانوز دينيلان معروف سياه ، سرد آغاج .

« بو كهنه سراى آبنوسى »
« نابى »

آبو [ف] نيلوفر چيچكى .

آبوردو [ايتاليانجه‌دن] ياناشيق، صندالك كمى يه ياناشمه‌سى . كميجيلر آراسنده قوللانيلير .

آبوصه [ايتاليانجه‌دن] طوردیرمه، كمى نك باشندن ياخود قيچندن خلاطله قاره‌يه يامانمه‌سى .

آبونه [فرانسزجه دن] غزته ورسائل موقوته كبى مطبوعاته، تياترو ، سيرق كبى اكلنجه محللرينه بر مدت محدوده ايچون پيشيندن مشترى اولمق: « قاموس عثمانى » يه آبونه قيد اولونان ذوات كرام.

آب وتاب [ف]لطافت، طراوت، رونق : (آب وتاب پيكرندن نشئه كلدى مجلسه) يوقاريده دخى بيان ايدلديكى وجهله بو معناده (آب) يالكز قوللانيله‌ماز .

آبى [ع] چكينيجى، تيكسينيجى، چكينن ، صاقينيجى: اهل تقوى منهياتدن آبى اولور .

آبى [ف] صوده يتيشن . صو ده ياشايان § ماوى رنك، § آيوا دينيلن ميوه .

آبيار [ف]صولايجى، صولايان § كنايه صورتيله فيضلنديريجى .

« باغ نعمتكده اوله ميزاب كلكم آبيار »
(نظيم)

آبيارى [ف] صولايجياق :

[بو شجرهٔ عاليه‌نك محافظهٔ نشو ونماسيله ارتفاع واتساعنه آبيارىٔ

مساعی همتمندانه کر کفایت ایدر —
وداعنامه — سری پاشا]

« جواهر نوبهاری باغ کامه آبیاری قیل »
(شریف)
(بآبیاری حوض لبالب مورود — ثابت)

آبنه { [ع] یوزنده نقاب بولونان اوتانغان قادین، قیز .

آپولون { [Apollon] اساطیر یونانیه‌ده‌در. نور. علوم. صنایع ، طب معبود موهومی .

یونانیون قدیمه آپولونی ، صاچلری اوزون وطالقه‌لانمش ، نوردن بر چنبرله احاطه اولونمش ، النده بر یای و یا بر کمان طوتار غایتله کوزل بر دلیقانلی حالنده تصویر ایدرلرمش . تفصیلاتنه مطلع اولمق ایسته‌ین سعادتلو شمس الدین سامی بك افندینك (قاموس الاعلام) عنوانلی اثرینه مراجعت ایتمه‌لیدر .

آپوقوریا { یونانیدن ات کسیمی . خرستیانلرك پرهیزه کیرمه‌دن اول قرق کون ظرفنده درلو درلو مسخره قیافتلرینه کیروب اجرای رسم شادمانی ایدیشلری . روماليلردن خرستیانلره انتقال ایتمش بر عادت قدیمه !.

آپولت { [فرانسزجه‌دن] اوموزلق . آلای کونلرنده ارکان و امرا و ضباط عسکریه‌نك اوموزلرینه طاقدقلری صاچاقلی ، صاچاقسز پارلاق صاری شیلر .

آپیس { [اساطیر یونانیه‌دن] موردده آرغوس قرالنك اسمی § اسکی مصریلرك معبود اتخاذ ایتدکلری وجودی کاملاً سیاه . آلننده آق و صرتنده بیاض لکه بولونان اوکوز .

آتابك { [اصطلاحات تاریخیه‌دن] دولت سلجوقیه زماننده بعض اعاظم امرایه ویریلیر بر عنوان رسمی ایدی . ترکجه (آتا) ایله (بك) لفظلرندن مرکبدر . اصطلاحی همزه‌ء مفتوحه ایله معروفدر . اتابکان درت شعبه‌یه منقسمدر = اتابکان موصل ، اتابکان فارس ، اتا بکان آذربایجان ، اتا بکان لرستان .

« سعدی اکر ایتمه‌سه‌یدی ایراد »
« کیم ایلر ایدی اتا بکی یاد »
(لا)

آتاشه { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیت مأموری .

آتاشه میلیتر { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده کی عسکری مأموری .

آتاشه ناوال { [فرانسزجه‌دن] سفارت معیتنده کی بحریه ضابطی .

آترینه { [روجه‌دن] یومورطه‌لی بیوك كوموش بالیغی .

آتش { [ف] ترکجه‌سی (اود) در . لسانمزده شدتلی ، حدتلی ، سرعتلی معنالرینده ده قوللانیلیر : سز پیازسکز ، او نه آتشدر . آتش کبی کیتدی کلدی . آتش محمد پاشا .

« ویردم آتش دللره سوزدل آوارەدن »
« ایلەدم ایجاد بیك یانغین بر آتشپارەدن »
(معلم ناجی)

« اودر ساقیا آتش آب سوز »
« اودر ساقیا آب آتش فروز »
(یحیی)

« آتش کناری قیش کونتك لالەزاریدر »
(لا)

آتش اَفشان / **آتش فَشان** | [ف] آتش صاچان، صاچیجی . جبل آتش فشان = یانار طاغ .

آتشبار { [ف] آتش یاغدیریجی، موثر، محرق :

« نخل آتشبار عشقم روزکارمدن صاقن »
(نظیم)

« آنی یوتدی اولوب اژدرهای آتشبار شمع »
(ریاضی)

« کللری پژمردە ایلرسین یازقدر بلبله »
« وارمه باغه آه آتشبار ایله نوزوردە »
(اکرم)

« ایلەسەك عین حقارتله اکر بردم نظر »
« کورینه پروانەیە برمار آتشبار شمع »
(ریاضی)

آتشپارە { [ف] آتش پارچەسی، قیغلجم :

« عشق دیرلر نامنه دلده بر آتشپارەوار »
(ماما زادە هادی)

« شمدی خاکسترله اورتولمش بر آتشپارەیم »
(معلم ناجی)

آتشباز { [ف] آتش ایله اجرای لعب و صنعت ایدن اویونجی

آتشبازی { [ف] آتشبازلق . وقتیله محاربەلردە اجرا اولونان صنایع حربیە جملەسندن اولوب رومیلر طرفندن احداث و استعمال ایدلمشیدی :

« نصاری دولتلری کوردیلرکه عثمانلی بو عسکر ایله بتون فرنکستانی ضبط ایدەجك . همان تنظیم عسکرە باشلادیلر و آتشبازلق علمندە و عسکر اعمالندە وحیل حربیە احداثندە مبالغە ایلدیلر . — قوجه سکبان باشی » .

آتشپَرَست [ف] آتشه طاپیجی :

(آتش ایتمز بر زمان آتشپرسته مرحمت)

آتشتاب { [ف] آتش کبی صیجاق، ضیادار :

« دوشر هردام کیسویەدل بی تابدن فریاد »
« سپند آسا ایدر هرروی آتشتابدن فریاد »
(راغب)

اوروب برنعرۀ جانسوز «یاحق» ماسوایی یاق
نه دو تأثیر آتشتاب برق آهی کودنسونلر
سری پاشا

آتش تَر [ف] قیرمزی شراب :

« ترکچه آتش تری ای رند بیخبر »
« یاقشدر آل ایله اونیجه خانمانلری »
(معلم ناجی)

آتش خاطِر / **آتش دِل** | [ف] هر کوزلی سوز، سوزی مؤثر اولان، پك ذکی آدم .

مرحوم علی روحی برشاعر آتش خاطر ایدی .

آتشخانه / **آتشكده** | [ف] آتشه طاپانلرك عبادتخانه‌سی . مجوسی معبدی ؛ كلخنه‌ده «آتشخانه» دینیلیر .

« دلك تنور آتشخانهٔ سوزوگدازایله »
(نابی)

« دوشسه كمتر شرر شعلهٔ برق غضبی »
« باغ فردوس اولور آتشكدهٔ دار سعیر »
(اسكداری حق)

« باد زن بال سمندر در بو آتشخانه‌یه »
(ندیم)

« كوردی كه برتاب سمندر صفات »
« همسر آتشكدهٔ سومنات »
(نابی)

«دوشرسه ناگهان برقطرهٔ برقی بوسرمانك»
« كر آتشخانهٔ صدسالهٔ كبر ومغان اوزره »
(لا)

آتشخرام [ف] سرعتله یورین :

«شعله‌سرو آساچیقارخاكدن اول یرلرده كیم»
« پایمال توسن آتشخرام ایتدك بنی »
(ندیم)

آتشدان [ف] اوجاق ، منقل = مانغال .

« یازسه‌لر روضه‌سنك نامنی آتشدانه »
(نابی)

آتشدم / **آتشین دم** | [ف] سوزی ویاخود سسی تأثیرلی ویایاقیق اولان : عندلیب آتشدم .

« آلمش می نفس برآتشین دم »
(معلم ناجی)

آتشزبان [ف] سوزی مؤثر و یاقیق اولان :

«خصوصاأبن‌كبی برشاعر آتشزبان اوزره»
(لاادری)

آتشزده [ف] یاقیلمش ، یاقیلان :

شدت روزكار ایله بتون اورمان آتشزده اولدی . آز قوللانیلیر .

آتشزار [ف] آتشی چوق محل ، زیاده یاقیجی یر :

« حریم طور تجلایی صاندی آتشزار »
(لاادری)

آتشزن [ف] یاقیجی ، یاقان :

« وجهی وارسه سببین ایله سؤال »
« اوله آتشزن كانون جدال »
(نابی)

« یاقدك ای آتشزن آرام یانمش كوكلمی »
(خلیل شاكر)

« ای عشق بلای جانم اولدك »
« آتشزن دودمانم اولدك »
(معلم ناجی)

آتشزنه [ف] چاقماق . وقتیله چوق قوللانیلیردی .

آتش سخن [ف] سوزی غایتله مؤثر وسخت اولان ، خاطر قیره‌جق صورتده سرد سوز سویله‌ین :

« اولما عالمده صاقین آتش سخن »

آتشفام [ف] آتش رنكلی ، قیرمزی .

« بر زمانده جریان ایتسه‌می آتشفام »
(نابی)

آتَشْكُون { [ف] آتش كبى قيرمزى.
« نه اقتضا ايدر الماس ولعل آتشكون »

آتَشْكَرَه [ف] ماشه ، چيرا .

آتَشْناكْ { [ف] آتشلى ، محرق : آواز آتشناك = يانيق سس .
« سركران همتز بر جام آتشنا كدن »
« كيم چراغ مجلس جمشيد درهر قطره سى »
(هرسكلى حكمت)

« هر يولى برداغ آتشناك اولورماهيلرك »
« كرسموم قهرى اولسه روى دريايه روان »
(نفعى)

آتَشِيانْ { [ف] زبانيان ، اهل دوزخ ، جهنملك اولانلر .

آتَشِى
آتَشِين { [ف] آتشلى ، حرارتلى ، مؤثر ، آتش رنكلى ، حديد مشرب :

برآتشى اطلس خفتان اوزرينه زرهى كيمش ايدى
(كمال)
« نه معنى كوسترردوشكده كى اول آتشين اطلس »
(نديم)
« آتشين سوزلرله جولانده حكمت يوقيدر »
« نرده بر مظلم تصور وارسه احراق ايلرم »
(معلم ناجى)

[ياخود بر جهتى آتشـين آلدن باشلايه رق وطبقه طبقه پنبه ؛ ترنجى ، قاون ايچى رنكارينك — كليبولى — كمال] .

آتِى { [ع] كلجى ، كلن ، كله جك ، صوكره كى : بروجه آتى .
[هر آتى قريبدر — كمال]

« درعقب سردار عثمان اقتدار »
« ويردى برمنوال آتى برقرار »
(معلم ناجى)

[عقل كمترانه مك ايرديكى مرتبه احوال آتيه يى تأمين ايده جك شيلرى آرايوب — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا]

آثارْ { [ع] هرنه صورتله اولورسه اولسون وجوده كلن ، حاصل اولان ، پيدا ايدلمش شى . بر نسنه نك وجودينه دلالت ايدن نشانه : آثار اسلاف .
« كراولسه احتساب امرونهيى عالمه شامل »
« كورنمز چشم نركسده دخى آثار مخمورى »
(نفعى)
« ايتدم شعراى رومى تحقيق »
« آثار و زمانلريله تطبيـق »
(لاادرى)
« محورندن فلكى اوينادوب آثار صفا »
(كاظم پاشا)
« اى سليمان شـاه ! منتداركز »
« شـاكز اولاد فيض آثاركز »
(معلم ناجى)

آثامْ { [ع] كناه معناسنه اولان (اِثم) ك جمعى ، ذنبلر ، كناهلر .

آثِمْ [ع] كناهكار ، قباحتلى :
[كارنده آثم اولديغنى ايله مز خيال]
« لا »
« توبه ايلر عبد آثم دائما »

آجامْ { [ع] (اَجَمَه) نك جمعى . ميشه لك ، قاميشلاق ، آغاجلقلر

آجال [ع] مدت عمرك صوكی، موت طبیعی نك حلولی دیمك اولان (اَجَل) ك جمعی .
اندیشهٔ حلول آجال ، ماحیٔ آمالدر .

آجُر [ع] طوغله، كرهمید ، كرپیچ. عربلر (آكور) كلهٔ فارسیه‌سنی تعریب ایله‌مشلردر .

آجُری [ع] طوغله‌جی، كرهمیدجی. لسان فارسی‌ده (آكوری) دیرلر . آز قوللانیلیر.

آجِر [ع] متصرف اولدیغی شیٔ دیكرینه اجاره‌یه ویرن شخص.

آجِل [ع] عاجلك ضدی. صوكره‌یه قالان، صوكره‌یه براقیلان.

آجِلاً [ع] صوكره‌دن، صوكره‌یه براقیله‌رق : بو پاره نك آجلاً تأدیه‌سی مشروطدر .

آجِن [ع] رنكی وطعمی دكیشمش. بوزولمش پیس صو : ماء آجن . نادراً قوللانیلیر .

آجَنته [ایتالیانجه‌دن] وابور و سیغورطه قومپانیه‌لری وامور صرافیه و تجاریه شركتلری وكالتی. یاخود وكیلی § بونلره عائد ابنیه: لوید قومپانیه‌سی آجنته‌سی غلطه‌ده مومخانه جوارنده‌در .

آجیو [ایتالیانجه‌دن] (بورسا) اصطلاحاتندندر . آقچه فرقی ، صرافیه . فرق مسكوكاتك ترقی وتنزلنه مخصوص برنوع (بورسا) اویونی ، قمار .

آحاد [ع] اصطلاحات حسابیه‌دندر. بردیه‌لك اولان (اَحَد) ك جمعی ، برلر .
« هرایكی مصرعده‌كی آحادوعشرات ومآت »
(سروری)

آحادِناس [ف] خلقك صنف عادیسی . اهالینك آشاغی طاقمی . فقرا قسمی :
[مثلا آحاد ناسدن برینك بندیكی كرا عربه‌سنی نوبتندن كیرو براقامق ایجون — لوندره — كمال]

آخِیَّه [ع] اوجی یره پركیدوب حلقه‌سنه حیوان باغلانیلان ایپ § سوركلی داهیه ، بلیه. ایكنجی معناده قوللانیله‌بیلیر .

آختاپود [یونانجه‌دن] سكز آیاقلی برنوع دكز بوجكی .

آخِذ [ع] آلیجی . اخذدن اسم فاعل : (آخذ غیر معطی — حسبحال — عاصم)

آخَر [ع] باشقه ، دیكر : وقت آخره تعلیق مصلحت ایله‌مك ایجاب ایتدی . بو ایشی وقت آخره براقه‌یكز.
« بدل اولماز بوكا زیراكه سنك نامكدر »
« طوتاماز مهر سلیمان یرین آخر خاتم »
(باقی)
« بو هر یره صفت آخرده »
« دیر بومعنایی دخی بریرده »
(خاقانی)

آخِر [ع] صوك . صوكده‌كی § البته ، عاقبت :

« اوله‌لی پیغمبر آخر زمانه نعت کو »
(نفعی)
« آخر نظم داستانمدر — ریاضی »
« طاغتدی آشیان عندلیبی روزکار آخر »
(طالب)
« آخر نفس لب تعین — ضیاالدین »

آخر الامر { [ع] اك صوكره، انجامكار ، عاقبت :
« آخرالامر اولیجق روز قیام »
« جسمنه نار جحیم اوله حرام »
(خاقانی)

آخربین { [ف] هرشیئك صوكنی كوزینك اوكنه كتیرن، عواقب اموری دوشونن :
«مرد آخربین اولورمی مائل دنیای دون؟»

آخرت { [ع] انسانلرك بعدالموت واصل اوله‌جقلری عالم :
« مضیق دنیانك فضاء عالم آخرته نسبتی، تنكء رحمك فضای دنیایه نسبتی كیبدر — موضوعات العلوم — كمال الدین محمد . »
«مرد آخربین اولان چكمزمی خوف آخرت؟»
« دنیاده و آخرتده خدمت »
« لا »
« آخرت حقن حلال ایتسون بزه پیر مغان »
[عونی]

آخرین { [ع]صوكده كیلر، صوكره كلنلر. (آخر)ك جمعیدر:
اولین و آخرین .
« آخرین علم جوهر اول — ریاضی »

آخشیجان { [ف] عناصر. مفردی اولان (اخشیج) ضد معناسنه‌در .

آخور { [ف] آت ، اوكوز، اینك كبی حیواناته مخصوص بنا ، طام :
« مصرف آخوره اولدقجه زبون »
« یوریلور آتلو یایادن فزون »
(نابی)

آخورسالار — امیرآخور [ف]

آخور بكی، آخورمدیری دیمك‌ایسه‌ده لسانمزده یالكز(امیرآخور)قوللانیلیر:
« بری دربانی اواوردی بری میرآخوری»
«كلسه‌لر عالمه دورنده پشنك و دارا »
(نفعی)
« اول پاك دل كه ایدرسه تواضعندن ایدر»
« صطبل خاصنه افر اسیابی میر آخور »
(نابی)

آخوند { [ف] اوقومش، خواجه، بیوك، اواو .

آداب { [ع] (ادب) ك جمعی . قواعد ، اصول § انسانلر وخصوصیله كبار ناس آراسنده كافهٔ حركات ومعاملاتده جاری اولان اصول مستحسنه : آدابه رعایت ایتمه‌ین مظهر احترام اوله‌ماز .
[جملةً آداب سفارته منافی ومعاملات دولیه‌یه مخالف شیلر اولدیغنه مبنی — عاكف پاشا] .
« آداب ایله وار خدمت یاران صفایه »
(روحی)
[برآدم فن معانی و آداب عرب ده كمال مهارتی اولدقدن صكره — شعر وانشا — ضیاءالدین] .

آدَرْ [ع] قاصیقی جیقیق آدم . بو الانیله بیلیر .

آدَمْ [ع] ادبیاده ایلك پیدا اولان انسان . برنجی پیغمبر :

« سنکله بولدی حیات آدم صفی الله »
(نورس)

« الٰهی! طوته‌لم شیطان آدمه زرق ایتدی »
« یا اول بغدایی آدمه کیم رزق ایتدی ! »
(سنان پاشا)

لسانمزده معانی ساٸره‌ده نه صورتله قوللانیلدیغی آشاغیده کوسترلمشدر .

ارکك ، ار کیشی : بر آدم کوردم ، شو آدمی طانیرمیسکز . § تربیه‌لی ، کوزل خویلی ، طوغری سوزلی :

« آدم آدم اولمینجه آدم ایتمز آدمی »
(لاادری)

« آدم اول آدم دلا حوایه قیلدك اقتران »
(لا)

§ خدمتکار، دوست: اوفلانجه‌نك آدمیدر . § نوع بشردن هر بری ، انسان :

« آدم ز بون پنجهٔ قدرت دکلیدر ؟ »
(نابی)

«روزکارك اوکنه‌دوشمه‌ین آدم یوریلور»
(ثابت)

« بوله‌مازمدحکه‌شایان‌دییه‌جك‌سوز آدم »
(نابی)

آدَمْ پیرا [ف] مرشد کامل ، عارف الٰهی :

« بك چوغی اولمدی آدم زیرا »
« او زمان یوق ایدی آدم پیرا »
(معلم ناجی)

آدَمی [ع ف] آدمه منسوب ، آدم اوغلی . چوق قوللانیلماز :

« بو فصلده آدمی کرك شاد »
« اندوه و بلا و غمدن آزاد »
(فضولی)

آدَمِیانْ [ا ف] (آدمی) نك جمعی . تشدید ایله غلطدر .

[قیش کونی برف عالمی غرق کافور
ودیدهٔ آدمیانی آبستن نور ایلدیکی —
توقاد مکتوبی — کانی]

آدَمِیّتْ [ع] آدملك ، فضائل اخلاق ایله متصف اولمق :

« هله آدمیت ایدوب درد وغم »
« الن چکدی دامانمزدن او دم »
(عزت ملا)

« بهرهٔ آدمیّت نیدوکندن آکاه اولمایانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر »
(توقاد مکتوبی — کانی)

« سیر جاله محرم ایدوب ای پری بنی »
« بر آدمیّت ایله نه وار کوره یم سنی »
(احمد نیلی)

« حقوق الفته ناجی رعایت ایله‌ینی »
« نصل فدا ایده‌لم آدمیّت اویله دکل »

آدییو [فرانسزجه‌دن] اللّهه امانت معناسنه کلام وداعدر .

آذارْ [ف] مارت آیی : هوای آذاری ، ابر آذاری .

آذانْ [ع] (اُذُنْ) ك جمعی . قولاقلر :

[غزالینك صیت کمالی تشنیف آذان

عاليان ايتديكى صيره‌لرده ايدى كه —
مشاهير اسلام — حميد وهبى] .

« آذان‌الارنب » طاوشان قولاغى
دينيلان بر نوع اوت . وطول‌عورت
بيراغى ، « آذان القسيس » صاقسى
كوزلى و قيا قوروغى .

آدْرَسْ { [Adresse فرانسزجه - دن] اسم واقامتكاه تعريفى .

آذَرْ [ف] آتش ، اود :

« كعبه بنياد خليل آذرست »
« دل نظرگاه جليل اكبرست »
(لا)

« اينسه‌كر خاصيت حفظى سرايت عالمه »
« طرح اولوردى صفحهٔ آب اوزره نقش آذرى »
(نفعى)

آذَرپَرَسْت { [ف] آتشه‌طاپيجى ، طاپان .

آذَرْكَدَه [ف]مجوسى عبادتخانه‌سى .

لسانمزده ايكيسيده آذ قوللانيلير .
« آتش » زياده استعمال اولونور .

آذَرْيُونْ { [ف] صارى نركس چيچكى .

آذِنْ [ع] قاپوجى ، پرده‌دار .

آذِينَه { [ف] يوم جمعه . شب آذينه جمعه كيجه‌سى .

« لهو ولعب اربابى ده‌يكدل دكل بيلدم‌كوروب »
« رندو طفلك اختلاف مشربن آذينه‌دن »
(شريف)

« منحصردر فكرى داماداك شب آذينه‌يه »
(لا)

آذِىّ { [ع] دكز طالغه‌سى . جمعى (اَذاوى) در . نادرا جمعى قوللانيلير . (امواج) زياده مستعملدر .

آراء { [ع] فكر وتدبير معناسنه اولان (رَأْى) ك جمعى .

اصلى (اَرءاء) در. فقط بوقوللانيلماز :
اكثريت آرا . اختلاف آرا .

امينم كه رفقاى كرامم دخى بوبابده
آراء صائبه ومعاونت كريمانه‌لريله بنى
تقويه بيوررلر. — نطق — سرى پاشا]

« غمك‌وجودنى‌هيچ كيمسه ايله‌مز اثبات »
« قرين ثبوت فرح اتفاق آرايه »
(شريف)

آرا — ى { [ف] سوسله‌ين، تزيين ايدن ، زينتلنديرن :

مصاحب سخن آرا ، نديم مجلس آرا .

« مالك ملك آراى عالم »
(فضولى)

« شاه‌جهان آراميدر، ماه‌نوين پيراميدر »
(نفعى)

« سرور معركه آراكه دهان تيرى »
« دشمنه نقل دم وستم دستان ايلر »
(جورى)

« كرك مهرسحر پيرا ، كرك ماه شب آرادر »
(صبرى)

« صور آراى وجود اولدى دروندده هممان »
(كاظم پاشا)

« بكا منسوب ايسه بازيچه دخى عاليدر »
« شو هماى فلك آرايى بن ايتدم اعلا »
(معلم ناجى)

آراب { [ع] عقل ، ذكا § حاجت ، حيله معناريـنه
اولان (ارب) و (اربه) نك جمعی .

آراروت { [اصلی لا تينجه] هندوستانه مخصوص
بر نباتك كوكندن استحصال اولونان
نشسته . سود وشكر ايله پلته ياپيلوب
چوجقلره يديريليير .

آراستگی { [ف] آراسته لك . سوسلولك :
« برقادين بول ! . اولماسون كيم مائل آراستكى »

آراسته { [ف] سوسلو ، زينتلى . ترتيبلى : عساكر عثمانيه
آراستهٔ صفوف احترام ايدى .
« آراسته انواع معارفله وجودى »
(نفعى)
« اولسه آراسته بردم ينه برچيده اولور »
(نابی)
« آفرين اى ظفر آراسته خاقان دلير »
(اسماعيل پاشازاده حقى)
[حليهٔ معارف ايله آراسته وزيور
عرفان ايله پيراسته ــ فضولى]
اسكى زمانده برنوع متاع ، بردرلو
معمولات صاتيلان محلره (آراسته)
دينيليردى : كورجيى آراسته‌سى ،
يورغانجى آراسته‌سى ، خفاف آراسته‌سى
كبى . بوتعبير شمدى متروكدر .

آرام { [ع] صحراده . بريه ده مخصوصاً وضع ونصب اولونان
نشانه ، علامت . لسانمزده بوصورتله
قوللانيلمازسه‌ده علاوهٔ معلومات اولمق
اوزره يازلمشدر .

آرام { [ف] ديكلنمه ، سكون ، قرار ، صبر ، استراحت ،
(بلاآرام) تعبيرى ياكلشدر . چونكه
(بلا) عربى اولديغندن (آرام) ايله
تركيبى جائز دكلدر :
[وجودلر جامه‌خواب نوبهارى كبى
خفيف وجان پرور بر سترهٔ آرام ايچنه
دوشر ــ كليبولى ــ كمال] .
« جلوهٔ شاهد نظمم اوقدر نازكدر »
« كه قومز خاطر انديشه‌ده صبر وآرام »
(نفعى)
« ايلسون لجهٔ موّاج جهانده ابدى »
« لنكر بختى ايله كشتىٔ دولت آرام »
(نابی)

آرامبخش { [ف] آرام ويريجى ، ديكلنديريجى ، ديكلنديرن :
« مطرب ! كزين نيچون طوديورسين امان بزه »
« آرامبخش خاطر اولور بر مقام بول »
(معلم ناجى)

آرامجان { [ف] راحت روح ، حضورقلب § سوكيلى ،
سويلن كوزل :
« كل اى آرام جانم نور چشمم درده درمانم »
(وقعه‌نويس حاكم)
« بكاهر برنكاهك مايهٔ آرام جان اولسون »
(نديم)
« ميدر محك عاشقان آشوب دل آرام جان »
(نفعى)

آرامجو ـ ى { [ف] ديكلنمك ايستيه‌ن . آرام
آرايان :

« ایزر کامه البت اولان کامجو »
« آرار سودیکن جان آرامجو »
(معلم ناجی)

آرامجویانه [ف] آرام آرایانه ، دیکلنمك ایسته ینه یاقیشه صورتده :
« نکاه ایتدی بکا بیچاره بك آرامجویانه »

آرامجویی [ف] دیکلنمه آرامقلق ، ایسته مکلك :
« دائما بی تاب اولان آرامجویی کوسترر »

آرام دل [ف] کوکل راحتی ، سکون قلب § سویلان کوزل ، محبوبه :
« دلدن آرام آلیجی دلبر زیباسك سن »
« ینه آرام دل عاشق شیداسك سن »
(جوری)
« صداقتله خدمتده درکام دل)
« صداقتله حاصلدر آرام دل »
(معلم ناجی »

آرامساز [ف]اوطوریجی ، اقامت ایدیجی ، اوطوران :
ادرنه ده آرامساز اولان عساکر عثمانیه .

آرامسوز [ف]راحت کیده ریجی ، حضوری محو ایدن ، راحتسز ایله ین .
« سودیکم ! بوعشق آرامسوز ایله حالم یمان »

آرامش [ف] راحت ، حضور ، دیکله نش : آرامش بال ایله کوشه نشین قناعت اولمشیدی .
« ایده سرور ایله صاحبسرای آرامش »
(شریف)

آرامگاه / **آرامگه** [ف] دیکلنه جك یر ، راحت محلی . (آرامکه) نظمده قوللانیلیر :
« ای شاه حسن بونه ذقندر دیدم دیدی »
« آرامکاه روح روانکدرر سنك »
(نظیم)
« عدوکه هم اوله آرامکاه ملك عدم »
(لا)
« آرامکه مرغ ایدی دیرلر سر مجنون »
« میدان محبتده نه باشلر یووالاندی »
(باقی)
« تربهٔ محمود غازی جسمنه آرامکاه »

آرامگزین [ف] دیکله نیجی ، آرام ایدیجی ، ایدن :
کچن موسم صیفده « خالکی » آطه سنده آرامکزین ایدی .
[قدرت صانعه یه کمال حیرت وتقدیس ایله تهلیل خوان ایکن آرامکزین مهد صفا بر صبی شیرخواره نك ترنمات والهانه سنی ایشیدیویرمك — پژمرده — اکرم]

آرامیده / **آرمیده** [ف] دیکلنمش ، راحتده بولونان ؛ (آرامیده) آز قوللانیلیر :
« بز آرمیدهٔ کشتیٔ غفلتز اما »
« نفس نفس جریان اوزره در سفینهٔ عمر »
(نابی)
« دریا تعفن ایلر اولدقجه آرمیده »
(وله)

آرایش [ف] زینت ، سوس . سویله یش مقامنده استعمال اولونمامیدر :

« ماه فلك آرای سعادت كه زمانه »
« ايامنى آرايش دور قمر ايلر »
(نفعى)

« رونق افزای صدارت كه رواج بختى »
« گوهر ذاتى آرايش اركان ايلر »
(جورى)

« بو لسه شعر آينهٔ طبعمكله آرايش اولور »
« جوهر معجز نما سحر حلالك صورتى »
(نورس)

آرتيست { [فرانسزجه دن] صنايع نفيسه دن برنده اختصاصى بولونان هنرور ، بدايع پرور آدم :

[بيچاره آرتيست معشوقه سنك آرقه سندن اوقدر قوشار ، اوقدر كيدركه مقصدينه نائل اولمه دن تاب و توانى كسيله رك نوميدانه فريادلر ، مضطربانه اينلرله زمين عجز وحرمانه دوشر قالير . — پژمرده — اكرم] .

[آوروپاده « آرتيست » عنواننه مظهر اولانلر صنايع نفيسه ايچنده منسوب اولديغى هانكيسى ايسه آنى معشوقهٔ وجدان اتخاذ ايتمش — پژمرده — اكرم] .

آرد { [ف] بغداى وحبوبات سائره دن ياپيلان اون § دكرمن طاشنه بغدانى آقيدان اولوغك اسمى .

آرز [ف] ارديج ديلن نبات .

آرزو { [ف] كوكل ديلكى ، ايستك ، خواهش دل :

« آرزوى وصلتك كيتمز دل مهجوردن »
« دوراولورمى فكر صهبا خاطر مخموردن »
(راغب پاشا)

« دستبوسى آرزوسيله گر اولسه م دوستلر »
(فضولى)

« سينه ده اول نه محرق آرزولر وار ايدى »
(نديم)

« آرزوى ترك راحت وار دل ميالده »
(هرسكلى حكمت)

« آرزوايديور وصات جان بخشكى جانم »
(لا)

آرزودار | **آرزوكش** | **آرزومند** — [ف] ايستكلى ، هوسلى
آرزودار ترقى اولماق قابل ميدر ؟

« آرزومند وصال اولمقده كوچ »

آرسطو — ياخود — آرسطوطاليس | [Aristote,] حكماى قديمهٔ يونانيه نك اك مشهوريدر .

ميلاد عيسادن ٣٨٤ سنه اول ماكدونيانك (اسطاژيره) شهرنده دنيايه كلشيدى . آرسطوط ، يكرمى سنه متماديا آتنه ده (افلاطون) ك حلقهٔ تدريسنده بولونه رق زماننده معروف اولان علوم وفنونك كافه سنى تحصيل ايله مش ومشهور جهانگير ماكدونيالى اسكندر كبيرك تعليم وتربيه سنه مأمور اولمش ايدى .

مؤخراً شاكردينك رفاقتيله آسياده سياحت عظيمه ده بولونه رق تاريخ طبيعى يه دائر خيلى معلومات اكتساب ايله مشدر .

آرسطو ، وسعت قريحه ، حدت ذكا ، احاطهٔ كليه سيله حكماى يونانيه

آراسنده تفرد ایتمش وقبل المیلاد ۳۲۲ سنه‌سنده دشمنلرینك پنجهٔ حسودانه‌لرندن رهایاب اولمق املیله فرار ایتدیکی (آغریبوز) آطه‌سنده کائن (خالکیده) شهرنده التمش ایکی یاشنده وفات ایله‌مشدر. (قاموس الاعلام) ده دینیلیورکه: « آرسطو، علوم وفنونی تقسیم وتدوین وعلم منطق تأسیس ایتدیکی کبی وحدانیت آلهیه‌یی دخی اثبات واقرار ایتمشدر. »

[بعده آرسطو ارضك ثابت واطرافنده شمس وکواکب سائره‌نك متحرك اولمسنه ذاهب اولدی — لاحقهٔ تقویم — جودت پاشا]

«ایدر فهیم آرسطو ایسه‌ك سنی الزام»
(فهیم قدیم)

«دل مجنون اولوب مکتب عشقه استاد»
«ایتدی شاکر جنون عقل آرسطو طالیسی»
(وله)

«بن فلاطون حکمت سخنم»
«دل آرسطوی لوح خوانمدر»
(ریاضی)

«اودستور آرسطو عقل واسکندر صلابت کیم»
(نفعی)

«آرسطو دانشا حکمت شناسا نشوهٔ لطفك»
«مزاج کائناته کیف ترکیب تسلادر»
(صبری)

«داور عالم آرسطوی بنام دولت»
(منیف)

آرش { [فرانسزجه‌دن] اصلی یورویش معناسنه اولان (مارش) در. اکثریا عسکره قومانده اثناسنده قوللانیلیر.

آرشیدوشس { [فرانسزجه‌دن] عنوان اصالت. آوستریا خاندان حکمداریسنه منسوب قیز وقادین، بربیوك دوقه‌نك زوجه‌سی: آوستریا ایمپراطورینك کلینی آرشیدوشس (استفانی).

آرشیدوق { [کذلك] آوستریا خاندان حکمداریسنه منسوب ارکك، بربیوك دوقه: متوفی (آرشیدوق رودولف) ی استانبوله کلدیکی زمان کورمشیدم.

آرشمد — یاخود — آرشمیدش

[Archimède,] اسکی یونانك مشاهیر ریاضیوننددر. میلاددن ۲۷۸ سنه اول (سیچیلیا) نك (سیراقوسه) شهرنده دنیایه کلمشیدی. وطننده و اسکندریه ده تحصیل علوم ایدوب مصرده اختراعات جدیده سیله اشتهار ایله‌مش و نهر نیله بعض سدلر انشا ایلدیکی کبی برقاچ باطاقلغی ده قوروتمشیدی مؤخراً وطننه عودت ایدوب رومالیلرك (سیراقوسه) یی محاصره ایتملری اوزرینه اختراع ایتدیکی آلات ایله دشمن سفینه‌لرینی تخریب واحراق ایله‌مش و بو صورتله ایکی سنه وطنی دشمنه قارشی مدافعه ایتمش ایدی. قبل المیلاد ۲۱۲ سنه‌سنده مظفراً شهره دخول ایدن روما اردوسی افرادندن برنفر طرفندن قتل اولونمشدر. آرشمد، علوم ریاضیه‌یه علمی وعملی خدمت ایتمش و برقاچ درلو مقره ومانیوله

ایجاد ایله‌مشدر . (بکا بر نقطهٔ استناد
بولکز . دنیایی یرندن قالدیره‌یم .)
دیمشدر .
(تعمیر ایده مز رخنهٔ بنیاد درونی —
آرشمیدس معمار) .
(مستزاد — رئیس الاطباء جت)

آرِق { [ع] اویقوسز آدم . کیجه‌اویومایان . قوللانیلماز .

آرما { [ایتالیانجه‌دن] کمی طاقمی . سفینه تجهیزاتی .

آرماتور { [فرانسزجه Armateur] کمی تجهیزاتنه مأمور طائفه ؛ قورصان قپودانی ، سفینه‌سی .

آرما — آرمه { [ایتالیانجه دن Arma] دولتلرك ، مشهور خاندانلرك علامات مخصوصه‌سی ، نشانه .
فرانسزجه Armé « آرمه » مسلح ، سلاحلی دیمکدر . شویله Armée یازیلیرسه عسکر ، اردو معناسنی افاده ایدر .

آرمستروڭ { [انکلیزجه‌دن] بر نوع طوپدرکه موجدینك اسمیله یاد اولونور .

آرموز { [روجه‌دن] قلفات ایدیله‌جك کمی‌نك قاپلامه سنده‌استوبی طیقانیلان آرالقلر ، دلیکلر .

آرمونیك { [فرانسزجه دن] آهنك ، برنوع کوچك کوروکلی پیانو .

آرناود { [یونانیدن] لهجهٔ عثمانیه‌ده کوسترلدیکنه کوره اصلی (آلبانوت) در . روم ایلی قطعه‌سنك طرف غربیسنده آدریاتیق دکزی ساحلنه قدر متمکن برقوم . آرناودلغه « آلبانیا » دینیلیر .
« قاموس الاعلام » ه مراجعت اولونه .

آرنج — آرنك | [ف] دیرسه‌ك § (آرنك) طرز . روش معناسنه‌ده قوللانیلیر :
(آسمان پایه هماسایه همایون آرنك)
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

آروغ { [ف] کگیرمه . اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

آریا { [ایتالیانجه دن] یلکن ایندیرمك . یلکن روزکارلاتمق ، یلکن خلاطلرینی صالیویروب چکمك .

آز . [ف] حرص و طمع .
« سیر اولورمی نظر آزی تهی طبعانك »
(نابی)
« ریزه چین نعمی سفره‌کشای همت »
« امتلای کرمی دیو شکم پرور آز »
(نفعی)

آزاد { [ف] قورتولمش ، قورتیلان ، سربست اولان :
« بندهٔ مقبولی مولاسی آزاد ایله‌مز »
(نوعی)
« روز هجر اندوه سوین ای مرغ دوحم کیم بوکون »
« بو قفسدن بن سنی البته آزاد ایلرم »
(فضولی)

آزادکی { [ف] قیدالتنده اولمامق . سربستلك :
حال آزادکی ؛ طور آزادکی .

آزادَه { [ف] سربست، قید التنده اولمایان، قورتولمش اولان:
« مرغی چین دام ایدر آزاده قید چینه‌دن »
(شریف)
(غمو آلامدن آزاده برابای عدم)
(عاکف پاشا)

آزادَه خاطِرْ / **آزادَه دِلْ** { [ف] قیدسز، کوکلی خوش :
« کورمه‌دم عالمده بن برعاقل آزاده دل ! »

آزادَه سَرْ { [ف] غائله‌سز، فکری راحتده اولان، دوشونجه‌سی اولمایان :
« آزاده‌سر اولوردم آسیب درد وغمدن »
« یادهره کله‌سه‌یدم یاعقلم اولماسه‌یدی »
(لا)

آزادَکانْ { [ف] (آزاده) نك جمعی. قیدسز وسربست اولانلر.
« آزادکان قید امل سرفراز اولور »
« نازایله‌سون سپهره اوکیم بی‌نیاز اولور »
(قوجه راغب پاشا)

آزادی { [ف] سربستلك، قیدسزلق حالی :
« اسیرك خاطرندن دوراولورمی شوق آزادی »
(معلم ناجی)

آزار { [ف] اینجتمه، تکدیر، طارلمش :
« سائلی آزارایدرلر آنی بیلمزلرمی کیم »
« هردل آزارك ینه آزار دلدر کیفری »
(نظیم)
«جورو آزاری اوشوحك منحصرانجق بکا»
(حاذق)
«روزکاردن کوروبدروارایسه آزارشمع»
(ریاضی)

آزاردِلْ [ف] کوکل قیریقلغی .
نظیمك بالاده‌کی مصراعنی اوقویکز .

آزارْدیدَه { [ف] اینجیدلمش، تکدیر ایدلمش اولان اینجیدیلن، کوسکون :
« طفل آزار دیده آغلارکن کولر »

آزُرْدِگی { [ف] اینجیدلمش اولمق راحتسزلك حالی، آزرده‌لك :
« رندچکمزمی عجب اندیشهٔ آزردکی؟! »

آزُرْدَه { [ف] اینجیدلمش، اینجیدیلن، اینجنمش، راحتسز اولمش :
« باغ عالمده اواورکل دیکن آزردهٔ خار »
(واصف)
«ایدنلرکوکلی آزرده مسرورالفؤاداولسون»
(نائلی)
«جان عشاق ایدر آزرده جوردلبران»
(حقی)

آزُرْدَه خاطِرْ / **آزُرْدَه دِلْ** { [ف] خاطری اینجیدلمش، کوکلی قیریق :
«آغلایورآه ایله‌یور دیرمش اکامعشوقه‌سی»
«کولمزآ عالمده البت عاشق آزرده دل ! »
(لا)

آزِفَتْ { [ع] قیامت، لسان فارسیده (رستخیز) در.

آزَرم { [ف] حلم . حيا . شفقت . حشمت .

« نقش زركاريله آزرم بهشت جاودان »

(اسماعيل پاشازاده حق)

آزما { [ف] تركيبلرده قوللانيلير . فاعل وتجربه‌لى معناسنى افاده ايدر : مردجنك آزما = جنكجى آدم .

« نه باغك ورديسك بوى آشناى الفتك كيمدر »
« نه بزمك شمعيسك سوز آزماى محبتك كيمدر »

(فصيح دده)

« او متبوع حس آزماى حكيم »
« آرار بندكانده قلب سليم »

(معلم ناجى)

آزمايش { [ف] تجربه ، دەنەيش : آزمايش بخت .

« ظن ايتمه كه آزمايش ايتمش »
« اهل هنره نمايش ايتمش »

(لاادرى)

« آزمايشكدهٔ پوته پيك فكرم »

(منيف قديم)

[معمافيه ايجاب حال ايله آزمايش طبيعت قبيلندن اوله‌رق — احيا افندى زاده رشاد]

آزمَند { [ف] حريص ، طمعكار . آز قوللانيلير . آزمند اولمق ايى دكلدر .

آزمودَه { [ف] تجربه اولونمش ، دەنەنمش ، كوركواو : مرد آزموده = تجربه‌لى آدم ، ايش بيلير آدم .

[بز دخى كلكشت رياض استانبول مأموليله ورقاى نا آزموده مثال هوالندق . — توقاد مكتوبى — كانى]

آزمودَگى { [ف] تجربه كارلق . كوركواو اولمق . نادراً قوللانيلير .

آزمون { [ف] دەنەيش . تجربه . امتحان ، آز قوللانيلير .

آزِمَه { [ع] آزى ديشى . قنياتده قوللانيله بيلير .

آزناوور { [كورجى لساننده] يكيت ، بك ، سركرده . كورجستان سفرلرندن بحث ايدن تاريخلرده چوق تصادف اولونور .

آزوَر
آزوُر { [ف] حريص ، طمعكار :

(غبار دركهيدر زخم روزكار آزور)

(نابى)

« حصار وخيمهٔ طابورين آلدى زورآزور »

(وله)

آزوغ { [ف] كير ، پاس . نادراً قوللانيلير .

آژَنك { [ف] انسانك چهره‌سنده اختيارلقدن وياطارغينلقدن حاصل اولان بوروشيقلر .

« كنج ايكن بن اختيار اولدم سنك عشقكله يار »
(كوسترر آژنك چهره‌م چكديكم محنتلرى »

آس { [ع] مرسين آغاجى . بو آغاجك ميوه سينه (حبّ الآس) ديرلر .

آش [ف] دکرمن § بیاض کورك ، قاقوم . بوصورتله استعمالی اندردر .

آسا [ف] همزهٔ ممدوده وسین مهمله ایله اسنه‌مك معنا- سنه‌در . فارسیده مصدر اوله‌رق استعمالنده (آساکشیدن) وتصریفا- تنده (آساکشد) و (آساکشنده) دیرلر . بو معناده استعمالی فارسی‌یه مخصوصدر .

آسا [ف] ادات تشبیه . کبی :

« دوکولمش زلف مشك آسا اوقد دلستان اوزره »
(باقی)

آساب [ع] وجودك قسم سفلاسنده حاصل اولان قیل دیمك اولان (أسب)ك جمعی .

آسارون [ف] کدی اوتی ، سنبل رومی کوکی .

آسال [ف] تمل ، کوك . نادراً استعمال اولونمشدر .

آسال [ع] اخلاق ، شمائل ، علامات : آسال حسنه . زبانزد دکلدر. دیکرندن تفریق ایچون یازلدی .

آسان [ف] قولای ، یسر .

« آسان دکل اخوانه ولی النعم اولمق »
(لا)
« بر شعله‌یه سن نثار ایدوب جان »
« دشوار غمك قیلارسین آسان »
(فضولی)
« باشلا شمدنکری صدقیله دعا ایله‌مکه »
« که دعا اهل نیازك ایشن آسان ایلر »
(جوری)
« مشکل کوربن هر ایشی آسان ایدر الله »

آسانی [ف] سهولت ، قولایلق ، قولای اولیش :

«قوسن بر طرف قیلدی ایدوب تدبیر آسانی»
(همدمی)

آسانسور [فرانسزجه‌دن] آلت صعود ، بیوك بنالرك یوقاری قاتلرینه اشیا و آدم نقلنه مخصوص آلت. عربیسی (مصعاد)در.

آسایش [ف] راحت ، حضور ، سکون : بر مملکتك راحت وحضور حالنده بولنشی :

« باشقه‌در نعمت آسایش مأوای عدم »
(عاکف پاشا)
« ذاتی سرمایهٔ آسایش دین و دنیا »
« مقدمی میمنت افزای مقام دولت »
(منیف)

آسایش پرور [ف] عالمك حضور و رفاه ایچنده بولونماسنی التزام ایدن: آسایشپرورلکله مشهور اولان ایکنجی فیلیب .

آسایش پرورانه [ف] راحت و رفاه عالمی التزام ایدنه یاقیشه‌جق صورتده : اتخاذ تدابیر آسایشپرورانه‌ده فوق الحد التزام سرعت ودقت اولونمشدر .

آسایش جوی [ف] آسایش آرایجی ، راحت ایسته‌ین .

آسایش جویانه | [ف] آسایش وراحت آرایانه

باپشه جق صورنده : حکومتجه اتخاذ اولونان تدابیر آسایش جویانه سنده .

آسبان | [ف] دکرمنجی . دکرمن صاحبی .

« شاشلیله هرکیجه آسبان اویور »

آسبانی [ف] دکرمنجیلك .

آستان | [ف] اشیك ، پابوسلق § درکاه . تکیه :

« آستان همتکده فیض ورفعت پاسبان »
(لا)

« مدحکه کر آستاننده واروب آچسم دهان »
(نفعی)

« آسمان دین ودولتدر اوعالی آستان »
(وله)

آستان فنا [ف] جهان فانی ، دنیا .

آستانه | [ف] اشیك ، پابوسلق § درکاه ، پای تخت سلطنت عثمانیه . فقط (آستانهٔ علیه) تعبیری یاکلشدر . طوغریسی (آستانهٔ دولت علیه) در . زمانمزده تعبیرات مجبورهدن عد اولنه بیلیر .

« ضروریات آستانه دن زیاده قالسه بزدن قالور می؟ »
(فضولی)

آستر | [ف] هروقت قوللانیلان بیلدیکمز آستار .

آستین | [ف] اثواب یکی ، انسانك کیدیکی هردرلو اثواب والبسه قوللرینك یکی . یك آغزی = اثواب قولنك آشاغیده کی آرقه اوجی .

« آستین رهمتکده عزو دولت جایکیر »
(لاادری)

« جامه سنده آستین بولدمسه دامن بولمدم »
(آگاه)

« یدبیضادر اولمش آشکارا آستیننده ن »
(فیضی)

آستین افشان | **آستین فشان** | [ف] فراغت ایدیجی ، واز کچیجی ، فارغ اولان :

« آستین افشان اولور دنیادن هرکس عاقبت »
(اولدی عالمدن اوده آستین فشان)

شو مثاللرده کوسترلدیکی وجه ایله ایکی صورتله استعمالی مقبولدر .

آستین برچیده | **آستین برزده** | **آستین مالیده** | [ف] اوجی ده حاضرلانمش ، حاضرلانان آدم معناسنه ایسه ده لسانمزده اندر اوله رق استعمال اولونور .

آستینه [ف] یومورطه :

« آستینه چوق ینیر قیش کونلری »

آسمان [ف] سما ، کوك :

« فیض بخشندن معلا بارکاه آسمان »
(اسماعیل پاشازاده حقی)

« قصر جنت می؟ بویا باغ ارم یا کلستان »
« یا حریم قدس یا بیت الحرام یاآسمان »
(نوعی)

« آسمانی آستان قدری ایتمش شرمسار »
(نظیم)

« بیك ییل یاشاسه‌ك ینه جهان بو »
« كردش بو ، زمین بو ، آسمان بو »
(لاادری)

آسمانِ بَرِینْ [ف] عرش اعلی .

آسمانْ رَنْد [ف] علم نجوم ایله مشغول اولان ، منجّم .

آسمانْ سَنْج [ف] اوقاتی بیلمك ایچون قوللانیلان آلت معلومه ، ساعت .

آسمانُ وریسمانْ [ف] كلام معقول یعنی جدی سوز ایله اكا قارشی سویله‌نیلان صاچمه صاپان سوزدن كنایه‌در :

آسمانه [ف] طاوان [توان] .

بونلر اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

آسمانی [ف] آسمانه منسوب : رنك آسمانی = ماوی .

« بن نه كشّافم نه صاحب كشف امامعنیده »
« موشكاف نكته‌های آسمانیدر سوزم »
(نفعی)

آسمانِیانْ [ف] ملائكهٔ كرام ، ملكلر :

« ایندی زمینه غلغلهٔ آسمانیان »
(باقی)
« زمینی غلغلهٔ آسمانیان پر ایدر »
(نابی)

آسودگی [ف] آسوده‌لك ، راحتده اولمقلق ، استراحت .

« خاك پایك اولمه‌دن آسودگی بولماز تنم »
« عالم بالایه سوق ایلر بوعلوی جان بنی »
(معلم ناجی)

« آسودكیٔ دماغ جانسین »
(ریاضی)

آسُودَه [ف] راحتده ، ساكن اولمش ، مستریح :

« اول قدر آسوده عالم سایهٔ عدلنده كیم »
« خوابكاه ایلر غزاله پهلوی شیر نری »
(نفعی)

« اولدی تدبیرجهانكیرك ایله آسوده »
(نابی)

« سواد راحهٔ عدلكده هركس آسوده »
(لاادری)

«فكرروزیدن ایدر آسوده عبدی بنده‌لك»
(شریف)

بعضاً نظمده (ها) نك حذفیله (آسود) صورتنده‌دخی قوللانیلدیغی كورلمشدر :

« وجودیدر سببدورچرخ نا آسود »
(سامی)

آسُودَه خاطِرْ / آسُودَه دِلْ [ف] كوكلی ، عقلی راحتده ولاقید اولان: اطوار آسوده‌دلانه

آسُودَه دِلی [ف] كوكلی راحتده اولمقلق ، كوكل قیدسزلغی .

« عقل ایله هیچ اجتماع ایلرمی آسوده دلی ؟ »

آسی [ع] طبیب ، جراح . اجزاجی یه‌ده (آسی) دینیله بیلیر . الفاظ مهجوره‌دندر .

آسی [ع] كدرلی ، محزون آدم ، نادراً قوللانیلمشدر .

آسیا { [یونانجه‌دن] قطعات خمسهٔ ارضنك اك بیوكی . آسیا قطعه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٥ میلیون مربع كیلومتره‌در . اوروپا قطعه‌سنك درت بچق مثلی جسامتنده بولونان بو قطعه‌نك اهالیسی تقریباً ۸۰۰ میلیونده‌ر.

[استانبول بلده‌سی اوروپانك كنار ساحلنده آسیایه قارشی قورولمش بر مالكهٔ دریادركه مانندی زیر افلاكده مرئی اولماز . ـ شناسی] .

آسیا
آسیاب { [ف] دكرمن: [برمحبوبسك كه شوقك دردندن بتون كون آسیای چرخ ایكر ـ تفرعات ـ سنان پاشا]

«دكل كه كندم ایچون دوندی آسیای وجود»
(نورس)

برنجیسی آز . ایكنجیسی چوق قوللانیلیر .

آسیابان { [ف] دكرمن صاحبی ، دكرمنجی .

آسیازنه { [ف] دكرمن طاشی دیشنكی .

آسیاسنك { [ف] دكرمن طاشی . بوكا (زبرین) و (زیرین) لفظلرینك علاوه‌سیله اوستده‌كی وآلتده‌كی طاشلر تفریق وتعیین اولونور .

آسیاگر [ف] دكرمن یاپان .

آسیب { [ف] صدمه ، ضرر ، آفت ، مصیبت ، بلا :

« نه خوش ایدی بو دهرك بوستانی »
« اكر اولماسه یدی آسیب خزانی »
(سنان پاشا)

آسیب رسان { [ف] بلایه‌دوشورنجی ، ضرروین

آسید { [فرانسزجه‌دن Acide] حامض ، اكشی ، كسكین . اصطلاحات طبیه ده تركیبات ایله قوللانیلیور .

آسیه { [ع] ستون ، دیرك § مكدر ، مأیوس قادین . مستعمل اولمایان الفاظدندر .

آش { [ف] طعام ، یمك ، محرمده پیشیریلن عاشورا :
پیشمش آشه صوغوق صوقاتمه ـ مثل .

آشام { [ف] ایچیجی ، ایچن . طادیجی :

« طفل نورستهٔ ناشسته لب شیرآشام »
(نفعی)

« می آشامان عالم بویله تحقیق ایله‌مش كاظم »
« خمارك نشئه‌وحزنك صفادن فرقی وار یوقدر »
(كاظم پاشا)

آشپز [ف] طباخ . آشجی :

« آشجی یه (آشپز) دی یمك (خوردنی) . »
(تحفهٔ وهبی)

آشتی [ف] صلح ، بار یشقلق :

« بار خاطر در بلاجویان عشقه آشتی »
(لاادری)

« آشتی سدینه ویردی نه كوزل استحكام »
(نابی)

آشتی پرور [ف] صلح طرفداری، صلحی التزام ایدن : حکمدار آشتی پرور .

آشتی پروانه [ف] صلح طرفدارینه یاقیشه‌جق صورتده : تدابیر آشتی پروانه .

آشتی پروری [ف] صلح طرفدارلغی § صلح ایسته‌ینه منسوب .

آشخانه [ف] مطبخ ، یمك پیشیریله‌جك محل. اکثریا درکاهلرده استعمال اولونور .

آشفتگی [ف] آشفته‌لك .

آشفته [ف] پریشان حال ، آزغین وباشدن چیقمش دیوانه کبی اولان § عقلسز ، آچیق مشربلی قادین :

« روح قدسی نکه مستکه آشفته‌وددنك »
(کاظم پاشا)

آشکار **آشکارا** **آشکاره** [ف] کیزلینك ضدی. آچیق ، بللی ، عیان ، ظاهر ، میدانده . برنجیسی نظمده ، نثرده ، اوچنجیسی محاوراتده چوق قوللانیلیر . دیکری یالکز نظمده استعمال اولونور .

« بر پیکرغریب ایله بیك بیضه آشکار »
(نوعی)

« ید بیضادر اولمش آشکارا آستیننندن »
(فیضی)

« ای خدای کار ساز و بی نیاز »
« آشکارادر سکا هر کیزلی راز »
(عبیدی)

آشنا [ف] یابانجینك ضدی ، بیلدیك ، احباب ، دوست § خبردار ، اهل وقوف . بو کلمه (آشنایان) طرزنده جمعلنیر. فارسیده صوده یوزمه معناسنه‌ده مستعمل ایسه‌ده لسانمزده ترکیبسز اومعناده قوللانیلماز. شینك کسریله تلفظی غلطدر .

[آشنالرمدن بر کیمسه‌نك خانه‌سنه واروب کندیمز ایچون بر ایکی حیوان آلیویرمسنی امر ایتدم [عبدالرحمن اموی حقنده — ندیم] .

« آشنایان حقایق آنی ایتمز ایراد »
(نابی)

« آشنادن کوردیکم جوری عدودن کورمدم »
(حاذق)

« بی نوا مردغریب اولسه‌ك بولنماز آشنا »
(نظیم)

« تأثیر ایدوب او غنچه فمك بیوفالغی »
« کللرده عادت ایتدی هزار آشنالغی »
(وحید)

آشناگر **آشناور** [ف] یوزکچ ، صوده یوزن آدم. اکثریا نظمده وایکنجیسی چوق قوللانیلیر. بعضا همزه اسقاط اولونور .

آشنایی [ف] خبردارلق، آشنالق، دوستلق § آشنایه منسوب برنجی معناده اکثریا ترکیب ایله استعمال اولونور .

آشوب { [ف] فتنه، قاريشقلق، قارغاشالق :

« ميدر محله عاشقان آشوب دل آرام جان »
(نفعى)

آشوبگاه } [ف] قاريشقلق محلى.
آشوبگه } كورولتى يرى. آز قوللانيلير.

آشوغ { [ف] معلومك ضدى. مجهول اولان. بيلنمه‌ين شى. آثار قديمه‌ده اندر اوله‌رق قوللانيلمشدر. عند الاقتضا « نظم » ده قوللانيله‌بيلير.

آشيان } [ف] قوش يوواسى§خانه :
آشيانه }

« كيتمش كلى كلستانى قالمش »
« بلبل اوچوب آشيانى قالمش »
(نابى)

« كهنه رباط دهر عجب آشيانه‌در »
(لاادرى)

« قفس مثالى اولمجق آشيانه سوز »
« اولماز هزار كلشن غم لانه آشنا »
(حاذق)

«وارايدى برقاچ عدد خواننده محرق صدا»
«آشيانه مده بوشب اجراى آهنك ايلدك»

آصال { [ع] ايكنديدن غروبه وبعضلرك قولنجه ياتسويه قدر اولان زمان معناسنه (اصيل) ك جمعى. ايكندى ايله آقشام وياخود ياتسو آره‌سنده‌كى زمانلر. قوله تعالى (بالغدوّ والآصالْ) صباح، اقشام ديمكدر.

آصف { [عبرانيدن معرب] سليمان عليه السلامك وزيرى (ابن برخيا) نك اسمى. اليوم لسانمزده اوصاف رسميه‌دندر. مطلقا وزرايه، مشيرانه عطف اولونور.

« كور، سليمان كبى پيغمبر عاليشانك »
« دولتى اولمش ايدى آصف ايله مستحكم »
(نابى)

« ستوده آصف دين پرور عادل كه اولمشدر »
« قدر فرمانبر حكمى، قضا محكوم ومأمورى »
(نفعى)

« آصف جم عظمت داور جمشيدوقار »
(باقى)

آصفى { [ع ف] آصفه منسوب، وزيره متعلق :

«شاشيردم راه مقصودى كمال پيچ وتابيمدن»
«حضور آصفى ده آتشه دوشدم شتابمدن»
(فكرى پاشا)

آصفانه { [ف] وزيره ياقيشه‌جق طرزده، وزيرانه :
افكار عاليهٔ آصفانه‌لرى.

آطال { [ع] قولتوق التى : بو كور معناسنه اولان (اطل) ك جمعى. نادراً قوللانيلمشدر.

آطام { [ع] قصر، حصار، كوشك، بناى مرتفع معناسنه اولان (اطم) ك جمعى. ابنيهٔ عاليه. عيناً قوللانيلماز. انجق ترجمه‌ده خانه معناسنه قوللانيلان (طام) بوندن مخفف ومحرف اولماليدر.

آطْلاس / آطْلَس { [یونانیـدن] همزهٔ مفتوحه ایله‌ده اوقونور. قسم مخصوصنده کوستر. لمشدر. خریطه مجموعه‌سی

§ اساطیر یونانیه‌دن مشترینك اوغلی
§ بوزی ایپکدن، ترسی پاموقدن منسوج برچشید قماش :

« صرتنده کوروب غیریلرك آطلاس ودیبا »
« غم چکمه که صرتمده بم کهنه عبا وار »
(روحی)

« چیقمه‌دی بر نیمتن قد بلند همتـه »
« آطلس کردونی برقاچ کره تخمین ایتدیلر »
(نورس قدیم)

آغازْ { [ف] باشلامه، باشلانغج، ابتدا :

« مدحت ذاتکه بوکونه سحر آغاز ایلر »
(منیف)

« ایردی سوز غایته شمدنکرولاف قویالم »
« ایده لم صـدقله آغاز دعای انجام »
(نفعی)

« بی محل فقرمیه آغاز ایلر »
« ظن ایدرکیم هنر ابراز ایلر »
(وهبی)

آغازَه { [ف] تغنی باشلا نغجی، خوانندەلرك آهنـك ابتدائیسی :

«اوحسن صوت وصورتله ایدوب آغازه خواننده»
(شریف)

آغُسْتُوسْ { [لاتینجه‌دن] اصلی (آوغوستوس) در، معلوم اولان شهررومی. روما تقویمنده سکزنجی وعثمانلی شهور مالیه‌سنده التنجی آی: آغستوسده صویه کیرسه‌م بالطه کسمز بوز اولور — مثل.

آغِشْتَه { [ف] بولانمش، بولاشمش. مصدری بولوناز (آغشتن)

نم چکوب یوموشامق ونملی ایدوب یوموشاتمق معنالرینه کلیرولازم ومتعدی اولور. عربجه (بَلّ) و (اِبتلال) معنالرینه‌در. بولفظ اصانده (آغیشتن) ایدی . مؤخراً کسر ایله بالاکتفا غیندن صوکره‌کی یا حرفنی ترك ایله تخفیف ایتدیلر .

«بربرینه ایلسه آغشته مشك وعنبری»
(نفعی)

آغُوشْ { [ف] قوجاق: [بادشمال ایله‌هوای جنوبی بربرینك آغوش وفاسندن قوپارق —کلیبولی— کمال]

« سبوزانوده ساغرالده یار آغوش وصلتده »
« بوطرزخاص ایله‌مجلس عجب رندانه‌اولمازمی »
(وجدی)

« جکر آغوشمه یاری مصوّر »
« اکر ایسترسه تصویر محالی »
(شریف)

«فکرآغوشکاه‌اولدم‌اول‌قدر باریك‌تر»
(حاذق)

آغِیَه { [ع] ایچنده صو بریکن چوقور. یانك تشدیدی‌دخی جائزدر .

آفاتْ { [ا ء] صاقینیله جق حال . بلامعناسنه اولان (آفت) ك جمعی : آفات سماویه ، آفات جان . لسانمزده قوللانیلان (آفاجان) ك بوندن محرف ومخفف اولماسی اغلب احتمالاتدندر .

« یا حشو واماله وزحافات »
« انشاد ایدنه بلای آفات »

آفاقْ { [ء] (اُفق) ك جمعی . سمانك . کوکك کوزه کورینن کنارلری ، اطرافی § دنیانك کوشه‌سی ، بوجاغی :

[خورشید منور عظمت وسلطنتیله آفاقه جواهر فشان اوله‌رق — کلیبولی — کمال]

« طوتدی آفاق اودمده نفس رحمانی »
(حق)
« دشمن دینه آفاق سیه چال بلا »
« تابع شرعنه نه طاق مطیع ومنقاد »
(نابی)
« آفاقه آتش ایشلری کوستردی روزکار »
(نوعی)

آفاقگیرْ { [ف] دنیایی طوتمش ، دنیایه یایلمش ، هر طرفه منتشر : [کویا که اوشفقلر شمشیر همتلرینك آفاقکیر اولان شعشعهٔ نظر رباسندن یادکار اولمشدر — کلیبولی — کمال]

اسلام عمر شعشعهٔ اسلامیه یی آفاقکیر ایله‌دی

آفاقی { [ء ف] شوندن بوندن اهمیتسز سوزلر ، شیلر

§ ایمای فریضهٔ حج ایچون مکهٔ مکرمه یه عزیمت ایدوب اوراده اوطورمایان آدم .

آفَتْ { [ء] صاقینیله جق حال ، مصیبت . بلا § فوق الحد کوزل اولان دلبر : (آفاب) صوك معناده قوللانیلماز . [بصیرسك که بصریکه آفت یوق — سنان پاشا]

« نه کوردم آه امان الامان بر آفت جان »
(ندیم)
« نه عشق آفت ایمان شیخ صنعانی »
(سامی)
« کیتسه اواور آتش جهانسوز »
« طوردقده بر آفت دل افروز »
(لاادری)
« آفت عین الکمال رشك کاراتمز بکا »
(نفعی)

آفتابْ { [ف] کونش § کونشك آیدینلغی § کوزل ، دلبر § کوزل یوز :

« آفتاب اول بزم خاصه کیرمکه یول بولیوب »
« روزنندن دوشمکه ایلر شعاعن ریسمان »
(نوعی)
« یانسون یاقلسون آتش هجرکله آفتاب »
(باقی)
« بردل تیره کیم بوله پرتو عشق ایله کمال »
« ذره‌سی آفتاب اولور ذرهٔ آفتاب ایکن »
(نظیم)
« آفتابم ! بنی ظلمتده براقدك کیتدك »
(معلم ناجی)
« آچ ایمدی آچ نقابکی »
« عیان ایت آفتابکی »
(استاد اکرم)

آفْتابْ اِشْتِهارْ { [ف] پك مشهور بیوك آدم .

آفْتابْ پَرَسْتْ { [ف] كونشه طاپان § نیلوفر چیچكی، آی چیچكی § كرتنكله .

آفْتابْ سُوارْ { [ف] صباحلری ایركن قالقان آدم، كون طوغمه دن اویانمق معتادی اولان .

آفْتابِ قُرَیْش
آفْتابِ قُرَیْشی { [ف] حضرت محمد صلی الله علیه وسلم .

« آفتاب قریش اولنجه عیان »
« ظلمات اوزره اولدی نورفشان »
(معلم ناجی)

آفْتابْگیرْ { [ف] شمسیه .

آفَتِ جانْ { [ف] كوزل، دلبر § روحی صیقنتی ایچنده براقان ، مضطرب ایدن بلا :

« نه كوردم آه امان الامان بر آفت جان »
(ندیم)

«دل ویرمه غم عشقه كه عشق آفت جاندر»
(فضولی)

آفَتِ دَوْرانْ { [ف] كوزللر حقنده قوللانیلان تعبیرات عاشقانه دندر .

«هودیوب شوق ایله اول آفت دوران دونسون»
(نحیفی)

آفَتْ زَدَگانْ { [ف] بلایه اوغرامش دیمك اولان (آفت زده) نك جمعی : آفت زدكان ایچون طوپلانیلان اعانانك مقداری .

آفَتْ زَدَه { [ف] مصیبت كورمش، بلایه اوغرامش ، برسببله محو وپریشان اولمش : حالا دوام ایدن قوراقلق سببیله مزروعاتك آفت زده اولمسندن قورقیلور .

« دم كلور بر متنكرده اولور آلت رزق »
« عضو مقطوعی كبی سائل آفت زده نك »
(نورس)

آفُروشَه { [ف] اون حلواسی .

آفَریدْكارْ { [ف] خالق، یارادان، یارادیجی ، تكری .

آفَریدْكاری { [ف] اللهه منسوب الوهیت .

آفَریدَه { [ف] یارادلمش ، مخلوق : فرد آفریده = هیچ بر كیمسه .

« نه عشق باعث هستیء آفریدهء غیب »
« نه عشق علت ایجاد عالم مشهود »
(سامی)

« نوردن آفریده در جسمك »
« آفتاب اولسه وجهی واراسمك»
(معلم ناجی)

آفْریقا { [لاتینجه دن] قطعات خمسهٔ عالمدن جسامتجه اوچنجیسیدر . بو قطعه نك اكثر جهاتی، بلادی چوق صیجاقدر. مساحهٔ سطحیه سی تقریباً ۳۰ ملیون مربع كیلومتره واهالیء متمكنه سی تخمیناً ۲۰۰ ملیوندر .

[نفسلرنده كی غیرت قهرمان پسندانه ایله آفریقا ایله حجازی وسوریه نك بعض طرفلرینی تاتار هجومندن محافظه ایتمشلر ایدی — مقدمه — كمال]

« تمكن ميدر ايمه برفرنكى »
« آفريقاده هم‌مزاج زنكى »
(لا)

آفرين { [ف] ادات تقدير وتحسين . انسان بر شیٔ بكنديكى زمان ايراد ايدر :

« ابناى وقت هر هنره آفرين ويرر »
« يارب بو آفرين نه‌توكنمز خزينه‌در »
(لا)

« آفرين اى روزكارك شهسوار صفدرى »
(نفعى)

« آفرين اول كهر مايهٔ استعداده »
(كاظم پاشا)

بو لفظ بعضاً معناى اصليسنده فعل اوله‌رق تركيب ايله‌ده قوللانيلير .

« او علام حس آفرين حكيم »
« آرار بندكانده قلب سليم »
(معلم ناجى)

« برسر آمد شاعر پرزور معنى آفرين »
(نفعى)

آفرين‌خوان { [ف] آفرين ديجى . ادين :

« آفرين‌خوان اولدى عالم اول وزير عاقله »

آفرينش [ف] خلقت ، يارادیلش :

« طفيل فطرتيدر روز آفرينشده »
(ثابت)

« آفرينشدن برى احوال عالم بويله‌در »
(شيخ الاسلام عارف حكمت)

« تذهيب كتاب آفرينش »
(رياضى)

آفريننده { [ف] ياراديجى ، تكرى ، جناب الله : آفريننده‌ٔ كائنات .

آفق { [ع] زياده بخش واحسان ايديجى ، ايدن . پك لطفكار ، مأنوس اولمايان الفاظدندر .

آفك { [ع] يالانجى ، افك ايديجى . نادراً استعمال اولونور .

آفل { [ف] غائب اولان . كورنمز اولان . اكثريا كواكب حقنده استعمال اولونور :

« آفتاب كرمك زائل وآفل اولماز »
(شناسى)

« بشقه بر يرده طلوع ايلر كونش آفلميدر ؟ »
(شيخ وصفى)

آفوروز { [رومجه‌دن] لعنتله‌مه . نفرين ، كليسا رؤساسى طرفندن عندالاقتضا خرستيانلر حقنده ترتيب واجرا اولونان مجازات روحانيه‌نك اسمى .

آقاده‌مى { [فرانسزجه‌دن] انجمن دانش ، جمعيت علما :

فرانسه آقاده‌ميسى طرفندن بر مداليه اعطاسيله تقدير اولونمشيدى . اصلى [يونانجه‌دن] (آقاده‌موس) . حكيم يونانى افلاطونك آتنه‌ده شاكردانته درس ويرديكى باغچه‌نك عنوانى .

آقتريس { [فرانسزجه دن] تياتروده اوينانيلان اويونك برشخصنى تجسم ايندیرن اويونجى قيز ياخود قادين :

آقتريس (سارابرنار) آمريقاده

بولوندیغی زمان هر کیجه تیاترودە ایکی، اوچ ساعت قدر اجرای هنر ومعرفت ایتمك ایچون بهر دفعەدە یدی بیك بشیوز فرانق اجرت اخذ ایتمشدر .

آقتور [فرانسزجەدن] تیاترودە موقع تماشایە قونیلان اویونی اجرا ایدن اویونجیلردن برارکك: مملکتمزدە یتشمش اولان آقتورلرك اك ماهری مناقیاندر .

آقسیون [فرانسزجەدن] حصۀ شرکت، حصە سندی: روم ایلی دمیر یولی آقسیونی.

آقوردە [فرانسزجەدن] آهنکی دوزلتمك ، بو زوق پیانولرك آهنکنی دوزلتن آدمە [آقوردەجی] دیرلر .

آگاه
آگه [ف] خبردار، واقف، اویانیق . ایکیسیدە قوللانیلیر . جمعی (آگاهان) در.

« بر کیمسەدکل سرّقدردن آگاه »
(لبیب)

« بی نهایتدر خدانك درگهی »
« آرتیر رخوفنی بوبابك آگهی »
(عبیدی)

« یوز دوندوروب اندن دیدم ای قوم اولك آگاه »
(روحی)

« عقل اولسەایدی بتمله همراه »
« احوالکدن اولوردم آگاه »
(فضولی)

«امام دین پناهان مرشد ارشاد آگاهان»
(صبری)

آگاهی
آگهی [ف] آگاهلق، خبردار واویانیق اولمق :

« حقدن امید کیمسەمەدر کار آگهی »
(نهاد)

« که بر حبّ حقدر دل آگهی »
« همان فکری جلب رضای نبی »
(معلم ناجی)

آکل [ع] اسم فاعل. یەیجی، یەین. جمعی (اکلە) در : آکل اللحم اولمایان حیوانلرك اك ساکنی، اك نافعی قویوندر .

آکلە [ع] ترکجەدە (ات یەین، یەنیرجە، اینجتمەبنی) دینیلن وعارض اولدیغی عضوی یاواش یاواش یەیوب محو ایدن بر مرض . جناب الله جملەیی آفات وامراضدن مصون بیورسون آمین .

آکلةالاکباد [ع] ابوسفیانك زوجەسی « هند » ك لقب منفوریدر . غزای (احد) دە شهید اولان عم رسول حضرت حمزەنك صدرندن جکرینی چیقاروب ایصیرمش، امىش اولمسی بو عنوان نفرت بخشا ایلە تلقیبنە سبب اولمشدر .

آگنده | [ف] طولدیرلمش . طولو . طیقه‌لی .

آگنده‌گوش | [ف] اقولاغی طولو . سوز دیکله‌مز ، خبرسز ، سفیه .

آگین | [ف] کذلك طولو . محتوی : شهر آیین مسرت آگین . بو اکثریا . بالاده کیلر نادراً قوللانیلیر .

« خیال خال مشك آگیندن غیری ئمدادمز یوق »
(نابی)

آل | [ع] خاندان ، اولاد ، احفاد ، عیال . اقربا : آل رسول ، آل عبا ، آل عثمان . [گزیده آل عباس اولان مأمون خلیفه زماننده — ندیم]

« آل بیتك عشقنه سوندر بونار حسرتی »
(عزت ملا)

« سبب فیض ظهوری نظر آل نبی »
(کاظم پاشا)

« مادح آل علی مستوجب غفران اولور »
(فضولی)

« در آل عبادر ملجأی ارباب ایمانك »
(لا)

« نفس سینمش اوجاقدر دودمان آل عثماندر »
(ریاضی)

آل | [ف] معلوم اولان قیرمزی رنك : [اسمره آل باغلا ، کچ قارشیسنده آغلا — مثل]

« آل فانوس ایچره یاقمش لاله‌کلزار شمع »
(ریاضی)

« او ماهك سپهری ایدی صندالی »
« غدارنده غنچه ایدی گویا آلی »
(عزت ملا)

آل | [ع] دوزن . مکر و حیله . نمایش .

« رخ آلی ایلر کل آله آل »
(عزت ملا)

« عقلم آلدك ای پری بیلمم نه آل ایتدك بکا »
(وصفی)

آلاء | [ع] نعمت واحسان معناسنه اولان (الی) ك جمعی ، نعمتلر . مفردی کسر همزه وفتح لام ایله‌ده اوقونور . فقط لسانمزده قوللانیلماز :

« اولان مخاطب مضمون یااولی الابصار »
« قالور تفکر آلای حقده لیل ونهار »
(لا)

« اویله محتاج تناولمیدر آلای عدم »
(عاکف پاشا)

« اودر پرتو عالم آرای حق »
« بودر ایشته اعلای آلای حق »
(معلم ناجی)

آلابانده | [ایتالیانجه‌دن] کمینك یان طرفی ، بر سفینهٔ حربیه‌نك بر یاننده بولونان طوپلری بردن آتش ایتمه‌سی § کورولتی ایله تکدیر وتعزیر : قپودانك خدمتجیسی بر آلابانده یدی‌که تعریف ایده‌مم .

آلات | [ع] (آلت) ك جمعی . ایش طاقمی . آوادانلق :

« تحصیل کمالات کم آلات اولماز »

قولی مشهوردر . آلات داخلیه = اعضای بدن ، آلات حربیه .

[ایچلرنده آلات طبعیه کوریلورکه اوچ درت مترو بیوکلکنده برغزته‌دن برساعتده ایکی یوزبیك نسخه باصارـ لوندره ــ کمال]

« عثمانلی لسانی بیلن ذات »

« بر بنّادرکه حاضر آلات »

(لا)

آلاُرْغه { [ایتالیانجه‌دن] آچیق ، آچیقده ، اوزاقده : [صندال کمی‌یه یناشمادی ، آلارغه طوردی]

آلاُف { [ع] بیك عددی دیمك اولان (اَلف) ك جمع الجمعی .

آلاُفِرانْغه { [ایتالیانجه‌دن] فرنکلرك اصول وعاداتنه متعلق وموافق اولان ، اوروپالیلرك اطوار وعاداتی تقلیدایدن : آلافرانغه سفره طاقمی ، آلافرانغه طعام .

آلاماٰنَه { [روجه‌دن] بیوك بالقجی قایغی ، قایقده قوللانیلان بیوك بالق آغی ، ایغریب .

آلاٰم { [ع] اضطراب ، آجیق معناسنه اولان (اَلَم) ك جمعی . دردلر ، کدرلر ،

« کیمسه‌دن ذره قدر کورمه‌دی طبع آلام »

(نابی)

« برزمان اولمشیدم کوشه نشین آلام »

(حاذق »

آلاٰی { [اصطلاحات عسکریه‌دن] تنسیقات عسکریه جه پیاده‌نك درت طابوری وسواری‌نك بش بلوکی برآلای اعتبار اولونور § ایام مخصوصه‌ده دبدبه ایله اجرا اولونان مراسم مخصوصه § طاقم ، جم غفیر ، غلبه‌لك : [صاحب رأی وخیر اندیش برآلای عقلا کیمسه‌لرایدی ــ قوچی بك رساله‌سی] § دیکرلرینی مزاحه آلمق ، تزییف ایتمك : میرآلای ، آلای بکی ، آلای امینی ، آلای کاتبی .

« آصفاترتیب آلای ایله‌مش شاه بهار »

(خاکی)

« برآلای شاعر نا منتظم بدمخلص »

(وهبی)

« بربری کوردم آلایده ینه کیتدی عقلم »

« اوکید یشدرکه کیدر کلدی حالا یرینه »

(عزت)

آلاِیش { [ف] بولاشش ، بولاشیق § مجازاً طنطنه وحشمت ، تکلف ، ثمرهٔ اسراف ، فسق وفجور معنالرنده قوللانیلیر .

« لباس نوبنوله ای اولان آلایشه مائل »

« کالکدن خبرویر کیمسه‌سندن احتشام آلماز »

(قوجه راغب)

آلی [ع] یمین ایدیجی ، ایدن .

آلْب { [جغتایی] بهادر ، قهرمان ، یکیت : آلب تکین ، آلب آرسلان ، کوندوز آلب ،

آلْبورا { [ایتالیانجه دن] کمی سرنلرینی قالدیروب

دیرکلرك اوزوینه آصمق § صندالده کوره‌کلری قالدیروب سلاملامق § طالیانلرده آغی‌بوقاری آلوب بالینی طوبلامق. (اتمك) مصدریله قوللانیلیر.

آلبوم | [Album فرانسزجه‌دن] تصاویر مجموعه‌سی. فطوغراف دفتری، آثار متنوعهٔ ادبیه تحریرینه مخصوص مجموعه.

آلبومین | [Albumine فرانسزجه‌دن] زلال. یومورطه آغی. اصطلاحات فنیه‌دندر.

آلَت | [ع] ایشی کورملك ایچون قوللانیلان شی، واسطه، طاقم:

« شیطان و نفسی کیمدر ایدن آلت شرور »
(لا)

« بنای دین و دنیا انتظامینه ایدوب آلت »
(نابی)

« دم کلور بر متنکرده اولور آلت رزق »
« عضو مقطوعی کبی سائل آفت‌زده‌نك »
(نورس)

[سمیع سك که سمعکه آلت یوق —
سنان پاشا]

آلتاباصو | [ایتالیانجه‌دن] یلکننك آشاغی طرفی، کناری.

آلِ حم — یاخود — ذوات

حامیم : قرآن کریمده حم ایله ابتدا ایدن سور جلیله‌یه اطلاق اولونور.

آلستا — آلسته | [ایتالیانجه‌دن] حاضر. مهیا، کلیور. چوق قوللانیلیر.

آلفته | [ف] آلیشیق، آلشقین، مبتلا § عفتسز، ناموسسز قادین: کندیسنی ملك کبی معصومه کوسترير ایسه‌ده آلفته‌در.

« آلفته‌یزدادادەیز بزدن دریغ ایتمه کرم »
(نفعی)

آلقول | [Alcool فرانسزجه‌دن] عربجه‌سی « کئول » اسپرطو. § [Alcoolat] آلقولا = کئول معطر، چیچك روحی. § [Alcoolé] آلقوله = دوای کئولی. § [Alcoolique] آلقولیك = اسپرطولی. § [Alcoolisation] آلقولیزاسیون — اسپرطولانمه.

آلگونه | [ف] آللق، قادینلرك یوزلرینه سوردکلری پنبه دوزکون:

« آل جنت عشقه بر نمونه »
« عاشقده سورندی آلکونه »
(معلم ناجی)

آلماناق | [فرانسزجه‌دن Almanach] ایچنده تقویم شهور بولونان اثر سنوی، سالنامه: (آلماناق دوغوطه) ۱۳۱ سنه‌دن بری نشر اولونیور.

آلود | [ف] بولاشیق، قاریشیق، ملوث: غم آلود = کدرلی. دامن آلود = کنهکار.

« اولنجه نور جبیننك خوی حجاب آلود »
(سامی)

« خوش نکاه ایت بو خزانکاه بهار آلوده »
(نابی)

آلودگی { [ف] آلوده لك . بولاشیقلق .

آلوده { [ف] بولاشمش، قاریشمش طالمش: آلودۀ مناهی .

« كوش ایتمسون اویله سوز قولاقلر »
« آلوده‌سی اولماسون دوداقلر »
(لا)

« بو سوزمدن غضب آلوده‌نگاه ایلیه‌رك »
(حاذق)

آلوده دامان / **آلوده دامن** | [ف] مرتكب، سفیه كنهكار، فاسق :

« بن اول آلوده دامانمی عشقمكه ای غالب »
« اولور شخص قضا سرمست حیرت یچسه یانمدن »
(شیخ غالب)

«بادۀ اشكم دوكوب آلوده دامان اولمه‌یم»
(عطایی)

آلوده دامانی / **آلوده دامنی** | [ف] مرتكب فسق اولمق، كنهكاراق. آز قوللانیلیر .

آلومینیوم { [فرانسزجه‌دن] بر عنصر بسیط ، تركیبات كیمیویه ایله صنایعده قوللانیلیور .

آلهه { [ع] (اله) ك جمعی . مشركلرك . بتپرستلرك معبودلری .

آلپوره { [فرانسزجه‌دن] بورسا اصطلاحاتندندر. صوكره عیناً ویرلمك شرط مفروضیله اسهام وتحویلات اوزرینه اجرا اولونان هوا آلیم صاتیمی .

آلیه { [ع] آلته منسوب : علوم آلیه = صرف ونحو كبی .

[علوم آلیه وعالیه‌دن آلتی یدی اساسلی فنی بیلیر— لوندره ـ كمال]

آماج [ف] نشان تخته‌سی، هدف :

«فلك تك ایله مسون طعن دشمنانه هدف»
« قضا ایدرسه سهام حوادثه آماج »
(قوجه راغب)

«تیر تیز رزمنك آماجیدر روز مصاف »
(نظیم)

آماجگاه / **آماجگه** | [ف] نشان محلی ، نشان آتیله‌جق یر . (آماج) معناسنده‌ده استعمال اولونور .

آمادگی { [ف] حاضر اولمق ، حاضرلانمق ، مهیا بولونمق .

آماده { [ف] حاضرلانمش ، تهیه ایدلمش ، حاضر .

«جهان صحننده بر آماده بزم خاص شاهانه»
(نفعی)

«قیل مجالسی آماده نه دیرلرسه دیسونلر»
(لیلا خانم)

« اولدی آمدشدم آماده سفیر وپیغام »
(نابی)

« غرامی ایلدی آماده رحم مادرده »
(وله)

« بردل بی تاب ایله بیك غمزه‌یه آماده‌یم »
(نائلی قدیم)

آماش { [ف] انسانك وجودنده حاصل اولان شیش .

آماق { [ع] كوز پيكاری معناسنه اولان (مأق) و(موق)ك جمعی . بو مفردلرك باشقه صورتله ده جمعلنديكی قسم مخصوصنده كوسترلمشدر.

آمال { [ع] كوكل ايستكی ديمك اولان (امل) ك جمعی ، ايستكلر، ديلكلر: [همده مدعيلرمنزه من وجه مستلزم حصول آمال اولوردی — عرضحال — ادهم پرتو پاشا]

« عجب حاصل‌ميدر هم‌صحبتان عشقك آمالی »
(نابی)

« كليد كنج آمال جهان هنكام جودنده »
(صبری)

«اودكلو طولەدەعصر كده صرۀ آمال»
(لا)

آمدی { [ف] باب عاليدن عتبۀ عليای پادشاهی‌يه كوندريلان معروضاتی تحرير وتقديم ايله‌مكه ومابين همايون باش كتابتندن ارادات سنيه‌يی حاوی اعاده وارسال قيلنان اوراقی اخذ ايتمكه مأمور اولان قلمك اسمی ، رئيسی : آمدی ديوان همايون .

آمد { [ع] ديار بكرك اسمی : [. . . تاريخلی لطفنامۀ مروّت‌علامه‌لری ادبای آمد ميانندەالدن اله كزمش — مكتوب — سری پاشا]

آمدورفت
آمدوشد
آمدشد
{ [ف] كلوب كيتمه، كيدوب كلمه. برنجيسی مطلقا (و) ايله ، ايكنجيسی بك آز قوللانيلير. نظمده، نثرده اكثريا اوچنجيسی استعمال اولونور : آمد شد امواج. [اورادن مرمر اولوقـدن آقار كبی مطنطن طاش ويختملردن جريان ايدن (سن) نهری اوزرنده‌كی هنكامۀ آمدشد سير اولونور. — پارس سركيسی — سعدالله پاشا]

« يادستاويز محنتله كاور يا تحفۀ عمله »
«اوصاندم حاصلی آمدشدليل‌ونهارمدن»
(منطق)

«اكر ليل‌ونهار آمدشدنده بكسه‌مقدارين»
« حيات كائناته فاسدات ايلردی استيلا »
(نابی)

آمر { [ع] امر ايديجی ، بيوريجی ، بيوك مأمور : [جناب الله عدل واحسانی آمردر]

« سايۀ حق حامی دين مبين »
« آمر مطلق امير المؤمنين »
(معلم ناجی)

آمرانه { [ف] آمره ياقشان، آمره مناسب صورتده : اطوار آمرانه ، اوضاع آمرانه .

آمرزش { [ف] عفو، عفوايديش. حق آلهی ده استعمال اولونان الفاظ مخصوصه دندر .

«يأس كفراولمسه اول دكلو كنهكارم كيم»
« كندی آمرزشمی ايلر ايدم استبعاد »
(نابی)

آمرزكار { [ف] عفو ايديجی ، الله ، تكری : عبد توبه‌كار اميد غفران آمرزكار ايدر .

آمُرْزَنْدَه { [ف.] يارلغايجى، عفو ايدىجى، غفّار، غفور. آز قوللانيلير.

آمُرْزيده { [ف] مغفور، مرحوم، يارلغانمش ، نادراً استعمال اولونور.

آمَرِيقا { [ايتاليانجه‌دن] قطعات خمسهٔ ارضدن دردنجيسى، يكى دنيا. آمريقا قطعه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سى قطب شمالى جوارنده‌كى اراضى وجزائر داخل اولمديغى حالده ٣٨ ميليون ٧٩١ بيك مربع كيلومتره واهاليسى دخى تقريباً ١٠٤ ميليوندر.

آمَرِيقانْ - بەزى { منسوجات قطنيه‌دن برنوع بەزدركه هر وقت خانه‌لرده قوللانيلير. (آمريقان) = آمريقالى ديمكدر. ظن غالبه كوره مملكتمزه ايلك دفعه بوبەزى كتيرن آمريقالى ايمش. ياخود امريقا متاعى اوله‌رق كتيرلمش. كثرت استعمال ايله آرتق اوجنس بەزه اسم مخصوص اولمشدر.

آمِنْ { [ع] كوكلى مطمئن اولان، قلبنده قورقو اولمايان.

آمِناً { [ع] قورقوسز اوله‌رق، اطمئنان وامنيتله: [قافلهٔ حجاجك آمناً مدينهٔ منوره‌يه داخل اولدقلرى]

آمَنّا { [ع] اينانديق معناسنه، تصديق: [آمنّا ، هرحال ايچون فاعل حقيقى جناب حقدر]

آمِنَه { [بنت وهب] فخر عالم صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك والدهٔ محترمه‌لريدر. مشار اليهانك سلسلهٔ نسبى پدر طرفندن اوچ، والده جهتندن درت بطن يوقارووده سلسلهٔ مباركهٔ پيغمبرى ايله كسب اتصال ايدر.

حضرت آمنه اون‌درت ياشنده ايكن حامله قالوب وقت ظهور حمل حلول ايتمزدن اوّل زوج مكرّملرى وفخر كائنات عليه اكمل التحيات افنديمزك پدر محترملرى جناب عبدالله ارتحال ايتمش ايدى. مشار اليها دخى امام انبيا عليه افضل التحايا افنديمز هنوز آلتى ياشنده ايكن مكه‌ايله مدينه آراسنده (ابواء) نام محلده ارتحال داربقا ايتمكله اورايه دفن اولونمشدر:

« آمنه خاتون محمّد آنه‌سى »
« اول صدفدن طوغدى اول دردانه‌سى »
(منقبهٔ ولادت — يازيجى سليمان)

آموخْتَه { [ف] اوكرنمش، مهارتلى اوسته. لسانمزده بعضا طرز فارسيده اولان تركيباتده قوللانيلير.

آموز { [ف] صيغهٔ امر. تركيبات وصفيه‌ده اوكره‌تيجى معناسنه‌در؛ بعضاً اوكره‌نيجى معناسنى افاده ايدر:

« فاضل حوصله آموز فلك »
(خاقانى)
« رونق افزاى وزارت ادب آموز كرام »
(نابى)

«خنش آموز همه حوصله سوزست»
(نفعی)
«نگاه آموز اختر بو سعید آفتاب اقبال»
(صبری)
«حکمت آموز معالی فیلسوف روز رکار»

آموزکار { [ف] اوکره‌تیجی . معلم .

آموزکاری { [ف] اوکره‌تیجیلك . خواجه‌لق .

آموغ { [ف] وقار § اوزون بویلی آدم . بونلر اندر. اوله‌رق قوللانیلیر .

آمونیاق { [فرانسزجه‌دن] نشادر روحی .

آمیخته { [ف] قاریشیق، قاریشمش، قاریشدیرلمش :
«ایدوب آمیخته خشك وتر گرم وسردی»
(نابی)

آمیرال { [فرانسزجه‌دن] دونما قوماندانی، قپودان دریا. اصلی عربجه (امیر الماء) یاخود (امیر البحر). اسپانیوللر تحریف ایتمشلردر

آمیز { [ف] «آمیختن» مصدرینك اسم فاعلی اولان (آمیزنده) دن ترخیم اولونمشدر .

« آمیختن » قاریشمق ، قاریشدیرمق ؛ عربی ده « اختلاط » و « خلط » معناسنه‌در . « آمیزنده » قاریشیجی وقاریشدیریجی دیمك اولوب (آمیز)ده بویله‌در. وصف ترکیبیلرده قاریشیق، قاریشمش ، قاریشدیریجی معناسنی بیان ایدر: گفتار شکر آمیز طاتلی سوز. | ایشته او عزیز اولان الله بو کون برجلوهٔ عبرت آمیزینی سزه گوستریبور. — نطق رسمی — بهری پاشا]
«عجب و منع ایله‌مش بو بارگاه حکمت آمیزی»
(نابی)
« تا که معنای لطیف لفظ رنك آمیزایله »
(نفعی)
« چیچکلرله مزین بویله رنك آمیز کسوه گله »
«گوزلسین جنتك طاووس رنگین شاهبالندن»
(اسماعیل صفا)

آمیزش { [ف] قاریشش، گوریشش، چکینش . اختلاط :
حسن آمیزش = خوش چکنمك .
« قوروب بر بارگاه صنع لطف وقهردن ممزوج »
« ویروب اضداده آمیزش قومش نامك آنك دنیا »
(نابی)
«گل ولیمون شرابی کبی ویردی چاشنی جانه»
«این بوس ایلدم آمیزش لطف وغضبلرك »
(شریف)
[مراسم حسن آمیزشی استجلاب همتلریله اکمال بیوره‌سکز. —مکتوب— کانی]

آمیزه‌مو-ی { [ف] صاچنده، صقالنده قیر بولونان آدم:
« گنج ایکن اولدم باقك آمیزه موی »

آمیزه‌مویی { [ف] قیر صاچلی ، قیر صقاللی اولمق :
« ایرشدی موسم آمیزه مویی »
(معلم ناجی)

آمیغ { [ف] مخلوط ، ممزوج ، قاریشیق ، برلشیش . قوللانیلماز .

آمین { یارب قبول ایله ، قبول ایت معناسنه دلالت ایدر :

« الاردن امین اولسون جهانده »
« الٰهی عزتك حقیچون آمین »
(باقی)
« دیه سکان سما اشبو دعایه آمین »
« قلب پاکی اوله آلام ومحندن امین »
(ساطان زاده مرحوم)
(محمد دانش)
« آتیمز اوله آنکله تأمین »
« آمین دییك ای ملکلر آمین »
(حیرت)
« کف دعایی آچوب قیل خلوص ایله آمین »
« نشاطی مولوی »

آمین خوان [ف] آمین دییجی :

« بودعایه اولدی آمین خوان جهان »

هر سوزی تصدیق ایدن آدملر حقنده دخی (آمین خوان) تعبیری قوللانیلیر .

آن { [ف] آلیم ، کوزللرك جاذبه سی ، صباحتی . اکثریا (حسن وآن) دیه قوللانیلیر :

« بن بوکون برنوبهار حسن وآن سیر ایلدم »
(ندیم)

بعید ایچون اسم اشارت اوله رق قوللانیلیر . آن (او) و این (بو) کبی . او ، بو دینیله جك یرده (آن واین) دینیلدیکی واردر .

آن { [ع] انقسامی ممکن اولمایان وقت ، دم ، لحظه . لسانمزده اکثریا تأکیداً تقیید ایله قوللانیلیر :

آن واحدده . « برآن شغل آخره اشتغال ایتمکه امکان یوقدر — موضوعات العلوم — طاشکوپریلی زاده کمال الدین »

« خلق ، ایدر هرآن ایکی تاریخمی ورد زبان »
(سروری)
« اول غریق حیرتم که زورق اندیشه‌مه »
« چارموج اضطراب اولمقده در هرحین وآن »
(کاظم پاشا)

آناء { [ع] نصف اللیل وقتی ، ساعتی معناسنه اولان (آنی) نك جمعی . لسانمزده مفردی هیچ ، جمعی چوق قوللانیلماز .

آن بآن [ف] ، آنافآناً [ع] } لحظه دن لحظه یه ، برآندن برآنه ، متمادیاً ، فاصله سز ، توالئ زمان .

آناخطار { [لسان یونانیدن] کلیدی آچه جق آلت ، تحصیل مرامه واسطه .

آناصون { [یونانیدن] لهجه یه کوره اصلی (انیسون) در . برنوع تخم : آناصونلی کوره‌ك .

آناطولی { [یونانیدن] کونشك طوغدیغی محل ، مشرق معناسنه در . بحرسفید ساحلندن فراته قدر اولان شبه جزیره یه اطلاق اولونور .

آناف { [ع] بورون دیمك اولان (انف) ك جمع الجمعی .

آنافور { [یونانیدن] دکزده آقنتی یه قارشی آقان صو ، آقنتی یه عکسی اولان جریان .

آناناس [illegible] آمريقاده . آسياى جنوبی ايله خطهٔ حاره‌ده حاصل اولان بر نبات وميوه‌سی . ميوه‌سنك طعمی لذيذ ، رايحه‌سی لطيف ، شكلی صنوبره مشابهدر .

آنتی [فرانسزجه‌دن] ضد و عكسی . مخالف ، آيقيری : آنتی پيرين .

آنتيقه [لاتينجه‌دن] پك قديم اولان ، آثار قديمهٔ بشريه ، اسكی زماندن قالمه شيلر § ناديده ، نادر ، غريب : صيداده ظهور ايدن آنتيقه‌لرك استانبوله نقلی ايچون پك چوق زحمت چكلمشيدی . نه آنتيقه آدم .

آنتيمون [فرانسزجه‌دن] كوموشه بكزر پارلاق و بياض قابل الاذابه بر جوهر معدنی . طباعتده قوللانيلان حروفات آنتيمون ايله قورشوندن اعمال و اصاغه اولونور كه اشبو خليطه‌نك درتده بری بو جوهردندر .

آنِسَه [ع] ايی خويلی قيز ، قادين ، محبوبه . قوللانيله بيلير .

آنغاريه [يونانيدن) اجرتسز كورديريلن ايش ، ايستكسز ياپيلان ايش ، باشدن صاومه كوريلن خدمت : [ممالك عثمانيه‌ده تنظيمات خيريه‌نك اعلانيله آنغاريه اصولی كلياً الغا اولونمشدر]

آنِف [ع] حاله اقرب اولان زمان ماضی ، شمدی كچن آن . لسانمزده ، طلقا تركيب ايله قوللانيلير : (آنف البيان) (آنف الذكر) .

آنِفاً [ع] يوقاريده ، بالاده . شمدی كچن : [آنفاً كلاديغم صفتله موصوف عيبدن خالی بولنجه — مشاهير اسلام — حميد وهبی]

آنونيم [فرانسزجه‌دن] اسمسز . شخصی . خصوصی . اسمی حائز اولمايان شركت ، اثر .

آنی [ع] اولمش ، ادراكه ايريشمش ، كمال بولمش : ازهار آنيه ، اثمار آنيه .

آنی [ع ف] بر آنده ، بر لحظه‌ده وقوع بولان :

« نشوهٔ صهبای وصلك ذوقی آنيدر بكا »
(حاذق)

آنيله [ايتاليانجه‌دن] كمی لنكرينك خلاط طاقيلان بيوك حلقه‌سی

آنيه [ع] قاب قاجاق معناسنه اولان (اناء) نك جمعی : آنيهٔ بيت ، آنيهٔ طباخيه .

آوارا [ايتاليانجه‌دن] كمی‌نك ، صندالك ، قايغك كناردن آچيله‌سی .

آواره [ف] باشی بوش ، ايشسز ، بوش كزن ، شاشقين ، سرسری : [محبتك آواره و سركردانلری ازل اقليمندن بيهوش و دستار كشان كلمشلردر — سنان پاشا]

« بيلمم نيجه اولور حال دل آواره »
(ليلا خانم)
« الويرمدی مكارهٔ دنيا ديوای دل »
« آواره اولوب ايلمه اظهار تلاشی »
(ابن كمال)

«جستجو دەسنی آوارە ایدی مهر شریف»
(نابی)
« ایلیوب محض کرم بندۀ بیچارەسنه »
« فیض همتله مدد قیلدی بو آوارەسنه »
(واصف)
« خاك پاینه یتم دیر عمرلردر متصل »
« باشنی طاشدن طاشه اوروب کزر آوارەصو »
(فضولی)

آوارگی { [ف] سرسریلك، بوش کزیجیلك آوارەلك :
« آوارگیٔ عشق ایله عالمده فهیما »
« محسود صفا پیشهٔ ارباب سکونز »

آواریه { [ایتالیانجەدن] براز چورومش، آزچوروك، براز اسکی : [آواریه اولمش حبوبات ایله بر الماسندن استحصال قیلنمقده اولان اسپرتولر — صباح غزتەسی]

آواز { [ف] باغریش ، سس ، صدا :
«ایریشوردی کوشمه آواز تحسین ملك »
(نفعی)
« باغلامه طنطنۀ طبله کوکل »
« دوردن خوش کلیر آوازدهل »
(نابی)

آوازه { [ف] یوکسك سس ، شدتلی صدا § صیت ، شهرت، ئون ، [آوازۀ جهانکیری اوزاقدن ایشیدنلره بر مرتبه خوش کلورکه — شناسی]
« هم سینەنی پرداغ هم آوازەسی محرق »
« نیدن بیلنیر سوز محبت نەیه دیرلر »
(لا)

« خیلی دەمدرکه براتمشدی درسامعەمی »
« فرط آوازۀ لطف ایله پیام دولت »
(منیف)
« صانورکوش ایلەین آوازۀ طوب دونماسن »
« زمین وآسمان هنکامۀ رعدایله لرزاندر »
(لا)
« هر مؤذن آندەبر نوبلبل شوریدەدر »
« کیم کل فردوس ایدر آوازەسن منکوش جان »
(کاظم پاشا)

آواناق { [ازمنجەدن] اشك یاوروسی § احمق، شاشقین.

آور { [ف] (آوردن) مصدرندن امر حاضر . تراکیبدەفاعل معناسنی افادە ایدر : تاب آور = طاقت کتیریجی یعنی متحمل ، جنکاور = جنکجی ، جسور، شجیع ،
« او دلکش نغمه کیم رقص آورعشاق شیدادر »
(صبری)
« نیلەیم ضبط ایدەمم اندیشۀ زور آوری »
(نفعی)
« اکر بردانەسی زیب آور اولسەتاج کسرایه »
(شریف)
« کرچه فصل بهارە دوشدی سفر »
« رنك رویم خزان حزن آور »
(معلم ناجی)
« لب شوق آوریدر بادیٔ فیض جاوید »
(معلم فیضی)

آورد { [ف] جنك ، غوغا: میدان آورد = حرب میدانی .

آوردگاه
آوردگه { [ف] کذلك میدان حرب، جنك محلی. بونلر نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

آوَرْدَه [ف] گتیریلمش، گتیریلن :

« عدمدن ایتدی بنی قدرتی بر آورده »
(نابی)

آوُستْرالْیا — { قطعات خمسهٔ ارضدن (اوقیانیا)

یعنی جزائر بحر محیط قسمنه عائد اولوب دنیانک الک بیوک آطه‌سیدر . بو قطعه‌نک مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً بر میلیون ۶۳۰ بیک مربع کیلو متره واهالیسی ایکی میلیون ۷۶۰ بیک نفوسدن عبارتدر .
[آوسترالیانک بر بیوک پارچه‌سنده همان نه قدر طوپراق وارسه الـه‌مشلر — لونده — کمال .]

آوُنْك { [ف] آصیلی، آشاغی صارقان شی، آصیلان شی، آصتی .

لسانمزده تحریف ایله (هونك) دینیلیر :

« ایده‌لم اولماز ایسه سلك لآ ل مدحك »
« عقد لؤلوی ثریا کبی عرشه آونك »
(نفعی)

« خون دلدن آصیلیر هر مژه‌مه بیك آونك »
(کاظم پاشا)

آوُوقاتْ { [فرانسزجه‌دن] دعوی وکیلی § سفسطه پرداز،

قورناز، چکه‌سی دوشوك : بو ماده‌یی بر آووقاته براقالی، فلان نه آووقاندر، آنی قولای قولای آووقاتلر بیله الزام ایده‌منزلر .

آوِیخْتَه [ف] آصیلمش، آصیلان :

« آویخته قیلدی مرغ دلی تارزلفنه »
(جوری)

« ایدر آویخته بیك جان ایله عزت کندین »
(عزت ملا)

« جله آویخته در مغز سویداسنده »
(نابی)

آوِیزْ { [ف] لسانمزده وصف ترکیبی طرزنده قوللانیله‌رق اسم فاعل

ومفعول معنالرینی افهام ایدر . آصیلیجی، آصیجی، یاپشمش : دلآویز = گوکل آصیجی، آلیجی .

« حلیه‌گر روز وگهر ریز شب »
« شانه زن زلف دلاویز شب »
« آذری »

آوِیزَه { [ف] آصمه، آصقی . بلور ومعادن سائره‌دن معمول

اولوب صالونلره آصیلان مزینات معلومه :

« زمین بلوردن آویزه‌لرله قیلدی شهر آیین »
(لا)

« اول بلور آویزه اطرافنده صانمه شمعلر »
(حق)

« آفتاب آویزه اولسون شهپر جبریلده »
(معلم ناجی)

« جبین آیینه رخ فانوس وغبغب سیم آویزه »
(شریف)

آوِیزَهٔ گوُشْ { [ف] کوپه :

« پاکیزه کلامم که در بحر خیالم »
« آویزهٔ گوش دل یاران صفادر »
(نفعی)

آه { [ادات مشترکه‌در] یأس، غداب، حزن ، اضطراب کبی

احوال قلبیه‌یه دلالت ایدن بر ادات .

مرحوم ناجینك لغتنده دیدیکی کبی معنای حقیقیسنی آه ایدن بیلیر :
« مشام جانه ویرر دود آه نکهت عود »
(سامی)

آهار [ف] خطاطلرك قوللاندقلری کاغده سورلن نشسته ایله یومورطه مخلوطی : آهارلی کاغد .

آهستگی [ف] عجلهسزلك ، آغر حرکتلی اولیش .

آهسته [ف] یاواش ، آغر ، عجلهسز . بعضاً مکرر قوللانیلیر : [اوقدر اهسته حرکت ایدرلرکه تنفسلری بربرینك کل جالنی صولدیرر . — کلیبولی — کمال]
« ای کل رعناصبانك جنبشی آهستهدر »
(لا)
« ایریشیر منزل مقصودینه آهسته کیدن »
« تیزرفتار اولانك پاینه دامن طولاشیر »
« خاتمی »

آهك [ف] کیرهج . قوللانیلماز .

آهمند [ف] یالانجی ، حیلهکار .

آهن [ف] دمیر ، سرد ، مرحمتسز :
« یك عیار اولمش ایدی آهن وزر »
(وهبی)
« پنبهدن نرم ایدی داودك النده آهن »
(عزت ملا)
« الله الله ای دل دلدار آهنسین هنوز »
(معلم ناجی)

آهن جان [ف] صبرلی ، تحملی زیاده ، قاتی یورهکلی .

آهن جفت | **آهن گاو** [ف] صاپان دمیری . قوللانیلماز .

آهن خای [ف] سرد باشلی ، دیك باشلی آت

آهندل | **آهنین دل** [ف] دمیر یورهکلی ، قهرمان ، مرحمتسز ، یکیت .
« آهی تأثیر ایلر البت عاشقك آهندله »

آهن ربا | **آهن کش** [ف] مقناطیس . آز قوللانیلیر .

آهن رك | **آهنین رك** [ف] طماری دمیر ، یاخود دمیر طمارلی دیمکدرکه صاغلام ، طایانیقلی ، قوتلی آتلره اطلاق اولونور .

آهنك [ف] سسلرك دوزکون اولیشی ، صدالرك بربرینه اویغون بولنشی ، آلات موسیقیه آراسنده توافق اصوات § چالغی دوزکونلکی ، سازندهلرك قوللاندقلری سازلره دوزن ویریشلری ، انتظام صدا § دوزکونلك ، انتظام ، توافق § چالوب چاغروب اکلنمه :
« نایلر نالهلرم سازینه آهنك اولماز »
(باقی)
« ایله اوصافنه اول شاه انامك آهنك »
(کاظم پاشا)

آهنکر { [ف] دمیرجی ، دمیر ایشله‌ین : [کاویانی درفش فریدون شاه علمیدرکه کاوهٔ آهنکره منسوبدر — عاصم]

« دوشدی دامان دله برشرر شور افکن »
« عشق آهنکری زنجیر جنون ایشلر ایکن »
(لا)

آهنین { [ف] دمیردن معمول ، بتون دمیر ، دمیر ایچنده :

« یاپلدی همتیله حرب ایچون چوق آهنین کشتی »
(لا)

مجازاً شدت ، صلابت ، متانت ، عدم انصاف معنالرنده دخی قوللانیلیر : آهنین مزاج ، قلعهٔ آهنین ، سد آهنین .
[ایشله‌ینلر ماکنه دکل ، کویاطاغ پارچه‌سی قدر بردیو آهنین بدندرکه آغزندن آتشلر پوسکوره‌رك — لوندره — کمال]

آهو { [ف] کیکه بکزر بر حیواندر . آکا (جیران) و (غزال) دخی دیرلر . ترکجه‌سی (قره‌جه)در .

« فیض طینت باشقه‌در ، شوخیٔ صورت باشقه‌در »
« هر غزالی صانمه کیم دشت ختن آهوسیدر »
(راغب پاشا)

لسانمزده کنایه صورتیله (دلبر) کوزل ، جاذبه‌لی (کوز) معناسنه‌ده قوللانیلیر :

« نافهٔ آهوی چشمندن دوکولمش مشکناب »
(لا)
« شیرلر پنجهٔ قهرمده اولورکن لرزان »
« بنی بر کوزلری آهو یه زبون ایتدی فلك »
(یاووز سلطان سلیم)

آهوان { [ف] (آهو)نك جمعی .

آهوانه { [ف] آهوجه . آهوجه‌سنه :

« او آهوانه نکهلر مثیر وحشتدر »
(نابی)

آهو بچه { [ف] قره‌جه یاوروسی . نادراً استعمال اولونور .

آهوی شیرافکن { [ف] تحمل سوز ، فوق العاده جاذبه‌لی کوز .

آهیخته { [ف] صیرلمش ، چیقارلمش ، سل ایداش : سیف آهیخته .

آیا { [ف] عجبا معناسنه . تعجبله استفهام : « آیا بو افکار صاحبلرینك امین دار ومتین دیوارلری یوقسه بزدن غیری موظف دربان ومعین پاسبانلری می وار؟ — عرضحال — ادهم پرتو پاشا »

« آیا نیجه بر دور ایده بو چار عناصر »
(روحی)
« سوزیله ایلدی تسخیر حاذق ملك معنایی »
« عجب شاعرمیدر ساحرمیدر آیا نه درجانا »
« حاذق »
« کیم اولور مقتدر ایفایه بحق آیا »
(کاظم پاشا)

آیات { [ع] (آیت)ك جمعی :

[حاوی اولدیغی آیات کریمه‌یه نظر اولنسون — کمال]

« جمله آیاتی کبی قرآنك »
(خاقانی)

« آند ایچه‌یم تکری یه وتکرینك آیاتنه »
(کهیا زاده عارف)

« آب فیض آیاتنه دیوانه روح قدسیان »
(کاظم پاشا)

آیازما { [رومجه‌دن] اعزهٔ نصارا طرفندن کشف وتعیین ایدلدیکی خرستیانلرجه ظن اولونان پیکار، قایناق ، چشمه: آیازما جامع شریفی .

آیَت { [ع] نشانه ، علامت ، اماره، قرآن کریمك متصل المعنی بولونان هر پارچه‌سی :

« سخن اولدرکه اوله آیت کبرای سخن »
(وهبی)

« نکاشته ورق جبهه‌سنده آیت نور »
(نابی)

«صف صف یازلمش آیت قرآن بلوك بلوك»
(عزمیٔ قدیم)

« بر رمز آیت قاف وبحکمت حم »
(ثابت)

« عارضی آیت اولای کلام ازلی »
(نابی)

آینده { [ف] کلیجی، کلن :(آینده وروند ه) کلن کیدن .

[درکاهك قپوسی عمومه کشاده اولوب آینده ورونده اکسکسز بولندیغندن — مکتوب — سری پاشا]

« دوشر بربویله مطبوع وخوش آینده غزل ایشته »
« مبارك اوله صبح وشامنك انجام وآغازی »
(نفعی)

« حالا اوسخن سنج خوش آینده کلامم »
(وله)

آیین { [ف] کوره نك ، عادت ، رسم، طرز، اصول، آداب، ترجه‌سی « توره » در. آیین مولوی. شهرآیین .

« بودر آیین نظام فلك نافرجام »
(نابی)

«کریه‌یی اول دم که اهل عشقه آیین ایتدیلر»
«دیدهٔ کریانمی سرچشمه تعیین ایتدیلر»
(نورس)

«زمین بلّوردن آویزه‌لرله قیلدی شهر آیین»
(لا)

« داورجم فر وتخت آیین بندعدن وداد »
(اسکداری حقی)

آیینِ جم { [ف] احبابجه ، ارباب طریقتجه طوی پلانوب اکلنش .

آیینه | **آینه** | [ف] عربجه‌سی (مرآت) ، ترجه‌سی شمدی الفاظ مهجوره‌دن بولونان (کوزکو) در § مظهر، واسطه :

« آنی حق آینهٔ ذات ایتدی »
(خاقانی)

« ایدرمی عکس رخ زشتی آینه مردود »
(سامی)

« عکس حسنك کریه‌محو ایتمز درون سینه‌دن »
« شست وشو قیلماز ازاله صورتی آیینه‌دن »
(نظیم)

« خورشید عکس آینهٔ روی مصطفاست »
(یاووز سلطان سلیم)

آینهٔ اسکندر { [ف] خرافات ایرانیه‌یه کوره (آرسطو) طرفندن یا پیلوب (اسکندریه) ده یوکسك بر یره قونولمش بر آینه ایدی که کویا مشهور (اسکندر) بوکا باقوب یوز فرسخ

مسافه‌ده بولونان وشمللرینك حركاتی مشاهده ایدردی :

« آدی وار جام جك، آینهٔ اسكندرك »
(باقی)

« یوق سنكیچون احتیاج آینهٔ اسكندره »
« كوهر ذاتكده روشن هر مثالك صورتی »
(نورس)

« باشنه چالسون فلك آینهٔ اسكندری »
(نفعی)

آیینهٔ آسمان
آیینهٔ چرخ
آیینهٔ خاوری } [ف] كونش ، نادراً قوللانیلیر .

آیینه‌دار } [ف] بربر ، آیینه طوتان :

« ای حریم خاص بزم رؤیت پروردكار »
« وجه حقه ذاتی هم آیینه هم آیینه‌دار »
(نظیم)

آیینه‌دان | ف | آیینه محفظه‌سی :

« نوعروس حجلهٔ رأینه صبح آیینه‌دان »
(نفعی)

« وجه پاك حقه هم آیینه هم آیینه‌دان »
(كاظم پاشا)

« اول مهر دل افروز ایله جان بر یره كلسه »
« آیینه ایله آیینه‌دان بر یره كلسه »
(عونی)

— علاوه —

آززیز } [ف] رصاص، قورشون، قلای .

آقیا } [رومجه‌دن] لوفر آزمانی، بش قیه‌لك برنوع بالیق . پیلاكیسی كوزل اولور.

آمورا } [ایتالیانجه‌دن] مایسته ایله ترینكت یلكنلرینك خلاطلرینی صالیویرمك ، آچمه .

آنیله } [ایتالیانجه‌دن] كمی لنكرینك خلاط یاخود زنجیر چكیریلن بیوك حلقه‌سی .

﴿ أ ﴾

ائمه } [ع] كندیسنه اقتدا واتباع اولونان ، اویولان كیمسه معناسنه اولان (امام) ك جمعی :

ائمهٔ دین، ائمهٔ اربعه، ائمهٔ مشهوره، ائمهٔ محلات. [ائمهٔ عظام وفقهای كرامك استنباط واجتهاد ایتدكلری — حقوق مقاله‌سی] .

اَب } [ع] بابا . جمعی (آباء) در. لسانمزده دیكر جمعلری قوللانیلماز: اب مشفق = شفقتلی بابا .

« اب وجدندن اوله رتبهٔ قدری برتر »
(حاذق)

« اب وجدك كبی جد اوزره اولوب »
« ایله كسب هنر ای خیر خلف »
(سنبلزاده وهبی)

اَبّ { [ع] مرعا، اوتی چوق یر، اوتلاق § متهیء نزاع وعزیمت اولمق. بوقوللانیلماز. فقط جمعی (آباب) اندر اوله‌رق قوللانیلمش ایسه‌ده الیوم بوس بتون مهجوردر.

اَباءَتْ { [ع] قامشلق. (مقصبه) کبی. (قصب) یعنی قامش معناسنه‌ده کلیر. جمعی (آباء) در. استعمالی اندردر.

اَبابِیل { [ع] مفردسز جمع. طاغ قیرلانغجی، کچی صاغان دینیلان برنوع قوش § سورولر، بلوکلر، جمعیت خلق.

اَبادِید { [ع] متفرق، طاغنیق، نظمده قوللانیله‌بیلیر.

اَبّار { [ع] ایکنه یاپان، صاتان، ایکنه‌جی. نادراً قوللانیلیر.

اَبارِق { [ع] قوملی، بالچقلی یر § آلاجه آت معناسنه اولان (اَبرَق) ك جمعی. دیکرندن تفریق ایچون یازلدی.

اَبارِیق { [ع] بیلدیکمز (ابریق) ك جمعی. مفردی چوق، جمعی آز قوللانیلیر.

اَبّاز { [ع] اورکك، قاچق § صیچرایوب آتلایان قره‌جه. نظمده مجازاً استعمال اولونه‌بیلیر.

اَبازِیر { [ع] بعض طعاملرك، خصوصیله کبابك اوزرینه دوکیلن که‌کیك اوتی قوروسی دیمك اولان (اَبزار) ك جمعی. الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر.

اَباعِد { [ع] (اَبعَد) ك جمعی. خصم ومتعلقاتك یقین اولمایانلری. مفردی باشقه معناده قوللانیلیر: اقارب واباعد.

اَباً عَن جَدٍّ | [ع] بابادن، بیوك بابادن، دده‌دن:
اَباً عَن جَدّ | اباً عن جد بویله سخاوتله، فقراپرورلکله شهرتشعار برامیر نامدار ایدی.

[اباً عن جدّ خاندان علم وصلاحدن ظهور وهر بری فضیلت وتقوی ایله مشهور — موضوعات العلوم]

اَباطِیل { [ع] (اُبطوله) نك جمعی. فائده‌سز، منطقسز، غیر معقول شیلر، سوزلر. لسانمزده مفردی قوللانیلماز: [مولانا (فخرالدین رازی) رد اباطیل فلاسفه خصوصنده حضرت امامه پیرو اولمشدر. — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَباطِیح { [ع] قوملی دره وایرماق معناسنه اولان (اَبطَح) ك جمعی. الیوم استعمال اولونمایان الفاظدندر.

اَباطِل { [ع] بوکور دیمك اولان (اِبطَل) ك جمعی. دیکرندن معناجه اولان فرقی کوسترلمك ایچون یازلدی.

أَبَّالْ [ع] دوه چوبانی .

أَبَّالَه { [ع] بر بیوك اودون § بر بلوك خلق ، جماعت . بونلر اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

أَبَاهِرْ { [ع] قوش قنادینك اوچنجی مرتبه‌ده یاخود صیره‌ده کی یلکلری . بر قاناد بش مرتبه‌ده یکرمی یلکدر . برنجیسی (قَوَادِمْ) ، ایکنجیسی (مَنَاكِبْ) ، اوچنجیسی (اَبَاهِرْ) ، دردنجیسی (خَوَافِي) ، بشنجیسی (كُلِي) در . بونلر اصطلاحات فنیه قبیلندن اوله‌رق قوللانیله‌بیلیر .

أَبْتَرْ { [ع] قویروغی کسیلمش حیوان § مجازاً ذریتسز وخیرسز آدم ، مسکین ، فائده‌سز شی : امر ابتر = فائده‌سز ایش ، شخص ابتر = اولادسز آدم ، استر ابتر = قویروقسز قاطیر .

« الله آدی اولسه هرایشك اوکی »
« هرکز ابتر اولمایه آنك صوکی »
(یازیجی سلیمان)

« شول سطوری محواولوب ابترقالان سجت کبی »
(ابوالسعود)

« عالمك ایلر سنی سالوس دون وابتری »
(نظیم)

أَبَثْ { [ع] چوق سوت ایچمکدن معده وقارنده حاصل اولان یل وشیش .

أَبَجّ { [ع] کوزلری بیوك آدم ، باطلاق کوزلو . استعمالی اندردر .

أَبْجَدْ { [ع] حروف هجای عربیه‌یی محتوی بولونان الفاظ معلومه‌نك برنجیسیدر . اشبو الفاظك معناسی یوقدر . فقط بین العرب خرافاتی چوقدر . ابجد حسابی آتیده کوستر- لمشدر .

(ا ، ب ، ج ، د)(ه ، و ، ز)
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧
(ح ، ط ، ی) (ك ، ل ، م ،
٨ ٩ ١٠ ٢٠ ٣٠ ٤٠
ن)(س ، ع ، ف ، ص)(ق ،
٥٠ ٦٠ ٧٠ ٨٠ ٩٠ ١٠٠
ر ، ش ، ت)(ث ، خ ، ذ)
٢٠٠ ٣٠٠ ٤٠٠ ٥٠٠ ٦٠٠ ٧٠٠
(ض ، ظ ، غ)
٨٠٠ ٩٠٠ ١٠٠٠

(ء) ایله (آ) دخی برصاییلیر . « چ ، ژ » (ج ، ز) کبی وکاف فارسی ایله صاغر کاف دخی کاف عربی کبی حساب ایدیلیر :

« اوقور ابجد کبی هرطفل ادیب »
(وهبی)

أَبْجَدْ خْوَانْ { [ف] ابجد اوقویان ، مکتبه یکی باشلایان ، مکتب چوجغی ، عجمی .

« خواجه‌یه کیتسون اوقونمغه بوابجدخوانلر »
« باشلاسون مکتبه وارسونده الفبای سخن »
(سنبلزاده وهبی)

أَبْجَرْ { [ع] قارنی بیوك وچیقیق آدم : شخص ابجر .

اَبْجَل [ع] جسیم الوجود ، بیوك کوودەلی آدم § بدندەقالین برطمر اسمی. بونلر نادراً قوللانیلمشدر.

اَبْحاث [ع] اسم اولان (بَحْث)ك جمعی . معنای اصلیسی حقندەکی تفصیلاتی آکلامق ایستەین قسم مخصوصندە (بَحْث) ە باقسون : ابحاث جدیدە = یکی بحثلر. [مجموعەسنە نە قدر مسائل وابحاث علمیە قید وتعمیق ایلەمش ایسە — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] .

اَبْحار [ع] دکز معناسنە اولان (بَحر) ك جمعی، دکزلر:
اَبْحُر ابحار جسیمە، اسفار الابحار.

لسانمزدە «اَبْحار» و «بِحار» اکثریا و «اَبْحُر» نادراً استعمال اولونور .

« ابحار مظلم ، کهسار مظلم »
« امواج نائم ، انهار ساکن »
« اکرم »

اَبْخَر [ع] آغزی، نفسی مستکرە صورتدە قوقان انسان. نادراً قوللانیلان الفاظدندر،

اَبْخِرَه [ع] بوغو معناسنە اولان (بُخار) ك جمعی :
« قومە حسرتدە تهی دست دل محزونی »
« ایتمەدە ابخرۂ عزل دماغم سرسام »
(نابی)

اَبْخَل [ع] اك خسیس، بك جری: ابخل اخوان. شخص ابخل.

اَبَد [ع] صوکسز مدت، استقبالە متعلق نهایتسز فرض وتقدیر اولونان ازمنە. (ابدا) یاخود (الی الابد) مقامندە قوللانیلماملیدر : فارسیدە « همیشە » بونك مقابلیدر : ابدپیوند = دائم ، دواملی .

«حورعین اولوردی مغز آشفتە ومست ابد»
(اسماعیل پاشازادە حقی)
« ذرەسی مهرجلی شعشعۂ اوج ابد »
(کاظم پاشا)
« دکل زمان ایلە فیض کمالی ذاتیدر »
« ازل، ابدایدەمز آندە حکمنی اسرار»
(لا)

اَبَدا / **اَبَداً** [ع] اصلا ، قطعا ، هیچ بروقت معناسندە صیغۂ نفی ایلە قوللانیلیر : اوحایلاز ابداً اوقومەیەجقدر.

الیوم لسانمزدە (ابدالابد) و (ابدالآباد) نادراً استعمال اولونور. بوس بتون ترکی اولیدر .

اَبْدال [ع] (بَدَل)ك جمعی. لسانمزدە (آبْدال) طرزندە همزۂ ممدودە ایلە قوللانیلیر . مفرد حکمندە جمعدر . مفردی باشقە معنایە دلالت ایدر. مجذوب ، دلی ، علائق دنیویەدن وارستە اولان § شاشقین ، آلیق ، صافدل ، احمق :

«اولماسنە ابدال عشقك ای یوزی کلنار شمع»
(ریاضی)
«هرطرفدن چکمشم سینەمدە شکل ذوالفقار»
«باش آچیق ابدالکم کیتمز دلمدن یاعلی»
(زلالی)

اَبْدانْ } [ع] جسم، وجود معناسنه اولان (بَدَن) ك جمعی ، كوودهلر: علم ابدان. [اطفالك اللرنده بولنان يمكلردن قاپيشديره بيلديكمز جزئيات قوت جان وتوشهٔ ابدانمزدر — عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

« مرده سرمايهٔ احساندر زر »
« زنه پيرايهٔ ابداندر زر »
(نابی)

« علم ابدان آكا هم توأمدر »
« بلكه آندن دها چوق اقدمدر »
(وهبی)

[قوم عرب عندنده بوفن جليل كه « علم الابدان ثم علم الاديان » تفضيلنه مظهر اولمشدر ، روح الحكمه اعتبارنده ايدی — تصوير افكار — كمال] .

اَبْدَعْ } [ع] اك بديع ، پك كوزل ، چاربان نادیده وكوزل شی ، فوق العاده جالب نظر دقت وتحسين : [فونوغراف ، آمريقالی اديسونك ابدع مخترعاتيدر.]

[مشهوداتمز ايچنده ابدع مخلوقات اولان روح انسانی كبی بر قوهٔ كليهيی — كمال .]

اَبَدی } [ع ف] ابده منسوب ، دائمی، زوالسز، محو وزائل اولمايان : سعادت ابديه .

[اخلاقنه اديبانه بر اثر براقانلر ماهيت انسانيهسنی حيات ابديه ايله — كمال]

[ونعم اخرويه ايله ابد السرور اولورلر — تعزيتنامه = سعدالله پاشا]

« سرينه تابع ايدردی جسدی »
« بونی ترك ايتمهمشيدی ابدی »
(خاقانی)

[خامهٔ معجز اثار كنزه بر شرف ابدی قازانديران — مكتوب — سرّی پاشا]

اَبَدِيّاً } [ع] ابدی اولهرق ، دائمی اولمق صورتيله :

[اوحزين چهره ، ابدياً نظرلردن نهان اوليويردی . شمسا — رجائی زاده اكرم]

اَبَدِيَّتْ } [ع] ابديلك، زوالسزلك، سوكسزلق:

« اولنجه قالبی مودوع حفرهٔ ابديّت »
(رجائی زاده اكرم)

اَبْر } [ف] بولوط: ابر بحر = صباح بولوطی . [خير الدين پاشا سفاين جهادينك طوپ دومانلرينی ابر رحمت كبی آفاق طوتهجق بر حاله كتيرهرك — كمال]

« نه حزين آغليور شو ابر بهار »
(معلم ناجی)

« ابرباران كه ياغار باغ وكلستان اوزره »
(باقی)

« ابر نيساندن ايدر چون لؤلؤ شهواره صو »
(فضولی)

« ابرباراني غم رشك ايله كريان ايلر »
(جوری)

اَبَرّ } [ع] شريف ، افضل ، عالم نظرنده خيرلی وشرفلی اولان: ابرّ اخوان ، ابرّ اشراف.

اَبْراج { [ع] قلعه نك ، حصارك چیقنتیسی ، قله‌سی § مدار ارضك منقسم اولدیغی اقسامدن هر بری دیمك اولان (بُرج) ك جمعی « بُروج » صورتیله ده جمعلنیر . لسانمزده ایکیسی‌ده قوللانیلیر .

« عالمره اثنی عشر ابراج دکلی »
« هر بیری سرمهرومهه تاج دکلی »
(شیخ غالب)

اَبْرار { [ع] (بَرّ) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز . طوغری سوزلو ، خیر خواه ، حمیت وفضیلت صاحبی اولان انسانلر : « سلطان صلاح الدین ایوبی ابرار امتدندر . رحمة الله علیه رحمةً واسعةً »

« ای عذر گناه چرخ بدکار »
« جرمینه فدا ثواب ابرار »
(ریاضی)

« فراق حسننه طاقت کتیرمه‌یوب یحیی »
«یولنده باش ویروب اولدی کزیدهٔ ابرار»
(لا)

اَبْرَد { [ع] پك ، الك صوغوق : کلام ابرد § طولو یاغدیران فورتنه بولوطی . ایکنجی معناده نادراً قوللانیلیر .

اَبْرَج { [ع] کوزلری کوزل وکوز لرینك بیاضی زیاده اولان : شخص ابرج . نادراً قوللانیلیر .

اَبْرَش { [ع] بیاض وقیرمزی آلاجه رنك § رنك اصلیسنه مغایر بنکاری ، آلاجه‌لری اولان آت . لسان عوامده (آبْراش) طرزنده قوللانیلیر .

اَبْرَص { [ع] (بَرَص) علتنه مبتلا بولونان ، وجودنده بیاض لکه‌لر پیدا اولان آدم . لسانمزده بویله آدملره‌ده (آبراش) دینیلیر . (سام لکه‌سی) تعبیری‌ده قوللانیلیر .

اَبْرَق { [ع] قوم ، طاش ، بالچق ، قاریشمش یر § ایکی رنکلی لکه‌لی شی § آلاجه‌لی آت . [آبلق] کبی نادراً قوللانیلیر .

اَبْرْکار { [ع] شاشقین ، سرسم ، نه یاپه جغنی بیلمه ین انسان : مرد ابرکار .

اَبْرومیغ { [ف] قاره بولوط ، قاصیرغه بولوطی [شاهدینك تحفه‌سیله شرحنه مراجعت اولونه] مأنوس اولمایان الفاظدندر .

اَبْرَنْجَن { [ف] بیله‌زیك . عربجه‌سی (سوار) در . فارسیده (دست ابرنجن) طرزنده قوللانیلیر . اصلی (ابرنجن دست) در . اضافتله ال بیله‌زیکی دیمك اولور . صوکره تقدیم وتأخیر اولونمشدر . بوقیدك فائده‌سی آیاغه کچیردکلری نسنه‌دن احترازدرکه عربیده آکا (خَلْخال) دیرلر . زیرا فارسیده آکاده « ابرنجن » دیرلر . غایتی برینه [دست ابرنجن] ودیکرینه [پای ابرنجن] دینیر . عند الاقتضا نظمده قوللانیله‌بیلیر .

أَبْرُو [ف] قاش ،

« يا انكشت اشارتدر يا خود ابروى ايمادر »
(صبرى)

« اى كمان ابرو شهيد خنجر مژكانكم »
(فضولى)

« تيغ ابرولرينك ايتمكه رسمن تقليد »
(كاظم پاشا)

أَبْرُوانْ [ف] قاشلر :

« اول قدر دلدوزدر كويا كه برشوخ آفتك »
« ناوك مشكين كمان ابروانيدر سوزم »
(نفعى)

« اودو ابروان دلجودلى ايتمه سون مى غارت »
(راغب)

« چو نون والقلم اول ابروان هلال عود »
(سامى)

أَبْرُوفَراخْ [ف] بشاشتلى ، كولر يوزلو آدم :

« سوديرر البته كنديندائما ابرو فراخ »

أَبْرُوفَراخى [ف] كولريوزلولك ، اشن اولمق :

« ترشرو اولمه جهانده كيمسه باقمازچهره كه »
« عالمك مقبوليدر ابرو فراخى دائما »

أَبْرِيشُمْ [ف] بوكولمش ايپك . لسانمزده همزه وشينك كسريله (ابريشم) دينير :

« ايدر ابريشمه تعليم نعومت پولاد »
(نابى)

أَبْز [ع] اوركمك ، قاچمق ، نفور كبى ، فجأةً اولمك . مأنوس ومستعمل دكلدر .

أَبْزارْ [ع] بعضاً طعاملرك اوستنه اكيلن كيكيك اوتى قورو-ى ، بهارات .

أَبْزَنْ [ع] ايچنده غسل اولونان كوچك حوض . بانيو .

أَبْصارْ [ع] حاسهٔ رؤيت معناسنه كلن (بَصَر) ك جمعى ، كوزلر : فاعتبروا يا اولى الابصار .

« هلالى كورمز ايسه‌ك ايله تصديق »
« خبر ويردكده سكا اهل ابصار »
(طاشكوبريلى زاده كمال الدين)

« رب عزت ناوك ابصارينه وجهن نشان »
(كاظم پاشا)

« اولان مخاطب مضمون يا اولى الابصار »
(لا)

« باقمله جلالر ويرر ابصاره بنفشه »
(نجاتى)

أَبْطالْ [ع] (بَطّال) ك جمعى . يكيتلر ، جنكجى قهرمانلر . مفردى باشقه معناده قوللانيلير : ابطال رجال .

« اولدى پيرو عشيرت ابطالى »
« هپسنك الده تيغ وكوپالى »
(معلم ناجى)

أَبْعادْ [ع] (بُعْد) ك جمعى . اوزونلقلر ، اوزاقلقلر : ابعاد ثلثه = اوزونلق ، اكليلك ، درينلك .

« بيهودهٔ قدرتكدر ابعاد »
(نابى)

« لطفنك قدرينى بيلديرمك ايچون مطلق »
« اصلاحات فنون ايچره بولنمق ابعاد »
(وله)

اَبْعَدْ { [ع] اڭ ، پك اوزاق ، چوق ايراق : ابعد مسافه.

اَبْغَضْ { [ع] پك زياده بغض ايديلن ، اڭ چوق سويلەين :

اَبْكارْ { [ع] (بِكْر) ڭ جمعی ، قيزلر. [افكار ابكارنده اولان محاسن آدابی آيينهٔ اندامنەدن اظهار ايتديكيچون هر وجهله ارباب مطالعه نڭ نكاه التفاتنه شايان كورينور — كمال]

« نيچون ابكار معانی بسله من ارباب نظم »
« يوقسه يحيی كيبی استاد سخن پرورمی يوق »
(شيخ الاسلام يحيی)

« جلوه كر صحننده ابكار معانی بی حجاب »
(نفعی)

« هر بری ابكار افكارين كتورمش ارمغان »
(نوعی)

« ابكار معانئ مرتب »
(لا)

« طبعی ابكار فيوضاته مزين حجله »
(كاظم پاشا)

« ابكار نكت جلوه ايدر پيشكهمده »
(معلم ناجی)

اَبْكَمْ { [ع] ديلسز :

« ابكم اولسون نی خاموش ايدن اعدای سخن »
(وهبی)

« عقلا قنی مصالحده اولورسه ابكم »
(نابی)

اَبْكَمِيَّتْ { [ع] ديلسزلك .

اَبْلَجْ { [ع] آچيق قاشلی § مجازاً واضح ، منور ، روشن ديمكدر : حق ابلج وباطل لجلج اولور .

اَبْلَدْ { [ع] پك قالين قفالی ، قابا ذهنلی ، احمق : شخص ابلد ، شاكردانڭ ابلدی .

اَبْلَغْ { [ع] پك ، اڭ بليغ ، سوزی حشوسز وانتظام ايله سويله يوب زياده تأثير ايتديرن :

« نابی يه منيف ايكن مقلّد »
« اندن ابلغ ديمش قصائد »
(لا)

اَبْلَقْ { [ع] آياقلرينڭ سكيلی اويلوقلرينه قدر وارمش ، آقلی قاره لی اولان آت ، آلاجه باجاق ، كوسترشلی آت « ابلق سوار = جنكجی قهرمان » :

« ابلق سوار روز كار آشوب روم و زنكبار »
« لشكر شكار كامكار بهرام افريدون علم »
(نفعی)

اَبْلَمْ { [ع] قالين دوداقلی آدم : اكثريا زنجيلر ابلم اولور.

اَبْلَمه { [ع] ممالك حاره يه مخصوص بر نوع اوتدر . بقلا كبی بوداقليدر. بر اوجندن شق اولونورسه ديكر اوجنه قدر آيريلير .

اَبْلَه { [ع] زياده ، پك عقلسز ، بوش قفالی ، احمق ، بون .

اَبْلَهانه { [ف] احمقجه سنه ، آوانقجه سنه ، عقلسزجه سنه :

« ابلهانه كيمی ايدوب بندی »
(عطائی)

[نهایت بو فریضه مجرد اهالئ حجازی وبتخصیص سکنهٔ وادئ غیرذی زرعی بکندیرمك ایچوندر ، زعم ابلهانه‌سنه دوشمشلردر — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

اَبلَه فِریب { [ف] بون آلداتان، احمق آلداتیجی :

اَبلَه فِریبانَه { [ف] قابا ، عقلسز آدملری آلداتیجی اولانه یاقیشه‌جق صورتده :

اَبلَهی [ف] ، اَبلَهِیَّت [ع] } بونلك ، احمقلق ، صافدرونلق :

اَبناء { [ع] اوغل معناسنه (ابن)ك جمعی : [کندولرینی پاکه چیقارمق ابنای جنسکزه طبیعت ثانیه اولمش — عوعو — ادهم پرتوپاشا]، [ابنای بشر تلاحق افکارك اتساعی سایه‌سنده براِیکی عصر ایچنده — کمال]
« وجهی واردینه‌بنی آدمه ابنای عدم »
(عاکف پاشا)

اَبناءُ الدَّهالیز { [ع] آناسی باباسی مجهول اولوب اوته یه بری یه براقیلان چوجقلر .

اَبنِیَه { [ع] اسم اولان (بنا)نك جمعی. تشدید ایله تلفظی یاکلشدر: ابنیهٔ عالیه ، [اول حوالیده وافر ابنیه منهدم و خیلیجه خسارت واقع اولدی — مورخ عاصم] ، [هربری ملیونلرله آلتون قیمتنده بولنان ابنیهٔ عالیه یان‌یانه کتیرلسه... اوندره — کمال]

اَبواب { [ع] (باب) ك جمعی قاپولر . [بونك ایچون فتح ابواب علم وحکمت وترتیب اسباب هنر ومعرفت ایله — تعلق رشید پاشا]
« برقاپویی بندایدرسه بیك قپوایلرکشاد »
« حضرت‌الله، افندی ! فاتح الابوابدر »
(لا)

اَبُو { [ع] (اَب) و (اَبی) کبی بابا : [الٓهی! هدایت اول حضرتك النده اولسه ایدی ابو طالب جهنمده حریق می اولوردی — سنان پاشا]
« هم ایتدی ابو السعودی اسعاد »
« اول ایکی شهنشه ملك زاد »
(لا)
« میرابوالفتح که شاه اکبره اولمشدی وزیر »
« ینه وار ساکه شبیه اوله جغنده شبهه‌م »
(نابی)

اَبُوالبَشَر { [ع] حضرت آدم ، دنیاده ایلك پیدا اولان انسان :
« بوالبشردن سکادك ای گهر درج وجود »
(نعت شریف — نابی)
« دوشدی جدانعیم صفادن ابوالبشر »
(لا)

اَبُوبَکر { [ع] یارغار جناب پیغمبر حضرت صدیق اکبر . رضی‌الله عنه .

اَبُوتُراب { [ع] داماد حضرت پیغمبر (امام علی)

کرم الله وجهه ورضی الله عنه حضرتلرینك کنیه‌سی :

« ایله‌مم چرخه سر فرو اما »
« خاك پای ابو تراب اولورم »
(معلم ناجی)

اَبَوَیْن { [ع] انا ، بابا : حقوق ابوین . [افندیلر ! سزی تبریك ایدرم . بختیارسکز . ابوینکزده بختیاردرلر ! — نطق — سری پاشا]

اَبُوالذَّهَبْ { [ع] آلتون بابا‌سی ، چوق زنکین آدم .

اَبُوالرَّبِیْع { [ع] ترکجه‌ده [چاوش قوشی] دینیلن مرغ بهاری .

اَبُوالعِبَرْ { [ع] هذیان سویله‌ین ادبسز ، حیاسز انسان . هرکسه عبرت بخش ایده‌جك مشوار وکفتارده بولونماسی سبب تلقیب اولمشدر .

اَبُوفِراس { [ع] مشاهیر شعرای عربدن «فرزدق» ك کنیه‌سی § اسلان .

اَبُوق [ع] قاچمش ، قاچان کوله .

اَبُوقَلَمُون { [ع] بر نوع حیواندرکه فرانسزجه‌سی [Caméléon] در . فرانسزجه لغات کتابلرنده کوریلن تعریفاته نظراً بو حیوان ، عوارض ومواقعه کوره رنك اصلیسنی تغییر و تبدیل ایدر . مثلا آغاج اوزرنده بولوندیغی زمان رنکی یشیل اولور . کذلك عوارض مختلفه‌نك تأثیریله قیرمزی ، صاری ، سیاه ، بیاض رنکلره کیرر . بوقلمونك جلدی غایتله براق وشفاف اولدیغندن اعضای داخلیهٔ وجودیه‌سی مشاهده اولونه‌بیلیر . § وقت و حاله کوره تبدیل فکر ومسلك ایدن آدملره‌ده مجازاً «بوقلمون» دینیر . § بعض لغت کتابلرنده ترجمه‌سی « کله‌لر » دیه کوسترلمش ایسه‌ده طوغری دکلدر . بوقلمون براز کله‌لره مشابه ایسه ده آنك کبی قارنی یره سوره‌رك یورومز . برده شکل رأسی‌ده باشقه‌در . حاصلی بوقلمون « کله‌لر » دکلدر . § «قاموس کبیر» ده کوسترلدیکنه کوره جانفس دینیلن قماش . لسانمزده همزه‌نك اسقاطیله « بوقلمون » طرزنده قوللانیلیر .

اَبُونُواس { [ع] مشاهیر شعرای عربدن برذات .

اَبُوالهَوْل { [ع] مصرده اهرام مشهوره جوارنده بر انسان باشی صورتنی حاوی جسیم برطاش .

اَبْهَر { [ع] اك ، پك پارلاق ، زیاده پارلایان § قلبدن اعصابه قان جریان ایدن شریان :

« تاحشر طوریرر اونور ابهر »
« کورلر کورمز کورر کورنلر »
(لا)

« ابهر ایدی وجه نبی »

اَبْهَم { [ع] سوز سویله‌مکه مقتدر اولمایان آدم . نادراً قوللانیلیر .

اَبْيات } [ع] ایکی مصراعدن مرکب ومنظوم سوزلر معناسنده اولان (بَيْت) ك جمعی. بنه بیتك جمعی اولان (بيوت) بومقامده قوللانیله‌ماز :

« برسرای دلکشادر هربری ابیاتمك »
(نفعی)

« صنعت ابیات‌موزون کورن وصافلر »
(نوعی)

« ابیات ایله قطعه‌لر سراپا »
(لا)

اَبْيانْ } [ع] افعال حسیسه دن اجتناب ایدن علو جناب صاحبی § طعامدن استکراه ایدن آدم.

اَبْيَضْ } [ع] بك آق، بك بیاض : بحرابیض. موت‌ابیض= فجأةً وفات .

اَتانْ } [ف] دیشی‌اشك § یوصونلی طاش ، برقسمی صویك ایچنده وقسم دیکری خارجده بولونان قیا .

اَتاوه } [ع] کلمش، کلن، مسافر، غریب . مستعمل دکلدر.

اَتْباعْ } [ع] (تابِع)ك جمعی . برذاتك قولنه ، فعلنه ، مسلکنه‌اویانلر § برآدمك خدمتکارلری، اوشاقلری : اتباع ابو حنیفه .

« يالكز سكا دكل اتباعكه ده كافيدر »

« چكدیكك پیشکه امته بو نعمت عام »
(نابی)

« طور اتباعكه ایله دقت »
(وهبی)

اَتْرَغْ } [ع] سیل فراوان، دره کبی آقان صو . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اَتْرابْ } [ع] (تِرْب)ك جمعی، اقران، برياشده‌اولانلر، یاشلری مساوی بولونانلر . لسانمزده مفردی استعمال اولونماز : فلان بين الاتراب مشارالبنان ایدی .

[دعوت اقارب واتراب قلب‌رقیقنی قرین اضطرار واضطراب ایتمه‌سیله — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« هپ‌شاشوب قالمش‌ایکن‌بختنه اقران، اتراب»
« عاقبت ایلدی دوران آنی ده محو و تراب»
(هرەنامه)

اَتْراحْ } [ع] غصّه ، کدر ، ملالت معنالرینه دلالت ایدن (تَرَح) ك جمعی : اتراح قلب .

اَتْرافْ } [ع] ظریف، نازك شی ونفیس ، طیب طعام ، نعمت معناسنه اولان (تُرْفه) نك جمعی § اوست دوداغنك اورته‌سنده‌کی اتی چیقیق اولان آدمه (اَتْرَف) و اولحم پاره‌یه‌ده (تُرْفه) دینیر .

اَتْراكْ } [ع] (تُرْك) ك جمعی . ترکار . منسو بیتیله مفتخر بولوندیغمز قوم افرادی .

اَتْراسْ } [ع] قالقان معناسنه‌اولان (تُرْس)ك جمعی . آلات حربیهٔ قدیمه‌دندر. (قالقان) زمانمزده ممالك متمدنه‌ده قوللانیلماز. قبائل‌بدویه افرادی آراسنده‌الیوم‌استعمال‌اولونور.

بولفظ آثار قدیمه‌ده قوللانیلمشدر .
فقط شمدی مدلولی کبی کلیاً متروك
ومهجوردر .

أَتْرِبَه { [ع] (تُرَاب)ك جمعی .
طو پراقلر .

أَتْقَىٰ { [ع] پك تقی ، زیاده
پرهیزکار ، کناه ایشله‌مکدن
زیاده چکینن .

أَتْقِيَاء { [ع] (تَقِي) نك جمعی .
اللّهدن قورقوب کناهلردن
صاقنمقده ، رضای باری یی تحصیله
چالیشمقده اولان آدملر : اتقیای امت .
[بنی اسرائیلك احبار و رهباننه
سو یله که خلقدن اتقیا ایله مصاحبت
ایلسونلر — موضوعات العلوم]

أَتَمّ { [ع] پك تام ، اك تمام ،
هیچ قصوری اولمایان :
« اصل کل مظهر اسم اعظم »
« جمله‌دن اولدی مراتبده اتم »
(نابی)
« شرع حفظنده اتم معجزات مصطفا »
(فضولی)

أَتُّونْ [ع] حمام کلخانی .

أَثَاث { [ع] دوشمه ومندر کبی
خانه اشیاسی : اثاث بیت
« خدا عماری اساسنده ایله‌یوب تمکین »
« اثاثنه ایده عزو سعادت آلایش »
(شریف)
همزه‌نك کسریله‌ده تلفظی جائزدر .

أَثَر { [ع] موجودیته دلالت
ایدن شی ، برانسانك وجوده
کتیردیکی شی ، نشانه ، علامت ،
حدیث شریف ، سیرت پیغمبری ،
تأثیر : [ایستدیکك کبی ـ باصلمش ،
باصلمامش اثرلری طوپلایه بیلمکده هر
زمان مختارسك — جمل منتخبه — کمال] .
« رنك رخساره‌ء کل خورشید »
« اثر سیلیء حزانمدر . »
(ریاضی)
« بن روزکاری اکلادیغم روزکار ایسه »
« اسمز تهی اسرسه قور اورتایه براثر »
(لا)
« شخصك کور ینور رتبهء عقلی اثرنده »
(لا)
« حسد قلب عدو لطف ایله اولماز زائل »
« سنكده مضمر اولان آتشه آب ایتمز اثر »
(نابی)
« عالمی رقصه کتیرسون اثر شوق جدید »
(کاظم پاشا)

أَثْرَم { [ع] دیشی قیریق ، دیشلری
دوکوك : پیر اثرم .

أَثْلَب { [ع] انسانك چهره‌سنده ،
وجودنده بولونان سیاه
نقطه ، خال ، بن .

أَثْقَال { [ع] (ثقل)ك جمعی .
آغیر یوکلر ، آغیر شیلر :
« بعض جرارده شاعر چکینور »
« جرّ اثقالده ماهر چکینور »
(وهبی)

أَثْقَل { [ع] پك ، اك چرکین ،
اك آغیر :
« خصم اثقل کلدی بزمه کیتدی ارتق نشئه‌مز »

أَثْلاث [ع] (ثُلث) ك جمعى . مفردى اوچده بر ، اوچ پارچه‌ده برى ديمكدر .

أَثْل [ع] قاره ايلغين آغاجى ، جمعى (اثلال) و (اُثُل) در .

أَثَلَه (اثلبند) = ايلغين ضمغى . (عسلبند) غلطدر .

أَثْرِب [ع] مدينهٔ منوره‌نك اسم ديكرى .

أَثْرَم [ع] عروض اصطلاحاتندندر § قبض وحزم دينيلن علتى حاوى اولان جزء . بوكا (اَثْلَم) ده اطلاق اولونور .

أَثَرَه [ع] نقل اولونان علم وكلامك بقيه‌سى . نتيجه‌سى .

أَثَرى § اشياى نفيسه‌يى كنديسنه تخصيص ايدن آدم .

أَثْعَبى [ع] غايتله كوزل وبياض كوز .

أَثْلَب چورچوب ، سوپرنتى ، مولوز .

أَثْمار [ع] ميوه معناسنه (ثَمَر) ك جمع الجمعى ، ميوه‌لر : اثمار اشجار . [صوك بهارك مبذول اولان اثمار كونا كونندن وازجمله عقيده‌ء شكرى كبى اوزومله ، قوطى بالى كبى قاوونندن — اكرم]

أَثْمان [ع] قيمت ، بدل معناسنه اولان (ثَمَن) ك جمعى . سكزده بر معناسنه اولان (ثُمن) ك جمعى ده بويله كلير . (اثمان) هر شيئك بهاسى ، قيمتى ، اكچه‌سى ديمكدر : اثمان اشيا صاحبنه اعطا ايدلدى . [ماعداسنك فروختيله اثمان حاصله‌سنك بنه تخصيصات عسكريه حوالاتنه اعطاسى — مكتوب — سرى پاشا] ، [طوپراق خسيس ؛ لازم اولان جواهر اثمنى سينهٔ حرصنده صاقلار — سعى — كمال]

أَثْمُد [ع] قابا توتيا ، سرمه طاشى .

أَثْناء [ع] لسانمزده قوللانيلمايان (ثِنى) نك جمعى . برشيئك قاتلرى ، وقتلر § بر زمان ماضى ايله زمان حال آره‌سى : اثناى وداع . اثناى منازعه‌ده . [بيك يوز اللى سنه‌سى اثناسندن سكسان ايكى تاريخنه كلنجه — قوجه سكبان باشى]

« اثناى مطالعه‌مده اكثر »
« كوردكجه لطيف وخوش اثرلر »
(لا)

« خاطره اثناى اوصافكده فيض شوق ايله »
(نفعى)

« كاهى كه خيال شكن طرهٔ خلق »
« اثناى تفكرده دلمدن كذر ايلر »
(نفعى)

أَثْنِيَه [ع] برآدمك ، برشيئك اييلكنى وكوزللكنى سويلمك معناسنه اولان (ثَنا) نك جمعى . مدحلر ، ستايشلر : اثنيهٔ سنيه .

« قيل همان اثنيهٔ پادشهى وردزبان »
(معلم فيضى)

أثواب { [ع] (ثوب)ك جمعی. انسانك كیندیكی شیلر ، لباسلر: اثواب امینی ، اثوابجی باشی ، حاضر اثواب .

« بن قولم قوللرك اثوابی بودر »
« هم عبودیتك آدابی بودر »
(خاقانی)

« كیمه سفلیّت ایله كیرلی لباس »
« پاك اثوابه نظر ایلر ناس »
(وهبی)

« اولسه ده فخره سزا اسبابك »
« اویدور اقرانكه هر اثوابك »
(وله)

أثوم { [ع] كذّاب ، پك یالانجی ، كنهكار آدم. نادراً استعمال اولونور .

أثیر { [الینوز لساننده معرب] آسمان و آفاق طولدیرمش وكافهٔ اجسامه نفوذ ایتدیكی مفروض اولان سیال برجسم خفیف :

« بیلدی كه بر كلخن دوزخ مآب »
« چرخ اثیر آكا نظر جوی آب »
(نابی)

« سدهٔ عاطفتی كعبهٔ ارواح وعقول »
« دركه معدلتی سجده‌كه چرخ اثیر »
(اسماعیل پاشازاده حقی)

أثره، **أثیره**، **أثاره** { [ع] ازمنهٔ قدیمه‌دن روایت وحكایت اولونه‌كلن معلومات واخبارك نتیجه‌سی ، بقیه‌سی.

أثیل { [ع] حكم وقوت صاحبی ، ممدوح وشریف آدم : وكیل اثیل .

أثیم { [ع] كناهكار ، یالانجی : شخص اثیم .

« اثیم معترفه مرحمت مروتدر »
« قرین عفو اوله كلش خطاسی انسانك »
(لا)

أجانب { [ع] (اَجْنَبی)نك جمعی. یابانجی آدملر : انظار اجانبی جلب ایدر .

« شاید اوله بو خیاله ذاهب »
« كیم اولدی لبالب اجانب »
(نابی)

أجاهل { [ع] (أجهل)ك جمعی: افاضل ایله اجاهل برمیدر.؟

أجبه { [ع] آلنی كنكیش آدم. عریض الجبین . نادراً قوللانیلیر .

أجداث { [ع] قبر دیمك اولان (جَدَث) ك جمعی . مزارلر ، قبرلر : اجداث اجدادی زیارت .

أجداد { [ع] بیوك بابا معناسنه اولان (جدّ) ك جمعی. آباء : [اجدادمزك بو فریضهٔ خیریه‌یی ایفاده كوستردیكی مأثر — كمال]

« نور روحانی ایدی بار قطار اجداد »
(نعت — نابی)

« ای اولان نامی ترقی‌ده اجدادعظام »
(وله)

« چراغ دودهٔ اجداد معدلت بنیاد »
(وله)

« فخر اجداد وپدر تازه کل باغ کهن »
(عزت ملا)

اَجْدَرْ [ع] یك ، اك لایق ؛ آز قوللانیلیر : شاعر شیرین مقال محمد جلال بکك نشر ایتدیکی اشبواثره انفس الآثار اطلاقنه اجدردر .

اَجْذالْ [ع] آغاج کوکی معنا . سنه اولان (جِذل)ك جمعی . آغاج کوکاری ، طومروقلری .

اَجْذَمْ [ع] (جُذام) یعنی مسکینلك علتنه اوغرامش اولان § پارماقلری یاخود الی کسیك آدم .

اَجْر [ع] مکافاة اخرویه ، ثواب :

« البته اجرینی ویره جکدر عدالتك »
(اکرم)

« دین ظهورنده شریك اجر اصحاب کبار »
(فضولی)

[تعلیمك مقابله سنده حاصل اولان ثواب واجر بی حساب نه مرتبه اوله جغی معلوم اولوالالبابدر — موضوعات العلوم]

اَجْراشْ [ع] چاك دیمك اولان (جَرَس) ك جمعی . بونلر نادراً قوللانیلیر .

اَجْرامْ [ع] (جِرم) ك جمعی . روحسز اولان جسملر : اجرام فلکیه .

« اجرام بی نهایه ایله پردر آسمان »
(لا)

« پایهٔ جاهنه یرتنك فضا هفت اجرام »
(نابی)

« سلم قصر جلالی اوله ماز هفت اجرام »
(وله)

« حرکت ایتمه ده عاجز قاله لر هفت اجرام »
(جوری)

« جوهر پاکنه اجرام وعناصر اکرام »
(نفعی)

اَجْرَبْ [ع] اویوز انسان ، حیوان .

اَجْرِبَه [ع] طاغارجق دیمك اولان (جِراب) ك جمعی . اشیا قونیله جق طاغارجقلر ، مشین و بزدن معمول چانطه لرده اطلاق اولونه بیلیر .

اَجْرَدْ [ع] تویسز انسان ، خصوصیله کنج : طفل اجرد . § اوتسزیر : ارض اجرد .

اَجْزاءْ [ع] (جزء) ك جمعی ، پارچه لر [عهد نامه نك اجزاسندن معدود اوله رق — لایحه رشید پاشا] § ادویه ترتیب اولونان شیلر : اجزای شریفه = قرآن کریمك مرکب بولوندیغی جزءلر . اجزای طبیه = علاج یاپیلان نسنه لر . اجزاء ناریه .

« مکر امدادایده هستی ده اجزای عدم »
(عاکف پاشا)

« درج رأیکده دراجزای قوام دولت »
(منیف)

« بوالعجب مجموعۀ کثرتنمادر کائنات »
« جمله‌نك شیرازۀ جمعیت اجزاسی بر »
(هرسکلی حکمت)

اَجْزاخانَه { [ف] اجزای طبیه بولونان وادویه‌یاپیلان دکان :
« ولایت واصل اکسیر اجزاخانۀ علیا »
(نابی)

اَجْساد { [ع] (جَسَد) ك جمعی وجودلر، کووده‌لر .
«اوورطه‌ که بلابرزخندن ایله خلاص»
«اولاشمه‌دن دها اجسادۀ نارذات‌وقود»
(ثابت)
« تا شفاخانۀ الطاف خدادن ایریشه »
« بدن آدمه داروی ودوای اجسام »
(جوری)
« اولسه‌تمکینی اکرشامل اجسادلطیف »
« صدمۀ صرصراولور خانۀدنیایه ثمل »
(کاظم پاشا)

اَجْسام { [ع](جسم) ك جمعی. کذلك کووده‌لر :
[بخارکبی اك ثقیل اجسامی ، اك قوتلی معادنی برکشته وپریشان ایمك — نفوس — کمال]
« تیغ ایله ایلدیلر عهد اخوت اجسام »
(نابی)
« دوشسه‌کر خاکه نم ابر بهار لطفی »
« کسب روح ایلرایدی زیرزمینده‌اجسام»
(نفعی)

اَجْسَم { [ع] پك ایری، کووده‌سی بیوك اولان . نادراً قوللانیلیر .

اَجْفان { [ع](جَفْن) ك جمعی. کوز قاپاقلری : احتلاج اجفان = کوز قاپاقلرینك سکیرمه‌سی.

اَجَل { [ع] لسانمزده الفاظ مهجوره‌دن بولونان (او. توری) تعبیری کبی بوده شمدی ادبیاتمزده متروکدر . یالکز (لاجل الوداع) و (لاجل الاستفاده)طرزنده بعضاً قوللانیلیور. بونك صوکنه (دن) الحاقیله (کلدیکی اجلدن) طرزنده‌کی استعمالی ده کتابت رسمیه یه منحصر کبیدر .

اَجَلْ { [ع] وقت‌معین، برشیئك نهایت‌مدتی، غایت‌وانجام§ حیاتك صوکی، مدت عمرك‌نهایتی :
« درد اجله دوا بولونماز »
(لا)
« طوتلدی صولت حمای محرقه ناکاه »
« روانی آلدی اجل ایلیوب شتاب‌یازق »
(اکرم)
« ناوك غمزه‌لری تیر جکر دوزاجل »
(کاظم پاشا)
« سندن‌ای جان منقطع قیلمازبنی‌الا اجل »
(فضولی)

اَجَلْ قَضا { [ع] تهلکه‌یه اوغرا. نیله‌رق کلن اجل :

اَجَلِ مُسَمّی / **اَجَلِ مَوْعُود** { [ف]ترکیبلری‌طبیعی اوله‌رق کلن اجل دیمکدر .

« ناكهان كلدى برينك اجل »
(يحيى)
« كورنلرديوديكيم شمدى اجل كارنده حيراندر »
(رياضى)

اَجَلّ [ع] پك بيوك، اك جليل، اولو . بو (اولو) يى طوغرى اوقومق ايچون شويله (Oulou) يازمق ايجاب ايدر .

« مرحبا مرحمت خاص خداوند اجلّ »
(كاظم پاشا)

« مظهر ايتمش اوقدر حضرت فياض اجلّ »
(وله)

« معرفت حقك اجلّ لطف سبحانيسيدر »
(كمال)

« اوقرب مجرد آكا خاصدر »
« اجلّ مقامات اخلاصدر »
(معلم ناجى)

اَجْلاد [ع] حيوان دريسى معناسنه اولان (جِلد) ك جمعى . جمع ديكرى اولان (جُلود) زياده قوللانيلير .

اَجْلاف [ع] (جِلف) ك جمعى . مفردى قوللانيلماز . اراذل ناس ، ادبسز ، چاپقين طاقمى : [بلكه اراذل اجلافدن عد اولنمقدن قورتيله‌ماز — كوره‌نك — كمال]
« اوله دريوزه كرسيلى اجلاف زمان »
(هرسكلى حكمت)

اَجْلَح [ع] باشى كل آدم ، اوستى دوز ارابه ومحفه .

اَجْلَع [ع] قيصه دوداقلى . مسكين آدم . بو ايكيسنك تركجه‌ده استعمالى اندردر .

اَجِلّه [ع] فضيلت ومعرفت ذاتيه‌لريله تميز ايتمش اولان بيوك ذاتلر . § رتب رسميه‌دن اولى صنف اولى حائز بولونانلره ودها بيوك رتبه‌ده اولانلره دخى (اجلّهٔ رجال دولت) تعبيرى قوللانيلير : [اجلّهٔ ادباى عثمانيه‌دن مرحوم سرى پاشا — رحمة الله عليه رحمةً واسعةً] ، [اجلّهٔ فقهادن (احمد بن محمد الراذكانى) نك حلقهٔ تدريسنده بولنه‌رق — امام غزالى — حميد وهبى]

اَجْلى [ع] پك بللى ، اك جلى : [فوائد ومحسناتى اجلاى بديهياتدن اولان بر دمير يولنك دخى وجوده كتيرلمه‌سى — انقره دمير يولى مكتوبى — سرى پاشا]

« محمدكه خير البراياتدر »
« بو محمدده اجلاى آياتدر »
(معلم ناجى)

اَجْمال [ع] اركك دوه معناسنه اولان (جَمَل) ك جمعى . تركجه‌ده استعمالى اندردر .

اَجْمَل [ع] پك كوزل ، اك ياقيشيقلى :

« صورت شاهدا معانى ملكدن اجمل »
(كاظم پاشا)

« لطف ایلدی پادشاه اکمل »
« عثمانلیلق اولدی شمدی اجمل »
(معلم ناجی)

اَجَمّ { [ع] اتلی کمیك § مزراقسز آدم § بو ینوزی اولمایان قوچ . ضیای عرفان ایله منوّرالدماغ اولان بعض لغتجیلرك ظن ایتدکلری کبی بولفظ ایله « شیر اجم » تعبیری بیننده هیچ برمناسبت ومقارنت یوقدر.

اَجْم { [ع] درت کوشه، دوزخانه، مرابع باراقه کبی. بولفظلرك هپسی قوللانیلماز ، فقط یکدیکرندن تفریق ایچون یازیلیور . چونکه بونلر کاملاً بیلنمزسه بالاده کوستردیکی کبی برطاقم یاکلش ظنیاته ابتناءً الفاظك استعمال وتلفظی خصوصنده خطا ایدیلیر.

اَجِمْ { [ع] بر شیئه چوق دوام ایتمکدن اوصانغ کلمك § بر آدمی ایستهمدیکی حاله اوغراتمق § صو ـــ صفوتنی غائب ایدوب ـــ بوزولمق.

اَجْمَعْ { [ع] اك طوپلو ، زیاده برلشمش وبریکن : [عالمه لازم اولانلرك بری ورعدر . تاکه علی انفع وفوائدی اکثر واجمع اوله ـــ موضوعات العلوم]

اَجْمَعینْ { [ع] هپسی ، طوبی ، جملهسی : رضوان الله تعالی علیهم اجمعین .

اَجْمَه { [ع] صیق آغاجلی محل ، اورمان ، وحشی حیوان یاتاغی . (أُجَمْ) و (أَجَمات) آجام کبی بونك جمعلریدر :

« مجلسده شوخ دلفریب جنك ایدیجك شیر اَجَمْ »
(نفعی)

اَچْمیازینْ { [ارمنیجه] روسیهنك قافقاسیه قطعه سنده ، روان جوارنده اوچ کلیسا مناسترینك اسمیدرکه ارمنیلرك « قاتوغیغوس » دیدکلری الك بیوك رئیس روحانیلری اوراده اقامت ایدر .

اَجْنَبْ { [ع] غریب ، بیوایه ، ذلیل ، یابانجی آدم. § سرد باشلی آت. لسانمزده بویله قوللانیلماز. آشاغیده کوردیکی کبی صوکنه یاء نسبت علاوهسیله چوق استعمال اولونور .

اَجْنَبِی { [ع] یابانجی آدم ، باشقه ملت ویا مملکته منسوب اولان شخص : السنهٔ اجنبیه ، اجنبی آدم . [بین الدول امور اجنبیه نظارتی پك معتبر ومرجع بر نازك مأموریت اولوب ـــ عاکف پاشا] ، [مادامکه بونجه اجنبی ملت ودولتلرك افراد عوامندن ـــ سئله ـــ شناسی]

« اقربا اولسهده فرضا دشمن »
« اجنبیدن ینه البت اهون »
(وهبی)
« اجنبی واری آنی خامهیه تکلیف ایتم »
(نابی)

[جکر پارهکی کندی استدیکك وآنك استمدیکی براجنبینك یتاغنه ویرمك ایچون خوابگاه آرامنی یاموق شلتهلردن

قاره طلو براقلره تحويل ايتمكه سبب اولورسك — كال]

اَجْنَبِيَّتْ { [ع] يابانجيلك، غريبلك، بيكانه‌لك .

اَجْنَادْ { [ع] عسكر ديمك اولان (جند)ك جمعى. عسكرلر، طابورلر. جمع ديكرى اولان (جُنُود) چوق قوللانيلير :

«جان فدا ايتمكى برشى مى صايار راهكده»
«طولودر پرتو حبكله قلوب اجناد»
(شيخ وصفى)
« انبيا هر برى رايتكش احكامكدر »
« كيتديلر آخرته ايتمكه عرض اجناد »
(نابى)

اَجْنَابْ { [ع] (جَنْب) ك جمعى . يانلر طرفلر . نادراً قوللانيلير :

اَجْنَاسْ { [ع] (جِنْس)ك جمعى. صنفلر، نوعلر، چشيدلر: اجناس مختلفه‌دن مركب. [برمقتضاى حكمت بالغهٔ صمدانيه كرهٔ ارضك اوزرى اجناس مختلفهٔ حيوانيه ايچون برمأواى مشترك اولمشدر — خاطره]

اَجْنَفْ { [ع] حقدن عدول ايدن، ايديجى آدم § بلى اكرى اولان : شخص اجنف .

اَجْنِحَه { [ع] قاناد ديمك اولان (جِنَاح)ك جمعى. قنادلر.

اَجِنَّه { [ع] (جَنِين)ك جمعى. آنا قارننده‌كى چوجقلر .

اَجْوَادْ { [ع] مروتمندى، جومردلك وسخاوت . كرمكارى كبى معنالره دلالت ايدن (جود) ك جمعى.

اَجْوَافْ { [ع] هرشيئك ايچى، ايچنك بوشلغى ديمك اولان (جَوْف) ك جمعى : اجلاف واجواف. نادراً قوللانيلير .

اَجْوِبَه { [ع] (جَوَاب)ك جمعى. صورولان شيلرك، سويله‌نيلان سوزلرك قارشيلقلرى : وارد اولان سؤاللره اجوبهٔ معقوله سردايلدى. [دعواى ديانت وصداقته نصل صغشديرمش اولديغى مسئله‌لرينه اجوبهٔ مسكته بوله بيلور ايسه — عاكف پاشا]

اَجُوجْ { [ع] شعله ويريجى، ضيالاندريجى، پارلاييجى شى . « نظم »ده قوللانيله‌بيلير .

اَجْوَدْ { [ع] پك ايى. اك اعلى : اجود منسوجات .

اَجْوَفْ { [ع] اصطلاحات صرفيه‌جه عين الفعلنده حروف علتدن بر حرف بولونان كلمه. § (اَجْوَف) ايچى بوش، قوف، بوش قفالى:

«كيمى اجوف كبى علت‌زدهٔ هرزه‌درون»
(منيف)
« سالم ايله قلبكى رنج حسددن ثابتا »
« اول صحيحه حرف علت كيرمه‌سون اجوف كبى »

اَجْهَرْ { [ع] مستثنا دلبر § كوندز ايى كورمه‌ين قماشيق

کوزلو آدم . برنجی معناده نادراً قوللانیلمشدر .

اَجْهَلْ [ع] پك ، الك جاهل ، هیچ برشی بیلمه‌ین: اجهل اقوام ، اجهل ناس .

اَجْیادْ [ع] (جید)ك جمعی ، اوزون بویونلر . نادراً قوللانیلیر . مفردی هیچ استعمال اولونماز .

اَجْیافْ [ع] (جیفه)نك جمعی ، لاشه‌لر . جمعی آز ، مفردی چوق قوللانیلیر .

اَجْیالْ [ع] جمعدر . مفردی بعض امثالی کبی لسانمزده قوللانیلمایان (جیل)در: نسللر ، صویلر ، صنوف ناس .

اَجْیَدْ طویل العنق ، اوزون بویونلی آدم . نادراً قوللانیلیر .

اَجیرْ نفسنی کیرالایان ، اجرتله چالیشان ، طوتیلان ارغاد: اجیر ایله اسیرك فرقی واردر .

اَجیلْ [ع] ایشنی صوکره‌یه براقان § تأخیرایدیلن شی .

اَحادیثْ [ع] خبر وکلام معناسنه کلن (حدیث) ك جمعی . فخر الانبیا صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك کلاملرینه اطلاق اولونور: احادیث شریفه: [مأخذ اجتهاد اولان احادیث صحیحهٔ نبویه دخی بو آیات قرآنیه احکامی — حقوق مقاله‌سی —]

« قشرینی مغز احادیثنك ایتمش چیده »
« فنی فاضلده هویدا ایسه طبع نقاد »
(نابی)

اَحادیثِ مُرْسَلَه [ع] اسانید متصله ایله روایت اولونان حدیث شریفلر :

« علم تفسیر و احادیث و اصول »
« آدمی جنته ایلر موصول »
(وهبی)

اَحاسِنْ [ع] «اَحْسَن»ك جمعی . پك ، الك کوزل اولان شیلر . [احاسن اشیانك ، بدایع آثارك برخاصهٔ خفیه‌سی دهدوشوندیریجیلکیدر — پژمرده — اکرم]

« برچهرهٔ دلنواز محسن »
« بر نور بدیعهٔ الاحاسن »
(اکرم)

اَحالیلْ [ع] مجرای بول ومخرج اللبن معناسنه اولان (اِحْلیل) ك جمعی . اوکاده باق .

اَحَبّ [ع] الك ، پك سوکیلی ، سویلان: بنجه احبّ اشیا کتابدر . [بنجه برکیجه‌نك بعض ساعاتنده مذاکرهٔ علم ایله‌مك جمله‌سنی احیا ایتمکدن احبدر — ترجمهٔ کلام حضرت ابن عباس]

اَحِبّاء / **اَحْبابْ** [ع] سوکیلی معناسنه اولان (حبیب)ك جمعی . دوستلر ، ایی کوزیشیلن صادق بیلدکلر . (احباب) محاوراتده مفرد حکمنده قوللانیلیر .

«ترحم قیل او مجروح ملامتدیدهٔ دهره»
«کور جك مرهم طعن احبّا زخم اعدادر»
(صبری)

« شمشیر زبانمدن احبّا حذر ایلر »
(نفعی)

«لطف و قهرندن ویرر احبابه کل، اعدایه خار»
(فضولی)

«کاه احبابی زیارت ایله»
« لیك اطوارینه دقت ایله »
(وهبی)

اَحْبارْ { [ع] یازی ایچون قوللا. نیلان مرکب و عالِم معناسنه اولان (حِبْر) ك جمعی . لسانمزده مفردیده ، جمعیده چوق قوللانیلماز: احبار یهود کبی .

اَحْبَلْ { [ع] بوکرولجه دینیلان قورو دانه .

اَحْبَنْ { [ع] علت استسقا ایله معلول اولان آدم ، مستسقی .

اَحْتَمْ [ع] سیاه شی .

اَحَجّ [ع] پك قاتی ، سرد شی.

اَحْجارْ { [ع] (حَجَر) ك جمعی. طاشلر . احجار منقوشه.
[کو یا که عادات مدنیت احجار و اشجا. رینه وارنجه یه قدر سرایت ایتمش کبی — اوندره — کمال] .

اَحَدْ { [ع] بر ، ایلك صایی : [احدسك ، سریر لایزالیده وحدانیّتله معروف — سنان پاشا] .

« نوله دیسم سکا احد احد نمای وجود »
(نورس)

« کوریندب دورهٔ میم سرمد »
« اولدی موجود احددن احمد »
(نابی)

اَحَدّ { [ع] پك ، اك کسکین : احدّ آلات قاطعه.

اَحْجَنْ { [ع] قیوریجق صاچ: زلف احجن .

اَحْداقْ { [ع] (حَدَقَه) نك جمعی . کوز ببکلری .
«حدایق احداق ارباب نظر بصارت بوله»
(فضولی)

اَحَدُالاَحَدَیْنْ | [ع] ایکیسی بر معناده قوللانیلیر.
اَحَدُالاَحادْ | امثالسز ، بی نظیر شی دیمکدر .

اَحْدَبْ { [ع] قانبور : شخص احدب .

اَحْدَبِیَّتْ [ع] قانبورلق.

اَحْدَرْ { [ع] شباشی آدم . بونلر نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

اَحَدِیَّتْ { [ع] جناب حقك برلکی ، برلك. « ذات احدیّت » تعبیرینك طوغروسی «ذات ذی احدیّت » در . بوصورتله صفات الٓهیه دن اولور: [ینه جلال احدیّتکله « لله الواحد القهار » دیه جواب ویر - دیککده کمسه نك معارضه یه استطاعتی اولماز — سنان پاشا] .

« سر بهم دادهٔ دست احدیّتدر هب »
« یك بیك سلسلهٔ نسبت انشای قرون » .
(منیف)
« بردر دیدی آشنای وحدت »
« موج احدیّت احمدیّت »
(شیخ غالب)

اَحْراجْ { [ع] بونجوق معناسنه اولان (حِرج) ك جمعی . حیوانلرك پالان ، یولارلرینه، طاسمالرینه دیکیلن بونجوقلر .

اَحْرارْ { [ع] (حُرّ) ك جمعی . کوله و اسیر اولمایانلر :
« سکا حلم وادب و حسن سلوك »
« ایلر احراری ضروری مملوك »
(نابی)
« احراری اسیر ایدردی لطفی »
(لا)

اَحْرارانَه { [ف] (حرّ) اولانلره یاقیشه‌جق طرزده .
« حُرّانه » صورتنده قوللانیلمالیدر :
معیشت احرارانه .
« دمندهٔ سیر ایدك تأثیری احرارانه اوتدکجه »
« دل آواره‌یی خواهشکذار دام ایدر بابل »
(پژمرده — اکرم)

اَحْرَدْ { [ع] پك بخیل ، خسیس آدم .

اَحْرَشْ [ع] قدیم ، اسکی شی .

اَحْرَشْ { [ع] درشت ، خشین ، قابی شی .

اَحْرَضْ { [ع] کوزلرینك کیرپیکلری دوکولمش ، چیپیل کوزلو آدم .

اَحْرٰی — اَحْرا { [ع] لایق ، مناسب ، شایسته ، اویغون : [هم حاکمهٔ دنیا ، هم مالکهٔ دریا عنوانیله توصیف اولنسه احرادر — معارف — کمال] .
« اسمك اولورسه رشید الوکلا احرادر »
(رشید پاشا حقنده — لا)
« یوسف دورانسك احرادر غلام اولمق سکا »
(لا)

اَحْزابْ { [ع] قسم ، طائفه دیمك اولان (حِزب) ك جمعی . طائفه‌لر ، برطاقم آدملر ، بلوکلر ، قسملر . مفردی‌ده ، جمعی‌ده آز قوللانیلیر .

اَحْزَقَه { [ع] قارنی بیوك بودور آدم . مأنوس دکلدر .

اَحْزَمْ { [ع] پك حزملی ، احتیاطلی § مرتفع یر ، کوکسی بیوك آدم ، حیوان . نادراً قوللانیلیر .

اَحْزانْ { [ع] (حَزَن) ك جمعی . غملر ، کدرلر ، غصه‌لر :
[احزان حزانه زعماً بر نوع تسلیٔ محرومانه قبیلندندر . — صوك بهار — اکرم] .
« جهان هب دور عدلکده سراسر خرّم وشادان »
« کوکل زندانیٔ کنج بلا و بیت احزاندر »
(ریاضی)
« بر حصیرم یوغیکن کلبهٔ احزانمده »
(آمی)

اَحْزَنْ [ع] زياده محزون اولان : شخص احزن.

اَحْسا [ع] بك قوملى، طاشلى ير: ارض احسا .

اَحْساسْ [ع] طويغولر : (حِسْ) ك جمعى : احساس رقيقه .

اَحْسَنْ [ع] بك ، الك كوزل .

« باحسن القصص يوسفى وسورهٔ هود »
(سامى).

« صعب اولان امرى ايدر احسن حال ايله تمام »
(نابى)

« احسن احسن تقويم صور »
(نابى)

« او بولور جامهٔ سبزين ورقله رونق »
«سن ايسه احسن اولورسك چيقاروب پيرهنى»
(ابن كمال)

« چشم حق بينى بك احسن ايدى »
« ايكى شهباز شكار افكن ايدى »
(خاقانى)

اَحْشاء [ع] السانزده قوللانيلمايان (حَشا) نك جمعى . باغير صاقى ، يورهك ، جكر ، بوبرهك كبى بدنك اعضاى داخليه سى .

اَحْشامْ [ع] عائله ، متعلقات ، اقربا . .

اَحْطابْ [ع] اودون ديمك اولان (حَطب) ك جمعى. [بغداده وقوع مأموريت ومواصلتمزدن اول مثلا احطاب ، طوغله ، طاش وسائره كبى تدارك ايدلمش اولان شيلر — مكتوب — سرى پاشا]

اَحْفادْ [ع] (حَفيد) ك جمعى . طورونلر : [او پير فضائل سمير اولاد واحفادينك سعادتحالنى كوردكجه صفاياب اوليوردى — دفتر اعمال] ، [ايشته بو جوانمردانك احفادى اولان عثمانليلره ارثاً وفطرةً حائز اولدقلرى صفت سخاوت بروظيفهٔ عظما تحميل ايلمشدر — كمال]

اَحَقّ [ع] الك ، بك حقلى ، مستحق ، لايق . [اسكى مفتى مرحومك يكنى ابراهيم افندى علماى سائره دن اليق واحقدر — نطق — سرى پاشا]
[حق ، اتّباعه احقدر — سرى پاشا]

« تجبله خدا قدر احقدر »
(معلم ناجى)

«قيلمش اولادينك اولادى سعيد باباىى»
«يعنى سجاده نشين ره ارشاده احق»
(سلطانزاده دانش)

اَحْقابْ [ع] زمان طويل ومديد ودهر معناسنه اولان (حُقب) و (حُقُب) ك جمعى. استعمالى اندردر.

اَحْقادْ [ع] كين ، غرض معناسنه اولان (حِقد) ك جمعى. مفردى جمعندن زياده قوللانيلير .

اَحْقافْ [ع] (حِقفه) نك جمعى. قوم تپه لرى ، مأنوس دكلدر.

أَحْقَرْ [ع] پك ، الك حقير اولان :

« عادتك اولسه تواضع ، اهل كبر ونخوتك »
« بزمنه وارسه‌ك اولورسين هر نظرده احقری »
(منيف)

« برغريب علمدم احقر وعاجز »
« ای غريبه معين اولان الله »
(حضر آغازاده سعيد)

أَحْكامْ { [ع] (حُكْم) ك جمعی : احكام قانونيه . [آيات قرآنيه احكامی دائره‌سنده — حقوق]

«خامهٔ امر كن اولدقده رقم سنج يكون»
«جمله شی اولدی بهم بستهٔ احكام شئون»
(منيف)

« يازلدی سبزهٔ نوخيزدن خط احكام »
(فضولی)

« ايتديلر دستنه تسليم امور واحكام »
(نابی)

« دادكر پادشه عادل فاروق احكام »
(جوری)

« احكام قدر تخلف ايتمز »
(لا)

أَحْكَمْ { [ع] پك ، الك ، زياده حكم ايدن ، پك حكملی ، قوتلی :

احكم الحاكمين = الله ذو الجلال .

[شريعت اسلاميه‌دن اوسع واعدل واحكم برقانون بولنمق قابلميدر ؟ — حقوق مقاله‌سی]

« خليفه كدر ای احكم الحاكمين »
« آنك لطفنه مفتقردر زمين »
(معلم ناجی)

« ايتدی امر اهلنه تسليم اماناتی خدا »
« نه اولور امر آلهی دها بوندن احكم »
(نابی)

أَحْلَى { [ع] الك زياده شيرين ، پك طاتلی : [مصائب حرمين وجودمی خراب ايله‌دی . تصورموتدن الذّ واحلی عندمده برشی يوقدر — تذكرهٔ قاضيعسكر عصمت]

«اولورمی بی نيازاولمق كبی شيرين برنعمت»
«آنكچون لذت ، طاوبدن احلی قناعتدر»
(شريف)

أَحْلامْ { [ع] (حُلْم) ك جمعی . رؤيالر :

« كرهر اسكله روا كورمه‌سه اعدا احلام»
(لا)

(حُلْم) عقل معناسنه‌ده كلير . فقط تركجه‌ده بومعناده قوللانيلماز .

أَحْمالْ [ع] (حِمْل) ك جمعی . يوكلر :

«ايتدی احمال وغار رحلت ايچون شدّ خرام»
(نابی)

كبه‌لك معناسنه اولان (حَمْل) ك جمعی ده بويله كلير .

أَحْمَدْ { [ع] پك ممدوح ، پك شكركار ، پيغمبريمز عليه الصلاة افنديمز حضرتلرينك اسماء شريفه‌لرندندر .

« شبهه يوق كه فيض احمديدر »
« بر معجزهٔ محمديدر »
(لا)

« احمد مرسل امام انبیا کم ذاتیدر »
« وجه پاك حقه هم آیینه هم آیینه دان »
(کاظم)

« محمدیت ایله احمدیی آنجق »
«عطابیوردی سکا واهب العطای وجود»
(نورس)

« احمد الخلق محمد محمود »
«یعنی محبوب خداوند ودود»
(نابی)

اَحْمَرْ [ع] پك قیرمزی : بحر احمر.

« شیطانسه ده حوردن کوزلدر »
« اول شعله نهاد نور پیکر »
« رشك آور ساغر اجلدر »
« لعلنده نهفته موت احمر »
(اکرم)

« دوشمش کبی تجسس کبریت احمره »
(لاادری)

« صهبای سرخی چشمه یاقوت احمرایت »
(غالب دده)

« شکل طاس آتشیندرسا که ورد احمری »
(نظیم)

« دیده م چو بحر احمر ایدر آشکار موج »
« راتب »

اَحْمَزْ | [ع] متین ، زیاده قوی و محکم § دکز مخلوقاتندن اولوب علی التوالی صویك ایچنده کندینی قبض وبسط ایدن یعنی آچیلوب قپانان دکز آغزیدر .

اَحْمَسْ | [ع] صلابت، قوت صاحبی یکیت آدم § صلابتلی یر. پك آز قوللانیلیر .

اَحْمَقْ | [ع] پك عقلسز ، سرسم، شاشقین :

«عمر دکل ایتمزسه حاذق سرفرو معذوردر»
« ناشناسان سخندن برایکی احمق بکا»
(حاذق)

« یوقسه تقلید ایله هر بر احمق »
« نه روا پایهٔ ولایت صاتمق »
(نابی)

اَحْمَقانه | [ع] احمق اولانه یاقیشه جق طرزده .

اَحْمی | [ع] پك ، اك عارلی ، حمیتلی .

«ولایت صاحب خلوتسرای عزت احمی »
(نابی)

اَحْمَقی [ف] | اَحْمَقیّت [ع | احمقلق، عقلسزلق. ایکنجیسی بعضاً قوللانیلیر .

اَحْناء | [ع] چاپارز و آیقیری ایشلر ، چارپیق واکری شیلر . استعمالی اندردر .

اَحْنَفْ | [ع] آیاقلری چارپیق، اکری بوکری اولان.

اَحْوال | [ع] (حال) لك جمعی: یامحول الاحوال، احوال حاضره .

«آکوب احوال سبط احمدی عشر محرمده»
(لا)

« هیچ صورمه مبتلالرك احوالی بللودر »
« سن بیوفایه دل ویرنك حالی بللودر »
(آکاه)

«عرض ایتسه م اولور عقدهٔ احوالی بنده»
«ای کام روای ضعفا سرور عالم»
(نشاطی)

اَحْوَج { [ع] پك محتاج: احوج الناس.

اَحْوَش { [ع] بهادر، شجیع، جسور آدم. (احمس) دخی بو معناده قوللانیله بیلیر.

اَحْوَص { [ع] بر کوزی دیکر کوزندن کوچك اولان آدم. بونلر نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

اَحْوَط { [ع] پك احتیاطلی، احتیاطه زیاده اویغون.

اَحْوَر { [ع] مشتری سیاره‌سی§ بیاض یوزلی کوزل کوزلو آدم.

اَحْوَل { [ع] شاشی، بری شیئی ایکی کورن. فارسیسی (لوچ) در.

«روح قدسینك اولور دیدهٔ جانی احول»
(کاظم پاشا)
«یوزومه اکری باقه‌ماز زیرا»
«فلکك چشم احولی کوریبور»
(نفعی)
«وحدتی سیرایده‌مز احول نکاه اشتباه»
«هستیٔ اشیای کونا کون برکویا ایکی»
(سامی)

اَحْیاء { [ع] اسماء حسنادن بولنان ومیتك ضدی اوله‌رق دیری دیمك اولان (حی) لك جمعی، دیرلر: احیا واموات.

اَحْیان { [ع] وقت وزمان معناسنه اولان (حین) لك جمعی،

وقتلر: [عالمده انسان ایچون اماتهٔ احیان الك بیوك زیاندر.]،
«دیدهٔ آدمیانی آبستن نور ایلدیکی احیانده [قنوز] زاده‌یه راست کلوب — توقاد مکتوبی — کانی»

اَحْیاناً | اَحْیانا | [ع] وقت وقت، آره‌صیره: [احیاناً احبابی زیارت، مقتضای شیمهٔ وفا کاری ومودتدر.]

«ایسته‌سه بوده‌ایدر بر سر موده جولان»
«بلکه رقاصلق ایتمکده اولور احیانا»
(نفعی)

[بلکه احیاناً اول مقوله کلمات تحریك اصحاب اغراض وحساد ایله — موضوعات العلوم]

اَخ | اَخا | اَخِو | اَخُو | [ع] قارداش، برادر، دوست. لسانمزده یالکز (اخ) نادراً استعمال اولونور: «اخ فی الله، یار حقایق آکاه عرفان پناهم افندم» (سری پاشا)

[بوقسه برقاب سلیمك اخ کریمی حقنده صاقلادیغی حسیات خالصانه‌یه — مکتوب — سری پاشا]

اَخائِل { [ع] بیوك وجودلی، خودبین کیسمه‌لر. مأنوس ومستعمل دکلدر.

اَخادید { [ع] صوپا، قامچی کبی بر آلت ایله ضرب اولونان

آدمك كوودەسندە پيدا اولان طاياق اثرلری .

اَخاسيف [ع] طوپراغی يومشاق يرلر، طوپراغی طاشسز قوملی محلّر .

اَخبار [ع] (خَبَر) ك جمعی . اخبار مهمه . [اما اخبارده وارد اولان ادلّه‌دندركه نبی عليه السلام بيورمشدر — موضوعات العلوم]

اَخباز [ع] اتمك معناسنه اولان (خبز) ك جمعی، اتمكلر . اتمكجی‌يه (خَبّاز) دينير . شهر اماتی دائره‌سنده رسماً متشكل بر (خبّازان جمعيتی) واردر .

اَخبَث [ع] پك خبيث، ناپاك، مردار، يارامار : [حتی درون جسدی آتش حسد وعناد ايله بر اولان اخبث عباد دخی — طاشكوپری زاده احمد]

اَخبَل [ع] ديوانه، دلی . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اَخبِيَه [ع] (خِباء) نك جمعی . قيلدن معمول عشيرت، كوچبه چادرلری .

اَخْتَر [ف] ييلديز :

« برسپهر سائرم ثابت جميع اخترم »
(فضولی)
« شهسوار عالم آرا كيم روادراولسه‌كر »
« نعل وميخ رخشی چرخك آفتاب واختری »
(نفعی)

« برج دولتدر الی ايله‌سه پيدا نه‌عجب »
« هيئت ماه نو وصورت اختر خاتم »
(باقی)

اَخترشُمار [ف] كيجه اويويامايان، اويقوسز : مفلس اخترشمار .

« ايتدم اختر شمار، چشم تری »
« بوشبك بوقيدر عجب سحری؟ »
(معلم ناجی)

اَخترِ دُنباله‌دار [ف] قويروقلی ييلديز :

اَخترشِناس [ف] علم هيئته آشنا اولان، منجّم .

اَختَم [ع] ياصی، يايوان بورونلی آدم . غير مستعملدر .

اَخدان [ع] (خَدن) ك و (خَدين) ك جمعی . دوستلر، يولداشلر، ياشنداشلر : [پس ای زمرهٔ اخوانم وكار تقواده ياران واخدانم سزی ارشاد ايدرم — طاشكوپريلی زاده احمد]

اَخدَب [ع] كيمسه‌نك رأی وفكرينی بكنمه‌ين، اوزون بويلی، احمق انسان ،

اَخدَرِیّ [ع] وحشی اشك .

اَخدَع [ع] پك خدعه‌جی، زياده آلداتيجی . § انسانك اكسه‌سنه يقين ايكی طمر .

اَخذ [ع] آلمق ، آلمه : اخذ انتقام، اخذ ثار، بانقنوتلری

بانقه‌دن اخذ ایتدی. § آلنمق، آلنمه :
مکتوبك شمدی پوسته‌خانه‌دن اخذی
الزمدر . § طوتمق طوتمه : حبسخانه‌دن
فرارایدن جانی‌یی اخذو گرفت ایده‌جکاری
شبهه‌دن بریدر . § طوتلمق، طوتلمه .
خرسزك اخذ وتوقیفنه چالیشیورلر .
« اخذ واعطا » = آلیش وویریش .
طوتلمق ایله صوك ترکیبده یالکز
قوللانیلماز . مطلقا عربی ، فارسی
برکلمه علاوه‌سیله استعمال اولونور .

«دشمندن اخذ ثار قدر وارمی بر صفا»
«راغب بوذوقه آه مروت قومازسنی»
(قوجه راغب)

« اخذ متاع لطفنه صاحب سخالرك »
« نقدینه‌سی النده دعادر گدالرك »
(رئیس الکتاب خیری)

« سرکوی غمدن گذار ایلرز »
« فلکدن ینه اخذ ثار ایلرز »
(عزت ملا)

« اخذ ایله صنایع وعلومن »
(لا)

أَخْرَب { [ع] قولاغی یاریق آدم § قولاقده‌کی کوپه‌طاقیلان دلیك .

أَخْرَز { [ع] طار، اوفاق، اوزونجه گوزلو آدم: ژاپونیالیلر کبی.

أَخْرَس { [ع] دیلسز . بونلر مستعمل دکلدر .

أَخْرَق { [ع] سونه‌په ، مسکین ، عقلسز آدم . الفاظ غیر مأنوسه‌دندر .

أَخَسّ { [ع] پك ، الك خسیس ، بایاغی: اخسّ ناس، اخسّ اشیا . [کندیسنی بلکه بهایمدن وطاش وطوپراقدن اخسّ وادنا بیله وبیهوده تصرف برات قیلوب مرتبه سندن خبردار اوله — فضولی]

« دکمز بو دنیای اخسّ »
(سامی پاشا)

أَخْشُمَه [ف] بوزا .

أَخْشاب { [ع] (خَشَب)ك جمعی. کسیك وقورو آغاج پارچه‌لری ، کراسته . صفت اوله‌رق (اخشاب خانه) (اخشاب بنا) دیه قوللانیلیر : [بعده اخشاب ایشلرینك دخی بالمناقصه تقرر ایده‌جك فیئاتله متعهدینه احاله‌سی — مکتوب — سری پاشا]

أَخْشَف [ع] اویوز آدم .

أَخْشَن { [ع] پك سرد شی § کندیسیله چکینلمه‌سی کوچ اولان آدم : شخص احشن .

أَخْشی { [ع] پك قورقنج ، زیاده خشیتلو . آز قوللانیلیر.

أَخْشیشان { [ع] پك خشونتلی، چوق قاتی. همزه‌نك کسریله‌ده تلفظی جائزدر .

أَخَصّ { [ع] پك ، الك خصوصی: اخص بندکان ، اخص مقربین ، اخصّ احبا . § باشلیجه :

اخصّ آمالم اوذات كريم الشيمك مظهر لطفى اولمقدر . § آزشمولى معناسنه‌ده قوللانيلير: « انسان حيواندن اخصّدر — ناجى » . [بو ، معناى اوّلدن اخصّدر — عقل — مورخ عاصم]

[اخصّ خواصدن اولديغنه اعتباراً زمرهٔ سابقه‌دن زياده‌جه اعتبارلى بر آشنالقجق ايصالى — مكتوب — كانى]

[زمان مواصلتده اخصّ آمالم سوديكمى ممنون ونتيجهٔ آمالم محزون ايتمك ايدى — محبت — كمال]

أَخْصَر [ع] پك ، اك قيصه : كلام اخصر

أَخْضَدْ [ع] اسنه ييجى ، يعنى آلا ستيقلى شى ، اكيلوب بوكولن شى .

أَخْضَر [ع] پك يشيل ، يشيل رنكلى :

« جارى صفاده جولر . . سارى هوايه عنبر »
« عكس سحاب رنكين . . ظل جبال اخضر »
(اكرم)

« فرش ايليوب زمينه برپرنيان اخضر »
« اعزاز ايدر طبيعت سلطان نوبهارى »
(لا)

« سائل دركاهى ايتمش پير چرخ اخضرى »
« نظيم »

« برجانب دست موج اخضر »
(شيخ غالب)

أَخْطَل [ع] چابوق (چابك) يوروين § هرزه‌كو ، بوش بوغاز آدم .

أَخَفّ [ع] پك خفيف § مجازاً پك شن ، سويملى :

«ناشر شان وشرف منشئ اوصاف سلف»
«مالك روح اخف نائل انشاى كرم»
(احمد حمدى)

أَخْفَش [ع] كيجه كوندوزدن ايى كورديرن برنوع كوز خسته‌لغنه اوغرامش آدم § ائمهٔ نحودن اوچ ذاتك لقبى : بونلره (اخافش) دينير . برنجيسى (ابوالخطاب كه سيبويه وابو عبيده‌نك استاذيدر . ايكنجيسى ابو الحسن سعيد ابن مسعده ، اوچنجيسى على بن سليمان) . « اخفشك كچيسى كبى باشنى صاللار — مثل » .

أَخْفَض [ع] چوقور واڭچاق ير § مجازاً متواضع كسه‌يه اطلاق اولونور .

أَخْفى [ع] پك ، اك كيزلى .

أَخْفِيَه [ع] (خفا) نك جمعى . كيزلى شيلر . § آغاج چيچكنى ، طومروجغنى ستر ايدن طيش قابوقلر . مفردى بومعناده قوللانيلماز .

أَخْگَر [ف] آتشك قورو ، قزيل آتش :

« داغلر ياقسه انارك كندودندر اخكرى »
(نظيم)

« قيزاره اخكر سوزان نته‌كيم دانهٔ نار »
(باقى)

«اخکر سوزان اولور تخم خیات جاودان»
(کاظم پاشا)

« اول نظم گزین طوروور سراسر »
« آتشکده ده مثال اخکر »
(لا)

« درونمه دوشه جك بر جهنمی اخکر »
(اکرم)

اَخِلّاء { [ع] (خلیل) ك جمعی. صادق، خالص دوستلر: اخلّای قدیمه . [گرچه مشاغل ولایت، طاقتفرسادر، اما مراسلات اخلّاء بنه بشقه معنادر — مکتوب — سری پاشا

اَخْلاط { [ع] (خلط) ك جمعی. بر قاچ مختلف جنسدن مرکب بولونان. (اخلاط اربعه) = دم، بلغم، صفرا، سودا. [بودرلو اخلاط فاسده خلاصه لری کومور یانارکن حاصل اولان رائحهٔ مضره یه بکزرلر — کال]

اَخْلاف { [ع](خلف)ك جمعی. اسلاف مقابلی . بزدن صوکره کیلر، بزدن صوکره کله جکلر: [باری ایلروده یاپمغه قابل اخلاف یتشدیرمکه چاباله ملی — دفتر اعمال —] [بز چکمشـلرك اخلافی یز. بزن صوکره کله جکارده بزم اخـلافز اوله جقـلر . اسلافمزی خیر ایله حرمتله یاد ایده لم ده اخلافمزه حسن مثال کوستره لم .]
« وارسون بزی ده آیرسون اخلاف »
(لا)

اَخْلاق { [ع] (خُلُق) ك جمعی: فضائل اخلاق، اخلاق حسنه = کوزل خویلر. [لکن مفسد اخلاق اولدیغیچون ندیم افکار ایتمك جائز دکلدر — کال] ؛ [حلم و شجاعت کبی اخلاق فاضله بر کیفیت متوسطه اولوب — تاریخ جودت]

« معدن آب انجسه کر چشمهٔ اخلاقندن »
(نعت شریف — نابی)

« حسن اخلاق ایده ذاتی جهانه تعریف »
« وصف ایده ذاتیده عالمه اخلاق حسن »
(عزت ملا)

«صاحب خلق حسنده اولور اخلاق خدا»
«صانمه اول جوهرکه هر بد حال ایله بدکیشده در»
(عبدی صلاحی)

« اخلاقی ایدی بتون آلهی »
(لا)

« تغیّر ایله مشدر عالمك اول رتبه اخلاقی »
« بزه نقلی تواریخك کلور کویا یالان شمدی »
(لا)

اَخْلاقِیّات { [ع] اخلاقه عائد اولان مباحث ومطالعات :

اَخْلاقِیُّون { [ع] اخلاقه دائر کتـاب یازان علما وحکما: حجّة الاسلام امام غزالی مشاهیر اخلاقیوندندر .

اَخْلَف { [ع] صولاق آدم .

اَخْلَص { [ع] پك، الك خاوصکار: اخلص اودّا . [الك رضـاجو بر بنـدهٔ اخلصی اولدیغمی

يالكز قولاً دكل فعلاً دخی أثباته چالیشمق — نطق — سری پاشا]

أَخْماس { [ع] بشده بر دیمك اولان (خُمس)ك جمعی .

أَخَنّ { [ع] كَكْزدن سوز سویله‌ین آدم، خیم خیم .

أَخْنَس { [ع] باصیق بورونلی ، سیوریلی بورونلی آدم .

أَخْنَع { [ع] زیاده تواضع ایدن آدم .

أَخْوَف { [ع] اك قورقاق، پك قورقنج .

أَخْیَخه { [ع] ترکجه‌ده [بولاماچ] دینیلن طعام .

أَخْیار { [ع] (خَیِّر)ك جمعی . خیری چوق ، ایلکی زیاده آدملر . مفردی قوللانیلماز : اخیار امّت .

« دائم ایت تعظیم اخیار کرام »
(عبیدی)

«قیمتی زائد اولور کوهرك اولدقجه قدیم»
«بیلینیر قدر کرانمایهٔ اخیار سلف»
(شریف)

« شه سریر دوعالم کزیدهٔ اخیار »
(نعت شریف)

أَخِیذ [ع] اسیر ، طوتساق .

أَخِیر { [ع] اك صوك ، اك صوكده کی : امر اخیره کوره . [شو عصر اخیرده حقوقه دائر فنونی اك زیاده توسیع ایدن فرانسزلر ایکن — حقوق مقاله‌سی]

« قدح کبی طولمشیدی ماه منیر »
« اوشب ایدی نصف جماد اخیر »
(عزت ملا)

« تاکه آثار تباشیر فروغ نصرت »
«اوج چرخی طوته چون شعشعهٔ صبح اخیر»
(حق)

[قرون اخیره‌ده عثمانلیلرك ایجاد مرؤتی اولدیغنی برصاحب وقوف انکار ایده‌مز — کمال]

أَخِیراً { [ع] اك صوك اوله‌رق ، کچنده : اخیراً النان تلغرافنامه‌ده ، اخیراً حجازه کیدن ، اخیراً اشعار اولونان ماده‌نك .

أَخَرَه [ع] هرشیئك نهایتی، صوكی.

أُخْرَه { [ع] ویره‌سی ، پیشینك ضدی . قوللانیله‌بیلیر .

أَخْزَل { [ع] بلی قیرلمش آدم.

أَداء { [ع] اوده‌مك : ادای دین ایتدی . اوده‌مك : نمازك اداسی ، دینك اداسی § طوربارد = صوغوق معامله : اداسی چکلمز اولدی . § طرز واسلوب: [وادای واجبهٔ حق ولیّ نعمت املنه منحصر اولوب — عاکف پاشا]

« برشکرین تکلمی برخوش اداسی وار »
(ندیم)

« اداىه چاره‌می وار شکرینی او احسانك »
« اولورسه طبعم اکر بیك قصیده‌یه مدیون »
(نفعی)

زخملردن بيك آغز آچدم اداى شكره كيم»
(فضولى)
« براشير ايلرايسهم مدحنى بوكونه ادا »
(نفعى)
«بنده يوق قدرت اداية حرف شوق نابيا»
(نابى)
« تعال ايتمه كه دمدر امانت اولنه ادا »
(فضولى)
« چوقمى بوقدر حسن ادا طبعمه زيرا »
« وصاف خداوند پسنديده شيمدر »
(نفعى)
« وارمى بر بنجلين شاعر پاكيزه ادا »
(نفعى)
« باشقه شاعرده بولنماز بوادا »
« ساده بر بيتكه بيك بيت فدا »
(معلم ناجى)

اَداتْ { [ع] آلت ديمكدر. اسما وافعاله التحاق ايله معنايه دلالت ايدن كلمه :

« برقاچ درلو اداته نائل »
(لا)
« اماكه بزم لسانمزده)
« هردرلو ادات پانمزده)
(لا)

اَدامَ اللّٰه { [ع] الله دائم ايتسون معناسنده دعا.

اَدانى { [ع] اَدْنى) نك جمعى . بك آلچاق ، الك باياغى آدملر: [محكمه ده هيچ كيمسه ادانى نك اخسلرندن معدود اولان بر قاتله بيـله « افندى » سوزندن اشاغى بر تعبير ايله خطاب ويا اشارت ايده مزـلوندره — كال]

«ايتمه محتاج ادانى يا رسـول الله بنى»
« باب غيره دوكدوروب آب رخ واشك ترى »
(اسكدارى حقى)

اَدَبْ { [ع] اوصلو اولمق، او- صلولق، كمال عقل، هركس ايله حسن معـامله ومكالمه ده بولنمق § اخلاق حميدهٔ ظـاهره ايله برابر شرع شريفك استيجاب وعقـل كامـلك استحسـان ايتـديكى اقوال واحوال . § ظرافت ، نزاكت ، عدالت ، لطف وصحت كبى اوصاف ايله اتّصـاف . § شعروانشايه عائدعلوم :ادب البحث= اصول مناظره .

تحفـهٔ شـاهدى يى شرح طرزنده يازلمش واليوم نزدعاجزانه مده موجود اولان بر سالهٔ قديمه ده كوستردليكنه كوره (ادب) لفظنك تركجه سى شمدى كلياً مهجور اولان ضمهٔ خفيفهٔ مبسوطه ايله (اود) در .

بوشرحك هانكى تاريخده كيمـك طرفندن يازلديغنه دائر بركونا اشارت وصراحت اولمايوب يالكز باش طرفنده « هذا كتاب شرح شاهدى» سرنامه سى وزيرنده « من كتب محمد حامد خليفهٔ آمدى» جلـه سيله ١٢١١ تاريخى محرردر. وقتيله لسان مليمزه مخصوص برلغات كتابى يازلمش اولسه يدى شمدى بزه غريب كلن ومجهول اولان نيجه الفاظ وكلمات تركيه معلوم ومأنوس بولونوردى.

« ستر ایدر عیبنی انسانك هب »
« نه کوزل جامه ایمش ثوب ادب »
(وهبی)

« محبت قصدی هر بر آدم ایله »
« دکادر عاقله حسن ادبدن »
(ابن کمال)

« خوشان ادب اندیشهٔ زخم زبان چکمز »
(کوپریلی زاده)

« جام می اوپرسه لبکی کر عجب اولماز »
« الدن اله دوشمشده حیا و ادب اولماز »
(معیدی)

« سرو اولسه قدیاره معادل عجب اولماز »
« کیم بالدیری چبلاقده حیا و ادب اولماز »
(لا)

« فن ادب بر معرفتدرکه انسانه خصلت آموز ادب اولدیغی ایچون (ادب) واهلی (ادیب) تسمیه قیلنمشدر — شناسی »

اَدَبی [ع] شعر وکتابته عائد، نظم وانشایه منسوب : اثر ادبی، اقتدار ادبی، مقالهٔ ادبیه .

اَدَبیّات [ع] شعر وانشایه متعلق آثار: ادبیات غربیه ، ادبیات فارسیه. ادبیات عثمانیه . § بلیغ ولطیف سوزلر: [مرحوم سری پاشانك ایراد ایتدیکی بر نطق کبی رسماً یازدیغی وجیز بر تلغرامده ادبیاتدر] § بلیغ، وجیز، لطیف سوزلر تألیف وتحریری ایچون طوتیلان اصول :

« ادبیات ایله تاریخ وسیر »
« سیرت اهل ادبدر یکسر »
(وهبی)

اَدثَر [ع] غافل آدم .

اَدخِنَه [ع] (دُخان) ك جمعی . دومانلر :

« لاءلایی پر ایدر ادخنهٔ فحم امل »
(کاظم پاشا)

اَدَر [ع] قاسیغی یاریق آدم .

اَدرَد [ع] دیشسز آدم: شخص ادرد .

اَدرَع [ع] باشی قاره ، وجودی بیاض حیوان § مجین .

اَدرَم [ع] دیشلری دوکولمش آدم. § بوس بتون دوز شی .

اَدسَق [ع] آغزی بیوك آدم .

اَدسَم [ع] پك یاغلی ، چوق قارامتق شی .

اَدعَج [ع] قاره وبیوك کوزلو . § پك سیاه شی . ادعج العینین = کوزلری قاره .

اَدعِیَه [ع] (دُعا ــ ء) نك جمعی . تشدید ایله غلط اولدیغندن اویله قوللانیلاملی :

« فرضدر بندهیه اول شاه معلاجاهك »
« ایلهمك ادعیهسن تاج کتاب اوراد »
(شیخ وصفی)

« فرضدر ادعیهٔ خیر دوام دولت »
(منیف قدیم »

« مثال ادعیهٔ مستجاب اوجسم لطیف »
(سامی)

«صرف ایدوب ادعیهٔ دولت ممدوحکده»
« ایله اول بابه اجابتکه حق مخزن »
(عزت ملا)

اَذْفَر { [ع] استکراه اولونان ، پك قوقان شی .

اَذْفَق | اَذْفَی | [ع] بلی بوکولمش آدم ، (پیر قد دوتا) .

اَذْلَم | اَذَم | [ع] قره یاغز ، سیاه آدم . استعمال اولونماز .

اَدَمَه { [ع] درینك ایچ یوزی ، دیشاریسی (بشره) در .

اَدَم { [ع] ایکی نقطه ، ایکی شی آراسنی برلشدیرمك . شو معنایه نظراً ترجهده قوللانیلان (آدیم) لفظنك اصلی بوکلمه اولسه کرکدر .

اَدْمِغَه [ع] (دِماغ) ك جمعی . بینلر .

اَدَقّ { [ع] پك اینجه ، الك دقیق ، پك مهم : ادقّ امور . [غزالینك بنه (کتاب مستظهری) نامیله دیکر براثر نفیسی دها واردرکه فقه شافعینك ادقّ مسائلنی جامعدر — مشاهیر اسلام — جمید وهبی]
« عمرین طویل ونسلنی حق ایلهیه مدید »
« نظم اموردہ ایدہ‌هم ذهننی ادقّ »
(شریف)

اَدِلَّه { [ع] قلاغوز معناسنه اولان و آنکله دیکر شیئك وجودینه ، وقوعنه استدلال اولونان (دَلیل) ك جمعی : ادلّهٔ قویه ، ادلّهٔ قانونیه : [بویله ادلّه‌سی طبیعتده موجود عمل واعتقادده بیله کلمهٔ واحده اوزرینه جمع اوله‌مدقلری دلیل جلیدر — اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا] ، [زیرا اعتبار ادلّه‌نك قوتنه‌در ، کثرتنه دکلدر — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

اَدْنی — اَدْنا { [ع] پك آشاغی ، الك بایاغی : [نزد آلهی‌ده اعلی ایله ادنی مساویدر]
« اعلی کلنجه بریره ادنایه کیم باقار »
(مترجم عاصم)
« سروناز م ایتمه‌دك کلزاره ادنی التفات »
« پایکه یوز سورمکه جوینده‌جولرواریدی »
(عزت ملا)
« اب دریای جلالنده‌کی ادنا خرچنك »
(کاظم پاشا)
« مسیح کاکلنه احیای معنا کار ادنادر »
(صبری)

اَدْناس { [ع] (دَنَس) ك جمعی . پیسلکلر ، مردارلقلر : رفع ادناس § چاپقینلر ، الك عادی آدملر : ادناس ناس .

اَدْواء { [ع] علت ، درد ، مرض دیمك اولان (داء) ك جمعی . مرضلر ، خسته‌لقلر ، (داءُ الكَلْب) = اویوز علتی ، داءُ الافرنج = فرنکی علتی .

أَدَوَاتْ { [ع](اداة) ك جمعى . افعال واسمايه الصاق ايله معنیدار اولان کلمات . § بر ایشی ایشلەمکه واسطه اولان شیلر، طاقلر ، آوادنلق : [ادوات تجاریه ، ادوات طباخیه] . مفردی بومعناده استعمال اولونماز : [اعداد ایتدیکی ادوات ایله سبّاح کبی موج دریاده سائر اولیور — معارف — کمال]

« جمله ادوات وصف ترکیب »
(لا)

أَدْوَارْ { [ع] (دَوْر) ك جمعى . مفردی دونمك معناسنه کلیر . اکثریا ایتمك مصدری صیغەسیله قوللانیلیر : [مولوی بردقیقەده اون دفعه دور ایتدی .] § دوندیرمك معناسنەده کلیر : [احمدافندی، سرمایه‌سنی دور ایده ایده بوقدر ثروت صاحبی اولدی .] § ترك ونقل ایتمك معناسنه کلیر : [مغازه‌یی باشقەسنه دور ایتدی. انبارك دور وتسلیم معامله‌سی اجرا ایدلدی.] § عصر ، وقت ، زمان معنالرینەده قوللانیلیر: [تحوّل ادوار واکداری دخی هب تقابل سلب وایجابدر — لاحقه — جودت پاشا] لسانمزده جمعی اکثریا عصر ، زمان معناسنه استعمال اولونور: [ادوارسابقه، ادوارحیات]. §موسیقیٔ شرقیدن بحث ایدن اثار فنیه‌یه‌ده (ادوار) اطلاق اولونور .

«قالیرمی بویله حاذق جورطاقتسوز آزاری»
«فلك ادوارنا همواردن رندانه دونمزمی؟ »

أَدْوَشْ [ع] کوزی دومانلی آدم .

أَدْوِيَه { [ع](دَوَا ـ ء)نك جمعى . علاجلر . تشدید ایله یاکلش قوللانعاملی : ادویهٔ مؤثره . [رأس ادویه پرهیز وحمیه‌در — ترجمهٔ تله‌ماق]

أَدْهَانْ { [ع] (دُهْن) ك جمعى . سورولەجك کوزل قوقولو یاغلر .

أَدْهَمْ { [ع] قاره یاغز آت § اسم رجل :

« اشهب روز ایله تا ادهم شب پی درپی »
(نفعی)
« ادهم اجلالنه بررخت سیمین کهکشان »
(وله)
« عفت وعصمت وپرهیزده ابن ادهم »
(نابی)

أَدِی { [ع] کوچك قاب § کوچك وشریر آدم .

أَدْيَانْ { [ع] (دِين) ك جمعى . ادیان موجوده . [بز شمدی‌یه‌قدر ادیان سائره اصحابنی ذمتمزه آلدق — کمال] ، [مخالفت ادیان ملابسه‌سیله قواعد عقلیه‌یی دخی یکدیکری تخطئه یولنده تغییر — اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا]

« مؤمنه فرضدر ای روح روان »
« علم ابدان ایله علم ادیان »
(نابی)

اَدْيَاكْ { [ع] خروس ديمك اولان (دِيْك)ك جمعى. (دُيُوك) و (دِيَكَه) جمع ديكرلريدر.

اَدِيبْ { [ع] تربيه، ظرافت، نزاكت ايله اتصاف ايدن وشعر وانشايه متعلق كمالات ايله متصف بولنان آدم: [نه قدر اديب چوجق]، [مرحوم معلم ناجى، براديب بيدانى ايدى]، [واقعا هر لسانده اديب اولمق خيلى معلوماته توقف ايدرسه ده — شعر وانشا — لا]

« اوقور ابجد كبى هرطفل اديب »
(وهبى)

« اديب مكتب اوحى مقرب مودود »
(ثابت)

« كاهى مسخر حقا فاضل، اديب »
(لا)

اَدِيبَانَه { [ف] سالف الذكر ايكى معنايه كوره اديبه ياقيشه جق صورتده: [اطوار اديبانه، آثار اديبانه.

اَدِيمْ { [ع] دباغت اولنمش درى، كوْن، سختيان. § وجه الارض = يريوزى.

« وسائد غلطاندر جبال دائره ساز »
« اديم خوان هواندر فسيحهٔ هامون »
(ثابت)

اَذَانْ { [ع] جماعت مسلمينى نمازه دعوت ايچون صوت بلند ايله اوقونان كلمات مقدسه: اذان محمدى.

« آلدك هزار بتكده يى مسجد ايلدك »
« ناقوس يرلرنده اوقوتدك اذانلرى »
(باقى)

« چيقدم سرِ داره همچو منصور »
« آوازم اذان نفخهٔ صور »
(شيخ غالب)

اَذْرَاءْ { [ع] قولاقلرى بياض، جسمى سيات آت: فرس اذراء، نادراً قوللانيلمشدر.

اَذْرَبِى { [ع] ايرانده كائن (آذربايجان) ك اسم عربى.

اَذْرَعْ { [ع] بك فصيح، سوزى دوزكون آدم: شخص اذرع، بونلر الفاظ معروفه دن دكلدر.

اَذْعَرْ [ع] غدار وظالم آدم.

اَذْفَرْ [ع] كوزل قوقولو شى:

« خوش نكهتى بوى مشك اذفر »
(رياضى)

« يازسه وصف نكهت خلقن ويروردى عالمه »
« كردخاك پاى خامه بوى مشك اذفرى »
(نفعى)

« مسك اذفر ييرينه قورلردى آنى نافه يه »
(وله)

اَذْكَارْ { [ع] (ذِكْر) ك جمعى: اذكار آلهيه، اذكار جميله. [سن اول كريمسك كه سوسه نك زبانى سوسن ربانلر كبى نعمتنك اذكاريله كويا ايلرسك — « سنان پاشا »]

« اذكار حسين بيقرايى »
« حفظ ايلدى جامى ونوايى »

اَذْكى { [ع] بك ، اك ذكى : شخص اذكى

اَذْكياء { [ع] (ذكى)نك جمعى . اذكياى شبان . [ديار بكركبى مجمع اذكيا اولان بر ولايت جسيمه‌نك — نطق — سرى پاشا]

اَذَلّ { [ع] بك، اك ذليل : [اذلّ ناس ، چنكانه لر اذلّ اقوامدر .]

اَذِلَّه { [ع] (ذليل) ك جمعى : اذلّهٔ فاسقين.

اَذْلَعى [ع] ايرى، اوزون شى .

اَذْلَغ | اَذْلَغى { [ع] آلت تناسل .

اَذْلَق { [ع] كسكين شى § فصيح وزباندراز آدم . مأنوس دكلدر .

اَذْمار [ع] بهادر، يكيت ، قهرمان معناسنه اولان (ذِمر) و (ذَمير) ك جمعى : اذمار اتراك .

اَذْناب { [ع] كناه وصوچ ديمك اولان (ذَنْب) ك جمعى . (ذُنوب) ده بونك جمعيدر . [اذناب] آز ، [ذُنوب] چوق قوللانيلير .

اَذْناب { [ع] قويروق معناسنه اولان (ذَنَب)كِ جمعى ، قويروقلر : كواكب ذوى الاذناب .

اَذُوذ { [ع]بك كسكين اولان آلات خارجه : خنجر اذوذ . نادراً استعمال اولونور .

اَذْهاب { [ع] آلتون ديمك اولان (ذَهَب) ك جمعى . استعمالى اندردر .

اَذْهان { [ع]ذكا، فطانت، حفظ، كياست كبى خصائصى جامع قوهٔ مدركه ديمك اولان (ذِهْن) ك جمعى : [شمديدن خلقك اذهانى حاضرلمغه همت ايديكز — لايحه — رشيد پاشا] ، [خلقك روشنئ اذهانه كيم قائل اولماز — شناسى]

اَذْهَل { [ع]بك طالغين واونوتغان، زياده غفلتده بولونان . بو، نادراً قوللانيلير. فقط [ذُهول] هرزمان استعمال اولونور.

اَذْواق { [ع] مادى و معنوى يعنى جسمانى ، روحانى برشيئك خوشه كيتمه‌سى، موجب حظ اولماسى ديمك اولان (ذَوق)ك جمعى: اذواق عالم منتج المدر. [آنكله اذواق مشايخ كباردن بهره‌دار اولمغى توقع ايدرلر — ترجمهٔ مفتاح السعاده] .

اَذى { [ع] انجتمه ، انجتمك، انجنمه : جور و اذى . اذا وجفا . « انسان كامل كيمسه يه اذى ايتمز . » [يأس اليمدر ، فقط عمره سورمز ، كوره‌نك ايسه دائمى الاذادر — كمال] .

«آتش هجری اویارك جانمه كار ایلدی»
«قیلجه جانم قالدی كل ایتمه اذای روزكار»
(كانی)

اَذْیال { [ع] اتك ، صوكه علاوه دیمك اولان (ذَیل) ك جمعی : [جسمه نسبتله جسیم كورینن جریمه‌مك اذیال عنایتلریله محی بیورلمسنه علامت اولمق ایچون — هرّه نامه — كانی] .

اَذِیَّتْ { [ع] اینجنه‌جك ، اینجته‌جك حال ، كوچلك . تشدیدسز یا كلش اوله جغندن مطلقا شدّه ایله قوللانلیدر : اذیّتی زیاده . [وحشتك هر راحتی بیسك اذیّتی موجب اولور — مدنیت — كمال] .

« اذیّت فلكی ارتكابه محتاجز »
(نابی)

اَرائِكْ { [ع] تخت دیمك اولان (اَریكه) نك جمعی .

اَرابَتْ { [ع] عقللی . خردمند ، زیرك ، اوصلو اولمق .

اَراجیزْ { [ع] مصراعلری مقفی و قیصه شعر معناسنه اولان (اُرجوزه) نك جمعی : قیصه وزنلی یعنی بحر رجزدن شعرلر ، قصیده‌لر : اراجیز تركیه .

اَراجیحْ { [ع] (اُرجوحه) نك جمعی : صالینجاقلر دیمكدر :

« اطفاله ویرر نشئه اراجیح »

اَرّاج { [ع] مفسد ، مزوّر ، یالانجی آدم .

اَراجیفْ { [ع] (اُرجوفه) نك جمعی : یالان‌واویدورمه سوزلر ، یالان حوادث : تكذیب اراجیف . [درلو اراجیف دوزوب وقت كچیریرلر — قوجه سكبان‌باشی] .

« فلك اولمه سه ایكی كون همدمی »
« اراجیف ایله طولدیریر عالمی »
(عزت ملا)

اَراذِلْ { [ع] پك خیاسز ، اك ادبسز و ناموسسز دیمك اولان (اَرذَل) ك جمعی : اراذل ناس .

« جمشید كورسه بزم اراذلده باده‌یی »
« بی شك تأسف ایلرایدی اختراعنه »
(نابی)

«كوكب بخت اراذل وحشت انكیز اولمه‌سه»
(نائلی)

اَراَسْ { [ع] باشی بیوك ، قوجه قفا .

اَراضی { [ع] (اَرض) ك علی غیر قیاس جمعی . یرلر : [اراضیٔ وقفیه ، اراضیٔ مقدسه ، اراضیٔ امیریه ، اراضیٔ متروكه] . [بساربیادن براز اراضینك بغدادن امارتنه الحاق كبی — لایحه — قوجه رشید پاشا] ، [اعشار حاصلاتنك بدله تحویلیله اراضی اوزرینه طرح وتوزیعی — سری پاشا]

آرامِل | **آرامِلَه** | [ع] (آرمَلَه) نك جمعی . مفردی لسانمزده مستعمل دکلدر ؛ طول قادینلر دیمکدر : ایتام وارامل عسکریه .

آرانِب { [ع] طاوشان دیمك اولان (ارنَب) ك جمعی ؛ طاوشانلر .

آرانِب { [ع] بورون اوجلری . (ارنَبه) نك جمعی . بربرندن تفریق اولونمق ایچون یازلدی .

آرایِس { [ع] طائفهٔ زراع ، اکینجیلر ، چفتجیلر . مفردی (اَریس) در .

اَرباب { [ع] اسماء آلهیه‌دن بولونان (رَبّ) ك جمعی ؛ اضافتسز غیره اطلاق اولونماز . لسانمزده مفردی تخصیص ایله جناب حقه اطلاق اولونور . جمعی بشقه صورتله قوللانیلیرکه ترکجه‌ده دلالت ایتدیکی معنالر شونلردر : مالك ، صاحب ، متصف اولانلر : ارباب عقار ، ارباب ثروت : § اهل ، مقتدر ، بجریکلی : ارباب قلم ، ارباب وقوف ، انسان هر ایشك اربابی اوله‌ماز کبی .

« حکم آصفله عرشی آلدی ارباب صلاح »
(سروری)

« التفات ایله‌سه ارباب شقایه کرمی »

« سعدادن صایبلیردی قوجه نمرود پلید »
(کاظم پاشا)

« ارباب حسد هرنه‌قدر اولسه مزاحم »
(کانی)

« دائما ارباب همت ، همت اربابن بیلیر »
(لا)

« بن اوکونمم ، قدرم ارباب دل و دانش بیلیر »
(نفعی)

« یوقلغك عرفانی کافیدر سلوك اربابنه »
(مصطفی عزت)

« عبرت اولدم آه عشق اربابنه »
(معلم ناجی)

اَرباح { [ع] فائده ، فائض ، قازانج معناسنه اولان (رِبح) ك جمعی .

اَربَعُون [ع] قرق عددی .

اَربَعَه { [ع] درت . لسانمزده اسلوب فارسی ایله صفت اوله‌رق استعمال اولونور . ارکان اربعه ، اطراف اربعه ، اخلاط اربعه ، صفات اربعه ، لسانمزده قائدهٔ عربه توفیقاً هرنه صورتله اولورسه اولسون (اربع) دیه قوللانیلماز . [بوخصائل ذمیمهٔ مادر زاد صاحب ترجمه‌نك عناصر اربعه‌سی حکمنده اولوب ــ عاکف پاشا]

« فصول اربعه ارضنده ترتیب اوزره جاریدر »
(لا)

« فصول اربعه ایتسه تجاوز حد برکارین »
(نابی)

اَرحا { [ع] دکرمن معاسنه اولان (رحی) نك جمعیدر . (اَفعِلَه) وزننده ینه بومعناده قوللانیلان (ارحیه) غلطدر . طوغری دکلدر ، زیرا لفظ مذکور ثلاثی اولدیغندن اوصورتله جمعلنه‌مز .

آرابه [ف] كردونه ، چرخه نوعندن اولوب لسانمزده همزهٔ ممدوده ايله (آرابا) تلفظ اولونور. اصل تركجه‌سی (قوچی) در. بونی ، «عرب» ك مفعول اليهی كبی [عربه] يازمق غلط فاحشدر . كلمه‌نك اصلنه ولسانمزك شيوهٔ حاضرينه نظراً [عربه] يازمقده هيچ بر سبب و فائده يوقدر. الك طوغريسی اصلی كبی يازوب يااكثر همزه‌يی مدّ ايله اوقومقدر. بونك انواعی واردر. فايطون، تویه، طليقه، كوروكلو هنطو، قاليسقه، ال آرابه‌سی = ايكی درلودر . بری چوجقلری كزديرمكه، ديكری طوپراق و اشيای سائره نقلنه مخصوصدر ؛ طوپ آرابه‌سی، يوك آرابه‌سی، اوكوز آرابه‌سی، آرابه واپوری .

اَربَعين [ع] قرق، كانون اول رومينك طوقوزندن كانون ثانينك اون يديسنه قدر اولان ايام معدوده § درويشلرك چله‌چيقارمق ايچون حجره‌يه‌قاپاندقلری مدت: اربعين ايچنده‌يز ، اربعينه كيردی .

«اربعينه قدر البته سورر كرمیٔ بحث»
«ايسته‌سم بن نه قدر وصفكی ايتمك اجمال»
(لا)

اَربُو [ف] آرمود دينيلن ميوه. (اَربُودار) آرمود آغاجی

اَرَتّ [ع] ديلی پلتك آدم . (ارتل)ده بومعنايه‌در.

اَرتَنك [ف] خرافات ايرانيه‌دندر؛ رسام موهوم (مانی)نك مجموعهٔ تصاويری : تصويرارتنكی .

« ارتنك نقوش حسن وآندر »
(فائق رشاد)

«قلم دستكده براستادارتنك معانيدر»
«ايدرطرح كلستان نقطهٔ نون خزان اوزره»
(لا)

« يا بر مجلهٔ ارتنكدركه كيم باقسه»
(لا)

اَرَج / **اَرِيج** [ع] كوزل قوقو ؛ مسك عنبر ، عطر كبی شيلرك رايحهٔ لطيفه‌سی .

اَرجال [ع] آياق‌معناسنه اولان (رِجل)ك جمعی .

اَرجَح [ع] پك الكراجح، دها اوستون ، دها اويغون. بعضاً الك اوستون و راجح اولمق معناسنده [اَرجَحيّت] قوللانيلير : ارجح آمال ، ارجح اشعار .

« اصحيّتده افصحيّتده »
« هر فضيلتده ارجحيّتده»
(معلم ناجی)

اَرجمَند [ف] محترم ، شرفلی ، سچكين، اعتبارلی: [فضل وكمال وحسن حال ايله ارجمند اولمغه چاليشملی]

« برر خيال ايله هرارجمند برمسحور »
(عونی)

اَرْجَمَنْدى | [ف] محترم، حيثيتلى اولان:
« حافظ كتبى اوليدى برجيس »
« ايلر ايدى كسب ارجمندى »
(شريف)

اَرْجُوانْ | [ع] معروف ارغوان چيچكى § قزيل شى § قيرمزى قطيفه .

اَرْجَى | [ع] پك ، الك مأمول ، الك زياده ايسته نيلن .

اَرْجيلْ | [ع] هندوستان جويزى .

اَرْجِيَه | [ع] تأخير اولونان ، صوكره يه براقيلان شى . غير مأنوسدر .

اَرْحامْ | [ع] انا قارننده جنينك پيدا اولديغى محل وخصم وقرابت معناسنه اولان (رَحِمْ) ك جمعى ؛ دول ياتاقلرى، خصملر، اقربالر. لسانمزده آز قوللانيلير : (صلهٔ ارحام) [سن اول مبدع سك كه رخسار كلى ارحام اكامده تدبيركله هويدا ايلرسك — سنان پاشا »] ، [اصلاب آباء علويدن ارحام امهات سفلى يه — شفيقنامه]
« ارحامه نظر ايله سه كوز، طوغمه يه مسه »
(نجاتى)
« كلمه يه عالمه برسنجاين ذات لطيف »
« اولسه كرخامل ارواح مجرد ارحام »
(نفعى)
« ايسته دى حق كاول شه عالى كهر »
« ايلديه اصلاب وارحامه سفر »
(نعت شريف — عبيدى)

اَرْحَمْ | [ع] پك ، الك رحيم ، الك مرحمتلى : ارحم الراحمين = الله ذوالجلال .
« عالم معرفتك اعلمى سين »
« وسلك اكرمى سين ارحمى سين »
(خاقانى)

اَرْخَصْ | [ع] پك، الك اوجوز: ارخص اسعار .

اَرْدَبْ | [ع] بلاد عربيه ده قوللانيلان بيوك براولچك دركه اسكى استانبول كيله سيله طوقوز كيله يه معادلدر. عربيده فصيحى كسر همزه ايله (اِرْدَبّ) در .

اَرْدَمْ | [ع] اوسته كميجى . غير مأنوسدر . فقط عندالاقتضا قوللانيله بيلير .

اَرْدَه | [ع] چوروك شى . الفاظ معروفه دن دكلدر .

اَرْدِيَه | [ع] (رداء)نك جمعى ؛ باش اورتولرى، اوموزلردن آشاغى وبلدن يوقارى اورتيلان شيلر : اردیهٔ نسوان .

اَرْدِشيرْ | [ف] ملوك قديمهٔ ايراندن برقاچ ذاتك اسمى .

اَرْذالْ | [ع] (رَذيل) ك جمعى : پك محقر وآلچاق اولانلر: ارذال اجيال .

اَرْذَلْ | [ع] هرشيئك الك فناسى § آلچاق، فرومايه، صويسز، تربيه سز ، پك رذيل : ارذل ناس .

(ارذل العمر) هنكام پیریننك صوكلری،
وناقاق ایامی .

اَرَزْ { [ع] آجی بادم آغاجی . دیکرندن تفریق ایچون
یازلدی .

اُرْزْ { [ع] حبوباتدن پرنج. عربیده فصیحی همزه‌نك فتحی، رانك
ضمی، زانك تشدیدی ایله (اَرُزّ) در.

اَرْزاق { [ع] (رِزق) ك جمعی یه‌جك، ایچه‌جك،
ینیله‌جك، ایچیله‌جك شیلر: ارزاق انباری، ارزاق عسکریه؛ ارزاق مقدره.

[لدی الحاجه خارجدن ده سهولتله جلب ارزاقه امکان مساعد اوله جقدر— مکتوب — سری پاشا]

« ماله موقوف دکل ارزاقك »
« غیری یوزدن یتوریر رزّاقك »
(نابی)

« آستین کرمی کیسهٔ ارزاق جهان »
« آستان حرمی قبلهٔ حاجات انام »
(نفعی)

اَرْزان { [ف] اوجوز : مساعدهٔ جلیلهٔ آصفانه‌لری ارزان
بیورلمی .

« ارزان متاع فضل وهنرتا اورتبه کیم »
« بیك معرفت زمانه‌ده برآفرینه‌در »
(نابی)

« بیك آهه برخیالنی ارزان بیلوب آلور »
(شریف)

« کیسه‌ارزان ویره‌مز جان کران قیمتنی »
(معلم ناجی)

. بونك، صوكنه یای مصدری کتیر-
لمکسزین استعمالی غلطدر دیه‌نلر
بولفظك اصلیله صورت استعمالنی تدقیق
و توسیع لسانه اولان احتیاجی تقدیر
ایده‌مه‌ینلردر. بویله مشاهیر ارباب قلمك
قبول واستعمال ایتدیکی لغاته غلطدر،
استعمالی خطادر دیمك ، تغلیط اذهان
مبتدیانی موجب اوله جغندن مناسب
دکلدر . اجتهادات قلمیه اربابنك قبول
وبیان ایتدکلری صورتده قوللانیق
اولی وانسبدر .

اَرْزانِش { [ف] الله ایچون بذل نقود واموال ایله‌مك،
حسبةً لله برشی اسیرکه‌مه‌مك .

اَرْزانی { [ف] اوجوزلق، سزاوار، لایق : [دائما اصدقای
بندکان حقنده « معامله بالمجامله » ایله
لطف واحسانی ارزانی قیلمقدرکه —
مکتوبات — سری پاشا]

«فلکده برسلحدارك ده صریخ اولسه ارزانی»
(صبری)

« کورمه ارزانی سلیمان بارکاه نظم ایکن »
« چشم بختم چشم مور ناتواندن تنك وتار »
(نظیم)

«هله بن تائب اولدم هجوایله هم انتقام آلدم»
«اکرویسی اوخرلکده قالورسه بینه ارزانی»
(نفعی)

« باشنده تاج یا بر هد هد هدایتدر »
« که کورمش آصف ثانی رسالت ارزانی »
(وله)

(ایروب پایانه عمری اول دخی عزم بهشت ایتدی)
(یرنی اوغلی سلطان بازیده کوردی ارزانی)
(همدمی)

اَرْزَنْ [ف] حبوباتدن طاری :

«وسعت ساحهٔ اندیشه‌می ایتسه‌م تعریف»
«آسمان خرمن نظممده قالور چون ارزن»
(عزت ملا)

« اللده دانهٔ ارزن مثابه سنده طلا »
(فضولی)

«قوت ایدیمشدر بزی موراجل ارزن کبی»
(ازنیقلی درونی)

اَرْزَنِينْ [ف] طاری اتمکی :

« نازنینم سن یه‌مزسك ارزنین »

اَرْزَه [ع] چام آغاجی . معناجه اولان فرقلرینه دقت اولونمق اوزره یازلمشدر .

اَرْزَه [ف] صیوا .

اَرْزَه‌گَرْ [ف] صیواجی .

اَرْزَنْدَه [ف] بهاسی معیّن ، قیمتی سویله‌نلمش ، تقدیر ایدلمش شی .

اَرْزِیزْ [ف] قالای . بونلرك جمله‌سی نادراً استعمال اولونور .

اَرْژَنْك [ف] (آرتَنْك) کبی رسام موهوم ایرانی ، مشهور (مانی) یه مخصوص مجموعهٔ تصاویر .

« مرمرلری خرده‌کار بی رنك »
« دیواری صور نمای ارژنك »
(شیخ غالب)

« گنجینهٔ سینه گنج نیرنك »
« آیینه ایچنده نقش ارژنك »
(وله)

اَرَسْ [ع] جفتجی اوا‌ق ، چفتجیلك . غیر مأنوسدر .

اَرْسَخ [ع] قورد § اویلوقلری اتسز ، ضعیف آدم .

اَرْش [ع] اصطلاحات شرعیه‌دندر . بر آدمك اعضای مقطوعه وياخود معطله‌سنك دیتی ، آنك ایچون ويريله‌جك مال ونقد . § صاتیلق متاعك عیب وقصوری اولمق حسبیله قیمتندن تنزیل ایدیلان مقدار آقچه .

اَرِشْ [ف] بیله‌ك ، عربیسی (رسغ) در . § زراع ، اندازه ، آرشون . فارسیده فصیحی کسر را ایله‌در . بعض لغت کتابلرنده رانك فتحه ایله کوسترلمه‌سی یاکلشدر . احتمالکه سهو ترتیبدر . بو قبیلدن اوله‌رق [آفرینش] ده نون کسره ایله اوله‌جق ایکن کتابمزده نصلسه سهواً فتحه ایله کوسترلدیکندن تصحیح واخطاره لزوم کورلدی .

اَرْشَح [ع] غایتله فطین ، جن فکرلی آدم : شخص ارشح .

اَرْشَدْ [ع] دها، پك رشید ، زیاده عقللی ، طریق مستقیمه سالك اولان : ارشد اولاد .

[خدمات شرعیه‌ده ارشد قیدینك اکبر صفتنه تقدیمی دخی کفایت اصل ، سن وتجربه فرع اولمق حقیقتنه مبنی اولسه کرکدر — حیثیت — کمال]

أَرْشَمْ [ع] وجودينه ایکنه باتیروب چویلد ایله رسم وشکل یاپمش اولان وطعامك قوقوسندن اشتهاسی کلوب قارنی آجیقان آدم .

أَرْصُوصَه [ع] اسکی زمانده، قوللانیلان و(مُجَوَّزَه) دینیلن قاووق ، بیوك صاریق .

أَرْض [ع] یر ، سما ، کوك مقابلی. § دنیا، طوپراق، بومعناده (کرهٔ ارض) تعبیری زیاده استعمال اولونور . § مملکت، دیار، ایل : ارض الله واسعة = اللهك یری کنیشدر . ارض فلسطین، ارض کنعان، ارض نوح .

«صارصیلیر ارض وسما صانکه قیامت قوپار»
(نفعی)

« لباس ارض وسما تاروپود جامهٔ صنع »
(نابی)

« اوردی کوی کرهٔ ارضه آنی اولدیغیچون»
« قدحکشتهسی دست اجلك چوکانی »
(کائینك وفاتی تاریخی— سروری)

«دکل بیهودهاولمق یوغیکن ارض وسماپیدا»
(فضولی)

« یا اول شرک دکلسه برق »
« کیم ایلدی زنده ارض شرق »
(لا)

« ارض برذرّه دکل نسبت ایله اکوانه »
(معلم ناجی)

«کلسه رفتاره قد محترمی »
«کوییا ارضی دویروردی قدمی »
(حلیهٔ سعادت— خاقانی)

أَرَضِين [ع] طبقاتی اعتباریله (أَرْض) ك جمعی : سماوات وارضین . (أَرْض) ك جمع معتبری (أَرَضُون) ایسهده لسانمزده مستعمل دکلدر . ترکجهده جمعی غیر قیاسی اولهرق (اراضی)در. [تصوّر وتدبّر ملکوت سموات وارضین واسرار رب العالمینده اوله — موضوعات العلوم]

أَرْضِیَّه [ع] یره ، طوپراغه منسوب:[قحطسنهلرندن مقدم نفس آنقرهده محصولات ارضیهنك باشلوجهسی اولان حنطه و شعیرك فیئاتی — مکتوبات — سری پاشا] § (رسوم ارضیّه) دن مخفف اولهرق کمرك اصطلاحاتندندر ؛ تجارك مدت معینهنك ختامندهکمرکاردن قالدیرمدقلری اموال واشیا ایچون آلنان انبار کراسی.

أَرْضَه [ع] آغاج قوردی .

أَرْطیٰ [ع] دباغلرك یاپراغیله سختیان بویادقلری برنوع آغاج .

أَرْعَن [ع] بون، چولپه، احمق، شاشقین . لسانمزده استعمالی اندردر: الله کیمسهنك اولادینی ارعن ایتمهسون .

أَرْغَد [ع] پك کنیش حال ، الك فرحلی یاشایش ، مساعد حال.

أَرْغَنُون [لاتينجه‌دن Organum] معرّبدر. لسانمزه بويله محرّف اوله‌رق فارسيدن انتقال ايتمشدر. بر آلت موسيقيه، بر نوع چالغی. قاتوليك معبدلرنده تغنيات مخصوصه ايله اجرای آيين روحانی اولونديغی اثناده ارغنون چالينير:

« نوای ارغنون بانك آلهی »
(اكرم)

« بو زو قدر كارساز ارغنونی چرخ پرشورك »
(خاتم)

أَرْغَوَان [ف] قيرمزی‌يه مائل بر نوع معروف چيچك:

« آچلمش شرحه‌لر سينه‌مده نخل ارغواندر »
(فاطمه آنی)

« زينت باغ و بهار اولمش نهال ارغوان »
(باقی)

(كيم رخی كل، زلفی سنبل، غازه‌سيدر ارغوان)
(لا)

« صون پيابی ساقيا جام شراب ارغوان »
(اسماعيل پاشا زاده حقی)

(كورن برف سفيدی شاخ نخل ارغوان اوزره)
(لا)

« خون اشك ديده‌دن باشقه شراب ارغوان »
(كاظم پاشا)

« عاشقك اولور شراب ارغوان انديشه‌سی »
(زلالی)

أَرْغَوَانی [ف] ارغوان رنكلی، او چيچك رنكنه بكزه‌ين: شراب ارغوانی.

أَرْغِيدَه [ف] خشم و غضبلانمش، (أَرْغِيدَن) غضب ايتمك: ارغيده نكاه.

أَرْفَش [ع] مشتهيات نفسانيه‌سنه دوشكون. ياخود قولاقلری قبا و اوزون آدم. لسانمزده مأنوس دكلدر.

أَرْفَع [ع] دهاء اك، پك رفيع، پك يوكسك. بوجه: ارفع طبقات، ارفع درجات.

أَرَقّ [ع] پك، دها، زياده رقيق، اينجه: ارقّ اوراق.

أَرْقَب [ع] بوينو قالين آدم، ارسلان. مستعمل دكلدر.

أَرْقَام [ع] (رَقَم)ك جمعی؛ صاييلرك يازلشلری: جدولده كوريلن ارقامك تدقيق خيلی وقته محتاجدر. [اول مملیء ارقام ديوان خلافتك قلم مشكبارلری — فضولی]

« نارسا، نيمره جاهنه صفر ارقام »
(صلحيهٔ نابی)

« اخلاقی ورای كلمات و ارقام »
(وله)

« سال تاريخی حساب ايتمكه قالدی ارقام »
(نابی)

أَرْقَی [ع] پك يوكسك، اك يوقاری:

« جمله‌دن اهل ولايت اعلی »
« انبيا رتبه‌سی آندن ارقی »
(نابی)

أَرْكَاخ [ع] صيغنمق معناسنه اولان (رُكْخ)ك جمعی. مناسترلرده پاپاسلرك اوطوردقلری اوطه‌لرده اطلاق اولونور: اركاخ رهابين.

أَرْكَانْ [ع] (رُكْن) لك جمعی. دیرکلر، ستونلر. § بر هیئتك، بر شیئك باشلیجه طرفلری، اعضاسی § رسوم وقواعد : ارکان کعبه، ارکان دولت، ارکان ولایت، اردوارکانی، ارکان حرب — حربیه.

« لاابالی ایدی صحبتده‌ولی قیلسه‌سکوت »
« خلقی شرمنده ایدردی ادب‌وارکانی »
(کانینك وفاتی تاریخی — سروری)

« بنای دولتی ارکان عدل ایله‌معمور »
(نابی)

«ایامسند نشین دست پیرای جهانبانی»
« که‌عدلك‌مایه‌بخش‌اعتدال چارارکاندر»
(ریاضی)

« خاموش، نه آه ایدر نه افغان »
« مدهوش، نه یول بیلیر نه ارکان »
(غالب‌دده)

« قصردین‌ارکان‌شرعیله متین‌واستوار»
(نظیم)

« قیلوب ارکان صلاح اوزره نماز »
(وهبی)

« رونق افزای صدارت‌که‌رواج‌بخشی »
« کوهر ذاتی آرایش ارکان ایلر »
(جوری)

أَرْكَه [ع] بلاد حاره‌ده، یمنده حاصل اولان (مِسْواك) آغاجی : مسواك قوللانديغمز كبی آغاجی‌ده بیلمه‌لی‌یز.

أَرْمَاءْ [ع] غایتله حسنا، جلوه‌لی محبوبه :

« یاقدك‌عشاق امان‌ارمای عالم‌الامان »

أَرْمَاثْ [ع] صبال معناسنه اولان (رَمَث) لك جمعی. § چوروك ایپ. قوللانیلماز.

أَرْمَاحْ [ع] (رُمْح) لك جمعی، مزراقلر، سونکیلر.

أَرْمَاخْ [ع] (رَمَخ) لك جمعی، ضربه‌لر، تپه‌لر.

أَرْمَامْ [ع] چورومش كمیك معناسنه اولان (رِمَّه) نك جمعی، چوروك كمیكلر.

أَرْمَدْ [ع] كول رنكی § كوزی آغرییان آدم.

أَرْمَدَا [ع] آتشك كولی. بونلر نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

أَرْمَلَه [ع] طول قادین.

أَرْمَغَانْ [ف] پیشکش، هدیه :

« بزكه‌دركیم نظیرین كورمه‌مشدرروزكار»
«روزكاره عالم غیب ارمغانیدر سوزم»
(نفعی)

«هر بری ابكارافكارین كتیرمش ارمغان»
(نوعی)

« زره‌كردین روزكارایتسه‌یدی عدنه ارمغان »
(اسماعیل پاشا زاده حق)

أَرْمُودْ [ف] لسانمزده همزه ممدوده ایله (آرمود) دیدیكمز میوه. فارسیده بوندن باشقه (اَنْبَرُود) و(اَنْبَرْد) و(لِكَل) دیرلر.

« اَمْرُود » ه ده باقكز.

اَرْمِيَه [ع] طولو ياغدیران قاصیرغه بلوطی معناسنه اولان (رَمْی) نك جمعی. الفاظ مستعمله‌دن دکلدر.

اَرْنَب [ع] طاوشان.

اَرْنَبَه [ع] بورون اوجی.

اَرْنَبانی [ع] بوز، قویو رنكلی شال، صوف.

اَرْواح [ع] (رُوح) ك جمعی:

« روح بخش عالم داد اولمه‌ده »
« مفخر ارواح اجداد اولمه‌ده »
(معلم ناجی)

« ارواح كه تحفهٔ خدادر »
« خاك ره شاه انبیادر »
(شیخ غالب)

« اولمه‌مشدی اثر مجلس ارواح بدید »
(كاظم پاشا)

« سدهٔ عاطفتی كعبهٔ ارواح وعقول »
(حقی)

« دل ارواح قدسه كیف جاویددو بالادر »
(صبری)

« حكمنی عالم ارواحه اكر ایتسه روان »
(عزت ملا)

« اولدی ارواح رسل غلغله سنج تكبیر »
(حقی)

« روح ارواح علا قطب مدار ارشاد »
(نابی)

« انبیا ارواحی قارشو كلدیلر »
(یازیجی زاده سلیمان)

« پس چكوب محرابه اول خیر الانام »
« انبیا ارواحنه اولدی امام »
(وله)

اَرْواق [ع] (رَوْق) ك جمعی؛ پرده‌لر، چادیرلر.

اَرْوَب [ع] بوغورد.

اَرْوَع [ع] غایتله كوزل كنج § شجاعت وجرأت فوق العاده صاحبی آدم.

اَرْوَنان [ع] دیك نسس § صیقینتیلی، اضطرابلی كون.

اَرَّه [ف] بیچقی، منشار، تخته بیچه‌جك آلت مخصوصه.
بو آلتك كوچوكنه ال ارّه‌سی یعنی ال بیچقیسی معناسنه فارسیده (دستارّه) دینیر كه لسانمزده آنك مخففی اوله‌رق (دستره) اطلاق اولونور.
(اختری) ده كسر همزه ایله (اِرّه)
آلات نجاریه‌دن (دستره) دینیلیورسه‌ده فتحه ایله قوللانیلیر. رانك تخفیفی ده جائزدر.

اَرَّه كَش [ف] بیچقیجی.

اَرْیاف [ع] معمور ومحصولدار؛ دوز واكینی بول محل دیمك اولان (ریف) ك جمعی.

اَریب [ع] عاقل، كامل، ذكی، زیرك آدم: اریب واديب اولان هر یرده سویلیر.

آرِیْ { [ع] اویونده میزیقجیلق ایدن، یاخود قازانلف آدمك بی ادبانه بایغره‌سی : ازیر شریر . § صوت ، دیك سس ، خایقرمه .

آرِیش | [ع] چفتجی ، اکینجی .
آرِیسی | استعمال اولونماز .

آرِیض { [ع] سمیز § اکلی ، ککلیش شی . بو معناده (عریض) ایله برابر ذکر واستعمال اولونه‌بیلیر. § متواضع، لطیف، لایق.

آرِیکَه { [ع] زفاف اوطه‌سنه کلین ایچون یاپیلان سریر : اریکهٔ عروس § سدیر ، تخت سلطنت:
«سپهر اریکه شهنشه خدیو عرش اورنك»
(ثابت)

آرِیکَه‌پیرا { [ف] تختی تزیین ایدن حکمدار .

آرِیکَه‌نِشین { [ف] تختده اوطوران، پادشاه .

اَزْ { [ف] ترکجه‌نك (دَنْ) اداتنه معادل بر ادات فارسیدرکه لسانمزده بعض تعبیراتده قوللانیلیر : [خارج از وظیفه. غیراز مصرف، از دل وجان، ازهرجهت، از جمله، خارج از اصول، از سرنو، خارج از مملکت، ازقضا]بالاده مثال اولەرق سرد ایدیلن جمله‌لردن (خارج از مملکت) تعبیر سیاسیی استثنا اولونه‌رق دیکرلری ضرورت کورونمدکجه استعمال اولونه‌مامیلیدر . [از جمله اجزای عقل ونقلدن مرکب بر ترتیب حکمت آمیز ایله ترکجه طبابت مقاله‌سی — کمال]
« از جمله بدیع ایله بیانه »
(لا)

اَزْبَر [ف] ذهنده طوتمق، حفظ ایتمك، اونوتلمغه چالیشمق :
[ازبره چالیشیور ، ازبر اوقویور ، ازبرله‌دی ، ازبره‌سوز] تعبیراتی هر وقت قوللانیلیر . (ازبردن) اوقومق تعبیری قوللانیلمامالیدر زیرا (دن) اداتی لزومسزدر .
« ازبرایتدم بوایکی تاریخی نقله قصدایدوب »
(سروری)
« قرآنی سراسر ایتسه ازبر »
« حس ایتمز او حالی بی خبرلر »
(معلم ناجی)
« تاریخ سرکذشت سلف ازبرمده‌در »
(حاذق)
« طوتوشوب یانسه عجبمیدر زبانی دائما »
«ایتدی دیوانکدن ازبر سوزناك اشعار شمع»
(ریاضی)
« عارضن لطفن اوکمکه بلبل »
« برك کلدن لطائف ازبرلر »
(احمدپاشا)
« ازبر ایتسون صوکبی هر طالب »
« سوره باشلرینه یازسون کاتب »
(مترجم عاصم)
« تاریخ رازنامهٔ دهر ازبرمده در »
(نابی)

أَزَبّ { [ا] قاشلرينك قيلي چوق وصاچي اوزون آدم .

اَزْباذ { [ع] كوپوك ، جيرك ، پاس معناسنه اولان (زَبَد)ك جمعى . كوپوكلر .

اَزَجّ { [ع] اينجه واوزون قاشلى ، قلم قاشلى تعبيرينه معادل (ازَجّ الحواجب — خاقانى)

اَزْرار { [ع] (زِرّ) ك جمعى ، مفردى قوللانيلماز . اثواب دوكمه‌لرى .

اَزْرَق { [ع] ماوى (مائى) ، كوك رنكلى § صافى وتميز صويه ده قوللانيلير .

اَزْعَكى { [ع] شخص شرير ، لئيم قصير . قيصه بويلى ، كوتو خويلى آدم : ازعكئ زمان .

اَزْفِلَه | [ع] كروه ، جماعت ، بلوك .
اَزْفَلى | الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اَزِقّه { [ع] (زقاق) ك جمعى . يوللر ديمكدر : تسويهٔ ازقّه ، اسقاى ازقّه . تنظيف ازقّه .

اَزْكى { [ع] دها ، پك خالص ، پاك § زياده صالح : طعام ازكى ، شيخ ازكى [اخلاقلرى ازكاى اخلاق بولنديغنى يقيناً بيلدم — امام غزالى — ترجمهٔ حميد وهبى]

اَزْكِياء { [ع] صالح ، پاكيزه معناسنه اولان (زكى) نك جمعى ، صلاح حال وحسن سيرت اصحابى : ازكياى مشايخ .

اَزْلام { [ع] اوق معناسنه (زَلَم) ك جمعى . زمان جاهليتده عربلرك تفأل ايچون قوللاندقلرى اوقلر .

اَزَلْ { [ع] باشلانغيجى اولمايان ، بيلنه‌مه‌ين ازمنهٔ ماضيه ، (ازل) ماضى‌يه عائد اوّلى بدايتسز شى : قدم كبى . (ابد) استقباله متعلق صوكى اولمايان شى : بقا كبى . «سيدشريف»ك تعريفاتنه نظراً (ازل) ماضيده‌كى صوكسز ازمنهٔ مقدره‌ده استمرار وجوددن عبارتدر . (من الازل) و (تاازل) كبى تعبيرات ضرورتسز استعمال اولونماملى وهله ازلده ، ياخود ازلدن برنده (تاازل) هيچ قوللانيلماملیدر : [اكر ازلده قوللغه قبول ايتدكسه فضل سنكدر ؛ نعمت بكا — « سنان پاشا »]

« قطره‌سى جوهر تابندهٔ درياى ازل »
(كاظم پاشا)

« كوهر شبچراغ فيض ازل »
« نور بخشاى دود مانمدر »
(رياضى)

«شهريار آسمان مسندكيم اولمش تاازل»
(نفعى)

« ايلدى صنع مدد كارئ فيّاض ازل »
« خامه‌مى قفل در كنج معانى‌يه كليد »
(نفعى)

«ايلمه‌مش روز ازل بويله تجلى حق بكا»
(لا)

اَزَلی { [ع ؛] ازله منسوب ، ابتداسز ، قدیم : ارادهٔ ازلیه .

« سعادت ازلی قابل زوال اولماز »
« کونش پراوستنه‌دوشمکله پایمال‌اولماز »
(فضولی)

« وصف ازلی بیانه صیغماز »
(نابی)

« ماحصل اول‌شه ملك ازلی »
« مالك سلطنت لم یزلی »
(خاقانی)

« پادشاهانك اودر پادشه لم یزلی »
« سلطنت‌سورمه‌ده‌درکندیلکندن‌ازلی »
(شناسی)

« یاازلی الظهور یا ابدی الخفا »
(فیضیٔ هندی)

اَزَلیَّتْ { [ع] ازلیلك

اَزُوخ { [ع] ادبسز آدم § باشی سرد آت .

اَزُوم { [ع] ایصیریجی : کلب ازوم .

اَزْمانْ / **اَزْمِنَه** { [ع] (زمان)ك جمعی . لسانمزده (ازمان) پك آز قوللانیلیر : [مسائل معاملاتده تغیّر ازمان ایله تبدّل احکام — حقوق —] اکثریا (ازمنه) استعمال اولونور : ازمنهٔ قدیمه ، ازمنهٔ ماضیه ، ازمنهٔ مستقبله ، ازمنهٔ مجهوله .

اَزِمَّه { [ع] زماملر ، یولارلر : [ای مالك ازمّهٔ انام — سنان پاشا] ، [ازمّهٔ امور بوهیئت مستحسنه‌نك دست حکمت پیوستنه‌چه‌لی عالمه‌برباشقه آب‌وتاب کلمش — عرضحال — ادهم پرتو پاشا] .

اَزْواجْ { [ع] اشلر ، چفتلر ، قادینك اشی ، قوجه‌سی معناسنه اولان (زَوْج)ك و ارککك اشی یعنی نکاح ایله آلدیغی قادین دیمك اولان (زَوْجه) نك جمعی : محذراتك ازواجی ، ازواج مطهره . لسانمزده اکثریا (زوجه) نك جمعی اوله‌رق (زَوْجات) قوللانیلیر . بو مقامده (اَزْواجْ) ك استعمالی اندردر : [حتی والده‌سنی ، ازواجنی ،اولادینی راست کلدیکی قلمه‌ده — مقدمه — کمال]

اَزْهار { [ع] چیچك‌معناسنه‌اولان (زَهَر)ك‌جمعی. لسانمزده مفردی قوللانیلماز . چیچکلر معناسنه (ازهار)قوللانیلیر: ازهار بهار.[غربك جواهر معارفندن ماعدا شرقك ازهار تخیلاتیله دخی بر قاندها رونق بولمش اولان بو مدیحهٔ نازکترینه ناظمنك زادکان طبیعتندن بر دلارا نازنیندر . — تصویر افکار — برفرانسز شاعرینه دائر ملاحظه — کمال]

«نسیمی‌تازه‌لر پژمرده‌اولمش‌برك‌ازهاری»
(نفعی)

«آچدیلر دیده‌لرین خواب‌عدمدن‌ازهار»
(باقی)

« ایلدی ازهار ایله تزیین هیئت کلستان »
(لا)

« کلشنده رئیس اولمغه ازهاره بنفشه »
(نجاتی)

« ازهاری سو بسو اوقودی کلشنه هزار »
(نوعی)

« ازهاری تقسیم ایتدیلر کل دوشدی خارك پاینه »
« خار جفا چکدی کل تردن هزارك پاینه »
(ثابت)

« بهار کلشنی ازهار ایله قیلوب مملو »
(فضولی)

أَزْهَر { [ع] غایتله کوزل ، آق وپارلاق : (ازهرالوجه) = یوزی کوزل ونورلی . بونك مؤنثی (زَهْرَاء) درکه غایتله کوزل چهره‌لی قادین دیمکدر :

« ازهر واحسن ایدی روی نبی »

أَزْهَرَانْ { [ع] آی ایله کونشه اطلاق اولونور .

أَزْیَبْ { [ع] ریح جنوبی ، قبله روزکاری § دنی ، فرومایه ... روز آدم .

أَزْیَدْ { [ع] پك زیاده ، الك چوق : [عندالبعض ایکی خیر اولان شیئك خیرده ازید وابلغ اولانی — مورخ عاصم]

أَزِیزْ { [ع] صوغوق ، صوغوق شی § آتشده تجره‌نك ایچنده‌کی قاینایه قاینایه غلیان درجه‌سنه کلمه‌سی .

أَژْدَرْ
أَژْدَرْهَا
أَژْدَهَا { [ف] بیوك ییلان . صوکنده‌کی (ها) لر ادات جمع فارسی ظن اولونمامليدر . (اژدها) یالکز نظمده ودیکرلری هم نظمده ، هم نثرده استعمال ومجازاً غضوب ، شدید ، غدّار ، شجیع اشخاصه اطلاق اولونور :

« قلم بر بلبل معجز صدادر دست کاملده »
« عصای موسوی‌نك اژدهادن فرقی واریوقدر »
(کاظم پاشا)

« ایدر سحر یله خامه‌م حمله اژدرهای موسایه »
(نفعی)

« صانکه پروازه کلیر حشمله براژدرها »
(وله)

« آنی یوتدی اولوب اژدرهای آتشبار شمع »
(ریاضی)

« سیر ایدنلر صاندیلر اژدر ویااولمش سحاب »
(وله)

« خامه‌م اول معجز طراز صد هزاران پیشه‌در »
« کیم نظیر اولماز آکا الّا کلیك اژدری »
(نفعی)

أَژْکَهَانْ { [ف] تنبل ، بیکار ومعطل آدم .

أَژِیَخْ { [ف] بورادہ « اژ » ادات تفضیلیه دز » « یخ » بوز دیمکدر . معنای لفظ « بوزدن صوغوق » دیمك اولور . عربیده (ابرد من الجمد) دینیلدیکی کبی .

أَژَخْ { [ف] ترکجه « سیکیل » دینیلن شیدرکه بدنده پیدا اولور . عربجه « ثؤلول » دیرلر . بو

لفظ فارسیده « دوزخ » قافیه‌سنده استعمال اولونور.

اَژْدَفْ { [ف] قیزیلجق دینیلن میوه، اصل ترکجه‌سی «آلیچ» در.
عربیسی (زعرور) در.

اَژیرْ ، **اَژیرْ** { [ف] رنج، محنت انین، غریو § صو طوپلانان جوقور، مجازاً ازدحامگاه. بونلر الفاظ معروفه و مستعمله‌دن دکلدر.

اَسْئِلَه { [ع] (سؤال) ك جمعی. [مناظراتده غزالینك اجوبه واسئلهٔ مرتجلانه‌سنه قارشو جمله‌سی سرفرو بردهٔ حیرت اوله‌رق — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَسا { [ع] (اسو) کبی مرهم، علاج، هیچ قوللانیلماز.

اَسابیع { [ع] (اسبوع) ك جمعی هفته‌لر.

اَساتِذَه ، **اَساتیذ** { [ع] (استاذ) ك جمعی، ارباب علم وهنر. برنجیسی اکثریا، ایکنجیسی نادراً قوللانیلیر : اساتذهٔ موسیقی. [شهرتکیران اساتذهٔ علومدن اخذ معلومات ایله‌مك اعتیادنده بولندیغیچون — امام غزالی — حمید وهبی]
« فرق اولونمازمی اساتیذ وتلامیذ علوم »
« کامل اثار کمالندن اولورمی محروم »
(الحاج صادق)

اَسارَتْ { [ع] اسیرلك، قوللق، کوله : الغای اسارت § محاربه‌ده دشمن النه دوشمك، دشمن النده بولنش: [قواعد مدنیه احکامنجه تحت اسارتده بولونان عسکره] § حکم التنده بولونماق : [مردودك اوله‌جق آثار خسیسه زنجیر اسارته مبتلا — پارس سرکیسی — سعدالله پاشا] .

اَساوِرْ { [ع] (اسوار)ك جمعی. ال ایچنده ویا آلینده‌کی جبیز کیلر § چهره‌نك محاسنی. لسانمزده (اسرار) باشقه معناده استعمال اولونور.

اَساسْ { [ع] اصل، تمل، حقیقت. بعضاً (اسّ)ك علاوه‌سیله تأیید اولونه‌رق (اس اساس) دینیلیر: کوپرینك وضع اساس رسمی، اساس ماده، بو روایتك اصل واساسی یوقدر.
« بن طبعه بونی اساس ایدردم »
« شاعر اولورم قیاس ایدردم »
(لا)
« ایدوب آنك یرینه وضع اساس الفت »
(نابی)
« یعنی صمنام اساس افکن محراب حرم »
(منیف)
« ملکك اساسی اولدی فلك کبی استوار »
(نجاتی)
« مهام عالمه اس اساسدر عدلك »
(لا)

اَساساً { [ع] اصله ، حقيقتده امتلق اوله‌رق : آنك ادعاسی اساساً واهيدر ، [مأموريت عبيدانه‌مى استلزام ايتمش اولان مواد اصليه اساساً ختام بولمش ديمك اوله‌جغندن — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا]

اَساسى { [ع] اصله ، مبنايه عائد ومنسوب: تدابيراساسيه، مقصد اساسی . [بين الدول مقرر اولديغى اوزره مواد اساسيه امضا اولنه‌جق اولديغى حالده — لايحه — رشيد پاشا]

اَساطيرْ { [ع] صف ، صيره ، يالان معناسنه اولان (اُسطورَه) نك جمعى . مفردى قوللا- نيلماز . يالان ، اويدورمه ، ماصال ، افسانه قبيلندن حكايه و روايات عجيبه: اساطير يونانيه، اساطيرايرانيه، اساطير الاولين ، [روايات واساطيردن قطع نظر بزجه تاريخاً ثابت اولان — كمال]

« اى غنچهٔ عالم اساطير »
« ليلاى لياله بكزه‌يورسك »
(محمد جلال)

اَساطينْ { [ع]ستون، ديرك معناسنه اولان (اُسطوانه) نك جمعى. ستونلر، ديركلر: [« آقروپول» خرابه‌سنده كوريلن اساطين مزينه مدينة الحكمانك معموريت قديمه‌سنى اثبات ايدر] § لسانمزده مجازاً برهيئتك، بر جماعتك ايلرى كلنلرى ، اعاظمى معناسنه استعمال اولونور: اساطين علما، اساطين رياضيون. مفردى باشقه معناده قوللانيلير . [نفس ناطقه‌سنى اشعّهٔ تجليات ربانيه ايله انارهٔيه بذل ورزش بيعداد ائلمش اساطين اصفيادن ايدى — مشاهيراسلام — حميد وهبى]

اَسافِلْ { [ع] (اَسفَل) ك جمعى. ابك آلچاق. وباياغى اولانلر، خلقك الك آشاغى طاقمى: اسافل ناس، [سوز اوطه‌باشى اغا، سقا بابا، آشچى اوسته ، باش قره قوللقجى ، همت بشه، خضر دايى، عيدى عمجه، رمضان اوغلى رجب بيراقدار كبى اسافله دوشمكله . — قوجه سكبان باشى ا . [اسافل ناسدن اولان چورچيل كبى بر متهم — عاكف پاشا]

اَساقِفْ { [ع] خرستيان بيوك راهبى ديمك اولان (اُسْقُف) ك جمعى . اپسقوپوسلر ، متره‌پوليدلر ديمكدر . استعمال اولونه‌بيلير .

اَساقَه { [ع] اوزنكى قايشى . هيچ استعمال اولونماز .

اَساكِفْ { [ع] آياق قابى ديكن معناسنه (اَسكَف) ك جمعى . اسكيجيلر، قوندره‌جيلر.

اَساليب { [ع] (اُسلوب)ك جمعى. طرزلر، صورتلر: اسا- ليب افاده، اساليب تحريريه. [اساليب كلامك هر درلوسنى حسن اداده قلم

معجز نمای عرفانپیرالرینك — مكتوب — سری پاشا] .

أَسامی { [ع] (اسم) ك جمع الجمعی : دفتر أَسامیٔ اسلاف .

(یوز یوز یكرمی نفر تصحیح ایتدیروبده بادهوا اسامی صاحبی اولمقدن — قوجه سكبان باشی)

« سوز آراسنده صاتار بارد وخار »
« صانور اما كه اسامیٔ دیار »
(نابی)

« یوق نهایت شعرای عجمه »
« هپ اسامیلری صیغمز قلمه »
(نابی)

یوقاریده‌كی بیتده كورلدیكی وجه ایله (اسامیلری) طرزنده ذاتاً جمع الجمع ایكن برده تركجه ادات جمع اولان (لر) علاوه‌سیله تحریر واستعمالی مناسب دكلدر .

أَسانِید { [ع] (أسناد)ك جمعی . برسوزك شخصدن شخصه نقل ایدلمه‌سی . اكثریا احادیث شریفه مباحثنده استعمال اولونور : اسانید معتبره .

أَساوِد { [ع] سیاهلق وكوی معناسنه‌اولان (سواد)ك جمع الجمعی ، سیاهلقلر ، قره‌لقلر . یاخود كویلر .

أَساوِر | [ع] بیله‌زیك معناسنه (سِوار) ك جمع الجمعی ،

أَساوِرَه | قادینلرك قوللرینه طاقدقلری بیله‌زیكلر . (سِوار)ك

جمعی (أَسْوِرَه) در : اساور نسوان ، اساورهٔ مرصعه .

أَساهیج { [ع] سیر ایتمك معناسنه اولان (اسهجه) نك جمعی . دراو ، دراو یورویش .

أَسْب { [ف] آت ، عربیسی (فرس) در : اسب تازی = عرب آتی . اسب صبارفتار .

«نه‌شه‌كیم نعل اسبی‌اولدی طوق‌كردن جشید»
(ریاضی)

« پای‌اسبی عزمنك بال‌هما فرش رهی »
(نظیم)

« شهسوار شیردل كیم قهرمان اسبنه »
(لا)

«اسب طبعم دلدل وچالاك خامه‌م ذوالفقار»
(عاشق پیغمبر — نظیم)

« بر اسبی بیانه بولسه میدان »
« سیرینه ایدر براق حیران »
(لا)

أَسْب أَفْكَن { [ف] بهادر ، جنك اری ، قهرمان . نادراً قوللانیلیر .

أَسْباب { [ع] (سَبَب) ك جمعی : واسطه‌لر ، لازمه‌لر : اسباب سفریه ، اسباب محاكمه . [اكرچه بومادەده بورتبه ایلری كیدلمه‌سنك اسباب مجبره‌سی اوله‌جغی بالطبع خاطره كله‌جك شی اولوب — لایحه — رشید پاشا] ، [فن طب ، هر ملته كوره اسباب حیاتیه‌نك برنجیلرندن عداولنسه شایسته‌در — كمال]

« آبجق آنك مساعیٔ مخصوصه سیله‌در »
« بو دولتك ترقیٔ اسباب قوتی »
(لا)

«ایتسون اسباب مراداتی تعاقب، اولسون»
«خاطر نازکی خوش ، قلب لطیفی حرّم»
(نابی)

«مرام ایدنجه مسبب بر آدمك کارین»
«ید تشبثی جست وجو ایدر اسباب»
(نابی)

«صاریله‌رشتهٔ اسبابه هردم عنکبود آسا»
(شریف)

اَسْب اَنْکیز { [ف] ما همو ز (مهمیز) قوللانیلماز.

اَسْبات [ع] راحت وحضور معنا سنه اولان وجمعه ایرته سینك

نام عربیسی بولونان (سَبْت) ك جمعی . یوم السبت = جمعه ایرته سی . قوم اسرائیلك یوم مذکورده هر بر مشغولیتدن وارسته اولهلری حسبیله روز حضور معناسنه استعمالی شایع اولمشدر .

اَسْباط { [ع] (سبط) ك جمعی . بنی اسرائیل قبیله‌لری .

(سِبط) انسانك اوغلندن وقیزندن حاصل اولان اولاد واحفاد § قیویرجق اولمایان دوز واوزون صاچ معنالرینه کلیر : اسباط بنی اسرائیل .

اَسْبان { [ع] قادینلرك باشلرینه قویدقلری اینجه، کوزل اورتو § یوزلرینی ستر ایتدکلری تول، پچه .

اَسْبَق { [ا ع] کچمشك کچمشی ، کچمشدن اولکی . § دها ، چوق اوّل اولان : صدر اسبق [انسبق مصر والیسی محمد علی پاشا پرورده‌لرندن — خاطره —]

اَسْبَلْ [ع] اوزون بیقلی آدم .

اَسْتار { [ع] پرده معناسنه اولان (سِتر) ك جمعی . اورتولر :

استار کعبه ، استار بیت الله . لسانمزده مأنوس اولان (آستار) بوندن غلطدر . فارسیده [آستر] دیرلر .

اَسْب تازی { [ف] عرب آتی . غایتله مقبول جنس فرس .

اَسْتَر { [ف] قاطر . قصراقله اشکك محصول اجتماعی ، عربیسی (بَغل) در .

« بر استر ایلدی سبقت نیجه کحیلانی »
(سیدوهبی)

« استر ایچون قلبی اولور کن حزین »
« کندی دخی اولدی اسیر زمین »
(نابی)

اَسْتَغْفِرُ الله { [ع] الله تعالی حضرتلرندن مغفرت دیلرم دیمکدر . § لسانمزده محل وصورت استعمالی پك مختلفدر . زیاده سیله سوء استعمال اولونان تعبیراتدن بریده بودر ، بو تعبیر عربینك بین الناس استعمال ایدلدیکی صیره‌ده بر از دقت ایدلسه اکثریا پك محلسز وبولسز

قوللانيلديغى كورولور. التزام محويت، ارائهٔ اجتناب، استعفای قصور، اعتراف خطا ايچون قوللانيلير.

اَسْجاع [ع] كلام مقفى ديمك اولان (سَجع)ك جمعى، عبارات منثوره‌ده صوك كلماتك توافقى: زمانمزده اسجاع ويسيانه مقبول دكلدر !.

اَسْجالْ [ع] (سَجَل)ك جمعى. ايچى صوطولو قوغه‌لر. (سجال) دخى بونك جمعيدر.

اَسْحارْ [ع] (سَحَر)ك جمعى، صباحلر: اسحار بهار.

[ليل ونهارده اكلى دائم وهجير واسحارده ظلى قائم — مقدمهٔ مفتاح السعاده]

«آب وكل مشك وكلاب اوله چن صحننده»
«بوى خاقيله كذار ايتسه نسيم اسحار»
(باقى)

اَسْخى [ع] پك، اك سخى، جومرد، زياده الى ويركيلى اولان: فلان ذات اسخاى اغنيا ايدى.

اَسْخياء [ع] (سَخى)نك جمعى. جومردلر: داماد ابراهيم پاشا اسخياى وزرادن ايدى.

اَسَدْ [ع] ارسلان: اسدالله — امام على رضى الله عنه حضرتلرينك لقب مجليدر. § بروج فلكيه‌دن بشنجيسى (اسد) بر جيدركه كونش اشبو برجه شهر تموز رومينك طقوزنده و تموز افرنجينك يكرمى اوچنده دخول ايدر:

« ديدى اول مظهر انوار جلى »
« اسد الله ولى يعنى على »
(خاقانى)

«دكل برج اسد سكان علوى ثلج بيضادن»
«غضنفر شكلى تصوير ايله مشدر آسمان اوزره»
(لا)

اَسْر [ع] اسيرلك، قوللق: قيد اسره كرفتار اولان قولاى قورتيله‌ماز. اسير ايتمك معناسنده قوللانمق ياكلشدر.

اَسُر [ع] سرچه قوشى. ديكرينى تفريق ايچون يازلدى.

اَسْرار [ع] (سِرّ)ك جمعى. كيزله‌نيلن وبيلنمه‌ين شيلر:

« معاملات قضايا تنوع اسرار »
(لا)

«آنده هر سوسن نيجه اسرار وجده ترجمان»
(حقى)

«سوزلرك كاشف اسرار خداوند قدير»
(حقى)

« اسرار خفيه وار بيلنمز »
« اطوار تصرف خداده »
(معلم ناجى)

« فن اسرار معانيده سبقكوى ظهير »
(حقى)

«جامع اسرار وعرفانك خطيب منبرى»
(نظيم)

«نه طوطى نقش بين عالم اسرار لاهوتى»
(صبرى)

آَسْرار [ع] مكيفاتدندر. (قنب هندى) دينيلن بر نوع

كتابك يابراني ، كنوير ، خشيش ، (اسرار)ك انسانى بر طاقم اوهام وخيالات غريبه ايله نشو ويابِ ايتمه سى سبب تسميه اولمشدر . فقط معده يى ، وجودى زياده سيله تخريب ايدر . بناءً عليه استعمالى جائز دكلدر :

« كيف ايچون اسراره اولوب مبتلا »
« ايتدى تماميله شعورين هبا »
(عطايى)

اَسْرارْ كَشْ | [ف] اسرار قوللانمغه آليشقين اولان . اسرار ترياكيسى .

« اسرار كائناتى اسراركش نه بيلسون »
(معلم ناجى)

اَسْرَعْ | [ع] پك ، دها سريع ، چوق چابوق (چابك)

اَسِرَّه | [ع] (سَرير) ك جمعى . تختلر ، اوطوره جق محللر .

اَسْطارْ | [ع] (سَطر) ك جمعى : اسطار كتاب .

اَسْطَبَه | [ع] اوستوبو دينيلن كتان طارانتيسى .

اَسْعارْ | [ع] (سِعر) ك جمعى . لسانمزده مفردى قوللانيلاز . خلق بيننده صاتيلان شيلرك جارى بولونان فيئاتى ، اشيانك نرخلرى : غلاى اسعار .

اَسْعَدْ | [ع] دها ، پك سعيد ، زياده يمنلى ، سعادتلى ، خيرلى : اسعد ايام ، اسعد ليال .

اَسَفْ | [ع] حزن ، كدر ، غم ، كوكل اوزولمه سى . لسانمزده اكثريا ايتمك مصدريله قوللانيلير : [ايشته بنم ايچون جاى اسف آنجق بوراسيدر — مكتوب — سرى پاشا]

« ايتمه ملك لازم اسف هيچ فلكك طورينه كيم »
(روسچقلى خيرى)

« بيچاره قيزك فوتنه بالله اسف ايتدم »

اَسْفارْ | [ع] (سَفَر) ك جمعى ، يولجيلقلر . دڭيزه قارشى كيديشلر : اسفار بحريه ، اسفار قديمه . [اختيار متاعب اسفار ودور بلدان وامصار ايله مراكز مدنيت اسلاميه ده — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اَسْفارْ | [ع] كتاب ، مكتوب معناسنه اولان (سِفر) ك جمعى ، بيوك كتابلر ديمكدر .

« حرص ايدر جمع كتب ايتمكه بر مرد فقيه »
« كوتورر دوشنه آلوب برايكى اسفارى »
« كوريجك ديدم اكا سن شو حمار اولدك كيم »
« سورهٔ جمعه ده ذكر ايلدى آنى بارى »
(طاشكوپرى زاده كمال الدين)

اَسْفاطْ | [ع] سبد معناسنه اولان (سَفَط) ك جمعى .

اَسْفَلْ | [ع] دها ، پك سفيل ، پك آشاغى ، چوق بياغى : اسفل ناس ، [وجودينك نصف اعلاسى نصف اسفلندن قيصه — محاكمهٔ تاريخيه — كمال] § آشاغى طرف ، مقعد : سمت اسفل . « اسفل سافلين =

جهنم » [رتبهٔ علمی حضیض زداشتك اسفل درکاتنه تنزیلدن حجاب ایتمزلر ایدی — مقدمه — کمال]
« بسیط اسفل خاکه فتاده اولمازایدی »
(سامی)

أَسْقَام { [ع] (سُقْم)ك جمعی . زحمتلر، مرضلر : اسقام عالم.
« نوشداروی شفاخانهٔ تدبیرك ایله »
« برطرف اولدی هپ اسقام مسام دولت »
(منیف)

أَسْقَرِيم { [فرانسزجه دن] قیلیج، سلاح استعمالی صنعتی .

أَسْقُف { [ع] خرستیان بیوك پاپاسی، راهب .

أَسْكَفْ { [ع] خفاف، پاپوشجی، آیاق قابی پاپوب صاتان صنعتکار .

أَسْكُفَه { [ع] اشیك ، قاپونك پاصاماغی .

أَسْلاف { [ع] (سَلَف)ك جمعی . کچمشلر ، یرلرینه کچیلن آدملر، مأمورلر: [اویله ایسه اسلافه اولان دین تشکرمزی اخلافه ایفا ایتمك لازم کلمزمی ؟ — سعی — کمال]، [اخلاف اسلافی حرمتله یاد و تذکار ایتملیدر.]
« میدانده دکلی علم اسلاف »
(لا)
«فرق ایچون تمیز اهلیتده کی نقصانی»
«صورت اعماده اسلاف ایتدیلر تصویر بخت»
(لا)
« عاقل تازه کن شیمهٔ اسلاف کرام »
(نابی)
« اولور اولماز ایشه قاریشمه دیو »
« نصح و پند ایله مشیدی اسلافم »
(شیخ الاسلام عارف حکمت)
«اولمدی برشهه اسلاف کرامکده نصیب»
(حقی)

أَسْلِحَه { [ع] (سِلاح)ك جمعی: « اسلحهٔ جدیده ایله اسلحهٔ عتیقه نك فرقی، اوکوز آرابه سیله شمن دوفر قطاوینك سیر وحرکتلری بیننده کی نسبت متفاوته کبی پك عیاندر. » اسلحهٔ ناریه. [طوپچیلق صنعتنده اجرا ایلدیکی تعدیلات واکمالات ایله اسلحه نك هر نوعنه تفوق ایده جك برحاله طقوزنجی عصرده کثیرمشیدی — کمال]

أَسْلَم { [ع] پك ، اك سلامتلی ، امین : بم سوزمه اعتماد ایدر ایسه ك ایشك طریق اسلمی بودر . [اوراده عالم علمه وصول طریقندن اسلم برطریق دیکر اولمدیغی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]
[اسلم طریق اولمق اوزره ولایت اعشار واغنام نظارتنك مذکرهٔ ملفوفه سنده کوستریلن — مکتوبات — سری پاشا]
« چوق تکاپو ایلدم پست وبلندین عالمك »
« بولمادم تسلیمدن غیری طریق اسلمن »
(نابی)

أَسْمَاء { [ع](اِسْم)ك جمعی: اسمای شریفه ، اسمای حسنی

= جناب حقك اسملری ، « اسماء مبهمه » نحویون عندنده اسماء اشارات دیمکدر . [بو بابده کی تصور وتصمیمی بالاطراف بیلمك اوزره اسماء وصفاتك سرد واتیانی لازم کلمشدر — شرح — ادهم پرتو پاشا]

« مظهر اسماء حسنایم نقوش ممکنات »
« فائق اولمشدر دل فیض آورمدن رنك رنك »
(ممدوح فائق پاشا)

« توسلات صفات وتداول اسما »
(لا).

« هنوز پرده یه اعیانی چکمه‌دن اسما »
(فضولی)

« مسمی واحد اما مختلف اوصاف ایله اسما »
(نابی)

« دیدیلر تأثیر ایدر اسما مسماده ولی »
« ای سروری کورمه‌دم عالمده خندان اولدیغك »
(سروری قدیم)

اَسْمارْ [ع] کیجه ماصالی معناسنه کلن (سَمَر) ك جمعی : قصه‌لر ، حکایه‌لر ، منقبه‌لر : [اسمار عجیبه‌سنه وقوف ایله انواع فضائل اقتنا ایدرسك — موضوعات العلوم]

اَسْماعْ [ع] (سَمع) ك جمعی : قولاقلر ، قولاق ایشتمه‌لری :

« نیجه معنالری وار رقص آور »
« مشعل آسا دوکر اسماعه شرر »
(نابی)

اَسْمَحْ [ع] دها ، پك سماحتلی ، الی آچیق : اسمح کبرا ، اسمح اغنیا .

اَسْمَرْ [ع] قاره یاغز . فقط ایکی درلودر . بری ساریدن قاره‌یه مائل رنکلی ، دیکری‌ده قویو بغدای رنکلی اولور : اسمر اللون ، اسمر کوزلی : « اسمره آل باغلا — کچ قارشی‌سینه آغلا — مثل »: [سیاه صاچلرینه بورونمش‌ده او یقویه یاتمش بر اسمر کوزلك صرمه صاچلرینی بوینه ، کوکسنه طاغیده‌رق یکی اویقودن قالقمش شفق چهره‌لی بر قیزه نسبتی کبی قالیر — کمال]

اَسَنّ [ع] دها ، پك چوق یاشلی : اسن الشیوخ .

اَسْناخْ [ع] هر شیئك اصلی ، کوکی دیمك اولان (سِنخ) ك جمعی .

اَسْنانْ [ع] چوروموش آغاج کوکلری .

اَسْنانْ [ع] دیش معناسنه (سِنّ) ك جمعی ، دیشلر . § یاشلر : اسنان ردیفه . « انسان دائما اسنانك قیمتنی بیلوب تطهیرینه دقت ایدرسه هیچ بر وقت معده راحتسزلکی چکمز . »

« سرّ صنع ایدی اول اسنان نظیف »
« برنمونه ایدی آکا نظم شریف »
(خاقانی)

اَسْنَعْ [ع] افضل کبی بلند ، عالی شی .

اَسِنَّه [ع] قلیچ ، سونکو ، بیله‌کی طاشی معنالرینه کلن (سِنان) ك جمعی . مفردی چوق قوللانیلیر .

أَسْوارْ [ع] بر محلك، بر بلده نك اطرافنده‌كى ديوار و حصار ديمك اولان (سُور) ك جمعى . [بر مدينهٔ علمه كه على الباب ومنيع الجناب، رفيع الاسوار وسحيق الاقطاردر — موضوعات العلوم]

أَسْوارْ [ع] اسباب خيريه ايله ناسك دعوت اولوندقلرى ومجتمع بولندقلرى ضيافت ودوكون معناسنه اولان (سور) ك جمعى. ضيافتلر، جمعيتلر، دوكونلر. مفردى چوق قوللانيلير: سورهمايون، سورپرسرور.

أَسْواقْ [ع] بازاريرى معناسنه اولان (سُوق) ك جمعى. آليش ويريش محللرى . [عرض اولنان افكار خيريه آره‌سنه برده تنظيم اسواق مسئله‌سى — ادهم پرتو پاشا]

أَسْوَدْ [ع] سياه، قاره: جبل اسود .

أَسْوِدَه [ع] سياهلق ، كوى، مال كثير معنالرينه دلالت ايدن (سَواد) ك جمعى .

أَسْوَفْ | **أَسُوفْ** [ع] بك چابق اسف وكدرايدن، همان محزون واسفناك اولان آدم.

أَشْباهْ [ع] مفردسز جمع. رنكا رنك ، كونا كون ، درلو درلو معناسنه . نادراً قوللانيلير .

أَسْهامْ [ع] اوق، قسم، بهره، حصه معنالرينه كلن (سهم) ك جمعى : اسهام عثمانيه .

« آه‌هردمده اولور حصه‌دله هم والم »
« هر امكداره عطا وكرمكدر اسهام »
(لا)

أَسْهَدْ [ع] زياده متبصر، آچيق كوز آدم : شخص اسهد هر شيدن حصه مند اولور .

أَسْهَلْ [ع] پك ، اك قولاى : اسهل امور. اسهل مصالح. اسهل اسئله .

« خامه مك كار اسهلى كورينور »
(نفعى)

أَسْيافْ [ع] (سَيْف)ك جمعى. قيليجلر . لسانمزده ينه (سَيْف) ك جمعى اولان (سُيوف) دها زياده قوللانيلير : سيوف قاطعه.

أَسْيانْ [ع] محزون ، مأيوس آدم. نظمده قوللانيله بيلير.

أَسِيسْ [ع] اصل § مكافات اوله رق ويريلن شى ، نشانهٔ تقدير .

أَسِيرْ [ع] قول، كوله § اثناى حربده دشمن النه دوشن طوتساق، دشمن النده قالان عسكر § حكم التنده بولونان، مبتلا، دوشكون: اسير حزب. [آلديغم قاره خبر صاعقهٔ بلا كبى نازل اولدى. كوكلم ويران، كوزلرمدن سرشك حسرت رواندر . جمله‌مزى محبت اولاد اسيرى يز . — تعزيتنامه — سعدالله پاشا]

« اولمك آسان عاشقه بردم فراق يار كوچ »
« بويله مشكل درد اسيرى خسته‌يه تيمار كوچ »
(نفعى)

« براتك خونخواره اسير اولدى كوكل كيم »
« هر نازينه هر لحظه‌ده بيلك كره الدابز »
(لا)

« رند اودركيم اسير قيد اولماز »
« نه اويسى نه حنبلى كوريئور »
(نفعى)

« محصل آدمه‌معنى كركدر يوقسه نه‌يلرلر »
« اسير قيدصورتبر آلاى بيهوده‌حيوانى »
(نفعى)

« برابتلا كش بدبخت.. اسير ناكامم »
« كه دردناك اولورم فكرت نجاتمدن »
[پژمرده — «اكرم».]
« بيلسه‌ك نه اولدى آزاده كوكلم »
« سودا اسيرى سودا اسيرى »
(معلم ناجى)

اَسيرانَه { [ف] اسيره، قول، كوله اولانه ياقيشه‌جق صورتده.

اَسيرى { [ف] اسيرلك، قوللق، مملوكيت.

اَسْيل { [ع] اوزون‌ودوز چهره‌لى آدم § طوغرى شى.
« نه طويل ايدى او طلعت نه قصير »
« فصحا آكا اسيل الخدديو »
(خاقانى)

اَسْنَه { [ع] كيريشك بر قانى ؛ يالين قات تاصمه.

اَشائِمْ { [ع] (اَشْئَم)ك جمعى.

* اَشاعِرَه { [ع] اصول دينده امام مشهور (ابو الحسن الاشعرى) يه تابع اولانلر. اهل سنتدر.

اَشْئَم { [ع] پك، اك اوغورسز: اعتقاد عوامه كوره بايقوش اشئم الطيوردر.

اَشْباح { [ع] وجود معناسنه اولان (شَبَح)ك جمعى. وجودلر، كوودەلر.
« ارواحك انبساطنى اشباح ايدرعيان »
« سير ايت بوراز مبهمى هنكام خوابده »
(هرسكلى عارف حكمت)
« بيلورم راحت ارواح اما »
« مايهٔ قوت اشباح اما »
(وهبى)

اَشْباه { [ع](شِبْه) و (شبيه) ك جمعى. نظيرلر، بكزه‌ينلر.
« شيوهٔ ذاتكه‌اشباه‌عالم كرچه‌مظهردر »
(سرورى)
« جمال پاك بى‌امثال وبى‌اشباهى كورسونلر »
(سرى پاشا)
« وارايسه‌قالمش عدم كنجنده‌اشباهم‌نهان »
(معلم ناجى)

اَشْبال { [ع] (شِبْل) ك جمعى، ارسلان ياورولرى. نادراً قوللانيلير.

اَشْبَه { [ع] دها، پك بكزه‌ين، اك زياده مشابه اولان:
« فخر اجدادم اولان آدمه‌بن »
« اشبهم جملهٔ اولادندن »
(حليهٔ سعادت — خاقانى)

اَشْتات { [ع] (شَتيت) ك جمعى. طاقملر، فرقه‌لر، صنفلر.

نوعلر ديمكدر : اشتات ناس، اشتات فنون .

اَشْجارْ { [ع] (شَجَر) ك جمعى ، آغاجلر :

« خيمه‌لر قوردى يڭه صحنِ چمنه اشجار »

(باقى)

« شاخ اشجارى شكست ايلرايكن صدمهٔ باد »

(نابى)

« ايريشدى شول قدر نشوونما اشجار وازهاره »

(لا)

اَشْجانْ { [ع] حزن معناسنه اولان (شَجَن) ك جمعى . كدرلر، غملر، اشجان ايتام سالب آرامدر .

اَشْجَعْ { [ع] دهاء، پك شجيع، اڭ شجاعتلى : عثمانليلر اشجع اقوامدر .

اَشْخاصْ { [ع] آدم، انسان معناسنه اولان (شَخص) ك جمعى : اشخاص مضره ، اشخاص معروفه . [حقلرنده شكايت ايتدكلرى اشخاصك وجودلرى بلكه‌ده واجب الازاله ايدوكنى — تحريرات عموميه — سرى پاشا]

« كيم چكر ثقلنى بواشخاصك »

(نفعى)

« اول كه اشخاصه بوعلى كورينور »

« رند صاحب دله دلى كورينور »

(وله)

« شعرى بازيچهٔ طفلانه ايدن اشخاصك »

« كيمى سى سوزابه سيدر كيمى باباى سخن »

(وهبى)

اَشَدّ { [ع] دهاء، اڭ شدتلى، پك شديد : اشد مجازاته مستحق اولان اشرار .

اَشِدّاء { [ع] (شَديد) ك جمعى . شدتلى حركت ايدنلر، قهرمانلر : اشدّاى مجاهدين. مفردى باشقه معناده قوللانيلير .

اَشْدَق { [ع] درست سوز سويله‌ين، زباندرازلق ايدن.

اَشَرّ { [ع] پك. اڭ شرير: اشرّ اشراء، اشرّ ناس.

اَشِرّاء { [ع] (شَرير) ك جمعى . پك ياراماز ، چوق
اَشْرارْ { ادبسز ، اڭ حاشارى وكوتو اولانلر :

« سيد نوع بشر درياى در اصطفا »

« كيم سپوبدر معجزاتى آتش اشراره صو »

(فضولى)

« طمع اشراره خادم اولمق ايمش »

« سفهايه ملازم اولمق ايمش »

(فضولى)

اَشْراطْ { [ع] نشانه وعلامت معناسنه اولان (شَرَط) ك جمعى ، علامتلر : اشراط الساعه ، اشراط ساعت = قيامت علامتلرى . تركجه‌ده مفردى قوللانيلماز .

اَشْرافْ { [ع] (شَريف) ك جمعى ، شرف و اعتبار صاحبلرى . اشراف مملكت :

« قومنك اشرافيله برلكده كلوب بركون حضور محمدى يه كيردى واسلام

ایله مشرف اولوب انکله برابر قومنك اشرافی دخی هپ ایمان کتوردی — خطبه — جودت پاشا » « هر بری فضائل اخلاقك برمثال مشخصی اولان اشراف عربدن دها تربیه‌لی ملتمی اولور — جمل منتخبه — کمال »
« اتفاق ایتدیلر اشراف عرب »
« اکثر اول موی میانك صاچی هب »
(حلیهٔ پیغمبری — خاقانی)
« حق منتظم الحال ایده دولتله وجودك »
« اول پایه‌ده کیم مرجع اشراف اممدر »
(نفعی)

اَشْراكْ [ع] اورتاق معناسنه اولان (شریك)ك جمعی.

ینه (شریك)ك جمعی اولان (شُرَکاء) چوق قوللانیلیر .

اَشْرِبه [ع] [شَراب)ك جمعی. ایچیله جك شیلر: اشربهٔ بارده ، رانكِ ضمیله اوقونیلاملی‌در.

اَشْرِعَه [ع] یلکن معناسنه اولان (شِراع)ك جمعی ، یلکنلر : اشرعهٔ سفن .

اَشْرَفْ [ع] دها ، پك شرفلی بعضاً ده [اشرفیّت] صورتنده قوللانیلیر ، اشرفیت انسانیه: اشرف مخلوقات ،
« اشرف اشرف انواع بشر »
(نابی)
« ضمیر اشرفنه هرنه کام ایدرسه خطور »
(نابی)

« ...رجی ایمش زیرا که خاك اشرق »
(فضولی)

اَشْعار [ع] بیلك ونظم معناسنه اولان (شِعر) ك جمعی :

[اشعاربنی حاوی مکمل بر دیوانی اولدیغی کبی لیلا ایله مجنونك احوالنی مصور بر منظومه‌سی وفارسی اوله‌رق برده ساقی نامه‌سی واردر — فضولی حقنده — سها]
« دفتر دا دوستده نسخهٔ اشعار اولدی »
(نابی)
«اشعار سوزناك ایله حسادی آتشی»
«یاقمقده‌می اول آتش سوزاننه دمه‌دمدر»
(روحی بغدادی)
« ایتدی دیوانکدن ازبر سوزناك اشعار شمع »
(ریاضی)
« تحسینه اولور قتی سزاوار »
« بر دیلده کوزل دینلر اشعار »
(لا)

اَشْعارْ [ع] قیل دیمك اولان (شَعر) ك جمعی. قیللر . لسانمزده چوق قوللانیلماز : زنجی قسمنك اشعاری قیویرجق اولور .

اَشْعَبْ [ع] بین العرب مشهور بر خسیس وطمعکارك اسمی .

اَشْعَرْ [ع]دها، پك کوزل شعر سویله‌ین: معلم ناجی شعرای عصرك اشعری ایدی :
«طبعمی فیض نعوتك ایلدی حسّان روم»
«حمدلله شاعران دهرك اولدم اشعری»
(نظیم)

اَشِعَّه [ع] ضیا معناسنه اولان (شُعاع)ك جمعی، آیدینلقلر:

[وقتا که اشعّهٔ عالمتاب آفتاب اسلام — اندلس تاریخی —]

[جد اول سطوری اشعهٔ معارفه واسطه اولان مطبوعاتك ترقیسنی کیم ایستەمز — تصویر افکار — کمال]

«خورشید اشعه‌دن ویروب تار»
«چاك سحره ایدر رفوکار»
(ریاضی)

«کشاده اولسه نقاب جمال پرنوری»
«ایدر اشعهٔ خورشید سایه کبی نمود»
(سامی)

اَشْغال [ع] ایش وکوج معناسنه اولان (شغل) ك جمعی: اشغال مهمه، کثرت اشغال . مفردی درت درلو یعنی ضمه، سکون وضمتین وفتحه، سکون وفتحتین ایله اوقونور :

[لکن مابیننده تراکم اشغال وبعض مناصب وخدمات سلطانیه یه اشتغال منع واشغال ایتمکین . — موضوعات العلوم]

«اووزیر هنر اندوز رعایا پرور»
«که عدالتدر آکا غایت اهم اشغال»
(نفعی)

اَشْغَل [ع] دها پك مشغول، چوق ایشی اولان.

«قدرك اول مرتبه کیم مصعد اعلای ملك»
«طائر دولتکه مهبط دون اشغل»
(نفعی)

اَشْفار [ع] کوزقپاغنك کناری، کیرپیك بری دیمك اولان (شُفر)ك جمعی . (شُفره)ده بو معناده قوللانیلیر. [اهدب الاشفار—خاقانی]

اَشْفاق [ع] رحم وعنایت معناسنه اولان (شفق) ك جمعی. لسانمزده مفردی باشقه معناده قوللانیلیر: اشفاق شامله . [مراسم اشفاقه محب، ذمائم اخلاقدن مجتنب سك — مکتوب مولانا جامی — معلم ناجی]

«زهی هلال سپهر عواطف واشفاق»
(فضولی)

اَشْفَق [ع] دها، پك شفقتلی: سلطان اشفق :

«سن سلیماندن ایسه اشفقسین»
«شبهه یوق مظهر لطف حقسین»
(خاقانی)

اَشْفیٰ [ع] پك، اك شفالی شی: اشفای ادویه حمیه‌در .

اَشْقَح / **اَشْقَر** [ع] آل آت ، قیزیل طونلی حیوان § قیرمزی یوزلی آدم .

«اشقر سوزیلوب مثال عنقا»
«اول آتشه کیردی بی محابا»
(شیخ غالب)

«بزم‌می اولوب سپهر مینا»
«اشقر کورینور آکا ثریا»
(ریاضی)

«اولسه بو جلوه بوناز اشقر بهرامده کر»
«زهره کوکدن اینوب اولوردی دلارام آکا»
(نفعی)

اَشْقى | [ع] دها ، پك شقى . نادراً قوللانيلير .

اَشْقِياء | [ع] خرسز ، خيرسز معناسنه اولان (شقى)نك جمعى: مشاهير اشقيادن دوه‌جى اوغلى.
[اشقيالى اولمش آرمود كبى دوكوب خراب ايتديلر — قوجه سكبان باشى]
[آلمى ! نيجه‌لر اصحاب رياضت وعمل ، سابقهٔ ازلده اشقيادن ! — سنان پاشا]
«سلامى نيزه اوجيله ويرو بزه شمدى»
«اوغمزه اولدى قرين اشقيايه حيف حيف»
(حاذق)
«اشقيا لطفكى زيرا اونودر بردمده»
«اهل دل بويله ايدر مدحكى اما تحرير»
(نفعى)

اَشْك | [ف] كوز ياشى . [حسيات معمارنجويانه‌بى بكيدن تحريك ايله برابر كوزلرمدن اشك تأثر آقتدى — مكتوب — سرى پاشا]
« اشكم صحيفهٔ رخ جانانه دوشمسون »
(ثابت)
« اولدى روى سياهمه رهزن »
« سيلىٔ سيل اشك حجلتدن »
(عطائى)
«ايكى چوجق براقوب كيتدى والدنى ايله»
«دوكلدى حسرتنه اشك بى حساب يازق»
(اكرم)

اَشَكّ | [ع] زياده شك صاحبى ، تردد وشك ايدن . نادراً وتهكما قوللانيلير .

اَشْك اَفْشان | اَشْك فَشان | [ف] چوق آغلايان ، زياده آغلاييجى .

اَشْكال | [ع] بچم ، صورت ، برشيئك هيئتى . طرزى ديمك اولان (شَكل)ك جمعى: اشكال هندسيه .
« بركلشنى وصفه ايتسه آغاز »
« اشكالنى اوّل ايلر ابراز »
(لا)
« حل اشكال طلسمات امور ملكه »
« ايتمش استاد اول لطفكى مفتاح مرام »
(نابى)
« نه‌در مباينت آفرينش اشكال »
(لا)
«يول اوزره طرح ايدر اشكال موج انهارى»
(نفعى)

اَشْكبار | [ف] آغلايان ، آغلاييجى : چشم اشكبار .
« يعقوبى قيلدى فرقت فرزند اشكبار »
(لا)

اَشْكبارى [ف] آغلاييجيلق .

اَشْكريز | [ف] كوزياشى دوكن ، دوكيجى .

اَشْكريزى | [ف] كوز ياشى دوكيجيلك ، آغلايش .

اَشْك شادى | اَشْك شيرين | اَشْك طَرَب | [ف] سوينج ايله آغلايش ، سوينج ايله دوكولن كوز ياشى .

اَشْكَلْ { [ع] كوزلر بننك آقی قیرمزیلی اولان آدم :
اشكل العینین .

اَشْكُورْ { [ف] كوز یاشی دوكن، آغلایجی .

اَشَلّ [ع] چولاق :

« كره غنچهٔ مقصودمی چرخ ایتمدی حل »
« پنچهٔ مهرجهانتابی مكر اولدی اشل »
(نفعی)

اَشْمَلْ { [ع] پك شامل، اك شموللی اولان : [نفعی اعظم
واشمل اولمغین بوعبد فقیر ــ طاشكوبری
زاده كمال الدین]

« جلوه‌سی نور سویدایی محیط واشمل »
(كاظم پاشا)

اَشْنَعْ { [ع] دها، پك، اك شنیع، یعنی فوق‌العاده‌فناوكوتو :
انتحار اشنع جنایاندر .

« بوندن اشنع نچه دزد بدكار »
« ایده اطوار ولایت اظهار »
(نابی)

اَشْنَبْ { [ع] بیاض، اینجو دیشلی آدم : [اشنب مفلج الاسنان
ــ خاقانی]

اَشْنَه { [ع] آغاج یوصونی. غیر مأنوس. فنیاتده قوللانیله بیلیر.

اَشْواطْ { [ع]قوشوش، صچرایش معناسنه (شوط)ك جمعی.
كعبه‌یی یدی كره قوشوب طوف ایتمك.

اَشْواقْ { [ع] (شوق) ك جمعی. نفسك حظ ایله ایسته دیكی
شیلر، نشوه‌لر :

« مدار اشواق عاملیندر »
« اساس اخلاق كاملیندر »
« سراغ منهاج واصلیندر »
« مخافة الله ، محبة الله »
(اكرم)

«انوار ایچنده عالم، اشواق ایچنده هر یر»
«فصل بهاردر بو، ای دلبر سمنبر»
(اكرم)

« وار دلده بر آرزوی جاوید »
« اشواقی ایله‌مكده تزیید »
(معلم ناجی)

اَشْهادْ { [ع] (شاهد) ك جمع الجمعی :

« معجزه منكر ایچون حجّت ربانیدر »
« سنی اعلا بیلیر اصحاب شهود واشهاد »
(نابی)

اَشْهَبْ { [ع] بیاض، قیرآت § ارسلان § صوغوق كون §
كوج ایش معنالرینه كلیر. لسانمزده
اكثریا برنجی و ایكنجی معنالرده
استعمال اولوندیغی آشاغیده‌كی مثاللردن
آكلاشیلیر: اشهب قرطاسی = كاغد
كبی قیر. [سن اول رحیم سنك كه
نسیم رحمتك دماغ جان انس وجان ومشام
ارواح عالمیانده رایحهٔ عنبر اشهب كبی
فایحدر ــ سنان پاشا]

«ایله‌یه تا خسرو صاحبقران شرق وغرب»
«اشهب زر پالهنك صبحله جولانكری»
(نفعی)

«اشهب روز ایله تا ادهم شب پی‌درپی»
«حشره‌دك بربری آردنجه اوله جلوه نما»
(نفعی)

« اشهب اقبالنه بر نعل زرین آفتاب »
(وله)

« کسسه جرخ اطلس بیك مثلی خیاط صنع »
« اشهب اجلالنه جیقمازدی بر بر کستوان »
(کاظم پاشا)

اَشْهَر [ع] دهاء پك، اك شهرتلی، چوق مشهور: اشهر اقوال، اشهر شعراء. [اشهر مستعملات حروف ولفائمزدن اولان — هره‌نامه — کانی]

« شب معراج نام اشهریدر »
« اك مقدس لیالك اکبریدر »
(معلم ناجی)

اَشْهُرُ الحُرُم [ع] ذی القعده، ذی الحجه، محرم ورجب آیلرندن عبارتدر. زمان جاهلیتده شهور مذکوره‌ده قتال حرام عد اولونوردی. بونلرك بری فرد، اوچی سرددر.

اَشْهَل [ع] قویون کوزلو، الا کوزلو: اشهل العینین مؤنثی (شهلاء) در.

اَشْهُرُ الحَج | اَشْهُرُ مَعْلُومات — یتمش کوندر. شوال، ذی القعده ایله ذی الحجه‌دن اون کوندن عبارتدر.

اَشْهی [ع] اك، پك زیاده سوبلن، ایسته‌که ینیلن، رغبت اولونان شی.

« زهی فاتح که اغصان خفادن اتمه‌ده ابراز »
« نقاب برك پیچیده هزاران میوۀ اشهی »
(نابی)

اَشْیاء [ع] (شَیْ)ك جمعی، موجودات، لوازم، اثاث: نقل اشیاء، تهیۀ اشیا، خالق اشیا.

« کمال ذاتنه منضم حقایق اشیا »
(سامی)

« دکل طبیعت اشیاده دورو استکرار »
(لا)

« حکمی اکر ایسته‌سه تغییر منهاج اشیا »
(عزت ملا)

« ره حکمنده باشیده کهر خاصیت اشیا »
(نابی)

[ملکمزده جیقان خام اشیانك بو قدر کثرتیله برابر محصولاتمزك بلکه بیکده طقوز یوز طقسان طقوزی — کمال]

اَشْیاخ [ع] (شَیْخ) ك جمعی، اختیارلر. جمعی مفرد مقامنده (اُصُول) معناسنده کلیر.

اَشْیَب [ع] صاجی، صاقالی آغارمش اختیار آدم. اندر اوله‌رق قوللانیلیر.

اَشْیَم [ع] یوزنده، وجودنده چوق خال، بن اولان آدم.

اَشْیاع [ع] بلوك، جماعت واتباع، انصار معناسنه کلن (شیعَه) نك جمعی: [اشیاعکی ترتیب ایچون تقلد سیاست سکا نهایت مطلوب اوله — موضوعات العلوم]

اَصٰابِعْ { [ع] پارمق معناسنه اولان (اِصبع)ك جمعى. [اصابع زائده ونفوس ضايعهٔ بى فائده كبى ساقط عن الاعتبار — عاصم تاريخى]

اَصٰابِعُ العِذٰارى { [ع] پارمق اوزومى .

اَصٰابِعْ صُفْرْ { [ع] مريم انا الى دينيلن كوك .

اَصٰاغِرْ { پك، اك كوچك معناسنه اولان (اَصغر) ك جمعى. شرف واعتبارجه كوچك اولانلر :

[... اكابر ، اصاغرى حقلرنده حسن نظر كريمانه‌لرينك انعطافنى‌ده باشقه‌جه رجا ايدرم — مكتوب — سرى پاشا]

اَصٰالَتْ { [ع] متانت ، قوت § جودت رأى وفكر § عرق ونسب وحسبجه معروفيت § برايشى بالذات ايفايه صلاحيت ، ضد وكالت .

« چهره‌لر رنك اصالت كوسترير »
« نظره‌لر نور بسالت كوسترير »
(معلم ناجى)

اَصٰالَةً { [ع] وكالت اولمايه‌رق ، بالذات : اصالةً اجراى مأموريتى .

اَصْباءْ { [ع] (صَبا) نك جمعى . وقت طلوعده اسن روزكارلر: [اصباى ربيع، قلوب عشاق تلويع ايدر .]

اَصْبٰابْ { [ع] چوقور ير ، اوض منحدر معناسنه اولان (صَبَب) ك جمعى .

اَصْبٰارْ { [ع] سحاب ابيض معناسنه اولان (صِبر) ك جمعى. آق بلوطلر .

اَصَحّ { [ع] پك، اك صحيح : اصح روايات .

« واصل اولنجه اصحّ خبره »
« وردم اولدى كتب معتبره »
(خاقانى)

« حاصلى قول اصحّ بوكه رسول »
« يعنى اول چشمهٔ خورشيد اصول »
(وله)

اَصِحّاءْ { [ع] (صَحِيح) ك جمعى . حال صحتده بولونانلر ، عذرسز اولانلر .

اَصْحٰابْ { [ع] (صاحِب) ك جمعى. مالك ومتصف اولانلر ، « صَحْب » ك جمعى‌ده بودر : اصحاب املاك، اصحاب عقار ، اصحاب درايت. اصحاب مطالعه § رسول الله الصمد حضرت « محمّد » صلى الله عليه وسلم افنديمزك وقت مسعود پيغمبريلرنده بولونوب صحبت شريفهٔ نبوتپناهيلريله مشرف اولان مؤمنلر: اصحاب كرام § مذهب ومسلك معروف صاحبى اولان بيوك بر ذاته رفاقت ومتابعت ايدنلر : اصحاب ابو حنيفه .

«اینـون اصحاب وغا سمت گلستانه خرام»
(نابی)

« سیّد عترت و اصحاب علی الاعلی »
(کاظم پاشا)

« مشهورلری ذوات سبعه »
« اصحاب معلقات سبعه »
(لا)

«آ کلامشدی نظر اصحابی ساقز تحندن»
(نابی)

اَصْحابِ بَدْر { [ع] رسول اکرم افندیمز حضرتلرینك اوّل غزوات سنیه‌لری اولان بدر غزوه‌سنده معیت مقدسهٔ رسالتپناهیلرنده بولونان مؤمنلردرکه ۳۱۳ ذواتدن عبارت ایدی .

اَصْحابِ کَهْف { [ع] (قرآن کریم)ده اسملری ذکر اولونمش وبرمغاره دروننده سنین مدیده اویومش اولان ذوات معروفه:

«جمال پاکنی اصحاب کهف کورمك ایچون»
«الی الابد اوله‌ماز خواب عشقدن بیدار»
(لا)

اَصْحابِ صُفَّه { [ع] حضرت پیغمبرك مظهر تکریم وتلطیفلری اولان فقرای اصحاب کرامدن بر طاقم اتقیا .

اَصْحابِ سَبْت { [ع] قوم یهود .

اَصْحابُ الرَّأْی { [ع] بر امرده، بر مادده‌یه متعلق حدیث واثره دسترس اوله‌میوب رأی وقیاس ایله حکم ایدنلر .

اَصْحَمَه { [ع] زمان سعادت فشان حضرت پیغمبریده اسلام ایله مشرف اولان نجاشی؛ حبشك اسمی .

اَصْحَر { [ع] صاچی قیزیل آدم ، قیرمزی تویلی آدم .

اَصْدَغان { [ع] انسانك قولارنده‌کی نبض طمارلری. کتب طبیه‌ده قوللانیله‌بیلیر .

اَصْداف { [ع] (صَدَف)ك جمعی، اینجو قبوقلری .

اَصْرَمان { [ع] کیجه، کوندوز.

اَصْدِقاء { [ع] (صَدِیق)ك جمعی، دوغریلق ایله دوست و یار اولانلر: اصدقای دولت. [هر نه قدر اصدقادن بر ذات ایسه‌ده — لایحه — رشید پاشا]

اَصْدی { [ع] (صَدا)نك جمعی، سسلر، آوازلر. مفردی چوق قوللانیلیر .

اَصْعَب { [ع] پك ، اك کوچ : اصعب امور .

اَصْعَر { [ع] پك کبرلی، چارپیق یوزلی آدم .

اَصْغَر { [ع] اك، پك کوچوك : [سنا کنندیسندن اصغر اولان برادر فضائلکستری — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَصْغَران { [ع] قلب ایله اسان
اَصْغَرَین { دیمکدر .

أَصْفاد [ع] مجرمين ومحكومينك اللرينه و آياقلرينه طاقد- قلرى دميردن معمول بوقاغو وياخود قايشدن معمول بند معناسنه اولان (صَفَد) ك جمعى . استعمالى اندردر.

أَصْفار [ع] خالى، بوش، حكمسز ديمك اولان (صِفر) ك جمعى :

«اولور بدايت صفر انتهاى هرا صفار»
«عداد فضل و كمالاتى ايدهمز معدود»
(سامى)

« نيّر منقبت و صفك اولنماز تعداد »
« اواسه انجم قدر اصفار الوف ارقام »
(حاذق)

أَصْفَر [ع] صارى: بنى اصفر، محبوب اصفر = التون.

«حسرت لعل لب يار ايله تحصيل ايتمش»
«تن لاغر، قد چنبر، رخ اصفر خام»
(باقى)

أَصْفى [ع] پك، الك صافى، پاك: ماء اصفى . [جملهدن اعز و اصفى ومظهر اجتبا و اصطفا اولان حبيب و رسول خدا — موضوعات العلوم]

أَصْفِياء [ع] (صفي) نك جمعى، صاف و پاك طينت ومسلكى درست اولانلر.

« مظهر اولدى اصفيا آثارينه »
(عبيدى)

« مهر افلاك نبوت، ماه برج اصفياء »
« احمد مرسل كه عالم نعتن ايلر روز و شب »
(فهيم)

أَصْقَر [ع] اوزومدن ياپيلان شيره .

أَصْقَع [ع] صارى قوش، قناريه .

أَصْل [ع] كوك، ديب، تمل، قاعده، اساس، حقيقت، نسب، صوى، برنسنهنك ابتداكى حالى كبى پك چوق معنالره كلير : [كفايت اصل، سن وتجربه فرع اولمق حقيقتنه مبنى — كمال] § اصلى وارمى! تأكيد ايچون «اصلى فصلى يوق» صورتيلهده قوللانيلير. [بو اجراآتده اصل قوت اوريت مخصوصهنك حال و صفتنده بولنهرق چوغى اوسايهده ياپلمشدر — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا]

اصل شايان دقت اولان نقطه، بداصل، اصلزاده، عجبا بوترجمه اصلنه مطابقمى ؟

اليوم لسانمزده الفاظ تركيه حكمنده بولونان (نصل) ك (نه اصل) مخفف اولمسى وارد خاطر اولور. (اصل) ك صادينى تحريك ايتهملى، بالعكس (نصل)ك صادينى كسره ايله اوقوملیدر .

«عناصرله طبايعرنك ضديده اولوب قائم»
«برى بريله اولمشلر وحيد الاصل ايكن اعدا»
(لا)

«فعلدر اصل رضاى حق نه كيم اصل و نسب»
(فضولى)

« جهاندن اصل مقصود انبيا و اولياد رهپ»
(نابى)

«چونسنك ذاتك اوله اصل حيات دارين»
«اهل دارين نه بيلسون سنى اى اصل مرام»
(نابى)

« مخرجده مخالف ايكن اصلى »
(لا)

اَصْلاً { [ع] هيچ، هيچ بر زمان. تأكيد نفى ايچون ادات مخصوصه‌در : اصلا منفعتى يوقدر.

«عرض حال ايتمكه جاناسنى تنها بولامم»
«سنى تنها بوليجق كنديمى اصلا بولامم»
(لا)

«شانه‌دن وار ايسه آز چوق املى»
«آه ايدوب چكمه‌سون اصلا غم ويم»
(نفعى)

« اعتبار ايتمه تهى دستانك اصلا لافنه »
(شريف)

«ايكى ادهم خود ايكى شوخ عرب دلبريدر»
« كه تفاوتلرى يوق بيرى برندن اصلا»
(نفعى)

«الدن كتاب دوشمه‌سون اصلا، شو حال ايله»
«هر شامى صبحه منقلب و صبحى شام ايدك»
(احمد حمدى)

اَصْلاب { [ع] بل معناسنه اولان (صُلب) ك جمعى : [اصلاب آباء علويه‌دن ارحام امهات سفلى‌يه — شفيقنامه]

« ايسته‌دى حق كاول شه عالى گهر »
« ايله‌يه اصلاب وارحامه سفر »
(عبيد مولوى)

اَصْلَح { [ع] اك. يك صالح، فوق. العاده صلاح حال صاحبى،

يك ايى : اندلسده اجراى حكومت ايدن بنى اميه‌نك اصلحى عبدالرحمن ايدى.

اَصْلَع { [ع] باشى آرقه‌يه قدر قيلسز آدم. تركجه‌سى طازلاق.

اَصَلَه { [ع] غايتله زهرلى، دهشتلى ييلان.

اَصْلى { [ع] اصله منسوب، صوكره‌دن قاتمه اولمايان : شكل اصلى، رنك اصلى، هيئت اصليه، وضعيت اصليه. [بو وجهله عرض واشعاره متجاسر اولديغم مطالعات حقيرانه‌دن مقصود اصلى مستمندانه‌م — عاكف پاشا]، [. . . كوستريلن مسارعتك سبب اصليسيدر — تصوير افكار — كمال]

«بو هيئت زيرو بالا مرجع اصلى‌يه مائلدر»
(اكرم)

اَصَمّ { [ع] صاغير، وقولاقلرى هيچ ايشيتمه‌ين. فارسيده صاغيره، فتح كاف عربى وسكون راء مهمله ايله « كَر » ديرلر. فارسيده باشقه بر « كَر » دها واردركه ادات فاعلدر. « آهنكر » « زركر » كبى.

« سحريله نيجه خلقى اعمى واصم ايلر »
« حيرتده قالور صانور كيم اهل بصارتدر »
(طاشكوپريلى زاده كمال الدين)

اَصْمَح { [ع] يك شجيع، يك قهرمان.

اَصْمَع { [ع] مرد آگاه = اويانيق وكوزى آچيق آدم § كسكين قيليچ.

اَصْناف { [ع](صِنف) ك جمعی، نوعلر، چشیدلر، جنسلر: اصناف ناس. § ناسك صنایع ودکانجیلق وایشجیلك ایله كچینن طاقمی، مسلك صنعت وحرفت: (اصناف بی انصاف) جمله‌سی ضرب مثل حکمنی آلمشدر. «اصنافاق ایدییور» تعبیری ده برحرفت وصنعتله مشغول اولیور مقامنده استعمال اولونور. بومعناده مفردی قوللانیلماز. جمعی، مفرد حکمنده طوتیلیر: «اصناف آدم». برنجی معناده مفردی قوللانیلیر.

«مرکز اصناف دولت، ملجأ هر خاندان»
(حقی)

«کرك اسلاف کرام وکرك اصناف امم»
(نابی)

«تربیت خانهٔ اصناف امم»
(وله)

اَصْنام { [ع] پوط (بت) دیمك اولان (صَنَم) ك جمعی، مشرکلرك طاپدقلری مجسم بتلر: ژاپونیالیلر اصنامه پرستش ایدرلر. [نجه دار الاصنام مجاهداتکله معبد الاسلام اولمشدر — ملاجامینك مکتوبی — معلم ناجی]

«او یانده برکروه اصنامه عاشق»
«بو یانده برجهان اسلامه عاشق»
(محمد جلال)

«ایچسه برجرعه‌سنی برهمن صد ساله»
«براولور سنك مزار ایله یانده اصنام»
(نفعی)

اَصْوات { [ع] سسلر. (صَوْت)ك جمعی: اصوات مؤثره، اصوات حیوانات. [احساس اصوات ایلدیکجه صوت اعلا ایله عوعوه‌دن خالی اولمه‌یه‌لر. آمین — مکتوب کانی]

[سبحان الله! بر آووج طوپراق اودرجه منتظم وجودده نصل منقلب اولدی؟ نصل اولیورکه اوو جوددن برعضو کندیسنی محیط اولان اشیایی کوریور؟ بردیکری اطرافنده حصوله کلن اصواتی ایشیدییور؟ — لوئی قوزنده پره‌او — اکرم]

اَصْواع { [ع] چوقور یر، اولچك، شراب قدحی معنالرینه کلن (صاع) ك جمعی.

اَصْواف { [ع] قویون یوکی معناسنه اولان (صوف) ك جمعی.

اَصْوَب { [ع] پك، اك طوغری، پك صواب: اصوب افکاره کوره، کلام اصوب. [بونلرك سیرتلری احسن سیر وطریقلری اصوب طرق — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَصْوِنَه { [ع] خفتان والبسه حفظنه مخصوص دولاب دیمك اولان (صُوان) ك جمعی: اصونهٔ مزینه.

اَصْهار { [ع] زوج وزوجه‌نك بدر وبرادری کبی قرابتی بولونانلر معناسنه اولان وداماد دیه قوللانیلان (صِهر) ك جمعی.

اَضْیاف [ع] (ضَیْف)ك جمعی . یاز موسملری .

اَصیل [ع] عرق ونسب صاحبی، حسب ونجبه معروف ومعتبر بر عائله‌یه منسوب . § ادب وتربیه‌لی آدم. § برایشده، برخدمتده بالذات بولونان ، وکیلك ضدی : مصطبهٔ ارازلده اوطورمق سزك کبی براصیله اصلا یاقیشماز . فلان بك اصیل آدمدر . بودعواده التزام لاقیدی ایتدیکی اکلاشیلان وکیلی چیقاروب اصیل صفتیله تعقیب محاکمات ومعاملات ایتمکه قرار ویردی .

اَصیلانَه [ف] اصیل اولانلره یاقیشه‌جق صورتده . اکثریا سفرای اجنبیه‌یه یازیلان رسمی تقدیرلرده استعمال اولونور. مکاتبات ومحاورات خصوصیه‌ده دخی استعمالنده بأس یوقدر : طرف اصیلانه‌لرینه .
[اونه وضع کبارانه واصیلانه باخصوص اونه طور وادای استغنا کارانه‌در — اکرم]

اَصیلزادَه [ف] نجابت وشرافتله معروف ومعتبر بر عائله‌یه منسوب اولان : « پرنس (هانری دوباتنبرغ) کبی بر اصیلزاده‌نك (آشانی) هیئت سفریه‌سنه التحاق ایله » جمعی (اَصیلزادگان) در . یاسز اوله‌رق (اَصلزاده) یاکلشدر. اویله یازمامالی.

اَضاحیك [ع] کولنج شی دیمك اولان (اُضحوکه)نك جمعی : [میانه‌لرنده کذار اولان منظوم، منثور اضاحیك لطائف احتوالری وافر اولوب ... شانی زاده تاریخی]

اَضاحی [ع] قربان معناسنه اولان (اُضحیه) نك جمعی : فقرای اهالی‌یه توزیع اضاحی .

اَضحی [ع] قربانلر دیمکدر . (اُضحیه) کبی قربان دیمك اولان (اَضحاة) ك جمعی . (عید اضحی) = قربان بایرامی .

« عید اضحی‌درکه دل جانانه نه‌یه جان کوستور »
« هر کیشی‌یه قصابی بودمده قربان کوستور »
(فهیم)

« اولوب دمبدم عید اضحی قریب »
« ایدردی فغان کیش دل بی شکیب »
(عزت ملا)

اَضخَم [ع] جرمی بیوك، ایری شی § کووده‌سی بیوك آدم.

اَضداد [ع] مخالف ومغایر معناسنه یعنی برشیئك بوس بتون عکسی، اویمایانی دیمك اولان (ضِدّ) ك جمعی : جمع اضداد محالدر .

«نقاد حکمی اوغایتده کیم مرام ایتسه»
«کمال حسن ارادتله الفت اضداد»
(نفعی)

« ایله‌یوب کاهی مراعات نظیر »
« کاهی اضدادله قیلدم تعبیر »
(وهبی)

«جمع اضدادی مرام ایله‌سه کر مقدرتی»
(کاظم پاشا)

« تحکیم ایلر ایسه اتحاد اضداده »
(نابی)

اَضَرّ [ع] اك ، پك ضررلی : اضرّ مسكرات (جن) دینیلن اچكیدر .

اَضْراس [ع] دیش معناسنه اولان (ضِرس)ك جمعی، آزو دیشلری. نادراً قوللانیلیر.

اَضْعاف [ع] هرشیئك برمثلی، برقات فضله‌سی معناسنه اولان (ضِعف)ك جمعی: آلدیغی هدیه‌لرك اصحابنه اضعافیله مقابله‌یی اعتیاد ایتمش اولان اویله جومرد برآدمه . [حتی قوتی قوت انساندن اضعاف مضاعفه زیاده اولان — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

اَضْعَف [ع] پك ضعیف ، اك درمانسز: اضعف ناس، [اضعف حالاتده حضورلرینه کیتدم — فضولی]

«جرأت ایتمك مدحكه بو اضعف الناسه سبب»
«اعتماد وسعت خلق عظیمكدر سنك»
(عبیدی)

اَضْغاث [ع] قاریشیق و تأویلی ناقابل رؤیالر دیمكدر . قوری ویاش قاریشیق برطوتام اوت معناسنه اولان (ضِغث)ك جمعی‌ده بویله كلیر: [بوكره ورطهٔ وساطته‌ده طوتلدیغم ایچون همرنك اضغاث احلام اولان اشبو مكتوب بی‌نظامی — شرح — ادهم پرتو پاشا]

اَضَلّ [ع] پك زیاده ضلالتده قالان، طریق صوابدن آیریلوب فنا طرفه کیدن: اضلّ منافقین.

«بربلوك بی خرد وماصدق بلهم اضل»
« نفعی »
« خوش شهادت ایله‌دی آکا جمل »
« اولدی وصفی بونلرك بل‌هم اضل »
(عبیدی)

اَضْلاع [ع] اکری شی و قابورغه کمیکی معناسنه اولان (ضِلع)ك جمعی. اصطلاحات هندسیه‌دندر .

« مثلث بولنمه مماثل دکل »
« تساوی اضلاعی قابل دکل »
(عزت ملا)

اَضَمّ [ع] کین، حسد ، طار. غینلق، استعمال اولونماز .

اَضْواء [ع] ناب، آیدینلق معناسنه اولان(ضوء)ك جمعی. (ضِیاء)ده بونك کبیدر. [آنلرده‌کی اضواء رنکارنك لطافتی هیچ بروقتده کوره‌میان شبپره چشمان غباوت تیره ضمیران غلطندر — پژمرده — اکرم] [بر مدت نیشابورده نشر اضواء کمالات ایله وطن اصلیسی اولان طوسه کیدرك — امام غزالی — حمید وهبی]

اَضْیاف [ع] مسافر، قونوق معناسنه اولان(ضَیف)ك جمعی . مسافرلر دیمكدر : مرحومك خانه‌سنده هرکیجه اضیاف کثیره بولونوردی .

اَضْیَق [ع] پك طار : اضیق بیوت .

اَطائِم | [ع] اوجاق معناسنه اولان، (اطيمه)نك جمعى. مفردى هيچ قوللانيلماز .

اَطّاط | [ع] چوق باغيروب چاغيران ، كورولتيجى آدم: شخص اطاط .

اَطايِب | [ع] (اَطْيَب)ك جمعى . منتخب وكزيده شيلر معناسنه استعمال اولونور: اطايب ادبيه، اطايب لطائف .

اَطِبّاء | [ع] (طَبيب)ك جمعى : [هم مسهل ، هم مغذّى اولمق جمع ضدين ديمك اولديغندن مراق ايدوب اطبّادن صورديغمده — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]

[بيكلرجه علل جسمانيه واركه اطبّا تشخيصندن، ينه بيكلرجه امراض روحانيه واركه حكما تعيينندن عاجز — پژمرده — اكرم]

« كتوردى يلو شراب ارغوانى »
« اطبّا قولى اوزره روح ثانى »
(ذاتى)

« خسته دللر ويرر اجزاى اطبّايه رواج »
(واصف)

« صحت كبى بيمار غمه كچ كليورلر »
« اولديردى بزى نازاطبا نه بلادر »
(ثابت)

اَطْباق | [ع] اورتو ، حال، قات ، قبيله ، مرتبه معنالرينه اولان (طَبَق) و (طَبَقه)نك جمعى. آز قوللانيلمشدر.

اَطْبال | [ع] (طاوول) ديديلن (طَبل)ك جمعى. لسانمزده (طبل) ك تغييريله (طاوول) ك اويديرلمش واولجه واوك ضمه سى خفيف تلفظ اولونوركن مؤخراً ضمهٔ ثقيله ايله تلفظ اولونمغه باشلانلمش اولمسى جملهٔ احتمالاتدندر .

اَطْراب | [ع] اثر سرور وشادمانى معناسنه اولان (طَرَب)ك جمعى . وقتيله بوغاز ايچنده اليوم آلمانيا ايلچيسنه مخصوص صيفيه نك جوارنده بر قصر همايون انشا ايدلديكى زمان، موقعك كمال لطافتى سببيله (طربيه) تسميه بيورلديغى پك چوق ارقداشلريله برابر نصيب حريق اولان جدّمدن منتقل بر رساله ده مطالعه كذار فقيرانه م اولمشيدى .

اَطْراس | [ع] كاغد وصحيفه معنالرينه اولان (طِرس)ك جمعى . قوللانيلماز.

اَطْراف | [ع] اوج، يان معنالرينه اولان (طَرَف)ك جمعى: استانبولك اطرافنده، مملكتك اطرافى. § تفصيلى ، ايضاحلى : شوايشك حقيقى اطرافيله آكلاشيلمه قجه ، اطرافليجه معلومات ويرله سى .

« اطراف وجوارينى اونوتماز »
« حتى خس وخارينى اونوتماز »
(لا)

«اطرافه صالدی شعشعه‌سن کوشه‌کوشه‌مهر»
(باقی)
« بری برین باصه اطرافدن نویدظفر »
(نابی)

اَطْرِقَه [ع] یول معناسنه اولان (طَریق)ك جمعی: اطرقهٔ مملکتك تسویه وتنظیمی.

اَطْعِمَه [ع] (طَعام)ك جمعی. یمکلر: اطعمهٔ لذیذه، اطعمهٔ نفیسه.

اَطْفال [ع] چوجق معناسنه اولان (طِفل)ك جمعی؛ بعض ارباب لغت عندنده «طِفل» سن تمییزه قدر اعتبار واطلاق اوٗلونمشدر. آندن صوکره «صبی»، دها صوکره «مُراهِق» دیرلر. لکن «تهذیب»ك روایتنه باقیلیرسه چوجغه بالغ اولونجه قدر «طفل» دینیله‌بیلیر: اطفال مسلمه، تربیهٔ اطفال § ادبیاتده تازه فدانلر، چیچکلر معناسنه‌ده قوللانیلیر.
« سائر اطفالك ایچنده او صبی »
« حاصل ایلردی طریق ادبی »
(خاقانی)
« باشنه اقچه دیزر نیته‌که اطفال صغار »
(باقی)
«کل می کولر ارغوان می آغلار ؟ »
« اطفال نهال قان می آغلار ؟ »
(شیخ غالب)
« اطفاله قبله‌کاه آنالر قوجاغیدر »
« زیرا اوپر وفا و مروت اوجاغیدر »
(اکرم)
«اطفال انجم انجمن چرخه صیغمایوب»
(نوعی)
«لوح خاك اولمه‌دن اطفال موالیده مهاد»
(نابی)
« اوقشا اطفال بهاری ای نسیم دلنواز »
«بحری تنظیر ایله سون اولقده صحرا موج موج»
(معلم ناجی)

اَطْلال [ع] دیوار تملی، رسم معنالرینه کلن (طَلَل) ك جمعی. استعمال اولونماز.

اَطْلاس [ع] اسکیتمك، محو ایتمك معناسنه اولان (طَلَس) ك جمعی. قوللانیلماز.

اَطْلَس [ع] بر نوع معروف قماش: اطلس اوزرینه ایبك ایله صارمه ایشله‌نیرسه کوزل اولور. § خریطه مجموعه‌سی: اخیراً طبع اولونان اطلس مکملیت مطلوبه‌یی حائز. § چیزکیسز اوستی اشکالدن خالی، دوز، مدور شی یعنی کوك: فلك اطلس.
« اطلس کردون قداجلاله برآستین »
(لا)
«فرش خاك حرمی اطلس چرخ اولسه‌جدیر»
(حقی)
لسانمزده (آ) ایله مستعمل بولوندیغندن قسم مخصوصنده آیریجه

كوسترلمشدر . اورايه‌ده مراجعت بيوربله . [أَطْلَس] پك اسكى شى، چوق ييرانمش معناسنه‌ده كلير .

أَطْنَاب [ع] (طنب)دن (طناب) ك جمعى . چادر ايپلرى كه عربلر (حبل الخيام) ديرلر . § آغاجك كوكلرى : اطناب شجر « عروق شجر » كبى § كووده‌نك سيكرلرى : اعصاب جسد كبى .

أَطْمَه [ع] آتش قاينـاغى ، اوو اقانك تپه‌سنده‌كى باطلاق .

« لاو » منبعى .

أَطْوَار [ع] حال وحركت وفعل كبى معنـالره اولان (طَوْر)ك جمعى : [آشناى اطوار عالم اولان ارباب مزايايه غيرمستوراولديغى وجهله — عاكف پاشا]

[داخلى ايكى قطعهٔ عظمانك نقطهٔ منتهاسيدركه جامع ديانت حكمنده بولنان شرقك فضيلت اطواريله — جمل منتخبه — كمال]

« كوروب مهابت ايله رستمانه اطوارين »
(نابى)

« تركيب طرزى فارسيدر »
« اطوار عجم ممارسيدر »
(لا)

« چهار يار كزين مسلم الاطوار »
(وله)

« اولسه اطوارى نوله مقبول طبع شيخ وشاب »
(نفعى)

« اواوردى خلق جهان سرنهادهٔ روشى »
« كر اولسه بر صنم دلربادہ اطوارى »
(وله)

أَطْوَاق [ع] قادينلرك بويونلرينه طاقدقلرى كردنلك ، خلقه معناسنه اولان (طَوْق)ك جمعى . هندوستان جوز ينك سوديـنه ده (اطواق) اطلاق اولونور .

أَطْوَل [ع] پك، اك اوزون: اطول ليال = شب يلدا .

« عمر اطول‌له معمر اوله‌سك »
« عدل ودادكله كرمكر دارا »
(شريف)

« بحث دورادورى اطولدر مطولدن دخى »
« زلف پيچا پيچى تلخيص معانيدر بكا »
(حاذق ارضرومى)

أَطُوم [ع] صو قابلومبغه‌سى .

أَطْهَار [ع] (طاهر) ك جمعى . قادينلرك حيض ونفاسدن پاك اولدقلرى زمانلر . (طُهْر)ده بومعناده قوللانيليلر . (طاهر) بومعناده قوللانيلماز .

أَطْهَر [ع] پك، اك تميز وپاك اولان: جامهٔ كلكونى آنك اطهر ايدى .

أَطْيَان [ع] بالچق ديـنيلان (طين)ك جمعى . حمّال الطين = بالچيق طاشيان .

أَطْيَب [ع] اثـ، پك خوش وكوزل: اطيب اثواب ، اطيب مأكولات .

أَطْيَرْ { [ع] پك اوچيجى ، چابك محو اولیجى. اكثريا ادويهٔ طبيه حقنده استعمال اولونور: روح اطير، اكسير اطير.

أَطِمَّه { [ع] اوجاق ، مانغال . قوللانيلماز .

أَظَافِيرْ { [ع] طيرناق معناسنه اولان (ظُفر) ك جمع الجمعى .

أَظْرَفْ { [ع] پك ، اك ظريف اولان: مرحوم كاظم پاشا اظرف شعرا ايدى .

أَظْفَارْ { [ع] يوقاريده‌كى كبى طير- ناق‌معناسنه‌اولان(ظفر)ك جمعى : [ماحصل موى و اظفـار كى تسلط اغيار وكرم وسرد روزكاردن تحفظ ايده‌جك وسائطدن بيله عارى اوله‌رق ــ معارف ــ كمال]

أَظْفَارْ { [ع] طيرناق بخورى دينيلن برعطر طبى‌در.§ قطب شمالى‌ده كائن كواكب صغيره .

أَظْفَرْ { [ع] اوزون طيرناقلى آدم.

أَظْلَافْ { [ع] طيرناقلرى چاتال اولان حيوانلرك طير- ناغى معناسنه اولان (ظِلف)ك جمعى.§ استعاره صورتيله (آت) . اطلاق اولونور .

أَظْلَالْ { [ع] كولـكه معناسنه اولان (ظِلّ)ك جمعى.

أَظْلَمْ { [ع] پك زياده ظلم ايدن .

« برى برندن اخس ومزور واظلم »
(نفعى)

أَظْهَارْ { [ع] ضـدّ البطنِ يعنى آرقه‌ديمك‌اولان(ظهر)ك جمعى . نادراً قوللانيلير . مفردى زياده استعمال اولونور .

أَظْهَرْ { [ع] پك ، اك ظاهر ، بسبللى: اظهر من الشمس.

«سرعت سيرندن اظهردركه رخش همتم»
«همعنان سابقون اولمق تمناسنده‌در»
(معلم ناجى)

« هيچ اولورمى بوندن اظهر معجزه »
« حجت روشـن بو يتزمى بزه »
(عبيدى)

أَعَاجِمْ { [ع] نسل عربدن اولمايان و عربجـه تكلم ايده‌مه‌ين كيمسه ديمك اولان (اَعْجَم) ك جمعى. مفردى ياء نسبت الحـاق ايدلمكسزين قوللانيلماملى .

أَعَاجِيبْ { [ع]جالب تعجب تحف، غريب شى معناسـنه اولان (اُعْجُوبَه) نك جمعى.

أَعَادِي { [ع] دشمن معناسنه اولان (عَدُوّ)ك جمع الجمعى .

«خيلى دمدر ايلدك محروم شادى كوكلمى»
«دوستم! شادايت على رغم الاعادى كوكلمى»
(معلم ناجى)

أَعَارِيبْ { [ع] اهلِ باديه معناسـنه اولان(اعرابى)نك جمعى.

أَعَارِيضْ { [ع] ميزان‌شعرحكمنده بولونان(عَرُوض)ك جمعى.

أَعاصيرْ [ع] قاصيرغـه ديئيلن غايتله شـديد روزكار معناسنه اولان (إعصار) ك جمعى . مفردى نادراً قوللانيلير . | دماغكده اعاصير ورياح حب رياست هبوب ايدوب — ترجمهٔ مقدمهٔ مفتاح السعاده]

أَعاظِمْ [ع] پك بيوك معناسنه اولان (اعظم)ك جمعى . بيوك آدملر: اعاظم ادبا، اعاظم رجال . اشياده استعمالى جائز دكلدر .

أَعالى [ع] (أعلى) نك جمعى . شرف صاحبى بيوك ذاتلر:

«صيدبى قيدك اولورعالى كوكلر فوج فوج»
«انعطاف ايتدكجه صياد الاعالى كوزلرك»
(معلم ناجى)

« قدرى بيلنير هر نرهده اولسه اديبك »
« تقدير ايدر آنى هم اعالى هم ادانى »
(سرى پاشا)

أَعْبَلْ [ع] غايتله سرد طاش ، طاشلق طاغ .

أَعْجامْ [ع] (عجم) ك جمعى : شعراى اعجام .

«اولدى تدبيرك جهانكيرك ايله آسوده»
«كافرستان و مسلمان و بلاد اعجام»
(نابى)

«كورسه‌لركر بو قصيده‌م بلغاى اعجام»
(نفعى)

« ايتدى هنر آوران اعجام »
« احياى علوم دين اسلام »
(لا)

أَعْجَزْ [ع] دها ، پك عاجز : اعجز فقرا .

أَعْجَلْ [ع] پك عجول ، زياده سيله عجله ايدن: شخص اعجل .

أَعْجَمى [ع ف] اولاد عربدن اولمايان كيمسه ، عربى اولمايان كله ، شى § مهارت صاحبى اولمايان شخص § ديلسز: [ماروت ، هاروت وزنـنده اسم اعجميدر — مورخ عاصم] .

أَعْداءْ [ع] دشمن معناسنه اولان (عدو) ك جمعى : حيل اعدا . [اعدايه مروتده بر باشقه صفا واردر — اسعد مخلص پاشا]

«قيله اعداى شقا پيشه‌سنى حق مقهور»
(كاظم پاشا)

«دل اعدا جلال تيغ قهرندن هراساندر»
(لا)

«كه رحمك مرهم طعن احبا زخم اعدادر»
(صبرى)

أَعْدى [ع] اك ، پك بدخواه ، ظالم ، غدار : اعدى الاعادى .

أَعْدادْ [ع] صايى معناسنه اولان (عَدَد)ك جمعى: علم حساب اعداددن بحث ايدر .

« محسوب عنايتكدر اعداد »
(لا)

« بولماز او تجليات غايت »
« اعداد نصل بولور نهايت »
(معلم ناجى)

«سنك اوصافكى عدايتمك ايچوندر يوقسه»
«بوقدر اولماز ايدى نامتناهى اعداد»
(نابى)

أَعْدَلْ { [ع] دها، پك عدالتلى: [ايشته بو مشاهدات معنويه، اثبات روابط قلبيه‌يه بنده‌كزجه اعدل شهوددر . — مكتوبات سرى پاشا]، [شريعت اسلاميه‌دن اوسع و اعدل و احكم قانون بولنمق قابل ميدر؟ — حقوق —]

«سمى فخر عالم پادشاه اعدل واكرم»
(همدمى)

« ظفرپناه وزيرا، جهانكشا صدرا »
« ايا ستوده جهانبان اعدل واكرم »
(نفعى)

أَعْذَارْ { [ع] انسانك وظيفه‌سنى ايفايه مانع اولان سبب، بهانه وقصور معناسنه اولان (عذر)ك جمعى: اعذار واهيه، اعذار مشروعه.

أَعْذَبْ { [ع] پك طاتلى ، اك لذتلى : اعذب اشعار.

أَعْرَابْ { [ع] (عرب)ك جمعى. جمع طرزنده مفرددر. باديه نشين، بدوى عربلر :

« عارضكده خط چيقوب طوتدى سوادزلفكى »
« رومدن لشكر واروب درصانكه اعراب اوستنه »
(ابن كمال)

أَعْرَابِي { [ع] باديه نشين، بدوى عربلردن هر برى:

« لفظهٔ اللهى آچلمش كلدر »
« بربر اعرابى آكا بلبلدر »
(خاقانى)

أَعْرَاضْ { [ع] مرضدن وسائر سببدن انسانه عارض اولان حالت و التون ، كوموشدن ماعدا مال معنالرينه اولان (عَرَض)ك جمعى. سكون را ايله‌ده بومعنايه كلير. فقط اوصورتله جمعى (عُرُوض) اولور: [اولاً متعلمه غاية علوم سعادت اخرويه اولوب اغراض و اعراض دنيويه اولمديغنى بيان و تنبيه ايليه — موضوعات العلوم]

« مأل جوهر واعراض خطهٔ ناسوت »
(ثابت)

أَعْرَافْ { [ع] عادت معناسنه اولان (عُرف)ك جمعى. مفرد حكمنده جنّت ايله جهنّم آراسنده‌كى سور، مقام . لسان عربيده مرتفع و يوكسك شيلره (اعراف) اطلاق اولونور .

أَعْرَجْ { [ع] طوپال ، آقساق فارسيده «لنك» ديرلر . [تيمورلنك] كبى. لسانزده ايكيسى‌ده آز قوللانيلير .

أَعْرَفْ { [ع] پك معروف ، اك زياده طانمش § چوق بيليجى: نفعى ، اعرف شعرادر.

أَعْرَمْ { [ع] بنكلى ، آلاجه رنكلى شى .

أَعَزّ { [ع] اك ، پك عزيز ، اك محترم: اعزّ احبا. اعزّ اودا. [اعزّ مثال عد اولنان آلتونك فيأتى

دائما تزييد ايتمكله برابر — اونده ره
كمال]

أَعْزَل | [ع] يالكز و سلاحسز
بولونان آدم . معانئ
سائره‌يه‌ده دلالت ايدوسه‌ده بزم‌ايچون
بك لزومسزدر : دربان اعزل .

أَعِزَّه | [ع] شريف، عاليقدر ،
صاحب شان وقوت معنا.
سنه اولان (عَزيز)ك جمعى. اولياءالله
ايچون استعمال اولونور: حضرت‌سيد
احمد الرفاعى، جناب مولانا جلال‌الدين
رومى اعزّهٔ كرامدندر.[انبياى عظام
واعزّهٔ كرام استثنا اولنديغى حالده —
كمال]

أَعْسَر | [ع] بك چتين، اك كوج:
اعسرامور. اعسر مصالح §
صولاق آدم .

أَعْشاب | [ع] ياش، يشيل اوت
معناسنه اولان (عشب)ك
جمعى. تازه اوتلر. مأنوس دكلدر .

أَعْشار | [ع] اونده بردیك اولان
(عشر)ك جمعى : اعشار
اداره‌سى، اعشار مأمورى . [اعشار
تعليماتنـده كوستريلن صور تعشيريه‌دن
هيچ برينه مماثل ومشابه اولمايوب —
مكتوب ـ سرى پاشا]

أَعْشارى | [ع] اعشاره عائد
ومنسوب اولان: كسر
اعشارى، حساب اعشارى .

أَعْشى | [ع] كوزلرى دومانلى
آدم. مؤنثى (عشواء)در.

شعراى عربدن بعضلرك لقبى .

أَعْصاب | [ع] سيكير معناسنه
اولان (عصب)ك جمعى.
[علتك عروق و اعصابه سرايت ايله
مدبر اقليم بدن اولان‌دى‌افساد واخلال
ايلديكى — اندلس تاريخى] [لاله
سفاهتنك اعصاب اقتدارمزه ويرديكى
ضعف كاى جهتيله — كمال] [حال بوكه
ضعف اعصابدن بر وجوده عارض
اولان وسوسه كبى — وله]

« هم مجرب اوله هم اهل كتاب »
« اوله داناى خواص و اعصاب »
(نابى)

أَعْصار | [ع] دهر وزمان معنا-
سنه كلن (عصر)ك جمعى:
اعصار قديمه ، نيجه اعصاردن برى .
[اعصار قديمه حكومتلرنده علوم
و معارف يالكز مأمورين روحانيه‌يه
مخصوص ومنحصر اولوب — خاطره —]
[اعصار قديمه استادان تصويرينك
موزه‌دن موزه‌يه انتقال ايدن . . . —
اكرم]

أَعْصار | [ع] قاصيرغه دينيلان
روز كارشديد. قاموسده
همزه‌نك كسريله‌ده تجويز اولونيور .

أَعْصام | [ع] كردنلك و قلاده
و طاسمه معنالرينـه كلن
(عُصْمه) نك جمعى. لسانمزده مفردى
مستعمل دكلسه‌ده جمعى نظم و نثرده
قوللانيله‌بيلير .

أَعْصَل { [ع] اكرى اولان قاتى شى § اكرى ديشلى ياخود اكرى باجاقلى آدم .

أَعْصَم { [ع] اوك آياقلرى سكيلى اولان حيوان .

أَعْضاء { [ع] بدندن بر جزء ، جسمك برپارچه‌سى ديمك اولان (عُضو)ك جمعى: اعضاى بدن. بومعناده مفرديده استعمال اولونور. [بنى آدم اعضاى يكديكرند — سعدى] = انسانلر بربرينك اعضاسيدر .

« زهى مكون كامل كه قدرتندندر »
« پرى لقالره لطف تناسب اعضا »
(فضولى)

« جله اعضاء شريف نبوى »
« برى بردن ايدى تندوقوى »
(خاقانى)

بر خاندانى، برهيئتى، بر مجلسى، بر محكمه‌يى، بر انجمنى، برشركتى تشكيل ايدنلر. بو معناده مفردى قوللانيلماز: اعضاى خاندان قرالى ، شركت خيريه اعضاسندن، [اعضاى شورادن بولنمقله مفتخر — لايحه — سعيدبك] جمعيت طبيه اعضاسندن ، محكمهٔ تميز اعضاسندن. § مفرد حكمنده برهيئتى تشكيل ايدنلردن هربرى: جمعيت رسوميه يه اعضا نصب ايدلدى. زمانمزده (عن اعضاى جمعيت رسوميه) كبى تركيبلر خوش كوريله ميور. بوكهنه تعبيرات كلياً ترك ايديلوب (جمعيت رسوميه اعضاسندن) ديه يازلميدر. [فقط كافهٔ اعضاسى متفكر بر جسم تعليمى حكمنده اولان هيئت مدنيه افراده قياس قبول ايده‌مز — تصوير افكار — كمال]

أَعْضاد { [ع] ساعد، بازو، قول § معين، ناصر ، ياردمجى معنالرينه اولان (عَضُد) و (عضُد) و (عَضَد) ك جمعى . عربيده حوض كنارنده‌كى بيوك ، دوز طاش وديوارلرده (اعضاد) اطلاق اولونور .

أَعْضَد { [ع] قولى اينجه ، قيصه قوللى آدم .

أَعْطاف { [ع] ميل، القا ورحم، اعطا معنالرينه اولان (عَطْف)ك جمعى. لسانمزده (عطف) ميل ايتمك ، آتمق و (اعطاف) لطف و شفقت معنالرنده قوللانيلير : اعطاف سنيهٔ جناب پادشاهى‌يه حد و غايت يوقدر .

أَعْطَف { [ع] پك شفقتلى ، اك مرحمتلى آدم .

أَعْظَم { [ع] پك اولو، اك بيوك: امام اعظم، صدر اعظم.

« زهى كريم كه يوقدر كمال لطفندن »
« سواد اعظم جودنده التزام حدود »
(سامى)

« صدر اعظم كهركان كرم كيم نامن »
(نابى)

«اوروح اعظم كونين كيم جهت بولمماز»
(لا)

« سوادنده فروغ نور وحدت »
« حروفنده خواص اسم اعظم »
(نفعی)
«بونده اولمش منتشر فیضی امام اعظمك»
(فضولی)
« كف احسان لقبی مظهر اسم اعظم »
(كاظم پاشا)

اَعْظَمِيَّتْ [ع] بك بیوكلك ، اصطلاحات ریاضیه‌جه مرتبهٔ اعلی الاعالی .

اَعْفَتْ [ع] صولاق ، بك عقلسز آدم § الك كوچ شی .

اَعْفَرْ [ع] بك آق ، ابیض كبی .

اَعْقابْ [ع] آیاغك اوكجه‌سی ، انسانك اوغلی وطورونی معناسنه اولان (عَقِب) ك جمعی . اولاد واحفاد دیمكدر . مفردی بو معناده قوللانیلماز :

اَعْقَلْ [ع] بك عقللی . [و بو ایش ایچون عائله‌لرك اعقل واسنی اختیار ایله — خاطره —]
« شفقت اندیشه كرم پیشه دلیرواعقل »
(كاظم پاشا)
« نیله‌یم اویله رند ابلهی كیم »
«كندی جنسنك اعقلی كورینور»
(نفعی)

اَعْكَفْ [ع] زیاده عقلسز ، سرسم .

اَعْلٰی [ع] بك عالی ، الك چوق یوجه ، زیاده یوكسك . §
اَعْلا بك ایی ، الك كوزل ، طبعه زیاده خوش كلن ؛ بو لفظك آخرینه تركی برادات اتصال ایدنجه حرف یاء ترك ایدیلوب صوكنه الف یازلمه‌لیدر . عربیده نصل ضمیر متصل اولونجه « اعلاه » یازیلیورسه لسانمزده دخی اوته‌دن بری بو كلمه‌نك صوكنه برادات ویا لفظ تركی متصل اولدقده شویله « اعلا » یازلدیغی كورلمشدر :
« ویره جنتده اعلاسن مقامك »
(شاهدی)
« رتبة العلم اعلی الرتب — امام علی رضی الله عنه » = علم رتبه‌سی رتبه‌لرك الك یوجه‌سیدر . صوت اعلی ، قصر اعلی ، عرش اعلی .
« ایله تحصیل هنر تا اوله قدرك اعلی »
(وهبی)
« سید عزت واصحاب علی الاعلی »
(كاظم پاشا)
« بوندن دها سوز اولورمی اعلی ؟ »
(لا)
« بو عالم فانی‌ده نه میر و نه كدایز »
« اعلالره اعلالنورز پست ایله پستز »
« روحی »
«هزاران توشهٔ شیرین هزاران نعمت اعلی»
(نابی)
«بوامیده دعامز روبراه عرش اعلادر»
(صبری)

اَعْلافْ [ع] حیواناته‌ویریلن یم معناسنه اولان (عَلَف) ك جمعی . مفردی چوق استعمال اولنور .

اَعْلامْ [ع] نشان ، علامت ، رایت ، تمغا وبین الناس فضل وكمال

ایله مشهور عالم ذات معنالرینه اولان (عَلَم)ك جمعی: اعلام علما، رکز اعلام ظفر، قاموس الاعلام. [اول ناقل اعلام استحکام بنیان سلطنتك رقم عنبر نثارلرنده — فضولی]

« آسمان مرتبه اسکندر نصرت اعلام »
(جوری)

«ایشته افواه خواص، ایشته شفاه اعلام»
(نابی)

« صاچدیغی انوار اعلام ظفر »
« آچدیغی اسرار احکام قدر »
(لا)

« بوبزمده بولدی جای آرام »
« ترك وعجم وعربدن اعلام »
(لا)

اَعْلَمْ [ع] اك عالم، پك بیلیجی آدم: الله اعلم بالصواب. [برعلمده انسان اوعلم اربابنك اعامنه مساوی اولوب — امام غزالی — حمید وهبی].

« انبیادن حق آکا اعلم دیدی »
« علمك مالمم تکن نعلم دیدی »
(عبیدی)

« دنیلمز حسن تعبیر بیانی »
« لسان الغیب در الله اعلم »
(نفعی)

« علیم وعالم وعلام واعلم واعلا »
(فضولی)

« آکابر عقل ایله موصوف وزیر اعلم »
(نابی)

اَعَمّ [ع] اك عمومی، پك شمولّی: [اول سببدن نفعی اعم وفائده سی اتم اولسه مناسب دکلیدر — موضوعات العلوم]

« اعمدر جمله مخلوقاته لطفی »
(سنان پاشا)

اَعْمار [ع] انسانك یاشادیغی مدت معناسنه (عُمْر) ك جمعی.

«او حلقه جوهر ایله بر جریده در تیغی»
« که صحیفه سنده در اعمار دشمنان مسطور»
(نابی)

اَعْماق [ع] قویو ودره نك دیبی ودرینلك معناسنه اولان (عُمْق) ك جمعی: اعماق آبار. [معدنجیلر، اوچ یوز مترو اعماق زمینه اینوب کومور چیقاریورلر.]

اَعْمال [ع] ایش معناسنه اولان (عَمَل) ك جمعی: اعمال حسنه. [کیمنك اعمالی بهشتیدر، کندو دوزخی! — سنان پاشا]

« اعمال کتابیدر بوآثار »
(لا)

« معتدل اولمق ایچون جمله امور »
« لازم اعماله ترازوی شعور »
(نابی)

اَعْمام [ع] بابانك قرداشی معناسنه اولان (عَمّ) ك جمعی: حضرت عباس اعمام پیغمبریدندر.

«بولدی تشریفی ایله صدر رفیع القدره»
«شرف تازه مقام اب وجد واعمام»
(نابی)

أَعْمِدَه { [ع] دیرك معناسنه اولان (عَمود)ك جمعی . صباح وقتی آفاقك آغاروب آچیلسنه (عَمودالفجر) دینور . بر خلقك برملتك بیوکی ، مشهوری مقامنده (عَمودالقوم) دیرلر .

أَعْمَر { [ع] اوزون عمرلی ، پك اختیار ، چوق یاشلی .

أَعْمی | أَعْما { [ع] کوزلری کورمه‌ین، کور :

« ولی نه‌سودکه صاحب نظر دکل اعما »
(فضولی)

«باشقه‌در علم معماده مزایای نکات»
«کورمز اول دقت نادیده‌یی اعمای سخن»
(وهبی)

«فرق ایچون تمیز اهلیتده کی نقصانی»
«صورت اعمی‌ده اسلاف ایتدیلر تصویر بخت»
(لا)

«دکل لطفی خداوند کریمك قابل انکار»
«مکر انکار ایدن مجنون اوله یا طفل ویا اعمی»
(نابی)

«آنادن طوغمه اعمالردکلدر واقف الوانه»
(شناسی)

أَعْناء { [ع] ناحیه ، طرف ، جماعت معنالرینه اولان (عِنو) نك جمعی . قوللانیلماز .

أَعْناب { [ع] یاش ، تازه اوزوم دیمك اولان (عِنب)ك جمعی . (بِنْتُ العِنَب) = شراب .

« بردر اول بوستانده اعناب ونخیل »
« وار بودالرنده جوهرد و بخیل »
« عبیدی »

أَعْناق { [ع] بویون معناسنه اولان (عُنق) ك جمعی .

أَعْنان { [ع] آغاجك اوجی ، آفاق معناسنه در .

أَعْنَب { [ع] بیوك بورونلی آدم .

أَعْنَق [ع] بوبونی اوزون آدم .

أَعِنَّه { [ع] دیزکین، یولار معناسنه اولان (عِنان) ك جمعی .

أَعْواض { [ع] بدل معناسنه اولان (عِوض) ك جمعی .

أَعْوام { [ع] ییل معناسنه اولان (عام) ك جمعی : تعاقب شهور واعوام ایله نعمتك خزائنه‌سندن برذره قدر اکسیلمز — سنان پاشا]

« حشره‌دك اوله صلات ایله سلام »
« کذر ایتدکجه شهور و اعوام »
(خاقانی)

أَعْوان { [ع] یاردیم ایتمك ، آرقه اولمق معناسنه کلن (عَوْن) ایله یاردیمجی وطرفدار معناسنه اولان (عَوان) ك جمعی . یاردیمجیلر. لسانمزده (عَوْن) بومعناده قوللانیلمدیغی کبی (عَوان) هیچ قوللانیلماز : اعوان زبیر .

« اعوان يزيدك هله خصمانی يز الحق »
(شيخ غالب)
« جذب ايدوب جذبهٔ ربانی ايله »
« قول ايدردی آنی اعوانی ايله »
(خاقانی)

اَعْوَج [ع] اكری ، چارپيق .

اَعْوَر [ع] يك چشم، تك كوزلی: شيطان اعور .

« ديدهٔ اعوری طرح اولمشيدی »
« زور شاهد كبی جرح اولمشيدی »
(عطايی)

اَعْوَض [ع] مألی آ كلاشيلماز، ياخود آ كلاشيلمسی كوچ شعر .

اَعْيَاد [ع] لسانمزده بيرام معناسنه قوللانيلان (عيد)ك جمعی: اعياد مسلمين .

« اكر نجوم فلك سعد اكبر اولسه تمام »
« ويرلسه هم هر روزه رونق اعياد »
(نفعی)
« اوله هربر كونمز غبطه فزای اعياد »
(لا)
«قدرده نازل اولور روح الامين ايتمك ايچون»
«آستانده زمينبوسیٔ رسم اعياد»
(نابی)

اَعْيَار [ع] حمار ، اشك دءك اولان (عَير) ك جمعی . قوللانيلماز .

اَعْيَان [ع] كوز دءك اولان (عَين) ك جمعی، كوزلر. لسانمزده بومعناده آز قوللانيلير . ينه (عَين)ك جمعی اولان (عيون) دهاچوق استعمال اولونور. §(اعيان) برقوم وملتك اولولری، بيوكاری، اعضاسی طرف دولتدن انتخاب ونصب اولونان مجلس عالیيه داخل اولانلر ديمكدر. بومعنالرده مفردی قوللانيلماز: اعيان مملكت ، اعيان بلده ، اعيان قريش، هيئت اعيان .

« قرهٔ اعيان امتدر حسين كربلا »
(كاظم پاشا)
« كحل اعيان عجم قيلدقدمه خاك رهكذار »
(فضولی)
« ييره دوشورمهيوب قاپيشير توتيا كبی »
« كحل غبار دركهك اعيان روزكار »
(نجاتی)
« مستنددر برينه اعيانك »
« حقكی ايسته وارايسه جانك »
(نابی)
« سرفراز اوله جمله اعيانی »
« بی تزلزل جميع اركانی »
(فضولی)
« نهدر شو اعيان ذومهابت »
(پژمرده — اكرم)

اَعْيَن [ع] بيوك، ايری كوزلو آدم § نظركاه : اعين ناس .

اَغَارِب [ع] آنِ فرقت ، هنكام جنك : (يوم الاغارب) = صواش كونی ، يوم محاربه .

اَغالیط { [ا ع] غلطی یا گلمق ایچون سویلهنیلن سوز، یا گلمجه معناسنه اولان (اُغلوطَه) نك جمعی : ترتیب اغالیط .

اَغانی { [ا ع] نغمه، آهنك معناسنه گلن (اُغنِیَه) نك جمعی :

« كه ساز وطرب كهی اغانی »
« ایام نشاط ایدی زمانی »
(نابی)

« باشقه اغنیه‌سی وار هرقومك »
« بزه خوش گلمز اغانیٔ مغان »
(معلم ناجی)

اَغبَر [ع] چوق توزلو .

اَغبِیاء { [ع] عقل وفطانتی آز معناسنه اولان (غبی) نك جمعی؛ احمقلر : اغبیای قوم .

اَغبَر { [ع] بوز و اسمر رنكلی، چوق تویلی عبا، كیلیم. § قوربغه یوصونی § قاره باتاق قوشی . § مجازاً اسفل ناس .

اَغثَم { [ع] بیاضی سیاهندن چوق اولان صاچ، قیل : شعر اغثم .

اَغدِیَه { [ع] تشدید ایله غلطدر. تشدیدسز یازلالیدر. قوشلق طعامی دیمك اولان (غَداء) و(غداء)نك جمعی. لسانمزده استعمال اولونان كسره ایله (غِدا)در: اغدیهٔ لذیذه .

اَغذِیَه { [ع] انسانی بسلهین طعام، شی دیمك اولان (غِذاء)ك جمعی: اغذیهٔ سكریه . عربیده فصیحی ذال ایله مشهوردر .

اَغراس { [ا ع] دیكلمش آغاج معناسنه (غَرس)ك جمعی؛ لسانمزده (اَغراس) دیكلمش فدانلر و (غَرس) آغاج دیكمك معناسنه استعمال اولونور .

اَغرِبَه { [ا ع] قارغه دیمك اولان (غُراب)ك جمعی.

اَغراء { [ع] كفار ایله جنك ایتمك معناسنه اولان (غَزاء)نك جمعی .

اَغراض { [ع] نشان، امل، قصد معناسنه اولان (غَرَض)ك جمعی : اغراض ذاتیه، اغراض فاسده، [زواللی انسانلر علی الاكثر مغلوب اغراض وعادات اوله‌ګلدكلرینه — اطلاق الافكار — ادهم پرتو پاشا]

اَغَرّ { [ع] پك پارلاق وبیاض شی § پك مغرور ومحترم كیمسه .

اَغرَب { [ع] پك، الك غریب، فوق العاده غرابتلی.

« بولدم بر ایكی غزل كه اغرب »
(لا)

«عشقم غریب وحسنك ایسه اغرب غریب»
(رشدی)

« بو طائفه‌نك ایچنده بر شب »
« بر حال كوروندی غایت اغرب »
(شیخ غالب)

اَغْزَل [ع] پك عاشقانه: اغزل اشعار § الك شدتلی صیتمه : حمای اغزل .

اَغْشی [ع] پك بی هوش و بایغین آدم § بدنی سیاه، یوزی بیاض حیوان .

اَغْشِیَه [ع] پرده، اورتو معناسنه اولان (غِشاء) نك جمعی : اغشیهٔ مزینه. § اصطلاحات طبیه دندر: [علت، بوغازده اغشیهٔ کاذبه پیدا ایتمه دن اول سرایت ایده بیلیر . اغشیهٔ کاذبه نك موجود اولدیغی زمان ایسه سرایتی شبهه سزدر — قوش پالازی مقاله سی — بحریه لی دوقتور حقی]

اَغْصان [ع] آغاج دالی دیمك اولان (غصن) ك جمعی:

«زهی فاتح که اغصان خفادن اتمه ده ابراز»
(نابی)

« اول سرو شعله باری بن نهال طوره بکزتدم »
« که آتشلر اوله پیچیده هپ اوراق و اغصانه »
(فهیم)

« سپهر معدلتك ماه آفتاب اثری »
« ریاض مکرمتك سرو سدره اغصانی »
(نفعی)

اَغْضَب [ع] پك غضبلی آدم .

اَغْضَف [ع] اوزون و صارقیق قولاقلی حیوان : کلب اغضف .

اَغْطِیَه [ع] پرده و اورتو معناسنه اولان (غِطاء) نك جمعی : اغطیهٔ حریریه .

اَغْلال [ع] مجرمینك بویونلرینه، اللرینه وضع اولونان باغ وتیمور معناسنه اولان (غُلّ) ك جمعی.

اَغْلال [ع] آغاج آراسندن، قورو اقدن آقان صو ، دره دیمك اولان (غَلَل) ك جمعی .

اَغْلاق [ع] کلید دیمك اولان (غَلَق) ك جمعی. § قاپالی اکلاشیلماز شیلر .

اَغْلَب [ع] پك ، الك غالب ، چوق قوتلی : اغلب احتماله کوره، [ادراکات بشرك احاطهٔ کلیاتده کی ضعفی نتایجندن اولمق اغلب احتمالدر — کمال]

اَغْلَظ [ع] پك ، الك غلیظ ، چوق قابا وچرکین : اغلظ شتوم .

اَغْلَف [ع] قابوقلی، اورتولوشی.

اَغْماد [ع] قلیج وبچاق قینی معناسنه کلن (غِمد) ك جمعی : اغماد سیوف .

اَغْمار [ع] بیوك . اولو آدم § سیل، ماجاری معنالرینه کلن (غَمر) ك جمعی. استعمال اولونماز. جاهل ، بون آدم معناسنه اولان (غُمر) ك جمعی ده بویله در.

اَغْماض [ع] کوز یومق معناسنه اولان (غَمض) ك جمعی.

اَغْنام { [ع] قویون . کچی معناسنه اولان (غَنَم)ك جمعی : اغنام رسومی ، اغنام مأموری .

اَغَنّ { [ع] سوزی بورون ایچنده سویله‌ین ، خیم خیم .

اَغْنیٰ { [ع] پك، اك زنكین: اغنی الاغنیا = زنكینلرك زنكینی .

اَغْنِیاء { [ع] زنكین دیمك اولان (غنِی) نك جمعی: اغنیای بلده .

« ثروت افزایش بولنجه اغنیا خسته‌له‌نیر »
(قوجه راغب)

« اغنیا مفلس اولور بردمده »
(وهبی)

اَغْواث { [ع] غریو ایتمك ، مدد ایسته‌مك معنالرینه اولان ومخافة الله ایله دائما نیاز وتضرعده بولوندقلرندن دولایی اولیاء اللهك عنوان مخصوصلری بولونان (غَوْث) ك جمعی: حضرت سید احمد الرفاعی پیشوای اغواثدر ، اعاظم اغواثدندر .

اَغْوال { [ع] طائفهٔ جندن برنوع اولان (غول)ك جمعی.

اَغْوار { [ع] قعر، دیب، چوقور، نهایت، صوك معنالرینه اولان (غَوْر) ك جمعی : چوق درین اولان شیئه و زیاده دوشونن آدمه

(بعید الغور) دینور . [سكا برسفینهٔ نفیسه تقدیم ایلرم كه عبور بحار بعید الاغوار ایدرسك — طاشكوپریلی زاده احمد كمال الدین]

اَغْیار { [ع] (غَیر)ك جمعی . باشقه‌لری . یابانجیلر ، رقیبلر : [تختگاه سلطنتك آق دكزه قارشی اغیاره سد اولونمش بر باب آهنینی دنیلكه شایان اولان قلعهٔ سلطانیه بوغازندن كیریلیر — كلیبولی — كمال]

« ایتمش كمند، كردن اغیاره طرّه‌یی »
« اولدم دیسه‌م آصیلمغه ویرمزرسن بكا »
(حاذق)

« ولی علاقهٔ اغیار وارایكن دلده »
(لا)

« بونجه فترات ایچنده اغیار »
(لا)

«اغیاره نگاه ایتمه‌دیكك ناز صانیردم»
«چوق لطف ایمش اول عاشقه بن آز صانیردم»
(نفعی)

اَغْیاض { [ع] آغاجلق، میشه‌لك معناسنه اولان(غیضه)نك جمعی : اغیاض واسعه .

اَغْیَرْ [ع] پك، اك غیرتلی آدم .

اَفاتیح { [ع] مانطار واوكا بكزر نبات .

اَفاحیص { [ع] قیالقده، طاش آراسنده بولونان

قوش يوواسى ديمك اولان (اُفحوص)ك جمعى، قوش يووالرى .

اَفاخِم [ع] الك اولو ، بك بيوك ومحترم ديمك اولان (اَفخَم) ك جمعى : افاخم وزراى دولتدن .

« اشعارده زبدهٔ افاخم »
(لا)

اَفاضِل [ع] زياده فضل وكمال يعنى هنر وحسن حال صاحبى ديمك اولان (اَفضَل) ك جمعى : افاضل علما .

« شانكه نسبت افاضل مستحق زكات »
(نفعى)

« مجلسلرينه نديم داخل »
« اولمش ايدى زمرهٔ افاضل »
(لا)

«بو حنيفه شيم اول شيخ افاضل كه اولور»
«بوعلى مدرسهٔ حكمت وفضلنده معيد»
(نفعى)

« بى ذائقهٔ لبّ كمالات افاضل »
(سامى)

اَفاعِى [ع] بيوك، انكرك ييلانى معناسنه اولان (افعى) نك جمعى . انكرك ييلانلرى .

اَفافْ [ع] زياده اوف دين ، كدرلى آدم .

اَفاقْ [ع] تجارت ايچون اقطار عالمى طولاشان آدم .

اَفاكِل [ع] لرزشلى ، تترهين معناسنه اولان (اَفكَل)ك جمعى . بواوچ لفظ قوللانيلماز .

اَفانين [ع] (افنون)ك جمعى . صارماشيق كبى بربرينه قاريشمش آغاج داللرى § تنوعات ، شئونات . ايكنجى معناده مستعملدر .

اَفايِكْ [ع] اويدورمه ، يالان سوز معناسنه اولان (اَفيكه) نك جمعى .

اَفاوِيجْ [ع] بلوك ، قسم ، طاقم معنالرينه كلن (فَوج) ك جمع الجمعى . (افواج) (فَوج) ك جميدر .

اَفاوِيقْ [ع] ايچقريق معناسنه اولان (فوآق)ك جمعى .

اَفئِدَه [ع] يورك ، قلب ، كوكل ديمك اولان (فُؤاد) ك جمعى : افئدهٔ خالصه .

اَفْتارْ [ع] باش وشهادت پارمقلرينك آراسى ديمك اولان (فِتر) ك جمعى قوللانيلماز .

اَفْحاثْ [ع] هر شيئك ايچى ، بوشلغى معناسنه اولان (فَحث) ك جمعى .

اَفْحاءْ [ع] صوغان . و بعض اطعمه يه قونيلان قوقولو قورو اوت معناسنه اولان (فَحاء) نك جمعى . قورو نعنع وككيك و سوماق كبى .

اَتخاذ [ع] يقين خصم و تملقات معناسنه اولان (تخذ) ك جمعی ، استعمال اولونماز .

اَفخَم [ع] اك اولو ، بك عظمت و فخامتلی ، زیاده قدر و شرف صاحبی: وزیر افخم .

« سید افخم نبی محترم فخر امم »
« اوّل عالم رسول اکرم آخر زمان »
(کاظم پاشا)

« بودر اول افضل امثال مشیر افخم »
(نابی)

اَفَرّ [ع] بك قاچیجی ، چوق قوشوجی .

اَفراخته [ف] یوقاری قالدیرلمش ، یوکسلدلمش .

« شقهٔ رایت اقبالی اولوب عالمگیر »
« سربرافراخته اولدقجه لوای اسلام »
(نابی)

« آفرین ای علم افراخته سردار دلیر »
(نفعی)

اَفران [ع] مسرور و شادمان اولان: شخص افران .

اَفراد [ع] تك ، یالکز ، بر آدم معناسنه (فَرد) ك جمعی: قرعه افرادی ، افراد ردیفه .

[مبنای تمدن مادهٔ تعاون اولسیله افرادك کفاف نفس تدارکندن عاجز قالمامسنه همت ایتمك — سئله — شناسی]

« حضرت قطبك اولوردائره‌سندن خارج »
« علمنه اولمق ایله وارث کامل افراد »
(نابی)

« حیات جدیده ویروب امته »
« آلشدردی افرادینی خدمته »
(معلم ناجی)

« حسن صورت بوله افراد هیولای سخن »
(وهبی)

اَفراز [ف] یوجه لتمك وقالدیرمق معناسنه اولان (اَفراختن) یاخود (اَفراشتن) مصدرندن مشتق . لساننمزده یوقاری ، یوکسك معنالرینه قوللانیلیر . آنکله وصف ترکیبی یاپیلیر . بعضاً همزه‌سی اسقاط اولونور . «نشیب وفراز » کبی که آشاغی ویوقاری یاخود انیش ویوقوش دیمکدر .

بعض لغتجیلرك ظن ایتدکلری کبی یالکز اوله‌رق (فراز) اویله انیش ، یوقوش معناسنه دکلدر . مطلقا عالی ، رفیع ، صعود ، یوقاری معناسنه‌در . تغلیط اذهانی موجب اولمامق ایچون بو قدر تصریح واشارت ایدلدی: سر افراز = بیوك ، مشهور ، معروف ، بعضاً بوندن الف اسقاط اولونه‌رق « سرفراز » دینیر . ایکی صورتله ده قوللانیلیر .

« ایدر شتابی خجل آب وآتشی اولسه »
« ره‌نشیب وفرازه جهنده وجاری »
(نفعی)

« آفتمیسین ای شوخ سرافرازی زمانك »
(اکرم)

« علم افراز غزا حیدر کرار وغا »
(حق)

« ای سرافراز جهان کیم نظر مکرمتك »
(جوری)

اَفْراس { [ع] آت دیدیك اولان (فَرَس) ك جمعی ، قیصراق ده اولسه (فَرَس) دینیر . تصغیری (فریس)در : افراس عرب .

اَفْراشْتَه { [ف] یوقاری قالدیرلمش ، ترفیع ایدلمش .

اَفْرَزْ { [ع] آرقه‌سی چیقیق ، قانبور کبی صرتی دوز اولمایان آدم .

اَفْرَعْ { [ع] وسوسه‌لی ، قورونتیلی آدم § ایشی ، کوجی اولمایان .

اَفْرَنْج { [ع] بو کلمه لاتینجه‌دن معربدر . لسانمزده یالکز فرانق نسلنه منسوب اولان اقوامه تخصیص اولونماز . بتون اوروپا خلقنه فرنك ویاخود طرز عربیده (افرنج) دینیر . [داء الافرنج = فرنکی علتی .]

« همنام شهنشاه رسل فاتح افرنج »
« یکتا علم افراز جهان صفدر عالم »
(نشاطی)

« باشنه ییقدی فرنکك جان اوین رب العباد »
(سروری)

اَفْرَق { [ع] پك آیریق ، چاتال شی .

اَفْرَنْجی { [ع ف] اوروپالیلره منسوب ، فرنکلره متعلق : تاریخ افرنجی ، میلاد افرنجی .

اَفْرُوخْتَه { [ف] یاقیلمش ، پارلامش ضیالاندیرلمش : شمع افروخته .

« بر شمع که آله بوناردن نور »
« افروخته اوله تادم صور »
(ریاضی)

اَفْرُوز { [ف] پارلادیجی ، شعله‌لندیریجی . ترکیبلرده قوللانیلیر :

« کوهر نظم عالم افروزم »
« شهلرك زیور کلاهیدر »
(نفعی)

« ظهوری بو بختك که فیروزدر »
« شهنشاه علویت افروزدر »
(معلم ناجی)

« بحور افروز بزمی روح عطار نشابوری »
(نفعی)

« سپهر رفعتك تابنده ماه عالم افروزی »
« ریاض دولتك زیبنده سرو قامت افرازی »
(وله)

« زهی فرخنده روز عالم افروز مسرت کیم »
(صبری)

« مجلس افروز کرم عاطفت آموز کرام »
(نابی)

اَفْرُوشَه { [ف] اون حلواسی .

اَفْزا { [ف] آرتیریجی ، چوغالدیجی : ترکیبلرده قوللانیلیر . بعضاً همزه‌سی حذف اولونور : فرح فزا کبی ، [چهرهٔ جانفزا وقد دلارالری کوکل کلزارینه بهجت وجهان باغنه طراوت ویرمش ایکن — سنان پاشا]

« ایلدی بزم صفا افزا کبی بر کلزار شمع »
(ریاضی)

«حیرت افزادر قیامك جامه خوابكدن سنك»
(محمود ندیم پاشا)

« اویله مدحت ایت بزی ای ساقی روح افزا كیم »
« هوشیار اولمه‌یلم روز قیامتده بیله »
(عونی)

اَفْرِیدُونْ [ف] اسكی ایران حكمدارلرندن شهامت و حماسته‌له مشهور بر ذاتدر . ادبیات فارسیه ایله ادبیات عتیقهٔ عثمانیه‌ده بو اسمه چوق تصادف اولونور . ادبیا نزده بعضاً همزه‌سی اسقاط ایدلمشدر . اسم اولدیغی تقدیرده همزه هیچ بولو . ندیرلاز : [سلطان سلیمان قانونی عصری رجالندن مشهور فریدون بكك «منشآت السلاطین» عنوانلی اثر بركزیده‌سی]

« نه كلاه كدا ایله تاج افریدون »
(نفعی)

اَفْزاعْ [ع] قورقو ایله فریاد ایله‌مك معناسنه اولان (فزع)ك جمعی . مفردی زیاده قوللانیلیر .

اَفْزایِشْ [ف] آرتش ، چوغالش ، آرتمه ، چوغالمه :

«كاسهٔ لبریز فغفور اولسه‌ده ویرمز صدا»
« ثروت افزایش بولنجه اغنیا خسته‌له نیر »
(قوجه راغب)

اَفْزُودْ [ف] چوغالدیجی ، چوغالدان ، آرتریجی ، آرتیران .

«نه عشق دین شكن وقبله بندو كفر افزود»
(سامی)

اَفْزُونْ [ف] زیاده ، چوق : [... شركتلرك احتیاجات مدنیه و ترقیات دولیه‌یه ایتدیكی خدمتلر حددن افزون بولنمشدر . — تصویر افكار — كمال]

«دیدم ای دلبر مسیحالب»
«ایده‌اعجاز حسنك افزون رب»
(وحید)

« اخترله دوشنمه صحن هامون »
« الماس چاقل طاشندن افزون »
(شیخ غالب)

« غره جبههٔ فضل وهنر روز افزون »
(منیف)

«میلم افزوندر بنم چشم ودهان دلبره»
(شریف)

بعضاً نظمده (افزون) ك همزه‌سی حذف اولونور :

« كریه‌می ایتدی فزون اشكمی خون ایتدی فلك »
(یاووز سلطان سلیم)

اَفْزُونی [ف] زیاده‌لك ، چوقلق : افزونیٔ عمر واقبال .

« افزونیٔ حیات كم آزارلقده‌در »
(نابی)

اَفْسارْ [ف] یولار ، عربیده «مقود» معناسنه‌در . فقط عربیسی استعمال اولونماز :

« طاقدی اول داور جمازه سوار »
« سرینه اشتر چرخك افسار »
(خاقانی)

اَفْسالْ [ع] مروتسز ، لئیم ، آلچق آدم دیمك اولان (فسل) ك جمعی . نادراً استعمال اولونمشدر .

اَفْسانَه [ف] حکایه، سرکذشت، ماصال § بوش سوز، صاچمه صاپان لاقیردی:

« کیدینك برچوبوغنی اکسیك ایدی الده همان »
« قصه‌دن آرتیق ایدی سویلدیکی افسانه »
(نفعی)

« قیلدی نکاهی قصهٔ حسن ودلی بیان »
« در حیرت ایتدی اوافسانه کوکلی »
(شریف)

« دلکشادر مجلسك غایتده‌هم رندانه‌در »
« هرنه دیرلرسه سنك حقکده هپ افسانه‌در »
(نفعی)

اَفْسانَه پَرْداز [ف] دوزمه ماصال سویله‌ین، یازان، مدّاح:

اَفْسانَه پَرْدازی [ف] ماصال اویدیریجیلق، رومانجیلق:

«حقیقت اهلی اولمازمائل افسانه پردازی»
(معلم ناجی)

اَفْسانه جُوی [ف] افسانه آرایجی، بوش وقت کچیرمك ایسته‌ین. سرسری مقامنده قوللانیله بیلیر.

اَفْسانه جُویی [ف] بوش وقت کچیرمك ایسته‌یجیلك.

اَفْسانَه کُوی [ف] ماصال سویله‌یجی، صاچمه صاپان سویله‌ین: فرتوت افسانه کو.

اَفْسانَه کویی [ف] افسانه سویله‌یجیلك.

اَفْسَدْ [ع] پك فنا، الك بوزوق.

اَفْسَرْ [ف] تاج، مرصع سرپوش:

«آتمش نقاب حسن محبوبهٔ زرافسر »
« قیرلریشیل کیمش، آچمش بتون چیچکار»
(اکرم)

«بللیدرزیورافسر اوله‌جق کوهرصاف»
(عزت‌ملا)

«زر وکوهرله قیلوب زیور افسرخاتم »
(باقی)

«بزمکاه شوکتك جمشید خورشید افسری»
(نفعی)

« تخت اجلاله شهنشاه سلیمان افسر »
(حقی)

اَفْسُرْدَه [ف] طوکمش، طوکوق:

« ناطقیّت بیله افسرده ایدی »
(لا)

« فلك برپرنیان نقش ایتدی افسرده دلان اوزره »
(لا)

مجازاً قانسز، غیرتسز، طویغوسز مقامنده استعمال اولونور: افسرده‌دل.

« اولورافسردهٔ تعطیل نعمت خانهٔ عظما »
(نابی)

اَفْسُرْدَگان [ف] غیرتسز، طویغوسز آدملر: افسردکان قوم.

اَفْسُرْدَگی [ف] طوکوقلق، غیرتسزلك، طویغوسزلق:

« اثر ایتمز بنسه افسردکی بال وپرندن »
« اکر صد مهرهٔ طوپ آتسه‌لر برماکیان اوزره »
(لا)

اَفسُرْدَه دِلْ ا ف ايورکی طوکمش :

اَفسُرْدَه دِلی { [ف] قلبی طو. كوق ، حسـدن محرومیت :

« عشقدر چارهٔ افسرده دلی »
(معلم ناجی)

اَفسُرْدَه دِماغ { [ف] بینی طوکمش (افسرده مغز)

و (افسرده مغزی) دخی بو معناده استعمال اولونور : حاسـد افسرده دماغ .

اَفسُرْدَه مِزاج { [ف] مزاجی صوغوق ، قانی صوغوق آدم .

اَفسَق { [ع] پك فاسـق ، اك ادبسز :

« خاطری صایـه‌جق افسـق ایدی »
« آنگا فاجِر لقبی اوفق ایدی »
(وطنی)

اَفسُوس { [ف] یازیق ، ایواه کبی ادات تألم وتأسـف .

بعضاً مکرر اوله‌رق قوللانیلیر :

« زبانم ایله‌یم آلوده افسوس وندامتدن »
(فهیم)

« اهل دلدن اولسون افسوس وتأسف برطرف »
(وله)

اَفسُون { [ف] سحر ، بویو ، اهل خواصك اوقو- دقلری عزیمت . بعضاً همزه حذف اولونور :

« مردم دیده‌مه بیلمم نه فسون ایتدی فلك »
(یاووز سلطان سلیم)

« نرکسك چشمندن افسون اوکره‌نیر ساحردخی »
(احمد پاشا)

« کیم کورسه اولور غمزه‌کی البته کرفتار »
« یارب نه فسون ایلر اوجادوی محبت »
(نفعی)

« شویله بیهوش وخراب ایلدی افسانهٔ غم »
« عقلمز باشمزه کلمه‌یه افسـونلر ایله »
(وله)

« نه افسون ایتدی ساقی برقدحله یاری کولدیردی »
(شریف)

« کوزل تصویر ایدرسك خط وخال دلبری اما »
« فسون وفتنه‌یه کلدکده ای بهزاد نیسلرسك »
(مفتی بهائی)

« اولمش کیمی مسخر افسون چشم یار »
(لا)

اَفسُونگَر { [ف] ساحر ، بویوجی ، اوفوروکجی :

« آلدانان واری عجب افسانهٔ افسونکره »

اَفسُونگَری { [ف] بویوجیلك ، اوفوروجیلك .

اَفشار { [ف] صیقمه ، عصاره کبی هر شیئك صیقیلمشی .

[اِفشَره] ده بو معنایی افاده ایدر . § چیمدیکله‌مه .

اَفشال { [ع] ضعیف القلب ، جسارتسز ، جبین دیمك

اولان (فِشل) ك جمعی ، قورقاقلر . قوللانیلمالیدر .

اَفْشانْ | [ف] صاچیجی، سرپیجی.
افشان | و بعضاً همزه حذف
اولونور: نور افشان .
«عشق آتشی سینه مدینه شعله فشاندر»
(لا)
«زهی جریدهٔ عنبر نثار ومشك افشان»
(فضولی)
« نقطهٔ کلك عنبر افشانم »
(نفعی)
« فلك همته خورشید زرافشان ایلر »
(جوری)
«زرافشان اولکف احسان ایله سیر ایله عالمده»
(باقی)
«بلکه غرق بحر خون اولوردی فلك دل کبی»
«ایتدیکنجه تیغ خون افشان ایله جولانکری»
(نفعی)

اَفْشُرَه | [ف] برنسنه نك صیقیلوب
بوصه سی، آیریلان شی
یعنی مایع اوزی، شیره، عصاره .

اَفْشُرْدَه | [ف] صیقیلمش شی .

اَفْصَحْ | [ع] دها، پك فصیح،
اك فصاحتلی : افصح
الفصحا، بو سوز اوته کیلردن افصحدر .
پیغمبر ذی شان افندیمزه (افصح العرب)
دینیلیر .
« رب نطق آفرینه حمد صریح »
« افصح المرسلینه مدح فصیح »
(معلم ناجی)
« خط دلبر کبی معناسنی ایلر افصح »
(شریف)

اَفْضال | [ع] عطیه واحسان
معناسنه اولان (فضل) ك
جمعی: حق یولنه بذل ایدیله جك افضال
احسن الاعمالدر .
« مستحیل افضالکه تعیین اوصاف وزتب »
(معلم ناجی)

اَفْضَح | [ع] پك رسوای، اك
خیاسز، هر درلو عیب
ورذالتی آشکار آدم .

اَفْضَلْ | [ع] پك، اك فضیلتلی،
مرتبه سی عالی : مناسبتسز
سوزدن سکوت افضلدر .
[افضل اهل ایمان اولان صدیق
اکبر — رضی الله عنه — کمال]
« سنسك اول فاضل بیمثل ومعادل که فلك »
« کورمه مشدر دخی دورایده لی سندن افضل »
(نفعی)
« واردر نجه خود پسند نادان »
« کندین صانیر افضل سخندان »
(لا)
« نبی افضل واکمل محمد مرسل »
(ثابت)
«شاه اورنك ولایت که سزا دردینسه»
«سك درکاهی سپهرك اسدندن افضل»
(کاظم پاشا)

اَفْضَلِیَّتْ [ع] افضل اولق .

اَفْعالْ | [ع] ایش معناسنه اولان
(فعل) ك جمعی، زمانه
دلالت ومعنایی احتوا ایدن لفظلر:
افعال حسنه، افعال متعدیه . [مکرکه
سوء افعالی پردهٔ ستر آلتنده قالق
ایچون — کمال]

«عمل اول کبی افعالی متانتده مثل»
«صبح ثانی کبی اوالی صداقتده علم»
(نفعی)

[کیمنك افعالی دوزخیدر، کندی بهشتی — سنان پاشا]

«وابسته‌در خیالنه افعالی هرکسك»
(لا)

«حاصلی علت تصریفدن اولماز سالم»
«عین افعال زمان امثلهٔ ریب منون»
(منیف)

اَفْعی | اَفْعِی انکرك ییلانی، مرد شریر. لسانمزده سببك فارسیده اولان (افعی) زیاده قوللانیلیر.

[استهزا دینیلن شی افعیٔ هلاهل فشانه بکزر، بر صفت مضره‌در — اقتطاف — دیار بکرلی سعید پاشا]

«افعی نهاد دشمنه حشمت فروش اولان»
(حاذق)

اَفْغانْ — فِغانْ [ف] اضطراب ایله باغیروب چاغرمه، فریاد ایله باغریشمه. اکثر افغان قوللانیلیر:

«باغه‌کیردم سرکویك آکوب افغان ایتدم»
(فضولی)

«خاموش نه آه ایدر نه افغان»
«مدهوش نه‌یول بیلیر نه ارکان»
(شیخ غالب)

اَفْقَرْ [ع] پك، الك فقیر، پك محتاج: افقر فقرا. [قیافت ومعاملاتنده زماننك افقر فقراسندن فرق اولونمازدی — خیثیت — کمال]

اَفْکارْ [ا ء ا دوشونمه معناسنه اولان (فکر) لك جمعی:

افکار سقیمه، افکار ایتمك، افکارلندی کبی تعبیرات پك عامیانه اولدیغندن ارباب فصاحت نزدنده مقبول ومستعمل دکلدر؛ [مباحث حکمیه‌نك چوغنده افکار عقلا یکدیکرینه معارض — لاحقه — جودت پاشا]

«کار فردایی بوکوندن نه‌یه لازم افکار»
(واصف)

«جهانی ایتمشیکن حیرتك زبون یاسنی»
«کیم ایتدی بویله سرانداز حیرت افکار»
(ندیم)

[غربك امتزاج مزیت افکار ینه رابطه‌و پرمشدر — جمل منتخبه — کمال]

«نخل افکار جلیلنده خرد نوباوه»
(کاظم پاشا)

«صدف اولماز درافکارمه دریای عدن»
(عزت ملا)

«افکار عرب، خیال ایران»
(لا)

اَفْگارْ [ف] مجروح، سقط، یاره‌لی: دل‌افکار. نثرده بعضاً، نظمده اکثریا همزه حذف اولونور:

«دیدی که آه سؤال ایتمه زار پنهانم»
«دل فکارمه زخم اورمه سینه‌ده دیکر یار»
(ندیم)

اَفْگانَه [ف] جنین ساقط، دوشوك.

اَفْگَنْ { [ف] آتيجى، ييقيجى، دوشوريجى: [آفتاب
اسلام مشرق بطحادن پرتو افكن
بروز اولدى — اندلس تاريخى —]
« يعنى همنام اساس افكن محراب حرم »
(منيف)
« اكر ظل افكن قهر اولسه بر كوه كران اوزره »
(لا)
« سر تيغ قلم اولمه سه كر خصم افكن »
(عزت ملا)

اَفْگَنْدَه { [ف] ييقيلمش، ييقيق، دوشكون: همزه نك
ضميله تلفظى غلطدر: عاشق افكنده.
«بر سروقدك بندهٔ افكنده سى اولسون»
« عالمده اوكيم غصه دن آزاد اوله ميدير »
(روحى)

اَفْلاطُونْ — فَلاطُونْ { [يونانيدن معرب]
حكماى يونانيه دندر. سقراطك شاكردى،
آرسطونك استادى ايدى .

جزائر يونانيه دن اكينه آطه سنده
ميلاد عيسادن درتيوز اوتوز سنه اول
دنيايه كلدى . اسم اصليسى
(آريسطو قليس) در . فقط مؤخراً
جسمنه باقيله رق كنكيش اوموزلو معناسنه
اولان (پلاطون) ايله تلقيب اولونمشيدى.
زماننده كى فلسفياتى تحصيل واقطار
مشهوره يى دور وسياحت ايتدكدن .
صكره قبل الميلاد ٣٨٨ تاريخنده عربلرك
(مدينة الحكماء) ديدكلرى (آتنه)
شهرنده (اقادهميا) تسميه ايتديكى
مدرسهٔ مخصوصه يى تأسيس وكشاد
ايله مش وتعليم فلسفه ايتمشدر .

مؤخراً بعض سياحتلرده بولونوب
ينه مملكتنه عودتله ختام عمرينه قدر
تدريس وتأليف ايله مشغول اولمش
وقبل الميلاد ٣٤٨ تاريخنده وفاة
ايله مشدر .
«سكندر سير ايسه كده سد نطق ايت پيش كامله»
« فلاطون حقيقت بينه نقل ماجرا اولماز »
(لا)
« بو على منقبه عزت بك افندى كيم اودر »
« عقل چاك افكن جيب خرد افلاطون »
(منيف)

[عصر افلاطونه قدر آنك « يعنى
فيثاغورسك » مذهبى مسلوك فلاسفهٔ
يونان ايدى — لاحقه ب جودت پاشا]

اَفْلاطُونى { [صفت] ليلاقى ايله ارغوانى آراسنده
خفيف مور قاريشيق كوزل برونك .

اَفْلاكْ { [ع] سما، كوك § بخت، قدر معنالرينه قوللانيلان
(فَلَك) ك جمعى :
« پايه پايه قيلسه افلاك وعقولى نردبان »
(كاظم پاشا)
«نيجه دريا سر امواجى ايرمش اوج افلاكه»
(رياضى)
« شاننده بيوردى خالق پاك »
« لولاك لما خَلَقْتُ الافلاك »
(لا)

بوحديث قدسينك نه صورتله مروى
ومشهور ايدوكندن بى خبر اولان بر

ذات ، شیخ غالب مرحومك « چون اوّل ماخَلَقَ در اول نور » مصراعندن بحث اولونورکن (خا) نك ضمه ايله اوقونماسی لازم کله‌جکنی وفتحه ايله ياكلش ايدوكنی بيان ايتمشيدی . دفع اشتباه ايچون براز ايضاح ماده ايدلك مناسب کورلدی . بوبابده‌کی روايت اخری نظر اعتباره آلنميه‌رق حديث قدسی اولديغنه كوره مطالقا بالاده كوستر لديكی کبی « خَلَقْتُ الافلاك » دينيلمك لازم کله‌جکی . کتب معتبره‌ده تفصيلاً مذکوردر . آنکچون « اوّل خَلق جهان » دينلمه‌سی ياكلش دكلدر .

اَفلاکیان [ف] ملك معناسنه اولان (اَفلاكی) نك جمعی : ارواح علويه ، ملائكهٔ كرام .

اَفْلَج [ع] اوموزلری كنكيش ، قوللرينك آراسی آچيق آدمه دينير . اصل معناسی آچيق ، آيريق ، سيرك ديمكدر . (اَفلَجُ الاَسنان)= سيرك ديشلی .

اَفْلَح [ع] اك ، پك زياده فلاح بولان .

اَفْلَس [ع] پك ، اك مفلس ، پك زوكورد : افلس ناس .

اَفْلُوْد [ع] يتشكين كوزل ، كوربوز چوجق .

اَفْناد [ع] اختيارلقدن عقلی ضعيف اولمش يعنی بوناق

ديمك اولان (فَنَد) و (فَنِد) ك جمعی . بوناقلر . قوللانيلماز .

اَفْنان [ع] (فَنّ) ك جمعی . نوعلر ، چشيدلر ، جنسلر معناسنه استعمال اولونور . مفردی بومعناده قوللانيلماز .

اَفَنْدی [الينوز لسانندن] مأخوذدر . صاحب ، غالب ، سيد كبی معانی‌يی حاويدر . لسانمزده اوقويوب يازان هر شخصه (افندی) ، اوقومق يازمق بيله‌ين آدمه (آغا) دينير . شهزادكان جوانبختان حضراتی دخی « افندی » عنوانيله ذکر اولونورلر .

«راحت يوزينی كورمه‌دی چاليشدی جان ايله»
«چكدی افندی يولنه بودكلو زحمتی»
(باقی)

« كيره‌مز كيسه‌افنديله قولك آره‌سنه »
(لا)

« حضرت‌الله! افندی ، فاتح‌الابوابدر »
(لا)

« ايتدم كوزلرايچره‌علاقه‌افندمه »
(شريف)

اَفواج [ع] بلوك ، طاقم ، قسم معنالرينه اولان (فوج)ك جمعی : افواج جنود .

« بازيچهٔ باصرد مدر امواج »
« مغلوب متا نمدر افواج »
(معلم ناجی)

اَفْواه { [ع] آغز معناسنه (فوه) و (فم) لك جمعی :
افواه ناس ، افواه ناریه . لسانمزده (فم) قوللانیلیر فقط (فوه) هیچ قوللانیلماز :
«اوپه‌مش کیمدر آنك دامن عالیجاهن»
«ایشته افواه‌خواص ایشته‌شفاه اعلام»
(نابی)
« افواهه سوزم اولایدی دمساز »
« لازم‌می ایدی فلکده پرواز »
(شیخ غالب)
«سلك نظمه‌چکیلان وصف‌جهان آراسی»
«در افواه حواص‌وکوهر کوش‌عوام»
(نابی)

اَفْواف { [ع] اینجه ، نازك قماشلر .

اَفُورْ [ع] صیچرایوب سکرتمك.

اَفْوَغ [ع] بیوك آغزلی آدم.

اَفْوَف { [ع] قاتی یورکلی. رقت قلبیه‌دن محروم .

اَفْوَك [ع] چوق یالانجی .

اَفْوَه { [ع] آغزی بیوك، اوك دیشلری اوزون آدم .

اَفْهام { [ع] ذهن وا کلامق معناسنه اولان (فهم) لك جمعی :
« زلف عرفانه دلبسته عروسان خیال »
« چشم ادرا کنه‌دلداده سواد افهام »
(نابی)
« هامه‌دن افهامه نقل ایتدکجه حسیاتمی »
« خاق ناجی آشنای فیض خلاق ایلرم »
(معلم ناجی)
« ولهان هویتکدر افهام »
« حیران حقیقتکدر اقلام »
(هاشم)
[علم عالم آرای اصحاب افهام و آرایه خفی دکلدرکه — موضوعات العلوم]

اَفْهَم { [ع] پك تیز اکلایان ، زیاده فهیم اولان، فوق العاده ذهنی آچیق وزیرك بولونان:
« دیرکه قادر دکل ادنای بدیهیاتی »
« نه قدر ایتسه تأمل عقلای افهم »
(نابی)

اَفْیال { [ع] جسیم الجثه معلوم حیوانك اسمی اولان (فیل) لك جمعی. تشدید ایله (فیّال) فیلجی دیمکدر. ضعیف الفکر اولان آدمه (فیل الرأی) دینیلیر .

اَفِیقَه [ع] فنا ، کوتو شی.

اَفِیکَه { [ع] دوزمه ماده ، یالان سوز : اسناد افیکه .

اَفِین { [ع] رأی وفکری واهی، بوش قفالی آدم. § چوروك جوز. (اَفَن) ده بومعناده قوللانیلیر.

اَفْیُون { [ع ف](افسون) وزننده لاتینجه (اوپیوم) دن معربدر . معروف خشخاشك طوکمش سودی ، (افیون) مکیفاتدن اولوب کثیراً استعمالی سم قاتلدر . همزه‌نك

مدی وضمهٔ ثقیله ایله (آفیون) دیه تلفظی عامیانه‌در. افیون ادویهٔ طبیه‌ده کثرتله استعمال اولونور.

« نه بلادر هله برش وافیون »
« که ایدر آدمی سست ومجنون »
(وهبی)

« ساکه خاشا بکزه‌دم افیون وبنکك نشئه‌سن »
« آنلرك داخی خصوصاً کیفنی کم بوله‌دم »
(نفعی)

« صباح حشره‌دك خواب غفلت افزادر »
« سپهرك اهل قیاسه یدیردیکی افیون »
(عونی)

اَفیونکَش [ع] تیریاکی، افیونی قوللانمغه آلیشیق
اَفیونی [ع ف] اولان.

اَقاحی [ع] پاپانیه چیچکی دیمك (اُقحوان) ك جمعی.

اَقادیح [ع] اوق معناسنه (قِدح) ك جمع الجمعی.

اَقارِب [ع] یك قریب معناسنه (اقرب) ك جمعی، یقین خصملر. مفردی بومعناده استعمال اولونماز : [مؤخراً واقع اولان دعوت اقارب واتراب قلب رقیقنی قرین اضطرار واضطراب ایتمسیله — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَقاسیم [ع] « قِسم » ك جمع الجمعی. قسمتلر معناسنی افاده ایدر.

اَقاصِر [ع] یك قیصه معناسنه (اَقصَر) ك جمعی.

اَقاصی [ع] یك ایراق دیمك اولان (اقصی) نك جمعی. [اقاصئ اقطاردن شد رحل ونفسنی انواع مهالکه عرض ایلیه‌رك — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

اَقاطیع [ع] (قَطیع) ك جمعی، قویون سوروری.

اَقالیم [ع] مملکت، دیار معناسنه (اِقلیم) ك جمعی :

« فکر ایدرسه‌ك او حروف ممدود »
« اولدی سرحد اقالیم شهود »
(خاقانی)

[حاکم حکمفرمای اقالیم واهم معمورهٔ جهانی وقف استرزاق ایدوب — فضولی]

اَقانیم [ع] اصل معناسنه اولان (اُقنوم) ك جمعی (اقانیم الکلام) اصول الکلام دیمکدر. عقائد نصرانیه‌دن (اقانیم ثلثه) = اب، ابن، روح القدس.

اَقاویل [ع] سوز معناسنه اولان (قَول) ك جمع الجمعی : اقاویل کاذبه.

اَقَبّ [ع] بلی اینجه اولان.

اَقبَح [ع] یك قبیح، اك چرکین: [بر علم مستقبح یوقدر، الاّ جهل آندن اقبحدر — افلاطون الٓهی — موضوعات العلوم]

اَقْبِيَه { [ع] خفتان ديمك اولان (قباء) نك جمعى .

اَقْحاف { [ع] دماغى احاطه ايدن باشده‌كى كميك وآغاجدن معمول قاب ديمك اولان (قِحف) ك جمعى ، نادراً قوللانيلير.

اَقْداح { [ع] بارداق معناسنه اولان (قَدَح) ك جمعى : اثناى ضيافتده اداره‌ٔ اقداح شادانى ايتديلر . [كاهيجه مداوله‌ٔ اقداح انس والفت ايچون موافق احباب منفور النفاق — يكن محمد پاشايه مكتوب — كانى .]
[بونلرى باده‌ٔ تلخ وشيرين وعرق آتشين كبى اقداح حسن تعبير و بيانه قويديلر نوش ايتديلر — اكرم]

اَقْدام { [ع] آياق معناسنه (قَدَم)ك جمعى : [هيچ بر واديده اثبات اَقدام اِقدام ايده‌مديكى كندوسنك معلوم ومجزومى اولديغندندر — شرح — ادهم پرتو پاشا]

اَقْدَس { [ع] پك مبارك ، الك پاك ، پك مقدس : [حد ذاتنده شرع وقانوندن اعز واقدس بر شى يوقدر — نطق — سرى پاشا]
[على الخصوص اول استادك مرحوم اولوب آنلرك مظهر فيض اقدسى اولان — موضوعات العلوم]
«كلشن انديشه سنده فيض اقدس سلسبيل»
«كلستان مشعر بنده روح قدسى باغبان»
(لا)
« بر رياض فيض باريدركه خاك اقدسى »
(كاظم پاشا)
«دست جودوكرمى چشمهٔ فيض اقدس»
«ابر لطف وهممى منبع تسليم امل»
(وله)
« نه نامه واردات فيض اقدس »
« كه اولمش قاب منشى سنه ملهم »
(نفعى)

اَقْدَم { [ع] پك قدملى ، الك اسكى ، الك اوّل : اقدم امور .
[ياپيله‌جق شيلرك بر آن اقدم اجراسى تقديرنده — لايحه — رشيد پاشا]
«كشور آراى كرم پيشه كه بويله پاشا»
«صدرديوانه شرف ويرمدى بوندن اقدم»
(نفعى)
« رخشيهٔ نفعى آندن اقدم »
(شيخ غالب)
« آكا ديرلردى نبى الاقدم »
(خاقانى)

اَقْرَأ { [ع] قرآن عظيم الشانى الك كوزل وپك لطيف اوقويان .

اَقْراء { [ع] ظهر ، آرقه ديمك اولان (قَرا) نك جمعى . بوكلمه شعر ومنظومه‌نك نوعلرى وقافيه‌لرى معناسنده ده قوللانيلير .

اَقْراص { [ع] يووارلاق وچورەك ديمك اولان (قرص)ك جمعى ؛ يووارلاقلر . مفردى زياده قوللانيلير : قرص شمس .

اَقْران { [ع] (قَرين) ك جمعى ؛ ياشلرى بربرينه مقارن

اولان مابیننده : اقران و امثال .
بعضاً آدم مرد حکمنده قوللانیلیر :
[فی الحقیقه منسوبلرینه متعلق اوصافدن
اولمامق حسبیله اقرانه باعث تفوق و رجحان
اولهمیه جغی محتاج بیان دکلدر —
عاکف پاشا]
« همراه اوله من آنکله یاران »
« شهباز ایله صعوه اولماز اقران »
(لا)
« ذاتنی بجلین فائق اقران ایلر »
(جوری)
« وهبی یه لغتده یوقدر اقران »
(لا)
« کورمه دك حق بوکه اقرانی کرچه کوردك »
(منیف)

اَقْرَبْ { [ع] پك قریب ، اك یقین : اقرب مسافات . [ارکان
واحکامی قواعد عقلیه یه دها اقرب
وامس بر مذهب اختیار ایدرلردی
— اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا]
بو مثالده اقربدن اول ترکجه (دها)
اداتی علاوه اولونمش ایسه ده عربی
اسم تفضیللره بویله بر ادات تفضیل
علاوه سنه هیچ لزوم یوقدر .

اَقْرِباءْ { [ع] یقین خصملر ، یقین معناسنه (قریب) ك
جمعی . رانك فتحیله (اَقْرَبا) غلطدر .
اویله تلفظ اولونمامليدر : اقربا و تعلقات .
[جمله سی ایکی خصمك دخی جانی ، جکری

قومشوسی . اقرباسیدر — اوندره —
کال]
« اقربانك حسدیدر مشهور »
(وهبی)

اَقْرَحْ { [ع] آلنی بیاض آت .

اَقْرِحَه { [ع] اغاجسز مزرعه ، ترلا § صاف صو دیمك
اولان (قَراح) ك جمعی . (ماء قراح)
= خالص صو .

اَقْرَعْ { [ع] کل باشلی آدم . جبل اقراع = آغاجسز
طاغ .

اَقْرَنْ [ع] چاتیق قاشلی آدم .

اَقْزَلْ { [ع] پك آقساق ، زیاده طوپال .

اَقْساطْ { [ع] خصه ، نصیب دیمك اولان (قِسط) ك
جمعی .

اَقْسامْ { [ع] جزء ، پارچه معنا سنه اولان (قِسم) ك
جمعی ، پارچه لر ، قسملر . اقسام ثلثه :
[اصل سرکی ابنیه سی آره لری سو .
قاقلرله بولنمش طولانی اقسام متعدده دن
مرکب — پارس سرکیسی — سعدالله
پاشا .]
« ضمیر جاهنه انواع دانش و عرفان »
« علای قدرینه اقسام فضل نامحصور »
(نابی)

اَقْسَطْ [ع] قورو آیاقلی حیوان § بك دوغری شی.

اَقْشَرْ [ع] قیرمزی یوزلی آدم. قیزیل چهرهلی.

اَقْصابْ [ع] بیوك باغرصاق دینیلن (قصب) ك جمعی.

اَقْصادْ [ع] قیریق شی.

اَقْصَرْ [ع] الك، بك قیصه: اقصر ایام = فردای شب یلدا.

اَقْصیٰ **اَقْصا** [ع] بك ایراق، الك اوزاق، اوج، غایت، صوك مرتبهده معنالرینی متضمندر: مقصد اقصی، اقصای مقاصد. اقصای شرق.

«مسجد اقصای مقصودك امام اعظمی»
(نظیم)

«روزنندن کورینور اقصای دشت لامکان»
(حق)

اَقْضیٰ [ع] بك مهارت وزیاده عدالتله حکم ایدن، بك دوغری حکم ویرمکه سعی ایلهین.
[اَقْضیٰ الأَصْحاب = امام علی].

اَقْطابْ [ع] صاحب، سید، عزیز، اولو معناسنه اولان (قُطْب) ك جمعی:

«ناکاه بولوندی آنده حاضر»
«اقطاب اوائل و اواخر»
(نابی)

اَقْطارْ [ع] طرف معناسنه اولان (قُطْر) ك جمعی، دیارلر ومملکتلر دیمکدر: اقطارجهان، اقطار بعیده، اقطار السما = کوکك طرفلری یعنی کنارلری. [یالکز پارس شهرینه مخصوص اولان قسمندهکی بدایع آثار غبطه فرمای اقطار شهرتشعاردر. — اکسپوزیسیون دوپاری — سعدالله پاشا]

«اقطاره ایدردی نشر انوار»
(لا)

«دلم بندرکه اقطار محنت اتلش کویا»
(وله)

بر دائرهنك مرکزندن کچوب محیط دائرهنك بر نقطهسندن دیکر نقطهسنه قدر امتداد ایدن خط مستقیمه (قطر) دینیرکه بونك جمعیده (اقطار) در.

اَقْطانْ [ع] پاموق معناسنه اولان (قُطْن) ك جمعی: مفردی چوق قوللانیلیر..

اَقْطَعْ [ع] الی کسیك آدم.

اَقْفاءْ [ع] باشك آرقهسی، اکسه دیمك اولان (قَفا) نك جمعی، (اَقْفِیَه) ده بونك جمعیدر.

اَقْفاصْ [ع] حمال کوفهسی و قفس دیمك اولان (قَفَص) ك جمعی.

اَقْفالْ [ع] کلید معناسنه (قُفْل) ك جمعی، کلیدلر. چیلینکیره (قَفّال) دینیر.

اَقَلّ [ع] الك ، پك آز ؛ اول ، قليل .

اَقَلِّيَّت [ع] پك ، الك آزاولق ، اكثريتك ضدى : اقليت آرا .

اَقْلَام [ع] آلت تحرير ديمك اولان (قَلَم) ك جمعى .

[مجراى چركاب اولان خامه‌لره قارشى
اقلام ادبا عاجزدر — پژمرده — اكرم]

«رأيى برمرتبه روشن كه يازاركن وصفن»
«شمعه غالب كورينور شعلهٔ نوك اقلام»
(نفعى)

مصالح و امور رسميه‌يى رؤيت وتحرير ايچون مستخدم كتبه‌نك منسوب بولوندقلرى اوطه‌لرده ده (قلم) دينيلير . كتبهٔ اقلام ، رؤساى اقلام ، مكتوبى قلمى ، تحريرات قلمى .

«وصفنى كلك زر اندود ايله طاق چرخه»
«بويله تحرير ايدر شمدى رجال اقلام»
(حاذق)

«بزم كفر انمز لغو اولديغنده شبهه يوق آنجق»
«آنى سن جنبش اقلام غفرانكله قيل الغا»
(نابى)

«خواب ايچون شقه‌لرين چارشب ايتدى اقلام»
(وله)

اَقْمَار [ع] (قَمَر) ك جمعى . آيلر ، ييلديزلر : [اقمار وشموسنك افولندن صكره ينه اول انوار آداب ايله — موضوعات العلوم] نادراً قوللانيلير .

اَقْمِشَه [ع] طوقومه ، بز معناسنه (قُمَاش) ك جمعى . ميمك فتحيله غلط اوله‌رق تلفظ اولونمليدر : [هركه فابريقه‌سنده نسج واعمال ايديلان اقمشهٔ حريريه‌نك نفاست وظرافتى قابل انكار دكلدر .]

اَقْمَر [ع] آى كبى بياض چهره ، آق شى . نظمده قوللانيله‌بيلير .

اَقْمِصَه [ع] كوملك معناسنه (قَمِيص) ك جمعى . كوملكلر : اقمصهٔ قطنيه . نادراً قوللانيلير .

اَقْنَان [ع] عبد ، قول ، كوله معناسنه اولان (قِنّ) ك جمعى . مفردى قوللانيلماز . جمعى بعضاً استعمال اولونور .

اَقْنَى [ع] ايغجه ، اوجى يومرو بورونلى كه تركجه‌ده آكا طوغان بورونلى آدم ديرلر : (اقنى الانف — خاقانى)

اَقْنَع [ع] الك زياده قناعت ايدن ، زياده قناعتكار آدم : درويش اقنع . استعمالى اندردر .

اَقْوَات [ع] بدن انسانينك باعث قوامى اولان شى ، انسانك قارنى طويوران وآجلغنى دفع ايدن نسنه معناسنه (قُوت) ك جمعى . يمكلر ، يئيله‌جك شيلر : اقوات يوميه .

اَقْوَاز [ع] قوم تپه‌لرى . (قُوز) ك جمعى . الفاظ غير مأنوسه‌دندر .

أَقْواس } [ع] دائرهٔ محيطه‌دن بر پارچه ديمك اولان (قَوْس)ك جمعى. اوقك ياينه‌ده (قَوس) ديرلر. هر ايكى معناسنه كوره جمعى (اقواس) در .

أَقْوال } [ع] سوز معناسنه (قَوْل) ك جمعى : اقوال حكما .

« ديكله منه اويله كريه اقوالى »
« اوغراسون باشنه سوء حالى »
(وهبى)

[اقوال مجرده‌نك تأثيرى انجق نفوس ساده‌جه‌يه اولوب — عاكف پاشا]

« صبح ثانى كبى اقوالى صداقتده علم »
(نفعى)

[موسى اليهى تخفيفه متعلق بعض نا شايسته اقوال صدور ايتمكله — قوچى بك رساله‌سى]

أَقْوام } [ع] انسانلردن برجماعت، ابناى بشردن برقسم ديمك اولان (قَوْم) ك جمعى : عادات اقوام، اقوام مختلفه [طبايع امم واقوامى مشتمل كتب اخلاقيه‌ده مبين اولديغى وجهله — عاكف پاشا]

« سائر اقوامه ميلى آغاز »
« قبطى قبطيلكن براقماز »
(لا)

[بوكا بناءً عالم تمدنده متعيش اولان اقوامك كافه‌سى طبى ، طبيعتك احتياجات ضروريه‌سندن عد ايده‌رك برنجى درجه‌ده ملتزم طوتارلر . — ترجمه طبابت = كمال]

أَقْوَس } [ع] اختيارلقدن بلى بوكولمش آدم . § محنتلى وقت .

أَقْوَم } [ع] پك . الك دوغرى : اقوم المسالك ، اقوم مناهج .

[استاذ الكل ورهنماى اقوم سبل شيخ الاسلام ومقتدى العلماء الاعلام — موضوعات العلوم]

أَقُونُومى } [فرانسزجه‌دن] اصلى (الينوز) لساننده مأخوذدر . معناى اصليسى نظام خانه وتدبير بيت ديمك ايسه‌ده لسانمزده على الاطلاق تصرف ، اداره ، اقتصاد معناسنه استعمال اولونيور .

أَقُونُومى پُولَتيق } [فرانسزدن] فن
أَقُونُومى سُوسيپال } ثروت مملكت ، برملكك وارداتيله حسن ادارهسنى تأمين واهاليسنى زنكين ايده‌جك اسباب وتدابيردن بحث ايدن فن مخصوص .

أَقُونُومى دُومَسْتيق } [فرانسزجه‌دن] فن تدبير منزل ، علم ادارهٔ بيتيه .

أَقْواى } [ع] پك ، الك قوتلى : اقواى براهين .

« طبدر اقواى مهمات فنون »
« آنى منكر دكل الا مجنون »
(نابى)

« دورکن اقوای دین وایمان »
« مخافة الله ، محبة الله »
(اکرم)

« شرع ایله حکمت ایله بو تمثیل »
« عزت ماله در اقوای دلیل »
(نابی)

اَقْوِیاء { [ع] (قَوی) نك جمعی . قوتلی آدملر : اقویای ابطال . [حضور قانونده اقویا ایله ضعفا برابردر — نطق — سری پاشا]

اَقْیِسَه { [ع] برشیء آخر شیئله تقدیر ایتمك معناسنه اولان (قیاس) ك جمعی : [چونكه مواد اقیسه‌دن معدود اولان جدل ومغالطه هر یرده جائز وجاری اولدیغندن — عاکف پاشا]

اَکابِر { [ع] پك اولو ، الك بیوك دیمك اولان (اَکْبَر) ك جمعی . فضیلت ورتبه صاحبی اولانلر : اکابر مملکت .

« خاك خرمی منشأ اقبال اکابر »
« جیب کرمی کیسهٔ ارباب رجادر »
(نفعی)

« هیچ اولمدی اول نبی صابر »
« منتکش نعمت اکابر »
(لا)

« پرواز نازی جمله آنكله اکابرك »
(شریف)

«عادت بودراك صوكره كلور بزمه اکابر»
(نوعی)

اَکاذیب { [ع] یالان سوز معناسنه اولان (اُکْذوبَه) نك جمعی : اکاذیب حیله کارانه . [بومقوله اکاذیب ایله تخدیش ذهن — تبصره — عاکف پاشا]

اَکارِم { [ع] پك کرم صاحبی دیمك اولان (اَکْرَم) ك جمعی .

اَکاسِرَه { [ع] (کِسْری) نك جمعی . اسكی عجم حكمدارلری : اکاسرهٔ عجم .

اَکّاف { [ع] سمرجی .

اَکّال { [ع] چوق ییجی . اوبور .

اَکْباء { [ع] سویروتی معناسنه (کَبأ) نك جمعی : اکبای اطرقه ، اکبای مطبخ .

اَکْباد { [غ] جكر دیمك اولان (کَبد) و (کَبِد) ك جمعی . التهاب اکباد .

اَکْبَر { [ع] الك بیوك ، پك اولو : الله اکبر ، اکبر وارشد ، غزای اکبر .

« نیّر صبح ظفر غرّهٔ سعد اکبر »
(منیف)

« هردم جهاد اکبر نفسه عزیمت ایت »
(شریف)

« جاه رفعتده کبار رسلینك اکبری »
(نظیم)

أَكْتادْ [ع] جماعتلر، غلبه لكار؛ امثال .

أَكْتارْ [ع] حيثيت ، حسب ، مرتبه معنالرينه كلن (كَتَر) ك جمعى . بونلر پك آز قوللانيلشدر. اليوم الفاظ مهجوره دندر.

أَكْتافْ [ع] آرقه ، اوموز باشلرنده كى دوز كوره ك كيكى معناسنه اولان (كَتِف) و (كِتف) ك جمعى .

أَكْتَمْ [ع] اك زياده صرصا. قلايان § قارنى بيوك شيشمان آدم .

أَكْثَرْ [ع] دها ، پك چوق :

[كندوسنى اكثر ارباب استحقاقدن مقدم بيلوركن — فضولى]

[معارف ويا تجار پك معاونتيله اعتراض باطله يه اكثر احوالده غلبه يه مقتدر اولور — كمال]

« يازديغم لفظ دلارا اكثر »
(وهبى)

« آچلقله كرزدى كندى اكثر »
(لا)

« دريوزه كراندن شعرا اكثر اولوردى »
« دزدان معانيده اكر قطع يد اولسه »
(نابى)

(اكثر) ايله (اكثرى) نك مقام استعماللرينه دقت اولونمليدر . مثلا (ميوه نك اكثرى چوروك ايدى) ديملك لازمكليركن (ميوه نك اكثريسى) ديمك ياكلشدر .

« كرچه صاحب لاف اولور ارباب طبعك اكثرى »
(نفعى)

« اكثرى خلط كلامك هذيان محموم »
« عجبا طوتدى مى شاعرلرى حماى سخن »
(وهبى)

« باغلاماز هر شكوفه ميوهٔ تر »
« اكثرى بشديكى يرنده بتر »
(فضولى)

أَكْثَرِى [ع ف] اكثره متعلق ومنسوب، چوق دفعه، چوغى : حكم اكثرى ، ظن اكثرى.

أَكْثَرِيّا [ع] اغلب ، اكثر اوقاتده ، چوق دفعه اوله رق: [اكثريا مهارتى جريد ومزراق اويناتمق وقليج چالمق وآت قوللانمق وشكار احوالنى سويلشمكدن عبارت ايدى — نعيما] ، [بومقوله تفوهات اكثريا طوته جق يقاسى و قاپاجق پاچه سى اوليانلردن — عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

« خطكه طولاشسه دل حسنك كتابنده نوله »
« اكثريا بحث تفسير اولور اعراب اوستنه »
(ابن كمال)

أَكْثَرِيَّتْ [ع] تصرفات عثمانيه دندر ، اكثر اولمق حالى ، پك چوق اولمق.

« حكم ايلدم اكثريت اوزره »
« شيرينده كى استقامت اوزره »
(لا)

أَكْشَم | [ع] قارنى بيوك ، شيشمان آدم .

أَكْحَال | [ع] كوزه چكيلن سورمه دیمك اولان (كُحل) ك جمعى . جمعدن زیاده مفردی قوللانیلیر .

أَكْحَل | [ع] چوق سورمه قوللانان آدم ، کوزی سورمه‌لی :

« طرهٔ اشکمله‌روی زمین تازه وتر »
« دودهٔ آهمله چشم کواکب اکحل »
(نفعی) .

« میل کحل ایتمز ایدی بی تکلیف »
« اکحل العین ایدی اول ذات شریف »
(خاقانی)

أَكْدَار | [ع] الم ، اضطراب درون دیمك اولان

(كَدَر) ك جمعى : [کویا که روزکارنده برخاصیت وار ، نفس ایله قلبه کیروب چیدقجه بوله بیلدیکی اکداری طوپلایوب عالم عدمه سوریبور — مکتوب — کمال]

« غرقهٔ آلام واکدار اولسون اعدای مهین »
(لا)

« وجود پاککی اکداردن صیانت ایچون »
(نابی)

« اکدار دهری چکمز ایمش مبتلای عشق »
(فطنت)

أَكْدَاس | [ع] خرما معناسنه (كُدس) ك جمعى .

أَكْذَب | [ع] بیوك یالان ، پك بیوك اویدورمه .

أَگَر | [ف] ادات اعلام شرط : اکر او چالیشمازسه سن

چالیش . ادبیات فارسیه‌ده اولدیغی کبی نظمده تخفیف ایله (کر) طرزنده استعمال اولونه‌بیلیر : [بندن نیچون سؤال ایدرسك . برحق نظامی‌یه اتباع ایتمك‌می استیورسك ؛ اکر بویله ایسه تعجب ایدرم — جل منتخبه — کمال]

« کر بو عهدنده وفا ایلرسه جانان ایشته بن »
(شیخ الاسلام ذکریا)

اشبو ادات — معنای شرطی کوسترمك ایچون — مطلقا (ایسه ، ایسه‌لر ، ایسه‌ك ، ایسه‌كز ، ایسه‌م ، ایسه‌ك) تعبیرلرندن اول ایراد اولونمليدر . بو تعبیراتدن ویا بونلرك مخففلرندن صوکره ایراد ایدیله‌جك اولورسه معنی لزومسز قالیر . حشو اولور . « اکر » و « کر »ك عربجه مقابلی (اِن) در . ترکجه [اکر ایدرسه‌ك ایدرم] جمله‌سی فارسیده [اکر کنی کنم] وعربیده [اِن تفعل افعل] صورتیله افاده اولونور . فارسیده « کر » ادات نسبت ، یاخود فاعل اوله‌رق ده قوللانیلیر که عیناً لسانمزده مستعملدر : « آهنکر » و (زرکر) کبی . بونلرك عربیسی « حداد » و « صیاغ » در .

« عقله مغرور اولمه افلاطون وقت اولسه‌ك اکر »
« برادیب کاملی کورد کده طفل مکتب اول »
« نفعی »

« شهود جلوه کر اولمازدی اولماسیدی اکر »
« جلای معرفتك سرمهٔ عمای وجود »
(نورس)

« سنده وار ایسه اکر حمیّت »
« تحصیلنه ایله صرف همت »
(لا)

اشبو مثاللر اداتك صورت مشروطهٔ استعمالنه تماميله مطابق دكلدر. آتیده کی نمونهٔ ادبی ایسه بالعکس موافقدر.

«اول شهنشه کیم اکر بر موره قیلسه التفات»
«مور حکم ایلر سلیمان اوستنه سلطان اولور»
(فضولی)

«طاش اولور ارسلان اکر قهر ایله قیلسه بر نظر»
(وله)

اَکْراد { [ع] (کُرد) ك جمعی. بلاد اکراد.

اَگَرْچه { [ف] ادات ایذان استدراك. فارسی‌ده اولدیغی کبی نظمده، تخفیف ایله (کرچه) طرزنده قوللانیلیر.

« کرچه اسماعیله قربان کوکدن ایغش قدر ایچون »
(فضولی)

« کرچه جاناندن دل شیدا ایچون کام ایسته‌دم »
(وله)

« کرچه اندوه و محنتم چوقدر »
« هیچ کسدن شکایتم یوقدر »
(فضولی)

« یوق ایدی کرچه منتظم خانه‌م »
« بکا روشن کلیردی ویرانه‌م »
(معلم ناجی)

اشبو ادات نثرده جمله‌لرك باشلانغجی حکمنده قوللانیلیر. اکثریا (ایسه‌ده، ایسه‌لرده، ایسه‌لده، ایسه کزده، ایسه‌مده، ایسه کده) تعبیرلرندن ویا مخففلرندن اوّل ذکر اولونور. بعضاً بونلرك یرینه (اما، فقط، لکن، انجق) اداتلرندن بری ایراد واستعمال ایدیلیر. [اکرچه بر فرانسز منشیسنك اعتقادینه کوره « هر عاقل مؤدب، البسه‌یی آرایش دکل، تستر مقصدیله اکتسا ایلدیکی کبی، بر عالم ادب، الفاظی تزیین مقالدن ایسه تبیین مآله صرف ایتمك لازم کلور » اما بزه قالورسه طبیعت افاده‌نك خارجنه چیقمیه‌جق قدر تزییناتندن، کلامك فصاحتنه بر فائده کلمسه بیله لطافتنه‌ده خلل ترتب ایتمز — کمال]. نظمده (اکرچه) دن صوکره بالاده کی تعبیرلر و اداتلر حذف اولونه بیلیر. (اکرچه) نك نظمده تأخیری‌ده جائزدر. فقط (اکر) مقامنده استعمال اولونه‌ماز. اشبو ایکی اداتك محل استعماللرینه دقت و (اکرچه) دن صوکره (که، کیم) کبی حشویات ایرادندن اجتناب ایدلملیدر.

« شاعرلك اکرچه معتبردر »
« شعری طانیمقده بر هنردر »
(لا)

« بیلدم اکرچه رشتهٔ جاندر میانی »
(نظیم)

اَکْرَم { [ع] پك کریم، اك صاحب شرف: رسول اکرم، استاد اکرم. [بو عطایاك اکرم و اعلاسی ایسه بزی محاط

اولدیغمز اشیا و موجوداتك — دوشوندکلرمدن — اکرم]
« اوّل عالم رسول اکرم آخر زمان »
(کاظم پاشا)
« اول حبیب الله اکرم کیم وجود پا کیدر »
(وله)
« علم ایله عقل ایله درمصلحت دولت و دین »
« کور نه بویوردی حدیثنده رسول اکرم »
(نابی)

اَکْرَمانَه { [ع] اکرم اولانه لایق ، یاقیشه جق صورتده: هروقت التفات اکرمانه کزك محجوبی یم .

اَکْرَمی { [ع ف] اکرمه متعلق : نوازشنامۀ اکرمیلری ، [تعلیمات مخصوصۀ خدیو اکرمیلری اقتضاسندن بولنان — تاریخ جودت]

اَکْرَمیَّت { [ع] اکرملك ، اکرم اولمق : امورخیریه ایچون بذل نقدینۀ همت نمونۀ اکرمیّتدر .

اَکْرَه { [ع] اك کریه ، زیاده ایکرنج : اکره آمال .

اَکْسی { [ع] پك چوق لباس کیین آدم .

اَکْشَم { [ع] بورنی ، قولاغی کسیك ویا خلقتنده نقصان اولان آدم . § (پارس) دینیلان حیوان . « اکشم صوراتلی » تعبیری معروفدر .

اَکْفاء { [ع] مثل ، دنك ، اویغون معناسنه اولان (کُفو) ك جمعی .

اَکْفان { [ع] اولویه صاریلان بز دیمك اولان (کَفَن) ك جمعی .

اَکْفال { [ع] نصیب ، اثر ضعف ، کیلیم پارچه سی معنالرینه کلن (کِفل) ك جمعی . هر شیئك کریسی دیمك اولان (کَفَل) ك جمعی ده بویله در .

اَکْل { [ع] برشی یمك ، ییلمك : اطعمۀ لذیذه اکل ایتدی ، اطعمۀ نفیسه نك اکلی .
« اولور منهمك اکل وشربه عباد »
(عزت ملا)

اَکْلَف { [ع] چیل یوزلو آدم . § قویو رنکلی ارسلان .

اَکَلَه { [ع] ییجی معناسنه اولان (آکِل) ك جمعی : فلان اکله کروهندندر .

اَکْمام { [ع] (کِمّ) ك جمعی . آغاج چیچکلرینك قابجقلری ، طومورجوقلری . مفردی قوللانیلماز : [سن اول موجدسك که کل رخساری اکمام ارحامده تقدیرکله پیدا ایلرسك . — سنان پاشا]
« شمدی جوش بلبل ، اکمامده مستتر کل »
(سری پاشا)

اَکْمام { [ع] لباسك ، اثوابك یکی ، قول آغزی دیمك اولان (کُمّ) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز : اکمام اثواب .

أَكْمَلْ { بك كامل ، هيچ نقصانى بولونمايان: اكمل انبيا = فخر عالم صلى الله عليه وسلم .

[بو معلومدركه درجهٔ نبوت اكمل درجات عاليه و افضل مراتب غاليه‌در — موضوعات‌العلوم]

« بصدق اكمل توحيد قلب اهل‌شهود »
(سامى)

« علت موجبه‌سى لطف امام اكمل »
(كاظم پاشا)

« اكمل‌الخلق ايدى اول خوب‌خصال »
« ذوالجلال ايتمش ايدى فيض جمال »
(خاقانى)

« گرچه كامللره عالمده نهايت يوقدر »
« منت اللهه سنى جمله‌دن ايتمش اكمل »
(باقى)

« رسول امين افضل‌المرسلين »
« حبيب گزين اكمل‌الاكملين »
(معلم ناجى)

« محرم اوّل حريم خدا »
« مرشد اكمل طريق هدا »
(وله)

« بر ملاحت گورركه اكملدر »
« اوده حسن حبيب اجلدر »
(وله)

أَكْمَلَانَه { [ع] اكمله لايق صورتده : بر اثر اكملانه . [بوكره تحت رياست اكملانه‌لرنده اوله‌رق برمعارف قوميسيوننك تشكيلى — تذكره — سرى پاشا]

أَكْمَلِيَّتْ { [ع] اكمل اولمش ، قصورسزلق ، نقصانسزلق .

أَكْمَهْ { [ع] آنادن طوغمه كور . مؤنثى (كَمْهاء) در .

أَكْمَهِيَّتْ { [ع]-آنادن طوغمه كورلك .

أَكَمَهْ { [ع] يوكسك طاشلق تپه ، باير . تفريق ايچون يازلدى .

أَكْنَافْ { [ع] جانب ، طرف ، صيغنه‌جق محل ، خانه‌نك اورتاسى ديمك اولان (كَنَف)ك جمعى . (كَنَفْ) قاناد معناسنه ده كلير سه ده تركجه‌ده بومعنالرده قوللانيلماز: منحصراً آبدستخانه ديمكدر . جمعى ده يالكز طرف وجانب معناسنه قوللانيلير. اكثريا اطراف ايله برابر يازيلير :

« ايريشه مژدهٔ فتح وظفر اطراف واكنافه »
« طوته دنيايى هپ كلبانك كوس نصرت آوازى »
(نفعى)

«زماننده اناطول ممتنك اطراف واكنافن»
(همدمى)

أَكْنَانْ { [ع] ستره ، پرده معناسنه اولان (كِنّ) و (كِنّ) ك جمعى .

أَكِنَّه { محفظه لر ، پرده لر :

اكنّهٔ مزينه ، اكنان اسرارى چاك چاك ايدوب .

اَكْنُون [ف] شمدی، الآن . بعضاً همزه‌نك اسقاطیله (كُنُون) دینیلیر .

اَكْوابْ [ع] بیوك صو قابی معناسنه (كُوب) ك جمعی : اكواب شراب . مفردی چوق قوللانیلیر .

اَكْواثْ [ع] باشماق معناسنه اولان (كَوْث) ك جمعی . قوللانیلماز .

اَكْواخْ [ع] قامشدن یاپلمش پنجره‌سز كلبه معناسنه اولان (كُوخ) ك جمعی . بوده اویله‌در .

اَكْوارْ [ع] (كُوارَه) كبی آری قووانی § دمیرجی وقلایجی اوجاغی معناسنه اولان (كور) ك جمعی . معانیٔ سائره‌سی بزه لازم دكلدر .

اَكْوارْ [ع] (كَوْر) ك جمعی . دور یعنی دونمك وبرشی صارمق معناسنه‌در : [تحول ادوار و اكواری دخی هب تقابل سلب و ایجابدر — لاحقه — جودت پاشا]

اَكْوازْ [ع] قدح ، كاسه ، بارداق معناسنه اولان (كُوز) ك جمعی . (كِیزان) و (كُوزَه) ده بویله‌در . عربیده وحدت اراده اولونورسه آخرینه دها علاوه ایدیلیر . فارسیده مطلقا ها ایله «كُوزه» دینیلیر .

اَكْوانْ [ع] وار و موجود اولان معناسنه (كَون) ك جمعی . وجودلر، عالملر، دنیالر :

« نه گهر شعله‌زن خرمن اكوان كه جگر »
« رشكدن دیده‌سنه شاهد ایمان سبل »
(كاظم پاشا)

« نه‌در شو اكوان بی نهایت »
(اكرم)

اَكُولْ [ع] چوق ییجی، زیاده ییین، اوبور : [طعامه حریص و اكول ومتهتك وكثیر الفضول اولمیه — ترجمهٔ مفتاح السعاده]

اَكُولانَه [ع] اوبورجه‌سنه .

اَكُولی [ف] اوبورلق .

اَكْیاسْ [ع] آقچه قونیلان (كِیس) ك جمعی . پاره كیسه‌لری : اكیاس ذهبیه .

اَكْیالْ [ع] اولچك معناسنه (كَیل) ك جمعی . كیله‌لر .

اَكیدْ [ع] قوتلی ، قطعی ، تأكیدلی : امر اكید ، تنبیهات اكیده ، تبلیغات اكیده .

اَكیداً [ع] تأكیدلی ، قوتلی اوله‌رق : اكیداً تبلیغ اولونمشدر .

اَكْیَسْ [ع] بك كیاستلی آدم .

اَكیلَه [ع] یمش ، ییلمش شی ، طعام .

اَلاٰ { [ع] ادات استفتاح وتنبيه . نظمه مخصوصدر . ابتدای كلامده ايراد اولونور . بوندن صوكره (اى) اداسی بولونور :

« الا ای بر وبحرك پادشاهی »
« جهانك پشتی، دورانك پناهی »
(شيخی)

« الا ای ساقیٔ سيمين بناكوش »
« بكاصون جام زرين ايليه‌يم نوش »
(سنان پاشا)

اَلاَمانْ { [ع] ادات استمداد وشكايت: معانیٔ سائره‌يه دلالتی موقع استعمالنه كوره‌در :

« نه كوردم امان الامان الامان »
(عزت ملا)

« الامان ای نور ديده‌م الامان »
(لا)

اَلاَمانْخوانْ الامان چاغيران .

اَلآنْ { [ع] هنوز، شمدی، حالا، شو آنده : برادرم علی السحر كيتدی، الآن كلدی. [الآن دون قارلوس جنك وجدال اوزره اولديغی — عاكف پاشا]

«ملا شريف الحق كه ذات شريفدر»
«ايلرمی خوش نويسلك الآن نه‌دمده‌در»
(روحی)

اَلاَمْرُ اَمْرُكُمْ { [ع] امر سزك امر كزدر ديمك.

اَلاِنْصاف { [ع] انصاف ايدلسون، انصاف ايدلمه‌لی مقامنده ايراد اولونور :

اَلِبّاء { [ع] عاقل، كامل معناسنه اولان (لبيب) ك جمعی. نادراً استعمال اولونور .

اَلْباب { [ع] عقل، هوش، مغز، اوز ديمك اولان (لبّ)ك جمعی ، عقول سليمه . مفردی بو معناده قوللانيلماز . ايچ واوز معناسنه استعمال اولونور :

«آچيلدی غنچه اولو الالباب اولورده بستهٔ حيرت»
«لب اعجاز كويی لبّ اسرار مشانيدر»
(معلم ناجی)

« بسدر ارباب حكمته بو خطاب »
« فاتقوا الله يا اولی الالباب »
(شاكر احمد پاشا)

اَلْبَتّ / **اَلْبَتّه** | [ع] ادات تأكيد . قطعی ويا يقين قطعی حكملره دلالت ايدن سوزلرده ، جمله‌لرده استعمال اولونور.

هر ايكيسی نثر ونظمده قوللانيلير . كلامی تأكيد ايچون قوللانيلان اشبو كلمه‌نك تركجه‌ده مقابلی، وقتيله لسانمزده قوللانيلمقده ايكن بونلرك تعمم استعمالی سببيله بوس بتون ترك ايدلمش اولان « اوزكه » و « اوزكس » لفظلريدر . « بتّ » بای مفتوحه وتاء مشدده ايله كسمك معناسنه‌در . بونك مصدری اولان « بتّه » بحسب الاصل بركرهٔ كسمك ديمك اولوب بعده مناسبتنه بناءً صورت معروضه‌ده قوللانيلمشدر. محاورانده اكثريا (البت) استعمال ايديلير :

« طوروبر البت كوزينه نان ونمك »
« كوراولور شبهه‌سى واراويله كوپك »
(نابى)

« برقاعده‌در بو جاودانه »
« البته كيدر كلن جهانه »
(لا)

« مرد ميدان كه چكه تيغ حديد »
« اولور البتـه ياغازى يا شهيد »
(عطايى)

« كلور البته ظهوره نه ايسه حكم قدر »
(واصف)

« عام اولور البته فيض سايهٔ پروردكار »
(فضولى)

« كبرك اعظمن اعلايه قور البت استاد »
(نابى)

« طو يارشو سوزلرى البت كلير مشهدمه »
(اكرم)

اَلْبُرْز { [ع] بالا ، يوجـه ، جبل قافقاسك تپه‌سى .

اَلْبِسَه { [ع] كييله‌جك شى ديمك اولان (لِباس) ك جمعى :
البسهٔ رسميه . حاضر البسه‌جى .
[والبسه‌لرى يكنسـق اولديغندن برى فرار ايده‌جك اولسه همان يوزوك طاشى كبى ميدانده معلوم اولور — قوجه سكبان باشى]، [هر عاقل مؤدب البسه‌يى آرايش ايچون دكل تستر مقصديله اكتسا ايلديكى كبى — كمال]

اَلْجَزِيرَه { [ع] اوروپاليلرجه (مزوپوتاميه) دينيلن . « دجله » و« فرات » نهرلرى آراسنده‌كى قطعهٔ ارضك نام مخصوصيدر .
آسياى عثمانينك جنوبنده كائن شبه جزيره‌يه دخى « جزيرة العرب » ديرلر :
« « الجزيره » شانلى برمحبوبه‌در »
« درلو تزيينات ايله مصحوبه‌در »
(غازى ارطغرل — معلم ناجى)

اَلْجِمَه { [ع] حيوانلرك آغزلرينه طاقيلان كم معناسنه اولان (لِجام) ك . جمعى .

اَلْجُنُونْ فُنُونْ { [ع] ديوانه‌لك درلو درلو در مقامنده قوللانيلير :

اَلْحاجْ { [ع] شرائط اسلاميه‌دن كعبهٔ معظمـه‌يى زيارت فريضهٔ دينيه‌سنى ادا ايدن ، حاجى :
« رسوخى » نام مستعاريله مقالات ادبيه نشر ايدن الحاج ابراهيم افندى مرحومك .

اَلْحاصِلْ { [ع] استنتاج كلام . اوزاتميه‌لم ، سوزك قيصه‌سى بودر . ديمك . بعضاً (والحاصل) ياخود (حاصلى) طرزنده قوللانيلير .
هپسنك معناسى بردر :
« والحاصل او اشقر سبكبال »
(شيخ غالب)
« نقد عرفانى بيلنلو كامل »
« ماعرفناك ديمش الحاصل »
(خاقانى)
« جسدى وصفن ايدن نازك دل »
« جثه‌دار ايدى ديمش والحاصل »
(وله)

«حاصلی خوب ایدی هرعضوی آنك»
(وله)

اَلْحاظْ { [ع] كوز اوجیله باقیش دیمك اولان (لَحْظ) ك جمعی . مفردی قوللانیلماز : الحاظ عشوه بازانه .

اَلْحالَةَ هٰذِهِ { [ع] هنوز، شمدی، حالا دیمكدر :
[بوصورت الحالةهذه بولندیغم حال وموقع اقتضاسنجه — تذكره — رشید پاشا] ، [كیره سونك الحالةهذه نصل بر موقع معتنای تجارت اولدیغی — مكتوب — سری پاشا] .

اَلْحانْ { [ع] نغمه معناسنه اولان (لَحْن) ك جمعی . نغمات، اصوات مؤثره : الحان خوانندكان .
« صبحدم ولولهٔ نوبت شاهی دكل »
« صوت مرغان خوش الحان وصدای كهسار »
(باقی)
« نه كوزل منظره نه خوش الحان »
« آ كا دلبسته یم بو كا حیران »
(اكرم)
« فقط كیجه لر واردی بر پاسبان »
« بد الحان وبدصورت وبد زبان »
(عزت ملا)
« دم نوروز ایریشدی باشلادی الحانه بلبلر »
(شریف)

اَلْحَذَرْ { [ع] تحذیر وتحذر ایچون قوللانیلیر . صاقن ، صاقنه لم، صاقنكز، صاقنلسون حكمنده ایراد ایدیلیر. بعضاً تأییدایچون تكرار اولونور :
« الحذر اولمه صاقن باده پرست »
(نابی)
« الحذر شدتلی آتشدر زبانی شاعرك »
(وهبی)
« الحذر رنج خسوف آهدن ای ماهرو »
« اعتماد ایتمزسه‌ك ایله امتحان آیینه‌یی »
(اسكدارلی سری)

اَلْحَسَدْ { [ع] حسد اولونور ، حسد ایدرم مقامنده استعمال اولونور :
«فرط رشكندن فلكده دیردی مریخ الحسد»
(سروری)
« الحسد ای مروحه اولمش مقامك دستیار »
« الویروسه بویله الویرسون كیشی یه روزكار »
(مدحی)
« الحسد اول رندكیم چكمش آیاغن دهردن »
« آق بیق كرمابه سنده پریاك اولمش یاتور »
(خواجه كریمی)

اَلْحَقْ { [ع] حقیقةً ، دوغریسی ، دوغریسی یا :
«كافره كوستردك الحق دستبرد حیدری»
(نفعی)
« ایله ین آدمی اسما ایله الحق ارشاد »
(نابی)
« حضرت جعفر صادق كه سزادر الحق »
« نقش پاین سرخورشیده خداقیلسه چلنك »
(كاظم پاشا)
« سكا مخصوص بوتوفیق وترقی الحق »
(منیف)
« چشمه هرذره بر خورشیددر الحق بكا »
(حاذق)
« الحق او سخن كوزل سخندر »
(لا)

اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ { [ع] حكم اللهك دیمکدر . مقام تسلیمیتده ایراد اولونور :

« اولدیرمك ایستر عشاق اول ماه »
« عاشق نه دیرسین ؟ الحکم لله »
(معلم ناجی)

اَلْحُكْمُ لِلْغَالِبْ { [ع] حکم غالبکدر .
اَلْحُكْمُ لِمَنْ غَلَبَ { حکم غلبه ایله در .

[« الحکم للغالب » قاعده‌سنك علی‌الاطلاق جریاننه — کمال]

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ { [ع] اللّهه حمد اولسون دیمکدر : بعضاً نظمده یالکز « الحمد » یازیلیر :

« الحمد بنم سعادتم وار »
« بر خیلی علومه نسبتم وار »
(حیرت)

« برسوزله اقناع ایتدم عنیدی »
« کیتدی باشمدن الحمد لله »

اَلَدّ { حق قبول ایتمه‌ین عنادجی آدم : خصم الدّ . دشمن الدّ

اَلدّاعی { دعاجی . علما ومشایخ طرفندن امضا یرینه یازیلیر بر عنوان رسمیدر . محاوراتده « داعیلری » طرزنده و مطلقا طریق علیه منسوبینی طرفندن و یاخود آنلر حقنده قوللانیلیر .

اَلَذّ { پك لذیذ؛ الك لذتلی : الذّ اطعمه . [تصور موتدن الذواحلی عندمده برشی یوقدر — قاضیعسکر عصمت]

اَلْزَمْ { [ع] الزلازم ، پك لزوملی : [هردرلو احتیاجات مدنیه‌جه بیك درجه آنلردن الزم — خاطره]

« بودر انسانه اهم والزم »
(نابی)

« دعای دولتی دنیایه لازم »
« خصوصاً اهل استعداده الزم »
(نفعی)

« شعر و انشا ایکیسی توأمدر »
« لیك انشا دخی پك الزمدر »
(وهبی)

سنبلزاده وهبی مرحومك شو بیتنده کورلدیکی وجه ایله عربی اسم تفضیللرك اوّلنه ترکجه‌ده ادات تفضیل اولان پك، الك کبی لفظلر کتیرلمه‌ملیدر. محاوراتده بونلرك ترکی قابل دکلسه‌ باری محرراتده بولوندیرمامغه دقت ایدلسه التزام فصاحت ایدلمش اولور .

اَلْزَمِیَّتْ { [ع] الزملك ، فوق‌العاده لازم اولمق .

اَلَسْتْ { [ع] خلقت ارواح هنگامه‌سی :

« صانماڭ بزی کیم شیرهٔ انکورایله مستز »
« بز اهل خراباتدنز مست الستز »
(روحیٔ بغدادی)

« ساغرکش نخستی خراب الست اولور »
(شیخ غالب)

اَلْسَنْ { [ع] فصاحتله سوز سویله‌ین ، فصیح آدم : مرحوم ناجی السن ادبا اطلاقنه شایان ایدی .

اَلْسُن | [ع] ديل معناسنه اولان
اَلْسِنَه | (لسان) ك جمعى . لسانمزده بر نجيسى بك آز قوللانيلير : السنهٔ شرقيه، السنهٔ اجنبيه . [ديوان همايون قلمنده مرحوم دانش بك السنهٔ ثلثه‌ده اشعار پاكيزه‌سى موجود، ذاتنده دانش ودرايتله نادرالوجود برچلبى ايكن — عاكف پاشا]

« فارسى و عربى لفظ كثير »
« كه اوله السنه‌ده شهرتگير »
(وهبى)

اَلسَّلاٰم [ع] نقايص ومكارهدن تنزيه وتأمين، تسليم :

« روح وروان شاهه تحيات والسلام »
(باقى)

بعضاً اوّلنه بر واو علاوه اولونور: [والسلام بوندن بوقدرجه‌سى الويرر. كلمه‌لم بادهوا تحيهٔ مستغربانه‌يه — توقاد مكتوبى — كانى]

« السلام اى سروراولاد آدم السلام »
« السلام اى باعث ايجاد عالم السلام »
(نابى)

[مسلك صحيح ومنتقيمى تبديل ايده‌ميز والسلام . — مقاله — سرى پاشا]

اَلصَّلاٰ | [ع] فى الاصل خلق نمازه دعوت ايچون اعلان معناسنه موضوع ايدى . اليوم اومعناده استعمال اولونديغى كبى صرف اعلان مقامنده وهرشى حقنده دخى قوللانيلير:

«جامع وصفكده هرسطر بيانم چكدى صف»
«خامهٔ معنى حريم الصلا خوان منار»
(نظيم)

اَلْطاٰف | [ع] حسن معامله، ياخود اعمال وافعالده رفق ونزاكت كوسترمك و ايلك ايتمك معناسنه اولان (لُطف) ك جمعى : الطاف آلهيه . الطاف جليله . جناب حقك عبادينه توفيق ورأفتى اجلّ الطاف رحمنيسيدر .

« بحرالطاف وكرمدر كف كوهر بخشى »
(باقى)

«مظهراولدقجه خدانك اى شريف الطافنه»
(شريف)

«اولمشم باق نيجه الطاف جليله منهل»
(كاظم پاشا)

« اولدى شامل عالمه الطاف رب العالمين »
(لا)

اَلْطَف | [ع] پك خوش، اك زياده لطيف: الطف لطائف.

« صانكه اولمش روح اب ونفس خاك »
« بو ايكيدن طوغمش اول فرزند پاك »
« كاه ابه ميل ايدر الطف اولور »
« خاك اوجندن كه كثافتلر بولور »
(سنان پاشا)

اَلْعِياٰذُ بِالله | [ع] اللّهه صيغنيرم، ياخود صيغنيرز، الله اسيركه‌سون مقامنده قوللانيلير بر جملهٔ استعاذه‌در :

« كندمده نظيره دير ايدم كاه »
« اما نه سوز العياذ بالله »
(لا)

اَلْغاز { [ع] باكلغماج ، بيلمجه ، معناسی مستور کلام دیمك اولان (لُغز) ك جمعی : شعرای قدیمه الغاز ایله زیاده اشتغال ایدرلردی . حل الغاز . [مفتی به لایق اولدرکه جوابنك الفاظنده الغاز وتعقیددن اجتناب ایلیه ــ موضوعات العلوم]

اَلْغِبْطَه { [ع] غبطه اولونور ، غبطه ایدرم مقامنده قوللانیلیر :

« الغبطه اوپیر پاك رأیه »
« صرف ایتمدی عمرینی هبایه »
(مقدمه)

اَلْغَرَضْ { [ع] نتیجهٔ مرام ، مقصده کانجه دیمکدر . آز قوللانیلیر .

اَلْف { [ع] هزارکبی صایی‌ده بیك دیمکدر . الف اول = هجرت پیغمبریدن صوکره کچن بیك سنه : خلاف عثمانیه‌نك اعلانی اوآخر الف اوله مقارندر . الف ثانی = هجرتك ایکنجی بیك سنه سیدرکه هنوز اوچیوز اون اوچ سنه‌سی کچمشدر : سلطان احمد جامع شریفنك انشاسی اوائل الف ثانی‌یه مصادفدر .

« بنده‌نا بیدن اوله الف صلوة الف سلام »
« روحکه آلکه اصحابکه تاروز معاد »
(نابی)

اَلِفْ { [ع] حروف عربیه‌نك برنجیسی ، حرف معلوم . کتابمزك باشنده‌ده کوسترلدیکی وجه ایله همزه ایله الفك تفریق الزمدر . حروف مددن اولان (الف) التصاق ایتدیکی حرفك صداسنی ویرر : مثلا (الفاظ) ده فانك صداسنی یوقاری چکدیکی کبی . (همزه) کندی صداسنی کوستر : مثلا بنه (الفاظ) ك ابتداسنده کورلدیکی کبی . (الفبا) چوجقلری اوقومغه باشلاندیرلان کتاب .

« طفل دل قدك کوروب عشقه الفدن باشلادی »
(لا)
« مدّ ویردی کیمی الفله نونه »
(لا)
« رسم قدك الف فاتحهٔ استعداد »
(نابی)
« چکمزایدی سینهٔ سوزانه بربرالف »
(ریاضی)
« قد یار کیبی عرعر دیدی کیمی الف »
« جمله‌نك مقصودی برأما روایت مختلف »
(سلطان سلیمان)

ادبیات جدیده‌ده بو مثللو تشبیهات تجویز اولونمامليدر .

اَلْفاظ { [ع] سوز دیمك اولان (لَفظ) ك جمعی . معنایه دلالت ایتمه سی مشروطدر : الفاظ جمیله ، الفاظ جلیله .

« کیرمه‌دن ساغر الفاظه‌می وعد ووعید »
« ویردی بیك نشئه بکا کیفیت بیم وامید »
(کاظم پاشا)
« ایتمه‌دن روح معانی دها الفاظی بدن »
« نفسی عیسیٔ اندیشه‌م ایدی جان سخن »
(عزت ملا)

« الفاظی ده اول قدر چتیندر »
(لا)
« هرهانکی خیال ایسه مصور »
« الفاظی کلیر آنك برابر »
(لا)
«الفاظ معانی ایچون آینهٔ شاندر ! »
«الفاظه باقیلازمی دیورلر هذیاندر ؟ »
(معلم ناجی)
«ایتمه‌دن روح معانی دها الفاظی بدن»
«نفس عیسیٔ اندیشه‌م ایدی جان سخن
(عزت ملا)

اَلْفاف { [ع] جمع . مفردی اولان (لِف) لسانمزده قوللانیلماز. داللری بربرینه کیروب صارلمش وطولاشمش آغاجلر ، بربرینه طولاشیق فدانلر .

اَلْفِراق { [ع] ایسنلشمه ، آیرلمه ، آیریلق :

«الوداع ای حال حسرت الفراق ای سنك غم»
(کمال)

اَلْقاب { [ع] بر آدمك اسم اصلیسندن باشقه شهرتیاب اولدیغی اسم دیمك اولان (لَقَب) لك جمعی : ییلدیرم سلطان بایزید ، یاووز سلطان سلیم ، چلبی سلطان محمد ، کبی .
جمعیله ، مفردی معنای واحدده قوللانیلماز .
(القاب) اصطلاحات رسمیه‌دن اولوب اصحاب رتبه‌یه مخصوص عنوانلر دیمکدر . بو ، مفرد مقامنده‌ده استعمال اولونور : دولتلو ، سعادتلو ، فتوتلو کبی .
« خسرو کشور نظمم که دبیران خیال »
« ایدر القابی هردلده بوکونه تسوید »
(نفعی)
« بری القاب همایون صدور وزرا »
« که‌او آلقاب خلالنده در اسم اعظم »
(نابی)
« کندینك معنیٔ القابنه باری اعلم »
(وله)

اَلْقِصَّه { [ع] خلاصهٔ کلام ، حاصلی ، نتیجه :

« قصّه‌دن حصّه در القصّه غرض »
(خاقانی)
«ابتدی اول دمده همان عشق ظهور»
«اولدی القصّه هویدا بر نور»
(وله)
[القصه فرق اقتدارمی افسر قناعت وقالب اعتبارمی خلعت عزلت ایله مزین قیلوب — فضولی]
« روحیین القصه‌راح اولمالدِه شبهه‌م وار سنك »
(نفعی)

اَلَکْتْریق { [فرانسزجه‌دن] اصلی یونانیدن مأخوذدر . اجسامده‌کی خاصهٔ کهربائی ، سیالهٔ برقیه ، طبیعت وکیفیته کوره اجسامده بولونان بربرینی جذب ایتمك قوتی : [اون بش یکرمی غروش صرفیله کیریلن بر تیاتروده لطافتیله برابر تشکل ایتمش ده نورلره غرق

اولمش بر روح مجرّد کبی الکتریق
ضیالری ، مجسم خیاللر کرینیر . —
لوندره — کمال]

اَلْکَنْ
اَلسکن { [ع] پلتك ، اساننده بك لکنت اولان :

« ایلدی طبع کهربرور اسعد پاشا »
« بن دریای هنرده بنی لال و الکن »
(عزت ملا)

اَللّٰه { [ع] خدا ، تکری ، یارا . ذات :

« بردر الله اسمی الواحد »
« برلکینه جهان قوی شاهد »
(شاکر احمد پاشا)

« ای قطره‌یی قلزم ایدن الله »
« ای نطفه‌یی آدم ایدن الله »
(لا)

« الله نه در دینجه غافل »
« الله دیبوب خوش اولور دل »
(معلم ناجی)

« تقریر ایده‌مم درد درونم الم وار »
« اللهی سورسه‌ك بنی‌سویلتمه غمم وار »
(سلطان ولد)

« دانهٔ خالنه باق جنت رخسارنده »
« نیجه‌صبرایلسون آللهی‌سورسه‌ك آدم »
(باقی)

« الله آدین هرکیم اوّلده آکا »
« هر ایشی آسان ایده الله اوکا »
(یازیجی سلیمان)

«قصر قدرین او قدر اتلش الله عظیم»
«اوله‌ماز روزنه وسعتا فکار کینك»
« لا »

صورت استثنائیه‌ده لامی تفخیم و بعضاً
لامك قصری تجویز اولونور :

«موعودقتلر ایتدم‌قیل قدرفرق‌ایتمه‌دم»
«قاشلرك باللهبکم دوشکده‌کی سموردن»
(ندیم)

بعضاً لفظهٔ جلاله مقام تعجب و
استغرابده و مکرر اوله‌رق ایراد
اولونور :

«اللهالله بونه‌شادی، نه‌مسرت نه‌نشاط»
«بونی‌رؤیاده خیال ایله‌من ایدی‌اوهام»
(نابی)

« کوزلم سر و قامت اولمش سین »
« الله الله نه آفت اولمش سین »
(روانی)

اَللّٰهی { [ع ف] الله آدمی ، ولی الله :

«کنج عزلت یاقیشیر البته اللّٰهیلره»

اَللّٰهیان { [ف] (اللهی) نك جمعی اولیاء الله .

اَلَم { [ع] آغری ، صیزی ، رنج مادی ومعنوی اضطراب .

« نه‌غم وغصه نه‌رنج والم ویم وامید
(عاکف پاشا)

«سن الم چکمه کوکل حضرت الله‌یاپار
(کانی)

«تعبیر ایده‌مم چکدیکم آلامی فلکدن
«زیراکه آنك ذکریده برکونه الدو
(نفعی)

«حقه تفویض امورایت نه‌المچك نه‌کدر
(واصف)

الماس ([یونانیدن] اصلی «آذاماس» اولوب سر دچایلك معناسنه
. عربلر ابتدا [آلاماس] ه تحریف
شلر . مؤخراً کثرت استعمال ایله
الماس » ه منقلب اولمشدر . غایتله
دارطاش، معروف ومقبول جوهر:

« یاقوت کبی شراب انکور »
« الماس کبی پیالهٔ نور »
(شیخ غالب)

ساق ویر اول پیالهٔ الماسه فروتاب »
الماس ایچنده موج اوروراما که لعل ناب »
(شیخ غالب)

دحك کهرلرین ده‌لوب الماس طبع ایله»
یزدم زمانه سلکنه بر نظم یادکار»
(نوعی)

قطره قطره شبنم یاقطعه قطعه الماس»
عکس مهر تابان یانور فیض باری»
(لا)

الماسپاره ([ف] الماس پارچه‌سی. (ریزهٔ الماس) =
س توزی ، الماس قیرنتیسی :

رهٔ الماسدر سنك فسانی نیلر اول»
رخه چکمه بردها شمشیر والاکوهری»
(نفعی)

رهٔ الماس اگر هر آچدیغی زخمه اوشوخ»
« راسخ »

الملح / **الملحی** ([ع] هر کوردیکنی تدقیقه مراقلی ، متجسس آدم.

المزدگان ([ف] کدرلی، مضطرب دیمك اولان (المزده) نك جمعی : المزدکانه معاونت ، مقتضای شیمهٔ انسانیتدر .

المع / **المعی** ([ع] اك فطین ، پك ذکی آدم : [هر بری برالمعی بی‌مثل ایچون سرمایهٔ افتخار اولان نیجه نیجه مزایای علیه ایله — مشاهیر اسلام — احمد — وهبی .]

المنة لله ([ع] الاحسان والانعام لله دیمکدر. معناسی « الحمدلله » کبیدر . یعنی اللهه منت ، منت الله ایچون معناسنده بر جملهٔ شکر گذار نه‌در :

«بیك دولتله ایلدی ممنون بنی دوران»
«المنة لله که المده هنرم یوق»
(فهیم قدیم)

« المنة لله که زمان عهد کرمدر »
« ابنای زمان مغتنم ناز ونعمدر »
(نفعی)

«سودای سر زلفکی الدن قومم ای ماه»
«سر رشتهٔ عشق الده در المنة لله»
(شیخ الاسلام یحیی)

الواح ([ع] دوز تخته ، صحیفه معناسنه (لوح) و (لوحه) نك جمعی : [بونجه مهرهٔ نقش و تصویرك الواح نظر ربای مهارتی — اکرم]

« حیران نقا سنکدر الواح »
(معلم ناجی)

«اولورسه ـ اهره الواح ودوحه‌لر آکا کلك»
« لا »

اَلْوازْ { [ع] بادم دینیلان (لوز) و (لوزه) نك جمعی .

اَلْوانْ { [ع] رنك معناسنه (لون) ك جمعی، رنکلر : «لون» مطلقا رنك دیمکدر . فقط « الوان » موقع استعماله کوره درلو درلو ، بر قاچ درلو معناسنی ده افاده ایدر : اعمایه الوان تعریف اولونماز . [سفاهت ایسه اوبیلانك الوانده اولان زینت قبیلندندر ــ کمال]

«دهان آلوده اولماز نعمت الوان عالمدن»
«دماغ دلده لذتخوان یغمای سحر دندر»
(نابی)

اَلْوَداعْ { [ع] اللهه اصمارلامه ، آیریلق، آیرلمه‌که ترکجه اسنلمه‌لك ، اسنلشمك دینیلیر : [جهان معنایه الوداع کویا اولان بو کونکی مهر غارب ادبیاتك ــ پژمرده ــ اکرم]

اَلُوفْ { [ع] هرکسله الفت وانسیته پك مائل اولان آدم :
مرحوم علی روحی الوف برذات ایدی .

اَلُوکَه { [ع] ایلچینك حامل اولدیغی اعتمادنامه .

اَلُوكْ { [ع] سفیرکبی ایلچی دیمکدر .

اَلُوهْ { [ع] یعنی ، آند .

اَلِیّ { [ع] چوق یمین ایدن آدم .

اَلْوِیَه { [ع] سنجاق دیمك اولان (لِوا ــ ء) نك جمعی . تشدید ایله یا کاشدر . اصطلاحات ملکیه‌جه متصرف بولونان محلده (لوا) دینور . مثلا برولایت ، برقاچ لوادن ، بر لوا برقاچ قضادن ، بر قضا برقاچ ناحیه‌دن متشکلدر : الویهٔ دول ، [الویهٔ ملحقه مرکزلرنده یاپیله‌جق مکاتب اعدادیه حقنده‌ده فکر ومطالعهٔ چاکرانه‌م ــ عریضه ــ یسری پاشا]

اَلْیافْ { [ع] خرما اغاجنك قابوغیله کوکندن تل تل آچلمش پارچه دیمك اولان (لیف) ك جمعی . لسانمزده بو معناده مفردی چوق قوللانیلیر . جمعی بدن انسانیده‌کی اعصابك برقسمنه اصطلاح طبی اولمشدر .

اَلیفْ { [ع] الفت اولونان ، آلیشیلان شی، آلیشقین .

« معنی ایله الشکن الفت »
« عشق ایتدی بنی الیف صورت »
(معلم ناجی)

اَلْیَقْ { [ع] اك لیاقتلی ، پك لایق :

« نابی یه ایکنجی دینسه الیق »
(لا)

«بیلیرز عقل ایله بطلا نمزی حق سنسین»
«حدّ ذاتنده عبودیّته الیق سنسین»
(عزت ملا)

«ایله ادراك نەدر شانکه وصف الیق»
(شریف)

اَلیم { [ع] چوق آجی ، صیزی حس ایتدیرن، پك آغریتان: عذاب الیم ، درد الیم .
« ینه تجدد ایدوب دونکی انتظارالیم »
(اکرم)

اَلینوز { [اسم مخصوص] مورە قطعەسندە و جزائر ملحقەسندە متمکن یونانلیلر . «ارینوز» غلطدر .

اَلیَوم { [ع] بوکون ، حالا ، شو آنده: [الیوم دستور العمل بولنمشدر — شناسی]، [الیوم عوام ناسك طور سفیهانه ایله — قوجه سکبان باشی]

اَمّا { عربیده معنای شرطی تضمن ایدر ، لسانمزده اوچ درت صورتله استعمال اولونور بر اداتدر. برنجیسی (تفصیل) ایچوندر: [نیچون اوقومایه‌لم؟ آدم اولمق ایستەمەیورمی‌یز؟ اما تحصیل علم کوچ ایمش . ضرری یوق. بویله کوجلکلری اقتحام ایله شان آدمیت اعلا اولونور] ایکنجیسی (استدراك) ایچوندر :
« نفاق ایتمشلر امامعنوی همت بیورمشلر ».
« وحی »
اوچنجیسی (استغراب)، دردنجیسی (استحسان)ایچوندر. بوصورتلرله استعمالندە اکثریا تأکیدایچون (ها)، یاخود (نه) اداتلری کتیریلیر: اما نه‌کوزل، اما یدکها . [الٰهی ! هدایت کلیدینی اول سروره تسلیم ایتدك ؛ اما هدایتی ینه مشیتکه تعلیق ایلدك — سنان پاشا]
[اما حیثیت کمالی اعتبارنده بولنان صحت مآلیله تناسب اندامی حکمنده اولان ترتیب انتظامی یرنده اولمیدرکه — تصویر افکار — کمال]
« مثنوی اماکه هربیتی جهاز معرفت»
(نفعی)
« کرچه هر روز قطع راه ایدرم »
« بیلمم اما نه وقته‌دك کیدرم »
(معلم ناجی)

اَمّا بَعدُ { بولفظه فصل خطاب دیرلر . دعا و ثنادن صوکره یعنی بسمله ، حمدله، صلوله‌دن صوکره دیمکدر . ادعیه واثنیه ایله مطلوب و مقصود اصلی یننده ایراد ایدرلر . بوترتیب وتعبیرك واضع اولی حضرت داود علیه السلام اولدیغی قول راجحدر . رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندیمز حضرتلرینك بالجمله مکاتیب سنیەلرنده وارد اولمشدر .

اَماثِل { [ع] (اَمثَل) ك جمعی . فقط بومفرد لسانمزده مأنوس دکلدر . جمعی اقران و امثال معناسنه استعمال اولونور: بین الاماثل برموقع ممتاز احراز ایلدی . عربیده (افاضل) معناسنده قوللانیلیرایسەده ترکجه‌ده اومعناده استعمال اولونه‌ماز.
«کشفی افندی شمدی امیر کلامدر »
« اول مفخر اماثل واقران نەدمەدر»
« روحی »

اَماجِد [ع] بك زياده مجد وشرف صاحبي ديمك اولان (اَمْجَد) ك جمعى: اماجد اعيان مملكت .

اَمارات [ع] نشانه‌لر. (اَمارَه) نك جمعى . شدّه ايله ياكلشدر : امارات خيريه .

اَمارَت [ع] اميرلك، برقوملك، برمملكتك قوهٔ اجرائيه‌سنه صاحب اولمق: مكهٔ مكرمه امارت جليله‌سى § پر نسلك ، بكلك : سيماى امارتى .

« لفظ معناى امارتدر حسين كربلا »
(كاظم پاشا)

اَمارَه [ع] علامت ، نشانه . (اَمارَت) طرزنده وتشديد ايله استعمالى ياكلشدر . جائز دكلدر. سيد شريفك تعريفاتنه كوره اماره ايله علامتك فرقى ، برنجينك بعضاً عائد اولدينى شيدن آيرلماسى وايكنجى‌نك بالعكس عائد اولديني شيدن قطعاً آيرلماسى خصوصندن عبارتدر: امارهٔ لياقت ، امارهٔ حسنه .

اَمّارَه [ع] انسانى اعمال شهوانيه و افعال سيئه اجراسنه جبر وامر ايدن ، ايديجى ، ارادهٔ نفسانيه: نفس امّاره، [عقل وروحك نفس امّاره‌يه مغلوب وداعى اولديغى شهوانه مائل و مشغوف اولدقلرى حسبيله — مورخ عاصم]

« بكا شيخ نفس امّاره‌م كبى سوء قرين اولماز »
« بودزد خانكينك كيسه مكرندن امين اولماز »
(حامد آمدى)

« اويوب نفس امّاره‌يه عاقبت »
« اولولر رفيق‌ره معصيت »
(عزت ملا)

اَمازِر [ع] قوت وشدت قلبيه وعظمت نفس صاحبى معناسنه كلن (مِزْيَر) ك جمعى : امازر اكابردن ايدى . قوللانيلماز .

اَماق [ع] جمع، كوز پيكارلرى ديمكدر . مفردى (مُأْق) و (مُؤْق) در . قوللانيلماز .

اَماكِن [ع] محل معناسنه اولان (مَكان)ك جمع الجمعى: اماكن مقدسه ، [امثالى اماكن مباركه‌ده نادر كورلمش درجه‌ده اولماسيله درويشانك شو خدمتلرى شايان تقدير واستحساندر. — مكتوب سرى پاشا]

اَماليج [ع] جمع، اوزوز ياپراقلى اوتلر ، فدانلر ديمكدر. مفردى (اُملوج) در .

اَماليس [ع] اوتسز صوسز صحراء، بيابان ديمك اولان (اِمليس) و (اِمليسه) نك جمعى .

اَمام [ع] پيش، اوك : امام بيت .

اَمان [ع] امينلك، قورقوسزلق، مساعده : [امان ديه‌نه قيليج اولماز ، امانه كلدى . امان ديور . امان ديله‌يور ، امان ويرلدى] بوكله

لسانمزده استمداد ، شکایت ، تحذیر ، تحذر ایچون قوللانیلدیغی کبی موقع استعماله کوره معانیٔ سائره‌یه ده دلالت ایدر . بعضاً عطف تفسیری صورتنده (امن وامان) دیه قوللانیلیر :

«امان امان دیه‌رك چیقدی قلعه‌دن کیتدی»
«براز کنجه سیوف سریه‌دن دشمن»
(سروری)

« ساق یتشور اویان امان کل »
« الو برمدی می فغان امان کل »
(کمال)

« الدن کیدیور خستهٔ هجرانك امان»
(عونی)

«امان هول قیامت ضمان رأفت وجود»
(ثابت)

«نه کوردم آه امان الامان بر آفت جان»
« کلوب یانمده کونش کبی اولدی لمعه‌نثار»
(ندیم)

أمانخواه { [ف] امان دیله‌یجی ، امان ایسته‌ین : رقیب امانخواه .

أمانات { [ع] (أمانت) ك جمعی . خزینهٔ همایونده محفوظ اولان متروکات متبرکهٔ نبویه: امانات مقدسه . امانات وارده .

«ایتدی امر، اهلنه تسلیم اماناتی خدا»
« نه اولور امر الهی دها بوندن احکم»
(نابی)

«خوش برزمانده ویردی امانات عشق یاره»
(ممدوح)

أمانت { [ع] نزدنده صاقلایوب ایسته‌نیلدیکی زمان اعاده ایتمك ، استرداد ایدلمك اوزره بر آدمه ویریلان شی : « امانته خیانت اولماز — مثل » اهل امانت = امین ، دوغری آدم یاخود آدملر § نظارت کبی عنوان رسمی : رسومات امانتی ، شهرامانتی .

« وجود عاریتیدر حیات امانتدر »
(نابی)

« شمیم کاکلك آلمش نسیم کلشنده »
« دیمش که سنبله سنده امانت اولسون بو »
(فغانی)

«اوکون که بار امانت بدوش اولان ضعفا»
(ثابت)

« اهلنه شمدی اولنمقله امانت تسلیم »
(نابی)

أمانةً { [ع] امانت اوله‌رق : امانةً ویریلان شی ، امانةً اداره اولونان اعشار حساباتنك تدقیقی . [قضا مال صندقلرنده امانةً حفظ ایتدیریله جك وبوندن هیچ برمحله بر آقچه بیله صرف ایدلمیه جکدر — مکتوبـ سری پاشا]

أمانتدار { [ف] کندیسنه امانت ویریلن ، شایان اعتماد آدم . امانتجی .

أمانتداری [ف] امانتجیلك .

أمانی { [ع] مقصد ، مرام ، آرزو معناسنه اولان (أمنیه) نك جمعی . مفردی فتحه ایله غلطدر :

امانیٔ خیریه. [لعنت ونفرین اول امانیٔ کاذبه‌یه — عاکف پاشا]

« دائما کارکه بندر اقبالی اوله »
« جنس کالای امانی ایله یارب مشحون »
(منیف)

« امانیٔ دلی اول بارکهدن ایله طلب »
« که عرش اعظم ایدر آندن اکتساب سعود »
(ثابت)

اَمْتِعَه { [ع] قماش دیمك اولان (مَتاع) ك جمعی : امتعهٔ تجاریه ، امتعه کمرکی .

« نوبنو امتعهٔ کارکه صنع آباد »
(نابی)

« خواجهٔ دادوستد زیور بازار ایده تا »
« دمبدم تازه ظهور امتعهٔ کوناکون »
(منیف)

« احمد آباده کلور امتعهٔ خیرآباد »
(نابی)

اَمْتَن { [ع] پك متین ، چوق طایانقلی .

اَمْثال { [ع] برشیئك بكزری ، مانندی ، عینی ، نظیری دیمك اولان (مِثْل) ك جمعی : امثال کثیره ، امثال وفیره ، اقران وامثال ، [فصل ومذمتده امثال سابقه‌لرینه فائق اولدیلر — قوجه سکبان باشی] مفرد اوله‌رق (امثالی یوق ، امثالسز) کبی تعبیرلر پك عامیانه در . بو صورتله ادبیاتده استعمال اولونمامليدر . [شمدی‌یه دکین هیچ امثالی کورلەمش غایت تنك برماده اولدیغندن — لایحه رشید پاشا]

« زیرا ایکی منتخب اثردر »
« امثالی کورلەمش کمردر »
(لاادری)

« ایدوب امثال فراوانیله مسرورالجنان »
(حق)

« امثال ایله مقارنتك حسنیدرکه باق »
« یکنوعیٔ حروف سبب سجعه زینته »
(شریف)

اَمْثال { [ع] آثاردن قالمه سوزلر ، حکایه ، قصه معناسنه (مَثَل) ك جمعی : ضروب امثال ، امثال عجم . [ترکجه‌ده دخی « قولاقدن عاشق » اولمق امثال مشهوره دندر — محبت — کمال]

« فن امثاله ایدرسه‌ك همت »
« کلور انشای کلامه قوت »
(وهبی)

اَمْثَل { [ع] پك مشابه اولان ، چوق بکزه‌ین .

اَمْثِلَه { [ع] صورت ، صفت ، نمونه ، اورنه‌ك دیمك اولان (مِثال) ك جمعی : امثلهٔ مختلفه .

« عین افعال زمان امثلهٔ ریب منون »
(منیف)

اَمْجاد { [ع] (مَجید) ك جمعی . مجد وشرف وعظمت صاحبی اولانلر :

« ای خسرو تختگاه ارشاد »
« ای سید اصفیای امجاد »
(وصاف)

« تواعیله بوله زندگانیٔ جاوید »
« بحق نور محمد و اله الامجاد »
(معلم فیضی)

اَمْجَدْ { [ع] اك مجید ، پك مجد وشرف صاحبی: امجد امجاد.

[رجائی افندی حفیدلرینك اك بیوكی اولان صنع الله امجد بوكیجه انفاس معدودەسنی تکمیل ایله ترك ارض سفلا وعزم بالاسرای عقبا ایلدی — پژمرده — اکرم]

« عروهٔ وثقای امت قطب امجددرتقی »
(کاظم پاشا)

اَمَدْ { [ع] بعد ، نهایت ، غایت ، صوك : ابد بی امددر .

اَمَدّ { [ع] پك مدید ، اك اوزون ، چوق سورکلی .

اَمْر { [ع] بویوروق ، بویوروش . لسانمزده اکثریا (امر) (نهی) ده دخی قوللانیلیر: آکنان امره کوره حرکت ، امر ایدك . امر حق = اولوم . امر سامی = مقام صدارت عظمادن ویریلان امر . جمعی (اوامر) در: اوامر اکیده § (امر) لسانمزده ایش ، شی ، خصوص ، واقعه ، حادثه معنالرنده ده استعمال اولونور : امر مشکل = کوج ایش ، امر مهم = اهمیتلی ایش ، امر غریب = تحف شی .

اول امرده ، اصلاح احوال امرنده .

[تشکیل روابط مدنیت وتزییدوسائط رفاهیت امرنده بدیعه نمای کمال اولمغه باشلامش — تصویر افکار — کمال]

بو معنالرده جمعی (اُمور) در . بو جملرك صورت ومحل استعمالللرینه دقت اولونمایدر: امور دولت ، امور ومصالح ، امور مهمه .

« امرایت اولەیم کرسکا بارایسه حیاتم »
« محشرده دخی خواهشك اولمازسه دیرلمم »
(نورس)

« وجودی ، مشربی ، معتادی ، خلقی ، امروفرمانی »
« عنایتدر ، کرمدر ، مرحمتدر ، لطفواحساندر »
(لا)

« ذرّات عناصر ومواليد »
« امرکله بولور نظام تأبید »
(لا)

« همرهم اولدی بر غریب ملال »
« آنی تعریف بنجه امر محال ! »
(معلم ناجی)

« جهانده هر اولەجق شی اولور بوامرضروری »
(رجائی زاده : اکرم)

« سرکشلك ایتدی امرینه پلنك چرخ »
« زنجیر ایله کتیردی آنی کهکشان کشان »
(باقی)

« که قضانه فلکی قیلمش آنك امرینه رام »
(جوری)

اَمَرّ [ع] پك آجی : امرّ ادویه .

اَمْراض { [ع] سقم ، فتور ، علت معناسنه اولان

(مَرَض) ك جمعی ، خسته‌لقلر : امراض داخلیه ، امراض جلدیه . [بونجه امراض ودواهی‌نك وجودینی اودفع ایدیبور — نفوس — كمال]
« مبتلا اولمه‌یه امراضه تنی »
« رخنه‌دار اولمه‌یه برج بدنی »
(خاقانی)

اَمْرانْ { [ع] كُورْك معناسنه اولان (مَرَن)ك جمعی. تركجه (كورك) برقاچ صورتله تلفظ اولونوب برقاچ معنایه دلالت ایدر شوراده آنلرك كوسترلمه‌سی فائده‌دن خالی اوله‌ماز؛ برنجیسی حیواناتك تویلی دریسندن كیلمك ایچون یاپیلان معلوم (كُورْك) ؛ ایكنجیسی آناصون ایله دقیقدن یاپیلان برنوع اینجه ، قورو معلوم (كَوْرَكْ)؛ اوچنجیسی لوازم بیتیه‌دن اولوب انشاآتده وسائر ایشلرده قوللانیلان معلوم (كُورَكْ)؛ دردنجیسی آتشی روزكارله‌مق وهوالندرمق ایچون قوللانیلان (كُورُوكْ)در. بو درت لفظك شو صورتله یازیله‌رق یكدیكرندن طرز املاجه تفریقی قابلدر. مع‌مافیه بونلرك ضمه‌لرینی تفخیم وتخفیف ایچون برعلامت فارقه‌یه فرق‌العاده لزوم واحتیاج موجود ایسه‌ده لسانمزك املاسنه عائد اولان بومثللو موادمهمه هیئت مقتضیه‌نك فقدانسه مبنی هنوز حل اولونه‌مدیغندن بالضروره واولری اسكیسی كبی یازمغه مجبوریت كورلشدر.

اَمْرَدْ { [ع] بیغلری تزله‌مكه باشلامش ایكن هنوز چهره‌سنده توی ، قیل بولونمایان جوان، یوزنده قیل اولمایان كنج : شاب امرد = تویسز كنج .

اَمْرْنامَه { [ع] امری متضمن كاغد، بویوك برذات ویا مقام طرفندن كوندریلن مكتوب : امرنامهٔ والالری ، امرنامهٔ سامی .

اَمْرُودْ { [ف] آرمود . بومیوه‌یه لسان‌فارسیده (ارمود) و (اَمْرُودْ) دینیر . وبعضاً همزه اسقاط ایدیله‌رك یالكز (مُرُودْ) قوللانیلیر . (آرمودی‌الشكل) تعبیرقدیمنی ترك ایله (شكل آرمودی) ویا (شكل امرودی) قوللانیلمالیدر .

اَمْزِجَه { [ع] طبیعت، خوی، مشرب معناسنه اولان (مِزاجْ) ك جمعی : امزجهٔ مختلفه .
« عقول وامزجه‌نك تفاوت و اختلافی هركسك قواعد عقلیه ایله برحقیقته وصولنی مانع اولدیغنه — اطلاق‌الافكار — ادهم پرتو پاشا »

اَمَسّ { [ع] پك زیاده مس‌ایدن، الك چوق طوقونان : [اركان واحكامی قواعد عقلیه‌یه دها اقرب‌وامس‌اولان —اطلاق‌الافكار— ادهم پرتو پاشا]

اَمْسِیَه { [ع] اقشام‌معناسنه اولان (مساء) ك جمعی اقشاملر. مفردی چوق قوللانیلیر .

اَمْشاط { [ع] طراق معناسنه (مُشْط) و (مِشْط)ڭ جمعی. آیاغك اوستنده‌کی اوفاق کمیکلره (مُشط القدم) دینیر. انسانك آرقه کوره‌کی نه‌ده (مُشط الکتف) دیرلر. (مشط الذنب) ده برنباتك اسمیدر. « مَشاطه » بوندن مشتقدر.

اَمْصار { [ع] بلده، شهر دیمك اولان (مِصر)ڭ جمعی. بلده‌لر، قصبه‌لر : اهالئ امصار. [دور بلدان وامصار ایله حراکز مدنیت اسلامیه‌ده رحله پیرای تدریسات اولان — مشاهیر اسلام — جید وهبی]

اَمْطار { [ع] یاغمور دیمك اولان (مَطَر) ڭ جمعی : نزول امطار، امطار کثیره. [صحیفه سنده سطور خط سحایب امطار مواهب — فضولی]

اَمْعاء { [ع] باغرصاق دیمك اولان (مِعی) نك جمعی. ترکجه‌ده مفردی قوللانیلماز.

« شرایین و امعاده اولسه خلل »
« ویریر باشه صاغاق طلای عسل »
(عزت ملا)

اَمْكِنَه { [ع] (مَكان) ڭ جمعی : امکنهٔ جدیده.

اَمَل { [ع] آرزو، مأمول، اومولان، شئ منتظر : طول امل = وجوده کلسنه عمر بشرك کفایت ایتمیه‌جکی خولیالر، قورونتیلر. نائل امل اوله‌مدی.

« فلك پیمانهٔ نعمت امیدکام مغفرت »
« کرم ساقئ یمنت امل بزم مهیادر »
(صبری)
« همتکله امله اولمه‌ده هرکس واصل »
(مدحیهٔ رشید پاشا)

اَمْلاء { [ع] جماعت دیمك اولان (مَلاء) نك جمعی. مفردی [ملاء اعلی] ، [علی ملاء الناس] ترکیبلریله قوللانیلیر.

اَمْلاح { [ع] طوز معناسنه (مِلْح)ڭ جمعی : بن مملحه لرندن چیقاریلان املاحك اکثری هندستانه کوتورلدیکی قید رسمی ایله مثبتدر.

اَمْلاك { [ع] تصرف وتملك اولونان یر، اراضی، ابنیه دیمك اولان (مِلك)ڭ جمعی : املاك همایون قومیسیونی. تحریر املاك هیئتی.

« باقمایور کیمسه آنك املاکنه »
(لا)

اَمْلَح { [ع] الڭ ملاحتلی، پك زیاده ملیح، کوزل :

« طرهٔ حادن اولور شاهد مصرع املح »
(شریف)
« وارسه‌ده چوق ملیح اواملحدر »
« واوسه‌ده چوق فصیح اوافصحدر »
(معلم ناجی)
« اول آنا املح کلستانی‌نك کلی »
(عبیدی)

أَمْلَس { [ع] آووج ایچی كبی پروزسز، دوز : حجر املس . سطح املس .

أَمْن { [ع] قورقوسزلق . امینلك . بعضاً تأكید ایچون (امان) علاوه اولونور : امن وآسایش .

«چوقدن اولمشدی جهان پامال جور حادثات»
«رأفتك كر اولمه‌سه‌یدی مایهٔ امن وامان»
(حقی)

«ملك نظمك خطبهٔ امن وامانیدر سوزم»
(نفعی)

«كشتیٔ امن وامان بولدی موافق ایام»
(نابی)

«زمانده زمین وآسمان امن وامان اوزره»
(لا)

أَمْنِیَّت { [ع مولداندن] قورقوسزلق حالی، اینانمق، كووه‌نمك : امنیت صندیغی . «امنیتی سوء استعمال» تعبیرات قانونیه‌دندر .

«باعث مغفرت حضرت اوله»
«سبب پایهٔ امنیت اوله»
(خاقانی)

«ویرر وجدانه، اول نشأتكه ادیانه امنیت»
(لا)

أَمْوات { [ع] اولو دیمك اولان (میت) ك جمعی : دفن اموات، احیا و اموات .

«كلزاره كل كه كوثر باغ ونسیم صبح»
«اموات خاكی ایتدیلر احیا مسیح وار»
(نجاتی)

«دیره وارمقدن مرام احیای اموات ایله‌یوب»
«بتلره اعجاز روح اللهی سویلتمك میدر؟»
(نائلی)

«نزع حیات حی ایدر، امواته جان ویرر»
«ایلر غباری آدم وجسمی غبار ایدر»
(لا)

أَمْواج { [ع] طالغه معناسنه (موج) ك جمعی : تهاجم امواج .

«دست كوهر بارینه برقطره امواج بحار»
(نظیم)

«بو امواج بحارك قعرینه رهیاب اولان آكلار»
«كه وار تحتنده بردر حقیقت برعجب دریا»
(نابی)

«نسیم اولدقلونارك طرح ایدر آب اوزره امواجی»
«كه لوح سینه استاد ایده‌مز اویله قلمكاری»
(نفعی)

«نیجه دریا سر امواجی ایرمش اوج افلاككه»
«كه هر كردابی برخلخال ساق عرش رحماندر»
(ریاضی)

أَمْوال { [ع] (مال) ك جمعی . قیمتدار اولان، پاره ایله آلنان شیلر : اموال متروكه، املاك واموال . [كلمهٔ واحدهٔ اسلامیتی استماع وآكا اتباع ایچون بذل اموال ایدرك كلنلردر — استطراد — ادهم پرتو پاشا]

«اهل حكمت دیدی جمع اموال»
«كسب سرمایهٔ اسباب نوال»
(نابی)

اَمْواهْ { [ع] صو معناسنه (ماء) نك جمعی . (میاه) کبی نظمده، نثرده قوللانیلمالیدر: جوشش امواه، امواه راکده .

اَمَوِیّه { [ع] اهل اسلام آراسنده تشکل ایدن برنجی دولت، ایلك اسلام حکومتی. بونلره (بنی امیه) و (بنی امویه) دیرلر . هرایکی نسبت صحیحدر . فقط اکثریا شخصی نسبتده (امویه) وشخصك غیری نسبتده (امیه) دینور . بعینه بلدهٔ ری نسبتنده شخص اولورسه (رازی) وغیری اولورسه (ربی) دیدکلری کبیدر .

اَمْهارْ { [ع] تحت نکاحه آلنان قادینلرك حل بضعی مقابلنده شرعاً وعاجلاً وآجلاً تعیین اولونان مقدار مال آقچه دیمك اولان (مهر) ك جمعی : امهار زوجات .

اَمْهارْ { [ع] طای معناسنه اولان (مهر) ك جمعی. (مهار) ده بونك جمعیدر . دیشی سینه (مهره) دینیر . جمعی (مهرات) در. مفردلری باشقه معنالرده قوللانیلیر .

اَمْهالْ { [ع] تأخیر وتأنی ایتمك، زمان ویرمك معناسنه اولان (مهل) ك جمعی :

« آلدانیر البته امهال کوسترن مدیونه »
(لا)

اَمْیالْ { [ع] (میل) ك جمعی . بر میل ۲۰۰۰ زراع طولنده مسافه‌در .

اَمیرْ { [ع] برقومك، بر خطه‌نك رئیسی، حکمرانی . برمحلك بکی : (امیر المؤمنین) = حضرت پیغمبرك خلیفه‌سی، پادشاه اسلام . (امیرمکه) = سلالهٔ طاهرهٔ محمدیه‌دن مکهٔ مکرمه‌ده مأمور بولونان ذات شریف . (امیر آخور) = اصطبل همایون ناظری. (امیرالحاج) = قافلهٔ حجاجه ریاست ونظارته مأمور اولان ذات . (امیر الامرا) = بررتبهٔ رسمیه‌درکه رتبهٔ ثانیه‌یه معادلدر . فقط بو رتبه‌یی حائز اولان پاشالق عنوانی‌ده احراز ایدر .

« اوپاك دل که ایدرسه تواضعندن ایدر »
« اصطبل خاصنه افراسیابی میرآخور »
(نابی)

« نه حکیم غزنوی‌یم نه امیر دهلوی »
(نفعی)

« نثرصیت ایلرامیران هیئتن تبدیل ایله »
(شریف)

اَمیرانَه { [ف] امیراولانه یاقیشه‌جق طرزده : اطوار امیرانه، اوضاع امیرانه .

اَمینْ { [ع] قلبنده قورقو اولمایان، امنیت ایچنده اولان : امین محل، امین اولمایورسکز . § غدر وخیانتدن وارسته وشایان اعتماد اولان: امین آدم . [افندیلر ! سزی تبشیر

ایدرم . استقبالز امینلر - نطق - سری پاشا]

« ابده حق جمله بلالردن امین »
(نحیفی)

« امین ملك نبوت مدار ختمیت »
(ثابت)

« امین وحی آلهی محمد عربی »
(سامی)

« قبل وجود یا کی جمله خطالردن امین »
(صفیه سلطان زاده دانش)

اَمیوس } [ع] طوز طاشی ، قیرلمامش کبیر طوز پارچه‌لری .

اَمیمه } [ع] دمیرجی چکیجی § برنوع اوت .

اَمیهه } [ع] قویونلرده حاصل اولان اویوزلق .

اَنابیب } [ع] (انبوبه) نك جمعی . بوغوم بوغوم اولان شیلر ، قامش کبی ایچی بوش اولان آلات فنیه . مفردی چوق قوللانیلیر .

اَنابیش } [ع] یردن چیقاریلان اوتك کوکی . یر الماسی ، باتاتس کبی شیلره « انبوشه » دیرلر .

اَناجیل } [ع] حضرت عیسی علیه السلامه اسناد اولونان وخرستیانلرك ایادی اعتبارنده بولونان کتابك اسمی [انجیل] وآنك جمعی بودر : اناجیل اربعه .

« تورات اوله‌می یاخود اناجیل »
« هم منقبت کتاب تنزیل »
(لاادری)

اَنار } [ف] لسانمزده (نار) دینیلن میوه :

« بوشوره‌زارده نخل انار اولور پیدا »
(حاذق)

اَنادید } [ع] پریشان ، پراکنده ، طاغنیق شیلر . نظمده « صنادید » ه ترديف ایدیله‌بیلیر .

اَنافس } [ع] (انفس) ك جمعی . پك نفیس اولان شیلر : انافس آثار ادبیه‌دندر .

اَنام } [ع] جمله مخلوق ، دنیاده بولونان انسانلر ، بوتون خلق : رب الانام ، سیدالانام ، مغبوط انام .

« آستین کرمی کیسهٔ ارزاق جهان »
« آستان حرمی قبلهٔ حاجات انام »
(نفعی)

« سکا اقرار ایله‌در صحت ایمان انام »
(نابی)

« دستگیر اولدی شهنشاهه‌ینه رب الانام »
(جوری)

« ای ملاذ امم وکهف انام دولت »
(منیف)

اَنامل } [ع] پارمق اوجی دیمك اولان [انمله] نك جمعی . مفردی همزه ومیمك اوچ درلو حرکه‌سیله جائزدر . لسانمزده کنایهٔ ال معناسنده وجمعی مفردندن زیاده استعمال اولونور .

« انامل کرمك حل ایدر امیدم اودر »
« اولورسه رشتهٔ کارمده صدکره معقود »
(ثابت)

« مقطوعدر انامل انکارمز بزم »
(حاذق)

اَنائِيَّت
اَنانِيَّت
[ع مولداتدن] بنلك، محویت مقابلی :

« لاف دعوای انانیت نه لایق عاقله »
« هرکسك عالمده بیك مافوقی بیك مادونی وار »
(مخلص اسعد پاشا)

« رسم انانیتی اولوب هبا »
« بولدی او بیچاره بقا در فنا »
(نابی)

اَنانی [ف] کندینی دکرلی ظن ایدن جاهل، احمق، بایاغی، آشاغی آدم :

«هیچ فاضله ترجیح اولونورمی مرد انانی»
(شریف)

اَنْبار [ع] مفردی قوللانیلماز. ایچنده ذخائر و اشیا صاقلانیلان بنایه (نبر) دینیرکه جمعی (انبار) در . ترکجه‌ده همزهٔ ممدوده ایله (آنبار) مفرد حکمنده استعمال اولونور . « لهجهٔ عثمانی »ده (انبار) ك یونانیدن مأخوذ اولدیغی کوستریلورسه‌ده یاکلشدر . ارزاق انباری، ذخیره انباری ، قرق انبار :

« مجدد حوضلر، انبارلر، آلات یاپدیردی »
« بتون ترسانه‌نك اکمال اولندی نیسه نقصانی »
(مدحیه)

« دقیق نظمی فاضل پیده ایت تنورتاریخه »
« حبوباتك اوکوز لیمانـه طرح اولدی انباری »
(۱۲۰۷ — میر فاضل)

اَنْباز [ف] شریك، شبیه، اورتاق، اش : خدای بی انباز .

« در بر رحمت یزدان بی انبازدن غیری »
(عونی)

« معراج خیاله ایله‌یوب ساز »
« ایسترکه مسیحه اولسون انباز »
(شیخ غالب)

« او انباز ، او صیاد جان »
« کفن دوزه اولمش شریك عنان »
(عزت ملا)

اَنْباز [ع] لقب کبی صوکره‌دن طاقیلان آد معناسنه اولان (نَبَز) ك جمعی . تفریق معنی ایچون یازلدی .

اَنْباغ [ف] برار کیمسه‌نك تحت نکاحنده بولونان قادینلرك هر بری ، اورتاقلر . قوللانیلماز .

اَنْبان
اَنْبانه
[ف] طاغارجق، هکبه :

«اولمه‌ای طبع خریص انبان کشای اضطراب»
(نابی)

اَنْبانچه [ف] کوچوك طاغارجق، اوفاق هکبه ، چانطه .

اَنْبُر [ف] اوجاق و آتشی قارشدیرمغه مخصوص آلت، ترکجه‌سی دمیر «اکسو» و یاخود «قیصاج» در.

أَنْبوشَه { [ا] آغاج كوكاری . ﴿ برآلاسی . باتاتس كبی
شیلردر .

أَنْبُوه { [ف] چوقلق ، غلبه‌لك ،
ازدحام : كروه انبوه .

فارسیده واوك حذفیله (اَنْبُهْ) طرزنده
تلفظی جائز ایسه‌ده لسانمزده اوصورتله
قوللانلمامليدر : [... انبوه اندوهك
تواردی على التواليدر — مكتوب —
سری پاشا]

أَنْبِیاء { [ع] پیغمبر دیمك اولان
(نَبی) نك جمعی : خاتم
الانبیاء = حضرت محمد صلی الله علیه
وسلم .

« نه كشور اوسته‌رایتكش جهاداولسه‌ك »
« اولور تعاونه ارواح انبیا مأمور »
(نابی)

« تا حشر اوشاه انبیایه »
« اولسون صلواة بی نهایه »
(لا)

« جبریل وار خبر ویر اوسلطان انبیایه »
« دوشدی حسین آتندن صحرای كربلایه »
(كاظم پاشا)

« احمد مرسل امام انبیا كیم ذاتیدر »
(وله) .

أَنْتَاری { [مولداندن] بعض
كتابلرده اصلی «عنتری»
اولمق اوزره كوسترلمشدر . اوحالده
رنكلی مایمون دیمك اولان « عَنْتَر »ه
بریاء نسبت علاوه ایدیلوب « عنتری »
دنیلمش ویرنوع لباس ، ثوب دیمك
اولان انتارینك رنكلی بولونماسی
حسبیله بویله تسمیه وتشبیه ایدلمش اولماسی
محتملدر .

أَنْتَرَه‌صُو { [ایتالیانجه‌دن] آدمك
كندی چیقاری یعنی
كاری ، منفعت واستفاده ذاتیه .
(آنتره) صورتیله‌ده قوللانیلیر .

أَنْتَرِيقَه { [فرانسزجه‌دن] افساد ،
حیله ، دوزن ، اویون .

(أَنْتَرِيغان) حیله‌كار ، مفسد ، دوزنجی .

أَنْجام { [ف] نهایت ، عاقبت ،
صوك : انجام‌كار = ایشك
صوكی .

« مبارك اوله صبح وشامنك آغازوانجامی »
(نفعی)

« بونه انجامی یوق تغابندر »
« بشره‌شان‌ویرن تعاوندر »
(معلم ناجی)

« چنبر دائرهٔ مجلسی چرخ عشرت »
« دوربزمی طرب آغازومسرت انجام »
(نفعی)

« انجامه ایرر موسم كل خارده قالماز »
(نیلی)

« یوزمشقت چكسه كام دل ظاپار انجام‌كار »
(فضولی)

أَنْجُدان { [ع] برآغاجدركه قاصنی
دنیلن علاج آندن حاصل
اولور .

أَنْجُم { بیلدیز دیمك اولان (نَجْم)ك
جمعی .

« انجم ایله عالی طـوناندك »
« هر نجمده بیك جهان یاراتدك »
(لا)

«لطفنی اعلاوادنا کوردیکك اعلان ایدر»
«آسمانده نقد انجم ، خاکده کنج دفین»
(نفعی)

« نجم رخشان شراره مهر پر انوار شمع»
(ریاضی)

«صائمه انجمله شفق اولمش عرقریز حجاب»
(نظیم)

«عکسیدر آنك فلکده خرمن انجم دکل»
(نفعی)

«نظم قرآن کبی ای انجم رخشان هدی»
« سزی استاد فلك ایتمه دی تنظیر هنوز»
« معلم ناجی »

اَنْجُمَن { [ف] مجلس ، جمعیت ، طـاقم : انجمن دانش ، انجمن کبار .
«ایاغ میدن ال چك آرزوی انجمندن کچ»
(نوری)

اَنْجَرَ { [ع] کمی دمیری . (لنکر)ك معربیدر .

اَنْجُوغ { [ف] اوجاق . عربجه سی (کوز) و (کره) در .

اَنْجیر { [ف] بیلدیکمز میوه : ازمیرك قوری انجیری مشهوردر. لسانمزده همزه نك کسر یله تلفظ اولونور .

اَنْحاء { [ع] (نحو)ك جمعی . طرفلر ، جهتلر ، یاکنر : انحای بادیه . مفردی بومعنـاده استعمال اولونماز .

[بوروضهٔ وسیع الانحانك بركوشه سنده شمدیکی ایمپراطورك پدری فرهدریقك وزوجه سنك مزاری موجوددر — شارلوتنبورغ سرایی — سعدالله پاشا]
[زیر وبالا واطراف و انحایه آره صیره لاقیدانه عطف نظر ایدر و متعاقباً عالم حیرت وفکرته دوشر قالیردی — محسن بك — اکرم]

اَنْحَس { [ع] پك نحوستلی ، اك اوغورسز: [چون انحس اوقاتده واضعف حالاتده حضـورلرینه کیتدم — فضولی]

اَنْداء | **اَنْدِیَه** | [ع] شبنم ، چی معناسـنه اولان (ندی) نك جمعی . قوللانیلماز .

اَنْداخْت { [ف] آتمـه ، آتلمه : انداخت اولونان طوب .
طوپلرك انداختی ، فشنك انداختی .
انداخت ایتمك = آتمق .

اَنْداخْتَه { [ف] آتیلمش : انداختهٔ میدان سفلت . [احبادن برینك صفحهٔ روینه انداخته ایلدکلری دخی پیرا منکرد خاطرعاطراولمق کرکدر — مکتوب — کانی]
« حل ایدر ناخن انداخته سی اول کرهی »
(نابی)

اَنْداد { [ع] مثـل ، نظیر ، اش معناسـنه اولان (نِدّ) ك جمعی : بی انداد = نظیری ، اشی یوق . مفرد حکمنـده استعمـال اولونور ، مفردی هیچ قوللانیلماز .

«کیم‌که وارمثل وشبیهی بولونورعالمده»
«منحصر ساکه فقط رتبهٔ نفی انداد»
(نابی)
«نه بختیار کروهز، نه موطلو طائفه‌یز»
«که ایله‌مش بزه احسان خدای بی انداد»
(معلم فیضی)

اَنْداز { [ف] لساتمزده اسم فاعل حکمنده وآتیجی معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر: سلاح انداز، نکه انداز. [ستون سفینهٔ عبودیتنامه‌یه کشیده ایدرك بوصورتله لنکر انداز مرسای بیان اولورکه — شناسی]
«اوله‌لر تحت الثراده کاوو ماهی مضطرب»
«اولسه کرفوق العلاده سایه انداز وقار»
(نظیم)
«یاراشوراطلس چرخ اولسه آکا پای انداز»
(نفعی)
«نوله دو نسه بهشته سایه‌اندازاولدیغی کلشن»
(صبری)
«بحره عکس اندازاولورکویا جبالك صورتی»
(نورس)

اَنْدازَه { [ف] بیلدیکمز اولچو. آلتمش سانتیمترو در. اصلی هندسه، یاخود هندیزه ظن ایدنلر بولونمش ایسه‌ده طوغریسی (انداختن) مصدرندن مشتق «انداز» ك صوکنه بر هاء حصریه علاوه‌سیله بر نوع کوچك آرشونه اطلاق قیلندیغی تتبعات واقعه‌دن آکلاشلمشدر. § مجازاً حد، تخمین معنالرنده‌ده قوللانیلیر. که‌ودزه اندازه دن خارج سوز سویله‌دی. اندازه‌سندن دیشاری ایش کورن عاقبت پشیمان اولور. [یکیتلك قولنه نشان دوکلك، اندازه بوبی صارق صارمق.. دکلدر — قوجه سکبان باشی]
«سوق تقدیرده اندازه ومیزان اولماز»
(بکلکجی عزت)
«متاع نطقنه کلك ادیب غیب اندازه»
(صبری)
«هر نه دکلو همته اندازه اولمازسه‌یته»
(جوری)

اَنْدام { [ف] بدن، بوی: کل اندام، نازك اندام، خوش اندام. [اندام آیینه‌سی] = انسانك بدنی تماميله کوسترن بیوك آیینه. § وجودك بیچمی، لطافت وتناسب بدن: اندامل = بوبی متناسب. اندامسز = بدنی بیچمسز. [براندامه مالك که تناسبی نظارنی هالك — فرهدریقك زوجه‌سی حقنده — سعدالله پاشا]، [بدایع پسند اولان کوکلر ایچون حسن اندامنه مفتون اولمامق احتمالك خارجنده‌در — لوندره — کمال]، [بعضاً رنکین بر قوس قزحه آصیلیر عرض اندام ایدر — اکرم]
«اوکل اندام برآل شاله بورونسون بورونسون»
«اوجی کوکلم کبی آردنجه سورونسون بورونسون»
(واصف)
«حلقهٔ کیسوی خوبان ملایم اندام»
(نابی)
«نه‌درتناسب اندام وحسن نقش ونکار»
(لا)

اَنْداوَه { [ف] صیواجیلرك قوللا- ندقلری آلت، مالا .

اَنْدَرْ { [ع] اڭ، پك نادر : [اویله سنك ایسه عصرمزده وجودی یوق درجه‌سنده اندرایدوکنی دوشونه‌لی‌یز — مکتوب — سری پاشا] [مجوهر ساعت ایله تعیین ایدیلان اوقاتك قیمتلیسی اندردر — پژمرده — اکرم]

اَنْدَرْ { [ف] ادات ظرفیت . ترکجه (ده) و (ایچنده) کبیدر. دائما عربی و یاخود فارسی ایکی کلمه آراسنده استعمال اولونور. کلمات ترکیه بیننده استعمالی جائز دکلدر . مثلا « قات اندرقات » دینلسی یا گلمشدر . زیرا (قات) ترکجه‌در. بومثللو ترکیباتی اصلا قوللانمامليدر .

« دخان بحری کیسوی خم اندرخم حوری »
(نفعی)

« بلااندر بلادردلده دردعشق یاراتما »
« یارقلر آکه کیم بربویله سودادن مبرادر»
(وله)

«هر شهراوین ایله یوب صحننده برخرکاه نور»
«ایده هر وادی٘ برهولن جنان اندرجنان»
(حقی)

« عالم بهشت اندر بهشت هرکوشه برباغ ارم »
(نفعی)

« نه مشکل دردایمش یارب بوسودای محبت کیم »
« بلا اندر بلادر اظهاردن اضماری »
(کاظم پاشا)

« ابتلا خانه‌م حزین کوکلم حزین اندرحزین »
(معلم ناجی)

« دیرسین اسرارم بیلنسون حیرت اندرحیرتم »
« جان نهان جان ایچره اسرارك نهان اندرنهان »
(وله)

اَنْدَرَزْ / **اَنْدَرْزْ** { [ف] نصیحت، وصیت، تنبیه، اوکود ؛ اندر اوله‌رق قوللانیلمشدر.

اَنْدَرُون { [ف] برشیئك ایچ طرفی، داخلی، ایچ یوزی، قلب . (بیرون) ك ضدی . لسانمزده یالکز (درون) دها زیاده قوللانیلیر. اسکی زمانده (مابین همایون) تعبیری برنده (اندرون همایون) تعبیری استعمال اولونوردی . زمانمزده بو عنوان (خزینۀ همایون) و (خرقۀ سعادت) دائره‌لری خدمۀ مرتبه‌سنك بولوندقلری اسکی سرایه مخصوصدر : اندرون اغالری = دائرۀ مشار الیها خدمه‌سی دیمکدر . [اندرون ولایتده معهود ارضروم طریقندن ماعدا شوسه‌کبی آرابه یولی دکل — تحریرات رسمیه — سری پاشا]

« نیجه‌ییلاردر که‌اولمش سجده‌گاه مسلمین »
« اندرونده اولان حالات تمزی نشان »
(حاذق)

« ایلدم توجیه ایچ ایلدن داغ دل تیمارینی »
« اندرون سینه‌دن چیقسون چراغم اولسون آه »
(علی رضا)

اَنْدَرِی [ع] قالین ایپ، خلاط .

اَنْدَكْ { [ف] قلیل، آز § یاشی کوچوك :

« لفظی اندك اوله معناسی كثیر »
« ایتمه‌یه كیمسه‌یی اصلا تكدیر »
(نابی)

« طفل اندك ساله‌لك رسوای اولور دلداده‌سی »
(لا)
« خیلی دشوار ایش‌مش پیر نهاد عشقه »
« دلرباسی اوله بر كودك اندك ساله »
(حاذق)

اَنْدُوخْتَه { [ف] قازانیلمش، جمع ایدلمش .

اَنْدُوزْ { [ف] كسب ایدن، جمع ایله‌یجی، قازانیجی. قازانجی معناسنه اولان (اَنْدُوخْتَنْ) مصدرندن مشتقدر . بونك آخرینه بر یا علاوه‌سیله « اندوزی » دینیلیرسه (قازانورسك) معناسنه مضارع مخاطب اولور .

«دوشه‌نوب بزمه بساط طرب اندوز نشاط»
(نابی)
«بو عالم بر كتاب حكمت اندوز حقایقدر»
(نابی)
« بو روز مسعدت اندوز عید اكبرمی »
« كه ایله‌مش بتون اقوامی خرّم ودلشاد »
(معلم فیضی)
« اندیشه‌م ادیب حكم اندوز ازلدر »
(نفعی)
« كامل معرفت اندوز ملك »
(خاقانی)

اَنْدُودْ { [ف] پارلاق اولمق ایچون سوریلن، طلا اولونان، یالدیز :

« قدوم نوعروس زیور اندود خیالكله »
« بو شب دلخانهٔ تاریكم زپرسور دركویا »
(سری پاشا)
« اول ایتدی كلی چراغ بی‌دود »
« هم طشتنی نركسك زراندود »
(ریاضی)

اَنْدُوهْ { [ف] غصه ، غم ، كدر ، صیقنتی . فارسیده تخفیف ایله واوسز استعمالی جائز وادبیات قدیمه‌مزده بعضاً اوطرزده قوللانیلدیغی كورلمش ایسه‌ده اوّیله، نظمده ضرورتسز ونثرده هیچ قوللانیلمامليدر :

« كرچه اندوه ومحنتم چوقدر »
(فضولی)
« دهان غصه بر پیمانهٔ اندوه فرسادر »
(صبری)

اَنْدُوهْگِینْ و اَنْدُوهْنَاكْ { [ف] مكدر، محزون، ایچی صیقیلان ، صیقنتیلی .

«لشكر افرنجی دائم حق ایده اندوهكین»
(سروری)
« كیم اولوررشك وحسددن دائما اندوهكین»
(نفعی)

اَنْدِیشْ { [ف] دوشونیجی، دوشونن معناسنده تركیب ایله قوللانیلیر : دور اندیش = درین ، اوزاق دوشونن .

« كار اوّلده كیشی عاقبت اندیش كرك »
(لا)
« ای كج اندیش وغافل انسانلر »
(معلم ناجی)

أَنْدیشَه { [ف] فکر ، خیال ، دِوشونجه :

« اندیشه‌م اولور بوی لطیفیله معطر »
(نفعی)

« جلوهٔ شاهد نظمم اوقدر نازکدر »
« که قوماز خاطر اندیشه‌ده صبر و آرام »
(وله)

« الطفی بودرلودر اندیشه‌مك اما غضبی »
« کشور فتنه‌یی برلحظه‌ده ویران ایدر »
(جوری)

« کلیم طبعنه خورشید اندیشه یدبیضا »
(صبری)

« خستهٔ هجره دوادر وصل یار اندیشه‌سی »
(ساقزلی اسعد پاشا برادری ادهم)

زمانمزده صرف فکر وخیال معناسنده نادراً قوللانیلیر . شمدیکی معنای معروفی احترازلی دوشونجه ویاقورقودر : نه اندیشه ایدیبورسك .

« نه بر اندیشه‌سی نه بر غمی وار »
(اکرم)

« جان ویرر آدمه اندیشهٔ صهبای عدم »
(عاکف پاشا)

« دامن وصل کلی الدنمی قوردی دمبدم »
« اولماسه‌یدی بلبلك آزار خار اندیشه‌سی »
(ساقزلی اسعد پاشا برادری ادهم)

أَنْذال { [ع] بد اصل ، فرومایه ، سفیل ، خسیس معناسنه اولان (نَذل) و (نَذیل) ك جمعی .
فرومایه آدملر ، سفیللر . قوللانیلماز.

أَنْزُرُوت { [ع] بر دیکنلی آغاجده حاصل اولان قیرمزی وبیاض بر نوع صمغ درکه اطبا نزدنده معروفدر .

أَنْساب { [ع] اصل ، صوی دیمك اولان (نَسَب)ك جمعی :
علم الانساب .

أَنْسال { [ع] اولاد ، ذرّیت معناسنه (نَسل) ك جمعی .

أَنْسَب { [ع] پك ، اك مناسب : [مکتب داخلنده شویله بر احتیاط صنفی تشکیل ایدلمك البته اولی وانسبدر — عریضه — سری پاشا]
§ نظم بدیع ، کوزل شعر . عربیده (انسد) ده بو ایکنجی معناده قوللانیلیر.

أَنْسِجَه { [ع] طوقومه معناسنه (نَسْج)ك جمعی . اورمه‌لر ، قاشلر : انسجهٔ لطیفه ، انسجهٔ حریریه .

أَنْصاب { [ع] شر ، بلا ، بت معناسنه کلن (نُصُب) ك جمعی . مفردی اصلا قوللانیلماز. جمعی نادراً استعمال اولونمشدر .

أَنْصار { [ع] (ناصر) ك جمعی . وقت سعادتده (مدینهٔ منوره) ده ساکن اولان (اوس) و (خزرج) قبیله‌لرندن اعلای کلمة الله ایچون حضرت پیغمبره یاردیمجی اولان بختیاران امتدر.
مفردی بومعناده استعمال اولونماز:

« حیرت ایله پارمغن دیشلر کیم ایتسه استماع »
« پارمغندن ویردیکن شدت کونی انصاره صو »
(فضولی)

أَنْصارى { [ع] انصاردن اولان ذات: ابو ايوب انصارى، رضى الله عنه .

أَنْصاف { [ع] ياريم ديمك اولان (نِصْف) ڭ جمعى .

أَنْصَف { [ع] بك، اڭ انصافلى : انصف اصناف .

أَنْضاد { [ع] اشرفلى، ترتيبلى و سيرك معنالرينه كلن (نَضَد) و (نَضَد) ڭ جمعى. طوپراغك طبقاتنه ده (انضاد) اطلاق اولونور .

أَنْطَرُون { [ع] بر نوع اوتدركه ادويهٔ طبيه ترتيباتنده قوللانيلير . لسانمزده (قانطرون) ديتيلير .

أَنْظار { [ع] كوزڭ باقيشى، كوز ايله باقمه ديمك اولان (نَظَر) ڭ جمعى : انظار دقتى جالب . [جسيم اورمانلر انظار اولى الابصاره قوهٔ ناميه‌نك علائم قوت وكمالنى كوسترر — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]

[هنوز فلك مژكانه باشلامش اولان انظار — كمال]

« ناز ايله ايدنجه بزمه رفتار »
« لغزيده اولوردى پاى انظار »
(نابى)

« انظار لطفڭ ايتمش ايدم جلب افنديمك »
(لا)

« كوزلرم فيض جمالكدن كسيلدى عين نور »
« پيش انظارمده اولدى شمدى دنيا غرق نور »
(هاشم)

أَنْظام { [ع] بالقلرك قرنلرنده پيدا اولان يومورطه ديزيلرى .

أَنْعام { [آت ، دوه ، صيغير ، قويون كبى حيوانات، معناسنده. (نَعَم) ڭ جمعى . § سورهٔ انعامى حاوى اولان سور قرآنيه مجموعه‌سى.

أَنْعُم { [ع] (نِعَم) كبى بوده (نِعْمَت) ڭ جمعى . (نِعَم) نظمده ، نثرده و (أَنْعُم) يالكز نظمده قوللانيلير. § (أَنْعُم) مدينه‌ده برموقع.

أَنْف { [ع] بورون. (اَبُو الاَنْف)= بيوك بورونلى ، كبرلى .

(كَسْرِ أَنْف) = بورون. قيرمق ديمك ايسه‌ده مجازاً كبر قيرمق معناسنده وتحقير متكبر مقامنده قوللانيلير :

« كورينوردى او نبى عربى »
« قارشودن مرتفع الانف كبى »
(خاقانى)

«شولقدر خوب ايدى اول انف شريف»
«كه ايده‌من اهل معارف تعريف»
(وله)

أَنْفار { [ع] جماعت ، خلق معناسنه اولان (نَفَر) ڭ جمعى . (نَفْره) ده بومعناده قوللانيله‌بيلير . مفردى زياده قوللانيلير .

أَنْفاس { [ع] صولوق معناسنه (نَفَس) ڭ جمعى . صولوقلر : انفاس معدوده . § اوليا واعزه مرتبه‌سنده بولونان ذوات عاليه‌نك

سوزلری : آق شمس الدین کبی بر پیر محترمك انفاس خیریه سندن استفاده ایتمکله. [تحصیل علمه تسویق وتشویق ایتمسنی وصیت ایتدکدن صکره اکمال انفاس معدوده ایلمشدر — امام غزالی — حمید وهبی]

«نطقی مغز روح انفاس لطیف عیسوی»
(نفعی)

«ذات اعلاسی وجود وعدمك صاحبی در»
«اهل انفاسه حیات واجلك واهبی در»
(شناسی)

« ایدوب عالمه بخش حیات انفاس رحمانی »
(نابی)

«روح بخش اولدی مسیحا صفت انفاس بهار»
(باقی)

«عالم حیات نو بولور جانلر باغشلار دمبدم»
«انفاس روح اللهدر گویا نسیم صبحدم»
(باقی)

« لب جاننده نهفته دم انفاس مسیح »
« می تابنده عیان نور خداوند وحید »
(کاظم پاشا)

أَنْفَس [ع] الك ، پك نفیس : انفس آثار، انفس اطعمه. [آنلرك مظهر فیض اقدس اولان نفس انفسلرندن تبرك واستمداد ایله — طاش کوپریلی زاده کمال الدین]

أَنْفُس [ع] جانلی جسم دیمك اولان (نفس) ك جمعی. (انفس) اکثریا آفاق ایله برابر قوللانیلیر . (نفس) ك جمع دیکری اولان (نُفُوس) باشقه مقامده استعمال اولونور :

« دست اعجازکده اظهار ایتدیکی آیات ایله »
« انفس وآفاقی حیران ایتدی قرآنك سنك »
(معلم ناجی)

« ای مهر نبوت سنی قابلمیدر انکار؟ »
« پرشعشعه درفیضك ایله انفس وآفاق »
(معلم ناجی)

أَنْفَال [ع] غنیمت معناسنه اولان (نَفَل) ك جمعی . [جمع انفال فکریله سرحد اسلامی تجاوز ایتدکلری اجلدن — تاریخ عبدالقادر]

أَنْفَع [ع] پك، الك نافع، چوق فائده‌لی :

« دردمند کنهه خار رهك نافعدر »
« نه قدر انفع ایسه خسته‌یه نیش فصّاد »
(نابی)

أَنْفِیَّه [ع مولداتدن] توز توتوندن یاپیلیر وبورونه چکیلیر مکیفاتدن برنوعدر :

« خوشجه برکیف ایدی انفیه خبیث »
« ایتمه‌سه ریش و بورونی تلویث »
(وهبی)

أَنْقَاض [ع] بنا بوزونتیسی، بنا ییقینتیسی دیمك اولان (نُقض) و (نِقض) ك جمعی، مفردی قوللانیلماز : انقاض التندن چیقاریلان مجروحین شفایاب اولدی.

« یایدی انقاض المدن بنی‌نای عدم »
(عاکف پاشا)

اَنقَص { [ع] پك ناقص ، الڭ نقصان .

اَنكِحه { [ع] (نكاح) اڭ جمعى . مفردى چوق قوللانيلير .

اَنكَر { [ع] پك بدء الڭ وحشى ، پك چركين : ادها رفع صوت ايلاميه، زيرا اصواتڭ انكرى رفعى در . — موضوعات العلوم]

اَنگُزَد { [ف] برنوع علاجدر كه تركجه قاصنى ديرلر .

(اَنجُدان) ويا (اَنجُدان) دينيلن آغاجده حاصل اولور . عربجه سى (حلتيت) در .

اَنگبين { [ف] عسل ، بال ، آريلرڭ پيدا ايتديكى طاتلى . كافڭ ضميله استعمالى مشهوردر .

اَنگُروس { [اسم] عثمانلى تاريخلرنده بونامه چوق تصادف اولونور . اصلى (اونغروس) ويا خود (هونغرواس) دركه مجار قومى ديمكدر :

« باش اگدى آب تيغنكه كفار انكروس »
(باقى)

اَنگشت { [ف] كومور . عربجه سى (فحم) در .

اَنگُشت [ف] پارماق :

« انكشت خطا اوزاتمه اويله »
« بش بيتنه برنظيره سويله »
(شيخ غالب)
« يا انكشت اشارتدر ياخود ابروى ايمادر »
(صبرى)

« كاه انكشت محاسن كبى لعلن اموب »
« دانهٔ عناب ايله نوش شراب ايتمز ميسڭ »
(نديم)
« زار در قبض ايله بسطڭ دوسر انكشتنده »
(نابى)
« ماه نو دريافلاك رفع ايله يوب انكشتنى »
(كاظم پاشا)
« انكشتى كنار غبغبنده »
« مقهورينه برنظرله خاموش »
(اكرم)
« جوربر دولتى مانندهٔ فانوس خيال »
« شمع انكشت خرد له آنكا لايق خاتم »
(نابى)
« هربر انكشت همايونى آنڭ »
« قلم صنعى ايدى مولاناڭ »
(خاقانى)

اَنگُشت بَردِهان { [ف] متحير ، متعجب .

« انكشت بردهان حيرت » تعبيرنده [حيرت] لفظى لزومسزدر .

اَنگُشتَر { [ف] يوزوك ؛ بعضاً نظمده « انكشترين »

اَنگشترى { طرزنده قوللا- نيلشدر :

« عالى تسخير ايچون خاتم نه لازم طبعمه »
« بن سليمان خيالم نيلهيم انكشترى »
(نفعى)
« مالك ملك سليم ندر كداى كويى كيم »
« طعن ايدر ياقوت مهره كوهر انكشترى »
(نظيم)
« بردم آرام ايله مزدى ديوده انكشترين »
(نفعى)

اَنْگُشت سُتُرْكْ { [ف] باش پارمق . عربیده (اَبهام) در . « سُتُرْك » ایله « بُزُرْك » آراسنده فرق واردر . (بزرك) اعمّدر . جثه ورتبه‌ده حاصلی هرشیده بحسب الوضع استعمال اولونور . (سُتُرْك) اخصّدر . یالکز جثه‌ده قوللانیلیر . « سُتُرْك » لُجوج ، بهادر ، سرکش ، یوزسز معنالرینه‌ده کلیر .

اَنْگُشت نُما { [ف] پارمقله کوستریلن ، مشهور ، معروف . « مشار بالبنان » کبی .

« علویّت فطریه‌ده انکشت نماسین »
« بکزر روشك حیدره برشانلی فتاسین »
(معلم ناجی)

اَنْگُشتَنَه { [ف] ترزی ، یورغانجی یوکسوکی .

اَنْگُشْتَه { [ف] خرمن صاوورمق ایچون قوللانیلان صاپلی ، چاتال آلت که ترکجه‌سی «یابا» در .

اَنْگِلْیُونْ { [ف] انجیل § برنقشلی ، رنکلی قماش § نقاش مشهور (مانی) نك یاپدیغی رسملری حاوی مجموعه‌سیدر که نام دیکری (اَرتَنَك) در . (اَنْگِلْیُونْ) ی کافك فتحیله اوقومق یاکلشدر . سبك فارسی‌یه تطبیقاً کسر کاف ایله تلفظ ایتمه‌لیدر : فارسیده لامك کسری ده جائزدر .

« کلك مانیٔ قدرله صفحات عالم »
« اولدی ممکونهٔ نقش ورق انکلیون »
(منیف)

« آ کلسه دیر مغان ایچره کرمناجاتی »
« کلیر سجوده تصاویر صحف انکلیون »
(لا)

اَنْگِنار { [معروف نبات] اصلی « کنکر » « انکنار » لفظنك لهجهٔ عثمانیه‌ده « محفف اوله‌رق یونانیده کنار » دیدکاری کوستریلور . دیکر برکتابده بونك عکسی بیان ایدیلیور . اصلنك (کنکر) ایدوکی تصدیق ایدلدکدن صوکره « انکنار » لفظنك (کنار) لفظ یونانیسندن محرف دکل احمد وفیق پاشا مرحومك ظن ایتدیکی کبی (کنار) ك [انکنار] دن محرف اولمسی اغلب احتمالدر .

اَنْگُور { [ف] اوزوم . (آب انکور) = اوزوم صویی یعنی شراب :

« عشق سینه‌کده نهان ایله مجازی ایسه‌ده »
« آب انکور خم ایچنده کیده‌رك باده اولور »
(لا)

« آفتابك ایشیدر غوزلی انکور ایتمك »
(نابی)

« صانماك بزی کیم شیرهٔ انکور ایله مستز »
(روحی)

اَنْگیز { [ف] قوپاریجی ، دپره‌تیجی ، قاریشدیریجی . معنالرینه اوله‌رق ترکیب ایله قوللانیلیر : ناز انکیز .

« هم مكدّر ، هم صفا انكيز اولور »
« ذوق بر حزن سرور آميز اولور »
(غازى ارطغرل — معلم ناجى)

« بزم غمده چشممز بر شمع شوق انكيز اولور »
(نفعى)

« بر كلستاندر قصيده م كيم صفا ويرمش آكا »
« بو نشاط انكيز وجانپرور غزل ماننده آب »
(نفعى)

اَنگيختَه { [ف] ديره نمك ، قوپارمق ، يوقاريلاتمق كبى معنالره دلالت ايدن (اَنگيختن) مصدرندن اسم مفعول . قوپارلمش ، اويناتلمش ، يوكسلدلمش ، قاريشديرلمش كبى معنالرى حاويدر :

« بو نقوش عجب انگيختهٔ بوقلمون »
(منيف)

اَنْمَلَه { [ع] پارماق اوجى . كنايةً ال معناسنده قوللانيلير . همزه و ميمك حركات ثلثه سيله تلفظى جائزدر : [بو دفعه دخى كتاب نفيس افضلانه لرى انمله زيب تكريم وتقديس اولدى — مكتوبات سرى پاشا]

« ريشهٔ ساق درخت انملهٔ دست غصون »
(منيف)

اَنْمُوذَج [ع] نمونه ، اورنه‌ك . (نموده) ويا (نمونه) نك معربيدر . عربيده فصيحى (نموذج) در : [بعضاً الك عادى بر آدمك لسانندن بك ساده ، فقط روحلى ، آهنكلى بر سوز ايشيديليركه انموذج بلاغت اوله رق مجموعهٔ ادبياته قيد ايدلمكه شايسته كوريلير . ايشته كويلينك اودوز كون ، اوتوز سوزلرى بو جشيد كلاملردن ايدى] ، [لوندره يه انموذج عالم دنيلسه مبالغه دكلدر — كمال] ، [بر مصور ماهرك انموذج حسن بى قصور اولمق اوزره رسم ايتديكى — اكرم]

اَنَّه { [ع] چوق ايكله‌ين ، زياده (انين) ايديجى ، ايدن .

اَنْواح { [ع] فريادايتمك ، آغلامق معناسنه اولان (نَوح) ك جمعى . اولويه آغلايان قادينلر . بعض محللرده مثلا مصرده ميتك اذكار جيله سنى بيان ايله آغلامق وآه وانين ايله‌مك ايچون اجرتله قادينلر طوتيليركه آنلره (نوحه‌كر) و (نوحه‌زن) دينيلير .

اَنْوار { [ع] آيدينلق ، پارلاقلق ديمك اولان (نور) ك جمعى : [جهانى بر صبح صفاى آسايشك انوار لطافتنه غرق اولمش — كمال]

« مانند فروغ مهر نوّار »
« اقطاره ايدردى نشر انوار »
(لا)

« بووجه ايله قاپلادى عيانى »
« انوار محمدى جهانى »
(لا)

« خاطرك مهبط انوار شئون لاريب »
(حق)

« سمى پيمانهٔ انوار خطاب عزت »
(كاظم پاشا)

« ولايت خازن انوار سر الغيب لايحصى »
(نابى)

أَنْواعْ { [ع] جشيد، درلو معناسنه كلن (نَوع) كُ جمعى :

(نَوع) جنسدن اخص اولان ، مثلا « حيوان » ديرى ديمكدر . « انسان » آندن اخص وآنك نوعى در :

« دستور مكرم كه خدا ذاتى ايتمش »
« انواع مكارمله كرم كستر عالم »
(نشاطى)

« ضميرجاهنه انواع دانش وعرفان »
(نابى)

أَنْوَرْ { [ع] اثـ، پك نورلو، پارلاق، كوزل :

« كشف ايت نقابكى يرى كوكى منور ايت »
« بو عالم عناصرى فردوس انور ايت »
(زينب خانم)

« اولدى رأى انورك كويا كه بر بيدار شمع »
(رياضى)

« دوشنده سبز اولسه مه انور عالم »
(رياضى)

« مهر انور كبى تابنده ايدى »
(خاقانى)

« دولتك انور اعصارى اولان عصرنده »
« اولدى انوار معارفله جهان مالامال »
(معلم ناجى)

« جام لعلكدر سنك آيينه روح انورك »
(باقى)

أَنُوقْ [ع] قارتال دينيلن قوش .

أَنْهارْ { [ع] ايرماق، چاى معناسنه اولان (نَهر) كُ جمعى .
أَنْهُرْ { ايكنجيسى نادراً قوللانيلير : تعميق انهار عملياتى.

[منابع انهاره وصوغوق صولره مخصوص اولان آلا باليقلر چيقار — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]

« ايشيكى طاشى ايمش يوز سورهجك حيف ديو »
« طاشدن طاشه اورر باشنى شمدى انهار »
(باقى)

« خطوط مختلف ومستقيمى انهارك »
(فضولى)

« منبع انهار آب مكرمت »
(لا)

« كانجه باد صبا كبى خرده رفتاره »
« يول اوزره طرح ايدر اشكال موج انهارى »
(نفعى)

أَنِيسْ { [ع] انس والفت ايدن آدم § دوست ، يار :

« اولسهم غم عالمه كرفتار »
« انجق سن ايدك انيس وغمخوار »
(فضولى)

« روحنك سنسين نديم خوشدمى »
« كوكلنك سنسين انيس محرمى »
(ترنم — اكرم)

« جست جو ايلهمه ياران وجليس »
« كتب فاخره وش وارمى انيس »
(وهبى)

« انيس وغمكسارم سنسين انجق شام غربتده »
(لا)

أَنِيسَه [ع] آنش ، اوذ .

أَنِيق [ع] كوزل، ظريف، عجيب، غريب شى : [تدوين كتب نفيسة انيقه ده اول مرتبه تمهيد مهاد سعى واجتهاد — موضوعات العلوم]

آنين { [ع] اوف ایتمك، ایکله‌مك، ایکلتی : آه و انین .

«زائل اولادی یر یوزندن ناله آه‌وانین»

(لا)

«ایشیدوب کلبانك اسلامی عدوایتدی انین»

(سروری)

« شب وروز ایدردی انین وفغان »

« طایانمازدی اولسه اکر بنده‌جان »

(عزت ملا)

« نه بر انین تألم، نه بر نوای تأثر »

(اکرم)

اوائل { [ع] باشلامه، اولك، اسکی، کچمش کبی معنالره دلالت ایدن (اوّل) ك جمعی، ابتدالر : شهر صیام اوائلنده ایدی که . [بورموز اوائلندن اولمق ملحوظدر — ماروت — مورخ عاصم .]

اوابد { [ع] وقایع مشهوره، اسلاف واشعار پسندیده معناسنه اولان (آبده) نك جمعی : اوابد سلیمیه، اوابد اعاظم، اوابد ادبا .

اواخر { [ع] صوك معناسنه اولان (آخر) ك جمعی صوکلر : رمضان اواخری . [ثناورلری ایسه مارتك اواخرینه قدر طربزونده بولندیغم حالده — مکتوب — سری پاشا]

« اندن صوکره کلیر اواخر »

« بو صنفده شاعرا ولدی نادر »

(لا)

اواسط { [ع] اورته معناسنه (اوسط) ك جمعی : رمضانك اواسطی .

« اسلاف و اواسط و اواخر »

(لا)

« اندن نابی‌یه دك اواسط »

(لا)

[بز بو عاداتك اوائلنی نقصان مقدمات علیه واواسطنی مقتضای تعصبات دینیه دیه‌رك — اطلاق الافکار — ادهم پرتو پاشا]

اواضح { هر آیك اون اوچنجی، اون دردنجی، اون بشنجی کیجه‌لرینه اطلاق اولونور .

اواغی { [ع] [آغیه] نك جمعی . ترلاوبوستانلری صولامق ایچون آچیلان حرقلر، صو آقه‌جق یر . قوللانیلماز .

اوامر { [ع] بویوروق، بویورمه دیمك اولان (امر) ك جمعی : اوامر علیه، اوامر ونواهی . [تبلیغ اولنه‌جق اوامرك انفاذ و اجراسنده ممکن اوله‌بیلدیکی قدر التزام سرعت = تحریرات عمومیه — سری پاشا .]

« سنك لطفکله جاریدر اوامر »

« سنك خوفکله مرعیدر نواهی »

(اکرم)

اوان { [ع] وقت، زمان . غلط اوله‌رق (آوان) تلفظ ایتمه‌ملیدر : [قحط وغلا اوانسنده فقرای اهالی‌یه‌بك زیاده معاونت انسانیتکارانه‌ده بولندیغی ..] بونك همزه‌سنی مد ایله اوقویانلرك خطاسنی بیان ایچون (ابن

كمال) مرحومك نظم ايتمش اولديغى قطعهٔ عربيه‌يى سرى پاشا مرحوم صورت آتيه‌ده ترجمه ايتمشيدى .

« ايشتدكمى سن ابناى زمانى »
« نصل ممدود اوقور لفظ اوانى »
« اكر اوهامنه خلقك اويارسه‌ك »
« صيقارسك بوش يره‌روح روانى »

اَوانى { [ع] قاب ، ظرف معناسنه اولان (اِنا ء)نك جمعى ، قابلر . مدايله (آوانى) ياكلشدر . [ميدانده اوته‌يه برى‌يه آتلمش براقلمش بر چوق مجوهرات واوانىٔ سيم وزر وسائر ذى قيمت اشيا بولمشلر — محسن بك — اكرم]

اَوّاه { [ع] چوق آه ونياز ايدن ، يوركى يانيق ، مرحمتلى § ايمان قوى صاحبى ، علم دينده متبحر : شيخ‌الاسلام ابوالسعود براوّاه مسعود ايدى .

« اولور اولمازى يارين مظهر غفرانى آللهك »
« حضور عزتنده سرّىٔ اوّاهى كودسونلر »
(سرى پاشا)

اَوْب { [ع] طرف ، وجه : صوب مكارم اوب .

اَوْباش { [ع] جمع . مفردى بولونان (وبش) هيچ قوللانيلماز . « اوباش » تربيه‌سز ، شرير ، چاپقين معناسنده ومفرد حكمنده قوللانيليرز : اوباش محله = زقاق چاپقينى . [اوباشانه] = تربيه‌سزه ، چاپقينه ياقيشه‌جق صورتده .

«ميل مسجدى ايدر ميكده‌لر اوباشى»
(فضولى)

اَوْتاد { [ع] آغاج وياد مير قازيق ، ديره‌ك معناسنه اولان (وَتَد) ك جمعى : [عالى ابدع نظام اوزره ابداع وايجاد وآنكا ارضى مهاد وجبالى اوتاد ايدوب — موضوعات العلوم]

« خيمهٔ رفعتنك حفظنه اولمش قائم »
« عالمك چار جهاتنده معين اوتاد »
(نابى)

« سراى دولتنه شهر يملك چاروب »
« ختام رفعتنه انجم فلك اوتاد »
(نفعى)

معانىٔ سائره‌ده صورت استعماللرى آتيده‌كى مثاللرده كوريليرز : (اوتاد الارض) = طاغلر . (اوتاد البلاد) = كبرا ورؤسا .

« ظاهر بناسى برينك كاركر اولمز »
« باطنده كبى قطب جهان كيميسى اوتاد »
(عالى)

« ضبط اوتاد رجال ايله بوله استحكام »
(نابى)

اَوْتار { [ع] ياى اپى ، كيريش ديمك اولان (وَتَر) ك جمعى : اهتزاز اوتار .

« ايله من كيمسه بوكون كيمسه الندن ناله »
« بزم عشرتده مكر مطرب الندن اوتار »
(باقى)

اَوْثان { [ع] صنم، بت معناسنه كلن (وثن) ك جمعى : اصنام. امحاى اوثان .
«حافظ دوات ودرهم كش اوثان ضلال»
(لا)

اَوْثَق { زياده محكم، صاغلام § الك چوق اعتماد اولونان، اينانيله جق اولان : [وشـول اوثق عصام كه بى انقطاع وانفصام اولان ــ موضوعات العلوم]

اَوْج { (حَضيض) ك ضـدى . يوكسك، نقطهٔ علياء، كوا- كبك يره غايت بعدى اولان درجه :
« نيرّ اوج رسالت مشرق نورظهور »
(كاظم پاشا)
«نيجه دريا سرامواجى ايرمش اوج افلاكه»
(رياضى)
« اوج اعلاى معارفده همادر خامهم »
(رشيد پاشا)
« اوج افلاكى طوتار زمزمهٔ وجدملك »
(اسماعيل پاشازاده حقى)
« قاشلرى آراسن ايتمشدى خدا »
« اوج افـلاك شر يعتـده سها »
(خاقانى)

اَوْجار { [ع] آوجيلر طرفـندن ايچلرنده كيزلنمك ايچون ياپيلان چوقورلر، سپرلر .

اَوْجاع { [ع] صـانجى، آغرى معناسنه (وجع) ك جمعى : اوجاع شديده .

اَوْجَب { [ع] بك، الك واجب : اوجب وجاب .

اَوْجَر { [ع] بك چكينيجى، الك محترز : قفص اوجر .

اَوْجَل [ع] چوق قورقاق آدم .

اَوْجكير { [ف] يوكسكه چيقان، چيقيجى، يوكسـلن : نالهٔ اوجكير .

اَوْجَه { [ع] الك وجهـلى، بك موجّه، الك مناسبتلى .

اَوْحال { [ع] بالچيق، صيواديك اولان (وحل) ك جمعى. مكان معناسنده كلير. قوللانيلماز.

اَوْحَد { [ع] يكانه، تك، بردانه: حاجى اوحد .

اَوْحَش { [ع] الك، بك وحشى، چوق وحشتلى : اوحش سباع ، اوحش افاعى « برهزيليا » ده (آمازون) واديلرنده چوق بولونور.

اَوِدّاء، اَوْداد، اَوُدّ { [ع] صادق دوست، خيرخـواه ديمك اولان (وديد) ك جمعى، حقيقى دوستلر : اوداى قديمه. لسانمزده (اودّاء) دن ماعـداسى قوللانيلماز . محب كبى رفيق كبى بونك مفردى ده قوللانيلسه ايى اولور .

اَوْدِيَه { دره معناسنه (وادى) نك جمعى ، دره‌لر . تشـديد ايله ياكلشدر . مفردى زياده ، جمعى نادراً قوللانيليرر .

آوراد { [ع] جزء ديمك اولان (وِرد) ك جمعى . قرآن كريمده قرائتى اعتياد اولونان جزؤلر، قسملر . § هروقت ديلده و آغزده طولاشان سوز : آرتق بومادهيى اوراد ايدندى .

« اوله ارباب دل جمله محبّ »
« ثناسن ايدهلر اوراده منضم »
(نفعى)

« نه تسخير ايتدى كلزارىنه اوردى آتشه خارى »
« ينه طورمازاو قودسك روزشب اوراد اى بلبل »
(بهايى)

« ايلرم حزن ايله بومصرعى اورادزبان »
(واصف)

« اوبماسون لوح اجابتده مقام رغبت »
« ايتمهين نامكى ديباجهٔ ذكرواوراد »
(نابى)

« مدحتى سبحهٔ سكان فلك »
« نعتى اوراد سحركاه ملك »
(خاقانى)

لسانمزده مفردى بعضاً چيچك معناسنهده قوللانيلير .

آوراق { [ع] ياپراق ديمك اولان (وَرَق) ك جمعى . آغاج ايله كاغد ياپراقلر ينك تفريقنه لزوم يوقدر . ايكى نوعهده قوللانيلير : سقوط اوراق ، اوراق حوادث ، اوراق پريشان . [پراديب بى مدانينك محتاج اولديغى شيلو پراوطه ايچنده بش اون پارچه كتاب پريشان اوراق — مكتوب — كانى]

« مزّيّن ايلدى اوراق لالهيى شبنم »
(فضولى)

« نخل طوبانك اولوراوراقى چون برك خزان »
(حقى)

« اولوب خورشيدومهدن مهره كش اوراق افلاكه »
« خطوط روزوشبدن نسخهٔ صنع ايلهمش انشا »
(منيف)

آورام { [ع] بدنده پيدا اولان يومرولر، شيشلر معناسنه (وَرَم) ك جمعى : اورام عاديه .

آورِده { [ع] بويون طمارى ديمك اولان (ورِيد) ك جمعى . عربيده قيرمزى كله (وَريد) دينيلير .

آورَنك { [ف] تخت حكمدارى ، سرير ، صنداليه .

« سپهرار يكه شهنشه خديوعرش اورنك »
« شه سروش سپه خسرو فرشته جنود »
(ثابت)

« شاه اورنك صفاسك لطف وقهركدر سبب »
(نفعى)

« زيب اورنك خلافت مهدئ صاحب قران »
(حقى)

« ياراشوراولسه آكا عرش آلهى اورنك »
(كاظم پاشا)

آورُوپا { [قطعات خمسهٔ ارضدن برينك اسمى] بوقطعه ديكرلرينه نسبتله كوچوك اولديغى حالده مدنيتجه جملهسينه فائقدر . مساحهٔ سطحيهسى تقريباً طوقوز ميليون ٩٠٠ بيك مربع كيلومترهدر . اوروپا قطعهسنده ٣٥٠ ميليونى متجاوز نفوس

متمکندر : [اوروپا خلقنك لسانی اولان غزنه‌لرنده دخی اسم ورسمیله متداثر اولمقدن ناشی — عاکف پاشا]
[زراعتك اك معمور بوستانی اولان آسیانك محصولاتی اوروپایه وصناعتك اك مشهور دکانی بولنان اوروپانك معمولاتی آسیایه نقل ایتمکه واسطه اولمشدر — کمال]

« کر اولماسه اَنْدَلُسْ ضیادار »
« کیم اوروپایی ایدردی بیدار »
(لا)

« ایسترایسه‌ك آکلامق جهانی »
« اوکرنمه لی اوروپا لسانی »
(وله)

اَوْزار { [ع] کناه، یوك، آغر- لق معنالرینه کلن (وِزر)ك جمعی: حامل اوزار. (وَزارت) و (وَزیر) بوندن مشتقدر.

اَوْزار { [ع] ملجأ. حصار، قلعه، صیغینه‌جق یر معناسنه اولان (وَزَر) ك جمعی. (وِزْر) طاغ، غلبه، ضرر معنالرینه‌ده دلالت ایدر. تفریق ایچون یازلدی.

اَوْزان { [ع] طارتی دیمك اولان (وَزن)ك جمعی : اوزان جدیده، اوزان شعریه. [برده بوقدر اشارت، بوقدر ایضاح دخی اوزان ایچون معلومات کافیه و یرمك دکلدر — اقطاف — عطا]

« اوزان عروضی غائب اولمش »
(لا)

اَوْساخ { [ع] ترکیبه کیر دیك اولان (وَسَخ)ك جمعی: ازالهٔ اوساخ، تطهیر اوساخ.

اَوْساط { [ه] اورته معناسنه اولان (وَسَط)ك جمعی. اورته‌لر : خیر الامور اوساطها .

اَوْسام { [ع] اعضای بدنه یاپیلان علامت، نشانه معناسنه اولان (وَسْم) ك جمعی . [وَشْم] ده بومعناده قوللانیلیر.

اَوْسَط { [ع] برشیئك اورته‌سی، اورته حال ، اعلی ایله ادنی آراسی. لساننزده بومعناده (وَسَط) و جمع صورتیله ایرادی لازم کلنجه (اَواسِط) (اَوْسَط) و (اَوْساط)دن زیاده قوللانیلیر :

« حاصلی اوسط ایکن قدرسول »
« برطویل آدم ایله یوریسه اول »
(خاقانی)

« اوقونور اولسه‌ده خطك اوسط »
(وهبی)

« اوسط شعبانده جبراً اولدی آخر فتح باب »
« ایتدی منصور اللواحق اول‌شه‌دین پروری »
(فهیم)

اَوْسَع { [ع] اك ، پك کنکیش : [شریعت اسلامیه‌دن دها اوسع — حقوق] شو مثالده کورلدیکی کبی اسم تفضیللردن اول (دها) کتیرلمه‌سی لزومسز ومعناسزدر.

« سیرت ماجد عرفانی اوسع »
(کاظم پاشا)

اَوْشَنْ [ع] طالقاووق ، مداهن.
« کوکل همان شن اولمالی »
« دیه نلر او شن اولمالی »

اَوْشابْ { [ع] (اَوْباش) کبی اجناس عادیه دن مرکب فناء، شریر آدملر. بوقوللانیلماز.

اَوْشازْ { [ع] یاردیمجیلر، طرفدارلر § اسافل ناس ، بایاغی آدملر § بدنده کی اویناقلر. برنجی معناده نادراً قوللانیلمشدر.

اَوْشالْ { [ع] طامله طامله آقان صو § بر بری آردندن قطار کبی کلن آدملر. قوللانیلماز.

اَوْصافْ { [ع] برشی ویا بر شخص حقنده کوزل وایی طرزده بیان افکار ایتمك دیمك اولان (وَصْف) ك جمعی : اوصاف جمیله ، [بری بذاته بلیغ او لمقدرکه آنده اوصاف ثلثه مجتمع اولمق لازمدر — بلاغت — عاصم]
« اوصافده نفعیٔ سخنساز »
« سلطان سریر ملك اعجاز »
(لا)
« نیجه ممکن اولور اوصاف همایونك کیم »
(حقی)
« اولور اوصاف کمالی رقمه کنجیده »
« کونشك ذره سی ممکن اولورسه تعداد »
(نابی)
« حصر اوصافی نه ممکن اوکریمك که اوله »
(نابی)

اَوْصالْ { [ع] (وَصْل) ك جمعی. بدنده کی مفصللر ، اویناقلر معناسنده قوللانیلیر. مفردی بو معناده استعمال اولونماز.

اَوْصامْ { [ع] عیب، عار دیمك اولان (وَصْم) ك جمعی. الفاظ معروفه دن دکلدر.

اَوْضاعْ { [ع] (وَضْع) ك جمعی. طورلر، طوریشلر : مفردی باشقه معناده قوللانیلیر: اوضاع غریبه ، اوضاع دلبازانه. [اوضاع شتر کربهٔ روزکاردن مصون — هزه نامه — کانی] ، [ازجمله اوضاع فلکیه نك تغیرینه ولیل ونهارك تکررینه باقوب — لاحقهٔ تقویم — جودت پاشا] ، [بر او بونجینك اوضاعنه باقیلورسه بیان ایتدیکی سوزلرده کی معانی وخیالات انسانك کوزی اوکنده تجسم ایدر — کمال]
« ایك ممکن می بو اوضاعه تحمل که ایدر »
« آدمی بربر ینك باد بروتی سرسام »
(نابی)
« هب بو معنایی بیلیر اهل اصول »
« حکمت آموز ایدی اوضاع رسول »
(خاقانی)
« زمان عیش وشادیدر دم اقبال دوراندر »
« فلك هب ایتدیکی اوضاعه شمدی پك پشیماندر »
(ریاضی)
« وجه پاکیزهٔ تقوی ایله اوضاع حسن »
(کاظم پاشا)

اَوْضَحْ { [ع] اك واضح ، پك آچیق، بسبللی.

اَوْطارْ [ع] حاجت دیمك اولان (وَطَر) ڭ جمعی : اوطار عاجله . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اَوْطانْ [ع] انسانك طوغوب بویودیكی یر دیمك اولان (وَطن) ڭ جمعی : ترك اوطان .

اَوْعِیَه [ع] تشدید ایله دكل . قاب، محفظه دیمك اولان (وِعاء) نك جمعی . § اصطلاحات طبیه‌جه ایچنده قان جریان ایتدیكنه بناءً طمارلرك عمومنه اسم مخصوص تعیین اولونمشدر : اوعیهٔ بدن. [اوعیه‌سنه ویردیكی دغدغه المنی دفعدر — ترجمهٔ مفتاح السعاده]

اَوْفَرْ [ع] پك چوق. اك زیاده : [بنم ایسه بلكه‌ده ضعفایه رفقم اوفردر — نطق — سری پاشا]

اَوْفَقْ [ع] پك موافق، اك اویغون . [ایجاب حال ومصلحته اوفق كورینن قرار مذكور شفاهاً طرفینه —مكتوب— سری پاشا]

« سوز بولمق ایچون مزاجه اوفق »
« سوز بولمغه اولمامش موفق »
(لا)

اَوْفی [ع] پك، اك وفالی § اك چوق، پك تمام، پتكین: [سهام میسر خساستدن حائز قسط اوفی اولان — شفیق نامه]

اَوْق [ع] ثقل ، یوك ، آغیرلق.

اَوْقاتْ [ع] (وَقت) ڭ جمعی : اوقات خمسه . [عساكر عتیقه كبی « اكسیكمز وار بولداشلره خبر ویرملم» دیه امرار اوقات ایتمزلر — قوجه سكبان باشی]

« مدار امن جهانسك فریضه‌در اولمق »
« دعا كه اكثر اوقات مؤمنین محصور »
(نابی)

« ساعتك چالدیغی اوقاتی دكلدر هركار »
« مدت عمری كاوب كچدیكنه ایلر آه »
(قوجه راغب)

« بویله لاف ایله كچر اوقاتی »
(وهبی)

اَوْقاشْ [ع] (اوباش) كبی اجناس مختلفه‌دن مركب چاپقین، شریر طاقمی . بوقوللانیلماز .

اَوْقافْ [ع]اسم اولان(وَقف)ك جمعی. (وقف) اموالی الله ایچون بذل وحبس ایدوب تصدق ایلمك معناسنه‌در : اوقاف همایون ، اوقاف نظارتی = امور ومبانئ خیریه ایچون ترك وتخصیص ایدلمش اولان اموال واملاك اداره‌سی . [اوقافدن طقوز آقچه وظیفه‌یه قناعت قیاوب عرض آلدم — فضولی]

اَوْكارْ [ع] قوش یوواسی دیمك اولان(وَكر)و(وَكره)نك جمعی : اوكار طیور .

اَوْكَدْ [ع] دها، پك تأكیدلی، قوتلی : اوكد اوامر .

اَوْكَسْ [ع] فرومایه، خسیس آدم .

اَوَّل { [ع] (آخِر) ك مقابلى . ابتدا ، برنجى ، ايلك ، باشلانغج ، اوكجه ، اسكى : اوّل سن اوقو ، هرشيئك اوّلى ، كتابك اوّلى، اوّل زمان، اوّل امرده، اوّل و آخر.

« اوّل نه ايدى نه اولدى بيلمم »
(شيخ غالب)

« سلطان جهان سليم اوّل »
« خاقان مؤيّد و مبجّل »
(لا)

«حق ايكى عادل سليمان حاكم ايتمش عالمه»
«اوّل و آخر قيلوب سر عدالت آشكار»
(فضولى)

« اوّل حرف مقالهٔ كن »
(لا)

« اَوَّلُ الْاَوَّلِينْ » و « آخِرُ الْآخِرِينْ » اوصاف الٰهيه دندر . (اوّل سلام ، صوكره كلام — مثل)

اَوَّلاً ، اَوَّلاً { [ع] برنجى درجه ده ، برنجى ، ايلك اوله رق : اولا تنبيه ايته لى .

(ثانياً ، ثالثاً) كبى امثاليله ايراد اولونه جقى زمان مطلقا تنوين ايله ذكر وتحرير ايتمه ليدر : اولاً اوقومالى ، ثانياً اوقوتمالى .

«قيلدى عزم ارباب دين آلدى عريشى اوّلا»
(سرورى)

« اوّلا قاپو اغاسى طوريسيدر بريسى »
(نفعى)

« اوّلا علم معانى ده مهارت لازم »
« بيلكه نكتهٔ سربستهٔ معناى سخن »
(وهبى)

« اوّلاً ذات بى رقيبك ايچون »
« ثانياً سوديكم حبيبك ايچون »
(معلم ناجى)

اَوْلادْ { [ع] اوغللر . (وَلَد) ك جمعى. لسانمزده هم جمع، هم مفرد، همده جنسيته مخصوص اوله رق قوللانيليلر . (ولد) انسانك دولو ديمك اولديغندن قيز اولسون ، اركك اولسون چوجغه (اولاد) دينيله بيلير. فقط مفردى بو مقامده قوللانيله ماز : اولاد رسول، [اركك اولاد اولادده قيز اولاد اولاد دكلمى؟. كلام مشهور] اولاد ذكور ، اولاد اناث ، اولاد فاتحان، [اولاد وطنك تعليم وتربيه سنى تسهيل وتعميم كبى — تذكره — سرى پاشا .]

« يارب بنى دور ايله مه اولاد عليدن »
(لا)

«اولاد حسينك قولى ، قربانى يز الحق»
(شيخ غالب)

[تربيه نك منافع ماديه سندن اولاد مستفيد اولور ، فقط شان معنويسى پدره عائددر — كمال]

« افتخار ايلرايسه محشره دك لايقدر »
«خاندانك ده كى اولاد وعبيد وخدام»
(نابى)

« نه در طبايع اولاد ده خلاف شعار »
(لا)

اَوْلَادِيَّتْ [اصطلاحات معروفه‌دندر] اولاده انتقال ایده‌جك اموال منقوله وغیر منقوله‌ٔ موقوفه‌یه اطلاق اولونور ، اولاده مشروط اوقاف .

اَوْلَوِيَّتْ | ا ع | اولالق ، رجحان . اولی و مرجع اولیش : هرخصوصده اختیار اولویّت عاقلانه حرکتدر . § بر شیئك وضوح ایله یعنی سوز کوتورمه‌یه‌جك صورتده دلالتی : [ایمدی امر تعلیمده بو مرتبه رعایت لازم اولنجه تعلّمده خود اولویّت ایله لازم اولور — طاشکوپریلی زاده احمد]

« اما آرانورسه اولویّت »
« فیضی‌ده‌قالور ینه فضیلت »
(لا)

اَوْلِيَاءْ [ع] اولو ، بویوك معناسنه اولان (وَلِی) نك جمعی : اولیاء الله ، اولیای امور ، اولیای اطفال . [زیارت حضرات اولیا الحق موجب سعادت دین ودنیادر — مکتوب — سری پاشا] ، [بو اثناده ایسه اولیای امورك مرحمتلری وبعض ملاحظه‌لری حسبیله — قوجه سکبان باشی]

« اولیا ماله تنزل می ایدر »
« ثقلت ناسه تحمل می ایدر »
(نابی)

« اولیا برجی ایمش زیرا که خاك اشرق »
« بقمه بقمه اولیاء اللهه اولمشدر مزار »
(فضولی)

« اولیانك نفسیدر سکا یارو همدم »
(نابی)

« علم وحدتده سبقداشی امام اولیا »
« حکمت معنیده شاگردی حکیم غزنوی »
(نفعی)

اَوْلٰی **اَوْلَا** | ا ع | مرجّح ، ترجیحه لایق ، اوستون ، دها ایی : (اَوْلٰی) و(اَوْلَیتر) کبی طرز عجمانه‌ده استعمالی جائز دکلدر . [استانبولدن قیشك تبدیل هوا ایچون ایتالیایه کیدیله جکنه یازین بورایه کلینسه اولی اولور — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا]

« دعای دولت واقباله آغاز ایتمك اولادر »
(صبری)

اَوَّلِیَّاتْ [ع] مقدمات ، برشیئك ، برخصوصك ابتداکی حاللری ، جهتلری : (اقصی الارب) ك اوّلیاتی ایکی یوز صحیفه‌دن زیاده‌در . § ارباب عقلك بلا تردد تصدیق ایده‌جکی حالات : (آتش یاقار) کبی . [بر شیٔ هم حادث ، هم قدیم وهم موجود ، هم معدوم وهم واجب ، هم محال اولماز کبی اوّلیات قسمندن اولان عقلیاته اعتماد اولنه جقدر دیدم — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اَوَّلِينْ { [ا ع] (آخرين) مقابلى . اولكيلر، اول كلن آدملر، اسكى زمانده كلنلر : حكماى اوّلين وآخرين حكمت معرفتكه دم اوراماز. — سنان پاشا .

«آن بلند اخترکه فضل اوّلين وآخرين»
«يافته در جوهر ذات شريفش انحصار»
(فضولى)

«كوهر كنج علوم اوّلين و آخرين »
(نظيم)

اَوَّلِينْ { [ع ف] اولكى، الك ابتداكى اوكجه‌كى :

« اوّلين پايه‌در اعلاى سنام دولت »
(منيف)

« اوّلين پايهٔ مرقات خيالله اكر »
« وارايسه فرقى سپهرك ينه فرق مادون »
(وله)

« آخرين علم جوهر اوّل »
« اوّلين رتبهٔ كمالمدر »
(رياضى »

« اوّلين نقطه‌سى روحى قلم اعلانك »
(نابى)

[ملل متمدنه‌دن اوّلين پايهٔ ترقيده اولانلرك بيله عوامنده — كمال]

اَوْهام { [ع] (وَهْم) ك جمعى . (وهم) حكمك طرف مرجوحى، طرف راجحى (ظَنّ) در. (وَهْم) دماغك برقوهٔ مدركه سيدركه غلط ، سهو ، خوفدن مركبدر :

[خيطهٔ عقول و اوهامدن بيرون فتوحاته نائل اولوب — اندلس تاريخى — لا]

« مطلع صبح يقينده دل پاكم اولسه »
« نوله وارستهٔ آلايش اوهام وظنون »
(منيف)

« نجه بيك سنى بليغ ايتسه انام »
« كنه ذاتنه ايريشمز اوهام »
(خاقانى)

«اوهام وعقول اوغرايه‌جق راه‌دكلدر»
(نائلى قديم)

اَوْهَنْ { [ع] الك ضعيف ، پك كه‌وشك ، طايانيقسز .

اَوْهِيَّه { [ع] بالقانلرده ، بويوك طاغلر آره‌سنده كى كچيد. ايكى طاغ آراسنده اولان يول.

اَهالى { [ع] (اهل) ك جمعى . بر مملكتده ، بربرده سا- كن اولانلر : اهالئ بلده ، اهالئ متمكنه ، استانبول اهاليسى § عامه ، عموم : افكار اهالى ، آرزوى اهالى.

« اهالى بزه بر قوناق ويرديلر »
« قوناق صورتى براوتاق ويرديلر »
(عزت ملا)

[مصر قديم اهاليسيله اسكى يو- نانليلردن صكره علمك قدرتى ، مزيت وشرفنى تقدير ايدن عربلردر — صفوت پاشا] .

«اهالى تابع متبوعدر شاهه حقيقتده»
«يكونك حكمى بالاسنده‌كى مقداره تابعدر»
(لا)

اَهجیری [ع] صاپقلامه. قوللانیلماز.

اَهْداب { [ع] کیرپیك دیمك اولان (هُدب) ك جمعی . کیرپیکلر . مفردی قوللانیلماز .

اَهْداف { [ع] مرتفع ، یوکسك شی و نشانگاه معنا . سنه اولان (هَدَف) ك جمعی .

اَهْدَب { [ع] صیق واوزون کیرپیکلی آدم . « اهداب الاشفار — خاقانی »

اَهْرَدْ [ع] بیرتیق شی: لباس اهرد.

اَهْرام { [ع] (هَرَم) ك جمعی . خطهٔ مصریه‌ده‌کی مشهور و (عجائب سبعه) دن معدود اولان ابنیهٔ قدیمه . § اشکال هندسیه‌دندر .

«مصردلده اولور اول دگلمو مصارع محکم»
«حاسد اولورسه محل طرح اساس اهرام»
(لا)

[هرکوشه‌سنده قوجه قوجه بر چوق اهرام — عبرت غزته‌سی — کمال]

اَهْرَمَن { [ف] طائفهٔ مجوسك اعتقاد ایتدکاری ایکی اصل قدیمدن فاعل شر اولانی ، دلیل الشر ، ابلیس ، شیطان .

« بر اهرمن باطل و عفریت شمائل »
(نفعی)

«اولمغه راضی ایدم همخلقت دیو رقیب»
«اولماز اما نیلایم انس اهرمنله توأمان»
(حقی)

اَهْسٰاء { [ع] حیران ، مبهوت اولان آدملر . قوللانیلماز .

اَهل { [ع] مالك ، صاحب ، متصف اولان ، اولانلر : اهل اسلام ، اهل عرض ، اهل سنت ، اهل تقوی .

« ممدوحه ایدر او اهل حکمت »
« دنیاده و آخرتده خدمت »
(لا)

«مدعی منکر اولورسه چکرم اشهاده»
«حق شناس ، اهل نظر آگلادیغم یارانی»
(نفعی)

«سکری شربتدن اعلاسین هله اهل دله»
(وله)

« سجده‌گاه عرفا کعبهٔ اهل فرهنك »
(کاظم پاشا)

« اشتباه ایتمه که منظوریسك اهل اللهك »
(نابی)

§ بریرده ساکن و مجتمع اولانلر: اهل قریه ، اهل جنت ، اهل جهنم § مقتدر ، واقف ، تجربکلی : بو ایشك اهلی دکلدر .

« اهل اولان قدرین بیلیر بن جوهرم مدح ایله‌مم »
(نفعی)

§ زوج وزوجه‌دن هربری: اهلیله خوش کچینن قادین بختیار اولور .

[ای ام الهوس صاحبة البیت ! سکا خانه گدی اهلکله ، اولادکله ، صحتکله ، راحتکله کچنمك نعمتی — عائله — کمال] ،

[اسباب مشروعه‌یه مستند اولمایه رق اهلنی دائما تعزیر وتحقیر ایدن ارککك عقل وتربیه‌جه نقصاننه حکم اولنور]

(اهل الله) = اولیا. (اهل بیت) =
حضرت پیغمبرك متعلقات محترمه‌لری .
(اهل طریق) — درویشلك یوللرندن
برینه منتسب اولانلر . (اهل دل) =
عارف ، اصحاب عرفان .

«اهل دل دردیده‌مم سینه‌سی صاف اولمایانه»
«اهل دل بربرینی بیلمه‌مك انصاف دكل»
(نفعی)

«اهل بیتك فرقه‌سندن صابیلیر سلمان اولور»
(فضولی)

(اهل سوق) = اصناف طاقمی.
(اهل روم) = وقتیله رومالیلرك زیر
ضبط وتحكمنده بولونمش اولان ممالكی
فتح ایله تشكیل حكومت ایتدكلرندن
دولایی عثمانلیلره اطلاق اولونور :

«جبرایله بغدادی آلدی اهل رومك سروری»
حروف منقوطه «تاریخ ـ فهیم» حروف غیر منقوطه
سنه سنه
١٠٤٧ ١٠٤٨

(اهل خبره) = برماده ، برشی
حقنده معلومات خصوصیه‌سی واطرافلی
وقوفی بولونان وبولونانلر. (اهل قبله) =
مسلمان اولان، مسلمانلر. (اهل دنیا)
= آخرتی دوشونمه‌ین ، آمال واموال
دنیویه‌یه حریص ومنهمك اولان ،
اولانلر .

اَهِلَّه { [ع] آیك ایلك اوچ كیجه‌لرنده كورونیشی معناسنه اولان
« هلال »ك جمعی. جمعی هیچ قوللانیلماز.
مفردی بالعكس زیاده استعمال اولونور.

اَهْلی { [ع‌ا] آلیشقین، آلیشمش : حیوانات اهلیه .

اَهْلِیَّت { [ع] ایشه یارار حالده بولونش، اقتدار :
هانكی خدمتده بولوندی ایسه اثبات
اهلیت ایلدی .

« آفرینلر سكا هم صنعتكه »
« فن اكسیرده اهلیتكه »
(نابی)

اَهَمّ { [ع] اك ، پك مهم : اهم امور . تقدیم الاهم علی
المهم = ایكی ایشدن اهم اولانی مهم اولانه
تقدیم .

« بوحدیث ایجره بودر قول اهم »
(خاقانی)

«شمدی دعا ایتمك سكا هم مستحبدر هم اهم»
(نفعی)

« نفعی قو بو تحقیق تمام اولدی قصیده »
« شمدن كیرو آغاز دعا ایتمك اهمدر »
(نفعی)

« عموماً اهل كماله مرام وامر اهم »
(لا)

اَهَمِّیَّت { [ع] پك مهم اولمق ، دكرلی اولیش، زیاده
نظر دقتی جالب اولمق حالی : بویله
كورولتیلرك ارباب متانت وغیرت
نظرنده اهمیتی اولماز . [شمدی‌یه
قدر قلعهٔ سیاره ونهنك آهنین صورتنده
طوتیلان زرهلی كمیلرك اهمیتی آزالدی —
جمل منتخبه — كمال]

« كیم اهمیت ویرر ناجی ملامت سنكنه »

اَهْوَاءْ { [ع] نفسك آرزو وحظ ايتديكى شى معناسنه اولان (هَوى) نك جمعى. نفسك ايسته‌دكارى، شهوات : [شو شرطله كه باحث اولان متابعت اهواء واوهام ايتمه‌يوب — موضوعات العلوم] § اهل قبله‌دن اعتقادلرى اهل سنت اعتقادينه اويمايان بعض فرقه‌لره اهل اهوا ديرلر .

اَهْوَالْ { [ع] قورقو معناسنه (هَوْل) ك جمعى : اهوال قيامت، [اكر بعد الموت اوله‌جق احوال وشدائد واهوال ايچون ايسه اكا مفهوم اولمق مفيدد كلدر — موضوعات العلوم]

اَهْوَجْ { [ع] اوزون بويلى احمق آدم .

اَهْوَلْ { [ع] بك قورقونج : اهول هيا كل .

اَهْوَنْ { [ع] قولاى ، ضعيف ، ضررسز : (اهون شرين) = ايكى شرك ضررسزى ، قولايى . § بك اوجوز : فيئاتى اهوندر. [... تكليفيله اولمسى اهون اوله‌جغى بديدار اولوب — عاكف پاشا]

« آرايوب بول نه ايسه اهونى »
(وهبى)

[ذى روح صفتندن جماد حالنه تحولدن بكده اهون كوريله‌مز — تصوير افكار — كمال]

اَهْوَنِيَّتْ { [ع — تصرفات عثمانيه‌دندر] اوجوزلق ، اهونلك : فاعلنده اقتصاده حكومه مبايعانده دائما اهونيت آرامق لازم كلير .

اَهْوِيَه { [ع] يرايله كوك آراسنده‌كى بوشلقده موجود ومخلوقاتك حياتنه خادم ومدار اولان برنوع جسم شفاف ديمك اولان (هَوَاء) نك جمعى. § لسانمزده آلات موسيقيه ايله ترنم ايديلن الحانك هر قسمنه (هوا) دينير . مثلا (بركوزل هوا چالارسه‌كز تشكر ايدرز .) طرزنده محاورانده چوق قوللانيلير . محرراتده يالكز جمعى استعمال اولونور : اهويهٔ لطيفه .

اَهْيَبْ { [ع] الك ، پك مهيب ، چوق هيبتلى .

اَهْيَفْ { [ع] اينجه بللى، ياقيشيقلى كنج . § عربيده بعضاً چليلى آته‌ده اطلاق اولونور : شاب اهيف، فرس اهيف .

اَىْ { [ع ف] ادات ندا . عربى ، فارسى، تركى كلمات وتركيباته تلاحق ايدر. فارسيده اكثريا كسر همزه ايله تلفظ اولونور: اى اوغل، اى دوست، اى مرشد محترم. بعضاً جمله‌لرده تكرار اولونور. فقط شيوهٔ عجمانه‌ده (وَى) دينيله‌مز . ادبيات قديمه‌ده كوريلن بوطرز استعمال شمدى كلياً مهجوردر:

« اى خواجه فنا اهلنه زنهار اولولانمه »
(روحى)

آیا { [ع ف] فارسی، عربی کلمات وترکیبانه داخل اولان برادات ندادر . اکثریا تراکیب فارسیه‌ده استعمال اولونور : ایاخداوندجهان .

« کریما کامکارا ، کام بخشا »
« ایا دستور ذیشان مفخم »
(نفعی)

« ایا سزای پرستش مُهَیمِن معبود »
(ثابت)

« ایا مسندنشین دست پیرای جهانبانی»
(ریاضی)

«کریم ابر کفا ، کامکار بحردلا ، »
« ایا محیط جهان تکرّم وتکریم »
(نفعی)

« ایا شهریار معالی پناه »
« بزه مسلکگدر ورن انتباه »
(معلم ناجی)

آیادی { [ع] ال معناسنه (یَدْ)ك جمع الجمعی : ایادیٔ ناسده تداول ایدن .

« صحایف چمن اولدی ایادیٔ فقرا »
(فضولی)

آیاغ { [ف] قدح، شراب کاسه‌سی . ادبیات قدیمه‌ده پك چوق کورلدیکی وجه ایله (آیاق) لفظ ترکیسنده‌کی قافك غینه تقلبندن دولایی بوکلمه‌نك توریه صورتیله ایرادی شمدی مهجوردر :

« بالله ساقیا دوشه‌رز هپ ایاغکه »
« پیرمی برزده‌دا.ن ایکی دستی طولومی »
« کیدییور کندی ایاغیله مبارك باده »
(لا)

« ایاغ میدن ال چك آرزوی انجمندن کچ »
(نورس)

آیالات [ع] (ایالت) ك جمعی :

[مستحقین ایچون دخی ایالاته نمونه اولمق اوزره اوّل باوّل استانبولدن باشلانیله‌رق ــ شناسی] ، [فقط ایالات والویه‌ده اجرا آننده دخی مأمورین طرفلرندن ــ لایحه رشید پاشا]

آیالت { [ع] تعبیرات رسمیهٔ قدیمه‌دندر . الیوم (ولایت) تعبیری قوللانیلیر . بر والینك تحت اداره‌سنده بولونان مملکتلر، محللر :

«چوق ایالتده بزی فضل ایله قیلمش تشهیر»
(الحاج صادق)

آیّام { [ع] کوندوز دیمك اولان (یَوم) ك جمعی . کونلر : ایام رسمیه ، ایام باحور .

«عید ونوروز اوله همواره شرفده ایام»
(جوری)

«سرورا جانی می وار دولتنك ایامنده»
«سنبلك طره‌سنه ال اوزاته شاخ چنار»
(باقی)

« نشوه‌سی واصل ایام شهور جاوید »
(کاظم پاشا)

« مجرب نسخهٔ ایام کیم تأثیر حکمیله »
(صبری)

« ایدەیم مدحنه آغاز اوکریم الشانك »
« کەنه کوردی نەکورر مثالی چشم ایام »
(نفعی)
« کاردان وکلا جوهر سلك ایام »
(وله)
« کیمسه رنجیدە دکل ایام عدلندەمکر »
(حقی)

اَیّامُ الْبِیض [ع] هر آیك اون اوچنجی کونندن اون بشنجی کوننه قدر اولان مدت . بوکا « لَیْلَةُ الزَّهْراءِ » دخی اطلاق اولونور .

اَیّامُ الْمَعْدُودات / **اَیّامُ التَّشْریق** [ع] قربان بایرامنك برنجی کوننندن بدء ایله اوچ کون . بو بایرامك ایلك کوننه (یوم النحر) دینیرکه بوغازلامق کونی دیمکدر. اوکون قربان ذبح ایدلمەسی سبب تسمیه اولمش .

اَیامِن [ع] (ایمن) ك جمعی . پك یمنلی، خیرلی اولانلر. نادراً قوللانیلیر.

اَیبَل [ع] رئیس نصاری . (ب) نك ضمه ایله تلفظی ده جائزدر . بعضاً (اَیبُلی)ده دینیلیر.

اَیتام [ع] باباسی وفات ایتمش صبی، چوجق دیمك اولان (یَتیم) ك جمعی . همزەنك کسریله یاکلشدر . « یتیم » ك معنای اصلیسی منفرد اولمق، یالکز بولونمقدر . حتی شعرك تك بیتنه (یَتیم) دینیلدیکی کبی امثالی بولونمایان قیمتدار ، بویوك انجو- یەدە (دُرِّ یَتیم) اطلاق اولونور : اعاشۀ ایتام . [بر طول قادین ایتام مکتبنه اوچ یوز بیك آلتون اهدا ایدییور . — لوندره — کال]

اَیِّد [ع] قوی، مقتدر : سید اید.

اَیْدی [ع] (یَد) ك جمعی . (اَیادی) زیادە استعمال اولونور : پیرایۀ ایدی امام ، زیور ایدی عالم .

اَیْسَر [ع] صول طرفدەکی . § پك قولای .

اَیْضاً [ع] کچمش شیئ تکرار ایلەمك ، رجوع ایتمك صورتیله ، اوتەکی کبی .

اَیْلُول [سریانیدن] تقویم رومیده یدنجی آی، شهر معلوم : ایلول افرنجی ، ایلول رومی .

اَیْمان [ع] آند دیمك اولان (یَمین) ك جمعی : ایمان صادقه ، ایمان کاذبه ، ایمان غلیظه .

اَیْمان / **اَیْمُن** [ع] صاغ ال ، صاغ طرف معناسنه (یَمین)ك جمعی : (یَمین ویَسار) = صاغ و صول طرف .

اَیْمَن [ع] صاغ طرفدەکی .

اَیْمَن [ع] بك يمنلو ، خيرلی ، موطلی. (وادئ ایمن) = حضرت موسانك تجليات الٓهيه يه مظهر اولديغی محل :

« بنور ايمن طور تجليات نمود »
(سامی)

«اولوردی وادئ ايمن كلستان خليل‌الله»
(نفعی)

« اول كون ايچره بردم محبوبده »
« ساعت ايمن‌ده وقت خوبده »
(عبيدی)

اَیْن [ع] زمان ، آن ، حين ، استفهامی حاوی ادات مكان نره‌ده كبی : اين المفر .

« باشنه قوپدی قيامت كافرك اين‌المفر »
(سروری)

اَیْوان [ف ع] بويوك صفه ، ديوانخانه، صالون § كرلی بنای مرتفع . بونك اصلی لسانمزده (چارطاق) دينيلن شيدر . فارسيده مطلقا فتح همزه ايله سويلەنير ، فصحای عرب بالعكس همزه‌نك كسريله (اِيوان) تلفظ ايدرلر . لسانمزه فارسيدن انتقال ايتمكله برجه سبك فارسی‌يه تطبيقاً [اَيْوان] ديمك دها خوش كليور .

« زير ايوانده پرواز ايتمه‌ده كروبيان»
« طاق ايوان جلالنده سماوات آونك »
(كاظم پاشا)

« كورمه‌مشدر چشم عالم بويله ايوان رفيع »
(حقی)

« بارك‌الله ای بهين ايوان دارای جهان »
(وله)

اَیْواه [مشترك] مقام تأسف وتظلمده ايراد اولونور :

«خصم بدخواهنك اولسون بوجهانده دائم»
«كاری ايواه ندم حاصلی زخم شمشير»
(حقی)

« بيهوده كذار ايتمه‌ده عمرم ايواه »
(نخيفی)

اَيُّها [ع] ادات خطاب . كلمات عربيه‌يه التحاق ايله نادراً قوللانيلير. بعضاً بونك اوّلنه برده (يا) علاوه ايديليركه او يا حرف ندادر. معرف باللام اوزرينه دخولی جائز اولمديغندن يا ايله منادی بيننه [ای ، ايها] كلمه‌سنی وياخود [ای هذا] كلمه‌سنی ادخال ايدرك [يا ايها الساقی] ويا [ای هذا الرجل] ديرلر. [يا الساقی] ديمك جائزدكلدر. يالكز لفظة‌الله بوندن مستثنا اولديغندن خاصة [يا الله] دينير :

«شو انتظامه باقك سزده ايها الحضار»
« سزای نظرهٔ امعان دكلی مكتبمز »
(احمد حمدی)

﴿ اِ ﴾

اِبٰاء [ع] نفرت ایتمك ، تیكسینمك ایكرنمك ، چكینمك ، شدتله امتناع ایلەمك . استنكاف ایله بونك بیننده معناجه فرق واردر . چونكه استنكاف تكبراً بر شیدن چكینمك معناسنه اولوب «ابا» ایسه شدتله امتناع معناسنەدر .

لسانمزده «ایتدیرمك» و «ایتدیرلمك» مصدریله قوللانیلان (ایباء) بومعناده استعمالی اصلا جائز اولمایان غلطاتدندر . بونی افعال بابندن مصدر ظن ایتمك خطادر ، صحیحی یاسز اولەرق (ابا) در .

سری پاشا مرحوم « غلطات » رسالەسندەدیبورکه : ابن كمال مرحوم حق وصوابی و ابا كلمەسنك كلدیكی بابی ارائه ایچون شو قطعهٔ عربیه‌یی نظم ایتمشدر .

قطعه

اخو الجهل المؤخر لایبالی
اینطق بالخطا ام بالصواب
واما من له عقل سلیم
ابا یأبی اباءً فهوه آبی .

ترجمه‌سی

مبالات ایلەمز نادان صایار بر
كلامنده خطا ایله صوابی
كیمك وارسه ولی عقل سلیمی
ابا یأبی اباءً فهوه آبی .

« داستانم نیچون أصغادن ابا ایلرسین »
(واصف)
« كیم كه اللهدن ابا ایلر »
« باشقه درگاهه التجا ایلر »
(فضولی)

اِبٰائَت [ع] برشیٔ باشقه شیئه ارجاع ایتمك . قصاص ایله قاتل ومقتول آراسنده فرقسزلق حاصل اولمق ، دری‌یی دباغته یاتیرمق . یالكز ایكنجی معناده اصطلاحات مخصوصه‌دن عد اولونور .

اِبٰاتَه [ع] كیجه‌لەمك ، كیجه‌لەتمك ، كیجه‌لەتملك وبیتوتت ایتدیرمك ، ایتدیرلمك و كیجه یاندیرمق ، كیجه یاتدیرلمق : [الآتی والابی تماشاایچون كلن مسافرینك اباته‌سی] و [ساحلخانه‌ده بولونان ذوات كرامی صورت مكمله‌ده اطعام و اكرام ایله برابر اباته ایتدی] نادراً قوللانیلیر .

اِبٰابَه [ع] طریق ، یول .

اِبٰانَه [ع] بحث و تفتیش وتدقیق ایتمك . قوللانیلماز .

اِبٰاحَتْ / اِبٰاحَه [ع] جائز كورمك ، بأس كورمەمك ، حلال قیلمق ، اذن و رخصت ویرمك ، مباح قیلنمق ؛ برنجیسی آز قوللانیلیر : اباحهٔ محرمات .

اِباحى { [ع] هرشيئ اباحه ايدن ، مباح صايان. نادراً قوللانيلير .

اَباحيُون { [ع] هرشيئ مباح عد ايدن فرقهٔ منفوره . بو فكر باطلى التزام ايدن انسانيت دشمنلرينك سركردەلرى (مَزدك) نامنده بر شخص خبيث ايدى . بو فرقهٔ ضاله ظهور اسلامدن صوكرەده اوامر ونواهى‌يى طاقت بشريه خارجنده عد ايتمش و شيرازهٔ انتظام عالمى اخلال وابناى آدمى كلياً اضلال ايدەجك عقيدهٔ باطلهٔ اشتراكى اعلان وبك چوق مفسدت وملعنتلرى ارتكاب ايتمكله برابر عاقبة‌الامر قرين محو وانقراض اولمشدر . مشهور (حسن صبّاح) دخى بو فرقەنك رؤساى ملعونه سندندر .

اِباخه { [ع] آتشى سونديرمك . (اطفاء) كبى . بو مستعمل دكلدر . « اطفا » چوق قوللانيلير .

اِبار — اِبارت { [ع] اشجار ومزروعاتى اصلاح ايتمك § فصل وغيبت ايلەمك § كوبكه ايكنه يوتديرمق . مأنوس ومستعمل اولمايان الفاظدندر .

اِبار [ع] ياغمش ، اريدلمش قورشون .

اِباض { [ع] باجاقلرده ديز مفصلنك ايچ طرفندەكى بيوك طمر . فنياتده قوللانيلەبيلير .

اِباضيّه { [ع] خوارج فرق منفورەسندن فرقهٔ ثالثەنك مؤسسى طرابلس غرب بربريلرندن « عبدالله المرى » نك پدرينك اسمى (اِباض) ايدى . بو مناسبتله فرقهٔ مذكورەيى « اِباضيّه » عنوانيله تشهير ايتديلر . بو فرقهٔ ضاله ١٥٣ سال هجريسنده آفريقەيى دولت عباسيه عامللرينك ايدئ ادارەسندن نزع وضبط ايلمشلر وابو خاتم ، ابو عاد كبى رئيسلرى تحت ادارەلرنده تحشد ايدن سكسان بيك ، قرقر الليشر بيك سواريدن مركب اردولرى معرفتيله شان انسانيتى دوچار شين ايدەجك انواع ضلالت وفضاحتى اجرا ايتمشلر ايدى .

اِباط { [ع] قولتوغه آلنان شى ، بوغچه ، پاكت . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اِباق { [ع] بى‌پرواقاچق واسيرك كولەنك بلاسبب افنديسنى ، صاحبنى براقوب فرار ايتمەسى . بونك آخرينه بر (تا) كتيروب (اِباقت) ديمك خطادر . چونكه اباق لفظى افعال بابندن اولمديغى كبى همزه نفس كلمەدندر .

اِباله { [ع] حيواناتى كوزلجه رعى وحفظ ايتمك § قويوبلەزيكى . معانئ سائرەسى بوجهه معتبر ومستعمل دكلدر . زمانمزدەبوس‌بتون مهجوردر .

اِبّانْ [ع] هر شیئك موسمنه، وقتنه: علی قول ابتداسنه دینیر: مثلا (اِبّانِ جوانی) دینلمه‌سی قابل اولدیغی کبی (اِبّانِ امرود) ده دینیله‌بیلیر. [اِبّانُ الفاكهه] = میوه موسمی. لسانمزده هر وقت استعمالی لازم وقابل برکلمه‌در.

اِبّاوَتْ [ع] برصبی‌یه، برچوجغه خارجدن، یبانجیدن بر آدمك بابا کبی اولمسی، یابانجی برآدم باشقه سنك چوجغنه بابا کبی اولمق. استعمال اولونماز.

اِبْتاتْ [ع] قطع کبی کسمك: ابتات اشجار.

اِبْتارْ [ع] اسیر کسمك، محروم ایلمك، دریغ ایتمك § کوندوزك ابتداسی، قوشلق نمازی: ابتار کرم موافق شان کرام دکلدر.

اِبْتِئارْ [ع] قویو قازمق، قازدیرمق. قوللانیله‌بیلیر.

اِبْتِثاءْ [ع] کسیلمك، انقطاع کبی. مأنوس دکلدر.

اِبْتِثارْ [ع] متابعت ایتمك، مماشات ایلمك، اویمق: [حکم زمانه ابتثار ایدن دائما کارلی چیقار.]

اِبْتِحاثْ [ع] برشیئك حقیقتنی اکلامق ایچون صوروب آراشدیرمق، آراشدیرلق: ابتحاث اسرار ذاتیه، اسرار ذاتیه‌نك ابتحاثی. بوکلمه (بحث) و (مباحثه) معنالرنده قوللانیله‌ماز.

اِبْتِهاجْ [ع] هر شیئده بوللق اولمق: زمان ابتهاج.

اِبْتِداءْ [ع] (بَدْء) کبی باشلامق: ایفای وظیفه‌یه ابتدا ایتدی. § باشلانغج: ابتدای موسم صیف. § اوّل اوّلا معنالرنده ده قوللانیلیر: رمضانك ابتداسی صوغوق ویاغمورلی ایدی، ابتدا مسئله‌نك حقیقتی اکلاشیلمالی. [ایکی برق سیاه حالنی کسب ایدن کوزلری ابتدا اورته پرده‌کی ماصه‌نك اوزرنده طوران برشیئه وبعده اوماصه‌نك یاننده وآیاقده اولدیغی حالده مصور برکتابك — پژمرده — اکرم]

«سوز تمام اولدی دعایه ایده‌یم کیم ابتدا»
«بویله‌در نظم آخر اولسه عادت نظم آوران»
(حقی)
«حصن منزبوری که‌واردی ابتدا آلدی وزیر»
«جمله‌سندن اهل اسلامك دعا آلدی وزیر»
(سروری)
« انجام دوری جامزك ابتداسیدر »
« آغاز فیضی بزمزك انتهاسیدر »

اِبْتِدائی [عف] ابتدایه منسوب، ایلك مرتبه‌ده: قیز طاشی اناث ابتدائی مکتبی، مکاتب ابتدائیه.

اِبْتِدائیّاتْ [ع] تحصیله ایلك باشلایانلره کوستریلن مختصر وبسیط درسلر، بو درسلره کوره یازلمش کتابلر: [هنوز ابتدائیّات ایله مشغول اولان اطفاله بویله اوزون

اوزادی اشتکه فنیه ایراد اولونمق عبثدر — . .] .

اِبْتِدادْ { [ع] ایکی آدمك بر شیٔ بر طرفدن طوتمه‌سی ، بر شی اوزرینه ایکی طرفدن کلوب چاتمه‌سی . قوللانیلماز .

اِبْتِدارْ { [ع] عزم ، شتاب ، سرعت ایتمك معناسنه‌در . طرز وموقع استعمالجه بونکله (مُبادَرت) ك هیچ برفرق یوقدر . یالکز سلیقه‌نك انتخابنه کوره هرایکیسی ده مناسب محلده قوللانیله بیلیر : [دردنجی صنفه عائد اولان قسمك اکثر مندرجاتی انتخابه واستحضار اولندیغی جهتله بلطفه الکریم همان آنك‌ده طبعنه ابتدار اولنه‌جق — اقتطاف — عطا] ، [بوحال اوزرینه صلاح الدین چاره‌سز محاصره‌یه ابتدار ایله اولا قلعه‌نك جانب شرقیسنی — صلاح الدین ایوبی — کمال]

اِبْتِداعْ { [ع] قبیح کوریله‌جك ، بکنیله‌یه‌جك صورتده یکیدن برشی وجوده کتیرمك وکتیرلمك ؛ موجود اولمایان بر شی پیدا ایتمك وایدلمك : [اختراع مقبول ، ابتداع مدخولدر .]

اِبْتِداهْ { [ع] ارتجال کبی بلاتوقف ، دوشونمه‌دن شعر سویله‌مك وخطبه ایراد ایله‌مك . قوللانیلیر .

اِبْتِذالْ { [ع] برشی کثرت استعمال ایله بیرانمق ، برشیٔ صورت دائمه‌ده قوللانمق § خور وحقیر اولیش ، شرف واعتباردن محروم قالیش . لسانمزده برنجی معنالرده استعمالی اندردر :

« عارفلری مذمت ایدر اهل ابتذال »
(عالی)

اِبْتِراءْ { [ع] آغاج یونتمق ، یونمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِبْتِرادْ { [ع] صوغوق صو ایچمك ، سرینله‌مك ایچون صوغوق صو دوکونمك . عادتا « دوش » معناسنه . قوللانیلماسی لازمدر .

اِبْتِزازْ { [ع] جبر وزور ایله آلمق ، صویمق : ابتزاز قافله .

اِبْتِسارْ { [ع] بر شیئه باشلامق . (ابتدا) و (ابتدار) مقامنده قوللانیله بیلیر .

اِبْتِسامْ { [ع] لطیف طرزده نازکانه کولمك ، کولمسه‌مك .

لسانمزده (تَبَسُّم) دها چوق قوللانیلیر .
« شرمسار اولمازمی غنچه ابتسامکدن سنك »

اِبْتِشاكْ { [ع] یالان سویله‌مك وناموس و حیثیته طوقونمق : ابتشاك اراذل .

اِبْتِصارْ { [ع] مدرك بالبصیره اولان روحك قوت راسخه‌سی . انسانك جسدی بصر ایله کوردیکی کبی قلبی ، روحی ده بصیرت وابتصار ایله ادراك ایدر . بصیرت ایتمك

[برتو معارفله تنویر نکاه ابتصار ایدن اقوام آره‌سنده — تصویر افکار]

[اوخرابه زارك برکوشه‌سنی ده کندیلرینه مزار ومزارلرینی سائرلرینه

جای عبرت و ابتصار ایدر — تصویر افکار — کمال]

اِبتِضاض { [ع] سبب احتیاج ایله تحقیر و تذلیل نفس ایتمك: [منفور عالم اولان جهان فحشیات آلودکانك احوال خصوصیه‌سی تدقیق ایدیله جك اولورسه چشم عبرتله کوریلورکه بونلرك اکثری ابتضاض ایله اومزلقهٔ سفالته دوشمش شایستهٔ مرحمت بیچاره‌کاندر]

اِبتِضاع { [ع] بر شی آشکار، عیان اولمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِبتِعاث { [ع] بعث ایتمك، کوندرمك . نادراً استعمال ایدلمشدر .

اِبتِغاء { [ع] خواهش طلب ایله طلب ایتمك ، ایره‌نوب ایسته‌مك : ابتغای معالی .

اِبتِقاع { [ع] لون اصلی متغیر اولمق، رنك دکیشمك . رنكك طبیعی اوله‌رق دکیشمه‌سی معناسی مطلوبدر . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِبتِکار { [ع] صباح وقتی ارکن قالقمق § هر ایشك باشلانغجنه یتشمك ، هر ایشده استعجال ایتمك § هر شیئك ایلك پیدا اولانی ، ترفنده‌سنی یمك : [ابتکار ، هر کسجه ممكن الاجرا بر کار دکلدر .]

اِبتِلاء { [ع] خیر وشردن برشیئه دوشکون اولمه ، حسنیّات وقبحیّاتدن بر شیئه کرفتار اولمه ، دوشکونلك : [بر چوق زماندن بری بو ابتلای غریب ایله اضطراب شدید ایچنده بولنیوردی — معلم ناجی]

« بو ده بر ابتلای حیرتزا »
« دل جهاندن وفا اومارحالا »
(معلم ناجی) —

«سنده برجانانمی پیدا ایلدك آیاندیم »
« ابتلا آثاری کوردم بیچ وتابکدن سنك»
(محمود ندیم پاشا)

« بیلم بو بلا نصل بلادر »
« سودا اونه‌درا و ابتلادر »
(اکرم)

« شحنهٔ هنکام جای ابتلا »
(سنان پاشا)

عربیده معنای اصلیسی (دنه‌مك) و (صینامق) ایسه‌ده لسانمزده بو صورتله استعمالی شایع اولمامشدر . بناءً علیه (ایتمك) مصدریله قطعاً قوللانیلاماز .

اِبتِلاز { [ع] آلمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِبتِلاع { [ع] تکلف ایله یوتمق . § عروسی زفاف ایتمك . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِبتِلال { [ع] بر شی یاش اولمق، ایصلانمق : ابتلال اوراق . نادراً قوللانیلیر .

اِبتِناء { [ع] برشی اوزرینه ، بر شیدن دولایی اولش § براساسه، برشیئه طایانوب طوتدیرمق وبرماده ، بر حقیقت، برشی اوزرینه

قورمق: [آووقاتك‌هانکی مادهٔ قانونیه‌یه ابتنای دعوی ایتدیکی اکلاشیله‌مدی.]
عربیده معنای اصلیسی (یاپو یاپمق) درکه ترکجه‌ده بو معنا کلیاً مهجور وبلکه مجهولدر.

اِبتِناء { [ع] مبتنی اوله‌رق، بر شی اوزرینه ابتناء ایدلمك صورتیله: [مجلهٔ جلیله‌نك ۳۵۶ نجی یعنی «مال یتیمی بلا تغریر آلنسه دخی غبن فاحش ایله بیع صحیح اولماز. مال وقف ومال بیت‌المال دخی مال یتیم حکمنده‌در» فقرهٔ صریحه‌سنه ابتناءً اولبابده کی بیع وعقدك صحیح اولمدیغنی ادعا ایدییور.]

اِبتِهاج { [ع] سرور، فرح، شادی، سوینج: حجاج ذوی‌الابتهاج، واردجای ابتهاج اولان نوازشنامهٔ کریمانه‌لری.

اِبتِهار { [ع] ایکی‌یه بولونمك، ایکی پارچه اولمق. § فحش سببیله دوچار رذالت اولمق. استعمال اولونماز.

اِبتِهال { [ع] کمال اخلاص ایله تضرع و نیاز ایتمك: [قدرت بی‌پایان رب متعال قارشیسنده سرزمین عجز وابتهال اولورلر — صفوت پاشا —]

«نه حاجت وار اظهار عجز ونیازه»
«بتون افتقارم، بتون ابتهالم»
(معلم ناجی)

اِبتیار { [ع] غوغا ایتمك، بی تاب اولمق § بجوب قبول ایتمك: ابتیار اشرار، ابتیار اثمار.

اِبتِیاز { [ع] بیریکدیروب ییغمق؛ ادخار کبی فقط بو دها قوتلیدر. چونکه اوته‌کی شیءٔ قلیل ایچون‌ده قوللانیلیر. بونده معنای کثرت موجوددر: ابتیاز ثروت، ابتیاز ذخائر.

اِبتِیاع { [ع] مبایعه ایتمك، صاتون آلمق: ابتیاع اشیا، ابتیاع ذخایر. نادراً قوللانیلمشدر.

اِبثاث { [ع] طاغیتمق، یایمق § افشای سر ایتمك.

اِبثِعرار
اِبثِرار { [ع] آت یاریشنده قوشوشمق. قوللانیله بیلیر.

اِبجال { [ع] تبجیل وتعظیم؛ آغیرلامق = یعنی اعزاز و تکریم ایتمك: [ارباب بلاغت لسانمزده «اعجاز پرور» لکه مظهر توصیف وابجال اولورلر. — پژمرده — اکرم] «تبجیل» دها زیاده قوللانیلمالیدر. لسانمزده عربیده اولدیغی کبی «کفایت ایتمك» معناسنده هیچ قوللانیلماز.

اِبجام { [ع] بیحضور، راحتسز ایتمك: بویولده ابرام باعث ابجامدر.

اِبجا { [ع] انقطاع کبی کسیلمك معناسنه در. استعمال اولونماز.

إبحاح [ع] اصداق طوتمق ، سسى بوغوق چيقارمق .

إبحار [ع] دكز بولجيلغى ايتمك . معانئ سائرهسى بزجه قابل استعمال دكلدر .

إبخاق [ع] انسانك ، حيوانك كوزنى چيقارمق ، كور ايتمك . الفاظ معروفهدن دكلدر .

إبداء [ع] اظهار ايتمك § امثالسز اورنهسز بر شى يابمق ، وجوده كتيرمك وكتيرلمك ؛ اولمايان شیئ ايجاد ايلمك ، ايدلمك . نادراً قوللانيلير .

إبداد [ع] بر شى اوزاتمق ، اوزاتلمق § تبعيد ايتمك ، اوزاقلاشديرمق . قوللانيلهبيلير .

إبداع [ع] امثالسز ، اورنهسز شى وجوده كتيرمك ، كتيرلمك : اولمايان شیئ وار ايلهمك : ابداع عوالم . [برمبدعسك كه عدم خزانهٔ ابداعكدر — سنان پاشا] ، [تاريخ بشر نظر عبرتله مطالعه اولونسون . صحائفنده فكر ابداع وياحب معالى ايله متحلى — كورهنك — كمال] ، [بو لطيفهلر ايسه اكثرى خصمنك معايبنى تعيين ايدن صفاته عائد اولديغندن ابداع ايتديكى تعبيراتك غرابتندن طولايى انسانه ضحكدن زيادهحيرت الويرر — نفعى] § اولدن نظيرى اولمايان ، امثالى كولمهمش اولان شعر سويلهمك ، او طرز بديعده شعر سويلهنلمك .

« ابداع لطافت و متانت »
(لا)

إبدال [ع] تبديل كبى برينك برينه ديكرينى كتيرمك ، ديكرى كتيرلمك ؛ دكيشديرمك ، دكيشديرلمك . تركجهده آز قوللانيلير . تبديل كبى مبدل مقامنده استعمال اولونهماز .

إبدان [ع] جاريه § قيصراق . برنجى معناده نادراً قوللانيلشدر .

إبذاء [ع] فحش ، بد ، كوتو سويلهمك ، سويكمك .

إبذال [ع] كوكل ايستكيله صرف ايتمك . ايدلمك ؛ رضاى قلب ايله ويرمك ، ويرلمك :

«جذب ايلدى نكاهمى برنجم خندهور»
«انوار التفاتى ابذال ايدوب بكا»
(پژمرده — اكرم)

«ابذال مساعىده قصور ايتمهكه اولمش»
«وابسته بو عالمده سكونك حركاته»
(كمال)

«ابذال نقد وقت ايله احراز كام ايدك»
(احمد حمدى)

[آلهى ! عاصيلرك معصيته قدرت ويا كناهه آلت نزدهده بولوردى ، سن ابذال ايتمه سنهك — سنان پاشا]

إبَر [ع] ايكنه معناسنه (اِبْرَه) نك جمعى . جمع ديكرى (اِبارَه) در . عربيده تنوين ايله (اِبَرٌ) دينيلير .

إبراء [ع] برائت حكمنى حاصل ايتمك ، اوحكم حاصل

ایدلك، بری قیلمق، قیلنمق § خسته‌یی ایی ایتمك: ابرای ذمت، دوقتورك وظیفه‌سی ابراء مریضه چالیشمقدر. § اصحاب مطلوباته قارشی آلاجق، ویره‌جکی تسویه ایتمك: اجرای ابراء. (ابرای عام) = اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب بر کیمسه‌یی کافهٔ دعاویدن ابرا ایتمکدر. (ابرای خاص) = بوده اصطلاحات فقهیه‌دندر. املاك واموا له متعلق یالکز بر دعوادن بر کیمسه‌یی ابرا ایتمك دیمکدر.

اِبْرانامه { [ع ف] اخذ و اعطا معامله‌سی جریان ایدن طرف و یاخود ذات ایله آله جق ویره جك قالمدیغنی حاوی تعاطی اولونان کاغد.

اِبْراد { [ع] صوغوتمق § بی تاب ایتمك. لسانمزده برنجی معناده «تبرید» زیاده قوللانیلیر.

اِبْرار { [ع] یمینی تصدیق ایتمك، برینك یمینی طوغری اولدیغنه حکم ایتمك، ایدلمك.

اِبْراز { [ع] بروز ایتدیرمك، ظاهره، میدانه چیقارمق چیقارلمق: [ابراز ایتدیکی حجتك حکمی باطل ایدی.]، [عمران ومدنیت وثروت وسعادتك هر جهتی برقاچ سنه‌ده دور آدمدن بروکوستردیکی ترقینك برقاچ مثلنی ابراز ایلدی — کمال]

«ایدرم دعوی تزویرنی خصمك ابطال»
«ایلسه‌م حجت مضمون کلامم ابراز»
(نفعی)

«فخر عجمانه‌دن مصوندر»
«ابراز حقیقت ایتمك ایسته‌ر»
(شام غریبان — معلم ناجی)

«ایده یم صحبت ماهیت طبعم ابراز»
«عذرخواهانه حضورکده اولورسه‌م مأذون»
(میف)

[شاعره هدایای آتیه‌یی ایصال ایله قدر شناسلقده‌کی کمالی ابراز ایله‌مشدر — کتبخانهٔ ابوالضیا.]

عربیده اولدیغی کبی «مکتوبی آچمق» معناسنه قوللانیله‌ماز.

اِبْرام { [ع] انسانی ثقلت اطوار واقوال ایله صیقمق، او صورتله صیقوب اوصاندیرمق، برشیئك قبول واجراسنی جان صیقه‌جق صورتده اصرار ایله رجا وطلب ایتمك، آصیلوب زورلامق: [ابرام تام سلب آرام ایدر، انسانك مألوف اولمدیغی شیء قبول ایچون ابرام ایتمه‌ملیدر]

لسانمزده عربیده اولدیغی کبی (محکم قیلمق) معناسنده قوللانیله‌ماز. بعضاً (الحاح) ایله برابر قوللانیلیر. [خسته لغندن بری هرنه‌دن ایسه برفتور محض کسیلن بزم محسن ده مجرد والده‌سنك ابرام والحاحیله قاضی کوینده‌کی خانه‌سندن چیقدی — محسن بك — اکرم]

«مه روزه‌ده ایتدی ابرام تام»
«بکا طورمه مشق ایت دیو برمقام»
(عزت ملا)

« منافئ اددر هر طلبده شیوهٔ ابرام »
« آنکچون جلوه‌کر درصورت‌نهی اوزره‌مطلبلر »
(توجیه راغب)

« شمدی اکراه ایله‌بربرینه ایلر ابرام »
(نابی)

« چاغرمش آنی برشب ابرامله »
« وارنجه اوده عز واکراملہ »
(عزت ملا)

« منت اللهه‌که ویرمش اوقدر استعداد »
« نظم‌ایچون ایله‌مزم‌طبعمه زوروابرام »
(نفعی)

« قابلیت عشقه‌برجوهردر ابرام‌ایسته‌مز »
(دانش)

اِبرِنشاق | [ع] آغاجده چیچك آچمق ، آغاجك چیچکی طومرجقنی یاروب چیقمق : ابرنشاق اشجار ، نشانهٔ آرایش نوبهاردر .

اِبْرَه | [ع] ایکنه . فارسیسی (سوزن) در : « ابرهٔ مقناطیسیه » = جهات‌اربعه‌یی کوسترن وپوصله دینیلن آلتك ، قبله‌نمانك ایکنه‌سی . (اِبرةُ العقرب) = عقربك ایکنه‌سی . عربیده دلالت ایتدیکی معانئ سائره لسانمزده اصلا معتبر ومستعمل دکلدر .

اِبَری | [ع] (اَبّار) کبی ایکنه صاتان ، یاپان . لسانمزده استعمال اولونماز .

اِبْریج | [ع] یاییق دینیلن آلتدرکه یوغورتدن یاغ چیقارمق ایچون قوللانیلیر . « مِمخَضه » کبی .

اِبْریز ، اِبْریزی | [ع] خالص آلتون . اکثریا صفت اوله‌رق استعمال‌اولونور: ذهب ابریزی .

اِبْریشَم | [ف] ابریشمك معربی . سینك فتحه ایله‌قرائتی‌ده معروفدر .

اِبْریق | [ع] بیلدیکمز امزیکلی صوقابی . فارسی (آبریز) دن معربدر : ابریق وضو = آبدست ابریقی ، قهوه ابریقی .

« بونی آغیز آنك اصحاب اکثر »
« کموش ابریقه‌ده تشبیه ایلر »
(خاقانی)

« سبوی میله ابریق وضو برخاکدر اما »
« نه حکمتدر بیلنمز بیری صالح بیری فاسقدر »
(نابی)

اِبْریقدار | [ع] ال ویوزییقانه‌جغی زمان ابریق ایله صو دوکمك ایچون استخدام اولونان آدم : [سرای همایونده ابریقدار ایکن اخیراً چراغ بیوریلان ..] ، ابریقدار باشی .

اِبْرین | [ع] چهره‌سی پارلاق کوزل ، محبوبه .

اِبْزاء | [ع] آدمی جور ومحنته دوشوروب بی‌تاب ایله‌مك ، عنف وشدتله زبون قهر ایتمك .

اِبْزیم ، اِبْزین | [ع] پرنجدن ومعدنیات سائره‌دن معمول کمر طوقه‌سی .

إِبْسَالْ [ع] منع ايتمك § برشی رهن وسپارش ايلامك . استعمال اولونمايان الفاظدندر .

إِبْسَانْ [ع] انسانك صورتی ؛ ياخود سيرتی كوزل اولمق .

إِبْشَارْ [ع](تَبْشير) كبی مژده لمك ، مژده لنمك : ابشار ماده ، ابشار كيفيته مسارعت ، بومادهنك ابشاری . « تبشير » بوكا ترجيح اولونماليدر .

إِبْشَارَاتْ [ع] مژده له مكار معناسنه (اِبْشار)ك جمعی : ابشارات واقعه . لساننزده معناجه بينلرنده فرق اولمايان « تَبْشيرات » — تعمم ايتديكندن — دها چوق قوللانيلير .

إِبْشَاشْ [ع] بعض نبات وچيچكلر بر برينه صارلاوب قاريشيق اولمق . مستعمل دكلدر .

إِبْصَارْ [ع] دقتله باقمق . استعمالی اندردر .

إِبْضَاضْ [ع] بر شیٔ لزومندن و ياخود ايسته نيلن مقداردن آز ويرمك . كلمات مأنوسه دن دكلدر .

إِبْضَاعْ [ع] صور يلان شيئه كوزل جواب ويرمك ، كوزل سوز سويلمك § قانديرمق . بو « اِقناع » دن قوتليدر . آنكچون موقع استعماللرينه دقت اولونماليدر .

إِبْط / **إِبِط** [ع] اوموزك ايچ وآلت طرفی ، قولتوق . نادراً قوللانيلمشدر .

إِبْطَاء [ع] آغير طاورانمق ، طاورانلمق وكجيكمك ، كجيكديرمك . (اِسْراع) مقابلی اولهرق نادراً قوللانيلير .

إِبْطَارْ [ع] تحملك فوقنده اشيا يوكلتمك § مبهوت ومدهوش ايتمك: ابطار استر. ايكنجی معناده قوللانيلديغی كورلهمشدر.

إِبْطَاشْ [ع] بطش وشدتله قاورامق ، طوتمق . الفاظ معروفه دن دكلدر .

إِبْطَالْ [ع] بوش ، حكمسز ، باطل قيلمق ، قيلنمق § فسخ ، لغو ، هدر ايتمك، ايدلك :

[ابطال حقه چاليشان فلاح بولهماز.]

« ايدرم دعوی تزويرينی خصمك ابطال »
« ايلهسهم حجت مضمون كلامم ابراز »
(نفعی)

إِبْطَالِيَّاتْ [ع] ابطاله متعلق مباحثات، ملاحظات: بوش، باطل سوزلر. نادراً قوللانيلير.

إِبْطَالَه [ع] باطل، بوش، بيهوده شی . « ابطوله » كبی .

إِبْطِيَّه [ع] اصطلاحات طبيه دندر . قولتوغه عائد ومنسوب ديمكدر .

إِنْبِطاط [ع] سمیزلەمك، وجود سمین و طلم اولمق. مأنوس ومستعمل دکلدر.

إِنْبِعاث [ع] ارسال کبی کوندر. ملمك، بعث ایتمك، اکثریا ذی روح حقنده قوللانیلیر.

إِنْبِعاد [ع] اوزاق ایتمك، اوزاقلاندیرمق، اوزاغه سورمك.

«رویمال اولمق ایچون روضهکه‌ویردك رخصت»
« بنی کیمسه ایده‌من پیشکهکدن ابعاد »
(نابی)

[حتی عهد محمد پاشای مرقومده جلال بکدن خطاءً حضورده پاشای مشارالیهی تخفیفه متعلق بعض ناشایسته اقوال صدور ایتمکله رتبهٔ قرب حکمداریدن ابعاد ومدینهٔ قسطنطینیه‌دن اخراج اولنه‌رق مدة العمر داخل حضور اولمدی — قوچی‌بك رساله‌سی]

« سینه‌سندن دور اولەروحی التهی عن قریب »
« کیم سبدسه اول بتك بندن اکر ابعادینه »
(اسکی راتب پاشا)

إِنْبِغاض [ع] بغض ایتمك، حظ ایتمه‌مك، سومه‌مك : ابغاض مزاح، ابغاض مداهنه.

إِنْبِقاء [ع] باقی قیلمق، پایدار قیلمق § حالنی بوزمایوب یرنده براقمق : فلان مأموریتنده ابقا ایدلدی. [اصلی هر نه اولور ایسه اولسون عموم بیننده شایع اولمش وقدم پیدا ایتمش اولان الفاظی دخی ابقا ایتمکدن باشقه چاره یوقدر — غلطات رساله‌سی حقنده مکتوب — منیف پاشا]

« دنیاده ثناسن ایلر ایفا »
« عقباده ایکن‌ده نامن ابقا »
(مقدمهٔ ادبیه)

« فکر ایلر ایکن حاله تدبیر »
« کلدی دله مثال تطمیر »
« حیوان ایکن اول وجود یکتا »
« ایتمش بو جهانده نامن ابقا »
(لا)

[دیکرلرندن صرف نظر اولنسه بلکه اولی اولوردی . لکن — برقاچ ورقپاره اوزرنده اولسون — ابقای نامه چالیشمق بر آرزوی طبیعیدر — اقتطاف — عطا]

«جهانده بر کوزل ابقای نام ایتمشده کیتمشلر»
«خدانك هر بری اولسون قرین عفو وغفرانی»
(لا)

«ابقای ذکر خیر ایدن اولماز فنا پذیر»
«نیل حیات سرمد ایچون کسب نام ایدك»
(احمد حمدی)

إِبْقاءً [ع] دائم قیلمق ، یرنده براقلمق صورتیله : [فلان بك شرکت مدیریتنه ابقاءً نصب وتعیین ایدلدی .]

إِبْكاء [ع] آغلاتمق، آغلادلمق: ابکای ایتام جائز دکلدر.

إِبِل — **إِبْل** [ع] دوه . تصغیری (ابیله) در . مفرد اللفظ وجمع المعنی در. آنك ایچون دوه سوروسنه‌ده اطلاق اولونور . لسانمزده استعمالی اندردر.

إِبْلاع [ع] بلع ایتدیرمك ، یوتدیرمق. نادراً استعمال اولونور .

اِبْلاغ { [ع] وارد يرمق ، وارديرلمق § ايريشديرمك ، ايريشديرلمك § طولديرمق ، طولديرلمق : بو دفعه معاشى بيك غروشه ابلاغ ايدلدى .

« بر ايكن دردمى ميلونلره ابلاغ ايتدى »
(كاظم پاشا)

[بلبل خوش نوالك رونق صباح نو بهارى تقديس ايچون نهال كل اوستندن مصطبه نشينان چمنصفهٔ صفايه ابلاغ ايتديكى خطبهٔ بليغهٔ اعجاز اثر — مكتوب — سرى پاشا] ، [اول طرفده سيلدكاردن كيم وارايسه ومحبت اربابى ايسه سلام وعشق ونيازمزى ابلاغ قالبنه افراغ ايده سكز — مكتوب — كانى]

اِبْلان { [ع] (ابل) ك تثنيه سى . ايكى سورو دوه .

اِبْلى [ع] دوه جى . قوللانيلماز .

اِبْليم { [ع] بال ، عنبر ، نادراً قوللانيلمشدر .

اِبْليس { [ع] شيطان جمعى : [اباليس] در . ابليس ملعنت انيس § مفقل ، حيله كار مقامنده قوللانيلير : او ابليسك اثر تلبيسنه نهايت يوقدر . [ابليس ضليل كبى تضليل ايلمك ايچون بالغاً مابلغ هدايای كرانبها وتحف ونفايس دستاويز دلارا تقديم ايدرك — لايحهٔ تاريخيه — عاصم]

« قنده كيم جمع اوله جام ودلبر وعشق وشباب »
« آنده ابليسك نه حاجت مكرينه ، اخلالنه »
(نابى)

« آكا بكزردى كرسوده يوزينه زرده چاو ابليس »
« آكا بكزردى كر جنى اولايدى كهربا طلعت »
(نفعى)

« زهى كرم كه نظر قيلمايوب عداوتنه »
« ميسر ايله مش ابليسه اعتبار بقا »
(فضولى)

« احسانه كور ديلنجى ابليس »
« قشمر باشيسى ارسطاليس »
(شيخ غالب)

اِبْليسانه { [ع] شيطانه ياقيشه جق صورتده ، شيطانجه سنه : دسائس ابليسانه ، تدابير ابليسانه .

اِبْن { [ع] اوغل . مطلقا اضافتله قوللانيلير : ابن سينا ، ابن خلدون ، ابن كمال .

عَلَمَيْن بيننده بولونورسه همزه سى اسقاط اولونور : عمرو بن العاص ، عمر بن عبدالعزيز .

« هر بيرى تصورده فلان ابن فلاندر »
(روحى)

« همتلرى ايله اولدى موجود »
« بر ابن كمال مثلى مفقود »
(لا)

اِبْن اَرْض { [ع] ديار غربتده بولونان ، سيّاح .

اِبْن حُرَّه [ع] اهل عفت ، مستقيم .

اِبْنِ الحَرام { [ع] ولدزنا، پیچ . (اِبْنِ مُمْرد) ،

(اِبْن نُخْمَه) ده دینیر .

اِبْنِ السَّبیل | [ع] یولجی . جمعی [اَبْناءالسَّبیل ، ابنای

اِبْن سَبیل | سَبیل] در .

اِبْن اُسْبُوعَیْن { [ع] بدر تام § دلبر، کوزل کنج .

اِبْنِ العَرَبی | [ع] شیخ الاکبر حضرت محی الدین

اِبْن عَرَبی | عربی رضی الله عنه .

اِبْنِ الوَقْت | [ع] وقتی خوش کچیرن ، وقتک

اِبْن وَقْت | او بارینه کیدن ، زمانه اویان ، وقتنه

کوره حرکت ایدن ! .

اِبْنِ الجَلا { [ع] پك معروف ، حال شانی مشهور آدم .

اِبْهاج { [ع] مسرور ایتمك ، ایدلمك ؛ سویندیرمك ،

سویندیرلمك : ابهاج ارباب احتیاج .

اِبْهال { [ع] صالیویرمك ، بوشلامق ، کندی حالنه

براقق : [اِبْهالُ الصَّغیر = برمراهق -

بالغ ورشید عدایتمك معناسنده اصطلاح

فقهیدر .]

اِبْهام { [ع] ال وآیاغك باش پارمغی . جمعی (اَباهیم) در

تفریق معنی ایچون یازلدی .

اِبْهام { [ع] بللی ایتمه‌مك ، قاپالی براقمق . آکلا شیلماز

صورتده اولمق ، مبهم وآکلاشیلماز طرزه قویمق وقونلمق : ابهام کلام . کلامك

ابهامی . جمعی (اِبْهامات) در . [ثالثاً

میدانده کی اثرده « بر دلیقانلینك »

حکایه‌سی ایدی‌که اوبری کبی مشکوك

بر قلمدن دکل فقط جهانپسند بر خامهٔ

کزیندن چیقمشیدی . بونکیچون ایلك

جزئی اوقویانجه ایچنده مبهم بر نشوه

اویاندی . ایکنجیده ابهام آزالدی ،

نشوه بیودی . اوچنجیده ابهامدن اثر

قالمدی — ادبیاته دائر خاطره عنوانلی

مقاله]

اِبْهیرار { [ع] کیجه یاریسی اولمق ، نصف لیلك حلول لی .

لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِبْیِضاض { [ع] زیاده آغارمق ، بیاضلانمق : ابیضاض

لحیه . نادراً قوللانیلیر .

اِبْسُوس { [روجه‌دن] اسقوربیته مشابه ، بیوجك ، قیرمزی

بر نوع بالیق .

اِبْسِمِدْ { [روجه‌دن] تکرلکك چنبرینك هر بر پارچه‌سی .

جسامتنه کوره بش ، آلتی یاخود یدی

اپسیددن بر تکرلك چنبری یاپیلیر .

اِتاب — اُتُوب — آتاب [ع]

قولسز ویاقه‌سز قادینه مخصوص کوملك

ديمك اولان [اِتْب] كِ جمعلرى ، عادتا دەقولته كوملكلر § مفردى وجمعلرى فراجه، قيصه قادين لباسى، طونى معنالرينى ده افاده ايدر .

اِتاحه { [ع] برشيئه يابوب بيترمك، حاضر ايتمك . قوللانيلماز.

اِتاد { [ع] سوت صاغاركن اينكك اياغنه كچيريلان پايبند ، ايپ.

اِتاز / اِتاره { [ع] حدت و دقتله باقمق § بر شيئك آردينى بوشلا- مامق ، براقمامق. مستعمل دكلدر .

اِتآم [ع] ايكيز طوغورمق .

اِتاوه { [ع] رشوت ويرمك ، سقى اراضى ايچون صو مأمورينه ويريلان رشوت § آراضئ خراجيەدن آلنان مال معيّن . جمعى (اَتاوى) در .

اِتباع { [ع] آردينه قاتمق ، كنديسنه اويدورمق ، تابع قيلمق ، قيلمق . لسانمزده عربيده اولديغى كبى [تابع اولمق] معناسنده قوللانيلماز .

اِتّباع { [ع] تابع اولمق ، تبعيت ايتمك، آردى صيره كيتمك، اويمق : [حق ، اتّباعه احقدر — سرى پاشا] ، [برادر ؛ شمدى يه قدر نشر ايتديكم شيلردن «جمل منتخبه» نامنده بر مجموعه وجوده كتيرمك استديككى يازيورسك ، بندن نيچون سؤال ايدرسك ؟ ؛ بر حق نظامى يه اتّباع ايتمكمى ايستيورسك؟ اكر بويله ايسه تعجب ايدرم — جمل منتخبه — كمال]

اِتّباعاً { [ع] تبعيت ايتمك صو- رتيله ، اويەرق :

[هله الآن ربع مسكونك خمس معمورى دينلمكه شايان اولان اوروپا قطعەسنده تعاون قانون طبيعيسى احكا- منه اتباعاً تشكل ايدن شركتلرك — تصوير افكار — كمال] ، [لكن تقديم الاهم على المهم قاعدەسنه اتباعاً كويا قائمقاملقله اداره اولونوركن ناحيەلردن ده دون قالان بعض قضالرك — مكتوب — سرى پاشا]

اِتْبال { [ع] درد وغصەيه دوشور- مك ، دوشورلمك . نظمده قوللانيلەبيلير .

اِتّجار [ع] علاج ، دوا قوللانمق قوللانلمق . بو لفظ مأنوس دكلدر .

اِتّجاه { [ع] بر جهته دونمك ، توجه ايتمك. الفاظ معرو- فەدن دكلدر .

اِتّحاد { [ع] عمل وحركتده بر اولمق، برلشمك : =اتحاد آرا = رأى برلكى ، اتحاد دول = حكومتلرك پولتيقەجه برلشمەسى . بو ، (اتّفاق) دن دهاقوتليدر .

« ايلەمش يكرنكئ عشقيله شويله اتّحاد »
بيلمزم سينەمده جانممى ياجانانممى ميدر »
(رياضى)

«اولدی هزار ذات دینوب که صفانه عین»
« براصلده کمی نیجه اصل ایتدی اتحاد »
(لا)

« اتحادین شعله افسرده ایتمش روزکار »
(فصیح دده)

« اهل صلاح ایله ایده اتحاد »
« دین او ینه اوله عماد »
(یحیی)

« زهی پاشای ملك آرای روشن رأی عالیشان »
« که دائم رأی وتدبیریله توفیق اتحاد اوزره »
(نفعی)

[ملت اسلامیه نك ایسه « انما المؤمنون اخوة » اعتقادی شریطهٔ اتحادی اولدیغیچون — تصویر افکار — کمال]

اِتْحاف { [ع] هدیه ، تحفه ، ارمغان ویرمك ، ویرلك وکوندرمك ، کوندرلك : (اِهْدا) ایله بونك آراسنده فرق واردر . (اتحاف) شایستهٔ احترام وحائز قیمت شیلرده و (اهدا) هر خصوصده هر شی ایچون قوللانیلیر . (اتحاف سلام) دینیر . « اهدای اسلام » دینیلمز . مثلا اشیای عادیه دن « برکوفه طوماتس اتحاف اولوندی » دینیله مز . مطلقا « اهدا اولوندی » دینیلیر . والحاصل بونلرك موقع استعماللرینه دقت اولونمق لازم کلیر : [هدایای مبعوث عنهانك ارسالنی ناطق اولان شقه سنك کنارینه اتحف ایتدیکی اشیانك قصیده یه مقابله دیمك اولمایوب — کتابخانهٔ ابو الضیا]

« مجلس پاکه ایدر بالاکرام »
« فرط توقیر ایله اتحاف سلام »
« حامی »

اِتّخاذ { [ع] ایدنمك ، ایدینلمك ، قبول ایتمك ، ایدلمك : فلانی شریك اتخاذ ایتدی . فلانك رفیق اتخاذی . § قورمق ، قورلمق ، پیدا ایتمك ، ایدلمك : [مملکتمزده کی ارباب صنایعك محافظهٔ منافعی ایچون بر تدبیر مؤثر اتخاذی ، ترامووای شرکتی بوندن سوکره استخدامنی نیاز ایدنلرك صورت قبولی ایچون برقاعدهٔ جدیده اتخاذ ایتدی]. [صنایع نفیسه ایچنده منسوب اولدیغی هانکیسی ایسه آنی معشوقهٔ وجدان اتخاذ ایتمش . . آمال وافکارینی آکا منحصر قیلمش — پژمرده — اکرم]

« خصم اتخاذ ایدنمك او ترزیق کوینی بن »
« ناموس شاعریته کسر شان اولور »
(نفعی)

« لیك وار نیجه حیاسز جرار »
« اتخاذ ایلمش اول صنعتی کار »
(وهبی)

اِتْدان { [ع] آیصلاتمق ، ایصلانمق : اتدان اثواب ، اتدان اجلاد .

اِتْراب { [ع] طوپراق سرپمك . طوپراقلامق .

«بن اولونجه قبرمی یارام اتراب ایلسون»

اِتْراز { [ع] قوروتمق ، قورودلق : اترز اجلاد .

اِتْراع { [ع] طولدیرمق : اتراع کاسه .

إتّراع { [ع] صولمق. بونلر الفاظ مستعمله دن دكلسه‌ده استعمال اولونه‌بيلير .

إتْراك { [ع] براقمق، فراغت ايتمك، وازكچمك .

إتّساخ { [ع] كيرلنمك، پاسلانمق. نادراً قوللانيلمشدر .

إتّساع { [ع] وسعتلنمك، كنيشلنمك، بوللاشمق: انسان معلوماتی اتساع ايتدكجه نقصاننی ادراك ايدر . [ابنای بشر تلاحق افكارك اتساعی سايه‌سنده برايكی عصر ايچنده‌درت بيك سنه‌دن بری ظهوره كلان مآثر جليله‌يی اونتديره‌جك درجه‌لرده بدايع نمای كال اولمشدر — كال] ، [ماه عالم آرا نهرك اوته طرفنده كوز آله بيلديكی قدر اتساع ايدن چمنزاره پك زياده ساكن برحالتله بخش انوار ايلر — شانوبريان — اكرم]

إتّسام { [ع] كوزللنمك، نشانلانمق، تمغالانمق، زينتلنمك: [نام اتسامی يالكز شرقده دكل غربده بيله معالی براحترام مخصوص ايله السنه پيرای ياد وتذكار — امام غزالی — حميد وهبی]

إتّساق { [ع] صيره‌لانمق، ديزيلوب نظاملانمق . انتظام بولمق: [عروق شهامت سبعيتلرينه رعشهٔ تعطيل ايريشوب ساق اتساقلرندن تاب مشی ساقط اولمغله — شفيق نامه]

إتّصاف { [ع] وصفلانمق، برحال ياخود برصفت ايله طبيعتلنمش، صفتلانمش اولمق . اكثريا حسنياتده استعمال ايديلير : [مكارم اخلاق ايله اتصاف ايدنلردن بو مثللو افعال ذميمه صادر اولماز.]، [اخلاق فاضله‌نك متممی ديمكه شايان اولان دلشكارلق خصلت مقبوله‌سيله‌ده اتصاف دولتلرينه بيوك بردليل — عريضه — سری پاشا]، [علوم شتی ايله اتصافه وهرنوع حقائق ودقائق فنيه‌يه انتسابه بوندن صكره احراز موفقيت ايله‌مشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبی]

« طاشی ايتمش الماسله اتصاف »
« ينه اولمامشدر طبيعتجه صاف »
(عزت ملا)

إتّصال { [ع] اولاشمق، بيتشمك: آناطولی دمير يولی اسكيشهرده كوتاهيه خطيله اتصال ايتديكندن . § بيتشيك ، اولاشمه : تربه‌نك اتصالنده‌كی دكانده . [سركينك « شان دومارس » ده‌كی موقعنی (سن) نهری ايكی‌يه تقسيم ايدر . ايكی قسمك واسطهٔ اتصالی (ايانه) كوپريسی‌در — پارس اكسپوزيسيونی — سعدالله پاشا]، [هله ملكمز اوچ قطعه ودرت دريانك مركز اتصالی وموازدات عالمك موعد تلاقيسی — غزته — كمال]

« جانمك جسمله ذوق اتصالی قالمدی »
« آه كيم سنسز ديرلمك احتمالی قالمدی »
(فضولی)

« اتصال اوزره يمينكده يسار كده اوله »
« فتق ورتق قلم وتيغ نيام دولت »
(منيف)

«سوانی ترك ایله سن حقه اتصال ایتدك»
«كه اتصال وتجرددر اقتضای وجود»
(نورس)

اِتِّضاح { [ع] واضح، عیان، آشكار اولمق: [اقصای اقطار شرقیه‌ده جریان ایدن پولتیقه هنوز اتّضاح ایتمه‌دیكندن بالطبع انظار سیاسیون حالا قوره‌یه، ژاپونه، پكینه معطوفدر.]

اِتِّضاع { [ع] دوه‌نك بوینه باصوب اوسته بینمك ایچون باشنی آشاغی‌یه ایكمك: اتضاع ابل. بعض لغت كتابلرنده تدقیق وتحقیق اولونمیه‌رق بعض كلمه‌لرك معنای اصلیلری هیچ كوسترلمه‌مش واصلا تعلق ومناسبتی اولمدیغی حالده برطاقم معنالر اویدیرلشدر. ایشته او كتابلرده بو كلمه ایچون كوستریلان معنالردخی یاكلش اولدیغندن ارباب دقتك تغلیط اذهاننه میدان قالمامق اوزره عرض حقیقته مجبوریت كورلمشدر.

اِتِّطان { [ع] وطن طوتمق، بر شهرده برمحلده یرله‌شوب اوطورمق: اتّطان مهاجرین. الفاظ معروفه‌دن دكلدر. بومعناده اكثریا (توطّن) قوللانیلیر.

اِتْعاب { [ع] زحمت ویرمك، ویرلمك § یورمق، یورولمق. تشدید ایله یاكلش اوقومالیدر: [بویله حكمسز شیلر ایچون اتعاب ذهن ایتمك عبثدر، بویله لزومسز ایشلرله بیهوده خدمتچیلرك اتعابی.]
[مكونات ومصنوعات قدرتك اك معظمیدن اك مصغرینه قدر كوره بیلدیكمز شیلر ایچنده تعمیق فكر ونظرله قوای حسیه ووجدانیه‌مزی اتعاب ایتمكه حاجت قالمقسزین — پژمرده — اكرم]
[بوبولده اولان اشعارینی قطعاً اتعاب طبیعت ایتمكسزین سویلر — نفعی — كتابخانهٔ ابوالضیا]
«فرق اولونماز خرطاحونه‌دن اهل دنیا»
«ایل ایچون چونكه ایدر هربری نفسن اتعاب»
(لا)

اِتِّعاد { [ع] وعده‌لشمك، قبول وعد ایتمك: [یارین آقشام ساعت برده قراءتخانه‌ده بولونمق اوزره اتعاد ایتدی] مأنوس ومستعمل دكلدر.

اِتِّعاظ { [ع] وعظ ونصیحتی قبول ایتمك، نصیحتك حكمنی اجرا ایله‌مك: اتّعاظ صلحا.

اِتِّعاس { [ع] هلاك ایتمك، اولدیرمك: اتعاس نفوس.

اِتِّفاق { [ع] برلك اولمق، بربرینه اویمق، اویوشمق: مقتضیات سیاسیه‌دن اوله‌رق (كوبا) لیلر آمریقالیلر له اتفاق ایتدیلر. § برلشمش: اتفاق آرا، [بالاتفاق = اتفاق ایله یعنی برلك اوله‌رق]
«اتفاق ایتدی بومعناده امم»
«ازهر اللون ایده فخر عالم»
(خاقانی)

[صلاح امت ایسه معلومدرکه اتفاق کله ایله حاصلدر . نزاع وتفرقه‌یه سبب اولانلر حقك ده خلقك ده نظرنده مردود ومنفور در — نطق رسمی — سری پاشا]

اِتِّفاقاً { [ع] راست کله ، تصادف صورتیله ، مأمولك خارجنده اوله‌رق : [بز آطه‌یه کیدرکن اتفاقاً آنی ده واپورده بولدق .]

« چیقسه برحکم قضای کم وکاست »
« اتفاقاً سوزینك بریسی راست »
(نابی)

«لهه بیك ظالم صریحن ایشیدیرکن روسك»
«اتفاقاً قولاغی اوزره یا تور اوروپالی»
(کاظم پاشا)

[اتفاقاً کاوهٔ آهنکرك بر اوغلی بو خصوص ایچون — ترجمهٔ برهان قاطع]

اِتِّفاقات { [ع] اتفاقلر : اتفاقات دول § تصادف صورتنده ، راست کله اولان حاللر،شیلر : اتفاقات حسنه ، اتفاقات غریبه‌دندر .

اِتِّفاق پَذیر { [ف] اتفاق قبول ایدن ، ایدیجی § حقنده اتفاق ایدیلان .

اِتِّفاقی { [ع] تصادفی، راست کله: [امر اتفاق = تصادفی اولان ایش] ، [اتفاق جمشیدك زیاده‌سیله حسنا برجاریهٔ مقبوله‌سی وارایدی. خیلی مدتدرکه شقیقه علتنه کرفتار اوله‌رق قطعاً کوزینی آچدیرمایوب بر لحظه آرام ویرمز ایدی — ترجمهٔ برهان قاطع] .

« اتفاقی مکر اول شیخ بنام »
« بردکرمن یاتی ایتدی مقام »
(یحیی)

اِتِّفاقیّات { [ع] تصادفی ، راست کله اولان شیلر :

[غرائب اتفاقیاتدن اوله‌رق بوسنه عید فطر ، بیوك پاسقالیا ، قامش بایرامی بر هفته‌یه کلیور .] « اتفاقات » ایله بونك بیننده‌کی فرق آشکاردر .

اِتِّفاقیّه { [ع] اتفاقه عائد : امور اتفاقیه § تصادفه متعلق : مضحکات اتفاقیه‌دندر .

اِتْفال { [ع] انسانك وجودی فنا قوقمق : [اتفال اطفال والده‌لرینك احوالنه دالدر] .

اِتِّقاء { [ع] صاقینمق ، چکینمك : [کوکل قیرمقدن اتقا ایدکز] [حرکات غیر مرضیه دن اتقا ایتمه‌دیکی مرجعنجه مثبت و معلوم اولنلره — تحریرات عمومیه — سری پاشا] .

بو معناده « توقّی » ایله بینلرنده فرق یوقدر . § جناب حقدن قورقمق ، نواهیدن چکینمك : [اهل اسلامه اتقا شرطدر ،] « توقی » بو معناده قوللانیله‌ماز .

اِتِّقار { [ع] وقار پیدا ایتمك ، تمکین حاصل ایتمك : اتقار کبار ، اتقار اغنیا .

اِتْقانْ [ع] محكم وثابت قيلق ، قيلمق : اتقان امور ، امور شركتك اتقانى . § ادلۀ بى اسباب موجبه سيله ، قواعد كليه بى جزئياتيله ، بر شيئى يقيناً يعنى حقيقتى وجه ايله بيلمك . [تحرير ايلديكم شيلرى شمدى اول قدر حفظ واتقان ايتدم كه بالفرض بالجمله كتب ورسائلى سارقلر آلسه علمدن هيچ برشى ضايع ايتمه‌مش اولورم — كلام امام غزالى — مترجمى حميدوهبى]

اِتْكاءْ [ع] قولتوق التنه ياصدق وطاياق قومق ، طايامق . الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِتِّكاءْ [ع] طايانمق ، بر شيئه آبانوب سويكنمك : عصايه اتّكا ايلدى . [... لازمۀ شانى اولان بر كرد بادى ، قليجنه اتكا ايدريوللى برانحناى جزئى ايله كچورمش اولسون — كمال]

« بالين نازه خواجۀ شهر ايلر اتّكا »
« خاك مزلت اوزره يانور آچ برغريب »
(روحى)

« وجودكه ياراشور چاربالش عظمت »
« نهالكه ياقيشور اتّكاى صدر صدور »
(باقى)

« اتّكا ايله‌يه‌سك بالينه »
« باقه‌سك آينۀ سيمينه »
(وهبى)

اِتِّكالْ [ع] (تَوَكُّلْ) كبى اسبابه تشبث ايله برابر جناب حقه تسليم امور ايتمك .

اِتْلاءْ [ا ع] آخره تابع واحاله ايتمك . عهدوامان ويرمك : اتلاء اعدا .

اِتْلادْ [ع] مال قديم صاحبى اولمق ، قيلق . مأنوس ومستعمل دكلدر .

اِتْلافْ [ع] تلف ايتمك ، ايدلمك واولدرمك ، اولدرملك : بيلانى كورنجه اتلاف ايتمه‌ليدر . § هبا ، تباه ، يازيق ايتمك : اتلاف مال ، اتلاف ثروت ، اتلاف نقود ، اتلاف نفوس . [موجودينى اتلاف ايدوب‌ده عائله‌سنى آچ براقانلر . ياورولرينى يه‌ن كدبدن بك ده اهون شيلر دكلدر — سعى مقاله‌سى]

« سخى ، صاحبقران كشور آرا »
« كه آه ايلر الندن معدن ويم »
« نيجه آه ايتمسون بيچاره‌لركيم »
« نه كوهر قودى اتلافى نه درهم »
(نفعى)

« ايتمش عمرين اوصاحب لاف »
« اغراق ومبالغه يله اتلاف »
(لا)

« اتلاف زروسيم ايله رشك آورحاتم »
« پيرايۀ عرفان ايله دانشور عالم »
« نشاطى »

اِتْلالْ [ع] طاملاتمق § حيوانى يدكله‌يوب چكمك . قوللانيلايان الفاظدندر .

اِتْمامْ [ع] تماملامق ، نقصان براقمامق ؛ تمام ايتمك ، ايدلمك : مدت معينۀ عسكريه‌سنى اتمام ايتدى .

مدت معلومه‌نك اتمامی ، قرائتنه‌نك اتمامی
[كو يا كه فاتح كرامت عرفانيله طی قرون ايدرك بو مقاصد كليه‌يی اوتوز سنه ايچنده اتمام ايتمش — كمال]

« بو قدر اول مسعود كوكب دوری اتمام اوله يه »
(ديدار)

« سعيكی ايله مه اما مقصور »
« ساده خط ايله‌مز اتمام قصور »
(وهبی)

« صحبتی بو وجهله اتمام ايدر »
(عطائی)

« ديديلر جملهٔ آفاق مبارك بادا »
« لله الحمد خدا ايله‌دی اتمام نعم »
(نابی)

« بهارك ذوق وشوق اسبابنی اتمام ايدر بلبل »
« نوای دلكشيله هركسی خوشكام ايدر بلبل »
(محمود اكرم)

اِتْنان { [ع] چوجق علت ومرض سببيله بويونه‌مه‌مك .

اِتّهاب { [ع] هبه‌يی قبول ايتمك ، بخش ايديلان شیٔ آلمق .
اصطلاحات فقهيه‌دندر .

اِتْهام { [ع] تهمت اسناد ايتمك ، تهمتلی ايتمك وايدلمك :
[جنحه ايله اتهام ايدلمش ايسه‌ده اثبات برائت ايده‌جكی بی اشتباهدر] ، [لايحهٔ مذكوره‌نك فقراتی ذوات مستخدمه‌دن بعضيلرينی اتهام صورتيله كبی كورينور ايسه‌ده — تذكره — رشيد پاشا] ، [بر طاقم خيالاته صاعقه‌له اتهام اولنمقدن احتراز اولنسه روادر — اوندره — كمال]

اِتِّهام { [ع] تهمتلی اولمق ، تهمتلی ايتمك وايدلمك : « هيئت اتّهاميّه » ديلديكی كبی « هيئت اِتهاميه » ده دينيله بيلير . (اتهامنامه) = مدعیٔ عمومی طرفندن بر مظنون عليه حقنده تنظيم ايديلن ورقپارهٔ رسمی . بوده ايكی صورتله اوقونور .

اِتْيان { [ع] كتيرمك ، كتيرلمك وذكر ، بيان ايتمك : ادلهٔ قويه اتيان ايتدی ، دلائل موجوده‌نك اتيانی . [اويا پاراغك برشمهٔ خفيفه‌سنی جهان سرمديتك نفحات ارواح معطره‌سنه دكشديرمه‌مكه جسارتلرينی اتيان ايله عالم تصورات مجازيه‌نك اقصای حدودنده تعقيب حقيقت ايدرلر — پژمرده — اكرم] ، [بناءً عليه اويولده كلمات زائده اتيانيله بيهوده تكثير سوادی بی لزوم عد ايدرم — مكتوب — سری پاشا]

« اسبابنی ايله‌يم‌ده اتيان »
« واراي‌سه اكر سوزمده نقصان »
(كمال)

عربيده « كلمك » معناسنده قوللانيلير ايسه‌ده لسانمزده بو معناده هيچ استعمال اولونماز .

اِثاث { [ع] همزهٔ مفتوحه ايله اولديغی كبی متاع البيت = خانه اشياسی ، بو ميانده ساج آياغنه [اَثافی] و آنك آياقلرينه وعلی قول كنديسنه [اُثافی] دينير . بر فساده اوك آياق اولان آدمه‌ده [اُثافی] دنيلير .
§ چوق وصيق ، قاريشيق واوزون صاچ ونباتات وسائره .

اِثْار { [ع] بچی نك ثمه سنه آصیلان کیسه ، طوربه .

اِثْارَه { [ع] توزو تمق ، توزی هوالاندیرمك . قوللانیلماز .

اِثْام { [ع] جزا ، عقوبت ، برصوچك ایجاب ایتدیکی نتیجه . مستعمل دکلدر .

اِثْاوَه { [ع] غمازلق ، « اثابه » عین معنایی افاده ایدر .

اِثْبات { [ع] ثابت قیلمق ، قیلنمق : اثبات مدعا ، مدعانك اثباتی § وار ایتمك ، ایدلمك : [قلمه آلنان مکتوبك محو واثباتندن صوکره برکره‌دها مجلسده اوقونلمسی — رشید پاشا] محو واثبات = اصلاح و تصحیح ایتمك . اثبات وجود = حاضر اولمق ، وارلغنی کوسترمك . [« پژمرده » نامیله بعض منظومات ومنثوراتی حاوی بررساله‌نك بوندن اول عالم مطبوعاتده اثبات وجود ایتمش اولدیغنی — اکرم] ، [خواطر متباینه ایچنده منافع صحیحه‌یی تمییز ایده‌جك قدر تمیز ایتدیکنی بالکز احوال شرقیه حقنده اتخاذ ایتدکلری مسلك دخی اثبات ایدر — تصویر افکار — کمال] ، [خلاف اصول کوریلان افعالك حقانیتنی نتایج نافعه‌سی اثبات ایدر — جمل منتخبهٔ کمال]

«وارلغن بیلمه نه حاجت کرهٔ عالم ایله»
«یتر اثباتنه خلق ایتدیکی برذره بیله»
(شناسی)

« ایتمش اثبات اهل اسلامك علوشانی »
(احمد حمدی)

«دمیدر ایلر ایسه‌م دعوی اثبات هنر»
«صدق دعوامه ایدر شمدی شهادت عالم»
(نفعی)

« ماهیتی اثبات ایدن آثار عملدر »
« مقدارینه نسبتله کشی خیر وشرایلر »
(شناسی)

اِثْخان { [ع] دشمنی افراط ایله محو وهلاك ایتمك ، ایدلمك . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

اَثَر { [ع] ایز ، علامت § مجازاً مسلك ، چیغر : [اجداد مکارم معتادمزك اثرینه اقتفاء] جمعی (آثار) در . فقط بو معناده نادراً قوللانیلیر . مسلك معناسنه هیچ قوللانیلماز . [آثار اقدام = آیاق ایزلری .]

اِثْعار / اِثْغار { [ع] چوجغك دیشلری پیدا اولمق ، چوجغك دیش چیقارمه‌سی .

اُثْفیّه { [ع] اوسطه تجره کبی آلات طبخیه قونیلان ساج آیاق . همزه‌نك ضمه ایله قرائتی دخی جائز در . ساج آیاغنه « اثافی » ده دینیلیر .

اِثْقاب { [ع] کومور ، آتشی یاقق . استعمال اولونماز .

اِثْقال { [ع] آغر شی یوکلتمك ، یوکله‌دلمك .

إِثْلاث { [ع] اوچ دانه اولمق ، اوچه بولمك .

إِثْلاج { [ع] قار یاغدیرمق، قارلی اولمق ، قاره طوتولمق .

بو نلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

إِثْم { [ع] کناه، قباحت ، منهیاتدن اولان ایش ، شی : [الٓهی اثم وکناهم نه مرتبه کثیر اولسه ینه دریای مغفرتکه نسبتله قطره‌دن ضعیردر — سنان پاشا]

إِثْنیٰ عَشَر { [ع] اون‌ایکی دیمکدر (ائمهٔ اثنی عشر) = حضرت علی ایله اولا دواحفادکرامندن اون ایکی امام :

« عاشر اثنی عشر شاه سرآمددر تقی »
(اشرف پاشا)

إِثْنیٰ عَشَرِیَّه { [ع] شیعه‌دن بر فرقه‌درکه (اِمامیون) ده اطلاق اولونور .

إِثْنَیْنیَّت { [ع] ایکیلك، ایکیدن عبارت اولمق .

إِثْنَیْن { [ع] ایکی . (یوم الاثنَین) و (یوم الاِثنان) = پازار ایرته‌سی کونی. [بین الاثنین] = ایکی آدم، ایکی شی آراسنده .

إِثْنَوی { [ع] پازار ایرته‌سی کوننه منسوب، هرپازارایرته‌سی اوروچ طوتان آدم .

إِجابَت { [ع]قبول‌ایتمك، ایدلمك: اجابت‌دعا ، نیازك‌اجابتی. [اجابتگاه الٓهی] = جناب اللهك درکاه عزتی . [اُمَّت اجابت] = اهل اسلام . § موافقت معناسنده ده استعمال‌اولونور: [دعوته اجابت سنت سنیهٔ‌پیامبریدر.] عربیده جواب‌ویرمك معناسنه‌در . فقط لسانمزده او معناده هیچ‌قوللانیلماز. [اجابتی متیقن‌اولدیغکز حالده ربکزه دعا ایدکز . — مآل حدیث شریف — مناسترلی اسماعیل حقی افندینك مقاله‌سندن] .

« واصل قرب اجابتگاه رب مستعان »
(لا)

« اوممّاسون لوح اجابتده مقام رغبت »
« ایتمه‌ین نامکی دیباجهٔ ذکر اوراد »
(نابی »

إِجاخ { [ع] بروه ، اورتو . همزه‌نك حرکات ثلثه‌سی جائزدر . مستعمل دکلدر .

إِجاذ — اُجاذ { [ع] پنجره و قپو اوستنده‌کی کمر . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

إِجادَه { [ع] ایی یاپمق ، یاپلمق ، ایی ایشلمك : اجادهٔ نظمه مقتدر ، نظمك اجاده‌سی .

إِجّار { [ع] طام ، خانه‌نك چاتیسی جمی (اَجاجیر) در .

إِجارَه { [ع] کِراء، عمل‌قارشوانی، وقفه ویریلن مؤجله :

« کتاب الاجاره » = کرایه متعلق احکام شرعیه‌یی متضمن مجلهٔ جلیله‌نك بر جزئیدر .

إِجارهٔ زَمين { [اصطلاحات رسميه‌دندر] اراضئ اميريه اوزرينه ياپيلان انبار ودكرمن وساڭره كبى ابنيه ايچوق يرك اعتباريله متناسب اوله‌رق عشره معادل سنوى جانب ميرى يه ويريلن آقچه .

إِجارهٔ واحِده { [ع] بر اولان وقف كراسى ، بر كرالى وقف .

إِجارهٔ مُضافه { [اصطلاحات فقهيه دندر] استقباله عائد بروقت معيندن اعتباراً عقد اولونه‌جق ايجار .

إِجارَتَين { [ع] ايكى كرالى وقف ، يعنى وقفك هم معجله هم مؤجله‌لى نوعى .

إِجارهٔ لازمه { [اصطلاحات فقهيه دندر] شروط ثلثه‌دن عارى اولان وطرفينجه بلا عذر فسخى قابل اولمايان اجارهٔ صحيحه‌در .

إِجارهٔ مُنَجَّزه { [اصطلاحات فقهيه دندر] عقدى متعاقب حكمى اجرا اولونان وعقددن معتبر اولان ايجاردر .

إِجارات { [ع] (اجاره)نك جمعى . كرالر : اجارات مترا- كمه‌نك تحصيلى ، تأديهٔ اجارات .

إِجازَت { [ع] اذن ، رخصت ، برماده‌نك جوازينه رأى ويرمك ، طلبه‌نك اكمال تحصيل ايتديكنى تصديق ايدوب دستورويرمك . اكثريا حسن خطدن مأذون اولنلرله علوم عربيه‌ده اكمال تحصيل ايدن طلبهٔ علوم حقلرنده استعمال اولونور . مثلا [اجازت آلدى ، اجازت ويردى ، خط تعليقدن اجازتليدر] دينيلير . اصطلاحات فقهيه‌جه [اجازت فعليه] = بركيمسه‌دن اذن ورخصته دلالت ايده‌جك برفعلك صدورى ، [اجازت قوليه] = برآدمك برشى حقنده اذن ورخصت ويردم ديمه‌سى ، [اجازت لاحقه] = برآدمك اولجه اجراسنه اذنى صادر اولمايان برشيئى اجرا اولندقدن صوكره قبول ايتمه‌سى .

«اجازتكله اولورسه‌م تمدّحه مأذون»
«غرض خلوص عرض ايتمه‌در برازده نوله»
(نفعى)

«ويره‌يدك كراجازت هجو ايدردم بخت ناسازى»
« وله »

إِجازَتنامه { [ف] مشق خطدن اذن آلانلرله طلبهٔ علومدن اكمال تحصيل ايدنلره استادلرى طرفندن رخصتى حاوى ويريلن كاغد ، ديپلومه . مكاتب رسميه‌ده اكمال تحصيل ايدن شاكردانه ويريلن بونوع كاغده « شهادتنامه » اطلاق اولونور .

إِجّاص { [ع] اريك ؛ بعض محلده زردالى وآرموده اطلاق اولونور . [اجّاصيّه]= اريك خوشابى .

إِجاعه { [ع] ييه‌جك ، ايچه‌جك ويرمه‌يوب آجيقديرمق ،

اضطراب جوعه دوشورمك ، دوشورلمك :

إجالَه { [ع] جولان ايتديرمك ، ايتديرلمك، طولاشديرمق صارمق: اجالهٔ فكر، اجالهٔ اسب. [حكمت عمليه اقتضاسنجه هركاری اهل واربابنه اجاله وتفويض ايتديكی مثللو — ديباجهٔ ترجمهٔ صائب — جودت پاشا]، [بوعبد عاجزه هيچ برمنتكر يوق ايكن اولبابده‌ده بيان تشكره اجالهٔ كُمَيت همت بيورلمسی مجرد خيرخواه بی اشتباهلرينی تلطيف مقصدينه‌مبتنی اوله جغندن — مكتوب — سری پاشا]

إجام { [ع] « أُجُم » كبی صيق آغاجلق ، چاليلق، قامشلق معناسنه اولان (أَجَمَه) نك جمعی كه اكثريا ارسلان ياتاغی حقنده استعمال اولونور .

إجّانَه { [ع] چاشيرييقامغه مخصوص بيوك طاس ، ليكن ، تكنه . ينه بو معناده (اِجّانَه) و (اِنجانَه) ده قوللانيليير . جمعی [أَجاجين] در .

إجْبار { [ع] زورلامق ، زور ايتمك ، زور ايدلمك ؛ اكثريا انسانك معاملات وحركاتی حقنده وبعضاً معنوياتده استعمال اولونور : اشقيانك اجباری اوزرينه ايكی قايق احضار ايتدكلری . [جبلت وياخود تربيت رديئه‌سی اقتضاسنجه استحصال تعيشده طبيعی اولان مشاق ومحندن قاچنه‌رق بويوله سلوك ايدنلر دخی منع ايله كار وكسبه اجبار قيلنور — سئله — شناسی]

« كيم ايلرآنی بوسهوه اجبار »
« محدودميدر ديار افكار »
(مقدمهٔ ادبيه)

« اجبار بخت جاهلی فرزانه كوستور »
(عزت ملا)

إجْتِباء { [ع] سچمك، طوپلامق : جابيلرك اجارات اوقافی اجتبا ايتمه‌لری . § انتخاب : [جناب حكيم ازلی قوللرندن ايسته‌ديكنی مرتبهٔ ولايته اجتبا بيورر .]

إجْتِباذ { [ع] بری چكمك ، ايلروده بولونان بر شیٔ يقينه ، بری يه كتيرمك . مقناطيس وكهرباده‌كی خاصه‌يه (قوهٔ اجتباذيه) اطلاق اولونور .

إجْتِذاب [ع] چكوب اوزاتمق .

إجْتِذال { [ع] سوينمك ، مسرور اولمق . بونلر مأنوس ومستعمل دكلدر .

إجْتِراء { [ع] يوز طوتمق ، جرأتله‌نمك ، جراتله‌نلمك : [پدرينه قارشی اوكونا تفوهاته اجترا ايتديكندن . بويله بر معاملهٔ منفوره‌يه اجترااولونماسی. (اِجتِسار)دن قوتلی وسرددر .

« هرطورينه اقتفا نه لازم »
« جائزسه‌ده اجترا نه لازم »
(شيخ غالب)

اِجْتِراخ { [ع] عمل وسعی دستی ایله کچنمك . ال امکی مقابلنده قازانیلان پاره ایله کچینلمك . مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِجْتِرار { [ع] بری چکمك ، ایلری وکری چکمك ، چکلمك . قوللانلماسی لازمدر .

اِجْتِراع { [ع] صوبی — نفس آلمه دن — بر دن ایچمك : اجتراعی اعتیاد ایتمه‌ملیدر .

اِجْتِرام { [ع] جرم وکناه ایشله‌مك . استعمالی اندردر : اجترام مراهق .

اِجْتِزاز { [ع] اوت ، چایر بچمك ، یوك قیرقمق : اجتزاز اغنام .

اِجْتِزاع { [ع] آغاجی ، دالی قطع ایله‌مك : قیروب کسمك : اجتزاع اشجار موسمی .

اِجْتِسار { [ع] جسارتلنمك ، جسارت پیدا ایتمك ، ایدلمك ؛ « اجترا » دن قوتجه خفیف ونازکانه‌در . بونلرك موقع استعماللرینه دقت ایتمه‌لیدر : [صوب وداد کاریلرینه تقدیمه اجتسار قیلنان هدیهٔ ناچیزك قبولیله .] عربیده اولدیغی کبی کمینك درياده صالنوب کیتمه‌سی ، یولجینك اووایی کوپری کبی کچمه‌سی معنالرنده ترکجه‌ده استعمالی اسلامسبوق ومسموع دکلدر . [هروقت بر صورتله تصدیع ایده‌رك عرض واشعاره اجتسار ایله‌دیکم وجه ایله — سوریه مکتوبی — فؤاد پاشا] ، [خیثیات اضافیه‌نك کافه‌سندن بالاتر برشرف عظیمه نائلیتمدن دولایی منتدارانه عرض واجبات محمدت وشکرانه اجتسار ایلرم — عریضه — سری پاشا]
« عفو وصفح ولطف بی پایانکه مغروراولوب »
« بو پریشان نظمه ایتدی بو قولك ده اجتسار »
(اسکدارلی حقی)

اِجْتِساس { [ع] عربیده معناسی حیوانك آغزیله چایری آراشدیروب اوتلامه‌سیدر . لسانمزده بالکز (آراشدیرمق) معناسنه بعضاً قوللانیلمشدر . « تجسّس » دها قوتلی ومناسبدر .

اِجْتِفاء { [ع] کوکندن چکوب قوپارمق ، یرندن آییرمق : اجتفای شجر .

اِجْتِمار { [ع] بخورلانمق . توتسولنمك . هیچ قوللانیلماز .

اِجْتِماع { [ع] بریره کلمك ، برآرایه طوپلانمق ، بریکمك . مادیات ومعنویاتده استعمال اولونور . جمعی (اجتماعات) در . [واپورك اطرافنده اجتماع ایدن قایقلر ، صندالر] [بحث ایتدیکمز اجتماعك البته مرکزی بوراسی اوله‌جقدر — تصویر افکار — کمال] ، [حال بوکه مصلحت بو صورتده طوتوله‌یه‌رق بر مجلس مختصرده برقاچ

کره اجتماع ایله علی العجله هرشی یاپیلوب — لایحه — رشید پاشا]
« نجوم تابدار آسمان هپ اجتماع ایتمش »
(احمد وفا)

اِجْتِناء { [ع] آغاجدن میوه طوپلامق ، دەو شیرمك ، دەوشیرلمك : اجتنای اثمار . اثمارك اجتناسی § الده ایتمك ، اکتساب ایتمك : تحصیل فنوندن مقصد ثمرات نافعه‌سنی اجتنادر . [معلوم‌مدرکه قولنده ، فعلنده ابراز ثبات ایدنلر ، اجتنای ثمرات مساعی ایله کامیاب اولورلر — مکتوب — سری پاشا]

اِجْتِناب { [ع] اوزاقلاشمق ، صاقینوب چکینمك ، ال چکمك : صلحای امت دائما نواهیدن اجتناب ایدر . [محاسن اخلاقه مغایر سوزلر تلفظ ایلمك کبی نفسکی تذلیل ایده جك حرکتلردن اجتناب ایله — اقتطاف — محمد عطا]
« تأییدن ایتمه صاقن اجتناب »
(عطائی)
« قوش عجبدر ایتمه‌مك تیرو کماندن اجتناب »
(فضولی)
« عار ایدر آنلر ایله الفتدن »
« اجتناب ایله‌یەرك صحبتدن »
(وهبی)

اِجْتِناح { [ع] میل ایتمك ، صورت مسنونه‌ده سجده ایله‌مك یعنی اللرینی یره قویوب دیرسکلرینی قاناد کبی آچه‌رق سجده‌یه وارمق .

اِجْتِواء { [ع] تیکسنمك ، ایکرنمك : [فرنکلرك برنوع پینیری واردرکه انسان کورنجه اجتوا ایدر .]

اِجْتِوار { [ع] قومشو اولمق ، جوار پیدا ایتمك : اجتوار روضهٔ مطهره نه بیوك سعادتدر .

اِجْتِهاد { [ع] بذل قدرت ایتمك ، کوجی یتدیکی قدر چالیشمق . § علم فقهده متبحر اولان برعالمك قرآن وسنتدن استخراج احکام ایچون بذل سعی ومقدور ایتمه‌سی ، بو صورتله برمذهب وجوده کتیرمه‌سی : « (نعمان بن ثابت) رضی الله عنهك اجتهاد ایتدیکی مذهب مقدس ، نقض صیام خصوصنده امام شافعی باشقه درلو اجتهاد ایتمشدر . » بعض ذواتك قوانین جدیده‌یی شرح ایچون سرد وتمهید ایلدکلری مطالعاته (اجتهاد) دینیلەمز . جمعی (اجتهادات) در .
« نفس ومال ایله نوله قیلسه‌م جهانده اجتهاد »
« حمدلله وار غزایه صد هزاران رغبتم »
(حضرت فاتح)
« لطف حقدر اجتهاد بیمثال جعفری »
« کاظم پاشا »
« که بویله صاحب استعداد وعارف پادشاه اولماز »
« تمام احوال دین ودولتنده اجتهاد اوزره »
(نفعی)
« بحث او صافنده اطرا ایتسون اهل اجتهاد »
(سروری)
« مفتی مشرق ومغرب که قوی اولمه‌ده در »
« اجتهادیله آنك شرع نبی مرسل »
(نفعی)

« ایتمه‌سونلر بوفنایه اعتماد »
« ایله‌سونلر دین یولنده اجتهاد »
(معجزات نبی — عبیدی)

اِجْتِهار { [ع] آشکار اولمق ، آشکاره کورنمك § عسکری چوغالتمق . برنجی معناده نادراً قوللانیلیر .

اِجْتِیال { [ع] طوغری یولدن کیتمه‌یوب طولاشمق ، جولان ایتمك . قوللانیلماز .

اِجْثاء { [ع] دیز اوستی کتیرمك ، دیز چوکرتمك . بونلر مأنوس دکلدر .

اِجْاف { [ع] آه و فریاد ایلمك .

اِجْدان { [ع] اولجه فقیر ایکن مؤخراً ثروت صاحبی اولمق ، صوکره‌دن زنکین اولمق و اولش : [اجدان اکثریا سلب وجدان ایدر .]

اِجْذال { [ع] سویندیرمك ، انسانك کوکلنی خوش ایتمك : ایتامی اجذال احسن الاعمالدر .

اِجْذام { [ع] قطع ایتمك ، کسمك . مأنوس دکلدر .

اِجْراء { [ع] آقیتمق ، آقیدلمق : مؤخراً ترقوس صویی نفس استانبوله‌ده اجرا ایدلدی .

«قیلدی اجرا عالمه سلطان‌سلیم آب‌حیات»
(سروری)

«اولدی اجرای سخن ایتمکه زرین‌میزاب»
«کعبهٔ معنی یه آچلسه سزادر خامه‌م»
(جودت پاشا)

§ بر امری جاری قیلمق ، فعله کتیرمك ، انفاذ ایتمك : [قانونك حکمنی تماماً اجرا ایتمك . ایجاب حالك اجراسی . اجرا مأموری ، اجرای محاکمه‌سی ، مرقومك اجرای مأموریتی .]

[زواللی قوشلر نه دیسونلر؟ آنلر ده شو یولده جواب متواضعانه ایله دفع تعرضه متجاسر اولورلر : «نه‌یاپه‌لم؟ مفطور اولدیغمز عجز منزله الزدن دیلمزدن کلان بودر . نصیحتکز کوزل اما اجراسی محال — پژمرده — اکرم] .

[مخابره‌یی واسطه ایده‌رك ینه حکمنی اجرادن خالی دکلدر — کمال .]

« اجرا ایتسه آنی خصوصا »
« استاد اویونجیلر نه اعلا »
(لا)

«کیم ملك سخنده بی محابا »
« فرمانی خامه ایلر اجرا »
(مقدمهٔ ادبیه)

«آدم اکا دیرلرکه عرضدن اوله سالم»
«نفسنده دخی ایلیه اجرای عدالت»
(لا)

«حقیقتدر سوزم، سوزده مرامم حق اجرادر»
(نفعی)

«قیلدی حین فیضا ننده فرات جودك»
«وادی قلب صفا پرورده اجرای کرم»
(احمد حمدی)

اِجْراآت { [ع] (اجرا) نك جمعی . ایکنجی معناده قوللانیلیر . بر امری جاری قیلشلر ، فعله کتیرشلر ، کتیریلشلر ، فعله کتیریلن

شیلر : [اجراآت جدیده‌دن بری ده
زراعت بانقه‌سی تشکیلاتیدر .]
[مکتوبی ، ید یمین اجراآتی حکمنده
اولان مجاهد مشهور قره پنجه‌یی جلب
ایله دشمن اردوسنك کوزه کورینه‌جك
بر یرینه براقه‌سنی امر ایلر — قنیژه
محاصره‌سندن — اقتطاف]
«قوای دولته جان ویردی اجراآتی پی درپی»
(لا)

اِجْرامْ { [ع] کناه و جرم ایشله‌مك ، جرم و قباحت صاحبی
اولمق . مأنوس دکلدر .

اِجْشاشْ { [ع] بر شیء دوکه‌رك اوفاتمق ، اوفالاتمق .

اِجْعافْ { [ع] ییقمق ، یره چالمق ، یره دوشورمك . بونلر
الفاظ معروفه‌دن دکلسه‌ده استعمال
اولونه‌بیلیر .

اِجْفیلْ { [ع] قورقاق آدم § (عجوز) کبی یاشلی ،
اختیار قادین .

اِجْلاءْ { [ع] عربیده « خانماندن دور اولمق و دور قیلمق »
معناسنه ایسه‌ده لسانمزده بو معناده
قوللانیلماز . ترکجه‌ده (سورکون ایتمك ،
ایدلمك) معناسنده استعمال اولونور .
[افندیء مشارالیهك نفی و اجلاسیله
اورته‌لغك رنکی دکشمکین مسوده‌ء
مذکوره حرف مسروق کبی قرائتدن
محروم و بن صندوقهٔ اوراقده معطل
ومکتوم قالمشیدی — مبحث ثانی —
عاکف پاشا] ، [مقدما عربستانك
فتحنده اجلا ایدیلان آلتی یوز قدر خلقك
وطنلرینه عودتی امر و فرمان ایتدی —
مشاهیر اسلام ، سلطان سلیمان قانونی —
حمید وهبی .]

اِجْلاسْ { [ع] اوطورتمق ، اوطوردلمق :
«یاری صحن صفهٔ کلزاره اجلاس ایلدم»
(معلم ناجی)

اِجْلالْ { [ع] تعظیم ، توقیر ، تکریم یعنی اولو صایمق ،
بیوك کوسترمك : [کمال اجلال ایله
تشییع ایدلدی .] § عظمت . اولولق :
[زیب افسر اجلال ، اجلال افزای
مقام ریاست .] . « تعظیم ایتمك » یرینه
« اجلال ایتمك » ماده‌سی قوللانیله‌ماز .
بونك (تعظیم) و (عظمت) دن اقوی
اولماسی حسبیله موقع استعماله دقت
اولونمالیدر .

« یوزینی ایتمشدی پاینه فرش »
« بو قدر عزت و اجلال ایله عرش »
(خاقانی)

« دیله‌سه قدرتی اسکندر ایله جمشیدی »
« درکه دولت و اجلالنه دربان ایلر »
(جوری)

« قدر قلمی آکلا که اجلال عظیمی »
« نزدیك الهی‌ده بیله جای قسمدر »
(لا)

« مسند اجلالنك رفعت برادنا پایه‌سی »
« درکه اقبالنك دولت قدیمی چاکری »
(نفعی)

« تخت اجلاله شهنشاه سلیمان افسر »
« ملکت دهره جهانبان سکندر تسخیر »
(اسماعیل پاشازاده حقی)
« اول که سرا پردهٔ اجلالیدر »
« شقهٔ زرّین علم روزکار »
(نفعی)
« جامهٔ اقباله دولت طراز آستین »
« خانهٔ اجلاله همت رواق آستان »
(وله)

اِجلالی [ع ف] اجلاله منسوب : [زوه‌لی اجلالیّه قروتی دون صباح بیوك حوضدن چیقارلدی .] § قیمتلی ، دکرلی ، تقدیره لایق : [بر جوهر اجلالی اله کچیردیکندن .]

اِجماد [ع] طوکدیرمق ، طوکدیرلمق : اجماد ماء .

اِجماع [ع] طاغنیق شیٔ بریره کتیرمك ، طوپلامق ؛ عزم واتفاق ایتمك . (اجماع امت) تعبیر شرعیسی فقهانك بر امر دینیده اتفاق ایتمه‌لری دیمکدر : [لکن آنلرده بو بابده خصملری طرفندن ایراد اولونوب ده کندیلرینك یا مجرد تقلید واتباعه ویاخود اجماع امت ویا قرآن کریم واحادیثی قبوله مبنی تسلیمنه مضطر اولدقلری — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [آیتله ، حکمتله ، اجماع ایله ، تجربه‌یله ، عبرتله مبیندرکه انسان ایچون هرنه حاصل اولورسه ، سعی ایله اولور — کمال]

اِجماعاً [ع] اجماع صورتیله : اجماعاً قرارویریلن مادهٔ شرعیه‌نك .

اِجماعی [ع] اجماعه منسوب ، بالاده ایضاح اولونان صورته کوره : قرار اجماعی .

اِجمال [ع] حساب وکلامی جمله واختصار ایتمك ، طوپلامق ، قیصالتمق ، قیصالدلمق : اجمال احوال ، اجمال شهری ، اجمال سنوی .

« حکمت صنعنی هر ذرّه‌ده قیلمش تفصیل »
« اوتفاصیلی ده انسانده بیورمش اجمال »
(معلم ناجی)
« اونه تفصیل مکمّل ، بونه اجمال بدیع »
(وله)
« کالب صنعنك بیان اجمالی تفصیل ایتدیکن »
(نابی)

اِجمالاً [ع] اجمال صورتیله ، مختصراً ، تفصیلی اولمایه‌رق : [مؤخراً سنجاغك کیفیت تسلیمی دخی عریضهٔ رسمیه ایله اجمالاً عرض ایدلمش ایدی — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [نیّر افکارك مهتابی دینلمکه شایان اولان غازك ماهیتی کبی شومقاله‌ده اجمالاً کوستره بیلدیکمز — لوندره — کمال] ، [اجمالاً تصویر احوال ایتدی .] ، [بالاده اجمالاً رقمزدهٔ کلك اشارت وافاده اولدیغی اوزره اشبودولت ابدپیوندك — مترجم قاموس عاصم — برلایحهٔ تاریخیه]

اِجْمالی [ع ف] اجماله منسوب ، قیصه ، تفصیلسز : حساب اجمالی ، فکر اجمالی ، علم اجمالی . [بالعکس تدارك وتلافیسی ممکن اولمه‌یه‌جق نه خسارتلره اوغرادیغنك تفصیل اجمالیسی زیرده بیان اولنور ایسه‌ده — مبحث ثانی — عاکف پاشا] [یالکز غزته‌لرك اعلان ایتدیکی اعانه دفترلرینی کوره‌کله بوکا علم اجمالی حاصل ایتمك قابلدر .] « فکر اجمالیٔ ذهنی » تعبیر غریبی بر تحریرات عمومیه‌ده کورلشیدی !.

اِجْناف [ع] حقدن واستقامتدن عدول ایتمك ، طوغریلقدن یوز چویریجی اولمق : اجناف روش اجلافدر .

اِجْنان [ع] برشیٔ ستر وپنهان ایتمك ، دلی ایله‌مك . « جن » ده ستر ایتمك معناسنه‌در . « طائفهٔ جن » کوزدن نهان اولدیغندن بووجه ایله تسمیه اولونمشدر . (اجنی) دیمك غلطدر .

اِجْنَه [ع] یاتاق کمیکی ، یاباغك اوستی ، همزه‌نك حرکات ثلثه‌سیله معتبردر . انجق لسانمزده مستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِجْنِبْص [ع] برایشه یاراماز تنبل آدم . قوللانیله‌بیلیر .

اِجْهاء [ع] هواده آیاز پیدا اولمق ، آیاز حاصل ایتمك : موسم اجها ، اجهای هوا .

اِجْهاد [ع] فوق العاده محنت ومشقته اوغراتمق ، اوغرادلمق : [اجهاد فقیر موجب انتقام رب قدیردر ، عاجزك اجهادی شان آدمیته لایق دکلدر .]

اِجْهار [ع] سوزی آشکاره سویله‌مك ، سس ایشیدیله‌جك صورتده اوقومق : امام یاتسو نمازنده اجهار ایدر .

اِجی [ف] حکمدارك وزیری ، وکیلی . § اصل معناسی « آتمجه » دینیلن قوشدر .

اِحاثَه [ع] طوپراغی قازوب ایچنده برشی آرامق ، آراشدیرمق .

اِحارَه [ع] برشیٔ کری دوندیرمك ، جواب کوندرمك . بونلر مستعمل ومأنوس دکلدر .

اِحاشَه [ع] سورکون آوی یعنی صید ایدیله‌جك شکاری آغه ، توزاغه دوشورمك ایچون سوروب کوتورمك . نادراً قوللانیلشدر .

اِحاطَه [ع] قوشاتمق ، قوشادلمق ، اطرافنی چویرمك ، اطرافی چویرلمك : قلعه‌یی احاطه ایدن عسکرك مهاجمات شدیده‌سی . [هله ممالکتك ثروت ومعموریتنی نظرلر احاطه‌دن وتصورلر تصویردن عاجزدر — کمال] § کمال وقوف ، ادراك کنه الاشیا : [حجة الاسلام امام غزالینك اخلاقیاتده احاطهٔ کلیه‌سی وار ایدی] ، [نظام

الملك سياسياتده احاطهٔ كليه اصحابندن ايدى] ، [كويا بوايكى مخلوق بنجهٔ خسارندن قاچيرمش اولديغى ايچون تزييد شدت ايدن آتش ايسه برثانيه صكره خانه‌يى كاملاً احاطه ايتمشيدى — اقتطاف — محمد عطا] ، [بى خبر وغافل ، بى مغز وسبكدل بر آلاى لايق تيمارخانه، سرمست وديوانه‌لراحاطه ايدوب — لايحهٔ تاريخيه — عاصم]

« ايتسه مخلوق احاطه ازلى علم خدا »
(عزت ملا

اِحاقه { [ع] قوشاتمق § بروقعه‌يى بر آدمه اسناد ايتمك، آتمق. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِحاكه { [ع] تأثير ايتمك ، كسمك صورتيله اثر پيدا ايله‌مك . بوده اويله‌در ، قوللانيلماز.

اِحاله { [ع] برايشى برينه اصمارلامق ، برينك اوزرينه براقمق، براقلمق ؛ برشى سپارش ايتمك، ايدلمك : احالهٔ امور، اعشارك احاله‌سى. [لازم اوله‌جق كراسته‌نك‌ده كراسته چيقان قضالردن بالمناقصه مبايعه‌سى وبعده احشاب ايشلرينك دخى بالمناقصه تقرر ايده‌جك فيئاتله متعهدينه احاله‌سى، والحاصل جامعه، چارچيوه‌سنه وارنجه‌يه قدر كافهٔ مالزمه‌سنك بويله باشقه باشقه اجراى مناقصه‌سى مقرردر — مكتوب — سرى پاشا] ، [كيرويه قاله‌جق بعض تفرعات اولور ايسه آنلرى دخى ايكنجى درجه‌ده برمأموره احاله ايله بتورمك قابل اولور — سوريه مكتوبى — فؤاد پاشا]

اِحالهٔ { [ع] احاله صورتيله يعنى برينك اوزرينه ويرلمك طرزنده اوله‌رق : [اعشارك احالهٔ اداره‌سى] ، [ترقوس كولنك باليق رسومى بر ملتزمدن احالةً استيفا ايدلمكده‌در]

اِحانه } [ع] هلاك ايتمك ، محو ايله‌مك. نادراً استعمال
اِحانت } اولونان الفاظدندر .

اِخباس { [ع] خير ايچون ، جهاد ايچون مال و حيوان وقف ايتمك .

اِخباص { [ع] بر آدمك حقنى هدر ايتمك . بونلرده استعمال اولونماز .

اِحباط { [ع] ابطال ايتمك، عملك توابنى چويرمك : [الله ذوالجلال قوللرندن منافقلرله رياكارلرك اعمالنى احباط ايدر .]

اِحباق { [ع]رفق وملايمتله اطاعت وانقياد ايتمك. قوللانيلماز.

اِحتِباس { [ع] حبس ايله‌مك ، حبس اولونمق ، قپانوب قالمق: احتباس نفس = صولوق آله‌مامق ، احتباس بول = ادرار طوتولمق . آز قوللانيليلر.

اِحْتِباكْ { [ع] قماش طوقومق، بەز اورمك : صارمه دینیلن ایشلەمەیی اورمك، طوقولامق. اك زیاده تخصیص ایله اوچنجی معناده نادراً قوللانیلیر .

اِحْتِبالْ { [ع] ایپدن آغ یاپمق ، ایپ آغی ایله آولامق. استعمالی اندردر .

اِحْتِجابْ { [ع] پرده آلتنده کیزلەنوب صاقلانمق ، قاپانوب کورونمەمك، کندینی هرکسدن صاقلامق . « حجاب » معناسنده قوللانیلەماز . [صیق یاپراقلرك آراسنه صاقلانمش برکل غنچەسی ایدی که یشیل دوواقلر ایچنده احتجاب ایدن نازنین برعروس هوسکاری آندیرردی — محسن بك — اکرم] ، [البته مطلع مکارمدن طالع اولان آفتاب مکرمت احتجاب سحاب تیرەیی قبول ایتمز — فضولی] ، [بویله برنقاب ایله احتجاب ایتمکدە لزوم کورمیەرك — تحریرات عمومیه — سری پاشا]

« سس آلمایم می دها نغمۀ ربابکدن »
« توحش ایلیورم حال احتجابکدن »
(پژمرده — اکرم)

اِحْتِجاجْ { [ع] منازعە ومرافعەده حجت ودلیل کوسترمك و حجت قوتنده برهان و دلیل صاحبی اولمق § برهان ودلیل طرزنده قبول اولونان شی : [احتجاجه صالح اولمایان بر سند ایله اقامۀ دعوا ایتدیکندن .] ، [وسیرت مادەسنده شعرای ایراندن بعضلرینك مثلا عرفینك « سیرت این چمن از خلد ببینت بجمل » مصراعی کبی اشعار ایله احتجاج عجمیلکدر — مبحث ثانی — عاکف پاشا] [تعلیم وارشادکزه دائما عرض احتیاج وهرشیدە قول صادقکزله احتجاج ایلرم — مکتوب — سری پاشا]

اِحْتِجاجاً { [ع] احتجاج صورتیله: [احتجاجاً « النظافة من الایمان » حدیث شریفنی ایراد ایلەدی .]

اِحْتِجاجاتْ { [ع] احتجاجلر ، برهان ودلیل حکمنده قبول اولونان شیلر: احتجاجات قویه ، احتجاجات سخیفه .

اِحْتِجامْ { [ع] حجامت اولمق، قان آلدیرمق: [شهرمایسده احتجام معتاد خواص وعوامدر]

اِحْتِدادْ { [ع] کسکین اولمق : احتداد خنجر ، احتداد سیف . § حدتلنمك، غضبلانمق ، ایکنجی معناده نادراً استعمال اولونور.

اِحْتِذاءْ { [ع] نمونەیه کوره ، اورنکه مطابق شی ایشلەمك . بو لفظی استعماله محتاج اولدیغمز ناقابل انکاردر. مثلا برصنعتکاره سپارش ایدیلن شیئك صورت مطلوبەده اعمالی خصوصی اخطار ایدلدیکی صیرەده قوللانیلان دقت، اعتنا، اهتمام کبی

الفاظك يرنده بو كلمه استعمال اولونمه‌ليدر .

اِحْتِذار [ع] حذر ايتمك، صاقينمق، فقط كال خوف ايله صاقينمق معناسنه كلديكندن « احتراز » دن اقوادر . موقع استعماللرينه دقت اولونمه‌ليدر : [تهلكه‌لى حركاتدن احتذار ايتمه‌ليدر .]

اِحْتِراب [ع] جنك، غوغا ايدوب اوغراشمق . استعمالى اندردر .

اِحْتِراز [ع] تحفظ ايتمك، صاقينمق، چكنمك : [فقط عقلى اولان شوندن احتراز ايتمه‌ليدركه قول برينه فعليات انسانى انتصاحه مجبور ايتمه‌سون — سعى مقاله‌سى]

«تجارتخانهٔ دانا فريب دهرك اى نابى»
«كركدر احترازايتمك زيانى دكلوسودندن»
(نابى)

« عنصرمدن احتراز ايتمز مماتك رغمنه »
(فاضل)

« احتراز ايله‌يه كور خسّتدن »
« كندوكى قورتار او سفليّتدن »
(وهبى)

اِحْتِراس [ع] قورنمق، قاچنمق، كندينى كوزتمك :
احتراس نفس .

اِحْتِراص [ع] آرزوى شديد، پك حرص وطمع ايله برشيئك حصولنه چابالامق : كوستر ديكك اثر احتراص ، وارستهٔ اعتراض اوله‌ماز .

اِحْتِراصات [ع] هوسات مفرطه، مفردندن زياده قوللانيلير : [كمال ايچ وتاب ايله احتراصات قويه‌يه مغلوب اولديغى — كلشن معارف]

اِحْتِراق [ع] طوتوشوب يانمق: اثر احتراق ، قابل احتراق، (احتراق ايتمك) ديمه‌ملى . (محترق اولمق) ماده‌سى سليقه‌مزه دها موافق ، دها خوش كلير § كواكبدن برينك شمسه اقترانندن قوللانيلير بر اصطلاح فنى در . مثلا «احتراق عطارد» = عطاردك كونشه يانلاشمه‌سى . بوتعبير تقويملرده چوق قوللانيلير .

« احتراق نجم بختى بيلمه‌زز افلاكدن »
« آه كيم ياندق طوتشدق شعلهٔ ادراكدن »
(سامى)

« خرمن تن نارغمدن اويله بولمش احتراق »
« لا »

« ايكى قول اوب آتش افتراق »
« ينه ايتدى غمخانه‌مز احتراق »
« عزت ملا »

اِحْتِرام [ع] حرمت ، رعايت ، تعظيم، صايغى: كمال احترام ايله استقبال ايدلدى . علمايه احترام مقتضاى شريطهٔ اسلامدر .

«علو طبع ايله شايان احترام اولسون»
(پژمرده — اكرم)

« احترام ایله شریف النسبه »
« صاحب عرض ووقار وادبه »
(وهبی)

« خیرالانیس بنجه کتاب نفیسدر »
« اول یار مهربانه امان احترام ایدك »
(احمد حمدی)

اِحْتِرامات { [ع] (احترام) ك جمعی ، تعظیملر ، رعایتلر : عرض احترامات ، احترامات فائقه .

اِحْتِراماً { [ع] رعایت وحرمت اوله‌رق، تعظیم مقصدیله : مشار الیهه احتراماً بربلوك عسكر رسم سلامی ایفا ایتدی .

اِحْتِزام { [ع] قوشاق باغلامق ، کمر قوشانمق، طاقنمق : احتزام عروس .

اِحْتِساب { [ع] شایان قبول وتحسین اولمه‌یان برشیء ، برایشی نیچون بویله یاپدك دیه مؤاخذه ایتمك : [وظیفه‌سنی استقامتله ایفا ایدنلر بر وقت حسابدن چکنمزلر ، احتسابدن قورقمزلر .]

« روزکار احتساب عدلی ایله »
« اول قدر رافع مناهیدر »
(نفعی)

§ وقتیله (شهراماتی) و (دائرهٔ بلدیه) تعبیرات رسمیه‌سی یرینه (احتساب اداره‌سی) و شهر امینی مقامنده (احتساب اغاسی) و (محتسب) ورسوم بلدیه مقامنده (رسوم احتسابیه) تعبیراتی قوللانیلیردی. الیوم بو تعبیراتك هیچ بری قوللانیلماز .

اِحْتِساس { [ع] حس ایتمه ، حسلنمه ، طویغولانمق . جمعی زیاده قوللانیلیر .

اِحْتِساسات { [ع] حسلنمه‌لر ، طویغولانمه‌لر : احتساسات عاشقانه . [چهره‌سنده ، گوزلرنده نمایان اولان علائم احتساسات جانورك خیال مدهشی ایله مشغول اولدیغنی گوستریبوردی — شفقت مادرانه — مترجمی : محمد عطا]

اِحْتِشاد { بیریکمك، طوپلانمق : احتشاد ارباب جهاد .

ینه بو معناده (تحشّد) دها چوق قوللانیلیر. [عاطیه حکمداری «بخیرا» بو حرکتدن خبیر اولور اولمز شهرك خارجنده بر موقع مهمده عسکرینی احتشاد ایتدیره‌رك ورودلرینه منتظر اولدی — « مشاهر اسلام — سلطان محمود غزنوی » — حمیدوهبی]، [ورقهٔ منشور احتشادمزی حالا « یدخلون فی دین الله افواجاً » توقیع سعادت نشانیله موشح ومعنون ایلدی — شفیق نامه]

اِحْتِشار { [ع] انسانك باشی پك بیوك اولمق دیمکدر . قوجه باش . بعض لغت کتابلرنده (احتشار) ك یالکز طوپلانمق معناسنده گوسترلمه‌سی اثر سهو اولملیدر . زیرا قاموس کبیرده بالاده عرض اولونان معنایه کلدیکی بیان ایدلمشدر . معمافیه

هرایکی معنا ایله‌ده لسانمزده مستعمل دکلدر.

اِخْتِشاشْ { [ع] صامان وقوری اوت بر بیکدیرمك. هیچ قوللانیلماز.

اِخْتِشامْ { [ع] دبدبه، طنطنه، طمطراق، آرایش معنالرنده قوللانیلیر وشانلی، شرف وحشمتلی کورینش دیمك ایسته‌نیلیر: [معایدهٔ همایون رسم بهیجی کمال شوکت واحتشام ایله اجرا بیورلدی.] § عربیده (احتشام) اوتانمق معناسنده قوللانیلیر. ترکجه‌ده بو معناده اصلا استعمال اولونماز.

« داور پرشوکت وپراحتشام »
« محترم و محتشم روزکار »
(نفعی)

« احتشام شرف ذاتندن »
« اوتانوردی فلك پیرافکن »
(خاقانی)

جمعی [اِحْتِشامات] در: [آثار قدرة اللّهی ایوان سلیمانك دارات واحتشاماتنده عیان کوره‌بیلدیکمز کبی برقارنجه‌نك یوواسنده دخی آشکار مشاهده ایدرز — پژمرده — اکرم]

اِخْتِصادْ { [ع] اکین بیچمك، بیچلمك: احتصاد مزروعات، « حصاد» مزروع، اکین، چایر. دیمکدر.

اِخْتِضاءْ { [ع] آتش یاقوب علولندیرمك، اشعله‌مك. هیچ قوللانیلماز.

اِخْتِضارْ { [ع] خسته‌نك اولوم حالنه کلمه‌سی، مونتك یك یاقلاشمه‌سی: حالت احتضارده ایکن.

« کوسترديکك معالی اهرامدر مسلسل »
« کهسارلر عموماً بالین احتضارك »
(عبدالحق حامد)

اِخْتِضاضْ { [ع] تذلل، باشقه‌سنه قارشی نفسنی آلچالتمق. نفسنه حقارتی قبول ایتمك؛ معنای حقیقیسی آلچالمق ایچون ابنای عصرك احوال وحرکاتی سنجیدهٔ میزان اعتبار ایتمه‌لیدر: احتضاض، اخلاق فاسده‌نك دلیلیدر.

اِخْتِضانْ { [ع] چوجغی بسله‌مك، بر آدمی ایشندن آلیقویمق. قوللانیلماز.

اِخْتِطابْ { [ع] اودون بریکدیرمك، طوپلامق: احتطاب ایچون اورمانه کیتدی. نادراً قوللانیلیر.

اِخْتِظاظْ { [ع] حظ ایتمك، کوکل فرحلامق. نادراً استعمال اولونور.

اِخْتِفاءْ { [ع] چپلاق آیاق ایله یورومك وسؤال خاطر ایتمك. هیچ قوللانیلماز.

اِخْتِفادْ { سرعتله ایشلهمك ، عجله یاپمق .

اِخْتِفارْ { [ع] قازمق ، قازلق.

اِخْتِفافْ { [ع] چهرهنك قیللرینی کیدرمك وقوشاغق. بو دورت لفظك هیچ بری استعمال اولونماز .

اِخْتِفاظْ { [ع] برشیله طارلمق § برشیئ نفسنه حصر ایتمك . بونلرك استعمالی اندردر .

اِخْتِفالْ { [ع] بزیکمك ، مبالغه ایتمك ، حسن قیام و حرکت ایلهمك. جمعی [احتفالات] در. اکثریا جنازه مراسمی حقنده استعمال اولونور . [محل مقصوده وصولنده احتفالات فوق‌العاده ایله استقبال ایدلمشدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِخْتِقارْ { [ع] خورلغه ، حقارته قاتلانمق ، قاتلانلمق و خور ، حقیر کورمك ، کورلمك : [احتقار ارباب افتقار ، درویش دریادل احتقار ایله افتخار ایدر]

اِخْتِقاقْ { [ع] ایکی کشینك ادعای حق ایله منازعه ومخاصمه ایتمهسی : [احتقاق موجب نفاقدر] مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِخْتِقانْ { [ع] حقنه قوللانمق ، احتباس بول و یاخود انقباض ایچون آلت تناسلدن ومقعددن شیرینغه طوتونمق : « اِحتقانِ دَمْ » = اصطلاحات طبیهدن اولوب قانك اعضای بدندن برینه هجومیله او عضوك ، اوقسمك قیزارمش کورنمهسی. [دوقتور خستهیی معاینه ایتدکدن صوکره ادویهٔ داخلیه استعمالنی تجویز ایتمهیوب احتقان ترتیب وتوصیه ایتدی]

اِخْتِکاءْ { [ع] هیجان دماغ ، برشیئك حصول‌متاتی. هیچ قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِخْتِکارْ { [ع]مطره بازلق، برمالی دکرندن زیاده بهایه چیقارمق ، صاتمق ایچون طوپلایوب صاقلامق : ارباب احتکارك کاری مکروهدر .

اِخْتِکاراً { [ع]احتکارصورتیله: انبارندهکی ذخیرهیی احتکاراً صاتمایور .

اِخْتِکاكْ { [ع]سورتونوب قاشینمق: احتکاك حار. مأنوس ومستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِخْتِلابْ [ع]سوت صاغمق .

اِخْتِلاقْ { [ع] تراش ایتمك ، ایدلمك : فرنکلرده ذقنك احتلاقی عادتدر، صنعت احتلاق.

اِخْتِلامْ { [ع] رؤیاده غسلی ایجاب ایدهجك فعلده بولونمق که تعبیر عامیانهسی (دوش آزمق) در .

اِحْتِماء { [ا ء ا] خسته‌نك حمیه اتمه‌سی ، مأكولات ومشروباتدن پرهیز ایلمه‌سی § صیغنمق، قاچنمق: [احتما انفع دوادر، مكارهدن احتما .]

اِحْتِمام { [ع] كدر ، غصه ایله كیجه اویویه مایوب بیدار بولونمق : احتمام عاشق ، احتمام فقیر.

اِحْتِمال { [ا ء] عربیده اولدیغی كبی یوكلنمك، چكمك معناسنده الیوم هیچ استعمال اولونماز ، وقتیله بومعناده دخی قوللانیلیر ایمش. شمدی اومعناده (تَحَمُّل) زیاده قوللانیلیر § عقله یقین ، امكانده كورنمك ، امكان ، ممكن اولش : [مصنوعات بشریه‌یه اسناد كمال ــ مطلق ومجرد اولنجه ــ بر سیئهٔ وهم وخیال صاییلیر باطل ومردوددر، مشروط ومقید ایسه قرین احتمال كوریلور ــ پژمرده ــ اكرم]

«احتمال هجرتشویشینه دكمز ذوق وصل»
«وصل كیم وارآنده هجران احتمالی نیلرم»
(فضولی)

« كسب یقینه آدم ایچون یوقدر احتمال »
(لا)

« بر غایتـه ایردی كیم مألی »
« تنظیر ینك اولمـاز احتمالی »
(شیخ غالب)

عدم الاحتمال = احتمالی یوق، امكانی یوق. § شمول ، ایكی ویا برقاچ شیئه، معنایه دلالت ایده‌بیلش .

اِحْتِمالات { [ا ء ا جمع] وجوده كلمه‌سی ممكن اولان امكا پذیر اوله‌بیله‌جك وعقله یقین كورینه‌جك شیئلر ، جهتلر : اغلب احتمالاته كوره . احتمالات قریبه .

« تنها رو وادیٔ محالات »
« وارستهٔ قید احتمالات »
(شیخ غالب)

اِحْتِناخ { [ع] میل ایتمك ، بر شیئه دونمك. مستعمل دكلدر .

اِحْتِواء { [ع] برشیٔ جمع واحراز ایتمك ، ایچنه آلمق ، حاوی بولونمق : [مكارم احتوا ، معالی احتوا ، رساله‌ٔ موقوته‌نك احتوا ایتدیكی معلومات و مباحث نافعه .] [سُوَرِ جلیلهٔ قرآنیه ایچنده اشتمال حقائق، احتوای دقائق جهتیله بالخاصه شهرتشعاراولان «سورهٔ كریمهٔ یوسف» علیه السلام ایچون ــ مكتوب ــ سری پاشا]

«اویله بردلداره مائل كیم دل جذب احتوا»
«تاب حسنندن تجلیباش اولور نورخدا»
(لا)

[زیر لوای نجات احتوای شرع قویه دخالت ایله‌مكله ــ تاریخ اندلس]

اِحْتِیاج { [ا ء] عجز ، فقر و ضرورت حالی ، یوقسوللق : درد احتیاج ، بیچاره‌نك شدت احتیاجی ناقابل انكاردر، احتیاجی یوق . [آلام معنویه نه قدر شدید

اولورايسه اولسون جسمانى اضطرابلره، مادى احتياجلره البته مغلوب ومحكوم اولمقدن قورتيله‌مز — محسن بك — اكرم]، [كافۀ فيوضات مدنيه‌نك اس الاساسى اولان تعاون عمومى نوع بشر بيننده سوق احتياج ايله منفعت بخشاى ظهور اوله‌رق — تصوير افكار — كمال]

«سويله‌مه نامرده دردك ايتمه عرض احتياج»
«خستۀ مسمومه مارافعيدن اولماز علاج»
(ديدار)

«ايله‌مم برجان ايچون جانانه عرض احتياج»
(عزت ملا)

« نظرك احتياجى وار نوره »
« بن فدايم او چشم مخموره »
(احمد وفا)

« علت علاجه لازمه‌در علته علاج »
« هرشيده آشكار مسلسل بو احتياج »
(لاادرى)

اِحْتِياجات [ع] جمع . محتاج اولونان شيلر ، يوقسوللقلر : احتياجات شديده ، احتياجات مملكت . [شركتلرك احتياجات مدنيه وترقيات دوليه‌يه ايتديكى خدمتلر حددن افزون بولنمشدر — تصوير افكار — كمال]، [اقوامك كافه‌سى طبى ، طبيعتك احتياجات ضروريه‌سندن عد ايده‌رك برنجى درجه‌ده ملتزم طوتارلر — كمال] . [انسان مهددن لحده قدر انواع احتياجاته مظهر اولوب بونلرك رفعى امرنده صرف ماحصل اقتدار ايتمه‌سى لازمه‌دن ايسه‌ده — مترجم تقويم وقايع — شريف]

اِحْتِياط [ع] حزم ، تفكر ، بصيرت ايله عمل ايتمك، ملاحظۀ دور انديشانه ايله طاورانمق ، تركجه‌سى (صاينى) در : احتياطلى بولونمق دائما موجب منفعت اولور ، احتياطه رعايت شرط اولدر . [هر دولتده احتياط و منفعت شناساق خصائلنك قوت بولمسندن حاصل اولمشدر — تصوير افكار — كمال]

[بونلرى وجوده كتيرن ذكالره اسناد كمال وفضيلتده — جسارتسزلكمزه بناء — احتياط ايدرز. بو احتياطمزدن‌ده نفس مطمئنه‌مزده برحزن ورقت حس ايتمكه باشلارز — پژمرده — اكرم]. [كويك موازنتى بوزيلور، بريسنك باشنه دوشر وهميله زقاقده احتياط اوزره يورير — « اوحد الزمان » حقنده — معلم ناجى] .

احتياطسز بولونمق = ايلريسنى كوزتمه‌مك، دوشونمه‌مك. § اقسام عسكريه‌دن برصنفدركه وقت حضر وسفرده درجۀ ثاليه وثالثه‌ده جلب واستخدام اولونور: احتياط صنفى، سلك احتياطه كچدى .

« احتياط ايله كه بعضا آده اولور »
« رهنما ظن اولونان شى رهزن »
(معلم ناجى)

اِحْتِیاطاً { [ع] ایلریسنی دوشونوب لازم اولور ملاحظه‌سیله ، احتیاط صورتیله ، صاقنه ایله : احتیاطاً بویله تنبیه ایلدم ، احتیاطاً اونقطه‌یه بر مفرزه سوق ایلدی .

اِحْتِیاطی { [ع] احتیاطه منسوب : امر احتیاطی ، تدبیر احتیاطی ، تدارکات احتیاطیّه ، افراد احتیاطیّه ، فرقهٔ احتیاطیّه . [ایکی اختیار یکیچرینک شهادتی اوزرینه خرستیانلر حقنده‌کی تدابیر احتیاطیه‌سنی ترك ایده‌جك قدر حقه قائل وعدله مائل اولان — محاکمهٔ تاریخیه — کمال]

اِحْتِیال { [ع] حیله ایتمه ؛ دوزن ، اویون ایدیش . عادی صورتده تصور اولونان حیله ایله بونك آره‌سنده‌کی فرق احتیالك معناسنده مهارت مفروض بولونماسندن عبارتدر : [اوضاع احتیالکارانه‌سنه آلدانماماق ایچون غایتله متیقظ بولونمق لازم کلیر.] ، [الاخا کبیزیٔ غربال مکر وآل ایله تعیین ایتدکاری شبکهٔ احتیاله دوشورمکدر — شفیق‌نامه]

« کورمه‌مشدی مشربم آیینه‌سی نقش ریا »
« آکاعکس آوردکلدی احتیالك صورتی »
(نورس)

اِحْتِیالات { [ع] جمع . احتیاللر ، اوسته‌لقلی خدعه ایدیشلر : احتیالات ابلیس پسندانه .

اِحْثاث { [ع] قاندیرمق ، ترغیب ایتمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلسه‌ده بو ، آدمك آرزوی دروننه کوره حرکتله جلبی ، ترغیبی معناسنه کلدیکندن (اقناع) ایله فرقلیدر .

اِحْجاج { [ع] فریضهٔ حجی ایفا ایچون بدل کوندرمك ، کوندرلمك : بر مرد صالحی احجاج ایتدی ، برفقیرك احجاجی .

اِحْجام { [ع] برشیدن ، برایشدن رجوع ایتمك ، وازکچمك ، خوف ایله رجعت ایتمك ، منع اولونمق : [یازدیغی اوراق زیور طاق نسیان وکلیاً کمنام ایدرك خصوص مذکوردن فراغت واحجام ایتمکده ایکن — دیباجهٔ ترجمهٔ دیوان صائب — جودت‌پاشا] .

اِحْداث { [ع] یکیدن پیدا ایله‌مك ، صوکره‌دن پیدا ایدلمك . « اختراع وایجاد » ایله بونك بیننده فرق واردر . اوته کیلرك معناسی مثلی کچمه‌مش ، کورلمه‌مش ، هیچ یوقدن برشیٔ میدانه کتیرمکدر . (احداث) موجودی حال حاضره قدر کورلمه‌ین طرزه افراغ ایله طرز جدیدده کوسترمکدر . اکثریا مذمومانده قوللانیلیر ، عربیده اولدیغی کبی (دمیرك پاسنی کیدرمك) معناسنده ومعانیٔ سائره‌ده هیچ قوللانیلماز : [آتشبازلق علمنده وعسکر اعمالنده وحیل حربیه احداثنده مبالغه ایتدیلر — قوجه‌سکبان باشی] ، [بودفعه دخی خیلی زمانلردر

احداثی متصور اولان [جریدهٔ عسکریه]
میدانه چیقه‌رق ـــ شناسی]
« دیدم ایلرم سقف بیق کشاد »
« اگر برطرفدن وزان اولسه‌باد »
« دیدیلرکه بر علت ایراث ایدر »
« دیدم بوندن افزون نه احداث ایدر »
(محتکشان ـــ عزت ملا)

اِحْدی { [ع] (احد) ك مؤنثی اولوب بر دیمکدر . ترکیب ایله وآز قوللانیلیر : اِحدَی الاِحَدْ = پك دهشتلی ، نظیرسز شی ، بلیه . اِحدی عشر = اون بر .

اِخْذاء { [ع] آیاق قابی کییدیرمك § غنائمدن حصه آییرمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِحْراء { [ع] اکسیلتمك ، اکسیلتلك : احرای مصاریف ، مصارفاتك اجراسی لازم کله‌جکی .

اِحْراب { [ع] جنك قوپارمق ، غوغا قیزیشدیرمق . حرب قیزیشدیرلق . استعمال اولونماز .

اِحْراز { [ع] عربیده آلوب پایلاشمق ، ایی محافظه ایتمك کبی معنالره کلیر ایسه‌ده لسانمزده آلمق ، آلنمق ، قازانمق ، قازانلق معنالرنده قوللانیلیر : درجات عالیه‌نك احرازی .

« اوهنر مند هماسایه که استعدادی »
« ایله‌مش دانش واذعان وکمالی احراز »
(نفعی)

« طبعم کبی پرهنر بوالعجب اولماز »
« احراز کمال ایتمه‌ده سر دفتر عالم »
(وله)
« میرکامل رتبهٔ بالایی احراز ایله‌دی »

اکثریا معنویاتده قوللانیلیر . مادیاتده استعمالی اندردر . مثلا (اکتساب ثروت) یرنده (احراز ثروت) دینیله‌من . [معارفجه وقتنك مقتداسی اوله‌جق درجه‌ده احراز کمال ایتمسی ـــ جمل منتخبهٔ کمال]

« ابذال نقد وقت ایله احراز کام ایدك »
(احمد حمدی)

اِحْراق { [ع] یاقمق ، یاقلمق : (خانه‌سنی دکرندن فضله بدل ایله سیغورطه ایتدیروب احراق ایتدی دیه ادعا اولونمه‌سی ، خزینهٔ جلیله‌جه زنبه‌لانوب ابطال ایدلمش اولان قوائم نقدیه‌نك پی در پی بایزید میداننده احراق مقرر اولوب) « یانغین » معناسنده قوللانیله‌میه‌جغی کبی (احراق نار) ده دینیله‌من . آتشده یاقمق مقامنده (اِحراق بِالنّار) دینیلیر .

« مضامین احراق یازمش تمام »
« اوپرکن طوتشدی لب احترام »
(عزت ملا)

[سلطان محمود غزنوی = اله‌کچیردیکی معتزله کتابلرینی احراق ایتدیره‌رك وبیکلرجه کتب نافعه‌یی استصحاب ایده‌رك نیسابوره واورادن غزنه‌یه کلدیلر . ـــ مشاهیر اسلام ـــ حمید وهبی] ،

[احياء العلومك مغربده ابتداى ظهورنده بعضلر احراقنه جسارت ايدوب بعضلر دخى سنته مخالفدر ديو طعن ايلديلر — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِحْراقاً { [ع] احراق صورتيله يعنى ياقه‌رق ، ياقيله‌رق : كتب مضره‌نك احراقاً اعدامى اصول متخذه ايجابندندر !.

اِحْرام { [ع] حاجيلرك وقت‌معيننده مكهٔ مكرمه‌ده حرم شريفه كيرمك وعمره ايتمك ايچون صارندقلرى ثوب معروف : احرامه كيردكدن صوكره ، احراملانمق . [او بياض احرامك آلتنده‌صاقلى طوران اوكوزل آياقلركه‌قپانمق. — پژمرده — اكرم] § بوكندن‌معمول‌برنوع اوزون اورتو، يايغى‌دركه الك كوزلى تونسده اعمال اولونور ، اكثريا آل رنكلى اولور . قادينلر حمامه وسير محللرينه كيتدكجه يرلره‌سروب اوستنه اوطوريرلر . كبار حرملرينه مخصوص قايقلرك آرقه جهتنه سريليلر . لسانمزده ، عربيده اولديغى كبى برنسنه‌يى حلال ايكن حرام ايتمك وقومارده يتمك معنالرنده قوللانيلماز .

« كيمى سايس كيمى سيدر عكام »
« صاريبنوب شمله بورنمش احرام »
(وهبى)

« طواف كعبهٔ دركاهك ايتمه‌در نيت »
«همانكه‌رخصتك‌اولدى‌قوشاندم احرامى»
(نفعى)

اِحْرِيض { [ع] حركته مجالى اولمايان ناتوان ، درمانسز . نظمده « مَرِيض » ه ترديف ايديله‌بيلير .

اِحْزان { [ع] برآدمى غم وكدره دوشورمك ، محزون‌ايتمك ، ايدلمك : احزان فقير موافق شان انسانيت دكلدر .

اِحْساس { [ع]عربيده‌حس‌ايتمك ، طويمق ، طويغولانمق معناسنه‌در. عربيده كى معناسنه كوره (حس ايتدم) ايله (احساس ايتدم) ديمكده فرق يوقدر . فقط لسانمزده حس ايتديرمك ، ايتديرلمك معنالرنده استعمال اولونديغندن (حس ايتدم) مقامنده (احساس‌ايتدم) دينيله‌مز. لسانمزده (احساس ايتدم) ديمك بر شيء باشقه سنه درونى اوله‌رق طويوردم معناسنى افاده ايدر. الحاصل عربيده معناسى باشقه ، لسانمزده طرز استعمالى ينه باشقه‌در. معناى عربيسنه اعتبار اولونه‌ماز . بومعناده استعمالى تصرفات مخصوصه‌مزدندر. [اولادينه رحم وشفقتى اولمايان برآدمه ، برينيى سويندير مكده كى ذوق وجدانى‌يى احساس ايتمك قابل دكلدر ، اويله بر آهنده اولاد محبتنك‌احساسى محالدر.] [احساس اصوات ايله‌دكجه صوت اعلا ايله عوعوه‌دن حالى اولميه‌لر — مكتوب — كانى] ، [نفعينك اغراقاتى، مبالغاتى وزمانمزه كوره خلاف طبيعت عد

اولونه‌جق برچوق تشبیهاتی ایله برابر هرقولی وجدانه بر نشوهٔ اغترار احساس ایدر — نفعی — کتابخانهٔ ابوالضیا]

اِحْساسات { [ع] جمع . حس ایتدیریشلر ، حس ایتدیرلمکلر : احساسات مؤثره ، احساسات شفقتپرورانه .

اِحْسان { [ع] عربیده ایلك ایتمك، ایی و کوزل یاپمق، یاخود ایی بیلك معنالرینه‌در . لسانمزده بو معنالری معتبر دکلدر . یالکز حسن معامله و ایلك ایتمك معناسنده نادراً قوللانیلیر . مثلا نحیفی‌نك شو :

« ایلرم احسان اسائت ایدنه »
« سر فدا حقه اطاعت ایدنه »

بیتنده کورلدیکی وجه ایله استعمالی زمانمزده مهجور حکمنده‌در . لسانمزده الیوم معانیٔ آتیه‌ده قوللانیلیور .

عطیه و بخشش صورتیله ویرمك، ویرلمك : غایتله کوزل بر ساعت احسان ایتدی . اویله برنادیده باستونك احسانی . § بخشش ، عطیه : احسان شاهانه ، مکاتب عمومیه طلبه‌سی ایچون کوندریلن احسان شاهانه‌نك توزیعی . § مروت ، حسن عمل ، لطف : احسان ایدکز .

« بندهٔ شهوت ایچون یوقدر خلاص »
« اولسه مولادن مکر احسان خاص »
(نحیفی)

« مردم چشممی احسان ایله قارون ایتدك »
(فضولی)

« هر شعر نو یرشده شاه ذی‌شان »
« هم رتبه ویرردی همده احسان »
(لا)

« اشته بوسبیله‌در که شاهان »
« ایتمش شعرینی غرق احسان »
(مقدمه)

« فیض احسانی مؤثر اوقدر عالمه کیم »
« هر کدا مشربی برحاتم دوران ایلر »
(جوری)

« آردینه دوشدی دیدی لطف ایت یکیت »
« ایتدیکك احسانی اتمام ایتده کیت »
(وحید)

« جر ایچون آچدقده کف افتقار »
« اول کشی احسان ایدوب ایتدی فرار »
(وله)

« دیللرندن سیم وزر اکسیك دکل »
« اللرندن کلمز احسان ایله‌مك »
(ادرنه‌لی علمی)

« اول شوخ دریغ ایتمز ایدی نقدوصالن »
« خواهشکر احسانی همان برین اولایدم »
(نابی)

« احسان خدایه مانع اوله »
(کمال)

اِحْسانات { [ع] جمع . احسانلر، بخششلر ، مروتلر : حریقزدکان احسانات سنیهٔ شاهانه‌یه مظهر اولمشلردر .

اِحْساندیدَه { [ع] احسان کورمش ، مظهر مروت اولمش : [باب مرحمت نصاب همایونك بربندهٔ احساندیده‌سی ایچون کیجه

وكوندوز دعای افزونترئ عمرواجلال جناب ولی نعمت اعظمی‌یی تکرار ایله تزیین لسان ایتمك برفریضهٔ مقدسه‌در.] بونك جمعی (احسانده‌کان) در :

« وار یری طولدیسه مدحکله جهان »
« منقبت خوانکدر احساندیدکان »
(معلم ناجی)

اِخشاد [ع] انسانلری بریکدیرمك ، انسان بریکمك. استعمالی اندردر .

اِحصاء [ع] صایمق ، صایلق .

« شمار نعمتنده بیوفادر لشکر اعداد »
« ثنای قدرتنده نارسادر سلّم احصا »
(نابی)

« احصای ثنایه یتسه قدرت »
« فوت ایتمز ایدی شه‌رسالت »
(وصّاف)

« یوقدر شعراسنه خصوصا »
« امکان حدود عد واحصا »
(لا)

«ایفای دعا ایله همان صدق ایله وصفی»
«ممکن دکل احصای مزایای خلافت»
(شیخ وصفی)

« کر حمدینه یوقسه حد واحصا »
« شکر ایت که زبان عجز کویا »
(شیخ غالب)

«کتدی کافرجایکاه ایتدی جمعیی بتدی ایش»
«بك دوتاریخ ایلدم احصاکه نه‌کمدر نه بیش»
(سروری)

(عد واحصا) و (عد وشمار) کبی کهنه و خایده تعبیرلر قوللانیلمامایدر.

اِحصاد [ع] اکینی ، اوتی بیچمك ، بیچدیرمك :

« احصادمن روعات »

اِحضار [ع] قیصه اولمق ، قیصالتمق . عربیده اولدیغی کبی آدمی تضییق ایتمك ، ایشندن آلیقویمق ، اطرافی آلمق معنالرنده قوللانیله‌ماز : [ادارهٔ مخصوصه‌نك اصلاحی حقنده قومیسیونجه تنظیم وتقدیم قیلنان لایحهٔ مفصله‌نك احصاری طرف ریاستپناهیدن امر ایدلدی .]

اِحصاص [ع] حصه ویرمك ، ویرلمك و پایلاشمق ، پایلاشلق : [شرکتجه احصاص حاصلات اولنه‌جغی ، غنائمك احصاصی .] آز قوللانیلیر .

عربیده اولدیغی کبی (عزل) معناسنده استعمالی جائز دکلدر .

اِحصان [ع] برمحلی متین ومحکم قیلمق، بریر محکم ومتین قیلنمق : [احصان مواقع عسکریه ، بکرش شهرینك آهنین طابیه‌لرله احصانی مقرردر .] عربیده اولدیغی کبی زوج زوجه‌یی نامحرمدن صاقلامق و قادین نامحرمدن صاقلانمق معنالرنده استعمالی شایع اولمامشدر .

اِحضار [ع] حاضر ایتمك ، ایدلمك وحضوره کتیرمك، کتیرلمك. اشخاص واشیاده استعمالی جائزدر :

[احضار لوازم سفریه ، مظنونك احضاری ، قاتلك احضاری.] احضار پوصله‌سی = محاكم حقوقیه‌دن مدعی علیهك ویاخود بر شخصك جلبی ایچون اوچنجی دفعه كوندریلن دعوتنامهٔ رسمی . احضار مذكره‌سی = بر آدمك جبراً محاكم جزائیه‌یه كتیرلمه‌سی ایچون كوندریلن جلبنامهٔ رسمی. احضاریه خرجی = بو مثللو دعوتنامه‌لری كوتورن مباشره ، محضره ویریله‌جك پاره .

«بو قنثر دركه جمله حیوانه روز شب»
«احضاررزق وتوشه ایچون ایلرانهماك».
(لا)

«بزمکه كلدكجه طشت وتیغ ایدر احضار شمع»
(ریاضی)

«سرورواسر لوحهٔ اوصافكی تذهیب ایچون»
«ایلدی دستنده بر آلتون ورق احضار شمع»
(ریاضی)

« دیدم سز قوناقجی كبی كیتسه‌كز »
« مقدمجه احضار جای ایتسه‌كز »
(عزت ملا)

اِخْطاظْ { [ع] طالعی آچیق ، نصیبی چوق اولمق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِحْقاقْ { [ع] حق ایله خصمه غالب اولمق یعنی شرع و قانونه تطبیقاً حق یرینه كتیرمك ، حق یرینه كتیرلمك . دائما (حق) لفظیله برابر استعمال اولونور : [احقاق حق ایچون چالیشان البته مأجور اولور ، اهل انصاف عندنده دائما حقك احقاق ملحوظدر .]

اِحْكامْ { [ع] متین ومحكم قیلمق ، قیلنمق : [احكام احكام شرعیه ، احكام قانونیه‌نك احكامی .] اكثریا معنویاتده قوللانیلیر . مادیاتده (تحكیم) زیاده قوللانیلیر . نادراً (احكام استحكام) طرزنده مادیاتده دخی قوللانیلدیغی كورلمشدر .

اِحْلاءْ { [ع] طاتلیلاندیرمق ، طاتلیلاشدیرلمق: [احلای لبن = سودك شكر قاریشدیریلوب احلاسی، اثنای محاوره‌ده بعض فقرات لطیفه ایرادیله سوزی اول قدر احلا ایلدی‌كه .]

اِحْلیلْ { [ع] اصطلاحات طبیه ـ دندر. آلت تناسلك دلیكی، مجرای بول . ممه‌نك اوجنده‌كی انجك دلیكنه‌ده دینیر . مخرج اللبن‌كه سوت چیقان دلیك .

اِحْماءْ { [ع] بر شی قیزدیرمق ، آتشده قیزغین ایتمك .

اِحْمالْ { [ع] بر شیئ یوكلتمك ، یوكله‌تلك : [بر حیوانك چكه‌مه‌یه‌جكی یوكی بر آدمه احمال ایتدی، یالیده‌كی اشیانك معونه‌یه احمالی .

اِحْمِرارْ { [ع]قیزارمق، قیرمزیلانمق: احمرار كل، احمرار شفق. پك زیاده قیزارمق معناسنده (احمیرار) قوللانیلیر .

«رنك شفق دكلدر هر صبح اولان نمايان»
«عكس ايتمش ارغوانك آفاقه احرارى»
(لا)

إحْناء { [ء] رحم وشفقت ايتمك ، مرحمتله آجيمق : احناى ايتام: فقرايه احنا موجب لطف خدادر.

إحْناج { [ء] بر شئ بر طرفه اكمك ، بر شى بر يانه اكيلمك . [احناج غصون ، تيمورك احناجى ـ طاوو لچمه‌دن ـ ممكندر.] § مجازاً لاقيردى‌يى آچيق وطوغرى سويله‌مه‌يوب سوزى ازوب بوزه‌رك سويله‌مك معناسنده دخى قوللانيلير : [فلانى اوراده موجود كورنجه كتم ايله احناج كلام ايتدى طوردى .] عربيده اولديغى كبى كيزله‌مك ، سكون بولمق، سرعت ايتمك معنالرنده قوللانيلماز.

إحْناق { [ء] غضبلانديرمق ، فوق العاده خشم وكين پيدا ايدلمك : [اهل ناموسى بلا سبب تحقير ايله احناق ايدن بلاسنى بولور ، خرطومنه ايكنه باطيروب فيلك احناق آساندر] . عربيده معانئ سائره‌يه ده دلالت ايدرسه‌ده لسانمزده معتبر دكلدر.

إحْنَت { [ء] غضب، محنت، كين پيدا ايتمك، غرض وحدت ايتمك، طمارغينلق : [احنت ذاتيه‌يى وظيفهٔ رسميه‌يه قاريشديرمق قطعياً جائز دكلدر.] بونك جمعى اولان (إِحَن) نادراً [احن ومحن] طرزنده استعمال اولونور .

إحْياء { [ء] ديرلتمك ، ديرلدلمك : [جناب مسيح امواتى احيا ايلدى. امواتك احياسى قدرة اللهه مخصوصدر.] § بر عاجزى ، بر فقيرى ، بر محتاجى ديرلديرجه‌سنه ايلك ولطف ايتمك واو يله بر آدمه اوصورتله ايلك ايدلمك: § رضاءً لله اثار خيريه وجوده كتيرمك ، كتيرلمك : [مرحوم غازى حسن پاشا يكى محله‌يى ـ ياپديرديغى چشمه ايله ـ احيا ايله‌مشيدى ، يوسف كامل پاشا مرحوم ايله زوجه‌سى مرحومه زينب خانم اسكدارده برخسته‌خانه احيا ايلديلر، ذكر الله ايله احياى ليل ايدر، ليلهٔ قدرك احياسى.] إِحْيا كرده = وجوده كتيرلمش ، ياپديرلمش : اسكدارده‌كى آيازمه جامع شريفى جنتمكان سلطان مصطفانك احيا كرده‌سيدر . احيا كيجه‌سى = ارباب طريقتك ، درويشلرك دركاهلرده ذكر الله وتحيات ايله مشغول اولدقلرى كيجه . (احيا اولمق) ماده‌سى قوللانيلماملى . برده معناى مصدرى‌يى قصد ايدرك همزه‌نك فتحيله او قومق بوس بتون غلطدر : [طوپلايه‌جغك شيلرده عمومه بكنديره‌جك بر عباره‌جك ظهور ايدرسه ، بنى دكل نامى احيا ايتمش اولورسك ـ كمال]

« عفو ايدوب قلبمى احيا ايله »
« بكا لطفكله تجلا ايله »
(خاقانى)

« التفاتکله بودل مرده‌یی ایتدك احیا »
(نفعی)

«قالب بی جان ایدی لطف ایتدك احیا ایلدك»
«قرب رخسارکله ای روح روان آینه‌یی»
(طالب)

« عمرك افزون ایده الله تعالی دیلرم »
« التفاتکله بودل مرده‌یی ایتدك احیا »
(نفعی)

« تنظیم غزلده برده یحیی »
« برواديِ خاص قیلمش احیا »
(لا)

«جهانی ایتمه‌ده رشح مدادی دمبدم احیا»
«نی خامه‌م مکر آب حیاتیله مرتبادر»
(نفعی)

« ایتدی هنر آوران اعجام »
« احیای علوم دین اسلام »
(مقدمهٔ ادبیه)

«احیا ایدر کولشلری پژمرده کوکلی»
«دیمزمی حسن پاکنه مأجور خنده‌در»
(پژمرده — اکرم)

«هم اولدورر افتاده‌نی ، هم ایدر احیا»
«مخصوصدر اول آفته اعجاز محبت»
(نفعی)

اِحْیایِ مَوات { [ع] معموره‌دن بعید اولوب صاحبی بولونمایان وسوریلوب اکیلمه‌مش اولان (آراضیٔ موات) ی زراعته قابل حاله کتیرمك که ترکجه‌ده اوکا « ترلا آچمق ، آچه » دینیلیر .

اِخاذه { [ع] طرف حکمداریدن برینه احاله اولونان محل ، بیار § قالقانك طوته‌جق یری . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِخافه { [ع] تورقوتمق ، قورقولمق : [اخافهٔ اشرا ، اطفالك اخافه‌سی جائز دکلدر .] (تَخویف) دها شدتلی اولدیغندن مجازاة قصد اولونان موقعده استعمال اولونمالیدر . [صورت اخافه‌ده تفوهات فاسده‌دن غرضی مجرد تکلیفنی قبول ایتدیره بیلور ایسه — بر مسوده — عاکف پاشا] ، [.. رعایاسنی اخافه ایله برمقدار شیلرنی آلمق ظن ایدن قبا دایلر دلیکره صوقیلوب میدانه چیقه مدیلر — قوجه سکبان باشی] .

اِخامه { [ع] چادر قورمق : [موسم صیفده یایلاغه چیقانلر اورایه واصل اولونجه ابتدا اخامه ایله مشغول اولورلر .]

اِخْباء { [ع] اورتوب کیزله‌مك § اورتوب باصوب آتشی سوندرمك . نادراً استعمال اولونور .

اِخْبار { [ع] خبر ویرمك ، ویرلمك : [سلانیکه وصولنی تلغرافله اخبار ایتدی ، کیفیتك اخباری کندیسنه تنبیه ایدلدی .] [طرف والای فتوابناهی‌یه اخبار ایتدیکم جهتله اکر محاکمه‌یه دعوت ایدرلرسه — لایحه — رشید پاشا]

« نه‌در عجب سبب حیرتك نه‌در دردك »
« کمال لطفك ایله قیل کمینه‌که اخبار »
(ندیم)

اِخْباری { [ع ف] خبره منسوب ، متعلق . صرفجه فعللرك روایتی مفید اولیشی . مثلا [احمد

افندی کاتبدر] جمله سی بر جمله اخباریه‌در .

اِخْبارْنامَه { [ف] موجب جزا بر حالك مرجع رسمیسنه بیلنمه سی مقصدیله رسماً ویریلان ورقپاره .

اِخْبارِیَّه { [ع] بر ماده‌نك ، بر شیئك مخبرینه ویریلن اجرت ، بخشش .

اِخْتِباء { [ع] اعتنا ایله صاقلانوب کیزلنمك ، اوصورتله کیزله‌نمك : [اختبای تصدقات ، خیرلی برشیئك اختباسی جائز دکلدر ، خائن دائما آثار ملعنتکارانه‌سنی اختبایه ساعیدر .]

اِخْتِبار { [ع] آدمی ایی بیلمك ایچون صینه‌مق ، یوقلایوب دنه‌مك ودنه‌نمك . بو منحصراً اشخاصده ، (تجربه) هم اشخاص ، هم اشیاده قوللانیلیر : [اختبار اختیار . طباخك اختباری .]

اِخْتِتال { [ع] کیزلی سویله‌نیلان سوزی قولاق طوتوب دیکله‌مك : [تربیه وآدابه منافی اولان اختتال ، منفور ارباب کمالدر .]

اِخْتِتام { [ع] ختام بولمق ، تمام اولمق ، بیتمه ، صوکه ایرمه : غلطه ساحلنده کی ریختمك اختتامی ، انشاآتك اختتامی .

اِخْتِتان { [ع] عادت معروفهٔ اسلامی اجرا ایتمه ، سنت اولمق ، ختان ایدلمه : اختتان صبیان .

اِخْتِدار { [ع] اورتولمك ، پرده طوتمق ، ستر ایله‌مك . استعمالی انددر .

اِخْتِداع { [ع] خدعه ایتمه ، حیله کارلق ، دوباره‌جیلق : [ارباب بصیرته قارشی اختداع ایله ایش کوریله‌من .] ، [ارباب ناموس اختداعی قبول ایتمز .]

اِخْتِراع { [ع] مثلی اولمایان ، کورلمه‌ین برشی وجوده کتیرمك ، اویله برشی وجوده کتیرلمك : [صنعت طباعتی « غوتانبرغ » اختراع ایله‌دی ، فونوغرافی « ادیسون » اختراع ایتدی ، مکرر آتشلی تفنکك اختراعی .] اختراع اراجیف = یالان حوادث اویدورمق .

« جمشید کورسه بزم اراذلده باده‌یی »
« بی‌شك تأسف ایلر ایدی اختراعنه »
(نابی)
« نابی‌یه بو اختراعدر خاص »
« تسلیم ایدر آنی اهل اخلاص »
(لا)
« بی مثل ایسه‌ده بو اختراعی »
« یوق کیسه‌نك آندن انتفاعی »
(مقدمه)

اِخْتِراعات { [ع] اختراعك جمعی : اختراعات جدیده . [اختراعات بشرك اشرف ومدنیت حاضره‌ده کوریلان کمالك سبب اصلیسی عد اولنور — کمال] ، [حالاده بونجه اختراعات وکشفیاتك میدانه کلمسنه

همت وخدمت ایتمکده سین — پژمرده — اکرم]

اِخْتِراعی { [ع] اختراع صورتیله، اویدوریله‌رق وجوده کتیرلمش اولان سوزلر : بو حوادث اختراعی اولملیدر ، فقرات اختراعیه . جمعی (اِخْتِراعِیّاتْ)در: [اختراعیات متشبخانه ، اختراعیات متبصبصانه .

اِخْتِصارْ { [ع] قیصالتمق ، قیصالدلمق ، اکثریا سوز ایچون قوللانیلیر : اختصار کلام، لایحه‌نك اختصاری . عَلیٰ طَرِیقِ الاِخْتِصارْ = قیصالتمق یولنده ، قیصه کسمك اوزره . ینه بو معناده اولان (ایجاز) فن بلاغته مخصوص تعبیراتدندر: [معرض اعتذارده اختیار اختصار ورجای افزایش حسن توجه ومحبت عالیه‌لرینه ابتدار قلندی — مکتوب — سری پاشا]

« اوصاف پادشاهی چو حصره مجال یوق »
« نوعی بتر اوزاتمه سوزی ایله اختصار »
(نوعی)

اِخْتِصاراً { [ع]اختصارصورتیله، قیصه اوله‌رق:اختصاراً بیان ماده ایتدی، تلغرافنامه ایله حادثه اختصاراً بیلدیرلمشدر .

اِخْتِصاص { [ع] مخصوص قیلمق، اولمق یعنی خاصه منتسب اولمق ، انتسابی بولنمق ، برشیٔ برآدمه ویاخود برآدمی برنسنه‌یه مخصوص قیلمق : [سرورینك منظوم تاریخ سویله‌مکده‌کی اختصاصی مسلمدر ، نفعی قصائدده ارباب اختصاصك پیشواسیدر ، اوذات عالی‌یه اختصاصم بك قدیمدر ، کندیسنه اختصاصی بولونديغندن اویله لا ابالیانه‌اداره‌ٔ لسان ایدیور .] ، [مجاهد غالب فاتح معالی مناقب حضرتلرینه محب حقیقیسی « جامی » طرفندن شو وجه ایله عرض اختصاص ایله — مولانا جامی طرفندن حضرت فاتحه مکتوب — معلم ناجی] ، [احکام دین اسلامده ایسه ، کیزلی برشی یوقدرکه ارباب اختصاصه خاص اولسون — مکتوب — سری پاشا] .

« بنلکدن او بنده‌یی خلاص ایت »
« شایستهٔ بزم اختصاص ایت »
(لا)

اِخْتِصاصِیُونْ { [ع] بر علمی ، برفنی ، برصنعتی الحاصل برشیٔ صورت مکمله‌ده اوکره‌نوب مهارت واختصاص پیدا ایدنلر : [معمار سنان فن انشا ومعماریده اختصاصیوندن ایدی ، فن طبده اختصاصیوندن اولمایای بر آدمك مداواتندن استفاده اولونه‌ماز .]

اِخْتِصامْ { [ع]خصومت ایدیمك، دشمنلك حاصل ایتمك ، عداوت پیدا ایله‌مك : [التزام اختصام، هروقت هرکسه قارشی ترك اختصام ایدن کارلی چیقار .]

اِخْتِضاب | [ع] بويانمق. رنكلنمك: [حنا يدى . هنكام شبابنده صاچى، صاقالى آغارمش اولانلرك حنا وسائر درلو بويا ايله اختضابى اعتياد ايديشلرينه برشى ديه‌مم. يا او، سنى اللى يى، التمشى، يتمشى بچمش سالخورده‌لرك اختضابى ترك ايتمه‌يشلرينه نه ديه‌لم!]، عربيده اولديغى كبى تأهله اولنمغه دعوت اولونمق معناسنده قوللانيله‌ماز.

اِخْتِضاع | [ع] سرفرو، تواضع ايتمك، آلچاق كوكلليلك كوسترمك، كوكلى آشاغى ايكمك: [ارباب اختضاع مقبول انام اولور.] (خُضُوع) دها چوق قوللانيلير. معانئ عربيهٔ سائره‌سى لسانمزده مستعمل دكلدر. [عصرنده فرط احسان واختضاعى ضرب مثل حكمنى آلمش ايدى — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِخْتِطاب | [ع] نكاح ايله ايسته‌مك، ايسته‌نلمك: [همشيره‌سى اختطاب ايتدى، بسله‌مه‌نك اختطابى اوزرينه جهازينى تدارك ايتمك لازم كلدى.] خطبه اوقومق، ايراد ايله‌مك معناسنده قوللانيله‌ماز.

اِخْتِطاط | [ع] صينير چكمك، چكلمك § حد وضع ايتمك، ايدلمك: [اختطاط اراضى، بوستانك اختطاطى.] بومعناده (تَخْطِيط) زياده قوللانيلير. § انسانك يوزنده چيزكيلر پيدا اولمق: اختطاط وجه، اختطاط چهره § صاقال چيقمغه باشلامق، يوزده قيل ظهور ايله‌مك: اختطاط امرد، اختطاط جوان.

اِخْتِطاف | [ع] قاپمق، قاپلمق؛ ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: [چوجغك الندن مجيديه‌يى اختطاف ايتدى، اختطاف حوادث مقصديله كيرمه‌ديكى قاپو يوقدر، اويون آراسنده آتيلان طوپك — يره دوشمه‌دن — اختطافى قولاى دكلدر، بويله برحوادثك اختطافى.] § قاماشديرمق: [قوتلى ضياى الكتريقى اختطاف ابصار ايدر.] بو معناده (خَطْف) ده استعمال اولونور. عربيده كى معانئ سائره‌سى لسانمزده قوللانيله‌ماز.

اِخْتِفاء | [ع] كيزله‌نمك، صاقلانمق: اختفاى حشرات = موسم خريفده هوالرك صوغوقلغى اوزرينه بوجكلرك كيزله‌نمسى. [چكه باشلرندن يناقلره طوغرى تجاوزه حاضرلانان خفيف صاريلقلر نظردن اختفا ايده‌ميورلرسه‌ده اختفا ايتمك‌ده ايسته‌ميورلردى. — يڭ مرده — اكرم]

اِخْتِلاء | [ع] تازه اوت بچمك، قوپارمق. تركجه كوچك لغت كتابلرنده تنهايه چكلمك، اختيار خلوت ايتمك معناسنده كوستريله‌سى خطادر. اومعناده قوللانيله‌ماز.

اِخْتِلاب | [ع] آلداتمق، آلدادلمق: [اكثريا اصنافك مشتريلرى اختلابه چاليشدقلرى

کوریلور ، البته برچوجغك اختلابی ممکندر .] نادراً قوالانیلیر .

اِخْتِلاج { [ع] سکیرمك ، چاربندی پیدا اولمق . اعصابك حرکاتی = سیکیرلر اوینامه‌سی ، چاربندیسی . اختلاج عَین = کوز سکیرمك . جمعی [اِخْتِلاجات] در . بعض ذوات اختلاجاتك احکام مخصوصه‌سی بولوندیغنی ظن ایدرلر . کتب قدیمه ایچنده بو احکامی جامع بعض کتابلرده موجوددر . [اوللری آب روان ، شمدیلرده « شلاله‌ماری » نامنی ملاحت نادرالامثالنه تردیف ایده‌رك اودرجه صاف ، او درجه پاك نظر کوزلره مالك آلفونسینك بر زمانلر اختلاجلر ، سقوطلرایله مختل — لادام اوقاملیا — احمد راسم]

اِخْتِلاس { [ع] قاپمق ، قابلق ؛ لسانمزده ایکی صورتله مستعملدر . بری اموال امیریایی چالمق ، آشیرمق . دیکری‌ده بولمق معناسنده قوللانیلیر : اختلاس فرصت ایده‌مدیکمدن بحثله عرض معذرت ایدییور ، اختلاس وقت ایدوب بردفعه اولسون مکتوب کوندره‌مدم . [اداره صندوغندن التی بیك غروش اختلاس ایدلدیکی] ، [بریالم تفنك بوشالدوب ومتریس آله‌جقلری محلده اعداد اولنان طوپلری اختلاس ایدوب — روضة الکاملین] ، [ایشته بو عبد عاجز ، استراحت وجوده مخصوص اولان اویقو زمانتی قصر صورتیله اختلاس ایده‌بیلدیکی اوقات خالیه‌یی — مکتوب — سری پاشا .]

اِخْتِلاسات { [ع] اختلاسلر : [محاسبه جینك اختلاسات کلیه‌سی ظهور ایتمکله درحال ایشدن ال چکدیرلمشدر] ، [اشبو وظیفهٔ تفتیشی لایقیله ایفا ایدرلرسه شمدیکی قدر اختلاسات وسوء استعمالات وقوعنه میدان ویرمه‌مش اولورلر — مکتوب — سری پاشا .]

اِخْتِلاط { [ع] قاریشمق ، قاریشوب کوروشمك ، برلکده بولونوب قونوشمق : [اهل وقار اجلاف ایله اختلاط ایتمز ، اوباشان ایله اختلاط ایدن حسن اخلاقدن محروم قالیر ، دائما ارباب کمال ایله اختلاط ایتمه‌لیدر .]

«اختلاط ایتسه‌م آنی شرمنده ایلرسیرتم»
(فضولی)

« اختلاط ایتمه فرومایه ایله »
« مبتذل زمره‌سی پس‌پایه ایله »
(وهبی)

« لیل بر انبساطکاه سکون »
« روز بر اختلاطکاه شئون »
(معلم ناجی)

« یارب بو نه اختلاط و الفت »
(لا)

اِخْتِلاع { [ع] قادین مهرندن واز کچوب یاخود فضله بدل ویروب قوجه‌سندن بوشانمق ، فسخ نکاح ایتدیرمك : [دامادك

بدخوی اولیشی نهایتی موجب اختلاع
اولدی .] استعمالی ائدر در .

اِخْتِلاف { [ع] مخالفت ایلمه‌مك ، بری دیکریله خلاف
اوزره اولمق ، بربرینه اویمامق ،
اویوشمامق ، بر حالده طورمامق :
[اختلاف آرا ظهور ایتمکله مذاکرات
جاریه نتیجه‌سز قالدی ، اختلاف افکار ،
اختلاف طبایع ، اختلاف مجتهدین ،
اختلاف امت ، اختلاف فصول .]
(تَخالُف) (مُخالَفَتْ) (تَخَلُّف) ایله
بینلرنده فرق بولوندیغندن بو معناده
قوللانیلاملیدر . بونلرك معنا و موقع
استعماللرینه دقت اولونمق کرکدر :
[چونکه اسلامیت وحدت کلمه‌یی امر
ایدر ، جنسیت و لسان کبی عوارض
دنیویه‌یی وسیلهٔ اختلاف ایتمکه قطعیاً
مانعدر — تصویرافکار — کمال] ، [آنلره
دیه‌بیلیرمی‌یم که : صنعتك مقصدی
کوزللکدر . کوزللك ایسه بر شیئه
منحصر دکلدر . شکله عائد اولان
مشرب اختلافی طبیعتده‌کی ، صنعتده‌کی
ماهیت حسن مجردی بوزه‌مز — پژمرده
— اکرم] ، [« اِخْتِلافُ اُمَّتی رَحْمَةٌ »
حدیث شریفنده‌کی اختلاف ، اعلان
حق وصواب ایچون بحث و مناظره
معناسنه در —] .

« خالق اختلاف لیل و نهار »
« ایلمه‌مش کائناتی حکمتزار »
(معلم ناجی)

« باشلار اوزماندن اختلافه »
« اوضاع عموم ایله خلافه »
(لا)

اِخْتِلافات { [ع] جمع ، اختلافلر : [اختلافات دولیه‌نك
اسبابی ، اختلافات هوائیه . بینلرنده
موجود اولان اختلافاتك ازاله‌سیچون
یکیدن مذاکراته ابتدار ایدلمشدر .] ،
[یوقسه دنیاده برنفس الامر موجود
دکلدرده حقوق وآنك اختلافاتی صرف
مصنوعات بشر دکلمیدر ؟ — مقالهٔ حقوق
— کمال]

« اختلافات شئونات جداول کبی‌در »
« بحر توحید آثار جملهٔ مجرا بردر »
(رئیس الکتاب — خیری)

اِخْتِلاق { [ع] یالان پیدا ایتمك ، یالان اویدورمق :
اختلاق حوادث ، اختلاق اراجیف .

اِخْتِلاقاً { [ع] اختلاق صورتیله اویدوره‌رق : بوحوادثی
اختلاقاً سویله‌دیکی وارستهٔ اشتباه‌در .

اِخْتِلاقیّات { [ع] اویدورمه اوله‌رق سویله‌نیلن
یالانلر : [رومانجینك اختلاقیاتی افساد
اخلاق ایدر .] ، [اصحاب دستار بر
آلای ساخته وقارك اختلاقیات
ابلهفریبانه‌لرینی صماخ اعتباره آلان ...]

اِخْتِلال { [ع] بوزوقلق ، قاریشقلق ، انتظامسزلق ؛
اختلال دماغ = بین بوزوقلغی ،

اختلال امور = ایشلرك بوزوقلغی. جمعی (اختلالات) در.

اِخْتِمار [ع] خمیر اوزلنمك ، قاباروب مایه لنمك : [اختمار عجین = خمیرك مایه لنمه سی .] § شراب اوله جق مایع قاینایوب درجهٔ لازمه یی بولمق : [اختمار شیرج = اوزوم صوینك قاینامه سی .] § قادین باشنه اورتو اورتونمك، یاشمق طوتنمق: [اختمار نسوان، اختمار خاتون .] عربیده قادینلرك باشلرینه اورتدكاری صارغی یه، بازه (خمار) دینیر. جمعی (خُمُر) دركه تركجه (باش اورتوسی) (یاشمق) بونك مقابلیدر.

اِخْتِمام [ع] سوپورمك ، سوپورلمك : اختمام بیت = اوی سوپورمك ، طریقك اختمامی = یولك سوپورلمه سی . (تنظیف) ایله بینلرنده فرق واردر. او ، دها قوتلیدر . بو نادراً استعمال اولونور .

اِخْتِناق [ع] نفس آلامامق ، بوغولمق : اختناق امعا . اختناق رحم = امراض عصبیه دندر . خسته ده اثار فلج ایله برابر بوغاز طیقانیر كبی بر حال اضطراب بخشا حاصل ایدر .

اِخْتِیار [ع] سچمك ، سچلمك ، سچوب آلمق ، سچیلوب آلنمق . اكثریا معنویاتده استعمال اولونور : [تفهیم مرام وتقدیر كلام اولونه میه جق محلده بیهوده سوز یلمكدن ایسه اختیار سكوت ایتمك اولیدر ، اختیار عزلت، اختیار محنت .] (انتخاب) ایله فرقلیدر. او ، بونك یرنده قوللانیله مز: [آ گمق، آ گدیرمق براولدیغی ایچون — آندیرر — ده « آ گار » كبی كاف ایله یازلمق لازم كلیرسه ده مأنوس اولان صورت املا اختیار اولندی — پژمرده — اكرم] § اراده معناسنده قوللانیلیر: [انسان اختیاریله تشبث ایتدیكی برایشده ضرر دیده اولسه ده كیمسه یه برشی دیه مز.] § یاشلی ، قوجامش ، پیر : اختیار اولدی ، اختیارلامق = قوجامق ، یاشلی اولمق ، اختیارلق = یاشلیلق . اختیار مجلسی = برمحلك ، بركویك یاشلیلرندن مركب اولان هیئت . مذكری ، مؤنثی تفریقه لزوم یوقدر . یاشلی اركك ده ، یاشلی قادینه ده (اختیار) دینیر. قادین ایچون قاعدهٔ عربیه یه تطبیقاً آخرینه (ه) وضعی جائز دكلدر . یعنی قادین ایچون (اختیاره) دیمك عیبدر : [وارثی اولمایان اختیار خاله سنك عظیم ثروتندن حصه دار اولمق — پژمرده — اكرم]

« خیر وشر جمله حقه راجعدر »
« كیمسه نك اختیاری الده دكل »
(لا)

« چوقدر اگرچه درد وبلای محبتك »
« امانه چاره الده دكل اختیارمز »
(روحی)

«لا يقم هر جوره كيم قويدى المده دامنك»
«چكديكم محصول دست اختيارمدر بتون»
(لا)

«اختيار ايلر ايدم بر سفر دور ودراز»
(نفعى)

«يوقسوللغى اختيار ايدردى»
«يوقلق ايله افتخار ايدردى»
(نعت شريف — خاقانى)

«جهانه كلمده كيتمكده اختيارم يوق»
«بنم بنم ديه‌جك المده برمدارم يوق»
(نابى)

«سوبسو سوق ايله‌ين هپ سائق تقديردر»
«كيمسه‌نك دستنده يوق راغب عنان اختيار»
(راغب پاشا)

«حسن اولور كيم بر كورشده اختيار الدن كيدر»
(لا)

«ايليه‌يم اكسه‌كى نى اختيار»
«سيلى سخت ستمله فكار»
(وحيد)

«بوشوق ايله كچدى روزكارم»
«دستمدى دكلدى اختيارم»
(لا)

«حرم كتخداسى قوجه اختيار»
«باقار دونمه دولابه ليل ونهار»
(عزت ملا)

«سن جوانسك سوديكم بن اختيار»
(كمال پاشا)

«ايشيككده كوزى ياشلى عاشقك بيك وار ايكن»
«نوجوانم بيك يشا يحيائى ايتدك اختيار»
(يحيى)

اِخْتِيارات { [ع] منتخب ومختار اولان وقتلر، فعلر، عمللر: [تقويملرك اختيارات قسمنه باقملى .]

اِخْتِيارى { [ع] خواهش ايله ، مجبور اولمه‌يارق ، كيفى ، رضا ايله : [عمل اختيارى ، امر اختيارى ، افعال اختياريه ، تشبثات اختياريه .] ، [دياهيلكه اختيارى سلوك ايدنلرله رداشده اشتراك جبليسنه حكم ايديله بيلور — تصوير افكار — نامق كمال]

اِخْتِيارِيّات { [ع] اختيار صورتيله، صرف اراده ايله وقوعبولان شيلر: [صاپيقلامق، اسنه‌مك اختياريات جمله‌سندن دكلدر، كولمك مقوله‌ء اختيارياتدندر .]

اِخْتِيان { [ع] سلوك خيانت ايتمك، عهد وامانته غدر ايله‌مك : [هرنرده‌ده بولنديسه اختيان ايله‌ديكندن آرتق استخدامى جائز دكلدر.] نادراً قوللانيلير .

اِخْثاء { [ع] مخروقات سائره بولانمه‌يارق وياخود اسباب سائره‌يه مبنى حيوان تزه‌كى ياقمق ، ياقلمق . مستعمل دكلدر .

اِخْجال { [ع] اوتانديرمق ، اوتانديرلمق : اخجال نسوان ، اطفالك اخجالى . (تخجيل) دها چوق استعمال اولونور .

اِخْدار { [ع] كنج قيزى ياشماقلامق، نديرمق، اورتولنديرلمك، فراجه كينديرمك : دختر پاكيزه‌نك اخدارى . § برعضوك حسنى ابطال ايله اويوشديرمق ، اويوشديرلمق .

اِخْراجْ { [ع] طیشاری چیقارمق، چیقارلق : او آدمی جبراً دکاندن اخراج ایتدیلر ، مستأجرك حکومت معرفتیله خانه دن اخراجی . [بومغاره دن دخی برچوق آثار نفیسه اخراج ایله اوروپایه نقل اولندیغی مرویدر — تدمر خرابه لرینی زیارت — اقتطاف] ، [درجهٔ ثانیه ده عکادن اخراجی — مبحث ثانی — عاکف پاشا]

« اخذ و تسطیر ایدوب ایتدم اخراج »
« اوله تا علت عصیانه علاج »
(حلیهٔ سعادت — خاقانی)

اِخْراجاتْ { [ع] اخراجك جمعی . اصطلاحاً تمزجه بر مملکتدن طیشاری یه کوتورلمك اوزره صاتیلان و کوندریلن محصولات، امتعه، اشیا دیمکدر : [اخراجاتی زیاده اولان مملکتك ثروتی ده زیاده اولور ؛ بر مملکتك تجارت و ثروتی اخراجات وادخالاتیله مقایسه ایتمه لیدر .] ، [بو ولایتك محصولاتندن هر سنه ازمید ، مدانیه، صامسون و مرسین اسکله لرندن وقوع بولان اخراجاتك مقداری دخی محال مذکوره کمرکلرنجه قابل تحقیقدر — مکتوب — سری پاشا]

اِخْشیدْ { [چغتایی] اسکی خوقند وفرغانه حکمدارلرینك عنوانی . بهادر ، قهرمان ، امیرجسور دیمکدر .

اِخْصاءْ { [ع] باشلوجه ، خصوصی بر فن ، بر صنعت اوکرنمك : [تحصیل صنایعده اخصا جائز ایسه ده تعلمده اولی دکلدر .]

اِخْصائیُّونْ { [ع] ارباب اختصاص مقامنده قوللانیله بیلیر .

اِخْصابْ { [ع] اوجوزاق اولمق، اوجوزلغه ایرشمك . الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِخْضالْ { [ع] ایصلاتمق ، ایصلاتلمق : [بویالی یمه نیلرك دکز صوییله اخضالی لازم کلیر .]

اِخْطاءْ { [ع] یاکلتمق، یاکلدلمق؛ خطایه دوشورمك ، دوشورلمك : [تلاش ایله نسوانك اخطاسی پك قولایدر .] یاکلماز معناسنه و بوندن مشتق اولان (لایُخْطِئ) یی (لایَخْطی) اوقومق خطادر . § خطا ایتمك ، یاکلمق معناسنده نادراً استعمال اولونور .

اِخْطارْ { [ع] خاطره کتیرمك ، کتیرلمك : [ارباب صنایع نفیسه یی اخطار ایتمکه بو تعبیر کافی اولمدیغندن مقاله نك باشنده اویله بر اوزونُ ترکیب استعماله مجبور اولدم — اکرم] ، [ادای واجباتده غفلت ایدرسه م بنی ایقاظ ایدیکز ، قصور ایدرسه م بنی اخطار ایدیکز — نطق — سری پاشا]

« برجزئه باقوب کلّی نصل ایلرم انکار »
« برقطره ایدر فکرمه عمانلری اخطار »
(اسماعیل صفا)

« کمال مدحی ذکر اولسه عقل فعالك »
« نشیب خاطرینه محل افکن اخطار »
(لا)

اِخطارات { [ع] جمع . خاطره کثیر یشلر : اخطارات دوستانه، اخطارات خالصانه : [اشبو اخطارات « هرکس حقنده گوسترلمه‌سی لازم گلن آداب ظرافت » ایله ختام بولیور — اقتطاف — محمد عطا]

[همده مجلس اداره‌ٔ لوا انتخاب موقع خصوصنده مصیب اولماسه‌یدی، مملکتك عقلاسی مطلقا اخطارات لازمه‌ده قصور ایتمزلردی — مکتوب — سری پاشا]

اِخظاء { [ع] سمیرمك، سمیرتمك، سمیردلمك : [ضعیف البنیه برآدمی اغذیهٔ قویه ومشروبات معدنیه ایله وتبدیل آب وهوا صورتیله اخظا ایده‌جکنی دوقتور بیان ایتدی، ضعیف بر چوجغك اخظاسی چارهٔ طبیبسنی دوقتوردن سؤال ایتمه‌لیدر .]

اِخفاء { [ع] گیزله‌مك، گیزله‌تمك، صاقلامق، صاقلانلمق : [زواللی چوجق اخفای مرام ایتمك ایسته‌دی . فقط موفق اولامدی] ، [اندلس عربلرده ایکن بر اسپانیول دلی قانلیسی برعرب گنجنی اولدیروب دردست اولونماق ایچون فرار ایله‌دی. برباغچه‌یه گیروب صاحبی اولان اختیار برعربه عرض حال ایتدی . اختیار باغچه اورته‌سنده برکوشکه اخفا ایله‌دی — اقتطاف — محمد عطا]

« فیلمه اخفا اقتدارك عجزه محمول اولماسون »
(نامق کمال)

« مرامی عشقنك آثارینی اخفامیدر بیلمم »
« اسیر بخت بی رنك اولدیغن ایمامیدر بیلمم »
(پژمرده — اکرم)

اِخفاف { [ع] برشیئی خفیف ایتمك § بر آدمك کسر حیثیتنی موجب صورتده حرکت ایتمك معنالرینه ایدوکی بعض لغت کتابلرنده رمز واشارت اولونمش ایسه‌ده لساننمزده برنجی معناده « تَخفیف » و ایکنجی معناده « اِستخفاف » زیاده قوللانیلیر. بولفظ هیچ قوللانیلماز کبیدر .

اِخفیق { [ع] تزلزلات واسباب سائره ایله سطح ارضده پیدا اولان یاریق ، اخفیق الارض = یر یاریغی . (اُخفوق) ده‌ده باق .

اِخلاء { [ع] بوشالتمق، بوشالدلمق، تهی وبوش قیلمق، قیلنمق؛ بوشلامق ، صالیویرمك . برنجی ، ایکنجی معنالرده آز قوللانیلیر: (اخلای بیوت) صوك معناده اکثریا (اخلای سبیل) ترکیبنده استعمال اولونورکه برمحبوسك ، برموقوفك یولنی آچمق ، صالیویروب سربست براقمق معناسنی افاده ایدر . (تَخلیه) بوندن زیاده قوللانیلیر .

اِخلاص { [ع] صفوت قلب ، استقامت فکر ، ویا غرضدن عاری محبت ، قلب پاك وصداقت کامله ایله دوستلق وقوللق :

عرض اخلاص ، كمال اخلاص ، اخلاصكارانه، [سورهٔ اخلاص = قل هوالله سورهٔ شريفه‌سى] عربيده اولديغى كبى لسانمزده خالص قيلمق معناسنده قوللانيله‌ماز . [ناطقهٔ الهامك تقريرى كوزل ايدى . تحريرى فنا اولدى ايسه قباحت بنده‌كزه عائددر باقى اخلاص افندم — پژمرده — اكرم]

« قصيده بربهانه، هم غزل افسانه‌در انجق »
« غرض اخلاصمى صدقيله خاك پايه انهادر »
(نفعى)

« حضرت شارع خاص الخاصك »
« يعنى اول درّيم اخلاصك »
(خاقانى)

«مادام اخلاصدر اساسى»
«معذوراوله‌وارسه‌ده خطاسى»
(مقدمه)

«ايلدى بى‌تاب حيرت كوكلمى دردفراق»
«اولدى مانع عرض اخلاصه كمال اشتياق»
(لا)

اِخْلاصْ پَرْوَرْ { [ف] اخلاص صاحبى : [بندهٔ اخلاصپرور، اخلاص پرورانه=اخلاص صاحبنه لايق صورتده ، اخلاص پرورى = اخلاص صاحبلكى واخلاص التزام ايديجيلك، اِخلاصمند = اخلاصلى واخلاص صاحبى، اخلاصمندانه=اخلاص ايله متصف اولانه ياقيشه‌جق طرزده ، اخلاصمندى = اخلاص صاحبلكى واوكا منسوب .]

اِخْلالْ { [ع] خلل ويرمك ، ويرلمك ؛ سقط ايتمك ، ايدلمك . اكثريا معنوياتده استعمال اولونور: [اورادن برطاش چيقارلمه‌سى بنايى اخلال ايدر .] ، [نه لايقدركه اوكالهٔ كرانبهاى معرفت بر محركهٔ سودانك زيرپاى استغناسنه آتيله‌رق شرف وحيثيتى اخلال اولنسون — پژمرده — اكرم]

«آنده‌ابايسك‌نه‌حاجت‌مكرينه،اخلالنه »
(نابى)

اِخْمادْ { [ع] آتشك آلوينى باصديرمق ، آلو باصديرلمق : اخماد لهب ، شمعه‌نك اخمادى ، نادراً قوللانيلمشدر .

اِخْوانْ
اِخْوَه { [ع] قارداش معناسنه (اَخ) ك جمعى . ديكر جمعلرى استعمال اولونماز. قارداشلر : اخوان كرام.

[حاصلى اعلان سروردن بشقه برشى ايچون طوپ آتمغه محتاج اولمقسزين ميليونلرله اخوانى اسلامك دائرهٔ اتحادينه جمع ايلدك — كمال]§ كمال محبت وصداقتله‌ توتوشيلان دوستلر، رفيقلر : [اخوان آراسنده تكلّف اولماز] سوزى مشهوردر. [بعض اخوان ايله برابر جمعه‌كونى كاغدخانه‌يه كيتدك .] عربيده اولديغى كبى (اِخوان) ديه قوللانيله‌ماز. (اِخوه) نادراً استعمال اولونور . [ثانياً واسطة العقد خلان وامامهٔ سبحهٔ اخوان اولان جناب ماهر

مظاهر وعين الاعيان مظاهره عرض
منتهای بی انتها ایلرم — مکتوب —
(سری پاشا)
« آسمان دکل اخوانه ولی النعم اولمق »
(لا)

اِدادْ — اِدَدْ { [ع] زور ، قوت § غلبه ، مظفریت § مصیبت معنالرینی افاده ایدن [ادّ] و [ادّ] ك جمعیدر . مفردی اصلا قوللانیلماز . جمعی نادراً استعمال اولونمشدر .

اِداره { [ع] دوندرمك ، دوندیرلمك : [اثنای طعامده اداره اقداح محبت ایتدیلر] ، [آنلربش یوز سنه صوکره ما کنه لرینی اداره ایچون اقتضا ایدن کومورك شمدیدن تدارکنه چاره دوشونیورلر . — کمال] § بر ایشی قوللانمق ، بچرمك : [بو مأموریتی حسن اداره یه موفق اولورسه ، حسن اداره استقامت افکار ومتانت اطوار ایله حاصل اولور .] ، [آنی میدانه کتیره جك هنرور اشکالی ترسیم ایتدکدن صکره بویالری قارشدیرر ، رنکلری اویدیرر ، فورچه سنی سربستانه اداره یه باشلار — پژمرده — م . اکرم] § برشیئه یتمك ، کفایت ایدیش : [بو پاره ایله اداره ایده مز ، او ایشه بو قدر پاره اداره ایدر .] § اسراف ایتمه مك ، تصرف واقتصاد ایله حرکت ایتمك : [وارداتی اداره ایله قوللانان هیچ بروقت ضرورت چکمز ، اداره فتیلی] § ضبط و ربط ، اثر انتظام وحسن تنظیم : [اداره مملکت ، اداره دولت] § مدار تعیش : [اداره سی اویغون اولمدیغندن صیقنتی چکیور ، بیچاره نك اداره سی یولنده دکل .] § بر ناظره ، بر مدیره ، یاخود بر هیئته تودیع اولونان وظیفه ویاخود امور رسمیه ؛ تجاریه ، صرافیه وامور سائره یه مخصوص محل وبنا ویاخود هیئت : رژی اداره سی ، بانق اداره سی غزته اداره سی ، استانبول امورتنویریه اداره سی ، خلیج واپورلری اداره سی ، ترامواى اداره سی ، قنطار اداره سی ، مجلس اداره ، هیئت اداره . [بومثللو مواد ایچون مجالس اداره نك رأی وقرارلری کافیدر — مکتوب — سری پاشا]

اِداره خانه { [ف] بر شرکت وتجارت وصنعت وغزته هیئتلرینك اقامتکاهی § دعوی وکیلی ، قومیسیونجی ، سمسار ، محرر کبی مسالك مخصوصه اربابنك اوطوردقلری محل مخصوص .

اِداله { [ع] برشیء الدن اله چویرمك ، چویرلمك ؛ تداول ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : [روسیه دولتی اداله قوائم نقدیه ایچون بعض تدابیر مخصوصه اتخاذ ایتمکله ، بانقنوطلرك اداله سی .]

اِدام { [ع] قاتیق ، اتمك ایله برابر ینیلن شی : [بو معیشتکاه فانیده بر آدم بلا ادام اتمك یمکله ده یاشایه بیلیر .]

إِدامَت | [ع] برشيئ دائم ايتمك ، برشي دواملي ايدلمك ؛

إِدامَه | دائم قيلمق ، قيلنمق : [ادامهٔ توجه ، ادامهٔ مناسبات ، شان دولتك ادامه‌سی ، شرف خاندانك ادامه‌سی .] (اِبقا) ايله بينلرنده‌كی فرقه دقت اولونمه‌ليدر. (اِبقای نام) يرنده (ادامهٔ نام) دينيله‌مز . عربيده اولديغی كبی معانیٔ سائره‌ده قوللانيله‌ماز : [بتون صنوف حيوانات بوعالم فانی‌ده كنديلرينه اخلاف تداركيله ادامهٔ نوعيتلرينه جان آتارلر — ويرژيلدن ترجمه — احمد مدحت] ، [استقبالده آبا واجدادينك شهرت حيثنی ادامه ايده‌جك اولادی دنيايه كليور — عبرت غزته‌سی — كمال] ، [نسيم كندی طراوتندن كونلرجه آكا سرمايهٔ ادامهٔ لطافت بخش ايتمش — پژمرده — م . اكرم] ، [ان شاءالله بن‌ده حسن سلوكمله بو لطف ونظری ادامه‌يه موفق اولورم — نطق رسمی — سری پاشا] .

إِدانَه | [ع] اودونج ويرمك ، ويره‌سی‌يه براقمق ، بورج ويرلمك : [ادانه صندوق ، فلانجه‌يه ادانه ايتديكی مبالغی هنوز استيفا ايده‌مدی ، مومااليهه بش بيك غروشك ادانه‌سی .] همزه‌نك فتحه ايله استعمالی غلط فاحشدر .

إِداوَه | [ع] اكثريا يولجيلقده ، عسكرلكده قوللانيلان مطره ، دريدن معمول صو قابی . جمعی (اَداوی) در. استعمال اولونمايان الفاظدندر .

إِدْبار | [ع] دوشكونلك ، آرقه دونمك ، ترسنه كيتمك ، طالعك مساعده ايتمه‌يشی ، دنيانك انساندن يوز چويرمه‌سی ، بخت اويغونسزلغی :

« كور فضولينك رخ زردنده اشك آلنی »
« پردهٔ ادبار طوتمش صورت اقبالنی »
(فضولی)

إِدْباق | [ع] ياپشديرمق ، ياپشديرلمق : [اوطه‌نك جدارينه ياالديزلی كاغد ادباق ايتدی ، قضاءً يرتيلان ورقپاره‌نك ادباقی .] استعماله احتياج واردر .

إِدِّثار | [ع] چوق مال قزانمق ، اموال كثيره‌يه صاحب اولمق : [آدم واركه ادّثارايله افتخار ايدر .] مستعمل دكلسه‌ده قوللانيله‌بيلير.

إِدْجان | [ع] هوا زياده سيسلی ، دومانلی اولمق § سمانی

إِدْجيجان | ياغمور بلوطلری قاپلامق . لساننزده بو معنايی افاده ايده‌جك باشقه كلمه بولونمديغندن بونلر قوللانيله‌بيلير .

إِدْخار | [ع] تحقير وتذليل ايتمك ، خوركورمك . استعمال اولونماز .

إِدِّخار | [ع] بيريكديرمك ، بيريكديرلمك : [ادّخار نقود ، ادّخار اموال ، ادّخار ذخائر ،

دائما قاعدهٔ احتیاطه رعایت ایدن دور اندیشان هنکام وسعتده ادّخار نقود ایدرلر .] مطلقا دالی شدّه ایله اوقونمه‌لیدر : [انسانك حوایجی یالکز ارضك قوهٔ نابته‌سنه صیغشمق احتمالی یوقدر . آنی اولسه اولسه مدنیتك خزائن ادّخاری استیعاب ایده‌بیلیر — کمال] ، [لکن هر برینك « الذین یکنزون الذهب والفضة » آیهٔ کریمه‌سی صفت کاشفهٔ جبلّت ذمیمه‌سی اولمقله لیل ونهار سعی وغیرتلری جمع وادّخار طرفنه مصروف وهمتلری همان ذمّتلرینه منحصر وموقوف اولوب — لایحهٔ تاریخیه — مورخ عاصم]

« حق ویروب واسع اولورسه حالك »
« ادّخار ایله براز اموالك »
(نابی)

اِدْخال { [ع] دخول ایتدیرمك ، ایتدیرلمك ؛ کیردیرمك ، کیردیرلمك ؛ ایچری صوقمق ، صوقلمق : [قپودان سفینه‌یی خلیجه ادخال ایتدی ، امتعهٔ وارده‌نك کمرکه ادخالی ، قرداشمی مکتب فنون بحریه‌یه ادخال ایتدم) اخراجك ضدّی : [مصطفی افندی اردو معیتنه مأمور اولان هیئت کتّابه ادخال ایدیله‌رك ۱۰۳۳ ده صدراعظم چرکس محمد پاشا معیتیله ترجمان سفرینه و ۱۰۳۵ ده حافظ احمد پاشا معیتیله بغداد سفرینه کیتمش — کاتب چلبی حقنده — عبدالرحمن] ، [فقط اراده‌سی استحصال اولونمامش اولدیغیچون سالفلرمك موازنه‌یه ادخال ایتمه‌مش اولدقلرینی محاسبه قلمی افندیلری سوبله‌یوردی — مکتوب — سری پاشا] ، [ادّعالرینی خیالات شاعرانه‌دن عالم بحث ومناظره‌یه ادخال ایلدیلر — محبت — کمال]

اِدْخالات { [ع] بر مملکته خارجدن کتیریلن محصولات ، امتعه ، اشیاء . اخراجاتك ضدّی : رسومات امانتی طرفندن بوسنه‌کی رسم ادخالات واخراجاتك مقدارینی مبین خلاصهٔ حسابیه نشر اولونمشدر .

اِدِّخال { [ع] کیرمك : باب همایوندن ادّخال ایتدم . نادراً قوللانیلیر . بومقامده (دخول) زیاده استعمال اولونور .

اِدْخان { [ع] توتمك ، یانه‌رق دومانی چیقمق : ادخان نار .

اِدْراء { [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك . [افیون محصولاتنك بو سنه برکتلی اوله‌جغی ازمیردن ادرا ایدلدی .] مأنوس اولمدیغندن تلفظی غریب کورینور .

اِدّراء { [ع] حیله وکذب ایله آلداتمق . نادراً استعمال اولونور .

اِدْراج { [ع] معنای لغویسی بر شیئی دورمکدر . اصطلاحزده ایچریسنه قویمق ، قوتلمق دیمکدر : [سالنامه‌یه بعض فقرات مناسبه ادراج ایتدی . بو ماده‌نك مکتوبه ادراجی

مناسب دكلدر.] (دَرَج) چوق قوللانيلير .

اِدْرار [ع] عربيده معناى اصليسى سودلى حيوان سودينى كركى كبى آقيتمقدر . لسانمزده سيديكى آقيتمق و (بول) معناسنده قوللانيلير. (تَبَوُّل) كبى. ادرار ويريجى، بول كثيرجى معناسنى افاده ايدن (مُدِرّ) بوندن مشتق اولوب لسان عوامده (مُدِرْ) ديه تلفظ ايديليور. فصيحنى قوللانمق البته اولىدر. مرحوم معلم ناجى افندى لغت كتابنده (بَوْل) معناسنده استعمالى مهجوردر ديمش ايسه ده بو كلمه اليوم اومعناده دخى قوللانيلمقده‌در. لسانمزده، فارسيده اولديغى كبى وظيفه، تعيين، معاش ايراد معناسنده استعمال اولوناماز : [شاعر معروف « كانى » نك يكن محمد پاشايه يازديغى بر نامه — بلكه ضبط ادراره بيله تاب آور اولەمه‌يەرق بى اختيار چاقشيرم ايصلانەجق ايدى.]

اِدْراك [ع] آڭلامق، آڭلاشلمق: حقايق احوالى ادراك ايتمكدن عاجزدر. § يتشمك، ايرشمك: [ادراكيله مشرف اولديغم شو زمان مسرت آكينده، وقت سعادته ادراك ايله بختيار اولان اخيار امتدندر.] § برشى كمالنى بولمق، بر شيئك موسمى حلول ايدوب چاغى يتمك : [محصولاتك ادراكى ، ادراك مزروعات .] § آڭلايش، عقل ايرديريش، واريش : اصحاب ادراك ، اوچوق ادراكلى آدمدر، ادراكسز . [كتاب مبين قدرتك بر صحيفهٔ تابناك نيلكونى اولان جهان افلاكك نقوش وخطوط زر اندود وجوهر آلودنده عيون ادراكمزى قاماشديران بدايع شايعه . — پژمرده — اكرم]

« اى قدرتكه اولمايان آغاز وتناهى »
« ممكن دكل اوصافكى ادراك كماهى »
(لا)

« ادراك ايله جوهر نفس مقدمى »
(لا)

« اما عقلاى عاقبت بين »
« ادراك ايدوب بو حالى پيشين »
(مقدمه)

« ادراك معالى بو كوچك عقله كركمز »
« زيرا بو ترازو اوقدر ثقلتى چكمز »
(لا)

« قلبكى دغدغه دن پاك ايله »
« هر ايشك حكمتنى ادراك ايله »
(نابى)

«فيض حق برق اورور آيينهٔ انديشه‌مدن»
«چشم جان روشن اولور مشرق ادراكمدن»
(نفعى)

اِدْراكات [ع] آڭلايشلر، عقل ايرديريشلر: ادراكات بشر، ادراكات بشريه . [اثرلرينك انتشارنده كى سرعت وسهولت جهتيله بربرينك ادراكات موجدانه سنه فيض

بخش تقویت اولان حکما ــ نامق کمال]
«شکوه قدرتی بالای ادراکات انسانی»
(نابی)

اِدِّعاء [ع] حق‌لی اولسون اولماسون برحکمده آیاق باصمق ، عناد ایتمك ؛ برنسنه حقنده بویله‌در یاخود بویله‌در دیه آیاق دیره‌مك که لسانمزده دعوا ایتمك دینیر: نه ادّعاجی آدم ، ادّعا ایله بر شی قازانلماز . (ادّعای واقعه) دیمك غلطدر . (دعوای واقعه) دینیله‌بیلیرسه‌ده (ادّعای واقعه) دیه‌مه‌لیدر. (ادّعای واقع) دیه‌لیدر. برده « ادّعا » دعوی ایتمك معناسنه اولدیغندن « ایتمك » ماده‌سیله استعمالی صحیح اوله‌ماز . [سلاح بداهته ادّعای مجرد کبی مجروح بر دلیل ایله مقابله قیلنلدن اولور ــ تصویر افکار ــ کمال]

« ادعایی براقوب آخر کار »
(وهبی)

«نه دیدمسه بن معاندینه ادّعایه کیتدی»
«بن اوادّعایه قیزمام امکم هبایه کیتدی»
(صفا)

اِدِّعائی / **اِدِّعائیّات** [ع] ادّعایه منسوب شی ، بوش سوز ؛ ادعائی شیلر ، دلیلسز سوزلر ، عندی حکملر : « مثلا [محاط علم کائنات آرای] سوزی ادعائیدر . شعرانك اکثر فخریاتی ادعائیاتدن عبارتدر . »

اِدْغام [ع] اصطلاحات صرفیه دندر . کلمات عربیه‌ده جنس واحددن ایکی حرفك برنجیسنی ایکنجیسنه درج ایتمك ، کیزله‌مك دیمکدر . حرف اوّله (مُدغم) ، حرف ثانی‌یه (مُدغم فیه) دینیر .

اِدّفاء [ع] ایصنمق : ادّفای ماء ، ادّفای طعام . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِدْفاء [ع] ایصتدیرمق : ادفای طعام ایچون امر ویردی . بوده اویله‌در .

اِدْفان [ع] کومك ، بر شیٔ طوپراغك آلتنه قویوب اوستنی اورتمك . (دَفن) و (تَدفین) دها چوق واکثریا اموات ایچون قوللانیلیر .

اِدْلال [ع] ناز وعشوه ایتمك ، سوِنك محبتنه مغروراً سویلن طرفندن استغناکارانه حرکتلرله نازی حددن آشیرمق : [اکثریا صاحبهٔ جمال ادلال ایدر .]

اِدْماء [ع] قاناتمق ، قان چیقارمق . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِدْماج [ع] درج ، ادخال کبی برشیٔ برشیئك ایچنه کیردیرمك : [رساله‌ٔ موقوته‌یه بویله مقالات لطیفه ادماجی تکثیر رواجی موجب اولور .]

إِدْمانْ { [ع] مداومت ایتمك ومداومت صورتیله برشیده كسب ملكه ایله‌مك، دوام ایله حاصل ایدیلن ملكه : [اودون كسمكده ادمانی وار، یول یورومكده چوق ادمانلیدر ، ادمانلی آدم مشقته چوق طایانیر .) ادمان بدن = ژیمناستیق .
« ذوق وار اهل دل وطبعه ستم اتمه‌دن »
« چاره نه دور ایده‌لی بویله‌در ادمان فلك »
(نفعی)
« گرچه شطرنجده چوق صنعت وار »
« نیجه عبرت آله‌جق حالت وار »
« بر اویوندر آكا عالم بایبلور »
« بیله‌بی نوع هنردن صاییلور »
« لیك ادمانی دكلدر مقبول »
« كه ایدر آدمی غایت مشغول »
(وهبی)

إِدْهاشْ { [ع] دهشت ویرمك ، ویرلمك ؛ دهشته دوشورمك، دوشورلمك: [قاصرغه‌نك شدتی اهالی‌یی ادهاش ایله‌دی، اطفالك ادهاشی جائز دكلدر .] (تَدْهیش) زیاده قوللانیلیر .

إِدِّهانْ { [ع] كوزل قوقواو یاغ سورنمك : [اهالی حجازیه ادّهانی اعتیاد ایتمشلردر .] نادراً قوللانیلیر .

إِذابَه { [ع] اریتمك . اریدلمك : [آلتیونی اذابه ایدوب ، قورشونك اذابه‌سی .] مرحوم ناجی لغت كتابنده « اریدرجه‌سنه اضطراب ویرمك » معناسنده ده قوللانیلدیغنی كوستریبور ومثال اوله‌رق (قلب عاشقك اذابه‌سی) جمله‌سنی یازییورسه‌ده فقیر ادبیات عثمانیه‌ده بو معناده استعمال ایدلدیكنه دائر بر مثال بولامه‌دم . مع مافیه معناجه مناسبت ومقارنت طبیعیه بولونمه‌سنه نظراً مرحوم مشارالیهك ارائه‌بیوردیغی وجه‌ایله دخی استعمالنده بأس یوقدر .

إِذاخَه { [ع] برشیئك اطرافنی طولاشمق .

إِذادَه { [ع] عائله‌سنی حمایه ایتمك ایچون بر آدمه اعانه‌ده بولونمق .

إِذارَه { [ع] بر آدمه القای خوف ایتمك، قورقوتمه، قورتنی‌یه دوشورمك . لسانمزده بو اوچ لفظك قوللانیلدیغنه دائر مثال بولونه‌مدی . دیمك‌كه بونلر الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

إِذاعَتْ
إِذاعَه { [ع] فاش ایتمك ، افشا ایدلمك ؛ هركسه بیلدیرمك، بیلدیرلمك : اذاعهٔ كیفیت، مصلحتك اذاعه‌سی مناسب دكلدر . § یوكسك سس ایله بیلدیرمك ، اعلان ایتمك : فلان یرده دكان آچدیغنی اذاعه‌ایدییور . بوتلرك استعمالی اندردر .

إِذاقَه { [ع] طاتدیرمق، طاتدیرلمق: اذاقهٔ سكّر ، سكّرك اذاقه‌سی ، اذاقهٔ شربت شیرین .]

إِذالَه { [ع] اوزون اتكلی اثواب § قادینك یاشمنی یوزندن

صالیویرمه‌سی § زبون وبی‌تاب ایتمك .
لسانمزده مأنوس ومستعمل دکلدر .

اِذْخاج { [ع] مکث و اقامت معناسنه‌در . فقط هیچ قوللانیلماز .

اِذْراء { [ع] مبالغه‌ایله، فوق‌العاده مدح‌ایتمك § معدنده آلتون آراشدرمق § خوف‌ایله مضطر ایتمك. برنجی معناده استعمالی لازمدر .

اِذْعانْ { [ع] آکلایش ، حس ایدیش ، عرفان کبی :

«واهب‌الادراك مزداد ایله‌سون اذعانکی»
(معلم ناجی)
« هنر لطف کلام حق بیلمکدر محلنده »
«حقیقتده بودر اهل‌دلك معیار اذعانی»
« نفعی »

§ ادب ، تربیه : اذعانلی آدمی هرکس سور. بی‌اذعان=اذعانسز، آکلامقدن وتربیه دن محروم . ترکجه‌ده عربیده اولدیغی کبی خضوع واقرار واطاعت ایتمك ، تسلیم اولمق وبعدالتردد برشی یاپمغه عزم وجزم ایلامك معناسنده قوللانیله‌ماز : [بن مکتوبمده « رندانه معیشت بود وبنودی سیان طوتانلره خاص برطور حکمتدر » دیمش ایدم . آنی سنك کبی ادراکی کوشك ومحفظهٔ مغزی نمونه نمای دنبه‌لك اولانلر تعقل واذعان ایده‌مزلرسه معذوردرلر — مکتوب ـــ کانی]

« آداب ایله کل مجلس ارباب کماله »
« عرفان ایله، ارکان ایله، اذعان ایله‌سویلش »
(دیدار)
« عشق ایلدی ماجرایی اذعان »
(شیخ غالب)
« قیمت جوهرکی اهل اولان اذعان ایلر »
(جوری)

اِذْکار { [ع] یاد ایتدیرمك ، آکدیرمق، آکدیرلمق: [اذکار نام ایچون آثار خیریه وجوده کتیرمه‌لیدر ، اسمك اذکاری .] (تَذْکیر) چوق قوللانیلیر .

اِذْلال { [ع] ذلیل ، رسوای قیلمق ، قیلنمق : [عالمده کیمسه‌یی اذلال ایتمه‌ملیدر ، متکبرك اذلالی]، [الك بیوك قورقوم‌شودر: بنی قاپوکدن طرد واذلال ایده‌جك اولورسه‌ك نه یاپارم ؟. — امام‌علینك برمناجاتی ـــ معلم ناجی]

اِذْمامْ { [ع] برآدمی مذمته قرین کورمك ، ذم وتقبیح اولونه‌جق حالده بولمق § برکیمسه‌دن برشی حقنده عهد یعنی سوز آلمق . استعمالی اندردر .

اِذْنْ { [ع] دستور ، رخصت ، اجازت . بر ادمی برایش، برماده ، برحرکت ضمننده سربست براقمق ؛ برآدمه برشی ایچون رخصت ویرمك: [اذن آلدی، اذنسز یاپیلیرمی؟، اذنی واردر ، اذنلی اولمایانی جدولده کوسترمه‌لیدر، با اذن‌شرعی = رخصت شرعیه ایله . باذن الله = اللهك اذنیله. اذننامه = عقد نکاح ایچون طرف شرعدن ویریلن کاغد .]

« سنك اذنكله طائر كوكده مرغان »
« سنك اذنكله سابح يمده ماهى »
(اكرم)
« ويرمز نكهينه اذن يغما »
(شيخ غالب)

اِذْناب [ع] كناهكار اولمق ، كناه ايشلەمك . بوندن مشتق اولان (مُذْنِب) كناهكار ديمكدر . نادراً قوللانيلير .

اِذْهاب [ع] ايلتمك ، كيدرمك ، كيدرلمك ؛ ازاله ايتمك : اِذهابِ اَوساخ = كيرلرى كيدرمك ، اوساخ اثوابك اذهابى = كيلمش شيلرك كيرلرينك كيدرلمسى . § آلتون سوروب يالديزلامق ، يالديزلانمق : اذهاب كتاب ، جلد كتابك اذهابى . بو معناده (تَذهيب) چوق قوللانيلير : [برقوچى يه اركاب وادرنەده تكيه قپوسى قربنده كاش نمازكاهه چاوشلرله اذهاب ايدوب — روضة الكاملين]

اِرائه [ع] كوسترمك ، كوسترلمك : [ارائهٔ طريق = يول كوسترمك ، واپوردن چيقيلنجه ضابطهٔ محليه‌يه مرور تذكره‌سنك ارائه‌سى لازمدر]، [بونلرك برنجيسى « مطالعهٔ آثار ادبيه » عنوانلى مقاله‌دركه آثار مندرجه‌نك مطالعه‌سنده كى فوائدى ارائه ايتمك ايچون درجى مقتضى كورنمشندر — اقتطاف — عطا] [نشر علم و ارائهٔ طريق مجاهدهٔ نفس كبى ايكى مقصد علوينك خادم بى همتاسى اولمش — امام غزالى — حميد وهبى]، [مضمار سخنور يده سمند سبكسير قلمنه ارائهٔ رخصت جولان ايله فروسيت وهنر منديده يد طولى كوسترمش — مبحث ثانى — عاكف پاشا]

اِرابه [ع] شبهه‌لندرمك ، ريب وكمانه دوشورمك . قوللانيلماز .

اِراحه [ع] راحتلندرمك ، راحتلنديرلمك : [اراحهٔ فكر ، اراحهٔ روح ، قلبك اراحه‌سى] اكثريا معنوياتده استعمال اولونور . [تتبعات واشتغالات متماديه‌نك ذهن وقاد جهانشموله ويرديكى تعب وكسل اراحهٔ حواسى مستلزم اولمسيله (طوس) ه معاودته قرار ويرمش — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِراده [ع] ديلەمك ، مرام ايتمك ، ايدلمك : [شعر دينيلنجه كلام موزون اراده ايدلمش اولور . ارادهٔ كليه = جناب اللهك ايستكى ، ارادهٔ جزئيه = انسانك مرامى ، ايستكى]، [جدّيت محبته مبتلا بر آدم معشوقه‌سنى نصل بر حس اراده سوز ايله سورسه بونلرده صنعتى آنك كبى سور — پژمرده — اكرم]

« اولماز مفيد مقتضياتى فطانتك »
« جارى اولور اراده‌سى انجق مشيّتك »
(جلال پاشا)

[انسان ارادهٔ جزئيه‌سنى دائما خيره

صرف ایدوسه دنیا وآخرتده مسعود اولور] . بعضاً نظمده (اِرادَتْ) طرزنده دخی استعمال اولونور : [مدیرسك که اِرادتکه علت یوق — سنان پاشا]
« ارباب عشقك الده دکلدر اُرادتی »
(نائلیٔ قدیم)
«بی ارادت جلوه کر اولماز جهانده نسنه هیچ»
«شخص وتمثالی کورایله درمیان آیینه یی»
(سرّی اسکداری)
« بی تردد طلب فیض ایچون اولدم فی الحال »
« اولیای سخنه صدق ارادتله مرید »
(نفعی)
§ بیورمق، بیورلق : ارادهٔ سنیه = امیر المؤمنین شوکتلو پادشاهمز افندیمز حضرتلرینك امر همایونی . ارادهٔ علیّه = صدر اعظمك امری .

اِراداتْ { [ع] جمع . اراده لر : ارادات الٰهیه، ارادات سنیه، ارادات علیّه . [تصورات فکریه وارادات قلبیه کی اوکرنمه سی اوغرینه بتون زمان تحصیلی اضاعه ایدرسك — کمال] ،
« دمبدم فیض ارادات همایونکله »
« بندکانك ایده عثمانلیغی استکمال »
(معلم ناجی)

اِرادی { [ع] اراده یه منسوب، اختیار وصرام ایتمك صورتیله اولان : [بُکای اِرادی = انسانك اختیاریله آغلامه سی، حرکات ارادیّه .] بو معناده (اِختیاری) ده قوللانیلیر . (اِرادی) (قَسْری) نك یعنی جبر وزور ایله اولان شیئك و (اِختیاری) ده (اِضطراری) نك یعنی مجبوریّتله وضروری وقوعبولان حرکتك ضدّی دیمکدر . جمعی (اِرادیّاتْ) درْ .

اِراضَه { [ع] تحصیل رضا ایله مك، قاندیرمق، قاندیرلمق : [بایع مشتری یی اراضه ایله دی . صاحب خانه نك اراضه سی .] بو، نادراً قوللانیلشدر . الیوم بو معناده « اِرضاء » چوق قوللانیلیر .

اِراغَه { [ع] طلب واراده ایتمك معناسنه ایسه ده مستعمل دکلدر .

اِراقَه { [ع] دوکمك، دوکولمك : [اراقهٔ دم ، سیاسیون نظرنده دماء بشرك اراقه سی .]

اِرانْ { نشاطلی اولمق، نشوه لی بولونمق § تنشوی تجته سی، تابوت . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِرْب { [ع] حاجت § عقل، ذهن، ذکاء . § عقللولق؛ (اَرِیبْ)
اَرَبْ { عاقل، هوشیار، (اَرَب) ده حاجت، ادمان دیمکدر . « اقصی الارب فی ترجمة مقدمة الادب » علامهٔ زمخشرینك براثر نفیسی اولوب علمای

عثمانیه‌دن احمد افندی طرفندن ترجمه وتوسیع صورتیله تألیف اولونمشدر .

اِرْباء { [ع] فائض ونماایله آرتیرمق، نماالاندیریلوب آرتیرلمق : اربای اموال ایتام ، مبالغ موجوده‌نك ارباسی .

اِرْباب { [ع] بریرده علی الدوام مکث واقامت ایتمك معناسنه‌در. لسانمزده استعمال اولونه‌یان الفاظدندر .

اِرْباح { [ع] ربحلندیرمك، فائده وکارحاصل ایتمك، ایدلمك: [معاملات صرافیه‌ده ارباح نقود ایده‌رك .]

اِرْباش { [ع] آغاج یاپراقلانمق ، اغاجك یشیللنمه‌سی . بولفظ قوللانیله‌بیلیر .

اِرْبَه { [ع] عقللی‌اولش ، ذکا ، حاجت § حیله: اولوالأرْبه = اصحاب ذکا ویاخود ارباب حاجت وموقع استعمالنه کوره حیله‌کاران دیمکدر .

اِرْبِیان { [ع] استاقوز، تکه کبی حیوانات بحریه ، دکز بوجکری. الفاظ معروفه‌ده دکلدر .

اِرْتاء { [ع] ایسته‌مه‌یه‌رك کولمك، فتور ایله تبسم ایتمك. الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِرْتاب { [ع] دیکوب طوردیرمق، دیکیلوب طورمق : ارتاب عصا، ستونك ارتابی .

اِرْتاج { [ع] آدمك سوزینی کسمك، متکلمه سوز سویلتمه‌مك § قاپویی سد ایدوب باغلامق § قحط وغلا هرطرفه یاییلمق § چوق‌سوزکلی یاغمور وقار یاغمق . لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِرْتاع { [ع] اوتلاتمق، اوتلادلمق؛ بومعناده (رَعی) چوق قوللانیلیر : ارتاع اغنام ، حیواناتك ارتاعی .

اِرْتام { [ع] برشیٔ اونوتمه‌مق ، کوردیکی آنده تخطر ایده‌بیلمك ایچون پارماغه ایپلك باغلامق. بونی باغلامغه‌ده (اِرْتام) دیرلر .

اِرْتِباب { [ع] برچوجغی حدبلوغه قدر بسله‌مك § رایحه‌لی شیلر اعمال ایتمك ، قوللانیلماز .

اِرْتِباث [ع] طاغیلمق، قوللانیلماز.

اِرْتِباس { [ع] پك صیقیشیق وقاریشیق اولمق § ومضطر وشوریده حال قالمق. استعمال اولونه‌بیلیر .

اِرْتِباط { [ع] باغلانش ، تعلّق، مناسبت: [ارتباط قلب، بوسوزك اوجمله‌یه ارتباطی بولونمه‌دیغی بس بللیدر.] ، [اشیاده ، حادثاتده بوکوردیکمز سلسلهٔ ارتباط وتتابع موجوداتك بروقت مرهونه‌قدر محافظهٔ آهنك انتظامی ـ محسن بك ـ اکرم]

« سیر ایله ترقیٔ نشاطی »

« کوسترمه‌ده سرارتباطی »

(معلم ناجی)

« كه ارتباط وداد عيال ايله موسى »
« حريم طور تجلايى صاندى آتشزار »
(نعت شريف — لا)
« يارب بونه ارتباط ونسبت »
« يارب بونه اختلاط والفت »
(لا)

اِرْتِباع { [ع] بهار موسمنده برجاى فرحفزاده اقامت ايتمك : [كاغدخانه كوبى ارباب ارتباع ايله طولمش ، بوسنه ارباب ارتباع ايله بك شنلكلى اولان مواقعك بريده عالم طاغى ايدى .] استعمالى لازمدر .

اِرْتِباق { [ع] تشويشلى ، آيقيرى ، قاريشيق بر ايشه كيريشمك ، طوتولمق § برورطه‌يه اوغرامق § كيك ، قرهجه كبى شكارلر دوزاغه طوتولمق . قوللانيلماز .

اِرْتِباك { [ع] قاريشمق ، چاموره باتمق § بر ايش ملوث ومشوش اولمق § سوزى آچيق سويله‌مه‌يوب طولاشيق وقاريشيق سويله‌مك . استعمالى اندردر .

اِرْتِبال { [ع] مالى بركتلندرمك ، چوغالتمق .

اِرْتِباه { [ع] يوكسكه چيقمق ، ارتقا ايله‌مك . بونلر كلمات مستعمله‌دن دكلدر .

اِرْتِتاج { [ع] سوز سويلركن ديل طوتلمق ، كه‌كه‌له‌مكه باشلامق : [ارباب وقوف وكالتك مؤاخذات شديده‌سنه قارشى بو مثللو شارلاتانلرك دوچار ارتتاج اولامه‌سى ممكن دكلدر .]

اِرْتِثاد { [ع] استيف ايتمك ، برشئ بربرى اوزرينه كوزلجه يرلشديرمك . قوللانيلمه‌لى .

اِرْتِجاء { [ع] قورقولى برصورتده اوممق ، اميد ايتمك : ارتجاى نجات ، ارتجاى خلاص . بونى (رجا ايتمك) مقامنده قوللانمه‌مليدر .

اِرْتِجاج { [ع] هيجانه كلمك ، چالقانمق ، قابارمق : ارتجاج بحر ، ارتجاج افكار .
« روزكارك شدتندن ايتدى دريا ارتجاج »

اِرْتِجاز { [ع] احتصار ايتمك ، بحر رجزدن شعر سويله‌مك . نادراً قوللانيلمشدر .

اِرْتِجاس { [ع] رعد ، كوك كورولده‌مك ، طوپ كورله‌مك ، برشى پاطلايوب كورولتى ايله عكس ايتمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلسه‌ده استعمالى لازمدر .

اِرْتِجاع { [ع] كيرى دونمك § صاتيلان شيئك پاره‌سيله فائده‌يى موجب اوله‌جق شى آلمق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِرْتِجال { [ع] سوزى دوشونمه‌دن سويله‌مك ، حاضرجوابلق طرزنده سوز سويله‌يش ؛ اكثريا بالبداهه ، بلا تفكر شعر سويله‌مكده قوللانيلير : مرحوم حقى بك برشاعر صاحب ارتجال ايدى . [شمديكى شعر وانشامزده ايسه ترتيب معانى ايله برابر

برده تشكيل وتركيب الفاظ دردى ذهنى اشغال ايتمكله نه شعرده ، نه ده نثرده اصولَ ارتجال ممكن در . — شعر وانشا مقاله سى]

«مرتجل مدحكده طبع روشنم اول رتبه كيم»
« براولور آيينه سنده ارتجالك صورتى »
(نورس)
« ايشته بو سببله دركه الآن »
« تركيده يوق ارتجاله امكان »
(لا)

اِرْتِجالاً [ع] ارتجال صورتيله ، دوشونمكسزين : [الحاصل شعر طبيعى اودركه شاعر جزئى برملاحظه اوزرينه قلمى النه آلوب ارتجالاً قرق اللى بيت نظم ايده بيلملى — شعر وانشا مقاله سى] ، [چاكركز او قصيده يى ارتجالاً انشاد ايله مش ايدم — نفعى]

« خالصانه بردعادر مقصدم تاريخدن »
« ارتجالاً سويلدم كادم ده شوق وغيرته »
(اسماعيل صفا)

اِرْتِجام [ع] برشى اوستاوسته قاتلانمق . تركجه ده قوللانيلماز .

اِرْتِجان [ع] آدمك ايشى بوزولمق ، حالى بوزوق اولمق . قوللانيلماز .

اِرْتِحاض [ع] رسواى اولمق : ارتحاض ارباب اغراض . الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِرْتِحال [ع] بو عالم فانيدن آخرته كوچمك ، وفات : [ارتحال دار نعيم ، ارتحال داربقا ، تاريخ ارتحالى خاطرمده دكل ، رشيد پاشا (١٢٧٤) سنهٔ قمريه سنده ارتحال ايتمشدر .] برمحلدن باشقه بريره نقل مكان ايتمك معناسنده قوللانيلماز . مثلا «قومشومز صارى ياره ارتحال ايتدى » دينيلمز . [متهيئ ارتحال برمتورمهٔ بدبختك غارتزدهٔ موت نابهنگام اولان جمالنى ينه كنديسنه عرض ايدركن قطعاً متأثر اولمايان آيينه يه تشبيه اولونسه بجادر ! — پژمرده — اكرم] ، [پدرك قرق التى ياشنده اولديغى حالده ارتحالنده بن تخميناً سكز ياشنده ايدم — عمرك چوجقلغندن — معلم ناجى] ، [ايكنجى حجره ده صاحب مزارلرك مرمر فراش اوزرينه ياتمش ومرمردن ياپلمش مجسم صورتلرى موجوددركه حالت ارتحاللرينى مشعردر — شارلوتنبورغ — سعدالله پاشا]

« بقايه ايله مكله ارتحال اول آصف ثانى »
(لا)
«حلنى وضع ايله يوب قيلدى جهاندن ارتحال»
(ديدار)
« تأثير سمله ايلدى صديق ارتحال »
(لا)
«آخر چالندى كوس رحيل ايتدك ارتحال»
«اول قوناغك اولدى جنان بوستانلرى»
(باقى)

اِرْتِخاش [ع] اضطراب ايچنده وحال بحضوريده بولونمق . استعمالى اندردر .

اِرْتِخاص { [ع] اوجوز عدايتمك ، ايدلمك : ارتخاص اسعار ، امتعه‌نك ارتخاصی .

اِرْتِداء { [ع] ردا الانمق ، برشی بوروغك ، اورتونمك : ارتدای نسوان ، ارتدای خاتون .

اِرْتِداد { [ع] دين اسلامدن دونمك ، دين حق ترك ايتمك ؛ (مُرْتَدّ) بوندن مشتقدر : [ارتحال مصطفويدن صوكره قبائلك ارتكاب ايتدكلری شنيعهٔ ارتداددن چكينمه‌يه جكاری — امير نوروز — نامق كمال]

اِرْتِداع { [ع] ممنوعاتدن كری طورمق : شرب خمردن ارتداع، مادی ومعنوی باعث انتفاعدر.

اِرْتِداف { [ع] آردينه دوشمك ، آردندن كيتمك : [عجمی بر يولجی تصادف ايتديكی كاربانه ارتداف ايدر .] الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِرْتِزاء { [ع] برشی اكسيلمك ، بر دولو سببله زيان كورمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِرْتِزاق { [ع] رزقلانمق ، رزق آلمق : [ارباب ارتزاق، ارتزاق ايچون قاپوكه كلن فقيری طاتلی ديل ، كولر يوز كوستروب سويندير .]

اِرْتِساس { [ع] فاش ، شايع اولمق : ارتساس ماده. قوللانيلماز .

اِرْتِسام { [ع] رسمی چيقمق ، رسم اولمق ، نقش اولمق : [اودلبرك خيالی لوح خاطرمه ارتسام ايتمشيدی .] عربيده اولديغی كبی امره امتثال وجناب حقه التجا معناسنده قوللانيلماز.

اِرْتِشاء { [ع] رشوت آلمق : ارتشا شرعاً وقانوناً ممنوعدر . [نخاس احرار فروش ارتشا النده موی كشيده — شفيق نامه]

اِرْتِشاخ { [صيزمق ، ترله‌مك . اصطلاحات طبيه‌جه اعضای بدندن برنده پيدا اولان برنوع مرض سببيله تراكم ايدن مايعك صيزوب دوكولمه‌سی .

اِرْتِشاف { [ع] برشی سوزه‌رك ، امه‌رك يودوم يودوم ايچمك : ارتشاف ماء .

اِرْتِصاع { [ع] ايكی شی بربرينه ياپيشمق § ديشلر صيق اولمق § حبوباتی ايكی طاش آراسنده دوكوب اوفاتمق . استعمالی اندر در .

اِرْتِضاء { [ع] تقدير وانتخاب واختيار ؛ بكه‌نيلوب سچلمك : [شعرای سالفه‌دن نعتكولقده « نظيم » شايان ارتضادر .]

اِرْتِضاخ { [ع] عذر ديله‌مك § جزئی عطيه آلمق . « اعتذار » مقامنده استعمال وياخود تأييد ايچون اوكا ارداف ايديله‌بيلير .

اِرْتِضاع { [ع] سود امكمك : ارتضاع صبی .

اِرْتِعاء } [ع] اوتلامق : ارتعای اغنام ، ارتعای مواشی.
[ایکی کون راحله‌دن بیرون وبعید مکانده ارتعا ایله غیبوبتی تعلیم وتأکید ایتدی — شفیق نامه]

اِرْتِعاب } [ع] قورقمق : سارقلق ارتعابی طبیعی دکلیدر ؟
[طاس رویین جواکوانی پرطنین ارتعاب ایتمشیدی — شفیق نامه] ، [عثمانلی دلاورلرینك بویله‌ویانه‌او کلرینه والمانیایه قدر کیده‌رك تلمع صمصام مجاهدانه‌لرینه خطف ابصار ایتمسی عموم اوروپایی بیله دوچار اضطراب وارتعاب ایتمش ایدی — مشاهیر اسلام، (سلطان سلیمان) — حمید وهبی]

اِرْتِعاد } [ع] اضطراب ایله ، بیلدیرم چارپمش کبی تتره‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِرْتِعاج
اِرْتِعاس
اِرْتِعاش } [ع] تتره‌مك. اکثریا «ارتعاش» قوللانیلیر: [اوسلانلری بیله لرزه ناك ارتعاش ایده‌جك بر صورتله هر طرفه صولت کوستره‌رك قارشیلرینه چیقان دشمن آلایلرینی زیر وزبر ایتدیلر — مشاهیر اسلام ، (ولید بن عبدالملك) — حمید وهبی] ، [ارتعاش ید، ارتعاش دست عجوز .] « ارتعاج » برشی چوغالمق ، طولمق مناسنه‌ده کلیر . فقط لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِرْتِعاص } [ع] دپرنمك، سیلکلمك، صیچرامق . نادراً قوللانیلیر .

اِرْتِعاف } [ع] ایلروله‌مك، ایلری کچمك . قوللانیلماز .

اِرْتِغاب } [ع] رغبت، هوسلنمك ، هوسله ایسته‌مك :
[بویله برکتاب مستطاب البته جالب ارتغاب اولور .] چوق قوللانیلماز.

اِرْتِفاد } [ع] کسب ایتمك، اکتساب کبی . نادراً استعمال اولونور .

اِرْتِفاص } [ع] اسعارك آرتمه‌سی، هر شیئك بهالی صاتلمه‌سی . قوللانیله‌لی.

اِرْتِفاع } [ع] یوکسلمك، یوقاری چیقمق ؛ یوکسکلك .
مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [خیره دلالتله آدمك شانی ارتفاع ایدر، تواضع ایله انسانك قدری ارتفاع ایدر. قیشین بندلرك صویی ایکی مترو ارتفاع ایدر، دائرهٔ عسکریه‌ده‌کی حریق قله‌سی آلتمش ایکی مترو ارتفاعنده‌در.] ارتفاع تخته‌سی = ربع دائره ، ارتفاع آلمق = کونشك وقت زوالده یوکسکلکنی اسطرلاب ایله وآلات سائره ایله اولچوب درجه‌سنی حساب وتعیین ایتمك . [هربری سطح زمیندن بربچق، ایکی مترومقداری مرتفع اولان بو لطیف آغاجلری کوزدن کچیرمکده ایکن نظرم انجق اوتوز ، اوتوز بش سانتیمترو قدر ارتفاع پیدا

ایمش بر فدانجمه تصادف ایتدی‌که یالکز بر کل آجه بیلمش ایدی — اقتطاف . معلم ناجی [، [شهر درونده یوز یکرمی متر و قدر مرتفع بر معبد واردر ، بونك شرق طرفنده ینه او ارتفاعده اون ایکی قطعه یکپاره مرمر دیرك کورنمکده‌در — تدمر خرابه‌لرینی زیارت — صباح]

« ارتفاعن آلمغه اولمش مهندس چرخ آکا »
« مهری سطرلاب ایدوب قیلش شعاعن ریسمان »
(نفعی)

اِرتِفاعاً [ع] ارتفاع جهتیله ، یوکسکلکجه : [استانبول وغلطه قله‌لری آراسنده ارتفاعاً فرق واردر .]

اِرتِفاق [ع] آدم کندی دیرسکنه ویاخود قولتق یاصدغنه طیانمق § طولمق . اصطلاحات طبیه‌جه غیرمتحرك وقیقرداغه مستند مفصل .

اِرتِقاء [ع] آرتمق ، یوقاری چیقمق : مراتب عالیه‌یه ارتقا ایتدکجه تواضعی آرتیردی . [لکن نه آنلر کبی ارتقا و اعتلایه متحمل . . نه‌ده بریکیلر کبی افتقاره متنزل اولان قارغه‌لر — بیلمزکه نه ایچون — بو حقیر قوشلری توبیخ وتکدیر ایله تعذیبدن خالی قالمازلر ! . — پژمرده — اکرم]
§ ایلریله‌مك ، ایلری کیتمك : ملکمزده صنعت طباعت ارتقا ایدییور . (ترقّی) برنجی معناده آز ، فقط ایکنجی معناده چوق قوللانیلیر . موقع استعماللرینه دقت اولونمالیدر : [ماه غرا آهسته آهسته بالای آسمانه ارتقا ایدەرك کاه طریق نیلکونی اوزرنده بر صورت دلپذیر ایله سیر ایدر — آمریقاده بر کیجه — اکرم]

« ایلر ایدی نسل بر نسل انتقال »
« ارتقا بولدقجه بولمشدی کمال »
(عبیدی)

« مادام اثری طورر حیاتك »
« مأمولدر ارتقاسی ذاتك »
(لا)

اِرتِقاب [ع] بکله‌مك ، کوزله‌مك : [ارتقاب موجب اضطرابدر] (ترقّب) بوندن زیاده استعمال اولونور . بونلر ، ینه بو معناده قوللانیلان (اِنتظار) دن قوتلیدر .

اِرتِقاش [ع] جنکده عسکرلر ، بر برینه قاریشمق : ارتقاش صفوف اعدا . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِرتِکاب [ع] ناسزا ، فنا ایش ایشله‌مك ، ایشله‌نلمك : [ارتکاب شنیعهٔ کذب وریا ، جنایتك ارتکابی] § برمأمورك خدمت رسمیه‌سنجه سوء استعمالاتده وکوتو حرکاتده بولونمه‌سی : [محاسبه‌مأمورینك ارتکابی تحقق ایتدیکندن . .] عربیده اولدیغی کبی (رُکوب) یعنی بنمك معناسنده استعمال اولونه‌ماز . لسانمزده مطلقا کوتو فعل ایشله‌مك معناسنده قوللانیلیر .

(مُرتَکِب) خرسزلغی ، کوتولکی قبول ایدن دیمکدر .

« نه خیالمده احتمال غرور »
« نه مزاجمده ارتکاب ریا »
(فضولی)

« نه سوز، که اولمیه مضمون مدحکی مشعر »
« اواور خیالی دله ارتکاب شغل ذمیم »
(نفعی)

« مجلسك مجلس عرفان اولسون »
« هر کورن شوقله حیران اولسون »
« یعنی هر لفظك اوله برمعنی »
« ارتکاب ایلمه مالا یعنی »
(وهبی)

« قنغیسینك ارتکابندن کوکل حیرتده در »
« هم کنه هم کریهٔ خجلتدر استغفاره شرط »
(نابی)

اِرْتِکاز { [ع] نبض آتمق، طمر سکیرمك § رکز ایدلمك ، متین قیلق ؛ نادراً ایکنجی معناده قوللانیلمشدر .

اِرْتِکاس { [ع] باش آشاغی یووارلانمق § برحادثه یه دوشمك § مزدحم اولمق . الفاظ معروفه ومستعمله دن دکلدر .

اِرْتِکاض { [ع] مضطرب اولمق § حامله نك قارنده جنین اوینامق . الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِرْتِکاك { [ع] ظاهرده جربزه لی کورینن آدمك حسین مخاصمه ده سوز سویله یه مه یوب مضطر قالمه سی . مستعمل دکلدر .

اِرْتِکام { [ع] ییغلمق، اوصورتله صیقشمق. قوللانیلماز.

اِرْتِماء { [ع] اوق کبی آتلمق ، یکدیکریله آتشمق: ارتمای اشرا . نادراً قوللانیلمشدر .

اِرْتِماز { [ع] اضطراب ایله یرنده دپرنمك. الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِرْتِماس { [ع] صویه طالوب کیتمك، طالغیجلق .

اِرْتِماض { [ع] یرندن اوینادوب صچراتمق § برکیسه یی حمایه ایتمك ، قوللانیلماز .

اِرْتِهان { [ع] برشیٔ رهن اوله رق آلمق ، برشی رهن صورتیله آلمق : [صراف موما الیه ارتهان ایتمش اولدیغی الماس طاقلری رد وتسلیم ایله دی ، آلتون توردونك ارتهانی .]

اِرْتِواء { [ع] ایچه رك قانمق § اعضای بدن ومفاصل قالینلاشمق § ایپ بوکولمك .

اِرْتِواح { [ع] نوبتله ایشله مك . قوللانیلمالیدر .

اِرْتِیاب { [ع] شبهه ، شك ؛ شبهه لنمك : [ایکی کره ایکینك درت ایده جکی بی ارتیابدر .] اکثریا بوصورتله قوللانیلیر . « ایتمك » ماده سیله برابر نادراً استعمال اولونور: [یقینیاتدن عد واعتقاد اولونان بعض

قضایا بیله غلط حس احتمال وملاحظه‌سنه مبنی محل بحث وارتیابدر ــ لاحقهٔ تقویم ادوار ــ جودت پاشا]

« انکاره وجودی کیتدم اما »
« بوقلقده‌ده ارتیابه دوشدم »
(اکرم)

اِرتِیاح { [ع] سرور وفرح کسب ایتمك ، روزکارلانوب راحت ایتمك. نادراً استعمال اولونور.

اِرتِیاغ { [ع] قورقمق ، اورکمك . قوللانیلماز .

اِرث { [ع] وفات ایدن شخصك وارثنك شرعاً آلدیغی ترکه ومخلفات ، میراث .

اِرثاً { [ع] میراث اوله‌رق ، ارث صورتیله : بونجه اموال واملاك ارثاً کندیسنه انتقال ایتمش ایکن آز وقت ایچنده جمله‌سنی محووهبا ایتمشدر . [ایشته بو جوانمردانك احفادی اولان عثمانلیلره ارثاً وفطرةً حائز اولدقلری صفت سخاوت بروظیفهٔ عظما تحمیل ایلمشدر ــ تصویر افکار ــ کمال]

« بر کتاب نفیسه برجاهل »
« اولدی ارثاً ــ قضا بویا ــ نائل »
(اکرم)

اِرثی { [ع] ارثه منسوب؛ بابادن، آتادن قالمه : ملك ارثی ، نقد ارثی ، املاك ارثیه، مرض ارثی ، علل ارثیه .

اِرثاث { [ع] اسکیتمك، اسکیدلمك؛ بیرانمق ، بیراداق : ارثاث لباس ، اثوابك ارثاثی .

اِرجاء { [ع] تأخر وتأخیر ایتمك. اسکی لغت کتابلرنده اطراف معناسنه کوسترلمش ایسه‌ده یا کلشدر ، قاموس کبیرده واختریده بو کلمه بالاده عرض اولونان معناده کوستریلیور. عربیده قوللانیلان معانیٔ سائره‌سی بزجه لازم دکلدر . اطراف معناسنه اولان (اَرْجاء) درکه عربیده قویو وقبر کناری وهر شیئك طرف وناحیه‌سی معناسنه کلن (رَجا) نك جمعیدر .

اِرجاع { [ع] کری چویرمك ، چویرلمك : کری دوندیرمك ، دوندیرلمك : [ارجاع نظر، ارجاع فکر، کلامك ارجاعی.] « اعاده » ایله فرقلی بولوندیغندن موقع استعماللرینه دقت ایدلمه‌لیدر . مثلا [اعادهٔ زیارت] مقامنده [ارجاع زیارت] دینیله‌مز . [عنایةً ومحبةً اشبو ورقپاره‌یی بعدالقرائه ینه طرفمزه ارجاع اثبات محبته برهاندر افندم ــ قاضیعسکر ــ عصمت] ، [تقلید اوپه‌را ایله اسکیمش درامنك سیرندن زیاده اونلره ارجاع خیال ایده‌رك انسانده آرزوی کریه حاصل اولور ــ لادام اوقاملیا ــ احمد راسم]، [کوکلنده نه قدر اذواق واشواق ، نه درجه

قابلیت میلان ومحبت وار ایسه جمله‌سنی
آکا ارجاع ایدر بد بختلردر . —
پژمرده — اکرم] ، [اول باقول
استانبولدن باشلانیله‌رق خیرات قدیمه‌نك
وضع اصلیسنه ارجاع اولونمه‌سی —
اتفاق محتاجین — شناسی]

اِرْجاف { [ع] فنا شی ایله مشغول اولمق ، ارض تزلزل ایتمك . قوللانیلماز .

اِرْجال { [ع] برآدمی پیاده ایتمك ، یایان یوروتمك .

اِرْحاب { [ع] بول اولمق ، بوللانمق ، ککیشله‌مك ، قوللانیله بیلیر .

اِرْخاء { [ع] کوشتمك ، کوشه‌د- لمك ؛ صالیویرمك ، صالیویرلمك : « ارخای عنان سمند خامه » کبی تعبیرات قدیمه شمدی خوش کورلمه‌یور ، زمام اسبك ارخاسی . [مثلا غلط مشهور حکمنی آلان « حظ وچماشیر ومغیلان » کلمه‌لرینك اصلنه ارجاعلری نصل معقول وممکن اولور — منیف پاشا]

« شوق واروادی معناده نکاپویه براز »
« نوله کوسترسه عنان قلمه ارخایی »
(نفعی)

« براق عزتوجاهی ایدوب پابستهٔ تخصیص »
« سمند رحمت عامك عنانن ایله‌مش ارخا »
(نابی)

اِرْخاص { [ع] اوجوزلاتمق ، اوجوزلادلمق : ارخاص اسعار ، اسعارك ارخاصی . [اتمك ، طوز ، غاز ، خطب ، کومور کبی حوایج ضروریه‌دن اولان شیلرك ارخاصی الزمدر .]

اِرْداء { [ع] آشاغی دوشورمك ، هلاك ایتمك . قاموس کبیرده و اختریده و سائر کتب لغتده بویله کوستریلیور . «لهجهٔ عثمانی» ده طیانمق ، ظهیر اولمق معناسنده کوسترلمه‌سی نه یه مستند ایدوکی بیلنه‌مدی . ذاتاً لسانمزده اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

اِرْداف { [ع] آردی صیره یورتمك ، یوریدلمك ؛ آردی صیره ایراد ایتمك ، ایدلمك : [معنالی معناسز ارداف کلام ایتمك هنر دکل ، یاوه‌کولقدر .]

« صبحه‌دك کسمه‌یه‌رك لاف ایتدم »
« سوزه بیك بیلمجه ارداف ایتدم »
(نیلی)

لسانمزده ینه بومعناده (تَردیف) دها چوق قوللانیلیر .

اِرْدافاً { [ع] آردی صیره یورتمك ویا یوریدلمك صورتیله .

اِرْزیز { [ع] لرزش ، ترعه § طولودانه‌سی § دیك سس ، صوت مدهش .

اِرْساء { [ع] ثابت وپایدار قیلمق ، قیلنمق : ارسای لنکر ، سفینه‌نك ارساسی . لسانمزده آز قوللانیلیر .

اِرْساخ { [ع] برشی ثابت وپایدار ایتمك . قوللانیلماز .

اِرْسال { [ع] كوندرمك ، كوندرلمك . اشخاص و اشياده استعمال اولونور : اشياى مطلوبه پوستهيه تسليماً ارسال ايلدى . كتابك ارسالى . ارسال لحيه = صاقال صاليويرمك . ارسال مثل = مشهور بر فقره ويا بر سوز ايراديله كلامى ، فكرى قوتلنديرمك . [الياس پاشا مرحوم ، هدايای مبعوث عنهانك ارسالی ناطق اولان شقه سنك كنارينه — كتابخانهٔ ابوالضيا .] ، [مستور اولميه كه وارد اولان برات همايون مضمونی ارسال اولنان عرضه مطابق اولمايوب تصرفده ناقص قالمشدر — فضولی .]

« علاء الدين سلجوقی ايدوب طبل وعلم ارسال ،
« محقق التى يوز طقسان طقوزدر خطبه عنوانى »
(همدی)

« ارسال مثلده مثلی يوقدر »
« بوشيوه ده سوز اگرچه چوقدر »
(لا)

« بايراولمش ملكه تعيين ايتدی معمارخرد »
« صوصامش كلزاره ارسال ايتدی ابرنوبهار »
(فضولی)

اِرْسالات { [ع] كوندريشلر : ارسالات مأموری ،

اوروزدی باق تجارتخانه سنك طشره يه ارسالاتی كوندن كونه آرتيور .

[بونك امكان تحتنده كی تحصيلاتنجه ده اصلا اعتنا اولونمايوب درسعادته عائد وبعه عموماً بك آز ارسالات وقوع بولماسی دخی مكتوب — سری پاشا]

اِرْشاد { [ع] طريق مستقيمه وسمت صلاح وفلاحه سوق ايتمك ، ايدلك ؛ طوغری يول كوسترمك ، كوسترلمك : [خط حركتمهك سقيم ايدی اوپير روشنضمير بنی ارشاد ايتدی ، ضلالات پيشكانك ارشادی] ، [آلهی — عابدلرك عبادته قوت وطاعته استطاعت نره ده بولوردی ، سن ارشاد ايتمه سهك — سنان پاشا]

« حكمت آميز كركدر اشعار »
« كه مآلی اوله ارشاده مدار »
(نابی)

« اولدر شعرای رومه استاد »
« اولدر ايدن اهل نظمی ارشاد »
(لا)

« عارضی آيت اولای كلام ازلی »
« سخنی غايت معنای كتاب ارشاد »
(نابی)

« بنی ارشاد ايدن الطاف همايونكدر »
« عمرك افزون اوله ای رهبر بيدای كرم »
(احمد حمدی)

« امام دين پناهن مرشد ارشاد آكاهان »
« اميد كامخواهان كاردان دين و دنيادر »
(صبری)

اِرْشاف { [ع] صوبی صوروروق ، يودوم يودوم چكرك ايچمك . هيچ قوللانيلماز .

اِرْشاق { [ع] بر شيئه نصب نظر ايتمك ، ديك باقمق . الفاظ معروفه دن دكلدر .

إِرْضاء [ع] يرندن آيرلـامق . قوللانيلماز .

إِرْضاع [ع] اوزون برآلت جارحـه ايله دورتمك . مأنوس دكلدر .

إِرْصان [ع] رصـانت ويرمك، محكم قيلمق، قيلنمـق : [ارصان اساس، ارصان بناء، جدارك ارصانى .] اسانمزده بومقامده «ترصين» زياده قوللانيلير .

إِرْضاء [ع] راضى ايتمك، ايدلمك: [ارضاى طرفين، صاحب البيتى ارضا ايتدكدن صوكره، صاحب مالك ارضاسى .]

« ويروب حق صبريمن قبض وبسط ومحو واثباتك »
« عدالت خانهٔ حكمتده ايتمش جملهسن ارضا »
(نابى)

إِرْضاع [ع] امزيرمك، امزيرلمك: [والدهسى خسته اولديغندن چوجغنى ارضاع ايدهمدى، زواللى صبينك ارضـاعى] ، [ياخود كهوارهٔ تصـورده ارضـاع ايلهمكده اولديغمز فرزند آرزو مشى وحركته تاب آور اولمازدن اول — شفيق نامه شرحى]

إِرْضَه [ع] چايرلق، اوتى زياده محل . قوللانيلماز .

إِرْطاط [ع] تنبللكـدن حركت ايتمهمك، يرندن قالقمامق . قوللانيله بيلير .

إِرْعاء [ع] رعى ايتمك، اوتلاتمق: ارعاى اغنام .

إِرْغاس / **إِرْغاش** [ع] تترتمك . ايكنجيسى قوللانيلير .

إِرْغاص [ع] چكمك صورتيله صارصمق . قوللانيلماز .

إِرْغاب [ع] رغبت ايتديرمك، ايتديرلمك : غزته يه بوفقرهنك درجى ارغاب ناس ايچوندر . «ترغيب» چوق قوللانيلير .

إِرْغاد [روجهدن] رنجـبر، ايشچى، عمله . عربيده [اِرْغاد] خلاط، اورغان معناسنى افاده ايدر . « ارغاد بازارى » = رنجبر وعملهنك طوپلى بولوندقلرى، اقامت ايتدكلرى محل: [شوقدر واركه تنبللرده عالمك دیلنجيسى ، سفيهلرده شونك بونك ارغاديدر . دينلسه يالان اولمازـ كمال] § يلكنلى كميلرك باش طرفلرنده بولونان ولنكر زنجيرى، خلاطى صارمق ايچون قوللانيلان دولاب . § عملهنك بوجا ايدوب چويردكلرى آلت جر، بوجرغاد . بولفظى عربى [عرقاد] دن محرف ظن ايدنلر اصلنى بيلمهدكلرندن خطا ايدييورلر .

« نه بوترتيب حكم جمله بنى آدم ايكن »
« بريسى خانه ياپار بريسى اولمش ارغاد »
(نابى)

إِرْغاف [ع] سرعتله يورومك، حرصله باقمق، قوللانيلماز .

إِرْغام [ع] يره سورتمك، سورتلمك . اكثريا (أنف)

و (أُنُوف) لفظلريله وكال تذليل وتحقير مقامنده استعمال اولونور: (ارغام انف دشمن، ارغام انوف اعدا) تعبيرات قديمه‌سی مشهوردر. «ترغيم» ده بو معناده ودها زياده قوللانيلير.

إِرْغان [ع] بر آدمی طمعه دوشورمك § بر ايشی قولايلشديرمق. لسانمزده قوللانيلماز.

إِرْفاء [ع] بر طرفه ميل ايتمك § مدارا ومجامله‌ده بولونمق § تقريب ايتمك، تقرب ايله‌مك. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

إِرْفاد [ع] ياردیم ايتمك، برشی ويرمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

إِرْفال [ع] اتكی صارقيتمق، اتكلری صاللايه‌رق يورومك. مستعمل دكلدر.

إِرْفاه [ع] رفاه وراحته مظهر قيلمق، قيلنمق: [ارفاه فقرا، ارفاه اهالی، عجزه‌نك ارفاهی] ينه بو معناده «ترفيه» زياده قوللانيلير.

إِرْفِتات [ع] اوفاقلامق، اوفاق اوفاق يايمق. استعمالی لازمدر.

إِرْقاء [ع] كوز ياشنی و قانی آقتمايوب طورديرمق، تسكين ايتمك § طمری صيقوب آشكاره قيلمق: ارقای دموع ايتام.

إِرْقاب [ع] بعدالوفاة ينه كندی عائله‌سنه، ورثه‌سنه عائد وراجع اولمق شرطيله شخص آخره برشی هبه ايتمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

إِرْقاد [ع] اويوتمق، اويوتلمق: [والده‌نك برنجی وظيفه‌سی چوجغنی اوقات معينه‌ده ارضاع وارقاد ايتمكدر، اطفالك محافظهٔ صحت وعافيتلری ايچون معين برزمانده اطعام وارقادی خصوصنه فوق العاده دقت واعتنا ايتمك ابوينك وظيفه‌سيدر.] استعمالی معروف دكلدر. ينه بومعناده «تنويم» چوق قوللانيلير.

إِرْقاص [ع] رقص ايتديرمك ايتديرلمك، اويناتديرمق: ارقاص صبيان، اطفالك ارقاصی. عربيده اولديغی كبی دوه‌يی چكوب كوتورمك معناسی بزجه نظر اعتباره آلنه‌ماز.

إِرْقاق [ع] جاريه وكوله صاتون آلمق ويا ايدينمك: ارقاق جواری. § اينجلتمك. لسانمزده ايكنجی معناده هيچ قوللانيلماز.

إِرْقال [ع] سرعتله يورومك. هيچ قوللانيلماز.

إِرْقان [ع] قنه ياقمق، قنه ايله بويامق: [ارقان لحيه، ارقان ايدئ نسوان.] § تيزل آغاج، زعفران § قارداش قانی دينيلان علاج § صاريلق علتی § اكينلری بوزان صاك.

اِرْكاء { [ع] فناسويلەمك، افترا ايتمك § تأخير ايلەمك . قوللانيلماز .

اِرْكاب { [ع] بنديرمك ، بنديرلمك : [چوجقلرى آرابەيە اركاب ايلەيوب كاغدخانەيە كوندردم ، يولجينك واپورە اركابى .]

اِرْكاباً { [ع] بنديرەرك، بنديريلەرك : [خستەيى آرابەيە اركاباً معاينەخانەيە كوندرمك لازم كليور، مكتب طلبەسنك شمندوفرە اركاباً آياستافانوسە كوتورلەسى .] بومقامدە (بِالْاِرْكاب) دە قوللانيلەبيلير .

اِرْكاخ { [ع] اعتماد ايتمك § طاياندير مق، صيغندير مق. الفاظ مستعملەدن دكلدر .

اُرْد { [ع] همزۀ مفتوحە وهمزۀ مضمومە ايلەدە تلفظى جائزدر. برفرشتە ناميدركە زمان جاهليتدە ديار فارس اهاليسى بونى (دين ومذهب) و (اُرد) صورتيلە اوقونورسە طاغلر مؤكلى عد ايدرلردى § فارسيان عندندە هرماه شمسى‌نك يكرمى بشنجى كوننە (روز اِرد) ديەرلير ويوم مذكور غايتلە مسعود ومتيمن عدايدرلير. فيض، يمن، بركت، طراوت معنالرينى حاوى ديمكدر. (اُرد بهشت) سنۀ شمسيەنك ايكنجى آيى ديمكدركە فصل بهارك وسطى ونباتاتك ، اشجارك كمال طراوتى وزمين وزمانك ، آب وهوانك غايتلە اعتدالى وقتى اولوب عالم نمونه نماى جنت بولونديغندن بونام ايلە تسميە اولونمشدر.

« ايردى ينە ارد بهشت »
« اولدى هواعنبر سرشت »
« عالم بهشت اندر بهشت »
« هر كوشە بر باغ ارم »
(نفعى)

اِرَم { [ع] (چنك) ديديلن آلت موسيقيى اختراع ايتمش اولان شخصك اسميدر § بوطە، طبلە معناسنە كليركە اوق وقورشون آتمغە مخصوص نشانكاه ديمكدر. § قوم عاد زماننده (شدّاد) ك كويا نظيرۀ جنت اولەرق تنظيم وانشا ايتديرديكى مشهور باغچە. ادبيات قديمۀ عثمانيەدە اكثريا « باغ ارم » طرزندە قوللانيلمشدر . همزەنك فتحيلە اوقونمەمليدر .

«ايردى ينە اردبهشت اولدى هواعنبرسرشت»
«عالم بهشت اندر بهشت هركوشە برباغ ارم»
(نفعى)

«قصر جنت‌مى بويا باغ ارم ياكلستان؟»
«ياحريم قدس يابيت الحرم ياآسمان ؟»
(نوعى)

« دامن فيضندە دريوزەكش ناميەدر »
« طوبىٔ باغ ارم صحن چمنزارمزە »
(اشرف پاشا)

« دستانزن قدسى نغماتم كە ترانەم »
« آويزۀ كوش كل بوستان ارمدر »
(نفعى)

اِرْما { [ع] رمى ايتمك ، آتمق : ارماى سهام . نادراً قوللانيلمشدر .

إِرْمَانْ { [ف] « عاريت » اكرەتی دیمکدر . § دیار فارسدە بر بلدەنك اسمیدر .

إِرْمَگَانْ { [ف] نحوست مقابلیدر. سعادت، اقبال § تربیه ایدیجی معناسندەدە قوللانیلیر .

إِرْوَاءْ { [ع] صولایوب قاندیرمق، صوایله قاندیرلق؛ سیراب ایتمك ، ایدلك: [نیلوفر نهری بروسه اوواسنی سقی واروا ایدر . باغچەلك ارواسی ، ارباب عطشك ارواسی .] ، [شواهقـکزی قارلر ، بوزلر آلتندە ستر ایدن ، ارضی اروا واحیا ایدیجی او منبعلری ، هرطرفه فیض وبرکت وحیات بخش ایلەییجی او نهرلری سینەکزدە نبعان وجریان ایتدیرن کیمدر ؟ — لوئی قوزن دە برەاو — اکرم]

« ایتمش مکر اول ریاضی مولا »
« یکپارە کوموش صوبیله اروا »
(شیخ غالب)

« ایدوب دولاب استغنایی گردان جوی جود اوزره »
« ریاض احتیاج ممکنساتی ایلەمش اروا »
(نابی)

إِرْهَابْ { [ع] قورقوتمق ، قورقودلق : ارهاب اشرّاء ، اشرارك ارهابی. لسانمزدە (ترهیب) زیادە قوللانیلیر .

إِرْهَاصَاتْ { [ع] بر پیغمبرك بعثتندن اول — ظهور پیغمبرە اشارت وعلامت اولەرق — وقوعبولان خارق العادە حالات. فخر کائنات علیه اکمل التحیات افندیمز حضرتلرینك بعثت سنیەلرندن اول طاق کسری ییقلمش ، بیکلرجه سنەلك نار مجوس سونمش ، ساوە کولی یرە کچمش ایدی . بونك مفردی اولان [إرهاص] عربیەدە دیوار یاپمق ، امور خیریه ایله مشغول اولمق کبی باشقه معنالرە دلالت ایدر .

إِرْهَافْ { [ع] آلات جارحەیی بیلەمك، کسکین ایتمك: ارهاف سیف ، ارهاف خنجر .

إِرْهَانْ { [ع] برشیٔ رهن قویمق. بر نسنه رهن قونلق . لسانمزدە « ترهین » چوق قوللانیلیر .

إِرْيَالْ { [ایتالیانجەدن] اصلی (ریال) در . آوستریا واسپانیا دولتلرینك دیرکلی وقوشلی بر نوع کوموش سکەسی . آمریقا دولاری . بلاد عربیەدە زیادە تداول ایدر .

إِرْيَالَه { [ایتالیانجەدن] دونمانك اوچنجی مرتبەدە آمری، قوماندانی . اکثریا فیلونك دمداری مقامندە بولونوردی. وقتیله بوعنوان عثمانلی دونماسندە قوللانیلیردی . شمدی کلیاً متروکدر .

إِرِيدْ بُرِيدْ { [ف] سیستان صوغانی دینیلن بر دوادر که یارلمش صوغانه بکزر برکوکدر . ترکجەدە زنبق کوکی ، سوسن احمر

کوکی دیرلر . باصور علتنه طلا ، دم
حیضی اخراجه تناول ایتمک صورتیله
استعمال اولونور .

اِزاء { [ع] عربیده معانیٔ کثیره‌ده مستعملدر . (حِذاء) کبی
برشیئك مقابلی ، جبهه‌سی . لسانمزده
(حذاء) زیاده استعمال اولونور .

اِزاحه { [ع] بر شی آییرمق ، یرندن آییروب بر طرف
ایتمك . استعمال اولونماز .

اِزار { [ع] فوطه ، پشتمال کبی بلدن آشاغی‌یه صارنمغه
مخصوص اورتو ، طون ، شالوار .
عربیده اولدیغی کبی حرکات سائره
ایله لسانمزده قوللانیلماز : ازار
زرتار . (اِزار بند) = اتك باغی .

[اِزار] فارسی‌ده صویك دیبی دیمکدرکه
عربیده (قعر) دینیلیر § سرپوش ،
فس اوزرینه صاریلان دستار ، صاریق
معناسنده‌ده استعمال اولونور .
ترکجه‌ده — [یومورطه زاری ، زار
کبی اینجه] تعبیراتنده کوردیکی وجه
ایله — بو لفظك همزه‌سی اسقاط
اولونور .

اِزاره { [ع] زیارت ایتدیرمك زیارته‌سوق ایتمك : ازارهٔ
مراقد . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِزاله { [ع] کیدرمك ، کیدرلمك ؛ یوق ایتمك ، ایدلمك .
ماددیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [ازالهٔ
غم ، رئیس اشقیانك ازالهٔ وجودیله
چته‌سی طاغلمش واهالی مظهر امن
وسلامت اولمشدر ، آسایش مملکتی
اخلاله چالیشان خبیثك ازالهٔ وجودی
الزمدر]، [ظلمات کائناتی ازاله ایچون
ملکار طرفندن اقشامدن اقشامه تعلیق
وایقاد ایدیلیر بر قندیل اولان اوزره
تلقی ایدیلیکم نجوم زهرایه — خدما
صفا — اسماعیل صفا]
«شست وشو قیلماز ازاله صورتی آیینه‌دن»
(نظیم)

اِزباد { [ع] کوپوکلنمك ، آغاج چیچکلنمك . قوللانیلماز .

اِزبار { [ع] یازوب بیلدیرمك ، یاز یلوب بیلدیرلمك :
[سفینه‌نك قپودانی ازمیرلیماننه صورت
مواصلتنی ازبار ایتدی، کیفیتك ازباری
محلنه اشعار ایدلدی .] کتابت رسمیه‌ده
چوق قوللانیلیر .

اِزباندیت { [ایتالیانجه‌دن] معروف حیدود ،
شقی § حیدود قیافتنده قورقونج ،
ابری آدم . غلطی (ازباندود) در .

اِزجاء { [ع] دفع ایتمك، سوروب ایلتمك . قوللانیلماز .

اِزدِجار { [ع] برشیدن منع ایچون ایدیلن اخطار ونصیحتی
قبول ایتمك ، سوز دیکله‌مك : ازدجار
صغار . نادراً قوللانیلیر .

اِزدِحام { [ع] بریکمك ، طوپلانمق ، غلبه‌لق :
[وابورده کمال ازدحامدن اوطوره‌جق

دکل آیاقده دوره‌جق بر بوقدی .] ، [حتی باب همایون ایله آرامگاه خاصه میانی ، دیوان یولی کبی کثرت آمدشدکان ایله بر ازدحام اولدیغی مشهود محرر ارقام اولوردی — لایحهٔ تاریخیه — مورخ عاصم] .

اِزْدِراء { [ع] تحقیر ایتمه ، حقارتله کورمه : [نظر ازدرا ، چشم ازدرا ، انسان ابنای جنسنی ازدرا ایتمه‌ملیدر .] آز قوللانیلیر .

اِزْدِراد { [ع] بلع کبی یوتمق . قوللانیله بیلیر .

اِزْدِرام { [ع] لقمه‌یی بیوك بیوك یوتمق : [البته ازدرام نکد و آلام ایله دشمنکام ایتمك — شفیق نامه] نادراً قوللانیلیر .

اِزْدِواج { [ع] اش ، جفت اولمق ، جفتلشمك ؛ نکاح ایله قاری قوجه اولمق ، تأهل ایتمك : ازدواج امر مشروعدر . [اویله بر دارالملك که زمانمزده آسیانك عقل پیرانه‌سی اوروپانك بکر فکریله ازدواج ایتمك ایچون بر حجله‌گاه اولمشدر — تنویر اسواق — شناسی]

« بولغله برایکی خوشجه تعبیر »
« اولمکمیدر ازدواجی تصویر »
(شیخ غالب)

« ازدواجکده تحری ایله »
« صاقن اولمه تسری ایله »
(نابی)

« نه در معامله‌ٔ ازدواج شوهر وزن »
« نه در طبایع اولادده خلاف شعار »
(لا)

اِزْدِیاد { [ع] آرتمق ، چوغالمق : [دعای ازدیاد عمر و اقبال حضرت ولی نعمته مواظبت .] ، [کشف الظنون اویله بر اثردر که اسکیدکجه قیمت و اهمیتی ازدیاد بولور — صالح ذکی] بو ، اکثریا (ایتمك) و (ایله‌مك) ماده‌لریله ، بعضاً ده (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . بر لغت کتابنده اکثریا (بولمق) ماده‌سیله قوللانیلدیغنی کوستریلیورسه‌ده یاکلشدر . ینه بو معناده (تزاید) اکثریا (ایتمك) ماده‌سیله استعمال اولونور : [اعلم الانبیاء افندیمز ، وارث علوم اولین و آخرین ایکن جناب مقدسلری بیله ازدیاد علمی طلبله مأمور اولمشلردر — نطق — سری پاشا]

« نه کونه ایله‌دی کور ینه اجرا حکم ادراکن »
« اوله کوندن کونه ادراکی یارب ازدیاد اوزره »
(نفعی)

« ایله‌دکجه نور چشم زاریمز ازدیاد »
« ایتدی بی آرامی ٔ قلب حزینم ازدیاد »
(معلم ناجی)

« سن اولسه‌ك ای خیال امید »
« قابلیدر ازدیاد عمرم »
(عزت ملا)

اِزْعاج { [ع] تعجیز ، راحتسز ایتمك ، جان صیقمق : [عالمده کیمسه‌یی ازعاج ایتمه‌ین انسان

کاملدر] حکماً (تعجیز) دن قوتلی عد اولونور . [بر وجودی چیبان نه قدر ازعاج ایدرسه — اخلاق مقاله‌سی — کمال] ، [فلمنك قرالنك هنوز تصدیق ایتمه‌دیکی بلچیقا حکومتیله عقد معاهده اولونوب اولونمامق اوزره وقوع بولان ازعاجات متباینه مثللو انواع حالات واختلافات آره‌سنده — تصویر افکار — عاکف پاشا] جمعی (ازعاجات) در : ازعاجات تحملفرسا .

اِزْفاف [ع] کلینی کوییکی نك خانه‌سنه کوندرمك ، کلین کوندرلمك : [رسم ازفاف صورت مطنطنه‌ده اجرا ایدلدی .]

اِزْکام [ع] زکامه ، نزله یه اوغراتمق ، اوغرادلمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِزْلاق [ع] سورچدیروب قایدیرمق ، قایدیرلمق :

اِزْلال [ازلاق اقدام ، اقدامك ازلالی .] ترکجه‌ده‌کی « آیاغنی قایدیرمغه چالیشیورلر » تعبیرینه بدل قوللانیله بیلیر . (ازلال) خطا ایتدیرمك معناسنی‌ده حاویدر .

اِزْماريد [زومجه‌دن] صاریمتراق وپارلاق قورشونی رنکنده چوق پوللی بر نوع کوچك بالقدرکه تاوه‌سی مقبولدر . بیوك نوعنه « اسپاری » ، آچیق رنکلی نوعنه « اپسوروس » دینیلیر .

اِزْماوُلا [رومجه‌دن] آغاج چیلکی که ترکجه‌ده آقا (آهو طودی) دیرلر . شروبی غایتله نفیس ورایحه‌دار اولور .

اِزْمِهْرار [ع] پارلدامق : [ازمهرار نجوم ، ازمهرار قمر] § شدت شتا ، صوغوق زیاده اولمق : ازمهرار موسم § غضب ایله صورت آصمق ، اکشیتمك : ازمهرار وجه ، ازمهرار چهره .

اِزْمیل [ع] چکیچ § کسکین دمیر § سختیان کسه‌جك بیچاق . مأنوس دکلدر .

اِزْهاف [ع] تعجیده براقق § خیانت ایتمك § یلان سویله‌مك . قوللانیلماز .

اِزْهاق [ع] ابطال کبی محو ایتمك ، چیقاروب یوق ایتمك : ازهاق اصنام . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِزْیان [ع] دونانمق ، دونادلمق ، زینتلنمك : [ازیان سفائن ، سفینه‌نك ازیانی .] (اِزْیِنان) غایتله دونانمق معناسنی افاده ایدر ، استعمالنه احتیاج واردر . سوسلنمك مقامنده (تزین) وسوسله‌مك معناسنده (تزیین) زیاده قوللانیلیر .

اِساَئت [ع] کوتولك ایتمك ، فنالقده بولونمق ؛ ایلك معناسنه اولان (اِحْسان) ك ضدیدر . باشده‌کی همزه‌یی فتحه ایله اوقومق

یاکلشدر: [احسانه اساءتله مقابله ایله‌مك دنائتدر .] ، [بروجه بالا چورچیل قضیه‌سی ظهورنده « همراه بدزر هزن بیکانه بد تراست » مدلولنجه وادئ اساءتده اجنبی‌یه مسابقت — تصویر افعال — عاکف پاشا]

« ایله‌رم احسان اساءت ایدنه »
« سرفدا حقه اطاعت ایدنه »
(نحیفی)

«وجدانیدر اساءت فعلنده آدمك»
«دعواجیسی، شهودی، قوانینی، محاکمی»
(محمود اکرم »

اِسارْ | [ع] باغ ، بند ، صارغی ، نادراً قوللانیلمشدر .

اِسارَه | [ف] همزهٔ مفتوحه ایله‌ده تلفظی جائزدر. کوزاوجی ایله باقق، صوکره‌دن کورمك § جمعیت . ثروت ، سامان وانتظام معنالرنده قوللانیله بیلیر .

اِساغَه | [ع] بوغازدن برشیئ قولایلقله کچیرمك، قولای یوتلق : اساغهٔ طعام .

اِسالَه | [ع] آقیتمق ، آقیدلق : [اسالهٔ دموع = کوزیاشلری دوکمك ، بوکره انشا اولونان چشمه‌یه ماء لذیذ اساله‌سی]، [غزالینك « تهافة الفلاسفه » سی ده بونجه‌ده تمیق قلنمش بر رسالهٔ محاسن اساله‌درکه مؤخراً (قاضی ابو الولید المالکی) طرفندن کذلك « تهافت » اسمیله غزالینك تهافتنه مقابل برکتاب قلمه آلنمش — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] بومثالده کورلدیکی کبی اوبله خایده تعبیرینك بوس بتون ترکی الزمدر. [من بعد بوسواد عظیمده اثر امن وامان کوریله‌مه‌یه‌جکی وارستهٔ دلیل وکواهدر دیرك اسالهٔ دموع یأس وملال ایدرلر — روضة الکاملین]

اِسباخ | [ع] صوده یوزدرمك، یوزدیرلمك : اسباح اطفال، عجمینك اسباحی .

اِسْباغ | [ع] نقصان براقمه‌مق، تمام ایتمك، ایدلمك؛ اکثریا معنویانده قوللانیلیر: [اِسباغ وضوء = اعضای معروفه‌یی حقیله بیقایوب بولیله آبدست آلق . احسانك اسباغی موافق شان آدمیتدر .] ، [بهرهٔ آدمیت نیدوکندن آکاه اولمایانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر — توقات مکتوبی — کانی]

اِسبال | [ع] بوللاندیرمق ، بوللاندیرلق : [کوندرمك، کوندرلمك] مقامنده قوللانیلیر. معنای اصلیسنه نظراً ذی‌روح حقنده استعمالی لازم کلیر: [بوکره تعیین بیوریلان هیئت صحیه‌نك برآن اول جانب حجازه اسبالی، تحقیق ماده ایچون محلنه برمأمور اسبال ایدلدی ، باندرمه اسکله‌سنده موجود اولدیغی بیلدیریلن اغنامك همان درسعادته اسبالی .] ، [متهمین مرقومه آطنه‌یه اسبال اولندقدن صکره بونجه کدر ومشقت ایله وجوده کتورلمش اولان — آطنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسپاتی | [روجه‌دن] اویون کاغدلرینك سینکلی دینیلان

قسمی. بونك علامت مخصوصه‌سی صلیبه مشابه و سیاهدر.

اِسپارچِنَه [ایتالیانجه‌دن] کمیلرده ایکی طاقم خلاطی یان یانه برلشدیرمك، سورتونمه‌دن آشینماماق ایچون صاریلان ایپ وکندیر باغ § خلاطی تشکیل ایدن اوچ بوی بوکمه ایپ.

اِسپازموز [یونانیدن] اعصاب و عضلاتده حاصل اولان کرکینلك، تشنج، احتلاج یعنی بدنده‌کی اتلرك وسیکیرلرك کریلوب بوزوله‌رك تتره‌مه‌سی؛ اکثریا چوجقلرده دیش چیقارر ایکن ظهور ایدن «حواله» علتی.

اِسپاوُلی [ایتالیانجه‌دن] سفینه‌لرده قوللانیلان، کمیجیلرك استعمال ایتدکلری برنوع قالین حجیم.

اِسپاه [ف] سپاه کبی عسکر دیمکدر. بونك مخففی اولان (اِسپَه) کوبك معناسنده قوللانیلیر. بونلرك ایکیسنده‌ده پای فارسی یرینه بای عربی استعمالی جائزدر.

اِسپَرْ [ف] قالقان دیمکدر. ترکجه‌ده قوللانیلان (سپر) بونك مخففیدر.

اِسپَرَغم [ف] کل، ریحان، فسلکن. خصوصیله فسلکنك اك اعلاسنه «شاه اِسپرم» اطلاق اولونور § نظمده علی‌الاطلاق سبزه، یشیللك معناسنه قوللانیلیر.

(اِسپَرم)، (اِسپَرَهَم) طرزنده استعمالی و بعضا همزه‌نك اسقاطی جائزدر. عربلر «ضَیْمُران» دیرلر.

اِسپَرلُوس [ف] سرای، کاشانه، قوناق دیمکدر.

اِسپَرماچَت / **اِسپَرمَجَت** [لاتینجه‌دن Spermd-ceti] بالینه و قاشالو دینیلن بالغك یاغندن یاپیلان بیاض موم.

اِسپَکتُور [فرانسزجه‌دن] مفتش اصلی [inspecteur = انسپکتور] : اداره‌ٔ مخصوصه اسپکتورلغنه تعیین بیوریلان.

اِسپَلاتَه [ایتالیانجه‌دن] کوچوك کمی بارقه‌سی.

اِسپَند [ف] اوزرلك تخمی، اصابت عینی دفع ایچون آتشده یاقیلان نظر اوتی.

اِسپَنچیار [ایتالیانجه‌دن] اجزاجی، اجزای طبیه صاتان § اجزاخانه. لسانمزده [صیدله وصیدلانی] اجزاجیلق دیمك اولدیغندن (فن اسپنچیاری) یاخود (اجزای اسپنچیاریه) کبی تعبیرات غریبه‌یی قوللانمغه اصلا لزوم ومجبوریت یوقدر. «فنِ صیدله، اجزای صیدلیه، فن صیدلانی، اجزای صیدلانیه» تعبیراتی لسانی بوزمامق ایسته‌ینلر عندنده البته اوته‌کیلره ترجیح اولونور.

إِسْپَناخ إِسْپَنابج إِسْپابج | [ف] برنوع سبزه‌دركه لسانمزده «اسپاناق» دينير. چيچك قوتى حائز اولديغندن اكلى نافعدر.

إِسْپَنْديك | [روميجه‌دن] «له‌ورەك» دينيلن بالغك كوچوكى.

إِسْپَهْبَد إِسْفَهْبَد | [ف] حكمدار، سر عسكر، باشبوغ ديمكدر. بو لفظ (اصفهبد) صورتيله تعريب ايدلمشدر.

إِسْپيتاليا | [ايتاليانجه‌دن] خسته خانه، دارالتداوى، دارالشفا. لسانمزده اكثريا خرستيانلر طرفندن انشا و اداره اولونان خسته‌خانه‌لره اطلاق اولونور: روم اسپيتالياسى، يدى‌قله خارجنده كائن ارمنى اسپيتالياسى.

إِسْپيد | [ف] (سَفيد) كبى بياض، آق ديمكدر. (اسپيدكار) = قلايجى.

إِسْپيداج — ياخود — إِسْفيداج [معرّب] استوبج.

إِسْپير | [ايتاليانجه‌دن] حيوانه باقان اوشاق كه تركجه‌ده آت اوشاغى دينيلير. بونكله برابر سايس، آرابه‌جى، فيطونجى معنالرنده قوللانيلير:

«امان اسپير ياواش قوشدير»
(لا ادرى)

إِسْپيرطو | [لاتينجه‌دن] روح، جوهر، نبتى. مسكرات اعمال ايديلن روح. لسانمزده شراب وعرق كبى مشروباتده بولونان مادهٔ مسكره‌يه، كئولياته اطلاق اولونور: اوزوم اسپيرطوسى، اسپيرطو راقيسى.

إِسْپينوس | [روميجه‌دن] سرچه قدر اوفق برنوع قوش. كوكسيله صيرتنك تويلرى قومرال، قانادلرى صارى وبياض ايله سياه قاريشيق رنكليدر، قويروغى براز اوزونجه‌در.

إِسْتاتو | [فرانسزجه‌دن statue] طاش ومرمردن وياخود طونج وآغاجدن مصنوع وهرطرفى ايشلەنمش هيكل، نشانه. بو مثللو هيكللرك اكثريا طوپراقدن معمول وكوچك قطعه‌ده اولانلرينه (statuette استاتوئت) دينير: [حاصلى سز «ژوپيتر»ك هيكل معظمنى بكنميرسكز. بن «ونوز»ك استاتوسنه حيران اولورم. — پژمرده — اكرم]

إِسْتاتيسْتيق إِسْتاتيسْتيق | [فرانسزجه‌دن statistique] بر حكومتك، بر مملكتك، بر مملكتك نفوس، ثروت، تجارت، زراعت، صنايع، ادخالات، اخراجات، عدد سفائن واحوال سائره‌سنى طرز اجماليده قيد وتعيين ايتمك فنى § بو صورتله تنظيم ايدلمش اولان دفتر، جدول.

اِسْتاخ | [ف] آغاجدن هنوز
اِسْتاك | سوروب چیقان تازه فیلیز، بوداق. ایکنجیسی بالخاصه آصمه فیلیزی دیمکدر .

اِسْتارَه { [ف] همزه‌نك اسقاطیله (سِتارِه) صورتیله استعمالی معروفدر . معناسی یلدیز § شمسیه . کولکه‌لك § جدول دمیری § اوج تللی طنبوره ، بلغاری ، قاره دوزن دیدکلری ساز دیمکدر . لسانمزده اك زیاده یلدیز معناسنده قوللانیلیر .

اِسْتارَه { [ع] پرده ، زار § طرناغك اینجه دریسی .

اِسْتاسیُون { [station فرانسزجه دن] توقف ایده‌جك محل ، دمیر یولی موقفی ، شمن دوفرده یولجیلرك بنوب ایندکاری یر . § توقف ، طوریش .

اِسْتافیل { [رومجه‌دن] اوزوم دیمکدر . روم جماعتیله کثرت اختلاطی بولونان محلار اهالیٔ مسلمه‌سی بیننده زبانزددر .

اِسْتاقُوس { [یونانیدن] اصلی همزهٔ ممدوده ایله (آستاقوس) در . بر نوع دکز بوجکیدرکه بیوکی قرق سانتیمترو طوانده‌در . قابنار صوده حاشلاندقدن صوکره قابوقلری قیرمزی اولور . تی بیاض وهضمی بطیدر : استاقوس صلاته‌سی .

اِسْتالْیا { [ایتالیانجه‌دن] زمان توقف ، ایام آرام . بر سفینه حموله‌سنك تخلیه‌سی ویاخود سفینه‌یه اشیا تحمیلی ایچون تجار ایله سفائن قپودانلری آراسنده مقاوله‌نامه ایله تعیین اولونان اجرتسز مدته اطلاق اولونور .

اِسْتاوْرُوز { [رومجه‌دن] صلیب ، خاچ ، چارمیخ . خرستیانلرك علامت مخصوصهٔ دینیه‌سی : استاوروز چیقارمق = خرستیانلرك ال اشارتیله خاچ رسمی یاپمه‌لری . § بوغاز ایچنده بکاربکی قریه‌سی جوارنده برمحلك اسمی :

« قاچوب کیتدم استاوروزه برزمان »
(عزت ملا)

اِسْتاوْریت { [رومجه دن] ازمازیده مشابه واوستنده خاچ نشانی اولان برنوع بالقدر . استاوریتك بیوکنه (اورکینوز) ، کوچوکنه (قیراچه) دیرلر .

اِسْتامْپَه { [فرانسزجه دن] لسانمزده کتاب جلدلرینك اوزرلرینه باصیلان درلو درلو شکللره وقالاوه‌چه اورنکارینه اطلاق اولونور .

اِسْتِباحَه { [ع] مباح وحلال عد ایتمك ، ایدلنك § بر قومك جمله‌سنی استیصال صورتیله هلاك ایتمك : [استباحهٔ فحشیاتی استفتا کونه

مشایخ اسلامدن حائز رتبهٔ نعمانی اولان اولوالنهایه — شفیق نامه]

اِسْتِبْار { [ع] یوقلامق ، معاینه ایتمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِبَاق { [ع] یاریش ایتمك ، بربرینی کچمکه چالیشمق: استباق فارسان ، استباق دَراجه سواران .

اِسْتِبَانَه { [ع] ظاهر وعیان اولمق: استبانهٔ ازهار اشجار . کتابت رسمیه‌ده آشکار ، بللی اولمش معناسنده قوللانیلان « مُسْتَبَان » بوندن مشتقدر .

اِسْتِبْثَاث { [ع] برخبرك کشف وایضاحنی ایسته‌مك ؛ خبرك حقیقتنی آکلامغه چالیشمق . بعض لغت کتابلرنده بونك «استیثاث» طرزنده کوسترلمسی سهو وخطادر .

اِسْتِبْحَاث { [ع] برشیئك حقیقتنی آ کلامق ایچون کرکی کبی آراشدیرمق ، صورمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِبْحَار { [ع] دکز کبی کنیش ، نهایتسز اولمق ؛ معلومات کلیه کسب ایتمك: [فلانك علم کلامده استبحاری آشکاردر.] لسانمزده «تَبَحُّر» زیاده استعمال وفوق العاده علم وکمال صاحبی اولانه « مُتَبَحِّر» اطلاق اولونور.

اِسْتِبْدَاد { [ع] باشلی باشنه اولمق، مستقل بولونمق. [وقایهٔ شان وشوکت استقلال وا. تمبداد

امنیه‌لرینی ضامن ومتکفل اولدقلری — قونت نسلروده مکتوب — پرتو پاشا]

اِسْتِبْدَاع { [ع] برشیئ بدیع عد ایتمك . برشی نادیده عد ایدلمك § اصطلاحات شرعیه‌جه کاری کاملاً آلانه عائد اولمق اوزره برکیمسه‌دن سرمایه آلمق دیمکدر .

اِسْتِبْدَال { [ع] دکشدرمك ، دکشدیرلمك. اصطلاحات عسکریه‌دندر . مدت موظفه‌یی اکمال ایدوب مملکتنه اعاده‌سی لازمکلن نفراتك سلك عسکریدن چیقاریلوب یرلرینه افراد جدیده قونولمسنه اطلاق اولونور: [استبدال تذکره‌سی، استبدال افرادی.] بعضاً « مُسْتَبْدَل » معناسنده دخی قوللانیلیر : بونفر استبدال اوله‌جق. § بروقفی ملك ایله مبادله ایتمك .

اِسْتِبْرَاء { [ع] بری اولمق؛ اثر بولدن وجودی تمیزله‌مك قوروتمق : [شروط وضو وصلاتك بری ده استبرا واستنجادر.] اکثریا (استنجاء) ایله برلکده قوللانیلیر .

اِسْتَبْرَق { [معرب] اصلی فارسی « اِستوره » در. قالین دیبا ؛ ترکجه‌ده استوفه دیرلر. صیرمه وقلابدان ایله طوقونمش برنوع ذی قیمت حریر قماش . § اوقماشدن معمول ومزین اثواب .

اِسْتِبْشَار { [ع] بشارتلنمك، خیرلی خبر آلمق، مژده آلوب

سوینمك، مژده آلمق: [استبشار كیفیت، مواصلتكزك استبشاری] «مژده ویرمك» معناسنده قوللانیله‌ماز. [سالماً سلیمانیه‌یه مواصلت علیه‌لری . . . تاریخلی كرمنامهٔ رشادتپناهیلرندن استبشار اولنمغله موجب مزید ممنونیت اولمشدر — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِبْصار { [ع] بصیرتله باقمق، بر ماده‌یی مرتبهٔ وضوحه چیقارمق ایچون دوشونمك: استبصار كیفیت. نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِبْطاء { [ع] آغر حركت ایتمك، كجیكمك؛ استعمالی اندر: استبطای سیر وسفر.

اِسْتِبْطان { [ع] هرشیئك ادنیاتنه، ایچ یوزینه واقف اولمق: استبطان امور، استبطان احوال، استبطان مسائل.

اِسْتِبْعاد { [ع] اوزاق كورمك، اوزاق عد ایتمك، ممكن كورمه‌مك. معنویاتده قوللانیلیر: [«ادیب» كچینن بر آدمك لساننده اویله مستكره برسوز صدوری استبعاد اولونور.]، [صانع حكیمك عنایاتندن روح حیوانی‌یه دخی میل محاسن كبی بعض خواص احسان ایتمش اولمسی استبعاد اولنه‌ماز — محبت — كمال]

«زمانه كورمدیكی راحته ایرشدی بوله»
«ایدرسه فرط صفادن وقوعن استبعاد»
(نفعی)

اِسْتِبْقاء { [ع] برشیئك باقی وبرقرار اولمه‌سنی ایسته‌مك، دائم اولمه‌سی ایسته‌نلك: [استبقای توجهات، استبقای اقبال، التفاتكزك استبقاسی.] «باقی قیلمق» معناسنده قوللانیله‌ماز.

اِسْتِبْوار { [ع] غضبلانمق؛ فزع وانین ایتمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِسْتِبْهاج { [ع] آدمك سرور وشادمانی ایله یوزی كولمك: [قافلهٔ حجاج كمال استبهاج ایله استقبال اولنوب ..] آز قوللانیلیر.

اِسْتِتابَه { [ع] توبه ایتدیرمك، توبه طلب ایتمك. نادراً قوللانیلیر: استتابهٔ آثم، استتابهٔ شقی.

اِسْتِتار { [ع] كیزلنمك، اورتونمك: [غشاوهٔ كذب ایله استتار حقیقت محالدر.]، [آره‌دن براز مدت مرور ایله شمع نورانیٔ نهار ماورای دامن غربده استتار ایله‌دی — امریقاده بركیجه — اكرم]

بو اكثریا معنویاتده، «اِخْتِفا» بالعكس مادیاتده قوللانیلیر. «تستّر» بونك مقامنده استعمال اولونه‌ماز.

«امكانی یوق استتار عشقك»
«درمانی كبی نزار عشقك»
(معلم ناجی)

«دكل اوطه اشكنبه‌دن برفنار»
«قلنمشدی كاغد ایله استتار»
(عزت ملا)

اِسْتِتارَه { [ع] اورتولنه‌جك، پرده‌لنه‌جك شی دیمكدر.

اِسْتِثْال [ع] پرپری آردنجه چیقمق، کوزیاشی اینجو کبی دوکولمك : استثال دموع . قوللانیله بیلور .

اِسْتِتْمام [ع] تام اولمه‌سنی ایسته‌مك، اتمامی ایسته‌مك : [استتمام الطاف الهیه ، موفقیاتکزك استتمامی .] «اتمام» معناسنده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِثابَه [ع] اجر وثواب قازانمغی ایسته‌مك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِسْتِثارَه [ع] توزوتمق ، توز صاوورمق § فتنه وفساد قوپارمق . قوللانیلماز .

اِسْتِثْقال [ع] ثقیل کورمك ، ثقیل عد ایدلمك ؛ یوز ویرمه‌مك ، یوز ویرلمه‌مك : [اصحاب حاجتی استثقال موافق ادب وکال دکلدر ، ارباب ازعاجك استثقالی .]
«کاسه‌لیسان بری برینی ایدر استثقال»
(حاذق قدیم)

«گاه احبابی زیارت ایله»
«لیك اطوارینه دقت ایله»
«کوره‌جك شائبهٔ استثقال»
«قالقه کورطورمه اوتورمه فی الحال»
(وهبی)

اِسْتِثْناء [ع] آییرمق ، آییرلمق ؛ قاعده واصولدن خارج طوتمق ، طوتلمق : [قرانتنه اصولی بلا استثنا هر یولجی حقنده اجرا اولونور .] § شاذ : بو اصولك استثناسی یوقدر . [بیوکلکده فوقنده عرش آرای استعلای استثنادر . — پژمرده اکرم] ، [او پادشاه حکمتپناه که عموم تبعه‌سنی بلا استثنا اولادی کبی سویيور — نطق رسمی — سری پاشا]
«حکم استثنا خوش ایتدی دهان خواهشم»
«کام دنیادن دکل مقصود عقبادن بیله»
(شهری)

اِسْتِثْناآت [ع] جمع . اصولدن خارج طوتیلانلر : استثناآت قواعد فنیه .

اِسْتِثْنائی [ع] استثنایه منسوب : قیاس استثنائی ، امور استثنائیه . [نهایت سائر یرلرده خدمت فعلیه بش سنه ایسه‌ده بوسنه‌ده اوچ سنه اولمق کبی بعض احوال استثنائیه ایله — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْتِجابَت / **اِسْتِجابَه** [ع] قبول : استجابت نیاز . «اجابت» دها چوق قوللانیلیر .

اِسْتِجادَه [ع] جود وکرم طلب ایتمك ، نادراً قوللانیلمشدر . استجادهٔ فقرا ، استجادهٔ عجزه .

اِسْتِجارَه [ع] «اِسْتِجار» ه باق .

اِسْتِجازَه [ع] اذن ، رخصت ایسته‌مك : [برمأمور دائما آمرندن استجازه ایتمه‌دکجه محل مأموریتندن صاووشوب کیتمه‌مه‌لیدر .]

اِسْتِجْبار [ع] زوره براقمق ؛ جبر کوسترمك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِجْلاٰبْ { [ع] جلب ایتمك ، چكمك ، چكلمك.
«اكثریا معنویاتده قوللانیلیر : [استجلاب دعوات خیریه ، دعواتك استجلابی .] «جلب» مقامنده قوللانیله‌ماز .

« نیجه حكمتلر ایلر استجلاب »
« ایكیسندن دخی اولوا الالباب »
(معلم ناجی)

[جمله‌دن دعوات خیریه استجلابنه بذل ماحصل مقدرت ایله‌مك اوزره ولی التوفیق اولان الله ذوالجلال ایله عهد ومیثاق ایله‌رم — نطق — سری پاشا]

اِسْتِجْوٰابْ { [ع] سوٴالتمك، افاده آلمق، آلنمق : [وقعهٔ جنائیه‌یی مشاهده ایدنلرك جمله‌سی مستنطق معرفتیله استجواب اولوندی، شاهدلرك استجوابی]

اِسْتِجْهٰالْ { [ع] جاهل عد ایتمك ، ایدلمك . معناسی استحقاری‌یی حاویدر. «تجهیل» بومقامده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِحٰاءْ { [ع] تراش ایتمك ، ایتدیرمك. قوللانیلماز .

اِسْتِحٰاثَه { [ع] طوپراغی قاریشد- یروب ایچنده بر شی آرامق § برشیٴ تحریك ایله طاغتمق ، برشی طاغیله‌جق حاله كلمك . زیرترابده بعض اجساد واجسامك طاغیله‌جق صورتده یوموشاق طاش كبی برحاله كلمه‌سی معناسنده اصطلاح فنیدر.

اِسْتِحٰالَه { [ع] امكانسزلق ، محال اولمش . لسانعزده الیوم «برحالدن دیكرحاله كیرمك» معناسنده استعمال اولونه‌ماز: [ثانیاً امر تحصیلی تصعیب ایدر وبلكه درجهٔ استحاله‌یه واردیرر — عریضه — سری پاشا] ، [ایمدی احتمال كه حاكم عقلك ادراكنك وراسنده بر باشقه حاكم دها واردركه ظاهر اوله‌جق اولورسه حاكم عقلك بالضروره بنی تكذیب ایتدیكی كبی اوده عقلی تكذیب ایدر. بویله برحاكمك ظاهر اولمه‌سی آنك استحاله‌سنه یعنی محال ونا موجود اولمسنه دلالت ایتمز — مشاهیر اسلام — امام غزالی — حمید وهبی]

اِسْتِحْبٰابْ { [ع] برشیٴ ایی عد ایتمك : [طعامی یاواش یاواش یمك استحباب اولونور .] ، [بناءً علیه بحث تحابّ ، علی وجه الاستحباب قصر وایجاز ایله اولبابده خلاصهٔ كلام ، بووجه ایله مسكی الختام قیلندی — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِحْبٰاباً { [ع] مستحب اوله‌رق، [ایی عد ایدیله‌رك اوقات خمسه‌ده استحباباً تجدید وضو اولونور .]

اِسْتِحْسٰانْ { [ع] كوزل كورمك، كورولمك ؛ بكنمك بكنلمك : [بو یولده حركتی هركس استحسان ایدر، حسن حركتك استحسانی طبیعی‌در] ، [بوكون بیله جهانی حیران ایدن اوجاستك وارث صحیحی

اولدیغکزی منظور نظر استحسانمز اولان شو انتظام عسکریکز اثبات ایدر — سری پاشا]

« بو شهید دم خروشانم که کوش جانمه »
« روح بخیادن کلیر آواز استحسان هنوز »
(معلم ناجی)

« محفل وصفکده استحسان ایدرسك یانی »
« طبعمه دینسه روا حسّان دور روزکار »
(نظیم)

« کوررم هر قصیده سوبله دکجه هر بریسندن »
« هم استحسان و هم احسان و هم لطف فراوانی »
(نفعی)

اِسْتِحْساناً [ع] استحسان اولونه رق، کوزل عد ایدیله رك : [بو آدمك غیرتی استحساناً هرنه یاپلسه آزدر — سری پاشا]

اِسْتِحْصادْ [ع] اکینك بچلمك زمانی کلمك . معانیٔ سائره سی قوللانیلماز .

اِسْتِحْصالْ [ع] حاصل قیلمق ، حصوله کتیرمك ؛ الده ایتمك، ایدلمك: [استحصال مساعده، رخصت رسمیه استحصالیله ، مقصدك استحصالی، برتوصیه نامه استحصالی.] « تحصیل » ایله بینلرنده کی فرق معنایه وموقع استعماللرینه دقت اولونمه لی . مثلا « تحصیل فنون » مقامنده « استحصال فنون » دینیله مز : [اولا حفظ حیات لوازمنی استحصال ایتدکدن صکره تشکیل روابط مدنیت وتزیید وسائط رفاهیت امرنده بدیعه نمای کمال اولمغه باشلامش — تصویر افکار — کمال]

« آدمی آدم ایدن معرفت وصنعتدر »
« آنجق آنلرله سعادت ایدیلیر استحصال »
(معلم ناجی)

اِسْتِحْصانْ [ع] محکم بر قلعه یه ، مستحکم بر محله قاپانوب مدافعه ایتمك ، قارشی قویمق . لسانمزده « تحصّن » زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِحْضارْ [ع] حاضر ایتمك ، ایدلمك : [سپارش اولونان اشیانك همان استحضاری ، کویلی قیزینك استحضار ایتدیکی طعامی کمال اشتها ایله ییدی] .

« اوقویوب سوز درون پاره روشن قیلمغه »
« ایله دی بو شعر آتشباری استحضار شمع »
(ریاضی)

« ایکی آهن کمی ترسانه ده یاپدیردی ازجمله »
« ایدوب اسبابن استحضار اقدام فراوانی »
(لا)

[اوچنجی صنف ایچون بو قسم وجوده کتیرلدیکی کبی دردنجی صنفه عائد اولان قسمك اکثر مندرجاتی انتخاب واستحضار اولندیغی جهتله — اقتطاف — محمد عطا]

§ برشیء خاطره کتیرمك، برشی خاطره کتیرلمك: [تتبعاتی زیاده بولونانك استحضاری ده چوق اولور ، خواجه مسئله یی استحضار ایده مدی ، مسئله نك استحضاری.] « مُسْتَحْضَرات » ده بو معناده قوللانیلیر . مثلا « فلانك علم کلامده

مستحضراتی چوقدر » دینیلیر . بونك
جمعی اولان « اِستحضارات » نادراً
استعمال اولونور .

اِسْتِحْفاظ { [ع] صاقینمق، صاقینلق؛ محافظه ایتمك، ایدلمك.
بوندن زیاده « تحفّظ » قوللانیلیر .
اصطلاحات عسکریه‌دن بولونان [مستحفظ]
بوندن مشتقدر .

اِسْتِحْقار { [ع] خوار وحقیر کورمك ، کورلمك :
[فقرایی استحقار ایدن البته دوچار
صدمهٔ حقارت اولور ، عالمده ادیب
اولان کیمسه‌یی استحقار ایتمز] (تحقیر)
معناجه بوندن و (اِحتقار) دن
قوتلیدر. [ابتلای حقیقت ، استحقار
منفعت کبی مکارم دفعةً بروجدانك
پرورده ایده‌جکی حسیات عادیه‌دن دکل
— مقدمه — کمال]

« طوتالم آرایه‌رق بولمشم آنی اما »
« یاقبول قیلمایوب ایلرسه ندرم استحقار »
(ندیم)

اِسْتِحْقاق { [ع] حق قازانمق ، حقلی اولمق، برسببله
وبرصورتله لیاقتلی بولونمق : [او
آدمك استحقاقی جمله‌جه مسلمدر ،
استحقاقه نسبتله بونعمت بکا چوقدر ،
التی آیلق استحقاق بولوندیغی قیداً تبین
ایتدی .] بالارث والاستحقاق =
باباذن قالمق ولیاقتی بولونمق صورتیله.
ستعداد واستحقاق تکرم دعواسی
قیلارکن وکندوسنی اکثر ارباب
استحقاقدن مقدم بیلورکن — فضولی —
نشانجی محمد پاشایه مکتوب] ، [ادیب
عنوانه استحقاق ادبله‌در — اکرم]

« اولدی اول سید با استحقاق »
« اکرم الخلق وکریم الاخلاق »
(خاقانی)

« اموری اهل استحقاقه تفویض ایتدیکندندر »
« که هر برایشده دائم مظهر توفیق سبحاندر »
(لا)

اِسْتِحْکام { [ع] متانت، رصانت؛ طایانقلی، قوتلی اولمه:
[سایهٔ شاهانه‌ده بحر سفید بوغازینه
مرتبهٔ لازمه‌ده استحکام ویرلدی]
§ دشمنه قارشی قومق ایچون فن
حربك تعریفاتنه توفیقاً طوپراق ،
طاش ، دمیر ایله یاپیلان سپر :
[استحکام اوزرینه هجوم ایدن عسکرك
حرکات دلیرانه‌سی.]

« شدت قهرك ایله لرزه‌یه کلدی دشمن »
« قوت عدلك ایله بولدی جهان استحکام »
(جوری)

« ویرمك ایسترسه‌ك جهانده نام ماننده نکین »
« مرکزنده کوستر استحکام مانند نکین »
(حامی)

« که بوله بردخی ارکان امور استحکام »
(نابی)

« بیخ سیلاب خروشانك آراسنده قضا »
« آشتی سدینه ویردی نه کوزل استحکام »
(وله)

« ویرمکه سوزلرینه استحکام »
(وهبی)

اِسْتِحْكامات { [ع] جمع. بالاده كوستريلن صورتده يابلمش اولان سپرلر : [استحكامات موقته ، استحكامات جسيمه ، استحكامات خفيفه .] اصطلاحات عسكريه دندر .

اِسْتِحْلاب { [ع] صاغمق. صاغلمق: [استحلاب لبن ، لبنك استحلابى .] مأنوس دكلدر .

اِسْتِحْلال { [ع] حلال ايدلمه سنى ايستەمك ، حلال ايدلمه سى ايستەنلمك: [استحلال حقوق ، حقوقك استحلالى .] § برشئ حلال عد ايتمك . جائز كورمك: [استحلال حرام موجب كفردر .]

اِسْتِحْماء { [ع] حمايت آرامق ، حمايه طلب ايتمك : استحماى اشقيا . لسانمزده نادراً قوللانيلير .

اِسْتِحْمال { [ع] يوكلتمك ، يوكلدلمك . بو معناده « تحميل » زياده قوللانيلير . § حمل وحواله ايتمك ، ايدلمك : [استحمال امور] بو معناده نادراً قوللانيلير .

اِسْتِحْمام { [ع] صيجاق صو ايله ييقانمق : [يالوه قاپليجه سنده استحمام ايله شفاياب اولدى ، توصيهٔ اطبا ايله هفته ده بركره استحمام ايدييور .]

«بردها خانه يه عزم ايله منزآندن آچيلير»
«اقتضا ايلر ايسه هانكيسنه استحمام»
(نابى)

اِسْتِحْواذ { [ع] غالب ومظفر اولمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِحْياء { [ع] اوتانمق . چركين وفنا كوريله جك . تعييب ايديله جك اوضاع وحركاتدن چكينمك : [بو سوزى سويله مكدن استحيا ايدرم] . § لسانمزده عربيده اولديغى كبى اولديرمه يوب ديرى براقمق معناسنده قوللانيلديغى كورلمه مشدر .

« ابن عباس ديراول خاص خدا »
« كوكلمكه ايلر ايدئ استحيا »
(خاقانى)

«بودكلو نعمت معلومه ومجهوله دن صوكره»
«ايدرتقديردن بسط شكايت ايتمز استحيا»
(نابى)

اِسْتِخاره { [ع] « تفأل » يعنى برشى ايچون خيرى دكلى نيتيله صورت مخصوصه ده رؤيايه ياتمق: [استخاره ايتدى ، استخاره سى اويمدى .]

اِسْتِخْبار { [ع] خبر آلمق ، خبر آلنمق : [فلانك كريده كيده جكنى استخبار ايتدم .] ، [اجرا اولونه جق رسم كشادده حاضر بولونمق اوزره حدوده قريب محلده بولونديغى استخبار اولونان ولايت جليله لرى مكتوبجيسى — مكتوب سرى پاشا]

اِسْتِخْبارات { [ع] جمع . آلنان خبرلر : استخباراته نظراً بوسنه افيون محصولاتى بركتليدر .

اِسْتِخْدامْ { [ع] ایشده قوللانمق، قوللانلق : بواکثریا ذی روح، خصوصیله اشخاص حقنده قوللانیلیر . اشیاده (استعمال) معروفدر : [معارف مدیرلکنده استخدام اولونیور ، محاسبه قلمنده استخدام اولونیور ، شمدی یه قدر برچوق مأموریتلرده استخدام قیلنمشدر ، شفره مأموریتنده استخدامی .] ، [فیل ذکی برحیواندر هندلیلر استخدام ایدرلر — اقتطاف — محمدعطا] ، [برق کبی دنیایی یاقوب ییقمق لوازمندن بواونان بربلیه یی تلغرافده او استخدام ایله یور — نفوس مقاله سی — کمال] عربیده اولدیغی کبی خدمتکار ایستمه مك معناسنده قوللانیلماز .

«ایله سه تقویت حکمی اکر بر کاهی»
«صرصره سدسدید اولمق ایچون استخدام»
(جوری)
« ایدرم قوهٔ قدسیهٔ افکارمله »
« جند ارواح رجال سخنی استخدام »
(نفعی)

اِسْتِخْراجْ { [ع] چیقارمق ، چیقارلمق . اکثریا معقولاتده استعمال اولونور . [بعض کتب عتیقه دن استخراج معنا ایله مك پك مشکلدر ، شوعباره دن معنا استخراجی] ، [ذاتاً استخراج اولنان حزایاده فکر اکلندیره جك ویا کندینی وجدانه سودیره جك شیلر اولمدیغندن — جمل منتخبه — کمال] ، [اساطیر سلف قوتیله اعماق وجدانندن استخراج حقایقه چالیشمقده ایکن — کمال]

« آکلاشیلماز عونیا رمز حروف کائنات »
« نسخهٔ عالمدن استخراج معنا ممتنع »
(عونی)
«عجب ذهنمدن استخراج ایدوب اشعار حالنده»
«آلیر فکرم بنم کندی کبی آزاد ایدر برقوش»
(لا)
«بوعالم برکتاب حکمت اندوز حقایقدر»
«مآلن هرکیم استخراج ایدرسه آفرین بادا»
(نابی)

اِسْتِخْراجاتْ { [ع] جمع . اکثریا کواکبدن احکام چیقارمق ، اوصورتله چیقاریلان احکام معناسنده قوللانیلیر . بعضاً مفردینك دلالت ایتدیکی معناده دخی استعمال اولونور : استخراجات فلکیه ، استخراجات عالمانه .

اِسْتِخْفاءْ { [ع] کیزلنمك ، صاقلانمق : [اثنای اغتشاشاتده استخفا ایتدیکی .] لسانمزده بو معناده (اختفا) دها چوق قوللانیلیر .

اِسْتِخْفافْ { [ع] صایمامق ، اکلنمك ؛ خفیف و آشاغی کورمك ، کورلمك : [عالم عاملك استخفافی شرعاً ممنوعدر ، انسان کامل کیمسه یی استخفاف ایتمز .] ، [بتون انسانلری و بلکه عموم ذی روحی حیران تجلیسی ایدن حس حاکم عشق وسودایی ده استخفاف وتحقیر ایدرسکز . اویله ایسه صنعت سوداسندنده فارغ

اولكز — بزمرده — اكرم] ، [نفرت لذائذ ، استخفاف حيات كبي هر بري بر قهرمانه سرمايهٔ افتخار اوله جق بر چوق مزيات جليله‌يي جامع اولمغله برابر — محاكمهٔ تاريخيه — كمال]

اِسْتِحْلاب { [ع] طيرمالامق : [كدينك استحلابندن قورقان آدم البته يانته كلمه‌سني ايسته‌مز .] استعمالي معروف دكلدر .

اِسْتِخْلاص { [ع] قورتارمق ، قورتارلمق : [مزلقهٔ سفالتدن نفسني استخلاص ايتدي ، زواللي چوجغك استخلاصي .] « تَخْليص » بوندن زياده قوللانيلير . عربيده اولديغي كبي برشيئي نفسنه حصر و تخصيص قيلمق معناسنده قوللانيلماز .

اِسْتِخْلاف { [ع] بر ذاتي كندي مقامنه ، يرينه كچيرمك واو صورتله كچيرلمك : [شيخ افندي مريداندن فلاني استخلاف ايتدي ، اوآدمك استخلافي] ، [اخلافنه ادبيانه بر اثر براقانلر ، ماهيت انسانيه‌سني حيات ابديه ايله انسانيته خدمت ايچون استخلاف ايتمش اوليور — كمال] ، [برنجي افتاده‌سني استخلاف ايدن ضعف اجرتله قورتولدي — احمد راسم]

اِسْتِداء { [ع] ال اوزاتمق . معروف دكلدر .

اِسْتِداد { [ع] طوغريلق ، چاربيق اولمامق : [استداد قد ، استداد يد ، استداد نهال ، استداد ساعد .] بو صورتله استعمال اولونه بيليرسه ده عربيده اولديغي كبي دليك طيقامق ، قاپامق معناسنده قوللانيلماز .

اِسْتِداره { [ع] يووارلاق ، دكيرمي اولمق ، دكيرمي‌لنمك : [استدارهٔ قمر ، حركت استداريه .] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِدامه { [ع] برشيئك دوامني طلب ، بقاسني نياز ايتمك : [استدامهٔ عمر ، استدامهٔ اقبال ، استدامهٔ عافيت] § بو كسلمك ايچون دونه دونه اوچق معناسنه ده كليرايسه ده بو صورتله استعمالي اندردر : استدامهٔ غراب . برنجي معنايه كوره « اِسْتِبْقا » ايله فرقي يوق كبيدر .

اِسْتِدانه { [ع] بورج ، اودنج آلمق ، آلنمق : [تسهيلات صندوغندن استدانه ايتديكي اقچه‌يي كاملاً تأديه ايتمه‌دكجه ، مبالغ مذكوره‌نك استدانه‌سي] « اِسْتِقْراض » دها زياده قوللانيلير .

اِسْتِدْبار { [ع] آرقه چويرمك ، يوزدوندرمك : [عثمانيانك مهاجات شديده‌سنه طايانامايان دشمن استدبار ايله اختيار فرار ايلدي ، استدبار اعدا .] نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِدْراج { [ع] درجه درجه صعود و ترقي ، آهسته آهسته ايلرولمك . قرآن كريمده وارد

اولان بر آیت جلیله‌نك مداولنجه عبد
مظهر نعمت واحسان آلهی اولدقجه شکر
وتوبه واستغفار ایتمه‌یوب وجناب حقك،
کندی صحت واقبال ورفاه حالنی تزیید
ایتمکده بولوندیغنی تفکر ایلمه‌یوب
جرم وکناهنی تجدیدایله غضب وعذاب
آلهی‌یه درجه درجه متقرب و مستحق
اولمق دیمکدر. لسانمزده ایشته بوصورتله
یعنی نامستحق، عاصی ایکن قدر وطالعك
مساعده‌سنه مظهریت معناسنده مستعملدر:
[وکار سازیٔ رواج استدراج ایله
سرمایهٔ کار وکردارندن نفسنده هرکز
ضرر وزیان کورمه‌یوب — تصویر
افعال — عاکف پاشا]

«بونه سردر نه‌توکنمز بونك استدارجی»
(نفعی)

[استدراجی اویغون ، استدراجی
آچیق] تعبیرلری طالعك ، قدرك ،
اویغونلغنی بیان ایدر . جرم وشر
اصحابنك مساعدهٔ احوالنی ذکرایچون
قوللانیلیر .

اِسْتِدراجِ حَرارَتْ = عملیات کیمیویه‌ده
آتشك درجات لازمه‌یه وارمه‌سی .
لسانمزده عربیده اولدیغی کبی معانیٔ
سائره‌ده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِدْراكْ { [ع] طلب ادراك ، تفهم ؛ آکلامق
ایسته‌مك . نادراً قوللانیلیر. [اسرار
طبیعی ادراك وخفانای معرفتی استدراکه
صرف ایتدیکی اقدامات فوق‌الماده
سایه‌سنده — معارف — کمال]

اِسْتِدْعاء { [ع] برشیٔ رجا وتواضع ایله ایسته‌مك، مقامات
رسمیه‌یه مراجعت وعرض حال ایله طلب
ایتمك: [توجهکاران فلکزدکان طرفندن
مرحوم معصوم حقنده استدعای رحمت
رحمانه — حسب الابوّه — وسیله
بولمقدر — پژمرده — اکرم] §
عرضحال، نیازنامه. « استدعانامه »ده
دینیله‌بیلیر : [عفو عالیکزی استدعا
ایدرز ، فلانك استدعاسی اوزرینه
اجرا قیلنان تحقیقات] ، [مذکور
استدعانامه‌لر اوزرینه ماردین متصرفلغنه
یازیلان ایکی قطعه تحریرات لفاً ارسال
قلندی — مکتوب — سری پاشا] ،
[اقسام سائره‌نك‌ده اکمالی ایچون جناب
رب مستعاندن استدعای موفقیت ایدرو —
اقتطاف — عطا]

«عرضحال ایسته‌رمی الطافك قبول حاجته»
«مقتضای همتك محتاج استدعامیدر»
(عونی)

اِسْتِدْلالْ { [ع] دلیل کتیرمك : [بو بحثده [النظافة
من الایمان] حدیث شریفنی استدلال ایتدی.
§ دلیل وبرهان واسطه‌سیله آکلامق:
[حکمتی تجربه واستدلال اوزرینه
تأسیس ایتدکدن صکره ، مدنیت طریق
ترقیسنده بر بشقه شوق وشتاب ایله
یول آلمغه باشلامشدر — عبرت غزته‌سی —
کمال] ، [برقطره بیك عمانك وجودینه
مدار استدلال اولمازمی ؟ — اکرم]

«سوز تمام اولدی قولاف وسعی ای نفعی»
«اهل دل طبعمکی شمر کن ایدر استدلال»
« نفعی »

« لطف اخوان ایله وزن حال ایت »
« آنلرك رتبه‌سنی استدلال ایت »
(خیریهٔ نابی)

« بو بیوکلك کورینور هر اثر خیرنده »
« کندی عاوینی آندن اولونور استدلال »
(معلم ناجی)

اِسْتِدْلَالاً { [ع] استدلال صورتیله، دلیل کتیره‌رك : [آثار مطبوعه‌سندن بعض فقراتی استدلالاً ایراد ایتمکله] ، [مثلا چینده حکما کوررکه مصنوعاتدن استدلالاً برصانع حکیمك واجب الوجود اولدیغنه اعتقاد ایدرلر — اونده — کمال]

اِسْتِدْلَالَاتْ { [ع] جمع . برشیدن چیقاریلان صوك حکم، بر کلامدن آکلاشیلان نتیجهٔ معنا § او صورتله اولان حکملر ، معنالر : استدلالات شرعیه، استدلالات عقلیه، استدلالات سقیمه، استدلالات معتزله. [نفعی نك استانبوله تاریخ ورودینی کشفه چالشمق ایچون برطاقم استدلالات دور ادوره دوشولدیکنه اعتراض اولونماسون — کتبخانهٔ ابو الضیا — نفعی] ، [دائما زمان ومکان ایله اوغراشیر ، هرکسك حد حقوق ، وسعت وظائفنی کوسترمکه چالیشیر . استدلالاتی براصل مجرده ارجاع ایتمکله برابر انسانیتك ماضی وحالده مشهود اولان اطواری اوزرینه حاصل اولان تجاربدن استنباط ایلر — کمال]

اِسْتِذْکَارْ { [ع] خاطره کتیرمك، کتیرلمك : [یاد ماضی کبی استذکار ماضی‌ده دینیلیر] ، [او آدمدن کوردیکم ایلکك استذکاری بنجه بر بورجدر .] § ازبر ایتمك ، ایدلمك : [استذکار دروس ، درسك استذکاری .] برنجی معناده (تَذَکُّر) ده قوللانیلیر .

اِسْتِذْلَالْ { [ع] ذلیل کورمك ، کورلمك ؛ حقیر عد ایتمك ، ایدلمك : [استذلال دنیا ، استذلال ثروت .]

اِسْتِذْمَامْ { [ع] فنا وچرکین ایش ایشله‌مك، ذم وتقبیح اولونه‌جق حال وحرکتده بولونمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِرَابَه { [ع] برآدمدن سوءظنی موجب اوله‌جق برحال وطور کورمکله شبهه‌یه دوشمك . الفاظ معروفه ومستعمله‌دن دکلدر .

اِسْتِرَاحَتْ { [ع] دیکلنمك ، راحتلنمك ، راحت بولمق : [ازجمله بر بهار صباحی لیلای طبیعتك خواب استراحتدن یاواش یاواش بیدار اولوبده جهانه مخمورانه ومتبسمانه نکاه انداز انشراح اولیشی — پژمرده — اکرم] ، [اورمانده اودون کسمکله اوغراشدیغی مدتجه هنوز ممه‌ده اولان برچوجغی برکنارده

چالیلردن ترتیب ایتدیکی خوابگاه استراحته یاتیرردی — شفقت مادرانه — مترجمی : محمد عطا] :

«سنکچون خواب راحت چشم کریانمله دشمندر»
«بساط استراحت جسم سوزانمله دشمندر»
(نابی)

« دوشونمه افندی عنایت بیور »
« نه وار حقه شکر استراحت بیور »
« عزت ملا »

اِستراق { [ع] چالمق ، چالنمق : استراق اشیا، استراق حوادث ، استراق مضامین ، اموالك استراق . [معنی شکن بیك درلو تغییرات ایله استراق ایدوب ده آدینی نظیره قویمق برهان عرفان اولورسه آکا نه دیه لم — مکتوب — کمال]

« استراق سمعه قیلدقجه هجوم »
« آنلری دفع ایلدی کوکدن رجوم »
(عبیدی)

اِستراَلیَه { [ایتالیانجه دن] کمی اصطلاحاتندندر یلکن سرنلرینك اوجلرنده کی اورغانلردر که آنلر ایله سرنلری کروب قاصمق وبریاندن اوته طرفه دوندورمك ممکن اولور .

اِستِرباح { [ع] ربحه ویرمك ، فائضه یاتیرمق ، معامله ده ایشلتمك ؛ بر مبلغی فائض ایله آرتیرمق ایچون معامله ده بولوندیرمق ، بولوندیرلمق : [استرباح مبالغ ، ایتام صندوغنده موجود مبالغك استرباحی .]

اِسترجاء { [ع - مولداتدن] نیاز ایتمك ، یالوارمق . «ایتمك» ماده سیله قوللانیلیر : [بیچاره یه لطف واحسان ایتمه کزی استرجا ایدرز .]

اِسترجاع { [ع] برمصیبت وکدر حلول ایتدیکی زمان [انا الله وانا الیه راجعون] آیتنی ذکر ایتمك، توکلده بولونمه؛ بونك معناسی « بز اللهك قولی یز وبز اللهه رجوع ایده جکز . » دیمکدر . ایشته بو مناسبتله اهل میت بو آیت ایله تعزیه اولونور . بر جنازه کوریلنجه استرجاع ایتمکدن مقصد یعنی جمله مز بویولده کیده جکز ، بوکا آجیمیوب راضی اولمق لازمدر دیه مصیبت زده و ماتم دیده اولان کیمسه یه تسلیت ویرمکدر .

«هدفدن تیرك استرجاعی تمرنسزلکندندر»
(یسری)

اِسترحام { [ع] نیاز مرحمت ، یالوارش : [تزیید مقدار معاشنی استرحام ایدیور .]

[اجرای ایجابی خصوصنه مساعده ٔ لطفعاده ٔ جناب نظار تپناهیلرینك بی دریغ وسزاوار بیورلمسنی بالخاصه نیاز واسترحام ایلرم — عریضه — سری پاشا]

« اولدر رقت پذیر آوازی برطور حزین باغلار »
« بنم بونسودیکمدن صانکه استرحام ایدر بلبل »
(پژمرده — اکرم)

استرحامنامه = طلب مرحمتی حاوی مکتوب . جمعی [اِسترحامات] در : استرحامات فقیرانه .

اِسْتِرْخاء { [ع] كوشه‌مك ، كوشك اولمق : [استرخاى عضلات .]

اِسْتِرْخاص { [ع] برشئ اوجوز كورمك ، برشى اوجوز كورلمك : [استرخاص متاع ، امتعه‌نك استرخاصى .] نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِسْتِرْداد { [ع] كرى آلمق ، آلنمق : [عاريةً ويريلن شيئك استردادى طبيعيدر ، فلانجه‌يه امانةً براقديغى مبالغى كاملاً استرداد ايتدى ، استرداد اموال] ، [بناءً عليه تام آلديغى معاشك نصفنى استرداد ايچون ولايت مشار اليهايه يازلمش ايسه‌ده — مكتوب — سرى پاشا]

«ايكى الماس دكلدر حرم خاصنده»
«جبرئيلك كوزى قالمش ايده‌مز استرداد»
(نعت شريف — نابى)

اِسْتِرْذال { [ع] باياغى كورمك ، رذيل عد ايتمك ، ايدلمك : استرذال دنيا ، استرذال طفيلى ، استرذال رياكار . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِرْزاق { [ع] نفقه ، رزق تحصيلنه چالشمق : [جهانده هركسك بر صورتله صرف مساعى ايله‌مه‌سى مجرد استرزاق مجبوريتندن منبعثدر .]

اِسْتِرْشاء { [ع] برايشى كورمك ايچون هرنه نام ايله اولورسه اولسون برشى ايسته‌مك : [استرشا نقلاً ، عقلاً مذموم اولان افعال منهيه‌دندر .]

اِسْتِرْشاد { [ع] هدايت ايسته‌مك ، حق بولنه كيتمك ايسته‌مك : [عالمده كيمى ارشاد ، كيمى استرشاد ايدر .]

«مرشد حق بيلمزوار نرده استرشاد ايدن؟»

اِسْتِرْفاد { [ع] ياردیم طلب ايتمك معناسنه ايسه‌ده لسانمزده اندر اوله‌رق قوللانيلير .

اِسْتِرْفاه { [ع] رفاه وراحت ايسته‌مك : [استرفاه كناهميدر ؟ .]

اِسْتِرْقاب { [ع مولداتدن] رقابتده بولونمق ، قيصقانمق ؛ برآدمى ، برايشى ، برشئ چكه‌مه‌مك : [اخلاق حسنه ايله متصف بولونان آدم كيمسه‌يى استرقاب ايتمز ، استرقابكارانه حركات] ، [بوالتفات وتوجه . . . يى استرقاب ايدن و باخصوص شاعرك تيغ زبانندن زخمدار اولان بعض معاصرينى — نفعى — كتبخانهٔ ابوالضيا] ، [كندى زوجه‌مله اوغلم حقمده بو مرتبه عداوت اظهار ايدر ايسه اقبالمزى استرقاب ايله ادبارمزه سبب اولانلره طعن ولعن ايله‌مك عيب اوله‌جغندن — برادرينه مكتوب — عاكف پاشا]

اِسْتِرْقاق { [ع] كوله ، قول ، اسير ايديلمك وايدنيلمك : [فلانجه بونى استرقاق ايتدى] ، [بالجمله سبى واسترقاقه كمربستهٔ اتفاق اولوب — شفيق نامه]

اِسْتِرْواح { [ع] اسْتراحت ، راحتلنمك ، حضور وآرام ایله‌مك : (استرواح عمله ، استرواح خدمه) عربیده اولدیغی کبی شدتله قوقلامق معناسنده قوللانیلماز .

اِسْتِرْهاب { [ع] قورقوتمق ، قورقودلق . لسانمزده بوندن و [اِرْهاب] دن زیاده [تَرْهیب] قوللانیلیر .

اِسْتِرْهانْ { [ع] رهن آلمق ، آلمق : [مجوهراتی استرهان ایتدی ، بو الماس کوبه‌نك استرهانی .] (تَرْهین) مقامنده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِرُوماچه { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . قات قات اولمش ، بربرینه طاقلمش خلاطلر ، یکدیکرینه طولاشمش زنجیرلر .

اِسْتِرُونْکیلُوسْ { [رومجه‌دن] ازماریده بکزر ، آندن براز بیوك سیوری بورونلی برنوع پوارلاق بالیق .

اِسْتِرَه‌ئوتیپی { [یونانیدن] فن طباعته متعلق برقالبك اسمی .

اِسْتِرَه‌ئوسْقوبْ { [کذلك] فوطوغرافله آلنمش رسملر ایچنه قونیلوب سیر ایدیلمك جفته عدسه‌لی برنوع آلتدر .

اِسْتِرِیدیَه { [رومجه‌دن] برنوع قابوقلی دکز بوجکیدرکه خرستیانلر عندنده غایتله مقبولدر : [برانکلیز سیاحی برمسافرخانه‌یه کلیر . هوا صغوق ، صالونده بر بوله‌ماز . مسافرخانه صاحبنه آتی ایچون بردوزینه استریدیه ایسته‌ر — اقتطاف — محمد عطا]

اِسْتِزادَه { [ع] آرتمه‌سنی ایسته‌مك ، آرتمه‌سی ایسته‌نلمك : [استزادهٔ حضور وعافیتلری ، عمر واقبالنك استزاده‌سی] ، [مقدمهٔ نتیجة الخیر اولان بوتوجیه وجیهی فقط تجدید روابط اختصاص واستزادهٔ توجه ومحبت حقانیه‌لری ایچون عرض مراسم اخلاصه نعم الوسیله اتخاذ ایله — مکتوب — سری پاشا]

اِسْتِزارَه { [ع] کندیسنك زیارت ایدلمه‌سنی ایسته‌مك : استزارهٔ احبا . مأنوس دکلدر .

اِسْتِسْئال { [ع] صوروشدیرمق . نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِسْخارْ { [ع] استهزا کبی ذوقلنمك ، اکلنمك . استعمالی اندردر . « تَمَسْخُرْ » چوق قوللانیلیر .

اِسْتِسْرارْ { [ع] اوطه‌لق آلمق . لسانمزده ینه بومعناده [تَسَرّی] زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِسْعادْ { [ع] میمنتلی ، اوغورلی عد ایتمك ، ایدلمك : [بویله بروقعه‌نك استسعادی طبیعیدر ، استسعاد قدوم .]

« عشق ایله افتادهٔ خاك هلاك اولدم جلال »
« الفاقله عزاره ایتسون استمداد مرك »
(جلال پاشا)

اِسْتِسْقاء { [ع] بر مرضدر كه انسانك قارننده ویا اعضای سائره‌سندن برنده صو بریكمكدن عبارتدر. [مُسْتَسْقِی] بو علته اوغرامش اولان آدم . استسقای زِقّی = قارن استسقاسی . استسقای طَبْلی = قارن شیشمه‌سی . § ایچمك ایچون صو ایسته‌مك ، قوراقلق زمانی یاغمور دعاسنه چیقمق : [صنادید قریش عبدالمطلبدن التماس ایتدیلركه اول غیث كهربار سعادتی پیشوا ایله‌یوب فیاضهٔ عنایت پروردكاردن رجاء رشاشهٔ باران ایچون اقامت مهم استسقا ایلیه‌لر — سیر ویسی]

«سحاب رحمت حق كوهر افشان اولماسه یكچند»
«اولوردی خلق عالم كاسه كردست استسقا»
(نابی)

اِسْتِسْلال { [ع] چكوب صییرمق ایسته‌مك: استسلال سیف . لسانمزده [سَلّ] زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِسْلام { [ع] امتثال و انقیاد ایتمك ، اویمق § یولك اورته‌سندن كیتمك § قبول اسلام ایله‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِسْنان { [ع] قوجالمق ، یاشلی واختیار اولمق؛ نادراً قوللانیلیر . عربیده اولدیغی كبی بر طریقه سلوك ایتمك ویا یول ایشله‌مك اولمق معناسنده قوللانیلماز .

اِسْتِسْهال { [ع] قولای كورمك ، كورلمك : [استسهال امورمشكله . مصالح مهمه‌نك استسهالی .] ، [كیفیات بی نظاملرندن بحثله طریق تغلبی استسهال ایدرلردی — لایحهٔ تاریخیه — عاصم]

اِسْتِشارَه { [ع] مشورت طلب ایتمك . دانشمق : [استشارهٔ امور ، بو ماده حقنده ارباب وقوف ایله استشاره ایتمه‌لیدر.] لسانمزده یالكز بومعناده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی كبی معانیٔ سائره‌ده استعمال اولونه‌ماز. [استشاره] سنت سنیهٔ پیغمبریدر . [هیئت محترمه‌سنی جلب ایله بالاستشاره آنلركده رأیلری منضم اولمدقجه مقررات سابقه‌نك فسخی جائز ومناسب اوله‌ماز — مكتوب سری پاشا]

اِسْتِشارات { [ع] جمع. دانشمقلر: [استشارات واقعه‌نك نتیجه‌سی .] آز قوللانیلیر.

اِسْتِشاط | **اِسْتِشاطَه** | [ع] زیاده حدتلنمك، بر غضب اولمق § قوش سرعتله اوچمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِشْراب { [ع] ایچمك ایسته‌مك § ایتا ایله آكلاتدیرمق، بلیرسزجه آكلاتمق ایسته‌مك: [الفاظ وعباراتده معلوم اولان تصرف خامی اوزره فراره التجا معناسی ویروبده

مأموریتنی ترك ایله كلمك كبی معانیٔ مدهشه استشراب اولندیغنه – مكتوب – ادهم پرتو پاشا]

اِسْتِشْعار { [ع] بر ماده‌نك ، بر شیئك یازیلوب بیلدیرلمه‌سنی ایسته‌مك : [مجلسجه استشعار كیفیته قرار ویرلدی] ، [اكثر محللرده برمادهٔ مهمه وغیرمهمه ایچون مقام ولایتدن اوچ دورت دفعه وبلكه دها زیاده اشعار واستشعار وقوع بولمدقجه ملحقاتدن جواب آلمق قابل اوله‌میور – مكتوب – سری پاشا] عربیده معانیٔ سائره‌ده قوللانیلیر .

اِسْتِشْعارات { [ع] جمع . بالاده كوستریلن صورتده وقوعبولان طلبلر : [استشعارات واقعه‌یه جواباً كلن تحریراتده ایضاح كیفیت اولونمشیدی .]

اِسْتِشْفاء { [ع] خسته‌لقدن قورتولمق ایچون شفا ، چاره ایسته‌مك : [صبیتمه‌یه طوتیلانلر خاك پاك مرقدندن استشفا ایدرلر ، دائما جناب شافیٔ حقیقیدن استشفا ایتمه‌لیدر .]

اِسْتِشْفاع { [ع] شفاعت دیله‌مك ، كناه وقباحتك عفوینی ایسته‌مك :

« بونی ای جملهٔ مخلوقه مطاع »
« ایلرم واسطهٔ استشفاع »
(خاقانی)

اِسْتِشْمام { [ع] قوقو آلمق ، قوقلامق : [كاغدخانه‌نك موسم بهارده پیدا ایتدیكی لطافت مشعشعه بك نظر ربادر . او وادیٔ زمردینه تقرب ایدلدكجه درلو درلو روایح لطیفه استشمام اولونور .]
§ حس ایتمك ، آكلامق : [كنایه‌لی سوزلریكزدن اثر اغبرار استشمام اولونیور] ، [درویشانك مساكنی اولان حجراتی برر برر كوزدن كچیره‌رك مسكراتدن هیچ برشمه استشمام ایده‌مدك – مكتوب – سری پاشا]

« باغ رأیی‌نك ایدن كللرینی استشمام »
(نابی)
« حفظی بر مجمر تفسیده‌یه اولسه ساری »
« نه‌قدر رایحه‌سن ایتسه مشام استشمام »
(جوری)
« دائم ایلردی اودولتله مشام »
« قرب حق رایحه‌سن استشمام »
(خاقانی)

اِسْتِشْهاد { [ع] شاهد طوتمق ؛ ادبیاتدن مثال كتیرمك : [بوكلمه‌نك طرز استعمالنی اثبات ایچون برقاچ بیت استشهاد ایله‌دی ، آثارندن استشهاد ایتدیكم بیت پك مشهوردر ، اساتذهٔ ادبدن بولونان قوجه راغبك اشعاریله استشهاد ایله‌دی .] عربیده اولدیغی كبی (شهید اولمق) معناسنده قوللانیلماز . بومقامده (شهادت) ماده‌سی زیاده استعمال اولونور . [حفظ قرآن شرفنه نائل اوله‌مدیغم جهتله مقام استشهادده ایراد ایدیلن آیات بیناتك نقلنده سهو وخطادن ادعای برائته

ایده‌مه‌مکلکم طبیعیدر — مکتوب — سری پاشا] ، [بناءً علیه آنکله هیچ برشی‌ده استشهاد ایده‌میز — مکتوب — کمال]

« یجب کیدن آلوب قیلمقده عرض مژده وصلت »
« بهاری سوکیلم سندمی استشهاد ایدر برلوش »
(لا)

« رحمت عالمیان نقش نکین جاهك »
« شان فضلك دهانه‌بله اولونور استشهاد »
(نابی)

اِسْتِشْهاداً { [ع] شاهد طوتمق صورتیله : [اثنای مباحثه‌ده استشهاداً اوقونیلان بیت.]

اِسْتِشْهادات { [ع] جمعی، شاهد طوتشلر ، مثال کتیریشلر: [بو ادعاسنی استشهادات ایله اثبات ایده‌بیلیرمی ؟]

اِسْتِصابَه { [ع] صواب کورمك، کورلمك، نادراً قوللانیلیر. لسانمزده اکثریا آشاغیده کوستریله‌جکی وجه ایله بو مقامده [اِسْتِصواب] ماده‌سی چوق قوللانیلیر.

اِسْتِصْحاب { [ع] یانه آلمق ، یانه آلنمـق : برابر بولوندرمق ، بولوندیرلمق § صحابت ایتمك ، ایدلمك . اشخاص واشیاده قوللانیلیر : [اوراق رسمیه‌یی استصحاب ایله، فلانی استصحاب ایله عزیمت ایتدی، اوآدمی فلان استصحاب ایدییور .] [استصحاباً] = یانه آله‌رق : [اسکان مهاجرین مأموری و عضو منشی وتحریر ممیزی افندیلر بنده‌لرینی استصحاباً بعض ملحقات ولایق دوره چیقدیغمی — مکتوب — سری پاشا]

« فرقه‌ده‌ری که هیچ ایتمزدی استصحاب دین »
(سروری)

« اومفلسدرکه نقدی ایتمز استصحاب رشکندن »
(عونی)

اِسْتِصْعاب { [ع] کوچ کورمك، کورلمك: [استصعاب امور ، مسئله‌نك استصعابی .]

اِسْتِصْغار { [ع] کوچوك کورمك، کورلمك ؛ حقیر طوتمق، طوتلمق : [ارباب کمال اهل سعیی استصغار ایتمز، علمانك استصغاری جائز دکلدر] ، [استهزا ایسه برآدمك استصغار وتحقیرینه دلالت ایدر — دیار بکرلی سعید پاشا .]

اِسْتِصْفاء { [ع] برشیئك صاف وخالصنی آلمق، خالصی آلنمق ؛ برشیٔ صاف عد ایتمك، برشی خالص عد ایدلمك. نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِصْلاح { [ع] برآدمك، بر شیئك ایینکنی ایسته‌مك ؛ برشیٔ ایی کورمك : [استصلاح احوال.] نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِصْواب { [ع]صواب.طوغری کورمك ؛ معقول کورلمك : [آنك فکرینی استصواب ایدرم، بومعامله‌نك استصوابی .]

اِسْتِصْواباً { [ع] صواب کورلمك صورتیله: [آووقاتك افکارینی استصواباً اوکاغدی تختیم ایتدی .] لسانمزده نادراً استصواب

ایدلمش معناسنده [اِسْتِصْوابْ کَرْدَه] تعبیری‌ده استعمال اولونور .

اِسْتِضٰائَه { [ع] ضیا آلمق، ضیا- لانمق : [اونك کبی روشندلانك افکار منوره سندن استضائه ایتمه‌لیدر ، استضائه مقصدیله پنجره‌لزك پانجورلرنی آچدی] ، [روی ارضده‌ایسه نور نبوتدن باشقه‌استضائه‌یه شایان قنی نور واردر — کلام امام غزالی — مترجمی حمید وهبی]

اِسْتِضْعٰافْ { [ع] ضعیف عد ایتمك ، ایدلمك ؛ عادی کورمك ، کورلمك : [ناموسلی فقیری استضعاف ایدن آلدانیر .]

اِسْتِضْلاٰلْ { [ع] ضلالتده بولونمه- سنی ایسته‌مك، آیارتمغه سعی ایتمك : [او اثناده « حسن صباح » ك داعی نامیله اطراف ممالك اسلامیه‌یه سوق‌ایتدیکی اشخاص ملعونه حرکات استضلالکارانه‌لریله افسادعقائد ایتمکده و . .] بونی (اضلال) مقامنده قوللانمه‌ملیدر .

اِسْتِطٰابَه { [ع] بر شیٔ خوش بولمق ، ایی عد ایتمك ، ایدلمك. اصل ترکجه‌سی بر نسنه‌یی «کوکچك» بولمق دیمکدرکه بو لفظ ترکی شمدی بزه‌استطابه‌دن زیاده یابانجی کورینیور. همان بوکا تأسف ایتمه‌مك قابل دکلدر : (برمشهور محرورك [سویملی فاره‌لر:] تعبیرینی استطابه ایده‌جك لطف طبعه مالك برمحرر دها بولونماز صانیرم.) ، [بوفقره‌نك هرکسجه استطابه‌سی طبیعیدر.] [مجرد وسیلهٔ تخطر اولمق اوزره ارسال قلندیغنی مقام استطابه‌ده تحشیه ایله‌مشدر — کتابخانهٔ ابوالضیا]

§ تمیزله‌مك ، تمیزلنمك معناسنده کلیرسه‌ده لسانمزده بو معناده اندر اوله‌رق قوللانیلیر.

اِسْتِطٰارَه { [ع] اوچورمق ، اوچورلمق ؛ کوندر- مك ، کوندرلمك : [طرف والالرینه استطاره اولونان مکتوب ، معلومات کامله‌یی حاوی اولان مکتوبك استطاره‌سی.] اکثریا محررات واوراق حقنده کتابت رسمیه‌ده قوللانیلیر .

اِسْتِطٰاعَتْ { [ع] طاقت، قدرت، کوج یتمه :استطاعت بدنیه ، استطاعت مالیه ، استطاعت علیه . بعضاً [عَلٰی قَدَرِ الْاِسْتِطٰاعَة] جمله‌سی‌ده قوللانیلیرکه کوج یتدیکی قدر دیمکدر. [خامهٔ کمبضاعهٔ عاجزیده قدرت نابود ، استطاعت مفقود اولمغله اوبابده طلب عفوایله‌ختام‌کش تصدیعات اولدم — مکتوب — سری پاشا] ، [انشاءالله بومأموریت عاجزانه‌مده‌ده اللهمه ، پادشاهه قارشی مکلف اولدیغم وظائف مهمه‌یی علی قدرالاستطاعه حسن ایفا ایله — نطق—سری‌پاشا] ، [ینه جلال احدیتکله « لله الواحد القهار » دیه جواب ویردیککده کیمسه‌نك معارضه‌یه استطاعتی اولماز — سنان پاشا]

« فكر ايت نه قدر بضاعت ايستر »
« بو نظم نه استطاعت ايستر »
(مقدمهٔ ادبیه]

اِسْتِطالَه {[ع] چوق اوزامق ، سوركلى اولمق: استطالهٔ ايام هجران . [استطالهٔ سيسائيه = بل كيبكى درونده كى ايليك معناسنه اصطلاح طبيدر .

اِسْتِطْباب {[ع] دوا آرامق ، درده علاج ايسته‌مك: [طبيب حاذقدن استطباب ايتمه‌ليدر] نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِطْراب {[ع] طرب وسرور ايسته‌مك: [زمزمهٔ هزاردن استطراب ايتمه‌لى] بوده مأنوس دكلدر .

اِسْتِطْراد {[ع] بربحث، برفقره، بر مقاله آرده‌سنده سوق كلام ومناسبت مقام ايله باشقه برفقره ويا مقاله وياخود امثال ايراد ايتمك § بوصورتله نقل وايراد اولونان فقره ويامقاله: [اويله برمباحثهٔ ادبيه‌ده استطراد قبيلندن ذكر ايتديكى فقره بك مناسبتسز كورلدى .]

اِسْتِطْراداً {[ع] « على طريق الاستطراد » = استطراد يوليله ، اوصورتله نقل ايديش: استطراداً برفقره ايراد ايتدى .

اِسْتِطْرادى {[ع ف] استطراده منسوب ومتعلق : بحث استطرادى ، فقرات استطراديه، مقالهٔ استطراديه .

اِسْتِطْراف {[ع] برشئ طرفه ونادیده عد ايتمك، برنسنه نادیده عدايدلمك: [استانبولده آرتق فونوغراف استطراف اولوناماز، ژاپون معمولا تنك استطرافى] آز قوللانيلير .

اِسْتِطْراق {[ع] اوفاق طاشلرله فاله باقديرمق ايسته‌مك، قوللانيلماز .

اِسْتِطْعام {[ع] يمك ايسته‌مك : [باب مرحمتكزده استطعام ايدن فقيرى آچ براقمايكز .] الفاظ معروفه‌دن دكلدر . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِطْلاع {[ع] بيلكى ايسته‌مك، آكلامغه ، بيلمكه چاليشمق: [استطلاع حقايق احوال]

اِسْتِطْلاعات {[ع] بيلكيلر ، آكلاشيلان حالر: [استطلاعاتى تحريراً ومفصلاً عرض ايده‌جكدر]؛ [بومثللو خوارق فطرتك احوال خصوصيه‌لرى حقنده‌كى استطلاعاتمزى تدوينه چاليشمق بزم ايچون بر واجبهٔ قدر شناسيدر — كتابخانهٔ ابوالضيا]

اِسْتِطْلاق {[ع] بوشاندرمق ؛ اسهاله اوغرايوب زياده بى‌تاب اولمق معناسنده اصطلاح طبى .

اِسْتِطْراف {[ع] عربيده برآدمك ايزينه دوشوب كيتمك ، تعقيب ايتمك معناسنه‌در .

(لغت ابوالضیا) ده « ظرافت كوستر-
مك » معناسنه كوستریلیورسه‌ده معنای
عربیسندن « ظرافت كوسترمك »
معناسی چیقاریله‌ماز . تصرفات خصو-
صیه‌مزدن اوله‌رق بومعناده قوللانیلمش
دیمكدر .

اِسْتِظْلَال { [ع] كولكه‌ده اوطورمق ، كولكه‌لنمك : [استظلال مقصدیله چاملغه كیردیلر .] § حمایه التنده ، سایه‌سنده بولنمغی ایسته‌مك ، صیغنمق : [سایهٔ شاهانه‌ده استظلال ایدن اقوام مختلفه] ، [مُسْتَظِلّ] بوندن مشتق وزیاده مستعملدر .

اِسْتِظْهَار { [ع] یاردیم ایسته‌مك ، آرقه اولمه‌سنی طلب ایتمك ؛ برینه طایانمق ، آرقه ویرمك : [اوفلانه استظهار ایتدیكندن ، فلاندن استظهار ایده‌رك ، فلانی استظهار ایله‌دی] اكثریا معنویاتده قوللانیلیر . [شو اوقونان امر عالی — كه عظمتلو پادشاهمزك پك معزز برمثال واجب الامتثالیدر — بزه شرع وقانون احكامنه متابعتی امر ایدییور . شرع وقانون ایسه معلومدركه محضا حق اظهار ، مظلومی استظهار ایچون وضع اولونمشدر — نطق — سری پاشا]

« چون دكلدر بو جهان دارالقرار »
« بی ثباته اولور استظهار عار »
(عبیدی)

اِسْتِعَادَه { [ع] برآدمك ، برشیئك اعاده اولونمه‌سنی ایسته‌مك : [استعاده ایتدیكم ساعتی حالا اعاده ایتمه‌دی] عربیده اولدیغی كبی عادت ایدینمك معناسنده قوللانیله‌ماز . اومقامده [اِعْتِیَاد] چوق قوللانیلیر .

اِسْتِعَاذَه { [ع] صیغنمق ، جناب اللهدن صیانت ایسته‌مك : [انسان دائما شیطاندن ، بزده اللهدن قورقمایان انساندن استعاذه ایتمه‌لیدر .] § « اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّیْطَانِ الرَّجِیمِ » دیمك . قرآن كریم اوقونه‌جغی وقت استعاذه شرطدر : [فقر وفاقه انسانی عدیم الطاقه ایتدیكندن استعاذه اولنه كلمشدر — ترجمهٔ كلستان — شیخ الاسلام اسعد]

اِسْتِعَارَه { [ع] «عاریت» ایكره‌تی اوله‌رق آلمق ، آلنمق : [كتبخانه‌دن بركتاب استعاره ایتدم ، قویوجیدن استعاره ایدیلن طاقلری .] § ایكره‌تی ویریلن شیء كری‌یه ایسته‌مك : [قویوجی اولجه اعاره ایتدیكی طاقلری شمدی استعاره ایدییور .] § براصطلاح فنیدركه لفظ مشبه‌بهك معنای اصلیسنك اراده‌سنی مانع برقرینه ایله مشبهده استعمالی دیمكدر . مثلا [یاڭاق] « شفتالی » یه تشبیه ایدیلیرسه (یاڭاق) مشبه ، « شفتالی » مشبه‌به اولور . بوتقدیرده برقرینه ایله (شفتالی) دینیلیر ، [یاڭاق] اراده اولونور . § بو صورتله قوللانیلان

لفظه‌ده اطلاق ایدیلیر . [لکن سزلر بویله خرافات آمیز مجازلره، استعاره‌لره اهمیت ویرمیسکز ؟ — اکرم]

« الحق سخنی کبی سخن یوق »
« کرچه براز استعاره‌سی چوق »
(لا)

« نورسیه اولسه پاره پاره »
« ایتمم بن اوزلفه استعاره »
(شیخ غالب)

اِسْتِعارات { [ع] معنای فنیسنه کوره قوللانیلان لفظلر : ادبیات قدیمه‌ده پك چوق استعاراته تصادف اولونور . [اوزمان که طبیعت موضوعنه زیاده‌سیله ملایم اولان تشبیهات واستعاراتنك ظرافتی، شعشعه‌سی نظر متخیله‌یی رنکارنك نورلره غرق ایدر — اکرم]

« استعارات وکنایات وحقیقتله مجاز »
« دائما اوله‌ده درجاری مجرای سخن »
(وهبی)

اِسْتِعاضَه { [ع] عوض ، بدل ایسته‌مك : کرمکار اولان استعاضه ایدرمی ؟

اِسْتِعانَت
اِسْتِعانَه { [ع] عون ، یاردیم ایسته‌مك ؛ اعانه طلب ایتمك : [اهل ایمان دائما اللهدن استعانه ایدر .] « اِسْتِعانَت » عند الاقتضا نظمده قوللانیلالیدر : [علم فلسفه‌نك استاذدن استعانه ایتمه‌یرك مجرد کتابلرینی مطالعه ایله تحصیلنه تشمیرساق غیرت ایتدم — امام غزالی — مترجمی .

حمیدوهبی] ، [دائما حکومتدی استعانه ایده‌رك ذخیره مستعصله‌نك‌ده برقسمنی تعویضاً آلیورلر — مکتوب — سری پاشا]

اِسْتِعْباد { [ع] قول ایدینمك ، ایدینلمك : [احرارك احسان ایله استعبادی ممکندر .] نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِعْبار { [ع] رؤیا تعبیر ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : استعبار احلام ، رؤیانك استعباری .

اِسْتِعْجاب { [ع] عجیب عد ایتمك ، شاشمق : [اوچیجی حیواناتك ایچنده استعجابه اك زیاده لایق وبزم ادراك واحاطه‌مزه اك چوق موافق اولان هوامدر — برناردن دوسن پیه‌ر — اکرم]

اِسْتِعْجال { [ع] برشیئك عجله ایله، تیز اوله‌سنی ایسته‌مك، عجله ایله اوله‌سی ایسته‌نلمك : [شهرامینی طوریقك توبه‌سنی استعجال ایدییور ، جوابنامه‌نك تحریرینی استعجال ایدییورلر، امور مهمه‌نك استعجالی .] (عجله) ویا (عجله ایتمك) معناسنده قوللانیلمامه‌لی .

«سایه‌سنده چالیشوب کسب کمال ایله‌یه‌لم»
« حاضر اسباب ترقی ایده‌لم استعجال »
(معلم ناجی)

« کیتمه‌ده عمر کذاران عمرکك استقبالنه »
« غمله امرار ایله‌ین دلارده استعجالنه »
(پرتو)

« توکل اهلی‌یز هرکز بزم آمالمز یوقدر »
«مهیا دربزمچون ثروت استعجالمز یوقدر»
(نفعی)

اِسْتِعْدادْ { [ع] لياقت ، قابليت ؛ بر شیٔ قبول واتصافه طبیعی حاضر بولونمق ؛ بر شیئه ، بر ایشه یارامق خصیصهٔ طبیعیه‌سی : استعداد خداداد ، استعداد مادرزاد تعبیرلری مشهوردر .

«فیض استعداد مادرزاد اقدام ایسته‌مز»
«قابلیت عشقه بر جوهردر ابرام ایسته‌مز»
(دانش)

« مستعد قیل یوغیسه لطفکه استعدادم »
(لا)

[الهی ! اکر قبول ، قابلیّته کوره ایسه قابلیّت سندن . واکر رد ، استعداده موقوف ایسه استعداد کیمدن؟ — تضرعات — سنان پاشا] ، [بر کرّه دایهٔ ترقینك آغوش تربیتنه دوشوبده نشو ونمایه باشلارسه ، فطرتنده اولان استعداده کوره آز زمانده جمال کمالنه عالمی حیران ایتمك مأمول قویدر — تصویر افکار — کمال]

« اویکتا فیلسوف کامکار ومستشار کلّ »
« که استعدادی هر تدبیرده رشد وسداد اوزره »
« نفعی »

« بنده مجنوندن فزون عاشقلق استعدادی وار »
« فضولی »

«رتبه کی آکلامغه کیمسه ده یوق استعداد»
(نعت شریف — نابی)

[سعی وورزش استعدادك بولندیغی جهته مصروف اولورسه ثمره بخش اولور والا چکیلن امکار بیهوده‌در . — بنه پرویزدن — اکرم] جمعی [استعدادات]: [مطابق رضای ولی نعمت بی منت اوله‌بیلمك ایچون استعدادات واحتیاجات ممالکه وقوفلری لابددر — نطق — سری پاشا]

ارباب استعداد = قابلیت صاحبلری .
استعدادلی ، مستعد = ایشه یارار ، قابلیتلی دیمکدر .

اِسْتِغْراقْ { [ع] ترلمك ایچون یاتمق ، ترلمك ایسته‌مك . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْسابْ { [ع] ایکرنمك : بقالك قیافتندن استعساب ایتدم . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِسْتِعْسارْ { [ع] برشیئك کوج اوله‌سنی ، عسرت پیدا ایتمه‌سنی ایسته‌مك ، کوجلشمه‌سی ایسته‌نلمك ، بوایشی استعسار ایدییور ، مقصدك استعساری . نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِعْطافْ { [ع] عاطفت طلب ایتمك ، شفقت وعنایت ایسته‌مك : [استعطافی حاوی تقدیم ایتدیکی عریضه اوزرینه .] ، [استعطاف ایتمه‌سنه مبنی درجهٔ اولیده ارادهٔ سنیهٔ متعلقه‌نك انفاذی — مبحث ثانی — عاکف پاشا]

« اولورسین کامه نائل هانکیسندن ایتسه‌ك استعطاف »
(لا)

اِسْتِعْطافاتْ { [ع] جمع . نیاز عاطفت ایچون وقوع بولان معامله‌لر ؛ شفقت طلب ایدیشلر : بالدفعات استعطافاتده بولوندیغی حالده شمدی یه قدر مأیوس قالدی]

اِسْتِعْظام { [ع] بيوك كورمك ، كورلك و بيوك طوتمق ، طوتلق: [بو مثللو امور عاديه‌يي استعظام ايتمه‌مليدر ، علمانك استعظامى ، استعظام امور ، مصالحك استعظامى ، « استعظام نام مولانا »] § تكبر و تعظم : فلانك فرط استعظامى .

اِسْتِعْفاء { [ع] عفو ديله‌مك : استعفاى قصور وقباحت . § عهده‌سنه توديع ، تفويض ، توجيه ايدلمش اولان خدمتدن ، مأموريتدن ، ايشدن چكلمك ايسته‌مك ، معزول ومعفو اولمغى نياز ايتمك : [استعفانامه سنى رد ايتدى ، استعفا ايتمش ، استعفاسى قبول اولونمادى .] ، [بو ماده وسيله‌سيله استعفا ايده‌رك كائن — بزم بر آدممز ايچون شوقدر ، بوقدر چاليشوب بالآخره سفارتى ترك ايتدى — ديو ملتى عندنده كنديسنه باعث اعتبار اولمق داعيه‌سندن عبارت اولوب — برمسوده — عاكف پاشا]

اِسْتِعْفاف { [ع] عفيف اولمق ؛ كناه ، حرام و چركين ، فنا اولان حاللردن ، ايشلردن چكنمك : [معلم ادب اولان آدمك ارباب استعفافدن بولونمه‌سى لازم كليرِ .] نادراً قوللانيلير .

اِسْتِعْقاب { [ع] بر آدمك عيب وقصورينى آراشديرمق . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِعْكاف { [ع] بريره قاپانمق ، بر محلده نفسنى حبس ايله‌مك ، بريره صيغنمق ايسته‌مك : [ارباب استعكاف رمضانده اعتكاف ايدر .] آز قوللانيلير . ينه بو معناده اولان « اِسْتِعْكاد » هيچ قوللانيلماز .

اِسْتِعْلاء { [ع] يوكسلمك ، يوقاريلامق ، يوجه اولمق : [استعلاى شان وشهرت .] بو آز ، [اعتلاء] دها چوق قوللانيلير . [قدرت خلقه راجع ايشلر حيطهٔ تصوره صيغه‌مايان بيوكلكده ، فوقنده عرش آراى استعلاى استثنادر .]
« نظام ممكناته اختلال ايلردى استعلا »
(نابى)

اِسْتِعْلام { [ع] معلومات طلب ايتمك . اكثريا دوائر رسميه‌نك امور ومواد جاريه حقنده يكديكرندن معلومات ايسته‌مه‌سنده قوللانيلير . استعلامنامه = مقامات رسميه‌دن برماده‌نك بيلديرلمه‌سى ايچون يازيلان رسمى مكتوب : [كيفيتك استعلامنه مجلسجه قرار ويرلدى . بحريه نظارتندن استعلام ايدلدى .] ، [حتى ولايت ، ملفوف تحريراتى ملحقاته تبليغ ايتمكسزين نتيجهٔ اجراآت تلغراف ايله استعلام واستعجال بيورلمش اولديغندن — مكتوب — سرى پاشا]

اِسْتِعْمار { [ع] بر محلى معمور ايتديرمك ، بر يرك معمورلتنى ايسته‌مك : [ايتاليانلرك استعمار بهانه‌سيله حبش سواحلنى ضبط واستيلا ايتمه‌لرى الك صوكره بر محاربهٔ عظيمه‌يى موجب اولدى .] « مستعمرات » بوندن مشتقدر .

اِسْتِعْمال { [ع]قوللانمق، قوللانلق. ماديات و معنو يا تده استعمال اولونور : [استعمال سلاح ، استعمال جبر وشدت، آلات وادواتك حسن استعمالی ، امنيتی سوء استعمال ايتمك موجب مجازاتدر.]، [اوروپاده بورالردن بر قاچ عصر اوّل باصمه‌يی استعماله باشلاديلر — كال]، [اقوام مذكوره‌نك افادهٔ مافی‌الضمير ايچون استعمال ايلدكلری لسانلرك دخی انواع عديده‌سی بولنديغی جهتله — سها] ، [لكن بناءه استعمال اولونه‌جق طاشلری كورمه‌دكجه ايلروسنه واره‌مه‌يه‌جقلرينی اوراده‌كی اوسته‌لر بيان ايتمشلر — مكتوب — سری پاشا] § يمك ، ايچمك صورتيله قوللانمق ، قوللانلمق : [چيتلی ضوبی استعمال ايدر، استعمال ادويه‌ده مرتبهٔ افراطه وارمق ايی دكلدر .] ، [اطبانك كنديلرينه توصيه ايله‌دكلری تدابير صحيه‌يه اعتنا وآلدقلری معالجاتی استعمال ايتمه‌دكلری — مكتوب — سری پاشا]

اِسْتِعْمالات { [ع]جمع. قوللانشلر، قوللانيلشلر : سوء استعمالات . [بعض طرفلرجه بادئ اشتكا اولمقده اولان سوء استعمالاتی دفعه كافی اولديغنی اعتراف ايدرم — عريضه — سری پاشا]

اِسْتِغاثه { [ع] ياردیم ايسته‌مك ، امداد معنوی نياز ايتمك: [شخص غافل ، يالكيز باشی بر دردە اوغراديغی زمان اللهدن استغاثه ايدر ، حال بوكه قدرةاللهه قارشی عجز طبيعیٔ بشری‌يی دوشونن عبد عاقل هروقت استغاثه‌ده بولونور .]

« ايتمه‌دن استغاثه‌يی تكميل »
« بليرر قارشيسنده عزرائيل »
(معلم ناجی)

[هيئت واقعهٔ عاتكه ظهور ايدوب شعار استغاثهٔ نفير ايله ابطحدن نمودار اولوب — سيرويسی]

اِسْتِغْراب { [ع] برشیٔ غريب كوروب وعجيب عد ايدوب شاشمق : [الكتريقك فنون وصنايعده تطبيقاتيله استحصال قيلنان فوائد كثيره بتون جهان مدنيتجه مجرب ومسلم ايكن عكسی ادعاده بولونان آدمك جهلنه استغراب اولونمازمی ؟ بوادعای جاهلانه شايان استغرابدر .] [فنون بو حال ترقی‌ده دوام ايدرسه بوكون نظر استغراب ايله باقمقده اولديغمز مخترعات ايلروده عادی قاله‌رق — صفوت پاشا]

« ايردی بررفعته ارباب‌هنر دوركده »
« كه‌ايدرچرخ دنی‌پروردون استغراب »
(نفعی)

اِسْتِغْراق { [ع] بر حالتدركه انسانك وجد ايله كنديني بيلمه‌يه‌جك مرتبه‌ده طالغين بولونمه‌سيدر ؛ حالت مدهوشی . حيرتله قاريشيق طالغينلق : استغراق درويشانه.

[اوراده بر کوشه‌ده اختیار خلوت ایله عالم استغراق کلی‌ده بولونمغه بذل مجهول ایلر ایدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [کیجه سمانك نورلر ایچنده پارلایان ستاره‌لری سنی بر استغراق معصومانه‌یه دوشوردیکنی قاچ دفعه‌لر مشاهده ایتدم . — پژمرده — اکرم] [فکر ایچون بویر حزین استغراق .. روح ایچون بوبر طاتلی انجذابدر . — پژمرده — اکرم] عربیده اولدیغی کبی حیرتله بایبله‌رق کولمك معناسنده قوللانیلدیغی کورلمه‌مشدر .

« باق نه استغراقه سوق ایتدك بنی »
« کوز یایمی ظن ایلیور چشمم سنی »
(ارطغرل منظومه‌سندن — معلم ناجی)

اِسْتِغْشاء { [ع] اورتونمك ، بورونمك ، نادراً قوللانیلمشدر .

اِسْتِغْشاش { [ع] نصیحت ایدن وطوغری سویله‌ین آدمی دشمن وخائن ظن ایتمك .

اِسْتِغْفار { [ع] « استغفرالله » دیمك ، جناب اللهدن نیاز غفران ایله‌مك ، مغفرت دیله‌مك: [عبد کنهکار دائما استغفار ایتملیدر .]

«ایده‌لم بی‌مزه سوز سویله‌مه‌دن استغفار»
« دامن نفعیٔ پاکیزه ادایی طوته‌لم »
(فاتح بغداد)

« سویله‌دکده سوزی ایتمه تکرار »
« یا مکر ذکر اوله یا استغفار »
(نابی)

« یاتمه هنکام سحر بیدار اول »
« وقف سجادهٔ استغفار اول »
(وله)

«کلسکز رزق وریادن ایده‌لم استغفار »
(لا)

« دوشمز آلوده‌لره داعیهٔ استغفار »
« چیقماز اول چرك که پیراهن بقالده‌در »
(نابی)

«هر کنه همکریهٔ خجلتدر استغفاره شرط»
(وله)

اِسْتِغْلال { [ع] املاك وعقاری ایفای دینه قدر دائنه ترك ایتمك ، یاخود اموال غیرمنقوله‌نك ایرادینی بورجه قارشی ترك وتخصیص ایله‌مك : [حمامی استغلال صورتیله فلانه فراغ ایتدی ، مغازه‌نك استغلالیله فلاندن بیك لیرا آلدی .] عربیده اولدیغی کبی [بر آدمه کندی ایچون فائده‌مند اوله‌سنی تکلیف ایتمك ، محصول آلمق] معناسنده قوللانیله‌ماز .

اِسْتِغْناء { [ع] احتیاجسزلق ، تنزل ایتمه‌مك ، [استغنای قلب ، استغنای طبع ، استغنای مشرب .]

« هوای نفسدن سرمایهٔ عزتدر استغنا »
« عزیز اولمازدی یوسف چکمه‌سه دامن زلیخادن »
(راغب پاشا)

«موج واویلا قیامکده خروش اندر خروش»
«فوج استغنا خرامکده قطار اندر قطار»
(اسماعیل پاشازاده حقی)

«مبتلای عشقك درماندن استغناسی وار»
(فضولی)

«شاه‌دن پرورکه تشریف قدومیله زمین»
«عرشه نازا یلرسه استغناسی، استغنامیدر»
(نفعی)

§ تعظّم، نازلانمق: حالنی دوشونمزده استغنا ایدر. [مثلا بر جانانهٔ استغنا پسندك .. بر معشوقهٔ عاشقکریزك .. — پژمرده — اکرم]

« نازنینلر ناز واستغنانی آیین ایتدیلر »
(منیف پاشا)

« عاشقه معشوقدن هردم بو استغنا نه‌در »
(فضولی)

« کهی محض نیازوکه نیازه ناز واستغنا »
« آنك ماهیتی حیرتده عقل خود آرادر »
(صبری)

«مبتلای عشقکك درماندن استغناسی وار»
«دردکه معتاد اولان دللر دوابی نیلسون»
(فضولی)

عربیده [زنکین اولمق، زنکینلك ایسته‌مك] معنالرنده قوللانیلیر.

اِسْتِفادَه { [ع] فائده‌لنمك، فائده بولمق، قازانج. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر: [لغت کتابنی تتبع ومطالعه‌دن البته استفاده اولونور، هرکسك استفاده‌سنی موجب اوله‌جق، فلانك بوندن استفاده‌سی نه‌در، برفنده جیلقده اولکی کبی استفاده یوق.] ، [ینه ازجمله کیجه‌نك محرمیتندن استفاده ایده‌رك دفع یبوست کلال ایچون ماء مصفای ژاله ایله بیقانمغه رغبت ایتمش بنات ازهارك قطرات لطافت ایچنده نازلی اهتزازه کلیشی — پژمرده — اکرم]

[سعادتسرای مدنیتی تزیین ایتمکده اولان بوقدر جواهر کمالاتی انسانیتك دامان استفاده‌سنه ایثار ایتمشلردر — کمال] ، [چونکه بر حمال بر یوك نقلیله آلدیغی اجرتدن استفاده ایدوب بو صیره‌ده یوك صاحبنك دخی ایشی کوریله‌جکندن طرفین متمتع ومستفید اولور — اقتطاف — مترجم تقویم وقایع — شریف]

اِسْتِفاضَه { [ع] فیضلنمك، فیض آلمق، فیض بولمق. معنویاتده استعمال اولونور: [اولیه براستاد فاضلك مجلس الفتندن هروقت استفاضه اولونور.] عربیده دلالت ایتدیکی معانی‌یه لسانمزده استعمال اولوناماز. [ولوکه لمحة البصر قدر اولسون، دیار بکردن اثنای مرور مستلزم الحبور عالیلرنده صحبت روحپرورانه‌لرندن ایدیلن استفاضه‌لك دل‌محبت مائله القا ایلدیکی ذوق روحانی قابل زوال دکلدر — مکتوب — سری پاشا] ، [کرك الفت ومصاحبت وکرك مذاکره وتعلّم طریقیله جمله‌سندن کلی استفاضه ایله‌مش — کاتب چلبی حقنده — عبدالرحمن] ، [برمانعه ایله استفاضه‌یه مستعد اولدیغی پرتو اقبالدن محروم قالان اصحاب قابلیت کبی — مکتوب — کمال]

اِسْتِفان { [روجه‌دن] تاج ازدواج، چیچکدن ویاخود ذیقیمت اشیادن معمول اولوب اکثریا خرستیان

كلينلرينك باشلرينه قونيلان اكليل . خوتوز .

اِسْتِفْتاء | [ع] فتوى ايسته‌مك ، رأى شرعى‌يه مراجعت ايتمك: [فتواخانه‌يه مراجعتله بو ماده‌لى استفتا ايدكز] ، [استباحهٔ فحشياتى استفتا كونه مشايخ اسلامدن جائز رتبهٔ نعمانى اولان اولوالنهايه — شفيق نامه]

«جزا توتيبنه شاياندن اوزكه برجواب اولماز»
«اكر كيم ايلاسه مفتئ انصافندن استفتا»
(نابى)

اِسْتِفْتاح | [ع] برشئ آچمق ، آچغه چاليشمق ، چاليشلمق ؛ آچغه باشلامق ، باشلانلق : استفتاح كلام .

«بويله بازارده ده ايله‌مه‌ين استفتاح»
«نه‌زمان آچسه كرك سوق معانيده دكان»
(ثابت)

لسانمزده اصنافك ايلك آليش ويريشى معناسنده قوللانيلان [سِفتاح] بوندن غلط اولسه كركدر . ينه بو معناده (اِفتتاح) دها چوق قوللانيلير . عربيده اولديغى كبى [ياردم ايسته‌مك] معناسنده قوللانيلماز .

اِسْتِفْراش | [ع] ياتاق معناسنه اولان [فِراش] ه آلمق ديمكدركه اوطه‌لق آلمق ، جاريه طوتمقده قوللانيلير . اوطه‌لغه ده (مُستفرشه) دينيلير : آطه بازارندن جلب ايتديكى جاريه‌يى استفراش ايتمش .

اِسْتِفْراغ | [ع] قوصمق ، قئ ايتمك : [فورطنه‌نك شدتندن يولجيلرى دكز طوتدى . جمله‌سى استفراغ ايتمكه باشلادى .] ، [طبيب طبايع‌شناس روزكار مبتلاى داءالاسد اولان جسد كائناتى استفراغ كل ايله تنقيه‌ده مقتضيات زمانه‌دن ناشى — شفيق نامه]

اِسْتِفْساد | [ع] برشيئك فسادينى ، بوزوله‌سنى ايسته‌مك : استفساد امور . نادراً قوللانيلير .

اِسْتِفْسار | [ع] صورمق ، صورلمق : [استفسار ماده ، استفسار خاطر ، استفسار كيفيت . مسئله‌نك استفسارى .]

« ديدى اودم دل ديوانه هرچه باداباد »
« بوحالتك ايدرم اصلن آندن استفسار »
(نديم)

«حل ايدردك علم اشراق ايچره هپ مشكللرين»
« ايتسه افلاطون رأيكدن كر استفسار شمع »
(رياضى)

« بستر غمده ياتوركن نيجه دملر بيمار »
« ايتمه‌دك حالى بركره بنم استفسار »
(واصف)

« نه‌در يوردوقبول وجواب واستفسار »
(لا)

اِسْتِفْضال | [ع] آرتيرمق . استعمال اولونماز .

اِسْتِفْعال | [ع] اصطلاحات صرفيه‌دندركه طلب معناسنى افاده ايدن فعللرك بابنه اطلاق اولونور ؛

اولنه « ا ، س ، ت » حرفلری علاوه
اولونان فعللر استفعال بابندندر .

اِسْتِفْلاٰحْ { [ع] فلاح بولمق ،
فلاح ایستهمك .
الفاظ طلاقندندر .

اِسْتِفْهاٰمْ { [ع] برشیء آكلامق
ایستهمك ، برشیئك
افهامنی طلب ایتمك : تركجهده ادات
استفهام = [می ، نه ، كیم ، قاچ ،
هانكی] لفظلریدر . علامت استفهام = ؟ .
استفهام تقریری ، استفهام انكاری .
« پاسبان ویردی قدومیله جواب ، ایلهینه »
« رمضان كلدی می آیا دیهرك استفهام »
(ندیم)

اِسْتِفْهاٰماٰتْ { [ع] جمع . آكلامق
ایستهیشلر : استفها-
مات ابكمانه .

اِسْتِفْهاٰمی { [ع ف] استفهامه
منسوب : كلام
استفهامی . خطاب استفهامی ، جملهٔ
استفهامیه ، [كلمات استفهامیهدن هر
بری نیجه نكات و دقایقه مبنی معنای
حقیقیلرندن چیقاریلوب معنای اخباری
ده قوللانیلیر — میزان البلاغه]

اِسْتِقاٰء { [ع] زور ایله قوصمق .
نادراً قوللانیلمشدر .
§ ایچهجك صو ایستهمك معناسنده هیچ
قوللانیلماز .

اِسْتِقاٰمَتْ { [ع] راستی ، طوغرو-
یلق : [خط استقامت ،
استقامت افعال ، مسلك استقامت ، التزام
استقامت ، جناب الله جلهیی استقامتدن
آییرمهسون] ، برآز صاغه برآز صوله
میل ایتدكدن صكره كندیسنه تعیین
ایتدیكی استقامت اوزره یورییمكه باشلادی
— پژمرده — اكرم] § شرع وعقلك
مستحسن كوردیكی صورتده جناب اللهه
عبودیت واطاعتده بولونمق معناسنده
اصطلاحات صوفیهدندر . § اعتدال ،
اویغونلق :
« علاج ایت دوشمهدن ساقی مزاجم استقامتدن »
(فضولی)
« كورنمز حاصلم الا ندامت »
« یولمده یوق بنم بر استقامت »
(سنان پاشا)
« هپ طوغریلقله واصل اولور تیر منزله »
« پكده ییبانه آتمهیهلم استقامتی »
« دانش »
« استقامتده كركدر روش صدق وثبات »
« قدمن مركزه قور دورده پركارك اوجی »
(اسعد مخلص پاشا)

اِسْتِقْباٰحْ { [ع] قبیح عد ایتمك ،
چركین كورمك :
كورلمك : [استقباح شنایع ، استقباح
رزائل . بومثلاو فضایحك استقباحی .]

اِسْتِقْباٰلْ { [ع] كلهجك زمان .
كچمشه « ماضی » ، كلهجكه
« استقبال » ، شمدیكی آنه « حال » اطلاق
اولونور كه اصطلاحات علمیهدندر :
[لایقیله دوشونلسون . انسانك حیاتی
یالكز استقبالدن عبارت دكلیدر — تصویر
افكار — كمال] ، [ثروت موجودهسی

اوزوج فائدنك برتك یادکار محبق اولان اوغلنك استقبالنی تأمینه کافی اولەمیه. جغندن — پژمرده — اکرم]،

§ کلەجك آنه عائد فعل؛ « یازەجق » مادەسی کبی کە شو آنه دکل ایلری یه عائد برحرکته دلالت ایدر. § قارشیلامق، قارشیلانمق؛ قارشی چیقمق، چیقلق : ایفای رسم استقبال . [بوکونکی مهر غارب ادبیاتك یارینکی شعشعهٔ طلوعنی . . اویله برصباح فیضا فیضك کوکبهٔ اقبالنه یاقیشەجق اشعار جان شکار آهنك، الحان دلربا فرهنك ایله استقبال ایجون — پژمرده — اکرم] .

«ای اولوب معراج برهان علوّ شان سکا»
«یبره اینمش کوکدن استقبال ایدوب قرآن سکا»
(فضولی)

« حال صیقلزده بر آینهٔ عالیدر »
« باق بوآینەیه آندن کورینور استقبال »
(معلم ناجی)

«خیال مدحکی شوقندن استقبال ایدر طبعم»
«ویررموجوداولان معنای همشکرانهٔمقدم»
(نفعی)

« کەایتدی معنیٔ ماضی وحال واستقبال »
« شهود ذاتی ایجون کسب قدرت کفتار »
(لا)

«چیق استقبالنه تعظیم واکرام ایله برکوستر»
(یحیی)

اِسْتِقْبالاً { [ع] کلەجك جهتیله، استقباله کوره : [تدابیر حاضرەدن استقبالاً منافع جدیده استحصال اولونەجنی واوسنهٔ اشتباهدر] ، حالاً واستقبالاً .

اِسْتِقْبالی { [ع و] کلەجك آنه منسوب. زمان آتی یه عائد ؛ قارشیلامغه متعلق: نظر استقبالی، فکر استقبالی، امن استقبالی ، تدابیر استقبالیه، تشریفات استقبالیه .

اِسْتِقْتال { [ع] فرط شجاعتدن نفسنی مهلکەیه آتمق، اولمك ایسترجەسنه حرکت ایتمك : [میدان وغاده استقتال ایدن بهادران امتك احراز ایدەجکاری مرتبهٔ مقدسهٔ اخرویه] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِقْدار { [ع] جناب اللهدن خیرلی شی نصیب و مقدر اولەسنی نیاز ایتمك. نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِقْدام { [ع] اوکه، ایلری یه کچمك ایستەمك. بو معناده [تقدم] زیاده قوللانیلیر . § جسور، غیور، یکیت اولمق. آز قوللانیلیر .

اِسْتِقْراء { [ع] تتبع یعنی برشیئك آردینه دوشوب آراشدیرمق: استقرای ماده. § برنوعك اکثر افرادنده بولونان برحالی، برکیفیتی تعمیم ، عمومنه اسناد ایلەمك. عربیده اولدیغی کبی معانیٔ سائرەده قوللانیلماز.

اِسْتِقْرار { [ع] قرار وثبات اوزره بولونمق ، ساکن وثابت اولمق . مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر : [استقرار امن وآسایش، استقرار نظامات ، استقرار رأی ،

سنه‌لرجه مدت اجرای سیاحت ایدوب الك صوكره «شام»ده استقرار ایتدی.]، [اعتبار ایسه براثرك كثرت انتشاریله دكل .. اذهان ارباب عرفان وجدانده حاصل ایتدیكی حسن تأثیرك استقراریله متحققدر . — پژمرده — اكرم] ، [.. بر طاقم تدقیقات ریاضیه ایله استقرار شمس ودور ارضی اثبات ایدرك بر آیت كریمه‌نك مآل عالیسنی فناً ایضاح ایله‌مشدر — جمل منتخبهٔ كمال]
« باقلمه چشم بصیرتله نقش هستی‌یه »
« ویرد بری برینه ارتباط استقرار »
(لا)

اِسْتِقْراضْ { [ع] قرض ایتمك، اودنج پاره آلمق ، آلنمق: [بلا فائض استقراض ایتدیكی مبالغ معلومه‌یی ، ایتالیا دولتی اخیراً اللی ملیون فرانق استقراض ایتدی . چین حكومتنك بو دفعه ینه استقراض ایچون پارس بانقه‌لرینه مراجعت ایتدیكی] ، [دائرهٔ مدنیت ایچنده افعال و آمالك تسهیلیچون رایكان اولان اسبابدن بری ده استقراض ماده‌سیدركه — جمل منتخبهٔ كمال] اصل بومعنایه دلالت ایدن [اقتراض] ماده‌سی هیچ قوللانیلماز. «استقراض» مشهوردر .

اِسْتِقْراضات { [ع] جمع، استقراضلر ، بورج و اودنج پاره آلیشلر: استقراضات داخلیه، استقراضات دولیه ، استقراضات خارجیه .

اِسْتِقْسام { [ع] بولشمك ، بولیشامك: [استقسام میراث ، مخلّفاتك استقسامی] . « تقسیم » زیاده قوللانیلیر . § طلب قسم، یمین ایسته‌مك . بو مقامده اندر اوله‌رق قوللانیلیر .

اِسْتِقْصاء { [ع] برشیئك حقیقتنی آكلامق ایچون فوق العاده چالیشمق ، بر شیئك كنهنه وارمق خصوصنده غایتله سعی ایتمك ، برنسنه‌نك غایتنی تفحص ایچون دقتله آراشدیرمق : [استقصای ماده، استقصا بالسمع = قولاقله دیكله‌مك ، هركسك احوال خصوصیه‌سنی استقصا ایتمك فساد اخلاقك الك بیوك دلیلیدر.] [جوشش افكار استقصا ایله اتعاب جواسیس خیال — روضة الكاملینه تقریض — سامی پاشا] ، [نفسنده نیجه زحمت وكلفتله استقصا واستخراج ایلدیكی مسائل بدیعهٔ فنیه‌یی — كاتب چلبی — عبدالرحمن] ، [امر دینده رتبهٔ صلابتی رؤسای ملت یهوددن نهانی استقصا بیوره سكز — سیر ویسی] اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِسْتِقْصاص { [ع] قصاص ایسته‌مك، برقاتلك شرعاً قتلنی طلب ایتمك : [ورثهٔ مقتول دیت قبول ایتمه‌یوب استقصاص ایتدیكندن.] عرف شرعده مستعملدر.

اِسْتِقْضاء { [ع] بر آدمك شخصنه عائد برماده

حقنده حكم ورأى ويرمك ايچون ديكر آدمه مراجعت ايتمه‌سى : [كويلى كراس آغاجنى قطع ايتديكلرندن طولايى محكمهٔ شرعيه‌يه كيدوب استقضا ايلدى .] نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِقْطاب { [مولداتدن] قطبه رجوع معناسنه‌در .
كرهٔ ارضك قطبينى آراسنده‌كى خطوط مفروضه ايكى نقطهٔ منتهاده برلشديكى كبى الوان سبعه‌دن مركب اولان خيوط ضيائيه‌نك دخى بر شكل قوسى كسب ايتدكدن صوكره ينه بر نقطه‌ده جمع اولمه‌سى معناسنى افاده ايدل [اِسْتِقْطابِ ضِيا] حكمت طبيعيه اصطلاحاتندندر .

اِسْتِقْطار { [ع] قطره قطره آقيتمق ، طاملادلمق ، انبيقدن چكمك . بومعناده [تَقْطير] دها زياده قوللانيليلر .

اِسْتِقْفاء { [ع] دكنكله ، صوبا ايله بر آدمك اكسه‌سنه ، قفاسنه اورمق : [استقفا اطفالى سرسم ايدر .] الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِسْتِقْفال { [ع] زنكين بر آدمك ذى‌قيمت اموال ايله نقودينى كليد التنده صاقلامه‌سى ؛ چكمجه قاصه ايچنده ، كليد كليد اوزرنده صاقلامق ، بخل وامساك فوق‌العاده‌يى التزام ايتمك . لساننمزده قوللانيلماز .

اِسْتِقْلال { [ع] مرجعى اولمايوب باشلى باشنه بولونمق ، مطلق الرأى اولوب كيفى ايش كورمك ، باشقه‌سنك رأى وامرينه تابع اولمق مجبوريتندن آزاده ، وارسته بولونمق : [سلطان عثمان غازينك اعلان استقلالندن برى ٦١٥ سنه مرور ايتمشدر .] « اِسْتِقْلالْ » ذاتاً مصدر ايكن غلط اوله‌رق برده « اِسْتِقْلالِيَتْ » طرزنده استعمالى عبثدر . [صاحبقران نوتسخير جهان كه صبح باهرالبرهاندن كنايتدر صدر افقده جسم كبى مربع نشين پايكاه استقلال اولمجه‌يه‌دك — شفيق نامه]

اِسْتِقْلال { [ع] آز نصيمق ، آز عد ايتمك . ايدلك .
بو معناده نادراً استعمال اولونور . عربيده اولديغى كبى معانئ سائره‌ده قوللانيلماز .

اِسْتِقْواس { [ع] قوسلنمه ، ياى كبى اكريلمه . قيورلمه .
نادراً قوللانيلمار .

اِسْتِكارَه { [ع] صيرتنه يوك يوكله‌نوب كوتورمك ، سرعتله يورومك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِسْتِكاك { [ع] نباتاتك كثرتندن بر برينه طولاشيق صارماشيق اولمه‌سى § اوچقور چكيرمك § قولاقدلكى طار اولوب ايشتمه‌مك . لساننمزده مستعمل دكلدر .

اِسْتِكَانْ
اِسْتِكَانَتْ
اِسْتِكَانَه } [ع]خضوع وتواضع؛ ذل وخشوع . نفسنى كوچولتمك ، آلچاق كوكللى اولمق: [ديوانه واروب كمال استكانت وفرط مكانتله اردوى همايونك حالنى بيان ودونماى همايونك موسم اخراجنه دكين لوازم ومهمات وخزينه وتداركاتك كاملاً احضار ايدلمسنى درميان ايتمكله — تاريخ عبدالقادر چلبى] نادراً قوللانيلير .

اِسْتِكْبَارْ } [ع] بيوكله نمك ، اولولانمق ، نفسنى بيوك كورمك . تكبّر كبى : [انواع رعايت شاهانه يه مظهر بيورلشكن مفيد اولميوب استكبار واصرار ايتمكين — اوغلنه مكتوب — ياووز سلطان سليم]، [طور استكبار ايله عالى دلكير ايتمشدى — تاريخ نعيما]

« طشره ده خلقك ايشى استكبار »
(نابى)

اِسْتِكْتَابْ } [ع] عربيده مطلقا يازى يازديرمق معناسنه اولديغندن بزده دخى محاكم نظاميه جه بر آدمك يازيسنى معاينه وتطبيق ايچون بر ايكى سطر يازى يازديرمغه مخصوص بر اصطلاح نظاميدر.

بو صورتله يازديرمق، يازديرلمق: [محكمه جه داينك طلبى وجه ايله مدعى عليهك استكتابنه قرار ويرلدى، اولا مظنونك استكتابى لازم كلير.] § سويله يوب يازديرمق ، يازديرلمق يعنى بر آدمك سويله يه جكى سوزلرى، ديكر بر شخصك عيناً تحرير ايتمه سنى ايسته مه سى معناسنده استعمالى خطادر ديينلر بومثللو نيجه كلمات عربيه نك لسانمزده بوسبتون باشقه معنالرده استعمال وعادتا تصرف اولوند. يعنى وبر طاقم الفاظك دخى لسان عربيده هيچ يوق ايكن لسانمزده تصرفات مخصوصه مزدن اوله رق لغات صحيحه كبى قوللانيلديغنى واليوم بونلرك ترك وتبديل وياخود اصلاح وتصحيحى ناقابل بولو . نديغنى نظر دقته آلوب آندن صوكره بر حكم قطعى ويرمه ليدرلر .

بو لفظك بو معناده استعمالى يكى برشى دكلدر كه او يولده تعريف ايدن معلمك مؤاخذه سى جائز اولسون . مطالعهٔ عاجزانه مجه يالكز شو ممكندر كه لغات مستعمله دن اولوب معناجه فرقلرى اولميان مثلا « استكتاب » ايله « استملا » كبى الفاظك هانكيسى تلفظ واستماعجه آهنكدار ايسه آنك استعمالنى ترجيح وديكرينى استعمالده اصرار ايدنلرى تقبيح ايتمه ليدر .

فقط الك مشكل ومهم نقطه بونى كيم تفريق وتعيين ايده جك؟.. بوراسى جاى تفكر وملاحظه در . قولاى قولاى بر حكم قطعى ويريله مز. واقعا هركس بر فكر، بر رأى، بر مطالعه بيان ايده بيلير. نصل كه غزته لرده، وسائل موقوته ده درلو درلو فكرلر، تنقيدلر سرد ايديليور. نصل كه ايشته بزده بو سوزلرى تمهيد ايديبيورز.

مقصد اصلی بوصورتله حاصل اوله‌ماز. استحصال مقصد ایچون چارهٔ منفرد بو یولده سرد اولونان مطالعات وافکارك هانکیلری صواب ایسه او فکرك، او رأیك عندالادبا مقبول ومعتبر اوله‌سی وقرین قبول وتصدیق اولدقدن صوكره بر شکل قطعیت ورسمیت کسب ایتمه‌سی صورتندن عبارتدرکه بو صفتی، بو منزیتی‌ده انجق بر انجمن دانش حائز اوله‌بیلیر. غریبدرکه [استکتاب] ك بو معناده قوللانیلمه‌سی خطادر دینلر « املا » یی سویله‌یوب یازدیرمق معناسنده کوستروب کندیلری‌ده بر کریوهٔ خطایه صاپیورلر. چونکه عربیده [املاء] یازی یازمق؛ کچیکدرمك. صوکره‌یه براقدیرمق؛ برینی تزله‌یه اوغراتمق؛ یایی زیاده چکمك؛ طول عمره مظهر اولمق؛ مدتی امهال ایدوب اوزاتمق، دوه‌نك آیاغنه طاقیلی باغی صالیویرمك معنالرینه کلیرکه بزجه معروف اولان معنایی افاده ایتمز. دیمك که لسانمزده بوده بعض امثالی کبی معنای عربیسی ایله قابل توفیق اوله‌یه‌جق بر معناده استعمال اولونمشدر. بو حاله کوره اوته‌کینك بو معناده استعمالنه خطا، بالعکس بریکینك عین صورتله قوللانیلمه‌سنه صواب دیمك صواب اوله‌سه کرکدر. فقیر ظن ایدرم که اك طوغریسی « سویله‌یوب یازدیرمق » معنا-سنده [استکتاب] ایله [استملاء] یی قوللانمقدر. ذاتاً لسانمزده [املاء] الفبالی، یازی‌یی درست، طوغری یازمق معناسنده قوللانیلیر. مثلا « چوجق املا بیلمه‌یور، لملا بیلمه دیکنی خواجه‌سیده تصدیق ایدییور. درست املا بیلمه‌ین باق نه‌اولدی » کبی تعبیرات ایله خطاسنی، درست یازی یازه‌مدیغنی آکلاتمق ایسته‌رزکه بو صورتله استعمالی تماماً اصلنه موافقدر.

اِسْتِکْثار [ع] عربیده چوقلنی ایسته‌مك، چوغالتمق معناسنه‌در. لسانمزده چوق کورمك، چوق کورلمك؛ چوغنصیمق معناسنده استعمال اولونور: [بویله بیوك بر فابریقه‌نك تعمیرات اساسیه‌سنك اجراسی وکافهٔ نواقصنك استکمالی ایچون صرفنه لزوم کوستریلن اون بیك لیرا مجلسجه دخی استکثار اولونه‌ماز، بو قدر مصارف کشفیه‌نك استکثاری طبیعیدر.]

اِسْتِکْراء [ع] کرا ایله طوتمق، طوتولمق: [دابه‌نك استکراسی، بو سنه آطه‌ده بر کوشك استکرا ایتدی، بودکانك استکراسی.] لسانمزده بو معناده (اِسْتِیجار) زیاده قوللانیلیر. ینه بو معنایی افاده ایدن [اِکْتِراء] هیچ استعمال اولونماز. [مع‌مافیه آطنه جسیم بر قصبه اولوب بویله ضرورت الجاسنده خان وخانه‌لر استکرا ایدلمك قابلدر — آطنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْتِكْرار [ع] تكرار اولنمق :
«نظر اولنسه تتالیٔ نوع وجنسه اکر»
«دکل طبیعت اشیاده دور واستکرار»
(لا)

اِسْتِكْرام { [ع] کرم طلب ایتمك ؛ اکریم بولمق ، کریم عد ایتمك . استعمالی اندردر .

اِسْتِكْراه { [ع] کریه کورمك ، ایکرنمك، تیکسینمك:
[او مملکتك هانکی زقاقندن کچیلسه استکراه اولونور ، اوبله پیس آدمدن هرکس استکراه ایدر .] ، [هرنه ذوق ایله مألوف اولمق ایستەسه — قدحی النه آلیرآلماز یوزینی بورشدیرمغه باشلایان عیاشلر کبی — دها مبدأ تلذذده کوکلی استکراهدن خالی دکلدر — سعی — کمال] ، [استکراه اولنان فقیرلری سودیر ، باب عنایتی آچ . یارب — ویقنور هوغودن ترجه — — فضلی نجیب]
«مزاج آدمی تصحیحه سعی ایدن هرکاه»
«کورر دوا کبی چین چبین استکراه»
(سعیدسری)

اِسْتِكْشاف { [ع] کشف ایتمکه چالیشمق، چالیشلمق.
دشمن اردوسنك احوال ومواقعنی کشف وتفتیش ایتمك معناسنده بر اصطلاح عسکریدرکه فن حربه متعلق اولان کتب مدونەده بو لفظه چوق تصادف اولونور. بونك جمعی اولان [اِسْتِكْشافات] دخی اصطلاحات عسکریه دندر : استکشافات مکمله ، استکشاف قولی ، استکشافه ، امور فرقه . [چونکه استکشاف مشکلات شفیقنامه ملایم یارای هرخامه دکلدر — تقریض — سامی پاشا] ، [حدیجەدن واروب استکشاف دسیسهٔ ضمیر ایلیەسزدیدی — سیر ویسی]

اِسْتِكْفاء { [ع] آزه قناعت ایتمك ، کافی عدایله مك ، موجود ایله کچینمك ایستەمك . نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِكْفاف { [ع] کفافه سعی ایله برابر قناعت ایتمك ،
آز شیئه راضی اولمق . بولفظ اوتەکی لفظدن دها زیاده استعمال اولونور . عربیده بومعنایه کلمز ، معانیٔ اصلیه ‌ی‌ده ترجمه‌ده هیچ قوللانیلماز . [استکفافه رخصت طیران بولوب قاف میثاق وفاقده عنقا نشان اولدیلر — شفیق‌نامه]

اِسْتِكْمال { [ع] تاملامق ، نقصانسز اولمق ، مرتبهٔ کماله ایردیرمك : [استکمال وسائط ترقی ، استکمال اسباب تعیش .] جمعی [اِسْتِكْمالات] در : [فطرت بشری مستعد اولدیغی استکمالاته ایصال ایچون همان طبیعت کلیه قدر خدمتی کوریلن — کمال] ، [امور حسابیه استکمال ایله متهمین مرقومه آطنەیه اسبال

اولندقدن صکره — اطنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [بعض وزرای عظامك خدمت کتابتلرینه سلوك ایله استکمال سرمایهٔ تعیشه ابتدار ایدەرك — مقدمهٔ روضة الکاملین — محمود جلال الدین پاشا] ، [غازی ارطغرل بری طرفده مملکتنك استکمال سعادت حالیله اوغراشوب — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِکْنَانْ [ع] کیزلنمك ، صاقلانمق « اِکْتِنَان » ده بو معنایی افاده ایدرسەده لسانمزده بونلرك ایکیسیده قوللانیلماز . ینه بو معناده « اِخْتِفَاء » چوق قوللانیلیر .

اِسْتِکْنَاهْ [ع] برشیئك کنهنی آراشدیرمق ، حقیقتنه وارمغه چالیشمق : استکناه حادثه ایچون محلنه مأمور مخصوص کوندرلدی ، استکناه ماده . استکناه حال .

[موشکافانه استکناه خبایای امور ایله مشغول اولان بعض مدققین مورخین — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [اجمال بلاغت اشتمالندن استکناه معنویات مقصد ومرامه طریق سهولت مفقوددر — مقدمهٔ روضة الکاملین]

اِسْتِلَابْ [ع] سلب ایتمك ، قاپمق صورتیله آلمق واویولده آلنمق : استلاب نقود .

اِسْتِلَاخْ [ع] مشروباتدن پك چوق ایچمك . مستعمل دکلدر .

اِسْتِلَالْ [ع] صییروب چیقارمق ، صییریلوب چیقاراق : [استلال سیف ، سیفك استلالی قوت بازویه محتاجدر .] لسانمزده بوندن زیاده [سَلّ] استعمال اولونور . اکثریا « سلّ سیف » دینیلیر .

اِسْتِلَامْ [ع] اوپمك ویاخود ال سورمك ، بوصورتیله کعبهٔ معظمەده واقع حجر اسودی زیارت ایتمك . بو معناده نادراً قوللانیلیر . عربیده قوللانیلان معانئ سائرەسی ترجمەده معتبر دکلدر .

اِسْتِلَانَه [ع] لین کورمك ، ملایم بولمق . الفاظ مستعملەدن دکلدر .

اِسْتِلْبَاثْ [ع] کجیکمك ، کچ عد ایتمك . استعمال اولونماز .

اِسْتِلْجَاجْ [ع] برآدم ذو الید بولوندیغی ماده ده خصمانه عناد واصرار ایتمك . امور شرعیەده نادراً قوللانیلیر .

اِسْتِلْحَاقْ [ع] سی لحوق ، فلان اوغلمدر دیه بیان ودعوی ایتمك . لسانمزده مستعمل اولمایان الفاظدندر .

اِسْتِلْذَاذْ [ع] خوشه کیتمك ، لذت آلمق ، بولمق ؛ خوش کورمك : بولفظ لسانمزده آز

قوللانیلیر . ینه بومعنایی افاده ایدن «التذاذ» هیچ قوللانیلماز . اڭ چوق استعمال اولونان [تلذذ] در.

«اوقویان کودك نوساله‌ایدر استلذاذ» (وهبی)

اِستِلزام { [ع] لازم عد ایتمك ، ایجاب ایتمك ، واقع وبادی اولمق: [بوراده آی طوتولمه‌سی هریرده / خسوف وقوعنی استلزام ایتمز] ، [محاربه‌نك بوقدر دوامنی استلزام ایتدیرن سبب حقیقی ایسه شرف الدین ایله اوغلی شمس الدینك اسکی آجی‌یی چیقارمق ایچون مطهر علیهنه عسکر طوپلایه‌رق کوندرمش اولملری ماده‌سی ایدی — مشاهیراسلام «امام مطهر» — حمید وهبی] ، [هتك پردهٔ آسایشی استلزام ایله افکار مرضیه‌نك مختل — شرح شفیق نامه — محمود جلال الدین پاشا] ، [سرمایهٔ نقدینك فقدانی تشویش اذهانی استلزام ایتمکده ایکن — شرح شفیق نامه — وله .]

اِستِلقاء { [ع] آرقه اوستی یاتمق، اوصورتله اویومق : [استلقا وصایای صحیه‌یه مغایردر .] صاغ طرفه یاتوب اویومق سنن سنیهٔ جناب پیغمبریدندر: [خرخرهٔ استلقای افکار ودغدغهٔ کابوس استشعار ایله — تبصره — عاکف پاشا]

اِستِلهام { [ع] جناب حقك الهام ماده ایتمه‌سی نیازنده بولونمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر . بلکه [لسان عثمانیده قوللانیلمایان بومثللو برچوق الفاظی تتبع وتدقیق ایدوب کتابه درج ایتمك برخیلی زحمت وکلفتی اختیاره متوقفدر . مادامکه بونلر لسانمزده استعمال اولونمه‌یور . بیهوده تتبع وکتابه درج ایدلمه‌سه دها مناسب دکلمیدر ؟] کبی مطالعاتده بولونانلر واردر . واقعا وهلهٔ اولاده بوزحمت بیهوده عد اولونه‌بیلیرسه‌ده براز تفکر وتأمل ایدلدکدن صوکره حقیقتك اویله اولمدیغی آکلاشیلیر . زیرا دوشونمه‌لیدرکه بر لغت کتابنی هرکس اوقویه‌بیلیر . فقط هراوقویان «کتابك محتویاتندن لسانمزده هانکیسی مستعمل ، هانکیسی دکلدر ؟» بونی بیلیرمی؟. اکر اسکی زمانده فوق‌العاده مصطلح ومغلق یازلمش برچوق آثار ادبیه موجود وشمدی‌یه قدر یازیلان لغت کتابلرینه بومثللو الفاظ غیرمستعمله طولدیرلمش اولماسه‌یدی بزده بوزحمتی اختیاره مجبور اولماز ایدك . بوصورتله کلمات مستعمله والفاظ غیر مأنوسه تفریق وارائه ایدیلیرسه مبتدیانك اکمال استفاده‌سنی موجب اوله‌جغی آشکاردر. اصل مقصد هرکسك استفاده ومنفعتنه الدن کلدیکی مرتبه چالیشمق وکتابمزی احتیاجزه تطبیق وحقیقتـه تقریب ایتمکه سعی وغیرتده بولونمقدر .

إِسْتَم | [ا] جور و جفا معناسنه‌در. «سِتَم» بوك مخففی‌در.

إِسْتِماء | [ع] بر آدمدن اثر خير ظهوريني تفرس ايتمك، بر آدمك زيارتنه كيتمك. لسانمزده هيچ قوللانيلماز.

إِسْتِماحه | [ع] بر آدمك سماحتده بولونمه‌سنی واحسان ويرمه‌سنی ايسته‌مك وياردم ايتمه‌سنی نياز ايله‌مك. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

إِسْتِمازه | [ع] آيرلمق، آيری بولونمق. هيچ قوللانيلماز.

إِسْتِماع | [ع] ديكله‌مك، ديكله‌نلمك، ايشتمك، ايشيدلمك: استماع پند، استماع آهنك، استماع حوادث، موسيقه‌نك استماعی، زمزمهٔ عندليبی كيم استماع ايتمز. [ميدان هيجاده برمكمل باندونك عظمتلی آهنك فتوحاتی استماع ايله سرمست شان وافتخار اولمق — پژمرده — اكرم]، [كاهی سامعهٔ جان بوزمزمه‌يی استماع ايدردی كه. خوشا بخت واقبال اول صاحبهٔ شير پستانه كه — سيرويدی].

« ملك نغمه‌كی استماع ايله سون »
« فلك شوقه كلسون سماع ايله سون »
(يحيى)

« حيرت ايله پارمغن ديشلر كيم ايتسه استماع »
« پارمغندن ويرديكی شدت كونی انصاره صو »
(فضولی)

« جنتده كيجه اولمديغن استماع ايدوب »
« قصد ايتدی كيم اوزون كيجه‌يی محو ايده بهار »
(نجاتی)

إِسْتِمالَت / **إِسْتِماله** | [ع] كوكل آلمق، كوكل چلمك، كوكلی ميل ايتديرمك، وعد ايله برينك كوكلنی جذب وجلب ايتمك: استماله قلب، استمالت دل جانان § وعد ايله آووتمق. بو معناده اكثريا «ويرمك» ماده‌سيله «استمالت» قوللانيلشدر: [سائقهٔ محبت اخوت ايله آرقه‌سندن استمالتی حاوی برمكتوب كوندردی — مشاهير اسلام (اوزون حسن) — حميدوهبی].

« عشقه ويروب استمالت تام »
« كوكلن اله آلدی قيلدی اكرام »
(شيخ غالب)

« استمالتله كولوب يوزلرينه »
« اعتماد ايلمه چوق سوزلرينه »
(وهبی)

إِسْتِمْتاع | [ع] تمتع، فائده‌لنمك: [هر شيدن استمتاع ايده‌يم ديه‌ن طمعكار چوق زيان كورور.] نادراً قوللانيلشدر.

إِسْتِمْداد | [ع] مدد، ياردم آرامق، امداد ايسته‌مك؛ لطف وعنايت طلب ايتمك: [والده اولانجه‌سيله، اوضاعيله متصل استمداد ايديوردی — اثر مروت — محمد عطا]، [برشعر هيچ نصل كوزل اوله بيليركه برمعشوقهٔ وجدانه — ايسترسه‌اوبرآلههٔ الجمال اولسون — استمدادكارانه خطابلرله آلوده‌در — پژمرده — اكرم]

«بزدن استمداد ايدرسين سنده لشكر يوقيدر»
(م – رابع)

« درکه حضرت طه‌دن ایدر استمداد »
(نابی)
« فلك بنم کبی عاجز در ایتمم استمداد »
(سید وهبی)
« اکر مغلوب یأس اولسه‌م بکا امداد ایدر برقیز »
« فقط مأیوس اولنجه بندن استمداد ایدر برقیز »
(صفا)

اِسْتِمْرار { [ع] بردوزی‌یه دوام ایتمك، اوزون اوزادی سورمك، دوام اوزره اوزایوب کیتمك: [« ازل » ماضی‌یه متعلق نهایتسز ازمنهٔ مقدره‌ده استمرار وجود دیمکدر — تعریفات سید شریف]، [عون صمدانی وتأیید آسمانی‌یه مظهر اولوب اسباب قیام وبقایه موفق واستقرار واستمرار ایله زمان دولتلری الی قیام الساعه پر رونق اوله‌جغی — مقدمهٔ تاریخ نعیما]

« سحاب آسا یورولر پرده‌جانده کوردیکك طاغلر »
« بتون ذرات بر قانون استمرارده تابعدر »
(لا)

اِسْتِمْزاج { [ع] برآدمك رأی وفکرینی یوقلامق، رأی وفکر یوقلانلق: ایشه باشلامازدن اوّل برکره کندیسنی استمزاج ایتملی.

« یوقلایوب نبضنی ایتدمسه کیمی استمزاج »
(وهبی)

اِسْتِمْساك { [ع] کندینی طوتمق، نفسنی ضبط ایتمك. نادراً قوللانیلشدر: [واذ اخذ الله من النبیین میثاقهم » حبل المتینی دست فصاحت پیوست توجیه وتحریف ایله استمساك ایدن — شفیق نامه]

اِسْتِمْطار { [ع] یاغمور ایسته‌مك، یاغمور دعاسنه چیقمق. استعمالی اندردر.

اِسْتِمْلاء { [ع] برینه یازی یازدیرمق، « استکتابه »ه باقکز.

اِسْتِمْلاك { [ع] ملك آلمق، بریری صاتون آلمق، ملك ایدینمك، ایدینلمك: حق استملاك، بیوك آطه‌نك طرف شرقیسنده اراضیٔ واسعه استملاك ایتدی، استملاك نظامنامه‌سی = طرف حکومتدن صاتون آلنه‌جق املاك واراضی نه صورتله بیع واشترا اولونه‌جغنه دائر شرائط رسمیه‌یی حاوی قانون. [دیکر فرقه‌سی سدّ کبیر چینی پامال ایدرك پکینی وسلطنت عظمای فغفوریه‌یی استملاك ایله‌مش — داهیهٔ جنکیزیه — عبدالرحمن]

اِسْتِمْلال { [ع] ملال کتیرمك، جان صیقیلوب اوصانمق. قوللانیله‌بیلیر.

اِسْتِمْناء { [ع] انسان نفسندن منی چیقارمق ایسته‌مك. [استمناء بالید] اصطلاحات طبیه‌دندر.

« مدار حول وبلوغ نصاب واستمنا »
(قصیده — فضولی)

اِسْتِمْهال { [ع] مهلت، وقت ایسته‌مك: [مغازه صاحبی اعلان افلاس ایتمه‌مك ایچون استمهال ایدییورکه بو تکلیف علاقه‌دارانك‌ده منفعتنه موافقدر]، [نصر وقت قازانمق ایچون وهلهٔ اولی‌ده صورت قبولی اظهار وفقط یوقبولی استمهال

اعمش ایدی — مشاهیر اسلام (ابومسلم خراسانی) — حمید وهبی]

اِسْتِناحه { [ع] آغلامق ایستهمك، یابغره ایله آغلاشمق § قوردلر اولومق. لسانمزده استعمال اولونماز .

اِسْتِناد { [ع] طایانمق § کوکنمك، کوکنهجك شی و محل : [چوبانلر بعضاً قویون رعی ایدرکن عصالرینه استناد ایدرلر، مرد کامل هرخصوصده جناب حقه توکل واستناد ایدر ، اوفلان آدمه استناد ایدیبور] ، [برده « مکتبه » جواب سادهسی شعرك اصلندهکی لطافته اك بیوك برمدار استناددر — پژمرده — اکرم]، [چونکه بزه دلدارك آستانهٔ دولتنه استناد شرفی میسر اولدی — بارقه — شیخ وصفی .] مادیات و معنویاتده استعمالی جائزدر .

« اول شهنشاه بلند اقبال وعالی مرتبه »
« کیم ایدر درکاهنه شاهان دوران استناد »
(نفعی)

« لطف رحمانه استنادم وار »
(م . ثالث)

« شکر کیم بردرکه اقباله قیلدم استناد »
« کیم آلور همت نصیب فیض جودندن نصاب »
(نفعی)

« اماکه استناد ایله عفو جمیلکه »
« بسط ایلهیم برازده فلکدن شکایتی »
(لا)

اِسْتِناداً { [ع] استناد صورتیله ، کوکهنهرك : [مغفرت الهیهیه استناداً ، عفوکزه استناداً عرض حقیقت ایدیبورم : [بوصورتده بیعهسی زیاده رسم ویرمش اولان دولت هروقت بوفقرهٔ عهدیهیه استناداً بردعوی درمیان ایدهبیلور — سویش قنالی لایحهسی — جودت پاشا] ، [اکر بو برحقیقت ایسه بوکا استناداً دینیلهبیلیرکه : زواللی قادین بر ملال طاقتفرسانك ، برالم انکسار بخشانك زبون تأثیراتی — پژمرده — اکرم]

اِسْتِنادگاه / اِسْتِنادگه { [ف] استناد ایدهجك یر ؛ کوکهنهجك، طایانهجق محل : [لوحهٔ نادردی کورنجه اوزرینه بر بایغنلق کلوب آغلایهرق استنادگاهی اولان شاکردینك قوجاغنه ییغیلیویردی — رسام روفائل — معلم ناجی] .

« خداسی واراولانك استنادگاهی می یوق »
(معلم ناجی)

« الویرالله بکا، بن استنادگاه ایستهمم »

اِسْتِناره { [ع] برشیئك ضیاسیله روشن اولمق، نورلانمق ایستهیش : شعشعهٔ خورشید عنایات سنیهلریله استنارهٔ چشم امید ایدن عبد عاجز — برمسوده]

اِسْتِناصه { [ع] دیرنمك، برآدمی حرکت ایتدیروب برلکده کوتورمك : استناصهٔ اخوان. الظاظ مأنوسهدن دکلدر.

اِسْتِناعه { [ع] سير وحركتده تقدم ايتمك، يورومكده ديكرينى كچمك . قوللانيلماز .

اِسْتِنامه { [ع] يالاندن اويومق، اويور كبى كورنمك : استنامهٔ ارباب تجسس .

اِسْتِنان { [ع] مسواك قوللانمق ، ديش توزيله ديشى تميزله‌مك : استنان سنن سنيهٔ پيغمبريدندر.

اِسْتِنباء { [ع] خبر صورمق ، معلومات طلب ايتمك ، بر شيئك بيلديرلمه‌سنى ايسته‌مك : [مسئله‌نك اسباب حقيقيه‌سى استنبا اولونيور] نادراً قوللانيلير.

اِسْتِنباط { [ع] كيزلى شي اظهار ايتمك ، معنى وحكم چيقارمق: [شو حديث قدسيدن استنباط اولونان مأله كوره ، مجتهدين كرامك استنباط ايتدكلرى حقايق]، [كتب ادبيه‌دن مطايباته دائر وسائر نوادر نقل ايله‌مش ايسه‌ده آنلرك مفهوم ومدلولندن كيفيت واقعه استخراج واستنباط اولنه مدينى جهتله — مقدمهٔ روضة الكاملين — محمود جلال الدين پاشا]
«ديده‌دن قطرهٔ اشكم دوكياور دل مجزوح»
«اسمى خون دلمدن ايده‌سين استنباط»
(تحفهٔ وهبيدن)

اِسْتِنتاج { [ع] نتيجه چيقارمق، بر شيئك نتيجه‌سى چيقارلمق، صوكنه ايرلمك: [آو وقاتك سرد ايتديكى مقدماتدن برشى استنتاجى ممكن دكلدر. او، كه وه‌زه‌نك سوزلرندن برشى استنتاج ايديله‌مز]، [السنه‌نك بلاغتى قبائل فصيحه‌نك آره‌سنده نظماً ونثراً جارى اولان مخاطبات ومحاوراتدن استنتاج .. ايدلمش اولديغى اكلاشيلير— ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا] ، [وجدان بر محكمهٔ كبرادركه كمال عدلى، حل وفصلى مستحيل كورينن معضلات امورى استنتاج واخراج ايدر — تعليم قرائت]

اِسْتِنثار { [ع] برونه صو وياخود باشقه بر علاج چكوب تميزله‌مك § پوسكورمك . قوللانيلماز.

اِسْتِنجاء { [ع] نجاستدن تطهر ، دفع حاجتدن صوكره تميزلنمك ؛ عربيده اولديغى كبى معانئ سائره‌ده اصلا قوللانيلماز :
«عارفه كرباس استنجا يتر قوللانمغه»
«آنك ايچون دستمال وشاله چكمم احتياج»
(كفرى بهائى)

اِسْتِنزال { [ع] اندرمك . ياغمور دعاسى، ياخود ياغمور ايسته‌مك مقامنده [استنزال رحمت] دينيله‌مز. طوغريسى [اِستمطار]در .

اِسْتِنساء { [ع] تأديه دين ايچون مهلت رجا ايتمك § ويره‌سى‌يه شى ايسته‌مك. قوللانيلماز.

اِسْتِنساب { [ع] نسب ونسبتى وتعلق ذكر وبيان ودعوى ايتمك. نادراً قوللانيلمشدر .

اِسْتِنساخ { [ع] بر كتابك عينى يازمق، عينى يازلمق؛

بر کتابك نسخه‌سنی آلمق ، نسخه‌سی آلمق : قوپیه ایتمك ، ایدلك : ظفرنامه‌یی استنساخ ابتدی ، رساله‌نك استنساخی . [بوانرطبیعتدن استنساخ اولنمش ، تصویر طبیعتدن چکلمشدر — پژمرده — اکرم] . [آرقداشلریکك امتحان کاغدلرندن استنساخه قالقیشمه — آداب مکتب — محمدعطا]

اِسْتِنْشاء { [ع] حوادث آراشد . یرمق ، صورمق § رایحهٔ لطیفه قوقلامق . استعمال اولونماز .

اِسْتِنْشادْ { [ع] بر آدمك شعر اوقومه‌سنی ایسته‌مك . نادراً قوللانیلیر . استعمالی لازمدر .

اِسْتِنْشاقْ { [ع] بورونه چکمك § بورونه — تطهیر ایچون — صوچکمك ، برون چالقامق . اکثریا اغتسال وتوضؤ کبی شرائط دینیه‌نك تعریفاتنده قوللانیلیر . [وقتا که مختل دماغانِ بنی وشقا اول رایحهٔ کریهه‌یی استنشاق ایتدیلر — شفیق‌نامه]

اِسْتِنْصاحْ { [ع] نصح وپند ایسته‌مك ، اوکود آلمق : [اویله بر شخص شریرك بالآخره کسب صلاح واز کیای اهل طریقتدن استنصاح ایده‌جکنی کیم امید ایدردی .]

اِسْتِنْصارْ { [ع] یاردیم ایسته‌مك ، نصرت دیله‌مك : [امر شریف نبوی‌یه امتثالاً امت ناجیه دائما ناصر حقیقیدن استنصار ایدر .]

اِسْتِنْصافْ { [ع] حقنی تماماً آلمق ، اودشمك . قوللانیلماز .

اِسْتِنْطاقْ { [ع] نطقه کتیرمك ، بر آدمی سـو یلتمك ایسته‌مك ، ایسته‌نلك § آغیز یوقلایه‌رق سوز سویلتدیرمك § بر آدمی ، قانوناً مجرم ویا مظنون بر آدمی اسئلهٔ مرتبه ایله‌سویلتمك . اصطلاحات عدلیه‌دندر : [تحت استنطاقه آلنان مجرمك اقرار جرم وقباحت ایتدیکی ، مظنونك استنطاق ، استنطاق‌دائره‌سی ، اوراق استنطاقیه = استنطاقه عائد کاغدلر .] بو صورتله اکثریا معاملات عدلیه‌ده استعمال اولونور . جمعی «استنطاقات» در : [استنطاقات واقعه ، استنطاقات عمیقه .] استنطاق نامه = ظن قانونی تحتنده بولونان آدمك افاداتی حاوی رسمی کاغد . [متهم اولان اشخاصك امر استنطاقلری اکمال وامور حسابیه استکمال ایله — اطنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِسْتِنْمَه { [ف] چرکین شی ، خصوصیله روحه نفرت وطبعه دهشت ایراث ایده‌جك درجه‌ده چرکین ، فنا چهره § انسانه اویقوده عارض اولان آغیرلق که عربیده (کابُوس) دینیلیر § دیو ، شیطان § بهادر ، جسور ، قهرمان معنالرینی افاده ایدر . ترکجه‌ده قوللانیلان [اشکمبه] یاخود [اشکنبه]

لفظلرینك بوندن محرف اولمه‌سی محتملدر. عوام بیننده زبانزد بولونان (اشکنبه صوراتلی برآدم) تعبیرنده‌کی اشکنبه‌نك اصلی‌ده بلکه [اِسقنبه] در.

اِسْتِنْغَه { [ایتالیانجه‌دن] کمی یلکنلرینك چکیلوب طوپلانمه‌سی، یلکنلرك طوپلانغه‌سی.

اِسْتِنْفادْ { [ع] برشیٔ توکتمك § برشیدن بیقنق کلمك. استعمالی اندردر.

اِسْتِنْفارْ { [ع] اورکوتمك، آیاقلاندیرمق، اورکوب قاچمق: استنفار شکار، استنفار حمار. [قصبات متجاوره‌دن استنفار ایتدیلر — شرح شفیق نامه]، [خارجدن استنفاره احتیاج کوسترن اویله بر کروهدن — روضة الکاملین]

اِسْتِنْفاضْ { [ع] بر محلك هرطرفنی، عوارضنی آکلامق ایچون کمال دقتله باقمق، باقنمق. قوللانیلماز.

اِسْتِنْفاقْ { [ع] مالی خرج ایدوب توکتمك، نفقه پیدا ایتمك. نادراً استعمال اولور.

اِسْتِنْقاصْ { [ع] برشیئك بهاسنی تنزیله چالیشمق، قیمتی اکسیلتمك ایسته‌مك: استنقاص بهای قماش.

اِسْتِنْکاحْ { [ع] بر قادینی کندینه نکاح ایله‌مك، نکاح ایله بر خاتون آلمق: [برمرد عاقل استنکاح ایتدیکی خاتونی — اسباب شرعیه موجود اولماد قجه — تطلیق ایتمز.]

اِسْتِنْکافْ { [ع] یوز چویرمك، چکلمك، واز کچمك. لسانمزده عربیده اولدیغی کبی کبر وتعظم ایتمك، غائب اولان ایزی ینه بولمق معنالرنده اصلا استعمال اولونماز. «اِعراض» دن قوتلیدر. بونك، حکمنی تأیید ایچون بعضاً (ردّ) ایله برابر ایراد ایدلدیکی واردر: [آنك یرنده کیم اولسه اویله بر تکلیفی قبولدن استنکاف ایدر.]، [پیران دور بین سنجیده نظران بربرینه مروحه جنبان استنکاف اوله‌رق — شفیق نامه]، [فقط صلاح الدین مقدما امانی تکلیف ایتمش ایکن رد ایتدکلرینه منفعل اولدیغندن بودفعه مسئوللرینه مساعده‌دن استنکاف ایله — کمال]، [قاضی ده آنلری حضور شرعه دعوت ایلر ایسه‌ده ذکر اولونان شاهدلر شهادتدن استنکاف ایلدکاری جهتله — تعلیم قرائت]

اِسْتِنوغْرافْ { [فرانسزجه‌دن sténographe] چابك وطار یازیجی معناسنده بر اصطلاح خصوصیدرکه اشارت وسرعتله ضبط کلام ایچون قوللانیلیر بر درلو طرز تحریر دیمکدر. [اِستنوغرافی] اویولده یازیجیلق، تنکنویسی، چابك‌نویسی.

اِسْتِنْهاج [ع] بر آدمك نهجنه كيتمك ، مسلكنه اويمق : نادراً قوللانيلير .

اِسْتِواء [ع] ايكى شى بربرينه مساوى ومعادل اولمق، ايكى نسنه كميت وكيفيتجه يكديكرندن فرقسز بولونمق : [خط استوا = كرهٔ ارضى قطبلردن مساوى بعدده ايكى قسمه آييران بردائرهٔ مفروضه]، (وقت استوا = زمان اعتدال يعنى هنكام زوال ديمكدر): [بركون وقت استواده كه افراط حرارت آفتابدن مقعر قبهٔ آسمان تنور بازكونهٔ آتشين اولوب دشت مسطح زمين تابهٔ تابداره دونمشيدى — سيرويسى] لسانمزده، عربيده اولديغى كبى قرق ياشنه كلوب تام يكيت اولمق معناسنده استعمال اولونه‌ماز. همزه وتانك ضمه ايله تلفظى غلط فاحشدر .

اِسْتُوجْ [ايتاليانجه‌دن] آلات مختلفه محفظه‌سى، آلات قوطيسى : مهندس استوجى ، جراح استوجى ، مرانغوز استوجى.

اِسْتُورْ [store فرانسزجه دن] شمسيه، كونشلك، پنجره پرده‌سى .

اِسْتُوفاطُو [ايتاليانجه‌دن] قيامه ات § تريدو مقارنه‌يه قونيلن خالص وصافى ات صويى .

اِسْتُوفَه [ايتاليانجه‌دن] ديبا ، جانفس كبى بر جنس قماش دركه اكثريا مفروشاتده قوللانيلير. طرز عاميانه‌سى « ايستيفا » در . زر دوز اولان بو قماشك جيجكليسى ، پولليسى‌ده بولونور .

اِسْتُوهْ / **اِشْتُوهْ** [ف] طاقتسز، قدرتسز، عاجز، محزون، پريشان معناسنه در . بعضاً فارسيده (اُسْتُه) طرزنده تخفيف ايله قوللانيلير. لسانمزده تخفيف ايله استعمال ايدلمه‌ليدر .

اِسْتِهْجان [ع] قبيح كورمك ، كورلك : چركين صايمق، صايلمق : [بو سوزك اوراده تفوهى استهجان اولونور ، استهجان شتوم.] اكثريا بوندن مشتق اولان « مُسْتَهْجَن » تعبيرى قوللانيلير .

اِسْتِهْداء [ع] هدايت ونجات ايستمك . نادراً قوللانيلير.

اِسْتِهْداف [ع] هدف كبى ديكيلوب طورمق ، يوكسلوب قالقمق : [مرميّاته قارشى اختيار استهداف عادتا اثر جنتدر .] نادراً استعمال اولونور .

اِسْتِهْزاء [ع] ذوقلنمك، اكلنمك، مسخره‌لغه آلمق. ذمائم اخلاقك اك زياده منفور اولانلرندن برنده استهزادر . عالمده استهزا ايله هركسك بغض ونفرتندن باشقه برشى قازانلماز . دنياده (مُسْتَهْزِى) يى كيمسه سومز : [مشايخ اسلامدن حاتم

رتبهٔ نعمانی اولان اولوالنهایه بالمواجهه دروازه کشای مغارهٔ دهان استهزا اولوب — شفیق نامه] ، [یاوه کویان ارباب نفاق که دعوای دین باطل ایدن یهود ومشرکین اراذلندندر ، همواره شعار جبلیتلری طرف اسلامه بیضه‌شکن استهزا اولمقدر — سیر ویسی] ، [قهقهه قوشنك سسنی آندیرر برنغمهٔ استهزا چیقاره‌رق قاچار کیدرسین ؟ . نه مرحمتسزسین سن !.. — پژمرده — اکرم] ، [استهزا دینیلن شی افعیٔ هلاهل فشانه بکزر برصفت مضره‌در — دیار بکرلی سعید پاشا]

« سوزینی ایتمز ایسه کده اصغا »
« ایتمه معتوهی دخی استهزا »
(وهبی)

« کیمسه‌یی ایتمه صاقین استهزا »
« کورمه حقك قوانی هزله سزا »
(سنبلزاده وهبی)

اِسْتِهْشاش [ع] استخفاف کبی اکلنمك، جنبشلنمك . استعمال اولونماز .

اِسْتِهْلاك [ع] هلاك ایتمك § برشیٔ صرف ایتمك صورتیله بیترمك ، برشی صرف ایدیلرك توکنمك . برنجی معناده نادراً استعمال اولونور: [اك بیوك برحمامده سنوی ایکی بیك چکی حطب استهلاك اولونماز ، بوقدر کومورك استهلاکی نه‌قدر زمانه محتاجدر .]

اِسْتِهْلال [ع] هلالك ظهوری، ایکی آیك کورنمه‌سی : انتظار استهلال § هلالی کورمك : [کچن رمضانده استهلال ایچون سلیمانیه جامع شریفی مناره‌سنه چیقانلرك بری فسنی آشاغی‌یه دوشورمش] ، [مترقبین استهلال غرهٔ صیام کبی دیده کشای انتظار ایکن — مکتوب — شناسی] § چوجغك آنادن طوغار طوغماز آغلایوب فریاد ایتمه‌سی: استهلال صبی، لسانمزده، عربیده اولدیغی کبی یاغمور شدتله یاغمق وقلیچ صیرلمق معناسنده هیچ قوللانیلماز . [براعت استهلال] = حسن ابتدا یعنی کوزل برطرزده باشلایش، برمؤلفك یازدیغی کتابك باشلانغجنده آنك مندرجاتی کوستره‌جك الفاظ مناسبه انتخابیله بسط مقدمه وتحریر دیباجه ایتمه‌سی § حسن دلالت: [غزاتك سیف شجاعتی خون دشمن ایچنده بارقه نثار اوله‌جغنه براعت استهلال اولوردی — دور استیلا — کمال] ، [بویولده باشلری خونپاش اولمغه صنعت براعت استهلال کوستردیلر — سیر ویسی] ، [برینك زبان زد براعهٔ براعه اولدیغی وجه اوزره مطلع دیوانچهٔ شقاوت نشانی اولان ابروان هجا عنوانی « سواد الوجه فی الدارین » ایدوکنه براعت استهلال ایدی — شفیق نامه] ، [الهی ! سن توفیق احسانك ایدرسه‌ك برذره بیك آفتابه براعت استهلال ، برقطره بیك عمانك

وجودینه مدار استدلال اولمازمی؟ — پژمرده — اکرم]

اِسْتِهْمام { [ع] بر آدم منسوب اولدیغی قوم وجماعته متعلق امور ایچون درد ومشقته دوچار اولمق. استعمال اولونماز.

اِسْتِهْواء { [ع] بر آدمك عقلی آلمق، مبهوت قالمق، نفسك هوا وهوسی خوش کورمه‌سی: [انسان اغوای شیطان ایله استهوا ایدر.] نادراً قوللانیلمشدر.

اِسْتِیثار { [ع] برشیٔ کندینه حصر ایتمك، نفسه تخصیص ایدلمك: استیثار ائمار، بو اشیانك استیثارینه موافقت ایتدی.

اِسْتِیثاق { [ع] برآدمدن اعتماد اولونه جق وثیقه، سند، حجت کبی برشی آلمق. استعمال اولونماز.

اِسْتِیخ / اِسْتاخ { [ع] ماصوره‌دنیان‌شی. استعمالی اندر در.

اِسْتِیجاب { [ع] واجب کورمك، حقلی عد ایتمك. نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِیجار { [ع] اجرتله طوتمق، طوتلق: [استیجار ایتدیکی خانه‌ده اوطور ییور، بودکانی استیجار ایتدم] ایجار واستیجار مقاله نامه‌سی = موجر ایله مستأجر آراسنده

شرائط مقبوله‌یی حاوی تنظیم ایدیلن مصدق کاغد.

اِسْتِیحال { [ع] صوکره‌یه براقلمه‌سنی ایسته‌مك، برشیئك تأجیلنی طلب ایتمك. استعمالی اندردر.

اِسْتِیحار { [ع] کری قالمق، کری براقلمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِسْتِیداع { [ع] برآدمك نزدینه برشی براقمق، برشیی حفظ ایچون برآدمه تودیع ایتمك. نادراً قوللانیلیر.

اِسْتِیذان { [ع] اذن ایسته‌مك، ایسته‌نلك § برایشی ایشله‌مکه، برتصوری اجرا ایتمکه مساعده طلب ایله‌مك: [مبالغ تخمنه‌نك صرفی علی‌الاصول مقام عالیدن استیذان اولوندی، بومثللو جزئیاتك استیذانی لازم کلمز] بِالاِسْتِیذان = اذن آلمق وآلنمق صورتیله. بلا استیذان = اذن آلمه‌یه‌رق، اذن آلنمه‌یه‌رق. [بونلر وقت غروبده فیض الله افندینك قوناغنه واصل ومخدومیله تنهاجه صحبت ایدر ایکن استیذانه وقت براقمیه‌رق متساویة الاقدام خلوتخانه‌سنه داخل اولملریله — روضة الکاملین]، [آز زمان ایچنده ارباب نفاق واتفاق استیصال واورالرك اداره‌سنی توثیق ایتدکدن صکره حجاجدن بالاستیذان معاودت ایتدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِبْراء { [ع] چاقق طاشندن آتش چیقارتمق، ایکی آغاج پارچه‌سنی بربرینه سورته سورته طوتشدیرمق . الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِسْتِبْسار { [ع] قوللایلانمق ، قوللای عد ایدلمك : استیسار امور ، استیسار مصالح .

اِسْتِبْساع { [ع] بوللانمق ، کنکیشلنمك . «اِتِّساع» زیاده قوللانیلیر .

اِسْتِیصال { [ع] برشیئك کوکندن قوپارمق ، کوکنی قیرمق ، کوکی قیرلمق ، بالکلیه محو ایتمك : [حدود یونانیه‌ده دائما اکسیك اولمایان اشقیانك استیصالی ایچون تدابیر جدیهٔ عسکریه اتخاذ ایدلدیکی ، ساطان محمود ثانی یکیچری زوربالرینی ١٢٤١ تاریخنده استیصال ایتمشدر] ، [سردن کچدی اغالری ارسالیله استیصال و بروسه حوالیسندن ایکی بیك نفری متجاوز یکیچری جمع ایله استانبوله ادخال قیلندی ــ روضة الکاملین] ، [حتی یوقاریده حکایه قلندیغی وجهله برفرقهٔ جنودیه ایله مسارعةً قهر واستیصالی خصوصنه تشبث ایتمش ایدی ــ مشاهیر اسلام ــ حمید وهبی]

اِسْتِیضاح { [ع] مبهم بر شي آچیغه اوردیرمق ، بر ماده‌نك ایضاح وعیان ایدلمه‌سنی ایسته‌مك : [آ کلاشیله‌مایان کیفیتی یا کلش تلقی ایتمکدن ایسه محلندن استیضاح ایله‌ملیدر ، بوفقره‌نك استیضاحی لازم کلیر .] « استیضاحاً »= استیضاح صورتیله ، آچیغه اوردیره‌رق ، عیان ایده‌رك : استیضاحاً کوندریلان مکتوبه هنوز جواب کلدیکی . جمعی « اِسْتِیضاحات » در .

اِسْتِیطان { [ع] وطن طوتمق . بر یره یرله‌شوب اوطورمق ، نادراً استعمال اولونور . ینه بو معناده « تَوَطُّن » چوق قوللانیلیر .

اِسْتِیطاف { [ع] قاپلامق . قوللانیله‌بیلیر .

اِسْتِیعاب { [ع] بر شي کاملاً آووجلایوب آلمق ، برقابك ایچنه آلمق، صیغمق: [بوقوغه یکرمی اوقه صو استیعاب ایدر ، بوکمی بش یوز چکی حطب استیعاب ایدر] سفینه‌نك استیعابی = قاچ طونیلاتو صیغدیغی . [اوروپانك اکثر جهاتنی استیعاب ایله‌ین خرستیانلق عالملرنده «مأمون» ایله «شارلمان» ك ارتحالرندن صوکره ــ کمال]، [فضای میناسرای جهانی استیعاب ایدوب برمرتبه کسافت بخش شش جهات کائنات اولدیکه ــ شفیق نامه] ، [اول حرارتله کانون درونلرین استیعاب ایدن لوانح طاقتکدازدن ــ شفیق نامه] ، [طون دوقاپاسیته عباره‌سنك معنای ترکیبیسی کمینك مقدار استیعابندن یعنی

قاچ طونیلانواق حوله آله یله جکندن عبارتدرکه — سویش قنالی لایحه سی — جودت پاشا]

اِسْتیف { [ایتالیانجه دن] برشیٔ بربری اوزرینه وصیره ایله دیزوب ییغمق ، برلشدیرمك : [کتابخانه یه استیف ایدیله جك کتابلر مجلد اوله لی § استیفنی بوزمامق = طور وحرکتنی دکیشدیرمه مك : باق شو آلجاق حریفه حالا استیفنی بوزمه یور !..

اِسْتیفاء { [ع] تماماً آلمق ، آلنمق : [استیفای مطلوبات ایچون وسائط قانونیه یه مراجعتدن باشقه چاره آسان یوقدر ، مبالغ مطلوبه نك استیفاسی ، استیفای لذت] ، [رسم مروریه نك هر دولت سفینه لرندن اطراد ومساوات اوزره استیفا اولنمسی مندرجدر — سویش قنالی لایحه سی — جودت پاشا]

« شکوه قدرتی بالای ادراکات انسانی »
« وجوه حکمتی بیرون عدفهم واستیفا »
(نابی)

اِسْتیقاذ { [ع] طوتشدیروب یاقمق ، آتشی طوتشدیرمه . « ایقاد » زیاده قوللانیلیر .

اِسْتیقاظ { [ع] اویقودن اویانمق . استعمال اولونماز .

اِسْتیقاع { [ع] برشیئك وقوعنه منتظر اولمق ، برشی وقوعبوله جق ظنیله خوف واندیشه یه دوشمك . الفاظ مستعمله دن دکلدر .

اِسْتیقان { [ع] برشی لایقیله ، یقیناً بیلمك ، بیلنمك : استیقان اوور . « تیقن » و « ایقان » چوق قوللانیلیر .

اِسْتیکاف { [ع] طاملانمق ، طامله طامله آقیتمق . عند الاقتضا قوللانیله بیلیر .

اِسْتیلاء { [ع] حکم وتأثیر آلتنه آلمق § برمحلی ، بر مملکتی باصوب زور ایله ضبط ایتمك : دور استیلا . عربیده اولدیغی کبی برمیدانك منتهاسنه ایریشمك معناسنده هیچ قوللانیلماز . [عصر سلطان مصطفی خان ثانیده مقام مشیخت علیاده استعلا وامور دولت ومملکتده مدّ ید استیلا ایتمش اولان سید فیض الله افندینك — مقدمهٔ روضة الکاملین — محمود پاشا] ، [جانمی آتش عشق استیلا ایتدی . بوسوزشه ایسه کوز یاشمدن باشقه سرپیله جك صو یوقدر — بارقه — شیخ وصفی] ، [رسمخانه یی حزین برسکوت استیلا ایلدی — رسام رفائل — معلم ناجی]

« حکمی جاری ماوارای عالم امکانه دك »
« دهری ضبط ایتدیسه استیلاسی استیلامیدر »
(عونی)

« قویدی استیلای بیتابی بنی برحاله کیم »
« حیرتمدن صورت بی جان خیال ایلردی یار »
(عزت علی پاشا)

« اکر لیل ونهار آمدشدنده کچسه مقدارین »
« حیات کائناته فاسدات ایلردی استیلا »
(نابی)

اِسْتِیم { [انکلیزجه‌دن] ماکنه ایشله‌ته‌جك قازغانلرده حاصل اولان بخار ، بوغو . غلط اوله‌رق (اسلیم) تلفظ ایتمه‌مه‌لیدر : استیمی کلك = ماکنه‌یی تحریك ایده‌جك قدر قزغانده بوغو حاصل اولمق ، استیم صالیویرمك = قازغانده لزومندن فضله حاصل اولان بوغویی آزالتمق

اِسْلیم { [فا] یاره ، جریحه § چرك ، جراحت . قوللانیلماز .

اِسْتِماره { [ایتالیانجه‌دن] امتعه واشیای

اِسْتِمَه { [estimer فرانسز- جه‌دن] تجاریه‌نك قیمتی ، بها سنی تقدیر وتخمین ایتمك . estimation = تقدیر قیمت ، تخمین فیئات . استیماره‌جی استیمه‌جی کبی تعبیرات کرك اصطلاحاتندندر ،

اِسْتِماتور { [estimateur فرانسزجه‌دن] اشیا وامتعه‌یه تقدیر قیمت ایدن . مخمّن ، مقدّر : باش استیماتور ، استیماتور معاونی .

اِسْتِیمان { [ع] امان دیله‌مك ، امانه داخل اولمق : [تحصن ایدن ارباب شقاوتك بالآخره استیمان ایده‌جکاری آزاده‌ٔ اشتباه هدر .] ، [او یله بر بلدهٔ مبارکه‌یی آفات محاصره‌دن حفظ ایچون غایت مساعد بر چوق شرائط عرضیله مملکت خلقنی استیمانه تشویق ایتدیسه‌ده — سلطان صلاح الدین ایوبی — کمال] ، [کردن مصافحه ومصالحه‌لری سلسلهٔ موادعه ومعاهده برله داخل طوق استیمان اولان طوائف — شفیق‌نامه] ، [ازنیق ذاتاً اصادن طازعلی وقاره تکینك محاصره سی التنده ازلمش ایدوکندن پادشاهك دهشت ورودی حاکم واهالی‌یی درعقب استیمانه مجبور ایتمشدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِسْتِیمبوت { [انکلیزجه‌دن] بخارایله حرکت ایدن اوفاق کمی ، بخار ماکنه‌لی کوچوك سفینه .

اِسْتِیناس { [ع] وحشی زائل اولوب انسیّت پیدا ایتمك ، الفت ایدوب آلیشمق : [بر اعجمینك ایلك داخل اولدیغی محلده بردنبره استیناس ایده‌مه‌مه‌سی طبیعیدر . مکارم استیناس = جود وکرم ایله مألوف ، آلیشقین] ، [آفتاب قدسی پرتو نبوّتك اول هلال سپهرجاه وجلاله نوربخش وحی اولمغه باشلایوب استیناس آثار وحی آلهی ایدنجه — سیر ویسی] ، [قدر نعمت وعصمتی احساس وازجان ودل طلب الف واستیناس ایتمکه باشلادم — هره‌نامه — کانی] ، [بونجه

هنروران موسیقینك مضابط نغمات روح استیناسی — پژمرده — اکرم]

اِسْتِئْناف { [ع] یکیدن باشلامق § بدایت محکمه‌سندن ویریلن حکمك طلب فسخی ایچون مافوقنده‌کی محکمه‌یه مراجعت ایتمك معناسنده اصطلاحات عدلیه‌دندر : [محکمهٔ استیناف ، امور استینافیه ، استیناف دعوی] § کلامك ابتداسی یعنی سوز باشی : جملهٔ استینافیه . [جبرائیل علیه الصلوة والسلام ایتدی ای نازنین بالاخانهٔ قدوسی . بز درماندهٔ درگاه کبریایز ، وظیفه‌مز لازمهٔ امتثال فرماندر . استیناف مراسم رجا مرتبه‌مز دکلدر — سیر ویسی]

اِسْتِئْنافاً { [ع] استیناف صورتیله یعنی بدایت محکمه‌سنك مافوقنده‌کی محکمه‌یه مراجعتله : [آووقات استینافاً رؤیت دعوی ایتدیروب برحکم حقانی استحصال ایتدی .]

اِسْتِئْهال { [ع] اهل اولمق ، استحقاق ، لیاقت ، اهلیت : [عهدهٔ استیهالنه توجیه بیوریلان مأموریتك .] ، [ذات معالیسماتلری گنجینهٔ فطانت واهلیتك گوهر یکانه‌سی وارباب هنر ومعارفك آبروی بی بهانه‌سی اولدقلرندن بالاستیهال مأمور بیورلدقلری نظارت جلیله‌یه هر وجهله رونق بخشا اوله‌رق — شکیب پاشایه جوابنامه — رشید پاشا]

اِسْجاف { [ع] پرده‌یی ایندیرمك ، پرده چکوب قرانکلق ایتمك § گیجه قرانکلغی زیاده اولمق . استعمال اولونماز .

اِسْجِلالی { [ع] اوزون صاقاللی آدم . مستعمل دکلدر .

اِسْخاط { [ع] کوجندیروب طارلتمق ، غضبلاندیرمق ، غضبلاندیرلمق . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر . بو مقامده (اغضاب) زیاده قوللانیلیر .

اِسْخان { [ع] ایصیتمق ، ایصیدلمق ؛ قیزدرمق ، قیزدیرلمق . « تسخین » زیاده استعمال اولونور . [اسخان عین = آغلاتمق .]

اِسْراء { [ع] یورتمك ، یوریدلمك ؛ کوندرمك ، کوندرلمك . یالکز ذی روح یعنی انسان وحیوان حقنده قوللانیلیر . زیرا بولفظك افاده ایتدیکی کوندرمك ماده‌سی کوندریلنك بالذات یورومه‌سی صورتیله وقوعبوله‌جقندن اشیا حقنده استعمالی جائز دکلدر : [طلب اولونان استرك اسراسی ایچون کهیا افندی‌یه امر ویرلدیکی ، خدمه‌دن برینك اورایه اسراسی] ، [شهزاده قلعه‌لرك امر اداره‌سنی اقچه قوجه‌یه تودیع ویازدیغی فتحنامه ایله روملردن آلنان اسیرلری سلطان عثمان غازی‌یه اسرا ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی .]

اِسْرائیل { [تاریخی] انبیای عظامدن حضرت یعقوب

(علیه السلام) ك اسمی. بنی اسرائیل = یهود طائفه‌سی. اسرائیلیات = طائفهٔ مرقومه‌یه متعلق خرافات.

« عرض حسن ایتسه او مخدوم خلیل »
« یوسفن آگمز ایدی اسرائیل »
(خاقانی)

اِسْرارْ [ع] کتم ایتمك، بیلدیکنی سویله‌مه‌مك : اسرار اَسرار.

اِسْراعْ [ع] سرعت ایتمك، چابکلك حاصل ایتمك. « تَسریع » مقامنده قوللانیله‌ماز.

اِسْرافْ [ع] حددن آشیری صرف وخرج ایتمك: اسراف حرامدر، اسراف اموال. اسراف کلام = تأثیر ایتمه‌یه‌جك محلده سویله‌نیلن سوز ایله ناأهله ویریلن نصیحت دیمکدر.

« اسراف بی‌لزوم سفاهت دکلیدر »
(عارف حکمت)

« لذتی انکار اولونماز بذل و اسراف ایتمه‌نك »
« آه ضمننده اگر اندیشهٔ وام اولمسه »
(نابی)

« وای آنکا کیم عمرینی اسراف ایده »
« مصلحتن قویه شکاره کیده »
(یحیی)

« مالکی ایلمه بی‌وجه اتلاف »
« اولدی مبغوض آلهی اسراف »
(نابی)

اِسْرافیلْ [اربعهٔ مدبره] دینیلن ملائکهٔ مقربیندن نفخ صوره مأمور اولانی. نظمده همزه‌نك اسقاطی جائزدر: صور اسرافیل.

[کویا ناقور رحیل اسرافیل سوداگران فنای شهرستان فنایه تنبیه قیام روز بازار — روضة الکاملین]

اِسْطارْ [ع] یازمق، یازلمق : اخیراً اسطار قیلنان امرنامهٔ سامیده. « تَسطیر » دها زیادهٔ قوللانیلیر. هرایکیسی ده کتابت رسمیه‌یه مخصوص کیبیدر.

اِسْعادْ [ع] بختیار ومسعود قیلمق، قیلنمق : [فیض محمدی کائناتی اسعاد ایتدی]، [القصه بو تحریك ایله درگاه معلادن بر نصیبه طالب اولوب وارکان دولتدن سعادت امداد و شرف اسعاد بولوب — فضولی]

« هم ایتدی ابوالسعودی اسعاد »
« اول ایکی شهنشه ملك زاد »
(لا)

اِشْعارْ [ع] نرخ قویمق، قویولمق: اسعار حوایج. نادراً قوللانیلیر.

اِسْعافْ [ع] برینك رجاسنی قبول ایدوب ایشنی بیترمك، ایش بیترلمك : بیچاره‌نك اسعاف مسئولی. [مواد مستدعاتك جمله‌سی رهین مرکز اسعاف اولدیغی —

روضه] ، [ملك اشرف مسئولنی اسعاف ایله اللی بیك قدر سواری کوندردیکندن حمزه بك رهرو وادیٔ فرار اولمش — مشاهیر اسلام — (اوزون حسن) — حمید وهبی] .

« بیك بوبله جهان زر وسیم اولسه یتشمز »
« ممکن می که اسعاف اولنه مطلب عالم »
(لا)

اِسْفاناخ { [ع] اسپناق دینیلان سبزه .

اِسْفَنْج **اِسْفَنْجَه** { [ع ف] سونکر . بونلر نادراً قوللانیلیر . « اسفنجی » سونکره بکزر ، سونکرلی .

اِسْفَنْد { [ع] شراب . تحفهٔ شاهدینك شرحنه نظراً شرابك اصل ترکجه‌سی « سُجی » در .

اِسْفید { [ف] بیاض ، آق دیمکدر :

« همچو دم آهوان اسفید »
« هب جامهٔ صبح ایچنده خورشید »
(شیخ غالب)

اِسْفیداج [ع] اوستویج .

اِسْفَنْدیایون { [یونانیدن] اصلی اسقولوپندریون ، طالاق اوتی .

اِسْفینْکْس { [sphinx روجه‌دن] باشی قادین صورتنده بویندن آشاغیسی آرسلان شکلنده اسکی مصرلیلرك طلوع شمسه مخصوص اله

ومعبود اتخاذ ایتدکلری بتدرکه مصرده اهرامك جوارنده بولونانه «ابوالهول» دینیر . اساطیر یونانیه‌دن معدود در .

اِسْقاء { [ع] صولامق ، صولاتلق ؛ صو ویرمك ، ویرلمك :

[اسقای اراضی ، باغچه‌نك اسقاسی ، نیلوفر نهری بروسه اوواسنی اسقا ایدر] ، [انسان بایرلری بر نهر شعله فشانك اسقا ایتدیکنه ، وادیلرده اونهرك خوابه واردیغنه ، بایرلردن آشاغی‌یه طوغری سقوط ایلدیکنه ، . یاخود اوزاقدن صولرك سینهٔ منیرکده اشعه پاش اولدیغنه اینانه‌جغی کلیور — لامارتیندن ترجمه — احمد راسم]

« خطونقش وقماش کاری ایتمش جوی صنعندن »
« سر انبوبهٔ میزاب انکشتان ایله اسقا »
(نابی)

اِسْقاپارْمَه { [ایتالیانجه‌دن] کمی‌یی طوپدن یعنی کاملاً کرالامق .

اِسْقاچَه { [ایتالیانجه‌دن] سفینه وکمی دیرکلرینك آیاغی .

اِسْقارْپین { [فرانسزجه‌دن] قونجسز بر نوع اوستی باغلی یاریم پوتین ، یازلق خفیف قوندره .

اِسْقارْچَه { [ایتالیانجه‌دن] صیم صیرتی استیف ، غلبه‌لق ، ازدحام .

اِسْقارْطَه { [ایتالیانجه‌دن] طاغنیق ، طاغیلمش . بولفظ اکثریا کاغداویونلرنده قوللانیلیر .

اِسقارصو { [ایتالیانجه‌دن] طولو اولمق ، برکمی طولدیریلنجه‌یه قدر اشیا تحمیل ایدلمك شرطیله تعیین اولونان کوتوری نول § یلکنلری طولدیره‌جق درجه‌ده سرد روزکار .

اِسقارموز { [ایتالیانجه دن] قایق وصندال کبی اوفاق مراکب بحریه‌ده کوره‌ك طاقیلان آغاج چیوی . قایق و صندالك کوپشته‌لرینه باش طرفنه طوغری اکری اوله‌رق صوقیلان کوره‌ك چیویلری .

اِسقاط { [ع] دوشورمك ، دوشورلمك: «افکنده» نك « افلاطون » ك همزه‌لری اسقاط ایدیله‌بیلیر. اسقاط آقچه‌سی = موتانك روحیچون ویریلن صدقه . اِسقاطِ جَنین = انا قارنندن چوجق دوشورمك.

[تعبیر اصح دیکر ایله کاملاً حقوق عمومیه وخصوصیه حکمندن اسقاط ایدلمش حاله کلمك اقتضا ایده‌جکی میدانده‌در — قانون — سعید]

اِسقالا { [ایتالیانجه‌دن] آلات موسیقیه‌ده پرده‌لرك درجاتنه ال آلیشدیرمق .

اِسقالَه { [ایتالیانجه‌دن] کمیلرده آرمایه چیقیله‌جق نردبان قدمه‌لری ، سفینه‌لرك صول یاننده‌کی بیوك ذواته مخصوص نردبان .

اِسقانبیل { [رومجه‌دن] اویون کاغدلریله اوینانان برنوع اویون . اویون کاغدلرینه « اسقانبیل » اطلاق بر اصطلاح عامیانه‌در .

اِسقانچه { [ایتالیانجه دن] کمیلرده طائفه‌لرك نوبت دکشدرمه‌سی .

اِسقَرلاط { [ایتالیانجه‌دن] اصلی (اسکرلت). اسکی زمانده وندیك منسوجاتندن برنوع چوقه ایدی . بو یاسی خاص وقماشی طایانقلی اولدیغندن بلاد شرقیه‌ده پك معتبر ومشهور ایدی: [الیاس پاشانك شاعر نفعی‌یه اولان هدایاسی میاننده درت طونلق الوان اسقرلاط چوقه، درت طوپ فرنکی دیبا موجود ایدوکنی « بلاغة الاحباب » یازییور .

اِسقرو { [انکلیزجه دن] ویده بر وانه‌لی یعنی قیچه‌دن چرخلی واپوردرکه لسانمزده تحریف ایله « اوسقور » دینیلیور . § بونوع سفینه‌لرك قیچنده دومنك مربوط بولوندیغی محل ایله تکنه آراسنه موضوع حلزونی چرخلردرکه بونلر یا درت پارچه حلزونی قاناددن ویاخود ایکی قانادلی پروانه‌دن عبارتدر .

اِسقره { [یونانیدن] اینجه دمیر چوبوقلرله اعمال اولونان درت آیاقلی واوزون قولبلی قفس کبی برنوع آلت طبخیه‌درکه اوزرنده بالیق

وات پشیریلیر . § سطرنج تخته‌سی ومنتظم صورتده اعمال اولونوب اکثریا سفینه‌لرده وخانه‌لرك طاشلقلرنده قوللانیلان بیوك قفسلره وکمیلرك قیزاقلری اوستنه قوریلان اسکله‌یه وچوروك طوپراقلی زمینلرده دیوار تملرینه قونیلان آغاج پارمقلقلره [اسقره] اطلاق اولونور . اوجاق اسقره‌سی ، دلیکلی طاش اسقره‌سی . مجرایه چرکاب وسیل آقیق اوزره آچیلمش اولان دلیکلره قونیلن پارمقلق طرزنده کی شیلره‌ده « اسقره » دینیلیر .

اِسْقَنْقُور [ف] رومجه‌دن تحریف ایدلدیکی مرویدر . سقنقور بالغی دیدکلری کلره مشابه بر نوع اوفاق جانوردرکه هم صوده هم قاره‌ده یاشار .

اِسْقَنْدِیل [ایتالیانجه‌دن] دکزك درینلکنی یعنی صولرك عمقنی آکلامق ایچون کمیلرده قوللانیلان آلتدرکه ایلك شکل ایجادی اوجنده برجسم ثقیل باغلی وتقسیماتلی بر ایپدن عبارت ایدی . مؤخراً اصلاح وانواعی ایجاد ایدلدی § یوقلامه ، آراشدیروب حقیقتنی آکلامغه چالیشمه : ابتدا رئیسك افکارینی اسقندیل ایتمه‌لی .

اِسْقُوپامار [ایتالیانجه دن] کمیلرده یلکن سرنلرینك اوجلرینه چوبوق سوروب آچدقلری پرواز یلکنلری .

اِسْقُورْبُوت [فرانسزجه‌دن] [scorbut] مأکولات مضره دن دیش اتلرنده پیدا اولان بر نوع یغیرجه علتدرکه اکثریا کمیلرده ظهور ایدر .

اِسْقُورْپِیت [یونانیدن] دیکنی باتدیغی یری زیاده صیزلاتدیران برنوع صغیر ولذیذ بالیقدر .

اِسْقُورْچُونَه [ایتالیانجه‌دن] دریسی سیاه کوك دیمکدر : اسقورچونه رچلی .

اِسْقُورْدِیُون [اصلی یونانیدن] یبانی صارمساق .

اِسْقُومْرِی [رومجه‌دن] قارنی بیاض ، صرتی نفطی ایله لاجوردی آندیرر برنوع آلاجه‌لی ولذیذ بالیقدرکه کوچوکنه توتون بالیغی ، قوریسنه چیروس ، بیوکنه قولیوس ، قارنی بنکلی اولورسه لیپاری اطلاق اولونور .

اِسْقُونْطُو [ایتالیانجه دن] برمبلغك وعده‌سندن اول تأدیه‌سی حالنده تنزیل قیلنان مقدار § برمالك بدلندن قیریلمن فرق : فیئات موضوعه دن یوزده بش اسقونطه ایدییور .

اِسْقُونَه [انکلیزجه دن] لاتین یلکنلیسی دینیلن برنوع کوچوك ، ایکی دیرکلی برنوع خفیف کمی .

اِسْقِیل [ع] یبانی صوغان ، دکز صوغانی . قاره بو صوغانی برسه اولور ایمش . بو سبیله

عربیده (بَصل الفار) دینیلدیکی کبی (بَصل العنصل) ده دیرلر .

اِسْکات { [ع] سکوت ایتدیرمه، آغزینی قپاتمق ، صو. صدیرمق، صوصدیرلمق : [بویله هر شیئه اعتراض ایدن بر آدمك اسکاتی قولای دکلدر]، [آقچه ایله اسکاتلرینه صرف نقود مجهود ایتمه‌نك فائده‌سی مشهود اوله‌میه‌جغی بدیهی ایدی — روضة الکاملین] ، [ولایت قوناغی اولمایوب اجاره ایله اوتورلمقده اولدیغی سند اتخاذ اولونه‌رق صاتکه اسکات ایلدم — اطنه مکتوبی — جودت پاشا]

« قرآن اکر ایتمه‌سه‌یدی اسکات »
« بونلار ایدی ابلغ مقالات »
(مقدمه)
« بر آیتك ای کتاب معجز »
« بیکارجه بلیغی ایتدی اسکات »
(معلم ناجی)

اِسْکار { [ع] سرخوش ایتمك ، مست ایدلمك: [مسکرات قوللانمایان بر آدمی اسکاره چالیشمق عبدر . اوروپالیلر آفریقا اهالیٔ بدویه‌سنی اسکار ایچون الك بایاغی اسپرتودن معمول درلو درلو مسکرات توزیع ایدییورلر]

«کورمزدی مجلسنده حاجت شرابه یازان»
«ایلردی سوزلریله اسکار هوشیاران»
(معلم ناجی)
« آکا مخصوص ایدی بلاغتله »
« هوشیاران دهرك اسکاری »
(وله)

اِسْکان { [ع] ساکن قیلمق ؛ اوطورتمق، اوطوردلمق: اسکان مهاجرین ، حریقزدکانك مناسب محلره اسکانی . § برکلمه‌نك حرکه‌لرندن برینی سلب ایتمك . مثلا [جَوَلان] ك واوینی اسکان ایدوب (جَوْلان) دیمك جائزدر . « ساکن اولمق » معناسنده قوللانیله‌ماز . [انقره جوارنده قره طاغ کنارنده ایکی بیك بشیوز کشی ایله اسکان ایدن ذاتك (قپق آب) اولدیغی کوستریلیورکه — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

«طوتدی تبلرزهٔ موت ایتدی پرندن تحریك»
«خلدی حق ایتسون آنك جایکه اسکانی»
(کانی‌نك وفاتنه تاریخ — ضروری)

اِسْکَنْتَه { [روجه دن] صاری قانادلی کوچك وزیاده اوتر برقیر قوشی .

اِسْکَرَك { [ف] معده‌ده احتباس ریح سببیله بلا اختیار بوغازدن ظهور ایدن ایچقیریق .

اِسْکَلَتْ { [فرانسزجه‌دن] انسان وحیوانك اتلری دوکولمش کمیکلرندن عبارت هیئتی ، قدید § پك ضعیف آدملر حقنده [اسکلت کبی] تعبیری قوللانیلیر .

اِسْکَلَه { [ایتالیانجه‌دن] اصلی « اسقاله »در. دکز و بیوك نهر کنارلرنده کائن بندر § کذلك دکز ونهر کنارلرنده کمی وقایق وسائره یاناشمق ایچون یاپیلان محل مخصوص

§ بنالرده عمله ایشلهمك ایچون یكدیكرینه ربط ایله قوریلان كراسته § كیلرك صول طرفی .

اِسْكَمْلَه { [ایتالیانجه‌دن] صیغی وتپسی وشمعدان وغاز لامبه‌لرینك آلتنه قونیلان اوچ ویاخود اوستنه اوطوریلان درت آیاقلی شی . «اسكمله»نك انواعی چوقدر. وهركسجه معلوم اولدیغندن بوراده تعریف وتعدادینه هیچ لزوم یوقدر . [آچیلیر قپانیر بر اسكمله ایله قادینك صول طرفنه چكمش صیم صیقی اوتوریوردلر . قونو- شیوردلردی — پژمرده — اكرم]

اِسْكَنْدَرْ { [یوناندن Alexandre] ماكدونیالی مشهور جهانكیرك اسمی . ماكدونیا قرالی فیلیبك اوغلی اولوب میلاددن ۳۵۶ سنه اوّل ماكدونیانك اوزمان پایتختی اولان (پلا) شهرنده دنیایه كلمشدر. فوق العاده عقل وذكاوت واقتدار وقوت صاحبی اولوب مشهور حكیم یونانی (آرسطو) نك تحت دست تربیه‌سنده اوله‌رق تحصیل علوم وفنون ایله یكرمی یاشنده جالس سریر حكمرانی اولمش واولاً یونانستانی، ثانیاً كونان نهری كنارنده ایرانیانی مغلوب وپریشان ایده‌رك بتون آناطولی‌یی وسوریه‌یی ضبط ایتمش ودارانك مغلوبیت ومقتولیتی اوزرینه مصری وبلاد ایرانیه ایله هندوستانی استیلا ایله‌مش ایدی . آسیادن اثنای عودتنده (بابل) شهرنده اعتیاد ایتدیكی عشرت وسفاهتك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق میلاددن ۳۲۳ سنه اول ۳۳ یاشنده وفات ایتمشدر . بو مشهور جهانكیر آرناوودك عربلر طرفندن « ذوالقرنین » تسمیه اولونمه‌سی شرق وغربی ضبط واستیلا ایله‌سندن ویاخود باشنه كیدیكی تاجك بوینوز كبی ایكی اوجی بولونمه‌سندن منبعث ایدوكی مرویدر. « اسكندر ذوالقرنین » ك بوماكدونیالی اولمدیغی حقنده‌كی ظن وروایت مشاهیر مورخین طرفندن قبول اولونمامشدر. بعضاً نظمده [اسكندر] ك همزه‌سی اسقاط اولونور :

« سكندر سیر ایسه‌كده سد نطق ایت پیش كاملده »
« فلاطون حقیقت بینه نقل ماجرا اولماز »
« فنی »

« تخت اجلاله شهنشاه سلیمان افسر »
« ملكت دهره جهانبان سكندر تسخیر »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

« قهرمان كوكبه شاهنشه خسرو شوكت »
« آسمان مرتبه اسكندر نصرت اعلام »
(جوری)

« جمشید عیش وعشرت ودارای داروكیر »
« كسرای عدل ورأفت واسكندر زمان »
(باقی)

« اكر مقصود اثر سه مصرع برجسته كافیدر »
« عجب حیرتده‌یم بن سداسكندر خصوصنده »
(راغب پاشا)

« جام لعلكدر سنك آیینه روی انورك »
« آدی وار جام جمك آیینهٔ اسكندرك »
(باقی)

« تدبیر ممالكده آرسطو كبی صائب »
« تسخیر ولایتده سكندر فر عالم »
(نشاطی)

اِسْكِنْز | [ف] حیوانك اوركوب آتديغی چفته § حیوانك صچرايوب آتلەسی، قیچ آتمەسی.
اِسْكِنْزَه |

اِسْلاٰء { [ع] برآدمی دوشوندیكی شیئی اونوتديروب غمدن، اندیشەدن آزادە ایتمك. (تَسَلّی) چوق قوللانیلیر: اسلای حریقزدە.

اِسْلاٰكْ { [ع] صیره‌یه قويمق، قويلمق؛ يوله كتيرمك، كتيرلمك؛ مسلكه صوقمق، صوقلمق: كنديسی معتزله‌دن ایكن اولادينی مسلك اهل سنته اسلاك ایله‌دی، فلانك طريقهٔ صوفیه‌یه اسلاكی.

اِسْلاٰلْ { [ع] صیيروب چيقارمق، ورم علتنه اوغراتمق برنجی معناده «سَلّ وانْسِلاٰلْ» چوق قوللانیلیر. [سلّ سیف] = قیلیجی صیيرمق.

اِسْلاٰمْ { [ع] مفخر موجودات علیه اكمل التحیّات افنديمز حضرتلرينك وحی ایله قبل آلهیدن بالتلقی نشر و تبلیغ بیوردقلری دين مبيندركه مسلمانلق ديمكدر: دين اسلام، حضرت عمرك اظهار اسلام ایتمه‌سیله فخر كائنات علیه افضل التحیات افنديمز حضرتلری زيادەسیله مسرور ومتشكر اولمشلردی § دين اسلامه منسوب وسالك اولانلر، مسلمانلر. [اهل اسلام] مقامنده قوللانیلیر: مشاهير اسلام، علمای اسلام، اعاظم اسلام، شيخ الاسلام = دولت علیهٔ عثمانیه‌ده رياست رسمیهٔ علمیه مقامنی احراز ایدن ذاتك عنوان رسمیسی: [برات عالی موجبنجه بيك يوز اون اوچ تاريخنده شيخ الاسلاملق پایه‌سیله قطع امتياز ایتدی — مقدمهٔ روضة الكاملين]، [ايمدی بنده‌كنز كرچكدن مسعود وبختيارم كه محض احیای آثار اسلام نيت صادقه‌سیله فوق الاستطاعه وجوده كتيرديكم اوپله بر اثردن طولايی بو كون ممدوح حضرت شيخ الاسلام واو سببله‌دە مغبوط انام اولدم — عريضه — سری پاشا]

«سيف اسلامه دكل صاعقه تعبيری سزا»
«اوپله برصاعقه ايندیرمه‌دی تقدير هنوز»
(معلم ناجی)

«قامتی اولمش ایدی اسلامه»
«لفظة الله كبی سرنامه»
(خاقانی)

«حصن مزبوری كه‌واردی ابتدا آلدی وزير»
«جله‌سندن اهل اسلامك دعا آلدی وزير»
(سروری)

«جند اسلام آلدی كافردن عريشی جهدايدوب»
(وله)

«خاقان عثمانی نسب كيم‌مندرج ذاتنده‌هپ»
«اسلام فاروق عرب اقبال پرويز عجم»
(نفعی)

«جبهه‌سين قيلمش ایدی رب انام»
«لوحهٔ كاخ سرای اسلام»
(خاقانی)

« تورودن سرو ایدی اول سیم اندام »
« نوله دیرلرسه عماد الاسلام »
(وله)

« کعبهٔ اسلامدر دیرسه‌م عجبمی صاحبن »
« شیخ الاسلام ایله مثل لطف خدای مستعان »
(نفعی)

« هادیٔ وادیٔ دین بدرقهٔ راه یقین »
« پیرو مجتهدین حضرت شیخ الاسلام »
(وله)

اِسلامِیَّتْ { [ع مولّد] مسلمانلق ، دین مبین محمدی‌یه تابع ومنسوب بولونانلرك صفت مقدسهٔ عمومیه‌سی : [اسلامیتك اعلای شان وشرفنه فوق العاده خدمت وغیرت ایدن اعاظم اخیار امتك بری‌ده امیر تورروزدر .] ینه بومعنایی مفید اولان [اِسلام] ك « اهل اسلام » معناسنده دخی استعمال ایدلمکده بولونمه‌سنه نظراً لسان عثمانیده رفع التباس ایچون « اسلامیت » ك قوللانیلمه‌سنه احتیاج قوی واردر : [حتی تیموره داغدرون اولان جهانگیرلك فکرینك اسلامیت قوتیله حصولنه لازم اولان اسبابی استحضار ایلدی — کمال] ، [عمومیت افعالك نتیجه‌سی اسلامیتك توسیع وانتشاری مقصدینه خدمتدن عبارت گورینورکه حقیقت حالده بو خدمت مشکوره‌یی مع زیادة ایفا ایتمش ایدی — مشاهیر اسلام — سلطان محمود غزنوی — حمید وهبی]

« پادشاهم منفردسین منفرد ، الله بر »
« چوق بیوك خدمتلر ایتدك دین اسلامیته »
(اسماعیل صفا)

اِسلامِیَّه { [ع] اسلامه ، اهل اسلامه منسوب ومتعلق : اقوام اسلامیه ، شرائط اسلامیه ، ممالك اسلامیه ، احکام اسلامیه ، آداب اسلامیه ، حمیت اسلامیه .

اِسْم { [ع] فارسیده (نام) ، ترکجه‌ده (آد) دینیلیرکه هرشیئك تسمیه اولوندیغی لفظ دیمکدر ؛ زمانه تعلق ایتمه‌یوب کندی کندینه برمعنایی افاده ایدن کلمه‌در : اسم جلال = الله لفظهٔ مجلیه‌سی ، اسم اعظم = کذلك جناب حقك اك بیوك آدی ، الله . اسم منسوب = آخرینه مشدّد یاء نسبت گتیریلن کلمه .

« یکسان نظرمده صیف وسرما »
« اندوه ایسه اسم بی مسما »
(معلم ناجی)

« نه‌در اسمك؟ نه نوعه داخلسین »
« هانکی فکری مفید ایدك عجبا »
(اکرم)

اِشْمات { [ع] بر آدمی دشمننك خبر مصیبتیله تسریر ایتمك . عندالاقتضا استعمال ایدیله‌بیلیر .

اِسْماح { [ع] جوانمرد وسخاوتلی قیلمق § سرکشلکدن وازگچیروب ملایم ومطیع ایتمك . استعمالی اندردر . ایکنجی معناده انسان وحیوان حقنده قوللانیله‌بیلیر .

اِسْماط { [ع] سكوت ايله‌مك ، اختيار صمت ايتمك . لسانمزده استعمال اولونماز .

اِسْماع { [ع] ايشتديرمك ، ايشتد يرلمك : [اسماع صدا ، اسماع كلام] عربيده اولديغى كبى معانئ سائره‌ده اصلا قوللانيلماز . [... كبى الفاظ حسيسهٔ عاميانه‌نك اسماع واستماعى ذوق ادبله امتزاج ايده‌ميه جكندن بونلره مماثل كلمه‌لر بالطبع كلمات غريبه‌دن معدود در — ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا]

اِسْماعيلِيَّه { [ع] امام جعفر الصادقك بيوك اوغلى اسماعيلى صوك امام عد ايتدكلرندن دولايى بونام ايله تسميه اولونمش فرق شيعيه‌دن برفرقهٔ ضاله‌در كه اساس مذهبلرى قرآن كريمك معانئ ظاهره‌سنه اعتبار ايتميوب باطنيله عمل ايله‌مك وشريعت محمديه‌يى ابطال ايتمكدن عبارتدر. محرماتى مباح عد ايدرلر ، تناسخه قائل وقانع اولورلر . « باطنيّه » ، « سبعيّه » ، « قرامطه » ، « بابكيّه » ، «حرميّه» ، «تعليميّه» كبى برچوق شعبه‌لره، اقسامه منشعب ومنقسم اولوب وقتيله بونلر فوق العاده تكثر واكتساب نفوذ وقوت ايتدكلرندن عالم اسلاميتى انواع شنايع وسيئات ايله رخنه‌دار ايتمشلر ايدى . مشهور (حسن صباح) باطنيه فرقه‌سنك اشرّ رؤساسى ايدى . « قاموس الاعلام » ك بيانته كوره اليوم موجود اولان نصيريلر، درزيلر، وهابيلر بومذهب باطلدن انشعاب ايتمش ونصيريلرك برفرقه‌سى حالا [اسماعيليه] ناميله معروف بولونمشدر : [شيعهٔ اسماعيليه بيننده مرموز اولان بعض اصطلاحاتى مناسبت مقام ايله درميان ايتمش — روضة الكاملين]

اِسْمِرار { [ع] اسمرلشمك ، قاره ياغز اولمق: [كويليلرك اكثرى زراعتله مشغول اوله‌رق دائما حرارت شمسه معروض بولوندقلرندن يوزلرينك اسمرارى طبيعيدر .] نادراً قوللانيلير .

اِسْمِيَّه { [ع] اسمه منسوب ومتعلق ديمكدر : مشابهت اسميّه ، جملهٔ اسميّه = جزء اوّلى اسمى حاوى اولان جمله . جزء اوّلى صراحةً ويا حكماً اسمه دلالت ايدن جمله ديه‌ده تعريف اولونه‌بيلير .

اِسْناء { [ع] يوكسلتمك، يوقارى‌يه قالديرمق § شعاع شمس برمحله نفوذ ايتمك، ياخود يره عكس ايله‌مك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِسْناد { [ع] نسبت ايتمك، اندلمك. برشيئ برآدمه آتمق يعنى اوشى اوآدمكدر ديمك : [اينجولى چاوشه اسناد اولونان فقرات لطيفه دندركه . .] ، [مصنوعات بشريه‌يه اسناد كمال — مطلق ومجرد اولنجه — برسيئهٔ وهم وخيال صاييلير — پژمرده—

اكرم] عربيده اولديغى كبى طاقه جيقمق ، بر آدى طاغه چيقارمق ، بر نسنه يه برشى طايامق معنالرنده اصلا قوللانيلماز. § فعل ايله فاعل، مبتدا ايله خبر آراسنده كى نسبت. لسانمزده بهتان حكمنى تضمن ايتديكى تقديرده اكثريا (عزو واسناد) طرزنده وقباحت وسيئاتده قوللانيلير .

« شاعر يت آكا اسناد مجازى يه چيقار »
« بيله يه اول كه حقيقتله مؤداى سخنى »
(وهبى)

« رد وتحقير نصيحت نه روا »
« شبيه اسناد قباحت نه روا »
(اسماعيل صفا)

اِسْنادات [ع] اسنادلر، بر آدمه نسبت ايديلان شيلر : اسنادات مجازيه، اسنادات غرضكارانه. لسانمزده مفردندن زياده بو ، افترادن فرقسز بر معناده استعمال اولونور : [بومثللو اسنادات بعيده ايله كتم حقيقته موفق اوله ماز] ، [عظمت مكارم اخلاقنى كوسترن خصوصاتدندر كه بر كون ارباب غمز ونفاقدن بر شخص فرومايه كندى حقنده بر طاقم اسناداتى حاوى ملكشاهه بر عرضحال ويرر — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِسْنادى [ع ف] اسناده منسوب: كلام اسنادى، تراكيب اسناديه ، جملهٔ اسناديه .

اِسْناديّات [ع] اسناده منسوب مطالعات ومباحث كه اصلى يوق ايكن برينك اوستنه آتيلان، بر آدمه نسبت اولونان اويدورمه سوزلر ديمكدر : اسناديّاته اعتماد ايدن دائما آلدانير ، اسناديّاته اينانان احمق ديمكدر .

اِسْنان [ع] ديش چيقمق : زمان اسنان صبيان . § ياشلانمق، اختيار اولمق. بوندن مشتق اولان « مُسِنّ » لسانمزده اختيار مقامنده چوق قوللانيلير .

اِسْوِداد [ع] قارارمق ، قاره اولمق: اسوداد وجوه زراع . [سايه افكن محويت اولديغى خاك مظلمك اسودادينه مقابل رونقدار كوربنور بر بياض كل — پژمرده — اكرم .]

اِسْهاب [ع] چوق سويله مك § فرط طمع § اسباب مختلفه ايله لون متغير اولمق كبى معنالرى حاوى ايسه ده لسانمزده قوللانيلماز .

اِسْهاد [ع] خانونك زحمت وصعوبتله وضع حمل ايتمه سى. الفاظ مستعمله دن دكلدر .

اِسْهال [ع] كيوشه مك، طبيعت ملايم اولمق، يورك سورمك : [يازين اسهالى موجب اوله جق طعام وميوه اكلندن اجتناب ايتمه ليدر .] باغرصاقلرك التهابندن حاصل اولان ملايمت طبيعيه يه مخصوص اصطلاح طبيدر .

اِشابَه [ع] صاچی صاقاللی آغارتمق ، قوجالتمق : روزکار روزکار پك چوق شُبّانی اشابه ایدر .

اِشاحَه ، **اِشاحَه** [ع] سعی واقدام ایتمك § طوپراق یوموشاق اولمق معناسنی افاده ایدرسه ده لسانمزده قوللانیلماز .

اِشادَه [ع] غائب اولان شیئ تعریف وندا ایدرك هركسه بیلدیرمك : [نباح كلوفشار ایله نباح ایده‌رك بر زمان گزدیروب میدانده حاضر اولان ارذال وانذاله افاده واشاده‌دن صكره — شفیق نامه]

اِشارات [ع] اشارتلر، علامتلر: اشارات موضوعه ، نوطه اشاراتی. [كاكل پیچا پیچ اشاراتنی چوزوب رایحهٔ صفا آله‌مدیلر — روضة الكاملینه تقریض — سامی پاشا]

« هب اشارات صدور حلمی ناطقدر »
« وضع میزان تقابلده بوسرّ مكنون »
(منیف)

اِشارَت [ع] برشیئی ال، گوز، قاش ایله گوسترمك : گوزیله اشارت ایتدی § علامت ، نشانه : [رنك رنك معانئ مستورهٔ علویه‌سنه اشارت ودلالتده آلودهٔ فتور گورنمكله برابر — پژمرده — اكرم]

« سادات قبیلهٔ محبت »
« بربرینه ایتدیلر اشارت »
(شیخ غالب)

[حریق وقوعنده قله‌لره اشارت چكیلیر ، استفهام اشارتی شو [؟] در، تعجب اشارتی بو [!] در]، [اول رقیه برشیشه ایچره تعبیه وایشته بوجامع شریفك محرابی محاذیسنده آویخته اولنمشدر دیو بنانیله اشارت ایتدیكی طرفه صرف لحاظهٔ جفون ایتدم — شفیق نامه]، [سفائنده معتبر اولان قرانتنه اشارتی اوفاق ، صاری رنكلی سنجاقدر] § رأی وارشاد معناسنه نادراً قوللانیلیر . یا اكثر بومقامده واولیاء اللهه واقع اولان الهام معناسنده قوللانیلان [اشارت آلهیه] تعبیری اصطلاحات صوفیه‌دندر. ینه بومعنادن منبعث اوله‌رق نادراً امر مقامنده‌دخی قوللانیلیر: اشارت علیه = امر فتواپناهی‌یه مخصوص اصطلاح رسمی .

« تعیین ایده‌مز آنی سرانگشت اشارت »
(سامی)

« بر نیم اشارتكه اولمازمی ماه منشق »
« عالملر اولسه لایق صد چاك یا محمد »
(اسماعیل صفا)

« كلید گنج آمال جهان هنگام جودنده »
« یاانگشت اشارتدر یاخود ابروی ایمادر »
(صبری)

اِشاصَه [ع] مسواك‌لنمك ، مسواكی ایچه سوروب دیشلری تمیزله‌مك . قوللانیله‌بیلیر .

اِشاطَه [ع] قصاص ایتمك ، قاتلك قانی هدر ایله‌مك § قربان كسمك ، قربان اتی توزیع ایتمك § یاقمق. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

اِشاعَه / **اِشاعَتْ** } [ع] فاش ایتمك، شایع قیلمق، عالمه دویورمق: [اشاعهٔ اسرار ایدن دوستسز قالیر، اشاعهٔ اسرار اخلاقسزلغك دلیلیدر .] ، [اشاعهٔ توجه وجلالت ایتمكله آمال مضمره‌لرینك نتیجه بخش حصول اوله‌میه‌جغنی تفهم و تیقن ایلدکلرندن — روضة الکاملین] « اِشاعَتْ » آثار منشورهٔ قدیمه‌ده استعمال اولونمش ایسه ده زمانمزده یالکز نظمده قوللانیلیر : [اشاعت انواع علوم واذاعت آثار وفنون تکثیر کتب ایله مقدر ایدوکی — مقدمهٔ تاریخ نعیما] .

اِشْباع } [ع] بر آدمك قارننی طویورمق ، قارنی طویورلق : اشباع فقرا ، کرسنکانك اشباعی . § چوغالتمق ، چوغالدلمق . الف اشباع = بعض کلمات عربیه وفارسیه‌نك صوکنه علاوه ایدیلن معناسز الف دیمکدر . § صوبك ایچنه نسبتندن فضله شکر وطوز کبی شیلر قاتیلدیغی حالده صو تماميله اریده‌مه‌یوب اونلرك عینیله قالمه‌سی کبی بر ماده‌نك قوهٔ اصلیه‌سنك حکمسز قالمسنه مخصوص اصطلاح طبیدر .

اِشْپَشَه } [ف] همزه‌نك ضمه ایله دخی تلفظی جائزدر . ترکجه‌ده کووه دینیلن قوردجغز . بو اوفاجق قورد (نافتالین) قوقوسنه هیچ دایانه‌ماز . (نافتالین) بولونان یرده کووه بولونماز .

اِشْپَخْتَه } [ف] « اشپوختن » یاخود « اشپختن » مصدرندن اسم مفعولدر که صاچلمش ، یایلمش دیمکدر § صو صیزنتیسی .

اِشْپُورْطَه } [ایتالیانجه‌دن] بابوان ، اوستی آچیق ، بر طرفندن دیکر طرفنه باصیق قولی اولان سپد .

اِشْتات } [ع] طاغیتمق ، طاغیدلمق : [اشتات سریهٔ دشمن ، اردوی دشمنك اشتاتی .] « تَشْتیت » چوق قوللانیلیر .

اِشْتالَنْك } [ف] طوبوقده‌کی یومرو کمیك که ترکجه‌سی (آشیق) در .

اِشْتِباك } [ع] اجزا بربرینه طوقوشمق ، قاریشمق ؛ اورلمك ، اورکولنمك § شوریده پیچیده اولمق . « تَشْبیك » زیاده قوللانیلیر .

« باشتباك نجوم منوّرات فلك »
(نعت شریف — سامی)

اِشْتِباه } [ع] شبهه‌لنمك ، شبهه ایتمك ، شبهه : جای اشتباه دکلدر . بلا اشتباه ، بی اشتباه = شبهه‌سز . عربیده اولدیغی کبی بکزه‌یشمك معناسنه استعمال اولونه‌ماز .

« اشتباه ایتمه که منظوری سنك اهل اللهك »
« اولیانك تفسیدر سکا یارو همدم »
(نانی)
« ایدردی بن آه ایله‌سه‌م اول ده آه »
« او بن بن اویم صانکه بی اشتباه »
(عزت ملا)

« مالكم برفيض استعداده كم بى اشتباه »
« بن تفوق ايلرم هروجهله امثالمه »
(شيخ وصفى)

« دوراولان كوزدن كوكلدن دوراولوربى اشتباه »
(طالب)

اِشْتِجارْ { [ع] ضدلشمق، خلافكيرلك ايتمك ، § الى چكه آلتنه قويوب ديرسكه طايانمق: ايكنجى معناده نادراً قوللانيلمشدر .

اِشْتِدادْ { [ع] شدتلنمك ، شدت پيدا ايتمك : [اشتداد حرارت، اشتداد سرما، اشتداد شتاء، اشتداد مرض، اشتداد غضب] عربيده اولديغى كبى برشى قانيلانمق، محكم اولمق، سكرتمك معنالرنده قوللانيله‌ماز. (كسب) ايله برلكده استعمالى ياكلشدر. زيرا ذاتاً « اشتداد » كسب معناسنى حاويدر . بناءً عليه [كسب اشتداد ايتدى] دينيله‌مز ، اويله قوللانمه ‌مليدر . فقط (شدّت) لفظى (كسب) ايله قوللانيلير . [مرحومك خاتمهٔ ايامنده اشتداد ضعف هرم ملابسه‌سيله يدى سنه قدر وكالهٔ خدمات حربيه وسياسيه‌ده پك بيوك برارلقلر كوسترمشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبى] ، [امتداد ايام افتراق اشتداد آلام اشتياقى ايجاب واوحال ايسه وادئ اشتكاده عنان خامه‌يى سوق فسحت فزاى اطناب ايتمكله — مكتوب — كمال]

« مداد كلك وصفكله اورر دل مرهم تسكين »
« اولنجه درد زخمى روز كارك اشتداد اوزره »
(نفعى)

« اى باد ! كسلمه امتداد ايت »
« آز كلدى بوقوّت اشتداد ايت »
(معلم ناجى)

اِشْتِراء { [ع] صاتين آلمق ، آلنمق: [اشتراى ذخائر، اشتراى اشيا ، البسه‌نك اشتراسى ، خانه‌نك اشتراسى] عربيده اولديغى كبى برنسنه‌يى ترك ايله باشقه شيئه تمسك ايتمك معناسى لسانمزده اصلا معتبر ومستعمل دكلدر .

« دفع انديشهٔ كرا ايتدم »
« يكى برخانه اشترا ايتدم »
(معلم ناجى)

« من يزيد ايچره چوق اولدى ماجرا »
« ويردى يوز دينارى ايتدى اشترا »
(نحيفى)

اِشْتِراطْ { [ع] شرطلشمق، شرط قيلمق ، قيلنمق : [ماكنه‌نك برماه صوكره عيناً اعاده‌سى وبومدت ايچون بش ليرا اجرت مقطوعه اعطاسى اشتراط احتياطى اوله‌رق درميان اولونمشدر .]

اِشْتِراكْ { [ع] اورتاق اولمق ، اورتاقلق ايتمك، برحالده برشيده اورتاق بولونمق : اشتراك لسان، اشتراك اموال. [چونكه ابناى وطن آره‌سنده اشتراك لسان واتحاد منفعت وكثرت موانسه جهتيله برقرابت

قلب و براخوت افکار حاصل اولمقدر — کمال] « اشتراك » علاقه معناسنه اصطلاح طبیدر . [بالاشتراك ، بروجه اشتراك = اورتاق اولمق صورتیله ، محبت اشتراك قبول ایتمز] « تشارك » و « مشاركت » دخی بو معناده قوللانیله بیلیر . [اعزهٔ مشایخك زمان زمان اشتراكلریله قرن خامسه قریب وقته قدر — شرح شفیق نامه — محمود پاشا] ، [طبعمك شعردن نفرت ایتمك ایسته دیکی برزمانده احتمال كه بنده او فكره اشتراك ایتمشمدر — پژمرده — اكرم]

« كيم روز و شب او سفرهٔ عالمشمولدن »
« هر نفس رزقن آلهده بروجه اشتراك »
(لا)

اِشتراكی { [ع] اشتراكه منسوب ، جمعی [اِشتراكیون] در .

اِشتطاط { [ع] خلاف عدل اولهرق حكمده ، اصرده جور وغدر ایتمك . نادراً استعمال اولونور : [علم اصرار اضراری قلعهٔ قاف مبالغهٔ اشتطاطه افراشته ایتمك شرطیله — شفیق نامه]

اِشتعال { [ع] شعله لنمك ، پارلامق ، طوتشمق . اصل ترجمه سی [يالیكلامق] در كه الیوم الفاظ مهجوره دندر : قابل اشتعال = پارلایه بیله جك شی ، اشتعال غضب = چوق حدتلنمه . [آنجق هر نفسده اول چراغ جهان فروزك مدت اشتعالی آزالور — مكتوب — كمال] ، [زوال ناپذیر بر عشقك حادثهٔ فرقتله اشتعال ایدن نائرهٔ شدتی ایچنده فكری ، قلبی ، روحی چاتیر چاتیر یانان بوزواللی قادینده بروالدهٔ فرقت زده ایدی — پژمرده — اكرم]

« كورسه هركيم شعلهٔ تيغك صانیر آینه ده »
« بر یانار طاغ ایتدی تشكیل اشتعالك صورتی »
(نورس)

« بن بوروندم برعبایه زمهریرك رغمنه »
« سن ده ای عشق آتشی سینه مده ایله اشتعال »
(معلم ناجی)

اِشتِغال { [ع] شُغل ایدنمك ، مشغول اولمق ، ایش ایله اوغراشمق : [نرده قالدی كه باشی غائله سنه دوشه ! زیرا غائله ایله اشتغال باشنی فرقدن صوكره اولور — توقاد مكتوبی — كانی] ، [جانانمك جمال باكمالنی كورمه مدم . بوكون كیسهٔ ایله اشتغال ایده جك حالم یوقدر — پارچه — شیخ وصفی]

« اون بشده ذكلدی سن وسالم »
« كیم نظم ایله واردی اشتغالم »
« لا »

« نه صایارسین بكا مشاغلكی »
« اویله شیلرله اشتغال ایتمم »
(معلم ناجی)

« ایتمه یك اولادلرم بیهوده شیله اشتغال »

اِشتغالات { [ع] اشتغاللر ، ایش ایله اوغراشمه لر :

« يوقى كيمسه ايله موالاتك »
« سنك بيتمزمى اشتغالاتك »
(لا)

[اوقو يوب يازمه سى اولميه رق اشتغالات فكريه‌سى صرف جهانكيرلكدن عبارت اولمقله برابر اصحاب علم وفضله حرمت ورعايت مخصوصه كوسترر ايدى — مشاهير اسلام (جلال الدين اكبر) — حميد وهبى]

اِشْتِفاء { [ع] شفا بولمق: [فلان اميد اشتفا ايله بروسه قابليجه‌لرينه كيتدى] آز قوللانيلير .

اِشْتِقاق { [ع] معنى و تركيبده مناسبت وصيغه‌ده مغايرت بولونمق اوزره بركلمه‌دن باشقه بركلمه چيقارمق، براصلدن صيغه جهتيله بربرينه مغاير الفاظ اخراجى : [علم اشتقاق ، كلمه‌نك اشتقاقى. مثلا تحمل، متحمل. تبسم، متبسم. تضرر ، متضرر كبى] عربيده اولديغى مثللو يازيلى شيئك برشقنى آييرمق، آلمق وكلام ومرامده اثر نامردى كوسترمك معنالرنده هيچ قوللانيلماز . [بنابرين هر بر اديب ايچون قوللانه‌جغى كلمانك مأخذ اشتقاقلرينى ، معانئ موضوعه‌لرينى ، اشلرينى ، محل استعماللرينى بيلمك شرطدر — ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا]

« واردر عربيده بعض كلفت »
« ايتمك كرك اشتقاقه دقت »
(لا)

اِشْتَك { [ف] يكى طوغمش چوجقى صاردقلرى قونداق.

اِشْتِكاء { [ع] شكايت ، تظلم حال ، اظهار حزن و كدر، حالنى يانمق: (اشتكا عن الحكام) = بر دعواده بر محكمه هيئتى ، يا رئيسى وياخود اعضاسندن برى وياخود بر قاچى طرفندن قصداً وقوعبولان حقسز معامله‌دن شكايت معناسنده اصطلاح قانونيدر . [بوندن طولايى اشتكا يولنده باب عالى يه مراجعتلر وقوعه كلديكنه مبنى دولت عليه‌جه دخى دولسپسك بويله خود بخود بر عندى اصول مساحه اتخاذندن صرف نظر ايلمسى خديويت جليله واسطه‌سيله كندوسنه بيلديرلمش اولمسيله — سويش قنالى لايحه‌سى — جودت پاشا] ، [كردن بللورى بوكلمش غدر فلكدن اشتكا ايدر — شارلوتنبورغ — سعدالله پاشا]

« كيمى كوردم سه شاكى اشتكانى آشنادندر »
(نورس)
« قودم اشتكايى غم دهردن »
(عزت ملا)
« امينا نوله ايتسه م زخم تير جورايله فرياد »
« قلم شق اولمسه انده صرير اشتكا اولماز »
(بروسه‌لى امين)
« طالعندن كيمسه يوق ايتمز جهانده اشتكا »

اِشْتِمال { [ع] شامل اولمق ، صاروب بورونمك ، احاطه : [حال ضراعت اشتمال] كبى خايده تعبيرات رسميادن باشقه محللرده

استعماله سزا دكلدر . [صانكه يشيل قنادلى ملكلر بك جامى اطرافنه نمش كبى برحال [illegible] شمال كوروب متحير قالمشلر — بوسنه مكتوبلرى — جودت پاشا] .

« ايناغيورميسين بوكا نيچون تبسم ايلدك »
« بابيلدم آه او خندهٔ نزاكت اشتمالكه »
(اسماعيل صفا)

اِشْتِمام | [ع] ايچه چكرك قوقلامق . « اِشتِشمام » ايله فرقليدر . او، قوقو آلمق وعلى العاده قوقلايش و محل استعماله كوره آكلامق ، حس ايتمك معنالرينى افاده ايدر. بناءً عليه بونى ، اوته كينك استعمال اولونديغى محللرده ، معنالرده قوللانمق اويه ماز . موقع استعماللرينه دقت اولونمه‌ليدر : اشتمام زلف عروس ، اشتمام كيسوى دلبر .

اِشْتِواء | [ع] برياز اولمق ، قيزارمق : (اشتواى لحم) = اتك كباب اولمسى . قيزارمه‌سى .

اِشْتِهاء | [ع] ميل ، ايستك . معده آچيقلغى . اكثريا بوغازك طعامه ايستكى بولونمه منده قوللانيلير: [اشتهام وار ، اونك اشتهاسى يوق ، نه قدر اشتها ايله ايشه باشلادى ، اولكى اشتهاسى قالمدى] ، [اشتها ديشك آلتنده‌در — مثل] ، [ونقتور [illegible] «اشتها [illegible] آچارلر!» ديمش‌ده برعاشق مبتدى‌يه طريق ترق آچمش [illegible] پژمرده — اكرم]

« بكردى پاى نيكيرمناك اول دكمو وقت كيم »
« نوال آرزو ميدانه كلدى اشتها كيتدى »
(نابى)

« نهى دستدن كنج غربتز برك و نوامز يوق »
« نوال وصلدن غيرى نواله اشتهامز يوق »
(وله)

اِشْتِهار | [ع] شهرتلنمك ، شهرت بولمق ، مشهور اولمق : [فن كتابت وانشاده ممتاز الاماثل اولديغندن مصرف زاده محمد شفيق افندى ناميله كسب اشتهار وبعض وزراى عظامك خدمت كتابتلرينه سلوك ايله استكمال سرمايهٔ تعيشه ابتدار ايده‌رك — روضة الكاملين مقدمه‌سى — محمود پاشا] ، [اشتداد] ده كوسترلديكى وجه ايله ذاتاً بونلرده (كسب) معناسى موجود اولديغندن (كسب اشتهار ايتدى] دينيله‌مز . مثلا (شرقيلر مسافر بورولكه اشتهار ايتمشدر] دينيلير. بالاده‌كى مثالده [كسب اشتهار] يازلمسى عدم دقتدن منبعث اولسه كركدر. هيچ بر وقت (كسب) لفظنى الحاق ايتمكه لزوم يوقدر . بونى (شهرت) مقامنده قوللانمغه لزوم كوريلورسه مطلقا (بولمق) ماده‌سيله استعمال ايتمه‌ليدر : مثلا « جوانمردلكله اشتهار بولدى » [دهاة عظام اوجكير اشتهار

اولمش عنقالر، شاهینلردرکه — پژمرده — اکرم]
« کزوب طلعت ایله دیار ودیار »
« بولورسه نوله جوهرم اشتهار »
(عزت ملا)
« عجز ایله نقصان ایله بر ذرهٔ ناچیز ایکن »
« کل کبی وصف کالاتکده بولدم اشتهار »
(نظیم)
« سن جسم ایدك فنایاب اول روح جاودانی »
« دوشدك جداسن اماباقی در اشتهارك »
(عبدالحق حامد)

اِشتِیاق { [ع] شوقلنمه، خواهش دل، میل قلبی، درونی ایستك : [مصوّر ایسه نور دیدهٔ اشتیاق رسمدر — پژمرده — اکرم] عرض اشتیاق = کوره‌جکی کلدیکنك بیانی، کال اشتیاق . [هرنه طرفدن قولاغمه آواز ایرشسه اصحاب اشتیاقك ورد زبانی اولان ذکر غمکدن باشقه برشی اولمدیغی آکلاشیلیور — پارقه — شیخ وصفی]
« مقیم حجرهٔ شوقم فضای قربکده »
« همیشه سمع امیدمده اشتیاق صدا »
(فضولی)
« اشتیاقك دردناك ایتدی بنی »
(لا)
« کوکلر اشتیاقنده پریشان »
« کوزنلر کورمه‌ینلر اولدی یکسان »
(یحیی)
« ایلدی بی‌تاب حیرت کوکلمی درد فراق »
« اوندی مانع عرض اخلاصه کال اشتیاق »
(لا)
« شرحه شرحه ایله‌سون سینه‌م فراق »
« ایله‌یم تا شرح درد اشتیاق »
(نحیفی)
« عاشق البته ایدر معشوقه عرض اشتیاق »

اِشجار { [ع] آغاج یترمك ، یتشدرمك : فن اشجار .

اِشحاذ { [ع] برنجیسی بر آدمی کدر ومحنته کرفتار ایتمك ، **اِشحان** { ایکنجیسی مغموم ومحزون ایله‌مك معناسنی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده ایکیسی‌ده استعمال اولونماز .

اِشحاء { [ع] آغز آچمق : اشحای صبی .

اِشحاذ { [ع] بیله‌مك ، بیلنمك ؛ کسکین ایتمك ، ایدلمك : اشحاذ سیف . بو معناده « تشحیذ » چوق قوللانیلیر .

اِشراب { [ع] ایچیرمك، ایچیرلمك : اشراب ماء بارد، خسته‌یه صو ایسته‌دکجه لیموناطه اشرابی لازم کلیر . § ایما، قاپالی صورتده آکلاتمه : بو معامله ایله خشنود اوله‌میه‌جغنی اشراب ایتدی . [دول بحریه‌یه ویردیکی تقریرلرده سویش قنالی مشکلاتنك دخی میدانده اولدیغندن بحث ایتمسیله امتیاز نامهٔ مذکورده مندرج اولان طون دوقاپاسیته‌دن مرادی هنوز تعیین وتحدید اولنمامش بر مقیاس اولدیغنی اشراب ایتمش ایدی — سویش قنالی حقنده لایحه — جودت پاشا] .

[بو صهبای خوشگوار جواب اشراب ایتمکله — شفیق نامه]

اِشْرارْ [ع] ظاهره چیقارمق ، برشیئ قورومق ایچون سرمك ، قوللانیلماز . [اِشْرادَه] = قورو باصدرمه .

اِشْرافْ [ع] یوکسك یره چیقمق ، یوکسکدن باقوب آکلامق ، خسته موته چوق یقین اولمق ، محوه ، موته یوزطوتمق . [مُشْرِف] بوندن مشتقدر . (مشرف خراب) = یقلمغه یوز طوتمش .

اِشْراقْ [ع] طوغمق ، طلوع ایله برابر نورلاندرمق دیمکدر : اشراق آفتاب § نشر ضیا ایله پارلاتمق ، پارلادلمق :

« ایله‌دك نور کمالاتکله اشراق عرب »
(نعت‌شریف — اکرم)

« طبعی آیینهٔ اشراق اوله تاکیم آندن »
« منطق الطیراوقویه طوطی و ببغای سخن »
(وهبی)

§ ضیادار و پارلاق اولمق : [لیلهٔ سور پرسرورده صیفیه‌نك جواری اشراق ایدیبوردی .] « اِشْراقِیُونْ » = فلاسفهٔ قدیمه دن حکیم یونانی [فیثا-غورس] ك طریقهٔ حکمیه‌سی . [آز زمان ایچنده آفتاب عالم افروز کبی بونجه بلاد وممالکی ضیای شمشیر قهرمانانه سیله اشراق ایتمسی اعاظم ومشاهیر اسلام آره‌سنده کندیلرینه بحق برموقع مستثنی قزاندیرمشدر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« حل ایدردك علم اشراق ایچره هپ مشکلرین »
« اینسه افلاطون رأیکدن کراستفسار شمع »
(ریاضی)

اِشْراكْ [ع] جناب اللهه شریك قوشمق ، اللهك اشی اورتاغی وار زعم باطلنده بولونمق .
« شِرْك » بوندن مشتقدر : [فضیحهٔ اشراکك مظهر عفو آلهی اوله‌میه‌جغی فرقان کریمده تصریح واخبار بیورلمشدر]

« نبوت کیمیای سرسرشت بوتهٔ اشراك »
« ولایت واصل اکسیر اجزاخانهٔ علیا »
(نابی)

اِشْرِیراقْ [ع] کوز یاشنه غرق اولمق ، آغلامقدن بوغولمق درجه‌سنه کلمك : اشریراق عاشق ، اشریراق یتیم نومید .

اِشْطاطْ [ع] خلاف عدل اوله‌رق حکمده ظلم ایتمك § بر شیئك قیمت حقیقیه‌سندن فضله بها ایسته‌مك معنالرینی افاده ایدر ایسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِشْعابْ [ع] فراق ابدی ایله آیرلمق ، وفات ایتمك . استعمال اولونماز .

اِشْعارْ [ع] بر شیئی تحریراً بیلدیرمك ، بیلدیرلمك : [کیفیتك سریعاً اشعاری ، محلنه اشعار ماده ایدلدی ، حقیقت حالی

اشعار ایتدی .] نظمده صرف
بیلدیرمك معناسنده دخی استعمالی
جائزدر . عربیده اولدیغی کبی معانیٔ
سائرەده اصلا قوللانیلەماز . جمعی
[اِشعارات] در: [اشعارات واقعەدن
مستبان اولدیغنه کوره] بو صورتله
اکثریا کتابت رسمیەده قوللانیلیر .
[چونکه قائممقام کوپریلی زاده عبدالله
پاشا وقعەنك صورت تحدثنی اولجه علی
التفصیل ادرنه‌یه اشعار وانها ایلەمش —
روضة الکاملین] ، [بعض رسائلك
وبرده قرآن کریمك سزه کوندرلمسی
ایچون معارف نظارتنه اشعار اولنمشدر —
المانیایه مکتوب — جودت پاشا]

اِشْعاع { [ع] شعاعلانمه ، کونشك نشر ضیا ایتمەسی § طاغیتمق .
حکمت طبیعیه اصطلاحاتنجه [اِشعاع]
فروعك طاغلمەسی دیمکدر .

اِشْعال { [ع] شعلەلندرمك ، پارلاتدیرلمق ، آتشی
علولندیرمك ، طوتشدیرلمق : [اشعال
قنادیل ، ماداغا شقارلیلر ینه نائرهٔ حرب
وستیزی اشعال ایتدیلر ، قندیلك
اشعالی] ، [وهر نفس اشعال چراغ
حیات ایچون اولور — مکتوب —
کمال] ، [ترجاندن خراسانه تجه‌رك
تسخیریله اوغراشمقده ایکن جهانکیرایله
اویسك تکرار اشعال نائرهٔ فتنه
ایلدکلرینی استخبار ایتدیکندن — مشاهیر
اسلام — (اوزون حسن) — حمید
وهبی] ، [بن اعمال اصفهاندن حی
نام برقریەدن بر دهقان زاده ایدم .
پدر ومادرم آتشپرست اولمغله بندخی
همواره اشعال آتشه اشتغال ایله کمر
بستهٔ خدمت نار ایدم — سیر ویبی]

اِشْغال { [ع] مشغول قیلمق ، قیلنمق ، بر آدمی ایشه
طوتمق ، اویالامق ، اویالانلمق ، [مشغول
اشغال اولونماز ، ذاتاً مشغولسکز
بزده بیهوده اشغال ایتمیەلم ، امور مهمه
ایله مشغول اولان ذوات کرامك اسباب
عادیه ایله اشغالی مخالف آدابدر .]
یالکز اشخاص حقنده قوللانمق لازمدر .
[حرقان بخارانك مواقع ونقاط مهمهٔ
حربیەسندن معدود اولوب حکمدار
ایسه اك مستحکم یرلرینی اشغال ایتمش
واوزمانك قواعد حربیەسی اقتضاسنجه
هرطرفه خندقلر یاپمش ایدی — مشاهیر
اسلام (قتیبه بن مسلم) — حمیدوهبی]
شو مثالده کورلدیکی وجه ایله
(اِشغال) ك ضبط واستیلا ایتمك
ویاخود قوهٔ جنودیه ایله طوتمق
مقامنده قوللانیلمسی و [occupation
militaire] مقابلی اولەرق « اشغال
عسکری » تعبیرینك استعمالی مناسب
دکلدر . بومقامده [استیلا]قوللانیلمه‌
لیدر] ، [شان وشهرت دلیرانه‌سی یالکز
شرقه دکل غربه بیله یاییلدیغندن مآثر
فتوحات کارانه‌سی بعض فرنك تاریخلرینك
اك پارلاق صحیفه‌لرینی اشغال ایلمشدر —

مشاهیر اسلام (جلال الدین اکبر)
حیدوهی ا .

إشفاء { [ع] خسته نك شفایاب اولمه سنه چالیشمق ، خسته یه شفالی شی ویرمك : اشفای مریض ایچون ترتیب ایتدیکی دوانك تأثیری کورلمه‌دی .

إشفاف { [ع] ترجیح ایلمك ، بر شی دیکر نسنه یه اوستون طوتمق . قوللانیلماز .

إشکال { [ع] برشی مشکل ، مغلق اولمق ، عسرت پیدا ایتمك ؛ کوجلك : [اشکال مسئله ، اشکال امور ، اوبولده دوچار اشکال اولمامق قابل دکلدر] (حلِّ اشکال) = بر ماده‌یی مغلقلقدن قورتاروب مرتبهٔ وضوحه چیقارمق دیمکدر .

« ترتیبده اولمق ایله اشکال »
« تنظیمده بنده ایتدم اهمال »
(لا)

« مهد خولیایه صور زای صفادر خامه‌م »
« درد اشکال معانی یه دوادر خامه‌م »
(جودت پاشا)

« حل اشکال طلسمات امور ملکه »
« ایتمش استاد ازل اطفکی مفتاح مرام »
(نابی)

إشکسته { [ف] قیریق ، قیریلمش دیمکدر . (شکستن) مصدرندن اسم مفعول . همزه‌سی « الف اشباع » قیلنلندر. فارسیده یونك معنای مفعولیتی اکثریا غائبه تعمق ودلالت ایدر . همزه‌سز (شکسته) دخی قیریلمش دیمکدر . فارسیده موقع استعماللری فرقلیدر . لسانمزده بو فرق استعمال نظر دقته آلنمایور . فقط (اشکسته) یالکز نظمده قوللانیلیور :

« اشکسته طاقت بر نونهاله »
« تشبیه ایدردم جسم نزارم »
(اکرم)

« نیّر عرفان ایکن آینهٔ لطفك سنك »
« کور ینه اشکسته لایق می کالك صورتی »
(نورس)

« سبووش قویوب بوکرینه دستنی »
« صناردی دل زار اشکستنی »
(عزت ملا)

إشکِل / **إشکیل** | [ف] شبهه ، حیله § اوك طرفدن صاغ وآرقه دن صول آیاغی بیاض اولان آت که عربلر عندنده مردود ومنفوردر .

إشکنبه { [فارسیدن محرّف] اصلی « اشتنبه » یاخود « شکم بنده » درکه برنجیسی چرکین شی وایکنجیسی طویمق بیلمه‌ین ، اوبور دیمکدر . حیواناتده بولونان بر نوع قورساق : اشکنبه‌جی دکانی .

« دکل اوطه اشکنبه‌دن بر فنار »
« قلنمشیدی کاغد ایله استتار »
(عزت ملا)

اِشْکُنْج | [ف] چیمدیك . قوللانیلماز .

اِشْکَنْجَه | [ف] عذاب ، اذیت . بعضاً نظمده همزه اسقاط اولونور . [وقتیله اوروپاده ، باخصوص اسپانیاده انکیزیسیون مأمورلری درلو درلو اشکنجه آلتلری استعمال ایدرلردی ، انکیزیتورلر ابلیسی مبهوت ایدەجك صورتده اوقدر دلسوز اشکنجەلر ترتیب واجرا ایدرلردی که مشاهده ایدنلرك تویلری اورپرەمەك ، کوزلری یاشارمامق قابل دکلدی .]

« بو شکنجه وعتابه بوقدر نه‌دن سزایز »
(فراق)

« اکثر سوزی طالب وکلیمك »
« اشکنجه‌سی طبع مستقیمك »
(لا)

« متروك ایدی آلت شکنجه »
(نابی)

اِشْکَرْف | [ف] قالین ، طیانقلی § شان وشرف ، عز وشوکت .

اِشْکَرَه | [ف] شاهین ، طوغان ، آنمجه کبی آو ایچون قوللانیلان تعلیملی قوش .

اِشْکُفَه | [ف] شکوفه کبی چیچك دیمکدر § استفراغ معناسنه‌ده کلیر .

اِشْکَنَه | [ف] ات صونی وطوغرانمش اتمك ایله پیشیریلان تیرید . § اختیارلق ، یاخود غضب وحدت سببیله چهره‌ده حاصل اولان بوروشقلق .

اِشْکُوخ | [ف] ییقیلش ، یوزاوستی قاپانش . سورچمك ، قایمق ، ییقلق معنالرینی افاده ایدن « اِشْکوخیدَنْ » مصدرندن مشتقدر .

اِشْمام | [ع] قوقلاتمق ، قوقلادلمق § تجوید اصطلاحاتنجه اثنای قرائتده دوداقلرله ضم وکسردن برینه اشارتدر .

اِشْمِئْزاز | [ع] جان صیقیلمق ، انقباض درون پیدا اولمق § استکراه ، یوز بوروشدیروب ایکرنمك ، یوزنی اکشیتمك § ناکهانی تترەیوب اورپرمك : [بو سوزی ایشیدنجه چهره‌سنده فوق العاده علائم اشمئزاز پیدا اولدی]

اِشْنُوشَه | [ف] آقصیریق . عربیده « عطسه » دیرلر .

اِشْهاء | [ع] کوزدیکمك § آرزو وطلب ایدیلنی ویرمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِشْهاد | [ع] شهادت ایتدیرمك ، شاهد کتیرمك ، شاهد طوتمق ، برآدمه برماده حقنده کوردیکنی یاخود بیلدیکنی سویلتمك : [اثبات کیفیت ایچون اشهاد ایتدیکی آدملرك تزکیهٔ نفسی ایجاب ایدر ، بو دعواده فلانك اشهادی مقبول اوله‌مز] ، [وقایهٔ شان وشوکت استقلال واستبداد امنیه‌لرینی ضامن

ومتكفل حكمنده اولدقلری وارسته قیداشهاددر — قونت نسلرودهمکتوب — برتو پاشا]

« مدعی منکر اولورسه چکرم اشهاده »
« حق‌شناس، اهل نظر آکلادیغم یارانی »
(نفعی)

اِصٰابَت { [ع] طوغری وارمق، طوغریجه اریشمك ؛ راست کلمك : [آتیلان اوق هدفه اصابت ایتمه‌دی ، حاشاری چوجغك آتدیغی طاش بکجینك کوزینه اصابت ایتدی، اصابت صاعقه، اصابت دعا]، [بحیرا دخی اصابت سهم اجتهاددن فرحناك اولوب — سیر ویسی .]

§ بر سوزده ، بر ایشده صوابی بولمق یاخود صوابه راست کتیرمك : اصابت رأی، فکرنده اصابت ایتدی، اصابت قرین = صوابلی، صوابه یقین اوله‌رق § آفت، کدر: اصابت نزول، اصابت عین .

« بیك درلو مرض ایتسه اصابت ضرر ایتمز »
« لطف ایده مکر مرك مفاجای زمانه »
(نفعی)

« دودست لطفله قورتار اصابت ایله‌مه‌دن »
« رواق کالبد جسمه نار نفت اندود »
(ثابت)

« نه رأی ایلرسه حکمی محض توفیق واصابتدر »
(لا)

« ترك ایله اصابت ادعاسن »
« اصلاح ایده‌در عقب خطاسن »
(لا)

« حاصلی رأی حکم سنج اصابتکارك »
(منیف)

اِصٰاتَه { [ع] سسلنمك ، سس چیقارمق . نادراً قوللا نیلمشدر .

اِصٰاخَه { [ع] قولاق طوتوب دیکله‌مك . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

اِصٰارَه { [ع] چادر ایپی یاخود قازیغی § زنبیل ، چول، چوال .

اِصٰاغَه { [ع] اریدلمش شیلری قالبه دوکمك ، قالبه دوکلك : [قورشونه نسبت معینه‌ده آنتیمون تخلیط ایدیله‌رك مذاب حالنه کتیرلدکدن صوکره حروفات اصاغه ایدیلیر ، چلیکدن طوپ اصاغه‌سی ایچون ترسانه‌ده انشا قیلنان فابریقه]

اِصْبٰاح { [ع] صباح وقتی، سحر زمانی ، فجر صادق : فالقُ الاِصْباح = سحر زماننی آغاردان، جناب الله .

اِصْبٰار { [ع] صبر ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : اصباراسیر ، اصبار فقیر . استعمالی اندردر .

اِصْبِـع { [ع] عربیده همزه وبانك حرکات ثلثه ایله تلفظی جائز ایسه‌ده لسانمزده یالکز بوصورتده استعمال اولونور. « پارمق » دیمکدر ، جمعی [اَصابِع] در . [مُقَلُ الاَصْبِع] = پاك شریر وخائن آدم حکمنده قوللانیلیر .

اِصداء { [ع] عكس صدا ، بر آدم باغيرديغى ، ياخود
كورولتى اولديغى زمان آفاقده عين
صدا حاصل اوليش : اصداى جبل .

اِصدارْ { [ع] صدور ايتديرمك ، ايتديرلمك ؛ چيقارمق ،
چيقارلمق : اصدار فرمان ، امر سامى
اصدارى . عربيده اولديغى كبى اليوم
رجاع معناسنده قوللانيله‌ماز .

اِصداق { [ع] خاتونك نكاحنده تعيين مهر ايله‌مك معناسنه
يسه‌ده لسانمزده هيچ قوللانيلماز .

اِصر { [ع] قولاغك كوبه دليكى ، ايجى § عهد ، يمين § موجب
ثقيلان اولان شى : لسانمزده هيچ
قوللانيلماز .

اِصرارْ { [ع] عزم قوى ، برشيدن و بر ايشدن دونمه‌مك
وزره التزام ثبات كه لسانمزده آكا
اياق باصمق ، آياق ديره‌مك دينير :
دائما مثالبهٔ اولى الابراره شد نطاق
اصرار ايدن بى ادبان — شفيق نامه .]

« نازكده امان اصرار ايتمه بوقدر ساقى »
(اسماعيل صفا)

« خطاب ايله‌يوب آكه تكرار اغا »
« ايدرمش حماقتده اصرار اغا »
(عزت ملا)

« ايتمه‌يوب رأى خطاده اصرار »
« عودت ايت راه صوابه تكرار »
(وهبى)

اِصطبابْ { [ع] دوكولمك معنا- سنه‌دو . طمارلردن
قان فيشقيرمه‌سى مقامنده قوللانيلير .

اِصطبارْ { [ع] زورينه صبر وتحمل ايتمك ، ايستمه‌يه‌رك
قاتلانمق : [بو معاملهٔ تاپ فرسياسنى
نفسنه مال ايتميه‌جك درجه‌لرده اظهار
اصطبار وهرشيدن زياده لذت آلديغى
امر تحصيله صرف سعى بى شمار ايدر
ايدى — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

« دشواردر اصطبار هجرانكزده »
(معلم ناجى)

اِصطَبْل { [ع] آخور : اصطبل خاص ، اصطبل همايون .
[اصطبل عامره] تعبيرى غلطدر . بالاده
كوسترلديكى كبى (همايون) ايله قوللا-
نيلماليدر . [اصطبل همايون مديرلكنده
ويا اووقتك تعبيرنجه ميرآخورلقده
بولنان فرهاد آغا ايله باقيدن صكره
زمانك الك بيوك شاعرى عد اولنان
نوعى ايدى — جزمى — كمال] ، [ارباب
حرف مقوله‌سى ايله برلكده داخل اصطبل
معاشرت اولمق پاى امانمزه بند خطر
اورمقدر تعبيريله — روضة الكاملين]

« بنه اصطبل شهنشاه جهان آراده »
« كه‌نه آتلر بولونور بيرى برندن اعلا »
(نفعى)

« كرچه اصطبل شهنشاهه دكلدر لايق »
(وله)

« قوجه‌لقدن سيلنوب آربه‌لغى ناچارك »
« قالدى اصطبل رياضتده نه آربه نه صمان »
(ثابت)

اِصْطِحَابْ | [ع] حفظ ايتمك ، دوستلقده بولونمق ، الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِصْطَخْرْ | ايرانده بر بلده‌نك اسمی § صو بريكمش ير ،
اِصْطَرْخْ | حوض ، كول .

اِصْطِدَامْ | [ع] ايكی شيئك بر برينه شدتله طوقوشمه‌سی ، شدتله چارپشمق . قوللانيلماز .

اِصْطِعَادْ | [ع] يوكسكه چيقمق . بو معناده (صعود) و (ترفّع) زياده قوللانيلير .

اِصْطِفَاءْ | [ع] بر شيئك خالص وتميزينی محبوب آييرمق ، پاك واعلاسنی آلمق . اسمای نبويه‌دن اولان (مُصْطَفٰی) بوندن مشتق و سچلمش ، بركزيده ديمكدر :

« مسند آرای لعمرك تاجدار اصطفا »
« لی مع الله تختنك سلطان لولاك افسری »
(نظيم)
« محمدا سن اودرّ يتيم سين كه سكا »
« مقامدر صدف بحر اصطفای وجود »
(نورس)

اِصْطِفَافْ | [ع] صف باغلامق ، صف صف ديزلمك ، صيره‌لانمق : اصطفاف جنود ، اصطفاف شاكردان . آز قوللانيلير .

اِصْطَفْلِينْ | [ع] هاووج . بعض كتب قديمه‌ده بو لفظك يونانيدن مأخوذ ومعرب اولديغی كوستريليور ، ضم همزه جائزدر .

اِصْطِلَاحْ | [ع] بر علمده ، بر فنده ، بر صنعتده موضوع اصليسندن باشقه معنای مخصوص ايله قوللانيلان كلمه ، تركيبدر كه ارباب اختصاصك بالاتفاق استعماليله تعيّن ايدر : مثلا (اِشْبَاعْ) كبی كه قارن طويورمق ، چوغالتمق معناسنه موضوع ايكن علم طبده بر ماده‌نك قوهٔ تحمليه‌سنك زوالنه اصطلاح اولمشدر . (اشتكاء عن الحكّام) كبی .

« اصطلاح اولمش دينير فكر وتلاشه پيچ وتاب »
(تحفهٔ وهبی)

« تا كچمه‌ينجه مدرسهٔ قيل وقالدن »
« آكلانماز اصطلاحی كتاب محبتك »
(نابی)

§ بر قومك موضع اوّلندن نقل اولونان بر اسم ايله ديكر بر شيئی تسميه‌ده اتفاق § تكلّفلی ، طمطراقلی سوز : اصطلاح پاره‌ليور ، اصطلاح صاتيور .

« اصطلاح اوزره تكلّم ايلر »
« ياقوب اطرافه تبسّم ايلر »
(وهبی)

اِصْطِلَاحْ پَرْدَازْ ، اصطلاح پرور = تكلفلی ، هر كسك آكلايه‌مه‌يه‌جغی صورتده سوز سويلين . اصطلاحپردازانه = تكلفلی سوز سويله‌مكه مائل اولان آدمه ياقيشه‌جق صورتده . اصطلاحپردازی = او صورتله ، تكلفلی سوز سويله‌مكلك .

اسانزده (اصطلاح) عربیده اولدیغی
کبی صلحلاشمق ، مصالحه معناسنده
اصلا قوللانیله‌ماز .

اِصْطِلاحات { [ع] ارباب علم وفنون بیننده حاصل
اولان موافقت اوزرینه معنای مخصوص
ایله قوللانیلان کلمه و ترکیبلر، اصطلاحك
جمعی § تکلفلی سویله‌نیلن سوزلر :
اصطلاحات ادبیه ، اصطلاحات طبیه ،
اصطلاحات رسمیه، اصطلاحات ریاضیه،
اصطلاحات سیاسیه ، اصطلاحات
شرعیه .

« کرا که صوف بر مباهات »
« موج آور بحر اصطلاحات »
(شیخ غالب)

« صریر خامه صانمه اصطلاحانه بوغولمقله »
« ایدر بیچاره دائم شیوهٔ کتابدن فریاد »
(قوجه راغب)

« جوش ایدر صانکه یم عرفانی »
« اصطلاحانه بوغار یارانی »
(سنبلزاده وهبی)

« اصطلاحات من یقدر هپ »
« بر آلای قول مزخرفدر هپ »
(وهبی)

« لطفنك قدرینی بیلدرمك ایچوندر مطلق »
« اصطلاحات فنون ایچره بولونمق ابعاد »
(نابی)

« کیمیاکر سوز ایله سیر اولماز »
« اصطلاحات ایله اکسیر اولماز »
(نابی)

« هر کیمك وار ایسه ذاتنده شراوت کفری »
« اصطلاحات علوم ایله مسلمان اولماز »
(فضولی)

اِصْطِلام { [ع] هیچ اثری قالمامق صورتیله دیبدن
کسیمك : اصطلام شجر .

اِصْطِناع { [ع] آدم انتخاب واختیار ایتمك ، آدم
سچمك : اصطناع دوست . [شعلهٔ چشم
جعد بومی شمع بزم آرای اصطناع کبی —
شفیق نامه]

« ناز واستغنایی ترك ایتده آشوخ عشوه باز »
« بونجه عشاقك ایچندن ایله عاشق اصطناع »
§ ترتیب ضیافت واحبابی دعوت
ایتمك § صنیعه اویدورمق کبی معانی
سائره‌سی عربیده معتبر ومستعملدر .

اِصْطِیاد { [ع] آوه چیقمق ، صیده کیتمك، آولامق :
[برای اصطیاد انبارلی قریه‌سنه
قدر کیتدکلری حالده اللری بوش
دوندیلر] یادکار اقلام اسلاف اولان
و الیوم قوللانیلمقده بولونان بعض
جمله‌لرده، تعبیراتده اولدیغی وجه ایله
الفاظ مترادفه استعمالی وقتیله اثر
هنر ومعرفت عد ایدلمش اولسه بیله
زمانمزده مستحسن ومقبول دکلدر .
زیرا سادکیٔ افاده‌یی وسلاست کلامی
اك زیاده خللدار ایدن بو مثللو
حشویاتدر . مثلا [وقت حرکتکزك
سریعاً وعاجلاً اورایه اشعار وازبار
ایدله‌سی الزمدر .] جمله‌سنده ایکی

كله بلا لزوم يازلمشدركه بونلر طى ايديله جك اولسه كلام حشوسز و آهنكدار اولور . بونده « سريعاً ، عاجلاً و اشعار ، ازبار » ماده لرندن هانكيلرى حكماً دها قوتلى ايسه آنلرى ابقا ايله ديكرلرينى يازمه مليدر . ايشته بو قبيلدن اوله رق [براى صيد وشكار] تعبيرنده دخى « صيد » ايله « شكار » دن برى زائد و بى لزوم اولديغندن بونلرك بريني طى ايتمه لى وياخود بو تعبيرك يرينه [براى اصطياد] تعبيرينى استعمال ايلمه ليدر . حاصلى كلامده الفاظ مترادفه نك استعمالى بعضاً تأييد حكم ومعنى ايچون تجويز اولونه بيليرسه ده اويله بلا لزوم و ياخود زائد اوله رق قوللانيلمه سى مناسب دكلدر .

اِصْعاب } [ع] كوچ ومشكل اولمق ، كوچلشدرمك ، كوچلشديرلمك : اصعاب امور ، اوايشك بوقدر اصعابى . ينه بو معناده [تصعيب] زياده استعمال اولونور .

اِصْعاد } [ع] يوقارى چيقارمق ، يوكسكه قالديرمق . عربيده معتبر ومستعمل اولان معانىء سائره سنى لسانمزده اصلا قوللانيلماز . [بو سفرلرده كى غلبانى ايسه حضرت ارطغرلك شان فاتحانه سنى اقصاى اشتهاره اصعاد ومتبوعى يانده احراز ايتديكى امنيت واعتمادك درجه سنى قرين ازدياد ايلدى — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِصْعار } [ع] كبر ايدوب يوزينى ايكمك كه لسانمزده بوكا [صورات ايديور] تعبير اولونور .

اِصْغاء } [ع] قولاق ويروب سوز ديكلمك ، سويله نيلنى ديكله يوب قبول واجرا ايتمك : [اولجه نصائح واقعه يى اصغا ايتمدى] ، [صورت سلوكندن رنك توكل كيدوب عالم همتندن بو سروشه ملهم اولدم . وبو معنايى اصغا قيلدم كه ... — شكايتنامه — فضولى]

« زبانه نطق ويرمش كوشه ويرمش قوت اصغا »
(نابى)
« سوزنى ايتمز ايسه كرده اصغا »
« ايتمه معتوه ى دخى استهزا »
(وهبى)
« سن قدرت فهمى ايله پيدا »
« بن سويله يه يم سن ايله اصغا »
(شيخ غالب)
« سمع پاكيله ايدردى اصغا »
« كوكده جبريله نه اسرايتسه خدا »
(خاقانى)
« اى طالب شيراغ معنى »
« انصاف ايله قيل كلامم اصغا »
(شيخ غالب)

اِصْغار } [ع] كوچلتمك § خوار كورمك ، حقير عد ايتمك : اصغار كبار . معناى اولىده [تصغير] زياده استعمال اولونور .

اِصْفِرار } [ع] صارى اولمق ، صارلمق كلمك ، صارار-

مق : اصفرار اوراق ، اصفرارعین ، اصفرار سیما .

اِصْلاح { [ع] بر شیئك عیب وقصورینی رفع ایدوب ایی حاله کتیرمك ، تحسین ایدیله جك طرزه قویمق ، بر شی دوزلتمك : [اصلاح حال ، اصلاح امور ، برمدیرك اقدم وظائفی مأمور اولدیغی اداره‌یی دائما اصلاحه چالشمقدر .] نسبتنده [اصْلاحی] دینیلیر : تدابیر اصلاحیه ، [بچن سنه فرقهٔ اصلاحیه ایله چقور اووه‌ده کزیلان محللرده جیلان سوریلرندن باشقه — آطنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [دولسپس ایسه مورسون اصولنی تماميله اجرا ایتمیوب کویا آنده‌کی خطالری اصلاح یولنده بعض تعدیلات وتغییرات اجرا ایتمکله — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا .] [اصلاح ذات البین] = ایکی کشینك آراسنده‌کی خصومت رفع ایدیلوب بارشدیرلمه‌سی .

« امور دولتی تنظیم واصلاح ایلدی الحق »
« عمارت قیلدی اقدامی نیجه امصار وبلدانی »
(ذیل همدمی)
« کاه اول شاه عنایت معتاد »
« یعنی اول باعث اصلاح عباد »
(خاقانی)

« کیمدر ویرن علیله تداوی‌یه احتیاج »
« کیمدر قویان مزیت اصلاحی مرهمه »
(لا)

« ترك ایله اصابت اذعانن »
« اصلاح ایده درعقب خطاسن »
(لا)

اِصْلاحات { [ع] اصلاحك جمعی . بوزوق حاللری ، انتظامسز ویولسز ایشلری ، فناالقلری دوزلتمك ؛ تنظیم وتنسیق امور اداره ایتمك : [اصلاحات ملکیه ، اصلاحات متصوره ، اصلاحات جدیده ، سایهٔ شاهانه‌ده دردست اجرا بولونان اصلاحات کلیه‌نك اکمالی متعاقب بك چوق ثمرات نافعه حاصل ایده‌جکی بی اشتباهدر .] ، [حضرت پادشاه ارتق کشور کشالق لوازمنی اکمال ایچون سواری وپیاده عسکرینك ترتیبات واصلاحاتنه حصر مشغله ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [بناءً علیه مدنیتجه مرتبه‌سی دون اولان بر مملکتده ترقی‌یه خدمت داعیه‌سنده بولونانلر کمالات مدنیه‌سی مسلم برملکك احوال واسباب انتظامنی مشاهده ومطالعه ایتمه‌مش اولورلرایسه اصلاحاتجه ایده‌جکلری تصور وتدبیر بولوندقلری دائره‌نك درجه‌سنه قیاساً اولور — مکتوب — سعدالله پاشا]، [نظام الملك مجرد درایت عالم پسندانه‌سی ثمره‌سیله بویله بر مسند عالی‌یه ارتقا ایدنجه تنظیم وتوثیق امور دولته ، قانونلر ؛ قاعده‌لر وضعنه وممالکك محتاج اولدیغی اصلاحاتی موقع اجرایه قویمغه باشلادی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] .

إِصْمات { [ع] سكوت ايتديرمك ، صوصديرمق ، صوصدبرلق : اصمات نسوان آسان دكلدر ، معتوهك اصماتى . عربيده اولديغى كبى برشيئك ايچنى لبالب ياخود طيقه باصه طولدرمق وزراعت ايدلەمك سببيله ترلا قاتى اولمق معنالرى لسانمزده معتبر ومستعمل دكلدر .

إِصْمام { [ع] صاغر ايتمك § شيشه نك آغزينى طيقامق . [إِصْمام الدُّعاء] = كرك نصيحت ، كرك لوم وتقبيح يوللو حقنده سويله نيلن سوزلرى ديكله مه ين آدم . بويله آدمك نه نفسنه ، نه عالمه خيرى اولماز .

إِصْناع { [ع] ياردم ايتمك ، غبى بر آدمى كركى كبى تعلم ايله مك معناسنه ايسه ده هيچ قوللانيلماز .

إِصْنان { [ع] طارلمق ، آياق ديره مك ، كبرلنمك كبى معانىٔ مختلفه يى افاده ايدر . فقط لسانمزده اصلا استعمال اولونماز .

إِصْواء { [ع] قورومق ، ياش وايصلاق برشيئك تأثير هوا ايله رطوبتى زائل اولوب قورو حالنه كلمه سى : اصواى دستمال ، اصواى جلد .

إِصْهار { [ع] صهريت پيدا ايتمك ، داماد اولمق . نادراً قوللانيلمشدر .

إِضاءَه { [ع] ضيا لاندرمق ، ضيالانديرلمق § روشن اولمق : اضائهٔ افكار . نظمده (اضائت) طرزنده دخى استعمالى جائزدر . [سراپا يعنى غرهٔ غراى صداقت اولان جبين مبين آفتاب اضائتدن تا مقبل لب ادب فلك اطلس اولان دامن اجلالنه ، آندن پاى عرش پياسنه وارنجه منظور نظر موشكافى اولدى — سيرويى] زمانمزده شو مثالده كورولديكى كبى نثرده (اضائت) صورتنده قوللانيلمه يور .

إِضاعَه { [ع] ضايع ايتمك ، محو ايدلمك : [اضاعهٔ وقت جائز دكلدر . اضاعهٔ ايام نوجوانى ، بالآخره موجب پشيمانى اولور . اويله قيمتدار بريادكارك اضاعه سنه هر انسان راضى اوله ماز .] وقتيله نظم و نثرده (اضاعت) طرزنده دخى قوللانيليردى . شمدى بو صورتله يالكز نظمده استعمال ايديله بيلير . [والا قدر بيلمز وخود ناشناس برآلاى ندماى وسواسه بيهوده يره سلام و ثنامزى اتلاف واضاعت ايتميه سز — توقاد مكتوبى — كانى]

إِضافات { [ع] اضافتك جمعى : اضافات بيانيه ، تتابع اضافات = تلفظى لسانه واستماعى صماخه خوش كلمه ين بر قاچ لفظك مسلسلاً يكديكره اضافه سى § اصطلاحات صوفيه جه علائق ، روابط دنيويه : اسقاط اضافات = ترك ماسوى .

« منظومهٔ فارسی وش ابیات »
« بالجمله تتابع اضافات »
(شیخ غالب)

اِضافَت { [ع] قاعدهٔ مخصوصه‌سنه توفیقاً بر عباره‌ده یکدیکرینی علاوه صورتیله تعقیب ایدن ایکی کلمه بیننده‌کی علاقهٔ نسبیه ، ارتباط § ایکی کلمه‌نك بربرینه مرتبط اولیشی . بو معنالرده مطلقا [اِضافَت] طرزنده استعمال اولونور : اضافت لامیه ، اضافت بیانیه . [قدید اولمش شکوفه‌لر قوپارلدیغی یره نسبت ویا آلندیغی طرفه اضافتله باشقه‌جه برخاطرهٔ دلنشینه ، آیریجه بر جاذبهٔ خاطرنشانه‌ده مالك اولورسه آنلمغه بر درلو قبیله‌ماز — پژمرده — اکرم]

اِضافَه { [ع] میل ایتدیرمك ، ضم ایتمك ، اوسته قومق § قاعدهٔ موضوعه‌سنه توفیقاً برکلمه‌یی دیکرکلمه‌یه ربط ایتمك ، برکلمه دیکرینه ربط ایدلمك . بومعنالرده [اِضافَت] طرزنده قوللانیله‌ماز : توالیٔ اضافت = تلفظی لسانه ثقلت ، صماخه نفرت ویره‌جك صورتده برقاچ کلمه‌نك بربرینه اضافه‌سی . [بومآثر عظیمهٔ شهریارانه‌سی نام نامیسنه (قانونی) لقب مفخرتی اضافه ایتدیرمش ایدی — سلطان سلیمان — حمید وهبی]

« سواددیدهٔ خورشیداولوردی اعلاده »
« اضافت بدتکله اوجوهر نابود »
(سامی)

اِضاقَه { [ع] طارلغه دوشمك ، طارالتمق . استعمالی اندردر . مأنوسی دکلدر .

اِضْجاع { [ع] یاتیرمق . یان اوستنه یاتمق معناسنده [اِضْطِجاع] قوللانیلیر .

اِضْحاك { [ع] کولدرمك ، کولدیرلمك : ماهر برآقتور ، ارباب تماشانی هم اضحاك ، هم ده ابکا ایده‌بیلیر . صبیانك اضحاکی قولایدر .

اِضْرار { [ع] ضرره صوقمق ، زیان ویرمك ، ویرلمك : ارباب احتکار ، دائما ناسی اضرار ایدر . [ممالکنه جوار اولان بعض ملوك طوائف دیکرلری کبی هنوز کندیلکلرندن اطاعت ایتمدکلرندن بشقه آره‌ده صره‌ده تبعه‌سنی اضراره دخی متصدی اولمقده بولنملری جهتیله — مشاهیر اسلام (جلال الدین اکبر) — حمید وهبی] ، [کرك وظیفه‌لك داخلنده وکرك خارجنده اجراسنه مجبور اولدیغك حسناتدن فرار وهیچ برکیمسه‌یی اضرار ایلمه — تعلیم قرائت — معلم ناجی]

اِضْرام { [ع] آتشی آلولندرمك ، طوتشدرمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِضْطِباع { [ع] قوله آلمق . اثنای حجده معین اولان اصوله توفیقاً احرام صارنمق معناسنده براصطلاح شرعیدر .

اِضْطِجاع { [ع] یان اوستنه یاتمق § سجده‌ده قولتوقلری صیقوب کوکسی یره دکدرمك. قادینلر ایچون نمازده بوصورتله حرکت ایتمك سنتدر.

اِضْطِراب { [ع] چالقانش، حرکتلنمه، هیجان § مادی ومعنوی عذاب، تلاش، الم، صیقنتی: اضطراب آور = الم ویریجی، صیقنتی کتیرن. [ارباب فضل وکمال دوچار قید اضطراب اولدیغندن بحث مقامنده ایراد وترقیم اولنمشدر — شرح شفیق نامه — محمود پاشا]، [بر عاجز قلمك نقش صریر اضطرابی اولان ساده بولوحهٔ طبیعیه مصادف نظرمز اولنجه بوکاده شدت انجذابدن کندیمزی آله‌میز — پژمرده — اکرم]، [ای صتمه کونش یوزلو جانانمه نه‌یه اضطراب ویریبورسین؟ خسته اولان جانمی نه‌وقته قدر آتشده یاتوب طوره‌جقسین — بارقه — شیخ وصفی]

« روحم ینه اضطراب ایچنده »
« فکرم ینه کشمکشده نالان »
(اکرم)

« نیچون مقید تار بلای زلف اولدك »
« سزادرای دل سرکشته اضطراب سکا »
(نامی)

«دونر سمایه فکر ایتدکجه حسنك اضطرابندن»
«کوکل بر یرده ای آرام جان سنسز قرار ایتمز»
(لا)

« اضطراب حال بادئ سکونت اولدیغی »
« طفل کن معلوم اولدی جنبش کهواره‌دن »
(عارف سلیمان)

« اضطراب آور انوار رخکدر نکهم »
(نائلئ قدیم)

« رشك رخسارك دل خورشیده صالمش اضطراب »
(فضولی)

«شکر کیم بی منت وبی اضطراب روزکار»
«عزت ورفعتله اولدم کامیاب روزکار»
(نفعی)

« املی اضطراب ایدر افزون »
« قوت رشته پیچ وتاب ایله‌دور »
(راغب)

« اضطراب سینه‌دن عمرمده ایتم اشتکا »

اِضْطِرابات { [ع] اضطرابك جمعی. المر، صیقنتیلر: [اضطرابات قابیه‌می تعریف ایده‌مم.]

اِضْطِرار { [ع] ناچارلق، چاره‌سزلك، زورینه اولان حال: بالاِضْطِرار = ناچارلق حالیله، زورینه اوله‌رق. [نه‌اك بیوك فتوحاته موفق اولدقجه قرین مسار، نه‌ده تعاقب مشکلات ایله رهین اضطرار اولور ایدی — مشاهیر اسلام (ابومسلم) — حمیدوهبی]، [بهرهٔ آدمیت نیدوکندن آکاه اولیانلره ایثار واسباغی لایق دکلدر. مکر بالاضطرار اوله — توقاد مکتوبی — کانی]

« روضهٔ امیدم اولسون پر کل مقصود ایله »
« باغ حرمان ایتمه‌سون لاله‌ستان اضطرار »
(نظیم)

« سیر ایدر نقل وطعام کردکار »
« سنده قالماز حرص وآز اضطرار »
(ترجمهٔ مثنوی — اسماعیل فرح)

اِضْطِراری [ع ف] مجبوریت، زور ایله اولان؛ اختیارك ضدی صورتیله وقوعه کلن: سکون اضطراری، سکوت اضطراریه، اطاعت اضطراریه، موافقت اضطراریه، تجاهل اضطراری.

(اِضْطِراریّاتْ) مجبوری، زورینه یاپیلان شیلر. (اِخْتِیاریّاتْ)ك ضدی.

« اضطراری دل نیجه جان ویرمه‌سین اول غمزه‌یه »
« چاره یوق تیر قضادن احترازه نیلسون »
(نفعی)

« اضطراری ایدر اشعاری شمدی تحسین »
« سوزه کلدیکه قبول ایلمه‌ین حسانی »
(وله)

اِضْطِرامْ [ع] آلولنمك: اضطرام آتش غرام. § صاچ وصاقاله قیر سرپمك. ایکنجی معناده قوللانیلماز.

اِضْطِمارْ [ع] قرن چکلمك، آتی ادمان ایدوب یوله طاپانه‌جق صورتده قوتلندرمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِضْطِناءْ [ع] اوتانوب صیقلمق: اضطنای صبیان، اضطنای نسوان.

اِضْعافْ [ع] ضعیف قیلمق، قیلنق: اضعاف دابّه § برشیئك اوزرینه برمثلی ضم اتمك؛ براوقدر زیاده‌لشدیرمك، زیاده‌لشدیرلمك: [اضعاف مبلغ، اضعاف اضطراب، مقدار معاشك اضعافی] مادیّات ومعنویاتده استعمال اولونور.

اِضْلالْ [ع] ضلالته دوشورمك، دوشورلمك؛ طوغری یولدن چیقارمق، چیقارلمق: [بو طریق ایله کریوهٔ اضلالده معتقد امتطا کوردیلر — شفیق‌نامه]

« بنم شول که شیطانه یوق حاجتم »
« عزازیلی اضلاله وار قدرتم »
(عزت ملا)

« برشخصی که ارشاد ایده حق کیم ایدر اضلال »
(لا)

« سنسین ایدن اضلال نیجه اهل طریقی »
« سنسین ایدن اهدا نیجه کمکشتهٔ راهی »
(لا)

اِضْلالِیّاتْ [ع] اضلاله منسوب یعنی آزدیره‌جق، عقیده بوزه‌جق مباحث ومطالعات: [اوزندیقك اضلالیّاتنه قولاق آصان بولونمادی. اضلالیّات زندیقانه]

اِضْمارْ [ع] قلبده کیزله‌مك، کیزلنلمك: اضمار غیظ = کین صاقلامق. معانیٔ سائره‌سی لسانمزده مستعمل دکلدر: [منسوباتی حقلرنده اضمار کین ایتمکله برخدمت مهمه ایله — شفیق نامه]

« نه‌مشکل درد ایمش یارب بوسودای محبت کیم »
« بلا اندر بلا در امر اظهارندن اضماری »
(کاظم پاشا)

« اول رأیی كه ایتمش ایدی اضمار »
« خدام وخواصه ایتدی اظهار »
(نابی)

اِضْمامَه { [ع] جماعت معناسنه‌در . جمعی [اَضامیم] در . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِضْمِحْلال { [ع] زوال بولمق ، نابود ، محو اولمق ؛ بوزوله‌رق بیتمك ، سوء عاقبته اوغرامق: [روماليلرك فساد اخلاقی موجب اضمحلالی اولدی]
« كلمه‌سون بركون فتور اندیشهٔ فعّالمه »
« باعث اولسون سعی روز افزونم اضمحلالمه »
(شیخ وصفی)
« اودمكه اوله تشتت پذیر اضمحلال »
« بوخود نما نشأت فنا پسند وجود »
(ثابت)

اِطارَه { [ع] اوچورمق، اوچورلمق: اطارهٔ كبوتر = كوكرجین اوچورلمه‌سی. وقتیله عربلرك مخابراتده كوكرجین استعمال ایتدكلری اوانده اصطلاح مخصوص اولمشیدی . اوزمانلر مكتوبك كوكرجینك آیاغنه باغلانوب كوندرلمه‌سندن طولایی لسانمزه سرعتله كوندرمك، كوندرلك معناسنده انتقال ایتمش ایسه‌ده الیوم :
« بنه نه خوشدی دون كیجه جوار یكه عزیمتم »
« اطارهٔ رقیمه‌یه تردد اوزره جرأتم »
(اكرم)
شومثالده كوریلن [اطارهٔ رقیمه] كبی تعبیرلر خوش كوریله‌مدیكندن هیچ قوللانیلمامالیدر .

اِطاعَت { [ع] طَوْع اوزره بولونمق، بویون اكمك، برامری قبول ایله حكمنی اجرا ایتمك : [اوامر الٰهیه‌یه اطاعت فرضدر ، اولوالامره اطاعت واجبدر . ابوینه اطاعت ایدن چوجق البت مظهر فلاح اولور]، [انسان بوحیات فانیده جناب حقه عبادت ، دولتنه اطاعتله ، وطنه خدمتله دنیا وآخرتی معمور ایده بیلیر — سردار اكرم عمر پاشا]
«اطاعت اوزره‌در شرع مبینه دائما بونلر»
«قوبدر حق بوكیم بوخاندانك صدق واذعانی»
(محمدی)
« چون كوردی اطاعتنده اهمال »
(فضولی)

اِطالَه { [ع] اوزاتمق، اوزادلمق : اطالهٔ دست تعدی ، اطالهٔ لسان = دیل اوزاتمق یعنی ذم وشتم ایتمك ، سویكوب صایمق . [اوتنه‌یه بری‌یه اطالهٔ دست خسار و(خراسان)، (سجستان) جهتلرینی تسخیره ابتدار ایتمكده — مشاهیر اسلام — تیمورلنك]، [تصادف ایلدكلری مزارعه جراد منتشر كبی اطالهٔ ایادئ خسار و مضار ایده‌رك — روضة الكاملین]، [اطالهٔ ایادئ یغماكری وشقاوته مقتدر اوله‌میه‌رق قلوب قاسیه‌لری لرزان وبال پرصولتلری ویران اولمشیدی — وله]

اِطْباق { [ع] قاپاق پیدا ایتمك ، قاپلامق . عربیده باشقه

معنالری‌ده افاده ایدرسه‌ده لسانمزده مستعمل دکلدر . اِطْباقُ الذَّهَب = آلتون قاپلامق .

اِطْراء { [ع] مبالغه‌مدح، فوق العاده وصف وثنا ایتمك . [فلانك مدحنده اطرا ایله‌دی] دینمه‌ملیدر ، زیرا بو لفظده ذاتاً مدح معناسی مندرج اولدیغندن بو مقامده (مدح) لفظی هیچ ایراد ایتمه‌ملیدر : فلانك ذکاسنی اطرا ایدییورلر ، فلانك سخاوتی اطرا ایدییور . فلانك شجاعتنده اطرا ایله‌دی .

« آندن صوکره سزای اطرا »
« صاحب خمسه ادیب یحیی »
(لا)

« بحث اوصافنده اطرا ایتسون اهل اجتهاد »
(سروری)

« اول نظمك ایدوب بر اهل معنا »
« مدحنده مبالغه یله اطرا »
(شیخ غالب)

شیخ مرحومك شو بیتنده کی (مدحنده) حشو ملیح و (مبالغه‌یله) حشو قبیح عد اولونور .

اِطْراب { [ع] طربلندرمك، شوقه کتیرمك ، کتیرلمك : اهل خراباتك اطرابی .

« مطرب ! بزی اطراب ایت »
« نغمه که صفایاب ایت »
(معلم ناجی)

اِطْراح { [ع] طرح ایتمك ، دفع ایله‌مك، دیشاری آتمق . نادراً قوللانیلیر .

اِطِّراد { [ع] بربرینه اویوب کیتمك، یکدیکره اویغون اولمق، نهج واحد اوزره بولونمق ، برطرزده وبر اسلوبده اولمق : مارتده هوا اطّرادسز اولور، اطّراد افکار . [اِطِّراداً لِلْباب = قاعده بوزولمامق ، اصوله موافق اولمق ایچون . [کمی‌نك مقدار استیعابی آزالور اولدیغندن بو اصول مساحه‌ده اطّراد بولونه‌ماز — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]

« اولور قات قات اصابت فکر اولنجه اطراد اوزره »
(نفعی)

اِطْراف { [ع] کوز یومق، اولجه ویرلمه‌ین شیء ویرمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِطْریح { [ع] یوکسك ، بیوك اورکج . « دوه‌نك اورکجی » تعبیری مشهوردر .

اِطْعام { [ع] یمك یدیرمك ، ییدیرلمك : اطعام مسافرین ، اطعام مهاجرین ، زوارك اطعامی . [اطعام طعام] تعبیری بیا کلش اوله‌رق استعماله اصلا احتیاج یوقدر . ترکجه « یمك یدیرمك » تعبیرینه قیاس اولونه‌ماز . زیرا لسانمزده « یدرمك » ماده‌سی یمکدن باشقه محلده دخی قوللانیله‌بیلیر . آنك ایچون « یمك » قیدینی علاوه ایله تصریح مقصد ایتمکه لزوم ومجبوریت واردر . لکن « اطعام » بویله دکلدر . « اِطْعام » لفظنده ذاتاً « طَعام » معناسی مندرجدر . بناءً علیه

اوتوكيبده « طعام » حشودر . آنك ايچون اوصورتله استعمال ايدلمه‌مليدر.

اِطْغاء { [ع] طاغى قيلمق، قيلنمق، آزدرمق ، آزديراق . استعمال اولونماز .

اِطْفاء { [ع] سوندرمك، سونديرلمك. ماديات ومعنوياتده قوللانيلير: [اطفاى حريق ، آتشك اطفاسى. اطفاى آتش فتنه ، نائرهٔ غضبك اطفاسى] اطفائيه آلايى = يانغين سوندرمكه مأمور هيئت عسكريه .

« سونرمى سوندى ديملكله نور نامتناهى »
« نفسله قابل اطفاميدر چراغ الهى »
(معلم ناجى)

« صان آلت اطفاى حريق ايدى طولومبا »
« قوللق نفرى خادم احراق اوله جقدى »
(پرتو قديم)

اِطْفاق [ع] نائل مرام ايلمك، مقصدينه ايريشدرمك . نادراً استعمال اولونور .

اِطْلاء [ع] هوائياته ميل ايتمك § برشيئك اوستنه برنسنه سورمك . نادراً قوللانيلير .

اِطِّلاء [ع] قوقولى شى سورنمك، عطريات استعمال ايتمك : اطلا عادات مستحسنه‌دندر .

اِطِّلاع [ع] وقوف ، بيلگى ، برشيئك لدنياتنى بيلمك. لسانمزده ايكى صورتله استعمال اولونيور. برى « كسب » لفظنك الحاقيله‌دركه او حالده « ايتمك » ماده‌سيله قوللانيلير:

[بوكا بك قولاى كسب اطلاع ايده‌بيليرلر — فرانسزجه تحصيل — عطا]:

« ديه‌مم كسب اطلاع ايتدم »
« اطلاع اهلنه وداع ايتدم »
(معلم ناجى)

§ ديگرى وقوف، بيلگى معناسنده يالگز اوله‌رق استعمال اولونور: [ارباب اطلاع، اهل اطلاع] بوصورتله استعمالنده « ايتمك » ماده‌سى كتيريله‌مز. جمعى [اطلاعات] در: [سياحك اقوام شرقيه حقنده‌كى اطلاعاتى پك سطحى ومحدود اولدينى افاده‌سندن آكلاشلدى]، [اثناى طريق سعادت رفيقده نيجه احوال وامورده اطلاع تورروب — قوچى بك رساله‌سى] [بو خبر اسميلك واصل سمع اطلاعى اولنجه او دخى اردوسيله مقابله‌لرينه شتاب ايلدى — مشاهير اسلام — حميدوهبى] [حتى صدر مشار اليه كنديسنى بزم مصاحبته ودائرهٔ خصوصيتنه‌ده قبول ايله‌وقوف ومعلوماتندن وتاريخ سلفده‌كى اطلاعاتندن مستفيد اولمغله — كاتب چلبى — عبدالرحمن .]

« امجد . . . يونانى بيلمليسين ايلدكسه‌كر »
« تحقيق واطلاع فحاوىٔ هر اثر »
(اكرم)

اِطْلاق { [ع] صاليويرمك، صالى ويرلمك: [محبوسك حقنده جهت عدليه‌جه اجرا قيلنان تدقيقات عميقه اوزرينه مادهٔ جنائيه‌يه اشتراكى

قانوناً ثابت اولهمدیغندن اطلاق امر
ایدلدی ، مدت محبوسیتی جزای کافی
عد ایدیلهرك اخیراً اطلاق ایدلدی]
§ برقید ایله مقید اولمامق ، سربست
بولنمق : [سویلدیکی سوزلر حقنده
اطلاق زبان کفت وکوابتدی — مشاهیر
اسلام — حیدوهبی] ،

« ایلهدم ارواحی سیران عالم اطلاقده »
« سرعت سیر مسیحاطبع چالاکمدهدر »
(جلال پاشا)

صاحب دولت وحامیٔ خلافت سنسین »
صدر اطلاق طورر کن سن اولور غیره حرام »
(نابی)

§ بوشامق ، بوشانلق :
[اسباب شرعیهیه مستند اولمایهرق
زوجهسنی اطلاق ایدن آدم تقبیح
اولونور ، زوجهنك اطلاق] بومعناده
[تطلیق] زیاده قوللانیلیر . § تسمیه ،
تعبیر ، دیمه ، دیمك : مجمع ایج یاغنه
[پیه] اطلاق ایدر . [اول عصره
قدر مشایخ اسلامه « ولی النعم » اطلاق
واقع اولمامش ایکن دیباجهٔ منشور ابهتی
پیرایهٔ لقب ولی النعمی ایله توقیع وتوشیح
ایتدردی — مقدمهٔ روضة الکاملین] ،
[ایشته شعر حقیقت بودرلو آتش
فؤاد ایله افروختیه اولان سانحات
عشق پروانهیه اطلاق اولنمیدر
— پژمرده — اکرم .]
[اطلاق ید] = خیر ایشلهمك ،
احسان ایتمك . [اطلاق لسان] = دیلی
صالیویرمك یعنی آغزینه کلنی سویلهمك .

[اطلاق عنان] = دیزکینی براقق .
[علی الاطلاق] = برشیئه مخصوص ،
برقید ایله مقید اولمامق صورتیله .
تسمیه ، تعبیر معناسنده بونك جمعی
اولان [اطلاقات] ده نادراً قوللانیلیر .

« اولمش اول محو قضای اطلاق »
« نفس آلدیرماز آکا استغراق »
(نابی)

اِطّلاق { [ع] انبساطلی ، انشراحلی اولمق . هیچ قوللانیلماز .

اِطلال { [ع] دمی هدر ایتمك ، ایدلمك § برنسنه اوزرینه حواله اولمق . نادراً قوللانیلمشدر :
[سراپای جدرانی متمایل حیطانی مضمحل اطلالی — شفیق نامه]

اِطلخاخ { [ع] کوز یاشارمق ، کوزیاشی آقمق : [اطلخاح ایتام ارباب رقتی بی آرام ایدر .]

اِطلنساء { [ع] زیاده ترلهمك : اطلنسای ملحم .

اِطماخ { [ع] کوزی یوقاری دیکمك ، یوقارییه باقمق .
بونلر الفاظ معروفهدن دکلدر .

اِطماع { [ع] طمعه دوشورمك ، دوشورلمك : [اطماع حریص ، خسیسك اطماعی آساندر]
بونك جمعی اولان [اِطماعات] آز قوللانیلیر . [یانلرینه جاب واطماع ایله قتیبهیی هرنه صورتله اولور ایسه اولسون اغفال ایتمکی تعهد ایتدیردیلر

— مشاهیر اسلام — حجاج — حمید وهبی] ، [جامع شریفك فراشی نجه وعد ووعید ایله اطماع واضلال ایدوب آرایش طاقچهٔ محراب نظیفی اولان ساژ آویزه‌لر آراسنه آویخته ایتدی — شفیق نامه]

اِطْماعِیّات { [ع] اطماعه متعلق مباحث ومطالعات ، طمعه دوشورمك یاخود دوشورلمك ایچون سویله‌نیلن سوزلر : [اوسحرسم حالا اطماعیّات ایله ایش کوردرمك خولیاسنده‌می بولونیور ؟ ..]

اِطْمال [ع] محو ایتمك . قوللانیلماز .

اِطْمِئْنان { [ع] ربط قلب ایله پیدا اولان امن وسکون ، انسانك قانوب اینانمه‌سی : [اطمینان قلب ، کمال اطمینان ایله ایشه مباشرت اولونورسه ثمرات جدیده‌سی اقتطاف ایدیله بیلیر] ، [غلاظ ایمان ایله تشیید بنیان اطمینان ایدوب هر یوزدن دروازهٔ وثوق بر کتدی — شفیق نامه]

اِطْناب { [ع] تطویل کلام ، سوزی الفاظ زائده‌یه بوغوب اوزاتمق که (ایجاز) ایله (مُساوات) ك آره‌سی دیمکدر : اِطْنابِ مُمِلّ = اوصانج ویرن اطناب .

« درّ مکنون ایسه‌ده نظمك اکرای نفعی »
« دوشورر یینه کساده آنی زیب اطناب »
(نفعی)

« ایتمه اطناب سخن غیری بو دملرده منیف »
« فرضدر ادعیهٔ خیر دوام دولت »
(منیف)

معانیٔ عربیه‌سی لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر . [اشهب براعهٔ عجز براعهٔ فقیر وادیٔ اطنابه سوق وتسییر اولندی — روضة الکاملین] زمانمزده بو مثللو خابیده تعبیراتدن استکراه اولونیور .

اِطْنابَه { [ع] سایبان ، کولکه‌لك § کانه باغلانیلان کیریش . قوللانیلماز .

اِطْنان { [ع] طنین چیقارتمق ، چینلاتمق ، چینلادلمق : اطنان ساعت ، اطنان جرس .

اِطْوال { [ع] اوزاتمق ، اوزادلمق : اطوال اقوال . بونادراً قوللانیلیر . بو معناده اکثریا (تَطْویل) استعمال اولونور .

اِظْراف { [ع] ظرفلامق ، ظرفلانمق ؛ ظرفه ، قابه قویمق ، قونلمق : اظراف رقیمه ، اظراف هدیه .

اِظْفار { [ع] بر آدمی طیرناقلامق ، طیرناق باتیرمق ، باتیرلمق : اظفار جبهه . استعمالی اندردر .

اِظْلال { [ع] کولکه‌لندرمك ، کولکه‌لی اولمق . نادراً قوللانیلیر .

اِظْلام { [ع] قرانکقده قومق ، قرانکلقق ایتمك . [مظلم] بوندن مشتقدر .

اِظْنان { [ع] بر آدمی تهمتلی قیلمق ، تهمتلی چیقارمق.
قوللانیلماز .

اِظْهار { [ع] آشکار ایتمك ، ایدلمك ؛ میدانه قویمق ،
ظاهره یعنی آچیغه چیقارمق ، چیقارلمق :
[اظهار خواهش ، اظهار حمیت ، اظهار مافی الضمیر ، اظهار مافی البال] اظهار مافی السویدا = کوکلنده کنی آچیغه چیقارمق ، [نخلستان خزان خیابانلرنده طولاشیرکن آیاقلرینك التنده غریبانه اظهار انکسار و انفعال ایدن — پژمرده — اکرم] .

« صبا ! اغیاردن پنهان غمم دلداره اظهار ایت »
(فضولی)

« الویرمه‌دی مکارهٔ دنیا دیوای دل »
« آواره اولوب ایلمه اظهار تلاشی »
(ابن کمال)

« پرده‌پرده صنعت اظهار ایتمکه استاد صنع »
« برتیاتروخانه یاپمش صوکره عالم قویمش آد »
(لا)

« حکمتك قیلار اظهار بو آثار ایله مهری »
« امرك ایدر ابراز بو انوار ایله ماهی »
(لا)

« سر رشته‌یی ایتمه‌مشکن اظهار »
(شیخ غالب)

« بومظاهر کیم وجود مطلق اظهار ایلدی »
« کندیدر کیم کندیسنه عرض دیدار ایلدی »
(ضعفی)

« بك بیوك غلغله ایلر اظهار »
« ایشیدن اولدی ضائر دفتردار »
(وهبی)

« فضولی نازنینلر کورسه‌ك اظهار نیاز ایله »

اِعادَه { [ع] کری کوندرمك ، کری کوندرلمك :[مرقومك ردوسدن اعاده ایدلدیکی ، وارداولان اشیای مختلفه‌یی کاملاً اعاده ایتدی . کتابك اعاده‌سی] ، [سرحدداغاری ممنوناً مملکتلرینه اعاده ایدلمشدر — مکتوب — جودت پاشا] ، [حضرت اعادهٔ مرام ایدوب امدی بو صحرای پهنای آسمانده‌کی کوی زرکوب آفتاب و چوکان سیمین ماهتابی قبضهٔ دست قدرتمه تسلیم ایتسه‌کز مقبولم دکلدر . الا بو کلمهٔ معظمه‌یی تکلم دیدکده — سیرویسی]
§ اسکی حاله کتیرمك ، کتیرلمك :
[اعادهٔ عافیت ، اعادهٔ حیات ، اعادهٔ زیارت ، اعادهٔ شرف ، اعادهٔ اعتبار] مادیات ومعنویاتده ، اشخاص واشیاده استعمال اولونور . [اعادهٔ زیارت] تعبیری وار ایکن [اعادهٔ ویزیته] دیمك عبث ، بلکه عیبدر . [اعادهٔ یمین] = عندالحاکمه خصمك تکلیف ایتدیکی یمینی کندیسنه ایتدیرمك .
[اعادهٔ مجرمین] = بر مملکتدن دیکر اجنبی بر مملکته فرار ایدن اصحاب جنایتك اعاده‌سنی طلب ایدن دولته

تسلیم ایدلمه‌سی . [اعادهٔ محاکمه] = محاکم ابتدائیه و یا استینافیه‌دن درجهٔ اخیره‌ده وجاهاً لاحق اولان ویاخود ینه درجهٔ اخیره‌ده غیاباً صادر اولوبده اعتراض قبول ایتمه‌ین حکم و اعلامك اسباب مقبوله سردیله تکرار رؤیت وتدقیقنی اومحکمه‌دن طلب ایتمك.

« اعاده ایلیه‌یم نشئه‌یی جسارت ویر »
« نظردن ایله دیدارکی نهان کوزلم »
(اکرم)

اِعارَه { [ع] برشیٔ برآدمه عاریت اوله‌رق ویرمك، ویرلمك که ترکجه‌ده اکره‌نی ویرمه دینیلیر: [اعارهٔ کتب ، اعارهٔ مجوهرات ، اثوابك اعاره‌سی] ، [اعارهٔ مطلقه] = بر اصطلاح فقهیدرکه اموال واملاکك صاحبی طرفندن بلاقید وشرط برینه اکره‌نی ویرلمه‌سی دیمکدر. [اعارهٔ مقیده] = بالعکس قیود وشروط معینه ایله اکره‌نی ویرلمکدر .

اِعاشَه { [ع] کچندرمك ، کچندیرلمك : اعاشهٔ اولاد وعیال ، بر عائله‌نك اعاشه‌سی .

اِعالَه { [ع] محتاج اولمق ، اولاد وعیالنك نفقه‌سنی تدارك ایتمك . نظمده [اعاشه] مقامنده استعمال ایدیله بیلیر :

« ایتدك سزی سعی ایله اعاله »
« تنبللکه ایتمدك احاله »
(معلم ناجی)

اِعانَه { [ع] یاردیم . اکثریا امور خیریه ایچون پاره واشیای سائره ویرمك صورتیله وقوعبولان معاونت مخصوصه‌یه اطلاق اولونور : اعانهٔ عمومیه ، مهاجرینه اعانهٔ خیریه‌ده بولنمق . نظمده [اعانت] صورتنده ده استعمال ایدیله بیلیر . وقتیله نثرده دخی بو صورتله قوللانیلیردی . شمدی نثرده کلیاً متروکدر . جمعی [اعانات]در . اعانات عمومیه .

[آنك آبیاریٔ اعانه ودستیاری افاده وافاضه‌سیله اول بلادی معمور وآباد ایده‌کلدیکی براصجلی — کتاب حریره دیباجه — جودت پاشا] ، [اعانه‌سی مقابلنده سپاره‌اغالنی منصبنی استحصاص ایلدی — روضة الکاملین — محمود جلال‌الدین پاشا]

[نه شام طرفندن اعانت اولونور — رئیس الکتابه تذکره — عصمت‌بك].

اِعتاق { [ع] عتق ویرمك ، قید اسردن خلاص ایلمك ، آزاد ایتمك ، ایدلمك : فلان کوله‌سنی اعتاق ایله‌دی ، اعتاق جاریه ، عبدك اعتاق .

اِعتام { [ع] اویالانوب کچیکمك. عربیده معانیٔ سائره‌یه‌ده دلالت‌ایدر. لسانمزده الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِعتان { [ع] مدیونی زیاده تقاضا ایله رنجیده ایتمك. بوده اوته‌کی کبیدر .

اِعْتبار {[ع] معنای اصلیسی عبرت آلمق، عبرتله صایمق دیمکدر. لسانمزده مجازاً افاده ایتدیکی معانی بروجه آتی عرض اولونور. عبرت آلمق: [یا اولوا الابصار ! شو بیچاره‌نك سوء عاقبتندن اعتبار ایدکز] § شرف، حیثیت، امنیت: [اویله برشاعر ارتجال برور هربرده اعتباره مظهر اولور، ناموسلی بر آدم هیچ بروقت اعتبارینی اخلال ایده‌جك حرکتده بولونماز، سیاسه‌ده غایتله اعتبارلیدر، تجارك آنكا اعتباری واردر، عالم تجارتده اعتباره خلل کتیرمه‌ملیدر]، [ینه اثر واردرکه ذم وتزییفه اوغرامقله برابر اعتباری دمبدم تزاید ایدر — پژمرده — اکرم] § حرمت، احترام: [یالانجی‌یه کیمسه اعتبار ایتمز ـ مثل] § فرض، تقدیر: [درت سنه اعتباریله، التی سنه مدت ایجار اعتباریله شهری برر لیرادن تراکم ایده‌جك بدل ایجارك]، [بردولتك مثلا درت یوز طونیلاتولق برکمیسی حجمنده بولنان دیکر بردولت کمیسی التی یوز طونیلاتولق اعتبار اولنه‌یور — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]، [شمس وقمر ـ آسمانده ـ جلوه‌کر اولدقجه بزم عشقده ساغرمزك دور اعتباردن دوشمه‌یه‌جکنه امیدمز برکمالدر — بارقه — شیخ وصفی .] § اهمیت، اعتنا: [نظراعتباره آلنمیور، حواله‌ٔ سمع اعتبار اولونمیور]

«همای اوج دانش استخوانزار مباهاته»
«کلاوی اعتبارین ایله‌مز وصاف مدشمدی»
(عبدالله وصاف)

« مست می اعتبار ایدم بن »
(شیخ غالب)

« آنده سیمرغه مکس دکلو اولونماز اعتبار»
(نظیم)

« انسان که کورر بو اعتباری »
« کیتمزمی الندن اختیاری »
(لا)

« زهی کرم که نظرقیلمه‌یوب عداوتنه »
« میسر ایله‌مش ابلیسه اعتبار بقا »
(فضولی)

«درستکوی اولانك کیمسه یاری اولمازایمش»
«نفاق بیلمه‌ینك اعتباری اولماز ایمش»
(چلبی زاده عاصم)

« پری هم عاقل وهم صادقدر »
« اعتبار ونظره لایقدر »
(وهبی)

« اعتبار ایلر کدا فرزند نابیناسنه »
(بلیغ)

اِعْتبارات {[ع] عد ایله‌یشلر، فرض ایدیشلر: اعتبارات منجمین، اعتبارات هیئیون. [بومیلمزك نتیجه‌سی اولان اعتباراتمزی عجزمزه بخش بیوره‌رق قصورمزی عفوایتمه‌سی جناب قادر مطلقك مقتضای حکمت قدسیه‌سیدر — پژمرده — اکرم].

« اعتبارات تقاسیم وفصول »
« امتیازات مقامات واصول »
(نابی)

« آدمك خانهٔ تمکینن ایدرمش ویران »
« اعتبارات کدر خیز وغم انکیزلرکام »
(وله)

اِعْتباراً { [ع] صایمق ، صایلمق صورتیله، صاییلەرق که تعیین مبدء مقصدیله ایراد ایدیلیر . مثلا « قونیه ولایتنده یالواج قضاسی نیابتی غره ربیع الآخر سنه ١٣١٤ تاریخندن اعتباراً بوز طغان ناجی سابق مکرمتلو فلان افندی‌یه » ، « تاریخ سندندن اعتباراً آلتمش بر کون وعده ایله فلاندن شوقدر لیرا استقراض ایتدم » ، [طلیعه نفراتیله عساکر جدیده بیننده همان اول کوندن اعتباراً برغیرت جنسیه پیدا اولدی — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا]

اِعْتباری { [ع ف] حقیقی اولمایان، فرضیات قبیلندن اولان: امر اعتباری، امور اعتباریه . جمعی [اِعْتبارِیّات] درکه فرضیات دیمکدر. [امتیازنامه‌ده مندرج اولان طوغون دوقاپاسیته‌دن استیعاب اعتباری اراده اولنه‌جق اولسه بونده ایکی احتمال واردر — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]

« بردر البت فناده تحقیق ایله تصور »
« واری، یوغی جهانك هپ امر اعتباری »
(لا)

اِغْتِنام { [ع] برشیئه ال صونمق، فائده مند اولمق. الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِعْتِجار { [ع] یاشمق طوتمق ، چکه آلتندن کچیرمه‌یه‌رك باشه اورتی صارنمق . مأنوس دکلدر.

اِعْتِدال { [ع] ایکی حال، ایکی شی آراسنده اورته اولمش. اورته حالده بولونش : [ایلول برکره حلول ایدنجه هوالر اعتداله میل ایدرك آره‌صیره یاغان یاغمورلر — صوك بهار — اکرم] اعتدال هوا ، اعتدال لیل ونهار = کیجه وکوندوز براولمش . § تناسب، اویغونلق : اعتدال قامت، اعتدال دم، حد اعتدال .

«اعتدال اوزره اسوب صیف وشتاسنده نسیم»
(جوری)
« یوقدر جهانده حیف که میزان اعتدال »
« دهنی لعل لبی دولتله »
« اعتدال اوزره ایدی غایتله »
(خاقانی)
« بهار اول دکلو بولمشدی کمالی »
« هوانك شولقدر واراعتدالی »
(ذاتی)
« بکزه‌سون خلقه بساط ایله آتك »
« اعتدال اوزره کرك آلاتك »
(نابی)

اِعْتِذار { [ع] عذر دیله‌مك ، سبب وبهانه سرد ایدوب قصورك عفوینی ایسته‌مك ؛ [اِعْتِذاراً] = عذر کوستروب عفو دیله‌مك صورتیله: [کچن ماه خلف وعدلرینه احتمال بعید کبی اعتذاراً فقیری تشریف بیورورلر — جودت تاریخی جلد ٧ — عصمت]

« اعتذار ایله ایدر عرض متاع تسلیم »
(منیف)
« بلکه نادم اوله اطوارندن »
« اعتذار ایله‌یه کفتارندن »
(نابی)

«یازدقجه یاره نامه ورق شرمدن اولور»
«چون روی اعتذار سفید وسیاه وسرخ»
(واثق)

«مرد کامل اعتذارایلر ، تعند ایله من»

اِعْتِراس { [ع] طاغنیق ویرا کنده اولمق. الفاظ معروفه دن دکلدر : اعتراس قرطاس .

اِعْتِراض { [ع] برفعل ، برشی ایچون نه دن بویله اولیور ، نیچون بویله یاپیور ، نه دن اویله دییور ، نیچون بویله اولیون ، شویله یاپمالی ، شویله دیمه لی ، بویله ایتمه لی دیمکدر: [مرد کامل بیلمه دیکی شیئه اعتراض ایتمز] عربیده معانی سائره یی افاده ایدر . جمعی. [اِعْتِراضات] در: اعتراضات محقه، اعتراضات غرضکارانه. [بونده اطراد ومساوات یوق ایسه ده موقت وهمده علی العموم کمیجیلر حقنده مساعده لی بر صورت اولدیغنه مبنی بر طرفدن اعتراض اولنمامشیدی — سویش قنالی لایحه سی — جودت پاشا]، [برب الکعبه کیمسه یه اعتراضم یوقدر. حسبحال اوله رق جوابه ابتدار ایلدم — جودت تاریخی جلد ٧ — مکتوب — عصمت] ، [برشدتلی طوفان اعتراض آره سندن چیقارق آمریقایی کشف ایله — کمال]

« نشانهٔ زلف سخندر اعتراض »
(لا)

«چرا دن دم اورورمی ماجرایی فهم ایدن راغب»
«ادب مانع دکلمی اعتراض صنع بیچونه»
(قوجه راغب)

« واقع کوریجك اعتراضی »
« انصافله حقه اوله راضی »
(لا)

« ایتدم نیجه درلو اعتراضات »
« همهر بریسنده ایتدم اثبات »
(شیخ غالب)

اِعْتِراضُ الْغَیْر { [ع] اصطلاحات عدلیه دندر . بردعواده اصالةً ویاخود وکالةً صفتی اولمدیغی وشخص ثالث صورتیله داخل دعوی اولمق استدعاسنده بولونمدیغی حالده علیهنه حکم صادر اولان آدمك اوحکم حقنده سرد اعتراض ایلمه سی دیمکدر . محاکم نظامیه ده اوچ صورتله جاریدر. ایکنجیسنه [اعتراض الغیر اصلی] و اوچنجیسنه [اِعْتِراضُ الْغَیْر طاری] دینیلیر .

اِعْتِراضْ عَلَی الْحُکْم { [ع] بر محکمه دن غیاباً صادر اولان حکم واعلامك اجراسنه مخالفتله مدعینك دعواسنی دفع ومحکمه نك اوحکمدن رجوعنی طلب ایتمك دیمکدر .

اِعْتِراظ { [ع] ناموسه طوقنمق . قوللانیلماز .

اِعْتِراف { [ع] حقی تسلیم ایتمك ، طوغرییی اقرار ایله مك، حقه منقاد اولمق: [اعتراف قباحت، اعتراف عجز] جمعی [اِعْتِرافات] در: اعترافات صافدلانه. [لطافت انتظامی تعریف وافاده ده قوه متخیله نك ادبا

عجزینی اعترافه هرزمان حاضردر — شارلوتنبورغ — سعدالله پاشا]
« نقصانمه واردر اعترافم »
« بیهوده دکل ولیك لافم »
(شیخ غالب)
«بنده عجز مه وار اعترافم لیك شوقدن»
«خلوصم بوندن اوزکه نیجه تحقیق ایلسه‌م بیلمم»
(نفعی)
« دیدی‌که وار کندی‌یه صورو بی کذاف»
« فضلنه ایلری اوده اعتراف »
(نابی)
« کیم ایله سه اعتراف نقصان »
« معذور طوتار کرم نهادان »
(مقدمه)
«عاقل ایلر دائما عالمده عجزین اعتراف»

اِعتِزاء [ع] بر قبیله ویا کیمسه‌یه منسوب اولمق ؛ اثنای جدال وقتالده برقومه ویاقبیله‌یه انتساب ادعاسنده بولونمق : [ناظم مناظم جهانم دیوباد بانکشای اعتزا اولمغین — شفیقنامه]

اِعتِزاز [ع] نفسنی عزیز طوتمق، عزت نفس کوسترمك :
« نازنینلر کوسترر البته ناز واعتزاز »

اِعتِزال [ع] عزلت ایتمك ، طاقمدن آیرلمق ، چکلمك
§ اهل سنتدن آیریلان و « مُعتَزِلَه » دینیلن فرقه‌نك حالی، مذهبی: [علامهٔ زمخشری ارباب اعتزالدن ایدی] [قانون قناعتدن بیرون معجون آرزوی کوناکون ایله نیجه درلو خیال محالی متقاضی اولوب طریق اعتدالدن اعتزال کوستردیلر — شفیق نامه]

اِعتِزام [ع] عزیمت ، قصد وتوجه ، کیتمك ایچون یوز دوندرمك :
« ناسوت ایدی برزمان مقامك »
« لاهوتیه‌می شمدی اعتزامك »
(روحه خطاب — معلم ناجی)

اِعتِساس [ع] کیجه کزوب طولاشمق ، قره‌قول وظیفه‌سنی ایفا ایتمك . یکیچری زماننده کیجه‌لری شهرك محافظهٔ امن وآسایشنه مأمور اولان طاقم افرادینه «عَسَس» وبونلرك بیوکنه‌ده « عسس باشی » اطلاق اولونوردی .

اِعتِساف [ع] معنای لغویسی طوغری یولدن صاپمق یعنی شهراه عدل وحقانیتدن انحراف ایتمکدر. لسانمزده ظلم وتعدی مقامنده قوللانیلیر . جمعی [اِعتِسافات] در : [وقتیله ارض فلسطینی استیلا ایدن صلیبیونك اهل اسلام حقنده ارتکاب ایتمه‌دکلری اعتسافات قالمامشدی] ، [وجدان ممکن دکل طریق ظلم واعتسافی قبول وشاهراه عدل وانصافدن عدول ایتمز — معلم ناجی] ، [« مغان » صحراسنده خیمه نشین اولان تارتارلرك (بایجوخان) قوماندا سیله ینه اطرافی یازده خیول اعتساف ایتمکده بولندقلری — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« فكر هول روز محشر محنت دنیای دون »
« اعتساف تنكدستی طالع نا مهربان »
(كاظم پاشا)

اِعْتِصاب [ع] معنای اصلیسی قناعت ایتمك ، بر قوم عصبه عصبه اولمقدر. اصطلاحات فنیه‌جه طمار طمار اولوب سكرلشمك معناسنه قوللانیلیر .

اِعْتِصار [ع] ایچنی چیقارمق ایچون برشیئ صیقمق، صیقلمق . بو معناده [تعصیر] زیاده قوللانیلیر .

اِعْتِصام [ع] ال ایله طوتمق ، تمسك ایتمك : [مخالفین یالکز دهشت‌ورودیله حبل‌المتین امانه اعتصام ایتدكلرندن — مشاهیر اسلام — جزء ۱۳ — حمید وهبی] [محصورین فدیهٔ نجاة اوله‌رق یانلرنده كی كته‌حاكمنی تسلیم ایتدكلرندن پادشاه كته حصارینه توجیه وجههٔ عزیمت ایله حصاره‌قارشی‌حاكمی — بر دار — ایتمكله كته‌لیلر درحال حبل متین مطاوعته اعتصام ایلدیلر — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]
« مظهر فوز و فلاح اولمق دیلرسه‌ك ای صلاح »
« عروهٔ وثقای شرعه ایله دائم اعتصام »
§ كناهدن صاقینمق ، قورنمق : [اولیای عظام اعتصام‌تام ایله‌مظهر مرتبهٔ ولایت اولمشلردر]، [عاشق شیداسی كمال‌صفا ونشاط ایله‌سركرم ضمام اولور . لكن ینه دامن عفت واعتصامی پاك اولمق — صهبانامه — عاكف پاشا]

اِعْتِضاد [ع] برشیئ قول اوزرینه آلمق § یاردم ایسته‌مك . لساننزده یكدیكره معاونت معناسنده استعمال اولونور : اعتضاد ارباب تجارت = تاجرلرك بربرینی قولتوقلامه‌سی یعنی یكدیكره معاونتده بولونمه‌سی .

اِعْتِطاف [ع] ردایه بورونمك ، برشی اورتونمك . استعمالی اندردر .

اِعْتِقار [ع] یره چارپمق ، شدتله برشیئی قاورامق . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِعْتِقاب [ع] ویره‌سی‌یه مال صاتمامق ، صاتیلان برشیئ پاره‌سنی آلمدقجه ویرمه‌مك : ارباب اعتقاب بر وقت آه ندامت چكمز .

اِعْتِقاد [ع] دوكولمك ، بر شئه باغلانوب قالمق § قلباً صحتنی تصدیق ایله اینانمق ، كوكل باغلایوب حكم ایتمك . حسنات وسیئاتده قوللانیلیر: [اهل اسلامك آخرته اعتقادی وار ، اعتقاد اهل سنت ، حسن اعتقاد ، سوء اعتقاد ، ارباب اعتقاد ، بنم اعتقادم بودر . [مذهب واعتقاد ماده‌سی صرف شخصه عائد اولمق ملابسه‌سیله اصلا تعرض ایتمیوب — مشاهیر اسلام — حمد وهبی]
« اعتقادم بوكه مانندی بولونمازبرینك »
(نفعی)
« بو امدادی رجا ایتمزدم اصلابخت وطالعدن »
« دكلدم روز كاره حق بیلیر بو اعتقاد اوزره »
(وله)

« يكديكره نه رتبه مخالفسه شخص وعقل »
« عالمده اولقدر مختلف الفدر اعتقـاد »
(لاادری)

« ديدی كه ای سـالك پاك اعتقـاد »
(غالب دده)
« كه نوروظلمت اولدی قضايای اعتقاد »
(لا)

« اعتقادنده دكل اهل فلاح »
« اوليان دستزن اسب وسلاح »
(نابی)
« محكم ايت اساس اعتقادك »
(فضولی)

اِعْتِقادی | [ع ف] اعتقاده منسوب و متعلق : [امر اعتقادی، بحث اعتقادی، امور اعتقاديه، مسائل اعتقاديه]

اِعْتِقادِيّات | [ع] اعتقاده متعلق خصوصات، ملاحظات .

اِعْتِكاب | [ع] توزلامق ، توز قالديرمق. قوللانيلماز.

اِعْتِكاد | [ع] بر محله ، بر شيئه دوام وملازمت . بوده الفاظ مستعمله دن دكلدر.

اِعْتِكار | [ع] اثنای حربده عسكرك بر برينه قارشمه سی . قوللانيلماز .

اِعْتِكاس | [ع] عكسلنمك، برشی قلب اولمق ، ترسنه دونمك . نادراً قوللانيلشدر.

اِعْتِكاف | [ع] ترك الفت واختلاط ايله بريرده حبس نفس ايتمك ، بر محله قاپانوب عبادتله مشغول اولمق: [اعتكافه كيردی ، اهل اعتكاف] § رمضانده آداب شرعيه يه توفيقاً جامعده حبس نفس ايله صائم وعبادتله مشغول اولمق : اعتكاف سنن سنيهٔ نبويه دندر .

اِعْتِكال | [ع] مشكللشمك، چكامك، سوسمك معنالرينی افاده ايدرسه ده قوللانيلماز. يالكز (اعتكال نور) تعبيری نادراً مقام تزييف و تشبيهده استعمال اولونمشدركه معناسی اوكوزك سوسمه سی ديمكدر. تركجه ده « سوسر اوكوز كبی بافيور » تعبيری معروفدر .

اِعْتِكام | [ع] طورطوب ايتمك، بريكدرمك، دنك ياپمق ايچون طوپلامق : اعتكام اشيا ، اعتكام اقمشه .

اِعْتِلاء | [ع] يوكسلمك ، يوكسكه چيقمق: [اعتلای شان، فلان پك آز مدت ظرفنـده اعتـلا ايله دی]، [لكن نه آنلر كبی ارتقـا واعتلايه متحمل— پژمرده — اكرم]، [نظامك مراتب ومناصبجه مبادئ ترقی واعتلاسی سلجوق دولتنك هنوز صورتكير تأسس اولمقده بولنديغی بر زمانه مصادف اولمغله — مشاهير اسلام — حميد وهبی]
« آتش كبی سوده اعتلايی »
« كل اولمه آ سوديكم هوايی »
(معلم ناجی)

« اعتلا ایتمکسه افکارك اكر »
« پیرو اول ارباب استعداده سن »
(شیخ وصفی)
« قورقوسندن دشمنه جای گریز اولدی خلا »
« قنده قالدی بوندن اولکی تجبّر ، اعتلا »
(سروری)
« اورتبه پست اولورسك هر نه رتبه اعتلا ایتسه‌ك »
(نابی)

اِعْتِلاجْ [ع] غوغا ایتمك .

اِعْتِلاصْ [ع] آزه قناعت ایله‌مك.

اِعْتِلاظْ [ع] نزاع ایتمك .

اِعْتِلالْ [ع] خسته اولمق § عوق ایتمك § اسناد تهمت ایله‌مك .

اِعْتِلامْ [ع] بیلمك § صو آقمق . [*]

اِعْتِلانْ [ع] آشكاره اولمق.

اِعْتِلاقْ [ع] علاقه‌لنمق ، عاشق اولمه.

اِعْتِماءْ [ع] قصد ایتمك ، كوكلدن ایسته‌مك.

اِعْتِمارْ [ع] باشقه بر شی كیمك § زیارت ایتمك.

اِعْتِماطْ [ع] كفران نعمت § ناموسه طوقونمه.

[*] بونلرك الفاظ مستعمله‌دن اولمدقلری معلومدر. لكن اولجه باشقه بر محلده دخی عرض ایدلدیكی وجه ایله بعض لغت كتابلرینك مندرجاتی چوق كوسترلمك مقصدینه مبنی بومثللو كلمات غیر مأنوسه‌یی دخی احتوا ایلدكلری كورلدیكندن وار باب تتبعك بعضلرنجه بونلرك كتابده بولونمامه‌سی بر قصور، نقیصه عد ایدلدیكندن كتابمزه ده درجنه مجبوریت كورلمشدر .

اِعْتِمادْ [ع] قلباً طایانمق ، عمداً اینانمق، كوكنمك، امنیّت:

[عقل « مربع باشقه، مثلث باشقه » قضیه‌سنك حقیقتنه نه قوتده حكم ایلیورسه وجدانده « وطن باشقه ، خارج وطن باشقه » سوزینك صحتنه او قوتده اعتماد ایدیور — كمال] اویله آدمك سوزینه اعتماد اولونماز.

اعتمادالدوله = دولتك امین آدمی .

اعتماد نامه = بر دولتك دیكر دولت نزدینه كوندردیكی سفیرینه سفارتنی متضمن ویردیكی رسمی مكتوب.

[بو یله اخلاق بوزلمامش آدملرك سوزلرینه اعتماد اولنمازمی؟. — بوسنه مكتوبی — جودت پاشا]

« اللّهه‌در توكلمز اعتمادمز »
(باقی)
« صبح صادق كبی بوتحقیقه ایله اعتماد »
(نفعی)
« ترك ایلیه‌یه كبر ایله عنادی »
« حصر ایتمه‌یه نفسنه اعتمادی »
(لا)

« بو عالمه اعتماد اولونماز »
« درد اجله دوا بولونماز »
(لا)

« اعتماد ایتمز ایسه‌ڭ ایلدیکم دعوایه »
« اقتدارم ایده‌یم فن سخنده تقریر »
« نفعی »

« نه سعادت نه صادق دیه‌لر »
« اعتماد ایتمکه لایق دیه‌لر »
(وهبی)

« الحذر رنج خسوف آمدن ای ماهرو »
« اعتماد ایتمزسه‌ڭ ایله امتحان آینه‌یی »
(اسکداری سری)

« اعتماد ایله‌مه چون سوزلرینه »
(وهبی)

اِعْتِماداً { [ع] اعتماد ایده‌رك ، کوکنیله‌رك : [فلانڭ افاداتنه اعتماداً بو ایشی یاپدم ، آنڭ حسن حالنه اعتماداً بونلری اورایه کوتوروب تسلیم ایتمه‌سی تنسیب ایدلدی]

اِعْتِمام { [ع] عمامه‌لنمك ، صاریق صارنمق § اوتلر اوزایوب کاللی بولمق ، طاغلر یشیللنمك . برنجی معناده نادراً قوللانیلشا ر .

اِعْتِناء { [ع] زحمتلی ایشه چالیشمق ، دقت واهتمام ایتمك ؛ بر ایشك باشدن صاومه اولمامه‌سی ایچون اوزنمك : [بو خدمتی کمال اعتنا ایله ایفا ایدرسه موجب ممنونیت اوله‌جغی کندیسنه تفهیم ایدلدی] ، [اوماهه طوغری نظر ایتمك ادب عشقه موافق دکلدر . سلیم ! امان حفظ نگاهه اعتنا ایت — بارقه —

شیخ وصفی] ، [دنیاده کرچکدن شایان حرمت اولان انسانلر - هانکی صنف خلقه منسوب اولورسه اولسون - انسانیتڭ قدرینی پك بیوك بیلوب آنکا کوره قولاً وفعلاً محافظه‌سنه اعتنا ایدنلردر — پژمرده — اکرم] ، [علمانڭ شرف وامتیازی آنجق علم وعدالتڭ شاننه اعتنادن ناشیدر — جودت پاشا]

« ایلر ایکن اعتنا اوزینه »
« اوغرار کندی بیوك سوزینه »
(لا)

اِعْتِناف { [ع] برایشه عنف ایله باشلامق . عربیده معانیٔ سائره‌یه‌ده دلالت ایدرسه‌ده لساننزده هیچ قوللانیلماز .

اِعْتِناق { [ع] ایکی آدمڭ صورت خصمانه‌ده بر بربنڭ بوینه صارلمه‌سی که ترکجه‌ده قوللانیلان [بوغاز بوغازه کلمك] تعبیری بونڭ مقابلی عد ایدیله بیلیر . « لهجهٔ عثمانی »ده [اعتناق] ایله [مُعانَقه] معناجه فرقسز کبی کوسترلمش ایسه‌ده اویله دکلدر . « معانقه » مطلقا محبتله بوین بوینه صارلمق دیمکدر .

اِعْتِنان { [ع] آدمڭ اوکنه طورمق § انسانڭ ماهیتی میدانه چیقمق . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِعْتِواء { [ع] بوکمك ، بوکلمك . نادراً استعمال اولونور .

اِعْتِوار { [ع] الدن اله ویرمك ، نوبتله الده کزدرمك . قوللانیلماز .

اِعْتِوال { [ع] فریاد ایله آغلامق. استعمال اولنه‌بیلیر .

اِعْتِوان { [ع] اجرای عون ، یاردیملاشمق. قوللانیلماز.

اِعْتِهاد { [ع] درعهده ایدیلن شیء متمادیاً کوزتمك . قوللانیلماز .

اِعْتِیاد { [ع] آلیشمق ، عادت ایدینمك. ایدینلك: [توتون استعمالی اعتیاد ایتمه‌ملی] ، [حرمینه صره ارسالی عهد همایونلرنده اعتیاد ایدلمش — چلبی سلطان محمد — عبد-الرحمن] ، [لكن اشعارمزده بلبل که عاشق ، کل ایسه عاشق بیچاره‌سنه جفا یی اعتیاد ایتمش بریار ناموافق اولمق اوزره کوسترلمك معتاددر — پژمرده — اکرم]

«نه سحر ایلر یننه کور وصف ذات بی نظیر کده»
«هله طبع برازاوصافه اولسون اعتیاداوزره»
(نفعی)

« پیرودر اووحشت اعتیاده »
« نور نکهم اوچار هـواده »
(معلم ناجی)

اِعْتِیان { [ع] کوز دیکمك ، دیك دیك باقمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِعْثار { [ع] سورجدرمك ، آیاق قایدرمق. § برآدمی، دوچار مذلت ایتمك مقصدیله بیوکلره فصل وذم ایله‌مك. نادراً قوللانیلمشدر .

اِعْجاب { [ع] تعجبه دوشورمك ، دوشورلمك : [مدحت افندینك یازدیغی مقاله هرکسی اعجاب ایتدی] ، [اویله سفسطه‌لر اهل عقولی اعجاب ایدر ، ارباب قلمك اعجابی]

« اول طرز عجمدر اولماز اعجاب »
« رندان عجم کوزتمز آداب »
(شیخ غالب)

«لفظ رنکینه‌ده اولمازسه مقارن نظمم»
«حسن تعبیرم ایدرینه جهانی اعجاب»
« نفعی »

اِعْجاز { [ع] عاجز قیلمق ، قیلنمق ، بومعناده نادراً قوللانیلیر: [قدرت کلیه‌نك ارواح مشتاقینی اعجاز، افئدهٔ متحسسینی رهین اهتزاز ایتمك شانندن اولان — پژمرده — اکرم] § معجزه عد اولونه‌جق درجه‌ده بلیغ سوز سویله‌مك ، سوزك بلاغتجه اقتدار بشر خارجنده کوریله‌جك مرتبه‌ده بولونمه‌سی . جمعی [اِعْجازات] در . حد اعجاز = منتهای مراتب بلاغت: اعجاز قرآن ، اعجازات قرآنیه . [برشعره ، برفقرهٔ ادبیه‌یه ، حاصلی برسوزه بوقدر متنوع مزیات واوصاف دفعةً اکتساب ایتدیرمك اعجازه قریب برقوهٔ معنویه اثری اولدیغی ایچوندرکه ارباب بلاغت لسانمزده «اعجاز برور» لکله مظهر توصیف واجلال اولورلر — پژمرده — اکرم] § معجزه قبیلندن

ظهور ایدن هنر و معرفت ، امر و کیفیتدرکه نظیرینی وجوده کتیرمکدن مرکبی عجزه‌دوشوریر: « اعجازکار » = اویله‌شی یاپان. « اعجازکاری » = اویله شی یاپیجیلق. « اعجازکارانه » = اویله آدمه یاقیشه‌جق صورتده. «اعجاز نما » = اویله هنر وایش کوسترن.

« کیمدر یهودی منکر اعجاز حق ایدن»
«کیمدر مسیحی نفخ قیلان ذات مریمه»
(لا)

« آنی جمع ایله‌مش ایشته وصاف »
« طرز اعجازده حق الانصاف »
(وهبی)

« کورسه اعجازاتی بیلمزدی هاروت قضا»
« کلك معجزدمیدر دستنده، اژدرهامیدر»
(عونی)

« بن اول نادره‌کو شاعر معنی پرداز»
«رشك ایدر مرتبهٔ شعرمه سحر واعجاز»
(نفعی)

« بوسهٔ لعل شاهد اعجاز »
« وقف جاوید آستانمدر »
(ریاضی)

« اعجاز دکلیدرکه باری »
« تغییردن آنی قیلدی عاری »
(لا)

« هم اولدیرور افتاده‌سنی هم ایدر احیا»
« مخصوصدر اول آفته اعجاز محبت»
(نفعی)

«خستهٔ ناطقه‌یه روح فزادر خامه‌م»
«ذات عیسی کبی اعجاز نمادر خامه‌م»
(بیوك رشید پاشا)

« مثنوی یا معنوی مولوی میدر یاخود »
« عالم اعجازدن بر آیت عظمامیدر »
(عونی)

«باقدیغمدم نسخهٔ حیرتفزای قدرته»
«روحمی اعجاز ایدن مخفی مآلك عینیسین»
(اکرم)

اِعْجاف [ع] متمادیاً خسته‌یه باقمق. [ه]

اِعْجال [ع] تقدم ایتمك ، کچمك. [ه]

[ه] لسانمزده هیچ قوللانیلماز.

اِعْجام [ع] یازی‌یی نقطه‌لامق ، یازی‌یه نقطه قونلمق : [مؤلفین قدیمه اعجام خطی عبث، ویا بیهوده زحمت عد ایتدکلرندن اخلافه یادکار براقدقلری کتب نفیسه‌نك چوغنده نقطه قوللانمامشلردر ، کلماتك اعجامی مبتدیلرجه سهولت قرائتی موجبدر.]

اِعْداء [ع] قوشدیرمق ، عذر ایتمك معناسنی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده اصلا قوللانیلماز.

اِعْداد [ع] حاضرلامق، حاضرلانمق : اعداد مهمات ، اعداد اسلحه، اعداد سفائن . [مقدمة الجیش اولمق اوزره دال قلیج اعداد اولونان — شفیق نامه]

« مسکنت خلعتی ایله اعداد »
« اول ملایم دل ودرویش نهاد »
(نابی)

اِعْدادی [عف] اعداده منسوب: مکاتب اعدادیه ، مکتب اعدادی ، صنف اعدادی .

إعدام { [ع] يوق ايتمك، ايدلمك؛ اولدرمك، اولديرلمك :
اعدام جانى، جزاى اعدام، قاتلك اعدامى. [جنكيز سنديه ده ايكن اردوسنه طارى اولان خسته‌لكى امراى اسلاميه‌نك غلبه‌لكنه حمل ايده‌رك تقليل مقدارينى امر ايتمكله هرچادردن يكرمى اسير اعدام اولنمش — داهيۀ جنكيزيه — عبدالرحمن] ، [حجاجك واصل صماخ اطلاعى اولنجه همان قتللرينى اشعاروشو اشعارنده اصرار ايلديكندن نيزك ايله يدى يوز كشى كاملاً اعدام ايدلمشدر — مشاهير اسلام — حميد وهبى] ، [يعنى سياوش پاشانك قتل واعدامى وزوربالرك هجوم عموم ايله استقبالى اوزرينه — مقدمۀ روضة الكاملين]

«برشيئى طوتار واروايكن اعدام ايدر انسان»
«يارب! يوق ايكن برچوپى ايجاد ايده‌جك يوق»
(اسماعيل صفا)

إعذاب { [ع] منع وفراغت ايتمك § صوبى تميزلەمك § عذابه دوشورمك، دوشورلمك. صوڭ معناده نادراً قوللانيلمشدر.

إعذار { [ع] معذور طوتمق، طوتلمق. عربيده معانئ سائره‌يى ده افاده ايدرسه‌ده لسانمزده هيچ قوللانيلماز.

إعراء { [ع] صويمق، عريان ايتمك. نادراً قوللانيلمشدر.

إعراب { [ع] معناى اصليسى فصاحتله تكلم وحقيقتى اظهار ايتمكدر. اصطلاحات نحويه‌جه كلمات عربيه‌نك صوڭلرنده‌كى حرف ويا حركه‌نك دكيشمه‌سى ديمكدر : اعراب لفظى ، اعراب تقديرى .

«خطكه طولاشسه دل حسنك كتابنده نوله»
«اكثريا بحث تفسير اولور اعراب اوستنه»
(ابن كمال)

[*]
إعراس { [ع] دوكون طعامى ياپمق ، زفاف ايتمك .
إعراش { [ع] چارطاق كبى كولكه ايده‌جك شى ياپمق .
إعراص { [ع] اضطراب ايله بيقرار اولمق .

[*] بونلر قوللانيلميان الفاظدندر .

إعراض { [ع] يوزمك چويرمك، واز كچمك : اعراض قبايح ، اعراض فضايح .

« عرض اهلى اولان مجلس ميدن ايدر اعراض »
(رمزى بابا)

[. . آزاده‌نك طبعنه موافق وقبوله لايق اولمامغله اظهار انقباض واول مفسده‌دن اعراض ايدوب شو وجهله اعتراض ايتدى كه — ترجمۀ كلستان — شيخ الاسلام اسعد] ، [جناب رسالتپناه صلى عليه الآله ملعونلردن اعراض تامله جمله‌سن رانده دور باش تقريع قيلمغه اشارت بيورديلر — سيرويسى]

إعزاز { [ع] عزتلەمك عزتلنمك؛ اكرام واحترام ايله تطييب وتلطيف ايتمك كه تركجه‌ده «آغيرلامق» دينيلير . « مسافرى آغيرلادى ، طوق

آغیرلامه کوجدر » کبی تعبیرات زبانزددر : اعزاز زوّار ، اعزاز مدعوین .

« نیجه صبر ایله‌یم ای آفت بیگانه‌نواز »
« بنی پامال جفا، غیری ایدوسك اعزاز »
(واصف)

« اول کهر خزینهٔ راز »
« آخرس تختکاه اعزاز »
(نابی)

« چشم خونینم خیالك شاهی اعزاز ایدر »
« هر کلشده برقاش سرخ پای انداز ایدر »
(یحیی)

« کولسه اعزاز ایله اول فخر ملك »
« نه فلك دیر ایدی العزة لك »
(خاقانی)

« فرش ایله‌یوب زمینه بر پرنیان اخضر »
« اعزاز ایدر طبیعت سلطان نوبهاری »
(لا)

اِغْرامْ { [ع] برینی نیت قویه ایله بر محله سوق ایتمك ، کوندرمك ، کوندرلمك : [نهایت (کیسوم) جهتنده بر قلعه ده صیقشدیرمغله اعوانی قربن انهزام وکندیسنی دردست ایله بغداده اعزام ایلمش — مشاهیر اسلام (مأمون) — حیدوهبی] . [قول کتخداسی عبدالله اغانك مواجب ایچون بر مقدار آقچه ایله عجالةً استانبوله اعزامی — روضة الکاملین]

اِعْسارْ { [ع] کوجلشدرمك § مدیونی صیقشدیرمق . قوللانیلماز .

اِعْشاء { [ع] آقشام طعامی یدرمك ویا ویرمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِعْشاشْ { [ع] آدمی ایشندن آلیقویمق . معانئ سائره‌یی‌ده احتوا ایدرسه‌ده لسانمزده قوللانیلماز .

اِعْصارْ { [ع] ایکندی زماننده بولونمه § تیزك کلین اوله‌جق چاغه کلمه‌سی § قاصیرغه دینیلان روزکار شدید . بو صوك معناده همزه‌نك فتحیله‌ده جائزدر . فقط قول ارجحه کوره همزه‌نك کسریله‌در .

اِعْصامْ { [ع] صالیویرمه‌مك قصدیله یاپیشوب طوتمق . قوللانیلماز .

اِعْضالْ { [ع] دشوار اولمق ، کوجلشمك ، عاجز قیلمق . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِعْطاء { [ع] ویرمك ، ویرلمك : اخذ واعطا = آلیش ویریش . اعطای معاش ، مبالغ مطلوبه‌نك اعطاسی . [اوجاقلر واجبنك وقت وزمانیله اعطا وتوزیعی — شفیق نامه] . [اصحاب سفائن ایسه بو وجهله رسم اعطاسنه مجبور اولمشلر ایسه‌ده بو رسملرك ضمائمنی پروتستو تحتنده اوله‌رق ویرمشلر — سویش قنالی لایحه‌سی — جودت پاشا]

«مشاعر وضع ایدوب ترکیب جسم نوع انسانده»
« ید هر دیکره ایتمش مناسب آلتن اعطا »
(نابی)

اِعْطاب { [ع] هلاك ايتمك . هیچ قوللانیلماز .

اِعْظام { [ع] بیوك كورمك ، بیوك طوتمق ، بیوتمك، بیودلمك : [اهمیتسز بر ماده‌یی اعظام ایتمك عبثدر . اوسوزك اعظامه ذكری یوق، لطیفه‌نك اعظامی مناسبتسز اولور .]

« اِستعظام » ده بومعناده قوللانیلیر .

فقط كرك «اعظام»، كرك « استعظام » [تعظیم] مقامنده اصلا قوللانیلماز : [شوراسی‌ده بیلنمك لازمدركه حاصل مصدرك ایكنجی قسمی اكثریتله : قیرنتی، دیرلتی ، صیزنتی ، بوزنتی كبی تحقیر وتقلیل معناسنی افاده ایدیبورسه‌ده بعضاً اعظام معناسنی متضمن اولور : كورلتی ، آقنتی كبی — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

اِعْفاء { [ع] عفو ایتمك ، ایدلمك : اعفای قباحت، مجرمك اعفاسی.

[*] {
اِعْقاب [ع] خلف اولمق.
اِعْقاد { [ع] قاینادوب قویولتمق .
اِعْقار { [ع] قادینی خسته ایتمك .
اِعْقال [ع] عقللی كورمك.
اِعْقام [ع] قیصیر ایتمك .
}

[*] بونلر عربیده معانی سائره‌یی دخی افاده ایدرسه‌ده تركجه‌ده هیچ قوللانیلماز .

[*] {
اِغْكار { [ع] طورطولی ایتمك .
اِغْكال { [ع] كوجلشدرمك .
}

[*] لسانمزده اصلا قوللانیلماز .

اِعْلاء { [ع] یوكسلتمك ، یوكسلدلمك ؛ عالی قیلمق، قیلنمق : اعلای لواء، اعلای كلمةالله، اعلای قدر. [بنابرین آرتق زمان عدل اقترانی اعلای لوای كلمةالله مقصدینه حصر ووقف ایله (٤٠٥) ده بلاد هنددن تاتشیر جهتلرینه كیدەرك اوراری‌نی دخی فتح وغنائم وغیره استحصال ایلدی — مشاهیر اسلام — حمید وهبی] ، [شقیقنامه‌نك مسلم ارباب عرفان اولان قیمت انشائیه‌سنی اعلا وتقدیر ایتدیره‌جك بر شرحك تنظیمی — مقدمهٔ روضة الكاملین] ، [بعضیسنه فیض مخصوص حضیض جهل مطلقده بر حركت قسریه‌دن عبارت ایكن بعضیسنی مرتبهٔ قصوای تصرف و تفكره اعلا ایلر — مكتوب — كمال] .

« كوركنه ، بوركنه باقه اصلا »
« عرف وظرف آدمی ایتمز اعلا »
(وهبی)

« ای نوسخن بلاغت آرا »
« قدر ادبایی ایتدك اعلا »
(معلم ناجی)

اِعْلال { [ع] علتلندرمك ، عليل ايتمك § كلمات عربيه‌ده تخفيف ايچون حرف علتى تغيير ايتمك: علوم آليه‌ده اعلال وادغام بحثلرى زياده دوام وتكرّر ايدر .

اِعْلام { [ع] بيلديرمك ، بيلديرلمك § بر محكمه‌دن صادر اولان حكم وقرارى حاوى ويريلن رسمى كاغد : [بدايت محكمه‌سنك اعلامنده ذكر اولونان] « اِعْلامات » ايكنجى معناسنه كوره رسمى كاغدلر : [اعلامات شرعيه اجرا مأمورينى]

« بوكون طويدم ظهورين باغده اعلام ايدر بلبل »
(اكرم)

« نقشن چيقاروب ايله‌دن ذاتى معلوم »
« باشلارسه‌ك آڭا ايلسه فقرڭى اعلام »
(روحىٔ بغدادى)

« حقكولغه واردر انتسابم »
« معلومى نه لازم ايتمك اعلام »
(معلم ناجى)

« دير ايدى اى پرى يوزلو دلارام »
« نه يرده در مقامك ايله اعلام »
(يحيى)

« صاك تدبير ايله صورت بولور احكام امل »
« حكم تقديره موافق ايسه اعلام امل »
(اشرف پاشا)

« زور انديشه وآثار خيالمدر ايدن »
« نيدوكن نكته شناسان زمانه اعلام »
(نفعى)

« كه چيقار نقشك بيانه كه اولور رويك سياه »
« ايتمه رازك هركسه اعلام مانند نكين »
(جامى)

اِعْلان { [ع] آچيغه ووورمق ، آشكار ايتمك ، ايدلك : خفاياى مكشوفه‌يى اعلان ايده‌مم ، غزته‌لرله اعلان كيفيت ايدلمه‌سى ، اعلان افلاس ، اعلان محبت § اعلان واعلاننامه = بر ماده‌نك ، بر شيئك خلقجه بيلنمه‌سى ايچون مخصوصاً ترتيب ونشر اولونان كاغد : [موسيو دولسپس چاره‌سز بو يولى اختيار ايدرك هر سفينه‌نك اوراق رسميه‌سنده مندرج اولان مقدار استيعاب اعتبارى‌يه كوره رسم آلمغه باشلامش ايسه‌ده بونك اعلاننده موقت بر شى اولديغى درج ايتمشيدى — سويش قنالى لايحه‌سى — جودت پاشا] ، [تياترو اعلاننامه‌لرى ديوارلره ياپشديريلير] ، [بتون كائنات سنك وحدتكى ، سنك عظمتكى اعلان ايله‌مكده‌در — آلفرد دوموسه — معلم ناجى] ، [امردين آشكاردر . بناءً عليه بومكتوبمزى اعلانه دخى مأذونسكز — جودت پاشا] ، [بكا نه اعلان عداوت ايديورسين ، نه‌ده اظهار محبّت ! سن سويله . حضوركده سوزى نصل سويله‌يم ؟ — بارقه — شيخ وصفى] جمعى « اِعْلانات » در : اعلانات رسميه .

« جلوس ايتدكده اول شاه ايلدى اعلان تنظيمات »
« امين ومطمئن قيلدى سراسر زير دستانى »
(لاادرى)

اِعْماء { [ع] كور ايتمك، ايدلمك : [اسپانياده انكيزيسيون زماننده اعما كبى، اعدام كبى جزالر اهون مجازات عد ايديليردى !!.]

اِعْماد { [ع] ديرك ديكمك، قوللا- نيلماز .

اِعْمار { [ع] شنلندرمك، ايى برحاله كتيرمك، خرابك ضدينى، عكسنى حاصل ايتمك، آباد ايلەمك . اشخاص واشياده قوللانيلير : [اعمار ملك، اعمار بلده، اعمار خانه، إعمار نفس، اعمار اقربا، اعمار فقرا] جمعى [اِعْمارات] در : [اوراده ابنيه انشا ايدەجك وقت تمام بو موسمدر . وقت بچوريلور ايسه اورانك اعمارى حقنده برسنه دها ضايع ايتمش اولورز — آطنه مكتوبى — جودت پاشا] ، [شووقت آسايشدن بالاستفاده اعمارات واصلاحات ايله مشغول اولمقدەلر ايكن — (چلبى سلطان محمد) — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

« طريق ثروت آچدى هرطرفده ياپديروب يوللر »
« دمور يوللرله اعمار ايلدى امصار وبلدانى »
(لا)

اِعْماق { [ع] درينلتمك: [اعماق آبار، اعماق بئر] § برشيئك، بر مادەنك كنهنه وارمق معناسنده نادراً قوللانيلير . اومقامده اكثريا [تعميق] استعمال اولونور .

اِعْمال { [ع] ايشلەيوب ياپمق : [فسخانه فابريقەسى كوزل چوقه اعمال ايديور] § ايشلتمك، ايشلەدلمك؛ قوللانمق، قوللانلمق: [اعمال دسايس ابليسكارانه، اعمال فكر] بونك جمعى « اِعْمالات » دركه ايشلە- يشلر، ايشلەنيلوب ياپيلان شيلر معنالرينى افاده ايدر : [بو فابريقەنك اعمالاتى زياده، اعمالات نحاسيه، اعمالات انبارى]، [ديوارلر آلتنه لغم قازديرمغه باشلاينجه محصورلردن كنديته كوومەنلر ادوات واعمالات محاصرەيى تخريب ايچون خارجه برقاچ دفعه هجوم كوستردیلر — صلاح الدين ايوبى نك قدس محاصرەسى — كمال] ، [حاصلى مضمار مناقشەده بومثللو ادوات كلام اعمالى ايله بر ايكى كون غشغشەلرى متمادى اولوب — شفيق نامه]

« اعمال جام وبادەيى كيم اوكرەدن جه »
(لا)
« عقلكى ايله هميشه اعمال »
(وهبى)

اِعْنات { [ع] مشقته اوغراتمق، اوغرادلمق كه عربيده اولجەنه قيريلوب بكشمش اولان كميكى مؤخراً ينه قيرمق مقامنده قوللانيلير § صنايع بديعيەدن « لزوم مالا يلزم » دينيلن قافيهٔ مقيده وسجع مقيد صنعتى.

إِغْناد [ع] معارضه ايتمك.

إِغْناز [ع] برطرفه ميل ايتمك.

إِغْناس { [ع] قيزك ازدواجدن امتناعى.

إِغْناف { [ع] عنف وسردى كوسترمك.

إِغْنان { [ع] حسّ رجوليتدن محروم اولد يغنه حكم ايتمك. [٭]

إِغْواء { [ع] سبب جهل ايله كيرولهمك.

إِغْوار { [ع] بر آدمى تك كوزلو ايتمك.

إِغْواز [ع] فقير ايتمك.

[٭] بونلر لسانمزده قوللانيلمايان الفاظدندر.

إِعْوِجاج { [ع] اكريلك. مادّيات ومعنويانده استعمال اولونور: [اعوجاج شجر ، اعوجاج مسلك]، [مجموع افادهيى ديكر بروزنك اعوجاجنى ايچنده فنالشديرمامق ايچون — پژمرده — اكرم]، [جادهٔ عدل وسداددن جهت تمرد وعناده عدول واعوجاج كوستروب — روضة الكاملين]، [« شاه شجاع » ك هميشه طريق رضاجوييدن اعوجاج كوسترمهسى حصول مقصدى تأخير ايتمكده ايكن — مشاهير اسلام — جميز وهى]٤.

إِعْهاد { [ع] كفيل اولمق. انديشهدن قورتارمق. اصلا قوللانيلماز.

إِغاره { [ع] شبخون، چاپول ايتمك. غير تلندرمك معناسنى افاده ايدر. نادراً قوللانيليلر: [كورينورده خلال دندان اغاره اولمغه صالح بز كياه خشك قالمامغله — شفيق نامه]

إِغاضه { [ع] اكسلتمك، آزالتمق.

إِغاظه { [ع] غيظلندرمق، طارلتمق.

إِغْباب { [ع] نوبت صرض كون آشيرى كلمك.

إِغْمار { [ع] توزتمق، توز رنكلى اولمق. [٭]

[٭] بونلر الفاظ مستعملهدن دكلدر.

إِغْبار { [ع] توزلانمق: [اغبرار اوراق اشجار] § مجازاً قيرلمه، كوجنمه، قيرغينلق: [اغبرار خاطر، سبب اغبرار اولان ماده]، [يوقسه سزه والله العظيم ذرّه اغبرارم يوقدر — رئيس الكتابه مكتوب — عصمت]

« اولسهده غبار، اولورمى زائل »
« كوكلمدهكى اغبرار؟ هيهات »
(معلم ناجى)

« سرما زده كلشن طبيعت »
« مفتوردر اغبرار ايچنده »
(ا. كرم)

« سینه‌ده خاك وطندن اغبرارم وارد‌ها »
« دوستلر عیب ایتمك احبابی فراموش ایتدیکم »
(نوروس قدیم)

« بردم یوزك کولنجه عالم بهار اولوردی »
« مثل کسوف هرجا ظاهردی اغبرارك »
(عبدالحق حامد)

اِغْتِذاء / **اِغْتِداء** | غدالانمق . بسلنمك : اغتدای صبی . لسانمزده بو معناده دال ایله [تَغَدّی] چوق قوللانیلیر . [کاه مرغزار نزهت فراسندن اغتدای «ولحم طیر مما یشتهون» ایتمکله ریاض زندکانی‌ده کامران اولوب — شفیق نامه]

اِغْتِراب | [ع] غربته چیقمق ، مملکتندن خارجه کیتمك :

«لکن بوا کتراب اوله جقدر سبب بنه»
«وادی هجره عودت ایچون اغترابمه»
(اکرم)

اِغْتِرار | [ع] غفلته دوشمك ، بیهوده اطماعه آلدانمق معناسنه‌در . لسانمزده غرورلانمق ، مغرور اولمق ، کوکنمك معناسنه استعمال اولونور: [عقول سالمه اصحابی عندنده یسار موجب اغترار اولمماز]

اِغْتِراز | [ع] اوزنکی یه آیاق آتمق ، وقت عزیمت حلول ایتمك . اصلا قوللانیلماز .

اِغْتِراق | [ع] نفسی ، صولوغی زیاده درونه چکمك § غرق اولمق ، صوده بوغولمق . نادراً استعمال اولونور :

«کاه خوف احتراق وکاه هول اغتراق»
«محنت واپور قالماز رنج رستا خیزدن»
(مخلص اسعد پاشا)

اِغْتِزاء | [ع] دوست آییرمق ، سچمك . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِغْتِزال | [ع] ایپلك اکیرمك ، ایپلك بوکمك . قوللانیلماز .

اِغْتِسال | [ع] یونمق ، ییقانمق ؛ بدنی تطهیر وغسل ایتمك : اغتسال عادات اسلامیه‌دندر .

« ایکی امره بردن ایدوب امتثال »
« همان ابتدا ایله دم اغتسال »
(عزت ملا)

اِغْتِشاش | [ع] قاریشقلق ، فنالغی قبول ایتمك : اغتشاش افکار § خالصیتدن چیقمق : اغتشاش مسکوکات . [برحالده که سلطان علاءالدین کرك داخلاً وکرك خارجاً نه وقت بر شراره‌ٔ فساد واغتشاش ظهور ایتمش اولسه بهمه‌حال غازینك میاه شمشیر شجاعتیله اطفاسنی امر ایدر ایدی — مشاهیر اسلامدن ارطغرل غازی — حمید وهبی]

اِغْتِشاشات | [ع] قاریشقلقلر ، فنالقلر : اغتشاشات واقعه ، اغتشاشات فکریه . [برقاچ سنه‌سی امحای اغتشاشات داخلیه ایله

لكن طقوز سنه‌لك مدت سلطنتنده کوردیکی ایشلرعقلاره‌طوقونلق ویرر — مشاهیر اسلام ، (آلب ارسلان) — حمید وهبی]

اِغْتِصابْ { [ع] غصب ایتمك ، زوایله آلمق : [اشقیانك اغتصاب ایتدکلری اموال واشیا کاملاً استرداد ایدلدی] جمعی [اِغْتِصابات] در . [نصرك ایلرولیه‌رك برخیلی یرلری دست اغتصابنه کچیردیکنی کوردیکیچون حقیقت حالی برتفصیل خلیفه‌یه عرض ایلدی — مشاهیر اسلام (مأمون) — حمید وهبی)

اِغْتِطاء { [ع] اورتونمك ، برشیئه صارنمق : [اغتطای عبا ، اغتطای احرام]

اِغْتِلاء { [ع] سرعتله یورومك ، چاپك کیتمك . الفاظ مشهوره‌دن دکلدر .

اِغْتِلاف { [ع] غلافلانمق ، « قلیف » ایچنه کیرمك : اغتلاف سیف .

اِغْتِلال { [ع] معنای اصلیه‌سی ایچمك ، بربری اوستنه اثواب کیمك ؛ حیوان زیاده صوصامق ، قویونلرك سوتی ایی صاغلمامسندن طولایی خسته اولمه‌سی . اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِغْتِلام [ع] غلبهٔ حرص وشهوت .

اِغْتِماد { [ع] سلاح قینه کیرمك § کیجه‌یه کیرمك .

اِغْتِماز { [ع] تشنیع وتقبیح ایتمك . [*]

اِغْتِماص { [ع] حقیرطوتمق ، حقارت ایتمك .

[*] بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِغْتِماض { [ع] کوز قاپامق ، کوز یومق ، اویومق § زحمتسز برشی حاصل اولمق . قوللانیلماز . برنجی معناده [اِغْماض] چوق قوللانیلیر .

اِغْتِمام { [ع] غملانمق ؛ دردلی غصه‌لی اولمق : اغتمام عاشق ، اغتمام دل .

اِغْتِناء { [ع] زنکینلشمك ، زنکین اولمق ، نادراً استعمال اولونمشدر .

اِغْتِنام { [ع] غنیمته ایرمك ، غنیمت صورتیله آلمق § یغما ایتمك : [اشای حربده اغتنام اولونان اشیا ، اورمانده‌کی حیواناتی اغتنام ایچون] § غنیمت بیلمك ، قاپمق . بو معناده نادراً قوللانیلیر : [اغتنام فرصت ، اغتنام وسیله] ، [قره‌جه حصاره بغتةً هجوم ایدرك اخذثار وانتقام وبرخیلی مواشی واغنام اغتنام ایتدی — سلطان عثمان غازی — مشاهیر اسلام] ، [یاخود اغتنام امواله انهماك ایله پراکنده وپریشان اوله‌جقلری —

روضة الكاملين] ، [بوكون واژكون جنبش روزكار ايله غنودهٔ جلباب اغتنام اولدی — شفيق نامه]

اِغْتِيابْ { [ع] غيبت ايتمك ، آرقه‌دن ذم ايلامك : اغتياب سؤ اخلاقك دليليدر .

اِغْتِياظْ { [ع] غيظ ايله غضبلانمق : [جناب حق اغتياظی منع بيوريور]

اِغْتِيالْ { [ع] بردن باصوب هلاك ايتمك : [سفاح بوطلبی قضيهٔ اغتياله كسب وقوف واطلاع ايلديكنه حمل وعطف ايدرك قورقمش ايسه‌ده — مشاهير اسلام — حميد وهبی] ، [بوكونه اظفار غضبيت واغتيال ايله تخديش سامعهٔ تشويش ايتديلر — شفيق نامه]

اِغْدارْ { [ع] حايله ترك ايتمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِغْراءْ { [ع] ترغيب وتحريص ايتمك ، قيشقرتمق . لسانمزده يالكز سيئاته تشويق مقامنده قوللانيلير ديمك طوغری دكلدر . بولفظ حسنيات وقبحياتده استعمال اولونور . مثلا [آق شمس الدين كبی بر پير روشنضمير ، دائما تبشيرات محمديه‌يی تذكار ايله حضرت فاتحی غزايه اغرا ايديوردی .] دينيلديكی كبی [اونی فلانك عليهنه اغرا ايلدی] ده دينيلير . [اول تازنده كلاب دشت شقاوت شدّ بازوی مفسدت ايچون [اولئك كالانعام] نباح اغرا ايله سمت حلبهٔ هوالرينه جذب ايدرك — شفيق نامه]

اِغْرادْ { [ع] خوش اوتمك ، كوزل نغمه پرداز اولمق معناسنه‌در . لسانمزده بو معناده واكثريا قوشلر حقنده [تغرّد] و [تغريد] قوللانيلير .

اِغْراسْ { [ع] طوپراغه ديكمك ، ديكمك : اغراس اشجار . بو معناده [غرس] چوق قوللانيلير .

اِغْراقْ { [ع] صويه بوغمق ، غرق ايتمك ، ايدلمك : [اغراق مراكب بحريه ، اغراق سفن حربيه] § عقلاً ممكن ، عادةً محال اولان مبالغه معناسنه بر اصطلاح فنی‌در جمعی [اغراقات] در . [شعرانك سوزلری اغراقدن خالی اوله‌ماز] ، [وير ده عجميانه اغراقاته بوغمقدن عبارت ايسه — پژمرده — اكرم] .

« ايتمش عمرين اوصاحب لاف »
« اغراق ومبالغه يله ائتلاف »
(مقدمه)

« اغراقده مرغ پست پرواز »
(شيخ غالب)

« اغراق دينورسه مدعامه »
« بول نظمی بونده باق كلامه »
(لا)

اِغراقات [ع] معناى اصطلاحيسنه كوره اغراقلر: اغراقات عجيبانه .

اِغراقيات [ع] ينه او معنايه كوره اغراق صورتيله سويله نيلن سوزلر، صاچمه‌لر : [اويله اغراقياته سرسملردن باشقه كيم قولاق آصار ، حكيمك اغراقياتى اوصانج ويردى]

اِغرام [ع] بورج اودتمك ، لازم الادا اولان شى اوده‌دلك . ينه بو معناده [تغريم] دها زياده قوللانيلير .

اِغراء [ع] غزايه ، جنكه كوندرمك، كوندرلمك: اغزاى ابطال .

اِغزار [ع] چوغالمق ؛ قوللانيلماز .

اِغساس [ع] كوزل طعام يدرمك ، يديرلمك : اغساس مسافر ، فقرانك اغساسى .

اِغشاء [ع] اورتمق، قاپامق . نادراً استعمال اولونور .

اِغشاش [ع] قيشقرتمق § عجله ايتديرمك . استعمالى اندزدر .

اِغصاص [ع] تضييق ايتمك ، برمحل خالقنى صيقنتى‌يه دوشورمك ، دوشورلمك. قوللانيلماز.

اِغضاء [ع] كوز قيرپمق ، كورمه‌مزلكه كلمك : [صبيانك بعض اوضاع وحركاتنى اغضا ايتمك تعقيب وتعييب ايتمكدن دها فائده‌ليدر]

اِغضاب [ع] غضبه كيتيرمك ، قيزدرمق، قيزديرلمق : [احمقى اغضاب ايتمه‌كه كلمز، قاپونك آچلمه‌سى ماده‌سى حريفى اوقدر اغضاب ايتدى كه — مبتلا اولديغى مرضك اشتداديله — مرك ناكهانى‌يه اوغرايه‌جق ظن ايتدم]، [يكديكرينى اغضاب ايده‌جك بعض تحقير آميز سوزلر تعاطيسندن صكره — تعليم قرائت — معلم ناجى] ، [بومعامله وحشيانه خراسان قهرمانى زياده‌سيله اغضاب ايلدى — مشاهير اسلام — (ابومسلم) — حميد وهبى]

اِغطاء [ع] برشى اوزانه‌رق ديكر نسنه‌يى اورتمك ، آغاجك داللرى اوزايوب يره ايريشمك، آصمه‌يه صويوريبوب ياشارمق . استعمال اولونماز .

اِغفال [ع] غفلته دوشوروب ياكلش ايش ايشلتمك ، غفلته دوشورلمك؛ آلداتمق، آلدادلمق: [دشمنى اغفال ايدن عاقلدر]، [اشقودره حاكمى اسكندر بكك اغفالى سببلريله بالضروره محاربه‌يه كريشمش — مشاهير اسلام (خداوندكار) — حميد وهبى]

« بيلمه‌دى ممكن مى اغفال ايله‌مك حاشاسنى »
[حضرت فاتحه خطاب — صفا]

اِغْفالات { [ع] اغفالك جمعى . غفلته دوشوروب آلداتيشلر : [مرد عاقل اغفالات بدخواهانه يه قاپيلماز] ، [بعض متنفذان قبائل اغفالات والقاآت واقعه يه قاپيله‌رق عباسيلرك دعوتى اظهار ايتمشلر — مشاهير اسلام — (عبدالرحمن الاموى) — حميد وهبى]

اِغْفاليّات { [ع] غفلته دوشوروب آلداتمق ايچون سويله‌نيلان سوزلر . بعضاً مفردى بولونان [اِغْفالى] دخى استعمال اولونور : [اويله‌ذكى ، عاقل بر آدمه قارشى سرد ايديلن اغفاليّاتدن ثمره بكله‌مك اعلان حماقت ايتمكدر .] [هراته كيديله‌جكى بولنده اورته‌لغه بر شايعهٔ اغفاليّه چيقاره‌رق غزنه‌دن حركت واثناى راهده قصداراه زرينه مسارعةً تحويل عزيمت ايدرك قصداره بالمواصله قلعه‌يى بغتةً محاصره‌يه مبادرت ايلدى — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

اِغْلاء { [ع] نرخى زياده ايتمك ، برشيئك بهاسنى يوكسلتمك ، بهايه چيقارمق ، چيقارلق : [اغلاى اسعار ، مسكراتك اغلاسى] ، [غلاى اسعار] زياده قوللانيلير كه بين الناس آلنوب صاتيلان شيلرك قيمت يوكسكلكى ديمكدر . § قاينتمق ، قينادلمق : [اغلاى ماء ، ماء باردك اغلاسى [بومعناده

[تَغْلِيَه] دها قوتلى و زياده مستعملدر : تغليهٔ لبن .

اِغْلاظ { [ع] قابا ، فنا ، درشت سويلمك : [اديب گچينن بر آدمه اوباشانه اغلاظ كلام وافاده‌ٔ مرام ايتمك هيچ ياقيشيرمى ؟ .] جمعى اولان [اِغْلاظات] نادراً قوللانيليركه قابا ، چيركين سوزلر ديمكدر : [اغلاظات اوباشانه]

اِغْلاف { [ع] غلافلاندرمق ؛ برشيئى قينه صوقمق ، قليفنه قويمق : [اغلاف سيف ، اغلاف خنجر]

اِغْلاق { [ع] قاپامق ، قاپانلمق : اغلاق باب جدال . § اصطلاحى چوق ، قاپالى سوز سويلمك . بوندن مشتق اولان [مُغْلَق] زياده استعمال اولونور : [اغلاق كلام] .

اِغْلاقات { [ع] ايكنجى معنايه كوره « اغلاق » ك جمعى ، يعنى اصطلاحلى ، قاپالى سوزلر ديمكدر : [شفيقنامه سراپا اغلاقاتدن مركبدر]

اِغْلال { [ع] غلّه‌لنمك . ترلاده محصولات ايريشمك . نادراً قوللانيلير .

اِغْماء { [ع] بايلمه ، بايلمق . اصطلاحات طبيه‌دندر .

اِغْماد { [ع] برشیئی قیننه قویمق، اشیای کسیردیکی بر یره صوقشدورمق : اغماد سیف .

اِغْماز { [ع] غمز وتعییب ایتمک . نادراً قوللانیلیر .

اِغْماض { [ع] کوز یومق ، کورمه مزلکه کلمک ، کورمه یور کبی کورنمک . کوز معناسنه اولان [عَین] ایله ویالکز قوللانیلیر: [انسان ـ ودیکنک قصورلرینه اغماض ایدر]، [بوشرط ایله که افعال وحرکاتمی موافق عدالت وحقانیت کورمزسه کز بنی ایقاظ ایتمیلیسکز . اکر اغماض عین ایدرسه کز نزد آلهیده کی مسئولیتمی شمدیدن سزه تحمیل ایدییورم ــ مشاهیر اسلام ــ (عمر بن عبدالعزیزك خطبه سی) ــ حمید وهبی]

« اغماض وتغافل کرك آسایشه یوقسه »
(پرتو پاشا)

اِغْمام { [ع] غملی ایتمک، ایدلمک : اغمام قلب ، اغمام عاشق .

اِغْناء { [ع] زنکین ایتمک، ایدلمک : [جناب الله دیلرسه فقیری اغنا ایدر]

« ایدوب برلی برنجه کارکاه حکمتن ترتیب »
« کیمن ایتمش کدای کاسه برکف کیمیسن اغنا »
(نابی)

« سنی اغنا ایدن الله قدیر »
« ایله مش آنی ده حکمتله فقیر »
(وله)

« مال ایسه آدمی ایتمز اغنا »
« اولا کلمیجك قلبه غنا »
(وهبی)

§ مستغنی قیلمق ، قیلنمق : [بو آدمك اخطاراتی حسن تلقی ایدیلیرسه باشقه کیمسه یه مراجعتدن اغنا ایدر.] بومعناده آز قوللانیلیر .

اِغْواء { [ع] آزدیرمق، آزدیرلمق؛ آیارتمق ، آیاردلمق : [اتقیالی شیطان اغوا ایده مز، عاقلك اغواسی قولای دکلدر]، [اول هوا پرستانی تمام امید مساس برله افتادهٔ غیابة الجب اغوا ایتمکله ــ شفیق نامه]

« هیچ آکه نظیر اولماز ایکن طالع کورکیم »
« آنیده، قرماز حالنه اغوای زمانه »
(نفعی)

« ایتدیرن کیم بکا تخلیص بدن »
« نفس امارهنك اغواسندن »
(اسماعیل صفا)

اِفاتَه { [ع] فوت ایتمک، ایتدیرمك؛ ضایع ایتمک ، ایدلمك: [افاتهٔ وقت کار عاقل دکلدر ، افاتهٔ فرصت ایدن بالآخره نادم اولور]، [وافاتهٔ وقت ایتمکسزین فئهٔ متفقه یی استقباله چیقوب بروسه حوالیسنده واقع قیون حصار پیشکاهنده دشمن سوریلرینه ملاقی اولدی ــ مشاهیر اسلامدن سلطان عثمان غازی ــ حمید وهبی]

اِفاحَه { [ع] قاینامق، قانی فیشقیرتمق. استعمال اولونماز .

إفاده } [ع] معناى اصليسى فائده‌لندرمك. لسانمزده آ كلا.
ديش ، بيان ايتمك ، ايدلمك معنالرنده قوللانيلير : [فلانك افاده‌سنه كوره ، افادهٔ حال ايتدى ، حقيقتك افاده‌سى لازم كلدى] ، [اديب . « ارباب شعر وانشايه مخصوص لسانده افادهٔ مرام ايتمكه ممارسه پيدا ايلمش اولان هركسدر » — پرده — اكرم] ، [شفيقنامه‌نك باعث تأليفى اولان وقعه‌نك اسباب ظهورينى تمهيد وافاده‌يه مبادرت اقتضا ايدوب — مقدمهٔ روضة الكاملين — محمود جلال الدين پاشا] ، [افاده و بيان] تعبيرى مناسبتسز ، « بيان » لفظى پك لزومسز اولديغندن بويله يازمه‌ملى .. [افاده] يى يالكز قوللانمه‌ليدر . § حسن كتابت ، سوزى كوزل سويله‌مك ، يازمق : [استاد اكرمك طرز افاده‌سى تقليده شاياندر] ، [بوبيت بوكونكى طرز افاده‌يه موافق اولمقله برابر برمضمون شاهانه‌يى ده متضمندر — ياووز سلطان سليم حقنده — شيخ وصفى] ، [حسن افاده برنجى درجه‌ده كوزل دوشونمكله وايكنجى درجه‌ده كوزل دوشونوب ده كوزل يازانلرك آثارينى نمونه طوتمقله ميسر اولور — ونهٔ ادبيات عثمانيه]

« اوقورسين ده ديرسين نه پارلاق افاده »
« ايدرسين او آثاردن استفاده »
(صفا)

§ فائده‌لندرمك معناسنده و [افاده واستفاده] تعبيرى نادراً قوللانيليركه بوصورتده استعمالى اوقويوب ايى قوتمه ديمكدر . [افاده ويرمك] و [افاده‌سى آلنمق] = برماده ، بروقعه‌يه واقف اولان شخصك ويا اشخاصك اوماده حقنده‌كى معلوماتنى سويله‌توب ضبط وتحرير ايتمك . برنجى معنايه كوره جمعى اولان [إفادات] چوق قوللانيلير : [افادات واقعه ، افادات شفاهيه ، افادات صافدرونانه] ، [حضارك چوغى تركجه بيلمديكندن اركان ايالت مجلسنده رئيس اولان اوزون عبدالله افندى بوافاداتمزى بلند آواز ايله — بوسنه مكتوبى — جودت پاشا]

« غايتده متيندر كلامى »
« رنكيندر افادهٔ مرامى »
(مقدمه)
« نسيم مرحمتندن آلوب افادهٔ جود »
« جهانى رشك جنان ايله‌مش نسيم صبا »
(فضولى)
« اى خامه كوزل افاده ايله »
« اى دل اوقو استفاده ايله »
(اسماعيل صفا)

إفازه } [ع] فوزلندرمك ، مظهر فوز ايتمك . نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

إفاضه } [ع] قابى طاشنجه‌يه قدر طولدرمق ؛ طاشوب يايلمق ، طاغلمق : [افاضهٔ نور] بو

معناده نادراً قوللانیلیر. § فیضلندرمك، فیض اولەرق ویرمك، ویرلمك: [افاضهٔ علوم، افاضهٔ معلومات]، [اقتباس معانیٔ شریفه ایتدکجه شاکردلرینه وسائر طالبینه افاده وافاضه ایدرلر ایدی — رموزالحکم — سامی پاشا]

« کونش جمالك ایدر چشمه افاضهٔ نور »
« اونوردن کسیلیرسینه برجهان سرور »
(معلم ناجی)

« افاضه بخشیٔ حالات عشقداری دل »
« هزار باغده خونین ترنمات وسرود »
(سامی)

« افاضه بخش حیات اولمه‌سه‌یدی نامیه‌یه »
« قورورذی عرق موالید امهات چهار »
(لا)

« ایلدی خلقه افاضه ثمرات راحت »
« مزرع عالمی غرق کل ایدن ابر ظلام »
(نابی)

اِفاقَت [ع] خسته ایکن ایلیکه دونمك، شفایاب اولمق، ایلشمك. اکثریا [بولمق] ماده‌سیله قوللانیلیر: [بیچاره افاقت بولەمدی، دوقتورك علاجندن زیاده تبدیل هوا ایله افاقت بولدی]، (افاقت‌پذیر) = ایلشمه‌سی ممکن. (افاقت‌یاب) = افاقت بولمجی، ایلشن.

« کیم کورسه بیلور نحافتمدن »
« نومید اولیور افاقتمدن »
(معلم ناجی)

اِفْتاء [ع] فتوا ویرمك، حل مشکل ایتمك: [لکن محلنده بیان اولنه‌جغی وجهله مسنده افتادن . . — شرح شفیقنامه — محمود جلال الدین پاشا]

اِفْتال [ف] باریق، بیرتیق، طاغنق، (افتالیدن) مصدرندن مشتقدر. (اِفتالیده) طاغلمش، بیرتلمش، یارلمش، صاچلمش دیمکدر.

اِفْتان، **اِفْتِتان** [ع] فساده اوغراتمق، فتنه‌یه اوغرامق. نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

اِفْتِتاح [ع] آچمق، آچلمق؛ باشلامق، باشلانلق: تکبیر افتتاح = نمازه باشلامزدن اوّل ایدیلن تکبیر، افتتاح کلام = سوزك باشلانغجی، رسم افتتاح = براثرك ایلك آچیلیشی که اکثریا آنکا « رسم کشاد » دینیلیر. [بومجموعهٔ مرغوبه‌نك شیرازهٔ ترتیب وتنظیمنه رشتهٔ افتتاح اولان تعریفات مجله‌دن — شرح شفیقنامه] [چونکه عطایای طبیعتك اك رونقلیسی اولان نظر لمحهٔ افتتاحنده خاك وطنه تعلق ایدر — کمال]

اِفْتِئال [ع] فاله باقمق، فال طوتمق معناسنه‌در. لسانمزده [تفأل] زیاده قوللانیلیر.

اِفْتِجاء [ع] آب آتشزار ایشمك، مسلط اولمق. « فجأة » کبی لسانمزده از زیاده استعمال ایدیلیور.

اِفْتِجارْ [ع] قريحه‌دن سوز اویدرمق .
اِفْتِجالْ [ع] یکیدن برشی وجوده کتیرمك .
اِفْتِحاشْ [ع] تحری ایتمك، آراشدیرمق .
اِفْتِحاصْ [ع] لدنیاتی ، ایچ یوزینی آکلامغه چالیشمق . [*]

[*] بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِفْتِخارْ { [ع] شرف وشان ، فخر ایتمك ، ایدلمك ؛ اوکونمك، اوکونلمك : [مابه الافتخار= وجودیله افتخار ایدیلن شی. بالافتخار، معالافتخار = افتخار ایله ، افتخار صورتیله. افتخارالاماثل، مدارافتخار]، [ضرب مثل اولمغه شایسته اون‌ایکی مصراع برجسته مصادف نظر افتخارم اولدی — بارقه — شیخ وصفی]

«سینه‌می عشقیله یارك داغ برداغ ایلدم»
«سایه سنده‌اول شهك آلدم نشان افتخار»
(فائق ممدوح)

«افتخار خلفای عباس»
«یعنی هارون‌اوشه نکته شناس»
(خاقانی)

« كوروب آنی علت فرار ایلدی »
« صاووشدی دیو افتخار ایلدی »
(عزت ملا)

« قرةالعین رسل ، نور دو چشم انبیا »
« مفخر عالم ، وجودی کائناته افتخار »
(نظیم)

« افتخار ایلرز بونکله بز »
« مستفیض مآثر عربز »
(معلم ناجی)

اِفْتِخارِیّاتْ { [ع] اوکونمك ، اوکونلمك صورتیله سویله‌نیلن سوزلر : [اوشویعرك افتخاریاتی توکنمز] نظم حقنده اکثریا [فخریات] استعمال اولونور: [نفعینك فخریات محتشمه‌سی بر آهنك سامعه‌نواز ایله اوقونور]

اِفْتِداءْ { [ع] فدا قیلمق ، فدیه ویرمك . قوللانیلماز .

اِفْتِراءْ { [ع] یالان اوله‌رق کوتولك اسناد ایتمك ، بر آدمك یاپمدیغی بر کوتولکی حقنده یاپدی دیه یالان سویله‌مك : [افترا هرقوم عندنده الك مستکره رذائلدندر، زواللی افترایه اوغرادی ، بیچاره‌یه افترا ایتدیلر] ، [زیرا شرزمهٔ یهود بدبود برقوم بهتان‌پسند وافترا کودر . بنم خلقه بکوش سلطان‌الانبیا اولدیغمی طوپدقده مقرردرکه حقمده نیجه‌ناشنید مفتریات ناموجه سویله‌یه‌جکلردر — سیرویسی] ، [خارجیلر دن بعضلری بووقعهٔ فاجعه‌ده حضرت علی‌یی اتهام وسؤظن وافترایه قیام ایتمشلر ایدی — قصص انبیا — جودت پاشا] [اردولرینه افترای امانت ایله توسن چابکرو مباهاتی‌عرصهٔ مبالغه‌ده رکوض ایله‌لنك ایتمشلر ایدی — شفیق نامه]

« بو یولده تلف اولدی عثمان اغا »
« اوذرده ایمش مکر افترا »
(عزت ملا)

اِفْتِراز | [ع] ایشی بجرمك . استعمال اولونماز .

اِفْتِراس | [ع] زورایله یره ییقمق ، پرتمق ، آولامق . اکثریا [سِباع] یعنی ییرتیجی حیوانلر حقنده استعمال اولونور: [اسد افتراس ایله مشهوردر] «سباع» ه [مُفْتَرِس] ده دینیلیر : حیوانات مفترسه = ییرتیجی حیوانلر .

اِفْتِراص [ع] فرصت بولمق | [٭]
اِفْتِراض [ع] فرض قیلمق |

[٭] الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

اِفْتِراق | [ع] آیرلمق : افتراق اجزای بدن § آیرلمه ، آیریلق : درد افتراق ، افتراق جانان . [ایتمك] ماده‌سیله نادراً قوللانیلیر . [استقبالنك صوك امید کاهی اولان بر وجودك افتراقنی — پژمرده — اکرم]، [امتداد ایام افتراق اشتداد آلام اشتیاقی ایجاب . . . ایتمکله — مکتوب کمال]

« اشتیاقك دردناك ایتدی بنی »
« افتراقك کل هلاك ایتدی بنی »
(لا)

« ایکی قول اولوب آتش افتراق »
« ینه ایتدی غمخانه‌مز احتراق »
(عزت ملا)

اِفْتِصاد | [ع] قان آلمق . بومعناده (فصد) زیاده استعمال اولونور . قانجی‌یه [فَصّاد] دینیلیر : موسم افتصاد = شهر مایس وایلول .

اِفْتِصاص | [ع] آییرمق . الفاظ مألوفه‌دن دکلدر .

اِفْتِصال | [ع] سوتدن کسمك § فدانی کوکیله چیقاروب باشقه یره دیکمك : افتصال صبیان .

اِفْتِضاخ | [ع] بر نسنه‌یی قیرمق ، برشی قیروب اوفالتمق معناسنه‌در . لسانمزده فضایحه دوشمك ، رسوای اولمق معناسنده نادراً قوللانیلیر: افتضاح مفتری ، افتضاح بدخواه .

اِفْتِعال | [ع] ایش ایدنمك ، کندیلکندن ایش یاپمق معناسنه‌در . علم صرفده خماسینك برنجی بابی که [افتعال] بابی دینیر .

اِفْتِقاد | [ع] آرایوب صورمق ، آرایوب صورلمق: افتقاد احوال احبا] بومعناده [تَفَقُّد] زیاده قوللانیلیر .

اِفْتِقار | [ع] فقیرلك ، آشاغیلق کوسترمك ، آشاغیلانمه ، فقیرلنمه . فقر واحتیاج حالنده بولونمه : کمال افتقار ، عرض افتقار . [.. بر طلوع پرزیب وفرده بدیهی کوردیلدیکمز کبی بر شبتابك زیر جناح افتقارنده‌ده واضح مشاهده ایدرز — پژمرده — اکرم]

« قورتولمغه واردر اقتدارم »
« جان قورتارانه یوق افتقارم »
(معلم ناجی)

« ای خداوند خداوندان که دائم ایتمه‌ده »
« پادشهلر درکهنده عرض ذل افتقار »
(نعت شریف — نظیم)

« جر ایچون آچدقده کف افتقار »
« اول کیشی احسان ایدوب ایتدی فرار »
(وحید)

اِفْتِکاكْ { [ع] رهن قورتارمق ، فك رهن ایتمك ، قوللانیلماز.

اِفْتِکالْ { [ع] برایشده فوق‌العاده چالیشمق ، زیاده سعی وغیرت ایتمك :

« شمدی ملکك حد تصور ایتمه‌یك سامانه »
« افتکال پادشاهیدر سبب عمرانه »

اِفْتِلاتْ { [ع] « ارتجال » کبی دوشونمکسزین کلام وشعر سویله‌مك § آنسزین اولمك . لسانمزده بو معناده [ارتجال] و [فجأة] زیاده قوللانیلیر.

اِفْتِلاذْ { [ع] برکیمسه‌نك اموالندن برازینی غصب ومصادره صورتیله آلمق. قوللانیلماز .

اِفْتِلاصْ { [ع] بر آدمك الندن بر شیئی حیله واغفال ایله آلیویرمك ، قوللانیلماز .

اِفْتِلاقْ { [ع] تعجب اولونه‌جق برایش یاپمق § شایان حیرت کوریله‌جك درجه‌ده قوشمق . بوده الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِفْتِلالْ { [ع] رخنه‌دار اولمق ، بوکولمك § عسکر جنکدن بیلمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِفْتِنانْ { [ع] اطرادسز سوز سویله‌مك ، درلو درلو کلام ایراد ایتمك . استعمالی اندردر . [لنکتة وجهة کلامی خطابدن غیبته، غیبتدن خطابه تحویل ایده‌رك افتنان عباداتله افتنان قلوبه چالیشمقدر — میزان البلاغه]

اِفْتِیاتْ { [ع] برشی فوت اولوب کچمه § خودبخود ایش کورمك § تحکم ایتمك . قوللانیلماز.

اِفْتِیاقْ { [ع] فقیراولمق § احتقیریق ایله اولمك . قوللانیلمیان الفاظدندر .

اِفْثاء { [ع] بی‌تاب اولوب اوطورمق، یورولوب قالمق : [رنجبرك افثای حالنه نظر انصاف باقمه‌لیدر] استعمال اولونماز .

اِفْثاجْ { [ع] یورغونلق ایله زیاده صولومق § براقق . قوللانیلماز .

اِفْجاجْ { [ع] قوش اوتمك، قوشلك جیویلدامه‌سی : افجاج طیور ، افجاج عندلیب § سرعتله یورومك، طاغلر آراسنده یوله کیتمك. برنجی معناده قوللانیله‌بیلیر .

اِفْجارْ { [ع] وقت فجره دخول § بر آدمی جناب حقك نهی ومنع بیوردیغی کوتو شیلرله مألوف وکنهکاردر دیمك ، اویله

کوسترمك § کذب وزنا ارتکاب ایتمك. نادراً قوللانیلیر.

اِفْجاس | [ع] مناسبتسز ومعناسز شیلرله بوبورتمك. تنفر ایتمك: [افجاس ناس]

اِفْحاج | [ع] رجوع واعراض ایتمك، کیرو طورمق § سوت صاغارکن حیوانك آیاقلرینی آییرمق، آچمق. قوللانیلماز.

اِفْحاش | [ع] کوتووفناسویله‌مك: افحاش کلام.

اِفْحام | [ع] معنای اصلیسی شاعری ساکت بولمق، یاخود مغموم ومأیوس ایده‌جك اسباب ایله شعر انشادندن آلیقومق اولوب اسانمزده مباحثه ومناظره‌ده اسکات، یعنی صوصدیرمق، صوصدیرلمق معناسنده قوللانیلیر: [اویله معندك افحامی قابلیدر، جناب مفخری جمله‌نی افحام ایتدی]، [بن «فرانسزجه بیلمه‌مك بیلمکدن اولادر» کبی بر سوز سویلیه‌جك اولورسه‌م ایشته او وقت بودلیل ایله افحام اولونورم — صباح غرته‌سی — محمد عطا]

«بحث ایتسه ایدر بهانی الزام»
«بر سوزله ایدر فحامی افحام»
(شیخ غالب)

اِفْخار | [ع] فخراندرمك، شرف ومزیتی حسبیله بر آدمی دیکرینه ترجیح ایتمك:

«مثلی واردر قوانی البته انکار ایلرم»
«سودیکم محبوبهٔ رعنانی افخار ایلرم»

اِفْداء | [ع] جوجنی الده اویناروب آووتمق § اسیرك هدیه‌سنی قبول ایتمك. قوللانیلماز.

اِفْداس | [ع] اوروجکلنمك، اوروجك اوشمك. الفاظ مستعمله‌دن دکلدر.

اِفْراء | [ع] یارمق § لوم وتوبیخ ایتمك، قوللانیلماز.

اِفْراث | [ع] اشکنبه‌نك فضلاتنی آتمق § بر آدمی ذمام اولان شخصك دیلنه دوشورمك. استعمال اولونماز.

اِفْراج | [ع] آچلمق، آیرلمق؛ بر محلی ترك ایتمك. [افراج الباخره] = واپورك اسکله‌دن، ساحلدن آچلمه‌سی.

اِفْراخ | [ع] رفع شبهه، ازالهٔ اندیشه معناسنه‌در. § مبهم اولان برشیئك آشکار اولمه‌سی، تخملرك اوج کوستروب یشیللنمکه باشلامه‌سی معناسنده قوللانیلیر. § قوش یاورو چیقارمق معناسنده کلیر. قوللانیلماز.

اِفْراد | [ع] مفرد، یالکز اوله‌رق ایراد ایله‌مك، آییرمق. استعمالی انددر.

اِفْرار | [ع] فراره مجبور ایتمك، قاچیرمق، قاچیرلمق: افرار اشقیا، آهونك افراری.

اِفْراز | [ع] آییرمق، آییرلمق: [خمس غنائمك افرازیله متباقیسنك غزاة مسلمینه تقسیم وتوزیعی

حقنده‌امر خلافتپناهی وارد اولمغله — صحائف الاخبار] ، [اثمان مخلفاتدن ایتامه عائد حصه‌نك افرازی لازم كلير]

اِفْرازات { [ع] وجوددن چیقان فضلات یعنی بدندن آییریلان قان ، ق ، بول وسائره كبی اخلاط § اشبو اخلاطك وجوددن آییریلوب چیقارلمه‌سی حالاتی .

اِفْراش { [ع] دوشـك یایمق ؛ سرمك ، دوشـه‌مك : افراش زفاف ، افراش احرام ، افراش قطیفه ، نادراً استعمال اولونور . معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دكلدر .

اِفْراص { [ع] فرصته ایرمك ، ایردرمك . قوللانیلماز .

اِفْراض { [ع] وظیفه تعیین ایتمك ، فرض ایدوب ویرمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِفْراط { [ع] حد اعتدالی تجاوز ایتمك ، آشیرمق . [تفریط] ك ضدی . « افراط ، تفریط » = اعتدالدن آشقین ، اعتدالدن ناقص یعنی برخط ، مفروضك وسطی نقطهٔ معتدله اعتبار اولوندیغی تقدیرده براوجی [تفریط] ، دیكری [افراط] دیمكدر : [هیچ برشیده افراط مقبول دكلدر ، درجهٔ افراطه وارديرمامه‌لی .] § شدت ، كمال ، فوق العاده . بومعناده [فرط] لفظنك استعمالی دها مناسبدر :

« باقدی افراط محبتله آ كا »
« اریـیوب اولدی اوكوهر دریا »
(خاقانی)

« اولور اهل كمال افراطدن تفریطدن خالی »
(معلم ناجی)

« شویله افراط ایله برق ایلرایدی »
« مجلسی مطلع شرق ایلر ایدی »
(خاقانی)

« بدر ومادره تعظیم ایله »
« یعنی افراطله تكریم ایله »
(وهبی)

اِفْراغ { [ع] دوكمك ، دوكلمك § اریمش شیٔ قالبه دوكمك § مجازاً برشیئه وبرخصوصه شكل وصورت ویرمك معنالرنده قوللانیلیر . عربیده اولدیغی كبی صویی دوكمك ، قان آقتمق معنالرنده استعمال اولونه‌ماز : [بوندن دها اشنعی هر سوزی ایسته‌دكلری قالبه افراغ ایچون برقوهٔ مبدعه ومخترعه‌یه مالك ایكن بواقتدارلرینی سؤ استعمال ایده‌رك — فصاحت درسی — عبدالرحمن ثریا]

« قنغی یره ایتسه لمعه افراغ »
« اول لمعه اولوردی بریانار طاغ »
(مقدمه)

« سویله‌دم برسوز ، آنی بیك شكله افراغ ایتدیلر »

اِفْرام { [ع] طولديرمق ، طولد . یرلمق : افرام ابریق ، دستینك افرامی .

اِفْرَنْد { [ع] قلیجك جوهری ، آلاجه . قوللانیلماز .

اِفرِنقاع { [ع] پارمق چیتردامق : افرنقاع اصابع .

اِفریز { [ع] طام کنارلرنده کی صاچاق ، صوندرمه .

اِفزاز { [ع] اوفالتمق ، اوفالتلق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِفزاع { [غ] او یاندرمق § قورقوتوب استمداد ایتدیرمك . قوللانیلمایان الفاظدندر .

اِفساخ { [ع] فراغت ایتمك ، برشیٔ ترك ایتمك . استعمال اولونماز .

اِفساد { [ع] فساده اوغراتمق ، اوغرادلق § بوزمق ، بوزلق . مادیات ومعنویاتده استعمال اولونور : [افساد اهالی ، افساد معده ، افساد اخلاق] ، جمعی [اِفسادات] در : [ادهم خانك نتیجهٔ اغراض وافساداتی اوله‌رق یوق یره محو اولدی گیتدی — جلال الدین اکبر — مشاهیر اسلام]

« ایلیه راه صوابی ارشاد »
« ایتمه‌یه یعنی اموری افساد »
(وهبی)

« ایده تدبیر وتجربه‌له علاج »
« ایتمه‌یه جهل ایله افساد مزاج »
(نابی)

اِفشاء { [ع] برشیئی شایع وفاش ایتمك ، گیزلی یی آچیغه اورمق ، میدانه چیقاروب هرکسه طویورمق : [افشای اسرار ایدن خامه‌در ، افشای راز ایتمه‌لی]

« بر دها مرتبط سوزن تدبیر اولماز »
« دست افشایه گیرن رشتهٔ اسرارك اوجی »
(اسعد مخلص پاشا)

« لکن بنه حسن عالم آرا »
« ایتمزدی بو ماجرایی افشا »
(شیخ غالب)

« غیرت قومه‌یور دیرده ایدر غیبته آغاز »
« افشای عیوب ایتمه‌میدر غیرت احباب »
(واصف)

§ حقوق جزاجه [افشاء] بر شخصك مجازات قانونیه‌یی ویا نفرت عامه‌یی موجب اوله‌جق جرم وحالاتی مرتکب اولدیغنی بر جمعیتده لساناً ویاخود اوراق مطبوعه ومحرره نشریله اعلان ایتمك واطبا ، جراح ، اجزاجی ، قابله کبی اشخاصك صنعتلری اقتضاسنجه واقف اولدقلری اسرار شخصیه‌یی — قانوناً سویله‌مکه مجبور اولدقلری احوالدن غیریده — اعلان واخبار ایتمه‌لری دیمکدر .

اِفصاح { [ع] فصاحتله تکلم ، آچیق ودوزکون سوز سویله‌مك : [ولکن مکننت افصاحنه دهانمزده زبان زبان‌درازدر — شفیق‌نامه] عربیده اولدیغی کبی معانیٔ سائره‌ده استعمال اولونامز .

اِفصاص { [ع] اخراج کبی چیقارمق معناسنه‌دره . قوللانیلماز .

اِفصام { [ع] یاغمور یاغدقدن صوکره بلوطلر زائل

اولوب آفاق آچلق § خسته‌دن حمّی نوبتی زائل اولمق § مجازاً بتمك ، توكنمك . نادراً قوللانیلیر .

اِفْضا { [ع] كنیشلتمك § سجده ایدركن ال آیه‌سنی یره سورمك . قوللانیلماز .

اِفْضالْ { [ع] فضللاندیرمق، لطف واحسان ایتمك :

« بن برعاجز قولكم نقصانمی اكمال ایله »
« بنی نامردلره محتاج ایله‌مه افضال ایله »
(سلطان زاده محمد دانش)

« توكل ایله‌یوب صدقیله لطف وجودینه‌دائم »
« رجا ایلر خلوص قلبله افضال واحسانك »
(ندیم)

« مصمد افضالنه اولماز قرین »
« مسند اجلالنه بولماز یقین »
(صفا)

اِفْطارْ { [ع] اوروج آچمق، اوروج بوزمق : [وقت افطار] = اوروج بوزه‌جق زمان كه آقشام اذانیدر. § رمضانده آقشاملری ترتیب ایدیلن چرز مقوله‌سی نواله كه آكا « افطاریه » و « افطارلق » دینیلیر .

« نقل افطاره كتورمش كبی خرمای سخن »
(وهبی)

« نصفی ایله بوكیجه افطار قیل »
(وحید)

اِفْطامْ { [ع] قوزینك مه‌دن كسیله جك زمانی ایریشمك معناسنه‌در . لسانمزده قوللانیلماز .

اِفْظاعْ { [ع] بدخوی اولمق ، فنا اخلاقلی بولونمق . لسانمزده هیچ قوللانیلماز .

اِفْعامْ { [ع] طولدیرمق، طولدیرلمق . [*]

اِفْغامْ

اِفْعیعامْ { [ع]برقاب طولوب طاشمق ، قابی طاشیرمق . [*]

اِفْغاءْ { [ع]برآدمی طارلتمق، طارلدلمق . [*]

اِفْقادْ { [ع]غائب ایتدیرمك. [*]

اِفْقاهْ { [ع] اوكوتمك ، اوكردلمك . [*]

[*] بونلر استعمال اولونمیان الفاظدندر .

اِفْقارْ { [ع] فقیر ایتمك ، امدلمك : افقار غنی ، زنكینك افقاری، مرتكبینك افقاری مشروعدر.

اِفْكْ { [ع] یالان ، افترا : افك صریح . [اَفَك] و [اِفَك] طرزنده تلفظ اولونورسه آغزاوجلرینك برلشدیكی محل ، چكه معناسنه كلیر .

[افكُ وافتِرا] تعبیر منفوریتی بوس بتون ترك ایتمه‌لی ، بولفظلردن برینی یالكز اوله‌رق استعمال ایلمه‌لیدر .

اِفْلاءْ { [ع] مه‌دن آییرمق ، سوتدن كسمك : [افلای صبی ، صبیان ایچون وقت افلا یكرمی آیلق اولمقدر]

اِفلاتْ { [ع] اولدیغی محلدن قیرلایوب قاچق ، فرار ایله قورتولمق . استعمال اولونماز.

اِفلاحْ { [ع] فلاح بولمق ، نعمت وراحت ایله کسب صلاح ایتمك ، خوف وخللدن مصون اولمق: [عملەدن سقط وعمل مانده اولانلرك افلاحی ایچون تدابیر لازمه اتخاذی] § بعضاً « مُفْلِح » معناسندەدە استعمال اولونور: [اوجاقینك افلاح اولەجغی یوقدر ، بیچاره افلاح اولمادی]

اِفلاجْ { [ع] مظهر فوز ایتمك ، ظفر بولمق. قوللانیلماز.

اِفلاسْ { [ع] مالی توکتمك؛ مالی باتیرمق ، غائب ایتمك . حقوق تجارتجه بر تاجرك معاملات تجاریەدن طولایی ظهور ایدن بورجلرینی اودەمك خصوصنده اظهار عجز ایتمەسنه اطلاق اولونورکه ترکجەدە بومقامده قوللانیلان [طوپ آتدی ! تعبیر عامیانەسی مشهوردر. بوحالده بولونان تاجره «مُفْلِس» دینیلیر. [افلاس] ایکی درلودر . بری [حیلەلی افلاس] درکه تاجرك مجرد منافع شخصیەسنی داینلرینك مضرت مادیەسیله تأمین واستحصال ایتمك اوزره ترتیبات مخصوصه ایله اعلان افلاس ایتمەسیدر دیکری [افلاس ضروری وعادی] درکه تاجرك منافع ذاتیەیه مستند اولمەیەرق ودفاتر ومعاملاتنده داعیٔ اشتباه اولەجق برکونا آثار و علائم مشاهده اولونمەیەرق بعض الجاآته مبنی وقوعبولان افلاسدر . برتاجرك اعلان افلاس ایتمەسنی متعاقب حقنده اجراسی لازم کلن معاملەیه [افلاسك نتایج عاجلەسی] دینیلیرکه مفلسك مخزن، اوطه ، دکان، دفاتر، اوراق، اثاث بیت ، والحاصل کافهٔ اشیاسنك تختیم وکندوسنك توقیف ایدلمەسی وموقتاً بر ویامتعدد وکیللر نصبی کبی معاملات قانونیەدر .

« بیل حسابك چکر ایسه‌کده تعب »
« کیم تغرّر اولور افلاسه سبب »
(وهبی)

« خازن جنت اولور حجت افلاس بکف »
« کمترین موین ایدرلرسه بهشت ایچره مزاد »
« نابی »

اِفلاقْ { [ع] سزای تعجب براصر وداهیه ایقاع ومعانیٔ عجیبه ، مضامین بدیعه اختراع ایتمك . یالکز ایکنجی معناده و شعرا حقنده نادراً استعمال اولونور : [« نفعی » مرتبهٔ افلاقه واصل اولمش بر شاعر بی مدانی ایدی]

اِفناء { [ع] فنایه واردیرمق ، توکتمك ، یوق ایتمك ، ایدلمك : افنای مال ، افنای وجود ، افنای ثروت .

« ایکی کاغددن اولور بونسخ کون ومکان »
« بری ابقای وجود وبری افنای عدم »
(عاکف پاشا)

« کندو افنای وجود ایتدی ولی »
« روح صرف اولدی تن بی بدلی »
(خاقانی)

« ایلردی نهال عمرین افنا »
(شیخ غالب)

اِفْناذ { [ع] برشخصك رأینی مؤاخذه ایتمك . قوللانیلماز .

اِفْهاء { [ع] برآدمك عقلی دوچار ضعف اولمق ، اونوتمق .
الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِفْهاق { [ع] طولدیرمق . قوللانیلماز .

اِفْهام { [ع] آکلاتمق، آکلادلمق: [لساننده لکنت بواونان
شخص افهام مرام ایچون نه‌قدر زحمت چکر، بوزمانده هرکسه افهام حقیقت قابل دکلدر، بوماده‌نك افهامی کوجدر]
[تفهیم] بوندن قوتلیدر .

« سکا ایتدم بوقدرجه افهام »
« قیل تواریخه نظر آکله تمام »
(وهبی)

« قدسیان زمره‌سنه زاویه‌دار ملکوت »
« فیض خاصیّت ایامکی ایلر افهام »
(نابی)

اِفْهاه { [ع] عاجزقیلمق § افهاه معند ، افهاه بهادر .

اِقانَه { [ع]قوصدرمق، قوصدیرلمق: [طبیب خسته‌ یی اقانه ایچون
قوتلی برعلاج ترتیب ایتدی، مسمومك درحال اقانه‌سی الزمدر]

اِقاتَه { [ع] غدالاندرمق § برشیئه کوج یتمك . قوللانیلمایان
الفاظدندر .

اِقالَه { [ع] عقد بیعی رفع ایتمك، یعنی طرفین بیننده ایدیلن
قولی ، بازارلغی بوزمق معناسنده اصطلاح فقهیدر .

اِقامَتْ { [ع] ساکن اولمق ، اوطورمق . بونك معنا-
سنده دوام یعنی سوركلی اولمق اعتباری موجوددر . مثلا [اسکله‌ده یاریم ساعت اقامت ایتدی] دینیله‌مز، بومقامده « توقّف » قوللانیلیر. [التی سنه‌دن بری قاضی کوینده اقامت ایدییور .] دینیلیرسه تام موقعنده استعمال ایدلمش اولور . مع مافیه علی‌الاطلاق اوطورمق معناسنده دخی استعمالی جائزدر : [بیوکدره‌ده اقامت ایدر ، طوبخانه ده اقامت ایدییور، بشکطاشده‌اقامت‌ایدییورز.]
« اقامه » بو معناده قوللانیله‌ماز .
[سلطان، ارطغرلك مسئوانی درعقب اسعاف ایله طومانیج طاغلرینی وسکود نواحیسنی اقامتلرینه تخصیص ایلدیکندن — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

« کشانده اقامت ایله برزمان »
(عزت ملا)

اِقامَتگاه / **اِقامَتگَه** | [ف] محل اقامت ، اوطوريلان، اوطوريله‌جق اولان محل: [دوقتور خوراسانجيانك اقامتگاهى بك اوغلنده در] « اقامتگه » اكثريا نظمده قوللانيلير .

اِقامَه | [ع] ايراد ايتمك ، ايدلك؛ ميـدانه قومق ، قوتلق : اقامهٔ حجت ، اقامهٔ دليـل ، § آياغه قالدرمق، آياقده طورمق، طورديرمق: اقامهٔ دعوى = دعوى آچمق ، اقامهٔ صلات = نمازه قالقمق ، قره‌غول اقامه‌سى ، بكجى اقامه‌سى . [تركجه اولديغى برعثمانلى يه اينـاندرمق بيـله عادتا اتيان ادله ، اقامهٔ بيّنه يه محتاجدر — ميزان البلاغه — عبدالرحمن ثريا]

اِقباخ | [ع] فنا، چركين برحالده بولونمق. كوتولك ايشله‌مك. استعمالى اندردر .

اِقبار | [ع] قبر آچـمق ، مزار حاضرله‌مق § قبره‌قويمق، قوتلمق. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

اِقبال | [ع] توجه ، ميل، آرزو، رغبت . بو معناده اكثريا مأكولات ومشروبات تكليف ايدلديكى اثناده قوللانيلير: مثلا [بوكُنا اقبال بيوريلورمى ، قهوه‌يه اقبال بيوريله‌جق مى ؟ چايه اقبال بيورك] مع‌مافيه محال سائره‌ده دخى عين‌معناده استعمال اولونديغى واردر : مثلا [بو صباح چاملغه طوغرى تنزهه اقبال بيورلمازمى؟ بوكون برطرفه اقبال بيوريله‌جق مى؟] § ياورى، طـالع ، مسـاعده، بخت ، فيض وترفع، طالعك اويغون اولشى: « اقبالده اولمق » = مقبول، كوزده بولونمق . [اِقبالپرست] = ايى كون دوستى ، كنـدى چيقـارينى آرايان ، طالقاووق . [اِقبالمند] = طالعلى ، بختيار اولان .

« خاقان عثمانى نسب كيم مندرج ذاتنده هپ »
« اسلام فاروق عرب اقبال پرويز عجم »
(نفعى)

« كيمن مست صهباى اقبال ايدر »
« كيمن تشنهٔ آب آمال ايدر »
(عزت ملا)

« زمان عيش وشاديدر دم اقبال دوراندر »
(رياضى)

« حقا كه زيب وزينت اقبال وجاه ايدى »
(باقى)

« آنكا اقبال ايدوب اقبال اهلى »
« قالدن حاله كلور حال اهلى »
(خاقانى)

« برك كه برك كلدركاهى بررخسارهٔ كلنكون »
« نه دن ايردك بورتبه عزت واقباله اى شبنم »
(لا)

اِقتار | [ع] برآدم عيالناك نفقه‌سنى تدارك و اعطـاده قصـور ايتمك § برشيئه دوام و ملازمت ايله‌مك . قوللانيلماز .

اِقْتِباب { [ع] كسمك § برشى قبه‌لتمك. الفاظ معروفه دن دكلدر.

اِقْتِباس { [ع] نقل واستعاره ايتمك § استفاده ايچون آلمق، آلتمق : [اقتباس علم، اقتباس انوار، اقتباس اخلاق] § اثناى كلامده آيات قرآنيه واحاديث شريفه وياخود آثار كباردن برجمله‌نك يا عيناً وياخود مألاً نقل و ايرادى ؛ بر جمله و يا تركيب ومعنايى وياخود ماده‌يى باشقه محلدن آلوب قوللانمق. عربيده اولديغى كبى آتش آلمق معناسنده اصلا قوللانيلماز: [الهامات صمدانيه انوارينه مظهريتله اقتباس معانئ شريفه ايده‌رك — رموزالحكم — سامى پاشا]، [والد ماجدلرندن اقتباس انوار فضل وعرفان واول درياى فسيح‌الارجاى فضائلك كنارنده‌التقاط جواهر بيكران ايدوب — ذيل شقايق — جلد ثانى — صحيفه ٣٩٤]، [فى‌الحقيقه‌لسان مضر اوزره نازل اولان قرآن كريم اليوم اقوام نجيبهٔ عربيه النده برمقياس بلاغتدركه بوندن اقتباس اولنان اصول وقواعدله — ميزان‌البلاغه]

« بن سونوك برذره‌يم سن آفتابم‌سين بنم »
« اقتباس نور ايدر كوكلم جمالكدن سنك »

اِقْتِباساً { [ع] اقتباس صورتيله يعنى باشقه محلدن اخذ ونقل ايديله‌رك :

اِقْتِباسات { [ع] اقتباسك جمعى ؛ باشقه محلدن اخذ وايراداولونان معنا وجمله‌لر: [اقتباسات قرآنيه ، اقتباسات فنيه] بونك « مقتبسات » مقامنده‌ده استعمالى جائزدر : مثلا [اقتباساتكز بوندن عبارتمى ؟] دينيله‌بيلير . بونكله برابر عندالاقتضا اومقامده [مقتبسات] ى قوللانمق دها اولى‌در .

اِقْتِبال { [ع] آنسزين شعر سويله‌مك، خطبه ايراد ايله‌مك § بر شيئه يكيدن باشلامق . الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِقْتِتال { [ع] قتال، جنك ايديشمك ؛ بربرينى تلف ايتمك. نادراً قوللانيلمشدر .

اِقْتِناء { [ع] بريكدرمك ، بريكديرلمك : اقتناى ثروت ، اقتناى نقود ، اقتناى ذخائر.

اِقْتِثاث { [ع] زور ايله چكوب قوپارمق ، قوپارلمق : اقتثاث رسن ، خلاطك اقتثاثى .

اِقْتِحام { [ع] بر شيئ حقير كورمك § بلاملاحظه باشلامق ، قارشى طورمق § هجوم ايتمك ، صالديرمق: [اقتحام مشكلات ، اقتحام مصائب ، اقتحام موانع ، ارباب غرضك مفتريات ومؤاخذاتنه اقتحام ، اقتحام بهادران . [ضرب قرالى سيروزده عثمانليلرك قارشيسنه چيقمش ايسه‌ده صولت واقتحاملرى اوكنده

فنا حالده مضمحل اولدیغندن — خداوندکار — مشاهیر اسلام]

اِقْتِحامات [ع] اقتحامك جمعی . بو صورتله اکثریا هجوم، صالدیرش معناسنده قوللانیلیر: [اقتحامات عثمانیانه تاب آور مقاومت اولەمایان دشمن مفرزەلری]

اِقْتِداء [عَ] تابع اولمق، اویمق: [اهل اسلام سنن سنیۀ پیغمبری‌یه اقتدا ایدر ، جماعت امامه اقتدا ایله ادای صلات ایدر]، [قرآن کریمك نازل اولدیغی اسلوب اعجازنمایه اقتدا واقتفابرله فن بلاغتی لفت فصیحۀ مضریه اوزره ابتنا ایتدیلر — میزان البلاغه]

« مقاصد فقها اقتدای حکم آله »
« مطالب عقلا التزام جبر کسور »
(نابی)

اِقْتِداءً [ع] اقتدا صورتیله ، اویەرق : تکیەده شیخ افندی‌یه اقتداءً صلاة ظهری ادا ایتدك .

اِقْتِداح [ع] بر ماده حقنده دوشونوب رأی ویرمك، تدبیر ایتمك. نادراً قوللانیلیر. عربیەده اولدیغی کبی طاش چاقق ، تجرەدن کفچه ایله یمك قوتارمق معناسنده اصلا قوللانیلماز .

اِقْتِداد [ع]تماماً کسمك § رأی وتدبیر خصوصنده بویله اولمالیدر دیه قطعیاً کسوب آتمق . الفاظ معروفەدن دکلدر .

اِقْتِدار [ع] کوچ یتمه ، برشیئ یاپه‌بیلمك حالی. «عجز»ك ضدی . بونکله [قدرت] آراسنده معناجه وطرز استعمالجه براز فرق واردر . اشخاص حقنده هرایکیسی قوللانیله‌بیلیر : مثلا [اقتدار بشر ، قدرت بشریه] دینیلیر . فقط (اقتدار الٰهی) دینیله‌مز . مطلقا [قدرت الٰهیه] دیمك ایجاب ایدر . [معظمات امور دولت مشکین نفسان عکاظ فضل وکمال اولان اجلۀ علمانك ایادیٔ اقتدار ونادیٔ صلابت مدارلرنده مقرراولوب — روضة الکاملین]

« ای شه دوران جمشید اقتدار »
« وی‌مه تابان خورشید اشتهار »
(لا)

« حلواجی‌یه طبله کار لازم »
« اول کارەده اقتدار لازم »
(مقدمه)

اِقْتِراب [ع] یاقلاشمق، یاناشمق. بومعناده [تقرب] زیاده استعمال اولونور : (اِقْتِرابِ ساعت) = قیامتك یاقلاشمەسی معناسنه بر اصطلاح قرآنیدر . [اِقْتِراب] نادراً نظمده قوللانیلیر .

اِقْتِراح [ع] بالبداهه سویله‌مك، سویله‌تمك : [اقتراح

تاریخ ، اقتراح غزل، اقتراح بیت ، اقتراح خطبه] § قریحه‌دن نادیده برشی پیدا ایتمك، ایدلك . بومعناده استعمالی حسنیاته منحصردر : [بر مقالهٔ بلیغه اقتراح ایتدی ، بونشیدهٔ بدیعه‌نك اقتراحی آسان دکلدر]، [وقعهٔ بدرکبی، حنین کبی ، کربلا کبی وقایع فجیعه ومثلمه‌یی بربر سویلتمك بدایع اقتراحاتدن اولدیغی جای انکار اولمیوب — میزان البلاغه] ، [فقط بوصنعت اویله دقیق برصنعتدرکه آنك حسن استعمالی اقتراح معانی‌یه مقتدر برقریحهٔ وسیعه، برمهارت فوق العاده‌یه وابسته‌در — میزان البلاغه] بونك جمعی اولان [اقْتِراحاتْ] بالبداهه سویله‌نیلن وغایتله رنکین ولطیف اولان منظومات ومقالات دیمکدر . بعضاً (مُقْتَرَحاتْ) مقامنده‌ده استعمال اولونور .

اِقْتِراضْ { [ع] اودونج ، بورج آلمق معناسنه ایسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز . بومعناده [اِسْتِقْراضْ] زیاده استعمال اولونور .

اِقْتِراعْ { [ع] قرعه آتشمق ، قرعه چکشمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِرافْ { [ع]چالیشوب کارایتمك، سعی وکسب ایله قازانمق. قوللانیلماز .

اِقْتِرانْ { [ع] یاقین وارمق ، یانته کلمك، یاقلاشمق : [زمان فیض اقتران] § علم نجـومده ایکی سیّاره‌نك ظاهراً بربرینه یاقین برموضعه کلملرینـه، برج واحـده بولونملرینه [اِقْتِرانْ] و [قِرانْ] اطلاق اولونور.

« زهره » ایله « مشتری » سیّاره‌لرینك اقترانـه (سَعْدَیْن) دینیلیر . [زمان عدل اقترانـنده شهزاده علاء الدین پاشا مصالح ملـکیه وسیاسیه‌ده اظهار یدطولی ایلمشدرکه — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« بواقتران کواکب بوحکم نحس وسعید »
(نعت شریف — لاادری)

« بابی اول برج شرفدرکیم دکل زر خانه‌لر »
« مهر دولت ماه اقبال آنده ایتمش اقتران »
(لا)

« اقتران ایتمش رقیب نحس اونازك مشربه »
(واصف)

اِقْتِسارْ { [ع]جبرایتمك،زورلامق. قوللانیلماز .

اِقْتِساطْ { [ع] قسـطلاشمق ، بولوشمـك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِقْتِسامْ { [ع] قسم قسم ایتمك، پایلاشمق. نادراً استعمال اولونور .

اِقْتِصابْ [ع] کسمك، قوللانیلماز.

اِقْتِصادْ { [ع] اعتدال ایله حرکت ایتمـك ، طـاورانمق § اموالده تصرف ، اداره ایتمك .

فرانسزجه‌دن لسانمزه انتقال ایدوب
تصرف، عدم اسراف، اداره‌ٔ بیتیه
کبی معنالره دلالت ایدن [اقونومی
économie] یه مقابل قوللانیله‌لیدر :
اشرف الانبیا علیه اکمل التحایا افندیمز
حضرتلرینك لسان حکمت فشان
قدسیتپناهیلرندن شرفصادر اولان
برحدیث شریفده [اقتصاد ایدن فقیر
اولماز] بیورلمشدر .

« اقتصاد اوزره کرك یعنی سخا »
« اولمه‌یه واصل طور سفها »
(وهبی)

اِقْتِصار { [ع] قیصه کسمك ، سوزی اوزاتمه‌مق :
[هریرده تطویل کلام مناسب دکلدر.
بعضاً ایجاب زمین وزمانه کوره اقتصار
ایتمه‌لیدر ، اوقدر غلبه‌لك ایچنده
ایضاحاتدن صرف نظرله اقتصاری
مناسب کوردم] اکثریا [اِخْتِصار]
محرراتده ، [اِقْتِصار] محاوراتده
قوللانیلیر .

« افتخار ایلر وجود کله سخا »
« اقتصار ایلر ورود کله حیا »
(لا)

اِقْتِصاص { [ع] اثرینه دوشمك ، آردنجه کیتمك .
§ قصاص ایتمك ویا ایسته‌مك § قصه
سویله‌مك. نادراً استعمال اولونور .

اِقْتِضاء { [ع] لزوم ، بر شیئك نه‌اولمه‌سی کرکسه ایشته
اودر : [اقتضا اوزرینه آلنان شیئه
کیمسه برشی دیمز ، اقتضاسی وار ایکن
نیچون آلمدك .] § لازم کلمك ، بر
شیئك وجود ویا وقوعنه احتیاج طبیعی
حاصل اولمق : [قیش کلنجه مانقال
و یاخود صوبا یاقلمق اقتضا ایدر ،
خدمتندن استغنا حاصل اولان آدمك
حقنی ویردکدن صوکره صاوولمه‌سی
اقتضاایدر] § لازم کتیرمك : [حقیقت
حالی سویله‌مك اقتضا ایدییور] عربیده
یالکز متعدی حکمنده مستعمل ایسه‌ده
لسانمزده هم لازم، هم متعدی اوله‌رق
استعمال اولونور .

« اماکه اوعصرك اقتضاسی »
« ایتمش آنی یاوه مبتلاسی »
(لا)

« اکرچه برنیجه دم اقتضای حکمت ایله »
« مزاج هیئتی چرخ ایتدی بإعمال فتور »
(نابی)

« اقتضا ایلر او وحدانیت »
« واقعا کبر وجلال وعظمت »
(خاقانی)

« کوش قیل نغمه‌سنی مرغانك »
« اقتضا ایلر ایسه انسانك »
(نابی)

« اقتضا ایتسه تداوی وعلاج »
« اولمه اویله جهلایه محتاج »
(وهبی)

اِقْتِضاب { [ع] کسمك § بالبداهه سویله‌مك § فن عروض

حکمنجه شعرده بر بحشدن دیکرینه کچمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِضاضْ [ع] ازالهٔ بکر ایتمك .

اِقْتِطاعْ [ع] برشیدن برپارچه آییروب آلمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْتِطافْ [ع] ده‌وشیرمك ، ده‌وشیرلمك ؛ طوپلامق ، طوپلانلق. اکثریا حقیقی ویا مجازی اوله‌رق [ثَمَرَه] حقنده استعمال اولونور : [اقتطاف اثمار اشجار ، اقتطاف ثمرات مساعی ، ثمرهٔ غیرتك اقتطافی]، [مندرجاتی آثار سلف وخلفدن اقتطاف اولندیغی ایچوندرکه مجموعه « اقتطاف » اسمیله توسیم قلنمشدر ـــ محمد عطا]، [غلبات واقعه‌نك ثمراتی اقتطاف ایلدمك اوزره سیف عثمانیان ایله جریحه‌دار اضمحلال اولمش اولان بروسه‌لیلردن شهری نزع وضبط ایتمکی تصمیم ایلدی ـــ سلطان عثمان ـــ مشاهیر اسلام]

اِقْتِفاء [ع] آردینه دوشمك ، آرقه‌دن کیتمك ، پیرو اولمق . اکثریا [اِثْر] ایله استعمال ایدیلیر: [اثر پیغمبری‌یه اقتفا ایدن اتقیای امت ، اجدادمزك اثرینه اقتفا ایتمك موجب سلامتدر]

« اقتفا ایلدیلر مسلك عاشق عمره »
« عشق وشوق ایله نیجه قافیه جویای سخن »
(وهبی)

« بیلمز بیلمز مرام خدا »
« همان ایله لا یسئله اقتفا »
(عزت ملا)

اِقْتِفاءً [ع] اقتفا صورتیله ، پیرو اوله‌رق : [اثر پیغمبری‌یه اقتفاءً تحصیل رضای الٓهی‌یه چالیشمه‌لی‌یز]

اِقْتِفار [ع] ایزه اویوب کیتمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِقْتِفال [ع] کلیدلنمك § ناس طوپلانمق ، بریکمك . قوللانیلماز .

اِقْتِلاع [ع] قوپارمق ، قاپوب آلمق. نادراً قوللانیلیر.

اِقْتِناء [ع] سعی ایله قازانمق § مسلك طوتمق، اویمق § بیغمق، آرتیروب بریکدرمك. نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِقْتِناص [ع] آولامق، آولانمق. بونکله [اِصْطِیاد] آراسنده معناجه فرق واردر. او ، برآلت رمی ویا ایکنسه ایله آولامق دیمکدر . [اِقْتِناص] طوزاق قوروب آوی اورایه دوشورمك صورتیله آولانمقدر: [شویله‌که هربری اقتناص شوارد قضایا ایله سبك‌پوتهٔ قال ایدوب ـــ شفیقنامه]

اِقْتِنان [ع] بُت کبی دیکیلوب طورمق. قوللانیلماز .

اِقْتِیاد [ع] یدمك ، طهوتوب کوتورمك، کوتورلمك :

[چوجق اعمی‌یی اقتیاد ایدییور، اسیر حیوانی اقتیاد ایدییور، کورك اقتیادی]

اِقْتِباس [ع] قیاس وتطبیق ایتمك § اثرپدره کیتمك. نادراً قوللانیلاشدر.

اِقْتِیاف [ع] آردی صیره کیتمك، ایزینه باصوب ایلرولەمك. الفاظ معروفەدن دکلدر.

اِقْتِثام [ع] کوکنی قیرمق، کوکی قیرلمق، اساسندن بیترمك، جملەسی سیلنوب سوپورلمك § زیادە مال آلمق، بریکدرمك. معنای اولی‌دە نادراً استعمال اولونور: [اقتثام اشقیا، حیوانات مضرەنك اقتثامی]

اِقْحاط [ع] قحطە اوغرامق، اوغراتمق : [ازنیق قصبەسنی مدت مدیدە تحت محاصرەیە آلوب محصورینی اقحاط ایلە تسلیم واستیمانە مجبور ایتمشلر ایدی — تاریخ عثمانی]

اِقْدار [عَ] کرك نقود وکرك نفوذ اعطاسیلە برآدمی قدرتلندرمك، قدرتلندیرلمك؛ مقتدر قیلمق، قیلنمق : [ارباب کمالك اقداری حکمت عملیە مقتضیاتندن عد اولونور، ارباب فقر واحتیاجك اقداری جملۀ وظائف انسانیەدندر، اقدار فقرا، اقدار اهالی، اقدار علما]

« مشکل اما که بشردە بوخصال »
« مکر اقدار ایدە رب متعال »
(وهبی)

اِقْداع [ع] منع ایتمك، آلیقویمق. قوللانیلماز.

اِقْدام [ع] آیاق باصمق، دواملی چالیشمە، ثبات ایلە سعی ایتمك: [تحصیل علومە اقدام ایدن البتە مستفید اولور] جمعی [اِقْدامات] درکە ثبات ایلە چالشقلر دیمکدر.

« موتی یاقیشیر وارایسە راحت دوشکندە »
« اقدام وتحمل کرك ارباب حیاتە »
(لا)
« ایتمە زقوم جحیمە اقدام »
(نابی)
« اول دیو لعین بد سرنجام »
« حبس ایتمکە قیلدی امر واقدام »
(شیخ غالب)
« ایکی کشی ایلدك اقدام تام »
« یوزدوەنك یوکنی طوندق تمام »
(وحید)
« فیض استعداد مادرزاد اقدام ایستەمز »
« قابلیت عشقە برجوهردر ابرام ایستەمز »
(دانش)

اِقْذاع [ع] اقوال غلیظە ایلە سویکمك. الفاظ معروفەدن دکلدر.

اِقْراء [ع] اوقوتمق. قوللانیلماز.

اِقْرار [ع] (اِنْکار)ك ضدی. حقی صاقلامەیوب سویلەمك، طوغری‌یی دیمك، واردر ویا اویلەدر دیە اعتراف ایتمك : [مجرمك اقراری

اوزرینه درحال توقیف ایدلمسنه قرار ویرلدی ، ایمان لسان ایله اقرار وقلب ایله تصدیقدن عبارتدر]

« کیم کورسه بونی ایدردی اقرار »
« کیم اوله بقا فناده درکار »
(شیخ غالب)

[اقرار] ك معنای قانونیسی بر کیمسه دیکر کیمسه‌نك کندیسنده اولان حقنی خبر ویرمکدر . قانوناً اقرار ایدن آدمك عاقل بالغ اولمسی ورضاسی لاحق اولوب کندیسنك محجور اولمامه‌سی وظاهر حالك اقراری تکذیب ایتمه‌مه‌سی ومقر لهك جهالت فاحشه صاحبی اولمامه‌سی مشروطدر .

[اقرار بالکتابه] اصطلاحات فقهیه دندر . بر آدمك دیکر کیمسه‌یه اولان ویره‌جکنی کتابتله یعنی یازو ایله تصدیق ایتمه‌سیدر . اقرار ایدن شخصك خط دستی اولمق مشروط دکلدر . ارباب تجارتك معاملات جاریه‌سنی حاوی اولان دفاترده‌کی قیود دخی بوحکمی حائزدر .

[اقرارك حکمی] تعبیر قانونیدر . اقرار اولونان شیئك بدایةً حدوثی دکل ظهوریدر . بناءً علیه مدعی علیهك اقراری سبب دعوی اوله‌ماز ، اواقرار اوزرینه اقامهٔ دعوی ایدیله‌من . مثلا زید بو کیسه بنمدر ، زیرا اوکا ذی الید اولان عمرو بنم اولدیغنی اقرار ایتدی دیه ادعا ایتسه مسموع اولماز .

[اقرار مریض] مرض موتده بولونان بر شخصك اقراری دیمکدر . حالت احتضارده ایکن اقرار ایدن کیمسه‌نك هیچ وارثی بولونماز ویاخود ارکك ایسه زوجه‌سندن ، قادین ایسه زوجندن ماعدا وارثی اولماز ایسه اقراری برنوع وصیت حکمنده معتبردر . فقط ورثه‌سی موجود اولوبده اونلردن برینه برعین ویا دین اقرار ایدرسه دیکر وارثلرك اجازتنه توقف ایدر .

اِقْراض { [ع] قرض ، اودونج ویرمك ، ویرلمك :
[شمدی‌یه قدر اقراض ایتدیکم مبالغی تأدیه ایتمه‌دیکندن بر دها بکا مراجعت ایدرسه بندن آلاجنی جواب رددر ، بانقه‌نك اقراض ایتدیکی آقچه]

اِقْراضات { [ع] اقراضلر ، اودونج ویریلن آقچه‌لر :
[اقراضات واقعه ، اقراضات انسانیتکارانه]

اِقْراع { [ع] ایی مال ویرمك § سرفرو ایله حقی قبول ایتمك § فارغ اولمق ، نصیحت ومشورتدن کیرو طورمق § تحمل ایتمك ، طاقت کتیرمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِقْراف { [ع] علت سرایت ایتمك § بر آدمی لسانه دوشورمك § برشیئه قاتلمق ، قاریشمق . قوللانیلماز .

اِقْران { [ع] اولکر نام جملهٔ کوکبیه یوکسلمك . معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر .

اِقْرِعْباب | [ع] بو كلمك ، طوپلانوب بوزلمك :
اِقْرِعْفاف | [كيربينك اقرعبابى] الفاظ معروفه دن دكلدر .

اِقْرِيطْ / **اِقْرِيطِشْ** | « كريد » آطه سنك نام عربيسى . اصلى يونان لساندندر .

اِقْزاء | [ع] استقامتله معروف بر آدم ارتكاب عيب وفضاحت ايتمك ، قوللانيلماز .

اِقْذاع | [ع] برشخصه فوق العاده زباندرازلق ايتمك ، شتم وآزار ايله مك . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِقْساء | [ع] برشيئى پكلاندرمك ، قوپولاندرمق ، قاتيلاشدرمق ، قاتيلاشديرلمق : [مايع حالنده اولان شكرى تنجره ده اقسا ايتدكدن صوكره مرمر طاش اوزرينه دوكوب اوفاق اوفاق قطع ايدرلر ، اقساى شكر ، شكرك اقساسى] عندالاقتضا استعمال ايديله بيلير .

اِقْساط | [ع] اجراى عدالت ، اظهار حقانيت : [محكمه نك وظيفه سى اسكات دكل اقساطدر]
« اقساطه اولان جهانده مائل »
« محشرده اولور بهشته داخل »

اِقْسام | [ع] قسم ، يمين ايتمك كه تركجه ده « آند ايچمك » دينيلير . بوتعبير تركى مرحوم كهيازاده عارف ملانك آتيده كى مصراعنده قوللانيلمشدر : [اللهدن قورقان — ولوكه حقلى اولسون — اقسامدن چكنير ، كذب اوزرينه اقسامى وجدان قبول ايتمز . وجدانه اتباع ايتمه ين ايسه انسان دكلدر .]
« آند ايچمه يم تكرى يه وتكرينك آياتنه »

اِقْشِعْرار | [ع] اورپرمك : [قدرة اللهدن بحث اولونديغى وقرآن كريم اوقونديغى زمان خضوع وخشيت ايله حاصل اولان اقشعرار جلد جملهٔ عباداتندر .]
« اقشعرار اشعار » = قيللرك اورپرمه سى .

اِقْصاء | [ع] اوزاقلاشديرمق ، اوزاقلاشديرلمق : اقصاى آمال ، اقصاى اميد .

اِقْصار | [ع] قصر ايتمك ، برشيئى ياپمغه مقتدر ايكن اهمال ايله ترك ايله مك يعنى ياپمامق : [اوديه قارشى وقوعبوله جق اقصار موجب تأسفدر]

اِقْطار | [ع] طاملاتمق ، طاملادلمق ؛ انبيقدن چكمك ، چكلمك . لسانمزده ينه بومعناده [تقطير] زياده زياده قوللانيلير . § حيوانلرى بربرى آردندن باغلامق ، قطار ياپمق ، ياپلمق : [يوك حيوانلرينك يوللرده باشى بوش براقلمه يوب اقطارى دوائر بلديه جه تحت مجبوريته آلنمشدى]

اِقْطاع { [ع] اراضئ خراجیه‌دن بر مقداریني مقاطعه صورتیله برینه ویرمك ، بو صورتله برمقدار یر ویرلمك: [اقطاع اراضی، شو قطعهٔ ارضیه‌نك اقطاعی] اسكی زمانده اكثریا ارباب زعامت حقنده قوللانیلیر بر اصطلاح رسمی ایدی . § دلیل ایله الزام واسكات ایتمك ، دلیل وبرهانی قالمایوب سكوت ایله‌مك. دعاوی ومباحثاتده بو معناده دخی استعمالی مسبوقدر .

اِقْعاد { [ع] اوطورتمق ، اوطورتلمق : [رسمی ضیافتلرده مدعوین، اولجه‌تعیین اولونان موقعلره اقعاد ایدیلیر] ، [سابقا مصرقاضیسی بكلر خواجه‌سی احمدافندی‌یی استانبول قاضیلغنه وموالیدن سبقی زاده سید ابراهیم افندی‌یی نقیب الاشرافلق منصبلرینه اقعاد ایتدیلر — روضة الكاملین]

« یاری صحن صفهٔ گلزاره اقعاد ایلدم »
(معلم ناجی)

اِقْعار { [ع] درینلتمك ، درینله‌دلمك ؛ درینلشدرمك ، درینلشدیرلمك : [اقعار انهار ، اقعار بئر ، اقعارنهر ، اقعار آبار]

اِقْفال { [ع] كلیدله‌مك ، كلیدله‌نمك : [اقفال باب، اقفال صندوق ، قاپونك اقفالی ، مغازه‌نك اقفالی]

اِقْلاب { [ع] ترسنه چویرمك ، چویرلمك ؛ عكسنه دوندرمك ، دوندیرلمك . لسانمزده ینه بومعناده [تَقْلیب] زیاده‌قوللانیلیر.

اِقْلال { [ع] آزالتمق، آزالدلمق: [اقلال مصارفات، اقلال معاشات ، اقلال مستخدمین الزمدر] ینه بو معناده [تَقْلیل] دها چوق قوللانیلیر .

اِقْلید { [ع] آناختار . اصلی یونانیجه [قلیس] در . مرحوم معلم ناجی‌افندی لغت كتابنده فارسی [كلید] دن معرب اولدیغنی كوسترییورسه‌ده بزجه بوبابده تردد حاصل اولیور . بولفظك اصلی یونانی ایدوكی جمله‌جه مسلمدر . فقط عجبا ابتدا تعریب ایله « اقلید » دینلدكدن صوكره فارسی‌یه انتقالنده (كلید)می اولدی ؟ یوقسه اوّلا فارسی‌یه (كلید) طرزنده تحریف ونقل‌ایدیلوب مؤخراً تعریب‌می اولوندی ؟ . بوراسی دلائل قویه ایله تحقق ایتمدكجه هانكی لفظك هانكیسندن مأخوذ ومحرف اولدیغی تعیین ایتمك مشكلدر . بونكله برابر لسانمزده (كلید) آناختار معناسنده دكل آناختار ایله آچیلوب قاپانیله‌جق آلت مخصوصه معناسنده قوللانیلیر . عربیده (اقلید) آناختاردن ماعدا

خرما-پدینك آغزینه باغلانیلان اپ، تونجدن معمول تل، کردن معنالرینی ده افاده ایدر. جمع صورت غیر قیاسی ده «مَقالید» کلیر.

اِقْلیم [ع] «یونانی «Clima» لفظندن معربدر. سطح ارضك بر پارچه سی، مملکت، دیار، خطّه، اولکه: [اقلیم روم، اقلیم فارس، اقلیم حبش، اقلیم فاس]

«حاصلی ای شه اقلیم وفا»
«سا کە جانمده فدا بنده فدا»
(خاقانی)

«تا ایده اوشاه هفت اقلیم»
«قاضیٔ سپهره شرعی تعلیم»
(شیخ غالب)

ترکجه ده قوللانیلان [یدی اقایم دورت کوشه] تعبیری ازمنهٔ قدیمه ده دنیانك یدی قسم، یدی اولکه فرض وتخمین ایدلمه سندن ودورت جهات اصلیه دن کنایه در. بو تعبیر وقتیله دائرهٔ ادبیاتمزه قدر داخل اولمشدی. مثلا نفعی کبی برشاعر مشهور بیله — آتیده کی بیتنده کورلدیکی اوزره — بونی قوللانمشدی.

«عاشقه سنجلین یار اولماز»
«اولسه یاران ایله پر هفت اقلیم»
(نفعی)

«فارس اقلیمنه دوشمش شیراز»
«آ کا منسوب اوزبان ممتاز»
(وهبی)

«نولیدی بنده پروانه اولایدم»
«فنا اقلیمنه وصلت بولایدم»
(یحیی)

«فاتح دخمهٔ در بستهٔ غیب مطلق»
«خاتم شاه رسالتشه اقلیم رشاد»
(نعت شریف — نابی)

اِقْماح: [ع] کبر وعظمت ایله قفا طوتمق، متکبرانه اوطورمق. الفاظ معروفه دن دکلدر.

اِقْمار [ع] آیك طلوعنه منتظر اولمق. قوللانیلماز.

اِقْماس [ع] صویه طالدیرمق، باتیرمق. مستعمل دکلدر.

اِقْماع [ع] قهر وتذلیل ایتمك § کلن آدمی کیرویه دوندرمك. قوللانیلمایان الفاظدندر.

اِقْنات [ع] جناب حقه تضرع ونیاز ایله مك § انکسار ایتمك، § نمازده قیامی تمدید وحجه دوام ایله مك § زیاده غزا ایتمك. لغات مأنوسه دن دکلدر.

اِقْناس [ع] فرومایه برشخص ادعای اصالت ایتمك: اقناس ایله اغفال ناس ایدن پك چوقدر.

اِقْناع [ع] راضی ایتمك، ایدلمك؛ قاندیرمق، قاندیرلمق: [فکرنده مصر اولان اوفرتوتی اقناع ایتمك قابل دکلدر، عاقلك اقناعی آساندر]، [مستمعینی تشویق و اقناع، یاخود سالك اولدقلری طریق ناهموار دن اجتناب وارتداع ایچون خطابتده

بوطرز افاده‌نك التزامی شرائط اساسیه‌دن معدوددر — میزان البلاغه] .

اِقناعیّات { [ع] قاندیرمق ، قاندیرلمق ایچون سویله‌نیلن سوزلر : [اقناعیات فیلسوفانه، اقناعیّات سفسطه پردازانه ایله کیسه‌یی تأمین ایده‌مزلر]

اِقوال { [ع] بر شخصك دیمدیکی سوزی سویلدی دیه ادعا ایتمك ، دیدرتمك . [اقوالیّات] بوصورتله وقوعبولان ادعالر ، سوزلر . نادراً قوللانیلمشدر .

اِقهار { [ع] قهر ایتمك ، ایدلمك ؛ مقهور قیلمق، قیلمتق : [اقهار بدخواه ، اقهار دشمن ، خصمانك اقهاری، رقیبك اقهاری]

اِکباب { [ع] یوزاوستنه دوشمك ، قاپامق § بر شیئك اوستنه دوشمك ، سعی وغیرتده حد معروفی تجاوز ایتمك . بوندن مشتق اولان [مُکِبّ] زیاده قوللانیلیر : [ارباب اکباب تحصیل امل ایچون دور ابواب ایدر .

اِکبار { [ع] بیوك کورمك ، کورلمك : [اکبار کلمات صوفیه، اکبارکلام پیر]معانیء سائره‌سی لسانمزده معتبر دکلدر .

اِکتاب { [ع] یازی اوکرتمك ، « اِستکتاب » کبی سویله‌یوب یازدیرمق . نادراً قوللانیلیر.

اِکتات { [ع]قولاغه فیصلدامق . قوللانیلماز .

اِکتان { [ع] یاپشدیرمق ، یاپشدیرلمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِکتتاب { [ع] ذاتاً یازلمش بر شیئك صورتنی یازمق، قوپیه ایتمك § یازی یازدیرمق. نادراً قوللانیلیر. ایکنجی معناده [اِستکتاب] زیاده استعمال اولونور .

اِکتتام { [ع] کتم ایله‌مك § صاقلامق : [بزم ایسه مفقودی اکتتام تمتی ایله بین الانام شین الیمه کرفتار اوله‌مز مقررایدی — شرح شفیقنامه]

اِکتحال { [ع] سرمه چکمك ، سرمه چکمك : [زمانمزده نسوان عندنده اکتحال موده عد اولونیور]

« بولدی چشم ملك خاك مقدمكدن اکتحال »
(فضولی)

اِکتراء { [ع] کرا ایله طوتمق . [اِستکراء] زیاده قوللانیلیر : اکترای دکّان .

اِکتراب { [ع] خوف وکرب ایله مضطرب اولمق، غمناك ومکدر بولونمق : [اکتراب فقرا ، اکتراب عاشق ، اکتراب اهالی ، اکتراب صبی]

اِکتراث { [ع] مکدرواندیشناك اولمق § بر شیئه ،

برابشه اهميت ويرمك: [اكتراث اموره اكتراث حال]، [شیء ملکی صاحبنه دفع وتسليم اولنمزدن مقدم ميانهٔ جمهورده كرپاس اكترائه جالس اولوب — شفيقنامه]

اِكْتِراج {[ع] تأثير رطوبتله كوفلنمك، چيللنمك، پاسلانمق: [اكتراج نحاس، اكتراج حديد]

اِكْتِزاز {[ع] بوزيلوب بوروشمق: (اكتزاز جلد) نادراً قوللانيلان الفاظدندر.

اِكْتِساء {[ع] كيينمك: [البسهٔ رسميه‌سنى اكتسا ايدوب]، [آل عباسك جملهٔ عادات واصولندن اولان سياه البسه اكتساسنى منع وعسكرينه يشيل لباسلر كيمكى امر ايله — مأمون — مشاهير اسلام]

اِكْتِساب {[ع] قازانمق، ايدنمك، كسب ايتمك. [كَسْب] ايله فرقليدر. «كَسْب» بلاعمل وبى تكلّف قازانمق، «اِكْتساب» سعى وعمل ايله قازانمق ديمكدر. «كَسْب»ك معناسى اعمدر. «اكتساب»ك مفهومى ايسه فاعلك نفسنه منحصردر. ماديّات، معنويّاتده استعمال اولونور: [اكتساب ثروت، اكتساب مال، اكتساب شان وشهرت، اكتساب هنر ومعرفت]، [اويله بر نادرهٔ عصردن اكتساب ايلديكى سمو ادب وعرفان كنديسنى هنوز عالم طفوليتده ايكن بحق مشار بالبنان ايتديرمش ايدى — مأمون — مشاهير اسلام]

« بويله آغاز ايله‌مزدى مطرب انديشه هم »
« ايله‌سه‌يدى ساقئ الهامدن كيف اكتساب »
(صبرى شاكر)

« نجم بخت كائنات اسعد افندى كيم ايدر »
« سعد اكبر خاك پايندن سعادت اكتساب »
(نفعى)

اِكْتِسار {[ع] كسر ايتمك، قيرمق: اكتسار زجاج.

اِكْتِفاء {[ع] آزى چوق طوتمق، آزه قناعت ايتمك، بر شيئك زياده‌سنى آرامامق: [مولانا جلال الدين رومى اكثريا افطارده بر خرما ايله اكتفا ايدردى، بو صبحاقده بر فنجان صو ايله اكتفا ايدلمز]، [فقط حجاج بويله بر قاچ غلبه ايله بر درلو اكتفا ايله‌مك، ايسته‌مه‌يرك قتيبه‌يه «دشمندن يوز دونديره‌نك جزاسنى خاطره كتير!» مقدمهٔ تهديداتيله يازديغى عتاب آميز بر مكتوبى — مشاهير اسلام حميد وهبى]

اِكْتِلاء {[ع] آلات داخليه‌دن بوبرك آغريمق § قورنمق، صاقنمق. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِكْتِمان
اِكْتِنان {[ع] كيزلنمك، صاقلانمق: [اكتمان سارق، اكتمان مجرم، اكتنان نسوان]. بونلر نادراً قوللانيلير.

اِكْتِناء { [ع] كنيه لنمك. استعمالى اندردر .

اِكْتِناه { [ع] برشيئك حقيقتنه، كنهنه وارمق ؛ اصلنى آراشديروب آڭلامغه چاليشمق ، كنهنى آرامق . [اِستِكناه] مقامنده استعمال اولونه بيلير : [نظرگاه دقايق اكتناه] ، [بوغزوات عاليه اوزرينه پادشاه صرامت اكتناه ادرنه دن حركت وبروسه يه عودت ايلديلر — خداوندكار — مشاهير اسلام]

اِكْتِواء { [ع] اصطلاحات طبيه دندر . داغلامق وقيزغين دمير ، جهنم طاشى ، ياقى وبونلره بڭزر بر شى ايله داغلامق معناسنه در : اكتواى مريض .

اِكْتِهال { [ع] قوجامق، اختيار اولمق : [حال اكتهال ، ايام اكتهال]

اِكْتِياد { [ع] كيدلنمك ، خدعه وحيله ايتمك : [اكتياد دشمن ، اكتياد رياكار]

اِكْتِيال { [ع] اولچك ايله اولچمك ، اولچلمك : [اكتيال شعير ، اكتيال حنطه]

اِكْثار { [ع] چوغالتمق ، چوغا - لمق . معناجه [تكثير] ايله فرق يوقدر . فقط موقع استعمالى فرقليدر . « تكثير » هر شى ايچون قوللانيلهبيلير . « اكثار » منحصراً سوزده استعمال اولونور : [اكثار كلام] = عادتا گوه زه لك ، بوش بوغازلق ديمكدر . گوه زه يه (مِكثار) دينيلير .

اِكْدِرار { [ع] بولانمق، بولانيق اولمق : اكدارر نهر ، اكدرار ماء .

اِكْراء { [ع] كرايه ويرمك ، ويرلمك : اكراى دكّان ، اكراى آخور .

اِگْدِش { [ف] « ملز » ديمكدر . برى بياض وبرى سياه اولان قارى ، قوجه دن ظهور ايدن چوجق ؛ جنسلرى باشقه ايكى حيواندن حاصل اولان ياورو گبى . جمعى [اِگدِشان] در . لسانمزده يورولمش آته ، باركير اولمش بينك حيوانينه (اگدش) دينيلير .

اِكْرام { [ع] حرمت گوسترمك ، بيوك طوتمق § هديه واحسان صورتيله بر شى ويرمك : [مسافرينه اكرام بلاد شرقيه يه مخصوص عادات جميله دندر ، خيلى اشيا اكرام ايلديكنى گوردك] ، [الحاصل بواهر مأثرلرى نوادر مفاخر ايدوكى ظاهر و (اقرب الناس من درجة النبوة اهل العلم) مستدعاسى لزوم اكراملرينه دليل باهر اولمغله — برات — شفيقنامه]

« بر کیمسه‌یی که جبه و دستار ایله کورسه‌ڭ »
« ایلرسك آنڭ جبه و دستارینه اکرام »
(روحی)

« اول سلیمان زمانسین که بورفعتله سکا »
« یاراشور هر نه‌قدر ایلسه کردون اکرام »
(جوری)

« آنی سن لطف ایله آیله بنده »
« عفو و اکرام ایله ایت شرمنده »
(نابی)

اِکْرامات [ع] اکراملر ، حرمتلر ، رعایتلر ، عنایتلر ، احسانلر : [اکرامات فوق العاده ، اکرامات لایقه ، اکراماتنه حد تصور اولونامایان امیر دلیرك معامله جمیله جوانمردانه‌سی]

اِکْرامِیَّه [ع] بخشش ، هدیه قبیلندن اوله رق صورت مخصوصه‌ده ویریلن آقچه ، مبلغ : [حرمین اکرامیه‌سی] = مقدار معاشی ایکی بیك غروشی متجاوز اولان مأمورینك حرمین شریفین اهالیسی ایچون هر سنه یوزده بش نسبتنده ویردکلری هدیه . [شمن دوفر اکرامیه‌سی] = روم ایلی دمیریولی حصه سنداتنك ایکی ماهده برکره چکیلان قرعه‌سنده هانکی نومرولرینه قرعه اصابت ایتمش ایسه اونلره رسماً ویریلن معلوم المقدار آقچه .

اِکْراهْ [ع] انسانك ایسته مدیکی ، کریه کوردیکی برشیئی قبول واجرایه مجبور اولماسی ، اویولده اجرای جبر وتضییق : [اکراه ایله قیلنان نمازك ثوابی اولماز] بونی (اِستِکْراهْ) یعنی ایکرنمك مقامنده قوللانمق یاکلشدر . بناءً علیه اومعناده اصلا استعمال اولونمامليدر .

(اِکْراهْ) حقوق اصطلاحاتنده بر کیمسه‌یی اخافه ایله رضاسی اولمقسزین برایش ایشله‌مك ایچون بغیر حق اجبار ایتمکدر . « اکراه » ایکی قسمدر . بری (اکراه مُلْجی — یاخود — اکراه تام) ، دیکری (اکراه غیر مُلْجی — یاخود — اکراه ناقص) در . برنجیسی اتلاف نفس ، یاقطع عضو ویاخود بونلرك برینی موجب اوله‌جق درجه‌ده ضرب شدید ایله وقوعبولان اکراهدر که بوکا اکثریا « اکراه تام » دینیلیر . ایکنجیسی یالکز کدر و المی موجب اولان ضرب وحبس کبی صورتلرله وقوعبولان اکراهدر که بودرلو اکراه انجق بیع وشرا ، ایجار وهبه کبی تصرفات قولیه‌ده معتبردر . بر کیمسه‌نك اکراهیله وقوعبولان عقدی حکمسز طوتمق ویاخود اکراه ایله ایشله‌نلمش بر جرمك مسئولیتدن قورتلمق ایچون قانوناً وجودی لازم اولان شرطلره (اکراه معتبرك شرائطی) اطلاق اولونورکه او شرطلرده شودر .

برنجیسی مجبرك تهدیدینی ایقاعه مقتدر بولونمامی ، ایکنجیسی تحت

اکراهده قالان آدمك مکروه بهك وقوعندن خوف و ظن غالب حاصل ایتمه‌سی ، اوچنجیسی مجبور اولان کیمسه‌نك یاپه‌جغی شيء مجبرك ویا آدمنك حضورنده یاپماسیدر . اکر آدمنك حضورنده یاپارسه اونك دخی تهدیدینی ایقاعه مقتدر اولمه‌سی لازم کلیر . (اکراه ملجی) هم بیع وشراء، ایجار وهبه ، فراغ ، اقرار کبی تصرفات قولیه‌ده وهم برکیمسه‌نك اموالنی اتلاف ایتمك ، برکیمسه‌یی جرح وقتل ایلمك کبی تصرفات فعلیه‌ده معتبردر .

« ار کیم ایده نامزددن اکراه »
« دختر قالور اوده خواه ناخواه »
(شیخ غالب)

« قهردن اکراه ایدنلر لطفه اولمز مستحق »
« مستعد درداولانلر قابل درمان اولور »
(فضولی)

« نیجه‌سی راضی دکل جاهندن »
« ایکلر آغلار چوغی اکراهندن »
(نابی)

اِکْراهاً [ع] اکراه صورتیله ، ایسته‌مه‌یه‌رك : [برمؤمنه اکراهاً کلمهٔ کفر سویلتدرسه‌لر ایمانه خلل کلمز]

اِکْزاز [ع] اوشومك ، تتره‌مك § « داء الظب » دینیلن علته اوغرامق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِکْساء [ع] کیدرمك ، کیدیرلمك . (اِلباس) ایله مترادفدر : [اکسای خفتان ، اکسای جامه ، خدمه‌یه سترهٔ اکساسی مناسبدر] ، [حاکمی اولان (میخال) حضور همایونه کلنجه حقنده حرمت ورعایت واکسای خلعت ایدلمشدر — قانونی — مشاهیر اسلام]

« وجود پاکنه نابی بودر حقدن رجام کیم »
« ایده خیاط قدرت جامهٔ دلخواهنی اکسا »
(نابی)

اِکْساد [ع] رواجسزلغه دوشورمك ، دوشورلمك : آلیش ویریش اولمامه . لساننمزده (کساد) زیاده قوللانیلیر .

اِگْسُون | **اَگْسُون** [ف] اعاظم ، اکابرك کیدکلری ذی قیمت ، زینتلی سیاه جامه ، البسهٔ فاخره :

« ریزهٔ سنك‌دری اکلیل رجایه کوهر »
« برنیان نظری دوش کماله اکسون »
(منیف)

اِکْسیر [ع] معادن خسیسه‌یی آلتونه قلب وتبدیل ایله‌مك وکافهٔ امراضی دفع ایتمك خاصهٔ غریبه‌سنی حائز اولدیغی بعض جهلهٔ ناس عندنده اوته‌دن بری مفروض ومعروف بولونان کیمیادرکه وجودی موهومدر . § اصطلاحات طبیه‌جه اسپیرطو ایله حل وترتیب اولنمش نباتی ویا کیمیوی ادویهٔ مایعه . § مجازاً اسباب مؤثره‌یه یعنی فوق العاده تأثیری حائز اولان

شلره اطلاق اولونور : [نظرا کسیر اثر خدیو اعظمیلری] کبی تعبیرات قدیمه افکار جیده اصحابی نظرنده مستحسن دکلدر :

« کیمیاگر نفسن آلتون ایدندر اشرف »
« خولیادر هوس صنعت اکسیر عبث »
« اشرف »
« دیمش ای حاکم کشورکیر »
« بنم استاد فنون اکسیر »
(نابی)

« خاکه نظر ایلەسه اکسیر وار
« خاکی ایدرمش زر خالص عیار »
(وحید)

إِكْفار : [ع] کفره نسبت ایتمك ، ایدلمك ؛ برکیسه ایچون کافردر دیمك ، دیلمك . بومعناده [تكفير] زیاده قوللانیلیر : [ادلهٔ شرعیه وارد وثابت اولمدقجه برمسلمانك اکفاری جائز دکلدر]

إِكْفال : [ع] کفیل قیلمق . تکفل ایتدرمك . نادراً قوللانیلمشدر .

إِكْلاب : [ع] برشیئك تأثیریله [illegible] کلمك . قوللانیلماز .

إِكْليل : [ع] تاج ، حکمدارانه ایام مخصوصەده باشلرینه کیدکاری مرصع سرپوش . اصطلاحات طبیه‌جه دیشلرك اوجلرینه (اِكليلِ سِنّ) اطلاق اولونور ، [اِكليل المَلِك] حکمدار تاجی دیمك اولدیغی کبی اصطلاحات نباتیه‌جه کوزل قوقولی بوغدیه . اکریجه اوتی . ملك اوتی . [illegible] بوزی دینیلن اوته ده اطلاق اولونور . ینه اصطلاحات نباتیه جمله‌سندن اوله‌رق مانطار دینیلن نباتك چادر کبی اولان قبه‌سنه ، تپه‌سنه (اِكليل مِطر) وبوبریه اوتنه (اکلیل الجبل) اطلاق ایدیلیر : [نجه بیضهٔ کشف تکمهٔ اکلیل شرف ودریکتای نجف غدیر غدرده آلوده کف اولوب — مقدمهٔ شقیقنامه]

« ناکه هربرکج کلاه نخوتك مانند شمع »
« شعلهٔ جانسوزاوله فرقنده اکلیل زری »
(نظیم)

« زیزه سنك دری اکلیل رجایه کوهر »
(منیف)

إِكْماخ : [ع] یوکسیلك ، یوکسك اولمق .

إِكْماد : [ع] دغدغه [illegible] بولونمق . [۱]

[۱] الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

إِكْمال : [ع] اکسیکی طولدیرمق . [illegible] ایتمك ، ایدلمك : [اکمال تحصیل . اکمال مدت . اکمال تحریات . اکمال حفریات . اکمال وظیفهٔ مأموریت] کرك عذوبت تلفظ وکرك موقع استعمالجه ([illegible]) بینلرنده براز فرق واردر . مثلا [اتمام کار] دینیلدیکی کبی [اکمال کار] دینلەمەسی خوش کورلەمز . زیرا بونده

براز تنافر حاصل اولور . [اکمال]ك عذوبت تلفظی آشکاردر: [بری طرفدن شاه اسماعیل بوصوفك مكتوبی آلنجه تدارکات حربیه سنی اکمال ایدەرك عثمانلیلری قارشیلامق ایچون چالدران صحراسنه طوغری حرکت ایتدی — مشاهیر اسلام]

« نظام اوزره ایدوب تنظیم عسکر ایلدی اکمال »
« مهماتك وارایدی بحر وبرده خیلی نقصانی »
(لاادری)

« چون جمله اموری ایتدی اکمال »
« مأواسنه کیتدی فارغ البال »
(نابی)

اِکمان / **اِکنان** } [ع] ستر ایتمك، اورتمك، کیزلەمك . نادراً قوللانیلیر .

اِکناء { [ع] کنیەلەمك ، کنیه وضع ایتمك. قوللانیلماز.

اِکویداد { [ع] اختیارلقدن وجودتترەمك. الفاظ معروفەدن دکلدر.

اِکهاء { [ع]اوصانمق، اوصانلق § نفس ایله ایصتمق . قوللانیلماز .

اِکهاد { [ع] یورمق، یورلمق : اکهاد عمله ، رنجبرلرك اکهادی. مأنوس دکلدر .

اِلاّ { [ع] ادات استثنادر . نادراً قوللانیلیر: (لاحول ولاقوة الاّ بالله)

« کیمسه دور کنده فغان ایله مز الاّ بلبل »
« اوده کل شوقی ایله باغده ایلر فریاد »
(روحی)

« اویله مستثنا کوزلسین کیم سکا یوقدر بدل »
« سندن ای جان منقطع قیلماز بنی الاّ اجل »
(فضولی)

« سوردکجه خصمه یکتنه باقمزسلاح جوشنه »
« بر قالماز اصلا دشمنه الاّ بیابان عدم »
(نفعی)

§ عوامك زبانزدی اولان [اِلاّکه] . (ان) شرطیه ایله (لا) ی نافیەدن مرکب اولوب شرط منفی اداتیدر . مطلقا واو ایله [والاّ] طرزنده استعمال ایدیلیر : [اوصلی اوطور، والاّ طایاق یرسین]

[*]

اِلاتَه [ع] اکسلتمك .

اِلاثَه [ع] امانت براقمق .

اِلاحَه { [ع] آشکار اولمق، شمشك چاقمق ، پارلدامق ، پارلداتمق ، هلاك ایتمك .

اِلادَه { [ع] طوغمق ، طوغورمق .

اِلاذَه { [ع] احاطه کبی قوشاتمق .

[*] بونلر الفاظ مستعملەدن دکلدر.

الآق { [ع] یاغمور اولمدیغی حالده چاقان شمشك . (آلاق) ده بو معناده قوللانیلیر . ترکجه‌ده مأنوس دکلدر .

الأنه { [ع] بوموشاقلق ، یوموشادلق : [الانة لادن ، لادنك الانه‌سی] بو لفظك استعمالنه لزوم واردر .

الب { [ع] باش پارمق ایله شهادت پارمغی آچیلیجه آراسنده کریلن یره اطلاق اولونور . § ممالك حاره‌یه عائد بر نوع سملی میوه . قوللانیلماز .

ایلاث { [ع] آلیقوق ، طوردیرمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

الباد { [ع] یاپشدرمق ، یاپشدیرلق § بر تیغه یامه قومق ، قوتلق : [الباد کاغد ، کاغد البادی ، الباد جامه]

الباس { [ع] اورتمك ، بورمك ؛ کیدرمك ، کیدیرلك : [الباس خلعت ، خفتانك الباسی] : [مصطفی افندینك پشمقجی زاده ایچون کتیردیکی خلعت بیضایی امام محمد افندی‌یه الباس ایتدیلر — روضة الکاملین]

التباد { [ع] آغاجلرك یاپراقلری صیق ویا پیشیق اولمق . قوللانیلماز .

التباس { [ع] برشیئه قاریشمق ، مشتبه اولمق . لسانمزده ایکی شیئك بری دیکری ظن اولونه‌جق صورتده بربرینه بکزه‌مه‌سی دیمکدر : [وقتیله « ادرنه » ایله « ادنه » لفظلری بیننده التباس وقوع بوله‌رق پوسته خانه‌لرجه بك چوق یاکلشلقلره سبب اولدیغی تحقق ایتمکله بعدما « ادنه » لفظنك [آطنه] طرزنده تلفظ وتحریر ایدلمه‌سی رسماً قبول واعلان ایدلمشدر] ترکجه‌ده التباسه مثال پك چوقدر . مثلا [کانَ] معناسنه اولان « اولدی » ایله « ماتَ » معناسنی افاده ایدن « اولدی » آراسنده برعجمی ، یاخود مبتدی نظرنده التباس وقوعبولمامق قابل دکلدر . [اصل غریبی شوراسیدرکه عربجه‌دن آلنان کلمه‌لردن حاصل مصدرلری شائبهٔ التباسدن قورتارمق ایچون — میزان البلاغه]

التثام { [ع] اورتمك § طوتنمق ، اورتنمك : « التثام نسوان » = قادینلرك یاشمق طوتنمه‌سی . بوندن مشتق اولان [مُلتثِم] باشنی اورتن ، باشنه برشی طوتنجی دیمکدر . [مُلتثمین قبائل بربریه] = آفریقانك شمال غربیسنده متمکن اهالئ محلیه‌یه اطلاق اولونورکه بونلرك همان جمله‌سی احرام وبورنوس (بُرنُس) کییوب باشلرینی اورتمکی اعتیاد ایتمشلردر .

التجاء { [ع] صیغنمق ، پارنمق : [مرد دیندار آنجق اول کبریا پناهه التجا ایدرکه آنك الطاف صمدانیه‌سی جمله مخلوقاته شاملدر .]

« کیم که آللهدن ابا ایلر »
« بشقه درکاهه التجا ایلر »
(فضولی)

« نابود جهاندن التجاسی »
« یوق موتدن اوزکه بر رجاسی »
(شیخ غالب)

« جیش غمدن قندهٔ ایتسون التجا اهل نیاز »
« قلعهٔ همتده نابی برج وبارو قالمامش »

اِلْتِجاگاهْ / **اِلْتِجاگَهْ** [ف] صیغنه جق یر . برنجیسی هم نظمده، هم نثرده؛ ایکنجیسی اکثریا نظمده قوللانیلیر : [التجا گاه انام اولان دربار معدلتقراره هجرت ایدن ..]

اِلْتِحاء [ع] لحیه صالیویرمك ، صاقاللانمق: دعای التحا.

اِلْتِحابْ [ع] طریق عام یعنی دوغری یولده گیتمك. قوللانیلماز .

اِلْتِحاطْ [ع] غضبلانمق ، اوفکه لنمك : التحاط امیر ، التحاط شریر .

اِلْتِحافْ [ع] یورغان وجار کبی برشیئه صاریلوب بورنمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِلْتِحاقْ [ع] لحوق ایتمك ، قاتلمق : [«پلنك دریا» نام طوربیدوکه جر دخی بحر سفیده کیدوب دونمای همایونه التحاق ایده جکندن ..] ، [شورابی ده معلوم اولسون که (ایله) کلمه سی ضمیرلره التحاق ایده جك اولسه تحسین لفظ ایچون آرالرینه (کاف) اضافه داخل اوله جغی کبی — میزان البلاغه] ، [دفتردار اغالری زمرهسنه التحاق ایله مش ایسه ده تیمارینك رفعندن طولایی فیض الله افندی ومنسوباتی حقلرنده — شقیقنامه] ، [بحسب الاستحقاق صنف مدرسینه التحاق ایدوب قرق آقچه مدرسه دن منفصل ایکن ۹۸٦ رمضاننده سکبان علی مدرسه سی خارج اعتبار اولنوب ابتدا بونلره اعطا اولندی — ذیل شقایق — جلد ثانی — صحیفه ۳۹٤]

اِلْتِحامْ [ع] یاره نك آغزی اتلنوب اوکولمك ، یاره اوکولوب آغزی بیتشمك : التحام جریحه .

اِلْتِداعْ [ع] نیاز واسترحام ایتمك ، یانوب یاقلمق ، یالوارمق : التداع عاشقانه .

اِلْتِذاذْ [ع] دماغه خوش گلمك، حظ ایتمك، لذت بولمق. بونکله [اِسْتِلْذاذْ] آز ، [تَلَذُّذْ] زیاده قوللانیلیر .

اِلْتِزاقْ [ع] یاپشمق ، بولاشمق. نادراً استعمال اولونور : التزاق اصابع .

اِلْتِزامْ [ع] برشیئی کندی اوزرینه لازم قیلمق ، برشیئی نفسنه واجب طوتوب اجراده اهتمام ایتمك : [التزام عدالت ، التزام

بيطرفى، التزام واستكوبى]، [بعد الصلواة العشا قرق ركعت نافله نمازى ادادن صكره عهدهٔ التزام سلوكه راتبهٔ منحتمه اولان جريدهٔ اورادواذكارى — شفيقنامه] § انتخاب، اختيار معناسنده قوللانيلير: [فلان آلهيانده ابن سينانى التزام ايدردى](بالالتزام) = التزام ايله، التزام ايدرك.(التزام ما لا يلزم) = بوشنه زحمت، نافله همت، لزومسز شيله اوغراشمه. § اصطلاحات ماليه جه خزينهٔ دولته عائد اموالدن بعضلرينك تحصيلنى كفيل ارائه سيله وبدلنى تقاسيط معينه ايله تأديه ايتمك صورتيله درعهده ايلهمك ديمكدر. [كذلك طوانك طامه وطامك طوانه دلالتى التزاميدر. چونكه طوانسز طام، طامسز طوان تصور اولنه ماز — ميزان البلاغه]

« ديرسهڭ كه نظامئ كرامى »
« ايتمش او دخى بو التزامى »
(شيخ غالب)

« زهى كريم كه يوقدر كال لطفندن »
« سواد اعظم جودنده التزام حدود »
(سامى)

اِلْتِساق | اِلْتِصاص | اِلْتِصاق { [ع] ياپشيق، بيتشيك اولمق § بيتشمك، قاووشمق. لسانمزده (التصاق) زياده قوللانيلير: [روم ايلى دمير يوللرينك صربستان شمن دوفريله التصاق، خطوط التصاقيه]، [اِلْتِصاقِ اَجْفان] — اصطلاحات طبيه دندر. « رمد » يعنى كوز آغريسى وياخود يانيق سببيله كوز قاپاقلرينك بيتشمه سى ديمكدر. [اِلْتِصاقِ مَفاصِل] = بوده اصطلاحات طبيه دندر، ديز وديرسك كبى بدنده كى اويناق يرلرك تناقص حركاتى وياخود بوس بتون معطل اولمسى ايله ظهور ايدن بر مرضدر: [معمافيه زماننك قسم اعظمنى ذكر اولنان باغچهٔ نزهت افزاده يكديكرينه كسب التصاق ايدن اشجار لطافت دثارك اغصان سايه دارى آلتنده امرار ايتديردرك — فردوسى — مشاهير اسلام]

اِلْتِطاظ { [ع] عطريادن بر شى سورنمك § قادين برشى اورتنوب كيزلنمك. قوللانيلمايان الفاظدندر.

اِلْتِطاع { [ع] يالامق. عندالاقتضا استعمال ايديله بيلير.

اِلْتِطام { [ع] طپانچه لانمق؛ طپانچه لانوب بر برينه اورشمق، چارپشمق: التطام دريا. بو معناده [تموج، تلاطم] زياده قوللانيلير.

اِلْتِعاج { [ع] شكايت ايتمك، غمناك اولمق. هيچ قوللانيلماز.

اِلْتِماق { [ع] رنكى دكيشمك، رنك بوزلمق: [التماق قماش، التماق لبن]

اِلْتِفات [ع] آشناق ایتمك ، كوكلو يوز كوسترمك ، سوينديره‌جك برشی یاپمق : [انواع نوازش والتفاتی حاوی وارد جای اجلال اولان نامهٔ والای اكرميلری . § بر صنعت بديعيه‌دركه نكتهٔ مخصوصه‌يه مبنی سوزی مخاطبدن غائبه ، یاخود غائبدن مخاطبه تحويل ايده‌رك درلو درلو افادات وعبارات ايله قلبلره فتنه القا ايتمك ديمكدر . [مقيد بولندقلری مجموعه ايچنده سنه‌لرجه مهجور التفات قاله‌رق جيادت لفظيه‌لريله برابر بلكه طراوت معنويه‌لرينی‌ده غائب ايتمشدر — پژمرده — اكرم]

« فيض ذاتكدر بنی كبريا ايدن »
« التفاتكدر بنی احيا ايدن »
(مرصع قصيده)

« ايله‌يوب اول ساقیٔ فيض التفات »
« صوندی اول آن دستنه جام ممات »
(نابی)

« ياننه كيرسه‌ده باقماز يوزينه »
« التفات ايله‌من اصلا سوزينه »
(وهبی)

« [illegible] گنهكار اولانه »
« [illegible] عار اولانه »
(يحيی)

« [illegible] كافور »
« [illegible] كافور »
([illegible])

اِلْتِفاف [ع] بوروتمك § چيچكدر بوروم بوروم ، قمر اولمق . نادراً قوللانيلير .

اِلْتِقاء [ع] قارشی كاوب قاووشمق ، قارشيلاشمق ، تصادفاً بر محلده بولو شوب برلشمك : [التقای نهرين ، التقای بحرين] ، [مظهردشمنی استقباله چيقمش و « حسينيات » طرفلرنده فريقينك التقالرنده اميرك عسكری فناحالده منهزم اولديغندن — مشاهير اسلام]

« اولواوايدی دهنك سرّی روغای وجود »
« عدمله ممكن اوله‌يدی كر التقای وجود »
(نورس)

اِلْتِقاص [ع] آلمق معناسنه‌دره قوللانيلماز .

اِلْتِقاط [ع] معنای اصليسی يره دوشمش اولان شيئی قالديروب آلمقدر ، لسانمزده صورت حقيقيه ومجازيه‌ده اوله‌رق « دوشيروب آلمق ، دوشيريلوب آلنمق » معنالرنده قوللانيلير . عربيده اولديغی كبی [اطلاع نا كهانی] معناسنده اصلا استعمال اولونماز : [اوحديقهٔ لطيفه‌دن خيلی اثمار لذيذه التقام ايتدم ، كتب فقهيه‌يه مراجعتله بوقدر مسائل دقيقه‌نك التقاطی دوغريدن خيلی همت وغيرته محتاجدر] ، [غوطهٔ دريای علوم والتقاط جواهر منطوق ومفهوم ايدوب ابو السعود افندی خدمتلرندن ملازم وطريق قضايه عازم اولمشيدی — ذيل شقايق — جلد ثانی] ، [هرنه حال ايسه ارطغرل غازينك نسب وحسبی حقنده التقاط ايده‌بيلديكمز معلومات

وروایات تفصیلات مختلفهٔ مشروحه‌دن عبارتدر — مشاهیر اسلام]

اِلتِقاع { [ع] رنك دکیشمك ، بکز آتمق . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِلتِقام { [ع] یوتمق ، لقمه ایتمك ، یوتلق :

« مانند دیو بچه‌لرین التقام ایدر »
(لا)

« یونسی حوت اجل ایلدی آه التقام »
(تاریخ وفات — سروری)

«طولدوررلرکن تفنکی چوب ایله صاندی عدو»
«اژدر موسادر ایتمش مار سحری التقام»
(عبدالغنی نادری)

اِلتِکاك { [ع] غلبه‌لق اولمق ، طوپلانوب قاریشمق

§ ایراد کلام وبرهانده خطا وتأخیر ایتمك . قوللانیلماز .

اِلتِماء { [ع] رنك دکیشمك، متغیر اولمق§ خصوصیت کسب ایتمه . استعمالی اندردر .

اِلتِماخ { [ع]برشیئه حیرتله، عادتا آلیق کبی باقمق دیمکدرکه لسانمزده بومعناده (باقه قالدی ، باقه قالمق) تعبیرلری قوللانیلیر . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر.

اِلتِماس { [ع] معنای اصلیسی طوتمه دیمکدرکه برینك حصول مرامی ایچون دیکری نزدنده آنی حمایه وتصاحب ایتمك، طلب ورجا ایله‌مك مقامنده قوللانیلیر . توصیه‌لی طلب، یاخود قوتلی استدعا دیه‌تعریف

اولنه‌بیلیر . برلغت کتابنده کوستردیکی کبی مطلقا اقتداراً مساوی اولان ایکی شخص آراسنده‌کی طلب دیمك دکلدر. اسباب رسمیه ویا مناسبات شخصیه‌دن دولایی یکدیکرینك خاطرینه رعایته مجبور اولان ایکی ذات بیننده وقوعبولان مطالبات غیررسمیه‌درکه بربرینك مادون ویا مافوقنده بولونملرنده بأس یوقدر .

[اِلتِماس کرده] = التماس ایدیلن ، طلب اولونان . [اِلتِماسنامه] وقوعنده قانونك متجاسرینه جزا تعیین ایتدیکی فعلك طرز تحریریسی ،

[اِلتِماسات] بو یولده وقوعبولان طلبلر دیمکدر : [چونکه روم ایمپراطورینك التماسی اوزرینه بلغارلری تأدیب وتربیه ایتمك ایچون — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

« عاشق‌که سندن ایده تمنای التفات »
« شایان اولان مساعده‌در التماسنه »
« نابی »

« ییر ولکن التماس ایلر »
« اول نظمدن اقتباس ایلر »
(لا)

اِلتِماع { [ع] پارلدامق . عربیده اولدیغی کبی (قاپوب آلمق) معناسنده قوللانیله‌ماز : [بو وقعه‌لرده کنج مطهرك التماع سیف حماستی یار واغیارك کوزلرینی قاشدیرمش — امام مطهر — مشاهیر اسلام]

« نورك ايله التماع ايدرلر »
« درويشلرك سماع ايدرلر »
(لا)

« غرق نور ايلر طورردى دللرى »
« التماع جبهۀ پيغمبرى »
(معلم ناجى)

« برخ مهر التماع كوروب »
« خيره لندى كوزم شعاع كوروب »
(وحيد)

« بو التماع فروغ ثوابت وسيار »
(لا)

اِلْتِمام [ع] قونمق ، قونوب طورمه . (زيارت ايتمك) معناسنده قوللانيلماملى :
« يوم ايتدى بام قصره التمام »

اِلْتِواء [ع] بورولوب بوكلمك ؛ صار يلوب طولاشمق § اكرلمك ؛ بوكلوم ، بوكوك اولمق § اكريلوب مائل بولونمق ، طالغه لانمق : لواى سعادت التواى حضرت پيغمبرى . [زير لواى بنى التوا رنده تحند ايدن اجناس مختلفة الحقايقدن برنوع خركه . نك كه ـــ شقيقنامه]

اِلْتِهاء [ع] اكلنمك ، بر شى ايله اوينامق : التهاى صبيان .

اِلْتِهاب [ع] آلولنمك . اصطلاحات طبيه جه اعضاى بدندن برينك ، بر طرفك شيشوب قيزارمه سى و آتش وحرارت پيدا ايده رك وجعلى ، اضطرابلى بر حالده بولونمه سى ديمكدر : [التهاب معده ، التهاب لوز = خناق يعنى بوغاز خسته لغى ، التهاب قصبات = ذات الرئه يعنى آق جكر خسته لغى ، التهاب دماغ = باش حاسى ، التهاب طحال = طالاق خسته لغى] جمعى [اِلْتِهابات] در .

« يم دوزخدن سلامت ويردى هجرانك بكا »
« دوزخى دنياده كوردم التهاب سينه دن »
(معلم ناجى)

« ايدوب دودمان قضا التهاب »
« طوتشدى بزم دامن انتساب »
(عزت ملا)

« ويرسه طبع آتشه كرتاب قهرى تقويت »
« قهر درياده دل خارادن ايلر التهاب »
(نفعى)

اِلْتِهاث [ع] صوسزلقدن وياخود يورولمقدن آغزى آچوب زياده صولومق : [شيشمان آدم براز يوقوش چيقنجه التهاثه باشلار]

اِلْتِهاف [ع] پارلامق ، يانمق . نادراً قوللانيلمشدر .

اِلْتِياخ [ع] صوصامق . [*]

اِلْتِياخ [ع] قاريشمق ، خمير مايه لانمق . [*]

اِلْتِياع [ع] كدر وغصه ايله اضطراب درون چكمك . [*]

اِلْتِياق [ع] برآدمله غايتله جدى دوست اولمق . [*]

[*] بونلر استعمال اولونمايان الفاظدندر .

اِلتِيام [ع] اوكولمق ، بر يارەنك ايلىكە يوز طوتوب قاپانمەسى ديمكدر . (بولمق) مادەسيلە قوللانيلير ، فلانك جريحەسى التيام بولدى دينيلير . (ايتمك) مادەسيلە اصلا قوللانيلەماز .

[اِلتِيام پَذير] اوكولبجى ، ايى اولوب قاپانيجى . بو صورتلە استعمالى ايكى درلودر . مثلا (فلانك يارەسى التيامپذير ايدى) دينيلديكى مثللو بعضا (اولمق) مادەسيلەدە قوللانيلير . عربيدە اولديغى كبى لوم وعتابى قبول ايتمك معناسندە استعمال اولونەماز :

« بويلە مرهملر ايلە بويارە بولماز التيام »
« غازۀ عطّار ايلە كلمز عجوزە انتظام »
(لاادرى)

« التيام ايلە اوكفتار لطيف »
« دائم ايلردى قلوبى تلطيف »
(خاقانى)

« انكسار اهل دل ايتمز قبول التيام »
« عذرايدوب ساقئ كردون صونسە نەپيمانەسن »
(عبدالله وصاف)

« كتاب طب مداواده زخم اعدايه »
« علاج وارمى [illegible] »
(ثابت)

اِلثاث [ع] بارانك متواليا نزولى § ابرام ، اقامت .
قو[illegible]

اِلجاء [ع] مضطر ومجبور ايتمك ، ايدلمك ؛ ناچار براقمق ، براقلمق . جمعى [اِلجاآت] در : [بو صورتلەدە انتقام و انفعال كبى الجاآت نفسانيەيە مغلوبيتدن برائتى اعلان ايلديلر — ماموّن — مشاهير اسلام] ، [روم ايلينك فتحنە تعصب الجاسيلە باشلانديغنى مقام تعريضدە بيان ايلديلر — مشاهير اسلام — جلد [illegible]]
« الجاى ضرورتلە بونى ايلدى اجرا »

اِلحاج [ع] فرياد ايتمك . الفاظ معروفەدن دكلدر .

اِلحام [ع] [illegible] طاقيمق : [الجم [illegible] [illegible]]

اِلحاح [ع] بر شيئك ، بر ايشك قبول واجراسنى جانصيقەجق مرتبەيەك فوقندە زورلامق . برخصوصى ياپمق ايستەمەينە ياپديرمغە چاليشمق . معناجە [اِبرام] دن اقوى عد اولونور . بو تقديردە [الحاح وابرام] تعبيرنى قوللانمق [illegible] دكلدر . [illegible] استعماله كورە [illegible] جملرينە كلنجە واقعا اكثريا [ابرامات] استعمال اوليورسەدە معناجە قوت وشدت مطلوب اولديغى حالدە [الحاحات] دخى قوللانيلەبيلير . [[illegible]] عائد اولان معانئ سائرەسى لسانمزدە اصلا قوللانيلەماز . [امرانك ، عسكرك ، اهالينك ابرام والحاح درجەلرندەكى

استرحاملرینه مبنی ایدی — پدر فاتح — مشاهیر اسلام] .

اِلْحاد { [ع] طریق حقدن اعراض ایله مذهب باطله سلوک ایتمك ، شرکی قبول ایله‌مك . عربیده اولدیغی کبی مزاره لحد یاپمق معناسنده هیچ قوللانیلماز: [مشهور (حسن صباح) پیشوای ارباب الحاد ایدی]

« کشور افروز عدل ورأفت وداد»
« خانمان سوز بدعت والحاد »
(عطائی)

« وایه‌دار اولسه اکر عاطفت فیضندن»
« اولور آرایش سجاده جبین الحاد »
(نابی)

اِلْحاف { [ع] « الحاح » کبی بر خصوصك قبول واجراسی ایچون انسانی اوزه‌جك درجه‌ده زورلامق. نادراً قوللانیلمشدر.

اِلْحاق { [ع] قاتمق ، قاتلق . بونك جمعی اولان [الحاقات] آز قوللانیلیر : [مدینهٔ منوره‌یه کیده‌جك اولان بودرو یشك دخی ربیع الآخر نهایتنده ینبوعدن حرکت ایده‌جك قافله‌یه الحاق جدهٔ والیسنه انها قلنمش اولدیغندن کندیسنه عطایای سنیه ترتیبندن بش کیسه آقچه اعطاسی تنسیب قلنمغله — رشید پاشا] ، [بو حرفلری تغییردن وقایةً اواسمك آخرینه بریای مکسوره الحاق اولنور — میزان البلاغه] .

« مطلقا غصه‌دن اطلاق بیور »
« صلحا سلکنه الحاق بیور »
(خاقانی)

اِلْحام { [ع] عاجز برشخص اقتدار کسب ایدنجه باشقه لرك عرض وناموسنه تعرض وشتم ایتمك . هیچ قوللانیلماز .

اِلْحان { [ع] آکلاتمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلَخ { [ع] « الی » دن (الف) ایله (لام) و « آخره» دن (خ) آلنه‌رق اویدورلمش ، صوکنه قدر مدلولنده برعلامت مخصوصه‌درکه کرك عربی ، وکرك ترکی کتابتده استعمال اولونور.

اِلْدام { [ع] سورکلی صیتمه طوتمق ، خسته‌نك نوبتی دوام ایتمك. تعریفات طبیه‌ده قوللانیله‌بیلیر

اِلْزاق { [ع] یاپشدرمق ، یاپشدیرلمق . نادراً استعمال اولونور .

اِلْزام { [ع] صوصدیرمق ، صوصدیرلمق . مباحثه ومناظره‌ده حقی اعتراف ایتدیرمك ؛ اسکات ایتمك ، ایدلمك : [الزام خصم ، خصمك الزامی] § اصطلاحات مالیه‌جه واردات دولتدن برینك تحصیلنی ، بدل معینی یابروجه پیشین ویاخود مقسطاً اعطا ایدلمك شرطیله برشخصك عهده‌سنه ویرمك ، یاخود ویرلمك دیمکدر : الزام رسوم اغنام ، مدللی جزیره‌سی

زیتون اعتذارینك الزامی | جمی | الزامات |
در . [اوصره‌ده شطرنجده (رخ)
و (شاه) طاشلرینی سوره‌رك خصمی
الزام ورفعنه اقدام ایتمکده ایدی --
تیمورلنك ـــ مشاهیر اسلام].

« بحث ایتسه ایدر جهانی الزام »
« بر سوزله ایدر فحامی افحام »
(شیخ غالب)

« جدلکارانه خاموشی قدر رنکین جواب اولماز »
« سکوت مرددانا خصمی الزام ایچون صاقلار »
(مورخ راشد)

اِلْزامیّات | [ع] بحث ومناظره‌ده مخاطبی اسکات ایده‌جك
صورتده سویله‌نیان دلیللی ، برهانلی
سوزلر: [فخررازینك خصماسنه قارشی
درمیان ایتدیکی الزامیات وفور فضل
وکمالنی اثبات ایتمکله اوکوندن اعتباراً
آوازهٔ عرفانی عکس انداز آذان جهان
اولمغه باشلادی —]

اِلْساع { [ع] نفوسی بربرینه
دوشورمك ، آسایشی
بوزمق ، فتنه چیقارمق . الفاظ معروفه‌دن
دکلدر .

اِلْصاق { [ع] بیتشدرمك ، بیتشد-
یرلمك ؛ قاووشدرمق ،
قاووشدیرلمق : [الصاق سقوف ،
الصاق خطوط ، قونیه وازمیر دمیر
یوللرینك الصاقی]

اِلْظاظ { [ع] علی الدوام ملازمت
واقامت ایتمك . قوللانیلماز .

اِلْعاب { [ع] اویناتمق ، اوینادلمق ؛
اویون ایله مشغول ایتمك ،
ایدلمك . نادراً قوللانیلیر .

اِلْعاج { [ع] آتش ایله اودون
طوتشدرمق ، طوتشدیر-
لمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلْغاء { [ع] لغو ایتمك ، فسخ
وابطال ایدلمك ؛ بوزمق ،
قالدیرمق : [مهاجرین قومیسیونی الغا
ایدلمشدر ، قوائم نقدیه‌نك الغاسی]،
[اول مقوله صورة مکروهة الشمائلك
جلوه‌کر اولمسی روا کورلیوب مطروح
طاقچهٔ صنمخانهٔ الغا قلندی ـــ شفیقنامه]

«بزم کفرانمز لغو اولدیغنده شبهه یوق آنجق»
«آنی سن جنبش اقلام غفرانکله قیل الغا»
(نابی)

اِلْغاب { [ع] بی تاب ایتمك ،
یورمق ، قوللانیلماز .

اِلْغاز { [ع] لغز کبی سوزده
مقصدی کیزله‌مك . نادراً
استعمال اولونور .

اِلْفاف { [ع] قوش باشنی قاناتی
آلتنه صوقمق ؛ برکیمسه
باشنی عبا ، خرقه کبی اثوابی آلتنه
قومق ، اثوابك یاقه‌سنی باشنه چکمك
§ آغاجلرك داللری صیقلقدن بربرینه
قاریشمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِلْقاء { [ع] براقمق . آتمق ؛
براقمق آتلمق : [خرستیانلر
قاسمك یتمش اوچنجی کونی خاچی صویه
القا ایدرلر] § فکری بوزه‌جق

سوز سویله‌مك ، سوز یتیشدیرمك معناسنده اكثریا جمعی اولان [اِلقاآت] قوللانیلیر : [اونك كبی منافقلرك القاآتی صماخ اعتباره آلمق كار عاقل دكلدر]

بر لغت كتابنده (القاء) یوزه اورمق معناسنده دخی قوللانیلیر كبی كوسترلمش و مثال اوله‌رق « نابی » مرحومك شو بیتی :

« آلهی سابق انعامكی ایت لاحقه پیوند »
« كناه بندكانی ایتمه روی جهلنه القا »

ایراد ایدلمش ایسه ده مصراع ثانیده‌كی (القا) « آتمه » معناسنده قوللانیلدیغندن بو لفظك باشقه‌جه « یوزه اورمق » معناسنی افاده ایتمه دیكی آشكاردر .

[هنكام حربده اك تهلكه‌لی یرلرده بولنور ومخاطره‌سز محللرده بولنمسنی اخطار ایدنلره (بن تهلكه‌سز یرلرده بولنور ایسه‌م عسكری تهلكه‌یه القا ایتمش اولورم ! .) جوابنی ویرر ایدی — امام‌مطهر — مشاهیر اسلام]

« شاعر اولدركه آنك قلبنه حسان كبی »
« نفخهٔ روح امین ایله یه القای سخن »
(وهبی)

« عیبدر عاقله شیطان بنی آلداتدی دیمك »
« كندی نفسیمدر ایدن نفسیمه القای فساد »
(نابی)

« ترازوی تقابل وضع ایدوب بازار امكانه »
« نقیضینه توافقله تخالف ایله‌مش القا »
(نابی »

اِلقاح { [ع] آشی اورمق، اورلمق § حامله براقمق ، گبه قومق . برنجی معناده [تَلقیح] ایله فرقی یوقدر . یالكز موقع استعمالجه فرقلیدر . (تلقیح) اكثریا ذی‌روح حقنده ، (القاح) اشجار ایچون قوللانیلیر . اصطلاحات طبیه‌دندر .

اِلقان { [ع] سوزی چابوق (چابك) ازبر ایتمك ، سویله‌نیلن كلام و یا اوقونیلن شی درحال ذهنده حفظ ایدلمك دیمكدركه قوهٔ حافظه‌نك متانتنه محتاجدر. مأنوس دكلدر.

اِلأكَت { [ع] « سفارت » كبی. ایلچیلك، خبر كوندرلمك.
الفاظ معروفه‌دن دكلدر. قول ضعیفه كوره همزه‌نك فتحه ایله تلفظی ده جائزدر .

اِلماح { [ع] بر شیء پارلداتمق ، كوزل بر تیز و یا قادینك یوزینی كوستروب درحال چكلمك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِلماع { [ع] پارلاتمق § اشارت وایما ایتمك. آزقوللانیلیر.
معانیٔ عربیه‌سی لساننزده معتبر و مستعمل دكلدر .

اِلمام { [ع] كوچك كناه ایشله‌مك § قونمق، ایكی شی بربرینه یافلاشمق . صوك معنی اعتباریله ، بر اصطلاح ادبیدر :

« سلخ والمام وتوارد دیو صوكره چالیشور »
« عیبنی ستره نیجه دزد توانای سخن »
(وهبی)

اِلْوِنَان { [ع] رنكدن رنكه كيرمك، رنكلنمك . بو معناده [تلوّن] زياده قوللانيلير .

اِلٰه { [ع] الله، معبود، تكرى : ـــ اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمداً عبده ورسوله ـــ

« جمله موجودات فانى، حى وباقيدر اله »
« «كل شئ هالك» نصى آكا اولدى كواه »
(شناسى)

« بووادیده صحبت ایدوب كاه كاه »
« ایدردك كمى سير صنع اله »
(عزت ملا)

« بحق اشهد ان لا اله الا الله »
« بصدق اكمل توحيدقلب اهل شهود »
(سامى)

اِلْهاء { [ع] لهو ولعب وآهنك وطرب كبى بيهوده شيلرله مشغول قيلق، قيلنمق : [الهاى ارباب هوى]

اِلْهاب { [ع] آلولندرمك، آلولنديرلمك . ماديات ومعنوياتده قوللانيله بيلير: [الهاب رماد، الهاب احطاب، الهاب نائرهٔ غيظ وعداوت]

اِلْهاد { [ع] غدر وحقارت ايتمك، ايدلمك § خصمينك برينى التزام ايلمك. الفاظ معروفه دن دكلدر.

اِلْهام { [ع] جناب حق طرفندن فيض طريقيله انسانك قلبنه وقوعبولان تلقين ، كشف؛ ماده، خصوص كه تركجه ده « ايچمه طوغدى، ايچمدن طوغدى » تعبيرلرى بونك مقابلى دكلدر .

« نه خوش الهام اولندى كوكله تاريخلك اى معصوم »
(اكرم)

« كوربنور رشتهٔ كفتار درو باركده »
« كنج معنىده اولان كوهر فيض الهام »
(جورى)

« قلبى اول نكتهٔ چرفيض هدايتدركيم »
« كوكدن آويخته قنديليدر آنك الهام »
(نابى)

اِلٰهَه { [ع] تصرّفات ادبيه مزدندر. (اِله) ك مؤنثى فرض واعتبار يله (پرى) ، ياخود غايتله كوزل قادين وقيز مقامنده استعمال اولونيور و [déesse] لفظ فرانسويسنه مقابل طوتليور .

اِلٰهى { [ع ف] آلهه منسوب، تكرى يه عائد : [امر الٰهى، لطف الٰهى، قهر الٰهى، مغفرت الٰهيه ، عنايت الٰهيه ، اوامر الٰهيه ، الطاف الٰهيه . § بر درلو نياز ، مناجات : مولود الٰهيسى ، تكيه لرده اوقونيلان الٰهيلر نه قدر مؤثردر .

« معرفتى نامتناهى ايمش »
« فيض دلى فيض الٰهى ايمش »
(وحيد)

« درخت يأسدن اظهار برك وبار اميد »
« تصرفات الٰهيه دن بعيد ميدر »
(نابى)

« كون يوزك ماهيّت حسنى كامى كوستر ر »
« نور حق بنده اول شمع الٓهى كوستر ر »
(يحيي)

« ذلّت اربابى اونور بخش الٓهى ده عزيز »
« خلق جامه‌ده ال اوزره كونور ربا پوشن »
(نابى)

اِلٓهى { [ع] « يا الٓهى » تقديرنده اولوب اى الٓهم ، اى تكريم ديمكدر : [الٓهى ! قبول سندن ، رد سندن ! شفا سندن ، درد سندن — تضرعات — سنان پاشا]

« الٓهى پادشـهلر پادشـاهى »
« نه حيرتبخشدر صنعت الٓهى »
(اكرم)

« خاصدر ذات الٓهيسنه ملك ازلى »
« بى حدود آنده اولان [illegible] ابدى لم يزلى »
(شناسى)

« اى شناسى ايچمى خوف الٓهى داغلار » .
« صورتم كرچه كولر [illegible] درون آغلار »
الٓهى سن قبول ايله دعاى مستمندانى »
(همدمي)

اِلٓهيّات { [ع] [illegible] [illegible] [illegible] قسمى :
الٓهيّات ابن العربى . [illegible] ابن طوسى .

اِلٓهيّت { [ع] [illegible] [illegible]
اولان [illegible] .

اِلٓهيّون { [ع] [illegible] [illegible] الله
مشغول اولان [illegible] حكملر :
[ابن سينا الٓهيون [illegible]] § [illegible]

آدملرى ، جناب حقه ربط قلب ايدن درويشلر .

اِلىٰ { [ع] ادات انتها . تركجه قدر ، دك ، دكين كبى : [اِلىٰ ماشاءالله] =اللهك ايسته‌ديكنه دكين ، لسانمزده‌كى طرز استعمالندن مطلوب اولان معنى شمديه قدر ، بو آنه‌دك ديمكدر . (اِلى الأبد)=ابده‌قدر ، صوكسز اوله‌رق . (مِن الباب اِلى المحراب) = قاپودن محرابه قدر ، باشدن آشاغى يه دكين . [من اوله الى آخره]=ابتداسندن صوكنه قدر ، (الى الآن) =بو آنه قدر . عربيده الفاظه التحاقيله معناجه حاصل ايتديكى تقديرات لسانمزجه بالطبع حائز حكم واعتبار دكلدر .

اِلْيَه { [ع] همزه‌نك فتحيله تلفظى جائزدر . قيچ ، صاغرى معناسنه‌كه انسان ويا حيوانك آرقه سنده قابا اتلى ، بود طرفى ديمكدر . اصطلاحات طبيه‌دن اوله‌رق [اَلْيتان] و [اَلْيتين] طرزنده استعمال اولونور . [اَلْيوى] اصطلاحات طبيه‌جه قابا اتلى ، بود طرفنده بولونان [illegible] [illegible] مواد [illegible] ديمكدر : اعصاب اليويّه .

اِلَيْه { [ع] ادات انتهاء ياخود حرف جر ديمك اولان « الى » ايله ضمير غائب اولان (ه) دن مركب

اولوب مذکر غائبه راجع وعائددر . « اوڭا » دیمکدر : « مشار الیه ، موماالیه ، مضاف الیهٔ » . مفرد مؤنث ایچون (مومأ الیهـا) دینیلیر . بونك تثنیه سی اولان [الیهما] مذکر ومؤنث ایچون استعمال اولونور . (اونلره) دیمکدر: « مشارالیهما، موما الیهما » . جمع مذکر ایچون (الیهم) وجمع مؤنث ایچون‌ده (الیهنّ) قوللانیلیرکه ایکیسی‌ده [اونلره] دیمکدر .

اِماتَه { [ع] اولدیرمك، اولدیرلمك . مادیات ومعنویاتده استعمال اولونور . مثلا « اماتهٔ ذهن، اماتهٔ زمان، اماتهٔ وقت» دینیلدیکی کبی « اماتهٔ غزال ، اماتهٔ فرس ، اماتهٔ پیل » ده دینیلیر .

اِمارَه { [ع] طمار کسوب قان آقیتمق، آقیدلمق § روزکارك شدتی یردن توز قوپارمق ، توز صاوورمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِمازَه { [ع] آییروب براقمق ، آیری براقلمق . مأنوس دکلدر .

اِماطَه { [ع] اوزاقلاشدرمق ، اوزاقلاشدیرلمق . نادراً قوللانیلمشدر : [اول موشح اولدیغمز اسلحهٔ خون آشام بومقوله خون‌کرفته‌لردن اماطهٔ تغاب ایتمیجك ــ شفیقنامه]

اِماعَه { [ع] جیویق وقویو بر شیئی آقیتمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمالَه { میل ایتدیرمك، ایتدیرلمك: [انواع کفتار دلبازانه ایله جلب نظر وجذب قلبنه چالشدی ایسه‌ده او آهنـدلك اماله‌سی ممکن اوله‌دی] [فقره‌لره برکره اماله‌ٔ نظر دقت ایده‌لم ــ عبدالرحمن ثریا]

« اماله ایتمه‌دی اول سروی سرفرولرمز »
(قوجه راغب)

§ حرکه‌نك شیوهٔ طبیعی یه مغایر اوله‌رق مد ایدله‌سی، حرکه‌بی چکوك اوقومق. بونك جمعی اولان [اِمالات] اکثریا بومعناده قوللانیلیر.

« یاحشو و اماله و زحافات »
« انشـاد ایدنه بلای آفات »
(مقدمهٔ ادبیه)

اِمام { [ع] پیشوا، اوکده بولونان وکندیسـنه اقتدا اولونان ذات: (امام‌مبین) = تعبیرات‌قرآنیه‌دن اولوب لوح محفـوظ دیمکدر ؛ (امام المسلمین) = خلیفـهٔ اسـلام ، [امام اعظم] = صاحب‌مذهب حضرت‌نعمان بن ثابت.

« بو یولده امام اهل عرفان »
« مولد اثرین یازان سلیمان »
(مقدمه)

« حق سبب خلق ایلدی ذاتك نظام عالمه »
« سنده‌در خلقك امیدی ای امام المسلمین »
(مدحیهٔ همایون)

« مسجد اقصای‌مقصودك امام اعظمی »
« جامع اسرار وعرفانك خطیب منبری »
(نظیم)

اِمامَتْ [ع] اماملق . غلط فاحش اوله‌رق [امامتلك] تعبير عاميانه‌سنى قوللانمق عبثدر :

« يعنى اولوب انبيا جماعت »
« فخر رسل ايلدى امامت »
(نابى)

اِمامه [ع] آغاج ويا طاشدن معمول ومثقوب اوزونجه بر باشلقدركه تسبيحك اوجنه كچيريلير واكثريا آنك اوجنده ابريشمدن بر پوسكول ربط ايديليرر . § توتون چوبوقلرينك اوست اوجنه طاقيلان كهربادن وسائره‌دن معمول آغيزلق كه اوكا « چوبوق طاقمى » ده دينيلير : [ثانياً واسطة العقد خلان وامامهٔ سبحهٔ اخوان اولان جناب ماهر مظاهر وعين الاعيان مظاهره عرض منتهاى بى انتها ايلرم — مكتوب سرى پاشا]

اِماهه [ع] صولامق، صوآتمق § قويو قازيليركن صويه ايريشمك. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِمتِشاق [ع] خنجقيره خنجقيره آغلامق § فرط غضبله صولومق. مأنوس دكلسه‌ده قوللانيله‌بيلير .

اِمتاع [ع] فائده كورمك ، فائده‌لندرمك. قوللانيلماز.

اِمتِثال [ع] اطاعتله اويمق ، اقتضا ايدنى ياپمق : [هر شخص حميدالخصال امر آلهى يه امتثال ايدر] ، [امتثالاً] امتثال صورتيله ، مطاوعت ايدوب اويه‌رق .

« ايكى اصره بردن ايدوب امتثال »
(عزت ملا)

« سن ايشكده مقتضاى عصره ايله امتثال »
(لا)

« امتثال جاهدوا فى الله اولوبدر نيتم »
« دين اسلامك مجرد غيرتيدر غيرتم »
(حضرت فاتح)

« اول نصحه چون امتثال قيلدى »
« بو طرز ايله عرض حال قيلدى »
(شيخ غالب)

« ناظر وجه‌رضايز هرنه‌كيم كوسترسه‌يوز »
« كورينور مرأت دلده امتثالك صورتى »
(نورس)

اِمتِحاق [ع] پريشان ومضمحل اولمق § تأثير حرارتله فنالاشمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِمتِحان [ع] بر شيئك حقيقتنى آكلامق ايچون دقتله، درين دوشونمك § صينه‌مق، ده‌نه‌مك، ده‌نمك : [امتحان بخت، طالعك امتحانى] § بر كيمسه‌نك قولاً وفعلاً معلومات مكتسبه‌سنك درجه‌سنى آكلامق ايچون وقوعبولان تجربه ، ده‌نه‌يش : [مكتب سلطانى طلبه‌سنك امتحانى قرين ختام اولدى ، عجبى ! كندى نقصاننى بيلمه‌يورده بنى امتحانه قالقشيور]

« ايتمه بنى فرقته نشانه »
« بدعهدى نه حاجت امتحانه »
(شيخ غالب)

« هم رتبه‌لرنجه عاجزانه »
« چکدم شعرائی امتحانه »
(لا)

« آتش سوزان اعدایه بزمله گیرمکه »
« دهر ایچنده امتحان اولمش نه‌ندر بوقیدر »
(حافظ پاشا)

اِمتِداد { [ع] اوزون سورمه ، اوزامق، اوزانمق: [امتداد لیال ، امتداد ایام هجران ، امتداد عمر]، [مواصلتنده برمحاربه وقوع بولمش وصباحدن آقشامه قدر دوام وامتداد ایتمشدر — محمود غزنوی — مشاهیر اسلام]

« بومجربدرکه بولاز جور بونده امتداد »
(فضولی)

« نه‌در تصوّر تمیز حسن وقبح امور »
« نه‌در تقابل امتداد جلهٔ کردار »
(نعت شریف — لا)

اِمتِراء { [ع] تردد وشبهه ایتمك § یرندن چیقارتمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمتِراز [ع] اوغرامق، کچمك [*]

اِمتِزاز { [ع] تفوهات ناموس شکنانه‌ده بولونمق [*]

[*] بونلر هیچ قوللانیلماز .

اِمتِراس { [ع] قاشنمق ، سورتونمك : امتراس حمار .

اِمتِراش { [ع] چکوب قوپارمق ، آشیرمق. قوللانیلماز .

اِمتِراط { [ع] قاپمق § بریکدیرمك. مأنوس دکلدر .

اِمتِزاج { [ع] مزجی قبول ایتمك ، بربرینه اویمق، اویوشمق: [امتزاج الوان، امتزاج نقوش، امتزاج کیمیوی] § اویوشوب ایی کچینمك ، هرکسك مزاجنه اویمق: [اومزاج اوطبیعتده بولونان آدم هرکس ایله امتزاج ایدر] امتزاجسز = هرکسك فکرینه ، مزاجنه اویمایان آدم . جمعی اولان [اِمتِزاجات] نادراً قوللانیلیر . [... کبی الفاظ خسیسهٔ عامیانه‌نك اسماع واستماعی ذوق ادبله امتزاج ایده‌میه جکندن بونلره مماثل کلمه‌لر بالطبع کلمات غریبه‌دن معدود در — میزان البلاغه]

« چکوب سوز فرقتله برآه سرد »
« عجب امتزاج ایلدی حر وبرد »
(عزت ملا)

«بنده حیرانم نه کیفیتله ایتمش امتزاج»
«شاهباز غمزهٔ شوخکله آهو کوزلرك»
(عونی)

« طبعم ده بنم کبی جواندر »
« پیران ایله یوقدر امتزاجی »
(معلم ناجی)

«امتزاج وعقلده اولسه‌ك دخی رشك ملك»
(لا)

اِمتِشاط { [ع] طارانمق ، صاچ ویا صاقالی طارامق : [امتشاط دختر، امتشاط دلبر]

اِمتِصاص { [ع] صولی برشیئی سوزه‌سوزه ایچمك؛ امك ، املك : « امتصاص نارنج ،

امتصاص پستان . » بعضا بومعناده (مَصّ) لفظی [ایتمك] ماده‌سیله استعمال اولونور . مثلا [سوتی مص ایتدی] دینیلیز . فقط تلفظجه بونده غلظت ، اوته‌کنده عذوبت بواوندیغندن [مصّ ایتمك] تعبیرندن زیاده [امتصاص] قوللانیلمالیدر . § اصطلاحات طبیه‌جه مواد مأکوله ومشروبه‌نك عملیّات معدویه‌نك ختامیله طمارلره کیفیت دخولی دیمکدر .

اِمتِطال { [ع] لیت ولعل ایله وقت گچیرمك ، بر ایشی اوزادوب گجیکدرمك . قوللانیله‌بیلیر .

اِمتِلاء { [ع] طولغونلق ، کرکی کبی طواش : [امتلای معده] = قورساق طولغونلغی ، معده بوزوقلغی . [امتلاء الدم] = قان بوزوله‌سی ، چوغالمه‌سی .

اِمتِلاخ { [ع] طوغری سوزه یالان قاتمق . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمتِلاذ
اِمتِناخ { [ع] عطیه ، بخشش قبول ایتمك . مأنوس دکلدر .

اِمتِناع { [ع] کری طورمق ، چکنمك ؛ کندینی کری قومه ، کری چکمه : [امتناع دروغ ، امتناع تعدیات ، او مقوله ارباب تبصبص ایله الفتدن امتناع ایدردی .] § ممکن اوله‌یش ، امکانسزلق : [هر امر دشوارك امتناعنه قانع اوله‌یکز] [مستغرق زینت اولمش بر آت کتیریلنجه بنمکدن امتناع ایله اوته‌دنبری رکوبلرینه مخصوص اولان عادی بر آته راکب اولدیغی — عمر ابن عبدالعزیز — مشاهیر اسلام .]

«ازل سر نقطهٔ دور حیات اصلدر کایلر»
«ابددن امتناع انفکاك عیننه ایما»
(نابی)

« زحمت ایچون ایتمز ایسه‌ك امتناع »
« نصفنی آل هر نه ایسه اول متاع »
(وحید)

اِمتِنان { [ع] ویریلان شیئ ، ایدیلن ایلکی سویله‌یه - رك باشه قاقق : [خداوند بی امتنان ، سلطان بی امتنان]

« آهندن اولسه‌ده فلکك چك کمانی »
« چکمه فلکده سفله‌لرك امتنانی »
(راغب پاشا)

« کهی پشه ایچون یاقار بیك جهان »
« آنکله ایدر پشه‌یه امتنان »
(عزت ملا)

«ای اولان دهره ولیّ النعمت بی امتنان»
(حقی)

« امتنان ایتمه عیاله حذر ایت »
« رحم وشفقت ایله حسن نظر ایت »
(وهبی)

«آفرینش طوطیٔ اندیشه‌یه بردامدر»
«کیم او دامك دانهٔ پرامتنانیدر سوزم»
(نفعی)

« چکسه‌ده آدم ضروری امتنان ارذلی »
« چکمز البته فلك بارگران امتنان »

اِمْتِهاء { [ع] بيله‌مك ، بيله‌تلك : امتهای سیف ، امتهای خنجر .

اِمْتِهان { [ع] مبتذل اولمق ، عادی وتذلیل ایتمك . قوللانیلماز .

اِمْتِیاز { [ع] مزیت ذاتیه ویا اعتباریه ایله ناسدن آیرلق ، تفرد ایتمك : نشان امتیاز ، امتیاز مدالیه‌سی § حق رسمی ، مساعدهٔ مخصوصه ، رخصت رسمیه : [صاحب امتیاز ، شرکت امتیازی ، دمیر یولی امتیازی ، اختراع امتیازی ، حقوق امتیازیه]

« امتیاز ثابت و سیّار مشکلدر خیال »
« ظن ایدر کشتی‌نشینان ساحل دریا یورر »
(راغب پاشا)

« امتیاز ینه اوسروك اشجار »
« سرفرو ایلز ایدی طوبی وار »
(خاقانی)

اِمْتِیازات { [ع] امتیازك جمعی . صورت مخصوصه‌ده ویریلن مساعدات رسمیه : امتیازات قدیمه § برشیئ برمدت معینه ایچون کندیلرینه حصر صورتیله اشخاصه ویریلن رخصتلر : [دمیر یولی انشاسی ، معدن اخراجی ، فابریقه تأسیسی کبی امور نافعه ایچون ویریله‌جك امتیازاتك استحصالی نصل شرائطه متوقف بولوندیغی]

« اعتبارات تقاسیم و فصول »
« امتیازات مقامات و اصول »
(نابی)

اِمْثال { [ع] اصطلاحات شرعیه‌دن اولوب قصاصاً قتل ایتمك دیمکدر .

اِمْحاء { [ع . مولّداتدندر] محو ایتمك ، یوق ایدلمك : [امحای ثروت ، امحای نقود ، امحای غم ، امحای دشمن ، رقیبك امحاسی ، رنج درونك امحاسی .] زیاده قوللانیلیر . [بو مثللو فکرلری امحا وازاله ایتدیرمك حکمت‌سیاسیه‌سیله بوتدبیری اجرا ایتمشلردرکه بنك مصیبه‌در — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِمْحاض { [ع] طوغریلق ایله ، خلوص ایله سویلمك ، دوست اولمق : [اصحاب امحاض ویا کاردن اعراض ایدر ، امحاض نصیحت] الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِمْحاق { [ع] برکتسز ، فیضی زائل اولمق § قارارمق . استعمال اندردر .

اِمْخان { [ع] یاره ، چیبان شدت وجعدن یعنی آغرینك زیاده اولمه‌سندن زونقلامق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِمْخاخ { [ع] سمیرمك ، شیشمان اولمق § آغاج بیومك ، فیضلنمك § اکین اوزلنمك ، برکتلی ، قوتلی باشاق طوتمق . مأنوس دکلدر .

اِمْداد { [ع] یاردیم ایچون ایرشمك ، یاردیم ایتمك ، معاونتده بولونمق : [اویله بر زمانده امداد

ایشدی که عمرم اولدقجه کندیسنه منتدارم]

« بوکاطاقت می کلوریابوکاجان می طیانور »
« مکرامدادایده هستی ده اجزای عدم »
(عاکف پاشا)

« ورادن کلوب چاندی امداد باد »
« دکزجوشه کلدی اراوب قلبی شاد »
(عزت ملا)

« ذاتیدر الحق جهانده دستکیر مسلمین »
« ایله سون امدادآکاارواح پاك مرسلین »

اِمْذالْ | [ع] اعضای بدندن بری اویوشمق، اویوشق
اِمْذِلالْ | اولمق. الفاظ معروفه دن دکلدر .

اِمْرَأَة | [ع] خاتون ، قادین . عربیده بونك اوّلنه حرف تعریف کتیریلنجه نفس کلمه دن اولان باشده کی همزه اسقاط ایدیلیر . مثلا (هٰذِهِ الْمَرْأَةُ جَمِيلَةٌ) دینیلیر . لسانمزده استعمالی اندردر .

اِمْراجْ | [ع] حیوانی اوتلاتمق، چایره صالیویرمك : [موسم امراج = شهرنیسان اواخری، امراج فرس] § عهده وفا ایتمه مك ، سوزینی بوزمق .

اِمْرارْ | [ع] مرور ایتدیرمك ، کچیرمك ، کچیرلك : [امرار شب یلدا ، امرار ایام، امرار اعمار، وقتك خوشجه امراری نقده و قناعته محتاجدر، سفائن تجاریه نك قنالدن امراری] § بر شیئی آجی قیلق ، بر شی آجی قیلمق : [اختیار لقده یوقسوللق حیاتی امرار ایدر]

اِمْراقْ | [ع] قبل یولمق، درینك تویلری یولنه جق حاله کلمك . «أنوس دکلدر .

اِمْساءْ | [ع] افساد ایتمك § آقشامه قالمق . استعمالی اندردر.

اِمْساسْ | [ع] مسّ ایتدرمك ، دکدرمك ، طوقوندرمق ؛ ال ایله طوتوب سومك . نادراً قوللانیلمشدر .

اِمْساكْ | [ع] طوتمق ، نفسنی منع وضبط ایتمك ، آلیقویمق ، پرهیزکار اولمق : [امساك طعام ، امساك کلام ، امساك نفس] « وقت امساك » = سحوردن صوکره صو ایچوب اوروجه نیت ایده جك زمان ، اوروجك مبدأ شرعیسی « اِمْساكِيَّه » = رمضانده وقت امساکی حاوی طبع ونشر اولونان ورقپاره . § بخل، خست، طوتیجیلق: [کرمده امساك مقدوح ، الله ایچون سیئاتده امساك بالعکس ممدوحدر]

« بر کونه ایدی کرمده چالاك »
« صوم اولمسه ایله مزدی امساك »
(نابی)

« ایلیوب شعری ورقپارهٔ امساکیه »
« رمضانده طاغیدر خلقه هدایای سخن »
« وهبی »

اِمْشاقْ | [ع] قامچی ایله اورمق. قوللانیلماز .

اِمْصاص [ع] امدیرمك، امدیرلك: [امصاص نارنج، پستانك امصاصی]

اِمْضال [ع]مالی بولنمز وفائده‌سز صورتده، بیهوده محو ایتمك. [اِسْراف] دن اقوی عدد اولونور.

اِمْضاء [ع] معنای اصلیسی برشیٔ ایشله‌توب بیترمك، تماميله اجرا ایتمك دیمكدر. فقط ممضی معناسیله مؤول اوله‌رق اوراق ومكاتيبه اسم یازمق ویاخود مكاتيب واوراقه یازیلان اسم مقامنده استعمال اولونور: [یازدیغم ورقه‌یی امضا ایتدم، شو التماسنامه‌یی امضا ایدكز، وضع امضاء، امضا قویدی، امضا آتمق، امضاچكمك، امضالامق]، [اِمْضاء قَضا]=اصطلاحات شرعيه‌دندر: یالكز قصاصده حكمك نتيجه‌سی اولوب یعنی حكم واقعی اجرا وانفاذ ایتمك دیمكدر. مواد سائره‌ده حكم باشقه، تنفيذ ینه باشقه شی اوله‌رق تلقی اولونور.

« كج صاندیغك استادك ایشی جمله چیقار راست »
« امضایه بودعوایی یتر نقشی نكينك »
(نابی)

« دردی ده یی ویروب بحكم قضا »
« حجت نزری ایتدیلر امضا »
(وحيد)

اِمْضاخ [ع] كسرخیثیت ایتمك، ناموسه طوقونمق. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر.

اِمْطار [ع]یاغدرمق. یاغدیرلمق: (امطار باران) یادرا قوللانیلیر.

اِمْعار [ع] فقره دوشورمك، برشخصی زوكورد ایتمك. مأنوس دكلدر.

اِمْعان [ع] بر شيده مبالغه‌یله اجتهاد ایتمك كه كمال دقت ایجاب ایدر: « امعان نظر » = كمال دقتله كوز كزدیرمك. «نظر امعان»= دقتلی، درین كوریجی كوز.

« باقدیغم هر یرده بروجه حقيقت سيرایدر »
« دیدهٔ حیدر نكاهم اول قدر امعانلیدر »
(معلم ناجی)

« سیمای كورنسه ایتسه‌ك امعان »
« جمع اولمش ایدی عدمله امكان »
(شیخ غالب)

« اوقو اسلوب حكيم اوزره همان »
« فن تشریحده ایله امعان »
(وهبی)

« كربلای عشقه امعان ایله ایلرسه‌ك نظر »
« سوبسو سیرابهٔ خون شهيداندر هنوز »
(مناسترلی فائق)

« چشم امعان ایله باقدقجه وجود عدمه »
« صحن جنت كورینور آدمه صحرای عدم »
(عاكف پاشا)

اِمْغار [ع] بالیغی طوزه یاتیرمق، صلاموره ایتمك. مأنوس دكلدر.

اِمْكان [ع]دائرهٔ قدرت داخلنده اولمش، یاپیله بیلك حالنده بولنمش:

« امکانی یوق استتار عشقك »
« درمانی کبی تزار عشقك »
(معلم ناجی)

« بوکا کیم عالم امکان دیرلر »
« اولمازاولمازدیمه اولمازاولماز »
(لاادری)

« بولدی شرف قبوله امکان »
« فوتاولدی بردقیقه احسان »
(شیخ غالب)

« شیرازه کش کتاب امکان »
« مجموعه نویس کان ما کان »
(نابی)

« امکان » مقامنده « تمکن » کلمه‌سنی قوللانمق، مثلا [امکانی یوق] یرنده [تمکنی یوق] دیمك مناسب دکلدر .

إملاء { [ع] ذهنده تقرر ایدن معنایی ، سوزی کاغده یازمق ، ذهنده‌کی شی کاغده یازلمق :

« چکوب مسوده‌ٔ غیبی بیاضه ایله‌مش املا »
(نابی)

§ سویله‌یوب یازدیرمق، سویله‌نیلوب یازدیرلمق . فرانسزجه [dicter] مقابلی دیمکدر : [اواخر ایام حیاتنده کوزلرینه عمی طاری اولدیغندن آثار مرغوبه‌سندن برقسمنی املا طریقیله وجوده کتیردی — مشاهیر اسلام]

« علی طریق الاملا » = سویله‌یوب یازدیرمق صورتیله دیمکدر. § برلسانك الفاظ وکلماتنی یاکلشسز ، طوغری یازمق فنی : [التی سنه‌دن بری مکتبه کیدییور ، حالا املا بیلمه‌یور]

« اولیجق خبط وخطا املاده »
« حسن خطدن نه چیقار معناده »
(وهبی)

« املالرینی براقدم اویله »
« تادیبمه‌یه صکره شویله بویله »
(لا)

« پارلادردم شمدی تحریرات بی معناسنی »
« اولمه‌سه مضحك اویا کلشلرکه املاسنده‌در »
(معلم ناجی)

§ اصلاح، افلاح معناسنه قوللانیلیر: [املایه کتیرمك] = اصلاح ایتمك . [املایه کلمز] = صلاح قبول ایتمز، نصیحت دیکله‌مز. [املایه کلمك] = صلاحپذیر اولمق، سوز دیکله‌یوب ایی حالده بولونمق. (املا)نك بومعناده استعمالی ترك اولونمه‌لیدر :

« بیك نصیحت ایله‌سه‌ك کلمز ینه املایه او »

§ طولدیرمق، طولدیرلمق: [املای ابریق، غزنه‌جیلر املای صحائف ایچون یازه‌جق حوادث آرارلر، املای معده، املای شکم = پیس بوغازلق. بوکوبك اوچ فوجی صوایله املاسی ممکندر]

« آثار سلفدن ایتدم املا »
« برخیلی نوادر دلارا »

إملاق { [ع] پك فقیراولمق، زیاده فقره دوچاراولمه: [اندیشهٔ املاق] § ییقه‌مق، ییقه‌نلق: (املاق اثواب ، چماشیرك املاق) مأنوس دکلدر .

اِمْلال [ع] اوصاندرمق ، اوصاندیرلمق : [املال قارئین، مستمعینك املالی]

اِمْلیسَه [ع] بیابان، صحرا، چول. [اِملیسی] = بیابانی، بیانی، خیرسز دیمکدر .

اِمْهار [ع] خاتون ایچون مهر تعیین ایتمك، نكاحك بدلی تعیین ایدلمك. الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر.

اِمْهال [ع] عجله‌سز معامله ایتمك: [حضرت الله امهال دكل اهمال ایدر] § صوكره‌یه براقمق ، بركیمسه‌یه برماده ایچون مهل یعنی زمان ویرمك: (مدیونك — احوالنه نظراً — امرتأدیه‌نك برازدها امهالی ضروریدر)

اِناء [ع] هرنه‌دن معمول اولورسه اولسون فنجان، ظرف، تنجره، صحن، كاسه، برداق، چوملك، قاشیق كبی قاب‌قاجاق دیمكدر. جمعی (آنیه) در. لسانمزده مفردیله جمعی نادراً ، فقط جمع الجمعی اولان [اَوانی] اكثریا قوللانیلیر . همزه‌نك مدیله غلطدر.

اِنابَت **اِنابَه** [ع] كناهی موجب اولان حالات وحركاتی ترك وهر فنالقدن تجرد ایده‌رك جناب حقه رجوع ایتمك، غفلتدن قورتیلوب اخلاص تام ایله درگاه الٓهی‌یه توجه ایلمك . لسانمزده طریقهٔ رشد وصلاحه دلالت ایده‌جك برمرشد كامله، برشیخ فاضله انتساب معناسنده [انابه‌ایتدی، انابه آلدی، انابه‌ویردی] تعبیراتی هرزمان استعمال اولونور. [اِنابَت] آز قوللانیلیر. الیوم لسانمزده عربیده اولدیغی كبی بركیمسه‌یی دیكر كیمسه‌نك یرینه كچیرمك معناسنده هیچ قوللانیلماز .

اِناث [ع] دیشی دیمك اولان (اُنثی) نك جمعیدر . قاریلر ، قادینلر دیمكدر : [وظائف اناث، اناثه مخصوص مكتب]، [تربیه‌لی، معلوماتلی اركك یتشدیرمك ایچون تربیه‌لی، معلوماتلی اناث یتشدیرمه‌لیدر.] همزه‌یی ضمه ایله تلفظ غلطدر .

اِنارَه [ع] نورلاندرمق، نورلاندیرلمق ؛ روشن قیلمق ، قیلنمق : [انارهٔ قنادیل ، تیاترونك الكتریق لامبه‌لریله انارهسی.] بومعناده (تَنْویر) زیاده قوللانیلیر . § مجازاً، فقط نادراً حسن ولطافت كسب ایتمك ، ایدلمك معناسنده‌ده استعمال اولونور . [عالم انسانیتك عالم سائره‌یه فضل ورجحانی انجق جوهر نطق وادراكك لوامع ضیا افشانیله انارهٔ فكر ورویت واو واسطه‌ ایله تنویر دائرهٔ مدنیت كبی برمزیت ممتازهٔ فطریه‌یه مظهریتی اولوب — عبدالرحمن ثریا].

« بر شب كه مشاعل ستاره »
« ایتمشدی دل شبی اناره »
(نابی)

اِناقَه [ع] فرط حسن وعشوه ایله فوق‌العاده عجب وحیرت

بخش ایتمك ، ایدلمك : [او شوخ دلآرام اناقهٔ انام ایدەجك درجەدە كوزلدر]

إِنَالَه { [ع] نائل ایتمك ، ایدلمك : [انالهٔ امید ، فقیرك امل یكانەسنه انالەسی]

إِنَامَه { [ع] اویوتمق، اویودلمق : [انامهٔ صبیان ، اطفالك انامەسی]

إِنْبَاء { [ع] خبرویرمك، بیلدیرمك، بیلدیرلمك : (كیفیتك عاجلاً بیانی وانباسی محلنه اشعار قیلنمشدر) اكثریا كتابت رسمیەدە (بیان) و (اجرا) ایلەبرابر قوللانیلیر. [ضبط ایتدیكی قلاع وامصارك كثرتی سائر سفرلرله نسبت ومقایسه اولنەمیه جق بر صورتده اولمق اوزره قید وانبا ایدییورلر — قتیبه — مشاهیر اسلام]

إِنْبَات { [ع] یردن اوت بیترمك، بیترلمك ؛ طوپراقدن یتشدرمك، یتشدیرلمك: [الجزیره — (مزه پوتامیه) — قطعەسنك قوهٔ انباتیەسی اوقدر زیادەدركه محصولاتی بره یوز نسبتنی تجاوزایدر]، [بواقلیملر كثرت معموریت وقوهٔ انباتیه ایله شهرتشعار وآسیانك خزینهٔ ثروت اطلاقنه سزاوار محللرندنایدی— قتیبه — مشاهیر اسلام]

إِنْبَاه { [ع] كوز آچدرمق ، اویاندرمق، اویاندیرلمق :
مَوادِّ اِنْباهِیَّه = سوق وتحریك ایدیجی علاجلر .

إِنْبِثَاث { [ع] یاییلوب طاغلمق : [انبثاث روغن] نادراً استعمال اولونور .

إِنْبِثَاق { [ع] صوقاینایوب طاشمق، صو طاشقین صورتده آقمق . الفاظ مأنوسەدن دكلدر .

إِنْبِجَاس { [ع] صویردن قاینامق .

إِنْبِجَانِی [ع] قالین كیلم .

إِنْبِخَانِی [ع] صیجاق ترید . [*]

إِنْبِخَانِیَّه { [ع] بیوك اتمك، صوموز .

إِنْبِزَال [ع] یارلمق .

[*] بونلر قوللانیلمیان الفاظدندر .

إِنْبِسَاط { [ع] یایلمق: « انبساط عسل » § آچلمق ، كنیشلەمك : (انبساط قابلیت، انبساط لیاقت) بومعناده اكثریا معنویاتده قوللانیلیر . § نشوهٔ درون ، كوكل فرحلغی ، كوكل آچیقلغی : [انبساط قلب ، آدم واركه شدت تلاطم دریایی تماشا ایله كسب انبساط ایدر .]

« ایام انبساط ایلەدر لذت حیات »
« طوفان غمده آدمەلازممی عمرنوح »
(اسعد)

إِنْبِعَاث { [ع] كوندرلمك. اشخاص حقندە استعمال اولونور: [كوی كهیاسنك دیار غیره انبعاثی] § ایلری كلمك، ظهورایتمك: [بوقدر

بليه‌و مشكلات هپ آنك عنادندن انبعاث ايتمشدر ، بو خصوصت قويه يك عادى بر سببدن انبعاث ايتمش ايدى] ، [بناءً عليه مؤرخلرك بو بابده‌كى سوزلرى اوهام تاريخيه‌يه تبعيتدن انبعاث ايتمش شيلردر — سلطان مراد ثانى — مشاهير اسلام]

اِنْبِعاخ { [ا ع] يارلمق § كوزك طبيش طبقه‌سنده چيبان چيقمق . قوللانيلماز .

اِنْبِلاخ { [ع] شفق سوكمك ، طان يرى آغارمق : [انبلاج سحر ، انبلاج صبح] الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِنْبِهار { [ع] يورغونلقله نفس كسيلوب زياده صولومق : [انبهار حمّال]

اِنْبِياع { [ع] متاع رواجلى اولمق ، بايع متاعى سورمك ايچون مشترى‌يه مساعده ايتمك . قوللانيلماز .

اِنْبيق { [يونانيدن] معرب ، اصلى (اِمبيق) در . تقطير آلتى‌دركه آنكله ميوه ، اوزوم ، اوت كبى هر درلو شيئك عرق ، روحى ، اسپرتوسى چيقاريلير . « ماء مُقَطَّر » = انبيقدن چكلمش صو : [استبقاى نوع انسان ايچون مجراى انبيق صاب بدردن ريزان اولان ماء الحيوة اكر ماء مادردن

مقدم نازل قارورهٔ رحم اولورسه اسر ذوالجلالى ايله پسر هرنك سيماى پدر اولور — سيرويسى]

اِنْتاج { [ع] نتيجه‌لندرمك ، نتيجه حاصل ايتمك ، حصوله كتيرمك : [اكثريا جرأت موفقيتى انتاج ايدر] ، [نه چاره كه مقداورلرنده‌كى جزئيت وخصمنك قوتنده‌كى كثرت ايلك صدمه‌ده مغلوبيتى انتاج ايتديككيچون عودته مجبور اولدى — سلطان عثمان — مشاهير اسلام]

لسانمزده عربيده اولديغى كبى حيواناتك ياوورولامه‌سى وطوغوره‌جق حالده بولونمه‌سى معناسنده اصلا قوللانيلماز .

اِنْتاش { [ع] دانه ، تخم طوپراقده چيملنمك ، فيليزسورمك . اصطلاحات فنيه‌دندر .

اِنْتاع { [ع] زياده ترله‌مك § قوصمق . مأنوس دكلدر .

اِنْتان { [ع] فناقوقمق . اصطلاحات طبيه‌جه مواد عضويه‌نك تعفن وتحلل ايتمه‌سيله هوانك پيس وفنا اولمه‌سى ديمكدر . [اِنْتانِ عفنى] = اصطلاحات طبيه‌دندر ، بر يارەنك فنالاشمه‌سندن حاصل اولان ايكرنج ، فنا قوقونك خسته‌يى تهلكه‌يه دوشوره‌جك وشدتلى نوبتلر كتيره‌جك صورتده قانه قاريشمه‌سى ديمكدر . [اِنْتانِ قيحى] = كذلك جمله‌ٔ اصطلاحات طبيه‌دن اولوب بيوك بر

یارەدە پیدا اولان ایرینك قانە قاریشوب طمارلردە جریانە سكتە ویرەرك وشدتلی نوبتلر كتیرەرك خستەنك حیاتنی تهلكەدە براقەسی دیمكدر .

اِنْتِباجْ [ع] اعضای بدندن برینك اثر التهاب ومرض اولەرق شیشمەسی دیمكدر . اصطلاحات طبیەدندر .

اِنْتِباذْ [ع] شراب قورمق ، شراب یاپمق. قوللانیلماز.

اِنْتِبارْ [ع] منهیاتدن قاچنمق ، چكنمك § زیادە چالیشمەدن ال قابارمق ، وجوددە شیش حاصل اولمق . الفاظ معروفەدن دكلدر .

اِنْتِبالْ [ع] طوبلی ، یاخود طوبدن بر یوكی سرعتلە قالدرمق ، آرقەیە آلمق . قوللانیلماز.

اِنْتِباهْ [ع] غفلتك ضدی . اویانمق ، اویانیقلق ، آچیق كوز اولمق ، آچیق كوزلیلك : [بعض آدمە بیك نصیحت تأثیر ایتمزدە بر مصیبت مدار انتباه اولور] ، [بو دقیقەیە نظر انتباهلە باقلسە جلب محبت ، تسخیر قلوب ، رد مظالم ، دفع مكائد ایچون قوهٔ ناطقە استعمال ایدلدكجە — عبدالرحمن ثریا]

« ایكی تاریخمدە آفاق ایتدی كسب انتباه »
(سروری)

اِنْتِتامْ / **اِنْتِثامْ** [ع] تفوهات غلیظەدە بولنمق؛ فنا وكوتو سوزلر سویلەمك . قوللانیلماز .

اِنْتِثارْ [ع] صاچلوب طاغلمق : (انتشار نجوم) § آقصیرمق. ایكنجی معنادە مأنوس دكلدر .

اِنْتِجاءْ [ع] یوكسك یرە اوطورمق § دوست عد ایلەمك § تحصیل مرام وحاجت ایتمك. الفاظ معروفەدن دكلدر .

اِنْتِحاءْ [ع] یانە طایانمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِنْتِحارْ [ع] كندینی اولدرمك . هر نە آلت وصورتلە اولورسە اولسون تلف نفس ایتمك معناسندە قوللانیلیر: [فعل انتحار نقلاً وعقلاً مذمومدر]

اِنْتِحالْ [ع] دیكرینە عائد ، باشقەسنك مالی اولان برشیئی بنمدر دیە ادعا ایتمك كە تركجەدە بوكا (بنمسەمك) دینیر . لسانمزدە اكثریا اشعار حقندە استعمال اولونور : [فعل انتحال متجاسری ایچون مدار افتخار دكل موجب عاردر]

اِنْتِخابْ [ع] سچمك ، سچلمك؛ برشیئك ایسنی ، مناسبنی آییرمق : [اصول انتخابیە ، انتخاب مأمورین قومیسیونی ، انتخاب اعضا ، انتخاب زمانی، انتخاب رئیس]، [بیت انتخاب] = سچلمش بیت .

« زبدهٔ شاهان عالمم انتخاب روزكار »
(نفعی)

« ایدوب آندە برقصر خوب انتخاب »
« همان ایلدم فرش بالین خواب »
(عزت ملا)

« بوموزون قد ایله حقا که بیت انتخابسین »
(ندیم)

بونك جمعی اولان [اِنْتِخابات]
اکثریا مجالس بلدیه و عمومیه اعضاسنك حین تفریق و نصبنده قوللانیلیر .

« مسجده جمعه کون شتاب ایتدم »
« بر مناسب یر انتخاب ایتدم »
(وحید)

اِنْتِداء { [ع] بربرینی چاغرمق ، طوپلاشمق . مأنوس دکلدر .

اِنْتِدام { [ع] قولای الده ایتمك ، قولایلقله اله کچمك .
استعمالی اندردر .

اِنْتِزاع { [ع] نزع ایتمك ، برشیئ برندن چکوب چیقارمق ، برشی یرندن چکیله‌رك قوپمق : [انتزاع انابیش] ، [اکثریتله غرابته سبب وجه شبهك امور متعدده‌دن انتزاعیدر — میزان البلاغه .]

اِنْتِساب { [ع] بر یره نسبت و تعلق حاصل ایتمك ؛ بر یره ، بر شخصه صوقولمق ، یاناشمق ؛ بر دائره‌یه ، بر محله کیرمك ، نسبت پیدا ایله‌مك :

« شکر کیم بربارکاه لطفه قیلدم انتساب »
(نفعی)

« مرآی عکس رخك سینه سینه چکمکدر »
« بو یوزدن ایلدی آیینه انتساب شکا »
(ندیم)

« نه براهل دنیایه ایتدم تعبد »
« نه براهل تقوایه وار انتسابم »
(معلم ناجی)

« اولور مال خولیا ایله کامیاب »
« کیم ایلرسه درکاهه انتساب »
(عزت ملا)

اِنْتِساخ { [ع] نسخ اولونمق ، طوقونمق ، طوقومه . نادراً قوللانیلیر .

اِنْتِساخ { [ع] بر کتابك صورتنی قوپیه‌سنی آلمق ، یازمق
بومعناده [اِسْتِنْساخ] زیاده قوللانیلیر .

اِنْتِساق { [ع] یرلی یرنده ، نظامی ، اصولی اوزره دیزلمك ؛ نظاملی ، دوزکون اولمق : [انتساق جنود ، انتساق اشیا]

اِنْتِشاء { [ع] نشو و نما بولمق § قوقلایوب کیفلنمك ، سرخوش اولمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْتِشاب { [ع] طوتیلوب قالمق § حطب و مال طوپلایوب بریکدرمك . قوللانیلماز .

اِنْتِشار { [ع] یاییلمق : [انتشار رائحهٔ طیبه ، انتشار بوی سنبل ، انتشار اخبار ، انتشار حوادث] § طاغلمق ، اوره‌مك : [انتشار آثار ادبیه ، انتشار کتب نافعه ، انتشار جرائد] [ایتمك] ماده‌سیله قوللانیلیر . « فضولی » نك شو :

« بونده اولمش منتشر فیضی امام اعظمك »
« بونده اولمش بهرهٔ علم شریعت انتشار »

بیتنده [اولمق] ماده‌سیله قوللانیلمش اولمسی الیوم نظر اعتباره آلنه‌ماز .

احتمال كه وقتيله اوصورتله استعمال اولونورمش. شمدی [انتشار اولدی، انتشار اولمش] دينيله من. مطلقا [انتشار ايتدی ، انتشار ايتمش] دينيلير . فقط بونك اسم فاعلی بولوناناز (مُنْتَشِرْ) بالعکس (اولمق) ماده‌سيله قوللانيلير .

[ابن سبکتکينك اخص املی هندستانك قسم اعظمنی اله کچيره‌رك اسلاميتك اوراده انتشارندن عبارت بولنديغندن (٣٩٨) ده تکرار هنده عزيمتله (دنهند) نهری ساحلنده اوردو قوردی — محمود غزنوی — مشاهير اسلام]

« فرق اولدر شانك محشرله جمع وانتشار »
« آنده بركز بونده اون دفعه اولور كونده عيان »
(كاظم پاشا)

اِنْتِشاصْ { [ع] آغاجی کوکندن چکوب چيقارمق ، قوپارمق . مأنوس دکلدر .

اِنْتِصابْ { [ع] ديکيلوب طورمق: (انتصاب عمود، انتصاب ستون) § کلمه‌نك قاعدهٔ نحويه‌يه كوره منصوب اولمسی. [اِنْتِصابِ نَفَس] = اصطلاحات طبيه‌دن اولوب بر آدمك ازدحام تنفس ايله ديز اوستنه قالقوب وايکی اليله بر يری طوتوب نفس آلمه‌سيدر که اثر مرضدر .

اِنْتِصاحْ { [ع] نصيحتی قبول ، ترکجه (اوكود) دينيلن نصيحت يوللی سوزلری قبول ايدوب اونلره کوره حرکت ايتمك : [انتصاح موجب صلاحدر]

اِنْتِصارْ { [ع] اخذثار ايتمك ، انتقام آلمق که ترکجه‌ده بوکا (اوج آلمق) دينيلير . نادراً قوللانيلير: [انتصار کفّار ، انتصار اشرار]

اِنْتِصافْ { [ع] حقنی کاملاً آلمق § دادو نصفت کورمك § زمان محدود ياری‌يی بولمق: [انتصاف رمضان] = اوروج آينك اورته‌سی ديمکدر . آز قوللانيلير .

اِنْتِضاخْ { [ع] زياده کوز ياشی آقمق، صو فيشقيروب صاچلمق § اصطلاحات طبيه‌جه چيبانك اولغون حالی ديمکدر .

اِنْتِطازْ { [ع] اکر يلك . قوللا- نيلمايان الفاظدندر .

اِنْتِطاقْ { [ع] نطاق باغلامق ، قوشاق ، کمر قوشانمق: [انتطاق نسا ، انتطاق خاتون]

اِنْتِظارْ { [ع] کوز ديکوب بکله‌مك بکله‌تمك : (الانتظار اشدّ من النار) = کوزله‌مك ، آتشدن زياده شدتليدر . (انتظار) ك تعلق ايتديکی ماده‌يی مطلقا « مفعول اليه » اوله‌رق ايراد ايتمه‌ليدر . مثلا [مدانيه واپورينك وصولنه انتظار اولونيور .] ديمه‌لی. [وصولی انتظار اولونيور] ديمه‌مليدر .

« يارب نه انتظاردر بو »
(شيخ غالب)

« يارب اولمازمی اوله زائل بورنج انتظار »
(فضولی)

« بکا عائد دکل ذوق انتظاری »
« خزاندن ثمر چکن بکار بهاری »
(معلم ناجی)

« شمدی ثمر انتظاره دوشدم »
« بلبل کبی نوبهاره دوشدم »
(شیخ غالب)

اِنْتِظام { [ع] نظاملی بولنمش ، دوزکون و یولنده اولمق ، دوزکونلك : [انتظام امور ، انتظام معاملات]

« بنای انتظام دین ودنیایه ایدوب آلت »
« زبانه نطق ویرمش کوشه ویرمش قوت اصغا »
(نابی)

« غازهٔ عطّار ایله کلمز عجوزه انتظام »
(لاادری)

« ویردی ملك بردوامه انتظام »
« کیردی سلك انتظامه هرمهام »
(لاادری)

« یچمزمی بو ایتدیکم دعالر »
« حال دلك انتظامی یوقمی »
(شیخ غالب)

اِنْتِعاش { [ع] ییقیلان آدم طوغری یلوب قالمق § خستەلقدن قورتولوب قالقمه. (عیش) دن « یچنمك » معناسنده [مدار انتعاش] طرزنده وشو مصراعده :

« هپ بلای انتعاشدر زندی دلجوزایلەین »
کورلدیکی وجه ایله استعمالی غلطدر . طوغریسی (عیش)دن ینه « یچنمك » معناسنده [تعیش] در: [آتیاً استماع

حال ایدەجکلك مقصدیله بر خیلی زمان توقفه مجبور اولدیغندن بالطبع همیانچهٔ انتعاشی تهی قالمشدر — فردوسی — مشاهیر اسلام]

اِنْتِعاظ { [ع] اصطلاحات طبیەدن اولوب برشیئك فوق‌العاده صلابت کسب ایتمەسی ، قوامه کلمەسی دیمکدر .

اِنْتِفاء { [ع] برشی یرندن آیریلوب زائل اولمق ، اورتەدن یوق اولمق :

« نورشمسك انتفاسیله اولورکون منتفی »

اِنْتِفاخ { [ع] شیشمك ، قابارمق : [اِنْتِفاخِ بَطْن]=قارن شیشکینلکی . [اِنْتِفاخِ رِئَه]=اصطلاحات طبیەدن اولوب آق جکرك اثر مرض اولەرق فوق‌العاده شیشمەسی دیمکدر .

اِنْتِقاد { [ع] برشیٔ تماماً آلمق . مأنوس دکلدر: [انتفاد معاش ، انتفاد حق ، انتفاد اجرت]

اِنْتِفاع { [ع] نفع حاصل ایتمك ، منفعتلنمك ، قازانچ بولمق : [انتفاع مقصدیله وقوع بولان تشبثاتی ثمرەسز قالدی ، فلان قالفه آطەدەکی انشا آتدن خیلی انتفاع ایتدی .]

« بی مثل ایسەده بو اختراعی »
« یوق کیمسەنك آندن انتفاعی »
(لا)

اِنْتِفال { [ع] نافله نماز قیلمق = بش وقتده فرض اولان

نمازلردن باشقه تحصیل رضای باری مقصدیله قیلنان نمازلره دیمکدر: [انتقال صالحین] لسانمزده طلب ایتمك ، بر شیدن تبری ایلهمك، بیزارلق کوسترمك معنالرنده قوللانیلماز .

اِنْتِقاء { [ء] برشیء سچمك ، آییرد ایتمك : « انتقای اهل تقوی » نادراً قوللانیلیر .

اِنْتِقادْ { [ء] آقچهنك زیوفنی سچمك ، قلب پارهیی آییرمق معناسنهدر. لسانمزده برنسنهنك، بر شیئك وعلی الخصوص آثار ادبیه ویاخود آثار فنیه وصناعیهنك ایی وفنا قسملرینی تدقیق ومحاکمه ایدوب کوسترمك وبرشی ، یاخود آثار مذکوره او صورتله کوسترلمك معناسنده وفرانسزجه [critique] مقامنده قوللانیلیر. (تَنْقِیدْ) لفظی دخی عربیده مستعمل اولمدیغی حالده اجتهاد اساتذه ایله بر اثرك فنا ، یاخود ایی قسملرینی تدقیق واراءه ایتمك معناسنده و (اِنْتِقادْ) کبی اکثریا آثار ادبیه حقنده استعمال ایدلمکدهدر . (تَنْقِیدْ) لفظی لسانمزه اوته کندن زیاده شیوهلی ، خوش کلدیکندن اونی (انتقاد) ه ترجیحاً قوللانیرز . بونلرك بومعناده استعماللرینه اعتراض ایله [critique] یرنده (مؤاخذه) لفظنك قوللانیلمهسی لازم کلیر دینلرك سوزلری اصلا نظر اعتباره آلنهماز . جمعی (اِنْتِقادات) : انتقادات ادبیه ،

« قالدی ارباب طریق فسقی ایتمك انتقاد »
(نفعی)

اِنْتِقاضْ { [ء] بوزلق، چوزلمك: (انتقاض طرء) نادراً استعمال اولونمشدر .

اِنْتِقالْ { [ء] تبدیل مکان یعنی برمحلدن دیکر برمحله کوچمك . الیوم بومعناده قوللانیلماز اولمشدر . بونك یرنده ، بو معناده اکثریا (نَقْل) قوللانیلیر. مثلا (فلان بك کوشکندن قوناغنه نقل ایتمش) دینیلیر. «قوناغنه انتقال ایتمش» دینیلهمز. § دار فانیدن دار آخرته کوچمك یعنی اولمك: [فلانك تاریخ انتقالندن اعتباراً ایتامنه تخصیص ایدیلن معاشاتك معاملات قیدیهسی اجرا واکمال قیلنمش .] § برندن دیکرینه کچمك: [فراغ وانتقال خرجی ، بو قوناق فلانه پدرندن انتقال ایتدی ، باباسندن انتقال ایدن اموال واملاکی عالم سفاهتده اسراف وامحا ایتمهسهیدی هیچ برزمان حزاقة سفالته دوشمزدی] § قرینه ایله آکلامق، مقدمهدن نتیجهیی ادراك ایتمك ، ذهنك برشیدن دیکر شیء آکلامقده کوستردیکی قوت: [سریع الانتقال ، سرعت انتقاله مالك] جمعی «اِنْتِقالات»: (توسیع انتقالات)[کرچه بعض مؤرخین قرهسی دیارندن برخیلی

اهل اسلامی روم ایلینه یکیره‌رك
خرستیانلری قره‌ی طرفلرینه انتقال
ایتدیردیکنه تعریض ایتمك ایسترلر
ایسه‌ده — مشاهیراسلام—حمیدوهبی] ،
[بیك طقوز صفرینك اون اوچنجی
کونی سفر آخرته استعجال وعالم قدسه
انتقال ایله‌یوب—ذیل شقایق—جلد ثانی]

« بیر عزیز مصر وجود ایتدی انتقال »
« میرجوان چابك یوسف نظیری کور »
(سلطان سلیمان حقنده مرثیه—باقی)

« حیات جاودانی شیخ کاملدن سؤال ایتدم »
« اولومدن اول اولمکدر دیجه انتقال ایتدم »
(صادق ارضرومی)

« عقلك ایلر نقل اسرار معانی غیبدن »
« عاقلان حیران حسن انتقالکدر سنك »
(معلم ناجی)

اِنْتِقام [ع] اخذ ثار ، آجی چیقارمق ، اوج آلمق ؛
(آلمق) ماده‌سیله قوللانیله‌لیدر :
[عزیز ذو انتقام] = الله . جمعی اولان
(اِنْتِقامات) آز قوللانیلیر .

« انتقام آلمازایسه‌م هجو ایله بنده سندن »
« شاعریّت بکا هروجهله بهتان اولسون »
(نفعی)

« هله بن تائب اولدم هجوایله هم انتقام آلدم »
(وله)

« مظفر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز »
(راغب پاشا)

« عفو اگرچه ایی نام آلمقدر »
« انتقام آلمه‌ده کام آلمقدر »
(وهبی)

اِنْتِقاه [ع] ایی بر سوز ایشیدوب نشئۂ صدر ایتمك ، برسببله
متسلی ومنشرح اولمق § خسته‌لقدن
قالقدقدن صوکره دوام ایدن ضعف
حالی . نادراً استعمال اولونمشدر .

اِنْتِكاس [ع] باش آشاغی دوشمك ، تپه اوستی
یقلمق : (انتكاس لوای عدو)، (اِنْتِکاسِ
خارجی) = اصطلاحات طبیه‌دن
اولوب مثانه کبی تبدیل محله قابلیتی
بولونان برعضوك یا کندیسنده ویاخود
قربنده حاصل اولان برسببدن دولایی
خارجه فیرلامه‌سی یعنی « فتق »
ظهوری دیمکدر .

اِنْتِماء [ع] قوش بر محلدن اوچوب باشقه محله قونمق
دیمکدر . لسانمزده نسبتلنمك یعنی
(اِنْتِساب) معناسنده قوللانیلیر: (امر
عبرت انتما)، [کندیلری آل سلجوقك
امرای حماست انتماسندن اوله‌رق صنف
حکمداراندن دکل ایسه‌ده — (ارطغرل
— مشاهیر اسلام) — حمید وهبی]

اِنْتِواء [ع] برشیئه عزم ایتمك، نیتلنمك . الفاظ معروفه‌دن
دکلدر .

اِنْتِهاء { [ع] نهی ایدیلن شیدن کری طورمق. بومعناده [ایتمك] ماده‌سیله قوللانلمق لازم کلیرسه ده استعمالی اندردر . § غایته وارمق، نهایت بولمق : [اِنْتِهاپَذیر] = نهایت بولیجی § نهایت ، صوڭ :

« آثارینه انتها بولنماز »
« برکیمسه آکا مثال اولنماز »
(لا)

« باق ملکنه وارمی انتهاسی »
« باق ذهنه صیغارمی کبریاسی »
(معلم ناجی)

« بر ضعف که ضعفك انتهاسی »
« بلکه عدمك ده ماوراسی » .
(شیخ غالب)

« انجام دوری جامزك ابتداسیدر »
« آغاز فیضی بزمزك انتهاسیدر »

اِنْتِهاب { [ع] یغما ایله مال آلمق، قاپشمق: (انتهاب اشرا ، انتهاب اشقیا) جمعی [اِنْتِهابات] در .

اِنْتِهاج { [ع] یول بولمق، وارمق: (انتهاج قافله) نادراً قوللانیلیر .

اِنْتِهار { [ع] قان طورمه‌یوب آقمق. مأنوس دکلدر .

اِنْتِهاز { [ع] فرصت کوزله‌مك ، فرصتی قاچیرمه‌مق، برامل ومقصدی اجرا واستحصال ایچون مساعد زمان دوشورمك : (انتهاز فرصت)، [نمچه قرالی فرندوش — بوفرصتی انتهاز ایله سکسان طقسان بیك کشیلك براردو ایله انکروس اوزرینه یوریمکه — سلطان سلیمان — مشاهیر اسلام]

اِنْتِهاض { [ع] قالقمق، آیاقلانمق. نادراً استعمال اولونمشدر.

اِنْتِهاك { [ع] انسانی خسته‌لق بی‌تاب ایتمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْتِیاب { [ع] بربری آردنجه کلمك. مأنوس دکلدر .

اِنْتِیاح { [ع] آغلایش ، فریاد ایله کوز یاشی دوکمك : [انتیاح ارامل]

اِنْتِیار { [ع] جامه‌ده اوت‌سورمك، سورتمك. مأنوس دکلدر.

اِنْثِجاج { [ع] صو شارلدایه‌رق آقمق . } [*]

اِنْثِجار { [ع] صو بردن قاینایوب آقمق . } [*]

[*] الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِنْثِرام { [ع] دیش قیرلمق . نادراً قوللانیلشدر.

اِنْثِقاب { [ع] نقب ایدلمك، دلنمك: (انثقاب الماس)

اِنْثِلام { [ع] چنتلمك ، چنتیك چونتوك اولمق. قوللانیلماز.

اِنْثِلال { [ع] اوشونتی ایتمك ، بر یره طوپلانمق . نادراً استعمال اولونمشدر.

اِنْثِماغ { [ع] یره دوشوب ازلمك، یره‌لنمك : [انثماغ اثمار]

اِنْثِناء { [ع] بوکلمك ، بورولمق ، بورغلمق : [انثنای قدم]

إِنْجاء [ع] قورتارمق، قورتارلق: [انجای ملاحان، ملاحلك انجاسی]

إِنْجاز [ع] وعده وفا، حاجتی روا قیلمق، وعدی یرینه کتیرمك، وعد یرینه کتیرلمك: [وعدك انجازی شیوهٔ خلق کریمدر]

« وعد لطف ایلر ایسه‌ك آز ایله »
« لیك موعودیکی انجاز ایله »
(سنبلزاده وهبی)

« وعده‌یه دست وفایی باز ایت »
« کیمه وعد ایلر ایسه‌ك انجاز ایت »
(نابی)

« آفتاب همتك زائل وآفل اولماز »
« نور انجاز ویرر صحن مواعیده همان »
(شناسی)

« وعدهٔ وصلتی ایتمدی انجاز هنوز »
(جلال پاشا)

إِنْجاس [ع] نجسله‌مك، پیسله‌مك، پیسله‌تمك: [انجاس طریق، سوپرنتی دوکرك یولك انجاسی] نادراً قوللانیلان الفاظدندر.

إِنْجانَه [ع] بیوك طاس، لیکن. قوللانیلماز.

إِنْجبار [ع] اصطلاحات طبیه‌دن اولوب قیراش کمیکك باغلانوب قاینامه‌سی دیمکدر.

إِنْجذاب [ع] چکیلوب اوزامق، چکیجی برشیئه طوغری چکلمك، میللنمك. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر. جمعی [انجذابات] [صمانك کهربایه انجذابی، ایکنه‌نك مقناطیسه انجذابی]

« شدتلیدر انجذاب طبعم »
(معلم ناجی)

« حسن عالمسوزینه اولمازمی دلده انجذاب؟ »
(لاادری)

إِنْجِذاذ، إِنْجِذام [ع] کسلمك. ایکنجیسی (جُذام) علتنه دوچار اولمش آدمك برعضوی قوپمق معناسنی‌ده افاده ایدر.

إِنْجِراد [ع] صویونمق، صویلمق، نادراً استعمال اولونور.

إِنْجِرار [ع] چکلمك، چکیلوب بر صوکه ایرمك.

« مُنْجَرّ » بوندن مشتقدر: [انجرار کلام]

إِنْجِزام [ع] کیمك قیرلمق § کلمه قاعدهٔ عربیه‌یه توفیقاً مجزوم اولمق. قوللانیلماز.

إِنْجِلاء [ع] آچیلوب روشن، بارلاق اولمق: [انجلای سما، انجلای سحر] § کشایش، آچیقلق: [انجلای هوا]

« باقدم که هواده انجلا وار »
« اولدم یالگزجه خانه بیرون »
(معلم ناجی)

« شویله شفاف ایدی اول جوهر صاف »
« انجلاسیله طولاردی اطراف »
(خاقانی)

اِنْجِلابْ { [ع] سورولوب كوتو- رلمك، برطرفدن جلب ايدلمه‌سی اوزرينه سوق اولونمق . استعمالی اندردر .

اِنْجِمادْ { [ع] طوكمق: [انجماد خليج ، انجماد مياه ، انجماد نهر]

اِنْجيرْ { [ف] بر نافع ميوه . « اَنْجير » ه ده باقكز :

« بيتنجه ميوهٔ فضلم بهار عمرمده »
« ديكلدی باغ جهانده اوجاغمه انجير »
(شناسی) .

اِنْجيلْ { [ع] قبل الهيدن جناب مسيحه [عليه السلام] نازل اولان كتاب سماوينك اسمی . يونانيده « مژده » و « بشارت » معناسنه اولديغی (Ἐπαγγέλιον) واحكامنه تابع اولانلری « جنت » ايله تبشير ايتديكندن بويله تسميه قيلنديغی مرويدر . روايت اخرايه نظراً « انجيل » اصل ، دستور معناسنه اولوب عائد اولديغی قومك حلال وحرام طوته‌جغی شيلری كوسترمه‌سی اعتباريله بوكتابه عنوان اولمشدر . جمعی [اَناجيل]در: [اناجيل اربعه]

« يوق بكا اول صنمك رحمی بحق انجيل »
« ارغنون دل ايدر دير هواسنده فغان »
(شناسی)
« انجلای رخی ياقدقدهٔ قنديل »
« سوندی قنديل زبور وانجيل »
(خاقانی)

« خط كرد لبنده نور تنزيل »
« عيساكبی نازل اولمش انجيل »
(شيخ غالب)

اِنْحافْ { [ع] آر يقلاتمق ؛ آر يقلادلمق : ضعيف قيلمق، قيلتمق: [انحاف بدن، وجودك انحافی] (آريق) تركجه ضعيف ديمكدر ،

اِنْحالْ { [ع] مال ويرمك . مالدن تفريق وتخصيص ايتمك . مأنوس دكلدر .

اِنْحِدابْ { [ع] قانبورلاشمق ، چيقنتی پيدا ايتمك . نادراً قوللانيلير .

اِنْحِدادْ { [ع] حدّه‌دن كچمك ، باصيلوب ازلمك§- يوری- كسكين اولمق : [انحداد سيف]

اِنْحِدارْ { [ع] يوقوش آشاغی ، باش آشاغی ايتمك : آشاغيلامق: (انحدارسيل) (تَحَدُّر)ده بو معنايی افاده ايدرسه‌ده آنك موقع استعمالی باشقه‌در .

اِنْحِرافْ { [ع] برطرفه اكيلوب ميللنمك، بريانه‌دونمك: [وجدان عادل ، ايمان كامل صاحبی هيچ برزمان طريق حقدن انحراف ايتمز]، [اِنْحرافِ مِزاج] = وجود قيريقلغی، قيرغينلغی. [اِنْحرافِ اِبْرَه]= بوصله‌دينيلن آلتيده‌كی ايكنه‌نك قطبيندن برطرفه ميللنمه‌سی ، شاشمه‌سی . [اِنْحرافِ قَلْب] ، [اِنْحرافِ خاطر] = كوكل قيرغينلغی ، كوجنمه . [عبدالملك

مظفریات متتابعه ایله فرح ناك اولمقده بولندیغی حالده مزاجنه عارض اولان انحراف بو سرورلری کدورله تبدیل ایلدی — عبدالملك اموی — مشاهیر اسلام]

انحِساس { [ع] قوپوب اوفالمق .

انحِساف { [ع] اجزا طاغیلوب آیراق . [٥]

[٥] الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

انحِسام { [ع] حسم وفصل ایتمك ؛ کسوب بیترمك : [انحسام دعوی] نادراً قوللانیلیر .

انحِصار { [ع] حصر اولونمق ، بر حد ایچنده محصور اولوب خارجه تجاوز ایتمه‌مك : [ادراك مزایانك نفسنه انحصارینی کیم ادعا ایده‌بیلیر] § محصولات داخلیه‌دن، یاخود معمولات خارجیه‌دن بعض شیلرك ید واحد صورتیله صاتلمه‌سی ایچون شرائط معینه ایله برشخصه، برشرکته، برهیئته طرف دولتدن ویریلن امتیاز وبو صورتله جاری اولان اصول تجارت‌که فرانسزجه‌سی [monopole — مونوپول] در: [توتون انحصاری]، [بحثك مسند ایله مسند الیهه انحصاری ایسه مسأله‌یی طاغتمقسزین کرکی کبی افهام وایضاح ملاحظه سنه مستنددر — میزان البلاغه]

«آن بلند اخترکه فضل اولین وآخرین»
«یافته‌در جوهر ذات شریفش انحصار»
(فضولی)

انحِطاط { [ع] آشاغی‌یه ایتمك ، آشاغیلامق : « سن انحطاط » = قوجالمق چاغی ، اختیارلق زمانی . [سلجوقیلرك سطوت وقدرتلری قرین انحطاط اوله‌رق بلاد وممالك امرا بیننده تقسیم ایدلمکده — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

انحِطام { [ع] قیرلمق ، اوفالمق . نادراً قوللانیلمشدر .

انحِقاق { [ع] دوکوم کوراولق ، صیقیشوب قالمق : [انحقاق امور]

انحِلال { [ع] حل اولمه ، چوزلمك ، آچلمق : [انحلال عقده مشکلات] = مشکلات دوکومنك چوزلمه‌سی . (انحلال‌پذیر) = حلی قبول ایدیجی ، قابل انحلال اولان .

«کلدی اول سرورکه صالمشدی زمان غیبتی»
«عقد نظم کشور اسلامه بیم انحلال»
(فضولی)

انحِماق { [ع] ارائهٔ ذل وتواضع ایتمك . احمق کبی کورنمك : [بعض احمقلرك افادات طفره فروشانه‌لرینه قارشی بالضروره اختیار انحماق ایدنلر نادر دکلدر]

انحِناء { [ع] اکلمك ، اکرلمك : « انحنای مصلّی » = نماز قیلان آدمك رکوعده وارمه‌سی . « انحنای خطّ » = چیزکینك اکری چاربیق اولیشی .

اِنْحِياشْ { [ع] اوركه‌رك چكنمك، ازيلوب بوزلمك : [انحياش مداهن]

اِنْخِدارْ { [ع] اصلى (خدر) . پرده‌لنمك ، اورتولنمك ديمكدر. آزقوللانيلير: [انحدارنسوان]

اِنْخِداعْ { [ع] خدعه‌يه طوتلمق، آلدانمق: [انخداع ابله، انخداع صبيان، انخداع فرتوت]

اِنْخِراقْ { [ع] ييرتلمق، بيرتيـلمق اولمق . نادراً استعمال اولونور .

اِنْخِزالْ { [ع] بل كميكى قيرلمق ، بلى قيريق كبى يورومك. مأنوس دكلدر .

اِنْخِسافْ { [ع] يره كچمك، سطح ارض ياريلوب برقسمى باتمـق يعنى ايچرى كچمك : [اكثريا [Volcanique] وولقانيـق اراضى‌ده انخساف وقوع بولور] § كور اولمق: [انخساف عين] § آى طوتلمه. جمعى اولان [انخسافات] برنجى ، ايكنجى معنالرده قوللانيلير .

اِنْخِشاشْ { [ع] بربرينه طوقونوب خيشيردامق: [انخشاش اوراق اشجار، انخشاش اسلحه] جمعى [انخشاشات]

اِنْخِفاضْ { [ع] آشاغى اينمك ، آشاغى دوشمك. ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور: [انخفاض ستاره، انخفاض قدر، انخفاض اراضى]

اِنْخِلاعْ { [ع] چيقارلمق ، دفع اولونمق. نادراً استعمال اولونور .

اِنْخِناقْ { [ع] نفس طوتيلوب بوغولمق : [ضيق صدر علتيله مضطرب بولونان آدم هيچ بروقت انخناق تهلكه‌سندن قورتيله‌ماز]

اِنْذابْ { [ع] ياره اوكولوب يرى يكشمك، چيبان ايليشوب يرى قابوق باغلامق ؛ ياره اوكولوب اثرى قالمق : [انداب جريحه]

اِنْدِراءْ { [ع] يايلوب طاغلمق : [اندراى سيل، اندراى ماء]

اِنْدِراجْ { [ع]داخل اولمق، ايچنده بولونمق:[شوفقره‌لرك‌ده مكتوبه اندراجى] (درج) زياده قوللانيلير .

اِنْدِراسْ { [ع] برشى بليرسز اولمق، اثرى قالمايه‌جق صورتده بوزيلوب يوق اولمـق . اكثريا ابنيـه حقنده استعمال اولونور : [اندراس قصر ، اندراس بنا]، [تيمورلنكك سيل العرم مهاجاتيله رمين اندراس اولان ـــ جزء ٢٢ ـــ مشاهير اسلام]

اِنْدِراعْ { [ع]اوكه كچمك § برايشه كيريشمك § بولوط آلتندن چيقمق: (اندراع قمر)

اِنْدِساسْ { [ع] طوبراق آلتنه كومك : [اندساس نقود] الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

اِنْدِفاعْ { [ع] زائل اولمـق ، صاوولمق : [اندفاع

مشکلات ، اندفاع موانع]، [اوطغرل غازی ایسه اعلان استقلال ایتمك دكل صداقتنه ذره‌قدر بیله خلل کتیرمیه‌رك اورته‌لغه مستولی اولان قاریشقلغك ازاله واندفاعیله آسایشك ظهورینه انتظاراً کندی عالمنده یشامقده — مشاهیر اسلام — حمید وهبی]

اِنْدِفاق { [ع] بردن دوکلمك ، شدتله آتلمق: [اندفق نهر، اندفاق ماء]

اِنْدِماج { [ع] ایچنه کیرمك ، برلشمك ؛ دوریلوب صارلمق : [اندماج عظام]

اِنْدِماق { [ع] برمحله خبرسزجه صوقیلمق ، رخصتسز کیرمك § بریردن آیرلمق . مأنوس دکلدر .

اِنْدِمال { [ع] اوکولمك ، چیبان قاپانمق ، ایی اولمق : [اندمال جریحه ، چیبانك اندمالی] مأنوس دکلدر .

اِنْدِیال { [ع] زیاده اسهال اولمق . قوللانیلماز .

اِنْذار { [ع] «تبشیر» ك ضدی که بر ماده‌نك امر وتبلیغیله تحذیر وتخویف ایتمك ، قورقوتمق . [انبیای عظام مبعوث اولدقلری اقوامی انذار ایله مشلردر] جمعی [اِنْذارات]در.

اِنْزال { [ع] ایندرمك ، ایندیرلمك : [انزال سفینه ، سفینه‌نك قیزاقدن انزالی]

«رم ایدر جوهر روحی نره‌ده قالدی خیال»
«کیم آڭا قوه قدسیه ایدر وحی انزال»
(شناسی)

اِنْزِعاج { [ع] یرندن قوپمق ، قوپارمق . معنای اصطلاحیسی وعظ ونصایحك تأثیریله قلبك حب سوابقی قوپاروب ترك ایده‌رك جناب حقه توجه تام کوسترمه‌سی دیمکدر .

اِنْزِواء { [ع] کوشه‌یه چکلمك ، کیمسه ایله دوشوب قالقمیوب تنهاده اوطورمق :

«عمرم کذر ایتدی انزواده»
«معتادم ایدی او حال ساده»
(معلم ناجی)

«خانه بر دوش سینه چاك بنم»
«انزوا خواه زیر خاك بنم»
(وله)

«هنرخلوت نشین انجمن اولمقده‌در یوقسه»
«کمینکاه ریادر کوشه‌کیر انزوا اولمق»
(عزت علی پاشا)

[اول کوهرکان امکان اوچ کون غارثورده کوشه نشین انزوا اولمغی تصمیم ایدوب — سیرویسی]، [بوارسلان یاوروسی پدر شیر صولتنك عالم انزوایه چکلدیکنی حس ایتدیرمیه‌جك برحالده قهرمانلقلر کوسترر — مشاهیراسلام.]

اِنْس { [ع] نوع بشر ، جنس آدم . یعنی انسانلر . اکثریا لسانمزده [انس وجن] ، [انس وملك]، [انس وجان] ، [انس و پری] طرزنده استعمال اولونور . یالکزجه

استعمالی اندردر. مفردی (اِنْسی)در.

« درکه والاسنه دلداده جان جبرئیل »
« سدهٔ علیاسنه رخسوده خیل انس وجان »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

« درکه دولت پناهی ملتجای خاص وعام »
« خاك پاك آستانی بوسه جای انس وجان »
(نفعی)

« هرنه دیرسه‌م اسم اعظم کبی اولور کارکر »
« اولقدر تعظیمله دیکلر سوزم انس وپری »
(نفعی)

اِنْساء { [ع] اونوتدرمق ، اونوتدیرلق : [انسای خاطرهٔ مؤلمه] § ویره‌سی‌یه صاتمق معناسنی‌ده افاده ایدر .

اِنْساق { [ع] سجعلی ، قافیه‌لی ، منتظم سوز سویله‌مك : [انساق کلام هریزده ، هرکسه قارشی جائز دکلدر]

اِنْسال { ذرّیتی چوغالتمق ، دول پیدا ایتمك . نادراً قوللا- نیلیر .

اِنْسان { [ع] حیوان ناطق . بنی آدمدن ارکك ، قادین هر فرده اطلاق اولونور : [انسان انسانك شیطانیدر — مثل] ، [انسان خطاسز اولماز — مثل] «انسان کامل» = خصائل جمیله و فضائل جلیله ایله متصف اولان آدم . [براثرك‌كه فاعلی انسان اوله . ممكن میدركه آنده نقصان اولمیه — شناسی]

« اطرافنی سیر ایدر صانیردم »
« انسانی ملك ، جهانی جنت »
(کمال)

« باقی می اولور جهانده انسان »
(وله)

« سیماسی مثال حور رضوان »
« رخساری مثال روی انسان »
(نابی)

« سیآت انسانه نفس کتریننده‌ن کلور »
« هر حجالت آدمه سؤ قریننده‌ن کلور »
(دیاربکرلی سعید پاشا)

« انسان بو بزم دور دلارایه برکلور »
« بیل قدر عمرکی کشی دنیایه برکلور »
(صبری شاکر)

§ وجدانلی ، ایی آدم ؛ کیمسه‌یه کوتولك ، فنالق ایتمه‌ین وطوغریلقدن آیرلمه‌یان کیمسه: [مدح ایتمکه لزوم یوق. بن آنی بیلیرم . او شرطیله انساندر]

«انسان آکا دیرلرکه ایده قلب رقیق»
«آلام بنی نوعی ایله کسب ملالت»
(لاادری)

[اِنْسانُ الْعَیْن] = کوز ببکی .

(اِنْسانی) = انسانه منسوب ، نوع بشره عائد: [شکل انسانی، فعل انسانی، افعال انسانیّه ، احوال انسانیّه، مکسو- بات انسانیّه ، کمالات انسانیّه .

اِنْسانیّت { [ع] انسانلق ، خصا- ئص حسنه و خصائل مستحسنه ایله اتصاف‌که وجدان صاحبی اولوب بالکز همجنسنه دکل بنی نوعنك

غیری‌یه بیله آجیمق ، رحم و شفقت
کوسترمك ، ایلك ایتمك دیمکدر :
[آدمك حیوانیق یمکله ، انسانیق اوقو-
مقله قائمدر — کمال] ، [انسانیّت صا-
تین آلنماز — مثل] (اِنْسانِیَّتْکار) =
خصائل حسنه ایله متصف ، ایی وجدانلی
آدم . (اِنْسانِیَّتْکارانه) = انسانیتلی
اولانه یاقیشه‌جق طرزده. (اِنْسانِیَّتْکاری)
= انسانیتکارلق ، ایی خویلرله متصف
اولمقلق . [خلاصه انسانی انسان ایدن
قوهٔ تفهیم وتفهمدر . واسطهٔ تفهیم
نه قدر مکمل ، نه‌قدر منتظم اولورسه
انسانیت دخی اونسبتده دارج مدارج
کمالات اولور — میزان البلاغه]

« کوزمله اول پریتك آفتاب طلعتن کوردم »
« بو کون بن مردم چشمك بر انسانیتن کوردم »
(منیف)

« بری سین بی‌بدل سین طرزوطورك هپ مسلمدر »
« نه چاره بی وفاسین آه انسانیتك یوقدر »
(حالت افندی)

اِنْسِجامْ { [ع] یاغمور بردوزی‌یه یاغمق ، دوکلمك. معنای
اصطلاحیسی باران کبی سوز بردوزی‌یه
کیتمك ؛ رابطه‌لی ، دوزکون اولمق
دیمکدر: [انسجام الفاظ ، انسجام کلمات ،
انسجام کلام] ، [عروس نازك ادای
کلام چابکدستیٔ مشاطهٔ تنقید ایله
حسن انسجام بولمدقجه شاهد بلاغت
عرض اندام ایده‌مز — عبدالرحمن ثریا]

« معنای لطیف لفظی بیغش »
« مضمونی نو انسجامی دلکش »
(لا)

اِنْسِحاجْ { [ع] صیبیروب صویمق. مأنوس دکلدر .

اِنْسِحاقْ { [ع] ازیلوب یوموشامق ، دوکیلوب ازیلمك . نادراً
استعمال اولنمشدر. دوکیلوب ازیلمك
معناسنده (تسحق) زیاده قوللانیلیر .

اِنْسِحالْ { [ع] قابوق صویلمق § فاصله‌سز ، منتظم
سوز سویله‌مك . الفاظ مستعمله‌دن
دکلدر .

اِنْسِدادْ { [ع] سد اولمق ، قاپانمق ، طیقانمق: [انسداد باب ،
انسداد سوراخ]

« زه مجرای فیض اولمشدی غایت انسداد اوزره »
(نفعی)

اِنْسِدالْ { [ع] دوشوك ، صارقیق اولمق ، صارقمق ،
صاللاندرمق . استعمالی اندردر .

اِنْسِفارْ { [ع] بر شیئك یوزی آچلمق ، بر طرفه سفر
ایتمك . قوللانیلماز .

اِنْسِلابْ { [ع] سلب اولمق ؛ صویلمش بولنمق ، محو
وعاری اولمق: [انسلاب شعور ، انسلاب
امنیت ، انسلاب حضور ، انسلاب
لون]

اِنْسِلاخْ { [ع] معنای اصلیسی کسیلن حیوانك دریسی
یوزلمك دیمکدر . بو مقارنته مبنی
لسانمزده صویلمق ، صیبریلوب چیقمق ،

سویمق معنالرنده استعمال اولونور . عربیده کوندوز کیجه‌دن صییریلوب چیقمق § آی آخر ، سلخ اولمق معنالرینی‌ده افاده ایدر :

« شوق دیدارکله جسممدن‌ایدر جان انسلاخ »
« ایلدی پیراهنندن ماه کنعان انسلاخ »
« ایلرز بر بحرِ طوفان جوشده مشق شنا »
« ساحلنده نوح ایدر خشیتله کریان انسلاخ »
« برعجب فیض مجرد وارکه تیغ غمزه‌ده »
« ثقلت تکفیندن ایتمش‌شهیدان انسلاخ »
(فائق‌ممدوح پاشا)

اِنْسِلاكْ { [ع] سلوك ایتمك ، سالك‌اولمق ، یوله کیرمك ، یول‌طوتمق : (شاهراه شریعته‌انسلاك مدار یگانهٔ نجاتدر — معلم ناجی]

اِنْسِلالْ { [ع] کیزلیجه صاووشوب کیتمك ، صیویشمق § صییر یلوب چیقمق : [عهد عالیسنده ژنکدار شین وفتور او لمیان سیف اسلامیت غزا وجهاد میدانلرنده دخی انسلاله باشلامش — عبدالملك اموی — مشاهیر اسلام]

« کوکلر ایتدی حذرنظرهٔ جلالندن »
« صاقندی یاره‌لیلر سیفك انسلالندن »
(معلم ناجی)

اِنْسِیابْ { [ع] سوزولوب آقمق ، سرعتله آقوب کیتمك : [انسیاب سیل ، انسیاب ماء]

اِنْسِیاقْ { [ع] برقوتك سوقیله چکیلوب کیتمك ، آردی صیره کیتمك ، سورلمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْشاء { [ع] یاپمق ، یاپلمق ؛ برشی‌پیدا ایتمك ، وجوده کتیرمك ، کتیرلمك : [چینیلی کوشك جوارنده انشا اولونان موزهٔ عثمانی دائرهٔ جدیده‌سی ، دیون‌عمومیهٔ عثمانیه هیئت اداره‌سی‌جغال‌اوغلنده‌انشاایدیلن دائره‌یه نقل‌اولونمشدر] بومعناده جمعی اولان [اِنْشاآت] زیاده استعمال اولونورکه بنالر دیمکدر : [استحکامات وانشاآت دائره‌سی ، تعمیرات‌وانشاآت مدیری ، انشاآت‌جدیده] ، [مجارقرالی (سیژسموند) بوبلالی محاربه‌نك اندفاعنه تشکراً متعدد مناسترلر انشا ایتدیرمش ایدی — سلطان مراد اول — مشاهیر اسلام] § « اِنْشاء » حسن کتابت واصول‌حسن کتابت دیمکدرکه سوزی ایی یازمق نصل اوله‌جغنی ، واونك نمونه‌لرینی بیلمك مقصوددر : [انشای فارسی وترکی‌ده بومثاللردن نحو عربی‌یه مطابق اولانلری مقبول ومستعملدر یوقسه دیکرلری می ؟ — شناسی] § نسبت خارجیه‌سی اولمایان وامثالی مسموع بولونمایان سوز ، بوطرزده سوز سویله‌مك . (اِنْشائی) و(اِنْشائیّه) = انشایه عائد ومنسوب : [کلام انشائی ، اصول انشائیه ، مصارف انشائیه ، تدابیر انشائیه] [اِنْشائیّات] = بالاده تعریف ایدیلن سوزلردن مرکب جمله‌لر .

«ناشر شان وشرف منشی اوصاف سلف»
«مالك روح اخف نائل انشای کرم»
(احمد حمدی)

« ایله‌یوب وصف شریفن انشا »
« دیدیلر جمله فحول علما »
(خاقانی)

« ایتدی انشای سفاین آهنین »
« ایتدی احیای مداین دلنشین »
(لا)

« یوقدن آثار عنایت ایدر انشا الله »
(صبیح)

« انشایه ویرر اگرچه زینت »
« ترکی سوز ایچنده عین ثقلت »
(شیخ غالب)

« کیم شمدی نظم ونثر ایدر واصف اعتبار »
« انشا وشعره رغبت اوده برزمان ایمش »
(اندرونی واصف)

« ایکی تاریخ ایلدم انشا غلو ایتدکده کیف »
(سروری)

« عارفان یوقلق ایله ایتمه‌ده اثبات وجود »
« بن ایسه وارلق ایله ایلدم انشای عدم »
(عاکف پاشا)

اِنْ شاءَ اللّٰه | [ع] بوڭا « جملهٔ استثنائیه » دیرلر . معناسی « ارادهٔ الهیه‌یه تعلیق فعل » ایتمك ، الله ایسترسه حکمنده یعنی ایشی تکرینك اراده‌سنه براقمق دیمکدر. بوجمله عقودده متصلاً ذکر اولونورسه عقودك حکمنی ابطال ایدر. مثلا برکیمسه کوله‌سنه (سن آزادسین ان شاءالله) دیسه « ان شاء الله » جمله‌سنی « سن آزادسین » کلامیله متصلاً ذکر وایراد ایلدیکندن کوله آزاد اولماز . چونکه بوجمله ایله حکم معلق دیمکدر . اگر (سن آزادسین) دیه‌رك سوزه فاصله ویردکدن صوکره (ان شاءالله) دیرایسه بوجمله اولکی جمله‌نك حکمنی ابطال ایتمز، کوله آزاد اولور. عقود سائره‌ده بونك کبیدر . ایشته بوحکمه بناءً برکیمسه (یارین فلان ایشی ایشلرم ان شاءالله) دیه‌وبده ایرته‌سی کونی اوایشی ایشله‌مه‌سه مؤاخذه اولونماز .

اِنْشاب | [ع] طیرناق باتیرمق ، ایلیشدرمك ، ایلیشدیرلمك . مأنوس دکلدر .

اِنْشاد | [ع] شعر اوقومق دیمکدر: [انشاد غزل ، انشاد قصیده] اوقونیلان شعر کرك اوقویانك زادهٔ طبعی اولسون ، کرك باشقه‌سنك اثری بولونسون معناجه فرقی یوقدر. معناسی مطلق شعر اوقومقدر .

« لیلی یی سورسه‌ك ایله انشاد »
« بر شعر وکچن زمانك ایت یاد »
(فضولی)

« دیده‌سی اولنجه خوابه معتاد »
« بوشعری ایدردی دایه انشاد »
(شیخ غالب)

« عجیبی عاشقانه برغزلده ایله‌یوب انشاد »
(بلاسلی غالب)

اِنْشاط | [ع] « تَنْشیط » کبی نشاطلاندرمق ، نشوه‌لندیرلمك . « تَنْشیط » اکثریا نظمده، نثرده و « اِنْشاط » بعضاً نظمده قوللانیلیر .

اِنْشاق { [ع] قوقلاتمق ، بورونه مایع بر شی چکدرمك § ایلیشدیرمك . نادراً قوللانیلان الفاظدندر .

اِنْشِباب { [ع] شاب اولمق ، کنجلمك ، بابایکیت حالنه کلمك : دور انشباب ، ایام انشباب .

اِنْشِباك { [ع] بالیق آغی کبی بربرینه کچوب صوقشمق ، شبکه شکلنده اولمق : [انشباك انامل ، انشباك اغصان اشجار] .

اِنْشِثات { [ع] طاغلمق ، طاغنیق اولمق ، ینه بو معناده [تشتت] زیاده قوللانیلیر : [انشثات افکار ، انشثات اغنام]

اِنْشِحاب { [ع] فیشقیرمق : [انشحاب لبن ، انشحاب دم] نادراً استعمال اولونور .

اِنْشِراث { [ع] صوغوقدن ال چاتلامق : [انشرات ایادی]

اِنْشِراح { [ع] آچلمق ، کوکل فرحلی اولمق : [انشراح قلب ، انشراح درون] ، [چهرهٔ مهر بهرهٔ کسری دن نور سرور نمایان اولدی . بیان سبب انشراح ایدوب دیدی که — شیرویی — کاهن سطیح]

« انشراح صدر دولت روح جسم مملکت »
(صبری شاکر)

« کوسترز بر باشقه عالم شمدی هر صحرا بکا »
« انشراحم شرح اولماز غیری دنیالر بنم »
(معلم ناجی)

« کورمه یور دنیایی دیده م شوق وصل یار ایله »
« انشراحم اول قدر پارلاق که تعریف ایسته مز »
(لا)

اِنْشِراق { [ع] چاتلایوب یارلمق ، یاریق اولمق : [انشراق خشبه . § نادراً « پارلامق » معناسنده دخی استعمال اولونور .

اِنْشِرام { [ع] زیاده یارلمق ، یاریق یاریق اولمق . نادراً قوللانیلمشدر .

اِنْشِعاب { [ع] شعبه شعبه آیرلمق ، طاقم طاقم اولمق ، اویماقلر تشکیل ایتمك : [ترك قومی وطن اصلیلرندن چیقدقدن صوکره پك چوق قبائله انشعاب ایله مشدر]

اِنْشِقاق { [ع] یارلمق : [انشقاق قمر ، انشقاق نای]

اِنْشِلال { [ع] شدتله دوکلمك ، آنیله رق آقمق ، صو اوجورومدن آقوب شلاله پیدا اولمق : [انشلال نهر ، انشلال سیل]

اِنْشِمار { [ع] صالنه رق یورومك ، کچمك : [انشمار محبوبه ، انشمار یار]

اِنْشِناج { [ع] بوروشمق ، دری بوروشق اولمق : [انشناج وجه]

اِنْشِیابْ [ع] قاتلمق ، قارشمق .
اِنْشِیالْ [ع] یوقاری قالقمق. [٥]
اِنْشِیامْ [ع] داخل اولمق .

[٥] بونلر الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِنْصاتْ [ع] سوزه قولاق طوتمق، صوصمق، صوصوب دیکله‌مك. مأنوس دکلدر .

اِنْصافْ [ع] عدالت ، عدل ونصفت، معامله‌ٔ عادلانه. اکثریا [مُرُوَّت] لفظیله برلکده ایراد اولونور . بعضاً (اَلْاِنْصافُ) مقامنده قوللانیلیر: (اَلْاِنْصافُ نِصْفُ الدّینِ — حدیث شریف = انصاف دینك یاریسیدر .)

« چشم انصاف قدر عارفه میزان اولماز »
« کشی نقصاننی بیلمك کبی عرفان اولماز »
(طالب)

« انصاف اولنسه بزده رقیبك رقیبی یز »
(لاادری)

« کینه‌دن خاطریکی صاف ایله »
« یازمه‌یم می هله انصاف ایله »
(نابی)

« تدقیق نظرله ایله انصاف »
« اول فیضی توکتدیلرمی اسلاف »
(شیخ غالب)

« اهل دلدر دیه‌مم سینه‌سی صاف اولمیانه »
« اهل دل بزبرینی بیلمه‌مك انصاف دکل »
(نفعی)

اِنْصِبابْ [ع] دوکلمك ، آقمق : (انصباب نهر) § اصطلاحات طبیه‌جه [اِنْصِبابِ دَمْ] بینه قان قاریشمق دیمکدر .

اِنْصِباغْ [ع]بویانمق، بویاطوتمق. § مجازاً دراو درلو تجلیّات آلهیه‌یه مظهریت معناسنده واکثریا اشعار صوفیه‌ده قوللانیلیر :

«نقشبند درکه عشقم که سرّ انصباغ»
«رونمونددر اهل حاله پیکرمدن رنك رنك»
(فائق ممدوح پاشا)

اِنْصِدامْ [ع] قوه‌ٔ تضییقیه ایله برشی آتمق ، پاطلامق. آز قوللانیلیر .

اِنْصِراخْ [ع] صراحت کسب ایتمك، آچیغه چیقمق: [انصراح معانی]

اِنْصِرافْ [ع] کری دونمك ، چکیلوب کیتمك:[انصراف حجاج، انصراف زوار] § اصطلاحات نحویه‌جه اسم قاعده‌ٔ معینه‌سی وجه‌ایله منصرف اولمق دیمکدر. [الآکه‌باشیده‌ٔ رهکذر اسلامیان ایده‌کلدیکم خار خاطر آزار اذیت وازدرا ایله سینه خراش کفار ناهنجار اولام دیوب بوخدمته رخصت یافته انصراف اولدی — سیر ویسی]

اِنْصِرامْ [ع] کسلمك، کسکین برآلتله برشی کسیلوب آیرلمق. « اِنْقِطاعْ » کبی. نادراً استعمال اولونور .

اِنْصِلاعْ / **اِنْصِماء** { [ع] طلوع معناسنه‌در. افقدن، بولوط آلتندن چیقمق: (انصمای شمس)

اِنْصِیاغْ { [ع] قالبه دوکیلوب دوزلمك : [انصیاغ مرمی] آز قوللانیلیر .

اِنْضاجْ { [ع] ایجه پیشیروب قوامنی بولدرمق ، کماله ایردرمك، ایردیرلمك: (انضاج طعام) § برشیئی ایجه بوزمك، اویله‌جه بوزلمك. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْضِباطْ { [ع] ضبط وربط ایتمك ، منتظم وطوپلی طوتمق : [انضباط امور ، انضباط مملکت]، [شوصورتله سکون وانضباط داخلی‌یی تماميله اعاده وتوثیق بیوردیلر — چلبی سلطان محمد — مشاهیراسلام]

اِنْضِجاعْ { [ع] یان اوستنه یاتمق، برطرفه یاصلانمق . نادراً قوللانیلیر .

اِنْضِمامْ { [ع] ضم اولمق ؛ برشی برشیئه قوشلمق، قاتلمق: [مشار الیهك دخی انضمام رأی وفکریله مکتبك توسیعاً انشاسی ، استیماطورك معاش حالیسنه بش‌یوز غروش دها انضمامی وبوندن معاینه صالوننده سر مأمورصفتیله استخدامی تنسیب ایدلمش، انضمام موافقت ، انضمام مساعده]، [شهزاده‌نك مواصلتی صره‌لرده ایدی که سلیمان پاشانك کدر تحمل کدازی پادشاهك ضعف هرمنه انضمام ایتدکجه ایده‌رك عاقبت اسیرفراش اولمش — سلطان اورخان — مشاهیر اسلام]

اِنْطاقْ { [ع] نطقه کتیرمك ، سویله‌تمك ، سویله‌دلمك :

[اِنْطاقِ حق] = ستر حقیقت بولنده اداره‌ء لسان ایدرکن اختیاری اولمیه‌رق وبیلمه‌یه‌رك طوغری‌یی سویله بیویرمك دیمکدر . بوقسه باشقه لغت کتابلرنده کوستردیکی کبی بلا قصد واراده آغزدن چیقان هر سوزه اطلاق اولونماز . [اَنْطَقَ اللهُ الْحَقَّ = الله طوغری‌یی سویله‌تدی دیمکدر .

اِنْطِباخْ { [ع] طبخ اولونمق ، پیشمك: [انطباح اطعمه.]

اِنْطِباعْ { طبع اولونمق، باصلمق: [انطباع جریده، انطباع رساله ، انطباع کتاب] § عکس ایلمك ، تجلی ایتمك ، منقوش اولمق : [آیینهٔ خاطره انطباع ایدن ابکار افکاری صحائف اوراقه نقل ایله برر برر سیر وتماشا ایتمك]

« قدرة الله انطباع ایتمشدر هر برذرّه‌ده »
(کهیا زاده عارف)

[اثر عاجزانه‌مك تاریخ توسیم وتنظیمی دها مقدم اولمقله برابر مادام‌که انطباع وانتشاری مؤخر اوله‌جقدر نامنی تبدیل ایدیویرمکده تردّد ایتمزدم — پژمرده — اکرم]

اِنْطِباق { [ع] مطابق اولمق ، اویمق: [قاباغك تجربه‌یه انطباقی، پوتینك آیاغه انطباق، سیغاره طاقیلك محفظه‌یه انطباق] اكثریا مادیاتده قوللانیلیر. جمعی [اِنْطِباقات] در.

اِنْطِخاخ { [ع] یاپلمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِنْطِفاء { [ع] سونمك . بو لفظ تركینك اصلی (سوكنمك) در: [انطفای حریق]، [بونلرك بویله اضمحلاللری سائرلرینه عبرت مؤثره اوله‌رق تأثره اختلال اولدجه انطفاپذیر اولمش ایسه‌ده كرجستان عبدهٔ اصنامی — آلب ارسلان — مشاهیر اسلام]

اِنْطِلاق { [ع] صالیویرمك ، یول ویرلمك ، یوللامق : [جرائم خفیفه ایله محكوم اولوب ثلثان مدت جزائیه‌لرینی اكمال ایدن محبوسینك ولادت سنیهٔ حضرت پیغمبری یوم مسعودینه حرمةً عفو وانطلاقی حقنده ارادهٔ سنیهٔ خلافتپناهی شرفصادر اولمشدر] § كیتمك: [انطلاق ابنای سبیل] بومعناده نادراً قوللانیلیر.

اِنْطِماس { [ع] بلیرسز اولمق ، بوس بتون محو اولمق: [انطماس جریحه]

اِنْطِواء { [ع] دورلمك ، طویلانوب دوشیرلمك . نادراً قوللانیلیر: [انطوای رایت ، انطوای لوای سفینه]

اِنْطِیاع { [ع] منقاد اولمق ، اطاعت اوزره بولونمق: [انطیاع بلده ، انطیاع اتباع]

اِنْعاث { [ع] سعی ایتمك § اسراف ایله‌مك . مأنوس دكلدر.

اِنْعال { [ع] نعللامق ، نعللاتمق : [انعال استر، اسبك انعالی]

اِنْعام { [ع] نعمت ویرمك . استعمالی اشخاصه منحصردر. [مسافرینه فوق العاده اكرام وانعام ایتدی]

« احتیاجی وار ایسه انعام ایت »
(وهبی)
« شربت انعامیدر ماء الحیات »
« ضربت صمصامیدر داء الممات »
(مرصع قصیده)
« انعام شهان دكل مجازی »
« احسان ملوك اولورمی بازی »
(نابی)
« جرّ اردیو ویرمزاواورتكری سلامن »
« شرمنده ایدر ایله‌سه برحبه‌جه انعام »
(روحی)

اِنْعِدال { [ع] صاپمق : [طریق مستقیمدن انعدال ایدن بالآخره مزلقهٔ ندامت وپشیمانی‌یه دوشر .] ینه بو معناده (عُدول) زیاده استعمال اولونور .

اِنْعِدام { [ع] محو اولمق ، یوق اولمق. نادراً قوللانیلیر.

اِنْعِراج { [ع] میل ایتمك، اكیلمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِنْعِزالْ { [ع] آیرلمق ، چکلمك ، عزلنی اختیار ایتمك ؛ اختیاریله عزلی قبول ایتمك : [فلانك وظیفهٔ خطابتدن انعزالی اوزرینه یرینه دیکرینك انتخابی لازم کلمکله . .]

اِنْعِصارْ { [ع] صیقلمق . بو معناده (تَعَصُّر) زیاده استعمال اولونور .

اِنْعِطاطْ { [ع] علی التوالی ییرتلمق ، چاتلامه یه‌رق ایکی قات اولمق . قوللانیلماز .

اِنْعِطافْ { [ع] بوکلمك ، ایکی قات اولمق § میل ایتمك ، توجه وتمایل کوسترمك : [پریشانی حالنه انعطاف نظر مرحمتکارلری نیاز اولونان بیچاره فقیرك . .] § «انعطاف شعاع ، انعطاف صدا» شو مثاللرده کورلدیکی وجه ایله بعضاً (انعکاس) و (عکس) مقامنده‌ده قوللانیلیر . جمعی [اِنْعِطافات .]

«صیدبی قیدك اولورعالی کوکللرفوج فوج»
«انعطاف ایتدکجه صیّادالاعالی کوزلرك»
(معلم ناجی)

اِنْعِقادْ { [ع] دوکوملنمك ، باغلانمق معناسنه‌در . اصطلاحات فقهیه‌جه ایجاب وقبولك مُتعلقنده اثری عیان اوله‌جق صورتده یکدیکره بر وجه مشروع تعلقی دیمکدر § لسانمزده قورولمق ، طوپلانمق ، مرتب بولنمق معنالرنده استعمال اولور : [ترامو‌ای شرکتنك مجلس عمومیسی انعقاد ایده‌رك] [سلطانك ریاستی آلتنده اوله‌رق تأسیس اصول و نظامات ایچون انعقاد ایدن مجلس کبیر اصلاحاتده — سلطان مراد اول — مشاهیر اسلام .]

اِنْعِقارْ { [ع] حیوانك آرقه‌سی یاغراولمق § دیبدن قوپوب دوشمك . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِنْعِکاسْ { [ع] عکس ایتمك ، مقابلنه عکس ایله کری دونمك : [انعکاس ضیاء ، انعکاس صدا] = اصطلاحات فنیه‌دندر . بر نقطه‌ده چیقاریلان صدانك جوارنده‌کی حائللره عکس وتصادف ایدوب اوراده دخی حائللرك عددی نسبتنده ومکرراوله‌رق ایشیدلمه‌سی دیمکدر : [یاخود مضاف مضاف الیه ، مضاف الیهی مضاف یاپمق کبی بر نکتهٔ معنویه‌یی متضمن اولان تحولات وانعکاساتدن عبارت اولوب — میزان البلاغه]

«انعکاس ایتسه یدی مهر آیینهٔ ادراکنه»
«فرق اولونمازدی کونش می حبة السودامیدر»
(عونی)

«اکر بر شمعه بیك آیینه طوتسه‌ك انعکاس ایلر»
«بو وجه‌وحدتی اعمی اولان کثرت قیاس ایلر»
(لاادری)

«فیض حسنکدن کوکللر نوره غرق اولمقده‌در»
«انعکاسندن اولور ماهك سراپا غرق نور»
(معلم ناجی)

اِنْغِواءْ { [ع] هوا وهوسه اویمق ، ضلالته دوشمك . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْفاد [ع] قویونك صویی توكتمك، بیتمك § استهلاك ایتمك، خرج ایدوب بیترمك، توكتمك. ایكنجی معناده نادراً قوللانیلیر.

اِنْفاذ [ع] ایلری كچیرمك، كچیرلمك: [انفاذ تیر، مرمی‌نك انفاذی] § حكمی اجرا ایتمك، حكم یرینه كتیرلمك، امر اجرا ایدلمك: [انفاذ ارادات سنیه، انفاذ اوامر علیه، احكام قوانینك تماماً انفاذی] جمعی اولان [اِنْفاذات] نادراً قوللانیلیر. (تَنفیذ) ده بو معناده استعمال اولونور. [بو امرك انفاذی ذات عالیكزه، بو خدمتك رؤیتی ده بنده‌كزه عائد در كبی — میزان البلاغه]

اِنْفار [ع] اوركوتمك، اوركودلمك: [انفار غزال، انفار حمار]

اِنْفاس [ع] « شویق » كبی شوقلندرمك: [انفاس ناس] § بر اثر بدیع انسانه حیرت ویرمك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِنْفاض [ع] سیلكمك، سیلكلمك، [انفاض انبان] مأنوس دكلدر.

اِنْفاط [ع] قابارتمق، قاباردلمق. مأنوس اولمایان الفاظدندر.

اِنْفاق [ع] معنای اصلیسی مالی خرج ایدوب بیترمك، مال خرج ایدیلوب توكدلمك. لسانمزده نفقه ویرمك، بسله‌مك، كچندرمك، كچندیرلمك معنالرنده قوللانیلیر: [انفاق ایتام، انفاق ارامل، انفاق محتاجین، انفاق فقرا]. [مادام كه انفاق محتاجین هر بردین احكامنجه اداسی واجب بر دین‌در — تصویر افكار — شناسی] « چونكه ایتمكده‌سین انفاق بنص قرآن » (شناسی)

اِنْفال [ع] غنیمتدن مال آییروب ویرمك. نادراً قوللانیلمشدر.

اِنْفِتات [ع] پارچه‌لانمق، قیرلمق، مأنوس دكلدر.

اِنْفِتاح [ع] آچلمق: [انفتاح ابواب، انفتاح ازهار]

اِنْفِتاق [ع] « فتق » عارض اولمق، یارلمق، سوكولمك. نادراً قوللانیلیر.

اِنْفِتال [ع] بوكولمك، اكریلوب بورولمق. مأنوس دكلدر.

اِنْفِجار [ع] یارلمق. بو معناده آشاغیده كوریله‌جكی وجه ایله اصطلاحات فنیه صیره‌سنده قوللانیلیر § شفق سوكمك، صباح وقتی ایرمك: [انفجار صبح شتا] § صو یردن قاینایوب آقمق: [انفجار منابع]

[اِنْفِجارِ اِنْكِساری] = فن نباتات اصطلاحاتندن اولوب میوه‌نك طیش قبوغنك ایچنده‌كی « حاجز » دینیلن بولمه‌لری بوزله‌یه‌رق آیرلمه‌سی دیمكدر.

[اِنْفِجارِ حاجِزی] = میوه‌نك طیش قبوغنك ایچنده‌كی بولمه‌لرك ایكی‌یه یاریلوب

آچلەسی دیمکدر. [اِنفِجارِ مَسكَنى] = مثلا آت كستانەسى كبى بر ميوەنك طيش قبوغنك اورتەسندن برقاچ قسمە يارىلوب آچلەسى وتماميلە ميدانە چيقمەسى ديمكدر. [اِنفِجارِ مصرعى] = ميوەنك تپەسندن « مِصرَع » دينيلن ديلملرينك كنارى چارپيق بر دليك پيدا ايدەرك يارىلوب آچلەسى ديمكدر.

اِنفِجانى [ع] چوق سوزسويلەين. بوش بوغاز آدم. قوللانيلەبيلير.

اِنفِحَه [ع] پينر ياپيلەجق مايە. مأنوس دكلدر.

اِنفِخانى [ع] شيشمان آدم ديمكدر.

اِنفِراج [ع] آچلمق: [انفراج زاويه] § فرج، سرور كسب ايتمك؛ آچيلوب منشرح اولمق: [انفراج قلب] § قورتولوب خلاص بولمق. نادراً قوللانيلير.

اِنفِراد [ع] تك اولمق، يالكز بولونمق: [سير انفراد، حال انفراد]، [عَلَى الاِنفِراد] = تك تك، برر برر ديمكدر. وقتيله [تَفَرُّد] يعنى اقرانسز، اشسز اولمق معناسندە استعمال ايدلمش ايسەدە اليوم اومعنادە قوللانيلميور: [بوخبر حجاجك واصل سمع اطلاعى اولنجە عمر ابن عبدالعزيز كبى عدالت پرورلكلە انفرادَ ايتمش بروجود نادرى لكەدار ايتمك غيرتنە دوشەرك — مشاهير اسلام — حميد وهبى]

« وجودى هر برينك باشقە عالمدر حقيقتدە »
« اولور آنكيچون اهل دل جهاندە انفراد اوزرە »
(نفعى)

اِنفِراق [ع] آيرلمق: [انفراق خطوط، انفراق طرق] آز قوللانيلير.

اِنفِساح [ع] فسحت بولمق، بوللاشمق، كنيشلەمك: [انفساح بيت] [تَفَسُّح] دە بومعنادە استعمال اولونور.

اِنفِساخ [ع] فسخ اولمق، بطال اولمق: بوزولمق: [انفساخ احكام قوانين، انفساخ نكاح]

اِنفِساد [ع] فسادە اوغرامق، بوزولوب قاريشمق: [انفساد معدە]

اِنفِصاص [ع] آيرلمق. الفاظ مأنوسەدن دكلدر.

اِنفِصال [ع] فصل اولمق، آرەلانمق، آيرلمق. معناسنەدر. لسانمزدە خدمت ومأموريت رسميەدن معزول اولمق معناسندە قوللانيلير: [سومبكى آطەسى قائمقاملغندن انفصال ايدن فلانك ديكر برقضايە اجراى مأموريتى ...]

«نە يدى جرمم بيلمدم كاينهٔ اميدمى»
«ايتدى بوصورتلە مغبر انفصالك صورتى»
(نورس)

اِنْفِصام { [ع] قیرلمق . کسلمك : [انفصام رابطهٔ محبت ، انفصام منازعه] آز قوللانیلیر .

اِنْفِطار { [ع] یارلمق ، آچلمق . نادراً استعمال اولونان الفاظدندر .

اِنْفِطام { [ع] منع ونهی اولونان شیدن فارغ اولمق § سوددن کسلمك : [انفطام صبی] آز قوللانیلیر .

اِنْفِعال { [ع] متأثر اولمق ، نفس انسانی بر سببله تغیر وتکدر ایتمك : [انفعال نفس] § کوجنمك ، کوسمك : [انفعال دوست ، شدت انفعال] جمعی [اِنْفِعالات] : [انفعالات نفسانیه ، انفعالات قلبیه]

«بیجش کیسودکل بوعارضنده موکوزوب»
«رشکدن مرآنه دوشمش انفعالك صورتی»
(نورس)

« یاریم نغمه جك اکسك ایتمك محال »
« بتون دیکله مزسه ك ایدر انفعال »
(عزت ملا)

« قاباردقجه کرپی کبی دستمال »
« آتاردی بکا ناوك انفعال »
(عزت ملا)

«ذر غیرتله عمر تریز حجاب اولدقجه بن»
«دیده مسن مجرای اشك انفعال ایلردی یار»
(عزت علی پاشا)

«اونسدون عانده دیته یارمده حالندن خبیر»
«اولمه سون بر کیمسه اصلا انفعالدن خبیر»

اِنْفِکاك { [ع] فك اولمق ، برشی برندن آیرلمق ، یرندن چیقمق :

« برذره دورکه ذرهٔ تا منتهای خاك »
« برذره خارجه ایده مز آندن انفکاك »
(لا)

« قنی جرمدر عکسی دوشمش طاام مرآتنه »
« کوکیدن انفکاك ایتمز وبالك صورتی »
(نورس)

اِنْفِلاق { [ع] یارلمق ، آچلمق ، آیرلمق : [انفلاق صباح] . [انفلاق صباحی متعاقب ابن سبکتکین برفیل اوزرینه راکب اوله رق دشمنك قلبکاهنه بغتةً کمال شدتله هجوم ایتدی — محمود غزنوی — مشاهیر اسلام]

«کلدی صباح روز جوانی یه انفلاق »
(لا ادری)

اِنْفِلال { [ع] رخنه دار اولمق . آلات خارجیه نك آغز طرفی بوزولوب چنتکلنمك . مأنوس دکلدر : [انفلال سیف ، انفلال خنجر]

اِنْفِهام { [ع] آکلاشلمق : [انفهام معنی ، انفهام مأل] آز قوللانیلیر .

اِنْقاء { [ع] پاك وتمیز قیلمق ، قیلنمق : [انقای قلب]

اِنْقاذ { [ع] قورتارمق . قورتارلمق : [اشکنجه دن انقاذ ، ضلالتدن انقاذ] مأنوس دکلدر .

إِنْقاص [ع] اكسلتمك، اكسلدلمك. بومعناده [تنقيص] زياده استعمال اولونور.

إِنْقاع [ع] صوده ايصلاتمق. نادراً ادويه حقنده قوللانيلير.

إِنْقِباض [ع] برشيئك اجزاسى بوز يلوب طورطوب اولمق، دور يلوب ديوشيرلمك. (انبساط)ك ضدى: [مخلوقات بحريه‌دن بر بوجك واردركه خاصهٔ انقباض وانبساطى حائز اولوب على التوالى آچلير طوپلانير] § بالاده كوستريلن مناسبتله قسوت، غصه، كدر معناسنده قوللانيلير: [انقباض درون، انقباض قلب] § اصطلاحات طبيه‌جه اسهال، لينت مقابلى. طوتوقلق، پكلك: [دوقتور معاينه ايتديكى خسته‌نك طبيعتنده انقباض اولوب اولمديغنى صورار]

« اكر ويرسه رنجوره راوند چين »
« اولور انقباض مزاجه معين »
(عزت ملا)

إِنْقِحام [ع] بر ايشه بلاملاحظه صالديرمق، باشلامق: [انقحام ابلهانه] نادراً قوللانيلمشدر.

إِنْقِداد [ع] بيچلمك، پارچه پارچه اولمق § قوريمق، قديد اولمق. الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

إِنْقِراض [ع] بر جماعتدن، برطائفه‌دن فرد واحد قالمامق صورتيله توكنمك، بيتمك. بومناسبتله لسانمزده زوال بولمق، محو اولمق معناسنده و [بولمق] ماده‌سيله قوللانيلير: [انقراض نسل]

« ايدنلرده واوسه بوله انقراض »
(عزت ملا)

إِنْقِسام [ع] قسم قسم اولمق، بولنمك: «قابل انقسام» = بولنمه‌سى ممكن اولان، پارچه پارچه آيرلمه‌يى قبول ايدن ديمكدر [ميدان حربده جنود موجوده‌نك فرق صغيره‌يه انقسامى جائز دكلدر] بونك جمعى اولان [انقسامات] آز قوللانيلير. [آل سلجوقك ممالكى دوچار انقسام اولد يغندن وعثمان خانك شعشهٔ اقبال وسطوتى ايسه هرطرفى تنوير ايله‌مكده بولنديغندن — سلطان عثمان — مشاهير اسلام].

إِنْقِشار [ع] درى وياخود قابوق صويلمق: [انقشار جوز] نادراً قوللانيلير.

إِنْقِشاع [ع] بلوطلر كاملاً صيريلوب هوا آچيق اولمق، آيازلامق: [پروردهٔ حجله سراى الهام اولان مخدرهٔ نازك اندام منامك رخسارهٔ دلارامندن رفع قناع ايله انقشاعنده ناصبور اولديغمك وجهى واردر — شفيقنامه]

اِنْقِصادْ [ع] قیرلمق .

اِنْقِصارْ [ع] قیصالمق .

اِنْقِصالْ [ع] کسلمك . [٠]

اِنْقِصامْ [ع] آیرلمق .

[٠] بونلر مأنوس اولمایان الفاظدندر .

اِنْقِضاء [ع] آخری ، صوکی یتمك ؛ تمام اولمق ، نهایتی بولمق ، بیتمك : [مدت معینه‌نك انقضا ـ سندن صوکره نه یولده حرکت اولونه‌جغی . .] ، [انقضای مدت] ، [حکومت حاضره صربستانه حیوان ادخالنك منعی حقنده تعیین ایتدیکی مدت قریب انقضا اولمدقجه آوستریا حکومتیله بوبابده مذاکراته ابتدار ایده‌مه‌یه‌جکنی قطعیاً بیان واعلان ایتدیککندن . ./ــ صباح غزته‌سی]

اِنْقِضاضْ [ع] چاتلامق ، قاغشه‌مق : [انقضاض جدار] § قوش هوادن سوزیلوب اینمك : [انقضاض شاهین] مأنوس دکلدر .

اِنْقِطاعْ [ع] کسلمك ، چکلمك ، توکنمك ، بیتمك : [انقطاع نفس ، انقطاع هوس ، انقطاع حوادث ، انقطاع ماء آبار] ، [اِنْقِطاعِ طَمث] = اصطلاحات طبیه‌جه نسوانك عوارض سببیله عادت طبیعیه‌دن کسلمه‌سی دیمکدر .

اِنْقِلابْ [ع] دکیشمك ، دونمك ؛ باشـقه قالبـه ، طرزه دوکلمك : [اس انقلاب] ، [انقلاب احشاء] = باغیرصاقلرك دونمه‌سی ، بورولمه‌سی ، (انقلاب صیف)= کون دونمه‌سی . بونك جمعی اولان [اِنْقِلاباتْ] تحولات ، تغیرات مقامنده قوللانیلیر :

[انقلابات ادوار ودهور]

« شاهددر آکا بو انقلابك »
« کیم عاشق سین برآفتابك »
(فضولی)

« تاب عدلندن مجلا کارکاه انقلاب »
« فیض بخشندن معلا بارکاه آسمان »
(حقی)

اِنْقِلاعْ [ع] کوکندن قوپارلمق : [انقلاع شعر] نادراً قوللانیلیر : [بوارومهٔ اتحادمدی الدهور فانوس خیال وجوده شمع ظهور اوله‌جق خلف مجهوللری آره‌سنده دخی صون الانقلاع اولنغله ــ شفیقنامه]

اِنْقِهالْ [ع] ضعیف ، درمانسز اولمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْقِیادْ [ع] سرفرو ، اطاعت ایتمك ، رام اولمق ، خضوع اوزره بولونمق : [اوامر آلهیه‌یه انقیاد ایدنلر البته مظهر فوز وفلاح اولورلر] [اِنْقِیاداً] = انقیاد صورتیله ، اطاعت ایده‌رك . [آسیا قطعه‌سنك قسم اعظمی جنکیز یلرك تحت اداره‌لرینه کچمکده بولندیغی صره‌لرده احراز

استقلال ایتمك النده ایکن شهراه اطاعت وانقیاددن آیرلمامشدر — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

« اما بو اختلاف ایله مقصودی جمله‌نك »
« برخالقه خلوص ایله ایتمکدر انقیاد »
(لا)

اِنْقیض { [ع] کوزل قوقو دیمکدر. مأنوس دکلدر .

اِنْقِیاضْ { [ع] بیقلق، چوکلك : [انقیاض بیت ، انقیاض بنا] قوللانیله بیلیر .

اِنْکاحْ { [ع] نکاح ایتمك، ایدلمك. بومعناده (تَنکیح) زیاده قوللانیلیر .

اِنْکارْ { [ع] « اقرار » ك ضدی. نفی وسلب معناسنه‌در. بیلمه‌مزلك ، اویله دکلدر دیمك . اصطلاحات حقوقیه مدعی طرفندن دعوی واسناد ایدیلن فعل وشیئ عدم قبول ایله رد ایتمکدر : [استفهام انکاری ، انکار حقیقت ممکن میدر]

« دکل لطفی خداوند کریمك قابل انکار »
« مکر انکار ایدن مجنون اوله یا طفل ، یا اعمی »
(نابی)

« خلقده خشیت حق نادردر »
« کتم وانکار همان حاضردر »
(نابی)

« مجلس ارباب دل برلحظه سنسز اولمسون »
« حرمتك انکار ایدن عالمده حرمت بولمسون »
(نفعی)

« وه وه بونه شکوه ایتدم اظهار »
« صد توبه وصد هزار انکار »
(شیخ غالب)

« لذتی انکار اولو نماز بذل واسراف ایتمه‌نك »
« آه ضمننده اکر اندیشهٔ وام اولمه‌سه »
(نابی)

اِنْکِبابْ { [ع] یوزی اوستنه دوشمك ، قاپانمق ، [انکباب فرس ، انکباب استر] الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

اِنْکِتامْ { [ع] میدانه چیقمه‌مق، مکتوم اولمق: [انکتام اسرار] نادراً قوللانیلیر .

اِنْکِدارْ { [ع] سرعتله یورومك، دوشمك ، دوکلمك . مأنوس دکلدر .

اِنْکِدامْ { [ع] ایصرلمش کبی وجودك بر طرفی قیزارمق ، بره‌لنمك . نادراً قوللانیلیر.

اِنْکِسارْ { [ع] قیرلمق. لسانمزده بومعناده حقیقی ومجازی اوله‌رق ایکی صورتله استعمال اولونور . مثلا (انکسار مرآت ؛ انکسار کوزه ، آینه‌نك انکساری) دینیلدیکی کبی (انکسار خاطر ، قلب عاشقك انکساری) ده دینیلیر :
[آوان محاصره برای قدر اوزامش و عصانك بر قاچ محاربه‌ده تپه‌لنملری حسبیله سورتلرینه انکسار طاری اولمش بولندیغندن — قتیبه — مشاهیر اسلام]

« انکسار اهل دل ایتمز قبول التیام »
(عبدالله وصاف)

« آب حیوان اولسه ده وصلك كثیرم یادمه »
« خیلی دمه درشیشهٔ خاطرده واردرانكسار »
(شیخ الاسلام یحیی)
« یارك تجلیاتی صد كونه ایله بن »
« آیینهٔ دلده اولان انكساردر »
(بهایی)
« اول مهرد ایله دوشمز انكسارك »
« آیینه سیدر جمال یارك »
(شیخ غالب)
« انكسار خاطره جرأت ایدن نادانلرك »
« شیشهٔ قلبن خدا ایتسون قرین انكسار »
§ تركجه ده (اُنكسار) بددعا مقامنده یعنی الله شویله فنا ایتسون ، الله بویله پریشان ایتسون معناسنده قوللانیلیر : [هرچوجق ابوینندن انكسار آلمامغه چالیشمه لیدر ، فقرانك انكساری آدمی پریشان ایدر]
« پك دیزكین ایتمه خلق ایدیبور انكسار طور »
(معلم ناجی)
« انكساری یتشور قاصر ایسه »
« انتقامه چالیشور قادر ایسه »
(نابی)

اِنكِساف { [ع] كونش طوتلمق : [انكساف شمس] (كُسوف) زیاده قوللانیلیر .
« كرفتار اولوب عقده یه مهركام »
« نمایان ایدی انكساف تمام »
(عزت ملا)

اِنكِشاظ { [ع] خوف واندیشه دن بری اولمق ، اورتو قالقوب یوز آچلمق . الفاظ مستعمله دن دكلدر .

اِنكِشاف { [ع] آچلمق : « انكشاف غنچه ، انكشاف ازهار » § آچیغه چیقمق ، آشكار اولمق : [انكشاف حقایق ، انكشاف خفایای امور] ، [شانهٔ خامهٔ مشكل كشا یسیله بك چوق طرهٔ معضلات احوالك حل وانكشافنه موفق اولدیغیچون تیغ سرتیزك قوهٔ قاهرانه سنه قارشی قلم بدائع رقمك قدرت خارقهٔ ماهرانه سنی ارائه واثبات ایلمش ایدی — نظام الملك — مشاهیر اسلام]
« صفات وذات یكدیكردن اولماز برزمان منفك »
« ضیانك انكشافی شمسدن شمسك ضیادندر »
(نورس)

اِنكِلال { [ع] یاواشجه كولمك : [انكلال جانان] قوللانیله بیلیر . § كورلنمك ، كسمز حاله كلمك : (انكلال سیف)

اِنكِلیس { [ع] بیلان بالغی . (انقلیس) طرزنده دخی تلفظ اولونور .

اِنماء { [ع] آرتیرمق ، آرتیرلمق : نماالاندرمق ، نماالاندیرلمق : [انمای نقود ، انمای مزروعات] بینه بومعناده (تَنمیه) زیاده قوللانیلیر .

اِنماس { [ع] « اِفساد » كبی بربرینه دوشورمك ، دوشورلمك ، قاریشدرمق . مأنوس دكلدر .

اِنمحاص { [ع] كونش كسوفدن قورتلمق ، بدنده پیدا اولان شیش ایتمك . قوللانیلماز .

إِمْلال { [ع] صبیرلوب چیقمق .

إِمْیاز { [ع] آیرلمق ، آچلمق .

إِمْیاع { [ع] اریمك ، مایع اولمق .

إِنْواء { [ع] اوزاقلاشمق ، ایش بیترمك .

[*]

[*] بونلر الفاظ مستعمله‌دن دكلدر.

إِنْهاء { [ع] برماده‌یی برینه تبلیغ ایتمك ، سوزی ویاخود خبری یتشدیرمك : [انهای ماده ، انهای کیفیت] § اصطلاحات رسمیه‌جه برمأمورك مافوقنده‌كی مأموره یعنی آمرینه برماده‌یی حاوی یازدیغی کاغد: [قالیقراطیه کمرك مأمورندن ملحقات نظارتنه کلن انها اوزرینه]، [حجاجك عراقدن عزل وتبدیلنی حمیت وانسانیت نامنه اوله‌رق بر صورت بی طرفانه‌ده ولیده عرض وانها ایتدی — عمر ابن عبدالعزیز — مشاهیر اسلام]

« بنی برسمت مخالفده‌می کوردك آیا »
« نه‌صوچم وارسه افندم کرم ایت قیل انها »
(واصف)

إِنْهاج { [ع] عیان ، ظاهر اولمق ؛ عیان ایتمك ، ایدلمك § حیوانی یورمقله صولوتمق ، اثوابی اسکیتمك . برنجی معنا ده نادراً قوللانیلیر : [قوماندەسی آلتنه برفرقه ویردرك دشمننه قرشی مأمور وانهاج ایلدی — اوزون حسن — مشاهیر اسلام]

إِنْهاك { [ع] زیاده عذاب ، اشکنجه ایتمك . مأنوس دکلدر .

إِنْهِداش { [ع] طالاشمق ، خرلاشمق : [انهداش کلاب]

إِنْهِدام { [ع] ییقلمق : [انهدام جدار ، انهدام جسر] ، [بزرکان قبائل قریش خانهٔ کعبهٔ معظمه‌نك واسطهٔ تزلزلات احوال وتصادم دبور وشمال ایله اندامنده سیمای انهدام نمایان اولمغین تشیید اساس تجدیده تشمیر دامن اهتمام ایتدیلر — سیرویسی]

« تابوله آثار کردون انهدام »
« تا اوله اشعار موزون بردوام »
(لا)

إِنْهِزام { [ع] بوزولمق ، ازیلوب آلت اولمق : [انهزام اعدا] ، [همان یاننده‌کی بهادرلر ایله مغلوبیت وانهزامه یوز طوتمش اولان اوردونك معاوننته شتاب ایلدی که بو اوردو سلجوقیلرك اردوسی ایدی — ارطغرل — مشاهیر اسلام]

«شب محو اولور همیشه که نجم سحر طوغار»
« انجام انهزامده مهر ظفر طوغار »
(رجی)

إِنْهِكاك { [ع] آشمق ، اثنای تولیدده چاتی کیکلری آچلمق . مأنوس دکلدر .

إِنْهِلاك { [ع] نفسنی تهلکه‌یه قویمق . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اِنْهِماك [ع] برشیئه، برایشه شدت میلان ایله اوستنه دوشمك ، سوركلی بر صورتده اوغراشمق . اكثریا مذموماتده قوللانیلیر . ذاتاً بو لفظ معنای كمالی حاوی اولدیغندن [فرط انهماك ، كمال انهماك] طرزنده قوللانیلهماز : [انهماك عشرت]. [شبهه یوق كه كلمات مذكورهده اسلاف دخی بزم حس ایتدیكمز غرابتك ذرهسنی حس ایتمش اولسهیدیلر اوقدر صیق صیق استعماللرینه انهماك كوسترمزلردی — فصاحت درسی — عبدالرحمن ثریا]

اِنْهِمام [ع] پیر ، اختیار اولمق. مأنوس دكلدر .

اِنْیاق [ع] حیرت ویرمك، تعجب ایتدرمك . قوللانیلماز .

اِوَز [ع] كوودهسی بودور اولان § قاز ، اوردك .

اِهانَت [ع] حقیر اولهرق تحقیر ایتمك ؛ حقیر و آلچق كورمك : [ابو جعفر المنصورك ابو مسلم خراسانی حقنده اهانت ودنائت كوستردیكی مسلمات تاریخیهدر .] ، [خلاصه : نهی صیغهٔ امرك منفیسی مثابهسنده بولندیغی جهتله امرك متضمن اولدیغی معنالرك اكثرینه یا تحریم وكراهت كبی متقابل ، یاخود تسخیر، تعجیز، تكذیب، اهانت كبی موافقدر — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

« راضی دكلسه كر بوكا ناموس دلبری »
« عشاقه دیرسه بویله اهانت یمازاولور »
(لادری)

اِهْتِباص [ع] عجله ایتمك § سوركلی قهقههلر ایله كولمك . مأنوس دكلدر .

اِهْتِداء [ع] هدایت بولمق ، طوغری یوله كیتمك، مسلمان اولمق . (ایتمك) مادهسیله قوللانیلیر : [ولایات شاهانهده طبع ونشر اولونان غزتهلر مطالعه ایدلدكجه هیچ بر كونا تشویقات وقوعبولمدیغی حالده اهالیٔ محلیهدن اهتدا ایدنلرك اكسیك اولمدیغی مشاهده اولونور] (عرض اهتدا) دیمكه لزوم یوقدر . یالكز « اهتدا » یازلهلیدر .

« مكتوبانه لزوم نبوتك ثابت »
« بو برلزوم كه آندندر اهتدای وجود »
«نورس»

اِهْتِزاز [ع] دپرنمك، تترهمك : (اهتزاز اوتار) § فرح وصفادن حركته كلمك ، صچرایوب اوینامق . جمعی [اهتزازات] : عربیده دوشهجك كبی صاللانمهیه، زانغردامهیه ، آیاقلانمهیه [هزهزه] اطلاق اولونوركه (اِهتزاز) بوندن مشتق دیمكدر .

«لرزه ویرسهك چوقیدر اجسامهای كویای راز »
«تا ابد ارواحه ساز كدر مدار اهتزاز »
(معلم ناجی)

« كلدى اوزمان قيام ونازه »
« مانندهٔ سرو اهتزازه »
(نابى)

«موج اورر آينهٔ چشممده جوى اهتزاز »
«ميل ايدنجه خاطره اول نونهالك صورتى »
(نورس)

اِهتِزام [ع] شدت رعد ايله بواوط چاتلامق § بوغازلامق § سرعتله كيتمك ، مأنوس دكلدر .

اِهتِضاض [ع] برنسنه‌يى قيروب اوفالتمق § انسان تواضع ايله كبر نفسنى قيرمغه چاليشمق . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اِهتِضام [ع] غصب اموال ايله ظلم ايتمك ، بر آدمك جبراً مالنى آلمق . قوللانيلماز .

اِهتِماش [ع] قاريشقلق، قاريشمق. مأنوس دكلدر .

اِهتِمام [ع] ايشه همّتله باقمق ، دقتله چاليشمق ، برشيئك ايى اولمه‌سنه اوزنمك. جمعى (اِهتِمامات) در. مفرديده ، جمعيده چوق قوللانيلير:

«جهلى ده تحصيل ايچون البت ايدردك اهتمام»
«ممكن اولسه يدى فداى فضل ايله تغيير بخت»
(لا)

«سن بو مجنونانه فكره ويرمه اصلا اهتمام»
(لا)

«منت اللهه ايدوب هر منصبده معدلت»
« كاردين ودولته ايتدم فراوان اهتمام»
(عبدالغنى نادرى)

« على قوشى ايتسه كلوب اهتمام »
« نه ممكن بوله بر مربع تمام »
(عزت ملا)

اِهتِواز [ع] هلاك اولمق . [*]

اِهتِياب [ع] قورقوتمق، صاقنمق .

اِهتِيال [ع] قورقمق .

اِهجِيج [ع] درين دره ، ايرماق .

[*] بونلر الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

اِهداء [ه] هديه ايتمك، ايدلمك؛ هديه كوندرمك، كوندرلمك: (اقمشهٔ نفيسه اهدا ايتمكله، روح شهيده بر سورهٔ اخلاص اهدا ايدوب)

«سنسين ايدن اهدا نيجه كمكشتهٔ راهى»

شو مصراعده كورلديكى وجه ايله هدايت ايتمك ، هدايته ايريشديرمك معناسنده استعمال ايتمه‌مليدر .

« فرياديكه بتدى حسن يكتا »
« برتيغ مجوهر ايتدى اهدا »
(شيخ غالب)

« ايدوب نرم ودرشتى‌لامسه تعيينه موقوف »
« مشامى بويه وقف ايتمش مذاقه لذتى اهدا »
« نابى »

اِهدار [ع] الغو ايتمك ، باطل قيلمق، حكمسز براقمق : (اِهدارِ دَم) = مقتولك ديتنى قاتلدن آلديرمه‌مق ،

إهذار {[ع] هذيان ، صاچمه صویلەمك. استعمال ایدیله بیلیر.

إهراف {[ع] مال نمایله برکتلنمك آرتمق. قوللانیلماز.

إهراق {[ع] دوكمك، دوكلمك : [اهراق دموع] مأنوس دكلدر.

إهزال {[ع] هزل ایله مشغول ایتمك، ایدلمك. § حیوان ضعیفلامق . نادراً قوللانیلمشدر.

إهلاك {[ع] هلاك ایتمك، اولدرمك، اولدیرلمك: [اهلاك اشقیا، اهلاك حشرات ، شدت شتا مناسبتیله شهره تقرب ایدن قوردلر براختیار چوبانی اهلاك ایتمشلردر] ، [خطوهٔ هجومنی « حویزه » یه آنەرق اورالرینی دەبالتسخیر بنه برخیلی بیگناهی اهلاك ایتدی — اسماعیل صفوی — مشاهیر اسلام] ، [اراقهٔ دماده صبر ووقاری الدن قومەیوب جائزكه اهلاك وافنادن صكره اول شخص مغضوبك ایفاسنده نوعاً فائده مشاهده قلنه — منشور سلطان عثمان — مشاهیر اسلام]

إهلیلج {[ع] برنوع علاجدركه ایكی درلو اولور. تركجه‌ده (قاره هلیله، صاری هلیله) دینیلیر.

(إهلیلجی) = تام كروی اولمەیوب یومورطه شكلنده بولونان.

إهمال {[ع] برنسنه‌نك، بر شیئك اوستنه دوشمه‌یوب بوشلامه‌سی ، بوشلامق؛ حالیله براقمق، براقلمق؛ ترك ایتمك، ایدلمك: « جناب الله اهمال دكل امهال ایدر — كلام مشهور » [اهمال امور، مصالحك اهمالی جائز دكلدر] ، [مملكتك هانكی كوشه‌سنده برشرارهٔ فساد ظهور ایتسه بردقیقه بیله اهمال ایتمكسزین سرعت و شدت فوق العاده ایله تسكین واطفا ایدردی — عبدالرحمن الاموی — مشاهیر اسلام]

« چون دوشدی مجالك ایتمه اهمال »
« كل نزركی طوت امانتك آل »
(فضولی)

« ترتیبده اولمق ایله اشكال »
« تنظیمده بنده ایتدم اهمال »
(مقدمه)

« چون كچدی بوحال ایلەمه وسال »
« وقت اولدی كه ایتمه‌یه غم اهمال »
(شیخ غالب)

« دینسه اسكندر مماكدراولورهرآینه »
« منقلب تمثال اماله ممالك صورتی »
(نورس)

« كیمه اقدام ایده‌مز اهماله »
(عطائی)

إیاب {[ع] عودت، كری دونمك: « ایاب قافلهٔ حج » [ایاب وذهاب] = كیدوب كلمك .

إیاد {[ع] آلت تأیید ، مدار تقویت ؛ قوتلندرمك .

إیادت {نادراً قوللانیلمشدر .

اِباء | [غلط] طوغریسی (اِباء) در. اوکا باقکز.

اِیناس | [ع] قورو تمق، قورودلق. مأنوس دکلدر.

اِیبك [ف] صنم، بت، خاچ.

اِیتاد [ع] قازیق چاقق. قوللانیلماز.

اِیتار | [ع] تك براقق § صلاة وترقیلمق. الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

اِیتكال | [ع] ینیرجه علتنك بیدا ایتدیکی اثر، یاره بنیکی. اصطلاح طبیدر.

اِیتلاف | [ع] «اِئتلاف» طرزنده استعمالی معروفدر.

لسانمزده الفت ایتمك، اویوشمق، آلشمق معناسنده قوللانیلیر. عربیده اولدیغی کبی بریکمك معناسنده استعمالی شایع اولمامشدر: [بین الدول ایتلاف حصولی مأمولدر، هر کسجه مطلوب اولان مادهٔ ایتلاف حاصل اولمه‌دقجه] جمعی [ایتلافات] : [ایتلافات دولیه، ائتلافات جاریه]، [شودورت شاعر نادره گفتار برمدت کمال اتحاد وائتلاف ایله تشکیل مجالس الفت ومشاعره‌یه ابتدار ایله‌مش اولدقلری حالده — فردوسی — مشاهیر اسلام]

اِیتمان | [ع] امانده اولمق، امین بولونمق، امنیت ایتمك. (مؤتمن) بوندن مشتقدر.

اِیثار | [ع] اسیرکه میوب ویرمك، جومردجه‌سنه صاچمق، بذل ایتمك: [ایثار نقود، ایثار جان، ایثار اموال] § عربیده اولدیغی کبی اختیار ایتمك، سچمك معناسنده استعمالی معروف دکلدر. [سعادتسرای مدنیتی تزیین ایتمکده اولان بوقدر جواهر کمالاتی انسانیتك دامان استفاده‌سنه ایثار ایتمشلردر — کمال]

« خندهٔ سکرین ایدوب ایثار »
« دیدی اول طوطیٔ شکر گفتار »
(وحید)

« طوتسه دنیایی نوله شهرت لطف وکرمك »
« ایتمه‌ده مکرمتك عالمه ایثار مرام »
(نفعی)

« برتوندن آیاغك آلتنه آق دیبا دوشه‌ر »
« بزمکه ایلرشرارندن گهر ایثار شمع »
(ریاضی)

اِیثام | [ع] کناهه صوقمق، صوقلمق. معروف دکلدر.

اِیثان | [ع] مالی چوغالتمق، چوق بخشش ویرمك. قوللانیلماز.

اِیجاب | [ع] واجب، لازم قیلمق: [(تابه) تاوه‌نك قیزمه‌سی ایجنده‌کی یاغك اریمه‌سنی ایجاب ایدر] § واجب اولمق، لازم کلمك: [تاوه قیزنجه ایچنده‌کی یاغك اریمه‌سی ایجاب ایدر.] بوکلمه عربیده یالکز متعدی اوله‌رق مستعمل ایسه‌ده بالاده کوستردیکی وجه ایله لسانمزده هم متعدی، هم

لازم اوله‌رق قوللانیلیر. [تقابل ایجاب وسلب] = فن بدیعه عائد بر صنعت مقبوله‌در. (بالایجاب، حسب الایجاب، ایجاب مصلحت) جمعی [ایجابات] :

« ایجابات سیاسیه »، [افغانلیلر اسلافی زمانندن بری فرصت بولدقجه ممالك بابریه‌یه هجوم وتسلطدن خالی قالمدقلرندن بونلری دائما مشغول ایده‌رك قوتلرینی قیرمق اتخاذ ایتدیکی مسلك سیاسی ایجاباتندن ایدی — جلال الدین اکبر — مشاهیر اسلام] ، [نسبت تامه ایسه متکلمك سکوتی جائز اوله‌جق وجه ایله اجزای کلامك کرك سلباً ، کرك ایجاباً بری برلرینه تعلق وارتباطندن عبارتدر — درس بلاغت — عبدالرحمن]

«بو بازارفناده شرط ایجاب وقبول اولماز»
(عونی)

« زهی واجب که ایتمش ممکنك ایجادینی ایجاب »
« کمال رحمتندن ایله‌مش معدوم ایکن احیا »
(نابی)

ایجاد { [ع] وجوده کتیرمك ، کتیرلمك ؛ یوقدن وار ایتمك، ایدلمك: [ایجاد کائنات، ایجاد عوالم] § یکیدن برشی چیقارمق ، چیقارلق : [فونوغرافی آمریقالی « ادیسون » ایجاد ایتدی ، دومانسز بارونك ایجادی]

(ایجاد کرده) = ایجاد ایدلمش.

« پسند ایتمش نوای نقش نو ایجادك ای بلبل »
(فصیح)

« نو عشق علت ایجاد عالم مشهود »
(سامی)

« اول مقصد کن فکان ایجاد »
« فرمان خدایه اولدی منقاد »
(عطایی)

« اثر حکمتیدر برله کوکك بنیادی »
« طولو بوش جمله ید قدرتنك ایجادی »
(شناسی)

«ضروریدر بتون بیع وشراسی سوق ایجادك»
« بو بازارفناده شرط ایجاب وقبول اولماز»
(عونی)

ایجار { [ع] کرایه ویرمك ، ویرلمك : [ایجار دکان ، خانه‌نك ایجاری] § کرا آقچه‌سی: (دکان ایجاری ، طول قادین دکاندن آلدیغی ایجار ایله کچینیر، بورج اوده‌نیر بیتر فقط خانه ایجاری بیتمز)، « ایجار واستیجار مقاوله نامه‌سی » = کرایه ویرن ایله کرایه طوتان آراسنده تنظیم وتختیم قیلنان کاغد .

ایجاز { [ع] سوزی قیصه سویله‌مك ؛ مختصر ، طوپلو ، آز سوز دیمك ، سوزی قیصه کسمك: [ایجاز و اعجاز] فن بلاغتجه تعریف ایدلمك ایسته‌نیلیرسه [ایجاز] = معنای مطلوبی محتوی اولان قیصه بر تعبیر ایله افادهٔ مافی الضمیر ایتمکدر. (ایجاز) «اطناب» ایله « مساوات » ك آراسی .

[ایجاز مخل] = بیانی مطلوب اولان فکری ، معنایی بوزه‌جق ایجاز دیمك اولوب [اطناب ممل] یعنی اوصانج ویرن اطناب مقابلیدر . بناءً

عليه التزام بلاغت ایدن كرك تقریر ، كرك تحریرده بونك ایكیسندن دخی اجتناب ایتمه‌لیدر .

[ایجاز حذف قرینهٔ لفظیه یاخود عقلیه‌نك وجودینه مبنی كلام یا اجزای كلام ، یاخود متممات كلامدن برینك حذفنه اطلاق اولنور — میزان البلاغه]

ایجاع { [ع] وجع ویرمك، ویرلمك؛ آغریتمق ، آغریدلمق : (ایجاع بطن) استعمالی نادردر .

ایحا { [ع] « وحی » دندر . سوق ایتمك ، كوندرمك كبی معانی‌یی افاده ایدر . اصطلاحات صوفیه‌جه « الهام » كبی صورت خفیه وسورت معنویه ایله روحه القای معنی دیمكدر .

ایحاش { [ع] بر كیمسه‌نك ناموسنه طوقونمق ، طوقونلمق؛ برشیٔ قاریشدیرمق دیمكدر . مرحوم (معلم ناجی) لغت كتابنده بو لفظ « توحیش » ه بدل قوللانیله بیلیر دیمش ایسه‌ده عربیده مستعمل اولان معانی‌ٔ مسروده‌یه نظراً او مقامده قوللانیلماسی اولی اولور .

ایحال { [ع] بر كیمسه‌یی تهلكه‌یه ، ورطه‌یه دوشورمك ، بر كیمسه چاموره دوشورلمك . مأنوس دكلدر .

ایداب { [ع] تعمیم عدالت ایتمك § ضیافته چاغرمق . قوللانیله بیلیر .

ایداع { [ع] امانت براقمق براقلمق؛ امانتی قبول ایتمك ، ایدلمك . اصطلاحات فقهیه‌دن اولوب بر كیمسه اموالنك حفظنی دیكر آدمه احاله ایتمك ، براقمق دیمكدر : [چالق احمد پاشانك عزلندن برهفته صكره لمصلحة سرایه دعوتله یدندن مهر همایون اخذ وانتزاع وسلحدار حسن پاشایه ایداع اولنوب — شفیقنامه]

ایدام { [ع] بتشدرمك ، بتشدیرلمك § برشیٔ اتمكه قاتیق ایتمك ، برشی قاتیق ایدلمك . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر . طاشلق اولمایان محكم ، قاتی یره [ایدامه] دینیلیر .

ایدان { [ع] بر نسنه‌یی قیصالتمق ، برشی قیصالدلمق § برقادین ضعیف ، چلیمسز چوجق طوغورمق . مأنوس دكلدر .

ایذاء { [ع] اینجیتمك ، اینجیدلمك : [ایذای ابوین موجب خسران دارین‌در]

« بیهوده دكلی طبعی ایذا »
« سوز برینه‌سویله‌مك معما »
(مقدمه)

ایذان { [ع] بیلدیرمك ، بیلدیرلمك : [ادات ایذان ، ایذان كیفیت ، وقت صلاتك ایذانی] (لغت ناجی) ده كوستردیكی وجه ایله « وقت صلاتك (اذان ایله) ایذانی » جمله‌سنده‌كی (اذان ایله) قیدینه لزوم یوقدر . زیرا بولفظ ذاتاً اذان اوقومق معناسنی محتویدر .

ایراء [ع] برآدمه جیله کوسترمك، احسان ایتمك § چاقمقدن آتش چیقمق، پارلامق: [بولر ادارهٔ کاسات قیل وقال ایله سرکردان نشوهٔ سکون اوله‌میوب نه دکلو ایرای زناد رأی ایتدیلر ایسه ایقاد فتیلهٔ زجاجهٔ استصواب ایده‌جك شراره‌یی تحصیل ایله قریر العین مشاهدهٔ روشنایی ایده‌مدیلر — شفیقنامه]

ایراث [ع] ویرمك، سبب اولمق، حصوله کتیرمك، کتیرلمك. اکثریا محذوراتده استعمال اولونور: [ایراث قضا، ایراث ضرر، ایراث فتور، ایراث خسار، ایراث کدر، ایراث مضرت]، [بیتنده کی «مدنك» کلمه‌سنه‌دنك اوله‌رق صره‌سنجه برچوق کلمه‌لر دیزلمش و بو مناسبتله معناسی ظاهره چیقمش ایسه ده ینه قوهٔ سامعه‌یه ایراث ایلدیکی غرابت باقیدر — میزان البلاغه]

« بی‌مهری چرخ اینسه‌ده ایراث مذلت »
« کیمیا بدر ارباب هنر عزتی واردر »
(نابی)

« دیدیلر که برعلت ایراث ایدر »
« دیدم بوندن افزون نه احداث ایدر »
(عزت ملا)

« چند روزه کل اقبال چمنزاز فنا »
« ایدر البته دماغ دله ایراث زکام »
(نابی)

ایراد [ع] وارد قیلمق، قیلنمق؛ کتیرمك، کتیرلمك: [ایراد مثل، ایراد نطق، ایراد براهین، ایراد شواهد] ، [قتیبه بالجمله عسکرینی بریره طوپلایه‌رق ایراد ایتدیکی برخطبه ایله عروق غیرت و شجاعتلرینی تحریك ایتدیکندن — حجاج — مشاهیر اسلام]

« دست بردست طوروب پیشکه جاهنده »
« بحردن قطرهٔ اوصافنی ایتدم ایراد »
(نعت شریف — نابی)

« مبنای بنای خیر آباد »
« برخیرسزك کالن ایراد »
(شیخ غالب)

« سعدی اکر ایتمه‌سه‌یدی ایراد »
« کیم ایلر ایدی اتابکی یاد »
(لا)

§ واردات، عقار، کلیر: [ایراد ومصرف دفتری، ایرادیله چکینیر برآدم ایدی، مصرفی ایراده اویدورمه‌لی باشقه چاره یوق]

« وزنه چك مصرفن ایرادك ایله »
« راحت اهل ایله اولادك ایله »
(نابی)

« حوض صد رخنهٔ مصرف پر اولورمی نابی »
« کسب دستنك ایکی فوارهٔ ایرادندن »
(نابی)

« مصرفك اویدوره کور ایراده »
« تاکه غمدن اوله‌سین آزاده »
(وهبی)

« محنتن آکلامایان مصرف ایله ایرادك »
« سفره‌دن لذت آلیر زمرهٔ خدام کبی »
(نابی)

ايراط [ع] ورطه‌يه دوشورمك، دوشورلمك: [ايراط دشمن، اعدانك ايراطى]

ايرمان [ف] طالقاووق § بلا دعوت ورخصت بر محله دخول ايدن آدم § آكردنى «عاريت». § آرزو، اشتياق. § پشيمانى، ندامت. (ايرمانسراى) = مسافرخانه، مجازاً دنيا ديمكدر.

ايزاء [ع] «احسان» ه، كوريلن ايلكه فوق العاده مقابله ايتمك § طايامق، محنته اوغراتمق § معارضه ايتمك، قورقق. نادراً قوللانيلمشدر.

ايزار [ع] كسب ايتمك § بربرى بناء ايدنمك § تحكيم ايلمك. مأنوس دكلدر.

ايزبه [اسلاوجه‌دن] روايته كوره بو كلمه‌نك اصلى (ايزبا) اولوب قزاق طائفه‌سنك قامش وچالى چيرپيدن يابدقلرى كلبه ديمك ايمش. لسانمزده قويطى، كورنمز، چقور، چوپلك، خراب يرلره (ايزبه) دينيلير.

ايزد [ف] الله، تكرى: (ايزد متعال) فتح زا ايله‌ده تلفظى جائزدر. بوكلمه ادبيات قديمه‌ده قوللانيلمش ايسه‌ده شمدى مهجور حكمنده‌در.
« ايلدى صوكره آنك ايزد پاك »
« كفنى خاك و بخارين افلاك »
(خاقانى)

ايساخ [ع] كيرلتمك، كيرلدلمك: [ايساخ لباس، اثوابك ايساخى] مأنوس دكلدر.

ايسار [ع] صاحب ثروت، زنكين اولمق. الفاظ

ايساع مأنوسه‌دن دكلدر.

ايساف [ع] اسفندرمك، طارلتمق، طارلدلمق: [ايساف اودا، ابوينك ايسافى شان آدميه ياقيشماز]

ايساق [ع] بوكلتمك، بوكلدلمك § ميوه چوق اولمق. قوللانيلماز.

ايستاده [ف] آياقده طورمش: [ايستادهٔ ساحهٔ احترام اولان عساكر عثمانيه]

ايشاء [ع] بيلمك، معنى چيقارمق § برشئ يواش يواش چيقارمق. قوللانيلماز.

ايشاع [ع] آغاج چيچك آچمق: [ايشاع اشجار]

ايشاغ [ع] بخششى آز ويرمك. مأنوس دكلدر.

ايشاق [ع] ايليشمك، طوتولمق. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

ايشقنه [روسجه‌دن] قاره مرجان بالغى.

ايصاء [ع] وصى نصب ايتمك، ايدلمك: [شيخ افندى فلانى ايصا ايتدى، فلانك ايصاسى] § وصيت ايتمك، ايدلمك: «ايصاى افاق ايتام»

ایصاد [ع] قاپویی قاپامق، کلیدله‌مك . مأنوس دکلدر.

ایصال [ع] واصل قیلمق ، واردیرمق ، ایرشدرمك، ایرشدیرلمك: [ایصال جنود، ایصال نقود، ایصال ذخایر ، سفائن مطلوبه‌نك بر آن اول ایصالی]، [صمصام فاتحانه‌سیله ممالك وسیعه‌سنك بر اوجنی جیحونه دیکر اوجنی سنده‌قدر ایصال ایله‌مش — اوزون حسن — مشاهیر اسلام]

« آبه ایصال حرارت قیلسه اما شدتی »
« برق اوروهر قطره‌دن بیك کوره آتش فشان »
(کاظم پاشا).

« سن نامه یاز ایله‌یم بن ایصال »
« بردم دخی بویله خوش بچرحال »
(شیخ غالب)

ایضاح [ع] واضح قیلمق، قیلنمق؛ عیان ایتمك ، ایدلمك : آچیق آکلاتمق، آچیق آکلادلمق: [ایضاح کیفیت، ایضاح ماده، ایضاح مرام، مسئله‌نك ایضاحی] جمعی اولان (ایضاحات)ده قوللانیلیر: « ایضاحات مطلوبه ، ایضاحات کافیه ، اعطای ایضاحات» [بومحلده ایضاح مدعا ایچون عبارت کشافی بعینها نقل ایلدم که خواننده سریعاً واصل مرام اوله — سیرویسی] ، [بو ایضاحاتدن آکلاشلدیغنه کوره تنافر کلمات امور نسبیه‌دن اولوب بر لسانك مخارجنه کوره منفور اولان کلمه — میزان البلاغه]

ایغال [ع] بك اوزاق کیتمك § عجله ایله برآدمی برمحله صوقمق : [« ایغال »ك = معنای اصطلاحیسی مبالغه مقصدیله یاخود تحقق ایچون بر قیدك علاوه‌سی دیمکدر — میزان البلاغه — عبدالرحمن ثریا]

ایغار [ع] صویی قایناتوب قیزدیرمق ، قاینار صوده حاشلامق . مأنوس دکلدر .

ایغریب [رومجه‌دن] قایه ، قا. پش معناسنه اولوب دالیانلرده قوللانیلان بیوك بالق آغی دیمکدر . «ایغریب ایتمك» حیله ایتمك معناسنه عوامه مخصوص اصطلاحاتدندر.

ایفاء [ع] وفا ایتمك ، ایدلمك : عهدی طوتوب یرینه کتیرمك، یرینه کتیرلمك، اودمك، اودنلمك : [تعهداتی ایفا ایتمه‌دکجه ، ایفای دین ، ایفای وظیفهٔ ابوت، ایفای رسم تسعید وتبریك]

«کیم اولور مقتدر ایفایه بحق آیا»
«بن که بوحسن طبیعتله اولورسه‌م دلتنك»
(کاظم پاشا)

« نخل کلباری قیلوب دفع ترح »
« ایتدی عالملره ایفای فرح »
(خاقانی)

« دنیاده ثناسن ایلر ایفا »
« عقباده ایکن ده نامن ابقا »
(ملا)

« کرچه جاهلان نعمتز ممکن میدر بزدن»
« بودکو نعمتك ایتمك حقوق شکرینی ایفا »
(نابی)

ایقاد [ع] یاقمق ، یاقلق: [ایقاد قنادیل، ایقاد نائرهٔ شقاوت، فانوسلرك ایقادی] ، [مدرسین کرام خدمتنده اعمال ذهن وقاد وفتیل ضمیر کبریت قبولن قدح زناد اجتهاد ایله ایقاد ایتدکدن صوکره — ذیل عطائی — جلد ثانی — صحیفه ۸۹ :]

« نوری آرایش قندیل سرا پردهٔ حق »
« پرتوی نائرهٔ حبه مدار ایقاد »
(نابی)

« زائر قبرکه خود وعد شفاعت معلوم »
« نیجه قابل که بی ایده جهنم ایقاد »
(نابی)

ایقار [ع] آغر یوك یوكلتمك ، یوكلدلك؛ حیوانك طیرناغنی طاشبه چارپدیروب رخنه دار ایتمك . مأنوس دکلدر .

ایقاظ [ع] کوز آچدرمق ، آچدیرلق ؛ او یاندرمق ، اویاندیرلق: [ایقاظ نائم . طفل خوابیده نك ایقاظی] § مجازاً ده استعمال اولونور. مثلا [ایقاظ غافل ، اوسرسمی ایقاظ ایتملی، کرانخواب غفلته دالمش کیتمش اولان او بیچاره یی ایقاظ ایتمك مقتضای شان آدمیتدر]، [عثمانلیلرك بکقوزه قدر کلملری روم ایمپراطوری (اوچنجی اندرونیقوس)ی رقدهٔ غفلتدن ایقاظ ایلدیکندن — سلطان اورخان — مشاهیر اسلام]

« ابنای زمان مائل ایقاظ فسوندر »
« کهواره ده کی کودکنك شرینه نی »
(لاادری)

« کویا قیرلیور الده الفاظ »
« مضمونلری روحی ایلر ایقاظ »
(لا)

ایقاع [ع] وقوعه کتیرمك ، کتیرلك ؛ پیدا ایتمك ، میدانه چیقارمق، چیقارلمق : [ایقاع فتنه ، ایقاع مشکلات ، ایقاع شورش ، ایقاع موانع]، [بوراجقده اسناددن مقصد بالکسر نسبت تامهٔ خبریه اولمایوب نسبت تقییدیه ، نسبت ایقاعیه یه دخی شمولی واردر — میزان البلاغه]

ایقاف [ع] مالی وقف ایتمك ، مال وقف ایدلمك § طوردرمق ، طوردیرلمق : [ایقاف اراضی ، املاکك ایقافی] ، [طقسان سکز تاریخنده قضاسی حالنده ادای مناسك حج وطواف وزاملهٔ عزیمتن حرم محترمده ایقاف ایدوب سنهٔ مزبوره ذی القعده سنده منفصل ومسند حکومتلرینه بك زاده افندی واصل اولدی — ذیل شقایق — جلد ثانی — صحیفه ۱۴۱]

ایقان [ع] یقین حاصل ایتمك ، ایدلمك ؛ شبهه سز بیلمك ، ایی بیلمك : [ایقان حق ایمان کامله منوطدر]، [مرصد علم وعرفان ومدبر فضل وایقان اولان نزد حکمت پیوند ولی نعمیلرنده دخی زایجهٔ حال وقالندن احکام لیاقتی واقران وامثالنه تفوق ورجحانیتی ظاهر اولور — منجم باشی یه تذکره — عاکف پاشا]، [ابوالسعود زاده محمد افندی یرینه اسکدارده والده

سلطان مدرسه‌سنده محراب‌نشین تحقیق وایقان اولوب — ذیل شقایق — جلد ثانی صحیفه ٦٦٠]

« باشقه بر عالم ایدر وجدانی »
« او بقا عالمنك ایقانی »
(معلم ناجی)

«ملکه وضع ایتدیکی قانونی کوره‌یدی آندن»
«بو علی ایلر ایدی کسب شفای ایقان»
(شناسی)

ایکاء | [ع] طایاق قومق ، طایانمق § تخل ، جر یلك کوسترمك . مأنوس دکلدر .

ایکاخ | [ع] بی‌تاب قالمق ، قالتمق § فراغت ایتمك ، ایدلك . قوللانیلماز .

ایکار | [ع] طولدرمق، طولدیرلمق : ایکار کوزه ، ایکارکوب ، اکوازك ایکاری]

ایکال | [ع] حقه تسلیم امور ایتمك، متوکل بولونمق . مأنوس دکلدر .

ایلاء | [ع] یمین ایتمك . عرف شرعده زوجك بر مدت معینه ایچون زوجه‌یه تقرب ایتمه‌مك اوزره اولان یمینی دیمکدر .

ایلاج | [ع] ولوج ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : کیردرمك ، کیردیرلمك . نادراً قوللانیلمشدر .

ایلاد | [ع] طوغورمق ، طوغورتمق . (تولید) زیاده قوللانیلیر .

ایلاس | [ع] کنایه وتعریض صورتیله سویله‌مك ، سویله‌تمك : [ایلاس کلام]

ایلاف | [ع] الفت ایتدیرمك ، ایتدیرلمك : آلشدرمق، آلشدیرلمق : [ایلاف ارباب زراعت، تجارك ایلافی] [تألیف] باشقه معناده قوللانیلیر .

ایلام | [ع] المناك ایتمك ، ایدلك § دوکون طعامی ترتیب ایتمك ، ایدلك . مأنوس دکلدر .

ایلخان | [چغتایی] مغول حکمدارلرینه مخصوص برعنوان قدیمدر . ایرانده « قاجار » عشیرتنك بیوکنه‌ده بو عنوان ویریلیر . [اولجه ملوك مجاوره‌دن (ایلك ایلخان) ی فساده تحریك وتشویق ایله‌مسنه مبنی — سلطان محمود غزنوی — مشاهیر اسلام]

ایماء | [ع] اشارت ایتمك، ایدلك؛ قولاً وفعلاً بلیرسزجه ، قاپالی برصورتده آکلاتمق، آکلادلمق : [اوسوزیله آرتق قبول ایده‌میه‌جکنی ایما ایتدی ، هیچ اولماز ایسه بو ماده‌نك ایما ایدلمه‌سی لازم دکلمی ایدی؟]

« هاروت نگاهی ایتسه ایما »
« افتادهٔ چاه اولور زلیخا »
(شیخ غالب)

« خاتمك نامی‌قالوب فص جهانده بی‌نقش »
« اولونور باب سخاده سکا ایمای بنان »
(شناسی)

« نطق حال ایله رموز اشیا »
« ذوالجلال اولدیغن ایلر ایما »
(خاقانی)

« بذله سنج اولسه‌ڭ سنی ایماء ایله ایلرمذاق »
« مجلسك دانا روش نادان یاوه کستری »
(نظیم)

ایمان { [ع] اینانمق ، قلب ایله تصدیق واعتماد ایتمك ، شریعتی قبول ایله خضوع کوسترمك. معنای شرعیسی « قلب ایله تصدیق و لسان ایله اقرار » دیمکدر . شرعاً ایمان مقلد مقبول، ایمان یأس مردود در . لسانمزده [ایتمك ، کلمك ، کتیرمك] ماده‌لریله قوللانیلیر :

« اهل ایمانه نظافت لازم »
« جامه‌ده یعنی طهارت لازم »
(وهبی)

« شبولری شیچراغ ایمان »
« کلبرك خزانی جوهر جان »
(شیخ غالب)

« درآل عبادر ملجائی ارباب ایمانك »
(لا)

« مانند بلال صاحب عرفان »
« نور سیه ایچره نور ایمان »
(شیخ غالب)

« رومه کلوب دولت ایمان کبی »
« ابتدی نزول اول یره قرآن کبی »
(عطائی)

« نه در دینی اول غمزهٔ ساحرك »
« مسیحایه ایمانی یوق کافرك »
(عزت ملا)

« دین وایماننه خیر ایله‌مه‌ین »
« خیر ایدرمی وطن و ملتنه »
(کاظم پاشا)

« مؤمنك تشنهٔ مال وجانی »
« منعدم مرحمت وایمانی »
(نابی)

ایمپراطور { [لاتینجه‌دن Impé- ratore] آمر ، قوماندان معناسنه‌در . اصطلاحات سیاسیه‌جه بیوك حکمدار، حاکم مطلق دیمکدر : [متوفی المانیا ایمپراطوری «فره‌دریق» غایتله حلیم، عاقل برذات ایدی] ، [ایمپریال Imqériale] شاهانه ، ایمپراطوره متعلق دیمکدر . [سلطان اورخان غازی ایسه سکز بیك کشی ایله علم طاغی وقایش طاغی طرفلرنده بولنه‌رق برادری علاءالدین پاشا ایله ایمپراطورك قوماندا‌سی‌التنده‌کی روملری شدتلی شدتلی چارپمقده ایدی — مشاهیر اسلام]

ایمپراطوریچه { [لاتینجه دن Impératrice] قادین اولان بیوك حکمدار ، بیوك حکمدارك زوجه‌سی : [اوچنجی ناپولئونك زوجه سی ایمپراطوریچه

«اوژه‌نی» الیوم انکلتره‌ده‌کی کاشانهٔ خصوصیسنده عزلتنشین بولونیور، هندستان امپراطوریچه‌سی]

این [ف] یقین ایچون اسم اشارتدر که ترجمه‌سی «بو» دیمکدر. اوزاق ایچونده اسم اشارت (آن) درکه ترجمه‌سی «او» دیمکدر. لسانمزده یالکز اوله‌رق قوللانیلماز: [بعدازین]=بوندن صوکره، [بنابرین] = بونك اوزرینه بنا اولونه‌رق . بو ایکی ترکیبده (این)ك همزه‌سی حذف اولونور.

[این‌وآن، آن‌واین] = شو، بو دیمکدر:

«یردر بو بزمگاه حماقتده آن‌واین»
(عزت ملا)

«این دم که زشاعری اثر نیست»
«سلطان سخن منم دیگر نیست»
(شیخ غالب)

ایناس [ع] انسیت ایتدیرمك، وحشتدن کچیرمك، آلشدیرمق، آلشدیرلمق. بو نادراً و (تأنیس) دها زیاده قوللانیلیر:

[ایناس حیوانات]

اینٰاف [ع] بر شیدن استنکاف ایچون بر آدمی غیرته کتیرمك. نادراً قوللانیلشدر.

ایواء [ع] بر یره قوندیروب آرام ایتدیرمك؛ بر محله یرلشدیروب مسکن طوتدیرمق، طوتدیرلمق. اکثریا (اسکان) ایله برلکده قوللانیلیر: [اسپارطه‌یه سوق ایدیلن مهاجرینك ایوا واسکانی ایچون مأمورین محلیه طرفندن ابراز کمال غیرت اولوندیغی. ایوای مسافرین]، [فیض‌الله افندی‌یی واولادینی مؤلف رساله‌نك ضبطنه نظراً یراوادی قصبه‌سندن دوندیروب آلاجه حصارده ایوا وتوقیف وراشد تاریخنك روایتنه کوره ینه ادرنه‌یه جلب واغا قپوسنده حبس وتسجین ایتدیردی — روضة الکاملین]

«دماغی ایله‌یوب خلوتسرای قوت تصویر»
«اوعالی قصرده شاه خیالی ایله‌مش ایوا»
(نابی)

ایوار [ف] وقت عصر، ایکندی: [نماز ایوار] = ایکندی نمازی.

ایواز [ف] دوزلمش، قوشولمش، حاضرلانمش معناسنه‌در. [ایوز، ایوازه، ایوزه] طرزنده دخی قوللانیلیر. الیوم ترکجه‌ده [آیواز] دیه قوللانیلان لفظ بودر.

ایهام [ع] وهم وشبهه‌یه دوشورمك، دوشورلمك؛ رموز وکنایه ایله سویله‌نیلن سوزك معنای بعیدینی قصد ایتمك، ایدلمك § بری قریب ودیکری بعید ایکی معنایی حاوی برکلمه‌یی ایراد ایله معنای بعیدی اراده

ایتمکدن عبارت بر صنعت بدیعیه‌درکه بوکا (توریه) ده دینیلیر : [بو جهت کوزه‌دله‌یوب « ایهام تضاد » خاطرینه رعایت‌ایدلمش اولدیغی ادنی بر ملاحظه ایله آکلاشیلور — میزان‌البلاغه]

جمعی [ایهامات] : ایهامات قبیحه، ایهامات غلیظه.

« میان گفتگوده بدمنش ایهام ایدر قبحن »
« شجاعت‌عرض ایدرکن مرد قبطی‌سرقتن‌سویله‌ر »
(راغب پاشا)

« یازدیغك اول خط تعلیق حیات افزانك »
« شیوهٔ حرفی ایدر روح عماده ایهام »
(جوری)

ایهان [ع] بربنه ایراث وهن ایتمك ، برآدمی ضعیف ، قوتسز طوتمق؛ مجازاً آشاغی طوتمق، تحقیر ایتمك . نادراً استعمال اولونور.

اِیه‌رُوغلیف [اصلی یونانیدن [Hiéroglyphe بو صورتله تلفظی (ه) ایله تلفظندن دها صواب اولسه کرکدر . اسکی مصریلرك مأمورین روحانیه‌ی طرفندن استعمال ایدلمش اشکال واشاراتدن مرکب برنوع یازیدرکه سلطان احمد میداننده‌کی دیکیلی طاشده بونك بر نمونه‌سی محکوك وموجود در .

انتهای قسم اوّل

جدول سهویات

صواب	خطا	صحیفه
یاقیلەجق صورتده	یاقیشه صورتده	۱۹
سوسله‌یش	سویله‌یش	۱۹
خوابگاه ایلر غزاله	خوابگاه ایلر غزله	۲۷
آفرینِش	آفَرینَش	۳٤
عدل وداد	عدن وداد	٤۹
اَبجَد	اَبجَد	٥۲
اَبرکار [ف]	اَبرکار [ع]	٥٥
کلبهٔ احزانمده	کلیهٔ احزانمده	۷۱
(حَی) ك جمعی . دیریلر	(حَی) ك جمعی . دیرلر	۷٥
عرفان پناهم	عرفان یناهم	۷٥
اختر دنباله‌دار	اختر دنپاله‌دار	۷٦
بررسالهٔ قدیمه‌ده	برسالهٔ قدیمه‌ده	۸۱
آوادانلق	آوادنلق	۸٤
رِمّه	دِمّه	۹٥

صحیفه	خطا	صواب
١٠٤	أَسب	اَسپ
١٠٥	اَسْخياءِ	اَسْخِياء
١٠٧	اَسْفَل	اَسْفَل
١١٤	تهكّما	تَهَكُّماً
١١٤	اَشْكِبار	اَشْكبار
١١٦	اَشيم	اَشيم
١٢٦	طَهر	طُهْر
١٨٨	اَنْدُود [ف] پارلاق اولمق ایچون سوریلن، طلا ایدیلن یالدیز.	اَنْدُود [ف] صیوامق، یالدیزلامق معناسنه اولان (اَنْدُودَن) مصدرندن مشتق اولوب پارلاق صیوا ، صیواق دیمکدر . (زراندود) = آلتون صیوا .
١٨٩	اَنْزُرُوت [ع]	[ف]
٢٩٦	اِسپهبد اِسفهبد	« اِسپه ، اِسفه » عسكر و (بُدْ) صاحب دیمك اولدیغندن بونلرك طوغریسی (اِسپَهبَد) (اِسفَهبَد) در .
٣٤٠	تخفیف ایله استعمال ایدله‌لیدر.	تخفیف ایله استعمال ایدلمه‌ملیدر.
٤٤٣	اِئاف	اِلْحاف

قاموس عثمانی

ترکجه ده قوللانیلان عربی ، فارسی ، اجنبی کافهٔ لغاتی حاویدر

قسم ثانی

محرری :

محمد صلاحی

صاحب وناشری :

احمد مظفرالدین

معارف نظارت جلیله سنك ٥٩ نومرو و فی ١ نیسان سنه ٣١٢ تاریخلو رخصتیله طبع اولنمشدر

مهرسز اولانلر ساخته در

استانبول

(محمود بك) مطبعه سی — باب عالی جوارنده ابوالسعود جاده سنده نومرو ٧٢

١٣١٣

بسم الله الرحمن الرحیم

« أ »

أباب [ع] شدتلی، بیوك سیل، طالغه .

أبَد [ع] وحشی جانور، یرتیجی حیوان .

أبدوخ [ع] لكه. بونلر مأنوس دكلدر .

أبطوله [ع] باطل، بیهوده، اویدورمه‌سوز؛ اصلسز، یالان لاقیردی، ماده . جمعی اولان [اَباطیل] زیاده قوللانیلیر .

أبله [ع] بلا، آفت، مصیبت . (اُبله) اولورسه قبیله، عشیرت معناسنی افاده ایدر .

أبوت [ع] شدت حرارت . كوندوز وقت زوالده‌كی صیجاقلق § زیاده صو وسائر مشروبات ایچمكله قارنده پیدا اولان شیشكینلك. الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

أبوّت [ع] بابالق . پدرلك ، آتالق صفتی [حقوق ابوّت] = بابالق حقلری [ابوّةً] = بابا اولمق جهتیله، پدرلك صفتیله .

أبود [ع] توحش ، اوركمك § اقامت ایتمك § شعرده لغات غریبه قوللانمق. مأنوس دكلدر.

أبوز [ع] صیچرامق ، سكرتمك § فجاءةً اولمك . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

أبهت [ع] عظمت ، مهابت ، وجاهت یعنی اولولق ، بیوكلك، كوسترشلی اولمق كبی معنالری حاویدر . « بَهجَت » وزننده [اَبهت] و « اُجرت » وزننده [اُبهت] دیه اوقومق یا كلشدر. هله برطاقم جهلانك لسانلرندن ایشیدلدیكی كبی (ابهت) طرزنده تلفظی غلط فاحشدر. بناءً علیه اصلنه دقت ایتمك ، یا كلش تلفظ ایتمه‌مك لازم كلیر. § مقام صدارت عظمادن انفصال ایدن ذواته تخصیص اولونمش القاب رسمیه‌دندر : [ابهتلو دولتلو پاشا حضرتلرینك چشمه قصبه‌سندن ازمیره عودت بیوردقلری استخبار قیلنمشدر] ، [دیباجهٔ منشور ابهتی

پیرایهٔ لقب ولی النعمی ایله توقیع وتوشیح ایتدردی — شرح شفیقنامه]

أُتْرُج **أُتْرُجَّه** [ع] آغاج قاوونی. درلو درلو طاتلیسی اعمال اولونان صوسز ولیمونه مشابه بیوك برنوع میوه‌در. شیوهٔ فارسی‌یه کوره [أُتْرُنْج] در. ترکجه‌ده تحریف ایله « تُرُنْج » دینیلن میوه‌نك نام فارسی‌سی [نارَنْج] در .

أُتُم [ع] یابانی زیتون. آفریقانك آق دکز سواحلنده چوق بولونور . مأنوس دکلدر .

أَتُون [ع] ثابت اولمق § فرون، کلخان ، حمام کلخانی . [أَتُون] ه‌ده باقکز .

أُثافی [ع] ساج آیاغی . همزه‌نك فتحیله‌ده تلفظی جائزدر . ساج آیاغك آیاقلرینه وسمت شمالیده ساج آیاغنه مشابه کواکب مرکبه‌یه ومفسده [أَثافی] دینیلیر .

أُثْعَیَّه [ع] کروه، جماعت، طاقم. الفاظ معروفه‌دن دکلدر. همزه‌نك فتحله اوقونمه‌سی جائزدر .

أُثْر [ع] بر یاره ایی اولدقدن صوکره قالان یری‌که بوزلمش کبی طورور § داغ ، تمغا . مأنوس دکلدر . فقط (أَثَر) و (إِثْر) ایله معناجه نه فرقلری بولوندیغی آکلاشلمق اوزره یازلدی .

أُثْرُدان [ع] تیرید. رانك تشدیدی جائزدر .

أُثْرَه [ع] نقل کلام وحدیث § اسلافدن انتقال ایدن شان ومکرمت § قحط، حال ضرورت واضطراب . مأنوس دکلدر.

أُثْعُوب [ع] آقیجی شی ، آقیقده بولونان نسنه .

أُثْعُبان [أُثْعُبانی] = بیوك ، غایتله کوزل بیاض کوز.

أُثْفِیَّه [ع] ساج آیاغی؛ اوچ پارچه طاشدن یاپلمش اوجاق . معروف دکلدر .

أُثْقُوب [ع] کارشناس ، ایش بیلیر ، آچیق کوز آدم.

أُثْکُول [ع] میوه‌نك چوپی ؛ خرما صالقمی‌نك چوپی § شاخ ، بوداق . استعمال اولونمایان الفاظدندر .

أُثْنَه [ع] صیق وبیوك آغاجلق ؛ قورو ، اورمان .

أُثُوث [ع] چایر ، اوت چوق وصیق اولوب بر برینه قاریشمق . معروف دکلدر.

أُجاج [ع] آجی، طوزلو صو: ماء آجاج .

«محیطك وصفیدر عذب واجاج لذت انهار»
« مسمی واحد اما مختلف اوصاف ایله اسما »
(نابی)

أُجْرَت [ع] بدل مقتن ، کرا ، خدمت وامکه مقابل ویریلن ، آلنان آقچه وکونده‌لك .

« اجرت قدم ، اجرت قدمیّه » = آیاق کراسی ، آیاق تری . [بلا اُجرة] = اجرتسز ، بدلسز ، اوله‌رق .
« اجرنه کیتمه‌ده کسب ایتدیکمز نقد نفس »
« سهوایمش سوق تعیننده دکانسکیر اولمق »
(نابی)

أُجُمْ { [ع] حصن ، حصار ، پلانقه ، قلعه .

أُجَمْ { [ع] صیق آغاجلق محل ، اورمان ؛ وحشی حیوان یاتاغی معناسنه کلن [أَجَمَه] نك جمعی . (شیرِ اُجَمْ) = غایتله کوکره‌مش یرتیجی ارسلان دیمکدر :
« مجلسده شوخ دلفریب جنك ایدیجك شیراجم »
(نفعی)
« اولور غزاله هم آغوش نره‌شیراجم »
(وله)

أُجُوجْ { [ع] صو آجی ، طوزلو اولمق . ینه بو معناده اولان « اُجاج » نادراً قوللانیلمش ایسه‌ده بومستعمل دکلدر .

أُجُورْ { [ع] آخرته متعلق ثواب معناسنه کلن « أَجر » ك جمعی : [اجور کثیره] .

أُجُوراتْ { [ع] امك مقابلنده ویریلن آقچه ، کونده‌لك دیمك اولان [أُجرت] جمعی : [اجورات معینه ، اجورات متراکمه]

أُجُونْ { [ع] صویك طعمی ، رنکی متغیر اولمق ، بوزولمق .

أُحْبُوشَه { [ع] اجناس ، قبائل مختلفه‌دن مرکب جماعت ، غلبه‌لك . مأنوس دکلدر .

أُحَاحْ { [ع] « عَطَش » کبی . صوسزلق § غیظ ، حشم . مأنوس دکلدر .

أُحْبُولْ
أُحْبُولَه { [ع] فارسیده (دام) دینیلن طوزاق .

أُحْجُوَّه
أُحْجِیَّه { [ع] لُغز ، بیلمه جه ، یا کلتماج . همزه‌نك فتحیله للفظی یا کلشدر .

أُحْدُوثَه { [ع] موجب تعجب اوله‌جق اویدیرلمش خبر ، ماده ، کیفیت ، شی .

أُحْدُوَّه { [ع] ترانه ، نغمه ، آهنك .

أُحْکُومَه { [ع] عقللی قادین .

أُحْلُوقَه { [ع] هرنه ایچون یمین ایدیلیرسه اوشی ، اوماده دیمکدر . بونلر مأنوس دکلدر .

أُحْمُوقَه { [ع] غایتله احمق ، سرسم ، بوش اولان آدم .

أُخْتْ { [ع] قیز قارداش . آخرنده‌کی (ت) تای تأنیث دکلدر . اصلنده (واو) ایکن تایه تبدیل اولونمشدر . جمعی [أَخَوات] درکه

« نَظائِر » معناسنده دخی استعمال قیلنمشدر .

أُخْدُود } [ع] طو پراقده پیدا اولمش ، یاخود آچلمش

أُخْقُوق } اولان یاریق ، خندق . برنجینك جمعی اولان

(أَخادِید) اثر ضرب ، بره معناسنده قوللانیلیر . ایکنجینك جمعی (أَخافیق) در .

أُخْدُورْ } [ع] پرده ، اورتو .

أُخْرَوِی } [ع] آخرته منسوب ، متعلق [اُخْرَوِیّات]

آخرته عائد اولان شیلر ، سوزلر : [مجازات ومکافات اخرویه]

« اول خداوند سر بر معرفت کم فیضیدر »

« سالك بی توشهٔ گمراهه زاد اخروی »

(نفعی)

أُخْرَه } [ع] برنسنه‌نك صوکی § کوزك اوجی ، قویروغی ؛

اکرك آرقه طرفنده‌کی سیوری اوجی .

أُخْرَی } [ع] « آخَر » ك مؤنثی . باشقه دیمکدر : [جهت

اخری ، صورت اخری ، مسئلهٔ اخری ، (نشأة اخری) = بعدالحشر دوام ایده‌جك اولان حیات اخرویه] ، (مَرَّةً بَعْدَ أُخْرى) = باشقه‌سندن صوکره یکدیکه ، دفعات ایله ، بر قاچ کره . [زادَ فِی الطَّنبورِ نَغْمَةً أُخْرى] طنبورده برنغمه دها آرتدی : [کلماتك

ترکیب و ترتیبنه مقصد اخرایی مبین تعبیرات مخصوصه علاوه سیله الحق میدان سخنوریده رکز عماد رشد وسداد ایله‌مشدر — روضة الکاملین]

« (بو هر پره) صفت اخراده »

« دیر بو معنایی دخی بر پرده »

(خاقانی)

أُخْسُوم } [ع] چووالك کناری ، طوتیله جق یری .

أُخْصُوم } مأنوس دکلدر .

أُخُوَّت } [ع] قارداشلق صفتی : [اخوت دینیه ، اخوت

اسلامیه ، « اخوتکار » = قارداش کبی معامله ایدن . « اخوتکارانه » = قارداشجه‌سنه معامله ایدنه لایق . همزه‌نك کسریله تلفظی یا گلشدر .

أُدَباء } [ع] شعر وانشایه متعلق کمالات ایله مشغول ومتصف

آدم دیمك اولان (اَدیب) ك جمعی : [ادبای عجم ، ادبای غرب] ، « مفخر ادبای روم نفعی مرحوم ارضرومليدر » [بیك یوز اون تاریخنده منعقد اولان مصالحه‌ده مجلس مکالمه‌نك ضبط مذاکره‌سنه مأمور ومؤخراً محشر شعرا وظرفا ومجمع ادبا وعرفا اولان شهید علی پاشا دائره‌سنه انتساب ایله مسرور اولمش — روضة الکاملین]

أُدْبَه } [ع] ضیافت ایچون ترتیب واحضار ایدیلن طعام

§ تعجب ، استغراب . مأنوس دکلدر .

أُدْرُجَه | [ف] «درون ، نردبان» . مأنوس دکلدر .

أُدْرَه | [ع] قاصيق ياريغى . مأنوس دکلدر .

أُدْعُوَّه | [ع] لغز ، بيلمجه ، ياکلتماج § ماصال .

أُدْعِيَّه | جمعى (اداعى) در .

أُدْمُوس | [ع] ظلمت . ليل ادموس = قرانلق كيجه .

أُدْمَه | [ع] قرابت ، وسيله ، الفت § بغداى رنكلى اولش .

« أُدُمَه » ده صوك معنايه كلير .

إِذَانِى | [ع] بيوك قولاقلى آدم .

أُذَانِى | كنايةً حمار ، اشك .

أُذْن | [ع] قولاق . جمعى (آذان) در . ضمتين ايله

أُذُن | اولورسه بو معنادن باشقه هرشيئك ال ايله طوتيله جق اوجى ، قولپى § سوز ديكله‌ين معنالرينه ده كلير . تركجه ده برنجى معناده قوللانيلير .

« او دوتا زلفدن اول اذن شريف »
« كورينوردى مه‌نو كبى لطيف »
(خاقانى)

أُرْبَان | [ع] بيع وشرا ايچون اولجه ويريلن پى آقچه‌سى .

أُرْبُون | برنجى لفظك همزه‌سى كسرايله ده تلفظ اولونور .

أُرْبَه | [ع] عقده ، كوستك ، بوكم ، سيكيرلك دوكومى § مكر وحيله § ذكاوت ؛ حاجت .

أُرْجُوحَه | [ع] صالينجاق . همزه‌نك فتحيله ياکلش اوقونمه‌مليدر :

« چوجق آرتق اوياتمق ايسته‌سه‌ده »
« اويودر ارتجاج ارجوحه »
(معلم ناجى)

أُرْجُوان | [ع] قيرمزى شى ، پنبه كل رنكى .

« ارجوان » ه ده باقيكز .

أُرْجُوزَه | [ع] مصراعلرى مقفى وقيصه وزنلى يعنى بحر رجزدن اولان شعر ، قصيده . همزه‌يى فتح ايله اوقومق غلطدر .

أُرْجُوفَه | [ع] يالان ، اويدورمه سوز ؛ يالان حوادث . حوادث كاذبه . جمعى اولان « اَراجيف » زياده قوللانيلير . مفردنده همزه‌يى فتح ايله اوقومق ياکلشدر : [نقل حوادث ايلديكى محلده « آ كافر ، بوسنك اختراع ايلديكك ارجوفه در . يانه يانه نيچون سويله‌يورسك ؟ » دينلمديكندن — تبصره — عاكف پاشا]

أُرْدِبَهِشْت | [ف] سنهٔ شمسيه‌نك ايكنجى آيى يعنى شهر نيسان ديمكدر . (ارد) ه ده باقيكز .

(اُرْد) شبيه ، ماننـد ، بكزمه

معناسنه درکه [اُرْدِ بِهِشْت] == جنته بکزر ، جنتك مانندی دیمك اولور :

«ایردی ینه اردبهشت اولدی هوا عنبرسرشت»
«عالم بهشت اندر بهشت هر کوشه بر باغ ارم»
(نفعی)

اُرْس { [ف] آردیج آغاجی دیمکدر. عربیده (عَرْعَر) و (أبْهَل) دینیلیر . تخم ومیوه‌سنه (جوز الابهل) و (ثمرة العرعر) اطلاق اولونور .

اُرْسُوسَه { [ع] سرپوش، کلاه، فس ، قاووق، باشه کییلان هردرلو شیئه اطلاق اولونور.

اُرْعُونَه { [ع] قویونك آغزلق طاشی .

اُرْعُوفَه { [ع] قویو باشنده کی بیوك یاصیمق طاشی .

اُرْعُوَّه { [ع] بو یوندوروق . همزه‌یی فتحله یا کلش اوقومه‌ملیدر .

اُرْغ { [ف] چوروك، بوزولمش قورو میوه، یمش .

اُرْك { [ف] اوتلاقده، طویله‌ده حیوانلرك آیاقلرینه باغلا- نیلاف اورغان، صالینجاق ایپی. ترکجه‌ده اشباع ضمه ایله (اُورُك) وطویله ایپی دینیلیر .

اُرْكُون { [ع] کوی کهیاسی ، اغاسی § بلوك باشی ، عشیرت بکی .

اُرْمُولَه { [ع] ارکن دلیقانلی § عرفج نام آغاجك دالی، پارچه‌سی .

اُرْنَه { [ع] تازه چایر پینری § بر نوع پینر مایه‌سی § شراب . « کَلَرْ » دینیلن حیوانك یوواسنه‌ده اطلاق اولونور .

اُرُوزْ { [ع] طورطوب اولق ، بوزیلوب طورمق .

اُرُومْ | [ع] نشانه ، علامت § باشك تپه‌سی ، اوجی

اُرُومَه | § عاد قومنك لحدلری، قبرلری § دیب ، کوك

معناسنه کلیر و [اَرُومَه] ده دینیلیر : [فسیلهٔ روایات غیر موثوقه‌یی ارومهٔ اقوال موثوقه دن تفریق ایتمك ناقلان اسلاف بیننده اهم وملتزم اولمغله — روضة الکاملین] ، [بو ارومهٔ رصیف الاصلدن متولد اولمش طلل خللك دخی انقلاعی — شفیقنامه]

اُرْهُونْ { [ع] سن بلوغی کچمش قیز .

اُسّ { [ع] اساس، اصل، کوك ، تمل معناسنه‌در . عربیده همزه‌نك فتح وکسریله‌ده لغتدر . فقط لساننمزده یالکز بوصورتله قوللانیلیر. معانیٔ سائره‌سی معتبر ومستعمل دکلدر:

(اسّ ظفر) == وقعه‌نویس اسعد افندی مرحومك ۱۲٤۱ تاریخنده یکیچری اوجاغنك الغا وامحاسی وقعهٔ مهمه‌سنی حاوی یازدیغی تاریخچه [اسّ ظفر] تصادفات غریبه‌دن اوله‌رق ابجد حسابیله اشبو وقعهٔ مهمه‌یه تاریخ تام دوشمشدر . (اسّ

محركت ، اسّ حكمت) [حكيم — مملكتمزده غزته‌لرك افعال وافكاری اسّ‌الحركات دكلدر. آنلر آلتی آی ايلرو ، آلتی آی كيرو سويلرلر ؛ سنه باشنده بنه اسكی محللرنده‌درلر — عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

« مهام عالمه اسّ اساسدر عدلك »
« مكارمكله اصول‌اسم اولور محكم »
(رشيد پاشايه قصيده)

أُسارَى | [ع] « أسير » ك جمعی ، قوللر ، كوله‌لر . بو جمع يالكز نظمده قوللانيليرر :

« ليلهٔ ويله فزادر شب يلدای فراق »
« نه‌قيامت قوپارر آنده اسارای فراق »
(اشرف)

أُسْبُوبَه | [ع] شتم ، كفر ، سويكمك. نادراً قوللانيلمشدر.

أُسْبُوع | [ع] هفته ، يدی كوندن مركب اولان زمان .

[اسبوعی] = هفته‌لك ، هفته‌ده بر چيقان : [جريدهٔ اسبوعيّه ، رسالهٔ اسبوعيه ، اسبوعی غزته] همزه‌يی فتح ايله اوقومق ياكلشدر .

أُسْتاخ
أُوسْتاخ | [ف] « كستاخ » معناسنده واونك مرادفی ، ياخود اصلی‌در. حياسز ، ادبسز آدم ؛ وظيفه‌سی خارجنده سوزه ، ايشه قاريشان شخص § عنادجی آدمه‌ده اطلاق اولونور :

[أُستاخانه] — ادبسز ، حياسز آدمه ياقيشه‌جق طرزده .

أُسْتاد
أُوسْتاد | [ف] معلم ، خواجه ، اوكره‌دیجی كه علم ، هنر ، صنعت تعليم ايدن ، اوكره‌دن آدم ديمكدر:

[استاد حق بيوكدر] § كلی ، جزئی معارف وصنايعده ماهر ، وقوف تام صاحبی اولان كيمسه. [استادانه] = معلمه ، ماهر آدمه ياقيشه‌جق صورتده ، [اوستادی] = خواجه‌لك ، اوسته‌لق. يالكز نظمده بونلرك صوكلرنده‌كی (دال) لرك حذفيله [أُستا ، اوستا] طرزنده تخفيفی جائزدر . تركجه‌كبی قوللانديغمز (اوسته) نك اصلی (اوستا) اولديغنده شبهه يوقدر .

« اشعاری بويله سويلر استاد سويله‌نجه »
(نائلیٔ قديم)

« هم ديركه ز شاعری اثر نيست »
« استاد سخن منم دكر نيست »
(مقدمه)

« پس تواضعله او اوستاد سخن »
« چيقاروب كوشهٔ دستارندن »
(خاقانی)

« خاك پای شيخ عطارم‌كه اولدی همتی »
« طبعمه استاد درس مشكلات مثنوی »
(نفعی)

أُسْتاذ | [معرب] استاد ، معلم ، خواجه ، اوكره‌دیجی .

[أُسْتاذِيَّت] = خواجه‌لق ، اوسته‌لق:
[حق استاذ ، اذن استاذ]

أُسْتَامْ
أُوشْتَامْ } [ف] آلتون وكوموشدن معمول آت و اكر طاقمی، رخت، اوزنکی وسائره § « آمین »، « مُعْتَمَدٌ عَلَيْه » معناسنه ده کلیر. «میم»ك یرینه « نون » ایله اوقونمه سی ده جائزدر.

أُسْتُخْوَانْ } [ف] عظم، کمیك. انسان وحیوانده حقیقی کمیك معناسنه‌در. § میوه وبعض نباتده کمیك منزله‌سنده بولونان چکردك دیمکدر. خصوصیله خرما چکردکنه اطلاق اولونور § عرق واصالت صاحبی یعنی اصیل، نجیب آدمه‌ده [أُسْتُخْوَانْ] دینیلیر. فقط بومعناده اکثریا [أُسْتُخْوَانْ بُزُرْك] طرزنده استعمال اولونور. بومعنالرده استعمالی فارسی‌یه مخصوصدر. لسانمزده یالکز (کمیك) معناسنده قوللانیلیر.
(أُسْتُخْوَانپَارَه) کمیك پارچه‌سی، [أُسْتُخْوَانْ رُبَا، أُسْتُخْوَانْ رَنْد، أُسْتُخْوَانْ رَنْك] = هما دینیلن موهوم قوش دیمکدرکه کویا هروقت کمیك ایله تغذی ایتمه‌سی سبب تسمیه اولمشدر.

« عشق کیم مغز استخوانمدر »
« قوت جان قوت روانمدر »
(ریاضی)

« دردولتما بی خرمن قسمت ایکن خلقه »
« نیچون بیلمم هما ایلر تنزل استخوان اوزره »
(لا)

« سك کمقدر درکدن دخی کمقدرترم »
« استخوان‌پاره‌ٔ احسانك ایله ایت بنی یاد »
(نائی)

« استخـوان بدن پاکی تمام »
« یعنی جسمنده اولان جمله عظام »
(خاقانی)

أُسْتُرُشْ } [ف] صابان دمیری که چفتجیلر اونکله ترلایی سوروب نطس ایدرلر.

أُسْتُرَه } [ف] لسانمزده تحریف ایله (اوستوره) دینیلن بربر آلتی، تراش ایچون قوللانیلان کسکین آلت.

أُسْتُوَارْ
أُسْتُوَانْ } [ف] محکم، متین، قوی، صاغلام، طیانقلی. [اُستواری] = محکملك، صاغلاملق.
فارسیده امین، معتمد معناسنه ده کلیر. لسانمزده برنجیسی زیاده استعمال اولونور:

«چرخه طایانمه هرنه قدر استوار ایسه»
«یرك افندی آتی ده واراوستی وار ایسه»
(کرامی)

« عهدی سوزه استوار قیلدم »
« اشعار دیمك شعار قیلدم »
(فضولی)

«علت معموره‌ٔ کون ومکان کیم اولمه‌ده»
«قصردین ارکان شرعیله متین واستوار»
(نظیم)

«ملکك اساسی اولدی فلك کبی استوار!»
(نجاتی)

أُسْتُودانْ { [ف] مجوسی مقبره‌سی ، مزاری که (دخمهٔ کبر) ده اطلاق اولونور .

أُسْتُورْ { [ف] طوار ؛ آت ، قاطر کبی حیوان .

أُسْتُونْ { [ف] « سُتُون » کبی دیرك معناسنه‌در . بو یالکز نظمده قوللانیلیدر .

أُسْتُخْوانْ { [ع] اوبور ، چوق
أُسْتُخُوبْ { یه‌ین آدم . مأنوس دکلدر .

أُسْرْ { [ع] سیدیك زوری ، سیدیك طوتله علتی .

أُسَرَاءْ { [ع] « أَسیر » ك جمعی : [حبشده‌کی ایتالیالی اسرای حربیه‌نك مملکتلرینه اعاده ایدلمکده اولدیغی ..]

أُسْرُبْ { [ف] قورشون : دانهٔ اسرب .
« اسربله تراشیده اولور پیکر الماس » (شیخ غالب)

أُسْرُوشْ { [ف] صدای لطیف . کوزل سس § « سروش » کبی ملك § هرماه شمسینك اون یدنجی کونی .

أُسْطُرْلَابْ { [یونانیدن معرب] اصلی مرکب برلفظ یونانیدرکه (میزان کوکب ، ترازوی شمس) کبی برمعنایی افاده ایدر ایمش . « أُسْطُرْلَاب » برآلت مخصوصه‌درکه آنکله کونشك ارتفاعی تعیین اولونور .

أُسْطُقُسْ { [یونانیدن معرب] اصل ، ماده ، جوهر ، عنصر . عناصر وطبایع اربعه‌نك هربرینه اطلاق اولونور کبی اجرام سماویه‌یه ، علم هندسه‌یه دخی (اسطقس) اطلاق ایدلدیکی کتب قدیمه‌ده بیان اولونیور . جمعی [أُسْطُقُسَات] در .

أُسْطُمَّه { [ع] « وَسَط » کبی اورته دیمکدر . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

أُسْطُوانَه { [فارسی « أُسْتُون » دن معرب] دیرك ، سیلندر (أُسْطُوانی) = سیلندر شکلنده ، بچیمنده دیمکدر . عربیده اوزون بویونلی ، یوکسك باشلی ارکك دوه‌یه [أُسْطُوان] دنیلیرکه اوجنس دوه‌لرك باشلرینی دیرك کبی یوقاری طوتمه‌لری سبب تسمیه اولمشدر . خانه‌نك اوستی معناسنه کلدیکی ده روایت اولونمشدر .

أُسْطُورَه { [ع] افسانه ، باطل ، یالان § او یدورمه ماصال ، سوز . جمعی [أَسَاطِیر] در . « اساطیرالاوّلین » = اسکی زمانك اباطیل واکاذیبی دیمکدر .

أُسْقُفْ { [ع] راهب ، پاپاس ، پسقوپوس ؛ صومعه نشین ، ریاضتکش پاپاس [أَسْقُف]ه‌ده باقکز .

أُسْکُمَّه { [ع] قاپونك آلت اشیکی ،
أُسْکُفَّه { اشیك تخته‌سی . بونلر مأنوس دکلدر .

أُسْكُوبْ { [ع] اشيك بكله‌ين ، پابوشجی ، قوندره‌جی
§ دوكولوب آقان، دوكولمش اولان صو § صيره ايله ديكيلی آغاجلر § تيمورجی.
(أُسْكُوبَه) = آغيرشاق، طاپه .

أُسْكُدارْ { [ف] اولاق ، تاتار يعنی زمانمز اصطلاحنجه پوسته‌جی ديمكدركه اسكی زمانده هر مرحله ده احكام ومكاتيب رسميه‌يی بربرينه ارسال ايچون مخصوصاً اقامه اولونورلردی § بومثللو مأمورلرك يعنی اولاقلرك اقامتگاهی ، منزلخانه معناسنه كليركه پوسته خانه ديمكدر § منزل آتی معناسنده‌ده قوللانيلمشدر § صوكچيدی، اسكله، بيوك صوكنارنده اولان بندر ومحل. استانبولك فتحنه‌قدر اسكدارده [خريسو پوليس] ديرلردی كه « آلتون شهر » ديمكدر. هنگام غروبده اشعهٔ شمسك انعكاسيله بيوت ومساكن بلده‌نك مستغرق انوار اولديغی بونام ايله تسميه‌سنه سبب اولديغی كبی بعدالفتح آناطولی قولنه مأمور اولان تاتارلرك، اولاقلرك اقامتی ايچون اوراده منزلخانه انشا اولونمه‌سی ، ذاتاً شهرك كنار درياده بولونمه‌سی (اسكدار) دينلمه‌سنی ايجاب ايتمشدر .

أُسْلُوبْ { [ع] طرز ، طور ، نسق، يول : [اسلوب عتيق، اسلوب جديد ، اسلوب عجمانه، اسلوب فرنكانه] بولفظ [Style استيل] مقامنده دخی استعمال اولونمقده‌در . معناجه « طرز » دن دها قوتليدر . (استيل) مقامنده (طرز)ی قوللانمه‌يوب مطلقا (اسلوب) ی استعمال ايتمه‌ليدر : [اسلوب ديديكمز شی هر شخصك افكار و ملاحظاتی تعبيرده كی طرز مخصوصيدر . هركسك اسلوب افاده‌سی ايسه افكار وملاحظاتنك قالبی در — اكرم] ، [اسلوب حكيم] = اهميتی حسبيله ايرادی لازم كلن شيئی ذكر ايتمه‌يوب متكلمه تعريض ايچون او شيئی سرد وبيان ايتمك يعنی مخاطبك سوزينی مقصدينك خلافنه ، عكسنه اوله‌رق تلقی ايدوب هيچ بكله‌مديكی برطرزده جواب ويرمك ديمكدر: [بوكدخدای خود پسنده قارشی اسلوب حكيمانه ايله ادارهٔ مصلحت ايتمك ايجاب ايدر .]

« اختيار ايله‌مش بو اسلوبی »
(صوفيه‌لی راسخ)

أُسْوَه { [ع] طريقه ، مسلك ، مذهب : [اسوهٔ جميله] § مقتدی به ، پيشوا ، پير: [اسوة‌المحققين] § يارصادق، خالص دوست، درد اورتاغی اولان آرقداش: [اسوة‌العشاق ، اسوةالاودا ، اسوةالفضلا]

أُشابَه ، أُوشابَه | [ف] اجناس مختلفه‌دن مركب جماعت، عربلرك (سوق العكاظ) ی كبی، عيدگاه ، پنایر § قاموس كبيرايله اختری‌يه كوره‌يالكز (أُشابَه)

عربی اعتبار اولندقده معانیٔ آتیه‌یی افاده ایدر : نسبی قاریشیق ، عرقی بوزوق آدم § سرقت، رشوت، غصب، ضبط صورتیله قازانیلان حرام شی ، مال . § علاجلی شربت . بوتقدیرده جمعی [اَشائِب] در .

اُشْبَه [ع] قورد ، بوجك .

اُشْتاب [ف] سرعت ، عجله « شتاب » ه باقکز .

اُشْتُر [ف] دوه . « اشتربان » = دوه‌جی . « اشترخوی » = دوه خویلی ، کینجی . « اشتردل » = مفسد ، حاسد ، کیندار آدم . « اشترغاز » = عربیده (زنجبیل العجم) وترکیده [انجدان خراسانی ، دوه اوتی] دینیلن قاصنی آغاجنك کوکی دیمکدر . « اُشترگاو » و « اشترگاوپلنك » = زرافه دینیلن وجسمی دوه، صغیر ، قابلانه مشابه اولان حیوان . « اشترخار ، اشترخوار » دوه تیکنی ، دوه اوتی . « اشترمرغ » = دوه قوشی ، عربیسی « نعامه » در . [شتر] ه ده باقکز .

اُشْتُرَك [ف] موج ، طالغه . مأنوس دکلدر .

اُشْتُلُم [ف] غوغا ، کورلتی ؛ قوت وزور ایله تعدی ، غدر ایتمك ، عنف ایله برشخصك مالنی غصب واخذ ایله‌مك معنالرینه کلیر .

(اُشْتُلُمکار) = غوغاجی ، غدار ، ظالم ، غاصب دیمکدر .

اُشْتُو
اُشْتُوا [ف] « انکشت » کبی بارمق § سبزه، یشیللك . مأنوس دکلدر .

اُشْغُر [ف] کیرپی . اوقلی کیرپی . « اُسْکُر » ده بو معنایی افاده ایدر .

اُشْغُولَه [ع] اوغراشیله‌جق شی ، اوغراشه‌جق ایش : [اشغوله مقبوله]

اُشُق [ع] همزه‌نك فتحیله‌ده جائزدر . ترکجه‌ده تحریف ایله چادر اوشاغی دینیلن علاج . کلخ آغاجی صمغی . عربیسی « صمغ الطرثوث » در .

اُشْکُوفَه [ف] « شکوفه » کبی چیچك دیمکدر . باخصوص فصل بهارده آغاجلرك آچدیغی چیچکدر . نثرده مطلقا همزه‌سز، نظمده همزه‌سز وهمزه‌لی اوله‌رق قوللانیلیر .

اُشْکُفْتَه [ف] آچیلمش دیمکدر . اکثریا ازهار حقنده قوللانیلیر . بعضاً همزه‌نك اسقاطی جائزدر .

اُشْکُوه [ف] « شکوه » کبی شان وشرف ، عز وشوکت ، مرتبه وهیبت معناسنه‌در .

همزه ایله یالکز نظمده استعمال اولونور.

اُشْنان { [ع] قلیه اوتی ، چوکن دینیلن نبات . محروقندن « قلیه طاشی » اعمال اولونور .

اُشْنَه { [ف ع] آغاج یوصونی دیمکدر : [فصیلهٔ اشنیه] عربیده « شبیه‌العجوز » و « مسواك القرود » دیرلر. عربیده همزه‌نك فتحیله دخی قوللانیلیر .

اُشُوغ { [ف] یر سز ، یوردسز مجهول النسب ، سرسری آدم . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

اُصْبُوع { [ع] اصلی پارمق دیمکدر § اصطلاحات هندسیه‌دن اولوب قدم دینیلن اولچونك اون ایکی یه تقسیمی ایله حاصل اولان قسملرك هر برینه اطلاق اولونور .

اُصْطُبَّه { [ع] استوپو دینیلن شی .

اُصْمُوخ { [ع] قولاق § قولاغك دلیکی .

اُصْنُوجَه { [ع] یوغریلوزکن چکیلوب اوزایان خمیر پارچه‌سی ، پیده .

اُصُول { [ع] « اصل » ك جمعی . « اَصْل » (فرع) ك و « اُصُول » (فُرُوع) ك مقابلیدر : [اصول وفروع] § قواعد اساسیه ، منوال ، صورت ، یول معنالرنده مفرد حکمنده قوللانیلیر . فقط صفتلری مطلقا مؤنث اوله‌رق ذکر ایدیلیر :

[اصول الحکم فی نظام الامم] = کاتب چلبی مرحومك سلطان محمود اوله تقدیم ایتدیکی اصلاحات لایحه‌سی .

[اصول اداره ، اصول حکومت ، اصول دین ، اصول کتابت ، اصول فقه] (اُصُولِیُّون) = علم فقهی تحصیله مدار اولان قواعد مؤلفلری ، اصول فقهه منتسب علما . [آرتق بنده‌ٔ بیریالرینك بوندن صوکره اتخاذ ایده‌جکی اصول ومسلك شاید محاکمه‌یه دعوت اولنه‌جق اولدیغم حالده — تذکره — بیوك رشید پاشا] § آهسته ، یاواش معناسنده‌ده قوللانیلیر: [فلان اصول اصول یعنی کورلتی‌سزجه کلدی] (اصول ایله) = یاواشجه ، (اصولجه‌جق) = غایتله یاواش دیمکدر (اصولتله) تعبیرینك غلط فاحش اولدیغنی واصلا قوللانیلمامه‌سی اولی بولندیغنی اخطاره لزوم واردر : [شعر وانشاده مخترع اصول عدیم‌المثال ودقایق علوم ادبیه‌ده جائز سرمایهٔ کمال بر ذات بی‌همال اولوب — روضة الکاملین]

« مکارمکله اصول امم اولونور محکم »
(لا)

« ره‌عرفان حقیقتده بودرد آب واصول »
(واصف)

« اصول نعتکی تعلیم قیلدی ارواحه »
« کاوی آدمی تقسیم ایان نوای وجود »
(نورس)

أُضْحُوكَه [ع] گوله‌جك شى ، گولنكى ايجاب ايدن حال ، كيفيت . همزه‌يى فتح ايله اوقونق يا گلمشدر .

أُضْحِيَه [ع] معناى اصليسى قوشلق وقتى كسيلان قويون ديمكدر ، رضاى الهى ايچون ذبح ايديلن قربان . قربان بايرامنه قربانلر معناسنه [عيدِ اَضحى] دنيلديكى كبى [عيدِ اَضحيه] ده دينيلير .

أُضْحُومَه [ع] نسوانك بيوك گورنمك ايچون قيچلرينه باغلادقلرى اوفاق بوغچه كبى شى آرقه‌لق . همزه‌يى مطلقا ضمه ايله اوقومه‌ليدر . « تورنور » مقامنده قوللانمه‌لى .

أُضْرِيج [ع] زياده بيووك آت § صارى رنكلى خفتان ، كليم . قوللانيلميان الفاظدندر .

أُضْطُمَّه / **أُضْطُمَّه** هر شيئك اصلى § انسانك عرق ونسبى . استعمالى اندردر .

أُضْلُولَه [ع] « هدايت » ك ضدى . ضلال كبى . طريق حقدن انحرافى يعنى آزغينلغى موجب اولان شى .

أُطْرُوان [ع] مستىٔ نوجوانى ، دليقانلىلق حالى ، جوانلق جوشغونلغى § جوانلغك هنگام كمالى . قوللانيلملى .

أُطْرُوش [ع] قولاغى ايشيتمه‌ين ، صاغر .

أُطْلُوفَه [ع] باجين قيا ، كسكين قيالق .

أُطُم [ع] قصر . كوشك ؛ كارگير حصن ، حصار ، منزللو كارگير خانه . مأنوس دكلدر .

أُظْفُور [ع] طيرناق § آصمه فيليزى .

أُعْتُوبَه [ع] آزار ، تكدير ، بوبولده سويله‌نيلن سوز : [اعتوبۀ شديده]

أُعْجُوبَه [ع] همزه‌نك فتحيله ياگلمشدر . باعث تعجب اولان تحف ، غريب شى ؛ شاشيله‌جق شى : [نكاشتۀ صحيفۀ سامعۀ يقينم اولان اعجوبۀ ناشنيده‌دن بريسى ده بو ايدى كه — شفيقنامه .] ، [اول خيالبازان خيمۀ تزوير وتلبيسك وجهاً من الوجوه سرزدۀ خاطر ابليس اولماش ابداع ايتدكارى بعض صور اعجوبه‌يى بيان ايدر — شفيقنامه .]

أُعْلُومَه [ع] « عَلَم » كبى نشانه . علامت .

أُغْرَه [ف] بوغاز و قارنده پيدا اولان شيش ، يومرى .

أُغْلُوج [ع] تازه دال ، فدان . مأنوس دكلدر .

أُغْلُوطَه [ع] متكلمى ، مباحثى ياگلتمق ايچون ترتيب وايراد اولونان سوز ، ياگلتماج .

همزه‌یی فتح ایله اوقونمه‌ملیدر . جمعی «اُغلوطات» = علمانك یكدیگرینی تغلیط ایده‌جك صورتده ترتیب ایتدكاری مسائل دیمكدر .

اُغنیَّه [ع] خواننده‌نك تغنی ایتدیكی نغمه ، آهنك :

« باشقه اغنیه‌سی وار هر قومك »
« بزه خوش كلمز اغانیٔ مغان »
(معلم ناجی)

اُغوِیَه [ع] بلیه ، مصیبت ، داهیه . آز قوللانیلمشدر .

اُفتادَگی [ف] افتاده‌لك ، دوشكونلك .

اُفتادَه [ف] دوشمش . جمعی [اُفتادكان] در :

[هر برینك هیون خاطره‌سی بر كریوهٔ خاطرهٔ خطرناكده افتادهٔ فتور واندیشه اولوب قالدی — شفیقنامه] ، [مسافه كران مسافات سوق و بازار ، دور افتادكان ساحهٔ دار و دیار — مكتوب كانی] § مغدور ، فلكزده ، مصیبت دیده ، عاجز ، دوشكون . § عاشق :

« هاروت نگاهی ایتسه ایما »
« افتادهٔ چاه اولور زلیخا »
(شیخ غالب)

« افتاده بر پیاده‌یم ای شهسوار طور »
(معلم ناجی)

« اولدم ای شوخ جفاپیشه سكا افتاده »
(شیخ وصفی)

« اولمش كیمیسی حرص ایله افتادهٔ ریا »
(لا)

« حالا كه بز افتادهٔ خوبان دمشقز »
« سرحلقهٔ رندان ملامت كش عشقز »
(روحیٔ بغدادی)

« عجب حاصل میدر هم صحبتان عشقك آمالی »
« صبا كوینده دلدارك نه‌در افتاده‌لر حالی »
(نابی)

« افتاده‌لكه غم اولدی منضم »
« دوشدی یولنه خرابهٔ غم »
(شیخ غالب)

اُفتان وخیزان [ف] دوشه قالقه كیتمك . نظمده [اُفت وخیز] طرزنده تخفیف ایدیله‌بیلیر . ادبیات قدیمه‌یه عائد تعبیرات متروكه‌دندر . مجبوریت كورلمدكجه قوللانیلمه‌ملیدر .

اُنجُه [ف] باغ ، باغچه ، بوستان ایچنه نصب اولنان انسان قیافتنده هیكل ، (بوستان قورقولغی). اصل تركجه‌سی « اویوق » در .

اُفریز [ع] موصاندیره . مستعمل دكلدر .

اُفُق / **اُفْق** [ع] معنای اصلیسی ناحیه ، جانب ، طرفدر . صورت مخصوصه‌ده سمانك ، كوكك كناری ؛ آسمانك كوزه كورینن قیسنه ، اتكنه اطلاق اولونور . انكین بردكزده كوكك دكزك یوزیله برلشمش كبی كورینن قسمی كنار [اُفق] دیمكدر : [افق حقیقی ، افق مرئی] ، (اُفقی) = عمودینك عكسی ، ضدی . یعنی یوقاریدن

آشاغی دكل صاغدن صوله یاخود صولدن صاغه طوغری اولان دیمكدر. مثلا (خط عمودی) شویله | اولوب (خط افقی) ده بونك ضدینه شویله در : ———

[خورشید منور عظمت وسلطنتیله آفاقه جواهر فشان اوله رق افقك منتهاسنه كلنجه آتلمش یاموق شكلنده — كلیبولی — كمال]

« افق تعیندن طوغدی بر كونش »
« ذرات عالمه صالدی بر آتش »
[عوعوه — ادهم پرتو پاشا]

اُفقَه { [ع] اینجه دری دیمكدر . بالخاصه سنت ایدیلن دری یه دینیلیر. تركجه ده تحریف ایله (یوفقه) دینیلیور .

اُفكُوهَه { [ع] « اُعجُوبَه » كبی شاشیله جق شی .

اُفنُون { [ع] حال ، نوع ، جشید ، جنس § صاچه صاپان سوز ، دیدی قودی § قاریشیق داللر.

اُفُول { [ع] غائب اولمق ، كورنمز اولمق . اكثریا كواكب حقنده قوللانیلیر : [طلوعنی بی افول ، نزولنی بی قفول ، شرفنی بی وبال ، قدومنی بی ارتحال . . . . . كورمش اوله — تضرعات — سنان پاشا]

اُفهُود { [ع] بتشمش ، سرپیلمش چوجق .

اُقحُوان { [ع] پاپادیه دینیلن نبات ، چیچك . همزه نك فتحیله یاكلشدر .

اُقسُومَه { [ع] قسمت ، حصه ، نصیب ، پای . جمعی [اقاسیم] در .

اُقطُوعَه { [ع] قطع مناسب والفت علامتی ، نشانه سی اوله رق ویریلن ، كوندریلن شی . لاتینجه اولوب بعضاً لسانمزده قوللانیلان [ultima tum] مقامنده بونی استعمال ایتمك مناسب اولوب اولمیه جغنی لسانمزده الفاظ اجنبیه یی ممكن اولدیغی قدر آز قوللانمق غیرتنده اولانلرك نظركاه تدقیقنه عرض ایدرم .

اُقنُوم { [ع] اصل ، اسّ دیمكدر . خرستیانلرك معتقد بولوندقلری اصول ثلثه نك هربری كه جمله سنه بردن « اقانیم ثلثه » اطلاق اولونور. همزه نك فتحیله تلفظی یاكلشدر:

[از جمله متحشیان حاشیهٔ جدید یعنی متكلمان خود كفت وشنید اول نفی اقانیم ثلثه ایله بالاجماع تصحیح مسئله یه راضیلر ایكن — شفیقنامه]

اُقنَه { [ع] طاشدن یاپلمش اوطه ، كلبه ، كومس § طاغ تپه لرنده طاشدن یاپلمش مناستر ، رهبان عزلتكاهی .

اُكاف { [ع] پالان : [اكاف حمار] همزه نك كسریله ده تلفظی جائزدر .

اُكشُوث { [ع] صارماشیق ، دیوارلره وآغاجلره صاریلوب یشیللك ایدن برنوع فدان .

أُكْذُوبَه [ع] يلان سوز . همزه‌يي فتح ايله ياكلمش اوقومه‌مليدر : [اكذوبهٔ جديده]

أُكْرُومَه [ع] كرم ، لطف ، احسان ديمكدر .

أُكْرَه [ع] « حفره » كبي چوقور § طوپ ، يوارلاق شي .

أُكْسُوم [ع] چمن ، چايري چوق كوزل باغچه .

أُكْشُوث [ع] باغ صارماشيغي يعني تخمسز صارماشيق . عربلر خيرسز آدمي بوكا تشبيه ايدرلر .

أُكْلَه [ع] لقمه ، اتمك پارچه‌سي ، ييه‌جك شي . [أُكُل] = ميوه ، رزق ، § عقل ، ذكا § قماشك صيق اوليشي . « ذواكُل » = صاحب ذكا ، ذكي .

أُكَيْراخ [ع] آيازمه . خرستيانلرجه معتبر اولان صو قايناغي . « كاف » ك كسريله‌ده جائزدر . مأنوس دكلدر .

أُلْبُوب [ع] كراس چكردكي . مأنوس دكلدر .

أُلْبَه [ع] « جوع » كبي آجلق ، قارنك آجيقمه‌سي . قوللانيلماز .

أُلْعُوبَه [ع] اويون . « ييه‌س » مقامنده قوللانيله‌بيلير . اويونجي‌يه (العُبان) دينيلير . بونك‌ده (آقتور) مقامنده استعمالي قابلدر .

أُلْغُوزَه [ع] قيالي سوز ، ياكلتماج ، بيلمه‌جه .

أُلْفَت [ع] آليشمه : [تاتارلر باركير اوزرنده اويومقله الفت ايتمشلردر ، او چوجق هر صباح طلوع شمسدن اول ياتاقدن قالقوب ساعتلرجه درسه چاليشمقله الفت ايتمشدر] « الفت سيئه » = فنا ، كوتو شيئه آليشمه . « كرم الفت » = صيقي فيق قونيشمه . § آشنالق ، دوستلق ، قونوشوب كوروشمه ، ايي قونوشمه : [الفتنه طويم اولماز ؛ فلانك مجلس الفتي بك فرحدر ، بك طاتليدر] ؛ [منشئ مومي اليهك دام الفت ومحبتنه طوتيلانلرك رهين شهودي وحصول حاجتي جمله سنك صميمي مقصودي اولديغنه نظراً — مكتوب شرحي — ادهم پرتو پاشا]

« ثاقب توكندي كرمئ الفت اوشوخ ايله »
« اماز باندرازئ ياران توكنمدي »
(ثاقب)

« حسنك سوزي الفت و محبت »
« عشقك ايشي حيرت ايچره حيرت »
(شيخ غالب)

« مورد وحي آلهي دل غيب الفتيدر »
« وحي قرآنه دخي غيريده‌يوق استعداد »
(نابي)

« ميان اصدقاده شرط الفت ترك كلفتدر »
(عارف حكمت)

اُلُم { [ف] فوج ، بلوك ، كروه معناسنه‌در [الم الم] = فوج فوج ، طاقم طاقم . قبا تركجه‌ده فوج فوج كلبورلر ديه‌جك يرده قوللانيلان « اُلُمْ اُلُمْ كلبورلر » تعبيری بوندن مأخوذ ومحرف اولمه كركدر .

اُلُوف { [ع] بيك معناسنه اولان (اَلف) ك جمعی : [آحاد الوف ، عشرات الوف] اكثريا حساب درسلرنده ، كتابلرنده قوللانيلير .

اُلُوهِيَّت { [ع] معبودلق ، الّهلق ، تكريلق :

[باركاه الوهيّت]

« زهی ذات الوهيت مهمساز ربوبيّت »
« كه شهرستان صنعنده‌دكل برذره نابرجا »
(نابی)

« دينه مرآت الوهيّت سزادر عالمه »
(معلم ناجی)

[طاووس عقل وفكرت آدمی — كه روز شب فضای ملكوت وصحرای جبروتده جلوه‌سازدر — بر قدم الوهيّتك ساحه‌سنده سياحت ايده‌مز — تضرعات — سنان پاشا]

اُلْهُوَه { [ع] اويونجاق ، چوجق اويونجاغی . قوللانيلماز .

اُمّ { [ع] والده ، مادر ، آنا ، ننه . چوجق طوغورمش اولان خاتون ، قادين ، ياورو يتشديرن حيوان . [لأُمٍّ] = برآنادن ، آناسی بر . [اُمِّ وَلَد] = صاتيلماز جاريه . § هر شيئك منشأ ، مولدينه ، اصلنه اطلاق اولونور : [امّ الخبائث] = شراب ، شُهی ، مسكرات . [ام الكتاب] = لوح محفوظ . [امّ الرذائل] = جهل ، نادانی . [امّ الفضائل] = علم ودانش . [امّ القرآن] = سورهٔ شريفهٔ فاتحه وآيات محكمات .

« امّ معبد ديدی اول خاص خدا »
« رضی الله تعالی عنها »
(خاقانی)

« آنكا امیّ لقب اولمق محضا »
« اولديغندندر او امّ الاشيا »
(خاقانی)

« يوق قيد ماسوی دل قدسی جنابده »
« اولماز خطا صحيفهٔ امّ الكتابده »
(هرسكلی عارف حكمت)

« ای اوغل امّ خبائثدرمی »
« فسق توليده سبب پی‌دربی »
(وهبی)

« سنسين اول دريای بی‌پايان دانش كيم اولور »
« درّ لفظك زيب كوش وكردن امّ الكتاب »
(نفعی)

اُمَّت { [ع] جماعت ، قوم ، طائفه . اصطلاحات شرعيه‌دن اولوب قبل الهيدن كنديلرينه پيغمبر كونديريلن جماعت ديمكدر : (امت محمّد) = صلی الله عليه وسلم = اهل اسلام . [امّت اجابت] = بر جماعتك كلن پيغمبره ايمان ايدن قسمی . [امّت دعوت] =

بر طائفه‌نك كلن پيغمبرى تصديق ايتمه‌ين قسمى . [اُمَّةُ الله] = خلق ، ناس . (اَمه) اولورسه جاريه معنا - سنه‌دركه جمعى [اِماء ، اِمات] كلير . تصغيرى (اُميّـه) واصلى [اَموة ، اُموة] در . بالتحريك نسبت ايديليرسه (اَموى) دينيلير . [اُميّه] = انابه عائد ، والده‌يه منسوب ديمكدر . [اول آية منسوخ كبى ممنوع العمل ، بن امّت ممسوخ كبى مقطوع الامل ــ نشانجى محمد پاشايه مكتوب ــ فضولى]

« اوله‌لى پيغمبر آخر زمانه نعمت كو »
« آبروى امّت آخر زمانيدر سوزم »
(نفعى)

« عون ملّت فخر امّت مستشار سلطنت »
« عالم همت جهان مكرمت جان جهان »
(وله)

« آندن صوكره كلان قبيله »
« پاشالار امويه دولتيله »
(مقدمه)

اُمثوله { [ع] مثال اوله‌رق ايراد ايديلن بيت ، مصراع .

اُمدوُد { [ع] دآب ، عادت ، كورەنك . قوللانيلماز .

اُمدوُحه { [ع] سبب مدح وثنا اولان فعل ، حال ، شى .

اُمَرا { [ع] رئيس ، بك معناسنه اولان [امير] ك جمعى . طائفهٔ عسكريه‌نك بيوك ضابطلرينه مخصوص اصطلاح رسميدر : [مشاهير امرا ، امراى عسكريه ، امراى بحريه]

« املده امرادر سؤال دركاهك »
« اولورسه درددله اوله كرد راهك امّ »
(لا)

« ايمرنمه كوروب ميوهٔ باغن امرانك »
(قنالى زاده على)

اُمعوُز { [ع] كچى ، قره‌جه ؛ بونلرك سوريلرى . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

اُملدان ، اُملدانى ، اُملوُد { [ع] تازه فدان ، دال § شوخ نازك بدن ، كوزل ، كنج . بونلر مأنوس دكلدر .

اُملوُج { [ع] سروى ياپراغنه بكزه‌ين اوزون ، قار - يشيق اوت § ياپراق .

اُمَم { [ع] « اُمّت » ك جمعى : امم قديمه ، (خير الامم ، خير امم) ــ امّت محمد « عليه السلام » [امم سالفه‌نك اختراع ايتمش اولدقلرى بونجه صنايع غريبه واثار عجيبه بتون بتون محو اولوب كيتمشيكن ــ نطق ــ بيوك رشيد پاشا]

« اتفاق ايتدى بو معناده امم »
« ازهر اللون ايدى فخر عالم »
(خاقانى)

صفا ، دادکرا ، صدر بلند اقبالا »
« ای مـلاذ امم وکهف انام دولت »
(منیف)

« نظام بخش امم سایهٔ خدای شکور »
(نابی)

«سواد راحهٔ عدلکده هرکس آسوده»
«درکده حاصل اولور ماحصل مرام امم»
(رشید پاشایه قصیده)

اُمَناء { [ع] « اَمین » ڭ جمعی . آلای امناسی ، صندوق امناسی ، امنای قوم = بر جماعتك اعتماد وامنیتنی قازانمش اولان اعیانی . [ثالثاً امنا وقرناسی بروجه مشروح دولتی استیلا ایدرجه‌سنه یوزه چیقوب مستیٔ اقبال ایله نه یپاجقلرینی شاشیردیلر — تاریخندن — جودت پاشا]

اُمْنِیَّه { [ع] مطلوب و مأمول اولان شیٔ ؛ اومه ، امید . [تاهر شخصك معلومی اولمق کرکدرکه بو سالك اولدیغمز ثنیه‌ده یا نائل امنیه ویا واصل منیه اولنمدقجه کُمیت مکنت قهقری السیره رخصت جولان ویرلمز — شفیقنامه] ، [اغتنام غفلت زمان وانتهاز فرصت امکان ایله بازار امل وامنیّه‌ده دیله‌دیکی کبی یوکنی طوتدی — تصویر افعال — عاکف پاشا .]

« لسمز امیدین یازوب عزت قولك بو مقطعی »
« چشمه بردرکهِ امنیّه در هر مصرعی »
(عزت ملا)

اُمُور { [ع] شیٔ ، ایش ، حادثه دیمك اولان (امر) ڭ جمعی : [امور مهمه ، تصعیب امور ، معضلات امور] ، [امور آشنا] = ایش بیلیر آدم ، [امور دیده] بر چوق ایشلر ، شیلر کورمش تجربه صاحبی آدم ، (موفق الامور ، مسهّل الامور) = جناب الله § لسانمزده بو صورت استعمالندن ماعدا وظیفه کبی بر معناده دها قوللانیلیر : [بنم نه امورم نه‌وظیفه‌م ، نه اولورسه اولسون امورمده دکل ، (امور ایتمك) = وظیفه عد ایتمك ، تقیّد وتکلّف ایتمك .] [مجازات ومکافات ایسه ترازوی اداره‌نك ایکی کفه‌سی حکمنده اولوب بری ناقص اولسه امور دولتك موازنه‌سنه خلل کلمك امر طبیعیدر — تاریخندن — جودت پاشا] ، [ازمّهٔ امور بوهیئت مستحسنه‌نك دست حکمت پیوسته‌ نجه‌لی عالمه بر باشقه آب و تاب کلدیکی جمله‌نك معلومی — عوعوه — ادهم پرتو پاشا .]

«اموری اهل استحقاقه تفویض ایتدیکسندندر»
« که هر بر ایشده دائم مظهر توفیق سبحاندر»
(قصیده)

« حقه تفویض امورایت نه‌الم‌چك نه‌کدر»
(واصف)

« نه‌در تصور تمیز حسن وقبح امور »
(لا)

«سنسين اول نبض شناس علل طبع امور»
«درج رأيكده در اجزای قدام دولت»
(منيف)

«نه كار مشكلی دوشسه امور دين و دولتده»
«دوشه مقبول شاهنشاه عالم سعی مشكوری»
(نفعی)

اُمُومَتْ { [ع] والده لك، آنالق صفتی : حق امومت .

اُمَّهاتْ { [ع] آنا ديمك اولان (اُمّ) ك جمعی . آنالر.
§ اساسلی ، باشاو شيلر معناسنه ايكی صورتله قوللانيليره. [اِماٰتْ] «اُمّ» ك جمعی دكل جاريه، مملوكه معناسنه اولان (اَمه)نك جمعيدر. (اُمَّهاتْ)مقامنده (اِماٰتْ) قوللانيلديغی آثار قديمه وجديده‌نك هيچ برنده كورلمه مشدر : [امهات كتب دينيه نك اشهری و « اسماعيل بخاری عليه رحمة الباری » حضرتلرينك اثر مسعودهٔ يادكار منوری اولان « صحيح بخاری » نام كتاب قدسيت نصابك دردنجی قسمی دخی كاملاً طبع وتمثيل قيلنمشدر .] ، امّهات السنه ، امهات لغت. (اُمّ هانی) (امام علی) كرم الله وجهه افنديمز حضرتلرينك همشيره‌لريدر. [بوخصائل ذميمهٔ مادرزاد صاحب ترجمه‌نك عناصر اربعه‌سی وامّهات الخطيئه اطلاق اولنان حرص وحسد وكبر ايسه قوای فعّاله‌سی اولديغندن — تصوير افعال — عاكف پاشا]

«افاضه بخش حيات اولمه‌سه يدی ناميه‌يه»
«قورووردی عرق مواليد امّهات چار»
(لا)

«باشلاسه‌م معراجنی تحقيقه آب وتاب ايله»
«كوهر شهوار كوش امّ هانيدر سوزم»
(نفعی)

« ايتمشدی برای عيش جانی »
« تشريف سرای امّ هانی »

اُمْهُودْ { [ع] ايچنه طوز قونيلان آغزی طارديبی كنيش برنوع قاب، قاواطه § چوملك كبابی دينيلن طعامی پيشيرمكه مخصوص او شكلده صحن ، چوملك .

اُمّی { [ع] اوقويوب يازمق بيلمه‌ين: شخص امّی، « امّی صادق » = رسول اكرم صلی الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك عنوان شريفلريدر . ذات قدسيت سمات رسالتپناهيلرينك اصلا تعليم وتعلّم وقوعبولمامش ايكن علوم اولين وآخرينه واقف وكلمات مكتوبه وكتابت وانشايی عالم وعارف اولملری حقبين اولان كوزلری قاماشديره‌جق قدر پارلاق بر معجزهٔ شعشعه اولديغی كبی بو عنوان اعجاز نشان دخی حق مقدّسی جناب پيغمبريلرنده غايتله شعشعه‌دار بر فضيلت علويه‌در .

« امّی ايدی كرچه قيلدی كندی »
« عاجز بلغای نجد وكندی »
(مقدمه)

« آ كا اتمى لقب اولمق محضا »
« اولديغندندر او امّ الاشيا »
(خاقانى)

اُميدْ | **اُمّيدْ** [ف] ايكيسىده جائزدر: « اميد كسمك » = مأيوس اولمق، « اميدبخش » = اميد ويريجى، « اميدوار» = اميدلى « اميد گاه ، اميدگه » = اميديرى . [نيات صادقهم حسبيله عفو عاليه مظهريت خصوصنده اميد كترانهم دخى پك قوى بولنمغله حق بندكانهمده هرنه درلو معامله بيورلسه بر بيوك نعمت وعنايت بيلنهجكى — باش كتابته تذكره — قوجه رشيد پاشا]

« حق سبب خلق ايلدى ذاتن نظام عالمه »
« سندهدر خلقك اميدى اى امام المسلمين »
(قصيده)

« جوهرى صو كسيلور تابش يأسيله اكر »
« چشم اميدمهدوش اولسه سراباى عدم »
(عاكف پاشا)

« بيكلر يشا اى نهال اميد »
(معلم ناجى)

« قيلسه ميم عدمى خامهسى رسم وتحرير »
« روزن چشمى اولورمنبع نيل اميد »
(كاظم پاشا)

« حاصلى ذلت وخسارت اولور »
« رخت اميدى يأسه غارت اولور »
(فضولى)

اُناسْ [ع] خلق ، ناس ديمكدر. بو مأنوس دكلدر .

اُنانْ [ع] ايكلهمك، فغان ايتمك. (اَنّانْ) چوق ايكله‌يجى ، زياده فغان ايدن.

اُنْبُوبَه [ع] قامشك بوغومى. اصطلاحات طبيه‌دن او-

اُنْبُوبْ لوب على العموم اينجه بوروجقلره اطلاق اولونور. (اُنْبُوبُ الْجَبَلْ) = اينجه يول ، پاتيقه يولى ، [اَنْبُوبْ] = فارسىده مندره دوشهمه ، دوشك ديمكدر.

« خط ونقش وقماش كارى ايتمش جوى صنعندن »
« سر انبوبهٔ ميزاب انكشتان ايله اسقا »
(نابى)

اُنْبُوبَه [ع] چوجق اويونى ، صبيانه مخصوص اويون .

اُنْبُوشْ | **اُنْبُوشَه** [ع] نباتات كوكى ؛ كوكى يردن طاقيله چيقاريلان فدان، آغاچ § ير الماسى وپاتاتس كبى كوكلرهده دينيله بيلير.

اُنْثىٰ [ع] ديشى، قادين ديمكدر، جمعى « اناث » در.

اُنْزُوهَه [ع] كبر وزعونت § تعظم . استعمال اولونمايان الفاظدندر .

اُنْسْ [ع] آليشيقلق، آليشقينلق. اكثريا (انس والفت) و (انسا انس) طرزنده ، نظم ونثرده قوللانيلير . يالكز (انس) اولورسه مطلقا (طوتمق)مادهسيله قوللانيلميدر.

« ایتمك » ماده‌سیله استعمالی مناسب وجائز دکلدر. (انسا انس) = انسی، الفتی ، آلیشقینلغی زیاده دیمکدر :

[داعیلری ایشدن ویازیدن اوصانم، یورلم. فقط مجلس انسا انس بیقرا- پسند ولی‌النعمیلر ینه بی تکلف تردد ایله مألوف اولدیغی فؤاد پاشا ایله‌مدت مدیده مخابرهٔ رسمیه‌دن اوصاندم — فؤاد پاشایه مکتوب — جودت‌پاشا]

[وکاهیجه مداولهٔ اقداح انس والفت ایچون موافق احباب منفورالنفاق وپاشالرمز کبی ذواته محتاج اولیه‌جق قدر مبلغ محصل الاسباب والانفاقدر — مکتوب — کانی]

«هب عشق ایله هم مجلس اولان اهل جنوندر»
« عقل اول حرم انسده نامحرمه بکزر »
(وجدی)

« غم عشق ایله اویله انس ایلدم »
« ایشیت کیم او آتش ایله نیلدم »
(عزت ملا)

« بزم انسا انسده برهم نفس بولدم ینه »
« ایلدم بر ناله‌ده ارباب حالی آه‌کو »
(نی لساندن — معلم ناجی)

أُنْسِیَّتْ [ع مولد] آلیشمه ، الفت ایتمه . ینه بومعنایی افاده ایدن [اُنوسَتْ] هیچ قوللانیلماز :

« نکاه شوخی مردمله عجب انسیت ایتمشدر»
(مفتی عارف حکمت)

«پری زادم عجب کیملرله انسیتده درشمدی»
«دیمزمی عاشق محنتکشم غربتده درشمدی»
(عزت ملا)

«خلاف جنس ایله انسیت استوار اولماز»
(اسکی راتب پاشا)

اُنْشُودَه [ع] « نَشیدَه » کبی اوقونمش ، سویله‌نمش شعر دیمکدر.

اُنْشُوطَه [ع] ایلك ، دوکوم .

اُنْقُورْ [ع] ییو ، خرماچکرد- دکنك آرقه‌سنده‌کی یاریق کبی شی . مأنوس دکلدر.

اُنْقُوعَه [ع] صو اولوغنك صندوغی ، صویك آقارکن ایرکیلوب بریکدیکی محل .

اُنْمِی [ع] ایچی صامان ، اوت طولدیرلمش شی .

اُنُوثَتْ [ع] دیشیلك دیمکدر . (اِناثَتْ) ده بو معناده قوللانیلیر .

اُنُوشَه [ف] همزه‌نك فتحیله ده جائزدر. حضور، سرور، رفاه § باده ، شراب ، شجی § آیین مجوس § عدل وداد ، مرحمت § تحسین وآفرین . نظمده [اُنوشا] دینلمسی جائزدر .

اُنُوف [ع] بورونون ديمك اولان (انف)ك جمعى . انوفهم

اُنوف ا — بورونلرى يره سورتمك كه كبر قيرمق ديمكدر . كال تحقير مقامنده استعمال اولونور .

اُوارْ | [ف] حرارتلى . صيجاق هوا . نظم فارسيده
اُوارَه | « شدت حرارت » مقامنده استعمال اولونور .

اُوبارْ { [ف] ناله، انين، آغلايش .

اُوبُوس [فرانسزجه‌دن [Obus] مخروطى الشكل كوچك خمبره . « اوبوس طوپى » = برنوع هاوان .

اُوپَرا | [ايتاليانجه‌دن [Opéra] تياترودە موسيقى ايله تغنى
اُوپه‌را | واجرا اولونان بسته‌لنمش فاجعهٔ منظومه ؛ بويله بسته‌لى مضحكهٔ منظومه ومنثوره اولورسه « اوپه‌را قوميق » ديرلر .

§ بودرلو اوپرالرك اجراسنه مخصوص محل ، تياترو .

اُوتَه‌رْپ [يونانيدن [Euterpe] اساطير يونانيه‌ده (موسه) دينيلن وفنون ، معارف حاميلرى زعم اولونان پريلردن برينك اسميدر . بو پرى موسيقى وغزلياتك حاميسى عد اولونور والنده ويا آغزنده

بر دودوك طوتدیغی حالده تصوير ايدرلردى .

اُورْتانْس | [اسم] ژاپونيادن كلمش برنوع چيچكدركه
اُورْتانْسيَه | لسانمزده « اورتانجه » ده معروفدر .

« ژاپون كلى » آچيق پنبه ياخود بياض بيوك طوپ شكلنده بر چيچكدر . باقر معدنى طوپراغنه ديكيليرسه چيچكى ماوى رنكلى اولور . سنه‌ده بردفعه كوكنى فونده طوپراغيله تازه‌لەمليدر .

اُورانْغ - اُوتانْغ | [فرانسزجه‌دن orang-outang
اُورانْ اُوتانْ | « سوماترا » و « بورنه‌ئو »

آطه‌لرينك اورمانلرنده بولونان برنوع جسيم مايمون . بو جنس مايمونلرك قويروقلرى اوقادر . قوللرى غايتله اوزوندر . بونلر انسانه مشابه اولوب قائماً يوررلر .

اُورُوبَه [ايتاليانجه دن] اصلى « روبه » در . اثواب، كيله‌جك شى . آرقه‌يه عائد طاقم .

اُورْدينو [ايتاليانجه‌دن] پوليچه كبى برنوع تجار حواله‌سى، امر تجارى . سپارش تحويلى .

اُورْسا [ايتاليانجه‌دن] كمينك اسكله يعنى صول طرفى ديمكدر . [اورسا پوچه] = كاه صاغه ، كاه صوله يورومك، لسانمزده اكرى بوكرى ، چاپراز چورپوق ،

دوشه قالقه کیتمك معناسنده قوللانیلیر . [اورسا آلاباندە] = کمینك سرعتله صول طرفه دونشی .

اوزکینوس { [روجه‌دن] اصلی ایتالیانجه «اورقه» در . « استاوریت » آزمانی دینیلن قیرمزی الی بربالیقدر که بعضلری یوز قیه‌دن زیاده کلور . براز کوچك اولورسه (طورینه) دیرلر .

اوزپا [روجه‌دن] دورت شکل اوزره مرتب بولونان اویون کاغدلرندن « لوقوم » شکلنی حاوی اولان کاغدك اسمی .

اسکوف | [روجه‌دن] اصلی (اوسقوفیا) در .

اوسکوفی | سرپوش ، باشلق ، تاقیه دیمکدر .

بر لغت کتابنده کوریلان (« فس » لفظی « اوسقوفیا » دن منحوتدر) قولی محتاج تدقیق کوریلور . [هر بریدر بر شاهباز زرّین اسکف بلند پرواز ایکن فاخته وش پذیرای طوق فرمانزاغ وزغن اولمه‌دن اولمك ارجح واعلی دکلیدر — شفیقنامه] .

اوفتری { [یونانیدن] اکرلتی اوتی § برنوع قوزغون اکی .

اوقیانوس { [معرب océan] اسکی یونانلیلر وحالا اوروپالیلر طرفندن بحر محیطه ویریلن اسمدرکه عربلر طرفندن دخی بوصورتله قبول وتعریب ایدلمشدر . قطعات خمسهٔ ارضدن جزائر بحر محیط قسمنه [océanie اوقیانیا ، یاخود اوکیانیا] دنیلیرکه بالجمله السنهٔ مدنیه جغرافیالرنده قطعهٔ مذکوره بونام ایله یاد اولونور . هرشیده اولدیغی کبی اوروپانك بوبابده عموماً قبول ایتمش اولدیغی اسمی ترك ایدوبده جغرافیا کتابلرمزده ، خریطه‌لرمزده قطعهٔ مجموعه‌یه « اوستراليا » اطلاق اولونمه‌سی خطادر . « قاموس الاعلام » ك ویردیکی معلوماته نظراً [اوقیانوس océan] اساطیر یونانیه‌جه دکز معبودی اولوب « تنیس » نامنده بربرینك قارداشی وزوجی و« اوقیانیده océanides » دینیلن دکز پریلرینك پدری زعم اولونوردی .

اوقیه { [ع .] اوق ، اوقیّه دخی اطلاق اولونور . لسانمزده اکثریا (اوقه) دینیلیر . بعضاً (قیّه) ده قوللانیلیر . [اوقه‌لی] = تعبیری بیوك ، آغر ، قوجه § وقار ، حیثیت صاحبی ، محترم کبی معنالری افاده ایدر . جمعی [اواقی] کلور . فقط ترکجه‌ده قوللانیلماز .

اوکسه { [روجه‌دن] اصلی (اوقسه‌آ) در . بورج آغاجنك مجار اوزومی دینیلن تخمنك بالندن یاپدقلری لزوجتلی ، طوتغاللی برماده‌درکه اینجه دکنکلره

سوروب کوچك قوشلری طوتقده قوللانیلر واو دکنکاره « اوکسه چوبوغی » دیرلر .

اولتا ـ یاخود ـ وولتا ([ایتالیانجه دن اکی]

بی بر صاغه بر صوله چویروب روزکاره قارشی یوروتمك ، ایلرولتمك .

عوام ناس بیننده صاغه صوله یوشنه کزینوب طورمغه [اولتا اورمق] تعبیر اولونور .

اُولو / اُولی [ع] صاحب معناسنه اولان (ذُو) اداتنك جمعی ، صاحبلر دیمکدر ، لساننزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر:

[اُولو العزم] = قبل الهیدن کندولرینه وحی وتبلیغ قیلدان اوامر قدسیه‌نك اجراسنه پك زیاده جد واهتمام بیورمش اولان پیغمبرلر درکه اقوای روایته کوره حضرت (نوح) ، (ابراهیم) ، (موسی) (عیسی) و (محمد المصطفی) (علیهم السلام) افندیلریمزدن عبارتدر .

[اُولو الامر] = علم وفضل ، حق و عدل ایله متصف اولان امر صاحبلری دیمکدر § اجرای احکام شریعت وایفای شریطهٔ معدلت بیورمقده بولونان حکمدار اسلام ، پادشاه انام « اولوالامره اطاعت واجبدر. »

[اُولی الابصار] = بصر صاحبلری یوندن مقصد نظر دقت اربابی دیمکدر:

[فَاعْتَبِرُوا یا اُولی الاَبْصار]. [اولو الا لباب] — « الباب » عقل معناسنه اولان « لُبّ » ك جمعی اولوب معنای ترکیب عقول سلیمه صاحبلری دیمکدر .

[اُولی النُّهی] = عقل صاحبلری دیمکدر . بو ترکیب لسانه ثقیل کلدیکندن چوق قوللانیلماز . « اولو » ایله ترکب ایدن تعبیرات طرز فارسی‌ده مضاف الیه اولنجه « اولو » لری قاعدهٔ عربیه‌یه تطبیقاً « اولی » یه تبدیل ایتمك لازم کلمز . مثلا (مسلّم اولو الالباب) کبی .

[اکر یکیچری طائفه‌سی مقدما بو تعلیم امرینی قبول ایتمش اولسه‌لر هم اولوالامره اطاعت ایله‌مش ، همده کلی نصرته سبب اولمش اولورلر دی دیه اعترافه مجبور اولدی — لایحه — قوجه سکبان باشی] ، [دیکر طرفنده افلاکه سر چکمش جبال شاهقه اوزرنده جسیم اورمانلر انظار اولی الا بصاره قوهٔ نامیه‌نك علائم قوت وکمالنی کوسترر — بوسنه مکتوبی — جودت پاشا] ، [حادثاتك اصل ومبدألرینه عطف نظر امعان اولنمه‌سنك اولی النهایه لزوم ووجوبی مسلم — روضة الکاملین]

اُولی [ع] « اوّل » ك مؤنثی . برنجی دیمکدر . (جمادی الاُولی) ، (رتبهٔ اولی) ، (دفعهٔ اولی) : ادواتدن برینه بیتیشدیکی تقدیرده آخرنده‌کی (ی) الف ایله

یازیلیر : [اوبینسز وعقلی دومنسز احمقلر دخی وهلهٔ اولاده « یکیچری قانوننده تعلیم یوقدر . بز بو مقوله نسنه‌یی ایده‌میز » دیه‌لری اوزرینه — لایحه — قوجه سکبان‌باشی] ، [حکایهٔ اولیده وسمه‌طراز ابروان سطوراولان (امیر اصحاب مکاید دعمیص مفاسد) تعبیری تیمارلو سپاهیلرندن قره حصار شرقیلی قره‌قاش مصطفی‌یه اشارتدر — شرح شقیقنامه]

اومبرا [ایتالیانجه‌دن Ombra] طپراق وياخود آچیقجه قهوه رنکنده بر نوع توز بویادر . مانغوزلر ، نقاشلر بونی سرکه ایله حل ایدوب طوغرامه‌لره جوز تقلیدی ، ماوون یاپارلر .

اومنیبوس [لاتینجه‌دن Omnibus] عمومی آرابه ، بیوك شهرلرده ایشله‌ین بیوك یولجی آرابه‌سی .

اونیفورمه [ایتالیانجه‌دن] مأمورین ملکیه وعسکریه‌یه مخصوص البسهٔ رسمیه :

« بداصله نجابت‌می ویرر هیچ اونیفورمه »

(لا)

اوهرون [ف] عقیم ، قیصیر ، یاورو طوغورمایان نسوان ، حیوان .

اهبه [ع] سفره ، عسکره مخصوص البسه ، مالزمه دیمکدر . « ها » نك فتحه ایله تلفظی ده جائزدر .

اهجوه / **اهجیه** [ع] هجوه سبب اولان حال ، ماده دیمکدر . « هجویه » مقامنده استعمال اولونور .

همزه‌نك فتحیله اوقومق یاكلشدر .

﴿ علاوه ﴾

لسان عثمانی‌ده استعمال اولونان وغیر مستعمل بولونان بعض كلمات فارسیه :

آبافت [ف] خاتله صبق ، متین وقالین پارچه. «آبفت» ده بو معنایه در .

آبان [ف] سنهٔ شمسیه‌نك سكزنجی ماهنك اسمی كه كونشك عقرب برجنده سیرانی زمانیدر § فرس قدیمك عقائدنجه ماه مذكور ظرفنده وقوعبوله‌جق امور و مصالحك تمشیتنه مؤكل فرض اولونان برفرشته اسمیدر §شهور شمسی‌نك اونجی كوننك نامیدر. زمان جاهلیتده اهل فرس عندنده بر آيك اسمنه بر كونك اسمی موافق كلسه او كونی مسعود و متیمن عد ایله عید ایدرلر ایدی .

آبانكاه [ف] سنهٔ شمسیه‌دن فرور دیماهك اونجی كونیدر. § یوم مذكوره مأمور فرض اولونان فرشته‌نك اسمیدر . فرس عقاید قدیمه‌سنجه او كون باران یاغارسه رجاله ویاغمور یاغمازسه نسوانه عائد عد اولونور وهانكی صنفه عائد ایسه اونلر صویه كیروب ییقانیرلر ویكدیكریله صو سرپیشوب اكلنیرلر ایدی .

آب برین [ف] نهر ، ایرماق ، چاغلایان كنارلرنده صویك شدتله دوكولمه‌سندن حاصل اولمش و ایچی اویولمش قوغوق . قوللانیلماز .

آب بسته [ف] بوز ، طولو ، جی § مجازاً بلور ، صرچه ، شیشه . (آب خفته) = بو معنالرده قوللانیلیر .

آب بن [ف] عربیده (سواد الحكام) دینیلان ضمغ كبی برشیدركه اكثریا كهنه و ایچی بوش جوز آغاجلرینك كوكلرنده بولونور . تركجه‌ده (آغاج قره‌سی) تعبیر اولونور. استعمال اولونمایان الفاظدندر .

آب بنكران [ف] كواكب ، خصوصیله منجمین عندنده معتبر اولان اوتوز التی وجوه كوكبیه دیمكدر. هر برجده اوچ وجه اعتبار وهر وجه بر كوكبه متعلق عد وشمار اولونور . مثلا (برج حمل)ك وجه اولی یعنی باشلانغجندن اوننه قدر (مریخ)ه ، وجه ثانی یعنی اونندن یكرمیسنه قدر (آفتاب)ه ، وجه‌ثالثی دخی (زهره) یه نسبت و احكامده بونلره اعتنا و دقت ایدیلیر .

آب تلخ [ف] آجی صو دیمك ایسه‌ده معنای مطلوب شراب § كوز یاشیدر .

آبِ چَرا { [ف] غدای مختصریعنی (قهوه التی) تعبیر اولونان طعام . فارسیده (ناهاری ، نهاری) ده دیرلر . مأنوس دکلدر .

آنجین { [ف] اولو بیقایجی‌یه عائد ومیتی قوروله‌مغه مخصوص فوته ، پشتمال ، بز . قوللانیلماز .

آنجست
آنخوشت
آنجون
{ [ف] جزیره ، آطه § سبیل صوییله اویولمش ، یارلمش چوقور ، قوغوق . مأنوس دکلدر . (آنجست) چوروك میوه معناسنه‌ده کلیر .

آبرود { [ف] سنبل ، نیلوفر دینیلن چیچکاره اطلاق اولونور .

آبِ روشن { [ف] (آب رو) کبی رواج ، شرف ، عزت ، ناموس معنالرینی افاده ایدر . نادراً قوللانیلمشدر .

آبریزان { [ف] سنهٔ شمسیه‌دن تیر ماهك اون اوچنجی کوننه اطلاق اولونور . سبب تسمیه‌سی شودرکه وقتیله دیار فرسده سنه‌لرجه یاغمور یاغمدیغندن اهالی فوق العاده مضطرب اواور . اتفاق ماه مذکورك اون اوچنده صنوف ناس بر محلده اجتماع واستمطار ایدرلر . متعاقباً باران شدید ظهور وجله‌یی مسرور ایتمکله یوم مذکوری متیمن عد وبو نام ایله یاد ایدرلر . (آبریزگان) یوم‌مذکورده اجرا ایدیلن صو بایرامنك اسمیدر .

آبژرفت { [ف] « آنجست » کبی اکشیمش ، بوزولمش میوه . هیچ قوللانیلماز .

آبزن { [ف] اجزاوادویه‌لی صولرله خسته‌یی یيقامغه مخصوص ودمیردن ، باقردن معمول بر نوع اوزون واوستی دلیکلی یاخود آچیق ظرفدر . عادتا چنقودن یاپیلان بانیو دیمکدر . کوچك حوض معناسنده‌ده قوللانیلیر . [آبِ شَنك] ده بو معنایه‌در .

آبِ زیرِ کاه { [ف] صمان التنده صو دیمکدر که مجازاً صورتی صالح ، سیرتی فاسد ، مداهن ، ریاکار واستعدادی غیرمجرب آدم حقنده استعمال اولونور .

آبِشتان { [ف] « آبِشتن » کبی پنهان ، کیزلی ؛ کیزله‌مك § کبه معنالرینه‌در . نظمده نادراً استعمال اولونمشدر .

آبِ سیاه { [ف] شراب ، ترجه (سمجی) در .

آبِشتگاه
آبِشتگه
{ [ف] کیزلی‌یر ، کیزلنه‌جك محل ، خلوتخانه § آبدستخانه دیمکدر . [آبِشتنگاه] ده بو معنایه‌در .

آب شب } [ف] آقنتی، آقارصو. دره کبی اشاغی یه آقان صو.

آب طرب } [ف] شراب، شجی. نظمده قوللانیلیر.

آب فسرده } [ف] کنایهٔ قلیچ، خنجر § بلور، شیشه معناسنده قوللانیلیر. لسانمزده مأنوس دکلدر.

آبك } [ف] زیبق، جیوه § قبارجق دینیلن چیبان.
(آبك) = هر درلو صولی ماده، نسنه. قوللانیلماز.

آبکامه } [ف] بغداد وکردستان طرفلرنده مقبول بر نوع طعام. § پیاز، صلاطه.

آب کمه } [ف] چین دکزنده، هرمز آطه‌لرنده چیقان بر نوع بالیغك صویی یاخود یاغی درکه ادویه جمله‌سندندر. عربیده [ماء الجمه] اطلاق اولونور. قوللانیلماز.

آبلوج } [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله لوبت یاخود نوبت شکری دینیلن (نبات شکری) در.

آبلهٔ روز } [ف] کنایهٔ کونش دیمکدر (آبلهٔ رخ فلك) ینه او صورتله کواکب معناسنده قوللانیلیر.

آب مرواریذ } [ف] اینجو صویی دیمکدرکه رو-
شنابی، آیدینلقدن کنایه‌در. § کوزه صو اینمك تعبیر اولونان خسته‌لق. نادراً قوللانیلمشدر.

آب مریم } [ف] حضرت (مریم)ك صلاح وعفتندن کنایه‌در. تمثیلاً قوللانیلیر.

آبو } [ف] نیلوفر چیچکی.

آبورز } [ف] صوده مشق ایدیجی، صوده یوزن، یوزکچ دیمکدر. «آب» ایله مشق وادمان ایتمك معناسنه اولان (ورزیدن) مصدرندن اسم فاعل مرخم بولونان (ورز) دن مرکبدر.

آبوند } [ف] «وند» قاب دیمکدر. «آب» ایله مرکب اولو. نجه صو قابی، مشربه، بارداق معنا. سنه‌در.

آبید } [ف] قیغلجم، آتشدن صچرایان پاره. (آبیز) ده بو معنایه‌در. مأنوس دکلدر.

آتبین } [ف] اقوال وافعالی خیر وصلاحه مقرون اولان فضیلت ومنقبت صاحبی آدم.

آتش آب پرور } [ف] کنایهٔ سیف، تیغ، خنجر. دیمکدر.

آتش افروز } [ف] آتش یاقان، طوتو. تشدیریجی دیمکدرکه مجوف، کله‌یه شبیه برباقر ظرفدر. سوزکچ

كبي اوفاق اوفاق دليكلرى وآردر . بونى ابتدا آتشده كركى كبي قيزديروب صوكره صويه صوقارلر. بو قيزغين آلت بالطبع صويى چكر . بويله‌جه صاقلارلر. نه وقت آتش ياقمق ايسترلرسه بو آلتى اوجاغك كنارينه قورلر. قيزدقجه دليكلرندن بخار چيقمغه باشلار واوبخارك تأثيريله آتشى طوتشديرورلر. § قاو ، كبريت كبي آتش ياقه‌جق اشياى سائره‌يه‌ده اطلاق اولونور . بعضاً (افروز)ك همزه‌سى اسقاط ايديلير .

آتَشْ بَسْتَه [ف] خالص قيزل آلتوندن كنايه‌در .

آتَشِ بَهارْ [ف] قيرمزى كل ، لاله § رونق وطراوت بهاردن كنايه‌در .

آتَشْخوارْ [ف] ككليك دينيلن قوش § كنايةً ظالم، غدار، خونريز ، مستبد آدم .

آتَشَكْ [ف] شمشك § آتش، كوكب بوجكى . بوكا (آتَشيزَه)ده ديرلر . § فرنكى علت منفوره‌سى .

آتَشْكارْ [ف] كلخانجى § كنايةً غضوب ، عجول غدار، ظالم آدم .

آچارْ [ف] قاتيلمش، قاريشديرلمش ، جمع اولونمش كبي برمعنا افاده ايدر. مطلقا ترشى، طرا-

طور ، صلاطه « سلطه » ديمكدر . § اينشلى ، يوقوشلى دوز اولمايان زمينه‌ده اطلاق اولونور .

آجاكْ [ف] « تُراب » كبي طوپراق ديمكدر.

آجُلْ [ف] « آروُغ » كبي ككيرمه. بوكا «تَفتيح »ده دينيلير . قوللانيلماز.

آح [ف] ادات تحسين وتقديردر . آفرين ونه كوزل مقامنده قوللانيلير. آلمانلرك (باخ ياخ) لرينه لفظاً ومعناً نه قدر مشابهدر . بلكه ايكيسى ده بردر .

آخالْ / **آقالْ** [ف] بر شيشه يارامايوب آتيله‌جق نسنه § ميوه قابوغى ، يونغه ، قيرتى سوپورنتى كبي .

آخْتَه [ف] «آخْتَن » مصدرندن طيشارى چكلمش ، چيقارلمش ديمكدر . قليج وسائر شيلره اطلاق اولونور . خصيه‌سى چيقارلمش حيوانه (آخته) دينيلير ، تركجه ده « اكديج » تعبير اولونور .

آخْشُمَه [ف] « آخُشْمَه » كبي بوزه ديمكدر .

آداكْ [ق] جزيره ، هرطرفى صوايله محاط اولان قاره ، ير ، آطه = بوندن محرف اولسه كركدر .

آذرخش / **آزرخش** | [ف] قورتنه ، قاسیرغه ، دهشتلی رعد وبرق وصاعقه ایله دوام ایدن روزکار ، باران . مأنوس دکلدر .

آذربو / **آذربویه** | [ف] ترکجه‌ده «چوغان ، چوون» دینیلن نباتك کوکی دیمکدر . کیرلی یاسلی اشیایی تطهیر ایچون صابون کبی قوللانیلیر .

آذرشب / **آذرشین** | [ف] سمندر دینیلن قوشك نام دیکریدر . نادراً قوللانیلمشدر .

آذرکیش | [ف] مجوسی ، آتشه طاپان .

آذون | [ف] اویله‌جه ، اونك کبی دیمکدر . «ایدون» ده بویله‌جه ، بونك کبی معناسنه‌در .

آذلش | [ف] اشیك تخته‌سی § آغاج و تخته قیریغی ، یونغه‌سی ، تالاش .

آذین | [ف] «آیین» کبی زیب وآرایش § قاعده وقانون § یوغورتدن یاغ چیقارمغه مخصوص اولان و (یایق) دینیلن آلت .

آراد | [ف] هر ماه شمسی‌نك یکرمی بشنجی کونی ایله قدیم ایرانیلرجه او کونکی امور ومصالحه مأمور فرض اولونان فرشته‌نك اسمیدر .

آرازش | [ف] خیرات و حسنات وجوده کتیرمك وتصدقانده بولونمق . (آرایش) کبی قوللانیله‌بیلیر .

آران | [ف] «آرنج» کبی دیرسك دیمکدر . (آرنت) و (آرنج) ده اطلاق اولونور . عربیده (مرفق) دیرلر .

آرذتوله / **آرذدوله** / **آرذهاله** / **آرذوله** | [ف] «بولاماج» دینیلن طعام . عربیده (سخینه) دیرلر . برنجی ایله اوچنجی آثار قدیمه‌ده نادراً قوللانیلمشدر .

آرش | [ف] معنی ومفهوم دیمکدرکه (لفظ) مقابلیدر . (آرشی) = معنوی دیمکدر ، (لفظی) مقابلیدر .

آرمان | [ف] حسرت ، اشتیاق § رنج ، مشقت § دریغ ، تأسف ، ندامت معنالرینه کلیر .

آرنك | [ف] معانی عدیده‌یه دلالت ایدر . (١) دیرسك یعنی قول ایله بیلك آراسنده‌کی مفصل (٢) مشابهت ، مقارنت کبی بر معنایه کلیرکه ترکجه‌ده (اویله‌در ، بکزر ، همان اودر) تعبیراتنه مقابلدر (٣) درد ، محنت (٤) مکر ، حیله ، دسیسه (٥) نوع ، اسلوب ، طرز ، طور (٦) والی ، حاکم . ترکجه‌ده (دیرسك) و (طرز ، طور) معنالرنده قوللانیلیر .

آرُونْ [ف] اوصاف جمیله، فضل واحسان ایله اشتهار دیمکدر. «خسرو کشور کشا سلطان آرون بی مثال» (حاذق)

آرُونْد [ف] شان وشوکت، عز وشهامت، دارات وعظمت معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

آژْدِنْ [ف] امتحان، تجربه، دونه‌یش. قوللانیلماز.

آژْیغ / **آژْیغ** [ف] انفعال ونفرت § بغض وحسد § کین وعداوت. نادراً استعمال اولونمشدر.

آزَخْ / **آژَخْ** [ف] «سیکل» تعبیر اولونان وبدنده پیدا اولان اوفاق اوفاق دانه‌لر. عربیده بوکا (ثؤلول) دیرلر.

آزَرْد [ف] رنك، لون، بویا. استعمالی نادردر.

آزَرْنْك [ف] فوق العاده بخت، صعب § زیاده محنت ومشقت. مأنوس دکلدر.

آژُوغ [ف] آغاج بودامق، بوداتی § خرما لیفی. (آزُوغ) ده بو معنایه کلیر.

آژیخ [ف] «آزوغ» کبی کیر، پاس، چرك، خصوصیله چاپاق معناسنه‌در. مأنوس اولمایان الفاظدندر.

آزِیز [ف] رنج وآزار معناسنه‌در.

آژِیر [ف] معانیٔ مختلفه ده قوللانیلیر (١) آماده، حاضر (٢) چوقور، حوض، کول (٣) ازدحام، غلبه‌لك (٤) غریو، نعره، فریاد (٥) عقللی، آچیق کوز (٦) مجتنب، پرهیزکار. (آژیراك) = علی الاطلاق فریاد، بانك، حایقیرش دیمکدر. «غریو» معناسنده قوللانیلمشدر.

آسارَه [ف] عدّ وحساب، صایش. قوللانیلماز.

آسْرِیس [ف] میدان، خصوصیله آت ایچون قوشو میدانی. قوللانیله‌بیلیر.

آسْکُونْ [ف] «بحر خزر» ك نام دیکریدر.

آسْمَنْد [ف] کذب، حیله ایله آلداتش، ایناندیرش.

آسْمُوغ [ف] اهل فرس قدیم عندنده غمز وسعایت ونفاق وخصومت اجرا وپیداسنه ساعی فرض اولونان بر شیطانك اسمیدر که سطح ارضده بولونان شیاطینك بیوکارندندر. بو ملعون ایله (اهرمن) بر طریقهٔ مفسدته سالك ومداومدرلر!.

آسِمَه [ف] مدهوش وحیران، مختل الدماغ وعقلسز، یعنی اویوشق معنالرینه کلیر. ترجه‌ده یالکز قوللانیلماز. مطلقا (سراسیمه) طرزنده استعمال اولونور.

آشام [ف] ایچیجی معناسنه اولدیغی کبی (قوت لایموت)

يعنى تركجه‌سى اوليه‌جق قدر ييه‌جك معناسنى افاده ايدر.

آشكو / **آشكوب** [ف] طاوان، طبقه، قات. مثلا اوچ قات بر خانه‌يه فارسيده (سه آشكوب) ديرلر § مجازاً آسمان، فلك، كوك، معناسنده‌ده كلير.

آشوغ [ف] مجهول الاحوال آدم، يبانجى، سرسرى.

آشنه [ف] « آستينه » كبى يورطه ديمكدر.

آشهه [ف] حيوانك صيحه‌سى، آت كيشنه‌مه‌سى،

آغال [ف] « آغاليدن » مصدرندن مشتقدر. طاريلتمه، قيشقرتمه، يوتمه كبى معانى‌يى افاده ايدر § قويون، كچى كبى حيواناتى ياتيره‌جق محل معناسنه‌دركه لسانمزده تحريف ايله [آغيل] ديه قوللانيلير. آزربايجان تركلرى (آغل) ديرلركه بولفظ ايرانده دخى معروف ومستعمل ديمكدر § فارسيده آرى قوانه‌سنده (آغال) ، اطلاق اولونور.

آغنده [ف] ياصديق، مندر، صوجوق كبى زور ايله طولديرلمش نسنه‌يه اطلاق اولونور. ديمك، آتمق معناسنه اولان (آغندن) مصدرندن اسم فاعل اولور. [آغنده] = آتيلمش، حلاج الندن چيقمش پاموق ييغينى وپاموق يوماغى ديمكدر.

آغول / **آغيل** [ف] « لخاضه » كبى. فقط خشم وغضبله كوز اوجيله باقمق ديمكدر.

آفرازه / **آفروزه** [ف] شعله، آيدينلق، ايشيق § موم وقنديل فتيلى.

آفند [ف] جنك، جدال، دوكوش، صواش. دوكوشمك، غوغا ايتمك معناسنه اولان (آفنديدن) مصدرندن مشتقدر.

آفنداك [ف] قوس قزح، علائم سماويه‌كه لسان عوامده (آلكم صاغمه) ديه تحريف اولونمشدر.

آك [ف] عيب، قصور، نقيصه، بليه، صدمه، مصيبت معنالرينه كلير. قوللانيلماز.

آگس [ف] طاشجيلره مخصوص دمير قلم.

آگسته / **آگشته** [ف] ايصلانمش، ايصلاق، § بولاشمش، بوغورلمش. (آگسته) = صيقى صيقى باغلانمش، دوكولنمش ديمكدر.

آكسه [ف] برنسنه‌يه ايليشمش، ياپشمش، آصيلمش معناسنه‌در. تركجه‌ده قوش طوتمق ايچون مجار اوزومى تخمنك بالندن ياپيلان بر ياپيشقان ماده ايله اوستى

اورتولمش دکنك معناسنده قوللانيلان (اوكسه) نك اصلی روجه اولدیغی مرحوم احمد وفيق پاشانك لهجه‌سيله دیکر بر لغت کتابنده کوستريليور . فقط بولفظ فارسی دخی معناجه اوکا مشابه ومقارن اولدیغندن ترکجه ده قوللانيلان لفظك اصلی روجه‌میدر يوقسه فارسی‌میدر؟ بونی تردد وشبهه‌دن وارسته اوله‌جق صورتده تدقيق ایتمك لازم کليور . تحقيقاته نظراً واقعا روجه‌ده (اوكسه) یه «اوقسی آورغه» دينيليور . لكن يالكز اوله‌رق «اوقسی آ» بو مقامده قوللانيليور . (اوقسی آ) کلمهٔ رومیه‌سی موقع استعمالنه کوره اوچ معنی افاده ایدییور . برنجیسی «سيوری» ، ایکنجیسی «اکشی» ، اوچنجيسی «حدتلی» معناسنه کليور . (ورغه) لفظی‌ده دکنك ، چوبوق ديمکدرکه بو تقديرده معنای ترکيب يا (سيوری چوبوق)، ياخود (اکشيلی دکنك) ديمك اولور. شمدی شو معنا نظر دقته آلنير و (اوكسه) ايله (آكسه) بيننده لفظاً همزه‌نك مدّ وضمّندن باشقه فرق اولمديغی کبی معناً دخی پك زياده مناسبت ومشابهت جليه بولنديغی دوشونيليرسه ترکجه‌ده قوللانيلان (اوكسه) نك بزه روملردن زياده ايرانيلردن انتقال ایتمش اولمه‌سی اغلب احتمال کوريلور .

آکَن | **آکَنَه** [ف] طولدیریله‌جق نسنه ، ماده . مثلا صوجوغك ، طولمه‌نك ، ياصديغك ایچی اولان قيیلمش ات وصوغانلی ، بهارلی پرنج وآتيلمش پاموغه (آکن) (آکنه) اطلاق اولونور. قوللانيلماز .

آکَنْج [ف] چنكل § بومبار طولمه‌سی . صحيحی (مُومْبار) فارسيده (مُباز) در .

آکَنْدَه [ف] طولديرلمش ، طولو . بونلر قوللانيلماز. (آکين) استعمال اولونور .

آکُو [ف] بايقوش ، بوغو دينيلان قوش كه مشئوم عد اولونور .

آگُوز [ف] طوغله، وکرپيج ، کره‌ميد ديمکدر .

آگُوش [ف] «آغوش» کبی قوجاق معناسنه‌در .

آکُونْ [ف] «وارون ، واژون» کبی باش آشاغی ، ترس ، عکس ، اوغورسز معناسنه‌در : (بخت آکون) .

آکِيش [ف] ايليشك ، صازقيق ، ياپيشق § اوزاتمه ، تطويل ايتمه . قوللانيلماز .

آلاو [ف] ترکجه‌ده لامك فتحيله (آلَو) دينيرکه آتشك شعله‌سی ديمکدر . اصل ترکجه‌سی (يالِن)

و (بالاو) در . روز کارلانوب اوینایه‌رق یوکسلیرسه ترجمه‌ده اوکا (بالین) دیرلر . (علو) غلط فاحش اولدیغندن اویله یازلمه‌ملیدر .

آلغده [ف] خشم ، غضبله صالدیردان ، صالدیریجی : مرد آلغده ، شیر آلغده .

آلنك [ف] سپر ، مترس ، استحکام § هجوم ایدن عسکر .

آلو [ف] اریك دیمکدر : (آلوی بخارا) = ترکستان اریکی . (آلو کرده) = جان اریکی . قبا ترجمه‌ده (هولو) بونك غلطیدر . بونکله برابر لسانمزده عیناً ده استعمال اولونور : [زرد آلو] = صاری اریك . [شفتالو] = اصلی « شفته آلو » قایصی اریکی ، توکلی اریك . [آلو بالو] = ویشنه .

آلوس [ف] ناز وانفعال کوستروب کوز اوجیله باقمق معناسنه در . (آلوسی) = نازلنه‌رق کوز اوجیله باقان دیمکدر .

آله / **آلك** [ف] سنبل هندی دینیلن چیچکدرکه عربیده [سنبل الطیب ، سنبل عصافیر] دیرلر .

آلیز [ف] ارزکك ، قیچ آتمق معناسنه اولان (آلیزیدن) مصدرندن مرخمدرکه قیچ آتمه ، چفته دیمکدر . چفته‌لی آته [آلیزنده] دینیر .

آماز [ف] حساب دیمکدر . (آمازکیر ، آواره‌کیر) = محاسب ، محاسبه‌جی .

آماره « آماره » ایله « آواره » بعضاً عین معنالرده قوللانیلیرلر .

آماه [ف] « آماس » کبی قاباره‌جق ، شیش معناسنه‌در .

آمرغ [ف] فائده ومنفعت § قدر قیمت § ذخیره ومایه § حصهٔ جزئیه ، مقدار جزئی § اصل ، خلاصه معنالرینه کلیر .

آموت [ف] بالچین قیالرده وبوکنسك یرلرده بولونان قوش یوواسی .

آموختگان ازل [ف] انبیای عظام واولیای کرامه اطلاق اولونور .

آموده [ف] مطلقا دیزی معناسنه در . (آمودن) مصدرندن اسم مفعولدر . مصدری یالکز دیزلمك ، صیره‌لنمق معناسنی دکل بزه‌مك ، قاریشمق ، حاضرلامق وطیقمق کبی معنالری‌ده افاده ایدر .

آموسی [ف] بر ارککك تحت نکاحنده بولونان برقاچ قادیندن هر برینه اطلاق اولونورکه ترکجه‌ده بوکا (اورتاق) دینیر .

آمیغی [ف] « آمیغ » مخلوط ، قاریشیق معناسنه اولدیغی کبی حقیقت معناسنه‌ده کلدیکندن یای نسبت علاوه‌سی تقدیرنده حقیقی دیمك اولورکه مجازی مقابلیدر .

آنبسه { [ف] صیق باغلی شی § قویوشمش ، قاتیلاشمش اولان مواد مایعه .

آنین { [ف] سوتدن ، یوغورتدن یاغ چیقارمق ایچون قوللانیلان آلت مخصوصه‌نك اسمیدر . ترکجه‌ده (یایق) تعبیر اولونور .

آواخ ، آوخ { [ف] حیف ، دریغ ، افسوس کبی تأسف مقامنده ایراد اولونور بر کلمهٔ تحسر وتأثردر . ترکجه‌ده بونی بوزمشلر ، ابتدا (اَیواخ) اولمش . شمدی (اَیواه) دییورز . § فارسیده نصیب ، قسمت ، رزق معناسنه‌ده کلیر .

آوزدیده { [ف] هجوم ایدلمش ، حمله اولونمش ، صالدیرلمش . قوللانیلماز !

آوزه { [ف] مجرا ، صویولی دیمکدر .

آوشن ، آوشن ، آویشه { [ف] ککیك اوتی دینیلن نباتدر . عربیده (سعتر) دیرلر . بعض محلده اسم ترکیبی تخفیف وتوحید اولونوب (کاکوتی) شکلنده قوللانیلیر . ایکنجیسی صارلق ، صییروب چکمك ، حمله ایتمك معنالرینی‌ده افاده ایدر .

آوند { [ق] معانیٔ عدیده‌یه دلالت ایدر . (١) تنجیم ، ایپ (٢) سند ، دلیل ، حجت (٣) ظروف ، اوانی یعنی قاب قاجاق (٤) تخت ، مسند عالی (٥) سطرنج اویونی (٦) اوّل ، اوکجه ، ایلك معنالرینه کلیر وبو صوك معناده واوك کسریله‌ده تلفظ ایدیلیر .

آوندی { [ف] مطلقا شراب قو نیلان قاب ، قوجی .

آونگان { [ف] آصیلی ، صارقیق § اکثر ، چنکل .

آویژگان { [ف] خواص ، مقرب § کنجلر ، کوزللر معناسنه‌در .

آویژکن { [ف] دیلنجی ، انسانك باشنه آصیلان ادبسز دیلنجی دیمکدر .

آویژه { [ف] خاص ، خالص ، صاف ، پاك معناسنه‌در . صفوتی اعتباریله شرابه‌ده اطلاق اولونور .

آهه { [ف] جولهه‌لرك طوقویه جقلری بزك ایکی طرفنه قویدقلری دمیرلی آغاج دیمکدر . بزك بورولشیغنی آچدیغی مناسبتله بوکا (چین بز) ده اطلاق اولونور . ترکجه‌ده بونیده تحریف ایدوب (چنبر) دیمشلر .

آهوری { [ف] « خردل » دینیلن دانه‌درکه طعمی غایتله آجی ویاقیجی‌در .

آهون { [ف] نقب ، رخنه ، دلیك ، لغم . (آهونبر) = دلیك آچان ، یر قازان ، لغمجی § خرسز .

آهوی { [ف] شمس ، کونش دیمکدر . (آهوی فلك) ده بومعنایه‌در .

آهیانه | [ف] آغزك بوغازه یقین سقف اعلاسیدركه تركجه‌ده (دماغ) تعبیر اولونور.

آیشتنه | [ف] جاسوس § تملق، تصبص ایدن آدم، طالقاووق . [آیشته] ده بومعنایه‌در.

آیژك | [ف] قیغلجم . كافك اسقاطی جائزدر. (آیژ) و (آیژ) ده بومعنایه‌در.

(اَ)

اَبرِكُهَن | [ف] سوزكر . (اَبرِمُرده) بیله بومعنایه‌در .

اَبرَهه | [ع ف] اصحاب فیلك سركرده‌سی اولان شخصك اسمی § عربیده (اَبابیل) دینیلن قوش، طاغ قیرلانغیجی .

اَبلَك | [ف] آقلی، قاره‌لی، آلاجه دیمكدر . (ابلق) بونك معربیدر .

اَبلُوچ | [ف] ازلطش، توزشكر.

اَبلُوك | [ف] منافق، ایكی‌یوزلی آدم § خودفروش، شارلاتان.

اَپسان | [ف] بیلكی طاشی . آلات خارجه بیله‌مكه مخصوص طاش .

اَجَل گیا | [ف] زهرلی برنبات كوكیدر. نام دیكری (بیش) در . تركجه‌ده (اجل قیا) و (بیلدرجین اوتی) دیرلر .

اَجمُود | [ف] كره‌ویز دینیلن سبزه . بونك تصحیحی (اَكرِفس، یاخود كَرَفس) در.

اَجهَره | [ف] یوتراق تیكنی .

اَخبُون | [ف] عربیده « رأس الافعی » دینیلن وتركجه‌ده

اَخیُون | ییلان باش اطلاق اولونان نباتك اسمیدر .

اَختَه | [ف] سل ایدلمش، چكلمش، طیشاری چیقارلمش نسنه : تیغ اخته ، شمشیر اخته .

اَخجُستَه | [ف] « آستان » كبی قاپو اشیكی .

اَخدَر | [ف] برادر وهمشیره زاده معناسنه‌در . یعنی قارداش چوجغی .

اَخرِیان | [ف] نفیس ، قیمتدار قماش ، پارچه .

اَخش | [ف] قیمت، بهار ، دكر.

اَخشیج | [ف] نقیض، ضد معنا‌سنه‌در. همزه‌نك مدیله تلفظی ده جائزدر. بواعتبار

اَخشیك | ایله عناصر اربعه‌نك هر برینه اطلاق اولونور.

اَخكُل | [ف] بغدای وآرپه سنبله‌لرینك سیوری اوجی یعنی باشاغك تپه‌سی .

اَخْكُوثَنَه [ف] « تكمه » يعنى ائوابك قول ، ياقه ، يكلرينه ديكيلن يووارلاق شى.

اَخْكُوكْ [ق] هنوز اولمامش ، خام زردالو. تركجه‌ده (چغاله) تعبير اولونور .

اَدْمَنْ [ف] خالص مسك معناسنه‌در. نظمده (مسك ادمن) ديه قوللانيلير .

اَدْيانْ / **اَدْيُونْ** [ف] زياده سكرديجى ، قوشوجى حيوان: [اسب اديان ، اشترادیان ، استراديون]

اَراوَنْد [ف] شوق ، آرزو ، تحسر § شرف ، شان، شوكت .

اَرْبِيانْ [ف] عربيده (جراد البحر) دينيلن صو جكركه‌سى § شام اهاليسنجه پاپاديه جنسندن بر نوع چيچك .

اَرْج [ف] قدروقيمت: [ارجمند]= صاحب قدر و منزلت ديمكدر. § يوموشاق توكلى بر قوش § كركدان دينيلن جانوركه تپه‌سنده يالكز بربوينوزى واردر .

اَرْجالُونْ [ف] آق آصمه ، آق صارماشيق . عربيده « كرمة البيضا » ديرلر .

اَرْجَنْ [ف] آجى بادم آغاجى .

اَرْجَنْكْ [ف] [ارتنك، ارسنك] كبى رسام مشهور (مانى) نك مجموعهٔ تصاويرى .

اَرْد [ف] حشم وغضب § «آرد»ك مخففى اولديغى تقديرده دقيق، اون.

اَرْدانَه / **اَرْوانَه** [ف] يبانى شبوى دينيلن بر نوع چيچك. قاتمرسزوغنچه‌سى كوچك اولور § تركجه‌ده آطه‌چايى دينيلان نبات.

اَرْدَبْ [ف]جنك، جدال، صواش. مأنوس دكلدر.

اَرْدشيرانْ / **اَرْدشيرْدارُو** [ف] كوزل قوقولى، طعمى غايتله آجى بر نبات اسميدر. بوكا (عنبرتر) ده اطلاق اولونور .

اَرْزَنْ [ف] آجى بادم آغاجى اسميدر . بونك ميوه‌سى ادويه‌يه ادخال اولونور .

اَرْس [ف] اشك چشم ، كوز ياشى . قوللانيلماز.

اَرْسَنْ [ف] مجلس ، انجمن ، طوپلانيلان محل .

اَرْغا / **اَرْغاب** / **اَرْغاو** [ف] ايرماق ، دره § صو آقيتمق ايچون آچيلان يولكه تركجه‌ده (آرق) ديرلر .

اَرْغَزْ / **اَرْغَنْج** / **اَرْغَكْ** [ف] صارمشيق دينيلن نبات. غايتله صيق اوله‌رق ديوارلره و آغاجلره صاريلير.

آرغنده [ف] حریص ، طمعکار ، غضبناك ، نبرد ، خرجین .

آرغون [ف] سرد باشلی ، اویناق آت § « ارغنون » ك مخففی .

آرمان [ف] آرزو ، حسرت § سعی ، امك § رنج ، محنت § تأسف ، ندامت معنالرینه کلیر . حسرت چکمك . آرزو ایتمك § نادم ، پشیمان اولمق معنالرینه کلن (آرمانیدن) مصدرندندر .

آرمون [ف] ارغاد و رنجبره قبل العمل ویریلن آقچه پیشین پاره . معربی (عربون) در .

آرندان [ف] عربیده‌کی (حاشا) کبی ادات تنزیه .

آروس [ف] « کالا » کبی قماش ، متاع .

آروند
آروین [ف] تجربه ، امتحان ، صینامق ، دهنه‌یش ، برنجیسی امل ، حسرت § شان شوکت معناسنه‌ده کلیر .

آریش [ف] عاقل ، زیرك ، ذکی ، اوصلی .

آزدر [ف] لایق ، مناسب ، یراشیق .

آزوری [ف] قاره چالی دینیلان غایتله دیکنلی بر نوع چالی .

آژکان
آژگهان
آژهان [ف] تنبل ، ایشسز کوجسز آدم . تخفیف ایله (آژهن) و (ژکهن) ده دینیر .

آژیر [ف] عاقل ، صالح ، اویانیق آدم . « آزیر » معناسنه‌ده کلیر .

آسانسه [ف] « لخلخه » کبی کوزاوجیله باقمق § انتظام وسامان § اسباب واموال § جمعیت معنالرینه کلیر . همزه‌نك کسریله‌ده تلفظ اولونور .

آسب افکن [ف] آت دوه‌ویریجی یعنی قهرمان ، بهادر دیمکدر .

آسب تاز [ف] آت قوشدیریجی ، فارس . [اسب تازی] = جنس عرب آتی دیمکدر .

آسبغول [ف] « غول » قولاق دیمکدر . معنای ترکیب آت قولاغی دیمك اولور که ترکجه‌ده قارنی یاریق دینیلن نباتدر . بواوتك یاپراغنه ترکجه‌ده « بغه یاپراغی » دیرلر .

آسبیل [ف] آت خرسزی دیمکدر .

آستان
آستانه [ف] اویقو اویونه جق ، دیکلنوب راحت ایدیله جك محل . یتاق اوطه‌سی .

أَسْتَرْوَنْ [ف] عقيم، قيصير قادين. چوجق طوغورمايان خاتون.

آسْتَه [ف] ميوه‌نك چكردكى § مجازاً كميك.

آسْتِينَه [ف] «آستينه» كبى يومورطه.

آشَامْ [ف] «قوت لايموت» تعبير اولونان اولميه‌جك قدر جزئى ييه‌جك وايچه‌جك شى.

آشْبُو [ف] كومورلك، كومور قويه‌جق محل. «اشتو» ده ديرلر.

آشْتَادْ [ف] هر ماه شمسينك يكرمى التنجى كونى § يوم مذكوره مؤكل فرض اولونان فرشته‌نك اسمى. زمان جاهليتده ايرانيان عندنده يوم مذكورده تشبث امور، تلبس اثواب جديده متيمن عد اولونوردى.

آشْخَارْ [ف] قليه طاشى ديديكلرى علاج § نشادر.

آشْكُو
آشْكُوبْ [ف] سقف، طاوان § طبقه، قات. قوللانيلماز.

آشْكيُوذْ [ف] «مفرد»ك ضدى. بر قاچ شيدن مركب اولان نسنه ديمكدر.

آشَنْ [ف] تورس كيلمش اثواب، ايچى طيشارى چويرلمش البسه § قاوون، وقار بوزدولكى، كلكى.

آشْنَا [ف] غايتله بهادار وذى قيمت مجوهر، الماس § يوزكچ، يوزيجى معناسنده كلير.

آشْهَبَه [ف] عربيده «صَهيل» دينيلير كه تركجه‌سى آت كيشنه‌مه‌سى، آت كشيرديسى ديمكدر.

آضْطَرَكْ قاره كونلك آغاجنك صمغى دركه نزله يه نافعدر.

اَطَا [ف] قواق آغاجى. عربيسى (عزب) در.

آغَارَه [ف] قيشقرتمق، قاندرمق، ايصلاتمق، ايصلانمق معنالرينه كلن (آغاريدن) فعلندن حاصل مصدردر. لازم ومتعدى طرزنده قوللانيلير. قيشقرتمه، قاندرمه؛ تشويق، تحريص معناسنه‌در.

آغْلِيسُونْ [ف] «قوس قزح» يعنى علائم السما ديمكدر. تركجه‌سى بعضاً ياغمور بلوطلرى آره‌سنده كوك يوزنده بر قاچ رنكدن مركب، غايتله لطيف بر طرزده پيدا اولان چنبر.

آغُولْ [ف] نكاه غضبانه، غضبلو بوب كوز اوجيله باقمق ديمكدر.

آفْتَدْ [ف] مداح، وصف ايديجى، ايدن § عجب ومدح معناسنه ده كلير. (افتيدن) مصدرندن مشتقدر. «افد» ده دينيلير.

آفْدَرْ
آوْدَرْ [ف] بابانك قارداشى كه عربيده (عم)، لسانمزده «عموجه» دينيلير § تركجه «يكن» معناسنه ده كليركه عموجه، خاله، تيزه چوجقلرى ديمكدر.

أَفْرَنْد { [ف] تزيين ايتمك، شعشعه كوسترمك. بزه‌مك معناسنه اولان (آفرنديدن) مصدرندن مشتقدر زينت، حشمت، دارات، دبدبه معناسنه‌در.

أَفْرُوغ { [ف] ضياء، شعله، نور، ايشيق. لسانمزده همزه‌نك اسقاطيله معروفدر.

أَفْزَار / **أَوْزَار** { [ف] آياق قابى، قوندره، بوتين § «بازبان» كبى كمى يلكنى § اهل صنعته مخصوص آلات وادوات § ادويهٔ حاره وبهارات.

أَفْژُول { [ف] قيشقرتمه، قاندرمه، § پريشان، پراكنده، طاغنيق. (افژوليدن) مصدرندن مشتقدركه قيشقرتمق، تحريص واغرا ايتمك، طاغتمق معناسنه‌در.

أَفْسَاى { [ف] سحر وافسون ايله خلقى بند وضبط ايتمك معناسنه اولان (افساييدن) مصدرندن اسم فاعل مرخمدركه بويوجى ديمكدر.

أَفْشُون { [ف] اكينجى ادواتندندر. اوجى چاتال بر آلتدركه آنكله خرمن صاوورولر. تركجه‌ده (يبا) ديرلر.

أَفْشَنَه { [ف] بغدايدن ياپيلان بولغور.

أَكْرَفْس { [ف] تركجه‌ده تحريف ايله كرويز دينيلن سبزه. همزه‌نك اسقاطيله تلفظ اولونور.

أَكْسِتَه { [ف] «اخسمه» كبى بوزادن يپيلن شى. عربيده (نبيذ) ديرلر.

أَكَنْش { [ف] بنا ياپمق، انشا ايتمك § عمارت، عمران معناسنه‌ده كلير.

الأطينى { [ف] اصلى روميدر. صارمشيق اوتى ديمكدر. عربيده (حبل المساكين) ديرلر.

البرز { [ف] ايران ايله هندوستان آره‌سنده بر يوجه طاغك اسميدر § كنايةً اوزون بويلى، ياقيشقلى كيمسه‌يه اطلاق اولونور.

الموت { [ف] بو اسم مركبدر. (اَلْه) قاره قوش، (آموت) يوكسك يووا معناسنه اوله‌يغندن بالتركيب قاره‌قوش يواغى ديمك اولور. ايرانده قزوين ايله كيلان آراسنده غايتله صرب ويوجه برطاغك تپه‌سنده انشا ايدلمش برقلعه‌نك اسميدركه وقتيله (حسن صباح)ك زير رياستنده‌كى فرقهٔ ملاحده خيلى مدت اوراده تحصن ايتمشدى. اتفاقياتدن اوله‌رق بوقلعه‌نك ٤٧٧ سنهٔ هجريه‌سنده وقوعبولان ضبط وتسخيرينه اسمى تاريخ دوشمشدى.

النك { [ف] سور، ديوار، سپر، مترس § قلعه واستحكام عسكرى.

النز { [ف] جفته، تپه، صچرامه. حيوانك حركت معكوسه‌سى.

اَمْیا [ف] پاره کیسه‌سی ، چانطه معناسنه در .

اَمْیان (همیان ، همیانچه) ده بومعنایه‌در.

اَمیلَه [ف] برنوع میوهٔ هندیدر. شکر ایله مربی یاپیلیر .

اَنْباخون [ف] متین ومستحکم بر § حصار ، قلعه ،

اَنْبار [ف] طولدرمق ، ییغمق، کومه‌لندیرمك معناسنه اولان (اَنْباردَن) مصدرندن مرخمدر. طولو ، ییغین ، کومه معناسنه‌در . [اَنْباردَكی] = طولولاق ، کومه اولش . [اَنْبارِش] = طولدیرش ، طولدیریلان . [اَنْباشتَن] ده بو معنایه‌در : [صیت جرس سطوت جهانکیرانه‌لری درای زوامل صولت تیموریانی انباشتهٔ کیاه نسیان ایتدی — شفیقنامه]

اَنْبَرُوت [ف] امرود، ترکجه‌ده آرمود دینیلن میوه‌نك نام دیکری .

اَنْبَرَه [ف] توپی دوکولمش ، یولنمش حیوان . ترکجه‌سی (جاولاق) دیمکدر § دولاب بارکیری § دره § اشکنبه .

اَنْبَسْتَه [ف] قویولانمش ، قاتیلانمش ، اویوشمش دیمکدر : [انبسته‌دم] = تنبل ، مسکین ، غیرتسز دیمکدر .

اَنْبَلَه [ف] دمیر هندی دینیلان نباتدرکه جملهٔ ادویه‌دندر.

اَنْبُوب [ف] قالیچه ، مندر ، دوشك ، دوشمه .

اَنْبُودَه [ف] « اَنْبُودَن » مصدرندن اسم مفعولدر. استیف ایدلمش ، بربری اوستنه قونوب یرلشدیرلمش دیمکدر .

اَنْبُوذَن [ف] اصل ، ماده معناسنه‌در. مثلا انسانك مادهٔ اصلیه‌سی اولدیغیچون طوپراغه [اَنْبُوذَنِ اِنْسان] دیرلر .

اَنْبُوی [ف] قوقمق وقوقلامق معنالرینه‌کلن « اَنْبوییدَن » مصدرندن فعل امر واسم فاعل مرخمدر. قوقش ، قوقو ، قوقلاییجی ، قوقوجی معنالرینی افاده ایدر .

اَنْبِر [ف] بالچق . قوری ویاش اولسون ایکی درلوسنه‌ده اطلاق اولونور § مذهب ، آیین ، تورهٔ معناسنه‌در .

اَنْبِرَه [ف] طامك اوزرینه اورتیلان چالی ، چرپی وتالاش ، یونغه .

اَنْجَرَه [ف] ایصیرغان تیکنی.

اَنْجِلْ [ف] خاتم چیچکی (خطمی)

اَنْجُوخ [ف] عود آغاجی .

اَنْجُوخ / **اَنْجُوغ** [ف] انسانك چهره سنده پیدا اولان بوروشق ، قیوریم § صولمش ، بوروشمش میوه . (انجوخیدن)

يأخوذ (انجوغيدن) مصدرندن مشتقدر .

أنجين [ف] قيمه قيمه ، اوفاق اوفق، دانه‌دانه ديمكدر. (انجيدن) مصدرندن طوغرامق ، قيمق معناسنه اولان فعل امر واسم فاعل مرخمدر. فاعل اولديغى تقديرده طوغرايجى ، قيمجى ديمكدر § صبواجى‌يه‌ده اطلاق اولونور .

أندايش [ف] . « اندايدن » مصدرندندر. صيوامه، يالديزلامه ديمكدر . (اندايشكر) = صيواجى ، يالديزجى .

أندرز [ف] پند ، نصيحت ، حكايت، وصيت، مكتوب معنالرينه كلير .

أندودن [ف] صيوامق ، يالديزلامق. تركجه (صيواق) معناسنه اولان (اندود) حاصل مصدر وفعل امرده اولور .

أنزروت [ف] بر نوع صمغدر . لسانمزده (منكر) بر ماده حكمنده معروفدر . معربى [عنزروت] در .

أنكار [ف] صانمه ، ظن ، تصور . (انكاريدن) مصدرندن فعل امر واسم فاعل مرخمدر. [انكاشتن] دخى ظن ايتمك، شبهه‌لنمك، صانمق معناسنه‌در .

أنكاز [ف] ادات ، آلت ، اهل صنايعك ايشلرنده قوللاندقلرى ادوات .

أنكژد / **أنكژه** / **أنكوژه** [ف] حلتيت ديدكلرى صمغ . لطايشله كريه رايحه‌سى اولور .

أنكشتال [ف] خسته، مريض، ضعيف ، درمانسز ديمكدر .

أنكل [ف] كلامى ايكرنج ، صحبتى قابا وچركين آدم § (انكل ، انكله ، انكول، انكوله، انكيل ، انكيله) = اثوابك ياقه‌سنه واوكنه وقوللرينه ياپيلان ايليك ؛ ديكيلان تكمه. لسانمزده مانع، حائل، ساتر معناسنده قوللانيلان (انكل) بوندن مأخوذ اولسه كركدر .

أنوشا / **أنوشه** [ف] رفاه ، راحت، عدل وداد § سرور وشادى § آيين ، آفرين § كنج حكمدار .

أنيار [ع] بويوندروقلر ديمكدر. بويوندروق معناسنى افاده ايدن (نير) ك جمعيدر : [بر برينه ربط عذار بكرنكى ايدوب مترتبة القطار خز الق شقاقده سائر بقار مسلوبة الانياره مسابقت كوسترملريله — شقيقنامه]

آنبز [ف] كوتو خوى ، فنا طبيعت ، چركين مشرب .

آنبسان [ف] كذب ، يالان ؛ مالايعنى ، بيهوده‌سوز .

آنبسه [ف] طوكمش ، پكشمش نسنه .

آنبشه [ف] معناسى پك چوق . (١) خفيه ، (٢) جاسوس ، (٣) متبصبص ، (٤) مداهن ، (٥) طالقاووق . قوللانيلماز .

آواز [ف] ديوان ودواثر حكومته عائددفتر . بوكا

آواره [آيار]ده ديرلر§ « دار-الاماره » معناسنه‌ده‌كلير . يعنى حكومت قوناغى ، ديوانخانه .

آوارين [ف] « زشت » كبى چركين ديمكدر .

آوام [ف] قرض ، دين ، بورج § لون ، رنك ، بويا .

آوبار [ف] « اوباريدن » مصدرندندر . يوتمه ، يوتش معناسنه‌در . اسم فاعل عد ايدلديكى تقديرده بلع ايديجى ، يوتان ديمكدر .

آورنجن [ف] قادينلرك قوللرينه طاقدقلرى بيله‌زيك .

آورنجين — بوكا (ابرنجن)ده ديرلر .

آورند [ف] خدعه ، حيله ، آلداتمه . « اورنديدن » مصدرندن مشتقدر .

آوره [ف] اثوابك ، البسه‌نك طيش يوزى ديمكدر .

[پارچهٔ اوره] = اثواب يوزينك پارچه‌سى . تركجه‌ده تحريف ايله (پاچاوره) دينيليور .

آوشنك ، **آونك** [ف] اينجه ايپ ، سيجيم . قوللانيلماز .

آوكنج [ف] ندامت ، پشيمانى .

آوند [ف] برنجيسى ظرف ، قاب قاجاق معناسنه در . §

آوِند ايكنجيسى حيله ، خدعه ، آلداتش ديمكدر .

آويژه [ف] خالص ، پاك . صاف § شراب ، سيجى .

آهمه [ف] اكسك ، ناقص § بولونش .

آهواز [ف] متحير ، سرسم ، آليق آدم .

آهون [ف] طوپراقده طبيعى ويا صنعى اوله‌رق پيدا اولان ياريق ، دليك . همزه‌نك مدى جائزدر .

[آهونبر] = لغمجى .

آيازى ، **آياسى** [ف] قادينلرك يوزلرينه اورندكلرى اينجه اينجه دليكلى بچه ، اورتو .

آيكر [ف] تركجه‌ده تحريفله « اكير » دينيلن كوك .

﴿ ا ﴾

ابدرم { [ف] كفره هندليه پيغمبر اعتقاد ايتدكارى « شاكمونى » نام شخصه منسوب بر كتاب .

ابره { [ف] بكى ، تازه يتشمش ميوه كه ترفنده ديرلر . « نوباوه » ده ترفنده ديمكدر .

اثمد { [ف] كوزه چكيلان سورمه . عربيسى (كحل) در . همزه نك ضمى جائزدر .

اسپندان { [ف] خردل ديديلن اوفاق دانه .

اسپهبد { [ف] « اسپه » عسكر و (بد) صاحب ديمكدر. بو عنوانك معناسى سردار ، سرعسكر قوماندان ديمك اولور. وقتيله «طبرستان» ملوكنك عنوان مخصوصى ايدى. قسم مخصوصنده (اسپهيد) ديه كوستريلمه سى سهو ترتيبدر . بو عنوانك معربى (اصفهبد) در .

استل { [ف] صو بريكن محل، صوخزينه سى، بند، كول.

استيزه { [ف] مخالفت ، خصومت ؛ جنك ، غوغا ، عناد ، كين. همزه نك وآخرده كى هانك اسقاطى جائزدر .

اشرشم { [ف] طوتغال .

اشكفت { [ف] طوپراقده يرده حاصل اولان ياريق ، چاتلاق .

الباذ { [ف] خلاج ، پاموق آتان.

اماره { [ف] عدد، صاى. حساب.

اشكين { [ف] خاندان ، قابوسى آچيق ، كرمكار آدم. (اشكينى) = خاندانلق ، كرمكارلق.

اژك { [ف] شراره ، قيغلجم .

اشه { [ف] قورولق ، اورمان § مداهن ، متبصبص ، يالطاقلانيجى § خفيه ، جاسوس .

انغده / انفده { [ف] بوش بوغاز، خفيف المشرب، ايشه يارامازآدم.

ب { [حرف] الفبای عربی وعثمانیده حروفك ایكنجیسیدر . ابجد حسابنجه زوج وتارنحلرده (٢) عددینه بدل طوتیلور. كتابت رسمیه ده «رجب» آینه اشارت عد اولونور .

بـ { [ف] ادات الصاق . تركجه كلمانك صوكلرینه كتیریلن شو [ه] حرف املاكبیدر : [تابمحشر] = محشره دكین ، [تابقیامت] = قیامته قدر ، [سوبسو] = اوته یه بریه ، اورایه بورایه [دست بدست] = ال اله ، [لب بلب] = طوداق طوداغه ، [ماه بماه] = آی آیه یعنی هر آی ، [تابصبح - یاخود - تابصباح] = صباحه قدر ، [تابسحر] = طاك یری آغاریه دك دیمكدر. § ادات مطابقت ، ویاخود ادات تصویب ومشاركتده دینیله بیلیر : [بقول جامی] = ملا جامینك سوزینه كوره. § ادات قسم : [بحق خدا] = الله حقیچون ، [بنام خدا] ، (بنام ایزد ، بنام یزد) = تكری اسمی ایچون معناسنه قسم ، یمین یعنی (آند) در . بونلر فارسیده بعضاً محل تعجبده دخی استعمال اولونور . [مرآت حوادث كونیه ده نو بنو مشهود اولان اشكال احوالك جمله سی براصل ومنشأ وبر اساس ومبدأدن منعكس اولدیغندن — روضة الكاملین] .

«طوافه كعبهٔ كویك بقول باقیٔ مرحوم»
«درون دلده نیت آب زمزمدن مصفادر»
(نفعی)

« اول ذرهٔ جسیمه یی فانوس شمع وار »
« اولمش محیط توده بتوده نسیم پاك »
(لاادری)

«بحمدالله زمانده بقول صبریٔ شاكر»
«كریبان فلك مهجور دست آه شكوادر»
(نفعی)

«اولسون بحق لوح وقلم دمبدم فزون»
«اقبال وقدر ومنزلت وعمر ودولتی»
(عاكف پاشا)

«كج كلاه اول بزمی تشریف ایت می نخوتله مست»
«حملهٔ صف شهیدان ایت اولوب خنجر بدست»
(شیخ غالب)

« كوستررهر نكهمده بكا برنقش دیكر»
« كدرمدن الم حزن ایله شب تابسحر»
(واصف)

« نازك سوزلر سوزی بغایت »
« بر سادەلك ایچرە بیك لطافت »
(لا)

«بحق حضرت صدیق وذات ذی النورین»
«بحق سطوت فاروق وحیدر کرار»
(لا)

« سوبسو ینبوع فیض وهمتن اجرا ایله »
« ایلدی اون بر وکیلی لەجهانه الصلا »
(عاکف پاشا)

با | [ف] ادات مقارنت . ترکجەدە (ایله ، لە) کبی : [باتحریرات] = مکتوب ایله ، [باسند] = سندله ، [بامضبطه] = مضبطه ایله ، [باخصوص] = خصوص ایله ، خصوصیله ، هله . § بوادات بعضاً صاحبیت افادە ایدر : [جمال باکمال] = کماللی ، کمال صاحبی . [باخبر] = خبردار ، صاحب خبر ، صاحب وقوف دیمکدر .

« یاران با صفا ایله عشرتدەمی یشه »
« بوبندەسن آکرمی علی خان نەدمدەدر »
(روحی)

«سوز تمام اولدی یترغیری دعا ایلەیەلم»
«یوز سوروب خاك درذلته باعجز وکسل»
(کاظم پاشا)

« منظوم ایسه با خصوص او صورت »
« بر قاچ قات اولور اودمدە کلفت »
(لا)

«ای طالب تحقیق اکر وارایسه درکك»
«کوش ایت بوسوزی کیم خبر باخبر اندر»
(روحئ بغدادی)

« عاکفا تاریخ انشاسن ایدرکن جستجو »
« نسخهٔ افکاردە بافیض رب مستعان »
(عاکف پاشا)

«باخصوص ایتدم عروس مدحکی تزیین ایچون»
«بربوندن کوهر مضمون خاصی انتخاب»
(نفعی)

باء | [ع] (ب) حرفنك نامی که [باء موحده] دینیر . § عربیده حرف جر ، علم نحوجه معانیٔ متعددەسی واردر .

بائجه | [ع] آفت ، مصیبت ، داهیه . قوللانیلماز.

بائره | [ع] سورولەمش ، آچلەمش سرده ، قانی طوپراق ، یر . وقعه نویس دولت سماحتلو لطفی افندی حضرتلرینك ظننه کوره ترکجەدە قوللانیلان (بایر) لفظی بوندن مأخوذ ومحرفدر .

باب | [ع] قاپو : [باب السلام ، باب همایون ، باب عالی ، باب مفتوح] (باب السعادە) = سرای همایونك ایچ قاپوسی ، حرمسرایك مدخلی . § تقسیمات کتب یعنی فصل ، بند ، مادە معناسندە قوللانیلیر . مثلا [فلان کتاب اوچ بابی حاویدر . بنا رسالەسی اوتوز بش بابه منقسمدر ، مجلەدە کتاب الهبەنك برنجی بابنك ایکنجی فصلنه مراجعت ایدلملیدر] بو معنالردە جمعی اولان (ابواب) استعمال اولونور : [جامع شریفك ابوابی دائما

آچیقدر ، ابواب کعبه ، مجله‌نك هر کتابی نیجه ابواب وفصولدن مرکبدر] «دور ابواب» = قاپو قاپو طولاشمق ، « باب الابواب » = عربلرك دمیر قاپو دینیلن صعب المرور محله ویردکاری اسم ؛ اصطلاحات صوفیه‌جه توبه‌دن کنایه‌در . § دائرهٔ رسمیه ، امور دولت وملکتك محل رؤیت واداره‌سی : [باب سرعسکری ، باب فتوا ، باب حکومت] § خصوص ، کیفیت : [بوبابده هر نه سویله‌سه‌کز بجادر ، بوبابده‌کی ادعاسی پك نابجادر ، اولبابده امر وفرمان] § ترکجه‌ده یمن ، خیر ، اوغور معناسنه‌ده قوللانیلیر : مثلا [صالی کونی ایشه باشلامه‌یی باب طوتمه‌یور .] دینیلیر . [باب طوتمق] = متین ، اوغورلی صایمق . بو معناده مطلقا (طوتمق) ماده‌سیله قوللانیلیر . ظن قاصرانه‌مه کوره فال کتابلرنده اشارات معلومه‌یی حاوی زار آتیلوب یعنی فال آچیلوب فلان بابی طوتدی ، فلان بابی طوتیور . اوغورلیدر کبی تعبیراتدن بو معنابه انتقال ایتمش اولملیدر . بو صوکده‌کی اوچ معناده جمعی هیچ قوللانیلماز . [مقتضای شرع غرّا اوزره ارباب دعوانك ثبوت بولان حقوق اصحابنه رد وتسلیم اولنمق بابنده حکم بی درمان صادر اولمشیکن — چلبی زاده تاریخی — ۲٦٨ صحیفه]

[سرعسکر مشارالیه دخی همت کوه انداز مردانه ایله مقابله سنده‌کی باب قلعه‌یی کشاد وارواح کشور کشایان پیشینی شاد ایله‌یوب — ۲۸۲ صحیفه — چلبی زاده تاریخی]

« آچیلوب صبحدم مصرعلری باب همایونك »
« جالی مهری قیلدی مطلع الانوار دیوانی »
(نوعی)

« شو ایکی تاریخی ایتدم زیور باب جهاد »
« ویردی جان اعدا اعریشی آلدی ارباب جهاد »
(سروری)

« بولوندم بن دخی دارالشفای باب خالی‌ده »
« فلاطونی بکنمز آنده چوق دیوانه‌لر کوردم »
(لا)

« وقف ایلدم وظیفهٔ عمری اهم ایلوب »
« حصر دعایه بن جهت باب دولتی »
(عاکف پاشا)

« اولور ارباب دله باب عنایت مفتوح »
(خاقانی)

بابْ [ف] لایق ، سزا ، بجا ، ذکرلی

بابا § اولاد ، چوجق صاحبی اولان ارکك ، پدر کبی . جدّ ، دده معناسنه کلیر که ترکجه‌ده [آغا بابا] دینیلیر : [بکتاشی باباسی] = حاجی بکتاش ولی قدس سره حضرتلرینك طریقهٔ مخصوصه‌سی سالکیننده پوست نشین اولان ، شیخ بولونان ذات . [بابا یکیت] = ایرکن ، یتیشمش ، کوجلی قوتلی کنج . [بابالق] = آخرت پدری ، قائم پدر ، اوکی پدر ، قوجه ، یاشلی . [بابا هندی] = سنه‌لنمش بسیلی ، یاغلی

اركك هندى . [طَرَزان باباسى] =
مردبون پارمقلقلرينك تپه‌لرنده‌كى
طوبوز ؛ اصطلاح عوامده اولادينه
وحى ، پارديمى اولمايان خيرسز پدر
ديمكدر . [اوكسزلر باباسى] = فقرايه،
يتيملره مرحمت ، معاونت ايدن آدم .
[بابا اوجاغى] = پدردن ، صوى
صويدن قالمه خانه ، يورد ، او .
[باللى بابا] = صارى چيچكلى ،
ياپراقلرى ياپيشقان بر نوع اوتدر كه
علاج اوله‌رق قوللانيلير . [آق بابا]
= سيورى غاغالى قيرمزى آياقلى بر
نوع بيوجك قوش . [آق بابا هواده
يومورطه‌سى تاواده] ارجوزهٔ تركانه‌سى
معروفدر . § وقارلى ، تمكينلى ،
محترم ، پيشكين ، كوركولو : [بابا
آدم ، « باباينه » = باباجه] ، [سناً
هپسندن كنج ايسه‌ده اطوارى باباينه،
كفتارى پيرانه اولديغندن امر ونهى
درحال قبول واجرا اولونوردى] ،
[نقض كلبهٔ وجودلريله تعمير كاشانهٔ
روحانيت باباى عتيق ايدوب—شفيقنامه]
§ « بابا » زنجى قادينلره مخصوص
اولان و بعضاً جدى ، بعضاً جعلى
آثارى كوريلن بر نوع صرعه علتى :
[باباللى عرب ، « بابا طوتمق » =
مصروع اولوب آغز كوپورمك ،
چارپلمق؛ بايىلوب طوتمق، آزغينلق،
دليلك كوسترمك. § [بابا فينغو]=
كيمى اصطلاحاتندندر. يالكز قوللانيلماز.
چوبوق ، سرن ، يلكن لفظلريله برلكده
استعمال اولونور. كمى ديركاربنك متمم
اولدقلرى اوچ پارچه‌دن الك اوسته‌كى
ستونه (بابا فينغو چوبوغى) وبو چوبوغك
اوزرنده افقى بولنديريلان يلكن سرننه
(بابا فينغو سرنى) وبو سرنه آچيلان
يلكنه‌ده (بابا فينغو يلكنى) دينيلير .
بولفظك ايتاليانجه‌دن مأخوذ اولديغى
مرويدر. فارسيده [باب ، باپ] پدر
كبى بابا و [مام] دخى مادر كبى آنا
ديمكدر. [بابا]نك اصلى « زندوپازند »
لغاتندن اولوب باى فارسى ايله‌دركه
السنهٔ اجنبيه‌ده قوللانيلان (پاپ ،
پاپا)نك شكل ومعناجه عينى ديمكدر.

« ارضا ايده‌لر بابالرينى »
« بويله ايده‌لر دعالرينى »
(شيخ غالب)

«باشدن باشه دنيايى طولاشسه‌ك بوله مازسك»
«بر عارف خوش صحبت وباباى زمانه»
(نفعى)

«كيمسه انجنمدى وضعندن آنك ذره قدر»
«بسله‌دى بونجه زمان عالمى باباى عدم»
(عاكف پاشا)

«شعرى بازيچهٔ طفلانه ايدن اشخاصك»
«كيميسى سوز ابه سيدر كيمى باباى سخن»
(وهبى)

« باباى شفيق پير خوشدم »
« تاريخ كهن سراى عالم »
(ساقى نامه — ظهورى)

بابُر { [ع] «ببر» ده دينيلير . تكبير ، وقاپلاندن باشقه غايتله يرتيجى ،

سباعك اك بيوكی وحشی برحيواندر . هندستان و آفريقاده بولونور؛ عوامك بوحيوانه قاپلان ونمر ديمه‌سی يا گلشدر. ترجه‌ده تحريف ايله (بوبور)ده ديرلر.

بَابَزَنْ { [ف] دميردن ، آغاجدن يابلمش كباب شيشی .

بَابَكْ { [ف] قوت وحشمت صاحبی، طوغری سوزلو آدم § امين؛ معتمد ، محكم، استوار معنالرينه كلير § ملوك ايرانيه‌دن برينك ناميدركه حفيدينه [ارد شير بابك ، بابكان] ديرلر . § باباجق كوچك بابا ديمك اولوركه بوحالده آخرنده‌كی كاف تصغير ايچون كتيرلمش اولور .

بَابِلْ { [اصلی يونانيدر] مشتری دينيلان سياره‌نك اسمی . § عراق عربده (حله) شهری جوارنده بربلدهٔ قديمه‌نك ناميدركه وقتيله مدنيت شرقيه‌نك مركزی وبردولت جسيمه‌نك پای تختی ايدی .

« ذقن برچه بابل پر فنون »
« فلاطونی ايلر اسير جنون »
(عزت ملا)

« افتادهٔ قعر چاه بابل اولشم »
« منتكش ريسمان نادان اولم »
(درويش بلندی)

بَابُلْخانه {[ف] عمومخانه كبی فاحشه‌لرك اجتماعگاهی. ترجه‌ده تنبللر يوردی، خيرسزلر اوجاغی كبی برمعناده قوللانيلير .

بَابُوتَه
بَاتُومَه { [ف] صو طولو قدح ، بارداق . قوللانيلماز .

بَابُوش { [ع] دوه ياورويسی § كوچك چوجق .[پابوس] دن تفريق ايچون يازلدی .

بَابُوكْ { [ف] احمق، سرسم، آليق آدم ديمكدر .

بَابُونَه { [ف] پاپاديه چيچكی . [بَابُونَج] = بونك معربيدر. (بَابُونَك) ده ديرلر. (بَابُونَهٔ گاو) = صيغر كوزی ؛ صاری پاپاديه دينيلان نبات ، اوت .

بَابِزَانْ
بَابِزَنْ { [ف] كفيل ، ضامن معناسنه‌در. قوللانيلماز .

بَاتْ { [ع] قطعی ، صوك كبی بر معنايه كلير كه لسانمزده يالكز قوللانيلماز . [بَاتْ بَازَارِی] = خراج و مزاد محلی ، اسكی بازاری . غلطی (بيت بازاری) در . [بَيْعِ بَاتْ] = قطعی صورتده اولان صاتش ، آليش ويريش . § [بَاتْ] اولورسه ضعيف، احمق ، سرخوش اولمق معنالرينه كليرسه‌ده ترجه‌ده اصلا قوللانيلماز .

بَاتَارْيَه {[ايتاليانجه‌دن Batteria] التی طوب ايله لوازم سائره‌يی وعساكر لازمه‌يی جامع بربلوك طوپجی، برطاقم طوپ. [كمی باتاريه‌سی] = بر صيره طوپ محلی . [باتاريه يمك ، باتاريه‌يی يیدی] = آلاباندە كبی روز كورمك ، آزار ايشتمك ، تعزير

و تكدير ايشتدى كبى معنالره دلالت ايدر. § الكتريق حاصل ايدلك اوزره اجزاى مخصوصه‌يى حاوى احضار اولونمش شيشه‌لر طاقمى .

باتِرْ { [ع] كسكين قيلج . فار. سيده (باتِرْ) طورنه قوشنه اطلاق اولونوركه بوقوشك نام ديكرى‌ده (كَلَنْك) در. ينه فارسى‌ده فتح تا ايله [باتَره] اولورسه چالغيجيلرك قوللاندقلرى دائره ، دف معناسنه كلير .

باتُس { [ف] ترنج ديمكدر. مأنوس دكلدر.

باتِسْتَه { [اسم افرنجى] بر نوع كتان بزيدركه موجدينك اسميله معروفدر . عوام ناس بونى تحريف ايده‌رك (باتسقه) ديرلر.

باتْمانْ { [ع] اولچك اسمى . (مانْ) ك اصلى اولچو معناسنه (مَنْ) اولوب لسان يونانيدن مأخوذ اولديغى وشيوهٔ عربى‌يه تطبيقاً الف ممدوده ايله تلفظ اولونديغى معلومدر. (باتْ) يوقاريده عرض ايدلديكى وجه ايله قطعى ديمك اولد- يغندن بوحالده (باتْمانْ) قطعى اولچك معناسنى افاده ايدر . بر (منْ) يرينه ومالنه كوره سكز قيه‌دن ايكى قيه‌يه قدر اولور. لسان ناسده تحريف ايله (باطْمانْ) دينيلير.

باثِعَه { [ع] غايتله قيرمزى دوداق: [باثعة باكره ، باثعة محبوبه ، باثعة بالغه] .

باثِقْ { [ع] كرمكار ، سخى ، جوانمرد آدم . (باثِقه) اولورسه آغزينه قدر صوطولو قويو معناسنه كلير .

باجْ { [ع] معرّبدر. اصلى فارسى [باژْ] در. وقتيله بيوك حكمدارلرك كوچك حكمدارلردن آلدقلرى ويركويه اطلاق اولونورمش- صوكره امرا وضبّاط مملكتدن ، رعا- يادن آلنان عشر وخراجه وبوللرده ودربندلرده كلوب كيدندن ، اهل تجارتدن آلنان كمرك رسمنه‌ده (باجْ) دينلمشدركه الكصوك طرز ومحل استعمالى معتبر اولمق لازم كلير. اوحالده بو[...] (طوپراق باصدى ، آياق باصدى [...] پاره‌سى ديمك طوغرى اوله‌ماز. زير[...] (طوبراق باصدى) آقچه‌سى يالكز اشيا وحيواناتايچون آلنماز. انسانلر[...] دنده آلنيردى . ذاتاً (يوكنى بو[...] باجنى آل) مثلى‌ده كوستريوركه (باج عادتا اشيايه عائد رسم كمرك ديمكدر

« باشنه كيدى لعمرك تاجن »
« آلدى معمورهٔ علمك باجن »
(نعت شريف پيغمبرى—خاقانى

باجْناخْ { [غلط] طوغريس[...] تركجه (باجيناق - ياخـود — باجَنـاقْ) دركه ايكى [...]

قرداشك زوجلری، قوجه‌لری دیمكدر. اسكی بر ترك عشیرتنك اسمیدر. توركجه‌سی زبانزد ایكن غلط ، یا گلش اوله‌رق (باجناح) یازمق پك عبثدر .

باجه { [ف] بیوك پنجره دیمكدركه تركجه‌ده‌كی استعمالمزه هیچ اویماز . توركجه‌ده اوجاغك تونوتی ، دومانی هوایه چكمك ایچون یاپیلان اسطوانی ، ایچی بوش، تپه‌سی دلیكلی نسنه دیمكدر. معناجه اولان بوفرقه نظراً (باجه) كوچك پنجره، روزكار چكن معنالرینه كلن واصلی « بادكیر » اولان (باجیك) لفظندن تحریف وتصغیر ایدلمش اولملیدر. بلاد ایرانیه‌ده بزم بیلدیكمز «باجه» یه الیوم(باجنك، باجیك) دینیلیر : [قاپودن آتسه‌ك باجه‌دن دوشر — مثل] ، (طام باجه‌سی) — خانه‌نك چاتیسی آراسندن كرمیدلكه چیقیلن اوفاق واوستی قاپاقلی طاریر، مخرج، [لغم باجه‌سی] = زیر ترابده اویولمش ، آچلمش صو یوللرینك — عندالحاجه امر تعمیراتنده موجب سهولت ومحل تنفس اولمق اوزره — امتداد ایتدیكی خط استقامت یونجه اوستلرینه آچیلان قویوكبی دلیك، منفس. § كیلرده انبارلره هواویرمك ایچون قوللانیلان (مانیقه) یه‌ده باجه اطلاق اولونور.

باحث { [ع] بحث ایدیجی ، بر شیئه دائر وعائد : [بو كتاب نه‌دن باحثدر] .

« لكن نیچون اول دلبر باحث »
« خبر یه‌دن آچمامش مباحث »
(لا)

باحر { [ع] یالانجی ، احمق ، آلیق آدم . قوللانیلماز .

باحره { [ع] دیكنلی آغاج § زیاده قوشوجی صوی دوه .

باحور { [ع] حرارت شدیده ، زیاده صیجاقلق معناسنه صیغهٔ مبالغه‌در. اوقات حارّه‌ده زمیندن متكوّن ومتصاعد اولان بخار § شهر تموزك اون طقوزندن یكرمی آلتیسنه قدر اولان یدی كونه [ایّام باحور] دینیر. فارسیده [ماحور] ده دیرلر. ایام مذكوره‌ده آچیقده دگزه كیریلیر وزمیندن تصاعد ایدوب هوایه قاریشان بخار تصادف وتأثیر ایدرسه بدن انسانیده بیاض بیاض ، یاخود قیرمزی آلاجه لكه‌لر ، بنكلر پیدا اولدیغی معروفدر .

«نسیمی تازه‌لر پژمرده‌اولمش برك ازهاری»
«هوای دلكشی نوروزایدر ایام باحوری»
(نفعی)

« فصوله ایتسه تعلق نسیم معدلتی »
« ایدر مصالحه بردالعجوز ایله باحور »
(نابی)

باحه { [ع] صویك درین وانكین یری § خرما آغاجلغی ،

قورولمی § فارسیده [باخه‌زن]
دیوارجی، دیوار یاپان آدم دیمکدر.

باختر { [ف] غرب ، مغرب . کونشك چکلدیکی طرف.

متأخرین ادبای ایران مشرقه (خاور) ومغربه (باختر) اطلاق ایتمشلرایسه‌ده متقدمینك آثار واشعارنده بالعکس (باختر) مشرق و (خاور) مغرب معناسنه اوله‌رق ذکر وایراد اولونمشدر. « تحفة الاحباب » ده بومعنایی مؤید اوله‌رق (حکیم فردوسی) نك آتیده‌کی بیتی محرردر .

« چو مهر آورد سوی خاور کریغ »
« هم از باختر بر زند باز تیغ »

باخر { [ع] اکین صولایجی ، صولایان . قوللانیلماز.

باخره { [ع مولداتدن] مصریون وابوره [باخره] اطلاق ایدیپورلرکه (بخار) دن مأخوذ ومشتق دیمکدر: افراج الباخره .

باخق { [ع] برکوزی کور آدم. اویله کور اولان کوزه [باخقه] اطلاق اولونور.

باخرز { [ف] اصطلاحات موسیقیه‌دن اولوب نغمات مضبوطه‌دن بر نغمه‌نك اسمیدر.

باخه { [ف] قاپلوبغا ، قاپلومبغه . بوکا فارسیده (سنك پشت ، لاك پشت) ده دیرلر . عربیده اسمی [سلحفه] در. جمعی [سلحفات] .

باخته { [ف] اوینامش، اویون. اوینارکن یوتلمش دیمکدر. (باختن) مصدرندن اسم مفعولدر . نادراً قوللانیلمشدر .

باد { [ف] هوا ، روزکار، یل : « باد برین » = لطیف هواء صباح روزکاری. باد صبا، باد سحر، باد بهار، باد بهاری ، بادنوروز = موسم بهارده هبوب ایدن لطیف روزکار، موسیقیده بر لحن مخصوصك اسمیدر . « باد شرطه » = موافق روزکار ، اویغون یل دیمکدر § قاموس محیطده کورلدیکنه کوره بر [بت] پوط ، برهان قاطعك افاده‌سنه نظراً بر فرشته اسمیدرکه اسکی ایرانلیلر عندنده تزویج ونکاح امرینه مؤکل عد اولونور وهرماه شمسینك یکرمی ایکنجی کونی بوفرشته‌نك یوم مخصوصی صاییلوب اوکون اثواب جدیده کیمك ویکی آته بینمك متیمن ظن ایدیلیردی. § فارسیده مجازاً کلام، سوز معناسنده استعمال اولونور § کنایةً روزکار کبی شدتلی، حدتلی ، سرعتلی نسنه‌یه اطلاق ایدیلیر § مدح وثنا؛ آه وناله معناسنه کلیر § « خسرو پرویز » ك خزائن مشهوره‌سندن ایکنجی خزینه‌سنك نامیدرکه [کنج باد آور] دخی دیرلر § کبر، نخوت، وجود § اسب کبی آت معناسنه‌ده کلیر § « باده » لفظندن مخفف اوله‌رق شراب معناسنده

قوللانیلیر . « بادنما » = روز کارك هانکی کرته‌دن اسدیکنی کوسترن آلت .

« ای بادصبا اوغرار ایسه‌ك یاره سلام ایت »
« تل قیرمه صاقین زلف پریشانه طوقونمه »
(لاادری)

« باد نوروزی ایله اولسون‌ده دریا موج موج »
« اولمه‌سون‌می دلده‌کی عمان سودا موج موج »
(معلم ناجی)

« بغداده یولك دوشسه‌کر ای بادسحرخیز »
« آداب ایله وار خدمت یاران صفایه »
(روحی)

« بر پیر کلوب ناکام بند ایتدی علی العاده »
« آل دستکه برباده درد وغمی ویر باده »
(شیخ غالب)

« رسوم صحبتی بادصبا اشعار ایدوب شمدی »
« ایدر احکام عیش وعشرتی هرجویبار اجرا »
(خاقانی)

« حکم ایله‌مه‌سه آتشی اطفا ایده‌مز آب »
« امر ایتمه‌سه برپاپراغی تحریك ایده‌مز باد »
(معلم ناجی)

« قهرمانی بادخشم وقهری ایلر ناتوان »
« برمکس امداد لطفیله اولور عنقاشکار »
(نظیم)

باد / **بادا** [ف] اولسون ، اوله ، اوله‌یدی معناسنه‌در : [مبارك باد ، عافیت باد ، آفرین باد] (مبادا) = اولمیه که معناسنده قوللانیلیر .

« ایکی تاریخله تبشیر ایلیه‌یم نامی هر آن »
« مژده باد آلدی عریشی سیفله جنك آوران »
(سروری)

« یکسر دیدیلر سد آفرین باد »
(نابی)

« ماآلن هر کیم استخراج ایدرسه آفرین بادا »
(وله)

بادآبله / **بادآوله** [ف] اکثریا چوجق ایکن بدنده پیدا اولوب چیچك تعبیر اولونان قابارجق که عربیده [جدری] دینیلیر. قوللانیلماز.

بادارنك / **باذآورنك** [ف] آغاج قاوونی دینیلن میوه‌درکه غایتله نفیس ، لذیذ طاتلیدی اولور.

باداش [ف] جزای خیر ، مکافات حسنه معناسنه‌درکه عربیده اساءته مقابل احسان لفظی بولوندیغی کبی ترکجه‌ده دخی کلکه ایلك تعبیری معروفدر . [باداَن] ده بو معناده قوللانیلیر . (آبادان) مخفف اولورسه شن ومعمور معناسنی افاده ایدر. (با) ایله‌ده تلفظ اولونور.

باذافراه / **باذافره** [ف] جزای شر ، عقوبت ، مجازات . (ها) نك حذفی جائزدر. § (بادفر) جزای شر معناسنه اولدیغی کبی برنوع چوجق اویونجاغی دیمکدرکه ترکجه‌ده فیرلداق ، طوپاچ دینیلیر § بیوك یلپازه‌یه اطلاق اولونورکه اوکا [بادکش] ده دیرلر.

بادام [ف] معلوم برنوع میوه ، یمش که ترکجه‌ده الف ثانینك

حذفیله (بَادَمْ) دیرلر. عربیده (لَوْز) و(لُوزَه) اطلاق ایدلدیکی کبی [بَاذَام]ده دینیلیر : [بادامِ دومغز] = ایکی ایچلی بادم . (بَادَامِی) = بادامه منسوب ، مشابه . [چَشْمِ بَادَامِی] = سورمه‌لی اوزون ، ایری ، چکیك ، کوزل کوز. [بَادَامِ شُکُوفَه فَشَان] = نخود دانه‌سی کبی یاش آقیتان، آغلایان کوز. [آجی بادم ، طاش بادمی، دیش بادمی] ، (چاغله بادم) = هنوز کماله ایرمه‌مش ، ایی اولمامش قابوغی یشیل تازه بادم دیمکدر. [بادم ازمه‌سی] = بادمك ایچی آییقلانوب دوکولدکدن صوکره ایچنه پرنج اونی وشکر مزج ایدیله‌رك اعمال اولونان برنوع طاتلی. [بادم حلواسی]، «بادام طیرناق» = قیصه طیرناق ، اوزون اولورسه « قرنفل » دینیلیر. [شکل بادامی، شکل بادمی] = هندسه‌ده بادم بیچمنده وباقلوایه بکزر و آکا قریب شکللر. [بادم کورك] = تیلکی باچه‌سی دیمکدر. [بادم یاغی] = ادویه جمله‌سندندر . [بادمجك ، بادمجك علتی] = بوغازده پیدا اولان خناق نوعی برخسته‌لق که بعضاً حاصل اولان لوزتان قطع واخراج اولونور و اشبو عملیاته « بادمجك چیقارمق » تعبیر ایدیلیر . [بادم شکری] ، [بادم سوبیه‌سی] معروفدر.

« عشرت آراسنده نُقل بادام »
« چشم بد خلق وزهر آلام »
(شیخ غالب)

«بزم میده نقله ال صونماز همان آیجق ندیم»
«دلبرك عناب لعلك چشم بادامن بیلور»
(نابی)

« اوبدیلر بوبربنك کوزلرینی دلبرلر »
« ینه بادملره قاپلادیلر شکرلر »
(عرشی)

«نسخه یازدیرسه عجب اولمیه بادام اوزره»
«تب هجرانه علاج ایله‌مك ایستر خانم»
(باقی)

بَادَامَه [ف] ایپك قوردی، ایپك قوزه‌سی § سیم و زردن کوزشکلنده اعمال ایله چوجقلرك باشلرینه آصیلان نظر بونجوعی قبیلندن نظر علامتی ، نظر نشانه‌سی § بعضاً بدن انسانیده پیدا اولان اندن‌بن § زنجیرك هر حلقه‌سی ، بوکلومی § رقعه ، یامه، یامه‌لی درویش خرقه‌سی § کوزه چاربان فاخر، خوش شی .

بَاذَانْجِیرْ [ف] برنوع انجیر آغاجیدرکه دیکرنوع انجیر آغاجلرندن اوّل میوه یتشدیرر . فارسیده بوکا (پُرْبَادْ) انجیر، (کَاوَاكْ) انجیرده دیرلر . ترکجه‌ده ، خصوصیله استانبولده مشهور اولان (قاواق) انجیرینك بو (کاواك) انجیرندن محرف اولمسی محتملدر . ترکجه‌ده « چیچك انجیری » بولفظك مقابلیدر.

بادانه { [ایتالیانجه‌دن] صوده‌ازیلمش کیرج سورمه‌سی . (بادانه ایتمك) = ازیلمش کیرجی سوروب بیاضلاتمق . [بادانه‌لامق] = سطحی تعمیر ایله سترعیوب وقصور ایتمك ، زیاده دوزکون سورنمك .

بادآور | بادآورد | [ف] خسروپرویزك بالاده یازیلان خزینهٔ مشهوره‌سی § ترکجه‌ده «باد هوا» دیدیکمز صورتله، مجاناً اله کچن نسنه ، شی § ترکجه‌ده چاقر دیکنی ، بوغا دیکنی، قارنه‌باتمز، شیطان آرابه‌سی دینیلن بردرلو دیکندرکه روزکارك اوکنده یووارلانوب کیدر. § فن موسیقیٔ شرقیده بر نوا ، نغمه اسمیدر، [نقرهٔ مغشوش فکرکاسدی اول ساٸلان کوچهٔ مفاسده کنجینهٔ باد آوربرویزی کبی بذل وایثار ایتمکله — شفیقنامه .]

بادآهنك { [ف] سس ، نقش ، طرب ، نغمه معناسنه اصطلاحات موسیقیه‌دندر .

بادباز { [ف] یلپازه دیمکدر . کمیلرده‌کی روزکارلغه « مانیقه » یه‌ده دینیلیر.

بادبان { [ف] عربیده (شراع) دینیلن یلکن . کمینك اورته‌سنده‌کی دیرکه، سرنه‌ده (بادبان) دیرلر . فارسی‌ده معانیٔ سائره یه کلیر. سه‌ده لسانمزده یالکز یلکن معناسنده استعمال اولونور : (باد بانکشای عزیمت). [بادبان اخضر] = یشیل یلکن دیمکدرکه کنایهً عرش اعلا ، فلك ، آسمان معنالرنده قوللانیلیر .

«اولور فرمانه دلبسته حکم روزکارالبت»
«اکر ملاح نامن یازسه لوح بادبان‌اوزوه»
(لا)

«چیقوب یلکنلولر رومی سپردن بادبانلرله»
«بنه کوستردیلر جوش وخروش بحر عمانی»
(باق)

« دریا مثال لشکرك ایچره عملرك »
« فتح وظفر سفینه‌سنه آچدی بادبان »
(وله)

« شقهٔ رایات بختنکله رکابك اولمه‌سه »
« کشتیٔ نه آسمانك بادبان ولنکری »
(نفعی)

بادبدست { [ف] صفراليد ، مفلس ، زوکورد . جمعی [باد بدستان] در.

بادبروت { [ف] « بروت » بییق معناسنه اولدیغندن معنای ترکیب « بییغك یلی » ، بییق روزکاری دیمکدرکه کنایهً خود بینلك، مغرورلق، خودپسندلك، بنلك معناسنده قوللانیلیر . ترکجه‌ده بو مقامده دها آچیق برمثل ضرب اولونور: [آرتق فلانك باد بروتندن کچلمز اولدی ، فلانك باد بروتی چکلمیور] ترکجه‌ده بو یله متکبر ، مغرور آدملره [بییغی یللی] دینیلیر .

بادپای { [ف] آیاغی چابك ، سریع الحرکه، سرعتلی.

اکثریا آنده استعمال اولونور: [اسب بادپا، رخش بادپا، سمند بادپا]

بادپیما | [ف] سرسری، بوش گزن، بیهوده وعبثله اوغراشان: «برشخص بادپیما».

«یکی باد پیمای کم زن بود»
«که ازکینه باخویش دشمن بود»
(خواجه‌لیبی)

بادبر / **بادپر** | [ف] اوچوروجه § دائما نفسنی مدح یوللو برچوق لاف ایده‌رك اثر کبر کار گذاری گوستردیکی حالده الندن بر ایش کلمه‌ین آدم دیمکدرکه ترکجه‌ده بو حاله [آووُرد]، اویله آدملره [آووُردجی، آووُرد ایدییور] دینیلیر. (لاف گوروك) تعبیرینه معادل گیبدر. § فیرلداق معناسنه‌ده کلیر. معجونجی فیرلداغی.

بادرُوك | [ف] یبانی بال، یبان آریسنك بالی. عربیده (سُوس) دیرلر.

بادِرَه | [ع] بالبداهه سویله‌نیلن سوزکه اکثریا تفکر وملاحظه ایدلمکسزین صادراوله‌جغندن ذلّ وخطایی منتج اولور § وهلهٔ، آنسزین ظهور ایدن ویاخود وقوع بولان حال، کیفیت § قلیجك، یاراغك، هر درلو نباتك اوجی. فتح دال ایله [بادَرَه] اولورسه طون وشلوارك پاچه‌سی معناسنی افاده ایدر. جمعی [بَوادِر] کلیر: [بادره، نادره]

بادْرِیس | [ف] آغیرشاق دیمکدر. (بادْرَس) اولورسه طاوان پنجره‌سی معناسنی افاده ایدر. قوللانیلماز.

بادْرَنج / **بادْرَنکبُویَه** | [ف] اوغل اوتی § ملیسا. اوغل اوتنه (بادْرُونَه) دینیر.

بادْرَنك | [ف] «اترجه» کبی آغاج قاوونی. § خیارنوعندن اوزون، اکری بر نوع نبات که بوکا (عجور) ده دیرلر § سرد، دیك باشلی وتیز یوروین آت § آصمه‌صالینجاق § باغیرصاقلرده شیش، وجع پیداایدن بر نوع مرض.

بادِژْفام / **بادِژْکام** | [ف] «کتاب السامی فی الاسامی» ده (بادد- ژنام) و«مؤیدالفضلا» ده (بادژوام، بادشوام) دیه مروی اولوب جمله‌سنك معناسی فساد دمدن بدن انسانیده پیدا وظاهر اولان قیزللق دیمکدرکه «مقدمهٔ جذام» در. تداوی اولونمازسه جذام علتی ظهور ایدر.

بادْزَن / **بادْزَنَه** | [ف] یلپازه. «بادْبیزَن»، «بادْباز»، «بادْبیز» و آغرشاق معناسنه اولانه [بادْریس] دخی بعضاً یلپازه معناسنده قوللانیلیر:

«شعلهٔ عشق هوای دلدر افزون ایله ین»
«بادزن بال سمندردر بو آتش‌خانه‌یه»
(ندیم)
«زنه شایان کوریلور بادزنه»
(معلم ناجی)

بادْسَرْ [ف] متکبر، متجبر، سرکش، متعصب. (بادسری) = تجبر، تکبّر ایتمك؛ اطاعتسزلق، سرکشلك. (بادسنج) ده متکبر، طمعکار، افکار فاسده صاحبی دیمکدر.

بادْفَرَه [ف] طوپاچ که چوجق اویونجاغیدر § ایشه یاراماز آدم § یلپازه معناسنه ده کلیر. (بادافره) یه ده باقگز.

بادْفُرُوشْ [ف] فعلی قولنه اویمایان، خلقه ویردیکی نصیحتله کندیسی عامل اولمیان آدم، ناصح غیر عامل دیمکدر.

بادْگانْ [ف] کوزه‌تیجی، بکجی، خزینه‌دار § اثواب یاقه‌سنك اوکی. قوللانیلماز.

بادْگانَه [ف] قفسلی پنجره، ایچریدن دیشاریسی کوروندیکی حالده دیشاریدن ایچریسی کورنمه‌ین قفس.

بادْگیرْ [ف] «بادغر» ده دیرلر. منفس، باجه دیمکدر.

بادِکَیْسُو [ف] غرور، نخوت § نسوان [بادِبروت] = رجال حقنده قوللانیلیر.

بادِنْج [ف] هندوستان جوزی که آکا (نارکیل) ده‌دیرلر. عربیده (بارنج) دینیر.

بادِنْگانْ / **بادِنْجانْ** [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله [پاطلجان] دینیلن سبزهٔ معروفدر:

«رنج سودایه ویرر بادنجان»
«قان آلور قنده کوررسه‌ یرقان»
(نابی)

بادُوبِیدْ [ف] عبث، بیهوده، فائده‌سز، بوش، مالایعنی، صاچمه. افعال واقوالده قوللانیله‌بیلیر. مثلا [بادوبید گفتار] دینیلدیکی کبی [کار بادوبید] ده دینیله‌بیلیر.

بادَه [ف] شراب. اصل ترکجه اسمی [سُچی] در؛ چغتای لساننده‌شرابه [چاغیر، چاقیر] دیرلر. لسانمزده دخی [چاقیر کیف] تعبیری معروفدر. [باده‌نوش، باده‌خوار] = شراب ایچن. [باده فروش] = شراب صاتان، میخانه‌جی.

«معشوق ایله باده خوار ایدم بن»
(شیخ غالب)

«صدرین کوزه‌دوب نیله‌یه‌لم بزم جهانك»
«پای خم می‌در یریمز باده پرستز»
(روحیٔ بغدادی)

«کیف صهبای خیال دلکشم بی دردسر»
«بادهٔ جان بخش نظم ابدارم نشوه‌بار»
(نظیم)

« بز عاشق آزاده‌یز اما اسیر باده‌یز »
(نفعی)
« مکدر در سراسر مشرب اجزای عالم هب »
« صفای خاطر انجق باده ده ساغرده قالمشدر »
(رامی پاشا)
« ساقی کتور اول باده‌یی کیم دافع غمدر »
(روحی)
« عشق اولسون او پیرمی پرورده عشقه »
« کیم باده‌سی صدساله وساقیسی جواندر »
(لا)

بادِهَوا { [ف] مصرفسز، بدلسز، بلش : [بادهوا سرکه بالدن طاتلیدر — مثل]
« مشهور مثلدر بونی خود سنده بیلورسك »
« از باد هوا آمد وبر باد هوا رفت »
(نفعی)
« طولمشدر ایچی آهله معموره دهرك »
« محصولی بنم ایکی کوزم بادهوادر »
(خاقانی)
« همای همتم باد هوایه رغبتم یوقدر »
« قناعت کوشه سنده روز کاره منتم یوقدر »
(ذکائی)

بادی { [ع] هر شیئك اولی، ابتداسی، باشلانغجی : [بادی امرده بویله بر نتیجه وخیمه کشف وتخمین اولونه‌مدیغندن، بادی نظرده یوزنده چیچك بوزوقلغی بولوندیغنی کوردم] § سبب، باعث، موجب : [بوسوزکز قیرغینلغه بادی اولدی] مفعول به صیغه‌سیله قوللانمه‌ملیدر. مطلقا مفعول الیه صیغه‌سیله [قیرغینلغه] دیمه‌لیدر :

« اولدی سیف صدرعالی بادی فتح مبین »
(سروری)
« اول می که اولور صیقل دل اهل کماله »
« ناپخته‌لرك عقلنه بادی زیاندر »
(لا)
« نه سعد مشتری بادی ونه نحس زحل مانع »
« حکیم قادرك صنعنده حائر عقل یونانی »
(نوعی)
« ذاتنك قوّت استعدادی »
« اولدی احیاسنه کوْنك بادی »
(خاقانی)
«بزه ای باد بادی پریشانی اولورسه‌كده»
«طوقن کاهی اوزلف تارماره هرچه باد آباد»
(قوجه وهبی)
« بادی ذوق وصفاسین کرچه نامك باده‌در »
(نفعی)

بادیان { [ف] « بادیانه » ده دینیر. قوراق طوپراقده پیدا اولان رازیانه وانیسون دیمکدر. هند سینامکی سنك تخمی اولوب بعض ایرانیلرله هندولر بوندن برمقدار چایك ایچنه قورلر. بو صورتله چایك طبیعتجه اولان تأثیرنی تعدیل ایتمش اولورلر. مصر چارشوسی اصنافنجه معروفدر.

بادیج { [ف] دیزلك، بوطور. استعمال اولونماز.

بادِیَه { [ع] صحرا، چول، اووه: [بادِیَه پیما] = صحراده، اووه‌ده کزوب طولاشان. [بادیه نشین] = چولده اوطوران، بدوی. [بادیهٔ

غول] دنیا . [عالم — كه مبهمات امور انسانیت مكشوف نور نظر عرفانیدر — ینه هروقت بر بادیه پیمای جهالتك طور معیشتنده مختفی فوائد حقیقی عاجزانه التقاط قیدنده بولنور — تقریضات — اكرم]

« بولمدم بادیهٔ غمده رفیق مشفق »
« كل سنكله اوله‌لم بز ینه همراه كوكل »
(معلم ناجی)

« خاقانی صقین بادیهٔ درد و بلادن »
« بیت الحرم وصلكه ایرمك نه صفادر »
(خاقانی)

بادیه { [ف] « باطیه » معربیدر . تركجه‌ده [باتیا] دیه تلفظ اولونور . آغزی كنیش ، یایوان برنوع صو قابیدركه اكثریا طوپراقدن معمول اولور وتكنه ، قواطه ، كردل مقامنده قوللانیلیر .

باذخ { [ع] عالی ، یوجه ، یوكسك . بیوكلمك معناسنه اولان « بذخ » فعلندن مشتقدر . اكثریا یوكسك طاغلره اطلاق اولونور : (جبال باذخه)

بار { [ف] بو لفظ لسان فارسیده معانئ كثیره‌ده استعمال اولونور . معانئ مذكوره‌نك چوغی لساننمزده مستعمل اولمدیغندن كاملاً تعریف وبیانی عبث كورولدی . یالكز لساننمزده هرهانكی معنایه قوللانیلیورسه اومعنالر آتیده كوسترلدی . (بار) = یوك : [بار كران] = آغیر یوك ، صیقنتی . [كران بار] = معجز ، جان صیقیجی . [بارخانه] = یوكلك ، یولجی اشیاسی ایندیریله‌جك محل . [باركش] = حمال ، یوك طاشیان . [باردار] = یوكلی ، حامل : « زنان باردار » = كبه قادینلر . § دفعه ، كره : [بار اول] = برنجی دفعه . [هر بار] = هر دفعه ، دائما : [او آدم نه یاپسون ، بو ماده‌یی هربار مرجعنه ازبار ایدییور .] § اذن ، رخصت ، مساعده : [بار خدا] = تركیبك اصلی (خدای بار) ایدی . علم اولونجه مضاف الیه تقدیم قیلندی . صاحب اذن یعنی جناب الله دیمكدر . لفظ مذكورك جناب حقدن غیری یه اطلاقی جائز دكلدر . [بارگاه ، بارگه] = اذن محلی یعنی رخصت ایله كیدیله‌بیله‌جك محل ، چادر ، دیوان همایون [دربار] سرای قاپوسی ، باب همایون پادشاهی [زنجبار ، زنكبار] = افریقانك طرف شرق جنوبیسنده «ماداغاسقار» آطه‌سنه قارشی بر كوچك امارت اسلامیه‌دركه وقتیله زنجی ، زنكی دینیلن وآفریقانك بلاد داخلیه‌سندن كتیریلن اسرانك مركز بیع وسوق اوراسی ایدی . اوسببله هندولر بونامی ویرمشلردر . بوحالده جای ازدحام ، زنجی غلبه‌لكی مقامنده قوللانیلمشدركه معانئ

فارسیه‌سندن بری ده بودر . § «کار» لفظنه ترديف ايديله‌رك قوللانيلير. مثلا [کاروبار] دینیرکه ایش کوج دیمکدر: § میوه، یمش معناسنه کلیر: [بارآور، بارور] = میوه ویریجی ، میوه‌لی . (درخت بارآور) = میوه‌لی آغاج. (نهال بارور) = یمشلی تازه فدان. § صاچیجی، یاغدیریجی معناسنه (بارنده) لفظندن ترخیم ایدیلیر ، وصف ترکیبی طرزنده‌قوللانیلیر: (اشکبار، مشکبار، کوهر بار ، کریه‌بار) : [شدت ریح صرصر کردار ایله اژدر آتش شروبار مائل جانب یمین ویسار اولمغین — چلبی زاده تاریخی — ٢٦٨ صحیفه]

«نه‌درلوجان ودلدن خدمت ایتسه‌ك هپ هبا ایلر»
«وجـود نازنینـك بار محنتـله دوتا ایلر»
(سهیلی)

« چکمز اوضاع فلك بار کرانك اول کیم »
« پاینی دامننه ، خرقه‌سنی دوشه چکر »
(لا)

« لـکن فلـکه هنر کر کمز »
« هرباری چکر بو باری چکمز »
(مقدمه)

« کزه‌رك منهج باریك خیالی هربار »
(جودت پاشا)

«قوروب بربارکاه صنع لطف وقهردن ممزوج»
«ویروب اضداده آمیزش قومش نامن آنك دنیا»
(نابی)

« سده‌ٔ بار کهی قبلهٔ اقبال انام »
« درجود وکرمی باب سلام دولت »
(منیف)

« بروز کنج خفی در بولجهٔ پرشور »
« بوکاروبار آلهی بوطمطراق ظهور »
(نابی)

« چکیلیر شی میدر باق ایمدی شوبار »
« بونی بن بوکاسه نیرمی یم ؟ تکرار »
(اودونجی لساندن — معلم ناجی)

«بو کارخانه‌ده بر بشقه کار وبارم یوق»
«نه‌وارسه جمله آنکدر براوزکه‌وارم یوق»
(نابی)

«ادا بیلمز ثقیلك قورتیلوب بار بلاسندن»
«سوزآکلار شمدی برشوخ سبکبار ایلدم پیدا»
(خاقانی)

« کار وباری عالمك نوبتله‌در »
(لا)

« اومجمل نقطه‌نك تفصیل آثارین تماشا ایت »
« اولور برتخم کمتردن درخت بارور پیدا »
(نابی)

«هرکسه بار بلا کندوسنك وارلغیدر»
«غم وآلامدن آزاده بر ایای عدم»
(عاکف پاشا)

«اعتقادم بویله‌درکه برنفس ایتسه‌ك سونر»
«هر طرفدن هپ شرار فتنه‌بار روزکار»
(عاکف پاشا)

باراته { [ایتالیانجه‌دن] چوقه‌دن یاپیلمه بر نوع سرپوش ، باشه کییله‌جك شی ایدی . یکیچری اوجاغنك الغاسنه دکین بو سرپوشك انواعی قوللانیلیردی. مؤخراً یونانلیلره مخصوص اولان « فس» سرپوش رسمی اوله‌رق قبول واستعمال ایدلدی : [بوستانجی باراته‌سی، خاصکی باراته‌سی]

§ قیوریق چیچکلی برنوع لاله ، کوبه کبی بر چیچك .

بٰاراٰخ [ف] قابله ، ابه معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بٰاراٰقه [لاتینجه‌دن] صوندرمه ، صالاش ، تخته‌دن یاپله اکره‌تی (حاریت) قولبه (کلبه) : [کمرك باراقه‌سی ، عسکر باراقه‌سی ، ریختمده‌کی پولیس باراقه‌سی ، کوپری باشنده‌کی بلدیه باراقه‌سی]

بٰاراٰن [ف] یاغمور : [موسم باران] = صوك بهارك صوکلری . [بٰارانی] = یاغمورلق :

[سمای صحرایی کثیف برسترهٔ ماتمی استیلا ایتمش ، اطرافی حزین بر ظلمت قاپلامش ، درین برسکوت ایچنده بارانك آهسته آهسته سقوطندن بشقه برشی ایشیدلمیور ــ کریهٔ طبیعت ــ عشاقی زاده خالد ضیا]

« بدبخت اولانك باغنه برقطره‌سی دوشمز »

« باران یرینه دز وکهر یاغسه سمادن »

(لاادری)

« بچسه اوستندن اکر ابر شتا بارانی »

« کسب سرمایهٔ خاصیت نیسان ایلر »

(جوری)

« بیلنیر قدر عبا موسم باران اولسون »

(فاضل)

« مجربدرکه باران مبتلای عید قرباندر »

(اندرونی واصف)

« برقطره ایچن چشمهٔ پرخون فنادن »

« باشن آلاماز بر دها باران بلادن »

(لا)

بٰارْبٰاته [ایتالیانجه‌دن] «فرانسزجه‌سی Parapet پاراپت» درکه قلعه‌لرده ، ضابیه‌لرده یاپیلان سپر ، قورقولق دیمکدر. ـ [Barbacane] = صچراق یولی ، مازغال دیمکدرکه بوده تعبیرات عسکریه‌دندر.

بٰارْبٰار [فرانسزجه‌دن Barbare] مرحمتسز ، ظالم ، وحشی. فرانسزجه‌ده بوکلمه جملندیکی تقدیرده « اقوام غیرمتمدنه » مقامنده‌قوللانیلیر.

بٰارْبُد [ف] خسرو پرویزك مشهور بر سازنده‌سنك اسمی . « شیراز » ه تابع « جهرم » قریه‌سی اهالیسندن اولوب او زمان فن موسیقیده اوستاد یکتا ایدی . موسیقیٔ شرقیده مشهور « مسجع ترکیبلری » بو آدم اختراع ایدوب (خسروانی) تسمیه‌ایتمشدر. [بٰاربُود] لفظ عامیانه‌سنك طوغریسی (بٰاربَد) درکه یوقاریده عرض ایدلدیکی وجه ایله «کٰار» معناسنه اولان (بٰار) ایله فنا دیمك اولان (بَد) دن مرکبدر : زار ایله اوینانیلان بر نوع قماردرکه جفت صاییلری دائما قازانیر. قمار شرعاً وعقلاً ممنوع ومقدوح بولنمسنه مبنی [بٰاربَد] تسمیه ایدلمش.

بٰارْبُونْیه [ایتالیانجه‌دن] قیرمزیجه برنوع اوفاق بالیقدرکه اتی غایتله لذیذدر . رنکی بیاضه‌مائل آلاجه لی اولورسه « تکیر » دیرلر

§ قابوغی قیرمزیلی ، دانه‌سی ایری بر نوع فصولیه‌درکه صوك بهارده حاصل اولور .

بارنج { [ف] ابت اوزومی دینیلن نباتدرکه عربیده (عنب الثعلب) دینیر . بو نباتك یاپراغی منقوع و مسحوق صورتنده « التهاب مجرای بول » و « التهاب رحم » و «بطائت وضع حمل» و «سیلان ابیض» کبی بعض امراض ایچون استعمال اولنور . بونك طرز استعمالی و امراض مذکوره‌یه نفعی زمان قدیمدن بری اطباعندنده معلومدر.

بارچه { [ایتالیانجه‌دن]اصطلاحات قدیمهٔ بحریه‌دندر. اسکی زمانده بیوك جنك صندالرینه اطلاق اولونوردی . وقتیله عربلرده[بارجه] طرزنده تعریب واستعمال ایتمشلردر .

بارحه { [ع] اولکی کیجه یعنی دونکی کونك کیجه‌سی دیمکدر . قوللانیلماز .

بارد { [ع] صوغوق . معنای حقیقی و مجازیده استعمال اولونور : [ماءبارد]=صوغوق صو. [طور بارد] = صوغوق ، چرکین طاورانش ؛ ثقیل معامله و حرکت . [اطوار بارده] = اویولده معامله‌لر طاورانشلر . [بو پیام بارد مسامع ارباب‌اختلافه وارد اولدقده — روضة الکاملین .]

«اوراق دوشوب برلره‌قالمش‌ینه عریان»
«اشجارده منظورم اولان منظره بارد»
(صفا)

« سوز آره‌سنده صاتار باردوحار »
« صانور اماکه اسائ دیار »
(نابی)

باردان { [ف] هکبه ، خورج ، چووال کبی ایچنه اشیا قونیلان نسنه‌لر § قدح ، صراحی ، ایچنه صو قونیلان قاب دیمکدرکه ترجه‌ده تحریف ایله [مارداق]دنیر.

باردل { [ف] کوکل چرکی یعنی غم، کدر ، الم ، غصه معناسنده ونظمده قوللانیلیر .

بارده { [ایتالیانجه‌دن] واریلجی ، قوغه‌جی کسری ؛ برنوع دکرمی کوستره .

بارز { [ع] ظهور ایدن، طوغان؛ ظاهر، آشکار معناسنه‌در: [ضمیر بارز، امر‌بارز .]

بارسا { [ف] بر ایشك ابتداسی، باشلانغجی دیمکدر . هیچ قوللانیلماز .

بارسامه { [روجه‌دن] جوان برچی کبی برنوع نباتدر. لیمون یاپراغی کبی رایحهٔ لطیفه‌سی واردر . ادویه نوعندندرکه (قوسطه مارسمه) ده دیرلر . [بارسام] = طراخونیه نوعندن بر اوفاق بالیقدرکه غایتله شدتلی اورر. بوکا (وارسان)ده دیرلر.

بارْسَنْج [ف] يوك طارتيجى معناسنه‌دركه ترازونك كفه‌سنه قونيلان وقنطارك قولنه آصيلان درهم ديمكدر .

بارِضْ [ع] هنوز اجناسى ظهور ايتمكسزين سورمكه باشلايان نبات ، تخمك ايلك چيملنمه‌سى .

بارِعْ [ع] كوزل، اوصاف جميله ومزيّات مبجّله‌يى نفسنده جمع ايله اقراننه فائق وسربلند اولان: [تحرير بارع ، اديب بارع ، استاذ بارع ، رجل بارع]

بارِقه [ع] شمشك پارلتيسى، پارلتى. عربيده قيليجلره اطلاق اولونور . ابخره‌نك شدتلى تصادمندن حاصل اولان شعلهٔ نار يعنى «شمشك» معناسنى افاده ايدن (بَرق) دن مشتقدر . [بارق] دينيليرسه شمشكلى بولوط معناسنه كلير : [بارقهٔ حقيقت مصادمهٔ افكاردن چيقار — كمال] ، [جوهر فكر انسانى — كه جهان دانش وبينشه بر شبچراغ رحمانيدر — تصرفات خياليه سنده حد قبول ايتمز بر شعلهٔ جوالهٔ پرده برانداز . . . بر بارقهٔ خارقهٔ مشكلات كداز ايكن — تقريضات — اكرم]

« حدت بارقهٔ پرتو پرنورندن »
« دوشه تاچاه عميق عدمه ظلمت شام »
(نفعى)

« ايلدك بارقهٔ تيغ شرر باركله »
« ملك پهناى پرآشوب عسيرى تسخير »
(اسماعيل پاشازاده حقى)

بارْقه [ايتاليانجه‌دن Barque] فلكه ، قايق ، صندال .
« بارقه جى » = كمیجى ، صندالجى ديمكدر .

بارِكْ [ف] دقيق ، اينجه معناسنه‌در، ينه بو معناده [باريك] ك مخففى اولوب نظمده استعمالى جائزدر.

بارَكَ‌الله [ع] مبارك اوله ، خير وبركتلى اولسون حكمنده بر تركيب استحسانيدر. اكثريا دعا ، تحسين مقامنده ونظمده ايراد اولونور :

« باركالله زهى بذل سخا كيم هردم »
« كف جودى تلف حاصل عمان ايلر »
(جورى)

« بارك الله زهى عاطفت ربّانى »
« كه شه عالمه اولمش ازلى ارزانى »
(نفعى)

« باركالله كوزلم لطفكه شايان ايتدك »
(واصف)

« تن كلرنك كلشن ارغوانى نيتن كلشن »
« هزاران باركالله كلشن اندر كلشن اولدكسن »
(معلم ناجى)

« باركالله زهى كوكبهٔ عالِ العال »
(لا)

« اى خامه هزار باركالله »
« اولدك جذبات حسنه آكاه »
(شيخ غالب)

« باركالله اى مُعلّى باب مشهور جهان »
« صانك‌الله اى مُجلّى طاق كردون آستان»

بارگاه | **بارگه** [ف] خیمهٔ سلاطین . ترکجه‌ده چادر ، اوتاغ دینیر . رخصت ، اذن ایله کیریله‌جك بیوك محل ، قوناق ، سرای دیمکدر :

« شکر کیم بر بارگاه لطفه قیلدم انتساب »
« کیم اولور خاکِ درندن بخت ودولت بهره‌یاب »
(نفعی)

« امانیٔ دلی اول بارکهدن ایله طلب »
« که عرش اعظم ایدر آندن اکتساب سعود »
(ثابت)

« بارگاه رفعت و اجلالنه تمزینه »
« پردهٔ سبع شداد اولسه مسطح سایبان »
(لا)

« کردون آیاغی توزینه ایلردی سرفرو »
« دنیایه خاك بارکهی سجده‌گاه ایدی »
(باقی)

بارگیر { [ف] بیکیر ، ایکدیش آت . (فرس) کبی مطلقا حیوان ، آت دیمکدر . بینکده ، یوکده ، آرابه‌ده قوللانیلیر : [دکرمن بارکیری ، آرابه بارکیری ، سوریجی بارکیری ، طوپ بارکیری] . [بارکیرجی] = یولجی‌یه اجرتله حیوان ویرن ، سوریجی .

بارلازم { [روجه‌دن] « اسقارموس » آزمانی دینیلن « مزید » بالیغنه مشابه برنوع ایریجه بالیق .

بارنامه { [ف] کمرك اصطلاحاتندندر . اشیا ، یوك پوصله‌سی دیمکدر . § لسان فارسیده معانیٔ آتیه‌ده قوللانیلیر [۱] حضور حکمداری‌یه دخول ایچون صادر اولان اراده ومساعده [۲] حشمت ودارات ، فخر ومباهات [۳] کوزل لقب ، شیرین وظریف اسم [٤] کبر وغرور [٥] مدح و ثنا . فارسیده (باشنامه) ده بومعنالرینی افاده ایدر . ترکجه‌ده بومعنالرده اصلا قوللانیلماز .

بارنده { [ف] (باریدن) مصدرندن یاغیجی ، یاغدیریجی معناسنه اسم فاعلدر .

بارو { [ف] سد ، سپر ، حصار برجی ، استحکام ، قلعه دیواری ، طابیه‌نك کزتی‌یری § « پاراپت » کبی صوندرمه ، قورقولق § فارسیده ملجأ ، پناه معناسنه‌ده قوللانیلیر : [بیان اوصاف بی پایانی خارج دائرهٔ امکان اولان شهر قدیم وبلکه اقلیم عظیم استانبولك سور مشهوری بنا وبرج وبارولری انشا اولنه‌لی — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲٦۹] .

« تا بر قلعهٔ نه بارووده »
« ظلّ عدلنده اولم آسوده »
(خاقانی)

« ویردی باروی حصنه زینت وفر »
« عَلَم موجه‌دار شان وظفر »
(داستان ظفر — عصمت)

« جیش غمدن قنده‌ایتسون التجا اهل نیاز »
« قلعهٔ همتده نابی برج وبارو قالمامش »
(نابی)

بارود { [ف] باروت : [باروتخانه] = باروت یاپیلان محل رسمی .

کهرچله‌نك کشفی ایله صنایع ناریه‌ده استعمالی شرفی چینلیلره عائددر . باروتك اعمالیله نتایج طبیعیه‌سندن اولان قوهٔ رمیه‌دن استفاده جهتنی دوشونوب بولانلر عربلردر. مشاهیر وزرای عثمانیه‌دن احمد وفیق پاشا مرحوم (لهجهٔ عثمانی) ده بو لفظك یونانیدن مأخوذ اولوب هم تعریب ایدلمش اولدیغنی کوستریور وهم اصلی « کهرچله »در دییور. (برهان‌قاطع)ده [« باروت » (کهرچله) معناسنه سریانیدر] دینیلیور . پاشا مرحومك [کاتب چلبی] نك « تقویم التواریخ » نده‌کی روایته استناد ایتدیکی آکلاشیلیور سه‌ده (معلم ناجی) مرحومك دیدیکی کبی اوروایت محتاج تدقیق اولسه‌کرکدر:

[عاقبت هواجس نفسانیه باروتخانهٔ دماغنه بوکونه فتیل انداز وساوس شیطانیه اولدی‌که — شفیقنامه]

« بارود روسیاه یاقوب ییقدی خانه‌می »
« دوندردی چرخ خاطریمه آشیانه‌می »
(نابی)

«دشمنان حصنه‌قیانمشدی قپوسن برکیدوب»
«دودباروداپله کورمزدی بری برین یدوب»
(سروری)

« باروته شتاب ایدردی آهو »
« آغز اودینه کلوردی تیهو »
(شیخ غالب)

بارومتره } [فرانسزجه Baromètre] اصلی یونانیدر. میزان الهوا ، مقیاس الهوا دیمکدر . تحولات جویه‌یی کوسترن برآلت فنیه‌در .

بارون } [فرانسزجه‌دن Baron] اوروپا زادکانه مخصوص بر نوع عنوان اصالت.

باره } [ف] «بار» کبی کرّه ، دفعه معناسنه لسانمزده دخی قوللانیلیر . مثلا [دوباره] = ایکی کرّه دیمك ایسه‌ده ترکجه‌ده حیله، خدعه کبی برمعنایی افاده ایدر. [دوباره‌جی] = حیله‌کار ، خدعه‌جی دیمکدر. § دوست ، محب ، سویجی معناسنه‌ده کلیر. ترکجه‌ده بومعناده. بای فارسی ایله زبانزددر: مثلا « زنباره » کبی . § فارسیده قوللانیلدیغی کبی حق، طرز، سلاح کبی معنالرده اصلا استعمال اولونماز .

باری } [ع] جناب‌حق، تکری: [عون باری، فیض باری، لطف باری] § آغاج یونجی، یونتیجی معناسنه‌ده کلیر . لکن لسانمزده او معناده اصلا استعمال اولونماز:

« زهی‌باری‌که لعبت خانهٔ صنعنده خلق‌ایلر »
« هزاران دلبر موزون هزاران دختر حسنا »
(نابی)

« یا قطره قطره شبنم یاقطعه قطعه الماس »
« یا عکس مهر تابان یانور فیض باری »
(لا)

« دلم بیت معانیدر مدادم خامه‌ده کویا »
« زلال‌فیض باریدرآقار زرناودان اوزره »
(لا)

«اولدی‌باریدن مدد آلدق عریشی بوسنه»
«[illegible]روزی »

باری } [ف] حاصلی ، خلاصه ، هیچ اولازسه کبی برمعنایی

مفید ادات، اکتفادرکه مطلقا تقلیل ، انحصار موقعلرنده ایراد اولونور :

« غنچه‌سین سویله صبایه ایلسون باری سکا »
« رنك كلدن جامه ، بوی یاسمندن پیرهن »
(ندیم)

« عقبایه یارار برایشمز یوق ایسه باری »
« آزاده دل شائبهٔ زرق و ریایز »
(لا)

« باری برقاچ کون حضور قلب ایله دنیایه باق »
(باقی)

« عاکف زارك لساناً صورمز ایسه‌ك حالنی »
« بر نکاه لطفله باری سؤال ایتمزمیسین »
(عاکف پاشا)

بارِیكْ [ف] نازك ، دقیق ، اینجه . مادیات ومعنویاتده استعمال اولونور : [رشتهٔ باریك ، فکر باریك ، خیال باریك] ، [باریك بین] = اینجه کوریجی ، کورن . [باریکتر] = اك ، پك اینجه دیمکدر . فارسیده (بارك) ده دینیلیر . جغتای لساننده مقابلی (اینچکه) در .

« کزه‌رك منهج باریك خیالی هربار »
« طوتارم طور تجلی معانیده قرار »
(جودت پاشا)

« دها یکن آیه‌دك برهلال ایدی باریك »
« بوکون صباحله کوردم که آفتاب اولمش »
(ندیم)

« باریك بین اوله‌نلر ایدر قاشلرك خیال »
« دندانکی تصور ایدر طبع خرده دان »
(باقی)

« عینك شمس وقرله زال کردون کورمدی »
« فکر باریکك کبی مشکلکدار روزکار »
(عاکف پاشا)

بازْ [ف] طوغان دینیلن شکاری قوش : [شهباز] = شاهین ، [باز سفید] = بیاض طوغان ، چاقر رنکلی طوغان که ترکیده (طوینون) دیرلر . § کنایةً کوزنشه اطلاق اولونور . « بازدار ، بازکار » = طوغانجی ، آوجی دیمکدر . [باز بالا پرواز] = یوکسك اوچان طوغان دیمکدرکه کنایةً اقتداری خارجنده شیلره قاریشان ، یاخود اویله ایشلری کورمك ادعاسنده بولونان شارلاتانلر حقنده ایراد اولونور :

« ایلر تذروی پنجهٔ غدرنده بازخوار »
(لاادری)

§ آچیق معناسنی افاده ایدر ولسانمزده دخی قوللانیلیر :

« هرکدایه درکه امیدی باز ایتمك نه‌دن »
(شیخ غالب)

« دهنك ایله‌مه شاشقین کبی باز »
(وهبی)

§ (بازیدن) مصدرندن اسم فاعل اولان [بازنده] کبی « اوینایجی » معناسنه‌در . مثلا [قمارباز ، حقه‌باز ، آتشباز ، دلباز ، جانباز] کبی . برنجی معناده عربلرده قوللانیرلر . حتی بو لفظی [ابواز] [بزان] دیه جمعلندیررلر : [غیمهٔ کریبان شجاعتمز اولان کیسهٔ فشنکلر وایچنده‌کی کروهه

امربیه ارباب نشوه بزمنده موسیقار
مجلس افروز و مهرهٔ حقه‌بازان دیده
دوز اولمه‌دن غیری دهانه ایشه یارار -
شفیقنامه]

« همراه اولماز آنکله یاران »
« شهباز ایله صعوه اولمازاقران »
(لا)

«یمن انصافکله صحراده یورر آهووشیر»
«فیض عدلکله‌طو تاربازایله کنجشك آشیان»
(نامکدارلی حق)

« بیك خوف ایله چشم جانی بازایت »
« انجام بلادن احترازایت »
(شیخ غالب)

«قبضهٔ تیغه ایدوب شمشیر بازان وضع ید»
«فرط رشکندن فلکده دیردی صریخ الحسد»
(سروری)

بازار / **پازار** [ف] چارسو، « چارشی » امتعه و اشیا صاتانلرك اجتماعکاهی، آلیم صاتیم، آلیش ویریش یری: [آت بازاری، بالیق بازاری، بات بازاری، چیچك بازاری، طاووق بازاری، ارغات بازاری] محاوراتده پای فارسی ایله تلفظ اولونور.

«بازارده کالای معارف صاتیلیرمی ؟ »
(واصف)

«مه‌شبکردعالم عارض دلداره بکزرمی»
«نکار پاکدامن شاهدبازاره بکزرمی»
(ندیم)

«ضروریدربتون بیع وشراسی سوق ایجادك»
«بوبازار فناده شرط ایجاب وقبول اولماز»
(عونی)

§ [پازار]= خرستیانلرك مشغولیتی ترك ایتدکلری کون که عربیسی [یوم الاحد]در. [پازارایرته‌سی]= هفته‌نك ایکنجی کونی که عربیده [یوم الاثنین] دیرلر. § مساومه یعنی صاتیجی ایله آلیجی آره‌سنده‌کی معامله، اخذ واعطا، آلیش ویریش. مثلا [پازارلق، پازارلق اویمادی، پازار اوله، پازار کسمك = قطع فیأت ایتمك. [ایجندن پازارلقلی] = قورنتیلی، کیندار دیمکدر :

«هپ چکلسونلر بوبازاری کوروب اهل معاش»
«غالب محتکشك دستنده قالسون اول قماش»
(پلاسلی غالب)

«ترازوی تقابل وضع ایدوب بازارامکانه»
«نقیضینه توافقله تخالف ایله‌مش القا»
(نابی)

«نه جمع ثروت دنیا نه کسب راحت عقبا»
«بوبازار فناده عاکفا خسراندن فریاد»
(عاکف پاشا)

«سنسین اول سرمایهٔ بازار سوق اهل عشق»
«دوشدی فیضکله کساده جوهر ناموس ونتك»
(نفعی)

بازارگان / **بازرگان** [ف] ایکنجیسی و زبانزدی دیکرندن مخففدر. تاجر، صراف، آلیش ویریش ایله مشغول آدم معناسنه‌در. [بازرگانی] = تاجرلك. یهودیلرك اولدن بری امور تجاریه ایله مشتغل اولملری حسبیله بین العوام « بازرکان »

تعبیری افراد موسویه‌یه مخصوص بر عنوان اولمق اوزره تقرر و تعمم ایتمشدر. محاوراتده کسر زا ایله تلفظ اولونور .

بازپیچ | **بازپیچ** | [ف] قورمه یاخود آصمه صالینجاق . بایراملرده چوجقلرك طوبلاندقلری محللرده یعنی عیدگاهلرده قوریلان تخته‌دن معمول صالینجاغك کوچکنه‌ده، بیوکنه‌ده اطلاق اولونور. § بشیکك قولنه ، صالینجاغك اینه طاقیلان بونجوق . مأنوس دکلدر .

بازدار { [ف] طوغانجی ، قوشجی دیمکدر. قوشجی باشی‌یه‌ده اطلاق اولونورکه پادشاهلرك شکاری قوشلرینی بسله‌یوب کوزله‌ین کیمسه‌در. وقتیله دولت عثمانیه‌ده بوخدمته مأمور اولان ذاتلره «چاقرجی باشی» دینیلیردی. الیوم (قوشجی باشی) عنوان رسمیسی معتبردر. ج فارسیده مانع، عائق یعنی آلیقویان، منع ایدن، کری براقیجی § اکینجی، چفتجی معنالرینه‌ده کلیر. لسانمزده یالکز معنای اولیده نادراً استعمال اولونمشدر . فارسیده ینه بو معنالرده [بازیار] ده قوللانیلیر .

بازکشا { [ف] قوهٔ ممیزهٔ انسانیه دیمکدرکه انسان فنایی، کوتویی، ییکی‌یی، اسکی‌یی ، خیروشری، نفع وضرری اوقوت ایله تفریق وتمییز ایدر . ترکجه‌ده مأنوس دکلدر .

بازگون | **بازگونه** | [ف] معکوس، ترس. باش آشاغی ، ایچی دیشاری دیمکدر . § منحوس ، مشئوم ، یمنسز، اوغورسز معناسنی‌ده افاده‌ایدر (بخت بازگون). بومعناده [واژگون] زیاده استعمال اولونور . [باشکونه] ده دیرلر : [موی تابان بازگون رفتارك ایسه شاگردان نادمیده مویلری — شفیقنامه]

« باق جام شراب لاله گونه »
« سربوش غم اولدی بازگونه »
(ریاضی)

بازله { [ع] مال قسمندن شئ یسیره دینیر. مال جزءی § یالکز دری‌یی یاروب ایچری تأثیرایتمه‌ین باش یاره‌یی معنالرینه کلیر . § اصطلاحات طبیه‌جه سیوری اوجی خارجده اولمق اوزره بربوری درونه کچیرلمش صابلی برمیلدر . اشبو آلتله داخل بدنده متراکم مایعات وسائره نك اخراجی عملیاتی اجرا ایدیلیر .

بازمان { [ف] توقف ، اکلنمه ، اویالانمه ، طورمه معناسنه‌در. § توقف ایت، طورمعناسنده فعل امر دخی اولور . قوللانیلماز .

بازمانده { [ف] کری قالمش ، توقف ایتمش: (سیاح بازمانده ، سوار بازمانده .)

بازنده { [ف] اوینایجی، اوینایان: [بازنده زبان] = کوه‌زه بوش بوغاز ، اختیار . [زن بازنده

زبان] = قوجه قاری ، بوناق قادین دیمکدر .

بازو { [ف] قول: [بازوی زورآور] = طیانقلی ، قوتلی قول . [بازوی سیمین] = کوموش کبی بیاض قول . [بازودراز] = قولی اوزون یعنی مقتدر ، زورلی ، قهرمان دیمکدر .

« تقدیر خدا قوّت بازو ایله دونمز »
(لاادری)
«نمی ساق اوله یم بزمه طوررکن سودیکم»
«بویله سیمین ساقلر، بلّور بازولرله سن»
(ندیم)
«قلم برقهرمان سخت بازودر زمانمده»
« که تأیید خیالمله اولوراندیشه مقهوری»
(نفعی)
«بیژن وش اولورسه مده اسیرچه غم »
« منتکش بازوی نریمان اولمم »
(عازم)
«زور بازوی قضاصف شکن دشمنکیر»
(حق)
«اولسون خلوصله قپوکه بنده اولمیانك»
«بازوی اقتداری بم قوّتم کبی»
(جوجه لساندن — نابی)
« چله سختن چکرهردم کمان ابرولرك »
«آفرین ارباب عشقك قوّت بازوسنه »
(فطنت خانم)
« بازوی لطیفی شاخ سیمین »
« کویا که ضمیری برك نسرین »
(شیخ غالب)

بازن { [فرانسزجه‌دن] شال طوقومه‌سی کبی وره‌وینه نسج اولونمش پاموق قماش ، بز . بوقماشك توکلیسی ده اولور، توکسزی‌ده اولور .

بازوبند { [ف] قوله باغلانیلان تعویذ، نسخه‌که ترکجه‌ده تحریف ایله (پازواند) دینیلیر:

« صانکه وضع ایتمش ایدی بخت بلند »
« بهجهٔ حسنه کوموش بازو بند »
(خاقانی)
«زنبغك غنچه‌سیدرباغه کوموش بازوبند»
(باقی)

بازی { [ع ف]طوغان دینیلن شکاری قوش . اصلی فارسیدر. عربیده [باز] دخی عین معناده قوللانیلیر : [چفتجی النه دوشمش طوغان مثلنك فارسیسی اولان «بازی وروستا» تعبیریله کندوسنك — روضة الکاملین]

بازی { [ف] لهو ولعب ، اکلنجه، اویون :

« آز اولورسه فلکك کاری دیرم »
« بازیٔ طالعمك زاری دیرم »
(کمال پاشازاده — سعید)

بازیچه { [ف] اویونجاق : (بازیچهٔ صبیان) § لعب، اویون: [حکیم — که معضلات مسائل حکمت منحل ناخن اتقانیدر — بنه هر وقت برهوا پرست صباوتك بازیچهٔ خیالنده مستتر قواعد حکمتی متهالکانه‌استراق مجبوریتنه دوشر ! — تقریضات — اکرم]

« بازيچۀ باصرۀ مدر امواج »
« مغلوب متانتمدر افواج »
(معلم ناجی)

« نيه بازيچه‌سی وار دنيانك »
(لا)

« ايواه بوبازيچه‌ده بزلر ينه ياندق »
(لا)

« بازيچۀ دست قدر کدر بوعوالم »
(صفا)

« دلاورلر اويونلر اوينادی کفاره اول کون کيم »
« کوردن بازيچۀ تقديرك اولدی‌دنك وحيرانی »
(باقی)

بازيخانه | [ف] دار اللعب، اکلنجه، اويون محلی. [Théâtre]

بازيگده | تياترو] مقامنده (بازيخانه) لفظی قبول واستعمال اولونه‌مازمی ؟ . .

بازيره | [ف] کيجه‌نك کرك اولندن وکرك آخرندن بر قسمی ديمکدر (بازيرۀ نخستين) = ياتسو وقتی، (بازيرۀ پسين) = نصف الليلدن صوکره‌سی، صباحه قارشی اولان زمان.

بازيگر | [ف] رقاص ورقاصه، کوچك، اويونجی.
[بازيگری] = کوچکلك، اويونجيلق.

بازيگوش | [ف] شوخ مشرب، شن، لطيفه‌جی، مجلس آرا آدم:

« اوينادر عشاقنی اطفال بازی‌کوشلر »
(قوجه راغب)

باژ | [ف] « باج » کبی خراج، جزيه، کرك معناسنه‌در. § اوموز، قول، قولاج معناسنه‌ده کلير. § علامۀ نامدار « فردوسی » نك مسقط رأسی‌درکه (طوس) قضاسی مضافاتندن برقريه‌در. مأنوس دکلدر.

باژبان | [ف] اخراججی، قولجی، کمرکجی ديمکدر. برنجيسی

باژدار | کمرك آقچه‌سی حفظنه مخصوص قوطی معناسنه‌ده کلير. ترکجه‌ده قوللانيلماز.

باژگونه | [ف] « واژگونه » کبی معکوس، منحوس، خيرسز، اوغورسز ديمکدر.

باژن | [ف] ترکجه‌ده « کوسنم » و « کوسمن » دينيلان وبويونلرينه چنغراق طاقيلی اولديغی حالده سورولرك اوکنده کيدن قوچ وياخود کچی تکه‌سی ديمکدر.

بأس | [ع] عذاب، شدت فقر وفاقه‌دن بد حال اولمق وجنکده شدتله حرکتده بولونمق معناسنه‌در. لسانمزده ضرر، محذور، خوف، فنالق معنالرنده قوللانيلير: (لابأس به) = آنده ضرر، عذاب، فنالق يوق ديمکدر. نه بأس وار، هيچ بربأس يوق. § عذاب، شدت: (ايمان بأس)، [قوۀ تميزيه‌سنه اعتماد ايله‌ديکم برايکی آرقه‌داشم بو اسمی بکنمدی. بکنمه‌ينلرده اوله‌بيلير. لکن بأس يوق. بکنيلمه‌ين کاشکی اثرلريمك يالکنز عنوانلری اولايدی! — منسيات — اسماعيل صفا]

بَأْسَاء { [ع] آفت ، داهیه ، بلیه ، دیمکدر. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

بَاسْبُوس { [ف] « مرزنکوش ، مرزنجوش » دینیلن نباتك اسم دیکریدرکه لسانمزده تحریف ایله « مرجانکوشك » دینیر. بونباتك اصل ترکجه اسمی [صیچان قولاغی] در.

بَاسْتَارْدَه { [ایتالیانجه‌دن] اسکی عثمانلی دونناسی اصطلاحاتندندر . فرقته کبی خفیف بر نوع کمی ایدی‌که (چکدیره) نك بیوکی و (قادرغه) نك کوچوکی عد اولونور وسنجاق بکی کمیسی اعتبار ایدیلیردی. زبانزدی [باشتارده] در.

بَاسْتَان { [ف] قدیم ، ماضی ، کچمش، اسکی معناسنه‌در. § احوال ماضیه‌یی حاوی اولمسی مناسبتیله (تاریخ) معناسنده‌ده قوللانیلیر : (باستاننامه) = بر فارسی تاریخ قدیمی. § کهنه‌لکی حسبیله کنایهٔ دنیایه اطلاق اولونور : (باستان بی بقا) .

« برکذرکاه موقتدر جهان انسانلره »
« اولمامش برکیمسه اولماز پاسبان باستان »

بَاسْتَرَك { [ف] آلاجه قارغه دینیلن قوش. (باشترك) ده دیرلر .

بَاسْتُون { [ایتالیانجه‌دن] عصا ، دکنك ، چوبوق . اصطلاحات بحریه‌جه کمیلرك باشنده جوادره‌دن ایلری‌یه سوریلن چوبوق دیمکدر. § استناد ایدیلن عصاودکنك معناسنده قوللانیلدیغنه باقوبده بونك اصلنی [پای ستون] ظن ایدنلرك مطالعاتی واهیدر: [فیل دیشی باستون، آغاج باستون]

« الده باستون، کوزده کوزلك، باشده آل رنکنده فس »
(زاری)

بَاسْتِی { [ف] عجز ، تذلل ، دوشکونلك: « دردباستی، حال باستی » قوللانیلماز .

بَاسْرُم { [ف] نطس ایدلمش ، سورلمش ترلا. قوللانیلماز.

بَاسْرَه { [ف] اکین دیمکدر . عربیده [بَاسِره] «ترشرو» کبی اکشی یوزلو معناسنه‌در .

بَاسِط { [ع] بسط ایدیجی، یاییجی، بایان § دیله‌دیکنك رزقی توسیع ایدیجی معناسنده صفات الٓهیه‌دندر. § مرعایه اوزاق صو منبعی، صو معناسنه‌ده کلیر. حتی اوزاق برمقامنده [بَاسِطَه] دیرلر § اصطلاحات طبیه‌جه فعلنی اجرا ایچون وضعیت اصلیه‌سندن چیقان قطعهٔ بدنیه‌یی شکل اصلیسنه یقین، فقط براز یایغین حاله کتیرن عضله یعنی قطعهٔ لحم دیمکدر .

« زهی باسط که چکمش کائناته سفرهٔ یغما »
« نابی »

بَاسِق { [ع] دالّلی، بوداقلی اولو صاری خرما آغاجی، صاری خرماکه غایتله لطیف اولور. بغداد جوارنده برمحلك اسمی. § « بَاسِقَه » اولورسه صافی، پارلاق بلوط، یاخود آفت، داهیه معناسنه کلیر.

باسِل [ع] قاموس محيطه كوره حرام شي § آرسلان كبي جسور و بهادر آدم § فنا، كوتو، شدتلى سوز معناسنه‌در. «اخترى» ده چركين يوزلى شخص معناسى ده علاوه اولونيور. لسانمزده «بسالت» دن يالكز قهرمان، شجيع، جسور، معناسنه، معتبر و مستعملدر: [رجل باسل ، وزير باسل ، سردار باسل]

باسُك [ف] « خميازه » كبي اسنه‌مك معناسنه‌در .

باسِم [ع] كولر يوزلى ؛ اكثريا كوليجى ، شن آدم . [مِبسام، بَسّام] ده بو معنايه‌در.

باسُو [ف] عصا، دكنك، چوماق. (باهُو) ده بو معنايه‌در. فقط هيچ قوللانيلماز .

باسُور [ع] باغرصاقلرك النهايتندن منتهاسنده يعنى مقعدده‌كى قان طمرلرينك شيشمه‌سى صورتيله ظهور ايدن بر مرضدركه اشتداد ايدرسه مقعدك كرك داخلنده، كرك خارجنده مه‌لر پيدا اولور وانسانه فوق العاده اضطراب ويرر . جمعى [بَواسير] در. [باصُور] يازمه‌ملى . چونكه بويله يازيليرسه آت ودوه پالانى معناسنى افاده ايدر .

باشام [ف] پرده . كرك قاپو ، كرك پنجره پرده‌سى اولسون هر درلوسنه اطلاق اولونور .

باشامه [ف] قادينلرك باشلرينى اورتدكارى دلبند ، بورونجك، ياشمق، تماز بزى. بوكا [باشُومه] ده ديرلر .

باشانَه [ف] ايچ ياغى ، ياخود جويز ياغى معناسنه‌در . تركجه‌ده اصلا قوللانيلماز .

باشْتين [ف] چيچكسز حاصل اولان جوز ، توت ، انجير كبي ميوه‌لر ديمكدر . [تحفة الاحباب] ك روايتنجه (باستين) ده دينلمه‌سى جائزدر .

باشَد [ف] اولور ، اوله ، معناسنه‌در. لسانمزده هر زمان اولماز بعضاً اولور مقامنده [كاه باشد كاه نباشد] تركيبى نادراً قوللانيليور .

باشگُونَه [ف] «بازكون، وازكون» كبي معكوس ، ترس، اوغورسز ديمكدر .

باشَنْك [ف] آصمه اوزرنده بولونان اوزوم صالقمى. چوبوغنده قوروييوب قالان صالقمه وتخملق اولمق اوزره آليقونيلان ايرى صارى خيارده اطلاق اولونور . تخملق خيار معناسنده (با)نك اسقاطى، (شين) ك كسريله [شِنك] ديمك‌ده جائزدر .

باشُو [ف] تركجه‌ده « كَكَر » دينيلن اوفاق جانوردر .

باشوره [ع] «اختری» یه کوره یکی یتشمش، ترفنده‌شی. جمعی [بواشیر] در .

باشه [ف] آتماجه دینیلن شکاری قوش. عربلر بونی [باشق] دیه تعریب ایتمشلر : [باشهٔ فلك]= کونش و نیرینندن کنایه‌در .

« کنجشك زاری باشهٔ بران هلاك ایدر »
« ایلر تذ روی پنجهٔ غدرنده باز خوار »
(لا)

باصره [ع] کوزده‌کی خاصهٔ رؤیت، کوریش، کورمه: [قوهٔ باصره]؛ مجازاً کوز معناسنده‌ده استعمال اولونور : [باصره‌سی ضعیف] ، [هنکام معاشرتده رؤیت هیئتلریله تعذیب باصره ایتدکجه « سرمایهٔ سعادت روی تراندیدن » ترانه‌سن قانون کرنش و تسلیمده دمساز زیروبم ساز تهانی قیلدیلر — شفیقنامه]

« قوت باصرهٔ مصطفوی »
« کیجه کوندزکبی اولوردی قوی »
(خاقانی)

باضعه [ع] اصطلاحات فقهیه‌جه یالکز درینك جرح ایدله‌سندن عبارت اولان باش یاریغی ، باشده‌کی جریحه دیمکدر. § [باضع] اولورسه دوه دلالی و کسکین قیلیج معناسنه‌در .

باضوض [ع] ایصلاق ، یاش اولان شی دیمکدر . قوللانیلماز .

باضّه [ع] بدنی نازك ، کوزل قادین، خانون. «بضاضه»ده بومعنایه‌در .

باطل [ع] ذاتنده ثبات وحقیقت اولمایان شی ؛ اساسسز، بوش شی. (حق)ك ضدی : (تفریق حق وباطل) ، [دون حق بیلدیکمز شیئه بوکون باطل دینیلیور، بوکون خطا دیدیکمز حالك یارین صواب اولیور — حقوق مقاله‌سی — کمال]

« باطل همیشه باطل و بیهوده‌در ولی »
« مشکل بودر که صورت حقدن ظهور ایده »
(نابی)

« چوق حق دینی ایلدیلر ظلمله بردار »
« باطل سوزه آغاز ایده‌لم بزدخی ناچار »
(روحیٔ بغدادی)

« عقل برمیزان ناقصدر حقوقی وزن ایچون »
« وقت اولور کیم حق چیقار و قتیله باطل صاندیغك »
(طالعی)

« حق بوکیم قیردی عدوی باطلی سلطان سلیم »
(سروری)

باطن [ع] « ظاهر »ك ضدی. ایچ ، ایچ یوز ؛ کیزلی ، کورونمه‌ین نسنه ، شی : [باطناً] = ایچ یوزنده ، ایچندن اوله‌رق. § اسماء حسنادندر . یعنی کوز ایله کورلمکدن منزه اولان جناب الله : [سن اول ظاهرسك که کیمسه نه ایدوکك بیلمز

واول باطنسك كه كيسه‌دن كيزلنمز — تضرعات — سنان پاشا] § ابجده‌كى، ايج يوزده‌كى . [باطِنى] = باطنه منسوب : [حس باطنى، حواس باطنه]، [طائفهٔ باطنيه] = « حسن صباح »ك فرقهٔ ملعونه‌سى .

« هپ مغلطه ولقلقه‌در باطن وظاهر »
« برنقطه ايمش اصل سخن اوّل وآخر »
(روحىٔ بغدادى)

« مشهد پاك علمدار رسول »
« ظاهر وباطنى كلزار نعيم »
(منيب)

« يكديكره يوق شرع وحقيقتده مباين »
« آيينه ايمش بر برينه ظاهر وباطن »
(كاظم پاشا)

« نورالظاهر ايتسه دلده بروز »
« اولور الباطن اسمى فيض افروز »
(شاكر احمد پاشا)

« باعث تصفيهٔ باطن هرشى خمدر »
(خاقانى)

« دائم ايلر ظاهر وباطنده تقليب امور »
« صان كه احكام شئونك صانع ثانيسيدر »
« كمال »

باع { [ع] قولاج يعنى انسانك قوللرينى ايكى طرفه افقى طرزده آچه‌سيله حاصل اولان طول، اوزونلقدركه برنوع اولچودر . جمعى [ابواع]در. « بوع، بوع »ده قولاج معناسنه‌در . (باع) شرف ، كرم معناسنه‌ده كلير .

باعِث { [ع] « بَعْث » دن اسم فاعل . معناى اصليسى كوندريجى، كوندرن‌ديمكدر. لسانمزده سبب اوليجى ، سبب اولان معناسنده قوللانيلير :

« معلومك ايدى اكرچه حالم »
« لطفكدر اولان سئواله باعث »
(راغب پاشا)

« اولمق شعرا ايله مباحث »
« افزايش فرقه اولدى باعث »
(مقدمه)

« ازجمله تجدّد حوادث »
« مضمون نوه دكلى باعث »
(شيخ غالب)

« حيرتم چرخه سكون آور طبع تعطيل »
« وحشتم باعث پيدائى سوداى عدم »
(عاكف پاشا)

« جام دهنك رونق بزم جم باعث »
« چاه ذقنك زمزمهٔ زمزمه باعث »
« خاقانى »

«حرصى باعثدركه ايردى دشمن طماعه ريش»
(سرورى)

باغ { [ف] آغاجلى ، چيچكلى ير ، بوستان . تركجه‌ده خاصة اوزوملك يعنى اوزوم كوتوكلرينه مخصوص محل ديمكدر : [چوبان آلدى باغه كيتدى ، قورد آلدى طاغه كيتدى — مثل]، [باغ بوزومى موسمى] = كوتوكلرده‌كى اوزوم صالقملرينى كاملاً طوپلايوب دوشيرمك زمانى. ادبيات فارسيه‌ده كنايةً دنيايه‌ده (باغ)

اطلاق اولونور : [باغ قدس ، باغ وسیع، باغ بدیع، باغ رفیع] = جنتدن کنایه‌در. [باغ ارم] = «شداد»ك نظیرهٔ جنت ، دها طوغریسی نمونهٔ جنت اوله‌رق انشا ایتدیردیکی مشهور باغچه. دیمکدر .

« باغلر بوزولوب بزم وفا شکانی آلدی »
« کلزار محبتده ینه شنلك آزالدی »
(لاادری)

« باقه‌یلك باغده فو اره‌یه دلداره باقك »
(معلم ناجی »

«جولانه کیتدی روضه‌یه طاووس باغ قدس»
(باقی)

« بو باغ روزکار ایچره نه بردم شادمان اولدم »
(رهائی)

« باغ دهرك دکه‌دك بز برنشیل یاپراغنه »
(ویسی)

« عزم ایله ینده باغه دون اول نخل پرغرور »
« ازهار کلستانه ویروب تازه برسرور »
(فضولی)

« آفت باد حزاندن تا ابد محفوظ اولور »
« باغ دهره حسن تدبیرك اولورسه باغبان »
(باقی)

« باغ حسن ایچره اوروی رنکـین »
« بر آچلمش کلسه بکزردی همین »
(خاقانی)

بٰاغْبٰانْ { [ف] باغ وباغچه‌یه متعلق غرس وزرع ایشلریله مشغول اولان باغجی ، باغچـوان .

[باغبانی] = باغجیلق دیمکدر :

«باغبان بر کل ایچون بیك خاره خدمتکار اولور»
(لاادری)

« برك کل سفید بولوب باغبان چرخ »
« مانند برف یوللرینه ایلدی نثار »
(باقی)

« کلشن اندیشه سنده فیض اقدس سلسبیل »
« کلستان مشربنده روح قدسی باغبان »
(ضیا)

« شاخسار سروینه مرغان قدسی عندلیب »
« روضهٔ کلزارینه رضوان جنت باغبان »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

بٰاغْچَوٰانْ { [ف] میوه ، سبزه ، چیچك یتشدیرن بوستان و باغچه‌لرده چالیشان و قوناقلرده خصوصی باغچه‌لری تنظیم وتیمار ایدن اشخاصه اطلاق اولونور. اصطلاحمزده (باغبان) ایله (باغچوان) بیننده فرق واردر. برنجیسی مطلقا اوزوم کوتوکلری ومیوه آغاجلری بولونان کنیش باغلری تنظیم ومحافظه‌یه مأمور آدملره دینیر . [باغچوان]ی نیم پخته یعنی هنوز قورو ق حدینی کچمش اوزوم معناسنه اولان [باغچ] ایله ادات تقیید وصاحبیت اولان [وان] دن مرکب ظن ایدنلر خطا ایدییورلر. طوغریسی (باغچه) ایله اشبو (وان) اداتندن مرکبدر :

« اولسه لایقدر نشاط آباده کسری باغچوان »
(لاادری)

باغج / **باغنج** [ف] قوروق ، هنوز اولمامش اکشی اوزوم معناسنه‌در . نادراً قوللانیلمشدر .

باغچه [ف] « باغ » ایله ادات تصغیر اولان « چه » دن مرکبدرکه کوچك باغ دیمکدر . لسانمزده میوه‌لی اوفاق آغاجلر وباخصوص چیچك ایله چیچکلی فدانلر بولونان یر ، محل معناسنده قوللانیلیر . الفك حذفیله (بغچه) یازلمه‌سی اصلا جائز دکلدر . مطلقا (باغچه) یازلملیدر: [خاص باغچه] = سرای همایونه مخصوص باغچه دیمکدر ، باغچه کوبی ، یکی باغچه ، باغچه‌جك .

« آشیان یاپسه عجب می تپه‌سنده مرغان »
« شجر باغچهٔ عالم عرفان ایدی قیس »
(سروری)

« اولوب باغچه بستر راحتم »
« بیلاندن‌ده وارایدی امنیتم »
(عزت ملا)

باغره [ف] ترکجه‌ده (اوز) دینیلن بوصرو معناسنه‌در.

باغض [ع] بغض ایدیجی ، سومه‌یوب نفرت ایدن . نادراً استعمال اولونمشدر .

باغنده [ف] حلاج معرفتیله آتلمش پاموق ییغینی ، یوماغی . قوللانیلماز .

باغوان [ف] بوستانجی ، باغجی . (باغچوان)ه ده باقکز .

باغوث [ع] اصلی سریانیدر. خرستیانلرك بیوك پاسقالیه‌سی ، بایرامی دیمکدر. قوراق سنه‌لرده ، زمانلرده خرستیانلرك مجتمعاً یاغمور دعاسنه چیقیشلرینه‌ده [باعوث] دیرلر . بولفظده سریانیدر .

باغوچه [ف] کلبه‌ك دینیلان بوجك دیمکدر .

باغی [ع] بغی وتعدی ایدیجی ، شقاوت وسرکشلك ایدن ؛ حقدن آیریلوب عصیان ایله‌ین دیمکدر. [باغیانه] عاصی‌وشقی اولانلره یاقیشه‌جق طرزده : [جایگیر ضمیرلری اولان حرکت باغیانه‌یی وجوده کتورمك ایچون — روضة الکاملین]

« ایدوب کفران نعمت بونجه باغی »
(عزت ملا)

باف [ف] طوقومق معناسنه اولان [بافتن] مصدرندن مشتقدر . (ساختن) مصدرندن کلن (ساز) کبی . بونلرده معنای فاعلیت واردر . لسانمزده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر . مثلا (بوریاباف) = حصیر طوقویجی ، حصیرجی . (زرباف) = آلتون طوقویجی یعنی صیرمه ایله ایپك نسج ایدن قماشجی . (بافته) = طوقونمش ، (زربافت ، زربفت) = صیرمه ایله طوقونمش ، طوقومه : [هر شخصك بافتهٔ کارگاه

اغراض نفسانیه سی اولان کرپاس
سودای خام اول روز بازار تمنای
محالده دست دلال قیل وقال ایله مزایده
اولنوب — شفیقنامه]

«بوطاق لاجوردی زربفت اوتاغك اولسون»
«مهر ایله مه یانگجه ایکی صولاغك اولسون»
(عبیدی)

بافکار } [ف] (بافنده) ، (جولاه) دیمکدر که ترکجه ده تحریف ایله « جولهه » دینیلن طوقویجی معناسنه‌در .

بافنگ } [ف] «زرداوه» دینیلن جانورك دریسندن یاپیلان سموره مشابه برنوع کوزل ، قیمتدار کورك .

باقر } [ع] معنای اصلیسی واسع ، کنیش ، ارسلان دیمکدر . کوز طمری معناسنده کلیر § آل عبادن محمد بن علی بن الحسین ابن المرتضی حضرتلرینك لقب شریفلریدر . مشارالیه علم وفضیلتده توسع ایتمش اولدقلرینه مبنی بو لقبله یاد اولونمشلر ایدی . [رضوان الله تعالی علیهم اجمعین]
§ [باقره] = آییریجی معناسنه اسم فاعلدر . تأنیث موصوف اعتباریله‌در . مثلا [فرقهٔ باقره] دینیلیر .

باقع } [ع] صرتلان ، آلاجه کوپك وقارغه معناسنه‌در
§ (باقعه) = داهیه ، چکینیجی ، ذکی حیوان دیمکدر .

باقل } [ع] عجزهٔ عربدن بر مرد سبکمغزك اسم معروفیدر . لسان عربده [أعيى من باقل] = یعنی باقلدن دها بجریکسز مألنده بر مثل مشهور واردرکه اکثریا افادهٔ مرامدن عاجز وحمق ، بلاهتی ظاهر اولانلر حقنده ضرب وایراد اولونور . (اجمال حسینی) نام کتابدن نقلاً «شعوری»نك روایتنه نظراً بو آدم برکون اون بر درهمه صاتون آلدیغی بر یاورو آهویی قوجاغنده طوتدیغی حالده یولده کیدرکن بر دوستنه راست کلدی . دوستی [بونی قاچه آلدك ؟] دیه سؤال ایدنجه لسانیله جواب ویرمکی تخطر ایده میوب اون بر عددینی کوسترمك ایچون دیلنی اوزاتوب ایکی النك اون بارمغنی آچمش و بالطبع آهو قاچمش اولدیغندن بوکلام مثل اولمشدر .

« بزم جهالده حسان ایله باقل بردر »
(لا)

باقلاء } [ع] سبزه نوعنده اولوب ترکجه ده (بقله) دینیلن شی . عربیده نام دیکری (جرجیر)در . مصریون (فول) دیرلر . فارسی ده (باقلی) دینیر [باقلی قبطی] = صحراده بیتن ، بیابانی فول .

باقلاوا / **باقلاوی** } [ع] «بقله» شکلنده یعنی زوایای غیرقائمه‌یی حاوی رسم مستطیلده کسیلمش ایچی بادملی

خور طاتليسى § « باقلاوا ايچيمى ، رسمى » = شكل مربع معين يعنى زواياى غير قائمه‌سى بولونان مربع .

باقوره { [ع] « باقور » ايكيسى‌ده بوينوزلى حيوانات . خصوصيله اوكوز سوروسى ديمكدر . استعمالى اندردر .

باقه { [ع] سبزه واوت دمتى ديمكدر . بولفظى [bouquet] مقابلى اوله‌رق قوللانيلمقدر .

باقى { [ع] اسماء الحسنادندر . حالت اولاسنى دكيشديرمه‌ين ، بقا اوزره بولونان ، فانى وزائل اولمه‌يان ديمكدر : [آثار باقيه ، معجزات باقيه]

« خاصدر حقه نمت الباقى »
« غيره جائز دكلدر اطلاق »
(شاكر احمد پاشا)

«باقى قالان بو قبه ده بر خوش صدا ايمش»
(باقى)

«جهان بيوفا باقى دكلدر كيمسه‌يه اى يار»
«دكلدر برقراره چون بيلورسين چرخ ناهموار»
(سهيلى)

§ آرتان ، آرتق ، فضله ، كرى قالان : [ايشته اثر عاليلرى بو شرائط ومحسناتى جامع واحتياج حاضره موافق اولديغندن عندالعامه مقبول ومصروف اولان همتلرى ايسه هركس عندنده مشكور اولور اميدنده‌يم ، باقى خلوص وحرمت افندم — تقريضات — اكرم] (باقى دعا ، باقى خلوص وسلامت ، باقى فرمان) ، [تابع اولمديغى بردينك معجزات باقيه‌سندن اولان بر آيت كريمه‌نك مآل عاليسنى فنا ايضاح ايلشيدى — مقدمهٔ جزمى — كمال . ا. ا | وارثسك كه اول دخى سن مالك ، باقيسك كه باقيسى جمله هالك — تضرعات — سنان پاشا] بو كلمه‌نك تركجه برفعله مقارنتى لازم كلديكى تقديرده يالكز [قالمق] ماده‌سيله قوللانيلير . اسم شخص اوله‌رق (عبدالباقى) دينيلديكى كبى يالكز (باقى)ده استعمال اولونور :

« دها غدا و عشاسى هنوز باقيدر »
« نهنك تيغنه بو قحدر كمينه فطور »
(نابى)

« باقى‌يه سزا اولنسه تعيين »
« تعبير مجدد نخستين »
(مقدمه)

«محواولوب كيتمز مرور دهر ايله باقى قالور»
«خامه ايله صفحهٔ اوراقده منبور اولان»
(ابن كمال)

باقيات صالحات { [ع] تعبيرات قرآنيه‌دن اولوب عندالله اجر وثوابى مستمر ودائم اولان اعمال صالحه ديمكدر . بونى بعضلر سبحان الله ، الحمدلله ، لااله الاالله والله اكبر كلمات مقدسه‌سيله وبعضلر دخى صلاة خمسه ايله تفسير ايتمشلردر .

باك { [ف] خوف واحتراز ، صا . قنه‌رق قورقمق ، صاقنمه § فارسيده توجه والتفات § آرقه‌يه باقمق § نوع وچشيد معنالرينه ده كلير . تركجه‌ده يالكز برنجى معناده و (اولمق)

ماده‌سیله و (وار) ، (یوق) اداتلریله
استعمال اولونور : [بی باك] ==
قورقوسز ، صاقنماز اولان : [باك
قوللرك سندن نصلی امید وار ایسه
بی باك قوللرك آنلردن زیاده مستند
عاطفتکدرلر — تضرعات — سنان
پاشا] بومثالده « بی باك » نواهیدن
صاقنماز یعنی کناهکار مقامنده
قوللانیلمشدر . « بیم » ایله « باك » ك
فرق واردر . (بیم) صرف قورقو
دیمکدر، دیکری برنسنه‌دن، برشیدن
قورقوب صاقنمقدر . بونك ترکجه‌ده
مقابلی [ایکنمه ، ایکنمك] درکه عین
معنایی افاده ایدرسه‌ده کلیاً مهجوردر.

«سنی تبریده بندن اولسه اغیار اتفاق اوزره»
«نه باکم وار خلوص البته غالبدر نفاق اوزره»
(نابی)

« صاچ قبرمه دزد جامی بی باك »
« آت اوستمه یعنی برآووج خاك »
(ریاضی)

«خسبیده فراش اماندر نفوس هپ»
«برطوب شعله نا کده بی‌قید وهم وباك»
(لا)

« علو التفاتك كار سازمدر بنم جانا »
« نه‌باکم وار سپهر بی‌وفا ایلرسه استغنا »
(خاقانی)

« بروزق صوندی الینه بی باك »
« کانده یازلمش ایدی حلیه باك »
(خاقانی)

باكره } [ع] قیز اوغلان قیز معناسنده قوللانیلان
بولفظ غلط مشهوردر. [باكر] دیمك‌ده
طوغری دکلدر . بونك اصلی وصحیحی
اولان [بكر] ه باقکز . « بكر » ==
مذکر ومؤنثه اطلاق اولونور . هر
شیئك ایلك حالنه ، تمامنه ، اوّلنه
[بكر] دینور . مع مافیه [باكره]
لسانمزده استعمال اولونمقده‌در :

« ثیبات اولسه‌دخی معموره »
« آله کور باكره باکوره »
(وهبی)

« شبهه‌سز باكره در مستحسن »
« درّ ناسفته در البت احسن »
(وله)

باگره } [ف] بدنده پیدا اولوب (بهز) تعبیر اولونان
عقده‌درکه اکثریا قولتوق آلتلری
وقاصیق کبی بوش یرلرده ظهور ایدر.
بعضاً باش یاصدقدن دوشمکله بوغازده
وقولاق توزلرنده دخی پیدا اولور.
بوکا (باغره) ده تعبیر اولونور .
بوکا ترکجه‌ده (بهز) دینیلورسه‌ده
طوغریسی واصلی عربی (بیض) در.
بوکلمه‌نك عقده معناسنده کلدیکنه کوره
بالاده عرض اولونان (باكره) نك
بو لفظ فارسیدن غلط اوله‌رق شایع
اولمش بولونمه‌سی‌ده محتملدر.

باكوره { [ع] اوّل يتيشن ، تزفنده يمش ، ميوه . « قاموس محيط » ه نظراً « باكور » دخى تزفنده ميوه § ايلك بهار ياغموري معناسنه‌در . مطلقا عجله ، چابك يتيشن نسنه‌يه ده‌ينور . [باكوره] مؤنثى‌در . جمعى [بواكير] در . [باكورة الحياة] = عنفوان جوانى ، كنجلك : [نخلستان عالم معنادن چيدهٔ دست شهودم اولان باكورهٔ خارقه‌يى وضع طبقچهٔ اعلان ايدوب — شفيقنامه]

« آله كور باكرهٔ باكوره »
(سنبلزاده وهبى)

باكل { [ف] برازايصنمش ، ايليق صو . مأنوس دكلدر .

باكى { [ع] آغلاييجى ، آغلايان . [باكياً] = آغلايه‌رق . نادراً قوللانيلير .

باكنده { [ف] « ياقوت » دينيلن جوهردر . بوجوهر قيرمزى ، صارى ، افلاطونى رنكلرنده بولونور . بوكا (باكند) ده ديرلر § رنكا رنك ايپكله طوقونمش قماش معناسنه‌ده كلير . استعمالى اندردر .

بال { [ع] خاطر ، قلب ، كوكل : [سليم البال] = غل وغشدن عارى ، تميز يوركلى . [منكسر البال]= كوكلى قيريق ، كوجنمش . [بخلوص البال] = صاف ، پاك كوكل ايله . [فارغ البال] = كوكلنده قيدى انديشه‌سى اولمايان ، راحت قلبلى . [مائى البال] = مراد ، مرام ، كوكلده‌كى شى ديمكدر . § برنوع بوللى ، غايتله بيوك باليق كه اكثريا بحر احمرك حبش سواحلنده وباب المندب طرفلرنده ظهور ايدر ايمش : [عزيمت خوان قيل وقال اولسه‌لر پرى رخان امال ، متمثل دائرهٔ دعوت اولملق خيال محال اولديغى دخى يراعهٔ يقين ايله مرتسم صحيفهٔ باللرى اولمغين — شفيقنامه]

« درت يانى جاى ايده فريح البال »
« چار بالش نشين تخت جمال »
(لا)

« ينه كلشنده بوكون بلبله برحال اولمش »
« كلى خار ايله كوروب منكسر البال اولمش »
(ويزه‌لى بهشتى)

بال { [ف] قاناد : (بالكشا)= قاناد آچيجى ، اوچان . [شكسته بال] = قانادى قيريق ديمكدر . § قول معناسنه‌ده كلير : [قوى بال] = قوللى قوتلى . § قد وقامت ، بوى معناسنه‌در . كردن ، بويون معناسنه اولان [يال] لفظيله برابر (تناسب اندام) مقامنده استعمال اولونور :

« دل مجروحه رحم ايله قالسون دام زلفكده »
« شكسته بال اولان مرغى ايدوب آزادنيلرسين »
(شيخ الاسلام بهايى)

« ياره طوقونور خدا نكرده »
« بالك نه سوزورسين اويله يرده »
(معلم ناجى)

« شاهباز اوج استغنا ایسه گده لطف ایدوب »
« آشیان وصلته تحریك بال ایتمزمی سین »
(عاکف پاشا)

« چرخ اعجازه قدر آچغه بال و پری وار »
(جودت پاشا)

« قهرمان سلطان سلیمك زال طوتمز بالنی »
(لاادری)

« اوبال وبال، اوتمایل، اوشیوهٔ رفتار »
(ندیم)

« حدّه دن کچمش نزاکت یال وبال اولمش سکا »
(وله)

بالا { [ف] عالی ، یوکسك ، یوجه : [رتبهٔ بالا] = رتب رسمیه دن وزارتله رتبهٔ اولی صنف اولی ورومایلیٔ بکلر بکی آره سنده برمرتبه در . (قد بالا ، قامت بالا) = اوزون بوی . [بالا همّت] = همتی یوکسك یعنی علو همت صاحبی . [بالا پرواز] = یوکسکدن اوچان، حدنا شناس ، کندینی اقتدارینك فوقنده کوروب اویله کوسترن. [بالاتر] = پك یوکسك، اك عالی. § اوست، یوقاری معناسنه ده کلیر : [بالاخوان] برشیٔ حدندن یوقاری کوسترن. [بالاخوانی] = برشیٔ حدندن، مرتبه سندن یوکسك کوسترمك، کوستریش . [بالاخانه] = اوك اوستنده کی جهانما ، کوشك ، طاوان آره سی . [بالای کوه، بالای کهسار] = طاغك یوقاریسی، تپه سی.

[بالاحصار] = قلعه نك یوقاریسی یعنی یوکسك اولان ایچ قلعه. [زیر وبالا] = آلت واوست. [بالا پوش] = اوسته کییلن لباس « پالطو ، فراجه، جبه » کبی . [دوبالا] = ایکی اوست ، ایکی قات ، دها یوجه. [بالانشین] = اوستده ، یوقاریده اوطوران . [بالا دست] = الی اوستون، فائق، غالب. [بالا دستی] = ال اوستونلکی ، تفوق ایدیش . [بالاور] اوسته قدر طولو بارداق، قدح دیمکدر § قدوقامت، بوی معناسنه ده کلیر : [بالای بلند] اوزون بوی، [بالا بلند] = اوزون بویلی .

« نه قدر قدی بلند اولسه اوار »
« ینه بالا تر ایدی پیغمبر »
(خاقانی)

« کیم درك ایدر آنی که اوله ذاتنه معلوم »
« رحمن کتب مدرسهٔ عالم بالا »
(روحی)

« خورشید وش کوکدر اوله فیضی کاملك »
« بالاتر ایلدکجه فلك قدر وشانی »
(راغب پاشا)

« ترکی دیلی اوّل ایدی یکتا »
« ایتدی آنی فارسی دوبالا »
(مقدمه)

«عنوذاتك ايلروصف روح القدسه استغنا»
«صباح طلعتكدن نور آلور نه طارم بالا»
(عاكف پاشا)

«كه تشريف ايده هركون صدر بالاخانهٔ قصرين»
«او خورشيد جهان دولتك ديدار پرنوري»
(نفعي)

« سدره سا ايدي او بالاي بلند »
« آ كه ايرمزدي خيال آنسه كمند »
(خاقاني)

« بالانشين مسند شاهان تاجدار »
« والانشان معركهٔ عرصهٔ كيان »
(باقي)

بالاده | بالاذ [ف] يدك آت، احتياطاً يدكده كوتوريلن حيوان. مأنوس دكلدر. [بالاذ] و (بالاى) ده بومعنايه كلير .

بالار [ف] ديرك ، ستون . بالخصوص تركجه ده «طبان» دينيلن و بنالرك تملى اوزرينه قونيلان قالين ديرك . (بالاكر ، بالال) ده ديرك معناسنه در. § فارسيده والده سنك تحصيل رضاسنه چاليشان كيمسه يه [بالار] دينيلير. فقط بومعناده مركبدر. خاطر، كوكل معناسنه اولان (بال) ايله (آريدن) مصدرندن مشتق اولان (آر) دن تركب ايدر .

بالام [ع] بوينوزلى بيوك حيوان، اوكوز، قوللانيلماز.

بالان | بالانه [ف] بيوديجى و بيوين § دهليز ، قاپو آره سى § جانور صيد ايتمكه مخصوص قاپان. دوزاق § ايرغالامق، ديرتمك ، قيلداتمق معناسنه اولان [بالانيدن] مصدرندن (بالان) مبالغه ايله ايرغالايجى ، يرندن اويناتيجى، اويناتان معناسنه كلير. [بالاننده] اشبو مصدردن اسم فاعلدركه يرندن اويناتيجى، قيلداتيجى ديمكدر .

بالاور [ف] صو طولو قدح ؛ بارداق ديمكدر. الفاظ غيرمأنوسه دندر .

بالست [ف] « دوشيزه » كبي باكر ، قيز اوغلان قيز معناسنه در . مأنوس دكلدر:
« كيست كه ازدمدمهٔ روح قدس »
« حامله چون مريم بالست نيست »
(حضرت ملاى روم)

بالش [ف] ياصديق، ياش التنه قونيلان يوز ياصديغى . فارسيده كليد كچيريله جك شى، موضع § نقد، آلتون معنالرنده دخى استعمال اولونور ونشو ونما بولمق، بيومك، بوى بوص سورمك بمعناسنه كلن (باليدن) مصدرندن مشتق اولور. فارسى ده (بالشت) طرزنده ده قوللانيلير . (بالشك) اولورسه آخرنده كي كاف ادات تصغيردر . ياصديقجق ، كوچك ياصديق ديمك اولور .

[بالِشِ چرْمینْ] = کوندن ، دریدن معمول یاصدیق دیمکدر . (چرم) دری معناسنه‌در . حرف (یا) نسبت و (نون) تأکید ایچوندر .

« کیمی چار بالش نشین حضور »
« کیمی دیز چوکوب چکمکده یاغفور »
(عزت ملا)

« وجودکه یراشور چار بالش عظمت »
« نهالکه یاقیشور اتکای صدرصدور »
(نابی)

« مادر ویره‌رك سکا نواله »
« پهلوسنی ایتمه‌یورمی بالش »
(قوزی — معلم ناجی)

« کرکسنك سیاه اولسون کرکسه اطلس ودیبا »
« غرض بر بالش راحت بولونمقدر سر التنده »
(قنه‌لی زاده حسن)

بالِغْ { [ع] یتشمش ، حد بلوغه وسن رشده ایریشمش اولان : [غلام بالغ ، طفل بالغ ، جاریهٔ بالغه] لسانمزده (عاقل بالغ) تعبیری پك معروفدر . اکثریا مرتبهٔ بلوغ وادراکه واصل اولان ارکك چوجقلر حقلرنده ایراد اولونور . شیوهٔ عربی اوزره [جاریهٔ بالغ] دیمکدن البته [جاریهٔ بالغه] دیمك احسندر . [بالغاً مابلغ] = مرتبهٔ کفایه‌نك فوقنده ، زیاده‌سیله ، الویره‌جك قدر . § ایریشیجی ، واریجی ، وصول معناسنده قوللانیلیر : [بو یولده‌کی مصاریفك یکونی قاچه بالغ اولدی ، قیزجغزك یاشی هنوز اون اوچه بالغ اولمه‌مش ایکن ، آ کلاشلدیغنه کوره یکون صرفیات برمیلیونه بالغ اوله‌جق] « عنایت بالغه ، حکمت بالغه ، قدرت بالغه » کبی تعبیرات مشهوره‌ده‌کی (بالِغَه) ایلکده کمال یعنی حد منتهایه وصول دیمکدر . (بالغ) یتشکین ارکك چوجق دیمك اولدیغنه کوره (بالغه) یتشمش قیز معناسنه‌ده کلیر . فارسیده [بالُغ ، بالُغ] = شراب قدحی دیمکدر . [اما صبی‌نك ، بالغك قلبنده حاصل اولان بومحبت نه‌در ؟ ویانیچوندر ؟ دنیلور ایسه بوکا جواب ویرمه‌دن عجزمزی ینه تکرار ایدرز — محبت — کمال] ، [بوندن بشقه بر مسئله‌ده عقل ونقل تعارض ایدنجه حجت بالغهٔ قدرت اولان عقلك حکمی اوّل ونقل آنکله مؤول اولدیغیچون علمای شریعت اشتغال معقولات ایله مکلف اولدیغی عموم ارباب دانش عندنده مسلمدر — معارف مقاله‌سی — کمال] ، [بیك ایکی یوز نفر طوپجی وارابه‌جی وبیك نفرمقداری سادات نامنه بعض اشخاص مجهوله بولنمش وطلبهٔ علوم ودرویشان ایله اهل سوق دخی ، بش التی بیك نفره بالغ اولمشدر — روضة الکاملین] ، [هنوز نصاب شبابه بالغ اولمیان — شفیقنامه]

بالْقُونْ { [فرانسزجه‌دن balcone] ابنیه پنجره‌لرینك اوکلرنده‌کی اوستی آچیق شهنشین ، آچیق

جونبه § تیاترونك صحنه اوزرنده‌کی لوجه‌لرینه‌ده اطلاق اولونور .

بالکانَه [ف] قفس . شبکه . پارماقلق دیمکدر. بونلر کرك معدنیاتدن وکرك اخشابدن معمول اولسون (بالکانه) اطلاق اولونور .

بالَنْك [ف] بر نوع لذیذ آغاج قاوونی یاخود ترنج § آصمه بشیك § بر چشید خیار دیمکدر.

بالِنَه [فرانسزجه‌دن Baleine] بونك اصلی « رومجه فالەنا Phalaina » اولوب ترکجه‌ده تحریف ایله (فالیانوس) ، قادیرغه بالیغی دیرلر . بو ممەلی ایری بالیغك انواعی چوقدر . آغزنده‌کی ساز کبی شیئه « بالیق بیینی » دیرلر . اکثریا طیش دکزلرده بولونور .

بالو [ایتالیانجه‌دن] « فرانسزجه Bal » رقص جمعیتی ،

بالوز رقص ایچون طوپلانیلان محل . [Balancé] = رقص افرنجی‌ده برحرکت مخصوصه‌در.

بالوده [ف] بیومك ، فیضلنمك ، نشو ونما بولمق معناسنه اولان (بالودن) مصدرندن اسم مفعولدرکه بیومش ، بوی بوص سورمش معناسنه‌در . [بالود] ده عربیده‌کی [نمو ، نما] کبی بیومك ، یتشمك معناسنه‌در : [نهال بالوده]

« این نسب بیوسته اورا بوده است »
« کر شهنشاهان مه بالوده است »
(حضرت ملای روم)

بالون [فرانسزجه‌دن Ballon] ایچنه غاز طولدیریلنجه هوایه قالقان قماشدن معمول یووارلاق ظرفدر. « بالون » ك اشکال مختلفه‌ده اعمالی مخترع ایسه‌ده اك معروف شکل کرویده بولونانیدر . بالون اختراع ایدیله‌لی یوز سنه اولمشدر :

« کیتدکجه بوسیار صالونله »
« ایلر کبی پرواز بالونله »
(اسماعیل صفا)

بالوانه [ف] داری قوشی، اوراق قوشی § طاغ قیرلانغجی ،

بالوایه سرچه‌یه مشابه برقوشدرکه تویلری سیاهلی بیاضلی اولور. قیرلانغجه [پرستو]ده دیرلر. بوکا عربیده (اَبابیل) دینیر [بالونه ، بالویه] ده دینیلیر .

بالوس [ف] صافی اولمه‌یان یعنی مغشوش کافوری دیمکدر

بالوش § « بالوش » کهله ، بت معناسنی‌ده افاده ایدر . ترکجه‌ده هیچ قوللانیلماز.

باله [ع] شیشه § طغارجق § قوطی معنالرینه کلیر . دیکرندن تفریق ایچون یازلدی. یوقسه بونك ترکجه‌ده قوللانیلمدیغی معلومدر.

باله [ف] چوال، صندوق، اثواب قونیلان شیلر. بوده استعمال اولونماز .

باله | بالت [فرانسزجه Ballet] يالكز رقصدن عبارت تياترو اويونى ، بر وقعه‌يى مصور رقصلى اويون ديمكدر .

بالى [ع] قوجه ، اسكى ، كهنه معناسنه‌در : [لباس بالى ، خلعت باليه ، اثواب باليه] § بعضاً علم اوله‌رق استعمال اولونور : بالى كسر ، آده بالى كبى : [تعاقب امواج حوادث آره‌سنده يوارلنه ، يوارلنه رسوم باليه‌سى بتون بتون محو اولمغه يوز طوتديغى حالده — محاكمهٔ تاريخيه — كمال]

باليده [ف] « باليدن » مصدرندن اسم مفعولدر . اوزامش ، بيومش ، نشو ونما بولمش ديمكدر . « بالوده » يه‌ده باقكز .

باليك [ف] كوندن ياپيلان آياق قابى ، چاريق ديمكدر .

بالين [ف] ياصديق ، قولتق ياصديغى § تركجه‌ده يووارلاق قولتوق ياصديغى شكلنده اوستى‌ويانلرى ياموق وقماش ايله مستور ومصنع بر نوع اسكمله‌يه اطلاق اولونور . [بالين پرست] = تن‌پرور ، تنبل آدم . [سربالين] = ياصديق اوجى ، باش اوجى .

« سر پرشودم اولدى وقف بالين غم‌وكربت »
« دوچشم خونفشانم ساغر خمخانهٔ محنت »
(عاكف پاشا)

« در ايله سايه‌كده تزيين ايلدم بالينكى »
« كوزلرمدن ايتدى تقطيرلا ٔلى كوزلرك »
« معلم ناجى »

« سر بالينه كلسه‌ك اى حور »
« ايندى ديرلردى شهيداوسته‌نه نور »
(ثابت)

« سرم دور آيدى ذوق بالبندن »
« كوزم طوبه‌دى خواب نوشيندن »
(عزت ملا)

باليوس [ايتاليانجه‌دن] كوچوك ايلچيلره ، بيوك قونسلوسلره اطلاق اولونمش برعنوان قديمدر .

باليه [ايتاليانجه‌دن] بيوك دنك ، يوك . زياده صيقلمش ، اوستى صاريلى باغلى ، غلافلى امتعه واشياى تجاريه . فرانسزجه‌سى [balle] دنك ، يوك معناسندن ماعدا طوپ ، كله ، تفنك وطبانجه قورشونى معنالرينى افاده ايدر .

باليه‌مزى [ايتاليانجه‌دن] بر نوع اوزون قولومبر ، منزل طوپى ايدى . بو لفظ تركجه‌ده غلط اوله‌رق (بال يمز) طوپى ديه مشهوردر . دها غريبى وقتيله بونك (عسل نمى خورد) ديه‌ترجمه ايدلمه‌سيدر

بام [ف] سطح ، سقف ، اوست . خاصةً خانه‌نك اوستنه اطلاق اولونوركه تركجه‌ده چاتى ، طام دينير . [بام چشم] = كوزك اوستى ، كوز قاپاغى [بام نشست] = چاتى چوكدى معناسنده بر مثل فارسيدركه بر شى

خراب اولدی مقامنده ضرب اولونور.
[بام رواق بدیع ، بام کشادهٔ رفیع]
= عرش اعلی دیمکدر. § سازك آهنك ثقیله مخصوص قالین تلی. (بام تلی) = صقالك دوداغه یتیشیك قالین تللری.
بو معناده الفك حذفیله (بَم)ده دیرلر.

« چاق ذروهٔ آسماندن دوشسه‌م »
« منتکش •و میـای نادان اولمم »
(عزمی)

« صورت ظاهرهٔ کونه تنزل‌می ایدر »
« بام معنـایه قورار پرتو عقلی سلم »
(نابی)

« دوشردی صوغوقدن باشه میخ بام »
« جکر کاهه ایشلر ایدی سیخ بام »
(عزت ملا)

« غرهٔ روزه‌یی کوردم فلکك بامنده »
(ندیم)

«سکا مخصوص بو توفیق وترق الحق»
«لیك نااهـله خطردر لب بام دولت»
(منیف)

«خروسك بام پستِ خانه‌در معراج پروازی»
«سن اول شهبازسك کیم جلوه‌کاهك عرش رحماندر»
(ریاضی)

بامُس { [ف] ایشسز کوجسز اوطوران ، محبوس دیمکدر. مأنوس اولمایان الفاظدندر .

بامداد، بامدادان، بامگاه، بامگه { [ف] وقت صباح، سحر وقتی ، طاڭ یری . «چینِ صباح»ده دیرلر بونلر ادبیات قدیمه‌ده نادراً قوللانیلمشدر. الیوم بعضاً یالکز [بامداد، بام] وقت سحر معناسنده استعمال اولونور :

« دوشون«طاش‌ده‌ان»ده کچن بامدادی »
« ایصسز طـوران برلره طنت آور »
(اسماعیل صفا)

بامِ کُلام { [ف] بعض مملکتلرده کارکیر خانه‌لرك اوستلری طوبراق ایله مستوردر . او مثللو خانه‌لرك سطوحی آچلدقجه ویاغمـور یاغدقجه پکشدیرلمك ایچون ایکی اوجی دلیك، یووارلاق برطاش قوللانیرلر. ایشته اوطاشه (بام کلام) دیرلر . بزم مملکتلـرده « شوسه » دینیلن بالیق صیرتی یوللره دوکیلن اوفاق طاشـلرله قومی صیقشدیروب پکشدیرمك ایچون استعمال اولونان اوستی دوز، یووارلق دمیر یاخـود طاش بونك بیوك نمونه‌سیدرکه ترکجه‌ده بوکا (لُوغ) دیرلر.

بامَه { [ف] اوزون ، صیق ، قابا صاقال . فارسی ده اویله صاقاللی آدمه‌ده (بامَه)دیرلر. استعمال اولونماز :

بامیَه { [اسم مشترك] بر نوع معروف سبزه‌درکه منشأی «سودان» در . الیوم هریرده حاصل اولور و بو نام ایله مشهوردر . انواعی چوقدر: [تازه بامیه، آماسیه بامیه‌سی]، «هند بامیه‌سی» = لیف قباغی نوعندن بر نباتدر .

بان { [ع] اکثریا بریه‌ده حاصل اولور برنوع آغاجدرکه ترکجه تحریف ایله « بك‌سوکودی، صورقون سـوکودی » دیرلر . بو (آغاج

...يجه‌لى، قوقولى ، قره اولور . آنك ايچون شعراى عرب « قامت محبوبه »يى بوڭا تشبيه ايتمشلر. نصل كه ادباى عجم « قد دلبر » ى (سرو)ه تشبيه ايدرلر. بو آغاجك ميوه‌سنه عربيده (حَبُّ البان) فارسيده (تخم غاليه) ، توركيده (بان اوتى) ديرلر :

« كورسون نهال سرو صنوبر خرامكى »
« آرتق چمنده بسله‌مسون باغبان بان »
(باقى)

« نخل نازم بيله مم طوغريسى ها نكيسى راست »
« سروه بكزتدى عجم قدديكى عربان بانه »
(سرورى)

بانْ [ف] محافظ ، كوزه‌تيجى ديمكدر. فاعليت، تقييد اداتيدركه مطلقا تركيب ايله قوللانيلير: [باغبان ، نكهبان ، كاربان ، پاسبان ، دربان] كبى . بونك تركجه‌ده مقابلى (جى) اداتيدر .

« بالاى چرخ هفتمه كيوان كهنه سال »
« اوطورمش ايدى نيته كه هندوى پيلبان »
(باقى)

« دركشاده ياخزينه خانهٔ انديشه‌در »
« آنده چشم روشنى در ديده‌بان منزوى »
(نفعى)

بانْ [اسقلاوون لساندن] حاكم، سردار ، بك معناسنه‌در . مجارستان حكومتنك اسلاوونيا طرفنده‌كى سرحد محافظى اولانلره (بان) دينيلير. اليوم خرواتستاندن ماعدا محللرده (بان) عنوانى قالمامشدر. « طمشوار » محافظنه دخى بان دينير :

« كوردى نهال سرو سرافراز نيزه كبى »
« سركشلك آدين آكمدى برداخى بانلرى »
(باقى)

باندُو / **بانْدَه** [ايتاليانجه‌دن] طاقم. اينجه ساز، ياخود عسكرى موسيقه طاقمى: [سفارتخانه‌يه كوندريلن بر باندو موسيقه ساعتلرجه اجراى آهنك ايلدى]

بانْدَه‌رُول [فرانسزجه‌دن - banderole] قورده‌له شكلنده قوشاق . اصطلاح عثمانيده توتون، سيغاره وانفيه كبى تحت انحصارده بولونان اشياى متنوعه پاكتلرينه ياپشديريلان شريد كبى اوزون وتمغالى رسمى كاغد ديمكدر.

بانْديره [ايتاليانجه‌دن] فرانسزجه‌سى (bandière) در بايراق. خصوصيله اجنبى بايراغى . [بانديره‌يى ايندير مك] = عرض تسليميت وانقياد ايتمك.

بانْقرُوت [فرانسزجه‌دن - banqueroute] حال افلاس. محاكم تجاريه‌ده استعمال اولونور.

بانْق نُوت [فرانسزجه دن banque-note] بانقه طرفندن مساعدهٔ رسميه ايله ميدان تداوله چيقاريلان ورقهٔ نقديه. بانقه قائمه‌سى ديمكدر .

بانْقَه [ايتاليانجه‌دن] معاملات صرافيه اجراسنه مخصوص بنا، محل § بيوك صرافلق: « فرانسزجه‌سى banque] بانقدر : « بانق عثمانى » ، « قره‌دى ليونه بانقه‌سى ».

بانك { [ف] صيحه ، شدتلى صداى خايقيرمه، بايغره : [بانك رواروو] = صور اسرافيلك حشر اموات ايده‌جك اولان نفخهٔ ثانيه‌سى § پادشاهك آلايه چيقمق ايچون اسب ياخود كردونه سوار اولديغى صيره‌ده مأمورين مخصوصه معرفتيله يك آواز اوله‌رق وقوعبولان آلقش . [بانك نماز] = نمازسى ديمك ايسه‌ده اذان محمدى معناسنه‌در. [بانك عنقا] = موسيقىٔ شرقيده برپرده. [كلبانك] = تهليل وتوحيد ، اذان، آلقش .

« اى ماه اويو اويوكه بوشب »
« كوشكده برايده بانك يارب »
(غالب دده)

« مؤذن غلط كرد بانك نماز »
« مكر همچو من مست ومدهوش بود »
(شيخ سعدى)

«توبه‌مى زمزمهٔ بادهٔ ناب ايتدى شكست»
«عهدمى ولولهٔ بانك رباب ايتدى شكست»
(خاقانى)

« حكم آصفله عريشى آلدى ارباب صلاح »
« ايشيدوب كلبانك اسلامى عدوايتدى انين »
(سرورى)

« بيك شوق وطرب هزار قورقو »
« ناقوس ونقاره بانك ياهو »
(غالب دده)

«كلدى هاتفدن صماخ جانه بربانك كران»

بانكر { [فرانسزجه‌دن ban quier] زنكين بيوك صراف ، بانقه صاحبى ، پاره صنديغى طوتان وقوللانان آدم .

بانوا { [ف] نونك ضمى جائزدر. زنكين ، مالدار ، مشهور ديمكدر. (بى نوا) نك ضدى :

« اكر بى نوا واكر بانوا »
« هر آينه آخررودزين سرا »
(مير نظمى)

بانو { [ف] قادين ، خانم ديمكدر. [بانوى مشرق] = كونش ، [بانو كشسب] = رستمك قيزينك اسمى :

«طوغوردى صبحدم بانوى دوران»
« برآلتون باشلى صيرمه صاچلى اوغلان»
(آهى)

« كل اى بانوى عصمت پرده‌دن سيرايت بوآلايى »
(نابى)

«بانوى خلوتسراى فكرينه شب پرده‌دار»
«نوعروس حجلهٔ رأيينه صبح آيينه دان»
(نفعى)

بانوج { [ف] صالنجاق. هرنوعنه اطلاق اولونور .

بانى { [ع] بنا ايدن ، ياپوجى . لسانمزده اكثريا «ياپديران» مقامنده استعمال اولونور . مؤنثى (بانيه) در : [اسكدارده طوپطاشنده‌كى جامع شريفك بانيه‌سى « بيوك صفيه » دينيلن « كوسم والده »

سلطـاندر] ، [توسانه‌ده کی بیـوك حوضك بانیسی سلطان سلیم ثالثدر] عربیده [بانیه] = کیریشه متصل یای معناسنه‌ده کلیر .

«بانیلری یارب نه‌بویوکمش . . بونه همت»
«شاکردلری البته اولور شاکر نعمت»
(دارالشفقه حقنده ـ صفا)

« معرفت حقك اجلّ لطف سبحانیسیدر »
« عزتك حامیسی، معموریتك بانیسیدر »
(کمال)

بانَه { [ف] قاصیق تویی . عربیده (عانه) دیرلر . قوللانیلماز.

بانْیو { [ایتالیانجه‌دن] حمام § استحمامه یعنی ییقانمغه مخصوص هر نوع صو § استحمام ایدیله‌جك محل، قابلوجه ، ایلیجه § صوطولدیر. یلوب ایچنـه کیریله‌جـك قاب ، فوچی. [کیرمك] ماده‌سیله استعمال ایدلملی.

باوَرْ { [ف] اینانمق معناسـنه (باوریدن) لفظنـدن اسم مصدردر. تصـدیق ، اعتماد ، اینانمه دیمکدر § متین، محکم ، پك طوغری معناسنه‌ده کلیر : [یاور باور]

باوِنْ { [ف] کوچوك سپد، قاد. ینلرك ایچنه یاموق ، یوك ایپکی کبی ال ایشلرینی قویدقلری ال سپدی.

باهْ { [ع] مذکرایله مؤنثك اجتماع طبیعیسی :

« دنیدر اوکیم عفتی ترك ایدوب »
« تفاخر ایده کثرت باه ایله »
(اوقجی‌زاده)

باهِرْ { [ع] روشن ، پارلاق ، آچیق : [دلیل باهر، حجت باهره ، ادلّه باهره ، کمالات باهره، طرف باهرالشرف]، [صاحبقران نو تسخیر جهان که صبح باهر البرهاندن کنایتدر ـ شـفیقنامه] ، [طرف باهرالشرف آصف صائب تدبیردن ـ چلبی زاده تاریخی ـ صحیفه ٢٦٨] ، [ذاتاً ظهور ستاره مانـندك آز وقتده حسن نورانیسنی ، فیض روحانیسنی اوقدر باهر کوستر. مشدرکه ماهیت علویه‌سی حقنـده هله بنم کبی برعاجزك سوزلری زائد قالیرـ منسیات ـ صفا]

« لمعـه ایلردی او نور باهر »
« شعله‌لر یریراولوردی ظاهر »
(خاقانی)

« بویوکلك میلی ابنای بشرده پك طبیعیدر »
« بو کابرهان باهر آرزوی حسن شهرتدر »
(صفا)

باهَكْ { [ف] اشکنجه ، اذیت . باربار، وحشی وخصائص انسانیه‌دن وانصاف ، ایماندن بهره‌دار اولمـایان آلچـاقلرك بیچـارکان حقنده یاپدقلری معـامله‌ٔ شـدیده‌درکه شرعاً قانوناً ممنوعدر .

باهِلْ { [ع] سرسری ، باشی بوش آدم § الی دکنکسز

چوبان § بولارسز دوه ، ممه‌سی باغمز ناقه. نادراً قوللانلمشدر.

باهِلَه [ع] طول خاتون ، قوجه‌سز قادین . § قبائل عربدن برینك اسمیدر. مأنوس دکلدر.

باهَمْ [ف] برده ، برلکده ، برآراده کبی معناره کلیر . (بهم) لفظنه‌ده باقکز.

باهَه [ع] عرصه ، میدان معناسنه‌در . قوللانیلماز. فارسیده بیوك کول § ایری کووده‌لی آت دیمکدر .

باهِیَه [ع] آغزی کنیش قویو، بوستان قویوسی . مأنوس دکلدر .

بای [ف] امیر، بك ، زنکین : (بای وکدا) = زنکین وفقیر دیمکدر .

« عندکده سنك بای وکدا جمله‌سی برکن »
« قالماز ابدا کیسه‌ده برکیسه‌نك آهی »
(شناسی)

« کمترکدایی آزعطاسی قیلوردی بای »
« برلطفی چوق مروتی چوق بادشاه ایدی »
(باقی)

« نه سرمست ونه هشیارم نه بای ونه کدایم بن »
« محصل راه سلطان نجفده خاك پایم بن »
(عاکف پاشا)

« امید وار نوالك توانکر ودرویش »
« دخیل باب امانك کدای وبای وجود »
(نورس)

« خیره مظهر ایلسون دائم اوشاهی کردکار »
« لطفی احیا ایلدکجه هرکدا وبایی »
(لبیب)

بایَسْتَه [ف] لازم ، واجب وضروری ، کرکلی ، فارسیده (بایست، بایستی)ده بومعناده قوللانیلیر. [بایسته هستی] = واجب الوجود ، الله تعالی وتقدس . آز قوللانیلیر.

بایِضْ [ع] یومورطلایجی : (ماکیان بایض) = یومورطلایان طاووق . عربیده طاووغه‌ده اطلاق اولونور.

بایْگانْ [ف] حافظ ، خازن ؛ خزینه‌دار ، کوزه‌تیجی . بوکلمه بك معناسنه اولان (بای) ایله معدن معناسنه اولان (کان) دن مرکبدرکه معنای ترکیبیسی « معدن بکی » دیمکدر. نادراً استعمال اولونمشدر.

بایِعْ [ع] مال صاتیجی، صاتان : [پول اداره‌سی طرفندن شمدی‌یه قدر بایعلره یوزغروشده بش غروش بییعیه ترك اولونمقده ایکن] ، [بلکه صفت کاشفهٔ بنی نوعی مصدوقهٔ حمالة الحطب اولان نیجه بایع التین والعنب که ـــ شفیقنامه]

بایِنْ [ع] آیره‌لایجی، آییریجی: [طلاق باین] = اصطلاح فقهیدر.

بَبَانْ / **بَبَّانْ** } [ع] طرز ، اسلوب ، طريقه : « بَبَانِ بيان » ، « بَبَّانِ شبّان » = كنجلرك طرزى ، روشى ، يولى ديمكدر.

بَبْر } [ع] باى ثانى نك فتح وكسرى جائزدر . كتب قديمه نك روايتنه نظراً قپلانك غيرى وكدى يه بكزر غايتله بيوك وييرتيجى ، يول يول توكلى ، شديدالصوله برجانوردركه هندوستان ايله آفريقاده بولونور . بو حيوانك دريسندن كورك ياپارلر . لسانمزده بوكا تحريف ايله « بوبور » ديرلر . بو حيوانك بر دشمنى ياخود شكارى اوزرينه صالديرديغى زمان دريسنده كى توكلر قاباروب قورقنج برهيئت كسب ايتمه سى مناسبتيله اصطلاحمزده شجاعت ، قوّتنه وياخود اقتدار ، ثروتنه مغرور اولوب تبرطم ايتمكه ، قاباروب قورولمغه (بوبورلنمك) تعبير اولونور . [ببر بيان] = ديباى منقش ، (جانفزا) محرفى اولان جانفس § رستم نامدارك جنك كونلرنده كيديكى جامه بونك دريسندن ايمش : [چونكه اول كربهٔ لاده صفتان هربرى مانند هزبر رزم ساز ببر اوله رق هجوم كوستردیلر — شفيقنامه]

« اژدركش وادئ تخيّل »
« ببر افكن كوهسار معنى »
(قاضى انسى)

« دل حاصلى قالدى شوقه مجلوب »
« شبل الاسد اولدى ببره مغلوب »
(معلم ناجى)

« شير ژيانه پنجه صالاركاه خشم وكين »
« ببر ييانه قارشو وارر وقت كارزار »
(باقى)

بَبْرُوخ / **يَبْرُوخ** } [ع] (لفّاح برّى) دينيلن نبات مخدرك كوكى . يبروح الصنم و تحريفله عبد السلام دينيلن بر كوكدركه انسان قديدينه شبيه اولور واكثريا كردستان طاغلرنده بولونور.

بَپْسُودَانْ / **بَپْسُودَنْ** } [ف] « لمَسْ » كبى برعضوه ، برشيئه ال سورمك ، ال ايله طوقونوب حس ايتمك معناسنه‌در . مأنوس دكلدر .

بَپْغَا } [ف] طوطى دينيلن وهر لسانى تكلّمه قابليتى اولان قوشك برنوعى دركه تركجه ده تحريف ايله (پاپاغان) ديرلر . عربيده پاى فارسى باى عربى يه تبديل ايديلوب [ببغا] دينيلير :

« طبعى آيينهٔ اشراق اوله تاكيم آندن »
« منطق الطيراوقويه طوطى وببغاى سخن »
(وهبى)

« بلبللرى طوطئ سخنساز »
« ببغالرى سوز وسازه همراز »
(شيخ غالب)

بَپَكْ } [ف] تركجه ده بيلديكمز كبى انسانك مينى مينى ياوروسى

دیمکدر . فارسیده چوجقدن باشقه (مردمك چشم) مقامنده قوللانیلیرکه ترکجه‌ده دخی (کوز ببکی) تعبیر اولونور . چوجق تقلیدی اوله‌رق یاپیلان اویونجاقلره‌ده (ببك) دینیلیر.

بَتّ { [ع] تفتیکدن منسوج بیوك شاله، صوفه‌اطلاق‌اولونور. § « اختری » یه کوره فس ، قاووق اوزرینه صار یلان صاریغك اوموزه صارقان اوجی § کسمك معناسنه مصدردر . قوللانیلماز .

بَتْ { [ف] جولهه‌لرك‌سوپورکه‌سی. بوکا (بتاره) ده دیرلر. § حشیل دیدکاری شی § ترکجه‌ده « قاز » دینیلن حیوان . عربیده (بَط) دیرلر .

بَتّا { [ف] ترکجه (اپیا) دینیلن‌طعام.

بَتّه { عربیده [بهطه] دینیر .

بَتات { [ع] قطع وانقطاع معناسنه‌در § تقید واهتمام ولوازم معناسنه‌ده کلیر. [بیع بتات] = قطعی صورتده صاتمق . ینه بو معناده (بیع بات) زیاده استعمال اولونور .

بَتّات { [ع] شالجی ، تفتیك ، و یوکدن منسوج قماش وشال صاتان [بَتّی] ده بو معناده قوللانیلیر . ترکجه‌ده الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

بَتّار { [ع] زیاده کسکین ، کسجی معناسنه‌در . ینه بو معناده اولان (باتِر ، بُتار) کبی صیغهٔ مبالغه‌در. قلیجه وصف اوله‌رق قوللانیلیر: [سیف بتّار، خنجر بتّار]

بَتَر { [ف] « بدتر » ك مخففی در . پك کوتو ، اك فنا ، چوق چرکین وبایاغی دیمکدر .

« دوشمز دل وطبع اهلی بواندیشه‌یه »
« تشویش دل‌وطبعی بوالبت بترایلر »
(نفعی)

«مشکل بودرکه هرکیمه کیم حالم آغلاسه‌م»
«عشقك یولنده اول دخی بندن بتر چیقار»
(احمد پاشا)

« کورسون نیجه‌اولور چاشنیٔ جام‌محبت»
« بوعقل خود آرایی‌ده بندن بتر ایله»
(صبری)

بَتْر { [ع] کسمك، کسمه § قصورلی ناقص ، اکسیك براقمق . [بتر العضو] = اعضای بدندن برینی کسمك . [بَتَر] ـــ حیوانك قویروغی کسلمك . قویروغی کسیك حیوان ، عقیم ، ذریتسز ؛ خیر ونفعدن بی بهره معنالرینه اولان (اَبتَر) بوندن مشتقدر .

بَتْراء { (اَبتَر) ك مؤنثی ، قیصیر قادین . بسمله‌سز ، تحمید وتصلیه‌سز خطبه‌یه [خطبهٔ بترا] ، کاسه‌سز عین حرفنه مشابه اولدیغیچون

همزه‌یه [ء] وقویروقسز غین حرفنه [ء] [عین بترا] دیرلر .

بَتْرَه { [ء] دیشی حمار ، اشك دیمکدر § فارسیده عناد وزده‌لنمش ، بره‌لی معناسنه‌در .

بَتْفُوزْ / بَدْپُوزْ { [ف] «دائره» معناسنه‌در. یعنی مدور برشیئك اطرافی، کناری ، چوره‌سی دیمکدر . مثلا فس ، قاووق کبی شیلرك کناری. آغزك کنارینه‌ده اطلاق اولونور § (منقار) یعنی قوش غاغاسی معناسنه‌ده قوللانیلیر. «بدفوز ، برپوز ، بر فوز، بر کاپوز، برکافوز ، برپوس ، برفوس » ده بو معناده لغتدر .

« دایهٔ کوطفل شیر آموز را »
« تابنعمت خوش کند بدفوزرا »
« کر ببندد راه آن پستان برد »
« برکشاید راه صد پستان دهد »
(مثنوی — حضرت پیر)

بَتْقُوزْ { [ف] ییرتیجی جانور پنجه‌سی دیمکدر : « بتقور شیر »

بَتْكُوبْ / بَتْلُوبْ { [ف] ترکجه‌ده (طرا-طور) دیه تحریف ایدیلن [تراتر] که فندق و بادم ایچی ازمه‌سیله سبزه‌دن یاپلان صلاطه . ماْنوس دکلدر .

بَتْكِشْ { [ف] اوق قبوری ، آتیله‌جق اوقلری ایچنه قویوب اوموزه آلنه‌جق محفظه.

بوکا [ترکش ، تیردان] دخی دیرلر.

بَتُو { [ف] (خونی) دینیلان آلتدرکه آغزی کنیش ، دیبی لوله شکلنده وایچی دلیك اولور . بونکله فوچی ، صراحی ، شیشه کبی شیلره صو و مایعات سائره قونیلیر، بو-شالدیریلیر . عربیده [قیف] دیرلر. § دکنك ، قامچی، باستون اوجنده‌کی یووارلاق § طاش هاوان الی معنالرینه‌ده کلیر . فارسیده (بتّو) اولورسه مشرق ، شمس آباد معناسنه کلیر که ترکجه‌ده (چوغاج) دیرلر .

بَتُوكْ { [ع] کسیجی معناسنه‌در . فارسیده بقال طبله‌سی ، صاتیجی طبله‌سی دیمکدر .

بَتُولْ { [ع] ارککلردن بوس بتون مجتنب ومنقطع اولان عفیفه ، معصومه خاتون : [مریم بتول] کریمهٔ مکرمهٔ خاتم الانبیا حضرت فاطمة الزهرانك لقب معروفیدر. § آیری کوك صالان فدان . بانك ضمیله تلفظی یاکلشدر .

بَتْیَابْ { [ف] رنج ، درد ، محنت معناسنه‌در. آزقوللانیلیر.

بَتْیَارْ / بَتْیَارَه { [ف] عربیسی [عفریت] در. مبغوض ، کریه المنظر ، غایتله چرکین، مشاهده‌سی هیچ ایسته‌نیلمین فناشی، دشمن . § دیو ، شیطان ، غول یابانی . حرف (ز) ایله عین معنایه لغتدر :

« پیرو رأی نفس امّاره »
« سر بز نجیر دیو بتیاره »
(شیخ الاسلام بهائی)

بَتیل [ع] حضرت (عیسی) علیه السلامك والدهٔ مکرمه سی جناب (مریم) ك لقبیدر § آناج آغاجدن آیریلوب باشقه کوك صالان فدان معناسنه ده کلیر § نهرده کی آقنتی یه ده اطلاق اولونور § صالقملری صارقیق اولان آغاجه ده دینیر . [بَتیلَه] آیرلمش خرما فدانی ، اتلی عضو دیمکدر .

بَثّ [ع] یایمق ، طاغتمق § اخبار واسراری افشا و اظهار ایتمك § حال وشان § حزن والم شدید § توزی طوپراغی صاوورمق معنالرینه کلیر . [بَثْبَثَه] = بر خبری افشا ایتمکه وتوزقوپاروب صاوورمغه اطلاق اولونور . لسانمزده (بثّ) افشای خبر واظهار مافی الضمیر معناسنده و (شکوی) لفظی ایله برابر قوللانیلیر . لسانمزده قوللانیلدیغی معنایه نظراً بونك (بسط دعوی) کبی (بث شکوی) صورتنده قوللانیلمه سی لازم کلیر . طوغریسی (بثّ وشکوی) در .

بَثْر ، **بَثَره** [ع] اصطلاحات طبیه دندر . وجودده پیدا اولان سیویلجه ، اوفاق چیبان دیمکدر . وجودنده اویله چوق سیویلجه بولونان آدمه [بَثِر] دینیر . (بَثْر) ك معنای لغویسی چوق دیمکدر . [بَثیر] = کثیر معناسنه در ، [بَثْرهٔ خَبیثه] = قره قبارجق دینیلن وظهور ایتدیکی یری قانغرن ایدن مرض مهلك .

بَثْق [ع] ایرماغی یاروب صویی باشقه طرفه آقتمق ، حرق یاعمق ، ییرتمق ، آییرمق . استعمالی اندردر .

بَثْنَه [ع] قایماق § کوزل وجودلی محبوبه ؛ تاب وطراوت § دوز قوملی یر ، شام جوارنده برقریه . [بَثَنیَه] = قوملق ، اعلا بغدای . جمعی [بُثَن] در .

بَج [مجار لساندن] هبه ، جهاز معناسنه در § آوستریا دولتنك پای تختی اولان « ویانه » شهرینك نام دیکریدر : (بج طاووغی) = استانبوله ویانه دن کتیرلمش اولان آفریقانك سودان جنسی طاووق دیمکدر . « بج اوردکی » = قره توکلی مرجان کوزلو برنوع اوردکدر .

بَجاء [ع] واسع ، کنیش ، بول : [عین بجاء] = کنیش ، ایری کوز . § کیك ، قره جه معناسنه ده کلیر .

بَجا { [ف] برنده ، مناسب ، محلنده ، ايى ديمكدر. بعضاً محل، بر معناسنه اولان (جا) نك اوّلنه ادات الصاق اولان [بـ] كتيريله‌رك « جابجا » طرزنده قوللانيلير كه او تقديرده بومعنايى افاده ايتمز. «بر،بر»، « محل ، محل » ديمك اولور . بعضاً ده بولفظك اوّلنه ادات سلب اولان (نا) كتيريلوب [نابجا] و [بجا نا بجا] صورتلرنده دخى استعمال اولونور كه او تقديرده برنجيسى برنده دكل، مناسبتسز وايكنجيسى مناسب وغير مناسب ، ايى وكوتو؛ محللى ومحلسز معنالرينى افاده ايدر . بعضاً [نابجا] مقامنده [نابمحل] تعبيرى ده قوللانيلير. فقط (بجا) برنده يالكز (بمحل) هيچ قوللانيلماز :

« بر كاور كونه سنك كبى محيط هر كال »
« اولسه ذاتكله بجا درافتخار روزكار »
(عاكف پاشا)

« وضع تاريخمه پرتو ديه منزلو بيجا »
« يك بجامركز تقويم وقايعدر بو »
(مطبعهٔ عامره‌يه تاريخ — پرتو پاشا)

« حقم دكلى يالواريشم نابجاميدر؟ »
(معلم ناجى)

« هر بيتنه بر كنج كهر دينسه بجادر »
(معلم ناجى)

[خصوصاً جانب غربى وجنوبى بيسنده صدمات افواج امواجدن سينهٔ عاشق بى قرار كبى جابجا چاكلر پيدا ومانند قفس بلبل شكافلر نمايان اولوب — چابى زاده تاريخى — صحيفه ٢٦٩] .

بَجايِش { [ف] ايكى مأموركـ مبادلهٔ خدمت ايتمه‌سى، يكديكرينك برينه كچمه‌سى : [وقوع بجايش] § ايكى مأموركـ بربرينك برينه كچيرلمه‌سى: [اجراى بجايش]

بَخْبَخَه { [ع] چوجقلرى آووتمق ايچون ياپيلان كورولتى، حقه بازلق، تحفلق :

« جوارمده بردخت ترسا بچه »
« ايدوب زارينى عالمه بخبخه »
(عزت ملا)

بَجْراء { [ع] كوبكى چيقيق آدم معناسنه اولان [ابجر] كـ مؤنثى. كوبكى چيقيق قادين § يوكسك ير ، تپه ديمكدر.

بَچَش { [ف] بوروون دليكلرينك يوموشاغى § رخاوت ، درد ومشقت معناسنه ده كلير . قوللانيلمايان الفاظدندر .

بَچْكَم { [ف] « صُفّه » كبى ياز موسمنده اوطوريله‌جق محل § ايوان، اوتاغ، باركاه معنالرنده دخى قوللانيلير § قورد دينيلان جانور معناسنه‌ده كلير . عربيده قورده (ذئب) ديرلر. قوللانيلماز .

بَچَكان { [ف] « بچه » نك جمعى. ياورولر ديمكدر. اكثريا مركب اوله‌رق استعمال ايديلير :
[مغبچكان ، ترسابچكان]

بَجَكْ [ف] بر نوع كوچك سلاح، آلت قاطعه‌در. تركجه‌ده تحريف ايله قوللانيلان [بچاق] لفظنك اصلى بو اولسه كركدر .

بَجَلْ [ع] بهتان، افترا § تعجب، حيرت معناسنه‌در. [بجله] = كوزل چهره ، تازه‌فدان، كوچوك آغاج معناسنه كلير .

بَجَه [ع] سيويلجه ، آريه‌جق ديديلن چيبانلر . قوللانيلماز.

بَجَه [ف] انسان وحيوان ياوروسى. نظمده تشديد ايله استعمالى جائزدر : [پرستوبچه] = قيرلانغج ياوروسى. [بچهٔ طاووس علوى] = كونش ، آى ، الماس ، ياقوت معنالرينه‌در. [بچهٔ كو] = (كو) جاده، ايشلك يول معناسنه‌در. بالتركيب « لقيطه » كبى جامع وكليسا قاپوسنه وياخود سوقاغه براقلمش چوجق معناسنده قوللانيلير . [بچهٔ تو] = فيلبز ، حادثه معناسنه‌در .

«نه زيبا الفت ايتمش دخترز بچهٔ مغله»
« نديم »

« جوارمده بر دخت ترسابچه »
« ايدوب زارينى عالمه بجبجه »
(عزت ملا)

« مانند ديو بچه‌لرين التقام ايدر »
« كهنه رباط دهر عجب آشيانه‌در »
(لاادرى)

بَجْس [ع] آيازمه ، پيكار ديمكدر. مأنوس دكلدر .

بَجِيل [ع] معظم ، موقر § شكل وشمائل صاحبى ، محترم آدم : « رجل بجيل » § غليظ نسنه‌يه‌ده اطلاق اولونور : (شئ بجيل)

بَحّاث [ع] بحث ايتمكى سون، چوق بحث ايدن . آز قوللانيلير .

بَحَاحَه [ع] « بحاح » و (بحوح) و (بحوحت) سس بوغنق اولمق ديمكدر. سس قيصيقلغى. بانك كسرى جائزدر .

بَحّار [ع] دكزجى، كميجى. نادراً قوللانيلمشدر .

بَحْت [ع] محض، خالص، اوز معناسنه‌در . مصدرى (بحوتت)در: [ذات بحت الٓهى ادراك اولونه‌ماز] ، «صهباى بحت» = خالص شراب. (خبز بحت) = خالص اتمك . نادراً قوللانيلمشدر. [بحتر] = قيصه، بودوز آدم ديمكدر : شاعر مشهور (ابو عبادة البحترى) = بو نام ايله ياد اولونان قبيله‌دندر .

« مثلى بشار بحترينك »
« ابن المعتز صنوبرينك »
(لا)

بَحْث [ع] برشيئك كنه وحقيقتنى آكلامق ايچون آراشدرمق ، بر ماده‌نك اصل واساسنى

اوکرنمك ایچون سوز آچمق : [قو-
میسیونده نه‌دن بحث اولونیور] ،
[امام غزالی تفسیر نفیسنده حقایق
اشیادن تنویر اذهان ایده‌جك صورتده
بحث ایتمشدر] § معارضه صورتیله
سویلشمه : [میرموما الیه ایله آرامزده
« وظیفه و مسئولیت » حقنده آچیلان بحث
خیلی زمان دوام ایتدی] § لسانمزده
ایکی کشینك بربرینی آلداتمق ، یاخود
هانکیسنك سوزی چیقارسه او شخص
یا کلمش عد اولونمق و آلدانان ، یاخود
یا کیلان آدم دیکرینه تعیین ایدیلن
و ترکجه‌ده (اوکدول) دینیلن شیئی
ویرمك شرطیله سوز ویریشمه‌سنه
(بحث) اطلاق اولونور : [فلان بحثی
قازاندی ، بوبحثی غائب ایتمکه کلمز]
§ بر ماده‌نك تدقیق وتحقیقنه دائر
سوزلری حاوی مقاله : [فقهده طلاق
بحثی] ، [اثرکز حقنده‌کی مطالعاتمه
صکره عودت ایتمك اوزره مکتوبکز-
ده‌کی بر قاچ بحثك جوابنی ویرمك
ایستیرم — تقریضات — اکرم]

« تیغك ایچوردی دشمنه زخم زبانلری »
« بحث ایتمز اولدی کیمسه کسیلدی لسانلری »
(باقی)

« بحث اوصافنده اطرا ایتسون اهل اجتهاد »
(سروری)

« یازمش کتابنه بحث هیولایی بوعلی »
« ویرمش می یا کتابنه بو حسن صورتی »
(عاکف پاشا)

« علامه‌در اول ادیب ماهر »
« هر علم و هنرده بحثه قادر »
(لا)

« بحث ایتسه ایدر جهانی الزام »
« بر سوزله ایدر فحولی افحام »
(شیخ غالب)

« بو بحثی بیلمز ایدم بن مکر نه مشکل ایمش »
(سیدوهبی)

بَحْثَرَه } [ع] طاغتمق ، کیزلی شیئی میدانه چیقارمق § سوت کسیلوب دانه دانه اولمق .

بَحْدُق } [ع] ترکجه [قارنی یاریق) دینیلن تخم . بوتخم ایله کل صوبی قاریشدیریلوب کوز آغریسنه علاج یاپیلیر . قوللانیلماز .

بَحْدَلَه } [ع] کوره‌ك کمیکی اکیلمك ، قیراق § ایشده سرعت کوسترمك معناسنه‌در .

بَحْر } [ع] دکز : [بحر سیاه ، بحر سفید ، بحر محیط ، بحر احمر ، بحر ابیض] « بَحْرِی ، بَحْرِیَّه » = دکزه عائد ، دکزه منسوب : [طائر بحری ، فنون بحریه ، نظارت بحریه = طوغریسی (نظارت امور بحریه] در . شورای بحریه ، قوهٔ بحریه » « بَحْرِیُّون » فنون بحریه‌یه آشنا اولانلر ، قپودانلر ، کمیجیلر . نظمده « بَحْرِیِّین » ده قوللانیله بیلیر . [بحر بیکران] = اوجی بوجاغی اولمایان ، نهایتسز دکز ، § شعرده وزن ، اولچو معناسنه

مستعملدر: [بحر رمل، بحر رجز] § عربيده يارمق، ييرتمق § زياده يوروك آت § كرمكار معنالرينه ده كاه‌بر سه ده لسانمزده معانئ مذكوره معتبر ومستعمل دكلدر: [برطاقم ارباب معرفت سياحت بحريه‌يي اعتياد ايتدى — معارف مقاله‌سى — كمال] ، [نالهٔ نيازى پردهٔ الحاح وابرامه ايصال وشيخ الاسلام عاليمقام حضرتلرينك بحر محيط فضل وافضال اولان خاطردريا مثاللرينى موج انكيز انفعال ايتمكين — صحيفه ١٨ — چلبى زاده تاريخى]

« عثمانلى لسانى بولسانْدر »
« فكر ايله نه بحر بيكراندر »
(مقدمه)

«هر دم افرنجك قيليچ باشن ايكى شق ايله‌يوب»
«سوى بحره آقيدردى قانن ايرمق ايله‌يوب»
(سروزى)

« پيوسته در سواحلى كرداب حيرته »
« بر بحردركه حاصلى بو بحر بيكران »
(لا)

« عمّان ايچنده پنجهٔ مهره مماثلم »
« اولدم غريق بحر فنا مرد كاملم »
(شيخ غالب)

«هر برى بحر رمل، بحر هزجدن صاووروب»
«ريح انفاسن ايدر فورتنه فرساى سخن»
(وهبى)

«ماجرا وار سنى غرقاب ايدر اشكم آجيرم»
«يتر اى بحر سياه كيدرم آق دكزه»
(سانح)

« شفق صبح بقادر نظرمده كويا »
« موجهٔ بحر سياه شب يلداى عدم »
(عاكف پاشا)

بَحْرَيْن [ع] عربستانك «الاحسا» خطه‌سى سواحلى وآطه‌لرى ديمكدر:

« ملك سخن قلمرو طبع كريميدر »
« بحرين نظم و نثرده جارى حكومتى »
(عاكف پاشا)

بَحْرى قُطاسْ - ياخود - گاوِ بَحْرى

[ف] دكز آيغيرى ، اوكوزى دينيلن حيوان، ياخود آسيانك « ختا » سلسلهٔ جبالنده موجود بر نوع يبانى اوكوز ديمكدر. وقتيله بو حيوانك اوزون ويوموشاق اولان قويروق توينّدن وزرا وامراى عثمانيه‌يه على مراتبهم صورت رسميه‌ده ويريلن توغ وعلملرك تپه‌لرينه وآلايلرده يدك چكيلن مزيّن طاقلى آتلرك كردنلرينه زينت مقامنده آصارلردى . تركجه‌ده تحريف ايله [بحر خوطاز] ديرلردى. اليوم لسانمزده قادينلرك باشلرينه قويدقلرى مزين ومكلف سرپوش معناسنه استعمال اولونان [خوطوز]ك اصلى [قطاس] ظن ايدن لغتجيلر ياكيليورلر، ياكلش تعريف ايديورلر . زيرا اول امرده [قطاس] ك اصلى دكز جانورى معناسنه (يونانيجه Kitos قيطوس) در. بونى ايرانيلر ياخود عربلر تحريف ايله [قطاس] ياپمشلر . (برهان

قاطع)ده لغت رومیدردیه کوسترله سی ده بوکادلیلدر. (قُطاش) ك محرفی ظن ایدیلن [خُوطُوز] ك اصلی ده یونانیجه صوقولمش بجمش معناسنه(Khotos - خوتوس) درکه وقتیله خوارزم حکمدارلرندن برینه تزویج ایدلمش اولان (بیزانس) پرنسسلرندن « مونغوللی ماریه » دینیلن پرنسس (ماری) نك سرپوشی کلین کیتدیکی یرده‌کی نسوان طرفندن تحسین وتقلید ایدلمش و « خوطوس » نامی بتون نسوان خوارزمك لسانته دوشمش اولدیغنه دائر روم تاریخلرنده صراحت بولوندیغی وبوس بتون ترجه ظن اولونان (آیغیر) لفظنك اصلی دخی وحشی ، آزغین معناسنه یونانیجه [ygrios ـ آغریوس] اولدیغی افاضل رومیه‌دن مترجم مشهور [نیقوله سوللیدی] افندی طرفندن افاده قلنمشدر .

بَخّ بَخّ { [ع] عربیده مقام استعظامده و مبالغه ایچون استعمال اولونور . نه خوش ، نه کوزل کبی بر معنایه دلالت ایدر . ترکجه‌ده ینه او مقامده ، فقط مزیفانه برطرزده قوللانیلان [پَه پَه] لفظی بوندن محرفدر .

بَخّال { [ع] چوق بخیل ، جری ؛ پك آلچاق آدم .

بَخبَخَه { [ع] دوه‌نك کوکره‌یوب چاغیرمه سی ، سس چیقارمه‌سی § چیترداموق ، میشلداموق . أنوس دکلدر .

بَخْت { [ف] طالع ، قدر ، قسمت ، اقبال ، تصادف دیمکدرکه ترکجه‌ده « یازو » « اوغور » لفظلری بونك مقابلیدر : [قَوی بَخت] = اوغوری آچیق ، طالعی قوتلی . [نیك بَخت] = ایی طالعلی ، قدری اویغون . [بی بَخت] = طالعسز ، قسمتسز . [بَختِ بیدار] = اویانیق ، آچیق طالع . [بَختِ بیداد] = انصافسز طالع ، کوتو قدر . [بَختِ سیاه] = قره یازو ، فنا طالع . [بد بَخت] = کوتوطالعلی ، فنا یازو . [بَختِ خواب آلود] = طالعی کوسکون ، قسمتی قاپالی . [بَخت ور] = طالعلی ، اوغورلی . [جوان بَخت] = طالعی کنج ، قسمتی آچیق دیمکدر . فارسیده (کابوس) یعنی اویقوده عارض اولان آغیرلق واوفاق اوجاق بوجکی § جد ، بیوك بابا وکرزه غارغی معناسنه‌ده کلیر .

« طالع عقله معاون اولماز »
« بخت ایله هنر مقارن اولماز »
(لا)

« یارب چراغ دولت و بختت منوّر ایت »
(ضیا)

«فرق ایچون تمیز اهلیّتده‌کی نقصانی»
«صورت اعماده اسلاف ایتدیلر تصویر بخت»
(لا)

« بدبخت آکا دیرلرکه الندە جهلانك »
«قهر اولمق ایچون کسب کمال و هنرایلر»
(شناسی)

«حضرت پاشای روشن رأی گردون احتشام»
«صاحب تدبیر پیر ومالك بخت جوان»
(نوعی)

«سرکشلك ایتدی توسن بخت ستیزه‌کار»
«دوشدی زمینه سایهٔ الطاف کردکار»
(باقی)

« کائنات آلدی رنك نورانی »
« طوغدی خورشید بخت عثمانی »
(عصمت)

«بخت خواب آلودی بیدار ایتدی گویا خوابدن»
(نفعی)

« بی بخت اولانك باغنه برقطره‌سی دوشمز »
« باران یریشه درّ وکهر یاغسه سمادن »
(لاادری)

« نجم بختك روزکاره یادکار آسمان »
(عاکف پاشا)

بَخْتَرَه [ع] صالنه ، صالنه کوزل یورویش ، خوش یورومك .

بَخْتَرِیّ [ع] خوش حرامان ، صالنه صالنه کوزل یوروین ، یورویشی کوزل آدم § خودبین ، کبرلی آدم معناسنه‌ده کلیر . محدثیندن ایکی ذاتك اسمیدر .

بَخْتَشَاق [ف] جنکاور وعسکرلوك غوغاده کییه‌کاری دمیر باشاق که ترکجه‌ده (توغلغه) وعربیده (مغفر) دینیلیر . فارسیده (سرپناه) ده دیرلر .

بَخْتَك [ف] فنا طالع . (بخت) ك مصغری . §(نوشروان) ك وزیرینك اسمی : [هر برینك پایگاه تفرعن وتمرّدنده حائز مرتبهٔ عتو هامانی . اولان کاهن جوان وبختك بختکان کمال سفاهتندن — شفیقنامه]

بَخْتُور [ف] « رعد » کبی کوك کورولتیسی . § کوکره .

بَخْتُوه یعنی ارسلانه اطلاق اولونور : [پلنك بختوه] ، [شیر بختور] = حدت وغضبله حایقیران قاپلان ، ارسلان . [شیر غرنده] = بوده اوته‌کی کبی در . (غرنبیدن) غضب ایله حایقیرمق ، کورله‌مك معناسنه‌در .

بَخْتُور [ف] دشمن ، اعدا دیمکدر . صفت اولارق قوللانیلیر .

بَخْتَه [ف] بسیلی ، سمیز قویون § قوچ . (با) نك ضمله‌ده مرویدر .

بَخْتِیار [ف] طالعلی ، قسمتلی ، مسعود ، کچینیشی ویشا . یشی اویغون : [بختیارانه] = مسعود وخوشحال اولانلره یاقیشه‌جق صورتده .

[بَختیاری] = بختیارلق ، مسعود وخوشحال اولش، [اهل قناعت دائما کندینی بختیار عدایدر]، [فکرلری‌ده تعیشلری کبی ساده اولان ، اخلاقلری ایسه مدنیت نتایجندن اولان فنالقلره بولاشمایان بختیار صحرانشینلرده ایفاسی ناقابل نه احتیاج بولنه‌بیلیرکه کندیلرینه بردرداولسون — تقریضات — اکرم]

« بن یولجی او شیوه‌کار یولجی »
« دینسون بکا بختیار یولجی »
(معلم ناجی).
« اوتیشورلردی بختیارانه »
« ویرمسونلرمی نشوه انسانه »
(وله)
« اولدك‌ای سرورستوده‌شیم »
« باعث بختیاری عالم »
(وله)
«قیلدی زمینی برف کبی نقدسیمه غرق»
«انعام عام شاه جوانمرد ، بختیار»
(باقی)
« کیم بیلیر بلکه بختیار اوله‌جق »
« کچه‌جك مسعد تله ایامی »
(صفا)

بَخْس [ع] تعبیرات قرآنیه‌دندر، ناقص معناسنه‌در : [ثمن بخس] § عربیده یاغمور صویله زراعتی قابل اولان ترلا، ظلم وتعدی، کمرك آلمق معنالرنده دخی استعمال اولونور . بو لفظ فارسی‌ده دخی بو معناده مستعملدر .

بَخْسان [ف] « بَخْسِیدَن » یاخود « بَخْسانِیدَن » مصدرندن صفت مشبهه‌درکه ضالنه صالنه یوروین دیمکدر § پژمرده ، صولوق، بوزوق معناسنه‌ده کلیر. اشبو مصدرلرفارسیده اریتمك، اریتوب برشی دوکمك ، صولدیرمق ، آشندیروب بوزمق ، بوروشدرمق ، درد ومحنته دوشورمك معنالرینه‌ده کلدیکندن (بخسان) دخی معانی مذکوره‌یی افاده ایدرسه‌ده الك زیاده‌حسن رفتار معناسنده‌قوللانیلمیدر.

بَخْسَت [ف] اویقوده‌کی خورواق § عربیده« کابوس» دینیلان آغیرلق باصمه‌سی § صوت،صدا، سس. ترکجه‌ده استعمالی اندردر.

بَخْسم [ف] « اَخْسَمه » کبی بوزا دیمکدر. قوللانیلماز .

بَخْسی [ع ف] عربیده‌ا کسیلمش، قصورلی معناسنه اولدیغی کبی فارسیده دخی اشبو معنا ایله برابر صولمش ، بوزولمش، پژمرده اولمش معنالرینی افاده ایدر.

بَخْش [ف] بلا بدل ویرمه ، هبه ایتمه ، احسان ایتمه ، باغشلامه § وصف ترکیبی طرزنده باغشلایجی، عفو ایدیجی ، ویریجی معنالرینی افاده ایدر. مثلا [کرم‌بخش، حیاتبخش ، روح بخش ، صفا بخش، حیرتبخش، جان‌بخش] کبی. « بَخْشِیدَن» لفظندن صیغهٔ امراولان « بخشا ـ ی »

دخی عین معناده قوللانیلیر . مثلا [اکربه بخشا ، صفا بخشا ، کرم بخشا] کبی . بو ایکی لفظك دائما ضمننده مسرت اولان حالاتده قوللانیلدیغنی ظن ایتمك طوغری دکلدر . بونلرك کرك ادبیات فارسیه‌ده ، کرك ادبیات عثمانیه‌ده هم سرورلی ، هم کدرلی حالات ومواقعده استعمال ایدلدکاری ارباب تتبع نزدنده مسلماتندندر :

« لازم دکل عنایتی اهلی تکبرك »
« بخش ایلدم عطاسنی وجه عبوسنه »
(تحسینی)

« جسم الفاظه روان بخش ادادر خامه‌م »
(جودت پاشا)

« غنا کلز حریصه عالم امکانی بخش ایتسه‌ك »
(معلم ناجی)

« عفو ایتدی اوشاه آسمان رخش »
« عزرائیله قیلدی جرمنی بخش »
(شیخ غالب)

« آوودان خلق بو غمخانه‌ده اولدر یوقسه »
« اولمه‌سه مشکل ایدی تسلیه بخشای عدم »
(عاکف پاشا)

« وجود جود آلهی حیات بخش کریم »
« نفس عطیهٔ رحمت کلام فضل قدیم »
(نابی)

« روح بخش اولدی مسیحا صفت انفاس بهار »
« آجدیلر دیده‌لرین خواب عدمدن ازهار »
(باقی)

« ای لوحهٔ یاد توجه بخشا »
« بیك کره‌ده ایلسه‌م تماشا »
« طویماز سکا چشم کریه معتاد »
« باقدقجه اولور ودادی مزداد »
(معلم ناجی)

« فکر وصال بخشی کاندر دیدم دیدی »
« بوسوز خیال ذهن یمانکدر رسنك »
(فضولی)

« جلاد نکاهن ایت تماشا »
« عزرائیلی کورکه روح بخشا »
(شیخ غالب)

« جرعهٔ جان بخشکه لب تشنه بیلك خضر ومسیح »
« آب حیوانسین یاخود لعل لب جانانه‌سین »
(نفعی)

بَخْشایِش | [ف] مرحمت ، شفقت ، عنایت ، احسان معناسنه‌دور . اسیرکه‌مك معناسنه اولان [بَخْشُودَن] مصدرندن مشتقدر : [بخشایش پروردکار ، بخشایش آلهی] ، [بَخْشایِشکَر] = مرحمتلی ، شفقتلی ، رحم واحسان ایدیجی . [شاعر بونکله هم تنویر عبودیت ، هم ده مظهر اولدیغی بخشایش علویٔ قدرتدن طولایی تحدیث نعمت ایتمش اولور — تقریضات — اکرم .

« تقدیسه احقدر بو »
« بخشایش حقدر بو »
(معلم ناجی)

« خباثتلر دوشونمك عقل ایچون ذلدر ، تنزلدر »
« او جوهر چونکه بر بخشایش علویٔ قدرتدر »
(اسماعیل صفا)

بَخْشِش | [ف] عطیه ، احسان ؛ بلش اوله‌رق ویریلن پاره وسائره ، فارسیده بومعنادن فضله اوله‌رق « برج ماهی » یعنی (حوت) برجنك اسمیدر . ترکجه‌ده [بخشیش]

طرزنده زبانزد ایسه‌ده یاکلشدر . طوغریسی [لرزش ، پرستش] کبی یازیلیر : [بخشش آتك دیشنه باقلماز - مثل].

« بخشش نابجا جوددن اولماز معدود »
« صفر معکوس ایله آرتارمی حسابی رقمك »
(بلیغ)

« بخشش آموزهمم حوصله‌سوز خست »
« کیسه پرداز کرم قافله سالار کرام »
(نفعی)

« اما دها بخشش الٓهی »
« معراجنی بولدی کماهی »
(شیخ غالب)

بَخْشَنْدَه } [ف] (بَخْشیدَنْ) مصدرندن اسم فاعل . باغشلایجی ، ویریجی ؛ یارلغایجی ، عفو ایدیجی معناسنه‌در [بَخْشاینده] دخی بو معنایه لغتدر : [ای بخشندهٔ آنام انام اولان خدای ذوالجلال . دائما سنك بارگاه کبریا پناهکه عرض ابتهال ایدن بو بندهٔ گنهکارکی مغفرت صمدانیه‌که مظهر ایتله عذاب نار جهیمدن خلاص ایت]

« بخشندهٔ کشور مخلد »
« شاهنشه انبیا محمد »
(نابی)

بَخَق / **بَخْق** } [ع] کوز پاطلامه ، کوز پاطلاتمق . استعمالی اندردر.

بَخْلَه } [ف] سمیز اوتی . اصل ترکجه‌سی [پرپرم] در. عربیسی [بقلة الحمقا] در.

بَخَم } [ف] بر بلده‌نك اسمیدر که « مشك »ك اعلاسی اوراده بولونور : [مشك بخم] مشهوردر.

بَخْمَه / **بَخْنَز** } [ف] « بید گیا » دینیلن آیرق اوتی ، آیرق کوکی . مأنوس اولمایان الفاظدندر.

بَخْنُونَه / **بَخْنُودَن** } [ف] شمشك ، ییلدیرم معناسنه‌در. غیرمأنوس اولان الفاظدندر.

بَخُور } [ع] توتسو . عسلبند ، عود آغاجی ، مسك ، لادن کبی مواد عطریه‌دن مرکب برشیدرکه آتشده یاقیلورسه اطرافه نشر رائحهٔ لطیفه ایدر . محاوراتده باتك ضمیله مشهوردر. [بخور مریم] = دفع تفتیت وادراره غایتله نافع اولوب ترکجه‌ده « مریم آنا الی » دینیلن برنوع نباتدر. بونك کوکنه ترکجه‌ده (طوکوز آغرشغی) دیرلر .

بَخُورْدان } [ف] ایچنده توتسو دینیلن ترتیب معطر یاقیله‌جق معدنی قاب. [بَخوردانی] = ایام رسمیه‌ده توتسو یاقمغه مأمور آدم. [بخوردانلق] تعبیری غلط فاحش اولدیغندن محررات ومحاوراتده او صورتله قوللانمامغه دقت ایتمه‌لیدر.

بَخيل [ع] خسيس، جمرى، طمعكار، نقدومالى زياده سون و كيسه‌يه برشى ويرمه‌ين آدم. [بَخيلانَه] = اويله الى صيقى آدمه ياقيشه‌جق طرزده. [بَخيلى] = خسيسلك، جمريلك.

«كرم اربابنه ويرمزدى عطايه نوبت»
«ذوقنى بيلسه بخيلان دخى بذل دومك»
(سنبلزاده وهبى)

بَخيَه [ف] ديكيش، جاتمه، اويورغالامه. (بخيه‌زن) = ديكيشجى، ترزى ديمكدر.

بَد [ف] فنا، جركين، كوتو، ياراماز. [نيك وبد] = ايى وكوتو، فائده وضرر. (بدتر) = اك كوتو، پك فنا ديمكدر. بو لفظ ايله صفات ذميمه ده برچوق وصف تركيبى تشكيل اولونوركه برقسمى بروجه آتى كوسترلمشدر. [بدكمان] = فنا شبهه‌ده بولونان، سوء ظن صاحبى [بدكمانى] = سوء ظنده بولونمق، فنا شبهه ايدش. [بدبخت] = طالعى فنا، قسمتسز، قدرى بوزوق. [بدكوى] فنا سويله‌ين، [بدكويى] = فنا سويله‌يجيلك، [بدكوهر، بدكهر] = صويسز، [بدلقا] = يوزى جركين، [بدمنش] = كوتو خويلى، [بد انديش] = فنا دوشونن، فنالق ايسته‌ين، [بد اصل] = صويى آلچاق اولان [بدخوى] = كوتو خويلى، خويسز. [بدنام] = اسمى كوتولكله ياداديلن، آدى كوتولكله مشهور، رذيل، رسواى عالم اولان. [بدسرشت، بدنهاد، بدنژاد، بدطينت] = يارا ديليشى، خلقتى، طبيعتى فنا اولان، صويى بوزوق باياغى آدم [بدخصال] = خصلتلرى، خويلرى كوتو. [بد خواه] = فنالق ايسته‌ين. [بد خواهانه = فنالق، كوتولك ايسته‌ينه ياقيشه‌جق صورتده. [بد زبان] = ديلى فنا، تربيه‌سز، كفرباز، آغزى بوزوق. [بد زهره] = يوركسز، قورقاق. [بد مهر] = مروتسز، عنايتسز. [بدرگ] خويسز، طمارى بوزوق، كوتو. [بد سگال] = هركسك عليهنده سوء ظنده بولونان. [بد فرجام] = عاقبتى فنا: «ستمكار بدفرجام» [بدكار، بد فعال] = ايشى فنا، ايشلرى كوتو. [بدپسند] = كوتويى بكنن، جاهل. [بد بو] = فنا قوقولى. [بد بين] = هر شيئى فنا كورن. [بد بينانه] =

هیچ بر شیئی بکمه‌ین ، هر شیئی فنا
کورن آدمه یاقیشه‌جق صورتده .
[بد آیین] = عادتی ، اصولی کوتو .
[بد اختر] = بدبخت ، طالعسز . [بد
آواز] = فنا سسلی . [بد آغاز] =
فرومایه ، صویو آلچاق . [بد دِل]
= یورکسز ، قورقاق . [بد اندام] =
بیچمسز ، چارپیق ، قنبور [بد چشم]
فنا کوزلو ؛ نظری دگن . [بد دعا]
= انکسار ؛ الله محو ایتسون ، الله
قهر ایتسون دیه متأثرانه سویله‌نیلن
سوزلر . [بد معامله] = آداب وتربیه
ایله قابل توفیق اوله‌یه‌جق صورتده‌قبا
وکوتو حاللر ، حرکتلر . [بد مست]
= سرخوشلغی کوتو ، فنا سرخوش
[بدلکام] = کم طوتماز ، باشی‌سرد آت
§ عاصی وسرکش ، بدوی کیمسه‌یه‌ده
اطلاق اولونور . [بد کیش] =
مذهبسز ، یولی فنا ، طوتومی بوزوق
آدم‌دیمکدر : [رابطهٔ سعی وکوشش
کشاکش بازوی ردو قبول‌ایله‌شکسته
ومقراض‌تعریض بدکیش وکزلك‌تهدید
بیکانه وخویش ایله کسسته اولماملق
ایچون ــ شفیقنامه]

«ینه‌اول‌شوخ‌جفاجو‌بزی‌بدخواه‌بیلور»
(روحی)

« آهو کبی خوش خرام وبدخو »
« هیچ کیمسه‌یه ایله‌مز تکاپو »
(شیخ غالب)

« جن نوعی هزار بدلقالر »
« جادو قیلغنده اژدهالر »
(شیخ غالب)

« بدمایه اولان‌آ‌کلاشیلور‌مجلس‌میده »
«عشرت کهر آدمی تمییزه محکدر»
(لا)

«بن‌اول بدعهده رغماً بروفادار ایلدم‌پیدا»
«دل‌آلدردمسه‌ای‌دل‌بویله‌دلدار‌ایلدم‌پیدا»
(خاقانی)

«یعنی‌سیف غازیان آچدی اوبد اوضاعه ریش»
(سروری)

«پاك‌ایدی صدق‌وصفا آیینه‌سیدی‌سیرتم»
«رونما اولمازدی‌آنده‌بدسکالك صورتی»
(نورس)

«دیمزم واصف نالنده کبی زار اوله‌سین»
«بددعاایله‌منم صاغ‌اوله‌سین واراوله‌سین»
(واصف)

« یازیق‌سکا کیم‌ایلیه‌سك حرص‌وطمعدن »
« بر حبه ایچون کندوکی عالمره بدنام »
(روحی)

« اندرونی واصف » مرحومك
بیتنده کورلدیکی کبی البوم [دیمزم]
و [ایله منم] کبی تعبیرلر لسان ادبه
لایق کورلمیور .

بَدْء | [ع] اوّل ، آغاز ، باشلا-
بَدْاء | یش . طوغرییی الفسز
یازیلاندر . همزه‌دن باشقه
الف یازمغه لزوم یوقدر :
[فلان ذاتك نیکده سنجاغنجه ایفاسنه
مأمور اولدیغی وظیفهٔ مهمه‌یی ایفایه
بدء ومباشرت ایتدیکی]

« بدء ایلدی عشق پیچ وتابه »
« بند اولدی قماط اضطرابه »
(شیخ غالب)

بَداء { [ع] رأی وفکر ظاهر وپیدا اولمق . مأنوس دکلدر . (بَدء) ایله معناجه فرق بیلنمك ایچون یازلدی .

بَدادْ { [ع] فی الاصل فرقه معناسندن ، تشعب حصه ، نصیب معناسنه‌در § مبارزه معناسنه‌ده کلیر . یعنی صواشه‌جق اقران ، ایکی جنکجینك برعیارده ، براقتدارده ، همتا بولنیشی . آثار قدیمه‌ده نادراً قوللانیلمشدر : [بدادالعباد] (با)نك کسریله‌ده جائزدر . فقط اوحالده عربیده معانیٔ مبسوطه‌دن باشقه معنالرده دخی قوللانیلیر .

بَداعَتْ { [ع] نادیده وبدیع اولش بدیعلك ، کوزللك . یکیدن حادث اولش . [بَدُوعَت] ده بو معنایه‌در .

بَداكْ { [ف] فکری فاسد ، جبار ، عنود ، خیرسز آدم :
« هلاك بداك »

بَدانَتْ { [ع] ضخیم ، سمین ، سمیز اولش ، سمیزلك . « بدان » و «ضخامَت» ده سمیزلك معناسنه‌در . ایری کووده‌لی ، شیشمان کیمسه‌یه [بادِن ، مبدَّن ، بدِین] اطلاق اولونور .

بَداوَتْ { [ع] «حضارت» مقابلی . بدویلك ، صحراده وبریه‌ده اوطورش . ترکجه (یُورُوك) بدوی معناسنه اولدیغندن «بداوت» یوروکلك دیمکدر . (با) نك کسریله‌ده تلفظی جائزدر : [ایام شتایی استانبولده اصراره اولجه قرار ویرلمش ایکن اختیار بداوت متمادیه شرط عهده موافق اولمیه‌جغی مثللو — روضة الکاملین] [شاعر — که علویات بدایع طبیعت مفتون کمال بیانیدر — ینه هر وقت بر پرورده‌ٔ افکار بداوتك اقوال ساده‌سنده مندرج نکات شعریه‌یی شائقانه انتحاله افتقار کوسترر — تقریضات — اکرم .]

بَداهَتْ { [ع] بدیهیلك ، بدیهی ، واضح ، آشکار اولش . میدانده ، کوز اوکنده بولنش : [عاقل بداهته قارشی سوز سویله‌مز ، بداهتی انکار ایدن عاقل دکلدر .] § بردن بره ، آپاکسزین ، وهلةً سویله‌یش ، حاضر جوابلق : [بداهةً ، بالبداهه] = آپاکسزین ، بداهت صورتیله . « بالبداهه برقصیده سویله‌یه‌جك شاعر نادر یتشیر . » [اکر بعض اوروپا مؤلفلرینك ظنی کبی قادینلر ارککلردن مستعد ویا قابلیتجه ارککلرله مساوی اولسه ایدی سیاسةً ، علماً ، حالاً وحتی وجوداً دنیانك هرطرفنده ارککلرك دوننده بولنمز ایدی . بداهت تجربه میدانده طوردقجه منقطعاً تخیلات اوزرینه حکم ویرمك جائز اوله‌ماز — عبدالحق

حامد بكه مكتوب — كمال] ، [كوريبو-
رزكه انسان توليد قوتنده همان كافهٔ
حيواناتك دوننده ايكن، دنياده مشهور
ومعروف اولان حيواناتك كافه سندن
برقاچ بيك قات زياده بولنيور وبوكثرت
صحراى وحشتده دكل ، سعادتسراى
مدنيتده كوريليور . بوندن بالبداهه
ثابت اولوركه ، مدنيت حيات بشرك
كافليدر — مدنيت مقاله سى — نامق كمال]

بَدَايِعْ [ع] نظر تقدير وتحسينى جالب اولان لطيف .
كوزل شى ديمك اولان « بَدِيع، بَدِيعَه »
نك جمعى . فوق العاده لطيف، ظريف،
نظر ربا شيلر ديمكدر . رسم ، نحت ،
نقر، معمارى، موسيقى كبى صنايعى شامل
اولان فرانسزجه [Beaux-arts]
(بو — زار) كلمه سنى اديب بيدانى، حكيم
عثمانى مرحوم (نامق كمال) « صنايع
بديعه » ديه ترجمه ايتمشدى. اشبولفظى
عربيده اولديغى كبى (بدائع) ديه يازمغه
لزوم يوقدر : [شعر، موسيقى، رسم
وحك ونحت ايله توغل وتمايز ايدن ارباب
اقتداره فرانسزلر (آرتيست Artiste)
ديرلركه طبق طبقنه بدايع پروردېمكدر —
پژمرده — اكرم]، [انسان برقاچ كون
اودرياى صفانك كنارنده تماشاى طبيعت
ايتمليدركه خزينهٔ بدايعنك ابذالنده
فياض قدرتك نه كريم اولديغنه ذهننده
برمطالعه حاصل ايده بيلسون — تصوير
غروب — كمال]

« هر قلبه صفا ويرن بدايع »
« ياربى سكا دكلمى راجع »
(اكرم)

بَدْبُوكْ [ف] خائن ، قورقاق ، كوكلى صاف اولمايان آدم:
[اوضاع بد بوكانه] = خائن قورقاق
آدمه لايق طورلر .

بَدْپَسَنْد [ف] « مشكل پسند » مقامنده قوللانيله بيلير.
كوج، زور بكنيجى ديمكدر.

بَدْتَرْ [ف] پك فنا ، اك كوتو، زياده چركين ديمكدر .
(بتر) ه ده باقكز : [اتميانه
خشونت زهد ايله متصف ، قهوه
يرينه صيچاق سوت ايچر، دخان ايچن
ياننده خمر ايچندن بدتر ايدى - ابشير
پاشا حقنده - نعيما]

بَدَخْش
بَدَخْشَان [ف] هندوستان ايله خراسان آراسنده بر ديارك اسميدر . اشبو بلده لعل وياقوت معد-
نيله مشهوردر . « لعل بدخشان »
ادبيات عثمانيه ده پك چوق ذكر
اولونمشدر . « مير صدرالدين محمد
شيرازى » نك (جواهرنامه) سنده كى
روايتنه نظراً لعلك بدخشانه نسبتى معدنى
آنده بولونديغى سيبدن دكلدر بلكه
معدندن اخراج ونقل اولوندقدن
صوكره اوراده پرداخت ايدلسنددر.
فارسيده [بَدَخْشِ مُذَاب] = شراب
ديمكدر .

« رخی عکسندن اول خورشید رخشان »
« طاشی لعل ایلدی طاغی بدخشان »
(شیخی)

« او کرمکار که رشك دل ودستیله اولور »
« داغ بردل صدف وکان بدخشان دلخون »
(منیف)

بَدْر { [ع] اون درت کیجه‌لك آی. ترکیده « طولون آی » دینیلیر. صفت کاشفه صورتیله (بدر تام ، بدر کامل) دینلمسی جائزدر : [گاه اولور، هوا راکد قالمغله برابر آیك بدر اولدیغی زمانلره تصادف اولنور . سروسیمینه باقلسه صانیلیرکه شعله‌دن مخلوق بر پری دریایه کیرمش، نازان نازان شناورلك ایدیور. تصویر غروب. کلیبولی . کمال] (لیلة البدر، لیلهٔ بدر) = آیك اون دردنجی کیجه‌سی . (بدر بلند) = کذلك آیك اون دردی دیمکدر :

« درشب تاریك هجران کلبهٔ احزان ما »
« کی بود یارب ضیا بخشا بدان بدر بلند »
(ابوالمعانی)

§ مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آراسنده بر موقع مشهوردرکه اوراده ۳۱۳ نفر اصحاب کرامدن مرکب بر سریهٔ محمدیه ایله ۹۵۰ نفری متجاوز بر فرقهٔ مشرکین بیننده غزوهٔ مشهوره وقوع بولمشدی. اشبو غزاده بولونان اصحاب کرامه (بَدْرِیُّونْ) وبو ذوات عالیه‌نك هر برینه (بَدْرِی) دینیلیر. فارسیده [بدری] = صُرَّه ،

ایجی آلتون طولو کیسه دیمکدر:

« بیلندی رتبهٔ ماهیق بدر منبرلاده ».
« خطادر هرکیم اول خورشید حسنه دیرسه مهوشدر »
(عاکف پاشا)

« قبله مخلصلرینك وجهی حق بدر منیر »
« اوله دشمنلرینك قلبی کبی یوزلری زنك »
(کاظم پاشا)

« ای جمالی کون ، یوزی بدر منیر »
(کلیبولیلی سلیمان)

بَدْرامْ { [ف] سرکش، سرد باشلی آت. « بدْرام » اولورسه منزین، صفا بخش محل دیمکدر.

بَدْرَقَه { [ف] دلیل، قلاووز، یول کوسترن . اکثریا مجاز صورتیله استعمال اولونور . رانك کسریله غلطدر .

« اول که اولمازایدی معنی بدرهایاب وصول »
« اولمسه بدرقهٔ خامه‌سی کر راهمنون »
(منیف)

« طبع شیرینی اولور بدرقهٔ ره یوقسه »
« بوله ماز جادهٔ رکدن فم پستانی لبن »
(عزت ملا)

« هادیٔ وادیٔ دین بدرقهٔ راه یقین »
« پیرو مجتهدین حضرت شیخ الاسلام »
(نفعی)

بَدْرُودْ { [ف] وداع، فراغت اتمك که ترجه‌سی [اسنله‌مك ، اسنلك] در :

« چون بو ایکی شاعر اولدی موجود »
« ایرانه بلاغت ایتدی بدرود »
(لا)

بَدرَو { [ف] پالان ، سمر دیمکدر. قوللانیلماز.

بَدرَه { [ع ف] قوزی ، اوغلاق دریسی § آلتون ایله طولو کیسه، صره . جمعی [بِدر]در. اوائلده اون بیك درهمه (بدره) دینیلیرمش. کذلك وقتیله کیسه‌لر دریدن اعمال اولوندیغی ایچون (صره) یه اطلاق اولونمش .

بَدفوز { [ف] آغزك ایچ طرفی ، کنار، چوره.(بتفوز)، ده باقکز . مأنوس دکلدر.

بَدگُند { [ف] حقی ابطال وباطلی انفاذ ایچون ویریلن رشوت، آقچه ، شی.

بَدَل { [ع] بر شیئك عوضی ، بر شیئك یرینه ویریلن ویریی طوتان شی ، قارشیلق ، دکیشك : (بدل عسکری، بدل نقدی، بدل جمع) جمعی [بَدَلات]در : [بدلات عسکریه] = جزیه ، تعبیرات شرعیه‌دندر . تبعهٔ عثمانیه‌دن بولونان خرستیانلرك خدمت عسکریه مقابلنده ویردکلری آقچه .

« کوهر بدل آکا البت اولماز »
« تحسیندن اوزکه قیمت اولماز »
(لا)

«بدل اولماز بوکا زیرا که سنك نامکدر»
«طوته‌ماز مهر سلیمان یرین آخر خاتم»
(باقی)

« ایله مشدی آنی خلاق ازل »
« حسن اخلاق ایله بی مثل وبدل »
(خاقانی)

« بردر جیجکم فقط کوزلدر »
« بیك کلبنه بر کلم بدلدر »
(معلم ناجی)

§ یرینه ، دکیشك، بدل اوله‌رق معناسنده استعمال اولونور :

«خون دل نوش ایدرم بادهٔ کلکونه بدل»
(نفعی)

« آچدیغنك آغوشه بدل بسترم »
« خاك اوله جقدرکه نصل ایسته‌رم »
(صفا)

§ (بَدلًا) = (عَیناً) تعبیرینك ضدی ، یعنی قارشیلغی ، قیمتنی ویرمك صورتیله دیمکدر. [بَدَلِ مایَتَحَلَّل]= اعضای بدندن وقوعبولان افرازات یومیه‌یه قارشی ینیلوب ایچیلن شیلر .

بَدَن { [ع] کووده. جمعی (اَبدان) درکه وجودلر ، کووده‌لر دیمکدر : [اعضای بدن] =کووده‌نك هرپانی ، [بدنلو] =کووده‌سی بیوك، [قلعه بدنی] = قلعه‌نك برجلری باروری ، سپرلر . § [بَدَناً] = شخصیله ، وجودیله ، کووده‌سیله :

« پنبهٔ داغ جنون ایچره نهاندر بدنم »
« دیری اولدقجه لباسم بودر اولسه‌م کفنم »
(فضولی)

« بدن بنای خدا روح نفخهٔ تکریم »
(نابی)

« ایوبی علت بدن ایکلتدی زار زار »
« منشاره ایلدی زکریا فدای سر »
(لاادری)

«بر چشمه‌نك باشنده‌اوطورمش اوكابدن»
«كوردم النده‌وارايدى بردسته ياسمن»
(فضولى)

« يانيور نار فراقكله سراپا بدنم »
(واصف)

«بدن پاكى نه‌دن بويله‌اولوردى خوشبو»
«اولمه‌سه مشك وكلا بيله مخمّر سنبل»
(باقى)

« مبتلا اولمه‌يه امراضه تنى »
« رخنه‌داراولمه‌يه برج بدنى »
(خاقانى)

بَدُوح [ع] « مأخذ » اتخاذ ايتديكم لغت كتابلرينك جمله‌سى (وَدُودْ) كبى اسماى الٓهيه‌دندر ديور. ومشى يعنى يوريمك معناسنه‌ده كلديكنى كوستريور. بولفظك فارسى‌ده دخى نازكانه يوريمك معناسنه اولديغى تتبعات واقعه‌دن آكلاشليور. بونكله برابر كتب مذكوره‌ده بولفظه دائر دها برخيلى معانى وروايت سرد وبيان وبونك اصلى عبرانى اولمق ظنى درميان اولونيوركه بو روايات و اختلافاتدن معناى صحيحى لغويون عندنده مختلف فيه بولونديغى تحقق ايديور. مثلا بر روايته كوره مراسلاتى محللرينه ايصال ايتمك وظيفهٔ معنويه‌سيله مكلف بولونان ملكك اسميدر. ايشته بوسيله دركه اكثريا مكتوب ظرفلرينك اوزرينه (بدوح) يازارلر ، ياخود بولفظى حاوى برمهر باصارلر. بعضاً مرسل اليهك اسمى التنه چكيلان هلزونك ايچنه (بدوح) لفظنه اشارت اولق اوزره [٢٬٤٬٦٬٨] رقملرينى ترقيم ايدرلر. رقملرك هرى ابجد حسابيله (بدوح) لفظنى تشكيل ايدن حرفلرى كوسترر :

«يازلسه‌م عرض حال دلبران اوزره بدوح اولسه‌م»
(عفت)

بَدُورَه / **بَدْوَرَه** [ف] طبله‌ايچنده اوستى باغلى كوندريلن ياخود كوتوريلن طعام § حصه، نصيب ، قسمت معنالرنده دخى قوللانيلير . [بَدْرَزَه] ده بو معنايه‌در . مأنوس دكلدر .

بَدُوس [ف] اميد ، رجا، تمنى، طلب معنالرينه‌در.

« دو خلق جهان آنكه بود عاقل ومردى »
« از سفله ودونان نداوند بدوسى »
(لاادرى)

بَدُوش [ف] فارسيده (دوش) = اوموز ، دوش كبى معنالرينه‌در . بوتقديرده « بدوش » اوموزه ، اوموزده معناسنى افاده ايدر . سوت صاغمق معناسنه [دُوشيدَن] مصدرندن صيغهٔ امرده اولور .

« ساقى كتور اول آبى كه آتش فروش اوله »
« هربر حبابى قلزم دوزخ بدوش اوله »
(ساقى نامه — غالب دده)

« اوكون كه بار امانت بدوش اولان ضعفا »
« طوروب مقام تحيّرده دل شكست عهود »
(ثابت)

بَدَوِى } [ع] اهل بادیه ، بریه‌ده ، صحراده یاشایان. ترجمه‌سی (بُورُوك) در . [بَدَوِیَانَه] = بادیه ده یاشایانلره موافق صورتده دیمکدر: [فصل بهار وحزانده حوالی نشین کعبةالله اولان زنان قبائل مکه‌یه کلوب اطفال قریشیانی آلوب هربرین ظل رفرف خرکاهده بدویانه تربیت ایدرلر — سیرویسی]، [مادام‌که بونلر بدو یلرده یوقدر. آثلر مسعود عد اولنورلر — تقریضات — اکرم]

« نه خوف امیران بیلورز نه‌بدوی‌یز »

« راضی شدهٔ حکم قضا مرتضوی‌یز »

(شیخ غالب)

بَدَوِیَّت } [ع] بدویلك ، بادیه - نشینلك. [مدنیّت]ك ضدی. صحراده ، اووالرده ، طاغلرده یاشایش: [حال‌بوکه بدویت صحرالرنده هیچ برکیمسه وجودی میدانده سباعه قارشی دفع مضرت ایده‌من — معارف مقاله‌سی — کمال]

بَدِیح } [ع] عظیم‌الشان معناسنه‌در. شان وشرفی بیوك دیمکدر.

بَدِید } [ف] لسانمزده بوصورتده استعمال اولونیورسه‌ده

بَدِیدار } اصلی پای فارسی ایله‌در . وضوح، ظاهر، آشکار، بللی معناسنه‌در. [نَابَدِید] = غائب، بلیرسز دیمکدر. بونك یرنده [نَابَدِیدار] قوللانیلماز : [برید مژده رسان فرح نوید سرعسکر مشارالیهك قپوکتخداسی قبله‌لی زاده محمد بك افندی ایله معاً پیشگاه سعادتلرنده ظاهر وبدید اولمغین — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ٢٨٥]

« قارارمشدی فکرمده رنك سفید »

« هله قار یاغوب اولدی لونی بدید »

(عزت ملا)

« ایلدم راه مجاریٔ خیالی تجدید »

« لذت شیر وشکر نظم‌ایله نثرمده پدید »

(جودت پاشا)

« لوح وقلم و هزار اسرار »

« هم اولدی کروبیان بدیدار »

(شیخ غالب)

« عجب کیمسه ایتمزمی احسان امید »

« جهانده کرم اولدی‌می ناپدید »

(عزت ملا)

«شوایکی تاریخی ایتدردی بکا پیدا عریش»

«اولدی ملمون‌نابدیدآلندی‌بی‌پرواعریش»

(سروری)

بَدِیع } [ع] برشیٔ نمونه‌سی ، اورنکی اولمدیغی حالده وجوده کتیرن : (بدیع السماوات) = جناب‌الله . § نظر تقدیر وتحسینی جالب اولان نادیده ، لطیف ، کوزل شی : [بدیع الجمال، شعر بدیع، نشیدهٔ بدیعه] § (بَدِیع)= اصطلاحجه شعروانشایه متعلق علوم دیمك اولان ادبك محتویاتندن برقسمدرکه مقتضای حاله مطابق، واضح اولان کلامك صنایع معنویه ولفظیه ایله تزیینه عائد مسائلدن

باحثدر . علم معانی وبیانه عائد قواعد اساسیه‌یه مطابق اولان برسوزی دها زیاده سوسله‌ین [صنایع بدیعیه] نك ، قسم معنویسی یکرمی یدی و قسم لفظیسی‌ده ایش صنعت بدیعه‌یی حاویدر : [بنابرین (فن بدیع) ده وضع قوانین ایچون بزه کوره کسب جدید تشکلنه احتیاج یوقدر . یالکز آثار موجوده‌یی تهذیب وتنقیح ، اقوال اسلافی تقیید وتصحیح کبی بروظیفه‌دن باشقه بروظیفه قالمامشدر — میزان البلاغه] ، [بوفریادلر ، بوانینلر بر شعر ویا نغمه ویا بر رنك بدیع ویاخود برشکل دلنشیندرکه آنی قلم ویاخود فیرچه برکاغد ویا موشامبه ویاخود برمرمر پارچه‌سنه نقل ایتمشدر — یژمرده — اکرم] ، [ادبیات عثمانیه‌یه علاوه ایتدیکی اونوع بدیع ایله بین الادبا بر موقع امتیاز احراز ایتمش اولدی — تقریضات — اکرم]

« اوله‌رق هاله بدیع هلال »
« شانلی برنو ظفر وقوعنه دال »
(داستان ظفر — عصمت)

« اول طرز بیان اوحسن اسلوب »
« اول طور بدیع اووجه مرغوب »
(لا)

« میدانده بدیع ایله معانی »
« بزده اوقودق براز بیانی »
(لا)

« سعی ایله علومه مقدمانه »
« از جمله بدیع ایله بیانه »
(مقدمه)

بَدیعَه [ع] نظر دقت وپسندی جالب اولان ماده ، خصوص ، شی : [بیك درلو ملون بلوطلر ، دقیقه دقیقه رنکلرینی بر اطرافتدن بربدیعه‌یه تحویل ایده‌رك آهسته ، آهسته آفاق سیز ایتمکه باشلادیلر — کلیبولی — کمال] ، [آمال وافکارینی آکا منحصر قیلمش .. هر لطافتی آکا نسبتله بکنیر ، هر بدیعه‌یی آکا اضافتله تقدیر ایلر — یژمرده — اکرم]

بَدیل [ع] برشیئك عوضی . ترکجه‌سی بحث طوتان طرفینك هانکیسی آلدانیر ایسه اوطرفك دیکرینه ویره‌جکی دکیشیك دیمکدر .

بَدیهَه [ع] آکسزین ظهور ایدن ، حاضر جوابلق یولنده دوشونمه‌دن سویله‌نیلن کوزل سوز : [ذو بَدیهَه ، بَدیهَه‌کو] = اویولده سوز سویله‌ین ، سویله‌یجی دیمکدر .

بَدیهی [ع] عقل ایچون تصدیق هیچ برشیئه محتاج اولمیان ، وارسته اثبات اولان خصوص ، شی . § ظاهر ، آشکار : [امر بدیهی ، امور بدیهیه] جمعی [بَدیهیات] در . [تعریف مدنیتله ظاهر اولان حاللری نتایج مدنیه‌دن عد ایتمك ، نقیضی بربرینه علت ومعلول طوتمق قدر بدیهی‌البطلاندر — مقاله مدنیت — کمال] [آقچه ایله اسکاتلرینه صرف نقود مجهود ایتمه‌نك فائده سی

اوله‌میه‌جغی بدیهی ایدی — روضة۔
الکاملین]، [حال بوکه بینشله تعظیم
وبالتو ایله تحقیر آراسنده هردرلو
التباسك فقدانی انسانلرك دكل صو۔
لیجانلرك بیله ادراك ایده‌جكی بدیهیاتدندر
— كوره‌نك — كمال]؛ [افندم .
مكتوبكزی آلدم . تاریخی كوستره۔
میه‌جكم . زیرا كوستروسه‌م جوابنك
براز زیاده‌جه تأخر ایتمش اولدیغی
بدیهی اوله‌رق آكلاشیله‌جق . طوغر۔
یسی حجاب ایدییورم — تقریضات —
اكرم]

« چو بولدی سوزینه محبوب دمساز »
« بو ترجیعه بدیهی قیلدی آغاز »
(شیخی)

« اولمایه سوزی بدیهی نام »
« ایده نیجه تجربه‌یله اتمام »
(شیخ غالب)

« حق بدیهی‌در بدیهیاته ایمانك‌می یوق ؟ »
(معلم ناجی)

بَدیهیت [ع] بدیهی ، ظاهر اولمق . عقلك توجهندن صوكره تصدیقی باشقه شیئه محتاج اولمامق حالی ، كیفیتی : [شیخ فصیح الكلامك (بنی آدم اعضای یكدیكرند -كه در آفرینش زیك كوهرند) قول حكیمانه‌سنك اهمیتی ، بدیهیتی الك ایی تبجیل ونمونهٔ رفتار جمیل اتخاذ ایدن تابعان دین جلیل اسلامدر — فتوت — حسین دانش]

بَذبَذه [ع] ظفر وغلبه § نصیب ، قسمت § مضایقهٔ حال . [بذبذه] ده بو معنایه‌در .

بَذر [ع] تخم ، سرپیان ، اكیلان شی . جمعی [بذور] در . (بذر القز) = ایپك بوجكی تخمی § تركجه‌ده (بذر) = كتان تخمی یاغی ، بذر یاغی ، چیك بذر ، قاینانمش بذر . § (بذر ایپی) = بذر یاغنك یاقلمه‌سیله حاصل اولان سیاه بویا ، باخصوص اوبویادن یاپیلان یازی مركبی .

بَذرَقه [ع] « بدرقه » نك معربیدر . قلاووز ، یساقجی دیمكدر .

بَذل [ع] خواهش درون ایله ویرمك ؛ اسیركه‌میه‌رك صرف ایتمك ، ایدلمك . (اِبذال) ایله معناجه فرقسزدر : [الله ایچون بذل اموال ایدن دنیا وآخرتده مظهر سعادت اولور]، [فرد واحددن بر درهم ودینار مطالبه اولنمقسزین تجدید مقوله‌سی تعمیره بذل نقدینهٔ همت بیورملری سنجیدهٔ میزان اعتبار قلدقلرنده — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲۷۱]

« نه درخاك سركویكده بذل سیم وزر جانا »
« بولسكده اهل دللر جان ایله سردن كچر جانا »
(خاقانی)

« ایتمزمی كلامه بذل امكان »
« سوزدن كورن التفات واحسان »
(لا)

«او دستور ارسطو عقل و اسکندر صلابت کیم»
«امور دین و دولتده دیکلز بذل مقدوری»
(نفعی)

« بذل قبل مالکی محتاجلره »
« نعمت حق بیدر آجلره »
(نابی)

بَذْلَه { [ف] طبعه خوش کلن نازك، لطیف سوز؛ لطیفه، شاقه طرزنده سویله‌نیلن لاقیردی : [بَذْلَه‌گو، بَذْلَه‌باز] = لطیفه‌جی، شاقه‌جی. § فارسی‌ده آهنك و آغازه ایله شعر اوقومغه‌ده (بَذْلَه) اطلاق اولونور. «با»نك کسریله [بِذْلَه] عربی اولوب هرکون کییلان یعنی کونده‌لك اثواب دیمکدر.

« ینه بزمنده سلطان کلك قری ایله بلبل »
«بریسی بذله سنج طرفه کوبری غزلخواندر»
(ریاضی)

«صفابخش ادبدر بذله کوی شوخ مشربدر»
(لا)

« بذله سنج اولسه‌ك سنی ایما ایله ایلر مذاق »
« مجلسك دانا روش نادان یاوه کستری »
(نظیم)

بَذِیم { [ع] قوتلی، زورلی آدم § حال غضبده ایکن طورینی بوزمایان، سرین قانله معامله ایدن آدم. مؤنثی [بَذِیمَه] درکه اوفکه‌سنی بللی ایتمه‌ین قادین دیمکدر.

بَذْیُون { [ف] فاخر، نفیس، آغر قماش معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بَر { [ف] ادات استعلا، اوست، اوزره : (بر نوال محرر، بر معتاد، بر موجب اراده)؛ (بربلند) = غایتله عالی، رفیع، یوکسك مرتبه، محل دیمکدر. [برسر، بروجه بالا، بردوام، برقرار، بردوش، بروجه مشروح، دست برسینه، دست بر دست، بر قاعده، عید بربالای عید] § ثمره، میوه، یمش : (برك و بر، درخت بی بر) § سینه، کوکس : (بُرودوش) = کوکس واوموز. [سیمبر، سیمین بر] = کوموش کوکسلی [بَر بط] = قاز کوکسی دیمکدرکه فارسی‌ده « لاوطه » دینیلن سازه اطلاق اولونور. § فارسی [اَز] اداتیله کوکس معناسنه اشبو (بَر) ترکیب اولنه‌رق [اَزبَر] حفظ، وعقلده طوتمق معناسنده قوللانیلیر. § « بُردَن » مصدرندن اسم فاعل اولان (بَرنده) یعنی کوتوریجی معناسنه وصف ترکیبی طرزنده استعمال اولونور : [کبوتر نامه بر، استر باربر، دلبر]، [برانداز] = یوقاری آتیجی، اوسته فیرلاتیجی معناسنه‌در : [مشکل برانداز] فارسیده بونلردن باشقه دها بعض معانی‌ده استعمال اولونورسه‌ده لسانمزده او معنالری معتبر و مستعمل دکلدر. [اول کون جمله انام وعامهٔ خواص وعوامه عید بربالای عید اولمغله شهریار جهاندار جناب شوکتمآبلری کمال نشاط ایله آرام

بیوروب — ۲۸۵ صحیفه — چلبی زاده تاریخی] .

« یوری یوفیض عدالت ایله آل دنیایی »
« دست تسخیر قدر زورکه بر وجه یسیر »
(حقی)

« عسکرك، ایکله دیردی زیر وبری »
« عکس جوش ترانهٔ ظفری »
(داستان ظفر — عصمت)

«سکا بر قاعده اغیاره عکسیله باقاردم بن»
« المدم خامهٔ معجز نما بر دوربین اولسه »
(نابی)

« کیم روز شب اوسفرهٔ عالمشمولدن »
« هر نفس رزقن آلمه ده بر وجه اشتراك »
(لاادری)

« داغ برداغ ایدوب بوجان وتنی »
« یاقدی کل ایلدی فراقك بنی »
(عاکف پاشا)

« فریادکه بر ویرمدی بیداددن اوزکه »
«کوز یاشی ایله بسلدیکم تازه نهالم »
(فضولی)

« یارك کذر کهیدر عشاقه جای راحت »
« رندان خانه بر دوش دار ودیاری نه یلر»
(نابی)

« کراولسه چن سله خور صرصر قهری »
« هپ خاکله یکسان اوله برك وبرعالم »
(نشاطی)

« اولنجه برده بر انداز نظره چشم شهود »
«کورندی آینهٔ دلده چهرهٔ مقصود »
(سامی)

« ایدردم کمی آهمی نامه بر »
« اوده بی مجال اولدی بندن بتر»
(عزت ملا)

« هر نفسی طوتاردی اول پیمبر »
« نفسیله حقوقده برابر »
(نعت نبوی)

بَرّ [ع] قاره، بر . (بحر) ك ضدی : [بحر وبرّ] = دکز وقاره . [برّی برّیّه] = قاره یه عائد، یره منسوب : [قوهٔ برّیه ، عساکر برّیه ، مهندسخانهٔ برّی § خطه، اولکه طوپراق : [برّ الشام].

« اول شه که کف همتی هنکام کرمده »
« دنیایی غنی، کانی تهی، بحری برّ ایلر »
(نفعی)

« پادشاه بحر وبرّ سلطان سلیمان ولی »
« سرور صاحب نظر شاهنشه شفقت شعار »
(فضولی)

«که دیو اواوردی کاه پری »
«که بحری اولوردی کاه بری »
(شیخ غالب)

بَرائت [ع] بری اولش، مدخلی اولمامق ، وارسته لك : [قانون دیبورکه وظائف رسمیه سنجه اثبات برائت ایده مه ین مأمور عزل ایدیلیر، عندالمحاکمه برائت ذمتی تحقق ایدن مأمور خدمت سابقه سنه اعادهٔ نصب اولونور]، [بوصورتله ده انتقام وانفعال کبی الجاآت نفسانیه یه مغلوبیتدن برائتنی اعلان ایلدیلر — مأمون — مشاهیر اسلام]

بَرابَر [ف] برلکده ، برآراده : [مرحوم معلم ناجی ایله

سنه‌لرجه برابر بولوندق، برابر یاشادق، برابر یازدق] § مساوی ، فرقسز ، ایکی شی بر اولش : [واجب الوجود ایچون شبهه‌ده بولونمق شرعاً منکر اولمقله برابردر] « بَرابَری » = مساویلك، فرقسزلق: [یاووز سلطان سلیم کبی بر قهرمان بی مدانی‌یه قارشی دعوای برابری ایتمکدن چکینمه‌ین اسماعیل صفوی « چالدیران » مغلوبیتی اوزرینه خراسان طاغلرینه قدر قاچمقدن اوتانمدی] § مقابل ، قارشی :

«نظم اشخاصه قیاس ایله‌مه باقی شعرك»
«اوله‌می هرکیهٔ خشکه برابر سنبل»
(باقی)

«صبح وشام اول قبلهٔ ابرو برابردر بکا»
«ای فضولی تکری کوزدن صاقلاسون اقبالمی»
« بزمله برابرجه چیقدی کدر »
« ینه بو کیدیشله برابر کیدر »
(عزت ملا)
« هر هانکی خیال ایسه مصور »
« الفاظی کلور آنك برابر »
(لا)

بَرات [ع] یازلمش کاغد معناسنه‌در. اصطلاحمزده نشان، رتبه ، مأموریت ، معاش وامتیازات مختلفه ایچون طرف دولتدن یازیلوب ویریلن کاغد رسمی ، فرماننامه دیمکدر. جمعی [بَرَوات] کلیر . [لیلة البرات ، لیلهٔ برات] = شعبانك اون بشنجی کیجه‌سی: [اوقافدن طقوز آقچه وظیفه‌یه قناعت قیلوب عرض آلدم و برات ایچون درکاه عالمپناهه ارسال ایدوب مترصد اولدم . مدت ترصد منقضی اولدقده وایام انتظار سرانجام بولدقده بشرلر که مژدهٔ تشریف بشارت یتوردیلر، بکا مثال میمون وبرات همایونی کتوردیلر - نشانجی محمد پاشایه شکایتنامه - فضولی]

«هرکس بقدر خویش کرفتار محنتست»
«کس را نداده اند برات مسلمی»
(ملاجامی)
«چکدی مسودهٔ تحویل برات عدمه»
«خط بطلان قلم صنع خدای بیچون»
(منیف)
«بنم اول خسرو صاحب قران غلك اندیشه»
«که منشیٔ قدر یازمش براتمده بومنشوری»
(نفعی)

بُرات [ع] تورپو ، ییجقی . (بُراء) آغاجدن آلات وادوات یاپان (بُراء) = یونغه ، تالاش . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

بَراجِم [ع] مفاصل معناسنه‌در . پارمق بوغومی معناسنه اولان [بُرجُمه] نك جمعی. § قوش پنجه‌سنك اورته پارمغی معناسنه‌ده کلیر. مفردی فتحه ایله باشقه معنایه‌در.

بُراده [ع] صو وشربت کبی مشروباتی صوغوتمغه مخصوص قاب که ترکجه‌ده « قارلق » تعبیر اولونور .

بَرآرَنده [ف] « بَر » اداتیله کتیریجی، حامل معناسنی افاده ایدن (آرَنده) لفظندن مرکب

اولوب اوسته کتیریجی ، اوزرینه کتیرن دیمکدر :

« آتقراط علّت ندان زمان »
« برارندهٔ منزل پست جان »
(عزت ملا)

بَرارى { [ع] چوللر، صحرالر . اوتی وصویی نادر اولان بیابان ، اووه معناسنه اولان [بَرّیّه] نك جمعی .

بَرازْوان { [ف] قیلیچ ، بیچاق کبی آلات جارحه ده دمیر نامی ایله قبضه نك برلشدکاری یرده ایکیسنی بربرینه ربط وتحکیم ایدن بیله‌زیك . بو اسم [بَراز] ایله [وان] دن مرکّبدر . فارسیده (براز) برنسنه‌یی باشقه شیئه اکله‌مك ، بیتشدیرمك ، بیتشدیرلمك معناسنه اولان [بَرازیدن] مصدرندن فعل امر اولدیغی کبی چیوی ، قاشی ، یامه معنالرینه ده قوللانیلیر . (وان) حفظ ایدیجی ، صاقلایان معناسنه‌در . بعضاً شبیه ، مانند معناسنه‌ده کلیر وبو معنالرده مطلقا ترکیب ایله قوللانیلیر . بولفظلرك ایکی درلو معنالرینه کوره بو اسم مرکّبك دلالت ایتدیکی معنایه موافق اولدیغی آشکاردر . بونك ترکجه‌ده غلط مشهوری [پارازوانه] در .

بَرازِش { [ف] « بَرازیدن » فعلندن حاصل مصدردر . یامه ، چیوی معنالرینه کلیر . قوللانیلماز .

بَرازیق { [ع] بلوکلر ، جماعتلر § صاپا یوللر دیمکدر . (بَرْزیق) ك جمعیدر . مأنوس دکلدر .

بَراشیه { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . کمیلرده دیرکك ، سرنك اوجلرینی ایکی یانه چکن ایکی خلاطه اطلاق اولونور .

بَراطیل { [ع] رشوت معناسنه کلن (بِرْطیل) ك جمعی . عربیده مفردی (کولنك) ، (واریوز) معناسنده ده قوللانیلیر . لسانمزده مفردی ده ، جمعی ده نادراً استعمال اولونمشدر .

بَراعَت { [ع] صفات حسنه ومزیات جمیله ایله اتّصافده اقران واترابه تفوّق . یعنی حسن وجمال ، فضل وکمال جهتیله اقرانه فائق اولمق دیمکدر . «بَراعَه» طرزنده استعمالی ده مسبوقدر . [براعت استهلال] = « اِسْتِهْلال » ماده‌سنده ایضاح ایدلمشدر .
(١٤٣) نجی صحیفه‌یه باقکز : [مؤلفك نقش براعهٔ براعه‌سی اولان رموز ونکات دقیقه‌دن تصویر ماهیت مسئله ایده‌جك — روضة الکاملین]

« یاخود اونازنین زماندرکه کوسترر »
« هر خطوه‌سنده نیجه دلّال براعتی »
(عاکف پاشا)

بَراغَه { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . بوکا «طوب شلواری» ده دیرلر . کمیلرده طوپی

ضبط ایچون طوپك قویروغنه طاقیلوب بورده یه ربط اولونان خلاط دیمکدر .

بَرّاغ | [ف] «فصّاد» کبی جراحجی قان آلیجی . قوللانیلماز.

بَرافراشته | [ف] یوقاری طوتلمش، قالدیرلمش، یوقاریلا. دلمش : [بارگاه جلالت پناه الوهیته دست برافراشتهٔ عجز وعبودیت اولدقچه ادعیهٔ معروضه‌م بر طرز مختصرده اولوردی — مه‌پریزون ترجمه‌سی — اکرم]

بَرّاق | [ع] « بَرق » دن مشتقدر. پارلاق، نورلی دیمکدر :

« وجه برّاقنك اصحاب صفا »
« حرقی غالب ایدی دیر حق »
(خاقانی)

§ صاف، کدورتسز، طورغون، اولان بولانیق اولمایان: [ماء برّاق، برّاق صو، برّاق هوا] « برّاقه » اولورسه چهره‌سی الماس کبی پارلاق غایتله کوزل محبوبه، قیز دیمکدر. [برّاق هوالی کیجه‌لری واردرکه آیك اون دردنجی لیجه‌سنی آندیرر. عادتا کونشك عکسی دکزده سیم‌وسیمین حاصل ایدر — کلیبولی — نامق کمال]

« اولوب عمری مزید اقبال واجلالی مزید اولسون »
« عدوسی وارسه سوزان ایله‌سون شمشیر برّاقی »
(عاکف پاشا)

« کوموش آیینه کبی سینه‌سی آق »
« کردنی تیغ بر قدن برّاق »
(وحید)

« صاف وبراق وضیا کستر ایدی »
« یعنی خالص کوموشه بکزرز ایدی »
(خاقانی)

بَرانداخته | [ف] یوقاری، اوسته آتیلمش، یوکسه قالدیرلمش. آز قوللانیلیر .

بَرانداز | [ف] یوقاری آتیجی، یوکسه قالدیریجی؛ اوسته آتان : [سبحان الله ! جوهر فکر انسانی — که جهان دانش وبینشه بر شبچراغ رحانیدر — تصرفات خیالیه‌سنده حد قبول ایتمز برشعلهٔ جوّالهٔ پرده برانداز — تقریضات — اکرم]

بَرانده | [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . سفن حربیه‌ده عسکرك یاتاجغی آصمه یاتاقلق دیمکدر .

بَرّانی | [ع] خارجی ، ظاهری ، وحشی ، بیابانی دیمکدر . (جوّانی) بونك ضدی. [بَرّانیه] = قاموس کبیره نظراً « بخارا » جوارنده برقریه‌نك اسمیدر .

بَرآورده | [ف] « برآوردن » مصدرندن مأخوذ اولدیغی تقدیرده یوقاری قالدیرلمش ویوکسکه کوتورلمش شی دیمکدر. § التماس، حمایه ایله ایلری چکلمش آدم § بربرندن متفرق، آیرلمش، سچلمش شی معنالرینه‌ده کلیر. فارسیده اولدیغی کبی بنا، قلعه، حصار معنالرنده اصلا قوللانیلماز: [بونلرك چیره‌دستیٔ همتلریله برآوردهٔ

کنار ادراك اولمش جواهر فوائدك
حس التقاطی — تقریضات — اکرم]
« عدمدن ایتدی بنی قدرتی برآورده »
« غدامی ایلدی آماده رحم مادرده »
(نابی)

بَراوُو { [ایتالیانجه‌دن] آفرین مقامنده برکلمهٔ تحسین . ترکجه‌ده (با) نك کسریله زبانزد در. اکثریامقام تزییف واستهزاده قوللانیلیر.

بَراهیخته { [ف] چکلمش ، جیقارلمش معناسنه‌در

بَراهیخته‌ده { اکثریا سلاح حقنده قوللانیلیر.

بَراهیده { [ف] یوله کوندرلمش ، سوق ایدلمش ، بوللاتلمش دیمکدر .

بَراهِمَه { [ع] بعثت رسله قائل اولمایان برطائفهٔ منکره § بتپرست اولان هندولرك حکماوعلما طاقمی. مفردی [برهمن]در (ها)نك سکونی‌ده جائزدر. (برهمون)طرزنده دخی جمعلنیر. فارسی‌ده باباس معناسنده [برهمن] قوللانیلدیغی کبی (برهمند) و (برهمه) دخی بومعناده استعمال اولونور .

بَراهین { [ع] دلیل، حجت معناسنه واولنلردن معناجه اقوی اولان (برهان) ك جمعی : [براهین قاطعه ، ایراد براهین] ، [اثر معتبر عالیکزی مطالعه ایتدم ، فضیلت ذاتیه‌نك فخامت نسبیه‌یه رجحانی براهین عقلیه ودلائل تاریخیه ایله اثبات ایدییورسکز — تقریضات — اکرم] ، [منطق کبی ، اثبات حقیقت ایدن براهین معقوله‌دن اعتقادجه مضرت توهم ایتمك تثلیث آره‌سنده توحید آرایانلره یاقیشیر — معارف مقاله‌سی — کمال]

بَرای { [ف] ادات تعلیل ، (ایچون) دیمکدر . آز قوللانیلیر :
« برای خاطر ، برای کشف ، برای مصلحت »
«زبون بولوب بزی پامال جوراید نلردن»
«برای غیرت حق انتقام آلان بولونور»
(نابی)
« برای خاطر ایکی کره قامت اولمازایمش»
(شیخ رضا)
« شهنامه‌یی ایتمك ایچون اتمام »
« فردوسی اوتوز ییل ایتمش اقدام »
« قیلمش فجری برای تفسیر »
« یوز یکرمی محلده باشقه تعبیر »
(مقدمه)
« ایتمشدی برای عیش جانی »
« تشریف سرای ام هانی »
(شیخ غالب)
« برغزل سویله‌سه‌ك اولمازمی برای خاطر»
« نه‌قدر ثقلت ایسه نظم مقفای عدم »
(عاکف پاشا)

بَرایا { [ع] « بریه » نك جمعی . وقتیله خراج ، ویرکودن بری ومستثنا اولان اهل سیف مقامنده قوللانیلیر ایمش . الیوم خلق ، ناس

ومخلوقات معناسنده استعمال اولونور. مفردی بو معناده قوللانیلماز: [رعایا وبرایا]

« اوزاق اولمق بجوز بلایادن »
« اتقا ایلیك برایادن »
(معلم ناجی)

« هرکسه بار بلا کندوسنك وار افیدر »
« غم وآلامدن آزاده برایای عدم »
(عاکف پاشا)

بَرَایَه [ع] یونغه ، تالاش . مأنوس دکلدر.

بَرْبَادْ [ف] یل اوستنه دیمکدرکه خراب، پریشان، محو اولمش؛ بوزوق، بوزولمش، بتمش؛ ملوث، پیس معنالرنده وموقع استعماله کوره گاه (اولمق) وگاه (ایتمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. (آباد)ك ضدی :

« برباد قیلدی تخت سلیمانی روزکار »
« سلطان سلیم خان سکندر سریری کور »
(باقی)

« کندك ایتمه‌سی وهمت کندیکك بربادینه »
(لادری)

« الامان ایله ترحم شه اقلیم فتن »
« ینه برباد ایدییور ملك دلی جیش محن »
(واصف)

« ایله‌دك بر حمله‌ده برباد ملك دشمنی »
« کرد وخشك کرچه‌کیم سد ایتدی راه صرصری »
(نفعی)

« قنی خاك رهك آهمله برباد ایتدیکم دملر »
« آکمازمی صرکویکده فریاد ایتدیکم دملر »
(اسکی سری)

بَرْبَارْ [ع] چوق سوزاو، دیك سسلی چاغرغان انسان وارسلان. قوللانیلماز .

بَرْبَارْ ، **بَرْبَارَه** [ف] چارداق ، صوندرمه § تخته‌پوش ، قریه § خانه‌نك اوسقنده ، طامنده بولونان اوطه . مأنوس دکلدر .

بَرْبَخْ [ع] صویولی، صوکونکی § مجرای بول. اصطلاحات طبیه‌دندر. اوعیهٔ موصلهٔ منویه ایله قنات ناقله ومجاری منویه‌نك بربری اوزرینه بوکلمسیله حاصل اولان شکله اطلاق اولونور.

بَرْبَرْ [ف] صاچ وصقاله دائر تطهیرات وتزیيناتی اجرا ایدن آدم دیمکدر : [بربرباشی، بربردکانی، بربرطاقی، بربر آینه‌سی] § فارسی‌ده هرزه ویا وه‌کو آدم معناسنده‌ده کلیر: [پس مغفرض سطل بربردن وسپرمن دف خنیاکردنه وجهلا فرق اولونور — شفیقنامه]

بَرْبَرِی ، **بَرْبَرِیَّه** [ع] دیار مغربك نام عربیسیدر . (مغرب اقصی، فاس، مراکش، جزایر ، مغرب اوسط ، تونس ، طرابلس غرب ولایتلری [بلاد بربریه] دن معدود درلر . [قبائل بربریه] یه زمان قدیمده (نومیدی) دیرلر ایمش . مؤخراً [ایموشاق] و [توارك تبوّ] تسمیه اولونمشلر : [حیوانات بحری وبرّی

وهندی وبربری وسائر مواشی، صادم سیمای قبطی ولوری که راعیلری اولان صرائیلرك کیمین نطع قرون ایله کاریز کریزه‌سرنکون وکیمین رفض سرون ایله‌مطروره، عدمده آغشته بخاك وخون ایتمکله — شفیقنامه]

بَرْبَرَه { [ع] اکثار کلام § حدت وغضبله حایقیرمق ، فریاد وانین ایتمك . مأنوس دکلدر.

بَرْبَسْتَه { [ف] جمادات کبی اولان شیلره اطلاق اولونور . (بربسته) ده دیرلر . قوللانیلماز .

بَرْبَطّ { [ع‌ف] (بر)ایله (بطّ)دن مرکبدر که قاز کوکسلی دیمکدر . لسانمزده (لاووطه)یاخود (لاغوته) دیه معروف اولان سازدر. مرحوم احمد وفیق پاشانك تدقیقاتنه کوره بولفظلرك اصلی عربجه [اَلْعُودَه] اولوب رومیلر طرفندن اخذ وتحریف قیلنمشدر. هرنصلسه ترکجه بوسازك اصل اسمی (قپوز) در . شعوریده (با) نك ضمیله [بُرْبُط] دیه کوستریلیور:

« چون آهنك بربط شود مستقیم »
« کی ازدست مطرب خورد کوشمال »
(شیخ سعدی)

بَرْپا ـ ی { [ف] آیاق اوزرنده ، آیاقده ؛ یعنی قائم ، دائم معناسنه‌در: (رشته برپا ـ ی)== آیاغنده ایپلك باغلی اولان .

«زهی خیّاط خلعت دوز بازار حقایق کیم»
«قد معنایی ایتمش جامهٔ ترکیب ایله برپا»
(نابی)

«سبك پروازئ دل فکر زلفکله مفید اولماز»
«قالیر بر نخلزار غمده مرغ رشته برپادر»
(صبرئ شاکر)

بَرْتافت { [ف] دونمك ، دوندرمك ، قیویرمق معنالرینه کلن (بَرْتَافْتَن) مصدرندن مشتقدر . دوندی ، دونش ، بوکش معنالرینی افاده ایدر . ترکجه‌ده ز باتزد اولان (برتاو) لفظی بونك محرفی اولمسی محتملدر .

بَرْتَرْ
بَرْتَرِین { [ع] دها ، پك ، الأعالی ، یوکسك ؛ پك مزیتلی ، دکرلی دیمکدر :

«قدر ذاتك چرخدن برتر دیر ایسه م وجهی وار»
«متفقدر بونده جمله راز دار روزکار»
(عاکف پاشا)

« سنسك ای ذات محترم رهبر »
« علم وعرفانسه برترین رتب »
« بزمك ای ذات محترم مکتب »
« نه‌بیوك درسلر ،نه حکمتلر »
(صفا)

« ای برتر عقل ووهم وادراك »
« معروف خطاب ما عرفناك »
(لا)

بَرْتَنِی { [ف] عجب ، کبروغرور معناسنه‌در . قوللانیلماز .

بَرْجا { [ف] مناسب ، يرنده معناسنه‌در . [پابَرْجا] = آياغى يرنده يعنى ثابت، ثبات ايديجى. [نابَرْجا] = يرنده دكل، مناسبتسز ديمكدر . « پابرجاى ثبات » تعبيرنده (ثبات) معناجه مكرّر وفضله‌در ، آز قوللانيليير .

« بختكى برجا ايدرسه جايكى برباد ايدر»
«ساكه‌ده اولمازهوادار اى سليمان روزكار»
(نورس قديم)

«خنده‌ساز اولمه‌ده‌در حالمه‌هردم اعدا»
«آه عجب نولسه كرك بوستم نابرجا»
(واصف)

بَرْجَدْ { [ع] قالين كيلم، عباء عادتا ترك خاليسى .

بَرْجَسْتَه { [ف] نازك ، زيبا ، مستثنا ، ياقيشقلى ، طبعه خوش كلن . صيچرامق، فيرلامق معناسنه اولان (بَرْجَستَن) مصدرندن اسم مفعولدر: (مصراع برجسته)

«صوكبى برمصرع برجسته آقدى خامه‌دن»
«يابدى بو نوچشمهٔ پاكيزه‌يى محمود خان»
(عاكف پاشا)

«اكرمقصود اثرسه مصرع برجسته كافيدر»
«عجب حيرتده‌يم بن سداسكندرخصوصنده»
(راغب پاشا)

« آثارى لطيف ليك آزدى »
« بر برجسته قصيده يازدى »
(لا)

بَرْجَمَه { [ع] درشت ، غليظ سوز سويله‌مك ؛ قابا سوز . مأنوس دكلدر .

بَرْجيس { [ع ف] مشترى دينيلن بيلديز . سودى چوق دوه معناسنه‌ده كلير . قاوسيده بانك كبيريله‌در . ادبيات قديمه ده چوق قوللانيلمشدر :

« ياقمشدى شمع فكرتى برجيس نكته‌دان »
(باقى)

« برجيس ادا عطارد آيين »
« شعرى شعرى و نثرى رنكين »
(مقدمه)

« اولدقده ششم سپهره واصل »
« برجيسه سعادت اولدى حاصل »
(باقى)

بَرْچيدَه { [ف] طوپلانلمش ، دوشيرلمش . [برچيده دامن] = اتكى طوپلى ديمكدركه مجازاً آلايش عالمدن كنديني چكمش، علايق دنيويه‌دن برى معناسنده استعمال اولونور : [زاهد برچيده دامن ، درويش برچيده دامن] « برچيده دامن استغنا » تعبيرنده (استغنا) فضله‌در . زيرا (برچيده دامن) بالاده عرض ايدلديكى وجهايله كنديني چكمش ديمكدركه ذاتاً «استغنا» معناسنى متضمندر . (بَرْچيدن) = طوپلايجى ديمكدر . [حدائق افكار شاعرانه‌دن برچيده اولان او شكوفه دستهٔ لطائفى كيم بكنمز — تقريضات — اكرم]

بَرْخ { [ف] حصه ، پاره ، جزئى برمقدار، براز معناسنه‌در

§ آیازمه، قایناق، کول معنالرینه کلیر § برق، شمشك § رطوبت، شبنم، چی § بالیق معنالرنده قوللانیلیر. ترکجه‌ده مأنوس دکلدر.

بَرْخاسْتَه { [ف] قالقمش، آیاقلانمش. اصلی (خاسته)در. اوکاده باقکز. بعضاً [بَرْخاست]ده قوللانیلیر.

بَرْخانْ { [ف] صدا، سس § صیت، اون معنالرینه‌در.

بَرْخانَه { [ف] اصلی (بارخانه) درکه اسکی زمانده پوسته تاتارلرینك وکاربانلرك اینوب بندکاری محله اطلاق اولونوردی. مؤخراً ایشلك بیوك قوناغه، کنیش وانتظامسز بنایه دینیلدی.

بَرْخَجْ { [ف] چرکین، یاقیشقسز؛ اسلوب واندامی طبعه مغایر معناسنه‌در. قوللانیلماز.

بَرَخْشْ { [ف] ادات الصاق اولان (بِ) ایله آت معناسنه اولان (رَخش) دن مرکّبدرکه «آت آرقه‌سی، آتك صیرتی» معناسنده قوللانیلیر.

بَرْخَفْج { [ف] «کابوس» معناسنه‌درکه ترکجه‌ده اوکا اویقوده آغیرلق باصمه دیرلر. مأنوس اولمایان الفاظدندر:

بَرْخوابَه { [ف] مندر، دوشك کبی اوستنده اویقویه یاتیله‌جق، اویونیله‌جق شی دیمکدر § بردوشکده، برلکده یاتیلان ذات معناسنه‌ده کلیر.

بَرْخُورْ / **بَرْخُورْدارْ** { [ف] حصه، بهره، نصیب. (بَرخوردار) = بهره‌مند، فیضیاب، مسعود، کارلی، نصیبلی معناسنده قوللانیلیر: (والدینه حرمت واطاعت ایدن البته برخورد اراولور) بوتعبیر یالکز انسان حقنده قوللانیلیر. لسانمزده فارسی‌ده اولدیغی کبی شریك، اورتاق معناسنده اصلا استعمال اولونماز. « طالع مسعود » مقامنده (بخت بر- خوردار) تعبیری‌ده قوللانیلماز.

[بنده‌کزی مظهر ایتدیککز توجه محبت اثرکزك نه‌درجه متشکری اولدیغمی تعریفه حاجت یوقدر ظن ایدرم. باقی مقارنت توفیق آلهی ایله سایهٔ عالیٔ حضرت پادشاهیده برخوردار علم و عرفان اولکز افندم — تقریضات — اکرم]

« دیلرسه‌ك اوله‌سین باغ جهان ایچنده برخوردار »
« بوقولی جان ایله کوش ایت سکا پندم بودرهربار »
(سهیلی)

« شب معراجده یمن دیدار »
« نخل امیدین ایدوب برخوردار »
(خاقانی)

بَرْخیزْ / **بَرْخیزِشْ** { [ف] «خیز» طالعه معناسنه‌در. قالقمق، صچرامق معناسنه اولان [خیزیدن] مصدرندن فعل امر اولور. بوراده (بَر) اداتیله

ترکب ایده‌رك فاعلیت معناسنی افاده ایدر . قالقیجی ، صچرایجی ، آتیلیجی معناسنه کلیر . (برخیزش) = آتیلش دیمکدر .

بَرْخی { [ف] « بعض » معناسنه‌در ، قوللانیلماز .

بَرْخوز { [ف] طغارجق ، طوزبه دیمکدر .

بَرْد { [ع] صوغوق : [برد شدید] = شدتلی صوغوق ، [برد العجوز] و [برد عجوز] = قوجه‌قاری صوغوغی‌که شهر شباط رومینك یکرمی التیسندن مارت رومینك دردنجی کوننه قدر دوام ایدر . مارت افرنجینك اوننجی اون التیسنه قدر اولان مدته تصادف ایلر . عربیده دها برخیلی معانیٔ مختلفه‌ده قوللانیلیر ایسه‌ده بو معنادن ماعداسی لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر .

« چکوب سوز فرقتله برآه سرد »
« عجب امتزاج ایلدی حرّ وبرد »
(عزت ملا)

«دشمنانك یم جان ماندهٔ برد العجوز»
«دتره‌دردی تنلرین مشتدایکن تاب تموز»
(سروری)

بَرَد { [ع] اکثریا فورطنه‌لی هواده یاغان طولو . عربیده بوکا [حبّ الغمام ، حبّ السحاب] دخی دیرلر .

بَرْدار { [ف] مصلوب ، آصلمش . یوقاری قالدیرمق ، یوقاری طوتمق ، آصمق معناسنه اولان (برداشتن) مصدرندندر . « معلّق » مقامنده قوللانیلماز . مثلا (دیوانخانه‌یه برلامبه بردار ایدلمشدی) دینیله‌مز . مطلقا جانی ، قاتل ، شقی کبی اشخاص شریره‌دن اولوبده شرعاً وقانوناً اعدامله محکوم اوله‌رق انفاذ واجرای حکم ایچون فرمان پادشاهی دخی تعلق ایدنلر حقلرنده استعمال اولونور :

«چوق حق دینی ایلدیلر ظلم ایله بردار»
«باطل سوزه آغاز ایده‌لم بزدخی ناچار»
(روحی)

« بنی تك زلف دلاویزکه بردار ایله »
« چکه‌یم سودیجکم کندی الله رسنم »
(شمعی)

«حبس ایدرمش زنخك زلفکه بردار اولانی»
(فغانی)

بَرْداشْتَه { [ف] [برداشتن] مصدرندن اسم مفعولدر . چیقارلمش ، رفع اولونمش ، یوکسکه قالدیرلمش دیمکدر . « ایتمك » ماده‌سیله قوللانیلیر : [دودست نیاز وابتهالی برداشتهٔ اجابتکاه رب متعال ایده‌رك] § بعضاً دفع وازاله قیلنمش معناسنده دخی استعمال اولونور : [روز خصره قدر سردار معالی کردارك همت وغیرت برکزیده‌سیله بغدان ویوه‌ده‌سی « » نك ایقاع ایتدیکی مشکلات کاملاً برداشته قیلنوب — تاریخ راشد] شو مثالده کورلدیکی وجه ایله

بو معناده (قیلمق) مادەسیله قوللانیلیر. [هر صنف بر پوسیده لوای مرقدی درفش کاویانی کبی افراشته و بر پوشیده ضریح مشهدی دخی سراپردهٔ صباحبقرانی وش بر داشته قیلوب — شفیقنامه]

«اولدی بر داشته حیلولت دیجور عمی»
«ساحهٔ پهن بروز اولدی زوایای کمون»
(منیف)

بَرْدوام | [ف] دواملی ، دائم ، دائمی ، سورکلی : [رصدخانه‌دن آلنان معلوماته نظراً بحر سیاهده حالا فورطنه بردوامدر] .

بَرْدوش | [ف] اوموزلانمش ، اوموز اوزرنده ، صیرتده دیمکدر . (ایتمك) مادەسیله قوللانیلیر: [خانه بردوش] = راست کلدیکی یرده یاشایان ، نره‌ده صباح اوراده اقشام طرزنده وقت کچیرن یرسز ، یوردسز سرسری آدم .

« خانه بردوش سینه چاك بنم »
« اثر واخواه زیر خاك بنم »
(معلم ناجی)

بَرَدَه | [ع] طولو معناسنه‌در . فقط اکثریا (امتلاء) معناسنده قوللانیلیر . [داء البردة]=چوق یمکدن معده‌ده حاصل اولان فنالق . (را) نك سکونی جائزدر .

بَرَده | [ف] بنده کبی اسیر ، کوله معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بَرْدِیّ | [ع] بر نوع نباتدر که وقتیله «قاهره»ده طیش قبوغندن حصیر ، ایچنده‌کی اوزندن کاغد اعمال اولونورمش . حصیر سازی دیمکدر . § سوریه‌ده ایکی نهر ، بر کوی ؛ حجازده بر طاغ اسمیدر .

بَرَرَه | [ع] خیر واحسانی زیاده اولان صادق آدم معناسنه کلن (بَرّ) ك جمعیدر : [کوزلرینه راست کلان بررهٔ اهل اسلام واعزهٔ مؤمنین کرامك قلادهٔ تعرّضی کردن عرضلرینه طوق ایتمکه باشلادیلر — شفیقنامه]. [اول فروع بررەدن نژاد حامل نوباوهٔ نوز مکرّم اولمغله برخوردار ایدی — سیر ویسی — صحیفه ٥]

بَرْدَك | [ف] افسانه ، ماصال ، لغز ، بیلمجه ، یاکلتماج . مأنوس دکلدر .

بَرْدَنك | [ف] صحرا ، چول اورته‌لرنده بولونان کوچوك طاغ وتپه .

بَرْدِن | [ف] کیر ، پاس معناسنه‌در . عربیده (وَسَخ) دیرلر . مأنوس دکلدر .

بَرْزُسْتَه | [ف] قاوون ، قاربوز ، چمن ، چایر کبی دال بوداق صالویروب یوکسلمه‌ین نبات § مجازاً رسوای ، بی ادب ، آلچاق آدم دیمکدر .

برزده | [ف] طوپلانمش، بریکدیرلمش، برآرایه کتیرلمش

(برزدن) مصدرندن اسم مفعولدر:

[عبدالمطلب علی الفور امتثال امر تقدیر ایتمکله ذبح عبدالله ایچون آستین برزده اولیجق — سیر ویسی]

« کلدی اجزای بهم برزدهٔ دورانك »
« سوزن صلح ایله شیرازه سنه قوت تام »
(نابی)

« هر تاری اولدی برزدهٔ دست روزکار »
« ایتدکاری اوزلف پریشانه قالمدی »
(لا)

« پیرمی برزده دامن ایکی دستی طولومی »
« کیده یور کندی آیاغیله مبارك باده »
(لا)

« پوشیده قبا بسته میان برزده دامان »
(لا)

« شجر طبعی خزان برزدهٔ مرك اولدی »
« یادکار اوله رق عالمه قالدی کوتوکی »
(صفا)

برزه | [ف] فارسیده ایپکلی قماش معناسنه اولدیغی کبی معانیٔ سائره ده کلیر. مثلا زیبا، نازك، اندامل، یاقیشقلی معناسنه اولدیغی کبی لطافت و زیبندکی و حسن و ظرافت معناسنده دخی استعمال اولونور § دال، بوداق، اکین معنالرینه ده کلیر. [برزه گاو] = چفت اوکوزی، ترلا سوره جك اوکوز.

برز | [ف] زراعت، اکین [برزگار برزه کار، برزیگر، برزگر] = زارع، اکینجی دیمکدر. § دیواره چامور، خرج صیوایه جق آلت، ماله. ترکجه ده (دیواری درز ایتدیرملی) تعبیرنده کورلدیکی وجه ایله بونی تحریف ایله خرج، صیوا معناسنده قوللانیورز

برزج | [ع] معربدر. قطیفه کبی قماشلرده پیدا اولان پورز معناسنه در.

برزخ | [ع] ایکی شی آره سنه کیرن حائل، فاصله. § اصطلاح شرعیده حین موتدن هنگامهٔ قیامته قدر اولان مدت؛ دنیا ایله آخرت آره سنده کی کچیده، عالم معنوی § جغرافیا اصطلاحاتنجه برشبه جزیره‌یی، بریادیم آطه‌یی قاره‌یه الصاق ایدن یره، طوپراغه — ایکی قاره نك، یاخود ایکی دکزك آره سنده فاصله اولدیغی ایچون — « برزخ » اطلاق اولونور: [پانامه برزخی، قورنت برزخی] § انسانك جانی صیقه جق، بیحضور و معذب اولمسنه سبب اوله جق محل، شی: [نه برزخ، بر برزخه دوشدی که تعریف اولونماز، نه برزخ آدم، « برزخ شی » = کوج، متعسر ایش.]؛ [شحنهٔ اجل مسمی دروازهٔ عالم برزخی باز و مرغ روحی آشیان اصلی طرفنه بی پروا پرواز ایلدی — احسن الحدیث — اوقچی زاده]، [حضرت خدیجهٔ کبری

هودج نشین تابوت یعنی برزخ پیمای لاهوت اولدیلر — سیرویسی]

« وصفکی روح فلاطون کوش ایدوب اولمقده‌در »
« عالم برزخده حالا سرمشار روزکار »
(عاکف پاشا)

« اوورطه که بلا برزخندن ایله خلاص »
« اولاشمه‌دن دها اجساده نارذات وقود »
(ثابت)

بَرْزَمْ { [ف] ناز، جلوه، شیوه. مأنوس دکلدر.

بَرْزِیقْ { [ف] جاهل، احمق، ادراکسز، اذعانسز آدم دیمکدر. قوللانیلماز.

بَرْزِینْ { [ع] برنوع صو قابی، مشربه. قوللانیلماز.

بَرَسْ { [ف] «افشار» کبی یولار § سرد باشلی آتك بورونینه طاقیلان طاسمه. قوللانیلماز.

بَرَسْمْ { [ف] آتشپرستلرك کتاب دینیلری. بونلر آتشه پرستش ایتدکاری زمان اشبو کتابی اللرنده طوتوب قرائت ایدرلر ایمش.

بَرْسِیاه { [ف] اسمر معناسنه‌در: « دلبر برسیاه » :

بَرَشْ { [ع ف] افیون شروبی، کتان یاپراغیله یاپیلیر بر نوع معجوندرکه مسکردر § فارسیده آرزو، کوکل ایستکی معناسنه کلیر:

« بوزه برش وبنك اسیر اولدی »
« کیمی خرد وکیمی خمیر اولدی »
(فضولی)

« نه بلادر هله برش وافیون »
« که ایدر آدمی سست ومجنون »
(وهبی)

فارسیده (بَرِش) دوه یولاری دیمکدر. (مهار) ده بومعنایه‌در.

بَرْشانْ { [ف] امت معناسنه‌در. بر پیغمبرك دین وکتابنی قبول وتصدیق ایدن جماعت، خلق.

بَرْشَعْ { [ع] احمق وبدخوی؛ اوزون بویلی آدم.

بَرْشَمَه { [ع] یوز بوروشدرمق، مکدر اولمق، اظهار حزن. مأنوس دکلدر.

بَرْشَنْ { [ف] صارماشیق دینیلن آغاج که بریره، برشیئه صاریلارق بیور.

بَرَصْ { [ع] وجودده یر یر بیاض، آلاجه لکه‌لر پیدا ایدن بر مرض غیر قابل تداویدر. او علته اوغرامش اولان آدمه (اَبْرَصْ) دینیر. ترکجه‌ده « آبراش » دیرلر.

بَرْطَرَفْ { [ف] « بَرْ » ادات استعلا، «طرف» معلوم. معناسی یان اوزره، بر یانه دیمکدرکه مقصد بر شیئك اهمیتدن ساقط، زائل اولدیغنی واورته‌دن قالقدیغنی افاده ایتمکدر: [برکره مشکلات حاضره برطرف اولسه] ، [بنده گرچه عباره‌دن یالکز « ایستیورسکز » کلمه‌سی حذف اولندیغی کبی شیوه‌سزلك ده برطرف اولور — تقریضات — اکرم]

§ مناسب دكل، لازم دكل، ایسته‌مز، لزومسز معناسنده دخی قوللانیلیر :
[شقا برطرف، لطیفه برطرف، تكلف برطرف ، شمدیلك اكلنجه برطرف. ایشته بزه باقه‌لم]
« بزم نوشانوشده غم برطرف می برطرف »
« ساقیا غم قنده عالم برطرف می برطرف »
(لاادری)
« تك اولسون قواعد اخلاص برطرف »
« مانع دكل مراسمه دائر قصورمز »
(نابی)
« برطرف اولسه الم روزكار »
« نفعی »
« اوطوفانی ایتسه هوا برطرف »
« اولوردی همان ماه برج شرف »
(عزت ملا)
« اناث معرفتله خانهٔ دل بولسون آرایش »
« تكلف برطرفدر بالش و بستر خصوصنده »
(راغب پاشا)

بَرْطَلَه [ف] قیرمزی سرپوش، تاقیه، كلاه. (طا) نك ضمیله‌ده مرویدر. قوللانیلماز.

بَرْطَمَه [ع] غضبلانوب قابارمق، طارلتمق § كیجه پك قرانكلق اولمق. قوللانیلماز.

بَرْعَكْس [ف] عكسنه، ترسنه معناسنده نادراً قوللانیلیر.

بَرْغ [ف] بند، سد معناسنه‌در. (بِرغ) ده دینیلیر.

بَرْغاب [ف] صو بندی، صو جمع اوله‌جق محل.

بَرْغَز ، بُرْغُز ، بُرْغُوز [ع] بوزاغی، اینكك یاوروسی § كوتو خویلی آدم. مأنوس دكلدر. (بُرْغُن) ده بوزاغی معناسنه‌در.

بَرْغَش [ع] سیوری سینك. مأنوس دكلدر.

بَرْغَمان [ف] « اژدها » وزننده بیوك ییلان دیمكدر.

بَرْغُول [ف] تركجه‌ده تحریف ایله (بلغور) دینیلن بغدای قیرغی. (بلغور) محرف دكلسه (برغول) ك محرف اولمه‌سی لازم كلیر.

بَرْغُوش [یونانیدن] قلعه، تپه‌سنده فنار یاقیلان قله. تركجه‌ده تحریف ایله (بورغاز) دینیلیر. عربیده قلعه معناسنه اولان (برج) بونك معربی اولسه كركدر : (لوله بورغازی، اخیولی بورغازی، بورغاز آطه‌سی، كمر بورغازی).

بَرْف [ف] قار. [برفاب] = قارصویی، قارلی، صوغوق صو. « برفناك » = قیش و یاز قار طوران یر دیمكدر. [برفین] = قاردن، قاره منسوب : « شیربرفین » = قاردن ارسلان، « حلوای برف » = قار حلواسی.
« دوشن صانمه زمینه برف پاره فرط سردیدن »
« دو كربال و پرین صنف ملائك خاكدان اوزره »
(لا)

« دوشندی برف سراپا صحن صحرایه »
« آغاردی روی زمین صانکه تختهٔ رخام »
(باقی)

« جهانی برفله یخ طوتدی قیش قیامتدر »
(وله)

« کونش آجسه برفك دخی دخمه‌سن »
« فلك کوش ایدردی لکن نغمه سن »
(عزت ملا)

« شیر فلك اولدی شیر برفین »
« دندانی پرنده آیدی پروین »
(شیخ غالب)

« غرفه‌دن خوش کورینور منظرهٔ برف و تکرك »
(فیضی)

« دیجور ایله برف ایدنجه الفت »
« بر قالبه کیردی نور وظلمت »
(شیخ غالب)

« برف بلا یاغمه‌دن اوستو منزه »
« بوکچیدی چمه در اولا بزه »
(شفیقنامه)

بَرْفَرْ / **بَرْفَرَه** [ف] شان وشوکت ؛ عنوان وحشمت معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بَرْفَنْد [ف] لشکر ، عسکر § کوزل سوز § درین یر . مأنوس دکلدر .

بَرْفُوز / **بَرْفُوش** [ف] آغزك طیش کناری یعنی دوداقلرك چوره‌سی ، اطرافی دیمکدر .

بَرْق [ع] شیمشك . « برق اورمق » = چاقیمق ، پارلادامق . (برق انداز) = پارلادایجی ، پارلایان : (سیالهٔ برقیه) = الکتریق :

[مآثر سائره‌دن قطع نظر ، عقله کوره بخار قوتیله سیالهٔ برقیه خاصه سنك کشفندن بیوك نه خدمت اوله بیلیر — معارف مقاله‌سی — کمال]

«تجلی برق اورر یریر سواد داغ جانمدن»
«جهانده طور عشقم نور آثار هر کلستانمدن»
(پلاسلی غالب)

« برکورلق قوپدی دشمن حصنی ایمشکن پناه »
« صاندی رعد و برق اوصیق قیلدی افلاکه نکاه »
(سروری)

«فیض حق برق اورر آیینهٔ اندیشه مدن»
«چشم جان روشن اولور مشرق ادراکمدن»
(نفعی)

« شویله افراط ایله برق ایلر ایدی »
« مجلسی مطلع شرق ایلر ایدی »
(خاقانی)

« یا اول شررك دکاسه برق »
« کیم ایلدی زنده ارض شرق »
(نعت نبوی)

« برق اورر روزنلرندن آبکینه جاملر »
« کوستررد نیاده جنت اولدیغن کوندن عیان »
(نفعی)

«بربحر ایچنده برق اوره خورشید و ماهتاب»
(شیخ غالب)

« دلده برق اوران انوار اسمای محبتدر »
(عاکف پاشا)

بَرَق [ع] کمال حیرتله باقه قالمق ؛ متحیرانه باقمق . § کوز قرارمق ، قاماشمق . قوللانیلماز .

بَرْقانْ { [ع] (را) نك فتحيله‌ده لغتدر . برنسنه شاقيق ، يلديرامق ، پارلـدامق معناسنه‌در ، [فرانسزجه Volcan] يعنى يانار طاغ مقامنده قوللانيليور . ينه بومعناده كاف ايله‌ده لغتدر . ضم (با) ايله [بُرْقانْ] = بدنى پارلاق ، بياض آدم § آلاجه رنكلى چكركه ديمكدر . بو معنالرده (با) نك كسريله‌ده زبانزددر . « جعفر بن برقان » = كلاب قبيله سندن ومحدثيندن مشهور برذاتدر .

بَرْقانْ { [ف] قيو برجـق تويلى قوزى پوستى ، كوركى .

بَرْقَرارْ { [ع] قرار اوزره يعنى برحالـده ، ثابت ، دائم ديمكدر :

«شكست اولـه‌صراحى جام مجلس برقرار اولماز»
مثلدرساقيا باش كتسه آياق پايدار اولماز»
(هلالى)

بَرْقَشَه { [ع] نقش ايتمك § خلط كلام ، هذيان § طعام ايچون حاضر اولمق . مأنوس دكلدر .

بَرْقَطَه { [ع] حال وحركتـده نظامسزلق § يولسزسوز سويله‌مك ، اويولده سويله‌نيلن سوز . قوللانيلماز .

بَرْقُوعْ { [ع] بچه ، قادينلرك يوز اورتوسى .

بَرْقُوقْ { [ع] كوچوك شفتالى ، قيصى ، زردالو ديمكدر .

بَرْقَه { [ع] خشيت ، دهشت معناسنه‌در . § بانك ضميله

(بُرْقَه) اولورسه طاشلى . سرد بر محل ديمكدر .

بَرَكْ { [ع ف] « ستاره‌ء يمنى » دينيلن سهيل يلديزى

§ بله قدر قيصه بر نوع لباس ، ستره

§ دوه‌نك كوكس بوكندن طوقونمش برنوع عبا ، كبه : [كلاه برك] = تركجه‌ده تحريف ايله « بورك » ديرلر ايمش .

بَرْكْ { [ف] ياپراق : برك كل ، (صدبرك) = موسمنده بر قاچ دفعه آچيلير ، اوفاق قوقولى برنوع كل . [برك كاه] = صمان چوپى ديمكدر . [برك ريزان ، برك ريز] = موسم خزان ، كوز فصلى كه ياپراق دوكومى ده ديرلر . [برك وبار] ، [برك وساز] = مالزمه ، لوازم ، مال ، يوك . [برك سبز] = هديه . [برك ونوا] = مدار تعيش ، كچينه‌جك شى . فارسيده‌كى معانىء سائره‌سى لسانمزده مستعمل دكلدر .

«روحى‌يى اكر برصورار اوزلربولونورسه»
«ديرلرسه بولشدكمى او بى برك ونوايه»
(روحىء بغدادى)

«آك اول كونى كه آخراولوب نوبهار عمر»
«بركك خزانه دونسه كرك روى‌لاله‌رنك»
(باقى)

« استقام ايله كچدى روزكارم »
« آلام ايدى جمله برك وبارم »
(مقدمه)

«تهی دستان کنج غربتز برگ ونوامز یوق»
«نوال وصلدن غیری نواله اشتهامز یوق»
(نابی)

بَرْكانْ { [ع ف] موٴلداتدندر. یانار طاغ. [بَرْكانی] = یانار طاغه منسوب، متعلق: [اطرافده حکم سورن دهشتلی سکونت ایچنده انجق دنیایی طوفان ناره غرق ایده‌جك قدر آتشلر صاچان برکانك مخوف صدالری ایشیدیلیور — منثور شعرلر — خالد ضیا] ، [آتشدن ، دوزخ فشان بخارلردن مرکب برعمود برکانی کیجه‌نك درین ظلمتلرینی برسرعت شدیده ایله یارارق ابعاد سماواته شتاب ایدییور — منثورسعرلر — خالدضیا]

بَرْگَشْتَه { [ف] یوز چویرمش. دوندرمك وخصوصیله یوزدوندرمك معناسنه اولان (بَرْگَشْتَن) مصدرندن اسم مفعولدر. نادراً استعمال اولونور .

بَرَكَتْ { [ع] بر شیئك چوغالمه سی ، آرتشی ، زیاده اولشی . بوللق : (برکتلی) = فیضلی، مبذول ، بول . [ولایاتدن آلنان خبرلره کوره بوسنه هر نوع مزروعات ومحصولاتده فوق العاده فیض وبرکت اولدیغی آکلاشیلیور] § مجازاً خیر، سعادت معناسنده استعمال اولونور : [برکت صحبت نبویه ایله مسعود اولان ابرارامت] جمعی [بَرَكاتْ] در: [بَرَكاة النبی]=حضرت پیغمبرك یمن وسعادتلریله دیمکدر . هرزمان قوللانیلان [برکت ویرسون] تعبیری ایی که، حمداولسون، چوق شکر مقامنده‌در : [کف دریا نوال شیبة الحمدی منبع زلال خیروبرکت بیلوب اول وسیله ایله تمنای قبول ایدرلر ایدی — سیرویسی — ۸ — صحیفه] ، [برنجی مکتوبکده « بوندن صکره مخابره‌دن معفوم » دیمشسك . برکت ویرسون که او مکتوب ایکنجیسندن صکره کلدی — مکتوب — ماغوسه‌دن — کمال]
[یامعشر الغزاة بودین مبینده منفعت جلادتده، برکت بداوتده‌در - شفیقنامه]

بَرْگُذارْ { [ف] برآدمك سودیکی برذاته « بنی خاطردن چیقارمه » دیه ویردیکی تحفه ، هدیه ، شی :

«سودیکم آل کوکلی اولسون سکابر برگذار»
(لاادری)

« نجم بختك روزکاره یادکار آسمان »
« خاك پایك چشم چرخه برگذارروزکار »
(عاکف پاشا)

« اهل دله برگذارم اولسون »
« شاعرلره یادکارم اولسون »
(لا)

«زیب دستار قبول ایت لطف ایدوب رد ایله‌مه»
«ایلدم درکاهنه بو برك سبزی برگذار»
(نظیم)

بَرْگِرْدَه { [ف] ازبر ایتمك ، خاطرده طوتمق معناسنه اولان (بَرْگِرْدَنْ) مصدرندن اسم

مفعولدر. فارسیده آلولندرمق معناسنده دخی قوللانیلیر. استعمالی اندودر.

بَرْگُرِيزْ [ف] یاپراق دوکیلمی، صوك بهار، کوزموسمی دیمکدر. «برگریزان» ده دینیلیر.

بَرْگُزِیدَه [ف] منتخب، آیرلمه، سچمه شی: [آثار برگزیده، اشعار برگزیده]، [خدمات برگزیده‌لری سبقت ایتمی غرور ونخوت، شرومضرتلرینك تزایدینه بادی اولمسیله — روضة الکاملین]

«حقا که نخبهٔ هنرکار»
«یازدی نیجه برگزیده آثار»
(لاادری)

بَرْکَسْ / **بَرْکَشْت** [ف] ادات استعاذه‌در. عربیده‌کی «حاشا، معاذالله» کبی. مثلا برایرانی‌یه (شو فعلی ایقاع ایدرلرایکن کورمش سك؟) سؤالی ایراد ایدیله‌جك اولسه «برکس ندیدم» جوابی آلنیر.

بَرْگُسْتُوانْ [ف] حیوانه، آته مخصوص بر نوع زرهلی اورتو ایدی که وقتیله جنکه چیقیله‌جغی زمان قوللانیلرلر و ترکجه‌ده چوقال، کسمه، یانجق تعبیر ایدرلر ایدی. بونك برنوعنی جنکجی عسکرلر، دلاورلر دخی اکتسا ایدرلردی. مؤخراً حیوانه اورتولان جبجیم وچوقاله ده بو اسم ویرلمشدر. بعضاً تخفیف ایله (برکستان) دینیلیر. (جبجیم)ك اصلی [جَجیم، جَجین] در. الوم (چوقال) ه ده چووال دیورز.

«وادئ مدحکده جولان ایتدیکچون یاراشور»
«اطلس چرخ اولسه رخش طبعمه برکستوان»
(نفعی)

«کسمه چرخ اطلسن نیلك مثلی خیّاط صنع»
«اشهب اجلالنه چیقمازدی بر برکستوان»
(کاظم پاشا)

بَرْکَسْتَه [ف] مستور، کیزلی، اورتولو معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بَرْگَشْتَه [ف] معکوس، ترسنه دونمش، ترس اولمش: [بخت برگشته، برگشته بخت] = فنا طالع، طالعی ترس. [برگشته حال] = طرز تعیشنه خلل کلمش، ایشی بوزولمش، دوشکون، بیچاره آدم: [بعده اختیار قضا ایله قضایی اختیار ایدن تیره روزان برگشته بختان — شقیقنامه]

«عالم برگشته حاله ششدر اقبالده»
«بخت زار حیله بازی بردوشش کوستره‌سون»
(شهری)

«خولیای قامتك برگشته ایتدی هر برین»
«باغ فکرمده نهال آرزولر وار ایدی»
(عزت ملا)

بَرْکَشِیدَه [ف] چکلمش، صییرلمش معناسنه‌در:

«شمشیر برکشیده ابروی جانان میدر؟»
«ابروی جانانمی؟ یاشمشیر برکشیده»

§ مجازاً چکیلوب میدانه کتیرلمش ایلرولدلمش معناسنده استعمال اولونور:

[کو یا که سلطان سلیم ثالثك احسا-
ندیده‌سی و برکشیده‌سی فروعندن
اولدیغمه مبنی حقیری تحقیر وهمیشه
حقمده رعایتلرینی تقصیر ایدردی —
تاریخ عاصم] ، [رامی پاشا ذاتاً
کندوسنك بر کشیده‌سی اولدیغندن
سائرندن زیاده هضم نفس ایله امور
کلیه‌یه مداخله‌سنه مانع اولمیه‌جغی —
روضة الکاملین] ؛ [نخل سر بلند
نسبلری بوحدیقه‌دن سر بر کشیده‌در
— سیرویسی]

بَرْکَنْد [ف] اسهد ، ضخیم ، جوان سرفراز ، کنج ایریسی دیمکدر : [برکند خردمند]

بَرْکَنْدَه [ف] قوپارلمش ، استیصال اولنمش ، سوکلمش ، کوکندن چیقارلمش ، عربیسی «قلع» در. اصل ترجمه‌سی (قونگارمق) در : [نخل سهی مستقیم سیمای وجود خیرالبشر هفت ماهه ایکن دوحهٔ قامت عبدالله برکندهٔ سیلاب فنا اولمش اوله — ۱۷ صحیفه — سیرویسی]

بَرْکَنَه [ف] سحق ومزج اولونمش معناسنه‌در. بالخاصه دوکیلوب قاریشدیرلمش عطریاته اطلاق اولونور. قوللانیلماز .

بَرَم [ف] چارطاق ، اوزوم چبوقلرینك آلتنه قونیلان وترجه‌ده (هرك) تعبیر اولونان چتال آغاج . § [بَرَم] = عربیده بیقوب

اوصانمق ، قاره کیریشمکدن چکینمك معناسنی افاده ایدر. (برهان قاطع)ده « را » نك فتحیله (شعوری)ده سکونیله مقیددر . معانیٔ سائره‌یی ده افاده ایدیور .

بَرْماس / **بَرْمَج** [ف] ال سورمك ، یوقله‌مق معناسنه اولان (برمجیدن) ، (برماسیدن) مصدرلرندن مشتق اولوب یوقله‌مق ، یوقله‌یجی معنالرینی افاده ایدر. مأنوس دکلدر .

بَرْمال [ف] طاغ تپه‌سی دیمکدر. اثوابك قولنی ، طونك وشالوارك پاچه‌سنی صیفه‌مق ، یوقاری قیوپرمق معناسنه اولان [برمالیدن] مصدرلرندن فعل امر اولورسه معنا دکیشیر. بومصدر بعضاً وکنایةً قاچمق معناسنده‌ده قوللانیلیر.

بَرْماه / **بَرْماهَه** [ف] بورغو دینیلن آلت. [برمه ، ماهه ، متـه] دخی بومعناده لغتدر. عربیده (مثقب) اطلاق اولونور .

بَرْمَخیده [ف] عنود ، متعصب ، عاصی . [برمخیدن] مصدرلرندندر . قوللانیلماز .

بَرْمَغاز / **بَرْمَغازه** [ف] مکتب چوجقلرینه ، اصناف چراقلرینه ویریلن بخشش ، کوندەلك . [بغیاز ، فغیاز]ده بومعنایه لغتدر. مأنوس دکلدر .

بَرْمَكْ { [ع ف] خلافت عباسیه . نك ابتدای تأسیسندن (هارون الرشید) ك اواسط حكومتنه قدر خدمت وزارتی متوالیاً احراز وایفا ایتمش اولان خاندان مشهورك جدیدر. بونلره [برامكه] و [آل برمك] دینیلیركه دورت ذاتدن عبارتدر. برنجیسی (خالد بن برمك) دركه « ابومسلم خراسانی » نك معیتنده بولونه‌رق دولت عباسیه‌نك تأسیسنه چالیشمش وخلیفه (ابوالعباس سفاح) زماننده وزارت منصبنده بولونمشدر. ایكنجیسی (یحیی بن خالد) اولوب خلیفه (مهدی) نك زمان خلافتنده مسند وزارته نصب اولونمشدر. اوچنجیسی ودردنجی اشبو (یحیی) نك اوغللری اولان (فضل) ایله (جعفر) دركه ایكیسی‌ده (هارون الرشید) ك دور خلافتنده مسند وزارتده بولونمشلردر. بو خاندانك شعرا وعلما وفقرا حقنده‌كی انعام واحسانلری امثالی كورلمه‌مش درجه‌یه وارمش وفوق العاده اعتبار واشتهار بولملرینه كمال سخاوكرملری سبب منفرد اولمشدر: [برمكی مشرب، برمكی خصلت، كرم برمكیانه]

بَرْمُودَه { [ف] شی، نسنه دیمكدر: [برموده، فرموده] = بیوریلان، امر ایدیلن نسنه.

بَرْمُوزْ { [ف] ترقب، انتظار، بكله‌یش. [انتظار] ك اصل تركجه‌سی (كوزمك) در. بومعناده بعضاً زانك حذفیله [بَرْمُز] دینلسی تجویز اولونور § علف، یم، اوت معناسنه‌ده كلیر.

بَرْنَا { [ف] جوان، گنج، یكیت. فارسیده ینه بومعناده [برناه، برناك، برناه] ده استعمال اولونور. بونلرده بانك فتحی وكسری جائزدر. لسانمزده اكثریا « پیر » لفظی ایله برابر « برنا » قوللانیلیر § فارسیده خوب، ظریف كوزل، ایی معناسنه‌ده كلیر و « حنا » قنه‌یه‌ده اطلاق ایدیلیر:

« محمدت خوان صفائی مهترین وكهترین »
« مدحتنده پیر وبرنا بی‌عنان اختیار »
(نظیم)

« جیش دشمندن قیرلدی پیر وبرنا قالمیوب »
(سروری)

بَرْنَاشْ { [ف] نادان، غافل § جهل، غفلت دیمكدر. قوللانیلماز.

بَرْنَامَه { [ف] مكتوبك سرلوحه‌سی، القاب وعنوانی دیمكدر (آدرس) = مقامنده استعمال اولونه بیلیر.

بَرَنْجَن / بَرَنْجِین { [ف] نسوانك قوللرینه طاقدقلری بیله‌زیك دیمكدر. « ابرنجن » ه ده باقلكز.

بَرَنْد { [ف] كسكین خنجر، قیلیچ، پالا كبی آلات جارحه § نقشسز ایپك قماش. [پرند، فرند] ده

ديرلر . قيلجك جوهرى كه تركجه‌ده (صوبى) تعبير اولونور.

بَرَنْداف [ف] اوزنكى‌يه آصيلان وتركجه‌ده دوال دينيلن قايش § باغيرصاق معناسنه‌ده كلير . قوللانيلماز .

بَرَنْدَك [ف] چادر § كوچوك تپه ، بيغين . الفاظ غيرمأنوسه‌دندر .

بَرَنِش [ف] وجع ، صانجو ، قارن آغريسى . وجع مفاصل يعنى روماتيزمه معناسنه‌ده مرويدر.

بَرَنْك [ف] جرس، چاك § كليد، آناختار. قوللانيلماز.

بَرَنُون [ف] غايتله اينجه ، نازك قماش ؛ اينجه تول . بعضاً آخرده‌كى نون حذف اولونور .

بَرَنِيَه [ع] بيوك كوب § كوچوك خروس. جمعى (برانى)در.

بَرَوات [ع] رتبه ، نشان ، مأموريت وامتيازايچون طرف دولتدن ويريلان فرمان ديمك اولان (برات)ك جمعى.

بَرْواز / **بَرْوازَه** [ف] خانه‌نك فوقنده بولونان هوادار مسكن، كوشك § صيفيه § خانه‌نك كوچك قپوسى ، آرقه قپوسى. [برباده]يه‌ده باقيكز.

بَرْواز / **بَدْواز** / **بَشْواز** [ف] اوطوره‌جق محل، مكان § شكارى قوش اوطوراغى . لوزاق ديمكدر . قوللانيلماز .

بَرْوازَه [ف] تفرج، تنزه ايچون احبابجه ترتيب اولونان طعام.

بَرْواق [ع] صارى زنبق چيچكى ديمكدر .

بَرُوز [ف] جنك، غوغا ديمكدر. [روز بروز] = غوغا كونى. (با) اصل كلمه‌دن اولمديغى تقديرده كوندن كونه ديمك اولور.

بَرُوسان / **بَرُوشان** [ف] امت ، جماعت معناسنه‌در. [برسان، بروشنان ، بروسنان] ده عين معنايه لغتدر. مأنوس دكلدر .

بَرُوش [فرانسزجه‌دن Broche] كوكسه طاقيلان الماسلى بيوك ايكنه ديمكدر. لسانمزده بانك ضميله (بروش) دينيلير.

بَرُوفُرُود [ف] فرازونشيب، زير وبالا كبى آشاغى يوقارى ديمكدر .

بَرُومَند [ف] تازه ، طراوتلى § ثمره‌دار ، فائده‌لى نصيبلى ديمكدر. (برومندى)=ثمره‌دارلق، منفعتلى اوله . فارسيده اوچ صورتله استعمال اولونور. انسان حقنده صاحب عز ودولت، سرمايه‌دار، زنكين معنالرنده قوللانيلير . § حيوانات ايچون قوى الاعضا، توانا ، توانكر، يرايشلى معناسنه قصد اولونور. § نباتات حقنده دخى فيض ونما ، لطافت ، طراوت معناسنده استعمال ايديلير :

«خدیو خرد مند وفرخ نژاد»
«که شاخ امیدش برومند باد»
(شیخ سعدی)

بَرَه [ف] قوزی دیمکدر. [را] نك تشدید وتخفیفی جائزدر. عربیده [حَمَل] دیرلر. بروج معدوده‌نك برینه بونامی ویرمشلر. «پوستِ بره» = قوزی کورکی. [برجِ بره، برهٔ فلك] = حمل برجی. «برهٔ دومادری» = ایکی آناقوزیسی دیمکدرکه فارسیده آلام، آمال عالم ایله مقید اولمایوب دائما آزاده سرانه پاشایان وبرمعیشت لاقیدانه ایله هروقت شن ومسرور بولونان آدملر حقنده ضرب اولونور برمثلدر. معنای مقصود ایکی قویونك سوتیله بسله‌نن قوزی نه درجه سمین اولورسه بویله‌المدن، املدن آزاده اولان آدم دخی اول قدر مستریح اولور دیمکدر. «بره گرفتن» = قوزی طوتمق که عاجز، قدرتسز آدمی مؤاخذه ایتمکدن کنایه‌در. فارسیده [بره] اولورسه یاقیشقلی، براشیقلی، اویغون معناسنی افاده‌ایدر وعربیده وجوداتلی، قوتلی اولمق معناسنه‌در.

«اولسه کرمعدلتی تقویه بخش عجزه»
«بره، آهویه گزندابردیره‌مز صولت شیر»
(اسماعیل پاشازاده حقی)

«آهوی آتشین‌دم چون‌ازبره برآید»
«کافورخشك گردد بامشك تربرابر»
(میرزا فصیحی)

بَرَهرَهَه [ع] غایت لطیف البدن، کوزل قادین، محبوبه. مأنوس دکلدر.

بَرْهَمْزَدَه [ف] قارمه قاریش، پریشان ایدلمش؛ التی اوستنه کتیرلمش. «برهم» = قاریشیق، طاغنیق، ترس دیمکدر: [بروجهله انباشتهٔ سنك وخاك ایلدی‌که عقل عقیله جوی همواره ادراك دقایق فحصنده برهم زدهٔ حیرت ایدی — سیرویسی — صحیفه ۱۰]

بَرْهَمْزَنْ [ف] پریشان، قارمه قاریشیق ایدیجی؛ آلتی اوستنه کتیرن معناسنه‌در:

«دست برهمزن اولورسه‌ك نه‌قدرشدت ایله»
«قامت نازینه ایتمز ینه تکلیف قیام»
(نابی)

«عمرن کچیروب کوه بلاده دل شیدا»
«برهمزن هنکامهٔ فرهاد اوله‌یم دیر»
(روحیٔ بغدادی)

«شمدی بنم اول صفدر یکتاکه هجومم»
«برهمزن خیل وخشم خصم جباندر»
(نفعی)

بَرَهْمَن، **بَرَهَمَن** [ف] بتپرستلرك مأمور روحانیسی، مجوسی باباسی. مجوسی طائفه‌سی کندی عالملرینه، کندی بیوکلرینه بو عنوانی ویررلر. ایکنجیسی یالکز نظمده استعمال اولونور. فارسیده (برهمند) و (برهمه) صورتیله وضم (با) ایله‌ده

قوللانيلمشدر . [بَهرمن] = بتكده ، بتخانه معناسنه‌در :

« دير عشقك اوبرهمنلرى يزكيم الحق »
« بانك يارب ايله ناقوسنى كويا ايدرز »
(مناسترلى فائق)

بَرْهَمَه { [ع] كوز قيرپمقسزين باقمق ، بر نقطه ياخود بر شيشه ، بر شخصه حصر نظر ايتمك . قوللانيلماز .

بَرْهَنَه { [ع] دليل ، برهان كتيرمك معناسنه‌در . قوللانيلماز . چيپلاق معناسنه اولان [بِرهنه] دن تفريق ايچون يازلدى .

بَرْهَوا { [ف] هوايه قالقان : [قوجه قايا براز باروت ايله برهوا ايدلدى] § فائده‌سز ، بوشنه كيتدى معناى مجازيسنده دخى استعمال اولونور : [بوقدر سعى وغيرتى برهوا اولدى ، بيچاره‌نك اميدى برهوا اولدى]

بَرْهُوت { [ع] حضرموت ديارنده بر واديده مشهور بر قويودر كه قعرينى بولمق ممكن دكل ايمش . (با) و (ها) نك ضميله‌ده لغتدر .

بَرْهُوذ { [ف] كلام بى معنى . صاچمه صاپان سوز . قوللانيله‌بيلير .

بَرْهُون { [ف] چنبر ، كمر ، دائره ، يووارلاق طاق واورته‌سى بوش نسنه § واروش ، حصار ، ديوار ، بوستان كنارلرينه وترلا آرالرينه ديكن وچالى چيرپى ايله ياپيلان شى كه تركجه‌ده كوچكنه (چيت) وبيوكنه [فيراقدى) واك بيوكنه (آولا) ديرلر . اوچنجيسى هيچ برشى كچه‌ميه‌جك درجه‌ده محكم اولور . § كوچوك خانه ، اوطه معنالرينه كلير . [بَرهيون] ده بومعنايه‌در .

بَرْهُوه { [ف] صابون . مع مافيه « صابون » اسمى السنهٔ ثلثه‌ده معروف ومستعملدر .

بَرْهيخته { [ف] قيندن سلاح چكمك ، قصد وحمله ايتمك معناسنه اولان (بَرْهيختن) مصدرندن اسم مفعولدر . چكلمش ، حمله ايدلمش ديمكدر . [بَرهخته] دخى بومعنالرى افاده ايتدكدن باشقه اوكرتمش ، تعليم وتربيه ايتمش معنالرينى احتوا ايدر .

بَرْيَجَن / بَرْيَزَن { [ف] آتشك پيشيره‌جك اوجاق . عربيسى (فرن) در . لسانمزده تحريف ايله « فرون » ديورز .

بَرِى { [ع] سالم ، آزاده ، مصون ، تميز : [معاصيدن ، مناهيدن كلياً بريدر ، برىء الذمه] ، [چالق احمد اغا كندوسنى اصحاب بغى و شقاق ايله مشاركتدن برىء الذمه كوسترمك ايچون اختيار اختفاى صورى ايله‌مش ايدى — روضة الكاملين]

« منزوی اولسه‌ك بگلمز لقمه‌ایله کسوه‌دن»
«عاقل ودیوانه‌ده اولمز او سودادن بری»
(نظیم)

« سفر ایدردم مدحکه کلدجه امانیله‌یم »
« ایله‌مش حق وصفکی قید تصوردن بری »
(نفعی)

« بریدر چرك تشویشات وشرك خود نمایدن»
« ملامت اهلنی آزادهٔ زرق وریا بولدم »
(هرسکلی حکمت)

بَرّی { [ع ف] قاره‌یه منسوب ، قاره‌یه عائد اولان: [قوهٔ برّیه ، عساکر برّیه، مهندسخانهٔ برّیٔ همایون افرادی]

« که بحری اولوردی گاه برّی »
(شیخ غالب)

« بر دشت ایچنده دیو و پری »
« ارسلان ، قپلان وحوش برّی »
(وله)

بَرید { [ع ف] خبرجی ، تاتار ، ساعی، پوسته‌جی، اولاق.
[بَرید فَلَك] = زحل ییلدیزی ایله قمردن کنایه‌در :

« خوش کلدك ایا برید جانان »
« بخش ایت بکا برنوید جانان »
(شیخ غالب)

« انصافیدر برید دعوت »
« مهمانی قومق اسیر وحشت »
(نابی)

عربیده اون ایکی میل ویاخود اوچ فرسخ یره (برید) دیرلر .

بَریعَه { [ع] جمال وکمال ایله اقرانئه تفوق ایدن محبوبه، قادین.

بَریق { [ع] برنو، ضیا ، پارلتی : [اما اختلاف جهات شبهانده بذل وسع مجهود وضمن باطل لجلجدن بریق حق انجلی شهود ایتمك هراهل هنره میسر اولمیوب — احسن الحدیث — اوقچی زاده]

بَرین { [ف] پك یوکسك ، الك یوجه : [چرخ برین ، سپهر برین] = عرش اعلی. « عرش اعلی » مقامنده (عرش برین) تعبیری‌ده قوللانیلیر. [خلد برین، بهشت برین] = جنت اعلی. [باد برین] = صباح روزکاری که اوگا « نسیم سحر » ده اطلاق اولونور . § فارسیده یاریق ، یرتیق ، دلیك ، رخنه معنالرنده دخی قوللانیلیر . اشبو لفظ (بَر) اداتیله (این) اسم اشارتندن مرکب اولدیغی تقدیرده «بونك اوزرینه» معناسنی‌افاده ایدرکه لسانمزده دخی قوللانیلیر : [بنابرین] = بونك اوزرینه بنا ایله دیمکدر : [اول کون هرکوشه‌ده کردنبرد قبهٔ سپهر برینه پیوند اولوب هنگام عصره دکین صول قول طرفی بالجمله تطهیر اولنمغله — صحیفه ۲۸۲ — چلبی زاده تاریخی] ، [و بنابرین طبقچهٔ بیانه وضع اولنان ثمرات وقایعك منشأ حقیقیسنی تحقیق و فسیلهٔ روایات غیر موثوقه بی ارومهٔ اقوال موثوقه‌دن

تفريق ايتمك — روضة الكاملين — صحيفه ٧]
« بخش ايليوب خصوص ايله وهاب بی عوض »
« خلد برين سايهٔ طوبای شوكتی »
(عاكف پاشا)
« هر شهيدی ايلدی حق ساكن عدن برين »
(سروری)
« بولور عرش برين آويزهٔ نعتكله پيرايه »
(عاكف پاشا)
« ايدر وجودك ايله دعویٔ مباهاتی »
« زمين سپهر برينه، زمينه چرخ كبود »
(سامی)

بَرِيكْ | بَرِيكَه | [ع] پاره پاره اولان بر طعام ، اون حلواسی ؛ قايماق ، تازه خرمادن مركب بر طعام نفيس . الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

بَرِيم | [ع] آلاجه قيطان، ايپ § رنكلی چوجق نسخه‌سی . مأنوس دكلدر .

بَرِيَّه | [ع] خلق، انام، مخلوقات : [خيرالبريه] = حضرت پيغمبر صلی الله عليه وسلّم . جمعی اولان [برايا] زياده قوللانيلير: [زمرهٔ قاعدين اول تايهٔ بريهٔ شقاق اولان سريهٔ حاق استقبال ايدوب — شفيقنامه]

بَرِّيَّه | [ع] بيابان، صحراء، چول: [برّية الشام] = شهر شامك آرقه‌سی ، اوته‌سی كه فراته قدر امتداد ايدر بر چولدر . جمعی [بَرارِی] در : [تا اول زمان خجسته اوانه‌دك كه لب تشنكان برّيهٔ جاهليت آب حيات هدايته يتشمك علايمی ظهور ايتدی — سيرويسی — صحيفه ١٠] ، [بر مرد صحرا نورد بر بقر ذی خواره سوار اولوب كشت قفار وبراری وتك وتنها بر برّيهٔ تيهاده مشاهدهٔ صنع باری ايدركن — احسن الحديث — اوقجی زاده]

بَزّ | [ع] شائبهٔ التباسدن قورتارمق ايچون بعض ذوات طرفندن (بَزْ) ديه يازيلان واشبو كتابمزده دخی بر قاچ يرده اويله‌جه تحرير ايديلن مادهٔ ثياب يعنی پاموق، كتان، كنديردن طوقونمش قماش . انواع عديده‌سی معلومدر . بولفظی شدّه ايله يازمق دفع التباس ايچون چارهٔ كافيدر . يوقاريده كوستر لديكی كبی [بَز] ديه يازمق عبثدر: [البزّی، آياق بزّی، نماز بزّی]

بَزادِی | [ع] ترجمه‌ده غلطدر . اصلی [بَجادِه] در . كوكچيل يعنی مائيجه برنوع قيمتدار طاش . [ياقوت صغير] ده ديرلر .

بَزّاز | [ع] بزّجی ، قماش صاتان مانيفاتوره‌جی، بزّ تاجری . وقتيله چوق قوللانيليردی .

بَزازَتْ | [ع] بزّجيلك ، قماش تاجرلكی ، مانيفاتوره‌جيلق . مأنوس دكلدر .

بَزانَه | [ف] اسيجی ، اسن معناسنه در. باد لفظنه وصف او-

لەرق قوللانیلیر : [بادبزانه] .

« و لایت دارم و کنج وخزانه »
« سپاهی نیز چون باد بزانه »
(خسرو)

بَزْبَزَه | [ع] سرعتله یورومك ، قاچق ، دیرتك ، شدتله صارصمق . قوللانیلماز .

بَزْر | [ع] تخم . «بذر» ه باقیکز . آنك مترادفیدر . عربیده (بذر) یاغجی یه [بَزّار] دیرلر . [بزرکار ، بزرکر] = تخم اکیجی ، زارع ، اکینجی ، چفتجی دیمکدر :

« بزرکر یرنی طوتماز زرکر »
« کفشکر کارنی بیلمز درکر »
(فضولی)

بَزّستان | بَزّازستان | [ف] ترکجه‌ده غلطی [بدستان ، بدستن] درکه آغیر بهالی ، قیمتدار قماش واشیا صاتان اصناف چارشوسی دیمکدر .

«بدستان» [بزّازستان ، بزّستان] ك محرفی اولدیغی جای تردد واشتباهدر . چونکه معلومدرکه اوته‌دنبری «بدستان» ده قماش ، بزّ صاتیلماز . اوراسی یالکز ذی قیمت اشیای مختلفه واسلحهٔ متنوعه بیع وشراسنه مخصوص برتجارتکاهدر . حال بوکه عربیده [بَزّ] سلاح دیمکدر . عجبا محتمل دکلمیدرکه «بدستان» ك اصلی (بزستان) اولسون ؟

« دکل چکمجه بر بدستان ایمش »
« مکرکیم اوبر جوهره کان ایمش »
(عزت ملا)

« شوق ایله عزم ایدوب بدستانه »
« طالب اولدم متاع جانانه »
(وحید)

بَزَشْم | [ف] یکی قیلینك اینجه و پارلاغی که ترکجه‌ده (تفتیك) تعبیر اولونور . بونکله شال صوف وسائر کوزل قماشلر طوقونور .

بَزَغ | [ف] قورباغه دیمکدر ، [بَزَق ، وزغ ، چغز ، غوك] ده بومعنایه‌در . [بَزَغمه ، بَزَغنه] = صو کنارنده قورباغه یاتاغی اولان اوت . (زا) نك سکونی جائزدر .

بَزَك | [ف] ترکجه‌ده « تسبیح » بوجکی دینیلان آچیلیر قپانیر بووارلاق بوجك دیمکدر .

بَزْلاء | [ع] تفریق حق وباطلی موجب اولان امر عظیم ؛ داهیهٔ عظیمه § رأی صائب .

بَزْداغ | [ف] (با) نك ضمی جائزدر . عربیده (مصقله) دینیلن پاس آچوب جلا ویرمکه مخصوص آلت . مأنوس دکلدر .

بَزْلیا | [یونانیدن] لهجهٔ عثمانیده مرحوم احمد وفیق پاشا بولفظی ایتالیانجه‌در دیه کوستریور واقعا ایتالیانلر دخی (بزلیس)ی یونانیدن آلوب جمعلندرمشلر و(بزلیا)

دیمشلرسه‌ده اصل لفظ یونانیدر. حتی ایرانیلرك بوسبزه‌یه ویردکاری (بسیله) اسمنك دخی لفظ یونانینك محرفی اولدیغی جای تردد دکلدر. عرقانك کوچوك نوعی. بقلیه فصیله‌سندن بر سبزه‌در. فصولیه‌یه‌مشابه‌در. لسانمزده آخر کلمه‌ده‌کی الف (ها)یه قلب اولوندیغندن (بَزْلیَه) دیه معروفدر.

بَزْم | [ع] دیش اوجیله ایصیرمق، قیرمق § یایك کیریشنی چکوب صالیو یرمك. معانیٔ سائره‌یی دخی افاده ایدرسه‌ده مأنوس دکلدر.

بَزْم | [ف] عشرت، صحبت، محبت مجلسی § احبابجه اولان اکلنجه جمعیتی. فارسیده چادرمعناسنه‌ده کلیر.

« خیال لعل نابك جام چشم ترده قالمشدر »
« خماربزم نوشانوش وصلك سرده قالمشدر »
(رامی پاشا)

«هرنه دم لطف ایله‌یوب بزمی مشرف ایلسه‌ك»
«اهل بزم آیاغکه یوز سورمکه آماده‌در»
(نفعی)

«صدرین کوزه‌دوب نیله‌یه‌لم بزم جهانك»
(روحیٔ بغدادی)

« کلیرهم بزمه تنهاهم پشیمان کوسترر کندین »
(ندیم)

«می‌صون بزه‌ساقی بزز اول قوم که‌دیرلر»
«رندان صبوحی زدهٔ بزم قدمدر»
(روحی)

«هم سنك بزمك کبی بربزم خرم بولمدم»
(نفعی)

« اما خرد تأدب ایدوب اختصاصنه »
« ناز ونیاز خدمت ایدر بزم خاصنه »
(شیخ غالب)

بَزْمگاه / **بَزْمگَه** | [ف] اکلنجه‌یری، جمعیت محلی. (بزم) مقامنده دخی قوللانیلەبیلیر. فقط بوصورتله استعمالی نظمه حصر ایدلمیدر :

« کوچوب کیتدی بقایه بزمکاه زندکانیدن»
(صفوت)

« صفوت » مرحومك اشبو مصراعی وقتیله فرانسه شعرای مشهوره‌سندن (برانژه) نك وفاتی ایچون سویلدیکی تاریخدندر. حتی تاریخ مصراعی‌ده شودر :

«بولنمزذات ایدی حیفا برانژه‌کچدی فانیدن»
(سنهٔ میلادیه ١٨٥٧)

« نه عشق ماشطهٔ حجله کاه بیداری »
« نه عشق پرده‌در بزمکاه رقود »
(سامی)

بَزْمُونَه | [ف] شهورسال ملکی‌نك ایکنجی کوننه اطلاق اولونور. قوللانیلماز.

بَزْمَه | [ف] مجلس صحبت ومحبتك کوشه‌سی دیمکدر § عربیده کوندوز ییلن براوکون طعام معناسنه‌در.

بَزْنك | [ف] کلبد، اناختار § علت مدهشه. قوللانیلماز.

بَزَه | [ف] کناه، خطا، قباحت، صوج § عربیده فقیر، مسکین معناسنه‌در. [بزه‌کار] = کنهکار،

صوجلو. [بزه‌كارى] = كنه‌كارلق،
صوجلولق ديمكدر: [بو جرمهِ حرم
بيت‌اللهده رايت افرازظلم وستم اولوب
درد مندان بزه وزير دستان عجزه
همواره بركشته حال بنجهٔ تطاوللرى
اوله‌رق — سيرويسى]

بزيغ { [ع] ظريف ، عقللى، اوصلى چوجق .

بزين { [ف] « وزيدن » كبى اسمك معناسنه اولان « بزيدن »
مصدرندن مشتق اولوب اسمى ديمكدر.

بزيون { [ع] اينجه قماش. « سندس» دينيلن آلتون ايشله‌مه‌لى
اطلاس.

بژرنى { [ف] وقار، حشمت ديمكدر. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر.

بژندى { [ف] تنكئ معيشت، فقر وضرورت ديمكدر.

بس { [ف] ادات اكتفا . يتر ، يتيشير معناسنه‌در. فارسيده
بومعنالرده مبالغه وتأكيد قصداولنده‌
قده [بسا بسا] ديرلر. [بسند] =
كافى، تمام، يتر ديمكدر. فقط وحسب
مقامنده دخى استعمال اولونور .
§ تركجه‌ده بعضاً كفايت ايچون قوللا-
نيلدقدن ماعدا ادات تأكيد اوله‌رق
دخى استعمال اولونور : [بس بللى]
« خرده بينان خباياى اموره بسدر »
« حكمة‌العين مواعظ فلك آينه كون »
(منيف)

« نسيان ايسه غرض غم كونيكى بس همان »
« نوش ايتسه بزم عشقده برجام ناب دل »
(عاكف پاشا)
« بسدر اى خامه يتر تطويل كفتار ايله‌دك »
(نظيم)
« عجم آخوندى كبى بعضيسيده بسكه ديو »
« فارسى لهجه‌سى اوزره ابدر انشاى سخن »
(وهبى)
« سمع پاكى نه چو تار عنبر »
« بس برابر كورينوردى اكثر »
(خاقانى)
« بسبللى كه غيرى يار كوزلو »
« آيانه شكل شكار كوزلو »
(شيخ غالب)

بسا { [آرناوودجه‌دن] آلبانيا يعنى آرناووداقده ايكى خصم
قبيله وياخود شخصك مصالحه ومصافحه
ايديشلرى . قسم وفاق .

بسا { [ف] نيجه نيجه ، چوق ، خيلى . قوللانيلماز .

بسأ { [ع] الفت ايتمك ، آليشمق. غيرمأنوسدر .

بسائط { [ع] « مركبات » ك ضدى . بسيط اولان
شيلر ديمكدر :
« بسائطه شرف عزميت وحدت »
« مركباته قبول تركب اجزا »
(فضولى)

بساتين { [ع] فارسى (بوستان)ى تعريب ايدوب« بستان »
ديدكلرى كبى بونك جمعى اوله رق

(بساتين) و(بساتون) لفظلرینی ده استعمال ایله مشلردر. بوستانلر دیمکدر:
[داود پاشا سرایی ایله جوار وحوالیسنده تصادف ایلدکاری بساتین و مزارعه جراد منتشر کبی اطاله ایادی خسار ومضار ایدرك — روضة الکاملین]

بَسارُوب | [ف] «خوشه چینی» | ترلا وبوستانك محصولاتی آلندقدن صوکره قرینتی، دوکوتی طوپلامه . (بَسارده) = سوریلمش، صولانمش ترلا دیمکدر. ترکجه ده بوکا (هیرك) دیرلر . مأنوس دکلدر.

بَساره | [ف] دیوانخانه ، صفه ، صالون. (با) نك کسریله عربلر بلاد هندیه ده موسم صیفده یاغان سورکلی یاغموره دیرلر.

بَساریه | [زوجه دن] بالیق داليانلرنده قالین وبیوك خلاطله باغلانیلان قازیق دیمکدر.

بَساج ـ بَساخ | [ف] فتنه وفساد، قار یشقلق معناسنه در . مأنوس دکلدر .

بَساسه | [ع] مکهٔ مکرمه نك نام دیکری .

بَساطَت | [ع] طلاقتلی اولش ، لسانجه دوز کونلك معناسنه در § ترکجه ده بسیطلك ، یالیغین اولش مقامنده دخی استعمال اولنیور : [بَساطَتِ زَمین]

بَساط | [ع] دوز محل ؛ یایوان قاب معناسنه در . مثلا بیوك قازغان وتجره کبی. کسربا جائزدر.

بَسالَت | [ع] قوت قلب، یورکده قورقو اولمه یش . قهرمانلق یکیتلك: [یاووز سلطان سلیم درایتده، دیانتده ، بسالتده اقرانی میلیونلرده بر بولونمز نوادر روزکاردن ایدی .]

بَساك | [ف] سازدن و آغاج داللرندن و درلو درلو چیچکلردن یاپلمش تاج ظفر ، سربوش دیمکدر : [بساك فرحناك] = اکلیل مسرت .

بَسّام | [ع] کولر یوزلو ، زیاده کولن آدم .

بَسامَت | [ع] کولریوزلو اولمق. نادراً قوللانیلیر.

بَساوَند | [ف] قافیهٔ شعر معناسنه در . مأنوس دکلدر.

بَشباس | [ف] هرزه ، هذیان ، صاچمه بوش سوزدیمکدر.

بَشباسه | [ع] مفردات ادویه دن معدود برنوع نباتدرکه بوکا فارسیده تحریف ایله (بزباز)دیرلر. اوکسوروك وکوکس ایچون نافعدر .

بَسبَسَه | [ع] سرعتله سکرتمه ، تیزوچابك یورومه دیمکدر.

بَستَگی | [ف]باغلیلق ، مربوطیت § قاپالی اولمه ، قاپالیلق [دلبستگی] = کوکل باغلیانمی ، عاشقلق .

بَسْتَقَانْ { [ع] « باغچوان » ك معرّبى . مأنوس دكلدر .

بَسْتُو { [ف] طوپراق قوانوز ، چاناق ، چوملك § خبره . بونك معربى (بستوق) در .

بَسْتُوقَه { [ف] اومورده كردنه متصل اولان كيك ديمكدر . قوللانيلماز .

بَسْتَه { [ف] باغلى ، باغلانمش . (بستن) مصدرندن اسم مفعولدر . فارسيده بو مصدرك فعل ماضيسى اولان (بست) عقده ، دوكوم معناسنده قوللانيلير . [دلبسته] = كوكلى باغلى ، عاشق . [پابسته] = آياغى باغلى ، باغلانمش . [بسته دهان] = سكوت ايدن ، ديلى طوتلمش ، آغزى قاپالى . [شكسته بسته] = قيريق ، قاپالى يعنى قيريق دوكوك ، ممكن اولديغى مرتبه ، شويله بويله ، ازيله بوزيله . § (بسته) = اصطلاحات موسيقيه دندر . فن موسيقى استاذلرى طرفندن كفته دينيلان شرقى ايله منظومات سائره يه اويديريلان آهنك ديمكدر : [ابو بكر ذكائى افنديك بسته لرى غايتله استادانه در ، مرحوم موسيقه لى عارف بكك بسته لرى فوق العاده شوق افزادر ، مرحوم شوق افنديك بسته لرى ايچنده بك دلسوز نغمه لر واردر .] ، [بسته نكار] = اصطلاحات موسيقيه جه حصار ، سكاه ، حجاز اصوللرندن مركب بر مقامه ، آغازه در : [مقام خدعه كاريده بر بستهٔ نو آهنك دها ايجاد ايله كندولرينه تعليم ضرب ثقيل كار زار ايده جك استاد بيداد آرا دقلرندن — شفيقنامه] .

« آه سردم كريهٔ كرممبدر بيلمم سبب »
« قالدى كيتدى غنچهٔ مقصود بويله بسته لب »
(عاكف پاشا)

« صانمك بزى كيم بسته دل نفس غوى يز »
« خاك قدم آل عبا مصطفوى يز »
(شيخ غالب)

« ساقى كرم ايله بى دماغم »
« پابستهٔ رشتهٔ فراغم »
(شيخ غالب)

« يازدم نه ايسه شكسته بسته »
« معلوم دكلمى حال خسته »
(لا)

« بركيسه دن اير مزسه نوله كوشمه تحسين »
« افسون كلاممله جهان بسته دهاندر »
(نفعى)

بَسْط { [ع] يايمق ، يايلمق § آچمق ، آچلمق § اوزاتمق ، اطرافلاندرمق : « بسط بساط » = دوشه مه نك ، اورتونك يايلمه سى . [بسط قاليچه] = خالى ، كچه يايمق . [بسط دعوى ، بسط مقال ، بسط مقدمات] = اوزون اوزادى آكلاتمق . (قبض وبسط) = آچيلوب قاپانمه ،

بوزیلوب یاییله . [وقت وقت بسیط ساهرهٔ خود رأییده بسط قالیچهٔ رنکارنك مثل ایله شهنامه خوان حل وعقد جبالهٔ امور اولوب — شفیقنامه]

« اماکه استناد ایله عفو جمیلکه »
« بسط ایلهیم برازده فلکدن شکایتی »
(لا)

« اکر خاك سیه بسط ایله‌مزسه خوان احسانی »
« اولور کار شکم خواهان عالم آه و واویلا »
(نابی)

« زاردر قبض ایله بسطك دوسرانکشتنده »
(نابی)

« بسط ایدوب کاهیجه مخلوط کلام »
« فارسی خلطنه ایلر اقدام »
(وهبی)

بَسَك ، **بَسْدَك** { [ف] خرمن محلنده . طوپلانیلان بغدای دمتی دیمکدر . قوللانیلماز .

بَسْكَلَه { [ف] قاپو ماندالی ، قاپو سورکوسی دیمکدر .

بَسْكُوی { [ف] کوه‌زه ، چوق سویله‌ین ، چکه‌سی دوشوك آدم . مأنوس دکلدر .

بَسَلَه { [ف] « شعوری » ده سکون سین ایله کوسترلشدر . بورچوق دینیلن غله‌نك اسمیدر . فارسیده بزلیه‌یه (بَسِلَه) دیرلر . « بسل » اوفاق صاری طاری دیمکدر . « بزلیه » فقره‌سنه‌ده باقیکز .

بَسْمان { [ف] برنسنه‌یه بحث ومقاوله ایدیلوب رهن حکمنده براقیلان شی . (قاپارو) مقامنده قوللانیله‌بیلیر .

بَسْمَلَه { [ع] بسم الله دیمك : [بعد البسمله ، بسمله و حمدله و صلوله‌دن صوکره بسط مقدماته شروع ایله] § (بسم الله الرحمن الرحیم) جملهٔ شریفه‌سی : [بسمله کش] = بسم الله چکیجی ، چکن .

« بسمله‌یله ایده لم فتح کلام »
« فتح اوله تا بو معمای بنام »
(خاقانی)

« کوسترر آینه‌سی بسمله‌نك »
« حلیهٔ پاکن اووجه حسنك »
« بیله‌ین شوکت بسم اللهی »
« آ. کله‌ماز سرّ کلام اللهی »
(وله)

بَشْمَه { [ف] یاخود (وَشْمَه) راستیق . چوید یاپراغیله یاپیلوب قادینلرك قاشلرینه چکدکلری شی دیمکدر . قوللانیلماز .

بَسَنْك { [ف] بیانی آت § انجیلدن استنباط اولونمش کتاب . قوللانیلماز .

بَسُوش { [ع] اوخشادقجه سوت ویرن دوه دیمکدر § عربده غایتله مشئومه ومشهوره بر قادین . « بسوسدن اوغورسز » سوزی مثلدر .

بَسیج | [ف] یول حاضرلغی، سفر تدارکی § مهمات، لوازم سفریه. یول تدارکاتی کورمك، مهیا بولونمق معناسنه اولان [بَسیجیدَن] مصدرندن مرخمدر.

بَسی | [ف] زیاده لك، چوقلق دیمکدر.

بَسیسَه | [ع] بر نوع طعام. اون ایله یاغدن مرکب بولاماج. جزئی طعامه [بَسیس] دینیر. § نمیمه، سعایت معناسنه‌در.

بَسیط | [ع] عارضه‌سز، دوز، یایغین، کنیش دیمکدر: [بسیط ارض] = دنیانك یایغین، یایوان، واسع اولیشی. (زمین بسیط، ارض بسیط) = دوز یر. § یوکسکك ضدی، آلچاق، آشاغی: [بسیط یر، بسیط بر بوستان ایچنده کهنه بر کلبه‌ده اوطوران بر عائلهٔ فقیره] § شعره مخصوص اولان بحوردن هر بیتی درت دفعه « مستفعلن فاعلن » دن متشکل بر وزندرکه اشعار عربیه مخصوص کبیدر. فارسیده (بحر بسیط) دن شعر نادر، ترکیده اندردر. § شطارتلی، شن معناسنده ترکیب ایله قوللانیلیر: [بسیط الوجه] = کولر یوزلو، خوش صحبت دیمکدر. [بسیط الید] = الی آچیق، سخی، جوانمرد دیمکدر § « بَسیط » = ساده، مجرد، ترکیبسز، هپ برجنس. « مُرَکَّب » ك ضدی. بومعناده جمعی [بَسائِط] در: [بسیط بر کلام، مسئلهٔ بسیطه، هوا بسیطی دکلی؟] « بَسیط » اوچ قسمدر: [بسیط حقیقی، بسیط عرفی، بسیط اضافی]، [بلکه سطح بسیط غبرادن سقف محیط خضرایه ایرنجه — شفیقنامه]، [اکثریا بر حقیقت بسیطه ویا بر حکمت عادیه اوکنده پیچ وتاب نمای حیرت وانجذاب اولمقدن آزاده بولنه‌من — تقریضات — اکرم]، [بسیط عالمده مداین عظیمه انشاسیله روابط اجتماعی تشیید ایدیور — معارف مقاله‌سی — کمال]

« بسائطه شرف محرمیت وحدت »
« مرکباته قبول ترکب اعضا »
(فضولی)

«دوران بسیط خاکه نیچون صالدی فرش سیم»
«دورنده تاکه ایرمه‌یه بر خاطره غبار»
(باقی)

« بسیط اسفل خاکه فتاده اولمازایدی »
« جهانده سایهٔ معدومك اولسه کرموجود »
(نعت شریف — سامی)

بَسیطَه | [ع] دوشمه، مندر § دوزیر، ارض § ارتفاع آلمغه مخصوص یایوان کونش ساعتی: [بسیطه تخته‌سی، بسیطه جدولی]

بَسیلَه | [ع] (بَقیّه) کبی آرتق، فضله قالان شی دیمکدر. مانوس دکلدر.

بَسيم { [ع] كولر يوزلو، كولج آدم: « معلم ناجى براديب بسيم ايدى » § متبسم ، كوليجى معناسنده دخى قوللانيلير : [وجه بسيم، سيماى بسيم]

« عالمى كل كبى آچدى نفسك »
« ايلدك چهرهٔ ايامى بسيم »
(نفعى)

« موسم نو بهار عالم ايدى »
« روى عالم بسيم وخرم ايدى »
(داستان ظفر — عصمت)

« كوكل اودخترى هراختر بسيمه صورار »
« كوكل اوزهرهٔ بى ازهار ايله نسيمه صورار »
(اسماعيل صفا)

بَشارَت { [ع] عربيده بانك كسريله معروفدر. معناى لغويسى بشرهٔ وجهك تغيرينه سبب اولان خبر صحيح ديمكدركه كرك مسروريت، كرك محزونيتى موجب اولسون هر ايكى احتمالى ده شاملدر. فقط معناى عرفيسى يالكز موجب مسرّت اولان مژده ديمكدر : [بو بر بشارتدركه سوقاقلرك تطهيرى زمانك تقرّبنه اشارتدر — تصوير افكار — شناسى] ، [صدر اعظم حضرتلرى بوبشارت عظمى ايله قره آغاج باغچه‌سنه واروب تبريك فتح جليل ايله پايهٔ سرير سلطنته رويمال قيلدقلرنده — چلبى زاده تاريخى — صحيفه ٢٨٥] § بو لفظك نسوان عثمانيه طرفندن اعجوبه ، يكى چيقمه برشئ غريبه چركين معنالرنده سوء استعماله اوغرادلمه‌سى اسبابى اكلاشيله مامشدر.

« ندامتدر قصورندن حجاب ايلرسه بر آدم »
« صلاح نفسه استعدادينه عائد بشارتدر »
(صفا)

« بو بشارتله اولوب خرم وخندان عالم »
« هركس اوصافكى بركونه ايدنجه تعبير »
(اسماعيل پاشازاده حقى)

بَشاشَت { [ع] كولر يوزلولك، فرحلى بولونش ديمكدر:

« اولو الابصاره قارشى ناصيه‌ك مرآت قلبكدر »
« دلالت ايله‌من جعلى بشاشت صفوت باله »
(اسماعيل صفا)

« هر كسك وجهنده بورنك بشاشت منجلى »
« قالمدى اهل ملال وحزنده چين جبين »
(لا)

بَشاعَت { [ع] مأكولات ومشروباتك طاتسز اولمه‌سى ، ناخوش، آجى اوليشى: « بشاعت دوا » § « قباحت » معناسنده ده كلير.

بَشام { [ع] حجازه مخصوص، خوش قوقولو بر نوع آغاجدركه آندن مسواك ياپارلر. تركجه‌ده بالصامه آغاجى ديرلر.

بَشْبيون { [ف] سموز، بسيلى ديمكدر . باى ثانينك كسريله‌ده لغتدر. (بَشيون)ده ديرلر.

بَشتَره { [ف] بر نوع طاتلو طعامدر. [پشنزه]ده بو معنايه‌در.

« بَشنزه » جلهٔ ادويه‌دن بر اوتدر ،

بَشْتَك | [ف] فرانسزجه (vase)
بَشْتَك | تعبير اولونان قاب، ظرف، كاسه، خصوصيله چيني صاقسي ديمكدر. « وازو » لفظ فرانسوِيسني استعمال ايتمكدن ايسه بوني اونك مقامنده قوللانملیدر. (با) نك ضمي جائزدر.

بَشَر { [ع] حيوان ناطق، جنس انسان. مذكر ومؤنثي، مفرد وجمعي مساويدر: (ابوالبشر) = حضرت آدم. « نوع بشر، ابناى بشر » = انسانلر ديمكدر. (سيدالبشر، خيرالبشر) = حضرت پيغمبر. [بوقسه دنياده برنفس الامر موجود دكلدرده حقوق وآنك اختلافاتي صرف مصنوعات بشرمیدر؟ — حقوق مقالەسی — كمال]، [بوده معلومدركه ابناى بشر بومعيشتخانۀ تمدنده يالكز بر جمعيت تشكيل ايتمش اولسه اومجموعك شامل اولديغى افراد آره‌سنده حقوق دائما يك طور انفراد قاليرــ حقوق مقالەسی — كمال]، [بَشَرى، بَشَرِيَّه] = انسانه منسوب: (احوال بشريه).

« يا حبيب الله ياخيرالبشر مشتاقكم »
« اويله كيم لب تشنه لريانوب ديلر همواره صو »
(فضولى)
« فكر ايتملى كيم جناب بيچون »
« ايتدكده بشرله ارضى مسكون »
(لا)
« دوشدى جدا نعيم صفادن ابوالبشر »
« اولدى حليله تجربه كه كردن پسر »
(لاادرى)
« ابناى بشرده قاله جقمى بومعادات »
(لا).
« برفرده نصيب اولمدى هيچ نوع بشردن »
(لاادرى)
« بر دورده كلدك بوفنا عالمه بزكيم »
« آثار عطا يوق نه بشرده نه ملكده »
(روحى)
« يارب اى خالق فضائل وشر ».
« نه حزين ماجرا حيات بشر »
(عصمت)
« شويله مطبوع ايدى اول رشكِ درر »
« كاكه ميال ايدى بالطبع بشر »
(خاقانى)

بَشَرَه { [ع] اصطلاحات طبيه دندر. انسانك دريسنك اوستى، خصوصيله يوزده‌كي دريسنك ظيشى: [بشره‌سى تغير ايتدى، بشره سنده انوار شادمانى عيان ايدى]، (بَشَرۀ مُخاطِيَّه) = اصطلاحات طبيه دن اولوب بدنك داخلنده « غشاى مخاطى » دينيلن دريسنك طيش يوزى ديمكدر. [بر ماهپارۀ نازپرور بيچيدۀ قماط عزت اولوب ياتمش، كهواره‌سى سرتاپا نور جماله باتمش. بشرۀ ديدار ملك فريبى كوردكده بروجهله دلدادۀ جمال آفتاب مثالى اولدم كه سراسر عروق بدنم پرشير اولدى — سيرويى]

بَشَرِيَّت { [ع] بشرلك، انسانلق حالى، انسانك خلق ومشربى: [حسب البشريه] = بشريته

حسبیله . (مقتضای بشریّت) = انسانلق حالنك ایجابی اوله‌رق . [اکثر حماة جومهٔ روایت نقلی اوزره آرایش مهد بشریّت اولان اول نورس نهال غنچه‌دهانی اوّل ارضاع ایدن ثویبه ایدی — سیرویسی] ، [لاجرم مؤمن قوی الاعتقاد اوّلا امر معروفده اهل معروفه اتباع ایله بقدر الطاقة البشریه شر وطلاحدن اتقا وبرّ وصلاحه بذل اجتهاد ایله صرف سو یدا قیلار — شفیقنامه] ، [بونلر نه زمان بیلنوب‌ده نه زمان دوالری بولنه‌جق ؟ واو زمانه قدر زواللی بشریتك حالی نه یه منجر اوله‌جق — پژمرده — اکرم .]

« چون اول بشریّتی اونوتدی »
« آهو هم آنکه انس طوتدی »
(فضولی)

فرق معتزله‌دن (بشر بن معتمر) ك فرقه‌سی «بشریه» عنوانیله مشهوردر.

بَشْنگ [ف] ناز، شیوه § طولو ، قار ، شبنم ، چی . مأنوس دکلدر .

بَشْکَمْ [ف] صیفیه ، یازلق خانه ، چادر § قبریه ، چارطاق . قوللانیلماز .

بَشْکُولْ [ف] فعل وعملده اقدام ایتمك ، اوشنمه‌یوب چابالامق معناسنه اولان (بشکولیدن) مصدرندندر . اقدام ایدیش ، حرص ایله چابالایش ، بجریکلی اولش ، حریص ، مقدم دیمکدر . [بژگول] ده بو معنایه‌در .

بَشَلْ [ف] صارلمه ، طوتشمه ، یاپشمه . (بَشَلیدَن) مصدرندندرکه یاپشمق ، طوتشمق ، صارلمق معناسنه‌در .

بَشَمْ [ف] ملول، محزون § امتلای معده ، معده هضمسزلکی .

«بَشَم» اولورسه شبنم ، چی § ملحد ، دینسز دیمکدر .

بَشَمَه [ف] دباغت اولونمامش خام دری .

بَشَنْ [ف] جسم ، بدن ، قامت ، اوزون بوی § طرف ، کنار ، اوج دیمکدر .

بَشْنَج [ف] چهره‌نك حسن وطراوتی، آن ولطافتی معناسنه‌در.

بَشُوشْ [ع مولد] فرحلی، شن، کولج یوزلو دیمکدر : [چوق بشوش آدم ، فلان پك بشوش ایدی] ، [اوقدر بشوش وشادکام ایدی که بردفعه‌دن باشقه آغلادیغنی کورمدم — مه‌پریزون ترجمه‌سی — اکرم .]

بَشُولْ [ف] کارکذار ، ایش بیلیجی وبتیریجی دیمکدر. § تسویهٔ مصلحت ، ایش بتیرمك معناسنی‌ده افاده ایدر .

بَشُولِشْ [ف] حالت پریشانی ، متألم ومغموم اولش . مأنوس دکلدر .

بَشَه [ف] «باشه» مخففی . آتمجه قوشی . اوکاده باقکز .

بَشير { [ع] مژده‌جی ، مژده ویریجی . اوصاف سلبیهٔ جناب پیغمبریدندر: (نبیّ بشیر) § کولر یوزلو ، کولج آدم .

بَشیغ { [ع] آجی، اکشی، طادی فناشی : دوای بشیغ .

بَشیُون { [ف] سموز ، سمین ، بسیلی معناسنه‌در .

بَصائِر { [ع] مدار عبرت وانتباه اوله‌جق حالات § عبرتلی کورنشلر ، حجتلر ، برهانلر ، دلیلر دیمکدر . (بَصیرت) بونك مقامنده قوللانیلاماز . عربیده معانئ سائره‌یی افاده ایدرسه‌ده ترکجه‌ده بوندن باشقه معنالرده استعمال اولونماز .

« چشم ذوی البصائره هرسنك مقبره »
« مرآت صاف چهرهٔ عبرت دکلیدر؟ »
(عارف حکمت)

بَصارَت { [ع] دقت نظر ، کوز آجیقلغی ؛ بر شیٔ اینجه‌دن اینجه‌واطرافیله ، درین کورش:

« وابستهٔ بصارتیدر شاه عادلك »
« ملکك عمارتی فقرانك سلامتی »
(لا)

بَصْبَصَه { [ع] کوپکك یالتاقلا. نمه‌سی ، قویروغنی صاللایوب صوقولمه‌سی § طالقاوو. قلرك واومقوله اشخاصك حالی وحرکت منفورده‌سی : [اویله عاقل وحمیتمند برآدمه قارشی بوبولده کوستریله‌جك بصبصهٔ ذلیلانه‌نك عکسی تأثیر حاصل ایده‌جکنی دوشونه‌مه‌مسی طالقاووغك حماقتنه برهان کافیدر]

بَصَر { [ع] کوزده‌کی حاسهٔ رؤیت، کورمه حالی که باصره‌نك الوان ، اضواء، اشکالی حس وادراك ایتمه‌سی دیمکدر . § کوز معناسنده‌ده قوللانیلیر : [قوّت بصر] = کوزك ایی کورمه‌سی . [حدّت بصر] = کوز کسکینلکی ، [حدید البصر] = کوزی کسکین ، [کلمح بالبصر] = سرعتله کوز آچمه، باقه. [لمحة البصر]= کوز آچنجه قدر [مد بصر] = حاسهٔ رؤیتك اوزونلغی ، اوزاغه تعلق .

« کورمه چوق دیرسه‌م بودم آن قیامتدر بکا »
« نور چشمم کچدی یانمدن کلمح بالبصر »
(معلم ناجی)
« توتیای خاك پایکدن ایدن قطع نظر »
« ایکی کوزمسه کرکز چیقسون ای نور بصر »
(سلطان قورقود)
« کل رخلرین آزرده ایدن نور بصردر »
(عاکف پاشا)
« طاس پرخونه‌دونر آغلامه‌دن چشمانم »
« سنسز ای نوربصر قانده یاتور مژکانم »
(واصف)
« حین رؤیتده آچاردی نظری »
« نکتهٔ سر کلمح البصری »
(خاقانی)

بَصَل { [ع] صوغان ، صوغانه مشابه کوکلر: (بصل الذئب) = یبانی سنبل. (بصل الفار)= اسقیل ، آطه صوغانی .

« بیدیرر خستهٔ حمّایه عسل »
« دردچشمه آفیدر آب بصل »
(نابی)

بَصَلَه { [ع] اصطلاحات طبیه دندر. بدنك بر طرفنده عارضی دکل خلقی اوله‌رق کورینان هردرلو انتفاحه یعنی قابارتی‌یه اطلاق اولونور.

بَصَلَهٔ سِیسَائِیَّه { [ع] اصطلاحات طبیه دندر. حرام‌دار ایلیکك قسم علویسنده دماغ ایله برلشدیکی یرده کورینن قابارتی‌یه دیمکدر.

بَصْوَه { [ع] قیغلجم، آتشك قوری. مأنوس دکلدر.

بَصِیر { [ع] کوریجی § « بَصَر » ادراك و فکر معناسنه‌ده کلدیکندن (بَصِیر) مدرك، واقف، بیلیجی معناسنده دخی قوللانیلیر. § هر شیئی کوروب بیلن، الله ذوالجلال.

« ذره‌سن مهر جهانتابه دکشمم اما »
« اولیجق ذات شریفك کبی نقّاد بصیر »
(نفعی)

« قالدی حیرتده کوروب خواجه نصیر »
« کوردی کیم پرده‌لیدر چشم بصیر »
(وهبی)

« قیلدقده طلوع مهر ذاتی »
« طولدردی ضیاسی کائناتی »
« هب کوردی آنی بصیر اولانلر »
« جاهل قالدی ضریر اولانلر »
(نعت نبوی)

بَصِیرَت { [ع] ادراك، فراست. قلب کوزیله کوریش، بیلیش یعنی متیقظانه و دور اندیشانه برصورتده هرشیئك اوکنی، صوکنی وایچنی، طیشنی، حاصلی کنه و حقیقتنی ادراك ایدیش : [بصیرت قلب] = کوکل اویانیقلغی، انتباه معنوی. « بصیرتسز » = غافل، (بصیرتی باغلانمق) = غفلتده بولونمق. (بَصِیرتْنکار) = آچیق کوزلو اولوب ایی دوشونن. [بَصِیرتْنکارانه] اویله آچیق کوز اولان آدمه یاقیشه‌جق صورتده. [بَصِیرتْنکاری] = بصیرتلی اولش. [برموجب « ان بعض البقاع ایمن من بعض » میمنت وسعادتی مجرب ارباب بصیرت اولان « سعدآباد »ده ینه سلطان انام جنابلرینه تهیئهٔ ضیافت ویکشنبه کیجه‌سی سعدآباده‌کی قصورلرك جمله‌سی بی قصور قنادیل وماهیه‌لر ایله برزیب وزینت قلندی — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲۸۵]

« کنجیدهٔ بصیرت اولوردی بوعجزایله »
« خیثیت حوادث وکیفیت شئون »
(لاادری)

« فقط انسانکه حیواناته فائق خلق اولونمشدر »
« اوت، انسانکه اکملدر، شرفمند بصیرتدر »
(اسماعیل صفا)

بَصِیلَه { [ع] صوغان مقوله‌سنك برنوعی.

بَضْر { [ع] قادینلق نشانه‌سنده‌کی لحم زائد، دیلجك. « بظر »ده باقیلکز.

بَضاع | [ع] اطمینان کسب ایتمك،
بَضُوع | قانمق. مأنوس دکلدر.

بَضیض | [ع] آلات موسیقیه‌یه، جانی به دوزن ویرمك، آهنك طوتمق. لسانمزك الفاظ اجنبیه‌دن تطهیرینی آرزو ایدنلر (Accord) تعبیر فرانسویسنی ترك ایله اونك مقامنده بو لفظی استعمال ایده‌بیلیرلر. (Accordeur) یعنی آقورداجی مقامنده دخی [بَضیضکار] تعبیرینی قوللانمق قابلدر. بو لفظ اساساً قبول اولوندقدن صوکره [بَضیضکاری] ده دینیله‌بیلیر.

بَضیع | [ع] جزیره، هر طرفی دکز ایله محاط طوپراق، آطه. مأنوس دکلدر.

بَطّ | [ع] قاز: [بَربَطّ] = قاز کوکسی دیمکدرکه آلات موسیقیه‌دن لاغوته دینیلن سازه اطلاق اولونور. § فارسیده دخی مستعملدر. فقط مخففاً قاز شکلنده یاپلمش اولان صراحی‌یه، صوقابنه اطلاق اولونور. اصل کلمه فارسی دکلدر. عربیده: (بط صهبا، بط شهد، بط شیر) § عربیده قازك اوتمه‌سنه، صویه طالمه‌سنه [بَطْبَطَه] اطلاق اولونور.

بَطائَت | [ع] «سرعت» لك ضدی. آغیر حرکت ایتمك، آغیر طاورانش:

« نظمنده ایدر زیاده کلفت »
« آندن کورینور براز بطائت »
(ضیا)
« زیرا حکم طبیعت اوزره »
« افکار یورر بطائت اوزره »
(وله)

بَطارِش | [یونانیدن] توزغون، اکره‌لتی اوتی.

بَطّال | [ع] عربیده شجیع، بهادر، قهرمان معناسنه قوللانیلیر. لسانمزده بو معناده نادراً استعمال اولونور: [بطّال غازی حکایه‌لری مشهوردر، بطّال غازی = کوتاهیه سنجاغنده برقضا.] § ترکجه‌ده بو لفظك افاده ایتدیکی معنالر شونلردر. = ایشسز، کوجسز: [بطّال حریفك بری کلمش. صباحدنبری دیر دیر ایدوب طوریور] § = منسوخ، متروك؛ حکمسز: [اونظاملر، اسکی اصوللر شمدی بطّال اولدی. تقاعد معاشنك تزییدی حقنده ویردیکی عرضحال بطّال ایدلمش. بطّال اوراق، بطّال طوربه‌سی، بطّال چکمك] § = ایری، قوجامان، بیوك: [بطّال کاغد، بطّال قالب، بطّال بر قیشله، بطّال برقوناق، بطّال بر پانطولون] «بطّالی، بطّالیّه» = بطّاله منسوب، بطّاله عائد، طوربه.

« جایکاه اولدی اوکاغدلره بطّالیّه »
« هرقونافده بولونور برایکی طورباى سخن »
(وهبی)

بَطالَت { [ع] آوارەلك، ایشسزلك، مشغول اولمامق حالی : [بطالت نقلاً وعقلاً مقدوحدر ، مذمومدر] ؛ [فریضهٔ ذمت بو ایکن وای اوقومه‌که بطالت دوشکلنده مألوف خواب غفلتدر . خواب غفلتده قالان خلقك البته قرارکاهی صحرای وحشتدر — حدیقه — نامق کمال]
[خرمشربان آبشخور بطالت اولان اراذل انام اباله لعین خودکام ایله — سیرویسی]

بَطالِسَه { [معرب] اسکندرکبیرك وفاتندن صوکره مصرده تشکیل حکومت ایدن ماکدونیالی امرادن [Ptolémée پتولەمه] — که « بَطَلَیْمُوس » دیه تعریب ایدلمشدر — نك سلالەسنه ویریلن اسمدر . بولفظ (بَطَلَیْمُوس) ك جمعیدر . بونلره [بَطالِسهٔ مصر] دیرلر . قبل المیلاد (٣٢٣) تاریخندن (٣٠) تاریخنه قدر حکومتلری دوام ایدن بوسلالەدن اون درت حکمدار کلمشدر . § حکیم یونانی [Ptolémée claude] « بطلیموس قلودیوس » ك طریقهٔ علمیەسنه سالك اولان تلامیذی ایله علمای سائره‌یه اطلاق اولونور . علمای اسلام «بطلیموس» ك آثارینی عربجه‌یه نقل ایله شرح وتحشیه وبونلرده کوردکلری خطیئات ونقایصی تصحیح و اکمال ایتمشلردر . علم هیئته دائر [مجسطی] عنوانلی اثر مشهور بوذاتك جملهٔ تألیفاتندندر .

بَطانَت { [ع] بیوك قارنلی ، شیشمان اولمق . بیوك قارن معناسنده [بَطانَه] صورتیله‌ده استعمال اولونور . § اکول ، اوبور اولمق ، زیاده یمکه دوشکون اولش : [غاشیه کش صرصر شقاق ، تیره غبار فتنه ونفاق کریبان زربفت بطانهٔ مشرقدن دامن نارنجی رنك دیبای مغربه وارنجه فضای میناسرای جهانی استیعاب ایدوب — شفیقنامه]

بَطْحاء { [ع] چاقیل طاشی بولونان بیوك دره ، بالخاصه مکهٔ مکرمه‌ده طاغ آره‌سنده بردره‌نك اسمی . هر طاغ آره‌سنده‌کی وادی‌یه اطلاق جائزدر . جمعی [بِطاح] در . قامشلی ، سازلی دره‌یه [بَطیحَه] اطلاق اولونورکه جمعی [بَطائِح] در . مدینهٔ منوره جوارنده بردره‌یه [بُطْحان] دیرلر :
[یعنی شوره زار بطحا اول ینبوع زلال نبوّت فیضندن نمونهٔ جنت المأوی اولمق اماراتی چهره نما اولدی — سیرویسی]

« علمش بر حرم بطحاازن »
« تیغ قهرش بسر اعدازن »
(مولا ناجامی)

« ایتدی خورشید حقیقت سمت بطحادن طلوع »

بَطَرْ { [ع] فرط سرور ، مستىّ اقبال ، چوق سوينمك ، طالعك مساعده‌سنه قاپيلوب مغرور اولمق ، حقدن اعراض ايتمك : [حالت بطر منتج خطردر .]

بَطْش { [ع] زور وشدتله ياقالايش سردلكله طوتش، ارسلان كبي قاورامق : [شديد البطش] = قوّت غالبانه‌سى شدتلى ، سرد اولان. بويله سردلكله ، شدتله حركت ايدن آدمه [بَطيش] اطلاق اولونور .

« كف احسان لقبي مظهر اسم اعظم »
« دست بر دغضبي خنجر ذوالبطش شديد »
(كاظم پاشا)

بَطَعْ { [ع] « تَلَطُّخ » كبي پيسلكه بولاشمق، قابمق ديمكدر .

تركجه‌ده قوللانيلان [باتاق] لفظنك بوكلمهٔ عربيه‌نك محرفى اولمسى محتملدر .

بَطْلَمْيُوسْ { [معرب] «بَطالَسَه»يه باقكز .

بَطْنْ { [ع] آرقه ديمك اولان [ظَهْر]ك ضدى . قارين انسانك كوبك طرفنك ايچى : (بطن كبير) = بيوك قارين . (عظيم البطن) = بيوك قارينلى . (عبدالبطن) = شكمپرور، اوبور § سلاله ، سلسلهٔ قرابت ، صوى معناسنده دخى قوللانيلير : (بطناً بعد بطن) = قاريندن قارينه ، سلسله صورتيله . [كمالدن ، نقصاندن شيخده نه حال بولنور ايسه دورويشان ومريدانده نمايان اولور. بطناً بعد بطن تسلسل ايدر — مجالس امام رفاعى — قدرى]

« طاش باغلادى مجاعه ايله بطن پاكنه »
« دنيايه رغبت ايله‌مدى سيدالبشر »
(لاادرى)

« پاك بطنيله اونازك سينه »
«خوب وهموارايدى بيرى برينه»
(خاقانى)

بَطِئْ { [ع] « چابك » چابوغك ضدى . ياواش، آغير . (بطئ الحركه) = حركتى، طاورانشى آغير. (بطئ الهضم) = هضمى كوج ، معده‌ده سينمه‌سى آغير. (بطئ المزاج)= طبيعتى، خويى آغير ، ياواش اولان . [فلان عاقل ، فقط پك بطيدر] ، « استاقوس صلاطه‌سى بطيدر » .

بَطِيخ { [ع] متمول، زنكين آدم. استعمال اولونماز .

بَطِيرْ { [ع] نعلبند ، حيوان آياغنه نعل اوران آدم.

بَطِينْ { [ع] بيوك قارينلى § اوزاق ير . قوللانيلماز .

بَظْرْ { [ع] اصطلاحات طبيه‌دندر . « بضر » كبي ديشيلك ، قادينلق محلنده‌كى لحمپاره ، ديلجك . (بَظَرْ) = هم بو معنايه ، هم ده (بَظَرَه ، بَظْرَمْ) كبي يوزوك معناسنه كلير .

بَعْبَعَه { [ع] چاغرش، باغيرمه ، متصل سويلنمه . مأنوس دكلدر .

بَعث [ع] كوندرمك ، كوندرلمك : [بعث رسل ، بعث صحف] § اولو يى ديرلتمك ، اولو ديرلمك : [بعث موتى ، بعث اموات] « يوم البعث » = روز حشر ونشر ، قيامت كونى. « بعث بعدالموت » = اولدكدن صوكره ديريلش يعنى روز حشر هنكامه‌سى. [دين حق وهدايت كافهٔ خلق ايچون بعث وارسال ايتديكك عبد خاص ورسول صاحب اختصاصكه عرض صلوات وتسليمات اولنور — مجالس امام رفاعى — قدرى]

بَعْدَ [ع] « قَبْل » ك مقابلى ، ضدى. (صوكره) معناسنه‌در . تراكيب عربيه‌ده اضافتله استعمال اولونور : [مابعد] = صوكره، اوته‌سى. [بعد زمان] = براز صوكره ، بر زمان صوكره . [بعد بعد] = برخيلى زمان صوكره [بعدما ، من بعد ، بعد ازين] = بوندن صوكره . [بعده] آندن صوكره . [بعد خراب البصره] = ايش ايشدن كچدكدن صوكره مقامنده قوللانيلير برمثل عربيدر . [بعد اللتيا والتى] = برچوق مشكلات وبلايادن صوكره (مابعدى صوكره) تعبيرى طوغرى دكلدر . زيرا (صوكره‌سى صوكره) ديمك اولور . « مابعد » ك آلت طرف معناسنى افاده ايتمه‌ديكى ده وارستهٔ بياندر . بناءً عليه بو مقامده (مابعدى كله‌جك) ياخود (مابعدى وار) تعبيرلرينى قوللانمق مناسبدر . [بعده طريقهٔ مسلوكه اوزره آلاى جهان آرا ونواى طبل وسورنا ايله قصر همايونلرينه شرفبخشا اولدقلرى كبى — ٢٨٥ صحيفه — چلبى زاده تاريخى] ، [هر حالده مقصدم مكثرانه جوابلرمله سزى اوصانديروب بعدما بو يولده اعتراضات ومطالعات بياننده جسارتكزى قيرمق دكلدر — تقريضات — اكرم]

« آلدى حمد اولسون عريشك قلعه‌سن اهل جهاد »
« منهزمدر جيش ملعون قاچدى كلز بعد ازين »
(مرورى)

« صورت حالمده آثار فراغت قالمدى »
« محنت وغم چكمكه من بعد طاقت قالمدى »
(فضولى)

« كزدى يوريدى بولمدى براكلنه‌جك ير »
« من بعد ينه عازم بغداد اوله‌يم دير »
(روحىٔ بغدادى)

« كچدى عمرم دردهجرانكله جانا بعد ازين »
« بنده‌كى ممنون احسان وصال ايتزمى‌سين »
(عاكف پاشا)

بَعض [ع] برنسنه‌نك جزئى ، پارچه‌سى ديمكدر . لسانمزده برطاقم ، براز ، بر مقدار ، برقاچ ، كيمى ، پارچه ، جزء معنالرنده استعمال اولونور وجمع ، مفرده وصف اولور : [بعضاً] آره‌صيره ، آزدفعه ، وقت وقت . [داود پاشا اسكله‌سنه وارنجه سراپا جانب دريا وشهر طرفنك بعض مواضعنك دخى تعميرى بيك يوز

اوتوز بش سنه‌سی محرم الحرامك اون
سكزنجی كونی قرین ختام اولمقین —
چلبی زاده تاریخی] ، [بعضاً بر طاماله كوز
یاشی بر برهاندن قوتلیدر — تعلیم — اكرم]
(بعضلری) = برقاچی ، برطاقی ،
برازی . [بعض اشیا ، بعض الخاص ،
بعض افكار ، بعض شی ، بعض كلام ،
بعض مال] تركجه‌ده صور استعمالی
پك مختلفدر . عربیده سیوری سینكه
(بعوضه) وسیوری سینكی چوق
محله (بعضه) وبو سینكك ایصیرمه .
سنه‌ده (بعض) دیرلر .

« ایدوب آكه عقلمجه بعض علاج »
« اطبایه مس ایتمه‌دی احتیاج »
(عزت ملا)
« بویله وار ایكن لسانده وسعت »
« واردیر ینه بعضلر ضرورت »
(لا)
« واردر عربیده بعض كلفت »
« ایتمك كرك اشتقاقه دقت »
(لا ادری)

بَعل [ع] زمان جاهلیتده عائد بر (بت) پوط ، شمس معبودی : [بعلبك] = او پوطه مخصوص معبدك بولوندیغی محل .
§ زوج ، ار ، قوجه ، [بعله] = زوجه اركك قادینی ، قاریسی .

بَعوضه [ع] سیوری سینك .
بَعوض (مخ البعوض)=سیوری سینك ایلیكی . . بولو . نمیه‌جق شی دیمكدر .

« بای مسكوره » یه‌ده باقكز : [حریم
كاشن سرای دار النعیمده معاشران
صفهٔ صفایی مانند بعوض طنین سامعه
خراش ایله تكدیر ایتدیلر — شفیقنامه]

بَعید [ع] ایراق ، اوزاق ، مادیات ومعنویاتده استعمال
اولونور : [امر بعید ، محل بعید ،
موانع بعیده ، بوشیئك وقوعی عقله
بعیددر ، فقط الطاف الٓهیه‌دن بعید
دكلدر] ، [اونك كبی مختلف الاشكال
اولمسی طبیعی اولان ادبیات ایچنده
منثور شعرلری بكنوب سوه‌جك
آدملركده وجودی ملاحظه‌دن بعید
طوتیله‌مز — تقریضات — اكرم]

«نه عجب دوندی صرام اوزره ینه اولمش ایكن»
«بویله بر دور موافق فلكه امر بعید»
(نفعی)
« سیاه روی خطایم چوخامهٔ مشكین »
« بعید نور ثوابم مشال شعلهٔ دود »
(سامی)
« درخت یأسدن اظهار برك وبار امید »
« تصرفات الٓهیه دن بعیدمیدر »
(نابی)
« هر آینه بندن دكلدی جدا »
« بعید ایله‌سون انفاكن خدا »
(عزت ملا)

بَعیر [ع] دوه . اسم جنسدر . « اركك » قیدینه لزوم
یوقدر . چونكه بعضاً (ناقه) یه یعنی
دیشی دوه یه‌ده اطلاق اولونمشدر .
(قاموس محیط) ده بویوك طاشیان سائر

حیوانه‌ده اطلاق اولوندیغی روایتی
یازلمشدر .

«بوغملركیم بنم واردر بمیرك باشنه قویسه‌ك»
«چیقار كافرجهنمدن كولراهل عذاب اوینار»
(فضولی)

بَعیم | [ع] « بت » بوط ، یاپه
صورت ، هیكل § ناطقه‌سز
جاهل، بون آدم. [استاتو statue]
كلهٔ فرانسویه‌سی مقامنده اشبو (بعیم)
لفظ عربیسنی قبول واستعمال ایتمك
مناسب اولوب اوله‌میه‌جغنی ارباب قلم
تدقیق وتعیینه همت بیورملیدرلر.

بَغانُوش | [ف] اشكون، یوروك
آت وقاطر . حیوانه
عطفاً قوللانیلان الفاظدندر .

بَغّال | [ع] قاطرجی . مأنوس
دكلدر.

بَغایا | [ع] عسكرك طلیعه طاقمی،
چرخه جیلری .

بَغاث | [ع] بانك حركات ثلثه‌سی
جائزدر . توز یعنی بوز
رنكلی بر قوشك اسمیدر . تركجه‌ده
(لوری قوشی) دیرلر. قوشلرك خیرسز
وضررلی اولانلرینه‌ده اطلاق اولونور.
قارتال ، قارغه دلیجه طوغان كبی. جمعی
(بغثان) [بَغثاء] = بنكلی آقلی
قره‌لی قویون دیمكدر : [مقابلهٔ
شاهینده بغاث الطیور ومحاذات سیر
عرینده قطیع بیقور كبی دنك ولال
ودشت وحشتده جریح شمشیر ملال

اولمشلر — احسن الحدیث — اوقجی
زاده محمد شاهی]

بُغایَت | [ع] آشوری ، صوك
درجه‌ده دیمكدر :
[بومادهٔنك بغایت حائز اهمیت اولمسنه
بناءً صورت محرمانه‌ده عرض ایدلمه‌سی]

بَغتةً | [ع] ناگهان، بردن بره،
آنسزین :
« فوقده بغتةً آچیلوب بردرین سما »
« شفاف پرده چكدی آكابرنوین سحر »
(اكرم)
« اولدك ینه بغتةً پریده »
« بوندن نه چیقار آنوردیده »
(معلم ناجی)

بَغْرا | [ف] اركك خنزیر، طوموز
دیمكدر . ضم یا ایله (بغرا)
برنوع طامدر :
« لازم سه بوكا بر اسم غرّا »
« بغرا دیمه‌لی بوشخصه بغرا »

بَغْضاء | [ع] شدتله نفرت، هیچ
سومه‌یش. « بغضه » ده
بومعنایه‌در: [بعضاً عداوت وبغضا انسانی
چاه بلایه القا ایدر]. [مدفون ارض
طبیعتی اولان دستمایهٔ بغض عامه‌یه
مال موروثی اولان بضاعهٔ بغضای
خاصه‌یی دخی ضم وعلاوه ایلدیكندن —
تصویر افكار — عاكف پاشا]
« فرقی كویا بوایكی صورتك عقلمجه بنم »
« بریسی حب فنادر بری بغضای عدم »
(عاكف پاشا)

بَغْل [ع] استر ، قاطر . «بَغْلَه» = دیشی قاطر . جمعی [بِغال] در .

بَغَل [ف] قولتوق . « زیربغل » = قولتوق آلتی . «بغل‌گیر» = قولتوق طوتیجی ، قولتوغه‌گیریجی . [بَغَلَك] = قولتوق آلتنده چیقان یومروجه ، کوپك ممه‌سی :

« امید وفا ایله‌مه هر شخص دغلده »
« چوق حاجیلرك چیقدی خاچی زیر بغلده »
(ترکیب بند — لا)

«دوشنجه برك کله‌مهر اولور بغلگیری»
«چنده قطرهٔ شبنمدن آل فتاده‌لکی»
(راغب پاشا)

«نردبان ایله بغلگیرلکه سرعت ایدن»
«نردبان اوزره ایدرسبقته شمدی اقدام»
(نابی)

بَغْی [ع] حدی تجاوز ، ظلم سببیله آزغونلق § حقدن عدول صورتیله اولان عصیان ، سرکشلك : « فئهٔ باغیه » = احکام شرعیه‌یه تماماً رعایتکار اولان حاکم عادلك اطاعتندن خروج ایدن گروه . (خوارج) طائفه‌سی کبی : [ارباب بغی وطغیان حقلرنده رفق وملایمتله معامله کوستریله‌رك] عربیده (بغی) فاحشه‌لك ، زنا ، (بَغِیّ) فاحشه معناسنی افاده ایدرسه‌ده ترکجه‌ده بو معناده هیچ قوللانیلماز : [وقتا که مختل دماغان زکام بغی ونفاق اول رایحهٔ کریهه‌یی استنشاق ایتدیلر — شفیقنامه] [چونکه اول سکر بغی و شقاق سرکرانلری مزالق وقاحتده دست بدست نفاق اولمغله شد نطاق اتفاق ایتدیلر — روضة الکاملین]

« اوجاقلرك کذار ایتمشدی حدی بغی وعصیانی »
(فهرست آل عثمان)

بَغیض [ع] هرکسه بغض ایدن کیمسه‌یی سومه‌ین :

« بولونور نیجه بغیض عالم »
« بی‌سبب دشمن ارباب نعم »
(وهبی)

بَفْتَری [ف] چولهه آلاتندن صیق طیشلی طراق ، دستکاهه مخصوص آغاج طراق . بو معناده [کَفْتَری] ده دیرلر § آوجیلرك قوللاندقلری تعلیملی قوشه‌ده (بَفْتَره) اطلاق اولونور : [بونجه روزکار هوای شکار وسیر مرغزار ایله آشیانندن تحریك قوادم استغنا ایدن شاهباز همایروازی ادارهٔ بفترهٔ قیل وقال ایله بازوی دعوته اجابت ایتدیروب قولمزه قوندردق — شفیقنامه]

بَفْش [ف] شکوه ، عظمت ؛ دبدبه ، دارات معناسنه‌در ، مأنوس دکلدر .

بَفْم [ف] غصه ، اندوه ، انقباض قلب ، ایچ صیقینتیسی § مأیوس ، دلتنك ، نومید ، عاجز . فتح فا ایله لغتدر . مأنوس دکلدر .

بَقاء { [ع] زمان وجودی حال قدیمی ایله مستمر اولمه . (فنا) نك ضدی . فانی اولمه‌یش ؛ برحالده سوركلی اولش ، دکیشمه‌مك صورتیله طورش : (دار بقا) = آخرت ، عالم معنوی .

«بقا یزدانه شایاندر فنا اکوانه‌اولی‌در»
(لاادری)

« صاحبقران عرصهٔ اقلیم سلطنت »
« اول دم که قیلدی ملك بقایه عزیمتی »
(باقی)

§ دوام ، قرار ، سورزمك :
[بقای توجهات ، بقای عز واقبال]

«وارسه اوچ بش کون بقاسی عمرمك»
«اولمه‌سون مختل صفاسی عمرمك»
(معلم ناجی)

« کوردم فلکك وفاسی یوقدر »
« ذوق والمك بقاسی یوقدر »
(لا)

«چرخك که، نه سعدنده نه نحسنده بقاوار»
«دهرك که نه خاصنده نه عامنده وفاوار»
(روحی)

« کیمیسی نیستیٔ غمله بقا جوی وجود »
« کیمی هستیٔ الله طلب افزای عدم »
(عاکف پاشا)

« انفاس مسیحا کبیدر روح کلامك »
« هرمردهٔ هجرانه لبك آب بقادر »
(خاقانی)

بَقّار { [ع] صیغیر چوبانی ، صیغیرتماج : [چونکه فرقهٔ خرطینتان کسسته مهار اتخاذ پیش آهنك ودمدار ایله بوبرینه ربط عذار یکرنکی ایدوب مترتبة القطار منزالق شقاقده سائر بقار مسلوبة الانیاره مسابقت کوسترملریله — شفیقنامه]

بَقّال { [ع] لسانمزده ارزاق وحبوبات صاتان دکانجی دیمکدر. بقّال (بدّال) در . عربیده (بَقّال) سبزه‌جی (بَقّالَه) سبزه‌لك معناسنه‌در :

« دوشمز آلوده‌لره داعیهٔ استغفار »
« چیقمازاول چرك که پیراهن بقّالده‌در »
(نابی)

« فاره‌لر مأکل ایدر خانه‌سنی بقّالك »
(ثابت)

« جانه آلوده‌لکی زینتیدر بقّالك »
(نابی)

« بقّال نه ایچون کسکی‌یی آلدك اله سویله »

بَقالُوا { [ایتالیانجه‌دن] سفائن حربیهٔ عتیقه‌نك قیچ آلتنده اولان طوپ دلیکلرینه اطلاق اولونوردی .

بَقایا { [ع] « بَقِیّه » نك جمعی . کری‌یه قالانلر ، آرتق ، فضله اولانلر دیمکدر : [قرعه ورديف بقایاسی حقنده نه صورتله معامله اولونه‌جغی دائرهٔ عسکریه‌جه تقرر ایتمکله بالجمله اردو ومواقع قوماندانلرینه تبلیغات مقتضیه‌سی اجرا قلنمشدر] ، [اموال امیریه بقایاسنك سرعت تحصیلی

ایچون برقاعدهٔ جدیده اتخاذی] ، [بروجه معروض بقایایه قالان بواوچ یوز بیك کیسهٔ واو تخمین اولنان برکوچك ممتنعاتی دنی اولیه‌رق کاملاً اله کچه‌جك اولسه بیله لااقل اوچ سنه‌دن اول آرقه‌سی آلنه‌میه‌جغی — دولت علیه‌نك ١٢٨٠ بودجه‌سی] ، [جغاله زاده سنان پاشا حالی اوزره قالوب آناطولی بکلر بکیسی نوح پاشایه وزارت عنایت اولندی . جلالی بقایاسندن قاره قاش وطویل اوزرینه سردار اولدی — ذیل شقایق — صحیفه ٤٧٩]

« یکیروب خوابکه قبره پل شمشیری »
« اوپودی کوپریلیدن قالمه بقایای فتن »
(عزت ملا)

« ایشیدوب شهرتمی ملك بقاده باقی »
« آه قالامش قالمدیغن آکه بقایای سخن »
(وهبی)

بَقَر ، **بَقَرَه** [ع] صیغیر . اسم جنسدر ، ارککنه‌ده ، دیشی‌سنه‌ده اطلاق اولونور . جمعی [بقر ، بقار ، بقرات] در . (سورة البقره ، سورهٔ بقره) = قرآن کریمده فاتحهٔ شریفه‌دن صوکره‌کی سورهٔ جلیله . (باقوره) = صیغیر سوریسی § کنایةً نیك وبدی ، نفع وضرری تفریق ایده‌مه‌ین سرسم ، آحمق . جماعته‌ده اطلاق اولونور : [برمرد صحرا نورد بر بقر ذی خواره سوار اولوب گشت قفار وبراری وتك وتنها بر برّیهٔ تیهاده مشاهدهٔ صنع باری ایدرکن — الحسن الحدیث — اوقچی زاده]

بَقْل ، **بَقْلَه** [ع] سبزه ، بتیله‌جك هر نوع یشیل ، دانه‌لی نبات ؛ اوزرنده‌کی تخمی طوکلمکله بیتن اوت . لسانمزده « بقله » یالکز یشیل قابوقلی ، ایری دانه‌لی بر نوع سبزه‌یه اطلاق اولونورکه دانه‌لرینی قوروتوب قیشین فصولیه کبی پیشیرلر . [بقلة الیمانیه ، بقلهٔ یمانیه] = اشتر اوتی . [بقلة الحمقاء ، بقلهٔ حمقا ، بقلهٔ لینه] = سمیز اوتی . جمعی [بقول]در . [اول روز بازار بوُس ومحنده ارزان فروش بقله وارزن وسوداکران صابون وروغن بر بلوك بقّال ونقال مواجهه‌سنده = شفیقنامه]

بَقَّم [ع] بو نام ایله معروف قیرمزی بویا آغاجی . طوغریسی قافك تشدیدی ایله‌در . (قاموس محیط)ده قافك شدّه‌سی تصریح ایدلدیکی کبی غلط اوله‌رق زبانزدی (باققام) بولوندیغندن اصلنی « شدّه‌سز » کوسترمك خطادر . لسانمزده الیوم خاص اولمایان منسوجات بویالرینه « بقّم » اطلاق اولونور . فارسیده (بکّم) دیرلرکه (بقّم) بونك معربی‌در .

بَقْياز { [ف] سياه رنكلى كيلم ، خالى ديمكدر .

بَقَّه { [ع] تخته بيتى، تخته كه‌له سى § سيوزى سينك . قوللانيلماز .

بَقِيَّه { [ع] آرتيق ، آرتان ، كرى يه قالان شى . ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور . (بقية السيوف ، بقية السيف] = قليجدن قورتيلمش اولانلر ، قتل اولونميانلر . (بقية السلف) سلف صالحيندن قالمش كبى بر آدم ، صالح كيمسه . (بقيهٔ عمر ، بقيهٔ ثروت ، بقيهٔ مبلغ ، بقيهٔ نقود ، بقيهٔ نفوذ) [وهوادارلرى اولان اشقيانك اكثرى تشكيل ايديله‌رك بقيه‌سى كمال خيبت وخذلان ايله پريشان اولديلر — روضة الكاملين]

« بو حزن ايچنده بكا خوش كليرنه‌دن بو سحر »
« بقيهٔ شب روحانىٔ وصالميدر »
(اكرم)

« اشعارى آلوب كوتورديلر خيف »
« قالدى هله بز بقية السيف »
(شيخ غالب)

« قاآنى كلنجه صوك زمانده »
« رد العجز ايلدى بيانده »
« اشعاوده اشرف خلفدر »
« حقا كه بقية السلفدر »
(لا)

« قالمش بقيهٔ كينهٔ ديرينه‌دن كبى »
« اتمامنه بودفعه تمام ايتدى همتى »
(عاكف پاشا)

بَكارَت { [ع] بكرلك كه قيز اوغلان قيز اولمه حالى ، قيزلق ؛ معصومه‌لك حالتى .

بَكام { [ف] مقصد ومرامنه نائل اولان ؛ [الله جمله‌يى بكام ايله‌سون]

« اوله‌يدم اكو بن مفتى الانام »
« نيجه بيكسانى ايدردم بكام »
(عزت ملا)

« شفاعتكله بكام ايت بوعبد عاصى يى »
« بحق آل عبا مفخر عباى وجود »
(تورش)

بَكامَت { [ع] ديلسز اولمق ، ديلسزلك . بامك كسرى جائزدر .

بَكْتاش { [ف] صالن ، صالاف ديمكدر . معادل ، كفو معناسنه ده كلير . اسم اوله‌رق قوللانيلير .

بَگْماز { [ف] شراب ؛ قدح § ضيافت § غم وكدر معنالرينه كلير . تركجه‌ده تحريف ايله (پكمز) قايناديلوب قويولمش شيره ، اوزوم عصاره‌سى ديمكدر .

« نوازندهٔ جنك درجنك وجنك »
« زدل برده بكماز رنك رنك »
(فردوسى)

بَگْتَر { [ف] اسكى زمانده قوللانيلير بر نوع جنك لباسى ايدى . قطيفه وزربفت قماش اوزرينه زره ، دمير حلقه‌لرى بربرينه ربط ايله استوار ايدرلردى .

بَکْرَه | [ع] قویو چرخی ، جیقریق ، (ماقاره) بونك محرفیدر § کنج قیز یج اصطلاحات طبیه‌جه : مفاصلده ماقاره شکلنده بولونان اوبوقلی کمیك دیمکدر .

بَکْرِی | [ع] « بکرة » ایرکن ، صباح دیمکدر . (بکر) = سحرخیز ، ایرکنجی اولان آدمه اطلاق اولونور . نسبتی (بَکْرِی) درکه صباحجی معناسنه کلیر . یعنی صباحدن ایچمکه باشلایان آدم ، دائما سرخوش دیمکدر . سکران حب الٓهی اولان مصطفی البکری حضرتلرینه — که حضرت صدیق سلاله‌سندن ایدی — تشبیه حسن طریقیله اطلاق اولونه کلشدر . صباح (بُکْرَة) در .

بَکْرانی **بَکْرَوی** | [ف] معنای ... روفی پورتی عال دیدیکمز میوه . فقط (فرهنك شعوری) نك تعریفنه کوره (ماندارین) اولسه کرکدر . § ترنج آغاجنه آشیلانان لیمونه اطلاق ایدنلرده واردر .

بَکْرَوی | [ع] اصطلاحات طبیه‌دندر . ماقاره‌شکلنده اولوب قطعهٔ بدنه منسوب ومتعلق بولونان عظام وسائره‌یه دینیلیر .

بکسماد | [ف] قاتی اتمك ، طایانوب ادخار اولونمق ایچون ایکی دفعه پیشیرلمش قورو اتمك

« قالیبه‌ته » . ترکجه‌ده (ب) ایله تلفظ اولونور . (بَتْمت) بونك غلطیدر .

بَکَنْد | [ف] کومس ، قوللق ، یووا معناسنه‌در .

بَکَنْك | [ف] قویروغی کسیك حیوان که ترکجه‌ده « کودوك » تعبیر اولونور .

بَکُونَك **بَکُونَه** | [ف] تخته دن یاپلمش قلیج که اوکا (شمشیر چوبین) ده دیرلر . کافك حرف لامه تحویلیله دخی بومعنایه لغتدر .

بَگَه‌تَر | [ف] (بگه) ایرکن ، صباح معناسنه و (تر) ادات تفضیل اولدیغندن بولفظ مرکب غایتله ایرکن دیمکدر .

بَکْمِل | [ع] طور واندامی اثوابی کوزل کنج ، دلیقانلی . قوللانیلماز .

بَکِیم | [ع] دیلسز آدم . نادراً استعمال اولونمشدر .

بَلْ - بَلْکه | [ع ف] ادات احتمالدر . ممکندر ، اوله‌که ، اوله‌بیلیرکه معنالرینه‌در . لسانمزده (بل) ایله (که) دن مرکب اوله‌رق (بلکه) نظمده ، نثرده چوق قوللانیلیر . یالکز (بل) نادراً نظمده قوللانیلمشدر . فارسیده بوصورتله زیاده استعمال اولونور و (اوله) معناسنه‌ده کلیر . الیوم یالکز « بل » هیچ قوللا-

ییلماز : [اویله ظن ایدییورسك، بویله
سویله یورسك. باقه‌لم سنك ظنیاتك
طوغری‌می؟ بلکه تخمیناتك یا کلشدر.
بلکه حقیقت حال اویله دکلدر.]
« فضولی »نك بیتنده کورلدیکی وجه
ایله طرز عامیانه‌ده (بلکیم) دیمك
آرتق لسان ادبه لایق کوریلمز.

« عفو ایله‌یه‌لم که بلکه بیلمز »
« برسورچن آتك باشی کسلمز »
(شیخ غالب)

« من همم سکا بکزه‌رم وفاده »
« بل کیم نیجه مرتبه زیاده »
(فضولی)

« نه آرامکاه اول جحیم جهان »
« اولور آنده بللی نعیم جهان »
(عزت‌ملا)

« برضعف که ضعفك انتهاسی »
« بلکه عدمك‌ده ماوراسی »
(شیخ غالب)

بَلّ { [ع] ایصلاتمق § صلهٔ رحم § خسته‌لقدن افاقت بولمق .
عربیده معانئ سائره‌یه‌ده دلالت ایدر.
اك زیاده برنجی معناده قوللانیلیر.

بَلاء { [ع] انسانی مغموم، مأیوس، مضطرب ایدن فتنه، داهیه،
حادثه، خصوص، شی. (بلاسنی بولمق) =
بویله اضطرابلی بر حاله طوتلمق.
(بَلاکَش) = بلا چکیجی. [بلاانْدر
بَلا] = یوسکوللی، قاتمرلی بلا، صیقنتی
ایچنده صیقنتی. (باش بلاسی) =
« کابوس مصیبت » کبی بر صیقنتی که
ازاله‌سی ممکن اولمه‌یه . [بَلا دیده،
بَلازَده] = محنت، صیقنتی کورمش؛
حادثه‌یه اوغرامش . [بَلای سیاه] =
آلام، اکدار ورنجش، آزارایله طبعه
مخالف بولنان عارضه وحادثه‌دن کنایه‌در.
جمعی [بَلایا] در : [ترکمان فقراسی
اوزرلرینه بلای سیاه کبی نازل اولان
قره احمد نام خاصکی‌نك — چلبی زاده
تاریخی — صحیفه ٢٦٨]، [بنی نوعمز
اوچ درت بیك سنه دنبری بونجه
باران بلا وخونابهٔ استیلا طوفانلرینه
اوغرامشکن — معارف — کمال]

« غم چکمه‌یز اوغراسه‌ق اکر درد وبلایه »
(روحی)

« عمرین کچیروب کوه بلاده دل شیدا »
(روحی)

« بلابودرکه نه‌درلو فریدعصر اولسه‌ك »
« ینه ایناندیره‌مازسك حسود خودکامی »
(نفعی)

« بیان مقصد ایچون یاره ترجمانم وار »
« بلایه باق که آنی ترجمانه آکلاده‌مم »
(معلم ناجی)

« ای عشق بیلدیکك کبی یاق ییق دورونمی »
« بر کیمسه‌سز بلازده‌نك خانمانیدر »
(وله)

« بردرده اوغرامش نکهی دردجان ایکن »
« دوشمش بلایه کندی بلای جهان ایکن »
(عزت ملا)

« بلا اندر بلا دردلده دردعشق یاراما »
« یازقلر آنکه کیم بر بویله سودادن مبرادر »
(نفعی)
« خدنك غمزه كوروب سینه‌م اوزره شرحه‌لری »
« دیمش بلاکش عشقه بوپاره پاره میدر »
(عاکف پاشا)

بَلادُر | بَلادُور { [ف] (حُلِیّ)، (حُلِیّات) كبی كوموش، آلتون، یاقوت، زمرد، الماسدن معمول ومصنوع اولوب قادینلرك قوللاندقلری طاقلر وكلینك باشنه طاقدقلری مجوهر تاج دیمكدر. § [بَلادُور] = عربیده (حبّ الفهم) دینیلن هندستانه مخصوص بر میوه‌در.

بَلادَت { [ع] « حماقت » كبی اذعانسزلق، عقلسزلق سرسملك: [نقرهٔ مغشوش فكر خامی هنكام استحضارده تلال جبال ادراك ایده نمونه‌دار اولان مزن بلادت دلالتیله آرامقده كقد وقت جحی ایدی — شفیقنامه]

بَلادَه | بَلادْ { [ف] فاسق، كنه‌كار § مفسد، مزوّر آدم. مأنوس دكلدر § مذموم، فنا شی.

بَلادَك | بَلالَك { [ف] جوهردار پولاد، قیلیج؛ قلیجك جوهری. قوللانیلماز.

بَلاط { [ع] دوز یر § قالدیرم طاشی. بعض بلادومواقعك اسمیدر.

بَلاغ { [ع] یتشدیرمه، ایرشدیرمه § یتشدیریلن سوزه شی: « حسن بلاغ، بلاغ سریع »

بَلاغَت { [ع] مفهوم لغویسنه باقیلیرسه معنای مطلوبی تبلیغدن عبارتدر. فقط معنای اصطلاحیسی بویله دكلدر. « بَلاغَت »ك معنای اصطلاحیسی ایكی صورتله تعریف اولونور. (١) كلامك فصاحتیله برابر تكلّفدن سالم، تصنّعدن عاری، تعقیددن بری، تأویلدن وارسته اوله‌رق مقتضای حاله مطابق اولمه‌سیدر. (٢) متكلّمك كلام بلیغ ایراد ایتمك اقتدارینی، ملكه‌سنی كسب ایتلش بولونمه‌سیدركه صاحبی حسن افاده امرنده خطادن صاقینمق وبلیغ بر سوزی كلام غیر بلیغدن فرق وتمییز ایتمك اقتدارینی حائز بولونمق دیمكدر: [اهل بلاغت، ارباب بلاغت، نمونهٔ بلاغت، درس بلاغت، بلاغت بیان] [بَلاغَت پَرْداز] = بلیغ سوز سویله‌مكه مقتدر اولان. [بَلاغَتفُروش] = مقتدر اولمدیغی حالده كندینی بلیغ كوسترمكه چالیشان، بلیغلك طاسلایان. « فن بلاغت » = الفاظ وكلماتك مقتضای حاله موافق اوله‌رق تركیب وتألیفندن بحث ایدر: [فی الحقیقه لسان مضر اوزره نازل اولان قرآن كریم الیوم اقوام نجیبهٔ عربیه الندە بر مقیاس بلاغتدركه بوندن اقتباس اولنان اصول وقواعدله منسوجات فكریه‌لرینی اولچوب بیچه‌رك

مطبوعیت وعدم مطبوعیتنی فرق وتمیز
ایدییورلر — میزان البلاغه]، [کرچکدن
زینت سر نامهٔ بلاغتکز اولان نعت کزین
جناب رسالتپناهیدن صکره — تقریض —
اکرم]

« فضل وبلاغت اهلنه امیدکاه ابدی »
(باقی)

« قطرهٔ رشحه سنه اهل بلاغت تشنه »
(جودت پاشا)

« بر عندلیب کلشن معنی که خامه سی »
« تقسیم ایدر صفیر صریری بلاغتی »
(عاکف پاشا)

« اشعار نقادهٔ زباندر »
« معیار بلاغت لساندر »
(مقدمه)

بَلاٰل [ع] صو کبی ایصلاتان، ایصلاتش، ایصلاقلق. همزه نك کسری جائزدر.

بَلاٰهَت [ع] ساده دللك، ملاحظه سزلق؛ بو کلمه که ترکجه ده « قالین قفالی » لق دینیلیر: [بدایع آثاردن طبیعی بر شعره، ساده بر کلامه صرفنده بو دوشوندیریجیلکی [تعقید] ایله توجیه ایتمك نه غریب بر اثر غباوت، نه غلیظ بر نشانهٔ بلاهتدر — پژمرده — اکرم]

بَلاٰیا [ع] « بَلیّه » نك جمعی. انسانی اضطرابه، غصه یه دوشورن حادثه لر، حاللر، کدرلر.

بَلْبال، بَلْباله [ع] وسوسه، تلاش، تاسه، قوروتی: [بلبال بال، بلبال اقبال] « بلبل، بلبله » ده بو معنایی افاده ایدر. جمعی [بلابل] در. بین العوام زبانزد اولان [بلبل باقیور] تعبیری آلیق کبی باقیور مقامنده قوللانیلیور ایسه ده معنای اصلیسی وسوسه لی، تاسه لی، اضطرابلی بر صورتده باقیور دیمکدر.

بَلْبَلَه [ع] امزیکلی بارداق معناسنه در. پریشانیٔ افکار واندیشه معناسنه ده کلیر. فارسیده بای مضمومه ایله معروفدر.

بَلْبُوس [ف] بیانی صوغان، صارمساق. ترکجه ده طاغ صوغانی، ایت کسری دینیلیر، خشخاشك بر نوعنه ده اطلاق اولونور.

بَلْتَم [ع] بلتك آدم. بو ایکی لفظ آره سنده برمقارنت کوریلیور. عجبا «بلتك» بو لفظ عربینك محرفی میدر؟

بَلْجَم [ف] چفتچی آلاتندن صاپاق دیمکدر.

بَلَد [ف] قلاغوز معناسنه در. [نابلد] = یولسز معناسنده قوللانیلیر:

« این نابلدان کوی دانش »
« پرسند زمن نشان معنی »
(حکیم شفایی)

بَلَد، بَلْدَه [ع] شهر، مملکت. (بلد الامین)، (بلد الحرام)، (بلد الله) = مکهٔ مکرمه. [شیخ البلد] = مملکتك ضبط وربطنه مأمور اولان، قوجه

باشی ، کوی کهیاسی . فرقان جایلده
مذکور اولان [بلدة طیّبة] = شهر
استانبولدر دینه‌بیلور . اشبو تعبیر
قرآنی ابجد حسابنجه (۸۵۷) عددینه
بالغ اولورکه شهرشهیر «قسطنطینیه»نك
تاریخ فتحنه مصادفدر : [استانبول
بلده‌سی اوروپانك کنار ساحلنده آسیایه
قارشو قورولمش برمالکهٔ دریادرکه
ماندی زیر افلاکده مرئی اولماز —
تصویر افکار — شناسی] ، [ساحهٔ
نظیفه‌سی ظلیل معدلت ظل اللّهی
ایله ماننـد بلدالامین - شفیقنامه] ،
[پای مکنت و تماشالری عقال
محافظت عیال و بلدایله مقیّد قلمغله آنلره
قاعدین، بونلره مجاهدین نامی قونلمشیدی
— شفیقنامه] جمعی [بلاد، بلدان]در.
(بلاد شرقیه ، بلاد هند، بلاد افرنج ،
بلدان سودان) « بلاد الجرید » =
مغرب طاغلرینك جنوبی اتکلری ،
صحرای کبیر.

«بربلده‌ده حجاب زنان عیب اولوبنه»
«برشهرده بو حالت اولور باعث جمال»
(لاادری)

« اکثر ساکنان بلده اوکون »
« قیره کیتمش مکرچالشمق ایچون »
(داستان طفر — عصمت)

« بلده‌نك بالعموم سکّانی »
« اولدی حیران عدل عثمانی »
(وله)

بَلَدی } [ع] شهرلی ، مملکتلی
دیمکدر . (بدوی) مقابلی
§ ترکجه‌ده برنوع یرلی قماش ، چیت
بزی‌ده دیرلر .

بَلَدِیَّه } [ع] برشهرك، برمملکتك
لطافت وعمرانیه ، شرف
وسامانیه عائد امور وخدمات مختلفه‌ایله
مکلّف بولونان ادارهٔ رسمیه دیمکدر:
[دائرهٔ بلدیّه، بلدیّه‌مدیری = دائرهٔ
بلدیّه مدیری تقدیرنده‌در ، بلدیه
نظامنامه‌سی ، شهر استانبول ایله
ملحقاتی اون‌عدد دائرهٔ بلدیه‌یه منقسمدر]
[حال بویله ایکن بوقدر انشاآتك
هیچ بریچون بروقتده اهالی‌نك برقیریق
آقچه صرف ایتدیکی یوقدر . کیمی
شرکتلر یاپار — انشاآت عمومیه مقاله‌سی
— کمال] ، [وقتیله استانبولك حالی
تزیینات بلدیّه‌جه منتهای کمال عداولنوردی.
شمدی پارسك ، لوندره‌نك حیرتبخش
ادراك اولان کمالی مدنیتك استعدادینه
نسبتله ناقص کوریلیور — انشاآت
عمومیه مقاله‌سی — کمال]

بَلَسان } [ع ف] ترکجه‌ده تحریف
ایله (پلسنك) دینیلن
آغاج . لسانمزده بوکا (بالضمه) ده
دیرلر . بو آغاجك یاپراغنی چیزرلر .
چیزکیلی یرلردن سیلان ایدن مادهٔ
مایعه‌یه (دهن البلسان) وبو آغاجك
تخمنه (حبّ البلسان) دیرلر . ترکجه‌ده
(پلسنك یاغی) دینیر . بو آغاج غایتله

سرد و مور رنكلى اولوب صنايع بديعه‌ده قوللانيليرِ. بوكا (بَلَسَم) ده ديرلر. (بَلَسَمِيّه) = قنه چيچكى فصيله سى.

بَلَسنك | [ف] قيرلانغج دينيلن
بَلوايه | قوش. عربيده (خطّاف) دينير.

بَلْع | [ع] يوتمق، يوتلق: [بلع لقمه، لقمه‌نك بلعى]

بَلْعَم | [ع] تربيه‌سز آچ كوزلى، پيس بوغاز، اوبور ديمكدر.

§ بر عابد اسرائيلى‌نك اسميدر. (بلعم بن باعورا) ديرلردى. قومى اغفال ايده‌رك حضرت موسى عليه السلام حقنده بد دعايه جسارت ايلديكندن لسانى صدرينه ساقط اولوب كلب كبى لهث ايده‌رك مرد اولدى: [بو خلالده منشد قلم دلكش نغم بيت قصيدهٔ منقبتن «يعرف المجرمون بسيماهم» پرده‌سندن ترنم ايتديكى خلف بلعم بن باعوراكه هرزه وكيل جمهور بر ملوم ومدحور ايدى — شفيقنامه]

بَلْغَم | [ع] طرز عاميانه‌ده (بالغم) تلفظى محاوراته مخصوصدر. اخلاط اربعهٔ بدندن بريسيدر. اخلاط اربعه صفراء، سوداء، دم، بلغمدن عبارتدر: (بَلغمى) = زياده بالغاملى اولان، (بلغمىّ المزاج) = طبيعتى بالغامى اولان. [بلغم براقق] = برايشى افساده تلويث ايتمك. [بلغمى طاش] = قايماق طاشنك كهربائيسى.

بَلْقيس | [عبرانى] فصيحى «با» نك كسريله در. باى مكسوره‌يه ده باقكز «سَبَأ» دينيلن ملكك ملكهٔ مشهوره‌سيدر. انبياء بنى اسرائيلدن حضرت سليمان (ع م) ايله اشبو حاكمهٔ معروفه آراسنده جريان ايدن قصه كتب تواريخده مفصلاً مسطوردر:

«دولته بلقيس مقصودى كتور بر لحظه‌ده»
«قوّهٔ قدسيه اولسون آشكار روزكار»
(عاكف پاشا)

بَلْقاء | [ع] «ابلق» ك مؤنثى. آلاجه، آلا بجاق آت.

بَلْقَع | [ع] خالى چول، خراب وبوشير. مأنوس دكلدر.

بَلْكه [ف] «بل» مادهسنه باقكز.

«بى وجودم اوقدر بن كه آرانسه‌ق ايكيمز»
«بن بولنمم بولونور بلكه مسماى عدم»
(عاكف پاشا)

بَلَل | [ع] ياشلق، ايصلاق اولش § خسته‌لقدن صحت بولمه § فوز وظفر § محنت، ابتلا § مجادله، منازعه، تجمل كبى معانى‌يى افاده ايدر. توركجه‌ده يالكز برنجى معناده قوللانيلشدر: [ولكن دامن عصمت تفصيلى آلودهٔ بلل خلل اولمغله — شفيقنامه]

بَلْماء
بَلْمَه
[ف] فائده‌سز ، ایری قابا شی . قابا صقاله [بلماریش ، بله‌ریش] دیرلر ، بوتلر احمق مقامنده قوللانیلیر ،

بَلَنْدِنْ [ف] قابو پروازی ، پنجره چارچوه‌سنك آلت تخته‌سی . (بَلَنَدْ) ده دیرلر . قوللانیلماز .

بَلَنْسَم [ع] قطران . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

بَلْوازْ [ف] جیقنق ، دیواردن دیشاری جیقان دیرك اوجی . مأنوس دکلدر .

بَلْوازَه [ف] شیشه معناسنه‌در . نظمده (ژا) نك (را) یه تحویلی جائزدر .

بَلُوشْ [ف] حیله ، خدعه ، یلان ، § حیله کار ؛ مغفل و (تواضع) معناسنه‌ده کلیر . (با) نك ضمیله‌ده تلفظ اولونور .

بَلُّوطْ [ع] پلید آغاجی ، میشه پلامودی . (بَلّوط الارض) = یر پالامودی . (شاه بلوط) = کستانه .

بَلُولْ
بُلُولْ
[ع] قورتلق ، خصوصیله خسته‌لقدن افاقت بولمق . (کسب) ایله قوللانیلیدر .

بَلْوی [ع] « بلیّه » کبی جله ، محنت ، اضطراب : [دار بلوی] = دنیا ، جهان . [بِلْوَه] ده بومعنایه‌در : [حقاکه اول یوم عمیمة البلواده‌که جای سلامت علی تعجب ، دعوای دیانت محض تعصب ، بلکه اسباب تعصب اولوب — شقیقنامه]

« یارب بونه ابتلا نه بلوی »
« انسانده بوعجز ایله بودعوی »
(ضیا)

بَلیٰ [ع] (اَوَتْ) معناسنه اولوب عربیده طرز نفیده اولان استفهامه جواباً قوللانیلیر . هنگامهٔ خلقت ارواح دیه تعریف ایدیلن [الست بربکم] سئوال الهیسنه — که مآل شریفی « ربکز دکلی‌یم؟ » دیمکدر — [قالوا بلی] یعنی اوت دیدیلر . (الست) لفظ شریفی کبی بوجلوهٔ ازلیه‌یی ایما مقصدیله نادراً قوللانیلیر .

« خوش برزمانده ویردی امانات عشقی‌یار »
« عشاقك آه اول دم قالوا بلی سیدر »
(ممدوح فائق)

بَلیٰ [ف] اوت . عربیدن مأخوذدر . وقتیله ترجمه‌ده استعمال اولونوردی . الیوم مهجور حکمنده‌در .

« اول شهرده کیمیا اولورمش »
« یولده بلی چوق بلا اولورمش »
(شیخ غالب)

بَلِیّات [ع] طبع بشری مضطرب ایدن حالت ، حادثه معناسنه اولان [بَلِیّه] نك جمعی : [مقتضای حمیت مردانکی بومیدرکه تقاضای مزعجات بلیات برله فجوهٔ

حمایتکزه التجا ایتمکله برنفس مستریح اولانلر — شفیقنامه] ، [فقط بو آرزو بلیاتمی تقلیلدن زیاده صفت انسانیته ناموافق اولان حدت وتهورمی ازاله مقصدینه مبنی ایدی — مه‌پریزون ترجمه‌سی — اکرم]

بَلیادی { [ف] نقشسز ، ساده ثوب، لباس دیمکدر .

بَلید [ع] اذعانسز، احمق، سرسم:

« کفتار معلّق لبیدك »
«مقبولیدر اعقل وبلیدك»
(لا)

بَلیغ { [ع] بلاغتـله متصـف ، بلاغتـلی اولان . افادهٔ مرامده ماهر ویاخود سوزی بولنده ومؤثر بولونان آدم § بلاغتلی کلام ، اثر : [شاعر بلیغ ، خطیب بلیغ ، سعی بلیغ ، ادیبهٔ بلیغـه ، نظم بلیغ ، خطبهٔ بلیغه ، نشیدهٔ بلیغه] ، [بلیغانه]= بلاغتله متصف اولان آدمه یاقیشه‌جق صـورتده ، [تأثیر بلیغ] = حسن تأثیر ، شدت تأثیر . [دیکر بر توجیه ایله اونو دفتر الحان بلیغانه‌یه حسد دکل غبطه اولنملیدر — تقریضات — اکرم]

« طالباسعی بلیغ ایت کوی یاره‌واری‌کور »
« جانی جانانه‌ویروب ترك ایله‌یوغی‌واری کور »
(سلطان سلیم ثانی)

«کاهی محقر جهلا شاعر بلیغ »
«کاهی مسخر حقا فاضل ادیب »
(لا)

« یادکار اولمق اوزره دورانه »
« آنی وصف ایله‌مش بلیغانه »
(داستان ظفر — عصمت)

« فخریه‌لری بلیغـدر پك »
« ذاتا کوزلی نه‌حاجت‌اوکك »
(مقدمه)

بَلیل { [ع] یاغمورلی سرین روزکار § ایصلانمش شی . مأنوس دکلدر .

بَلیَّه { [ع] طبع انسانی مضطرب و ناخـوش ایدن زحمت ، حالت ، حادثه ، شی :

« ایتمش کیمیسی راحتن اقبال‌ایچون‌فدا »
« اولمش کیمی بلیّهٔ ادباره مبتـلا »
(لا)

بَمّ { [ع](زیر) کبی تل‌معناسنه‌در. قانون ، طنبور کبی چالغیلره طاقیلان‌قالین‌تل؛ ساز کیریشی. فارسیده (بام) دیرلر وبویله مخففاً دخی‌استعمال ایدرلر . فارسیده برکیسه‌نك باشنه یاخودصاریغنه ال‌ایله اورمق معناسنی‌ده افاده ایدر . لسانمزده (بام تلی) معروفدر . نظمـده تخفیف ایله (بَم) قوللانیلیر : [« سرمایهٔ سعادت روی ترانددن » ترانه‌سن قانون کرنش وتسلیمده دمساز زیر وبم ساز تهانی قیندیلر — شفیقنامه]

« حافظ اولور لب بسته دم »
« خامه‌م ایدنجه زیرو بم »
(نفعی)

« اوج افلاکی طوتر زمزمهٔ وجد ملك »
« بزم وصفکده‌نه‌دم خامه‌م ایدر سه‌بم وزیر »
(اسکداری حق)

بَنْ { [ف] خرمن ، اکین ، باغ معناسنه‌در . [بنوان] = ترلا ، اکین بکجیسی . § « چیتلنبك » دینیلن میوه . قوللانیلماز .

بَنّاء { [ع] یاپی یاپان ، معمار ، قالفه ، دولکر دیمکدر :
« اویله بیمار غمم صحن فناده کویا »
« یایدی انقاض المدن بنی بنّای عدم »
(عاکف پاشا)
« خانهٔ طبع خرابی کیبدر یایدیغی بیت »
« ییقدی نظمی تملندن نیجه بنّای سخن »
(وهبی)

بَنابه { [ف] دفعه ، نوبت معناسنه‌در . نظمده « خرابه » یه تردیف ایدیله‌بیلیر .

بَنات { [ع] « بِنت » ك جمعی . قیزلر دیمکدر : [بناتِ حوّا] = نسوان طاقمی ، قادینلر . [بنات الدهر] = وقایع ، مصائب ، دواهی . [بنات الفکر ، بنات فکر] = سانحات شاعرانه . [بنات اللحم] کوودہ‌سی اتلی ، سمیز قیزه‌دینیر . [بنات الصدر ، بنات صدر] = حسیات شاعرانه [بنات نعش] = اصطلاحات نجومیه‌دندر . ایکی صورت فلکیه‌دن عبارت اولوب برینه (بنات نعش الکبری) اطلاق اولونورکه قطب شمالی جهتنده یدی کوکبدن مرکب بولونان بوصورتك نام دیکری (دب اکبر) در . بونك دردینه (نعش) ، اوچنه‌ده (بنات) دینور . ایکنجی صورت دخی [بنات نعش الصغری] درکه کذلك یدی کوکبدن مرکب بولونان بونك اسم دیکری (دب اصغر) در . پریشانلقله ضرب مثل حکمنده بولونان اشبو اجرام فلکیه‌نك اسمی ادبیات عثمانیه‌ده مذکوردر . عربیده صبیانك اوینادقلری قوقله‌یه ، بیبکه‌ده « بُنات » دیرلر : [بنات کرام عربدن (فاطمهٔ خشعمیه) که حسب ظاهر ونسب طاهر ایله جمیلهٔ شهر وافراط حسن عالمسوز ایله عقیلهٔ دهر اولوب — صحیفه ۱۵ — سیرویسی]
« بثرینه بنات نعش بذده »
« پروینه ایدردی نظمی خنده »
(نابی)
« نوبت دعایه کلدی که شایسته بعدازین »
« روی بنات فکره طوتارسه نقاب دل »
(عاکف پاشا)
« کله‌سون ایکیسی بربیره بنات النعشك »
« بلکه جمعیت پروینی پریشان اولسون »
(نفعی)
« طورمش ایکی یانته قطارك »
« نورسته بناتی نو بهارك »
(معلم ناجی)
« شیر غرق بنات ملی ایده فیضیاب »
« بربحرا یچنده برق اوره خورشید وماهتاب »
« غالب دده »

بَنادِر { [ع] « بَنْدَر » ك جمی . فارسیدن تعریب اولونمشدر. تجارت تکاهلر ، تجارت اسکله‌لری دیمکدر: [هندوستانك بنادر جسیمه‌سندن اك معروفی « قالکوته » ایله « بومبیای » شهرلریدر]

بَنادِق { [ع] یووارلاق قورشون دیمك اولان (بُنْدق)ك جمی . عربیده (بندق) فندق دیمکدر . قورشون فندق شکلنده اولدیغندن بویله تسمیه ایدلمشدر . عجبا ترجمه‌نك (فندق) ی عربجه‌نك (بندق) ندن محرف میدر ؟ .

بِنام { [ف]ناملی ، نام قازانمش ، معروف ، مشهور دیمکدر: [ناظم بنام ، کاتب بنام ، فاضل بنام ، طبیب بنام] (بنام ایزد) = فارسیده بسملهٔ شریفه حکمنده قوللانیلیر . «سبحان الله» مقامنده دخی استعمالی شایعدر .

« نفعیٔ تیغ زبانم که زمانمده بنم »
« صفشکاف شعرای سخن آرای بنام »
(نفعی)

«صدر پروین علم وصفدر سیار حشم»
«داور عالم ارسطوی بنام دولت»
(منیف)

«بو ال چه زمزمی لعنتله آثار خلق»
«سن کعبه کبی کندیکی حرمتله بنام ایت»
(لاادری)

« اتفاق مکر اول شیخ بنام »
« بردکرمن یاننی ایتدی مقام »
(طاشلیجه‌لی یحیی)

« یادکارم اوله ارباب کماله بو اثر »
« اعتبار ایتسه سزادر سخن آرای بنام »
(محمود)

بَنام { [ع] پارمغك اوجی . ترجمه‌ده بالاده‌کی لفظ ایله معناجه التباس و قوعی طبیعی بولوندیغندن بو لفظ عربی‌نك استعمالی شایع اولمامشدر .

بَنان { [ع] پارماقلر ، پارماق اوجلری . کنایةً و نادراً ال معناسنده قوللانیلیر : [مشار بالبنان] = پارمقله کوستریلان ، مشهور ومتمیز اولان .

«خوناب زخم سینه‌یی چشم روان ایدوب»
«ایلر آنی بنان نکاهه خضاب دل»
(عاکف پاشا)

« حل ایله‌ین البته بنان قلمکدر »
« اولسه‌نه قدر عقدهٔ مشکل ترعالم »
(نشاطی)

« دسته‌... رشك بنان ناهید »
« برنیان سخنم لایق تمغای برن »
(عزت ملا)

بَناوَر { [ف] ایری چیبان ، قان چیبانی . مأنوس دکلدر .

بُنْبُل { [ف] عموماً اکشی نسنه ، خصوصاً اکشی الما دیمکدر .

بَنْج { [ع] « بَنْك » ك معربی . اصطلاحات طبیه‌دندر . [بانك اوتی] دینیلن نباتدر . بونك تخمنه [بذرالبنج] دیرلر § فارسیده بر نکاح آلتنده بولونان ازواج متعدده‌دن هر بر قادینه « بنج » دیرلر که ترجمه ده اسم معروفی « اورتاق » در .

بَنْد [ف] باغ ، قوشاق : [بندمیان دلبر بر آلتون کمر ایدی] «هفت بند» = یدی قات کوك ، سما . § بوقاغی ، کلبچه : [بند آهنین] § ربط ایدیجی ، باغلایجی معناسنه وصف ترکیبی اوله‌رق استعمال اولونور : [رشته بند ، نقشبند ، نعلبند ، قهرمان دیو بند] § مَفْصِل ، بوغماق ، بوغوم : [بند انکشت ، بندِ نای ، بند نَی] § فقره ، مقاله ، ماده ، مبحث : [بند مخصوص ، بند ادبی ، تصویر افکار غزته‌سنده مندرج « انفاق محتاجین » بندی] ، مطبوعات نظامنامه‌سنك سکزنجی بندی ، بلدیه نظامنامه‌سنك اللی ایکنجی بندی ، § اسم ومحل تعیینیله مخصوصاً یاپدیرلمش اولان صو مجرالرینه ، صو بریکن یرلره‌ده (بند) اطلاق اولونور : [باغچه کوی بندی ، بلغراد بندی ، سلطان محمود بندی ، والده بندی] § قافیه‌لری مختلف وبر قاچ قسمدن مرکب برنشیده‌نك هرقسمی نهایتنده تکرار ویاخود آیریجه ایراد ایدیلن بیته (بند) دینیلیر . بو مثللو منظومه‌لرده بند تکرار ایدیلیرسه اوکا [ترجیع بند] و باشقه بند ایراد اولونورسه اوکا [ترکیب‌بند] اطلاق اولونور . § (بَنْد) « ایتمك » ماده‌سیله ربط ، جلب ، باغلامق معنالرینی افاده ایدر : [دمیرك اوجنی آغاجه بند ایتمك لازم کلیور] فارسیده باشقه

معنالرده دخی قوللانیلیر ایسه‌ده لسانمزده آنلرك جمله‌سی مقبول ومستعمل دکلدر : [اثل‌بند] = ایاغین ضمنی . [بازوبند] بازوانت ، قوله طاقیلان نسخه . [برانفه بند] = باغلو ، تحت توقیفده اولان . [قلعه بند] = محکوم ، محبوس .

« رخساری اوزره زلفك ایدوب دسته‌دسته بند »
« هرتارین ایتدی جان‌ودله حلقه کمند »
(نظیم)

« خم ابرولرکه غرّهٔ غرّا طالب »
« بند کیسولرکه عقد ثریا طالب »
(خاقانی)

« برمغبچه‌نك عشقنه دوشدم ناکاه »
« زنّار سر زلفنه بند اولدم آه »
(ضمیری)

« آهنك آه وناله‌لری ایده‌لم بلند »
« اصحاب دردی جوشه کتورسون بوهفت بند »
(باقی)

« بنددن بنده انتقال نه‌دن »
« باری برزلفه باغلانوب قالسه‌ك »
(معلم ناجی)

« ای پای بند دامکهِ قید نام وننك »
« تاکی هوای مشغلهٔ دهر بی درنك »
(باقی)

« نظامبند شهود اوله‌لی بوزم جهان »
« نه‌رندلر نه‌قدحکشلر ایتدیلر کذران »
(لا)

« بند ایتدی دست وپای کیسوسی باغنی »
« باقدم یوزینه قیرمزی کوردم یناغنی »
(فضولی)

« زنبغك غنچه‌سیدر باغه‌کوموش بازوبند »
(باقی)

« برقاپوبی بند ایدرسه بیك قپوایلرکشاد »
« حضرت الله ! افندی فاتح الابوابدر »
(لا)

« باغلاندی دل کوروب نه‌رسندر دیدم دیدی »
« زنجیر بند شیر ژیانکدرر سنك »
(نظیم)

« طاغلسون عالمه ترکیب بند حکمت آمیزی »
« یورحلتکهده (ناجی) نك ده قالسون نام‌ناچیزی »
(معلم ناجی)

بَنْدَرْ } [ع ف] تجارتگاه اولان اسکله ، لیمان ، بلده . [بندرگاه ، بندرگه] دخی بونك مقامنده قوللانیلیر : [شهبندر] = تجارت رئیسی ، اجنبی مملکتنده بولونان مأمور منصوب ، قونسلوس.

« یکمز بو بندر ایچره متاع هنروری »
« لایق بودرکه بسته طوره بارمنا بزم »
(حالتی)

« هرمتاعك بررواجی وار بو بندرگاهده »
« گه تحمل گه نیاز وگاه استغنا یورر »
(راغب پاشا)

« بو بندرکهده هرکس درهم و دیناره تابعدر »
(لا)

بَنْدَرْزْ } [ف] لچه ، چووال ، غرار مقوله‌سی شیلرك دیکمه‌سنه مخصوص « چوالدوز » دینیلن آلت . فارسیده « بندروز ، بنوز » ده دیرلر. قوللانیلماز .

بَنْدُوغْ } [ف] جدول ، قنال ، صو بندی ؛ باغچه‌لرله اکینجیلرك ترلا وبوستان کنارلرینه صویك آقیتیسنی کسدیروب حوض کبی بریکمه‌سی ایچون یاپدقلری سدلی چوقدر. مأنوس دکلدر.

بَنْدَشْ ، **بَنْدَكْ** } [ف] آتلمش یاموق یوماغی ، اکیرلك ایچون حاضر اولان یاموق پارچه‌سی . [بندش] = آلتون وکوموش اوزرینه ایشله‌نیلن نقش دیمکدر.

بَنْدَرَكْ } [ف] لسانمزده تحریف ایله [مندرك] دینیلن صناعی کوچك لیمانلره وبومثللو لیمانلرله بوغاز کنارلرنده بولونان اوفاق قلعه‌لره اطلاق اولونور.

بَنْدَقَه } [ع] غضبله باقش ، حدتله باقق § برشیئی فندق کبی اوفاقلامق. مأنوس دکلدر. [بندق] = الك ایی کتان بزی.

بَنْدَگان } [ف] « بنده » نك جمعی . بر آدمك قوللری ، کوله‌لری ، خدمتکارلری § دائره‌سنه منتسب اولان لطفدیده‌لری ، آدملری دیمکدر : [جاهل مشغول ملاهی اولور. بندکان خدا اویقوسز قالور — مجالس رفاعی — قدری]

« طوغدیغی شب شنلك ایلر بندکان »
(لا)

« بالذات تربیتله یتشدیردی بندکان »
« مطلوبی اوزره ایلدی تشکیل هیئتی »
(لا)

« درگه حقدن بودر آنجق نیاز بندگان »
« وارایسه قهراولسون اعدای اثام سلطت »

بَنْدَگِی | [ف] بنده‌لك، عبودیت، قوللق، كوله‌لك § بنده‌یه منسوب، كوله‌یه عائد : [شعار بندگی‌یه سزا اولان حركت بویله‌در]

بَنْدَنَه | [ف] اثوابك بعض محللرینه دیكیلن دوكمه ، قوبچه .

بَنْدَنَه | ایكنجیسی نادراً قوللا . نیلمشدر.

بَنْدَه | [ف] باغلانمش معناسنه‌در. معانی آتیه‌ده قوللانیلیر . اسیر، عبد ، قول، كوله § طرفدار، منتسب ، مخلص . [بَنْدَه پَرْوَر] = قول، كوله، آدم بسله‌یجی ؛ كندی آدملرینه حسن معامله ایدوب احتیاجلرینی تسویه وحاللرینی ترفیه ایدن دیمكدر. [بنده پروری] = بنده بسله‌یجیلك، حسن معامله‌ده بولونیجیلق، بنده پروره منسوب. [بنده پرورانه]= اومشرب عالیجنابانه‌ده بولونان آدمه یاقیشه‌جق صورتده ، بنده پرورجه‌سنه . [بنده نواز] = كوله‌سنی ، قولنی ، آدمنی تلطیف ایدن. [بنده نوازانه] = بنده نوازجه‌سنه ، اویله معامله‌ده بولونان افندی‌یه لایق طرزده . [بنده نوازی] بنده نوازلق، بنده نواز اولانه منسوب، متعلق . [بَنْدَه زادَه] = كوله چوجغی. بركیمسه‌یه تعظیماً كندی چوجغی اونك كوله‌سنك چوجغی حكمنده طوتوب معامله‌ٔ متواضعانه‌ده بولونمق دیمكدر. [بَنْدَه خانَه] = مخاطبی توقیر وتعظیم ایچون قوللانیلان تعبیرات مخصوصه‌دندركه « كوله اوی » دیمكدر. متكلمك نفسنی مخاطبك كوله‌سنی فرض ایده‌رك تصغیر واونی كندینك افندیسی حكمنده طوتوب تعظیم ایله‌مك وبوصورتله اثر تواضع كوسترمك ایسته‌یشیدركه بومثللو تعبیرات نازكانه‌یی نابجا اوله‌رق استعمال ایدوبده تواضع ضمنی بی مسكنت، مذلت درگه‌سنه ایندیرمه‌مكه دقت ایتملیدر. نزاكت ، تربیه حكمنده طوتیلان بومثللو معاملاتك افراطی عجز وتذلل دیمكدركه انسان بركره ... پستی‌یه دوشدی‌می ؟ تعبیر دیكرله اوتذلل وتبصبصه آلیشدی‌می ؟ آرتق « عزت نفس » [Amour-propre] دینیلن جوهر گرانمایه ... وس بتون غائب ایدر . بوده اخلاقسزلغك برهان باهری دیمكدر . [بندهٔ حلقه بگوش] = قولاغی حلقه‌لی كوله ، اسیر، آزاد قبول ایتمز قول، كوله مقامنده قوللانیلیر. الیوم بعض بكتاشی بابالریله درویشلرینك قولاقلرنده كورلدیكی وجه ایله وقتیله اسرانك قولاقلرینه برر حلقه طاقمق عادت حكمنده ایدی : [ناطقهٔ الهامك تقریری كوزل ایدی، تحریری فنا اولدی ایسه قباحت

بنده کزه عائددر. باقی اخلاص افندم — پژمرده. — اکرم]
« جسمی صحتده درونی خسته »
« داینه بندهٔ کردن بسته »
(نابی)
« عارفك کوکلن خدا غمکین ایدر شاد ایله‌مز »
« بندهٔ مقبولنی مولاسی آزاد ایله‌مز »
(نوعی)
« دیرسك که بوکون ایله‌مه‌یین یارین ایدر ذوق »
« چوقمی ایکی کون بنده‌لرك ایله‌سه عشرت »
(روحی)
« ذاتك کبی بر پادشه عارف وکامل »
« بنده‌ك کبی بر رند ثنا کستر عالم »
(نفعی)
« کورنجه شمدی بو یله التفاتك »
« که قیلدی بنده‌کی محسود عالم »
(نفعی)
« یارادوب حق بکا برراهبر آکاهی »
« بندهٔ حلقه بکوش ایتدی دل کمراهی »
(واصف)

بَنْدَمَه
بَنْدِيمَه } [ف] تکمه ، ایلیك . اثواب یاقه‌سنه وقوللرینه آچیلان اوفاق دلیك دیمکدر. [بَنْدِينَه] ده لغتدر. مأنوس دکلدر .

بَنْدِيدَه } [ف] باغلی ، باغلانمش § اسیر ، کوله اولان . بوقوللانیلماز. (بنده) زیاده استعمال اولونور .

بَنَس } [ع] کریه وشردن قاچیق، فنالقدن چکینمك معناسنه در. « اَبْنَاس » دخی بومعنایه‌در. [بَنْس] = تأخیر ایتمك ، صوکره‌یه براقمق معناسنه اولوب [تَبَنُّس] = کیرو لتمك دیمکدر. مأنوس دکلدر .

بَنَش } [ع] تسیّب ، تنبللك؛ قیلمدمز طاورانمق ، اهمال ایتمك معناسنه در . [تَبَنُّش] = دخی تنبللك ایتمك، کوشك طاورانمق معناسنه‌در . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

بَنَفْسَج } [ع]
بَنَفْشَه } [ف] لسانزده تحریف ایله (منکشه) دینیلان معروف وکوزل قوقولی، موررنکلی لطیف چیچکدر . [بَنَفْسَج] معربدر: [بَنَفْشَه کُون] = آسمان ، کوك . [بَنَفْشَه کُون مَهْد] = زمین وآسمان، یر وکوك : [شمسهٔ تاج ایوانی خورشید صباحت بنا کوش مهرویان صفت پرلمعان وقتهٔ سیاج جدرانی سنبل دستهٔ خط بنفشه مویان کبی فروح وریحان — شفیقنامه]
« سنبله بنفشه‌یی کورر دون »
« اول کاکلی ایله‌ین تماشا »
(معلم ناجی)

بَنَفْش
بَنَفْشِي } [ف] موررنك معناسنه در. بنفشه دینیلن چیچك رنکنده دیمکدر. اثواب واقمشه واشیای سائره‌ده استعمال اولونور : [رفعهٔ سبحه وسواك وریش فش وجملهٔ خرقهٔ

بشمین وسراویل بنفش — شفیقه‌نامه] =
« فش » ایچی بوش طولوم و احمق معناسنه اولدیغی کبی « سراویل » دخی شالوار دیمکدر . بورداه مور رنکلی شالوار معناسنه‌در .

بَنَقَه { [ف] بورچاق نوعندن برغله‌در که شکل وقوتده مرجمکه بکزر . ترکجه‌ده اصل اسمی [هورله] در. مأنوس دکلدر .

بَنَكْ { [ف] معربی [بَنج] در. بوکا [غبیرا]ده دینیلیر. ترکجه‌ده [بان اوتی] دیرلر . بونك دانه‌سنه ترکجه‌ده [بان تخمی]، عربیده [حبّ البان] دینیر . « قوریدلمش خشیش » ده اطلاق اولونور . بونك یاپراق ودانه‌سندن یاپیلان معجونه (بنکیلك) دینیلیرکه مخدر ومسکردر. اکل ایدنلری سرخوش ایدر § منوش وچتلنبك دینیلن یمشك خرده‌لرینه اطلاق اولونور § اطلس اوزرینه زربفت چیچکلی برنوع قماش اسمی :

« ساقیا چاشابکزه‌دم افیون وبنكك نشئه‌سن »
« آنلرك داخی خصوصاً کیفنی کم بوله‌دم »
(نفعی)

« می ایدر بن نبیرهٔ تاکم »
« بنك ایدرسن پلید بن پاکم »
« می ایدر بن چراغ انجمنم »
« بنك ایدر رشك سبزهٔ چمنم »
(فضولی)

بَنْگاه { [ف] کچه‌دن یاپه ترکمن اوی . مؤخراً امرا واکابر چادرلرینه علم اولمشدر . عثمانلی تاریخلرنده بو لفظه چوق تصادف اولونور : [باروبنگاه وخیمه‌وخرگاه] تعبیری معروفدر .

بَنْگَرَه { [ف]قادینلرك چوجقلرینی اویوتمق ایچون سویله‌دکلری نَنّی ، مقام ایله سویله‌نیلان یعنی ترکجه‌سی ازکیلی قادین صوتی . « نَنّی » نك اصلی « نانو » در .

بَنْگی { [ف] بنك معجونی استعمالنه آلشقین اولان ، بنك تریاکیسی :

« یتر اولدق غبار غمله بنکی »
« کتیر ساقی شراب لاله‌رنکی »
(خیالی)

« بنکی کتم ایله‌یه‌مز اسرارین »
« شیره‌کش طاتلی صانیر کفتارین »
(وهبی)

بَنْگَنْ { [ف] چفتجیلرك ، اکینجیلرك « چپه » دیدکاری آلت . آغاج صاپلی یاصی بردمیردر . ایکی باشنه ایپ باغلایوب ایکی آدم قارشولقلی چکه‌رك ترلایی دوزلتیرلر . عربیده اشبو آلته [مسواة ، منسفه] دیرلر.

بَنْگُو { [ف] عربیده (بذر قطونا) دینیلن وترکجه‌ده « قارنی یاریق » تعبیر اولونان تخمدر. مأنوس دکلدر .

بُنُون [ع] اوغللر . اوغل ديمك اولان (اِبن) ك جمع صحيحيدر . جمع تكسيرى (اَبْنَاء) در. آخرندهكى نونك اسقاطيله و (بَنُو) صورتيله ده استعمال اولونور : [بنوالعباس، مال وبنون]، [بنو-الاعيان] = آنا وآنا برقارداشلر. [بنوالدنيا] = نوع بشر . [بنو-السبيل] = مسافرين . [طائفهٔ اعرابدن بنو حنيفه وبنو شيبان وبنو خشم ارومهٔ كريم‌الاصل ربيعه ابن نزاردن منشعب اولمشدر — سيرويسى — صحيفه ٥]

بُنُو ، بُنُوه ، بُنُوَه [ف] مطلقا خرمن، كومه ، بيغين ديمكدر . يالكز بغداى بيغينى آكلاشلاملى. هرنه‌شى اولورسه اولسون كومه ، بيغين معناسنده قوللانيليير .

بَنْوان [ف] « بَن » خرمن ، اكين ديمك اولوب (وان) حافظ وصاحب معناسنى افاده ايتديكندن بو لفظ مركب اكين صاحبى ، خرمن بكجيسى ديمك اولور .

بُنُود [معرب] بيوك علم ، سنجاق معناسنه فارسيدن تعريب ايدلمش اولان (بَنْد)ك جمعى. مأنوس دكلدر .

بُنَوَره [ف] اساس ، بنياد ، تمل ديمكدر . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

بَنَّه [ع] رايحه ، قوقو . جمعى « بِنَان » در § اسم خاص [بنّة الجهنى] = صحابه‌دندر . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

بَنَه [ف] اورغان ، پالامار ، ايپ . مأنوس دكلدر .

بَنِى [ع] اوغللر ديمك اولان [بَنِين] لفظنك قاعدهٔ عربيه‌يه توفيقاً اضافتله نونى اسقاط ايديلوب (بَنِى) اولمشدر . بو مطلقا اضافتله استعمال اولونور : [بنى آدم] = آدم اوغللرى . [بنى بشر ، بنى نوع] = انسانلر [بنى اسرائيل] = يهوديلر [بنى اميه] = اميه اوغللرى، امويلر . بونك مقامنده [بنو] قوللانيله‌ماز : [موجودات زمينى اكثر خواصيله برابر بنى نوعمزه خدمتكار ايدن معارف دكليدر؟ — معارف مقاله‌سى — كمال] ، [جناب وهاب كريمك نوع بنى آدمه عطاياى ماديه ومعنويه‌سى لاتحصادر — پژمرده — اكرم]

« بهيمت چراگاه صفادر »
« غم عالم بنىٔ آدم ايچوندر »
(مفتى — عارف حكمت)

« انسان آكا ديرلركه ايده قلب رقيق »
« آلام بنى نوعى ايله كسب ملالت »
(ضيا)

بَنْقَه [ع] (بِنقَه) كبى آتك كوكسندن يوقارى بوغازى

اوزرنده واقع تویدن ایکی دائره‌نك
برینه دینیرکه آنلره ترکجه‌ده چفته تعبیر
ایدرلر § اثوابك قولتوق آلتنده‌کی
پارچه‌سی . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .
جمعی [بنایق] در .

بنیك { [ف] ایپكك عادی نوعی . ایپك دوکونتیسی که اکثریا
بونکله چوراب یاپارلر . قوللانیلماز .

بنین { [ع] اوغل معناسنه [ابن]ك جمع دیکریدر . فقط بالاده
عرض ایدلدیکی وجه ایله بونك مخفف
اولان [بنی] چوق قوللانیلیر .
بواوقدر زبانزد دکلدر . نادراً [بنین
وبنات] طرزنده استعمال قیلنمشدر .
§ قاموس محیطه نظراً [بنین]= صاحب
عقل وتمکین معناسنه‌ده کلیور .

بنیه { [ع] « بنایه » دن مأخوذ اولوب مجدو شرفندن طولایی
کعبهٔ معظمه‌یه اطلاق اولونور .
شرفها الله . مأنوس دکلدر .

بوا { [ع] هندوستان جوزینه « جوز بوا » دینیلیر .

بواء { [ع] نظیر، همتا، برابرلك، برابر اولش معناسنه‌در .
الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

بواب { [ع] « دربان » کبی قاپو بکجیسی، قاپوجی دیمکدر .
لسانمزده [بوابین]و[بوابان]طرزنده
ایکی صورتله جمعلندیریلیر: [فلان مکتب
رشدیه‌ده بواب ایدی، کتخدای بوابان
درکاه عالی، بوابان مدارس ومکاتب]،
(بوابی) = قاپوجی‌یه منسوب، قاپو-
جیلق .

« نابیا شمدی عطایاسی کبار عصرك »
« دکمز ابرولرینك چینمه بوابلرك »

بوابت { [ع] قاپوجیلق ، قاپو بکجیلکی . قاموس محیطه
کوره (با) نك کسریله تلفظی جائزدر .

بواح { [ع] ظاهر، عیان، آشکار، بللی . [بواحاً]= آشکار،
بللی اوله‌رق . نادراً استعمال اولونمشدر .

بوادر { [ع] وهلةً ، تیزدن ، بردن بره ظهور ایدن
حال ، حادثه معناسنده قوللانیلان
[بادره] نك جمعی . ناکهان ظهور
ایدن وقایع، حالات دیمکدر .

بوادی { [ع] صحرا، چول معناسنه اولان [بادیه] نك جمعی .
چوللر دیمکدر : [باقیسنك قفای
ادبارلرینه سله‌زن دور باش اولمغله
رهروان بوادی خذلانه یولداش
ایتدی — شفیقنامه]

« اوصفاسز صوسز بوادیدن »
« کرچه کچمش ایدك مثال صبا »
« کچمکه تشنه اولسه‌ده رفقا »
« کچه‌مم بن قولای بووادیدن »
(معلم ناجی)

بوار { [ع] هلاك اولمه، چوریبوب قالمه . (بور) لفظندن

مشتقدر. (بُوْر)= نطس اولونمامش، صابان کیرمه‌مش ترلا یعنی ارض میته دیمکدر. علی قول برسنه زراعتدن ترك اولونمش ترلا معناسنه‌در. عربیده اولدیغی کبی بازار کساده وارمق معناسنده قوللانیله‌ماز. [دارالبوار]= هلاك اوله‌جق یر، جهنم. § خاتونك اره وارمه‌یوب خانه‌ده قوجه‌سز چوریوب قالمه‌سنده اصطلاح اولمشدر: [حدیث شریف — نعوذ بالله من بوار الأیّم] « اَیِّم، ایوم، ایَمَه، اِیمه»= کرك بکر، کرك ثیب اولسون قوجه‌سی اولمایان خاتون، یاخود ارسز قالان قادین دیمکدر. زوجه‌سی اولمایان ارککه دخی طلاق اولونور. [امرأة ایّم] = قوجه‌سز قادین دیمك اولدیغی کبی « حرّه » معناسی‌ده اکلاشیلور. § (ایّم) = یلان معناسنه‌ده کلیر: [تیغ کهسار اصراردن نه‌کوندرسوایلق ایله افتاده؛ هبور بوار اوله‌جقلری خود معلوم ایدی — شفیقنامه]

بَوارِح { [ع] « سام یلی » تعبیر اولونان صیجاق وشدتلی روزکار معناسنه اولان [بارح] ك جمعی. بوروزکار وخیم التأثیر اکثریا ایام باحورده هبوب ایدر: « ریح بارح ، مدت بوارح »

بَوارِد { [ع] صوغوق معناسنه کلن [بارد] ك جمعی. صوغودلمش شیلر، طعاملر معناسنده قوللانیلیر وهر سقط نسنه‌یه‌ده اطلاق ایدیلیر. § عربیده قولاقلر آراسنده اکسه‌ده و یاخود اوموزلر ایله بویون آراسنده کردنك یانسنده اولان اتلره (بوارد) دینیلدیکنی (اختری) کوستریور.

بَوارِق { [ع] شاقیجی، پارلدایجی، کوز قماشدیریجی؛ شیمشك پارلتیسی معناسنه اولان (بارِقه) نك جمعی. پارلتیلر، پارلدایجیلر دیمکدر: [بوارق سیوف غزاة]

بَوارِی { [ع] حصیرمعناسنه‌اولان [باریاء، باریّه، باری] افظنك جمعی. حصیرلر دیمکدر. اکثریا (باری) اینجه قامشدن اوریلن حصیره اطلاق اولونور.

بَواس { [ف] رنج، محنت؛ فقر، ضرورت معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بَواسیر { [ع] قالین باغیرصاقلرك التهابیله حاصل اولان (باسور) ك جمعی. اصطلاحات طبیه‌دندر.

بَواشَه { [ف] چیفتجیلرك (یابا) تعبیرایتدکاری پنجه شکلنده واوزون صاپلی آلت مخصوصه‌درکه بونکله خرمن صاوورولو. عربیده (مِذرِی) دیرلر.

بَواطِن { [ع] (باطِن) ك جمعی . (ظَواهِر) ك ضدی . كيزلی ، قاپالی شيلر . § [باطِن] جوقور ، قوبی بر معناسنه قوللانيلديغی تقديرده جمعی [اَبطِنَه] كلير . فقط تركجه‌ده بو معناده استعمالی معروف دكلدر .

بَواطَه { [ايتاليانجه‌دن] اصلی بيغوطه‌در . دلسز مقره وسمنده آغير شاق ديمكدر : پالاسرته بواطه‌لری .

بَواقی { [ع] « باقی ، باقِيَه » نك جمعی . قالانلر ، فضله ومستمر بولونانلر : [وقس عليه البواقی] = كری قالانلری‌ده بوكا قياس ايت .

بَوّال { [ع] زياده وصيق صيق تبول ايدن يعنی [ديابيطس] = دينيلن علته طوتيلان آدم ديمكدر. « بُوَله » ده بو معنايه‌در. [بُوال] كثرت بول معناسنه اوعلتك اسميدر . بوعلت هم عطش پيدا ايدر وهم ايجيلنی درحال ادرار ايتديرر :

« بوّال جه زمزمی لمنتله آ كارخلق »
« سن كعبه كبی كنديكی حرمتله بنام ايت »
(لاادری)

بَوّان { [ف] « اختری » يه كوره چادير ديره‌كی ، ستون خيمه . جمعی . [بُوُن] در . (قاموس محيط) ه نظراً بو معناده تشديدسز اوله‌رق [بُوان ، بِوان] تلفظی جائزدر . جمعی (بُوُن) دن ماعدا (اَبوِنَه) ده كلير . § (قاموس محيط) ه كوره [بوان] = برموضع ، بريرك اسميدر . «مَرجِ بُوان» = حلوانده لطيف براوتلاق .

بَوانده { [ايتاليانجه‌دن] ايچنه نصفندن زياده صو طولديريلوب خسته‌يه ويريلن شراب ديمكدر .

بَوانی { [ع] كوكس كميكلری يعنی قابورغه‌لر ديمكدر § دوه آياقلری معناسنه ده كلير . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

بَوائِق { [ع] بلا ، داهيه ، محنت معناسنه اولان (بائقه) نك جمعی . مفرد حكمنده استعمال اولونور .

بَواهِد { [ع] داهيه‌لر ، آفتلر . مفرد حكمنده استعمال اولونان جمعلردندر .

بَواهه { [ع] چاقر طوغان ديمك اولان «بوهه» نك جمعيدر . ديشی بايقوشه وليقه‌يه دخی (بُوهه) ديرلر واحمق آدمی بوكا تشبيه ايدرلر .

بَوبات { [ع] صحراء ، بيابان ديمكدر قطعهٔ ثانيه‌ده بر موقعك اسم معروفيدر . قوللانيلماز .

بَوْث [ع] «بحث» و «تفتيش» ايتمك معنالرينه كلير . يالكز (ايتمك) مادەسيله قوللانيلميدر. § عربيده طاغيتمق معناسندەده استعمال اولونور . اكثريا بوث حوث لفظنه تردیفاً استعمال اولونور . پراكنده وتارومار ديمك اولور . بعضاً دخی تنوين ايله (حوثاً بوثاً) طرزنده ومتفرق وطاغنق اولەرق معناسنده قوللانيلير. لسانمزده معروف ومستعمل دكلدر .

بَوْج [ع] « بوجان » كبي يورولمق § شيمشك § صيحه، حايقيرمه . نادراً استعمال اولونمشدر.

بَوْچ
بَوْش [ع] آرايش ، دبدبه ، دارات ، عنوان كه لسانمزده بيوكلنمه ، كوسترش دينيلير . معروف دكلدر .

بَوْح [ع] عيان ، ظاهر ، آشكار اولمق § بلايه ، كدره كرفتار اولمق معناسنده كلير. بومعنا اعتباريله يره چالنمش ، آتلمش كيمسەلره «صرعى» وزننده [بوحى] اطلاق اولونور . « بويح » لفظندن جمعدر .

بَوْخ [ع] آتشك سونمه‌سى ، سوندكدن صوكره‌كى حالى § حدت وغضبك زائل اولمه‌سى ، غضب كچدكدن صوكره حس ايديلن سكون بى تابى ، وجود كوشكلكى . بعضاً سكون غضبده استعمال اولونمشدر.

بَوْد [ع] قويو معناسنه‌در . مأنوس دكلدر. [بواد ، بيد ، بيّاد ، بيود ، بيدودت] = بر كيمسه نابود وهلاك اولمق معناسنه‌در. (بيود) = كونش باتمق معناسنده دخى مستعملدر .

بَوْر [ع] بوقلامه ، صينه‌يش . § هلاك ، هدر اولمق § متاعه كساد كلمك § سورلمه‌مش ، اكيلمه‌مش تزلا معناسنه‌ده كلير : [بوخلالده اول، ديو مغرور دامنكير كبرو دارم اولور خس وخاره آتشزن بور اولدم زعميله — شفيقنامه]

بَوْز
بَوْزَك [ف] رطوبت تأثيريله ارزاق واشيا واثوابده حاصل اولان يشيل كوف § سياه آرى كه تركجه‌ده اشك آريسى تعبير اولونور § درخت بدنى يعنى آغاج اوزدكى. قوللانيلماز .

بَوْزيدان [ف] برنوع نباتك اسميدر . سميزلنمك ايچون نافعدر . تركجه‌ده « تيلكى خايه‌سى ، سميزلك اوتى ، قوچ اوتى » ديرلر. بو اوته عربيده «خصية الثعلب» ده ديرلر . عندالاطبا معروف برنباتدركه ادويه مياننده استعمال اولونور . « با » نك ضميله‌ده تلفظ ايدرلر .

بَوْژ [ف] « كرداب » معناسنه‌در. يعنى قاصرغه‌لك شدتى وياخود عوارض ارضيه سببيله درياده پيدا

اولان چورتق، صویك شدتله دونه‌رك جریانی . بوکا (برژ) ده دیرلر .

بَوْس | [معرب] اوپمك. اصلی فارسیدر . بونی تصریف ایدرلر . ترکجه‌ده قوللانیلماز .

بَوْش | بِوش | [ف] تقدیر، تخمین معناسنه‌در § عربیده دبدبه، دارات معناسنده‌ده قوللانیلیر. مأنوس دکلدر.

بَوْش | [ع] افراد مختلفه‌دن مرکب جماعت ، برطاقم ناس § غریو ، فریاد ، ناله‌ٔ جماعت § برشیئی ال ایله ویرمه § بر طعام مصری . الفاظ معروفه‌دن دکلدر.

[بُوشْكانْ] = بر نوع اوتدرکه فنا قوقولری ازاله ایچون یاقارلر. کوکس آغریسی ایچون قاینا توب ایچرلر. ترکجه‌ده [آطه چایی] دیرلر.

بَوْص | [ع] تقدّم، استعجال، ایلرو کچمك، ایلرو کیتمك § ابرام ایتمك § برکیسه‌دن قاچوب کیزلنمك § برشیئك رنکی، لونی معناسنه‌در. معنای اخرا ده [با]نك ضمی ده جائزدر . ترکجه‌ده معروف دکلدر.

[بَوْصاء] = ایری قیچلی خاتون ، اطفال عرب بیننده معروف بر نوع اویون .

بَوْض | [ع] سورکلی اقامت، دائمی اوطورش § چهره‌ده‌کی چیل زائل اولوب حسن وملاحت پیدا ایتمك معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بَوْط | [ع] غنی، محترم ایکن فقیر، ذلیل اولمه‌که ترکجه‌ده دوشکون، دوشکونلك تعبیر اولونور.

(بُواطْ) = مدینهٔ منوره جوارنده « جهینه » قبیله‌سنه مخصوص طاغلره اطلاق اولونورکه رسول اکرم صلی الله علیه وسلم حضرتلری شامدن کلن قریش کارباننه محل مذکورده اعتراض بیورمشلر ایدی. بوکا (غزوهٔ بواط) دیرلر .

بَوْظ | سمیرمك، اتلی، یاغلی اولمق § رحم رطوبت پیدا ایتمك، رحمی رطوبتلندیرمك. هیچ قوللانیلماز.

بَوْع | [ع] قولاچ، قولاچلامق. (باع) دخی قولاچ معناسنه‌در . § آتك سیرك باصمه‌سی . § قول اوزاتمق، تسلّط ایتمك § قویتو، صیقیشیق محل، یر. قوللانیلماز. [با]نك ضمیله‌ده لغتدر .

بَوْغ | [ع] غالب اولمه ، غلبه ، مظفریت . قوللانیلماز .

[بَوْغاء] = یوموشاق طوپراق .

بَوْق | [ع] شر وخصومت ، محنت وبلا پیدا ایتمك § داهیه ، غلغلهٔ ناس ایله تعدی ، تلف § بلا رخصت وخبر برمحله ناکهانی کلمك. § سرقت ، چالوب چرپمه . الفاظ معروفه‌دن دکلدر . (بُوق، بُوقَه) = نفیر، بورو § باطل ، یالان سوز § بوش بوغاز آدم § شدتلی یاغمور معناسنه‌در .

بُوكْ { [ع] صچرایوب بتمه § برآره‌یه کلش § صوقاینباغنی قاریشد. بروب آچمق § قارمه قاریش اولمق [بوکاء] = شورش، فترت .

بَوْل { [ع] سیدیك § ایشه‌مك معناسنه‌در. جمعی [ابوال] در.

[حَبْسِ بَوْل] = سیدیك طوتمه

[سَلَسُ البَوْل] = اصطلاحات طبیه‌دن اولوب سیدیکك بلا اختیار آقمه‌سی، سیدیکنی طوته‌میوب بلااختیار ایشه‌ین آدم .

بَوْلَغ { [ع] اکول ، اوبوز ، چوق ییْن، مأنوس دکلدر.

بَوْلَه { [ع] عربیده قیز چوجق § چوق ایشه‌ین آدم معناسنه‌در. اصطلاحات طبیه‌جه انسان وممه‌لی حیوانلرك سیدیکلرنده بولونان و (جوهر بول) دینیلن برماده‌یه اطلاق اولونور.

بَوْن { [ع] مسافه ؛ ایکی شی آره‌سنده‌کی اوزاقلق، اچیقلق

[بَوْن بَعِید] = مسافهٔ بعیده ، چوق آچیقلق .

بَوْن { [ف] حصّه ، نصیب ، بهره معناسنه‌در . [بون بزرك] = بهرهٔ عظیم . مأنوس دکلدر .

بَوْنَه { [ع] کوچوك قیز چوجغی. قوللانیلماز .

بَوْه { [ع] «بیه» کبی ادراك ایتمك، آکاه اولمق § طعن، نفرین § جماع . مأنوس دکلدر .

بَهَا { [ف] قیمت ، بدل ، دکر : [برینك الندە زمرد سبز زبابیدن چهار کوشه برطشت کرانبها وارایدی‌که هر کوشه‌سنه بر دانه درهٔ بیضای شاهواراستوار قیلنمشدی — ۲٦ صحیفه — سیرویسی] . [بَهَادار ، بَهَاکیر] = قیمتلی، دکرلی. [بی بَهَا] = بهاسز کنایهٔ بهاسی تقدیر اولونه‌میه‌جق ، قیمت کسیله‌میه‌جك درجه‌ده دکرلی دیمکدر. [کِرانْبَها] = قیمتی آغیر ، دکری چوق ، قیمتلی ، دکرلی دیمکدر. [بَهالی] = ترکجه‌ده اوجوزك ضدی ، دکرندن فضله معناسنی افاده ایدر . [آکا او ایش بهالی اولدی . آرتق بر دها بویله بر حرکته جرأت احتمالی اوله‌ماز — مه‌پرزون ترجمه‌سی — اکرم]

«حسنك اولسون بهای رایکانی جان وباش»
«طالبان وصل اولان بی دردلر قیلسون تلاش»
(غالب دده »

« آزدر سخن کرانبهاسی »
« باقیسی عجوزه‌لر دعاسی »
(لا)

«شوایکی تاریخمه ویردی بها آلدی وزیر»
«حقه‌حداولسون عریشی او لا آلدی وزیر»
(سروری)

بَهَاء { [ع] انسیت ایتمك ، آلیشمق § داداغق § حسن ، زینت ، پارلتی معناسنه‌ده کلیر . [بَهَائی] =

بهایه منسوب ، آلیشقین ، پارلتیلی کبی بر معنایه در . اکثریا اسم اوله‌رق قوللانیلیر : [الرك دخی هر تازه نهال دلاراسی مترصد ثنیة الانتظار اولان حسرتکشلرینه ودای ابهت حسن وبها ایچون — شفیقنامه]

« صاحب حسن وبها ایدی رسول »
« حاصلی عین وفا ایدی رسول »
(خاقانی)

« بوشیوه‌ده بر دخی بهائی »
« بلبل‌وش ایدر سخنسرائی »
(لا)

بَهاتِر [ع] بودور قادین معناسنه اولان [بهتر ، بهتره] نك جمعی. نسواندن قیصه بویلیلر، بودورلر دیمکدر . مأنوس دکلدر ، [بهتره] = اولورسه یالان سویله‌مك معناسنه‌در.

بَهاجَت [ع] کوزل‌لك، کوزل یوزلی اولش، لسانمزده بو و (بهج) نادراً ، [بهجت] اکثریا قوللانیلیر .

بَهادِر [ف] شجیع ، قهرمان ، ییکیت [بهادری] = قهرمانلق ، ییکیتلك [بهادرانه] = قهرمانه یاقیشه‌جق طرزده، ییکیتجه‌سنه دیمکدر .

بَهار [ع] کوزل ، پارلاق نسنه دیمکدر . § ترکجه‌ده صیغیر کوزی ، پاپادیه دینیلن کوزل قوقولو چیچك. صیغیر پاپادیه‌سی صاری پاپادیه‌یه دیرلر . علاج اوله‌رق قوللانیلیر. عربیده نامِ دیکری [عین البقر] در.

(بُهار) = اولورسه قیرلنغچ قوشی § بت، صنم § آتیلمش پاموق § واولچك معنالرینه کلیر .

بَهار [ف] فصل ربیع. کونشك حمل، ثور ، جوزا برجلرنده سیرانه مصادف وشهور شمسیه‌دن مارت، نیسان، مایس آیلرندن عبارت اولان زمان لطیف دیمکدر . فصول اربعه‌نك اك لطیفی موسم بهاردرکه جهان حیات تازه کسب ایدر. صحاری وبوادی خضارت ولطافته غرق اولور. موجودات برفیض ورونق پیدا ایدر . [نو بهار] = ایلك بهار [کهنه بهار] = کوز موسمی . [ابربهار ، ابربهاری] = بهار بولوطی. بعضاً (بهار) مقامنده (بهاران) ده قوللانیلیر . فارسیده دلالت ایتدیکی معانیٔ سائره لسانمزده معتبر ومستعمل دکلدر :

[کل خندهٔ نخستین بهارانده تجلی ساز اولان انوار جمال اللهی بالمشاهده مشغوفانه نغمه نوازتهلیلات اولان بلبلان تازه الحان کبی — تقریضات — اکرم]

«هوای عشقه اویوب کوی یاره‌دك کیده‌رز»
«نسیم صبحه رفیقز بهاره‌دك کیده‌رز»
« نائلی »

«کورمه‌دن آثار نیسانی بهارالدن کیدر»
«کللر آخر رام اولور اما هزارالدن کیدر»
(لاادری)

«سپهری ساکن وکهساری بی قرار ایده‌مم»
«خزانی کندی مراجمه نوبهار ایده‌مم»
(نابی)

« مبخر اولور امور جهان بر نهایته »
« صیفک شتایه میلی بهارک خزانه‌در »
(لا)

«اسدی نسیم نوبهار آچلدی کللر صبحدم»
«آچسون بزمده کوکلمز ساقی مددصون جام جم»
(نفعی)

«سرور ایچنده دخی بر ملال حس ایدرم»
«بهار کلسه ده کیتمز خزان خیالمدن»
(معلم ناجی)

«ایردی ایام بهار اولدی جهان رشک جنان»
«ایلدی ازهار ایله تزیین هیئت کلستان»
(قصیده ـ ضیا)

«کوزلسک نوبهارک خنده‌ٔ روح اشتمالندن»
(صفا)

« پامال شتا اولمه‌دن اقلیم چمن کل »
« ویر حکمنی ای سرو روان کهنه بهارک »
(ندیم)

«کل ای فصل بهاران مایهٔ آرام و خوابمسین»
(وله)

«ظن ایدرلر بر کلستاندن کچر ابر بهار»
«اوغرادقجه کوی یاره اشك جوشانمله بن»
(معلم ناجی)

« کلدی خروشان حرم کویکه »
« ابر بهاری کبی کریا نلرك »
(وله)

« اوده اولمش وطن جدا سیاو »
« نه حزین آغلایور شو ابر بهار »
(معلم ناجی)

« هر فصلی بهارینه قیاس ایت »
« سویلتمه خزانلرین هراس ایت »
(شیخ غالب)

«دیمکده حقلیدر انسان بهاره سور محبت»
«اوت بو وجه ایله درصورت مرور شبابت»
(صفا)

بَهارات [ع] لسانمزده باباديه چیچکی معناسنه اولان [بَهار]ك جمعی اولمق اوزره دارچین، قرنفل ، آق وقره بو بر کبی قوقولو مواده اطلاق اولونور . مفردینی ده بو معناده قوللانیرز: [یکی بهار، بهارلی صوجوق، بهاری زیاده] فارسیده دخی [بَهارِ خُوش] باصدیرمه ، ات قوورمسی دیمکدر.

بَهارِج [ع] عامه‌یه مباح اولان شی و بولدن انحراف و عدول ایتمك ، چیقماز طرفه صاپمق معناسنه اولان [بهرج]ك جمعی . مفردی کبی فائده‌سز وایشه یارامز، کوتو شی وبرنسنه‌یی هدر ایتمك وسکهٔ مغشوشه معناسنی ده افاده ایدر . لسانمزده مفردی قوللانیلماز. جمعی نادراً استعمال اولونمشدر . آتیده‌کی مثالده نقود مغشوشه معناسنده قوللانیلمشدر :

[وهرکسك قطوف نخلستان قسمتدن آرایش دست آمالی قیلنان شمامهٔ معیشتی برر برر ربوده قیلمغه دست بربالای دست عقده کشای اکیاس بهارج اولمغله ـــ شفیقنامه]

بَهامين { [ف] (فصل بهار) دیمکدر. نظمده استعمال ایدیله‌بیلیر .

بَهاصِلَه { [ع] « بَهْصَلَه » نك جمعی . ایکی معناسی وار . بری بیاض یوزلو، قیصه بویلی یعنی بودور و ادبسز قادینلر دیمکدر § دیکری کیکدن ات آییرر کبی سوروب چیقارمق، تبعید ایتمکدر .

بَهالِقْ { [ع] « بَهْلَق » و « بَهْلَقَه » نك جمعی . باطل، بیهوده شیلر ، سوزلر ، ارجوفه‌لر معناسنده نادراً استعمال اولونمشدر . مفردی کبر ، بلا، آفت معناسنی ده افاده ایدر و [بَهْلَق ، بِهِلَق] صورتیله قیزیل چهره‌لی ، یایغره‌جی قادین معناسنه‌ده کلیرسه‌ده لسانمزده هیچ قوللانیلماز.

بَهانَه { [ف] سبب ، وسیله :

« اصل مرام حکم ازل بولمه‌در وجود »
« ظاهرده‌کی صواب وخطا هپ بهانه‌در »
(لا)

« قصدم همان شکایت بخت سیاهدر »
« ای دود آه سن آرده بر بهانه‌سین »
(نابی)

§ غدر باطل، علت خفیه: [آنك اورته‌یه سوردیکی ماده بر بهانه‌در . حقیقتده مقصد اصلیسی باشقه‌در] § قصور ، نقصان ، غرض : [بی‌بهانه] قصورسز [بهانه‌جوی] = غرضکار.

« مادرله بذر اولوب بهانه »
« سوق ایتدی قضا بنی جهانه »
(کمال)

« هپ سوزلری آنده عاشقانه »
« کیمسه بولماز آکا بهانه »
(لا)

« بهانه‌جوی وصلت اولدیغم یارەطوی بورمشلر »
« نفاق ایتمشلر اما معنوی همت بیورمشلر »
(جواجه وحي)

« نظاره‌ویرمك ایچون زلفه یار شانه آرار »
« ینه طاغیتمق ایچون فکریمی بهانه آرار »
(صفا)

بَهایِمْ { [ع] درت آیاقلی حیوانات دیمکدر . [بَهیمَه] نك جمعیدر . « بَهایِمْ » = بر محلك اسمیدر. سوریه‌ده بر صحراطاغلره اطلاق اولونور. (بَهیم) = برطونده اولان آت ، پك سیاه نسنه معناسنه‌در. ترکجه‌ده برنجی معناده مستعملدر : [من بعد رتبهٔ اقتدار وپایهٔ اعتبارین جمیع کدالردن بلکه بهایمدن وطاش وطوپراقدن اخس وادنا بیله وبیهوده تصرف برات قیلوب مرتبه‌سندن خبردار اوله — شکایتنامه — فضولی] ، [اولومه خطاب : « انسانلردن نسناسلره ، حشراته ، سباع و بهایمه قدر بتون چهره‌لره بر رنك اغبرار القا ایدن او بارد ، او مدهش تبسمك فقط یالکز بنم صبح صفای امیدم اوله‌جق ! » — سفیله — عبدالحق حامد]

بَهَت { [ع] غلبهٔ دهشت وحیرت. مدهوشلق، حیران اولش.
برآدمك برقول وفعل اوزرینه دهشت وحیرتده قالمه‌سی. عربیده فتحتین ایله یعنی [بَهَت] ده دیرلر. ضم با ایله [بُهت] غلطدر. عربیده [بُهت] (بهیته) کبی یهوده، باطل شی، یالان سوز دیمك اولدیغندن غلط تلفظ ایتمه‌ملیدر. [او بهت وحیرتی ده کچیردکدن صکره بر ضحك تمکین فرسانك زلزلهٔ شدیده‌سنه ترك وجود ایتمش ایدی — پژمرده]

« هوا سکونده، زمین اویقوده، زمان خاموش »
« بوحاله بهت ایله ناظر فلکده هر اختر »
(پژمرده — اکرم)

« عشرین سنه اسیرفراش اولدم ایکله‌دم »
« بربهت ایچنده هب کلهٔ روحی دیکله‌دم »
(اکرم)

بَهَت { [ف] پرنج وسوت ایله پیشیریلن طعام که ترکجه‌ده (سودلی آش) دیرلر. محلبی‌یه‌ده اطلاق اولونور § پرنج اونیله پیشیریلن سودلی حلوا که بوکا « مأمونیه » دخی دیرلر. خلفای عباسیه‌دن [المأمون]ك غایتله سودیکی برطعام ایدی.

بَهتَرَه { [ع] یالان سویله‌مك، یالانجیلق. « بهتره، بهتر » = بودور قادین دیمکدر. مأنوس دکلدر.

بَهش { [ع] سرور وشوق ایله، کولر یوزله استقبال ایتمك.

قوللانیله‌بیلیر. [بُهَیثه] = یبان صیغیری دیمکدر.

بَهجَت { [ع] کوزللك، کولر یوزلیلك، شیرین وبشوش اولش. § مسرت، بشاشت. دائما شن وشادان اولان آدمه (بَهِج) و(بَهیج) دینیلیر. [شیوهٔ معشوقهٔ عاشق پسند ایله مستانه لوندانه رفتار ایده‌رك بهجت افروز غرفهٔ چشم تماشاکران اولدقده — شفیقنامه]

« بهجت افزای بهاران اولدی کل »
(معلم ناجی)

«شهرغم آباد، بهجت‌خانهٔ شادی‌خراب»
(درویش قدیم)

بَهدَل { [ع] تویلی برقوش § صر. تلان دینیلن جانورك یاوروسی. [بَهدَلَه] اولورسه سرعتله یورومك § ارککك ممه‌لری ایری اولمق معناسنی افاده‌ایدر. غیرمأنوسدر.

بَهَر { [ف] ادات الصاق اولان [بِ] ایله ادات کلّ ولام استغراق حکمنده بولونان [هَر] لفظندن مرکبدر. هر بر، هربری دیمکدر. مثلا [استانبولده وقت بهار اولدی که سعدآباده یتشدیریلن رنکارنك لاله‌لرك بهری برآلتونه صاتیلدی] والحاصل معناسی عمومیت وکلیته شموللی بر اداتدر. [بهرحال] جمیع احواله کوره، مطلقا. [جراغ محراب ابروسندن برق اوران نور ظلمت سوز محمدی «علیه السلام»

میانی ایله بهر حال اول مهم عظیم وفق دلخواه اوزره کفایتسه مقرون اواوردی — سیرویسی]

بَهْرای | [ف] فارسیده ادات تعلیلدر . [بِرای] کبی . « آنکچون ، آندن طولایی » مقامنده استعمال اولونور . لسانمزده قوللانیلماز . § عربیده (بَهْراء) برقبیله‌نك اسمیدر .

بَهْرام | [ف] مرّیخ یلدیزی . § اساطیر فرس قدیمه کوره هرماه شمسینك یکرمنجی کوننده تنظیم مصالح وتمشیت امور ایده‌جك بر پری ایدی § ملوك فرسك طبقهٔ رابعه‌سندن یعنی سلالهٔ ساسانیه‌دن برحکمدارك اسمیدرکه دائما یبان اشکی صید ایتدیکندن «بهرام کور» دیه شهرتیابدر. ینه‌ملوك فرسدن [هرمز بن نوشروان] ك سرعسکرینك اسمی دخی (بهرام) ایدی . بومشهور قوماندان ایرانی چوپ کبی غایتله ضعیف ، نحیف اولدیغندن [بهرام چوبین] دیه تلقیب ایدلمشدی‌که مغلوب ایتدیکی آسیا وسطی اهالیسنی قتل عام ایتمش وبیکارجه مقتولینك کله‌لریله برمناره انشا ایتدیرمش ایدی . بودهشتلی مناره (بهرام تلّ) عنوانیله خیلی زمان پایدار اولمشدی .

« مشتری اولدی حریدار متاع ناهید »
« اولدی دربستهٔ ادبار دکان بهرام »
(نابی)

« رزمده شمشیری بهرام مصاف »
« بزمده تدبیری صمصام خلاف »
« مرصع قصیده »

«ماه نوصانمه فلکده کور یجك بیکار کبی»
«دترده‌دی بهرام الندن دوشدی زرین خنجری»
(نفعی)

بَهْرامَج | [ع] معرّبدر . لیلاق چیچکی . بیاض ، قرمزی مور رنکلی اولان اوچ نوعنه‌ده اطلاق اولونور . § برنوع چیچکی قوقولی سکود آغاجی . اصلی فارسی [بَهْرامَه] در .

بَهْرامَن | [ف] برنوع یاقوت احمر اسمیدر § اییکدن منسوج رنکین واطیف بر قماش § عصفور چیچکی ، قیرمزی کل . § نسوانك یوزلرینه سوردکلری قیزللق ، آللق ، قیرمزی دوزکون . (بَهْرمان ، بَهْرمَن) ده بومعنایه لغتدر. لسانمزده نادراً استعمال اولونمشدر .

بَهْرامَه | [ف] یشیل رنکلی جامه ، یشیل ایپکلی قماشدن یاپلمش لباس ، اوربه § لیلاق چیچکی وبرنوع سکود . قوللانیلماز .

بَهْرَج | [ع] قلبسز ، ایشه یاراماز شی § مباح اولان فعل ، عمل ، شی § بیت المالك قبول ایتمدیکی قلب ، ناقص الوزن ویا عیار اولان آقچه معناسنه‌ده کلیر . قوللانیلماز » [بَهْرَجَه] = هدر واضلال ایتمك معناسنه‌در .

بهرك { [ف] كثرت اعمال ايله ال و آياق دريلرينك قاتيلاشمه‌سى § پاره‌لرده پيدا اولان چرك ، ايرين . الفاظ مستعمله‌دن دكلدر .

بهرم { [ع] عصفور چيچكى . عربيده [بهرمان] ده بو معنايى افاده ايدر . ترجمه‌ده تحريف ايله (آصپور) ديرلر .

بهرمان
بهرمن { [ف] قيرمزى ياقوت ديمكدر . اليوم كرك اوروپاده كرك بلاد شرقيه‌ده ذى قيمت احجارك اك معتبرى ، اك مقبولى ياقوتدر § يالكز (بهرمن) بتخانه ، مجوسى معبدى معناسنه‌ده كلير . بونلر نادراً قوللانيلمشدر .

بهرمه { [ف] « بورغو » دينيلن آلت . عربيسى (مثقب) در . الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

بهرمه { [ع] چيچكك حسن ورونق نظر رباسى § هندولرك عبادتى . يعنى « براهمه » دينيلن طائفهٔ مجوسك آيينى ديمكدر . § ضاج وصاقالى قنه ايله بويامق معناسنه مصدر اولور . مأنوس دكلدر .

بهره { [ف] حصه ، نصيب ، قسمت ، بضاعه ، پايه ، پاى . فارسيده [بهر] ده بومعناده قوللانيلير . لسانمزده يالكز [بهره] معتبر و مستعملدر : بهرهٔ ادبى ، بهرهٔ فنى ، بهرهٔ علمى ، بهرهٔ

عملى . [بهره‌ور] = حصه ، قسمت ، بضاعه صاحبى . [بهره‌دار] و [بهره‌مند] و [بهره ياب] = بهره‌لى ، بضاعه‌لى ، حصه‌دار ، موفق معنالرينى حاويدر . بونلر [بهره‌دارى ، بهره‌مندى] شكلنده معناى مصدريت افاده ايدرلر . [بى بهره] = دكرسز ، بضاعه‌سز ، نصيبسز [بى بهرگى] = بهره‌سزلك ، پايه‌سزلك ، قسمتسزلك . [بهره‌بر] = شريك ، اورتاق . [بهره‌برى] = شريكلك ، اورتاقلق : [اويس پاشا كبى ، قاضى زاده كبى خدمتلرى شرفندن بهره‌دار اولانلرك — جزمى — كمال] ، [اى غافل ! عالم صورت مظهر الٰهيدر ، ومهبط انوار حظوظات نامتناهيدر . هر آيينه ملك ملكوتدن منفك اولمز وخصايص منكدن بهره‌مند اوليان سرائر ملكوته دسترس بولمز — شكايتنامه . فضولى] ، [غرائب خلقتدن معدود اولان بوبختسزلر عالم شهودك شعشعهٔ نهارندن بهره‌ياب نور تعين اوله‌مقسزين ظلام شام كمنامى‌يه همان انتقال ايدرلر — پژمرده — اكرم] ، [اما برخيثيت ايله كه خمخانهٔ الفاظده قواقيز امر واراده ورضايه لب بلب مالى اولان صهباى حقايق مألى متحدالمعنى زعم ايتمكله نشوهٔ امتيازدن بى بهره اولوب — شفيقنامه] ، [وديعهٔ حقهٔ سامعه‌سى

اولان جواهر غریبه‌یی یکان یکان آویزۀ بنا گوش نوشروان ایتدکده چهرۀ مهر بهرۀ کسریدن رنك نور سرور نمایان اولدی — ۲۲ صحیفه — سیر ویسی]

« اکزیدو دهردن آلان بهره »
(لا)

« بونده بولمش بهرۀ علم شریعت انتشار »
(فضولی)

« گه ثروت جهاندن ایدر جهل بهره یاب »
« گه لقمۀ عشاوذن ایدر عقل بی نصیب »
(لا)

« خسرو اورنك نظمم که زماغده بنم »
« نقد جنس معرفتله بهره یاب روزکار »
(نفعی)

« اخلاق گوزل خالدنك کندی گوزلدی »
« فانیدی فقط بهره‌ور حسن ازلدی »
(صفا)

بَهْز [ع] شدتله گوکسه اورمق، ایلری قاقمق § بنوسلیم قبیله‌سندن برجماعتك اسمیدر. اصحاب کرامدن ایکی ذات بوجماعته منسوب ایدی . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

بَهْس [ع] جرأت، گوزپکلکی، بیله‌مازلق . [بیهس] = ارسلان § شجیع وقهرمان آدم . (ابو بیهس) = خوارجدن « هیصم بن جابر » ك کنیه‌سیدر . بونك طائفه‌سنه [بیهسیه] اطلاق اولونور .

بَهَش [ع ف] هندو حجازه مخصوص [دوم] دینیلان برآغاجك تازه میوه‌سی . بو آغاجك ضمغنه [مقل] وقورو یمشنه [خشل] اطلاق اولونیور. غایتله لذیذ بر میوه ایمش . § بشوش ، فرحلی آدم ایچون وصف اولور : [رجل بهش] § معانئ سائره‌یی دخی افاده ایدرسه‌ده مأنوس دکلدر . فارسیده [بهش] = تازه ساقز دیمکدر .

بَهِشْت [ف] کسر (با) ایله‌ده تلفظی جائزدر . جنت ، دنیاده رضای الهی‌یی تحصیل ایدن انسانلرك آخرتده داخل اوله‌جقلری مکان ابدی . رونق ولطافت فوق‌العاده‌سی تعریف و توصیف ایدلمك ایسته‌نیلن امکنه واحوالی بهشته تشبیه ایتمك بر عادت ادبیه‌در . فاتح بغدادك مصاحب مغدوری اولان شاعر مشهور « نفعی » دخی بر ربیعیۀ مشهوره‌سنده

« ایردی ینه اردی بهشت اولدی هوا عنبر سرشت »
« عالم بهشت اندر بهشت هر گوشه بر باغ ارم »

بیت لطیفیله زمزمه پیرای بهاران اولیور.

[بهشتی] = بهشته منسوب ، جنتلك ، حوری : [وینه اول طرفده دوزخی و بهشتی ، مسجدی و کنشتی ، طفل گهواره و مهد آواره . . . هرنه قدر وار ایسه یگان یگان عشق نیاز اولنوب خاطر شریفلری سؤال اولنور — مکتوب لطیفه انگیز — کانی]، [بهشتی روی] = حوری کبی گوزل یوزلو . [بادۀ بهشتی] = شراب کوثر . [بهشت

نشین ، بهشت آشیان] = جنتده اوطوران، مغفور . [بهشت گنك] = ملوك فرسدن (افراسیاب) ك تختگاهی § « ضحاك » عنوان مذمومیله شهرتشعار اولان ظالمك تحصن ایتدیکی قلعه! . [یوری ای خامه!. ای رفرف لاتناهی پیما یوری !. کیده جکمز یول بر خیابان بهشتی درکه زمیننـدن بوی وحدت ، سماسندن نور حقیقت منتشر اولور — پرویز — اکرم]

« شکوفه زار بهشتی میدر بو مجمع خوبان »
« بو آب صافیٔ گیتی نما، بو کوثر جوشان »
(صفا)

« هر آشیانه قونمه ای طائر بهشتی »
« جاندرسنك مقامك کوکلدر آشیانك »
(نورس)

« طاق دیواریله رشك قبهٔ فیروزه رنك »
« نقش زرکاریله آزرم بهشت جاودان »
(اسماعیل پاشا زاده حقی)

بهص [ع] « عطش » کبی صو- صامق . مأنوس دکلدر.

بهصوص [ع] جزء قلیل ، بر مقدار ، آزشی معناسنه در. الفاظ غیرمعروفه دندر .

بهض [ع] ثقلت ویرمه ، جان صیقمق . [ابهاض] ده بو معنایه در. قوللانیلماز .

بهط [ع] سودلی آش ، یاخود سـود لاپه سی . مأنوس دکلدر .

بهظ [ع] بر کیمسه یه مادی، یاخود معنوی بر صورتله ثقلت ومشقت ویرمك معناسنه در. § یوکك آغرلغی حیوانی باصدیرمق § بر آدمك چکه سندن، صاقالندن طوتوب چکمك. قوللانیلماز .

بهق [ع] معربدر . اصلی فارسی [بهك] در . انسانك بشره سنی پول پول بیاض ایدوب آلاجه رنك پیدا ایله ین برنوع مرضدر. « برص » علتی باشقه در. علت مذکوره نك مادهٔ اصلیه سی عضوك ایچنده اولوب لحم بدنی تغییر وافساد ایدر . [بهق] ك ماده سی یالکز بشره یه طاری اولور. بونلرك تفریقی قولایدر. بدنده پیدا اولان شیشك اوزرینه بر ایکنه صوقلدقده اکر قان چیقارسه (بهق)در. واکر بیاضه مائل ویاخود بیاض جراحت چیقارسه (برص)در. [بهق الحجر] = صیغر مانطاری ، قایاقنه سی، لیکن جکر اوتی .

بهکشه [ع]امر وعملده استعجال، ایشی چابوق [چابك] کورمك وطوتمق . قوللانیلماز .

بهکله [ع] نازك، کوزل وجودلی محبوبه . مأنوس دکلدر .

بهکن [ع] کوزل وتازه جوان، کنج . وصف اوله رق قوللانیلیر : « شاب بهکن ». مؤنثی

[بهکنه] در. بوده اوله‌در : [جلوبهٔ بهکنه] الفاظ مستعمله‌دندر .

بهل | [ع] لعنت معناسنه‌در .
| [ف] ... : آزسو
معناسنه ده کلیر . معنای موضوعی برآدمی کندی رأی وارادهسنه قویوب کندی باشنه بوشلامق ، برافقدر . دیکر معنالری بوندن متفرعدر. [بهل] مهمی آجیق ناقه دیمکدر . مأنوس دکلدر . [بهله] ده لعنت ونفرين معناسنه‌در . « بهلة الله » = (لعنة الله) حکمنده‌در . (با) نك فتحی جائزدر .

بهلل | [ع] عبث ، باطل ، بیهوده موقعنده استعمال اولونور .
بهلل | يعنی باطل ، بیهوده‌نك علملريدر .

بهلول | [ع] عربیده فصیحی ضم (با) ایله‌در . زیاده کولن ، کوليجی آدم ؛ جامع المحاسن ، بر وخیر صاحبی ، شانلی کیمسه دیمکدر . خلفای عباسیه‌دن (هارون الرشید) ك برادر مشهوری (بهلول) بر عاقل دیوانه روش ایدی .

بهله | [ف] قاپلن قوشجی الدبونی . ... معروفه‌دن دکلدر .

بهم | [ف] طوپلو ، برآراده ، هپ بربرده . هپ بریرده کبی بر معنایه دلالت ایدر . ادات الصاق اولان [بـ] ایله جمعیت ومقارنت افاده ایدن (هم) لفظندن مرکبدر .

[باهم] ده بویله‌در . نادراً قوللانیلشدر : [هرنازه خط نمکین ... زيبنده قباسی اول روز ... مشتاقانده چکرده دستار — شفیقنامه]

« شفاعت ایله اوروز بلاده بنده‌که کیم »
« خلایق بهم آغوش ایدر زبانه ودود »
(ثابت)

« غازیان بویله هپ بهم آهنك »
« اولدی آماده تهاجم وجنك »
(مستجابی زاده — عصمت)

بهمار | [ف] « بسیار » کبی چوق ، زیاده معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بهمان | [ف] فرسیده (فلان) لفظنك معادل ومشابهی‌در .
باهمان | ترکجه‌ده قوالانیلماز .

بهمزده | [ف] « بهم » ایله اورمق معناسنی افاده ایدن (زدن) مصدرندن اسم مفعول اولان (زده) لفظندن مرکبدر . طوپلولنی اورمش ، جمیعی بوزمش ، طاغتمش دیمك اولوب لسانمزده قارمه قاریشق ، پریشان ، طاغنق معناسنده استعمال اولونمشدر . فرسیده [بهم برآمدن] بریکمك ، طوپلانمق ؛ مجازاً غضبلانوب منفعل اولمق معناسنه‌در .

بهمن | [ف] معانی کثیره‌سی اولوب اك مشهور معنالری بروجه آتی بحث وبیان اولونور .

قول وفعلی صدق وسداد اوزره اولان آدم معناسنه ومجوسی باباسی دیمك اولان [برهمن]ك مخفی در. بوحالده ذکی، واقف، مدبّر معناسنی افاده ایدر. § زمان جاهلیتده عندالفرس سنهٔ شمسیه‌نك اون بریجی ماهنه وشهر مذکورك مؤکلی فرض ایتدکلری پری یه (بهمن) اطلاق قلنور وشهور شمسیه‌نك اون برنجیسی اولان (بهمن ماه) ك ایکنجی کوننه [بهمنجنه] دینیلوب وعید مقدس عد ایدیلوب یوم مذکورده فوق‌العاده شهر آیین شادانی اجرا ومتیمناً امورانشائیه‌یه ابتدا اولونوردی. § طوربه مشابه برنوع نبات کوکیدرکه (قاوزه کوکی)ده دیرلر. ایکی نوع اولان بوکوکه ترکجه‌ده دخی [بهمن] دینیلیر و« آق بهمن » ، « قزل بهمن » دیه جنسلری تفریق ایدیلیر. بونك برنوع دیکرینه‌ده [صوفیه بهمنی) دیرلر. § ملوك قدیمهٔ ایرانیه‌دن (اسفندیار)ك اوغلنك لقبیدرکه اصل اسمی [اردشیر]در.

« ملوك ایچنده بوصاحبقران عالمدر »
«ورای طوق بشردربوکونه قوّت وزور»
« سوار اولنجه سعادتله رخش اقباله »
« کذرکهنده طورر روح بهمن وشاپور »
(نابی)

« تهمتن وزرا ، قهرمان جم کوکب »
« شکوه تاب شکنج کلاه بهمن وجم »
« نفعی »

بَهْمَه [ع] بانك ضمیله‌ده‌لغتدر. قوزی، اوغلاق، بوزاغی. جمعی [بهم ، بِهام] در . جمع‌الجمعی [بِهامات] کلیر. § « کدی اوتی » دینیلن نباتك چوق بولوندیغی یره‌ده (بهمه ، بهمه) واشبو نباته [بهمی] اطلاق اولونور. مأنوس دکلدر .

بَهْمانَه [ع] کل یوزلو ، طاتلی سوزلو ، مشربی خوش ؛ دائما کولیجی قادین . § فارسیده [بهنانه]= مایمون دینیلن حیوان وبیاض پیده دیمکدرکه معنای عربیسی ایله‌طبان طبانه ضد ومعکوسدر .

بَهْنَس [ع] ثقیل، چرکین آدم. مأنوس دکلدر.

بَهْنَکَه [ع] « اختری »یه نظراً « بهکنه » کبی وجودی کوزل ، شیشمانجه قادین دیمکدر . قوللانیلماز.

بَهْنَه [ع] بودخی . بوموشاق بر معناسنه‌در . الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

بَهُو ، **بَهِیم** [ف] کوشك ، صفه ، ایوان ، شهنشین ، چارداق معناسنه‌در. قوللانیلماز .

بَهْو ، **بَهْوَه** [ع] حرمدن خارج اولان مسافراوطه‌سی. § یرآلتنده حیوان آغیلی . بومعنالرده جمعی [ابهاء ، بهو] در § کنیش میدان، بر § کوکسك ایچی،

بوغازدن معدەیه قدر اولان آراق
§ رحم ایله مخرجنك آرەسی . الفاظ
مأنوسەدن دكلدر .

بهوت | [ع] ایشیدنلری متحیر ایدن افترا ، یالان . جمعی [بهت] در .

بهی ، بهیّه | [ع] زیبا ، نظر ربا ، كوزل ، یالكز اولەرق نادراً استعمال اولونمشدر . اكثریا صفت كاشفه حكمنده قوللانیلیر :
[هدیۀ بهیّه ، تحفۀ بهیّه ، امانت بهیّه ، ادارۀ بهیّه ، مدیریت بهیّه] ، [تتمۀ حدیث مسفورده مذكور اولان نفحات بهیۀ الهیه یه — احسن الحدیث — اوقچی زاده] ، [ایمدی بودفعه معفوسك اما بوندن صوكره خزانه خانۀ عطیۀ بهیۀ الهیه‌دن رثات وكثیب ، نشوب دخۀ حظ ونصیبك اولان تلید وطریف هرنه ایسه برخوشجه حفظ ایله — شفیقنامه]

« اولدی شرح تحفۀ وهبی بهی »
(شیخ زاده اسعد)

بهیته | [ع] افترا ، باطل ، یالان سوز ، بطلانی آدمی متحیر ایدن مفتریات . استعمال ایدلملیدر .

بهیج | [ع] بهجتلو ، شن ، كوزل آدم . اكثریا اسم اولەرق قوللانیلیر .

بهیر | [ع] نفسی صیقیشوب چوق صولویان آدم § ضیق نفس علتی — كه انسانی صولومقدن بول
یوروتمز — ایله مضطرب اولان شخص دیمكدر . مأنوس دكلدر .

بهیره | [ع] ثقات بدندن یوروركن صولویان قادین § ملق بیننده نجابت وخیر و حسنات ایله شهرتشعار خاتون . [بهیلە] دە بو معنایه‌در .

بهیم | [ع] بك ودوز سیاه شی § بنكسز ، آلاجەسز یك رنكلی آت . حیوان § دیك ، تیز یورووزسز صدا : « صوت بهیم » § خالص ، صافی ، دوز رنك . اشبو لفظك جمعی حدیث شریفده صوك معناده وارد اولمشدر . جمعی (بهم ، بهم] در .

بهیمه | [ع] درت آیاقلی حیوان دیمكدركه جمعی [بهایم] در :
[صفت بهیمه] = حیوان صفتی ، حیوان طوری . جمعی مفردندن زیاده قوللانیلیر .

بهیمیت | [ع] حیوانلق حالی . « بهیمی » حیوانه منسوب :

« بهیمیت چراكاه صفادر »
« غم عالم بنی آدم ایچوندر »
(مفتی عارف حكمت)

بیا | [ف] طولمش ، طولو § مدخل ، قاپو معناسنه‌در . مأنوس دكلدر .

بیاب | [ع] سقا ، صوجی ؛ صو طاشیان آدم . مأنوس دكلدر .

بَیابانْ [ف] دشت، صحراء، چول: [پروردهٔ بیابان وحشت]
[بیابان نشین] = کوچبه، یوردسز عشیرت، خلق، بدوی. [قطعه‌لری آیرییور. دریالری برلشدیرییور؛ بیابان داخلنده صولر، عمان ساحلنده قره‌لر پیدا ایدییور. عالمك هرلرنتندن، طبیعتك هر قوتندن مستفید اولیور — معارف مقاله‌سی — نامق کمال]

«دلابزم بلاده نی کبی نالان اولورسه‌ك ده»
«بیابانه دوشوب مجنون کبی عریان اولورسه‌ك ده»
(سهیل)

«شولکه عشق اهلیدر اولورکوی دلبرده مقیم»
«ایلیوب دیوانه‌لك طاغ وبیابان استه‌مز»
(سلطان سلیمان)

[نیجه روزوشب نیران مقاساة وتعب ایله بادیه پیما ومسافه کذار بیابان وتیما اولدق — احسن الحدیث — اوقچی زاده]

« چالی کسمه‌ك کیدوب اورمانلرده »
« کیجه قالق او بیابانلر ده »
(سفیله — حامد)

بَیاتْ [ع] کیجه اویومق، کیجه ایش کورمك. کیجه‌لی ایش ایله کچیرمك. مأنوس دکلدر.

بَیاخ [ع] اوفاق بالیق. (با) نك کسری جائزدر. جمعی [بیاح] در.

بَیّاحه [ع] بالیق طوته‌جق آغ دیمکدر. مأنوس دکلدر.

بَیارِشْ [ف] چاره، تدبیر، علاج معناسنه اولوب نادراً قوللانیلمشدر. ترکجه‌ده یالکز تدبیر معناسنده استعمال ایدلمیدر.

بَیارَه [ف] قیصه، بویسز، بودور، برده یتیشن فدان وسبزه ومیوه. اوروپادن کتیریلن قیصه میوه آغاجلرینه اسم مخصوص اوله‌بیلیر.

بَیادْ [ع] «بید. بیود، بیدودت» کبی محو وهلاك اولمق وبوس بتون یوق، کورنمز اولمق. (بید) = «غیر» معناسنی‌ده افاده ایدر. مأنوس اولمایان الفاظدندر.

بَیادِقَه
بَیاذِقَه [ع] پیاده‌لر، یایالر دیمکدر. شطرنج اویوننده‌کی پیاده، یایا معناسنه اولان [بیدق] یاخود [بیذق] ك جمعیدر § صغیرالجثه، چابك یوروین آدمه دینیر. لسانمزده مفردی [پایتاق] دیه تحریف ایدیلوب درست، طوغری یوریمه‌ین چوجقلر حقلرنده ایراد واستعمال اولونور.

بَیاضْ [ع] آقلق دیمکدر. اصلنده سوته اطلاق اولونور. [بیاض کردن. بیاض تن، بیاض بدن] § آق، ضیانك الوان مرکبه‌سندن پیدا اولان رنك: [بیاضلانمق] = اسکیمکله رونق وطراوتی زائل اولمق، آقلانمق، آغارمق. [بیاضه چکمك، بیاضه چکلمك] = تمیز کاغد اوزرینه یازمق، یازلمق. [بیاضه چیقارمق] = بری

قیلق ، پاك طوتمق ، یوزنی آغلاندرمق ، مصورسزلغنه حکم ایتمك . [بیاضه چکن] = کاتب ، یازیجی دیمکدر . بوتندبرده ترکجه‌ده (بیاض) لفظی دابنده ، صلاشپور ، باتسقه کبی بزلره اطلاق اولوندیغی کبی کاغد معناسی ده افاده ایتمش اولور . [بیاضی] = دابندجی ، بز صاتان . [بیاضیسی] = آقه چالار ، آقیمطراق رنکلی دیمکدر . [بیاض العین] = کوزك آقی . [بیاض البیضه] = یمورطه آقی .

« وجودی خام کوموشدن بیاض کلدن نرم »
« بویی هنوز یتشمش نهالدن هموار »
(ندیم)

« اول عصرده بر دخی ریاضی »
« باغ سخنك کل بیاضی »
(لا)

« دکل زمینه دوشن برف حانۀ چرخك »
« بیاض صورت دیواری پاره پاره دوشر »
(نابی)

« کوزینك آغی بیاض ایدی قتی »
« قابل وصف دکلدر صفتی »
(خاقانی)

« اولدی بیاض صبح کبی موی سرسفید »
« ای خفته چشم اویان که عبادت زمانیدر »
(نابی)

« کردن صافی بیاض اویله که کافور کبی »
« چشم و ابروسی سیاه اویله که سمور کبی »
(ندیم)

بیاع . ا ا ع ا دلال کبی آلوب صاتان ، صاتیجی . نادراً قوللانیلیر .

بیاك الله { [ع] « حیاك الله » کبی مقام دعا ونیازده ایراد اولونور . الله ‌نی سویندرسون کولدرسون ، مطلوبکه قاووشدیرسون ، منازل رفیعه‌یه یاخود جنته اسکان ایلسون دیمکدر . عربلر اکثریا مزاوجةً [حیاك الله وبیاك] دیرلر . «زمخشری» نك مقدمه‌ده بیاننه کوره حق تعالی سکا حیات وبرکات ویرسون دیمك اولور .

بیان { [ع] ظاهر ، روشن ، آشکاره اولمق ، حسن صورتله افاده وبلی ایتمك ، اطرافیله بیلدیرمك ، اینجه بیلدیرلمك : [بعض اسباب ضروریه‌یه مبنی بوخدمتی قبول وایفا ایده‌میه‌جکنی بیان ایتدی] § فنون ادبیه‌دن بر فکری دلالتده بربرندن اوضح ومختلف صورتلر ، اسلوبلر ایله افاده‌یه اقتدار بخش ایدن اصول وشرائطدن بحث ایدن فنه « بیان » دیرلر . فن مذکورك موضوعی مجاز ، کنایه ، تشبیهدن عبارتدر . [مجاز] ایکی‌یه انقسام ایدر . مجاز عقلی ، مجاز لفظی دینیلیر . بونلرده اقسام ، انواع عدیدهٔ صنایعی حاویدر . [کنایه] اوچ قسمدر . برنجی طرز کنایه‌دن مقصود یالکز ذاتدر . ایکنجیسی صفتدر .

اوچنجی درلو کنایه ایسه نسبتدر .
[تَشبیه] = نفسلرنده مشترك برصفتی کیفیتی حائز اولان ایکی شیئك ضعیفنی، قویسنه، عادیسنی اعلاسنه بکزتمکدرکه بوبك ارکانی دردر . (١) مشبه (٢) مشبه‌به (٣) وجه‌شبه (٤) ادات تشبیه: [کوزیاشی نه‌مبارك شیدرکه مظلومیتك شفیعی، معصومیتك تسلیسیدر. اخلاص وحقیقتك ترجمان صدق بیانی کوز یاشیدر — تقریضات — اکرم]

«بن اول وحی افکن نظمم که صیت شهپر جبریل»
«اولور پیدا صریر خامهٔ معجز بیانندن»
(بلاسلی غالب)
« مشهورلری بیان اولوندی »
« آثر ایله امتحان اولوندی »
(لا)
« بروجه حق بیان ایدر البته فعلنه »
« هرقنغیسندن ایلرایسه‌ك آروجه سؤال »
(لا ادری)
« سعی ایله علومه مقدمانه »
« از جمله بدیع ایله بیانه »
(مقدمه)
« حاسد بنمله دعوی نظم ایله‌مسه نوله »
« زعمنجه خرسخنور عیسی بیان اولور »
(نفعی)
« بونقطه‌در یمین وشمالی بیان ایدن »
« ایلرجهانه عقل بوسرکزدن انسلاك »
(لا)
« نه نامه‌درکه بو حسن بیان عنوانی »
« ایدر کشاده دل وطبع مستمندانی »
(نفعی)

« بیان حال بنمچون محال سودیکمه »
« عجب ایدرمی دلالت بوحال سودیکمه »
(صفا)
« میدانده بدیع ایله معانی »
« بزده اوقودق براز بیانی »
«ضیا»

بیاوار { [ف] عمل، شغل، ایش، مأنوس دکلدر .

بَیت { [ع] مسکن ، منزل، خانه، اوبه ، اوطه ، اَو :

[بیت الله ، بیت معظّم ، بیت الحرام ، بیت حرام، بیت شریف]= کعبهٔ مکرمه، قبله‌کاه اهل اسلام . [بیت المقدّس ، بیت مقدّس] = قدس شهرنده‌کی معبد مکرم . [بیت العروس] = کلین اوطه‌سی [بیت الزفاف = کردك اوطه‌سی ، کلین ایله کووه‌کی‌نك محل اجتماعی . [بیت اللحم] قدس شهرنده خرستیانلرجه معتبر بولونان برمحل . [بیت الحزن] = غملی ، غصه‌لی ، کدرلی خانه . غم وغصه اَوی . [بیت المال]= اصطلاح شرعده خزینهٔ مالیه ، خزینهٔ ملّت ، عمومك مخزن اموالی دیمکدر . [بیت عنکبوت] = اوروجك یوواسی ، آنك کبی اولان درمه چاتمه بنا ، او . [اهل بیت]= برکیمسه‌نك عیال ، اولاد واحفادی . خصوصیله حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلّم افندیمزك خاندان جلیل الشانی .

[نه بيت‌الخراب نه بيت‌المعمور] = ثمره‌سز ، تأثيرسز ، فائده‌سز شيلر ايچون وياخود برشيئك حكمسزلكنى ، اهميتسزلكنى بيان مقصديله ضرب وايراد اولونور برمثلدر . لسانمزده بومعناده جمع اولەرق يالكز [بيوت] استعمال اولونور . § ايكى مصراعدن مركب نظم ، شعره ده [بيت] اطلاق اولونور . [بيت الغزل [= غزلك اك كوزل ، ايى اولان ايكى مصراعى ، [بيت‌القصيد]= قصيده‌نك اك رنكين ، منتخب بيتى ديمكدر . لسانمزده بومعناده جمعى [ابيات] در : [قوت طبيعت وسلاست منظوماتى انكار اولنمازايسه‌ده يابديغى (ابيات) ايله ييقديغى (بيوت)ك وزنى ميزان آخرتده معلوم اوله‌جغندن غيرى ... — عاكف پاشا] ، [ايشته مطابق حقيقت دكلمدر دينيلان بيتك فكرى ده بودر — تقريضات — اكرم]

« رباعيدن قاشكدر بيت اوّل »
« جلى خط ايله يازمش كاتب آنى »
« آنك اتمامى ايچون خط لعلك »
« غبار ايله يازلمش بيت ثانى »
(خرم پاشا)

«عندليبى ورد صدبرك ايله تكفين ايتديلر»
«بركلستان بيتنى قبرنده تلقين ايتديلر»
(عزت ملا)

«نوله كلزار عالم سربسر بيت‌الحزن اولسه»
«بويوسف طلعتان دنيايى يعقوب ايله مشلردر»
(وجدى)

« سايه‌ك بنى واوسته ايدر ناردن البت »
« جانمله صيغندم سكا اى بيت آلهى »
(اكرم)

«بيت معمور خدا فتح اوله‌لى كلمدى هيچ»
«دهره ذاتك كبى بر فاتح قهار وقدير»
(اسماعيل پاشا زاده حقى)

« ايلربنى طورمه‌يوب زيارت »
« بيت الحزنمده بيك مسرت »
(معلم ناجى)

«فراشم سنك خارپوشتم شوك قتاد اولسون»
«برم بيت الحزن كارم فغان كريه‌زاداولسون»
(نائلى)

«سويلدم بربيت ايكى تاريخ دنكاد نكله»
«ايله‌دى الله كرم آلدق عريشى جنكله»
(سرورى)

« انكشت خطا اوزاتمه اويله »
« بش بيتنه‌كل نظيره سويله »
(شيخ غالب)

« بربيتم ايدرسه حزنى دعوت »
« برديكرى بخش ايدر مسرّت »
(معلم ناجى)

« هميشه قدسيان آسماندر همدم بزمى »
« حريم خاصى كويا بيت معمور معلّادر »
(نفعى)

بَيْتُوتَتْ | [ع] كيجه‌لمك ، كيجه قالمه . عربيده اولديغى كبى كيجه‌يى ايش ايله كچيرمش معناسنده اصلا قوللانيلماز : [موكب همايون صالى اقشامى چورلى قصبه‌سنده بيتوتتله فرداسى كونى روم ايلى بكلربكيسى قپوسى خلقيله طليعه مقامنده ايلرويه حركت ايتدى — بچوى تاريخى]

بَيْحَانْ [ع] كتم اسرار ايدەمەيێن، دائما عقلنده وقلبنده كينى افشا ايدن بوش بوغاز ديمكدر.

بَيْخُشْت [ف] اساسندن، كوكندن، ديبندن قوپمش، قوپارلمش اولان شى. سين مهمله ايلەده لغتدر. مأنوس دكلدر.

بَيْدَاء [ع] (مهلكه) معناسنه‌در. تهلكه‌لى اولمسى حسبيله صحرا، چوله اطلاق اولونور § مكهٔ مكرمه ايله مدينهٔ منوره آراسنده بر دوز محلك اسمى.

بَيْدَانَه [ع] يبانى ديشى اشك. جمعى [بيدانات] در. تركجه‌ده استعمال اولونماز.

بَيْدَخَه / **بَيْذَخ** [ع] اتنه‌طولغون، ايرى كوودەلى، شيشمانجه قادين. مأنوس دكلدر.

بَيْدَخ [ف] سرد باشلى اولمايان اسب، جنكه آلشقين جنس آت. نادراً قوللانيلمشدر.

« همه نيزه داران وبيدخ سوار »
« بجان جنكجو شير روبه سوار »
(مير نظمى)

بَيْدَر [ع] اكين خرمنى، خرمن يرى. [بيدره] = اكينى خرمن ايتمك. [بيدرى] = خرمنه منسوب، حرمنجى ديمكدر § درست لغت معناسنه‌ده كلير. قوللانيلماز.

بَيْدَق [ع] (پياده) نك معربيدر. شطرنج اويوننده پياده ديلان طاشلرك هر برينه اطلاق اولونور. لسانمزده تحريف ايله [پاپتاق] ديليور.

بَيْذَار / **بَيْذَارَانِيّ** [ع] كوەزه، چكه‌سى دوشوك، چوق سوز سويلەين آدم. (بيذاره) دەبومعنايه‌در. فارسيده بويله آدمه [بيهوده‌كو] ديرلر.

بَيْرَق [ف] عربيده «علم»، تركيده الف علاوه‌سيله «بايراق» ياخود سنجاق دينيلير. [بيرقدار] = سنجاغى طاشيان، چكوب كوتورن آدم.

[كوردم كه عباسيه‌نك سياه بيراقلرى ديكلمش! بر كوچك قرداشم آنده طورردى. « النجات! . النجات!. » ديه فرياد ايتمكه باشلادى — منجم‌باشى تاريخى — نديم]. [چرخ و مغزل قابله سن كمان وخدنك وعصابهٔ كلرنك مادرين طراز بيرق جنك ايدوب آمادهٔ كيرودار اولديلر — شفيقنامه].

[عثمانليلرك رنكارنك بايراقلرى عجملرك ظلام تحشدى ايچنده متعدد قوس قزحلر پيدا اولمش كبى بر شكل غريب حاصل ايتمشيدى — جزمى — كمال]

بَيْرَم [ع] دولكر آلتى كه (رنده) ديمكدر. § قازمه معناسنه‌ده كلير § سرد و اوزون طاش. عربيده اريدلمش سورمه‌يه‌ده (بيرم) ديرلر.

ترجمه‌ده اشبو کل مذابه (یاغلی-سورمه) تعبیر ایدرلر . جمعی [بیادم] در . § فارسیده ایلکدن نسج ایدلمش بر نوع اینجه بز دیمکدر. مأنوس دکلدر .

بَیْزارَه [ع] اوزون ، بیوك صوبه . [بیزر، مبزر] طوقاق ، خصوصیله چیریجی یعنی بز چربانلره مخصوص طوقاق . [بیزار] = آلت تناسل دیمکدر .

بَیْض [ع] آنك قوللرنده پیدا اولان یومورطه شکلنده‌کی شیش معناسنه‌در . حیوانلرك، آتك آیاقلرنده پیدا اولور بزکبی برورمدر. جمعی [بیوض]در. § قوش یومورطلامق معناسنه‌ده کلیرسه‌ده لسانمزده یالکز برنجی معناده قوللانیلیر .

بَیْضاء [ع] زیاده ودها آق دیمك اولان [ابیض]ك مؤنثی :

«ملت بیضاء» = اهل اسلام ، عمامهٔ بیضاء، خلعت بیضا ، خفتان بیضا ، حلهٔ بیضا ، منارهٔ بیضا ، «ید بیضا» = حضرت موسی علیه السلامك نموهٔ اعجاز اوله‌رق پارلاق کورینن دست مبارکی. [بومقالهٔ دغدغه پیرا اول عندهٔ مسلوبة الحیا ترتیبنه ساعی اولدقلری مقدمات معانده‌یه خاطر خواه اعدای ملت بیضا اولور وجهله نتیجه بخشا اولدقلری بیانندەدر — شفیقنامه]

«خلعت بیضای اسلامی سیهفام ایتدیلر»
(لاادری)

«کایم طبعنه خورشید اندیشه یدبیضا»
«مسیح کلکنه احیای معنا کار ادنادر»
(صبری)

«برتجلی ایدی موسی‌یه‌ده کیم‌ال‌ویردی»
«شجر طور همیشه ید بیضا ویرمز»
(راغب پاشا)

« خرقهٔ بیضا وجود دولتیله کامبین »
« مسند فتوی بقای رفعتیله کامران »
(لا)

« قیلماز دل فرعونی منور ید بیضا »
(فضولی)

« مار ایسه عدو بزید بیضای کلیمز »
« طوفان‌ایسه دنیاغمی بزکشتیٔ نوحز »
(روحی)

§داهیه آفت معناسنه‌کلیر و.وتەصفت اوله‌رق قوللانیلیر. § « حلب الشهباء » نام شهرك آدی ؛ بصره‌ده بر محل ، دیار مغربده برایالت. ایرانده بربلده‌نك اسمی. نسبتنده [بیضاوی] دینیلیرکه [انوارالتنزیل فی اسرار التأویل]عنوانلی تفسیر شریفك مؤلفی اولان مشهور (قاضیٔ بیضاوی) اورادن نشأت ایتمش اعاظم علمای اسلامیه‌دندر .

« ایتدی هنر آوران اعجام »
« احیای علوم دین اسلام »
« بیضا ویلر ز محشریلر »
« شیرازیلرله جوهریلر »
(لا)

بَیضَه [ع] یومورطه § خصیه، خایه معناسنده دخی [بیضتین] دیه قوللانیلیر . عربیده اولدیغی کبی جنك سرپوشی معناسنده قوللانیلماز . [بیضة البلد] = دوه قوشنك یمورطه‌سنه اطلاق اولونور. عاجز، ذلیل کیمسه حقنده ضرب ایدیلور بر مثلدر. فوق العاده ممتاز و مقبل آدمه‌ده دینیلیر . [بیضة الخدر] = محبوبهٔ مستوره ، یاشماقلی کوزل قادین. [بیضة العقر، بیضة الدیك] = خروس یومورطه‌سی، خروسك اندر اوله‌رق چیقاردیغی یومورطه. [بیضهٔ اسلام] = بلاد مسلمین . [بیضهٔ آتشین، بیضهٔ چرخ ، بیضهٔ زر، بیضهٔ زرین] = آفتاب، کونش دیمکدر. § « بیضه » = حین محاربه‌ده جنکاورلرك، عسکرلرك باشلرینه کیدکلری دمیرطاس، باشلق : [نیجه بیضهٔ کشف تکمهٔ اکلیل شرف ودر یکتای نجف غدیر غدرده آلوده کف اولوب — شفیقنامه]

« اوطاووقلر کبی که شام وسحر »
« بیضه‌سنده اوتوروبده بکلر »
(سفیله — حامد)

« مانندهٔ ماکیان غرا »
« یك بیضه وصد هزار دعوی »
(شیخ غالب)

« چیقدك بیویوب فضای فیضه »
« خاطرده‌می تنکنای بیضه »
(کبوتره خطاب — معلم ناجی)

« بو قصیده قلمه قاف فنادن کلدی »
« اولسه نامی یاقیلشور بیضهٔ عنقای عدم »
(عاکف پاشا)

بَیضی [ع] یومورطه شکلنده ، یومورطه بچمنده اولان نسنه ، شی.

بَیطَر، بَیطار [ع] آت، صیغیر مقوله‌سی حیواناتك احوال امراضنه واقف آدم، حیوان طبیبی دیمکدر. [بیطرمکتبی] = فن بیطره تدریس وتعلیم ایدیلن مکتب رسمی.

بَیطَرَه [ع] بیطارلق ، طبابت حیوانیه : [فن بیطره ، اصول بیطره ، آلات بیطره]

بَیظَر [ع] رحمك مصدرنده‌کی لحم پاره ، دیلجك § شتم معناسنده‌ده کلیر.

بَیع [ع] صاتمق، صاتلق، صاتون آلمق . صوك معناده [مبایعه] ده قوللانیلیرکه صاتشمق ، صاتون آلمق دیمکدر. (بیع) = برمالی دیکر ماله دکشمك، دکشیلك دیمکدرکه منعقد ویاخود غیر منعقد اولور: [بیع اموال ، بیع مواشی ، بیع املاك] اصطلاح شرعده دخی مالی ماله دکشدیرمك دیمکدرکه بالاده دینیلدیکی کبی منعقد ویا غیر منعقد اولور .

[بيعِ منعقد] = انعقاد بولان صاتش، مبادله. [بيع غير منعقد] = بيعِ باطل، اصلا صحيح اولمیان بيع. [بيعِ بات] = طرفينك رجوع ايتملرى قابل اولميان بيع قطعى. [بيع صحيح] = بيع جائز، ذاتاً و وصفاً مشروع اولان بيع. [بيع باطل] = اصلاً صحيح اولميان بيعدركه بوكا (بيع غير صحيح، بيع غير منعقد) ده دينيلير. [بيع فاسد] = اصلاً صحيح اولوبده وصفاً صحيح اولميان يعنى ذاتاً منعقد اولديغى حالده بعض اوصاف خارجيه سى اعتباريله مشروع اولميان بيعدر. [بيع لازم] = خياراتدن عارى يعنى طرفين ايچون مخيرلك اولميان بيع نافذ ديمكدر. [بيع غير لازم] = بالعكس مخيرلك بولونان بيع نافذ. [بيعِ بالوفا] = بر كيمسه بر مالى باشقه كيمسه يه ثمنى رد ايتدكده كرى ويرمك شرطيله وبدل معين ايله صاتمقدركه آلانك مبيع ايله انتفاع ايله مسنه نظراً « بيع جائز » و طرفين بونى فسخه مقتدر اولدقلرى حسبيله « بيع فاسد » وآلان مبيعى آخره صاتهمديغى جهتله « رهن » حكمنده در. [بيعِ بالاستغلال] = بايع بر مالى استيجار ايتمك اوزره وفاءً بيع ايتمكدر. [بيع مقايضه] = اقچه نك غيرى شيلرده مثلى مثله، مالى ماله دكشديرمكدركه تركجه ده (طرانپه) تعبير اولونور. [بيع نافذ] = ديكرك حقى تعلق ايتمه ين بيع ديمكدر. [بيع موقوف] = غيرك حقى تعلق ايدن بيعدركه بوكا (بيع فضولى) ده دينير. [بيع سلم] = مؤجلى معجله صاتمقدر، يعنى پيشين پاره ايله ويره سى مال آلمقدر. بو يولده مال آلانلره تركجه ده « سلمجى » دينيلير. [بيع صرف] = نقدى نقده صاتمقدركه تركجه ده آقچه بوزمق » دينيلير. [بيع وشرا] = آلم وصاتيم ديمكدر. جمعى (بيوع) در: [كتاب البيوع] ، [آنلر دخى بعد زمان عقيل بن ابى طالبه هبه ايتمشلر ايدى. اولادى وفات عقيلدن صكره عزتخانه متبركى محمد بن يوسف الثقفى به كه برادر حجاج ظالمدر — بيع ايتديلر — ٣٠ صحيفه — سير ويسى]

« وير نقدجانى بوس لب لعلنه كوكل »
« كل ايله سوق عشقده بيع وشراى روح »
(فطنت خانم)

« كلدم اياغك اويمكه دستمده نقدجان »
« كل آن الم كه بيعمز اولسون يداً بيد »
(والهى)

« ضروريدر بتون بيع وشرانى سوق ايجادك »
« بو بازار فناده شرط ايجاب وقبول اولماز »
(عونى)

بیغار | **بیغاره** | [ف] طعن، سرزنش ، امتنان که ترجه‌ده (باشه قاقمق) تعبیر اولونور :

«رندان ملامت زده بیغاره چکرمی؟»

« اهل دل بیغارهٔ نادانی چکمز برزمان »

بیقر | [ع] چولحه، بزّ وقماش طوقویان دیمکدر. مأنوس دکلدر. (بیقط) ده بومعنایه‌در.

بیقره | [ع] تباه وهلاك اولمق معناسنه‌در. § وقار وعظمتله ، صالنه‌رق یورومك § مالی چوق اولمق، جمع امواله حرص ایتمك. قوللانیلماز .

بیشکم | [ف]صفه، ایوان، صالون . قوللانیلماز .

بیلك | [ف] برات ، منشور ، فرمان ، حجت ، وثیقه § چانال، تمرنلی برنوع اوق . مأنوس اولمیان الفاظدندر .

بیلم | [ع] آچلمامش پاموق قوزه‌سی § پاموغه مشابه اولان حصیراوتنك طوزاغی معناسنه‌در. § قازمه ، رنده معناسنه‌ده کلیر . مأنوس دکلدر.

بین | [ع] آره ، اورته . [بین بین] = ایی ایله کوتو آره‌سی ، نه ایی نه کوتو ، ایکیسی اورته‌سی دیمکدر. [بین الزوجین] = قاری قوجه آره‌سنده . [قاری قوجه بیننده نزاع اکسیك اولماز — مثل]، [مابین همایون] = حرمسرای حکمداری ایله بندکان ومأمورینك اقامتکاهلری آره‌سنده‌کی دائرهٔ سنیه. [مابین اوطه‌سی] = حرم ایله سلاملق آره‌سنده‌کی یعنی ایکی طرفك اورته‌سنده بولونان اوطه که بیوك قوناقلرده ، خانه‌لرده بولونور . [بین الناس] = خلق، اهالی آره‌سنده [بینه بین الله] = کندی آره‌سیله الله آره‌سی یعنی کندیسیله الله بیلیر . بزجه مجهول دیمکدر . اسلوب عربیده مضاف اولونجه نونی فتح ایله اوقونور . [بین الادبا ، بین الاحباب ، بین الغزاة بین الاخوان] § . آیریلق، اوزاقلق: (غراب البین) = بورنی وآیاقلری قزیل قارغه ، آیریلق قارغه‌سی ، مرد منافق . [بین الکتفین الشریفین مقام خاتم نوربخش نبوتی عین امعانله ملاحظه ایده‌رك — ۲۳ صحیفه — سیر ویسی] ، [حقوق سیاسیه‌نك موضوعنی همان هر کتاب بشقه درلو تقسیمات ایله بیان ایدر . مع مافیه مؤلفلر بیننده اك زیاده اتفاق حاصل اوله‌بیلن ماده‌لر :— حقوق مقاله‌سی — کمال] ، [فیض الله افندی بین العلما مستشار کل بولنمغله جای فتوایه متصاعد اولوب — روضة الکاملین] ، [تلثیم دست سعادت پیوست حضرت صاحب رسالت ایله بین الاقطاب ممتاز اولان غوث اعظم وقطب مکرم سید الفریقین

سلیل الحسنین مولانا ابو العلمین السید احمد الرفاعی حضرتلرینك اثر وراثت نبویه ایلیان آثار جلیله‌ده — مجالس امام رفاعی — قدری]

«قالدی بیره کوکل خوف ورجا بیننده»

(عونی)

«سرمو فرق یوقدر بیننزده زلف دلبرله»
«سیه‌بخت، پریشان روزکار، خانه بردوشز»

(لا)

«سرچکمه سون سمایه قدینی قبله سون عرض»
«فرق یوبکله سروك بین السماء والارض»

(شانی)

بَیِّن { [ع] واضح، ظاهر، روشن، آشکار، آچیق دیمکدر : [حق بیّن، جهل بیّن، بلادت بیّنه]، (بَیِّناً) = واضحاً كبی آشکار، آچیق اوله‌رق دیمکدر. § عربیده جربزه‌لی، فصیح معناسنده‌ده کلیر : مثلا (رجل بیّن) دینیرکه فصیح آدم دیمکدر. [اگرچه بوامر کمال غرابتنه بناءً حکایت اولنمشدر. لکن عدم جوازی متعین و آیات بیّناتك تعکیس وتنکیسنده عظیم وزر ووبال، بلکه بیم کفر وضلال اولدیغی ظاهر وبیّن اولوب (رب تال للقرآن والقرآن یلعنه) وعیدندن بعید اولمق هر مؤمن حازمه لازمدر — احسن الحدیث — اوقجی‌زاده محمد شاهی]

بَیْنُونَت { [ع] مفارقت، باشقه‌لاشمق، آیرلمق که ترکجه‌ده (آره آچیقلغی، آره‌سی آچیق) تعبیر اولونور : [ایکن زمانلرنده حرکت اولوب طی مراحل ادبار ایله سور استانبولدن خروجلرنده مضرب خیاملری اولان جربجی چایرینه نزول ایلدیلر لکن بینلرنده معقود اولان حبل اتحاد اول کون منقطع وآتش اختلاف وبینونت اول آنده ملتهب اولدی — روضة الکاملین]

بَیِّنَه { [ع] دلیل، برهان قوی، حجت قویه ؛ بر شیئك، بر قول ویا فعلك صحت وقوعنی اثبات، آشکار ایده‌جك واسطه، آلت. [بیّنه] = شهادت شخصیه، حجج خطیه وقرینهٔ قطعیه‌دندن عبارتدر. [بیّنهٔ عادله] = شاهد عادل. [اقامهٔ بیّنه] = شاهد کتیرمك. جمعی [بیّنات] در. اشبو جمع هم بومعناده وهم « بیّن »ك مؤنثی اولان (بیّنه)نك جمعی اوله‌رق ایکی صورتله استعمال اولونور : [آیات بیّنات]. [غرهٔ غرّای جبیننده سیمای مبین خاتمة المرسلینی حرفاً بحرف آیات بیّنات توراته تطبیق ایدوب اول وآخرین نسخهٔ دیباجهٔ عقل اوّل جنابنك کتاب حکمنجه خاتم الانبیا ایدوکن تحقیق ایلدی — سیر ویسی]؛ [صالح چاوش دخی کذلك تعریف اولنان وجه اوزره بولداشلر.

بنك موی الیهی محو ایلدکلرینی اعتراف ایدوب بیّنه‌یه حاجت قالمیغندن — روضة الکاملین] ، [نته کیم آتیده‌کی بیتلر مدعامزی اثباته بر بیّنه‌در — کتبخانهٔ ابو الضیا — نفعی]

بَیْنِیثْ { [ع] برنوع بالیق. قوللا. نیلماز .

بَیُوسْ { [ف] طلب ، امید، طمع، تذلل ، تملق معنالرینه کلیر . بالطاقلانمه معناسنی افاده ایدر. مأنوس دکلدر . [بَیُوسِیدَنْ] = مصدرندن مشتقدر .

بَیُوضْ { [ع] زیاده یومورطلایان طاووق. مأنوس دکلدر .

بَیُو بَیُوکْ { [ف] عروس ، کلین معناسنه‌در. الفاظ معروفه‌دن دکلدر .

بَیُوگَانی { [ف] عروسی ، عربیده (وَلِیمَه) دینیلیرکه دوکون دیمکدر .

بَیُونْ { [ف] افیون ، تریاك § عربیده [بیون] دیی دریِ کنیش قویو دیمکدرکه لسانمزده « بوستان قویوسی » تعبیر اولونور .

بَیُونْ { [ع] دیی کنیش قویویه اطلاق اولونور . بویله قویویه (بائِن) ده دینیر. [بائِنَه] اولورسه شول مطلّقه‌یه صفت اولورکه زوج استرجاع ایتمك ایستدیکی حالده مالك اوله‌میوب عقد جدیده محتاج اوله .

بَیْهَنْ { [ع] بر نوع بیاض چیچك، مصر کلی.

﴿ بِ ﴾

بِ { [ع] ادات الصاق . ترجمه‌ده بونك مقابلی ، معادلی کلماتك صوکلرینه کلن شو [ه] حرف املادر: [بحقٍ] = حقیله، تماميله. [یداً بید] = الدن اله دیمکدر .

« نادان الندن آلمه اکر ابرسه دستکه »
« شهباز آشیانهٔ دولت یداً بید »
(باقی)
« کلدم ایاغك اوپمکه دستمده نقد جان »
« کل آل الم که بیعمز اولسون یداً بید »
« والهی »

« کیم اولور مقتدر ایفایه حق آیا »
« بکه بو حسن طبیعتله اولورسه‌ده دلننك »
(کاظم پاشا)

§ ادات قسم اوله‌رق قوللانیلیر :
[بالله ، بربّ الکعبه ، بربّ البیت ، بحمدالله]. [دیکرینك لقب مابه‌الافتخاری عظمای ملت روسدن بر منحوس بر کشته بختك دیباجهٔ منشور اشتهاری اولان نام بدنامنه مطابقت برله کافر بالله اولدیغنه دال ایدی — شفیقنامه]
[لکن ماه خلف وعدلرینه احتمال بعید کبی اعتذاراً فقیری تشریف بیورورلر . اووقت لساناً افاده‌یه تعلیق ایتمشیدم : تعجیل ووسوسه بیورلمش. برب‌الکعبه کلیمه‌یه اعتراضم یوقدر — جودت تاریخی جلد ٧ — عصمت]

« صاحب عفت ایدم همده کوزل »
« بویله بالله دکلدم اوّل »
(عبدالحق حامد)

« فلك پست ایتدی قدرم دیونمم چکمه بحمدالله »
« که نظمك دولت مدحنده همجاه ثریادر »
(صبری)

« بالله چوقدن ایلر ایدم نفسمی تلف »
« منع ایتمیدی طلعتك شوق رؤیتی »
(لا)

§ ادات مقارنت اولور. اشبو ادات سببیت وظرفیت معناسنی دخی افاده ایدر: لسانمزده هانکی الفاظ ایله نه معنالرده قوللانیلدیغی بعض مثال ایله آتیده کوستریلمشدر . [بالدفعات] = دفعات ایله ، چوق کره (بالواسطه) = واسطه ایله . [بالاتفاق] = الوویل بر لکیله ، هپ بر اکده اوله‌رق . [بالاستیذان] = اذن ایله ، رخصت آله‌رق . [بالاستحقاق] = حق ایله ، لیاقتلی اوله‌رق. [بالالتزام] = التزام ایله ، بر شیئه و بر کیمسه‌یه رغماً یعنی مخصوصی اوله‌رق. [بالایجاب . بالاقتضا] = اقتضا ایله ، ایجاب ایله یعنی اویله یاپیلمه‌سی واجب ولازم اولدیغی ایچون [بالتمام ، بتمامه] = تمامیله ، کاملاً ، بوسبتون . [بالجمله] = هپسیله ، طوپدن ، بتونیله . [بالخیر] = خیر ایله ، اوغورلی اوله‌رق . [بای حال ، بای وجه کان] = البته ، مطلقا ، هر حالده . [بالطوع] = ایستك ایله .
[بغیر حق] = حقسز اوله‌رق .
[مشارالیه حضرتلرینك بای حال استانبوله عودتی ماده‌لرینه دائر قلمه آلنان محضری — روضة الکاملین] ، [اوجاقلو عسکری یکیدکلری محلرده اغنیا وفقرادن بغیر حق بر آقچه‌لك نسنه آلامق — لایحه — قوجه سکبان باشی]

[بِالْبَداهَه] = دوشونمكسزين ، آپانسزين ، بردن بره . [بِالتَّصادُف] = تصادف ايله ، راست كله . [بِالْمُشافَهَه] = قونوشمق صورتيله ، قونوشه‌رق . [بِالْمُناوَبَه] = نوبت ايله ، دكيشه دكيشه . [بِالْمُواجهه] = يوز يوزه ، يوزلشمك صورتيله . [بِالْعِزِّ وَالْاِقْبال] = عزت واقبال ايله . [بِالْخاصَّه] = مخصوصاً ، خصوصى اوله‌رق . [بِالتَّفْصيل] = اطرافيله ، اوزون اوزادى‌يه ديمكدر . بوقبيلدن اولان تركيباتك بعضلرى آيرى آيرى قيد وايضاح اولونمشدر .

بِالْاِخْتِيار { [ع] بوراده اراده معناسنه‌در . يعنى آرزو ، قصد ، ايستك ايله ديمكدر . اصطلاحات عدليه‌دن اولان اشبو لفظك حقوق جزائيه‌جه معناسى باشقه برشخص طرفندن اجبار واكراه كبى اراده واختيارى سلب ايده‌جك برسبب بولونمقسزين جرم ايشله‌مك ديمكدر . قانون جزاده قصداً ايشله‌نيلن جرائمى بيان ايچون بعضاً (بِالْاِخْتِيار) تعبيرى استعمال اولونمشدر .

بِالْآخِرَه { [ع] صوكنده : [ابتلاى عشرت بالآخره موجب پريشانى وفلاكت اولور .]

بِالْاِقْتِضا { [ع] اقتضا ايله ، لزوم اوزرينه ديمكدر . غريبدركه برلغت كتابنده بو تركيبك همزه‌سى اوقونميه‌رق لامك قافه الصاقيله [بلقتضا] صورتنده ياخود (بِى ـ لِيق ـ تِى ـ زا) طرزنده تلفظ اولونديغى بيان ايديليور . بو تركيبك تلفظجه طرز عاميانه‌سى اوبله اولسه‌بيله لغات ، كلماتك فصيحنى ، معناى صحيحنى كوسترمك وتلفظ عاميانه وطرز جاهلانه‌سنى نظر اعتباره آلمامق لازم كليركن بو تركيبك تلفظ عموميسى اويله ايمش كبى على الاطلاق شويله « تلفظ اولونور » ديمك مصيب اولمسه كركدر . هيچ شبهه يوقدركه لسانى اوكرنمك هوسنده بولنوبده تركجه‌ده موجود اولان كلمات عربيه‌نك معانئ اصليه‌سنى آكلامش اولانلرك هيچ برى « بِالْاِقْتِضا » يى (بِلِقْتِضا) ديه تلفظ ايتمز .

بِالْجُمْلَه { [ع] هپ ، طوپى ، بتون : [كريد مسلمانلرينه اعانه نقديه جمى خصوصنده بالجمله اهالى اظهار كمال حميت ايديبور] حاصل كلام ، خلاصه‌ده كبى بر معنا افاده ايدن [فى الجمله] بونك يرنده اصلا استعمال اولونه‌ماز : [بالجمله بندكان صداقت آيين ولاسيما عبد ديرين اخلاص رهينلرين بالتكرار نائل مسرات بيعداد ايله‌مك دعواتى عن صميم البال تأديه واكمال قلنديغى ـ تلخيص ـ عاكف پاشا] ؛ [حتى بيك طقسان يدى تاريخنده ادرنه‌دن

حركت ایدن اوردوی همایونك سلامت ونصرتی ایچون بالجمله ارکان سلطنت دعایه چیقدیغی صیره‌ده — روضة الکاملین]

«آستان حضرتی هم اوج چرخ نه طباق »
« پاسبان درکهی بالجمله فوج قدسیان »
(حق)

«قهر حق ایردی فرانجه اولدی بالجمله حزین»
(سروری)

بِالذّات { [ع] کندی ، کندك ، کندم معنالرنده استعمال اولونور . حین حاجتده [بِالذَّوات] طرزنده جمعلنیر : [بالذّات سویله‌دی ، بالذّات اوقودك ، بالذّات یازدم] : [سلطان سلیمان خان اگرچه بالذّات دیوان همایونه حاضر اولمازلردی . لکن عهد سلطنت علیه‌لرنده واقع اولان غزوات همایونك بعضیسنه بالذّات توجه ایلمکله — قوچی بك رساله‌سی]

«هنرمند اولمغین کندی ایدردی تربیت بالذّات»
«زماننده اولان ارباب فضل وعلم وعرفانی»
(لا)

«ظهور جوهر فرد وجودیدر بالذّات»
«بدایع عرض ممکناتدن مقصود»
(ریاضی)

بِالضَّرُورَه { [ع] ضرورت ایله ؛ ضروری ، مجبوری ، ناچار اوله‌رق ؛ ایسته‌ر ایسته‌مز دیمکدر . یاکلش اوله‌رق [بالضرور] یازمه‌ملیدر : [نشانجی احمد پاشایه ارائهٔ شدت ایله‌ملریله حسن پاشا بالضروره معیتی آلوب قارپشدیرانه طوغری رجعت ایتدی — روضة الکاملین]

بِالطَّبْع { [ع] سوق والجای طبیعتله ، طبیعی اوله‌رق : [هر وقت وزمانده سرنمای ساحهٔ بروز اولان حرکات باغیانه‌نك بالطبع بر قاعدهٔ ثابته‌یه مبتنی اوله‌میه‌جغنی — روضة الکاملین]

بِالْفِعْل { [ع] «بِالقُوَّه» نك ضدی ، مقابلی ؛ تصوری اولمیه‌رق ، حقیقی اوله‌رق : [بالفعل اناطولی قاضیعسکری نصب اولونان]

بِالْقُوَّه { [ع] تصورده ، تصوری اوله‌رق ، فعل مرتبه‌سندن اول ، او مرتبه‌یه وارمه‌دن .

بِالْكُلِّیَّه { [ع] بتون بتون ، بوس بتون : [آرتق امور تحریریه ایله اشتغالی بالکلیه ترك ایتدی]

بِأَیِّ حَالٍ { [ع] هر حالده ، مطلقا ، البته دیمکدر . اصلی [بأیّ حالٍ کان] ایدی .

بِئْر { [ع] قویو : [بئرِ زَمْزَم] = مکهٔ مکرمه‌ده‌کی زمزم قویوسی . [بئرِ مُعَطَّل] = صوسز ، کور قویو دیمکدر .

بِئْسَ { [ع] کلمهٔ ذمّ وقدحدر . فعل مدح اولان [نِعْم]

مقابليدر . نه كوتو ، نه فنا ، نه چركين ديمكدر . نادراً تراكيب عربيه ده استعمال اولونور : [بِئْسَ المَصِير] = جهنم ديمكدر . (مَصِير) = رجوع وتحولى ، برحالتدن باشقه برحالته انتقالى متضمندر . يعنى برنسنه صوكره دن ديكر كون ، باشقه درلو اولمق معناسنه در . (بَنَاتِ بِئْسَ) = آفات ودواهى يه اطلاق اولونور .

بِئْر { [ف] فاره ، صيچان ديمكدر . مأنوس دكلدر .

بِتْع { [ع] بالدن ، خرمادن ياپيلان نبيذ ، بر نوع شراب ، قويو شيره § اوزون بويلى آدم معناسنه ده كلير . قوللانيلماز .

بِتِك { [ف] اصلى جغتاييدر . نامه ، مكتوب ويازى معناسنه در . وقتيله تركجه ده دخى عين لفظ بنه بو معناده قوللانيلير وكاتب ، مكتوبجى مقامنده (بِتِكجى) دينيليردى .

بِتْكَه { [ع] كسنتى ، كسيلن بر شيئك اوفاق اوفاق پارچه لرى : [بِتْكَةُ خَشَبٍ] = تخته پارچه سى ، تالاش .

بِتْلاب { [ف] ميوه چيچكنك قابجغى ، طومورجغى ديمكدر . قوللانيلماز .

بِتْيار / **بِتْياره** { [ف] رنج ، محنت ، مشقت ، داهيه معناسنه در . نادراً قوللانيلمشدر .

بَثِر { [ع] وجودنده سيويلجه لر پيدا اولمش آدم . قوللانيلماز .

بِجاد { [ع] يول يول ، مخطط اوله رق نسج ايدلمش كليم ، خالى ، عبا ديمكدر . حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم بعض غزوات سنيه لرنده قلاغوزلق خدمتيله شرفياب اولان جناب « عبدالله » رضى الله عنهى بو لفظ ايله تلقيب بيورمشلر ايدى .

بِجِشْك { [ف] عالم ، حكيم معناسنه در § (بِنجِشك) مخفف اولديغى حالده (كُنجِشْك) كبى سرچه قوشى ديمكدر . عربيده بو قوشه (عصفور) ديرلر .

بِجْرِيت { [ع] پاك ، خالص ، تميز شى ؛ صفوتى آشكار اولان نسنه ديمكدر . عربيده وصف اوله رق قوللانيلير .

بِجْرُك { [ف] دائما كنديسنى آلدا دوب اكله نيلن ومسخره عدیله تزييف ايديلن آدم ديمكدر . تركجه ده قيصه ، ضعيف ، چركين ، پنتى آدملرى تزييف وفنا ، باياغى شيلرى رد ايچون قوللانيلان (بجريق) لفظى بوندن محرف اولسه كركدر .

بِچِشْك { [ف] حكيم ، طبيب ، اسپنجيار ديمكدر . مأنوس اولميان الفاظدندر .

بِچير { [ف] زياده كوچك ، پك حقير نسنه معناسنه در .

بِجاخ { [ع] سس بوغوق وطوتوق اولمق ، سس طوتقلغی دیمکدر .

بِحار { [ع] «بحر»ك جمعی . دکزلر دیمکدر : [بحار بعیده]

بِخاع { [ع] انسانك آرقه‌سنده بر طمر اسمی . مردار ایلیك طمری .

بِخاق { [ع] ارکك قورد ، کلبه مشابه برجانور .

بِداد { [ع] حصه ، بدل ویرمك ، رفقا آره‌سنده نوبتله مبایعه ایتمك معناسنه‌در . (بَداد)ه دخی باقکز .

بِدار { [ع] مسابقه قصدیله التزام سرعت وعجله دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بِدایت { [ع] اصلی (بَدائت)در . «نهایت»ك ضدی ، مقابلی . اوّل ، ابتدا ، اوك : [بدایت مسئله‌ده اتخاذ ایدیلن تدابیر صائبهٔ احتیاطکارانه‌نك نتیجهٔ طبیعیه‌سی اوله‌رق] § باشلانغج ، باشلامه : « محکمهٔ بدایت » [بدایةً] = بدایت صورتیله یعنی درجات محاکم نظامیه‌نك باشلانغجنده ، برنجیسنده دیمکدر : (بدایةً رؤیت دعوی ، بدایةً اقامهٔ دعوی)

« اولور بدایت صفر انتهای هراصفار »
« عداد فضل وکمالاتی ایده‌من معدود »
(سامی)

« شئونات طبیعتده بدایت یوق نهایت یوق »
« وقوعات زمانی بر مسلسل ماجرا بولدم »
(هرسکلی حکمت)

بِداق { [ف] طون ، پانطولون کبی آیاقدن کیلن اثوابك پاچه‌سی دیمکدر . قوللانیلماز .

بِدال { [ع] برشیئ دیکر شی ایله دکیشمك معناسنه‌در .

بِدح { [ع] واسع ، کنیش اووا معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بِدره { [ف] آغاج قوردی دیمکدر مأنوس دکلدر .

بِدِشغان { [ف] صارمه‌شیق اوتی دیمکدر . عربیده (عشقه) دیرلر . (بدسگان ، بدشغان ، بدشگان) دخی ینه بومعنایه لغتدر .

بِدَع { [ع] «بِدعت»ك جمعی‌در : [دهور ماضیه‌ده پسندیده هوام عوام اولان نیجه بدع مضحکانی — شفیقنامه]

بِدع { [ع] یکیدن ، صوکره‌دن حادث اولان نسنه معناسنه‌در .

بِدعَت { [ع] معنای اصلیسی صوکره‌دن حادث اولان شی دیمکدر . مؤخراً امر دینده حادث اولان نقصان ویاخود فضله شیلرده استعمالی غالب اولدی . بناءً علیه لسان شرعده بعد الاکمال امر دینده سنن سنّیهٔ محمدیه‌یه واحکام شرعیه‌یه واصحاب وتابعینك آرای مجتمعه‌سنه کلیاً مخالف

اولەرق مؤخراً حادث اولان اهواء واعماله اطلاق اولونور. بوحالده ایکی نوعدر. بری (بدعت حسنه)= یعنی بدعت مقبولەدر. بوکا (بدعت هدی، بدعت مباحه) ده اطلاق ایدرلر . بو قبیلدن ماعداسی بدعت سیئه دیمکدرکه کلیاً مردود ومقدوحدر .

بِذاء { [ع] بر آدمه و یاخود یکدیگره قارشی غلیظ ، چرکین صورتده سویلشمك . مأنوس دکلدر.

بِذْح { [ع] الی کسیلش اولان آدمك النده کی جریحەیه ، یارەیه اطلاق اولونور، قوللانیلماز .

بِذْلَه { [ف] لطیفه دیمکدر (بَذْلَه) یەده باقکز. عربیده (بِذْلَه) صندوقده حفظ اولونمیوب هرکون کییلان اثواب دیمکدرکه ترکجەده « کوندەلك » دینیلیر .

بِذْلاخ { [ع] چکەسی دوشوك ، کەوەزه آدم دیمکدر .

بِرّ { [ع] خیر ، حسنه ؛ طاعتده توسع ، انقیاد واطاعت ایوین وسائره کبی: [اصحاب برّ وتقوی البته مظهر فیض هدای خدا اولور] « برّ الوالدین ، برّ والدین » = بابایه آنایه اطاعت وحرمت دیمکدر.

بِرادَر { [ف] ارکك قارداش . [بِرادرانه] = قارداشجه. سنه (بِرادَری)= قارداشلق، قارداشه منسوب . (بِرادرِ رضاعی) = سوت قارداشی. [بِرادرِ معنوی] = آخرت، یاخود دین قارداشی. [بِرادر زادَه]= قارداش چوجغی ، یکن دیمکدر . [برادر کِهتر] = کوچك قارداش . [برادر مِهتر] = بیوك قارداش . [بِرادَرِ نَکَر]= اوکی قارداش. چغتای لسانندە کوچك قارداشه (اینی) دیرلر .

بِراز { [ع] میدان جنکه آتلمق ، قارشی قارشی یه غوغا ایتمك معناسنەدر. مأنوس دکلدر.

بِرازبان / **بِرازوان** { [ف] قیلیج ، خنجر و بچاق کبی آلات جارحەنك قبضه لری درونته ربط اولونان دمیردر. ترکجەده تحریف ایله (براز وانه) تعبیر ایدرلر . بانك فتحی ده جائزدر .

بِراض { [ع] آز نسنه، آزشی دیمکدر . (بُراض) ده بومعنایەدر. ترکجەده کی [بِراز] بونك غلطی در .

بِرِش { [ع ف] یاموق دیمکدر . عربیده (قطن) دیرلر .

§ حصیر اوتی ، ساز معناسنەده کلیر . مأنوس دکلدر.

بِرْناس [ع] درین قویویه اطلاق اولونور. قوللانیلماز .

بِرْجیس [ف] «مشتری» دینیلن کوکبك اسمی . بای مفتوحه‌یه‌ده باقکز .

بِرْخاش [ع] غوغا ، شورش ، قاربشقلق . نادراً قوللانیلمشدر .

بِرْسام **بِلْسام** [ع ف] «ذات الجنب» دینیلن علت وخیمه‌در . لسان عوامده غلطاً (صاتلیجان) دینیلن بو مرض آق جکرك اورتوسی دیمك اولان (غشاء جنب) ك التهابندن عبارتدر . انسانك بوکرینه بو سرتیز شی صوقیلیور کبی غایتله شدید ، جانخراش بر وجع جنبی ایله نمایان اولور .

بِرْسیم [ع] یونجه دینیلن نبات ، اوت معناسنه‌در . (برسیم ماء) = صو یونجه‌سی دینیلن صاری چیچکلی بر نباتدر .

بِرْطیل [ع] کولنك ، واریوز § ابطال حق ، ترویج باطل ایچون ویریلن رشوت ، هدیه ، شی : [امت محمددن عبودیت لفی ایله غصب ایتدکلری بر طیل سخت محضی «تلك الغرانیق العلی» یه عرض ایدوب . — شفیقنامه]

بِرْقیل [ع] تفنك ، «زنبرك» دینیلن حرب آلتی .

بِرْکان [مولده] فرانسزجه «Uolcan وولقان» مقابلی . یانار طاغ دیمکدر . «Uolcanique وولقانیق» مقابلنده (بِرْکانی) لفظی استعمال اولونیورکه یانار طاغه منسوب دیمکدر . با مفتوحه‌یه‌ده باقکز .

بِرْکَه [ع] بیوك حوض ، کوچك کول ، کولجك دیمکدر . بو معناده (بِرَك) ده دینیلیر § «صَدْر» کبی کوکس معناسنه‌ده کلیر . ترکجه‌ده معنای اولاده معتبر و مستعملدر .

بِرِنْج [ف] حبوباتدن ترکجه‌ده (پا) ایله زبانزد اولان (پرنج) دیمکدر .

بِرْنیس [ف] آت کستانه‌سی دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بِرُون [ف] خارج ، دیشاری معناسنه (بیرون) مخففیدر . فارسیده ادات تعلیل اوله‌رق «ایچون» مقامنده دخی قوللانیلیر . ترکجه‌ده یالکز نظمده استعمال اولونور .

بِرْیان [ف] معروف کباب . ترکجه‌ده تحریف ایله (پریان) دینیر .

بِریغ [ف] اوزوم صالقمی دیمکدر . قوللانیلماز .

بِریق [انکلیزجه‌دن] الیوم اصطلاحات بحریه‌دندر . ایکی دیرکلی (پلوقون) یلکنلی کوچك کمی که «اسقونه» نك غیریدر . بونك دها کوچکنه (بریغانتین) دینیلیر .

بِزِشك { [ف] طبیب ، حکیم معناسنه‌در . (بِجِشك) لفظنه‌ده باقگز. قوللانیلماز.

بِرَنك { [ف] قابونك كلیدنی آچه‌جق آلت، آناختار دیمكدر. الفاظ مأنوسه‌دن دكلدر .

بِساره { [ع] مدت مدیده، سوركلی یاغان یاغموره دینیر. موسم صیفده آفریقانك بعض مواقعیله هندوستانده بویله علی التوالی یاغان بارانه اطلاق ایدرلر .

بِساره { [ف] ایوان، صفه، دیوانخانه معناسنه‌در. «بِساره نشین» = صفه‌ده اوطوران، خدمتجی، اوشاق دیمكدر .

بِساط { [ع] كلیم، مندر، دوشه‌مه، كچه ، یایغی ، دوشك كبی شیلر دیمكدر . جمعی [بُسُط] در . (بساط خاك) = یریوزی . . (بساط ارض) = چمن، یشیللك .

« دوشنوب بزمه بساط طرب اندوز نشاط »
« ایتدی احمال وغار رحلت ایچون شد خرام »
(نابی)

« دلسیر بساط نعمك مرغ هوایی »
« سیراب زلال كرمكدر صودنه ماهی »
(لا)

«بساط بزم محنت طی اولندی عهد عدلكده»
« صبری »

بِستار { [ف] كوشك ، چاردیق ، اكری معناسنه‌در. مأنوس دكلدر .

بِستام { [ف] تركجه‌ده مرجان دینیلن طاشه اطلاق اولونور .

بِستُوه { [ف] عاجز، محزون، ناتوان ، مأیوس آدم دیمكدر. صفت اوله‌رق استعمال اولونور .

بِستَر { [ف] یاتاق، دوشك دیمكدر. (پ) ایله یا گلش قوللانمامليدر :

« تكلف بر طرفدر بالش و بستر خصوصنده »
(راغب پاشا)

«مسافر راحت ایستر بالش و بستر خصوصنده»
(ندیم)

« بسترده طلب قیلان نشانی »
« كورمزدی وجود ناتوانی »
(فضولی)

« نه آب وقدح نه جام جمشید »
« نه بستر و بالش ونه جاوید »
(نابی)

« رخلرك اوزره یاتورزلف سمنسا كویا »
« كل تردن ایدینور كندویه بستر سنبل »
(باقی)

بِسمِل { [ف] مذبوح، بوغازلانمش معناسنه‌در . منحوتات قبیلندن اولان بو لفظك وجه اطلاق قویون، كچی كبی حیوانانك حین ذبحنده بسمله شریفه‌نك ذكر اولونمه‌سیدر .
[بِسمِلگاه ، بِسمِلگَه] = سلخخانه ، حیوان بوغازلانه‌جق محل .

« فدا ایده‌یم سنا که جان و تنی »
« کرم قیل قومه نیم بسمل بنی »
(نجی)
« بانقیاد ذبح و بخاك بسملگاه »
« بابتلای خلیل وبآتش نمرود »
(ثابت)

بِسْیار { [ف] چوق دیمکدر . ([بِسیاری] = چوقلق .

« هر بر سوزی تخاف وعدك گواهیدر »
« ایمانی حین وعده‌ده بسیار اولانلرك »
(نابی)

بِشار { [ف] اسیر ، طوتساق معناسنه‌در § آلتون ، کوموش قالقه‌لی شیلره‌ده‌دینیر § فارسیده طوتش ، طوتیجی وصاچیلان شی و بیتاب ، درمانسز وکوفته معنالرنده دخی قوللانیلیر .

بِشاره { [ع] مژده ایچون ویریلن بخشش معناسنه‌در . قوللانیله بیلیر .

بِشپول { [ف] پریشان ، طاغنیق معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بِشتام **بِشتالم** { [ف] «طفیلی» معناسنه‌در . اوبوتی ، صیغنتی ، کندی کلن دیمکدر . قوللانیلماز .

بِشکل **بِشکله** **بِشکنه** { [ف] غم ، اندوه ، تاسه § قیویرجق صاچ § اکری اناختار معناسنه‌در . الفاظ مستعمله‌دن دکلدر .

بِشکول { [ف] عاقل ، قوتلی ، مدبر معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بِشکونه { [ف] چیچك معناسنه‌در . § استفراغ معناسنه‌ده کلیر . مأنوس دکلدر .

بِشکوه { [ف] شوکتلی ، مهابتلی معناسنه‌در .

بِشنگ { [ف] قازمه ، کولنك ، واریوز کبی دیوارجی آلتلرینه اطلاق اولونور .

بِضاعت **بِضاعه** { [ع] سرمایه : [بضاعهٔ مالیه‌سی مساعد اولانلر امور تجاریه‌ایله اشتغال ایتمه‌لیدر] § سرمایهٔ علمی ، معلومات : [قلیل البضاعه ، کم‌بضاعه] = معلوماتی آز ، علم زوکورتی دیمکدر : [مال موروثی اولان بضاعهٔ بغضای خاصه‌یی دخی ضم و علاوه ایلدیکندن — تصویر افکار — عاکف پاشا]

« فکر ایت نقدر بضاعت ایسته‌ر »
« بو نظم نه استطاعت ایسته‌ر »

بِضع **بِضعه** { [ع] کیجه‌دن بر قسم دیمکدر . بانك فتحی‌ده جائزدر . الفاظ مأنوسه‌دن دکلدر .

(بِضع) بومعنایه لغتدر .

بِطاء { [ع] کجیکمك ، آغیر طاوراعق معناسنه‌در . نادراً استعمال اولنمشدر .

بِطاقَه [ع] بوصله، يافته، ورقه معناسنه‌در. (قاموس كبير)ك بياننه نظراً وقتيله ارباب تجارتك قماش طوپلرينك اوجلرينه مالك مقدارينى، قيمتنى حاوى ربط ايتدكلرى يافته‌يه اطلاق اولونوردى. جمعى [بطائق] در. اليوم مصريلر بو لفظى «قارت دوويزيت» مقامنده استعمال ايديورلر. بعض ارباب قلمك غفلت تجددپروررانه‌لريله لسانمزه كيتدكجه آلوده منحرفات اجنبيه اولديغنى چشم تأسفله مشاهده ايدن بر طاقم حميتمندانك بو لفظك عين معناده تركجه‌ده دخى تعميم استعمالنه چاليشمه‌لرى شايان شكراندر.

بِطانَه [ع] كيزلى شى، كيزله‌نيلن حالت، خصوص. § آستار: (بطانهٔ پرده) § محرم، سرداش، همدم § بر بلده‌نك اورته‌سى معنالرينى حاويدر. تركجه‌ده برنجى، ايكنجى معنالرده نادراً قوللانيلمشدر: [كرچه بعض بطانهٔ حال وشانه وقوف تامى اولان ارباب دقتى آلدادممامش ايسه‌ده بتم كبى ظاهر بين و «من لم ينتفع بظنه لم ينتفع بيقينه» مسئله‌سندن غافل نشين اولانلرى اينانديرر كبى اولمشيدى – تصوير افعال – عاكف پاشا]، [كريبان زوبفت بطانهٔ مشرقدن دامن نارنجى رنك ديباى مغربه وارنجه فضاى مينا سراى جهانى استيعاب ايدوب بر مرتبه كسافت بخش جهات كائنات اولدى كه – شفيقنامه]

بِطْنَه [ع] معده طولغونلغى، امتلا، § كثرت مال، فرط اقبال ايله پيدا اولان سرور وشادى، فوق العاده معنالرينه كلير. (بِطْن) = زنكين، بودور، اوبور، شاشقين، همتى نفسنه منحصر آدم ديمكدر.

بِطّيخ [ع] قاوون ديديلن فاكهه ديمكدر. [بِطّيخه] ده ديرلر. قارپوزه ده [بِطّيخ] ديديلير. آنكچون (بطّيخ شامى، بطّيخ هندى) ديه تفريق ايدرلر. عربيده «بطّيخ شامى» نك يعنى قارپوزك اصل اسمى [فجّ] در.

بِظْر [ع] هدر وباطل معناسنه در. الفاظ معروفه‌دن دكلدر.

بِعْثَت [ع] معناى لغويسى كوندرمك. معناى اصطلاحيسى قبل الآهيدن بر پيغمبرك وخاصةً پيغمبرمز افنديمزك كوندرلمه‌سى: (بعثت نبويه) = فخر عالم صلى الله عليه وسلم افنديمز حضرتلرينك كوندريلمشى. [قبل البعثه] = رسول اكرمك كوندرلمه‌سندن اول. [بعد البعثه] = جناب رسولك كوندرلمه‌سندن صوكره ديمكدر: [بونلرك بر طاقمى بعثت نبويه‌دن صكره وبر طاقمى قبل البعثه ظهوره كلمش ايدى – قصص انبيا – جودت پاشا]

«جهان اویاندی او نشئه ایله کیم خبر ویردی»
« پیام بعثتك ارواحه مبتدای وجود »
(نفعی)

بعوضه { [ع] سیوری سینك. « اختری » یه کوره (با) نك ضمی جائزدر : [امتداد زمان تسلطلری مدّ جناح بعوضه‌دن عبارت ایدی — شفیقنامه]

بغاث { [ع] « با » نك حرکات ثلثه‌سیله لغتدر . بوز ، قورشونی رنکلی فائده‌سز، لاشه ییین قوش. ترکجه‌ده « مارطی » دینیلیر.

بغال { [ع] قاطر دیمك اولان [بغل] ك جمعی. قاطرلر.

بقاع { [ع] بر پارچه یر دیمك اولان (بقعه) نك جمعی . بانك ضمیله (بقاع) غلطدر، یاکلشدر: [شویله که تمثل ایتدکاری بقاع وصیاصی‌ده محصول مزرعهٔ امن واطمینان « فاصبح هشیما تذروه الریاح » تفسیرین ایضاح ایدردی — شفیقنامه]

بکر { [ع] قیزلق § قیز اوغلان قیز، هنوز اره وارمامش قیز. « باکره » تعبیری غلطدر. (بکر) مذکر ومؤنثه اطلاق اولونور . هر شیئك اوّلنه ، مسبوق بالمثل اولمایان هرفعل وعمله [بکر] دینیر. [ضربهٔ بکر] = بر اورشده ایکی‌یه بولن ، ایکنجی دفعه اورمغه حاجت براقمایان ضربه‌دیمکدر. [انّ ضربة علیّ رضی الله عنه کانت بکرا] = حضرت (امام علی) نك ضربه‌سی بکر وقوعبولوردی [مضمون بکر ، بکر مضمون] = برنجی دفعه سویله‌نیلن مضمون، معنای بدیع ، فکر نو پیدا دیمکدر :

« تنظیرینه چوق چالشدی یاران »
« قالدی ینه بکر مثل قرآن »
(لا)

« تصرف ایدوب بکر مضمونلری »
« که ملك یمینی اوله اکثری »
(ظفرنامه—ثابت)

« بکر مضمونلردن‌ده‌دم‌اورمش‌باقك‌دیوانه‌یه »
(حیرت)

[بکران بهشت]=جنت حوریلرندن کنایه‌در . [بکران چرخ]= اجرام سماویه‌دن کنایه‌در . [بکر بوشیده روی] = هنوز نوچیسنك آغزی آچلمامش شراب دیمکدر.

بکله { [ع] طبیعت، شکل، قیافت هیئت، خلقت معنالرینی افاده ایدر. مأنوس دکلدر.

بلا { [ع] ادات سلب . ترکجه‌ده بونك مقابلی (سز) اداتیدر . مطلقا کلمات عربیه‌یه تلاحق ایدر . [بلا آرام ، بلا پروا] کبی تعبیرات سهواً قوللانیلشدر . یاکلشدر . فارسی کلمه‌لره بونك مقامنده عین ادات اولان [بی] الحاق اولونور . (بی پروا ، بی آرام) دینیلیر. اصلنده

تاء قصیره ایله اولدیغی حالده صوکره‌دن تاء طویله ایله استعمال اولونان (اجرت، مدت، رخصت) کبی الفاظه «بلا» اداتی ادخال ایدیلنجه تالرك اصله ارجاعیله [بلا رخصة، بلا اجرة، بلا مدة] = دینیلوب اویله یازلمه‌سی اولادر. «بلا سبب» سببسز اوله‌رق دیمکدر. [بلا اهمال، بلا امهال، بلا فائده، بلا شرط]

«صورسه‌لر بیلمزلنور اول شوخ بی‌پروانی»
«بیلمش اولسون اولدرر آخر بو استغنانی» (حالتی)

بِلابِل [ع] الم، اندیشه، تلاش. تاسه، ینه بومعنایی افاده ایدن [بلبله] کبی مصدردر. [بلبال، بلباله] ده بومعنایه‌در.

بِلاخ [ع] آرقه‌لری بیوك قادینلر دیمکدر. مفردی [بلخه]در. مأنوس دکلدر.

بِلاد [ع] «بلده» نك جمعی. مملکتلر دیمکدر. [بلاد جسیمه، بلاد غربیه، بلاد هند]

بِلادَه [ف] مزور، فاسق، مفسد ومنافق معناسنه‌در. باء مفتوحه‌یه‌ده باقلمز.

بِلاسیوس [یونانیدن] دکز بختیسی، دکز آغزی. عربیده (رية البحر) دیرلر.

بِلاغ [ع] بر خصوصده اصلا تقصیر ایتمیوب زیاده جد وجهد ایتمك معناسنه‌در.

بِلَح [ع] هما دینیلن مرغ موهوم، جسمی مجهول برقوش.

بِلِسکاء [ع] با ایله سینك فتحی جائزدر. یاپشقان اوتی دیمکدر.

بِلَغین [ع] بانك ضمیله‌ده لغتدر. آفت، داهیه معناسنه‌در. قوللانیلماز.

بِلقیس [ع] ازمنهٔ قدیمه‌ده خطهٔ یمانیه‌ده [سبأ] دینیلن مملکتك حاکمه‌سی اسمیدر. مشارالیهانك حضرت سلیمان علیه السلام ایله اولان قصه‌سی کتب تفاسیر شریفه وتواریخده مسطوردر.

بِلَندین [ف] قاپونك اوست اشیکی. پای فارسی ایله‌ده عین معنایه اغتدر.

بِلَور [ع] معروف جوهر صاف. براق، شفاف، بیاض جسم، جام دیمکدر. ایکی لام ایله (بللور) یازمق عبثدر. مطلقا بر لام مشدده ایله یازمه‌لیدر. عربیده اولدیغی کبی [بلّور، بلّور] طرزنده اصلا قوللانیلماز. [بلّورین] = بلّوردن، بلّور کبی معناسنه‌در. بو صورتله نظمده تشدیدسز دخی استعمال اولونور:

[اما حرفت کله یزاق برجوان بلورین ساق النده نمونهٔ سینهٔ عشاق بر کفکیر سوراخ نما، بلنده ابرشیم فوطهٔ مطلا

برتخت روانه خسروانه اجلاس ایدیروب
— شفیقنامه]

«اشك شادی آقیدر كازاره شكل ژاله ده»
«دیده ٔ بلبل اولوب كویا بلورین ناودان»
(لا)

«اول قدر روشن كیم آنده اول بلورین جاملر»
« حق »

« فیض لطفی دل صافه ایریشور ایلراثر »
« صاف بلورك ایچندن نته كیم نور یكجر »
(شناسی)

بلوقس [ع] فرانسزجه دن [Blocus] آبلوقه ، محاصره ٔ بحریه . برموقعك دكز طرفیله اولان اختلاطنی منع ایلمه‌مك معناسنه‌در . [بلوق هاوس] = قازیق اوستنده بنا معناسنه ایسه‌ده الیوم بوغازلرده وبعض كچیدلرده وطاغ تپه‌لرنده ایچنه قونیله‌جق عسكرك دشمنه مدافعه‌سی ممكن اوله‌جق صورتده مستحكم انشا اولونان قله‌لره ، قره‌غولخانه‌لره اطلاق اولونور .

بناء [ع] یاپلمش یاپو : [غایتله جسیم بنالر آسمانه سرچكمش . اك قیصه‌سی درت قاتلیدر . انسان بو بنالرك یاننده طوروب صاچاقلرینی كورمك ایچون باشنی یوقاری قالدیرسه مطلقا فسی آرقه‌یه دوشر — شیقاغو حقنده برمكتوبدن] § یاپو یاپمق : [اورته كویده دره ایچنده برمكتب ، برحمام بنا ایتدی] ، (بنا امینی) = یاپویه مأمور اولان معتمد ، ناظر . [بناءً] = مبنی اوله‌رق ، یاپیله‌رق ، طولایی دیمكدر . [بوكا بناءً ، بناءً علیه ، بناءً علی ذلك ، بناءً علی هذا] ، [بنابرین] = بوكا مبنی اوله‌رق ، بوندن طولایی ، بونك اوزرینه یاپیله‌رق : [بناءً علیه دولت علیه‌نك اداره ٔ داخلیه‌سنه متعلق ظهور ایدن اساسلی مسائلده علمانك ومشایخك رأی وتدبیرلری جاری وبوقوه ٔ مؤثره دور سلطان مصطفای ثانیده دخی موجود ومرعی اولدیغندن — روضة الكاملین] ، [حادثاتك اصل ومبدألرینه عطف نظر امعان اولنمسنك اولی النهایه لزوم ووجوبی مسلّم وبنابرین طبقچه ٔ بیانه وضع اولنان ثمرات وقایعك منشأ حقیقیسنی تحقیق — روضة الكاملین] ، [بنابرین هنكام عرض لشكرده طریقت پیر پیش قدمه رعایت مستلزم صلاح ملك وملتدر — شفیقنامه]

« تأسیس بنای دولت ایتدی »
« تنظیم لسانه همت ایتدی »
(مقدمه)

« ای كونی بنا ایدن مهندس »
« سنسین بو مناظره مؤسس »
(وله)

بناكوش [ف] قولاغك كوبه طاقه‌جق یری . قولاق ممه‌سی : § « فرهنك شعوری » یه نظراً قولاق طوزی معناسنه ده كلیور : [كناره ٔ ثمیله ٔ دهانده آلوده ٔ كف اولان پشیزه ٔ كشف كفتاری اول خركله ٔ خوش علفك پیرایه ٔ بنا كوش

استحسانلری اولمغله — شفیقنامه]
« ژاله‌لر طاملامق ایستر کل تردن کویا »
« کورینندر تر بنا کوشی دکلدر یارك »
(باقی)
« انوار صباح وش بنا کوش »
« خورشید اکا شیراغ منکوش »
(غالب دده)

بِناوَند { [ف] حائل، مانع. برشیئك آلیقونلمه‌سی مقصدیله اوکنی کسمك دیمکدر. [بِنَوَنْد] ده دیرلر.

بِنْت { [ع] قیز : [بنت العنب ، بنت عنب] = اوزومك قیزی یعنی شراب دیمکدر. [بِنْت الشفه ، بنت شفه] = سوز دیمکدر.
« تشنه‌لب طالب ایکن جامنه بنت العنبك »
« ذکمدی نشئه‌سی آلامنه بنت العنبك »
(رمزی بابا)

بِنْجِشْك { [ف] سرچه قوشی. عربیده (عصفور) دینیر.
(بِنْجِشْك زُوان) = قوش دیلی یاخود «لسان العصافیر» تعبیر اولونان ذوادرکه دیش بوداق آغاجنك میوه‌سیدر.

بِنْصِر { [ع] اورته پارمق ایله سرچه پارمق آره‌سنده‌کی پارمق دیمکدرکه، ترکجه او پارمغه « آدسز پارمق » دیرلر. « مصباح » ه کوره بویله کسر صادایله در. «قاموس کبیر» ه نظراً (بِنْصار) ده دینیر.

بِنْگان { [ف] قدح، پیاله § اوالجك معناسنه‌در. الیوم ترکجه‌ده قوللانیلان (فنجان) بونك معربیدر.

بِنْگَرَه { [ف] اکیریله‌جك پاموق ایپلکی دیمکدر. بوکا « فَرْموك » ده دیرلر. مأنوس دکلدر.

بِوابَت { [ع] قاپوجیلق حرفتی دیمکدر. بانك فتحی ده جائز ایسه‌ده فصیحی بای مکسوره‌ایله در.

بِه { [ف] ایی دیمکدر. « فرهنك شعوری» نك روایتنجه «به»ك معنای حقیقیسی ترکجه‌ده یه صداسیله تلفظ اولونان (یك) در، بولفظ ترکیبده بر شیء دیکر شیئه ترجیح معناسی موجوددر. فارسیده ایی مقامنده «نیك» ویك مقامنده «به» قوللانیلدیغی آتیده‌کی مثالدن دخی آکلاشیلیور.
« بِه گُزین » = سچلمش، آیرلمش، منتخب معناسنه‌در. § بولفظ فارسیده آیوا معناسنه‌ده کلیر :
(رباعی)
« شیری که شکاری نکند روبه به »
« عمری که بتلخی کذرد کوته به »
« آنکس که حق نان و نمك نشناسد »
« کر یوسف مصری بود اندر چه به »
(لاادری)

بِهبُود { [ف] صحت بدن، انتظام حال، حسن معیشت، ایلك، ایی حالده بولونش. [بِهبودی] = ایی اولمقلق : [دیهیم معالی وسیم سلطنت سنیه‌لرنده کمال بهبودی وعافیتله ابدنمون وطبع همایون فیض مشحون

جهانداوپلرینی هر آن و زمان انواع انبساط وابتهاجه مقرون ایله‌یوب — تلخیص — عاکف پاشا] ؛ [دیکری که وخسارهٔ حلیهٔ حالنده اولان جریحهٔ جرایم « یعرف المجرمون بسیماهم » بهبودیله التیام شهرت بولمش برعتریف منفور ایدی — شفیقنامه]

«مرهم بهبود وصلکله طبیبم قیل دوا»
«مبتلای درد هجران اولدیغم بیلمزمیسین»
(حلیمکرای)

بِهتَر } [ف] دها ، اك ، پك ایی دیمکدر. فارسیده [بهترك]ده قوللانیلیر : [بناءً علیه اوبله بر اثر بهترك دراری نادرهٔ فحاوی — روضة الکاملین] .

« کیفیت بزم تو ملالست امشب »
« هجران تو بهتر زوصالست امشب »
(محمد رضا)

«دیوان همایونه شرف ویرمدی الحق»
«ذاتك کبی برصدر جهان بهتر عالم»
(ندیم)

بِهتَرین } [ف] زیاده ، پك ایی معناسنه در : [موروث اجداد وامجاد بهترین آیین وبلکه (اعط القوس باریها) مدلولنجه جناب معلا القاب بیهمتالرینه جهت لیاقت ومناسبتی واصل سرمنزل یقین اولان — تلخیص — عاکف پاشا] .

«کسدی اعدانك امانی بوجهاد بهترین»
(رهایی)

« بهترین وزرا آصف ثانی که سزا »
« نامنه ایلر ایسه جوهر اوّل اکرام »
(نابی)

بِهرام } [ف] (روزه) کبی اوروج دیمکدر . قوللانیلماز .

بِهزاد } [ف] طوغوشی ایی ، صویی کوزل ، اصل ونسلی تمیز ، اصیلزاده معناسنه‌در . § اساطیر ایرانیه‌دن بر رسام مشهورك اسمیدر . ترکجه‌ده اسم اوله‌رق قوللانیلیر.

«رنکین ایدر اوصاف رخك خامهٔ باقی»
«اول صورتی ویرمز صنما نقشنه بهزاد»
(باقی)

«کوزل تصویرایدرسین خط وخال دلبری اما»
«فسون وعشوه‌یه کلدکده‌ای بهزاد نیلرسین»
(بهایی)

بِهِشت } [ف] جنت . بای مفتوحه‌یه باقلمز :

« باغ دهرم بهار هشت بهشت »
« طالب فیض مهر جامدر »
(ریاضی)

بِهین } [ف] پك ، اك ایی دیمکدر . § فارسیده بونك یرنده (بهینه) ده قوللانیلیر. هرایکیسی ده خلاج معناسنه‌ده کلیر. [ایرته‌سی کونی ابی ایوب الانصاری رضی عنه الباری حضرتلرینك تربهٔ شریفه‌لرنده تقلد سیف خسروانی رسم بهینی بعدالاجرا عظیم آلای ایله ادرنه‌قپوسندن سوراستانبوله دخول وسرای همایونلرینه نزول ایلدیلر — شفیقنامه] .

« داورا پادشها خسروجم بارگها »
« ای بهین گوهر گنجینهٔ صنع تقدیر »
(حقی)

بِهْمانَه | [ف] خاص ، بیاض اتمك دیمکدر «بِه» ایله «نان»دن مرکبدر . قوللانیلماز .

بِهی | [ف] آیوا دینیلن میوه دیمکدر. عربیده (سفرجل) دینیر.

§ « یاء » وصفیته حمل ایدیلیرسه ایی نسنه ویاء مصدریت اعتباراولونورسه ایلك معنالرینی افاده ایدر .

بی | [ف] ادات سلب . ترکجه‌ده‌کی [سِز] کبی . بو ادات لاحق اولدیغی کلمات عربیه وفارسیه‌یه صفت حکمنی کسب ایتدیرر: [بی‌نوا ، بی‌خبر، بی‌آرام، بی‌تاب ، بیکس] اشبو ادات، ادات نفی اولان « نا » مقامنده قوللانیله ماز . مثلا (ناکس) یرنده (بیکس) دینیله‌مز. زیرا « ناکس » = آدم دکل دیمکدر. حال‌بوکه (بیکس) = کیمسه‌سز ، آدم سز معناسنه‌در . [بیغرض] = حق وانصاف صاحبی. [بی‌فائده] = خیرسز ، نفعی اولمه‌یان [بی‌قرار] = قرارسز ، آرامسز ، راحتسز . [بی‌قید] = قیدسز ، دوشونمز ، ایلیشکسز ، لاابالی . [بیکام] املسز ، طالعسز ، قسمتسز . [بی‌پروا] = قیدسز ، قورقوسز ، چکنمز . [بی

امتنان] = باشه قاقاز ، باشه قاقایان دیمکدر .

«ای‌اولان دهره ولیّ النعمت بی‌امتنان»
(حقی)

بی بی | [ف] او قادینی ، خاتون دیمکدر . الیوم اناطولیده بعض محللرده بابانك قیز قارداشنه یعنی خاله‌یه (بی‌بی) دیرلر .

بِیاعَت | [ع] صاتیلق مال ومتاع. جمعی [بِیاعات] در.

بیتَه | [ع] یورد، قوناق معناسنه‌در. [بیتت] = حالت معناسنه اولدیغی کبی قوندورمق وبرمنزله قونمق معناسنی‌ده افاده ایدر. مأنوس دکلدر.

بیب | [ع] حوضه صو آقه‌جق موصلق ، حوضدن‌خارجه صو چیقه‌جق‌دلیك، حوضه کلن‌صویك یولی، باجه‌سی معنالرینی افاده ایدر . مأنوس دکلدر.

بیت | [ع] سدّ رمق ایده‌جك قوت ، غدا معناسنه‌در .

بیتَه | [بیتت]=(بیتوتت) کبی کیجه‌له‌یش، کیجه قالمه دیمکدر.

بی تاب | [ف] طاقتسز، درمانسز، یورغون. جغتای‌لسانده بونك‌مقابلی (آرماغ، آرماق) در .

بیجادَه | [ ] مجوهرات نوعندندر. روایت مقبوله‌یه کوره « یاقوت » دینیلن جوهر قیمتدار در . (بیجاد) ده دینیلیر :

« بيا ساقى آن لعلكون بادەرا »
« كه بشكست بازار بجادەرا »
(هاتفى)

بيجان { [ف] جانسز ، روحسز دیمکدر. فقط معنای اصطلاحیسی جانی اسیر کمز، روحسز کبی حرکت ایدر، جسور، قهرمان.

بيچاره { [ف] ادات سلب اولان « بى » ایله « چاره » دن مرکبدر که چارەسز معناسنەدر. معنای اصطلاحیسی عاجز، بدبخت، طالعسز ، دوشکون، یوقسول، آجینەجق حالده بولونان آدم دیمکدر. جمعی [بیچارکان] در:

« ارحامه نظر ایلسه کوز طوغمەیه کیمسه »
« عالمده مکر درد ایله بیچاره بنفشه »
(نجاتی)

« هانکی بیچارەیه کلدی نوبت »
(سفیله — عبدالحق حامد)

« یانیلسون بیچارەلر آلفتەلر آوارەلر »
« ساغرصونه میپارەلر نوش ایتمه‌مك اولورستم »
(نفعی)

بيچون { [ف] جناب حق، تکری. « بیچون و چرا » ده دینیلیر : « خدای بیچون »

« ای صنع صفا فزای بیچون »
« دل اولدی تنزلکله ممنون »
(کبوترەخطاب = معلم ناجی)

« چکدی مسودۀ تحویل برات عدمه »
« خط بطلان قلم صنع خدای بیچون »
(منیف)

« مکر ایتمەلی کیم جناب بیچون »
« ایندکده بشرله ارضی مسکون »
(لا)

بيخ { [ف] اصل . کوك معناسنەدر. [بیخ کوهی] = طاغ کوکی یعنی بالدیران کوکی دیمکدر .

« بیخ سیلاب خروشانك آراسنده قضا »
« آشق سدینەویردی نەکوزل استحکام »
(نابی)

« نظم قدما وفن تاریخ »
« کالنخل فصاحته بن وبیخ »

بيخسته { [ف] « بیخستن » مصدرندن اسم مفعولدر . عاجز ، فرومانده ، یورغون معناسنەدر .

بيخود { [ف] کندندن کچمش ، کندیی غائب ایتمش ، طالغین ، بایغین . [بیخودی] = بایغینلق، مدهوش اولق. [بیخودانه] = بیخودجەسنه ، کندندن کچمش اولانه کوره :

« بیخود ایلردی تماشای جمالك عالمی »
« دیدەلردن اولمەسەك ای جان آکاهم نهان »
(معلم ناجی)

« مستم بخداکه بیخود ایله »
« صونمه آنی ذکه خودپرسته »
(شیخی)

بيد { [ف] سوکود آغاجی، عربیسی (صفصاف)در. « بید کریان ، بید سرنکون » = صالقم سوکود . « بیدمشك ، بیدموش » = سلطانی

سوکود ، چیچکی قوقولی سوکود دیمکدر . فارسیده عبث وکووه دینیلان بوجك معناسنده دخی استعمال اولونور:
[طاسباز سپهر بی درنك زیر خرقهٔ نیرنك بید رنکدن برشعبدهٔ مستنکر اظهار ایتدیکه — شفیقنامه]

« اوله می مجمره افروز وجود »
« شاخ بید ایلرایسه دعوی عود »
(نابی)

« بید مجنونه صفاسندن ینه کلمش جنون »
« کیم کوموش زنجیرلر طاقمش آکاجوی روان »
(لا)

بیداد [ف] ظلم ، مظالم دیمکدر. [بیدادکر] = غدّار ، ظالم . (بیدادکری) = ظالملك ، ظلمکارلق ، غدّارلق :

« ایلر نکهی ایدرسه بیداد »
« عیسایی عروس مرکه داماد »
(شیخ غالب)

« فریادکه برو یرمدی بیداددن اوزکه »
« کوز یاشی ایله بسلدیکم تازه نهالم »
(فضولی)

[انده دخی اول فتنهٔ افرا سیاب فتنه تکرار تجدید عهد بیدادی برله اعادهٔ رسم دیرین غدر سیاوشی ایتدیلر — شفیقنامه]

بیدار [ف] اویانیق ، اویقوسز دیمکدر : [عینیله جامع شرینی و محرابی محاذیسنده معلق اول شیشهٔ کثیفی آشکار کوروب بیدار اولدم — شفیقنامه]

« کوکلم لیال فرقتك بیدار یارب خوانیدر »
« ذکرایتدیکم برآفتك دیدار نورافشانیدر »
(معلم ناجی)

« بختن دخی ایسته مزدی بیدار »
« شاید ویره خواب یاره آزار »
(غالب دده)

« بیدار بوانجه دلنوازین »
« آچمزدی صحیفهٔ نیازین »
(وله)

« کر اولمه سه اندلس ضیادار »
« کیم اورو بابی ایدردی بیدار »
(لا)

§ متیقّظ ، صاحب ابتصار اولان یعنی غافل اولمه یان : « مرد بیدار ، دل بیدار » [بیداری] = اویانیقلق ، تیقّظ دیمکدر .

بیداره [ف] عاشق ، دوشکون معناسنده در . استعمال اولونمه لیدر .

بیدخ [ف] حاشاوی ، سرد باشلی آیغر ، آت دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بیدخت [ف] زهره یلدیزی دیمکدر . قوللانیلماز .

بیدستر [ف] قوندوز دینیلن کوپکه مشابه برحیواندر. بوذوالمعیشتین حیوان هم قاره ده ، هم صوده یاشادیغندن (سك آبی) و « صو ایتی » دخی اطلاق اولونور.

« قوندوز خایه‌سی » جملهٔ ادویه‌دندر.
« بیدسترك هلا کنه خایه اولور سبب »
« قتل سمور زاره اولوربو‌ق مدار »
(لاادری)

بِذاوَه { [ف] مکر ، حیله ، خدعه معناسنه در :
« بیذاره، بیداره » = عاشق حیله‌سی.

بِیَر { (ف) « صاعقه » کبی بیلدیرم معناسنه‌در . § بساط کبی دوشه‌مه ، یاتاق معناسنی‌ده افاده‌ایدر. مأنوس دکلدر .

بیرا { [ایتالیانجه‌دن] مسکراتدن آربه صویی دینیلن ایچکی .
اصلی [آلمانجه‌دن Bier بیَر] در . آربه‌دن استحصال اولنان بو ایچکی یی (Hublon) یعنی شربتجی اوتی دینیلن نبات ایله تربیه و تعطیر ایدرلر . [بیراخانه] = آربه صویی دینیلن ایچکینك صاتیلدیغی محل.

بیراذ { [ف] پیر ، اختیار ، درمانسز معناسنه در . مأنوس دکلدر .

بیراشته { [ف] فضله داللری کسیلمش ، بوداتمش دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بیراه { [ف] یولسز معناسنه‌در ، مناسبتسز ، کوتو یوله صاپان ، یولسز طور وحرکتده بولونان آدم دیمکدر .

بیران / **بیرانه** { [ف] ییقق ، دوکوك ، خراب دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بیرَك { [ف] طمرسز ، صویسز ، عارسز ، غیرتسز معناسنه‌در.

بیرنك { [ف] قاره قلم رسم ، بناءودلی دیمکدر . معمارلرك انشا ایده‌جکاری ابنیه ایچون ایشه شروع ایتمزدن اوّل کاغد اوزرینه یاپدقلری رسم ، اورنك معناسنه‌در . § رنکابز ، رنکارنك اولمیان شیئه اطلاق اولونور .

بیروز { [ف] برنوع یشیل طاشدر. زمرد شکلنده ، غایتله قیمتسزدر . یالانجی زمرد دیمکدر .

بیرون { [ف] طیش ، طیشاری ، خارج : « درون و بیرون » = ایچی ، طیشی ویاخود ایچروسی ، طیشاریسی دیمکدر. [پرده‌بیرون] = حد معروفدن طیشاری چیقان ، حدی آشیران . (پرده بیرونانه) = حدی تجاوز ایدنه اویه‌جق طرزده . [پرده بیرونی] = حد معروفدن طیشاری چیقمقلق : [تاکه اول انشاده اکر بعض مهم ضروری ایله بیرون حیطهٔ سور شور بولنمش اهل شرور وار ایسه — شقیقنامه] ، [هنوز مارت حلول ایتمه‌دن وبنات محله‌مزدن بریسی پرده بیرونلق وادیلرینه کیتمه‌دن بو جاریه‌لری — هرمه نامه — کانی] . [ادای واجبهٔ شکر وسپاس نعمت بیرون دائرهٔ وسع وقدرت وخارج حیطهٔ تاب ومکنت عاجزانه‌م اولدیغی — تقریر — عاکف پاشا] .

« آز مایشکدهٔ بوتهٔ بیك فکرم »
« غایت فاصلهٔ حد جهتدن بیرون »
(منیف)

« هر زاویه فیض حقله مشحون »
« پر نور خدا درون وبیرون »
(هاشم)

«نه ناجیدر نه اسرار دل، ناجی یه محرمدر»
«قالان دللر حریم خواجهٔ لولاکدن بیرون»
(معلم ناجی)

بیز : [ف] ضرب کبی اورمق معناسنی افاده ایدر § «بیختن» و «بیزیدن» مصدرلری الهمك معناسنه اولدیغی کبی کرفتار اولمق وبی مجال ایتمك معنالرنده ده قوللانیلدیغی فرهنکلرده روایت اولونیور. بوحاله کوره الهمك مصدرندن صیغهٔ امرده اولور ولسانمزده ترکیب ایله فاعل مقامنده استعمال اولونور : [خاك بیزیٔ غربال مکر واحتیال ایله پیشرو اولان ابوالحیله همیان وجزدان وسکین ویاخود سبحه ومقرمه وانکشترین مثللو — شفیقنامه]

بیزار : [ف] راحتسز ، بیتمش . اوصانمش ، کوسکون .
(بیزاری) = بزکینلك، کوسکونلك.
[هر کس کندو باشی فکرینه دوشمکله پدر فرزند رضا جویندن ، مادر دختر حمیده خویندن بیزار اولوب — شفیقنامه]

« شرابسز طوره مم نشئه دن ده بیزارم »
(اکرم)

« جور ایله کیمسه یی بیزار ایتمه »
« سکا جور ایتسه ده آزار ایتمه »
(نابی)

« دیرسنك که هزار اولندی تکرار »
« صهبای بقادن اولمه بیزار »
(غالب دده)

« کیم آنده شادمان اولوب کوللر کل بلبل ایللر زار »
« بور مزی کوردم اولدم کولمه دن اوینامه دن بیزار »
(رهایی)

بیزر : [ف] آلتونسز دیمکدر . اصطلاحده خسیس، جری معناسنه در .

بیزموت : [فرانسزجه دن] غلطدر . اصلی [صونترات دوبیسموت Bismuth] = تباشیر کبی بیاض واسهالی دافعدر. § قادینلر بونی ازوب دوزکون یاپارلر .

بیژن : [ف] اساطیر ایرانیه دندر. قهرمان، مشهور رستمك قیزقارداشنك اوغلیدر. «بیجن» ده دینیر. « افراسیاب » ك قیزی « منیژه » یو کنجی بر تفرجکاهده تصادفاً کوروب عاشق اولمش وکندیسنی بر صندوق درونده اقامتکاهنه ادخال ایله کیزله مشدر . مؤخراً بوحالدن خبردار اولان « افراسیاب » « منیژه » یی طرد و (بیژن) ك اعدامنی امر ایلدیکی حالده « پیران ویسه » شفاعتیله جزاسنی تخفیف ایدوب بر قویونك ایچنه حبس ایتمشدر. بوندن صوکره رستم وقعه دن

خبیر اولوب تاجر قیافتنده قویونك
بولوندیغی محله کیدر . ایپ ایله بیچاره
کنجی چاه بلادن خلاص ایدر . «منیژه»
ایله برابر آلوب دیار آخره کوتورر :
« ایدر آو بخته بیك جان ایله عزت کندین »
« کورسه چاه ذقن یارمی روح بیژن »
« عزت ملا »

بیژه | [ف] خالص ، صافی ، خاص ، محض مغناسنه‌در . تخفیفله
(بژه) ده دیرلر . قوللانیلماز .

بیست | [ف] یکرمی دیمکدر . استعمالی اندردر . عربیده
[عشرین] دینیر .

بیستاخ | [ف] ادبسز ، عارسز ، اوتانماز آدم دیمکدر .
مأنوس دکلدر .

بیستون | [ف] فرهاد نامنده‌کی عاشق نامدارك معشوقه ـ
سی (شیرین) ك اصریله دلدیکی طاغ
§ کنایةً آسمانه ، سمایه‌ده اطلاق
اولونور : [چتر بیستون] = کوك :
« اولسه‌یدی بنده‌کی غم فرهاد مبتلاده »
« . آه ایله ویروردی بیك بیستونی باده »
(فضولی)
« هر کسك حاجه واردر برنجلیکاه عشق »
« بیستون فرهاده کره طور شکلن کوستررر »
(اسعد مخلص پاشا)
« چو ایردی بیستونه سرو سیمین »
« بوسنکین طاغی قیلدی باغ نسرین »
(شیخی)

بیسر
بیسره | [ف] آنجه‌ جنسندن « زاغ‌وس » تعبیر اولونان شکاری قوش . (بیسه) = آلاجه ، بنك دیمکدر .

بیسکویت | [فرانسزجه‌دن [Biscuit] اوفاق
کورك ، غالیه‌ته ، قرابیه دیمکدر .

بی سروسامان | [ف] باشسز ، انتظامسز دیمکدر
وقتیله پریشان حال ، صاوروق آدملره
اطلاق اولونوردی . الیوم بو تعبیر کلیاً
مهجوردر .

بیش | [ف] آرتق ، زیاده معناسنه‌در ، « کم وبیش » = اکسیك ،
زیاده . « بیشتر » = دها فضله ، دها
زیاده دیمکدر . § چین دیارنده حاصل
اولان بر کوکدرکه زهر قاتلدر . بوکا
ترکجه‌ده « بیلدرجین اوتی » دیرلر .
[بیش موش] = فاره‌یه مشابه بر
اوفاق جانوردر . بو حیوانك اتی سالف
البیان نبات سمدارك پاد زهریدر .
(بیش بهار) = قایا قوروغی :
« هر کیم‌ده عشق غالب ایسه قرب حضرته »
« اول دکلو آنده‌در الم و درد بیشتر »
(لا)
« دائم اوله همصحبت رندان قدح نوش »
« وارین قویه میدانه اکر بیش واکرکم »
(روحی بغدادی)

بیشك | [ف] شبهه‌سز ، البته دیمکدر : [بو مسلکده دوام
موجب خسران تام اوله‌جغی بیشکدر .]

بیشمار [ف] حدسز ، صاییسز ، پك چوق معناسنه‌در .
« بر صبحدم كه سوركله ابرنو بهار »
« كوندردی ژاله‌دن صاچیلق دُرّ بیشمار »
(نوعی)

بیشه [ف] اورمان ، میشه‌لك ، سازلق : [وقتا كه اول شغال روشان اجمهٔ ضلال بیشه‌یی شیردن عرصه‌یی دلیردن خالی بولدیلر — شفیقنامه]
« هر بیشه گمان مبر كه خالیست »
« شاید كه پلنك خفته باشد »
(شیخ سعدی)
« شرزه شیرانك كنام راحتی بیشه‌مده‌در »
(راغب پاشا)
« ینه اندیشه قیلدی بیشه‌سنی »
« اله آلدی كلنك وتیشه‌سنی »
(شیخی)

بیعت [ع] اصل معناسی لزوم عادی علاقه‌سیله عقد اولونان [صَفقه] در . مؤخراً حكمدارك اطاعت وانقیاد ایله حكومتنی قبول وتصدیق ایتمك وال اله طوتوب معاهده ایله‌مك معناسنده استعمال اولونمشدر . [بیعة الرضوان ، بیعت رضوان] = سورهٔ فتحده شرف وارد اولان برآیت كریمه‌ده كی اشبو بیعت جلیله هجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی ذی القعده‌سنده (حدیبیه) دینیلن موقعده (سمره) ویاخود (سدره) نام شجرهٔ مباركه‌نك آلتنده وقوع بولدی .

بیعه [ع] معبد نصاری ، كلیسا دیمكدر . جمعی [بِیَع] در : [آب وتابده همحال صفحهٔ رخسار ساده‌رویان زمانه اولمغین قلم موشكاف مانی فریب تزویر ایله دروبامنه بیعهٔ ترسا آسا صورت حقده نادیده وناشنیده خاطره كلمز تصور اولنمز — شفیقنامه]

بیغال [ف] نیزه ، مزراق دیمكدر . عربیده (رمح) دینیر .

بیفتك [فرانسزجه‌دن Biftech] كلباصدی ، اسقاره‌اوزرنده پیشیریلن ات پارچه‌سی دیمكدر .

بیقه [ع] حبوباتدن مرجمك دینیلن دانه معناسنه‌در . قوللانیلماز .

بیكار [ف] ایشسز دیمكدر . تركجه‌ده چولق چوجغی اولمایان وارگن معناسنده وتخفیفله استعمال اولونور : [فلان حالا بكارمی؟ بكار اوطه‌لری ، بكارچاشیری ییقایوب كچینیور]

بیگانه [ف] « آشنا » مقابلی . یابانجی دیمكدر . [بیگانگی] = یابانجیلق : [مقراض تعریض بدكیش وكزلك تهدید بیكانه وخویش ایله كسسته اولماق ایچون حبل متین اتفاقه عن صمیم القلب تابدادهٔ حلف وشرط اولمكز ایله تشدید مناطق وفاق دخی الزم لوازماتندر — شفیقنامه]
« مجلس رندانه محرم غیری‌یه بیكانه‌سك »
(نفعی)

« آشنایه آشنا بیکانه‌یه بیکانه یز »
(جوری)

بیگاه [ف] وقتسز دیمکدر. [گاه وبیگاه] = وقتلی وقتسز، آره‌صره معناسنه‌در. بعضاً تخفیف ایله نظمده (بیگه) ده قوللانیلیر :

« بالش تازه یاصلانوب اول ماه »
« گاه وبیگاه ایدر نهانی آه »
(وحید)

بیگران [ف] ادات سلب ایله « گران » لفظندن مرکبدر. « گران » = سرحد ، حدود ، کنار ، صنور ، اوج معناسنه‌در . بو حالده معناسی حدسز اوچسز اوجی بوجاغی یوق دیمکدر . کافی کسر ایله اوقومق یاکلشدر : « زمان بیگران » = ابد ، بقا . [از گران تابگران] = بعض آثار قدیمه‌ده کوریلن بو تعبیر بر اوجدن بر اوجه دك دیمکدر . [حالا حوالیٔ ادرنه‌دن نفیر عام وقریم و نوغای طرفلرندن تاتار خان قوماندا سیله عساکر بیگران جلب ایدیله‌رك — روضة الکاملین]

« چوق کوردم او بحر بیگرانی »
« فرق ایلدم اول زمان جهانی »
(لا)

« جورهٔ سطحنده روشن قبه لرمیدر یاخود »
« لجهٔ انوار قدرتده حباب بیگران »
(کاظم پاشا)

بیکس [ف] کیمسه‌سز ، آدمسز دیمکدر :

« صورمه‌دن سویله‌مه‌دن دیکله‌مه‌دن »
« قاپار اول بیکسی بیکسلردن »
« سفیله - حامد »
« بیچاره‌یه چاره‌ساز اواورسین »
« بیکسلره دلنواز اولورسین »
(لا)

بیگمان [ف] (گمان) شبهه معناسنه‌در . ادات نفی وسلب اولان (بی) ایله برابر اولنجه شبهه‌سز دیمك اولور .

بیگناه [ف] قباحتسز ، معصوم ، پاك دیمکدر .

بیل [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله [بل] دینیلن آلتدر . « چاپا » ده دیرلر : « باغچوان بلی » بو آلتك کوچکنه [بیلك] تعبیر اولونور . § فارسیده کوره‌ك معناسنده دخی قوللانیلیر .

بیلاردو [ایتالیانجه‌دن Billard] اوستی چوقه اورتولی بر سطح مستوی مربع اوزرنده دکنك ویووارلاق طاشلر ایله اوینانیلان معروف اویون . « بیلیاردو » دخی اطلاق اولونور .

بیلت [فرانسزجه‌دن Billet] تذکره ، پوصله دیمکدر . براجرت ویا دعوت ویاخود رخصت ایله کیریله جك محلره کوستریلوب کیریله بیلمك ایچون ویریلن ، یاخود آلنان ورقهٔ دخولیه . « بیلیتو » ده دینیر .

بیم [ف] خوف کبی قورقو : [بیم جان] = جان قورقوسی، [بیمناك] = قورقش، [بیم وامید] = خوف ورجا دیمکدر .

« اولدی سرمایهٔ حیرت بکا بیم وامید »
« بیلهمم ایلدیه جك گریه میدر خنده میدر؟ »
(نابی)

«مغنی چنکله باش قوشمز اولدی بیم قهرندن»
«مکر ناهید کیم سازندهٔ نه قصر مینادر»
(صبری)

«وصف شمشیر جهانتابن ایشتسه دشمن»
«آلونارهٔ بیم اوله چشمنده منام»
(جوری)

«کیرمه‌دن ساغر الفاظه‌می وعد وعید»
«ویردی بیك نشهٔ بکا کیفیت بیم وامید»
(فضولی)

[زوربالر بیم جان واندیشهٔ خانماندن تخلیص گریبان ایده‌وك — روضة الکاملین .]

بیمار [ف] مریض، خسته دیمکدر. [بیمارخانه ، بیمارستان] = دارالشفاء، خسته‌خانه معناسنه‌در. الیوم (بیمارخانه) مجانینك توقیف و تداوی ایدلدکاری محله اطلاق اولونیور . [بیمارژون] = خسته‌یه مخصوص طعام دیمکدر :

« صحت کبی بیمار غمه کج کلیورلر »
« اولدردی بزی ناز اطبا نه بلادر »
(ثابت)

« بیمارلرك شفاسی سنسین »
« هردردلرك دواسی سنسین »
(مقدمه)

«طبع بیماره هواسی مغز انفاس مسیح»
«علت عشقه لقاسی مایهٔ روح روان»
(کاظم پاشا)

بیمآل [ف] معناسز ، حکمسز ، صاچمه صاپان دیمکدر :

« نیچون بیر تمازاوقورسین مکتوب بیمآلی؟ »

بی محابا [ف] محرفدر. اصلی (محاباة) = معناسی بر کیمسه‌یه میل وتوجه ایدوب صورت مخصوصه‌ده مساعده، مسامحه، مساهله‌ده بولونمقدر. لسانمزده تحریف ایله [بی محابا] طرزنده و پرواسز ، چکنمه‌یه‌رك معناسنده قوللانیلیر :

« بی محابا ره‌نارفته‌یه کیتسه‌مده نه‌وار »
« قهرخصم ایله‌مکه الده‌عصادرخامه‌م »
(رشید پاشا)

بی مثال [ف] نظیرسز ، اشسز ، اشی بولونمایان.

بی مجال [ف] درمانسز، طاقتسز، ضعیف دیمکدر .

بیمر [ف] حسابسز، صاییسز دیمکدر (مر)=عدد، صایی معناسنه‌در.

بی معنی [ف] مألسز ، صاچمه صاپان § مناسبتسز ، یولسز، لزومسز، معنالرنده قوللانیلیر.

« لاف بی معنایه عاقل ایله‌مز وقف صماخ »
(لا)

بیمغز [ف] عقلسز ، بینسز ، خفیف المشرب معناسنده قوللانیلیر.

[بیمغزانه] = عقلسز ، خوببا آدمه لایق صورنده دیمکدر: [نشریات بیمغزانه‌سی نفرت عامه‌یی جاب ایدییور]

بین [ف] « بصیر » کبی کوریجی دیمکدر : « دور بین » = اوزاق کوریجی ، اوزاغی کورن .

[استغراق سجدات متوالیه ایله عالم وجدده بی وجود وبی تعین سیر باالله ایدرکن جلباب خواب منظرهٔ کاشانهٔ ناسوتی اولان چشم ظاهر بینمه غشاوه کش حجاب صوری اولوب — شفیقنامه]

«نه طوطی نقش بین عالم اسرارلاهوتی»
«که لوح جوهرکل آکه مرأت مجلادر»
(صبری)

«سکابرقاعده، اغیاره عکسیله باقاردم بن»
« المده خامهٔ معجز نما بردور بین اولسه »
(نابی)

«دلنده مایهٔ عرفان اولان حقیقت بین»
«اولور هر آینه همتله واقف اسرار »
(لا)

بینا [ف] مبالغه ایله اسم فاعلدر . بوده « بصیر » کبی کوریجی دیمکدر. بعضاً بصیرتلی معناسنده دخی استعمال اولونور. [بینایی] = بصارت، کوریجیلك . [نابینا] = اعمی، کور. [نابینایی] = کورلك : [سن اول حکیم سك که نرکسك کوزلرینی نرکس کوزلولر کبی حکمتك آثاریله بینا ایلرسك . — نفرعات — سنان پاشا]

«نه صبح فیض از پیراهن صد یوسف خورشید»
«که بینایی ده یعقوب نابینای دنیادر»

« ایلر اوصراباده بو کون دیدهٔ بینا »
« اوچ بیك سنه اول کچن اقوامی تماشا »
(معلم ناجی)

بیناب [ف] اولیای عظام حضراتنه حالت استغراقده نمایان اولان کیفیات ، رؤیت معنویه دیمکدر . استعمالی اندردر .

بینش [ف] رؤیت ، کورش ، § تیقظ ، بصیرت معناسنده قوللانیلیر: [نقطهٔ بینش] = کوز ببکی [ارباب دانش وبینش]

« کوهر دانشی سنجیدهٔ میزان خرد »
« رشتهٔ بینشی شاقول بنای عالم »
(نابی)

« ظن ایتسه روادر اهل بینش »
« انوار قمر تکاثف ایتمش »
(معلم ناجی)

«کلیم لمعهٔ بینش که انوار خیالندن»
«دواتی طور فیض وکلك نظمی نخل موسادر»
(صبری)

بی‌نماز [ف] تارك صلات، نمازسز، نماز قیلمایان . ترکجه ده تحریف ایله (بینماز) دیرلر : (بینماز عذری ، بینماز آبدستی ، ایکی جامع آره‌سنده قالمش بینماز .) « بینمازی » = فارسیده حالت حیض دیمکدر.

بینَنْدَه { [ف] بصیر ، کوریجی معناسنه‌در . § فارسیده
متبصر ، دور اندیش کیمسه‌یه‌ده اطلاق
اولونور .

بی نَنْك { [ف] ناموسسز ، غیرتسز ، رذیل دیمکدر . (نَنْك)
ناموس معناسنه‌در . آز قوللانیلیر .

بینَوا { [ف] فقیر ، چاره‌سز ، هر شیدن محروم ، محتاج دیمکدر

« بو بینوایی فروداشن سنج توحید ایت »
« پسین نفس کاوله نای کلوکرفت سرود »
(ثابت)

« نیچون صالدك برودت ای خزان اجزای گلزاره »
« یته کارین هزار بینوانك آه سرد ایتدك »
(نابی)

بی نِهایَه { [ف] « بی غایه » کبی نهایتسز ، حدسز ، صوکسز
معناسنی افاده ایدر :

« اجرام بی نهایه ایله پردر آسمان »
(ترکیب بند)

بینی { [ف] آخرنده‌کی « یا » حرف اصلی اعتباریله بوروز دیمکدر .
مذکور (یا) حرف خطابی اولدیغی
تقدیرده « کوررسك » دیمك اولور .
§ یای مصدریت اولورسه معناسی
« کوریجیلك » در : [سودای بداوته
دوشن مجانینك — كه اکثری « یانسه
جهان ایچنده حصیری بولونمیه » مقوله
لرندن ایدی — زعملرنجه اندیشهٔ عاقبت
بینی قیلوب دیدیلرکه — شفیقنامه]

بیو { [ف] کووه دینیلن قورتجغز . مانوس دکلدر .

بیوَازْ / **بیوَرْ** { [ف] مراتب اعداددن « اون بیك » عددی . قوللانیلماز .

بیوارَه { [ف] عاجز ، غریب ، کیمسه‌سز معناسنه‌در .

بیوازْ { [ف] پراسه قوشی دیمکدر . (خفّاش) عربیسیدر .
§ جواب ، اجابت معناسنه‌ده کلیر .

بیوَفا { [ف] وفاسز ، سوزنده طورمایان ، خیرسز ، دونك .
دیمکدر :

« بیلدکمی سنده کندیککی ای بیوفا نه‌سین »
« آشوب دهر وآفت دور زمانه‌سین »
(باقی)

بیوَنْد { [ف] غدر ، وفاسزلق معنا- سنه‌در . مأنوس دکلدر .

بیوگانی { [ف] سور ، دوکون معناسنه‌در . قوللانیلماز .

بیوَه { [ف] ثیب ، طول « بیوه‌زن » = طول قادین : [بکر ،
بیوه] = قیز وطول قادین دیمکدر .

بیهُودَه / **بیهُدَه** { [ف] باطل ، عبث ، بوش ، فائده‌سز معناسنه در . ترکجه‌ده اصلی ده ، مخففی ده قوللانیلیر . « با » نك
فتحیله غلطدر . [بیهُدَه گُو] = عبث ،
بوشنه سویله‌یجی . [بیهُدَه گُویانَه] =
فائده‌سز سویله‌نن آدمه یاقیشه‌جق
طرزده ، بیهده کوجه‌سنه . [بیهُدَه گُویی]

= عبث، بوشنه سوبله‌یجیلك. فارسیده
(بیهود)ده قوللانیلیر: [خودناشناس
برآلای ندمای وسواسه بیهوده سلام
وثنامزی اتلاف واضاعت ایتمیه‌سز =
مکتوب = کانی]

« سخن بیهده‌نك ثابت ومحذوفنه یوق »
(عرفی)

« سپهر ماهی دلر رمح شعاع تیغی »
« ایتمسون زال فلك بیهده ابری جوشن »
(عزت ملا)

« تصدیعی قو بیهوده فغان ایتمه نشاطی »
« شکوا کله طولسه‌ونمی بتر دفتر عالم »
(نشاطی)

بیهوش { [ف] عقلسز، بایغین،
کندندن کچمش معناسنی
افاده ایدر : [الهی ! عشق مست
وحیرانلری عدمدن وجوده سرخوش
وباده نوشان چیقمشلردر . ومحبتك
آواره وسرکردانلری ازل اقلیمندن
بی‌هوش ودستارکشان کلمشلردر —
تضرعات — سنان پاشا]

« چنکه بوسوزی کوش ایتدی دل قالوب بیهوش »
« کال حیرت ایله همچو صورت دیوار »
(ندیم)

« وار ایکن عقلی کورنمك بیهوش »
« دانۀ مهلکه آچمق آغوش »
(سفیله — حامد)

« ولی تریاك ایله بیر ایدی اول لب »
« همان بیهوش اولدی مار وعقرب »
(ذاتی)

﴿ بُ ﴾

بُت { [ف] تركجه ده تحریف ایله
(بوت) دینیلیرکه طائفۀ
مشرکینك اشکال عجیبه‌ده اعمال ایله
معبود اتخاذ ایتدکلری (صنم) ،
« هیکل » ، صورت دیمکدر . طائفۀ
مذکوره اشبو پوتلره طاپینیرلر .
بین النصاری آلت تعبد اولان « خاج »
دخی بوقبیلدندر . § ادبیات شرقیه‌ده
محبوب، محبوبه، کوزل، کنج معناسنده
دخی قوللانیلمشدر . [بت پرست] =
پوته طاپینان ، طاپینیجی . عربیسی
(عابدالصنم) در . [بت پرستی] =
مشرکلك، پوته طاپینیجیلق. [بت تراش]
= هیکل، پوت یاپان. عربیسی « عامل
الصنم » در . [بت تراشی] = پوت
یاپیجیلق . [بتخانه ، بتکده] = پوته
طاپانلرك عبادت ایتدکلری محل. عربیسی
(دارالصنم) در . [بت شکن] =
پوت قیریجی. عربیسی (کاسرالصنم) در:
« خلیل بت شکن » [بت لال] =
مبهوت ، حیران : « قارشیده پوت کبی
طوکدی قالدی » جمعی (بتان) در :
[بتخال ، بتخاله] = مشهور بر بتخانه‌نك
اسمیدر. [سر تراشان کذلك بر کجاوۀ
آبکینه ایچره بر بت آینه طلعت بلورین

ساعدی شیشه‌ده پری مثال آرایش وسادهٔ غنج ودلال وپیشکاهنده بر طفل مه‌عذار زهره جبینی دخی مشتری مقامنه قائم ایدوب — شفیقنامه]

« مسجد ومیخانه‌ده کعبه‌ده بتخانه‌ده »
« خانه‌ده ویرانه‌ده چاغریرم دوست دوست »
(مصری)

« نیجه آسوده اولسون جوری آواره عالمده »
« محبت آفت ودل آفت وحسن بتان آفت »
(جوری)

« کوکل که بونجه بت بی ثباته کولمشدر »
« کولمسه‌یوب بکا وعد ایتدیکك ثباته کولر »
(معلم ناجی)

« جوی شفاف وصافه کیردی بتان »
« اولدی کویا پری یه شیشه مکان »
(وحید)

« بیتمك هر بری بر بتکده‌در کیم براشور »
« اولسه سنك دل خوباندن اکا فرش رخام »
(نفعی)

بُتُوع [ع] کسیلمك § اوزاقلاشمق معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بُتَیراء [ع] کونش ؛ کونشك بسط شعاع ایتدیکی زمان یعنی صباح دیمکدر.

بُجّ [ع] قوش یاوروسی، پالازی دیمکدر. [فرخ] ده بو معنایه‌در. فقط برنجیسی اخصدر. ایکنجیسی اعمدر. هر شیئك یاوروسنه، تازه وکوربه‌سنه اطلاق اولونور. مثلا پیلیجه‌ده (فَرخ) دینیلیر. بر آغاجك فیلیزینه‌ده (فَرْخ) اطلاق ایدیلیر. قوش یاوروسنی آکلاتمق ایچون (فرخ الطائر) دیمك لازم کلیر. § فارسیده [بُجْ] = بچی دیمکدر.

بُجال [ف] کومور وآتشك قوری معناسنه‌در. (زُغال) ده دیرلر. قوللانیلماز.

بُجْبُوحه [ع] اورته یر، بر محلك اورته‌سی دیمکدر. مأنوس دکلدر.

بُجْر [ع] شرّ، کریهه § تعجب اولونه‌جق شی معناسنه‌در. (بُجْری، بُجْرِیه) = آفت، مصیبت، داهیه معناسنه‌در.

بُجُود [ع] مقیم اولمق، اوطورمق. (تَبْجِید) = دخی بو معنایه‌در. مأنوس دکلدر.

بُجُول [ف] طوبوق کیکی. ترکجه‌ده « آشیق » تعبیر اولونور. تخفیف ایله [بجل] ده دیرلر. قوللانیلماز.

بُجُوش [ع] شتم ایتمك، سویکمك معناسنه‌در. مأنوس دکلدر.

بُچ [ف] آغزك ایچ طرفی؛ ترکجه‌ده « آوورد » دیرلر. قوللانیلماز.

بُحْران [ع] مولداتدن واصطلاحات طبیه‌دندر. برخسته‌لکك، خصوصیله مرض حمانك دفعةً کسب

شدت ایتمسنه اطلاق اولونور . مرض طبیعته غالب اولوب طبیعتك مرض ایله مقاومت ایتمه‌سی وشدت وتأثیراتی صوك درجه‌یی بوله‌سی دیمکدر . اوحالده اطبا خسته‌یه علاج ویرمکدن اجتناب ایدرلر . [لَیلهٔ بُحران ، لَیالیٔ بُحران] = مرضك ، خسته‌لغك نوبتی شدتله دوام ایتدیکی کیجه ویاخود کیجه‌لر دیمکدر . § مجازاً امور وشئون مختلفه‌نك وحوادث سائره‌نك کمال تشوّش وتشتّتی زماننه دخی اطلاق اولونور : [بحران سیاسی ، بحران مالی ، بحران ادبی ، بحران عقلی ، بحران خارجی ، بحران داخلی] بر لغت کتابنده فرانسزجه [Crise - قریز] لفظنی الك اوّل مرحوم (نامق کمال) بکك « بحران » ایله ترجمه ایتدیکی کوستریلیور .

بُحُوح | [ع] سسی طوتق ، بوغنق اولمق ، سس قیصیقلغی . مأنوس دکلدر .

بُحُور | [ع] دکز دیمك اولان (بَحر) ك جمعی . بوهم دکزلر معناسنده وهم (بحر شعر) ك جمعی اوله‌رق قوللانیلیر . « بحر » ك دیکر جمعلری اولان (بِحار) ایله (اَبحُر) یالکز دکزلر معناسنده وبرنجیسی ایکنجیسندن زیاده استعمال اولونور .

بُحَیرَه | [ع] کوجك دکز ، کول . نادراً استعمال اولونور .

بُخار | [ع] صیجاق صودن حاصل اولان (بوغو) دیمکدر . جمعی (اَبخِره) در . [بُخاری] = بوغویه منسوب : [قوّهٔ بُخاریّه] ، [کَشتیٔ بُخاری] = واپور . مصریّون واپوره (باخِره) اطلاق ایدییورلر :

[وحالت انداز درون مردان خدا اولان نغمه سرایان خوش ادا انشاد ساقی نامهٔ شاهی وخسروی ایله ساعت بساعت مجلسه نقل شوق تازه کتورمکین درویش سالك ، بلکه هرکدای کوچه کرد ممالك بخار سلافة الصهبای حب جاه ایله عشرتخانهٔ اندیشه‌ده « من وجام وساقی وبزم شراب » دیورتبهٔ جلالت جمشیده قدم باصدی — شفیقنامه مقدمه‌سی]

« اشك غم بوغمقده‌در هرآن بنی »
« آه ایله چیقمقده آغزمدن بخار »

بُخارا | [ف] فرهنکلرك بیاننه نظراً فرس قدیم لساننجه علم ودانش معناسنه اولان (بُخار) ایله الف نسبتدن مرکبدر . « مجمع العلم » معناسنه‌در . آسیای وسطاده روسیه دولتنه تابع برامارت اسلامیه‌نك عاصمهٔ حکومتیدر . « قاموس کبیر » . نظراً شهر مذکورك نام قدیمی (محلث) در .

بُخت نَصَّر | [معرّبدر] «الجزیره» نك مشهور حکمدار قدیمی . سوریه قطعه‌سنی استیلا وبنی

اسرائیلی کلیاً استیصال ایتمك املیله زمانه کوره معمورهٔ عالم اطلاق ایدلمك لازم کلن برخطهٔ جسیمه‌یی تخریب ویاالکز قدسده یتمش بیك یهودی قتل ایتمش بر ظالمدر .

بُخاق { [ع] قورد دینیلن کوپکه مشابه جانورك ارککنه اطلاق اولونور .

بُخْتُو { [ف] « رَعْد » کبی کوك کورلتیسی معناسنه در . مأنوس دکلدر .

بُخْل { [ع] خسیسلك ، جمریلك ، ال صیقیلغی . (کَرَم) ك ضدی ، عربیدی [بَخَل ، بَخْل ، بُخول] ده بومعناده قوللانیلیر : [بخل بجا بهمت حاتم برابرست] = پرنده ، یولنده اولان امساك مشهور حاتمك جوانمردلکیله برابردر .

« فیض حقده بخل یوق هرکس ولی طالب دکل »
« بی سبب اصلاح عالم تکری یه واجب دکل »
(یحیی)

بُخَلاء { [ع] جری ، پنتی معناسنه اولان [بَخِیل]ك جمعی . آز قوللانیلیر .

بُخْله { [ف] سمیزاوتی دینیلن نبات . اصل اسم ترکیسی (پرپرم) در .

بُخور { [ف] اصلی عربیدر . کوزل قوقولی برنوع ضمغ حجازیدر. ترکجه‌ده اسمی (زِنغله) در.

طوغریسی بابك فتحیله‌در. بای مفتوحه‌یه‌ده باقکز .

« بهار کلشنی اندیشهٔ فردوسیٔ طوسی »
« بخورافروز بزمی روح عطار نشابوری »
(نفعی)

بُخُوع { [ع] خضوع وتواضع ایله اقرار حق ایتمك معناسنه‌در. مأنوس دکلدر .

بُد { [ف] صاحب ، خداوند معناسنه‌در: [سپهبد]= سردار، سرعسکر دیمکدر . § فارسیده [آتشکیره] کبی ماشه معناسنه‌ده کلیر .

بُداد { [ع] « بُدَّه » کبی حصه ، نصیب معناسنه‌در . « بُدّ » = غایت ، انجام ، صوك معناسنه‌ده کلیر [بُدَّه ، بِدَّه] = تاب ، طاقت ، درمان معناسنه‌در .

بُدبُدك { [ف] عربیده (هدهد) و ترکجه‌ده [ایبك] و (چاوش قوشی) دینیلن قوشدر .

بُدور { [ع] سرعتله چکمك ، ایلری چکمه. مأنوس دکلدر.

بُده { [ف] آغاج قاو § ماشه معناسنی‌ده افاده ایدر.

بُدحه { [ع] ساحه ، میدان ، حولی معناسنه‌در. مأنوس دکلدر .

بُدَلاء { [ع] « بَدیل » ك جمعی مفردی قوللانیلماز. عقلسز، سرسم، صافدل آدملر دیمکدر. ترکجه‌ده

هم جمع ، هم مفرد مقامنده قوللانيلير :
[بدلاى امتدن باقيل مشهور در .
بدلالق ايتمه ، بدلا كبى بويله گزينمكدن
نه چيقار .]

« مجنون ايله بحث ايتمكه كيتدى عقلامز »
« وارآكا قياس ايله نه سويلر بدلامز »
(عونى)

بُذْم { [ع] رأى صواب ، حزم وتحمل § قوت . كثافت معنالرينى افاده ايدر. قوللانيلماز .

بُذُوذَت { [ع] قيافتجه پژمرده لك ، پريشانلق ، پنتيلك ،
[بذاذت ، بذاذ] = دخى بومعنايه در :

« بذوذت حال » ، « بيچاره چوجقلرك بذوذت احوالنى كورنلر ضبط نفس ايده مه يوب اعلامغه مجبور اوليورلردى . »

بُذُور { [ع] تخملر . « بذر » ك جمعى . مفردى زياده قوللانيلير . اوكاده باقيكز .

بُرْء { [ع] « برء ، بروء » كبى خسته صحته يوز طوتمق وافاقت بولمق معناسنه در . بوماده يى مطلق خلق يعنى ياراتمق معناسنده استعمال اطلاق وتقيد علاقه سيله مجاز اولور. [براء] = برشيدن برى وبيزار اولان آدم § هر آيك ايلك وصوك كونلرى ، ياخود كيجه لرى ديمكدر حتى اوكون وكيجه نك جريده كنيه سى [ابن البراء] در .

بُراد { [ع] صوغوق ديمكدر . (برود) ده بو معنايه در .

§(براد) = عربيده ايشدن صوغومق ، فتور كتيرمك معناسنى دخى افاده ايدر.

بُراق { [ع] دابهٔ بهشتى . باعث ايجاد كائنات عليه اكمل التحيات افنديمز حضرتلرينك ليلهٔ مباركهٔ معراجده ركوب قدسيت مصحوب پيغمبريلرينه تخصيصاً عالم بالاترين لاهوتيدن سوق بيوريلان دابهٔ مقدسه نك اسميدر :

« آدين قوديلر براق يكتا »
« كلدى آياغيكه عرش اعلا »
(غالب دده)

« اوصاف براق فخر عالم »
« رخشيهٔ نفعى آندن اقدم »
(وله)

بُرّان { [ف] كسكين ديمكدر : [شمشير برّان ، تيغ برّان ، خنجر برّان ، ناوك برّان ، تير برّان]
[چشمه سار مار البياننده مجراى شمشير برّان ايله درياى رحمت رحمانه القا ايتديلر — روضة الكاملين] .

« نه دم هزم ايليوب ميدانه آت صالسيدى كفاره »
« صانيدك برق جاطفدر الندهٔ تيغ برّانى »
(همدى)

« قانلرجوكيلور خنجر برّانك اوجندن »
« باشلر كسيلور زلف پريشانك اوجندن »
(فضلى)

بُرايه { [ع] يونقه ، تالاش ، يونتيلان آغاج ، ياخود

تخته‌نك دوكونتیسی معناسنه‌در .
استعمالی اندردر .

بُرْبُور [ع] ترکجه‌ده « بلغور » دینیلن حاشلانمش بغدایك دوكولمشی .

بُرْثُن [ع] انسانك الی ، ارسلان كبی یرتیجی حیوانلرك پنجه‌سی. (بوثن الاسد) = مرثد بن علس » نام ذاتك قیلیجنك اسمی .
§ دوه‌لره اوریلان بر نوع تمغانك اسمی. [براثن] ده دینیر .

بُرْثُوطَه [ع] مهلكه ، موجب هلاك اوله‌جق محل وحال معناسنه‌در. مأنوس دكلدر .

بُرْج [ع] ركن معناسنه‌در . برنسنه‌نك ، بر یرك قوی ومستحكم اولان طرفی دیمكدر: (برج قوی) = طابیه، قلعه، پلانقه، حصار كبی تحصن ایدیله‌جك محللرك چیقنتیلی یرلریدر . فارسیده (بارو) دینیلیر .
§ بروج فلكیه‌نك مفردیدر . بروج فلكیه كرهٔ سماده اون ایکی مواقع مخصوصهٔ كواكبدن عبارتدر. هربرجك كواكب مجموعه‌سی هانكی صورتله متشكل ایسه اوصورتك اسمیله یاد اولونمه‌سی معتبردر . بونلرك هیئت عمومیه‌سینه [منطقة البروج] اطلاق اولونور. بوبردائرهٔ عظمای فلكیدركه متساویاً اون ایکی قسمه منقسمدر . بالاده عرض ایدلدیکی وجه ایله هربر قسمنه برج دینیر و براسم مخصوص ایله یاد ایدیلیر . مثلا [برج حَمَل ، برج ثَور ، برج جَوزاء] ، [خصوصاً تمازجات نحوس ایله برج معوج الطلوع كسافتدن طالع اولان كواكبی فخمة العشای دیجور مشكلاتده نجم هدی اتخاذ ایدن — شفیقنامه]

«جلوه‌گاهن ایده خورشید فلك برج حمل »
(نفعی)

« بربرجی مقام طوتمش اول ماه »
« كیم اولماز اكا نسیم همراه »
(فضولی)

« برج دولتدر الی ایله‌سه پیدا نه عجب »
« هیئت ماه نو وصورت اختر خاتم »
(باقی)

« برج عصمتدر امین اول بامم »
« كوردیكك كوهلر استحكامم »
(سفیله — عبدالحق حامد)

بُرْجَاس [ع] نشانكاه ، هدف دیمكدر . یوكسكده اولان نشانكاهه (بُرجاس) ، زمینده بولونانه (هَدَف) اطلاق اولونور .

بُرْجُمَه [ع] پارمق بوغومی . پارمقلرك بوكولدكجه طیشاری چیقان اوجلری ، پارمق بوغوملرینك اویناق یرلرنده‌كی كمیكلرك سیوریلری دیمكدر . (با) نك فتحیله باشقه معنایه لغتدر .

بُرَحَاء [ع] شدت رنج واذی ، عذاب معناسنه‌در . جمع طرزنده مفرددر. مأنوس دكلدر .

بُرْحَه { [ع] پك جلس ، گزيده ناقه ديمكدر. قوللانيلماز .

بُرْد { [ع] برنوع چوبوقلى قماش ، عبا: [بردِيمانى]. معروفدر.

بُرْداء { [ع]صتمه‌عاق. بوخسته‌لغك انسانى صوغوغه طونواش كبي زياده دتره‌تمه‌سى سبب تسميه‌در .

بُرْدبار { [ف] حليم ، صبرلى ، قاتلانيجى آدم ديمكدر .

[بُردبارى] = حليملك ، صبرايلق .

بُرْدَه { [ع] عربلرك بوروندكارى برنوع عبا، خرقه. [قصيدهٔ بردە] = شعراى عربدن واصحابدن «كعب بن زهيره» — [رضى الله عنه] — نك حضرت پيغمبرك اوصاف سنيهٔ رسالتپناهيلرينى مضمن حضور مقدسلرنده انشاد ايتديكى قصيدهٔ مشهوره‌دركه رسالتمآب لاهوتى نصاب افنديمز حضرتلرى اشبو قصيدهٔ بركزيده‌يى تقديراً شاعر مشار اليهه بردهٔ سعادتنى احسان بيورمشلر ايدى :
[ضريح زاويهٔ كيكلى باپايه پوشيده اولمغه صالح بردهٔ صوف غنم ايكن بردهٔ حرير بيت الحرم كبي عالم زيارت ايتدى — شفيقنامه]

«كعب بن زهيرى قيلدى حضرت»
«شايستهٔ بردهٔ سعادت»
(مقدمه)
«اولدى افسون مصافات ايله حيات سيوف»
«سرفرو بردهٔ سوراخ سپهفام ينام»
(نابى)

بُرَزَغ { [ع]دلى قانلياق هنكامنده‌كى نشئه ، شوق معناسنه‌در:
[برزغ الشباب] =نشوهٔ نوجوانى.
§ اتنه طولغون دليقانلى معناسنى‌ده افاده ايدر . نته كيم [بُرْزوغ ، بِرْزاع] ده بومعنايه‌در .

بُرْس { [ف] عربيده [عرعرة العرعر] دينيلن آردج آغاجى يمشيدر .

بُرْسان { [ف] « اژدرها » كبي بيوك ييلان ديمكدر .
عربيسى [ثعبان] در .

بُرْشُم { [ع] نسوانك يوزلرينه طوتدقلرى پچه معناسنه‌در مأنوس دكلدر .

بُرْعُوم
بُرْعُومَه } [ع] آغاجك هنوز آچلمامش چيچكى، آغاجلرك طومورجغى ديمكدر . [برعم ، برعمه] دخى عين معنايه لغتدر .

بُرْغُو { [ف] تركجه‌ده تحريف ايله (بورو) دينيلن آلت موسيقى. [بُرْغوزَن] = بوروچالان. بوروجى ديمكدر .

بُرْغوث { [ع] موذيانتدن « پيره » دينيلن حيوانجق . استعمالى اندردر .

بُرْقان { [ع] بدنى بلّور كبي پارلاق؛ بياض تنلى آدم § آلاجه چكركه‌يه‌ده اطلاق اولونور. (با) نك كسرى‌ده جائزدر .

بُرْقَع [ع] قادینلرك یوزلرینه طوتندقلری پچه ، تول ، یاشمق ، یوز اورتوسی : [برقع فكَن] = نقاب آچیجی ، اورتو آتیجی . «رفع برقع» = پچه‌یی آچمق .
«اولمشمی دیسه‌م ابر شفق برقیزه برقع؟»
(معلم ناجی)
«برقع فكن اول شمشعهٔ طوركورنسون»
(وله)
« آچل ای پردهٔ تاریك قضا »
« آچل ای برقع رخسار رضا »
(سفیله ــ عبدالحق حامد)

بُرْكه [ع] تركجه‌ده « مارتی » دینیلان دكزقوشی دیمكدر . § قوربغه‌یه‌ده اطلاق اولونور .

بُرْكه [ع] حوض ، اوفاق كول . عربیده بو معناده فصیحی (با) نك كسریله‌در . لسانمزده بالعكس ضم ایله مستعملدر : [بُرْكَهٔ لاجورد] = قبهٔ سمادن ، كوكدن كنایهٔ استعمال اولونور .

بُرْنُس [ع] « بورنوز » دیه تحریف ایدلمشدر . عرب مشلحی ، صوفدن معمول باشلقلی برنوع اوسته كییلان لباس كه اكثریا بلاد بربریه اهالیسی طرفندن استعمال واكتسا ایدیلیر . § اوائل ظهور اسلامده علما واهل تقوانك كییدكلری مولوی كلاهنه مشابه برنوع سرپوشك اسمیدر . الیوم بو نام ایله اویله سرپوش قوللا-
نیلدیغی مجهولدر : [حاصلی شرك مصاید صیاد كسای زهاد ردای تقوی قناع غرنبق برقع ورع برنس جاثلیق قندیل جوامع صواع غارت مندیل صوامع رقاع خسارت ــ شفیقنامه]

بُرُوت [ع] بییق دیمكدر : [ریش و بروت] = صاقال وبییق .
« سنده مادام كه واردر اوتراشیده بروت »
« بییق آلتندن ایدر خنده قلندر دیدیكك »
(معلم ناجی)

بُرُوج [ع] « برج » ك جمعی . [ذات البروج] = سما ، كوك دیمكدر . [منطقة البروج] = اون ایكی قسمه منقسم اولوب هربرینه برنام مخصوص ایله برج اطلاق اولونان بردائرهٔ عظمای فلكیدر :
« طارمٔ طاق وراق همسر ذات البروج »
« سایهٔ سقف بلندی خوابگاه اختران »
(بركاشانه وصفنده ــ نفعی)
[بو وسائط مفخمه نك شموس نفوذلری بروج مشیدهٔ سمای حقیقت اولان اعزهٔ مشایخك زمان زمان اشتراكلریله قرن خامسه قریب وقته قدر اشعه پاش ملك وملت اولدیغندن ــ روضة الكاملین] ، [وورونق شكن منطقة البروج آسمان اولان كان عنبرتوز شاهانه‌لرینه وضع قبضهٔ میامن اشتمال بیوریله‌رق ــ تلخیص ــ عاكف پاشا] ،

[شمس تابانك بروج اثنی عشره نسبق على السويه ايسه ده هر بر بوجه نقل وتحويلنده نثار آثار انوار واشراقات ايلديكى كبى — تذكره — عاكف پاشا].

بُرُودَتْ | [ع] صوغوقلق. مادیات ومعنویاتده قوللانیلیر :
[برودت هوا ، برودت معامله بك آشكار ايدى] .
« نیچون سالدك برودت ای خزان اجزای كلزاره »
« بشه كارين هزار بینوانك آه سرد ايتدك »
(نابى)
« یتش ای ناثرۀ ظلمت پر »
« برق جانسوز برودت پرور »
(سفيله — حامد)

بُرُوزْ | [ع] ظهور ، آشكار. معناى اصليسى كيزلى ، كورنمز ايكن ظاهر اولمق وميدانه چيقمق ديمكدر : [بالاى جبلدن وادئ زمردينه شعشعه بخشاى بروز اولان خورشيد جهانتاب] [برمقتضاى تقدير ممتنع التغيير بوساهرۀ غبراده روز بروز سرزدۀ ساحۀ بروز اولان حوادث — روضة الكاملين] . § فارسيده (بُرُوز) = ميوه‌دار آغاج وزفافخانه ديمكدر .
« نور الظاهر ايتسه دلده بروز »
« اوله الباطن اسمى فيض افروز »
« ذات پاكى بيلندى بالآثار »
« محتجبدر ولى عن الابصار »
(شاكر احمد پاشا)

بُرُوعْ | [ع] علم وفضيلت ، حسن ولطافتده امثاله تفوق

معناسنه‌در . خصائل محموده ايله تفوق معناسى مطلوبدر .

بُرُوفه | [ف] صاريق وبل‌ويتمی ديمكدر . مأنوس

بُرُوكْ | [ع] « بَرِيكَه » كه اون حلواسى ديمكدر . معربيده [خَبِيص ، خَبِيصَه] ده ديرلر .

بُرُومْ | [يونانيدن] اصطلاحات كيمیويه‌دندر . (١٨٢٦) تاريخنده (بالار) نام كيمياكر معرفتيله كشف اولونوب خواص طبيعيه‌جه قلوره مشابهدر . رائحۀ كريهه نشر ايتديكندن « تعفّن » معناسنى افاده ايدن بركلمۀ يونانيه‌دن اخذ ايله (بُرُوم) تسميه ايدلمشدر .

بُرْهَانْ | [ع] دليل ، حجت ، اثبات ايده‌جك مدار قوى . معناجه [بُرْهَان] ديكرلرندن اقوى عد اولونور . [برهان قاطع] = رد ايچون سوز كوتورمه‌يه‌جك صورتده اثبات حقيقت ايدن حجت قويه . § منطق اصطلاحاتنجه يقينيّاتدن مؤلف اولان قياس ديمكدر. [برهان مسيح] = احياى اموات واستجابت دعوات كبى معجزۀ ابن المريم : [اشته بوتمهيد نكهت بخش مصادقته برهان شو شرح عطر افشان حسن بياندركه من كل الوجوه تحسين وآفرينه شايان بردستنبوى حيات افزاى دل وجاندر — تقريض

شفیقنامه — سامی پاشا] ، [« یوم تبلی السرائر » اولان روز دلسوزده اول صحیفهٔ سخیفه‌یی وثیقهٔ ساطع البرهان باهر النفوذ ایتدیلر — شفیقنامه]

« طوتدی بنی اول سوز ایله یاران »
« دعوایه کرك کل ایمدی برهان »
(غالب دده)

« برهان یتر سوزمآ کلادیغنه سکوتی »
« واررمی قهوه‌خانه‌یه عثمان نه‌دمده‌در »
(روحی)

« وهبی به لغتده یوقدر اقران »
« تحفه ایله نخبه ایکی برهان »
(مقدمه)

« ای اولوب معراج برهان علو شان سکا »
« ییره ایتمش کوکدن استقبال ایدوب قرآن سکا »
(فضولی)

بُرَهْنَگی { [ف] چیپلاقلق . بای مفتوحه ایله دخی لغتدر . آز قوللانیلیر .

بُرَهْنَه { [ف] چیپلاق ، « عُرْیان » [بُرَهنه پا ـ ی] و [پا بُرَهنه] = یالین آیاق . [بُرَهنه سر ، سر بُرَهنه] = باشی آچیق . فتح با ایله‌ده جائزدر .

« بردزد برهنه پایی کوپا »
« منصوره دنیلرکه ایده‌همپا »
(غالب دده)

« بو یولده ولی کلامی چوق یوق »
« ملبوسندن برهنه‌سی چوق »
(مقدمه)

بُرْهُون { [ف] کره ، چنبر ، دائره معناسنه‌در . [برهون فَلَك] = منطقة البروج . § دیوار ، چیت ، حولی . (با) نك فتحیله‌ده لغتدر .

بُرْهَه { [ع] مدّت ، اوزون زمان . [بَعدَ بُرْهَةٍ] = برخیلی زماندن صوکره دیمکدر . عربیده بانك فتحیله دخی قوللانیلیر . لسانمزده یالکز بالاده عرض ایدلدیکی وجه ایله ترکیب عربی طرزنده مستعملدر : [جرافتده طرح اولنان ردم رصیف البنیاد رأس سداد حسبند سریع الانقلاع وش سد اوله ـ میوب برهة الزمان اوجی برمحلده واقع چشمه ساره یتدی که — شفیقنامه]

بُرِیدَه { [ف] کسیلش . [بُریده‌سر] = باشی کسیك ، مقطوع الرأس . آز قوللانیلیر : [سرتراشان کذلك بر کجاوهٔ آبکینه ایچره بر بت آیینه طلعت بلورین ساعدی شیشه‌ده پری مثال آرایش و سادهٔ غنج ودلال و پیشکاهنده بر طفل مه عذار زهره جبینی دخی مشتری مقامنه قائم ایدوب مشکین شبستان صباحت اولان موی سنبلبوی سر ملامت افسرین بریدهٔ استرهٔ الماسکون ایتدکجه — شفیقنامه] ، [مشار الیهك ترجمهٔ احوالیله برابر اذکار قلم بریده زبانه احاله قلنمق مناسب کورنمشدر — مقدمهٔ روضة الکاملین]

بُرُنْ { [ف] دیلیم معناسنه‌در . اکثریا میوه‌لرده استعمال اولونور .

بُزْ { [ف] کچی . عربیده [تَیس] دیرلر . [بُزِ اخفش] = اخفشك کچیسی دیمکدر :

« هم ابدر طعنه تحمّل ، هم اولور سر جنبان »
« دشمنه خرمی دیسه‌م یا بز اخفش می دیسه‌م »
(منیف)

بُزَاق { [ع] توکروك ، صالیه . [بُزَاقه] = قابوقسز سوموکلی بوجك : [تا که « تمنای هر کس بچیزی بود » فحواسنجه هر شخصك بافتهٔ کارگاه اغراض نفسانیه‌سی اولان کرباس سودای خام اول روز بازار تمنای محالده دست دلاّل قیل وقال ایله مزایده لعاب کرم ابریشم صاندقلری ناز بی سرو بن تنهٔ پوسیده بزاق عنکبوتی اولدیغی ظاهر اولمغله — شفیقنامه]

بُزُرْگ { [ف] بیوك ، اولو . اشخاص و اشیاده قوللانیلیر . [بُزُرگی] = بیوکلك ، اولولق . [استاد بزرك ، خواجهٔ بزرك] § موسیقیٔ شرقیده بر مقام اسمیدر .

بُزُرْگان { [ف] بیوکلر ، اولولر دیمکدر . « بزرگ »ك جمعی . [اَکابِر] ه معادلدر . یالکز انسان حقنده استعمال اولونور : [بزرگان مملکت ، بزرگان طریقت ، سخنِ بزرگان]

بُزُرْگوار { [ف] « وار » فارسیده ادات تشبیه در . اولو ، جلیل القدر ، واجب التعظیم ، شایان حرمت معناسنده یالکز انسانلره اطلاق اولونور . [بُزُرگواری] = اولولق ، جلیل القدر اولمق : [پدر بزرکوار ، شهریار بزرکوار]

بُزْغَالَه { [ف] اوغلاق ، کچی یاوروسی . [بُزغالهٔ فلك] = برج جدی ، یاخود نجم جدی دیمکدر . [بُزْبچه] ده بو معنایه لغتدر .

بُزُور { [ع] « بَذر » کبی تخم معناسنه اولان « بَزر »ك جمعیدر . ذال ایله معروفدر .

بُزُوغ { [ع] طوغمق ، طوغمغه باشلامق ، چیقمق معناسنه‌در . دوه‌نك آزی دیشی چیقمغه باشلامق معناسنده استعمال ایدلدیکی مثللو (طلوع) کبی « بزوغ شمش » ده دینیله‌بیلیر . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

بُژْمَان { [ف] محزون ، مکدر § « پژمرده » کبی اسکی ، یرتیق دوکوك معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

بُژْمَرَه { [ف] قاپاکلری یعنی کرتنکله دینیلن حیوان . ترکجه‌ده قوللانیلماز .

بُژُول { [ف] طوبوق كميكى ، آشيق كميكى معناسنه‌در. الفاظ معروفه‌دن دكلدر .

بُژْهان { [ف] غبطه معناسنه‌در . بر كيمسه‌نك نائل اولديغى بر شيئك آنده دواميله برابر نفسنده دخى حصولنى آرزو ايتمك ديمكدر . « حسد » باشقه‌در .

بُسْتاخ { [ف] « كُسْتاخ » كبى فقط بوقوللانلماز .

بُسْتان { [ع] باغچه . فارسى (بُوستان) ك معربيدر . جمعى [بَساتين] ، [بَساتُون] كلير . « بوستان » ده‌ده باقكز . [بوستان افروز] = خروس ايبيكى دينيلن چيچك . [بوستان شيرين] = موسيقى شرقيده بر لحن اسميدر . [بناءً عليه لوند چفتلكنده مجدداً كشاداولنان اوجاغه بستانى نفراتى تحريرينه شروع اولندى — قوجه سكبان باشى — لايحه]

بُسْتَك { [ف] « بُسْتَج » ده ديرلر . آق كونلك ياخود فستق ضمنى ديمكدر . قوللانيلماز .

بُسْتُوقه { [ع] كوبجك ، كوچك خمبره ديمكدر . معربدر . نادراً قوللانيلمشدر .

بُسْتَه { [ف] فندق دينيلن معروف ميوه‌در . مأنوس دكلدر .

بُسَّد { [ف] مرجان دينيلن قيرمزى حجر بحريدر . روايت اخرايه كوره مرجانك قعر درياده بولنان كوكى ديمكدر . عربيده [اصل المرجان] دينير . [بُسد] = « بُسْت » كبى ازهار واشجار ميوه دار ايله مزيّن باغچه معناسنه‌در .

بُسُوط { [ع] ال آچيقلغى . جوانمردلك . وصف اوله‌رق قوللانيلير . بانك كسريله‌ده عين معنايه لغتدر . قرآن كريمده وحديث شريفده وارد اولمشدر .

بُسْرَه { [ع] هر شيئك تازه‌سى . اوجى وباشى ديمكدر . § كنج قيز واوغلانه‌ده اطلاق اولونور . (بسر) = ده بو معنايه‌در . جمعى [بِسار] در .

بُسُوق { [ع] معناى اصليسى آغاجك بويلانوب اوزامه‌سى ديمكدر . بعده بر كيمسه‌نك اقرانته تفوق ايتمه‌سى ، معناً وياخود مادةً يعنى فضيلت وثروت جهتيله ترفع ايله‌مه‌سى معناسنده قوللانيلمشدر .

بُسُول { [ع] مشروبات ومايعاتك تخمر ايده‌رك طعمى آغير و بوروشديريجى اوله‌سى ديمكدر . § برنسنه حرام اولمق معناسنده دخى قوللانيلير .

بُسُول { [ف] لعن ونفرين ديمكدر . [بسوليدن] = نفرت وبددعا ايتمك معناسنه اولان اشبو لفظدن اسم مصدردر . « پشول » ده بومعنايه‌در .

بُش { [ف] آت یله‌سی ، پرچم دیمکدر . قوللانیلماز .

بُشتُر ، **بُشتُرَم** ، **بُشتَری** { [ف] ترکجه‌ده «قورداشن» دینیلن علتك اسمیدر . بدن انسانیده عدم نظافت ایله پیدا اولان بر نوع حونیاتدرکه مسامانی استیلا ایدوب اویوزکبی قاشندیرر . برنوعی‌ده قانك فنالغندن جلدده حاصل اولور . قوللانیلماز .

بُشری { [ع] مژده ، سوینجلی خبر . نادراً قوللانیلیر .

بُشکانی { [ع] کندی لساننی بیله‌یه‌جك قدر احمق ، سبکمغز آدم . اولاد عربدن ایکن عربجه‌یی بیله‌ین سرسمه اطلاق اولونور .

بُصُع { [ع] «بَصیع» ك جمعی . تر ، مساماتدن ترشح ایدن شی . قوللانیلماز . «بِضع» = کیجه‌نك برقسمی معناسنه‌در .

بُصم { [ع] سرچه پارمق ایله آدسز پارمغك اوجلری آچلدیغی حالده آراسی اولان مقدار دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بُضم { [ع] «نَفس» معناسنه‌در . (کریم البضم) = دینیلیر . § هنوز چیقوب بیومکه باشلایان سنبله ، باشاق معناسنه‌در :

بُضوع { [ع] آ کلامق § طبعه کسل کلمك ، جان صیقیلمق معناسنه‌در .

بُطحه { [ع] خصلت حسنه ، سجیهٔ جمیله معناسنه‌در .

بُطلان { [ع] عبث ، باطل ، بوش اولمق . برشیئك عبث ، بوش اولیشی . [بُطول] = بشه بومعنایه لغتدر : (بُطلانِ دعوی) = دعوانك اساسسز ، حقسز ، بوش اولیشی ، [بُطلانِ قیاس] = قیاسك یولسز ، غیرموافق اولمه‌سی . [خطِّ بطلان] = یازلمش سطرلر اوزرینه یاکلش اولمه‌سندن ویا تصحیحه لزوم کورلمه‌سندن ویاخود حکمسز قالمه‌سندن طولایی چکیلن چیزکیلر . [حکایات مشروحه‌نك تکمله‌سنده مندرج فقرات بدیع المآل مخترعات عجیبهٔ خیالبازینك بطلان حقایقنی ونصوحی دده‌نك تقریر وتعبیر رؤیا ایتمسنه باعث اولان ملاحظاتك دقایقنی حاوی — روضة الکاملین]

« الم مجبره ، اندیشه لیقه ، یأس مداد »
« چکمه‌ده سطرامیده خط بطلان قلم »
« عاکف پاشا »

بُطون { [ع] قارن دیمك اولان [بَطن] ك جمعی § هرشیئك ایچ یوزلری ، کیزلی اولان جهتلری معناسنده استعمال اولونور : [ذات بی همال ظلّیت پناهیلرینی مادام الظهور والبطون تخت ودیهیم معالی وسیم سلطنت سنیه‌لرنده کمال بهبودی وعافیتله ابدغونه ایلیوب — تلخیص — عاکف پاشا]

« حسننده نهاندر اول مهك آن »
« مانند بطون نص قرآن »
(نعت — علی روحی)
« پرده انداز خفایای بطون »
« روشنا ساز خبایای فنون »
(شیخی)
« منفصل کرچه که پیوند تصاویر ظهور »
« متصل یکدکره لیك تماثیل بطون »
(منیف)

بُطَيْن [ع] قارنجق، اوفاق قارن یاخود کوز، حجره معناسنده بر اصطلاح فنی درکه دماغك متشکل اولدیغی اوفاق اوفاق، آیری آیری دلیکلره، کوزلره اطلاق اولونور. § منازل قمردن برینك اسمیدر. حمل برجنك بطننده کائن اوچ اوفاق کوکبدن مرکب بوساج آیاغی شکلیدر.

بُظْرَه [ع] اوست دوداغك اورته سنده دیشاری طوغری فضله بولونان لحم پاره دیمکدر. بعض انسانلرك دوداقلری اوشکلده مخلوق اولور. مأنوس دکلدر.

بُعْد [ع] اوزاقلق. « قُرْب » ك ضدی: [قُرْب وبُعْد] = یقینلق، اوزاقلق. « بُعْدِ مسافه » = کیدیلن یولك اوزاقلغی. [بعد مجرّد، بعد مطلق] = شوقدر مسافه‌در دیه مقدار معیّن قیدینه امکان اولمایان اوزاقلق. جمعی [أبْعاد]در: « ابعاد ثلثه = طول، عرض، عمق. ترکجه‌سی اوزونلق، اکلیلك، درینلك دیمکدر. [علی الخصوص تنور مبدأ خروجلرندن سنور ولوج جای معادلرینك بعدی هفت مرحله‌یه قریب مسافه تقدیر اولنمغین — شفیقنامه]

«وسعت ایوانك بعدی ورای شش جهات»
«فسحت میدانك سرحدی حد لامکان»
(نوعی)

بُعاق [ع] شدتلی سیل، آکسزین کلن یاغمور § شدتلی سس، حایقیرمه. مأنوس دکلدر.

بُعْصُوصَه [ع] براوفاق، پارلاق بوجك، تاتارجق. « بعضوضه » دخی بوجك معناسنه‌در.

بُعْكُوكَه [ع] ازدحام، غلبه‌لك، جمعیتگاه § برشیئك جمعیتلی، شدتلی حالی. یاز موسمنك اك صیجاق زماننه [بُعْكُوكَةُ الصیف] وقیشك زمهریرهنکامنه [بُعْكُوكَةُ الشتاء] اطلاق اولونور.

بُعْلَه [ع] اکول، اوبور دیمکدر. مأنوس دکلدر.

بُعُولَت [ع] زوجلك، زوجه‌لك؛ قاری، قوجه‌لق دیمکدر. ترکجه‌ده اصلا قوللانیلماز.

بُغات [ع] طالب، متجاوز معناسنه اولان [باغی] نك جمعیدر. تشدید ایله یاکلش اوقونمامیدر. [الفئة الباغیه]، (فئهٔ باغیه) = امام

حادلك اطاعتندن خروج ایدن طائفه‌یه اطلاق اولونور : [سنکه .. تخریب ایدن بغاتی توفیق واصلاح ایچون مأمور اولان وزیرم حسن پاشاسك . انشاءالله تعالی مأمور اولدیغك اوزره واروب منبورلره نصح و پند ایله سمت صلاحه رجوعه ترغیب ایلیه‌سك — ١١١٥ تاریخنده ادرنه‌ده سلطان مصطفی خان طرفندن اولاد فاتحان ضابطی حسن پاشایه ویریلن خط همایون]

بُغاث { [ع] خیرسز قوشلر، مارتی کبی لاشه‌یه قونن قوشلر دیمکدر .

بُغرا { [ف] طورنا قوشی، طورنا سوریسنك اوکنده اوچان طورنا خروسنه اطلاق اولونور . § خوارزم حکمدارلرندن برذاتك لقبیدر. (بغراخان) = دائما اردوسنك ، عسکرینك اوکنده کیتمه‌سی ومهاجمات، محاربانده غایتله جسورانه حرکت ایتمه‌سی سبب تلقیب اولسه کرکدر . § « برهان قاطع » ده (بورنی) دینیلن طعامك مشار الیهك مخترعاتندن اولمه‌سی حسبیله (بغراخانی) یاد اولوندیغی حالده مؤخراً تحریف ایله [بورانی] دینیلدیکی روایت اولونمش ایسه‌ده کتب سائره‌نك تدقیقاتندن بو روایتك شایان قبول اولمدیغی و « بورانی » خلفای عباسیه دورنده و بغدادده مخترع اولوب (بغراخانی) دینیلن طعامك باشقه وعادتا عجم تخیسندن عبارت بولوندیغی آکلاشلمشدر .

بُغض { [ع] نفرت ، سوءمه‌مك . (حب) ك ضدی . [ایتمك]

ماده‌سیله قوللانیلان اشبو (بغض) مرغوب عنه اولان شیدن نفسك نفرتی دیمکدر. نته‌کیم (محبت)ده مرغوب فیه اولان شیئه نفسك انجذابندن عبارتدر. [البغض یتوارث] = بغض توارث ایدر یعنی اولاد ، احفاده کچر : [مدفون ارض طبیعتی اولان دستمایهٔ بغض عامه‌یه مال موروثی اولان بضاعهٔ بغضای خاصه‌یی دخی ضم وعلاوه ایلدیکندن — تصویر افعال — عاکف پاشا]

بُقاری { [ع] آفت، داهیه § یالان سوز . مأنوس دکلدر.

بُقطه { [ع] پراکنده ، پریشان، طاغنیق § جماعت ، کروه ناس معنالرینی افاده ایدر . مأنوس اولمایان الفاظدندر .

بُقعه { [ع] قطعهٔ ارض ، بر قسم یر ، اولکه . جمعی [بقاع] در . غلط اوله‌رق جمعنی ضمه ایله اوقومه‌ملیدر :

« بقعه، بقعه قیلدی طی معمورهٔ محروسه‌یی »
« آلدی فیض فتح ملکیچون دعای فرض عام »
(فضولی)
« بقعهٔ بغدادك ایتمش وصفنی دارالسلام »
« کیم آکا تسلیم تحسین ایده هر کشورکه‌وار »
(وله)

« اولیاء برجی دیمش زیرا که خاك اشرفی »
« بقعه بقعه اولیاء الله اولمشدر مزار »
(وله)

« علی الدوام اوله اول بقعهٔ مبارکه‌نك »
« غباری نافه شمیم وهواسی غالیه‌سود »
(ثابت)

بُقُول | [ع] « بَقْل » كـ جمعی . سبزه‌لر ، اوتلر دیمکدر.

بُكاء | [ع] آغلایوب صیزلانمق ، کوزیاشی دوکمك : (بکای شدید) = هونکور هونکور آغلامه. (بکای سرور) = انسانك فوق‌المأمول برشیئه مظهریتیله سوینه‌رك کوزلرندن دوکدیکی یاش که « سوینج آغلامه‌سی » تعبیر اولونور :

« امید ایله در بکای اطفال »
« سود ویرمه‌ده بی‌املی مادر »
(معلم ناجی)

بُكْرَه | [ع] صباح ، سحر ، ایرکن . فارسیده (بامداد) دیرلر.

بُكْسَه | [ع] ساقسی ، کره مید پارچه‌سی ؛ قایدیراق دیمکدر . مأنوس دکلدر .

بُكْم | [ع] « اَبْکَم » كـ جمعی . دیلسزلر دیمکدر . قوللانیلماز.

بَلَالَتْ / **بُلُولَتْ** | [ع] یاشلق ، یاش یعنی ایصلاق اولمق . [بِلّه ، بَلَالَه ، بُلُولَتْ ، بِلَال] = صویه ، نملی شیئه اطلاق اولونور. (بِلَال آباد) = صولاق بر موقعك اسمیدر . (بلال بن رباح بن حمامه) = امام المرسلین افندیمز حضرتلرینك مؤذنلری (بلال) حبشیدر. رضی الله عنه . بونده (با) نك حرکات ثلثه‌سی جائزدر .

بُلْبُل | [ع] اوتوشی کوزل معروف قوش ، قوشلرك عاشقی . عربیده نام دیکری (عَنْدَلِیب) در . جمعی [عَنَادِل] کلیر . فارسیده « هَزَار » دیرلر . § « بُلْبُل » = عربیده سبکروح ، غیرتلی ، الی‌و آیاغی قیوراق دیمکدر . ترکیده بو معناسی معتبر دکلدر : فارسیده (بُلْبُلی) = شراب، قدح § رنکلی سختیان § برنوع زردآلو دیمکدر :

« سن اول محبوبسك که بلبل زبان ؛ کلبن‌نهال انسانده شوقك نواسیله نغمه‌ساز وخوش آرالق ایدر — سنان پاشا »

« کل خندانه بلبل نالان »
« ایلدی قوشجه جانی قربان »
(وحید)

« بلبل دل چوقیدر ایلرسه فریاد هزار »
« بریوزی کل غنچه دلبردن آیردی روزکار »
(عطایی)

« بر موسم بهار ینه کلدك که عالمك »
« بلبل خموش حوض تهی کلستان خراب »
(لا)

« هراسان اولمسه کلدن دل ناشادك ای بلبل »
« نلر ایلردی خاره آه آتشزادك ای بلبل »
(بهایی)

بُلْبُلَه { [ع] امنزیکلی صوقاب ، بارداق صراحی: [شوقك شرابندن که بلبله کردان محبت وغلغله اندازمودتدر — تفرعات — سنان پاشا]، [لبریز قارورهٔ بَلْبَلَه اولان بُلْبُلَهٔ فؤادی کبی صنو بری الشکل بر قاروره‌یه املا ایتدکدن صکره — شفیقنامه]

بُلْدان { [ع] « بلد ، بلده » نك جمعی . جمع دیکری اولان (بِلاد) دها زیاده قوللانیلیر :

« اعتدال اولسه هواسنده اکر »
« غیر بلدانه کیم ایلردی نظر »
(نابی)

«غزایه‌صرف‌ایدوب اوقاتنی‌هیچ‌طورمدی خالی»
«مسخّر ایلـدی تدریج ایله اطراف بلدانی»
(همدمی)

بُلْعُوم
بُلْعُم { [ع] « با » نك فتحیله غلطدر . اصطلاحات طبیه‌دن اولان بولفظلر خنجره ، غیرتلاق ، دیمکدر . بوغاز ایله معده بیننده‌کی مأکولات ومشروبات کچیدینك قسم علویسنه [بلعوم] اطلاق اولونور . [بلعم] = مأکولات کچیدینك دکل نفس مجراسنك قسم‌علویسی دیمکدر .

بُلَغاء { [ع] بلاغتلی ، بلاغت صاحبی دیمك اولان [بلیغ] ك جمعی : [احاطهٔ کمالات نامتناهیهٔ ملکانه‌سنده جمله بلغای زمان عاجز وقاصر اولان — تذکره — عاکف پاشا]

« امّی ایدی کرچه قیلدی کندی »
« عاجز بلغای نجد وکندی »
(مقدمه)

« عرفیٔ روم ایدیکم جمله ایدرلر تسلیم »
« کورسه‌لرکر بوقصیده‌م بلغای اعجام »
(نفعی)

بُلْغاری { [ف] فرهنك « شعوری » ایله « برهان قاطع » ك روایتنه کوره (بلغار) دیارندن کلدیکی جهتله تلاتین تعبیراولونان‌دری‌یه اطلاق ایدلمشدر . بلغارمشینی معروفدر . اکثریا بوندن [مطره] اعمال ایدرلر .

بُلْغاك { [ف] فارسیده « بُل » ادات مبالغه‌در . « غاك » فتنه ، غوغا دیمکدر . شو حاله کوره بو لفظ مرکّب فترت عظیمه ، بیوك قاریشقلق معناسنی افاده ایدر . مأنوس دکلدر .

بُلْغُونَه { [ف] « کُلْکُونَه » کبی نسوانك یوزلرینه سور- دکاری دوزکون انواعندن قیزیللق دیمکدر .

بُلْغَه { [ع] کفایت مقداری مدار تعیش ، کچینه‌جك شی دیمکدر . [بلغة الاحباب = شعرای عثمانیه‌دن مرحوم راسخ بکك هنوز طبع اولونمامش براثر لطیف ادبیسی اولدیغی مرویدر .

بُلْگامَه { [ف] مركّبدر . املى چوق ، هرشيئه ايستكلى معناسنه‌در . فارسيده هوسى چوق معناسنده [بُلْهَوَسْ] دينيليركه بزبولفظ مركّبى شمدى يه قدر (بوالهوس) طرزنده استعمال ايتمش اينسه‌كده ياكلشدر . طوغريسى بويله‌در .

بُلَنْد { [ف] عالى ، رفيع ، يوكسك ، يوجه معناسنه‌در . ماديات ومعنوياتده استعمال اولونور . چغتاى لسانده بونك معادلى [بيبيك] لفظيدر . «برهان‌قاطع»ده (با)نك فتحيله كوسترلمه سى اثر سهودر . زيرا فارسيده (با)نك فتحيله [بَلَنْد] قاپوو پنجره — (چارچوبه) — چرچوه‌سنك آلت تحته‌سى ديمكدر [بُلَنْد اَخْتَر] = بيلديزى يوكسك ، طالعى اويغون . [بلند آواز]=ديك‌سس ، حايقرمه [بلندپرواز] = يوكسك‌اوچان ، عزت‌نفس وعلوّجناب صاحبى ديمكدر . [بلند مرتبه ، بلندپايه[= قدر ومنزلت صاحبى ، حيثيتلى . [بلند همت] = خير خواه ، جهد بليغ ساحبى . [بلند نظر] = كوجى قولاى صايان يعنى همتى‌بيوك اولان انسان . [سر بلند] = مفتخر ، ممتاز اولان ، باش يوقارى طوران ديمكدر [بُلَنْدِى]=يوجه‌لك ، يوكسكلك [قصر بلند ، فكر بلند] ، [قوللرى دخى حسب‌الاستطاعه آستان بلندايوان خديوانه‌لرينه ربط رشتهٔ عبوديت ايله اوقات‌واحيان چاكرانه‌مى حصر وقصر ايتمكده ايكن — مقام صدارته افلاق وويوده‌سى طرفندن — عاكف پاشا]

[شاهباز بلندپرواز آرايش بازوى سلاطينه سزا ايكن دهقان دهر النده همسفال‌ماكيان‌زبال‌اولوب — شفيقنامه]

«پست ايدر جمعيّت اعدايى خاكستركبى»
«فرقه‌مزدن دمبدم‌اولدقجه آتشلربلند»
(بر عسكر لساندن — معلم ناجى)

«سايه‌سنده‌اولمه‌سون‌مى‌عسكربلرسربلند»
(وله)

«علم بخت رفيعك نه قدر اولسه بلند»
«توغ آهم كبى ممتاز ومسلّم اولماز»
(خاقانى)

«صانكه وضع ايتمش ايدى بخت بلند»
«بهجهٔ حسنه كومش بازو بند»
(وله)

«آهنك آه و ناله‌لرى ايده‌لم بلند»
«اصحاب‌دردى‌جوشه‌كتورسون‌بوهفت‌بند»
(باقى)

بُلُوخ { [ع] عاجزه بى‌تاب اولمق ؛ عهده‌وفا ايتمه‌مك معناسنه‌در . مأنوس دكلدر .

بُلُوغ { [ع]مرتبهٔ ادراكه ايرشمك ، حدكاله يتشمك‌كه تركجه ده (اركلك چاغى) تعبير اولنور . بو تعبيرك معادلى اوله‌رق (سنّ بلوغ) ده زبانزددر : [سنّ‌بلوغه ايرشمكله اثبات رشد ايتدى]

بُلوقَّه { [ع] (با) نك فتحى جائزدر. { دوزاووا، چول معناسنه‌در. جمعى [بَلاقِيَى] در § «بحرين» طرفنده (كاظمه) قصبه‌سنك اوست طرفنده برموقعك اسميدركه قوم عرب عندنده اوراسى جن‌طائفه‌سنك قرارگاهى زعم وظن اولونور.

بُلْهَوَسْ { [ف] فارسيده «بُلْ» { چوق معناسنه ادات مبالغه‌در. عند التركيب هوسى، املى چوق آدم معناسنده قوللانيليركه بو مقامده (بسيار هوس، بلكامه) ده استعمال ايديليرـ. ادباى عثمانيه‌نك بو لفظى [ابوالهوس] سبك عربيسنده وشيوهٔ فارسى‌يه تطبيقاً همزه‌نك اسقاطيله قوللانمش اولملرى هوس مقلدانه‌دن منبعث برخطادر، اويدرمه‌در. چونكه بوتركيب عربيده وارد اولمامشدر. بولفظك املاسنده طرز قدمايه اتباع ايدلمه‌يوب طرغريسى يازلسه پك مصيب اولور. (بوالهوس) ه ده باقكز.

بُنْ { [ف] هرشيئك اساسنه، دیبنه، { كوكنه اطلاق اولونور: [بُنِ حصار، بُنِ ديوار، بُنِ كل]، [سَرُوبُنْ] = تعبيرى تركجه‌ده (اوج اورته) تعبيرنه دكل (باش قيچ) تعبيرينه معادلدر. (بى سروبُنْ) = باشسز قيچسز يعنى صاچمه صاپان ديمكدر. [سخن بى‌سروبن] = مقدمه و نتيجه‌سى اويغونسز صاچمه صاپان سوز. [كلبُن] = كل كوكى، كل آغاجى ديمكدر. [بُنِ كُلْ] = كل ديبى معناسنى افاده ايدر: [زبان بلبل، نهال كلبن بوستانده عشقك هواسنه حصر زمزمه — سنان پاشا]

«نظم قدما وفن تاريخ»
«كافضل فصاحته‌بن‌وبيخ»
(مقدمه)

«هر بن موذن چيقر آه ايلدكجه شعله‌لر»
«دل‌دكل‌سينه‌مده‌بردرياى آتش‌واركبى»
(عاكف)

بُنّ { [ع] خطهٔ يمانيه‌ده حاصل اولان { قهوه آغاجنه و قهوه‌يه اطلاق اولونور. § برنوع ترشى وصلاطه‌دركه عربستانده قهوه آغاجنك ياپراقلريله هنوز كالى بولمامش ميوه‌سندن ترتيب ايديلير.

بُنْبُكْ { [ع] «با»نك فتحى جائزدر. { برنوع دكز جانوريدر. قديرغه باليغى ديديلان جسيم باليقدركه انسانى ايكى لقمه‌ده بلع ايتديكى مرويدر.

بُنْداد **بُنْلاد** { [ف] اساس بنا، تمل § ديوار، سد كبى ابنيهٔ مرتفعه‌يى تحكيم ايچون ياپيلان دستك، پايند ديمكدر. (بُنْ) ايله بنا معناسنه اولان (دا) و(لاد)دن مركبدر. برنجيده‌دال ثانى علاوهٔ نسبتدر. (برهان قاطع)ده تفصيلى يوقدر. فارسى فرهنكلره مراجعت ايتمه‌ليدر.

بُنْدار { [ف] ثروت وسامان صاحبی، زنکین، خاندان، اصیل دیمکدر. مأنوس دکلدر.

بُنْدُق } [ع] اوفاق یووارلاق، دانه، تفنك قورشونی.
بُنْدُقه } § (بندق) فندق دینیلن یمش. فارسیده دخی مستعملدر. [برهان قاطع]ده دینیلیور که فندق بولونان برده عقرب طورماز.

بُنْك { [ع] برشیئك اصلی، خالصی دیمکدر. § توت آغاجی قابوغنه شبیه، رایحه‌سی لطیف بردرلو قابوقدر. مأخذلریمزده (مغیلان یمنی) دینیلن آغاجك قابوغی ویاخود عنبر قابوغی اوله‌لیدر دینیلیور.

بُنْگاه { [ف] ایچنه اشیا ولوازم سفریه قونیلان اوطه، چادر، شی. [باروبنگاه] تعبیری معروفدر.

بُنْوان { [ف] مرکبدر. بکجی، محافظ، خزینه‌دار معنا سنه‌در. (بُن) ایله، یاخود اثاث بیت واشیای بیتیه معناسنه اولان (بَنَه) ایله (وان) اداتندن مرکبدر.

بُنُوَّت { [ع] اوغلاق دیمکدر: [بینلرنده ابوت وبنوت اولمه‌سه بر صورت دوستانه‌ده توسط ایدردم]

بُنْیاد { [ف] اساس، تمل دیمکدر: [بی بنیاد] = تملسز. (سست بنیاد) = تملی کوشك، کووه‌نیاز دیمکدر: (جهان سست بنیاد)

§ بنا، یاپو معناسنده دخی قوللانیلیر: (بنیاد رفیع، بنیاد متین، بنیاد جدید)

«بنا ایتمك» مقامنده (بنیاد ایتمك) تعبیری قوللانیلمامیدر:

«عرشه نسبتله حبابه دینیلیرمی بنیاد؟»
(نابی)

«ایده‌لی سیل هجومك خانهٔ زهدی خراب»
«توبه‌نك بنیادینی خاطرده محکم بولمدم»
(نفعی)

«اولدر القصه اورن بنیادم»
«باعث دولت مادر زادم»
(خاقانی)

بُنْیان { [ع] «هدم»ك نقیضیدر. معنای اصلیسی یاپو یاپمقدر. بناء، یاپو معناسنده قوللانیلیر. [ایتمك] ماده سیله استعمالی جائز دکلدر:

«بنیان قوی، بنیان رفیع» [غلاظ ایمان ایله تشیید بنیان اطمینان ایدوب هر یوزدن دروازهٔ وثوق برکتدی — شفیقنامه]

«بولمسون بنیان اقبالك ختام»
(لا)

«چوکدی بنیان‌بدن بوزلدی تمثال‌جسد»
«دیر دیوارنده‌بریر محواولان‌صورت‌کبی»
(ابوالسعود)

« بنیان دروغ اولوب مؤسس »
« مدح بدلایه دوشدی هرکس »
(مقدمه)

بُنْیَه { [ع] یاپلمش یاپو دیمکدر . [با] نك کسری جائزدر . ترکجه‌ده بدن ، بنای وجود معناسنده و بانك ضمیله انسان وحیوان حقنده قوللانیلیر: [قوی‌البنیه ، ضعیف‌البنیه] تعبیرلری زبانزد خواص وعوامدر .
« کاخ اقباله اساس اولمز اینانمه بولمز »
« بنیهٔ کنبد برباد حیات استحکام »
(نابی)

بُوی { [ف] « رایحه » کبی قوقو دیمکدر: (بوی کل) = کل قوقوسی . [کل خوشبو] = کوزل قوقولی کل . [بوی پرست ، بو پرست] = آو کوپکی دیمکدر § فارسیده امید ، محبت ، طمع ، خوی کبی معنالرده دخی استعمال اولونور. لسان عثمانی‌ده یالکز قوقو معناسنده قوللانیلیر. « خواجه حافظ » شهیرك بیت آتیسنده « بو » (امید) معناسنده قوللانیلمشدر . بو معناله واقف اولمایانلر قوقو معناسنه صانورلر:
« ببوی نافهٔ کاخر صبا زان طره بکشاید »
« زتاب جعد مشکینش چه خون افتاد دردلها »
(حافظ)
« کلستان دهره کلدك رنك یوق بو قالمامش »
« سایه انداز کرم بر نخل دلجو قالمامش »
(نابی)

« نقش صفا صحیفهٔ عالمده قالمامش »
« بوی وفا خمیرهٔ آدمده قالمامش »
(وله)

بُوان { [ع] دیرك . خصوصیله چادر دیرکی معناسنه‌در . [با] نك کسریله دخی لغتدر . جمعی [اَبْوِنَه] در .

بُوالعَجَب { [ق] ادبای عثمانیه اسکیدن بری بونی وامثالی بعض تعبیراتی الف لام ایله و [ابو] ده‌کی همزه‌یی اسقاط ایله استعمال ایتدکلرندن بزده عیناً کوسترمکه مجبور اولدق . بونلرك قدم استعماللرینه باقیلیرسه اصلاً عربی اولمدقلری حالده سبك فارسیده او طرزده ادا اولونمش اولدقلری ظن اولونور . (لهجهٔ عثمانی) ده بونلرك [ابو] دن مخفف کنیه کبی کوسترلمه‌سی طوغری اولمدیغی کتب لغات عربیه‌ده بولونمه‌ملریله وارستهٔ ارتیابدر . بو نلرك اصلی میدانه چیقاره‌جق بردلیل وارسه اوده فارسی لغت کتابلرنده کوریلان [بُلْ] لفظیدر. فارسیده بو لفظ « چوق » معناسنی افاده ایدییور وهوسی ، املی چوق اولان آدمه [بلهوس ، بلکامه] دینیور . بوحاله کوره [بوالعجب]ك دخی فارسیده [بلعجب] طرزنده استعمالی لازم کلیرکن ادبیات عثمانیه‌ده

كورلديكى وجه ايله (بوالعجب)طرزنده وحقه باز معناسنده قوللانيلديغى [فرهنك شعورى] ده كوستريليور . لسان عثمانيده زياده عجيب ، پك غريب معناسنده قوللانيلمشدر . تصرفات فارسيه دن اولان اشبو وامثالى تركيباتك اصللرينى عربى اعتبار ايدوبده اوللرينه همزه كتيرلمه سى يعنى (ابو العجب) صورتنده استعمال ايدلمه سى جائز دكلدر : [بُوالعَجَبِى] = بوالعجبلك .
[بُوالعَجَبتَر] = فوق العاده عجيب ، پك زياده تعجب اولنه جق شى .

«بوالعجب مجموعهٔ كثرت نمادر كائنات»
«جمله نك شيرازهٔ جمعيت اجزاسى بر»
(حكمت)

« بو العجبى آمده روزى بشهر »
« شعبده آموخت ازو خلق دهر »
(مير نظمى)

«زاهد وردنى قودك عشقك ايله برشكله»
«بوالعجب شوخ دلارا بت رعناسين سن»
(جورى)

بُوالفُضُول { [ف] بوش بوغاز ، مناسبتسز سوز سويله ين ، مادى ، معنوى اقتدارينك فوقنده ايشلره قاريشان آدم . طرز فارسى ده صيغهٔ جمع ايله ده قوللانيليور : [بُوالفُضُولانِ جهان] ؛
[بُوالفُضُولانَه] = طانغالاق ، قابا آدمه ياقيشه جق طرزده ، سرسمجه سنه .
[بوالفضولى] = طانغالاقلق ، بوش بوغازلق .

« بكچدى صدر بزم ياره بو الفضول »

بُوالهَوَس { [ف] ادباى عثمانيه من القديم بو طرزده استعمال ايتمشلر ايسه ده بو كلمه نك اصلى عربى اولمديغى كتب لغات عربيه نك هيچ برنده بولنه مامسيله مثبتدر . فقط فارسى فرهنكلرده بوكلمه حقنده ايضاحات كافيه موجوددر . فارسى ده (بُل) ادات مبالغه دركه بسيار ، چوق معناسنى افاده ايدر . (بُلهَوَس) طرزنده تركيب ايدركه اصلى طوغريسى بودر . مزاجى متلون ، ثباتسز ، هوسانه مغلوب ، ياخود هوس و املى زياده ، عقلنه كلنى ياپمق ايسته ين ، تركجه سى [مايمون اشتهالى] تعبير عاميانه سنك مدلول مشخصى اولان آدم ديمكدر . طرزقدماده تحرير واستعمالى جائز اولديغى كبى اصلى اوزره يازمقده بأس دكل فائده اولسه كركدر . چونكه اصلنى بيلمه ينلرك بويله يازانلره قارشى بلا تتبع اعتراضده بولونملرينه ميدان قالمامق مقصديله طوغريسنى يازمق ايجاب ايدر .
[بوالهوسانه] = اويله مزاجى متلون ، هوسانه تابع آدمه لايق صورتده .

[بُوالهوَسِی] = شباتسزلق، بوالهوسلك.
وعنا مشربان بوالهوس فریب زمانه کبی موی روبی منقاش کلمات دوزبانی برله ژولیده وجلد تن خشینی صابون نوره فسون ایله دباغ الندن چیقمش ادیم شوییده ایدی — شفیقنامه]
«ای نفس بوالهوس حذرك یوقیدر سنك»
«یوقسه نتیجه‌دن خبرك یوقیدر سنك»
(رامز).

بُوبْ { [ف] نفیس آغیر دوشه‌مه؛ قیمتدار قماشدن معمول بساط، یایغی. ترکجه‌ده تحریف ایله استعمال اولونور. [بوبله دوشك] تعبیر عامیانه‌سنك اصلی بودر.

بُوبَرْ { [هندی] ترکجه‌ده (بیبر) دینیر. (قاره بوبر) = عربیده فلفل، ترکجه‌ده اصی اوت دیرلر. (آق بوبر) = یکی بهار. (اوزون بوبر) = دارفلفل. (قیرمزی بوبر، آرناوود بوبری، یشیل بوبر، تازه بوبر)، [طوزلق بوبرلك] = ایچنده آیرلمش یرله طوز، بوبر قونیلان شی. [طوزلی بوبرلی] = بهالی، دکردن فضله قیمتی اولان شی.
[بوبریَه] = اکلیل جبل، عبیران، برنوع تخم.

بُوبَرْ
بُوبَرْد
بُوبَرْدَكْ
[ف] «هزار» کبی بلبل دینیلن قوشك اسملریدر. بو اسملر ترکجه‌ده اصلا مأنوس دکلدر.

بُوتَه { [ف] قویو مجیلر، مخصوص بر آلت. ترکجه‌ده تحریف ایله (بوطه) دینیلیر. فارسیده معانیٔ سائره‌یی ده افاده ایدر. پای فارسی ایله معروفدر. آنك ایچون (پوته)یه‌ده باقیکز.

بُوتیمار { [ف] قیرمزی قاناتلی بر قوشدر. اکثریا صو کنارلرنده‌بولونور. ترکجه‌ده (بالیقجیل) قوشی دیرلر.

بُوتْ { [Botte فرانسزجه‌دن] چیزمه. اکثریا قونجی قیصه اولان چیزمه‌یه اطلاق اولونور.

بُوتینْ { [Bottine فرانسزجه دن] ترکجه‌ده غلط اوله‌رق (پا) ایله تلفظ اولونور. آلافرانغه لاپچین، چدیکاوکچه‌لی برنوع فرنکانه‌سیدرکه قونجنك ایکی طرفی لاستیقلی ویابرطرفی تکمه‌لی ویاخود باغلی اولور.

بُودْجَه { [فرانسزجه‌دن Budget] ایراد ومصرف دفتری، جدول موازنه دیمکدر. بر دولتك، برایالتك، بر اداره‌نك، برتاجرك، برعائله‌نك، بر شخصك واردات ومصاریف سنویه‌سنك موازنه‌سی.

بودونبود | [ف] وجود ، عدم
بودوونابود | يعنى وار ، يوق
ديمكدر . (بوُدش) = (كَوُن) ، وارلق .

(نابودى) = يوقلق . فقيرلك : [بن مكتوبمده «رندانه معيشت ، بودونبودى سيان طوتانلره خاص برطورحكمتدر» ديمش ايدم . آنى سنك كبى ادراكى كوشك ومحفظهٔ مغزى نمونه‌اى دنيه‌لك اولانلر تعقل واذعان ايده‌منلرسه معذوردرلر — يكن محمد پاشايه مكتوب — كانى] ، [جناب طرازندهٔ مراتب غيب وشهود وبرارندهٔ بدايع بودونمود تقدس ذاته عن نسبة الوالد والمولود — تلخيص — عاكف پاشا]

« يوقمى برپارچه زهر اى موجود »
« اوده اولسون مى يابنجه نابود »
(سفيله — عبدالحق حامد)

« چكمه دنيالق ايچون غم دل نابوديده »
« واراپكن ماحصل رزق عطاياى عدم »
(عاكف پاشا)

« دكل جور فلكدن شكوه ودوراندن فرياد »
« شو وحشتخانه‌ده نابودئ ياراندن فرياد »
(وله)

«بودش دنيايه هركيم آلدانيرسه حيف آكا»
(دانش)

« ادراك ايدن نتايج احوال عالمى »
« وارستهٔ علائق بود ونبود اولور »
« حكمت »

« ايت شهادت اوله‌سين اهل شهود »
« تا كه مشهودك اوله بود نبود »
(نابى)

« بوله‌مز علم بلا سمى وجود »
« برى كتسه برى اولور نابود »
(نابى)

بُودَنَه | [ف] بيلدرجين دينيلن قوش . عربيسى [سلوى] در .

بُور | [ع] دنيوى واخروى هيچ برخيرى اولمايان آدم ، ناس . فرقان جليلده وارد اولان الفاظدندر . « قومِ بور » § اراضئ ميته يعنى سورلمكه صالح اولمايان تارلا ، يِر .

بُور | [ف] الواندن فستقى رنك ديمكدر . «فرهنك شعورى» يه نظراً صارى يه چالار فستقى رنكك آديدر . بولانيق صولرك اوانىده پيدا ايتديكى صاومتيراق (پاس ، كوف) ه لسانمزده غلط اوله‌رق (بورا باغلامق) تعبير اولونوركه طوغريسى « بور طوتمق » ديمه‌ليدر . § قيزيله مائل وياخودبوزقير اولان آته دخى اطلاق اولونور .

بُورا | [يونانيدن] تركجه‌ده «بوبراز» ديه تحريف ايديلن «بورياس» روزكارينك شدتله اسمه‌سى ، فورطنه : (بورا چيقمق ، بوراباطلامق ، بورا قوپمق) = فورطنه ظهور ايتمك معناسنه‌در . (بورايه طوتولمق) = آياكسزين ظهور ايدن فورطنه‌نك صدماتى ايچنده قالمق § غوغايه ، كوراتى تصادف ايتمك . [بُورا] = تركجه‌ده

تعزیر، آزار، ولوله، صبارطه معناسنده دخی قوللانیلیر.

«آج ایدی بر قره قوش یاورسی بر کون بو ادە»
«آناسی بو قسول آنکچون بم آزاردی اوواده»
«بر بوراچیقدی بوادبر کن آغاجدن دوشدی»
(شناسی)

بورانجینه {[ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه دندر. کمیلرده قوللانیلان مقاره‌لرك پرنجدن معمول زبانه‌سی. دیلجکی: «ایی بورانجینه‌دن کچیرمك»

بورانی {[ع] بورانه منسوب طعام، تازه سبزه قلیه‌سی وخصوصیله اتلی اسپناق قایه‌سی. خلفاء عباسیه‌دن «مأمون» ك زوجهٔ مشهوره‌سی (بوران بنت حسن) ك سورنده ترتیب وطبخ اولونان طعامدرکه بین العرب والعجم موما الیهایه نسبتله یاد اولونور.

بورانجه {[بلغارجه‌دن] روم ایلی نهرلرنده یکپاره تکنه کبی قوللانیلان بالیقجی قایغی.

بوراسیت {[فرانسزجه‌دن] بر نوع جسم معدنیدر. فارسیده [بوره] دیرلر. عربلر بو لفظ فارسی‌یی تحریف ایله جسم مذکوره [بورق] دیدیلر. بر قاچ درلوسی موجوددر. هندوستان کوللرنده منحل اوله‌رق تشکار یعنی بوریت سود حالنده ظهور ایدر. ایتالیاده (طوسقانه) ده (روتوندو) نام محلده دخی اخراج اولونور. ممالك عثمانیه‌ده «بالیکسر»

جوارنده بر قاچ محلده اشبو معدن موجوددر.

بورتن {[ایتالیانجه‌دن] اصلی «بورتون». زمان قدیمده دونما اصطلاحاتندن ایدی. جنك بارقه‌لرندن بیوك، طوپی حامل جنك معونه‌سنه اطلاق اولونوردی.

بوردا {[ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر. کمینك باش قسمنك ایکی طیش یانلری. [بوردا ایتمك] = کمی‌یی باش یان طرفنه یاناشدیرمق، کمی‌نك باش یان طرفنه یاناشمق. [بوردا بوردایه] = ایکی کمی‌یی رامپه ایدوب باش یان طرفلرینی یاناشدیرمق. فرانسزجه (bordée بورده) = یان آتشی. وواسطه معناسنه‌در.

بورسا {[ایتالیانجه‌دن] صراف، بانکر لونجه‌سی § اسهام رسمیه وامور صرافیه‌یه متعلق کافهٔ معاملاتك اجرا اولوندیغی محل رسمی. [بورسا اویونی] = بر نوع قمار، اسهام دولیه وتحویلات سائره اوزرینه هوا ایله یعنی عیناً مبادله صورتیله اوله‌رق وقوع بولان آلیم، صاتیم.

بوروش {[فرانسزجه‌دن] قادینلرك کوکسه طاقدقلری الماسلی بر نوع بیوك ایکنه دیمکدر. بای مفتوحه‌یه‌ده باقلمز.

بورغاته {[ایتالیانجه‌دن] ایب وخلاطك قالینلغنی اولچه

جك دليكلى تخته ، اصبى (اصبع) تخته‌سى ديمكدر .

بورك / **بوره** { [ف] برنجيسى تركجه‌ده دخى قوللانيلير . ياغلى خميردن اينجه يوفقه‌لر آچيلوب ايچنه قيمه وياخود پينير قونلدقدن صوكره ايسته‌نيلان شكل وطرزده دوريلوب ياغده پيشيريلن طعامدر . بونك برنوعنه فارسيده « سنبوسه » ديرلركه تركجه‌ده تحريف ايله (صمصه) تعبير اولونور . بوركك انواعى موجود ايسه‌ده جمله‌يه معلوم اولديغندن بوراده تعداد وتعريفندن مستغنى در .

بوره { [ع] چوقور § صحراده چوقور طرزنده ياپيلان اوجاق معناسنه‌در . مأنوس دكلدر .

بوريا { [ف] حصير . (بورياباف) = حصير طوقويجى ، حصيرجى . شعراى سالفه‌نك جناس لفظى‌يى متضمن تحف تحف ، غريب غريب بيتلر سويلدكلرى معلومدر . اشبو (بوريا) لفظى دخى تركجه (بو) اسم اشارتيله عربى (ريا) دن مركب اوله‌رق بر جناس تشكيل ايتديكندن مناسبتلى ، مناسبتسز شاعرلرك ديللرندن قورتيله‌مامشدر . بو جناس لفظى‌يى حاوى بيتلرك حد وحسابى يوقدر . نمونه اوله‌رق بر قاچ دانه‌سى آتى‌يه نقل ايدلدى :

« دكلدر كار وبار جاه مانع قرب يزدانه »
« حصيرى آلت قرب ايتمه زاهد بوريادن كچ »
(نابى)

« بوريايى قوده صوفى شوكوچك مندره كچ »
(واصف)

« كل اى كوكل ايده‌لم دركه آلهى‌ده »
« جبين ذاتى همچين بورياى سجود »
(سامى)

« بر حصيرم يوغيكن كلبهٔ اخزانمده »
« بوريا نقشى كورينور تن عريانمده »
(آهى)

بورينه { [ايتاليا انجه‌دن] اصلى (بولينه) . مايستره وغابيه يلكنلرينى چكن ايپ . (بورينانه) = آنك اينجه‌سيدركه « بابافينغو » نك ياقه ايپى ديمكدر .

بوزه { [ف] تركجه‌ده « بوزا » . (بوزه‌فروش) = بوزاجى ، بوزا صاتان . داريدن ياپيلان مايه‌لى ايچكى . پرنجدن ياپيلان بوزا بياض اولور . (مزمزبق بوزا) = مسكردر . زياده ايچيليرسه كيف ويرر . « اكسه‌ده بوزا قاپنامق » = بر آدمه اذا وجفا ايتمك ديمكدر .

بوزار { [ف] طعاملره قاريشديريلان بوبر ، قرنفل ، دارچين كبى بهارات ديمكدر . قوللانيلماز .

بوزنه **بوزینه** **بوزنه** | [ف] « یا » ایله‌ده لغتدر، «مایمون» دینیلن حیوانك اسمیدر .

«برخوان شیران یکشبی بوزینهٔ همراه شد»
«استیزه رو کرنیستی آواز کجا شیراز کجا»
(حضرت ملای روم)

بوزنه | [ف] غنچه، هنوز آچلامش چیچك . طومورجق . عربیده (برعم) دیرلر :

« دهانش بوزنه در باغ رویش »
« ازآرزونشکفته یکحرف سویش »
(میر نظمی)

بوس | [ف] اوپمه . فارسیده باشقه نامی یوقدر. [بوسه] = « چغتای » لساننده (موچك) در. (دامن‌بوس) = اتك اوپمه. [زمین بوس] = یر اوپمه. (دامنبوسی) = اتك اوپمكلك. [دست بوس] = ال اوپمه. (دستبوسی) = ال اوپمكلك . [پای بوس، پابوس] = آیاق اوپمه.

« اوله من نائل بوس دامان »
« بکان طشره‌ده صاحب‌عنوان »
(نابی)

«سرورجم جاه کیم سنك رکابن بوس ایدر،
«اردشیر بابکان ، کیخسرو ونو شیروان»
(حقی)

«خیال بوس پایه دست امیدله صارلمقدن»
«کوکلده حلقه حلقه آهلر خطاله دونمشدر»
(نهاد)

بؤس **بؤوس** | [ع] برکیمسه زیاده فقیر واحتیاج ایله پریشان حال اولمق معناسنه‌در. نادراً قوللانیلمشدر :

[اول روز بازار بؤس ومحنده ارزان فروش بقله وارزن وسودا کرال صابون وروغن بر بلوك بقّال ونقّال مواجهه‌سنده — شفیقنامه]، [مضرب خیام منکوسلری اولان منزل بؤس — شفیقنامه]

بوستان | [ف] «بو» قوقو «ستان» محل معناسنه‌در. بالترکیب قوقولق ، قوقو محلی دیمك اولور . (بوستان) ایله (كلستان)ی فرق ایتمکدن عاجزاولانلر (بوستانی) كللك، كل باغچه‌سی دیه تعریف ایدرلر . [كلستان ، كلزار ، كلشن] كلمه‌لری موجود ایكن بوستانی كل باغچه‌سی دیه تعریف ایتمك عبثدر . اولسه اولسه چیچك باغچه‌سی دینیله بیلیر . دها طوغریسی یشیللكی ، ازهار واشجاری چوق اولان محل دیمكدر . اصطلاحمزده یالکز قاوون ، قارپوز، سبزه ومیوه یتیشن باغچه‌لره اطلاق اولونور. نظمده ضمه‌سنك مدینه وزن مساعد اولمازسه معربی اولان [بستان] ایراد اولونه‌بیلیر . [بوستان سرا — ی ،

بستان سرا ــ ی] = باغچه ایچنده بولونان کوشك دیمکدر . § قبل التنظیمات حدایق خاصه خدمه وملاز ملرندن مرکب اولان زمرۀ عسکریه نك عنوان رسمیسی [بوستانجی، بوستانی، بوستانیان] ایدی . اشبو کروه عسکرینك قوماندانته (بوستانجی باشی، یاخود سر بوستانیان خاصه) دینیلیردی که سرای همایون جوارینك محافظی دیمك ایدی . « بوستانجی باراته سی » = رنکلی چوقه دن معمول بر نوع سرپوش، کلاه . § [بوستانی] = یبانی مقابلی . یرلی، تربیه ایدیله رك بیودیلن دیمکدر: [بوستانی انکنار ، بوستانی هندبا ، بوستانی بادنجان]، [بوستان افروز] = قانمرلی خروس ایبیکی دینیلن چیچك : [کونلرده برکون مانند کیاه بیکانه بتدکلری برکه بتدکلری بوستان بهشت نشانه دن کنایه در ــ شفیقنامه]

« تیغ سر تیز آبدار ستم »
« کلبن افراز بوستانعدر »
(ریاضی)

«زهی فصل بهار بوستان پیرای خوشحالی»
« که دام صید بلبل خرمن کلبرك رعنادر»
(ضبری)

« بو شهر نه شهر دلستاندر »
« بو باغ نه باغ وبوستاندر »
(غالب دده)

« نه خوش ایدی بو دهرك بوستانی »
« کر اولماسه یدی آسیب خزانی »
(سنان پاشا)

بُوسِش { [ف] اوپش، شاپرتیلی اوپش . فرسیده شاپر شوبورا اوپش مقامنده [بوسه شکستن] تعبیری استعمال اولونور .

اوغرینه بذل حیات ایتمزمی هیچ جاناسنك؟
بوسش لعل لبکله ایله بن کسب حیات!

بُوسَنده { اوپیجی دیمکدر :

« وصلك دیله مم جهانده آرتق »
« بو سنده ٔ خاك پایك اولسه م »

بُوسَه { [ف] اوپمه ، اوپمك . [بوسه زن] = اوپیجی . « بوسگاه ، بوسه گاه ، بوسه گه ، بوسه جا ــ ی » = اوپه جك یر . [بوسه چین ، بوسه ربا] = بوسه طوپلاییجی، آلیجی . [بوسه لیك] = اون ایکی مقام موسیقیدن بر مقام مخصوصك اسمیدر .

« هرکسه اولسه ده خانم مفتوح »
« هرکسه بوسه ولکن سکا توح »
(سنیله ــ عبدالحق حامد)

« بوسه ویرمك آکا نفرتلرله »
« آلمق آغوشنه دهشتلرله »
(وله)

« نرمدن صرامك ایسه بوسه آل »
« نه ایسترسه ك آنك در بی محال »
(عزت ملا)

«بحسن روی ترا روح قدس مشتاقست»
« همیشه خاك درت بوسگاه عشاقست»
(نعت ــ ابوالمعانی)

بوسیده { [ف] اوپولمش تقبیل اولونمش معناسنه‌در . نادراً قوللانیلیر: [نیجه خانه خدا خانه جدا ، مالك فنا سالك فنا ، جاموس قوی القرنین اسکندر فیلقوسی وکاوسال طوسی حکیم فردوسی کورنمکله بوسیده بوسیده اولوب — شفیقنامه]

بوش { [ف] برنوع دوادر. قویون وکچی کبی حیوانلرك باجاقلرینه یاپشان بردرلو لادندر. اکثریا تفلیس ایالتی داخلنده دربند شهری جوارنده خدایی نابت برنباتدن حاصل اولور. آنك ایچون (بوش دربندی) دیرلر . بین الاطبا « ارمن شافی » نامیله‌ده یاد اولونورمش .

بوصا { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر. غومنه زنجیری ربط ایدن خلاط یاخود زنجیر دیمکدر. لنکر بوصاسی قاولیسا = سرنلری دیرکلره ربط ایدن آصقی زنجیری وماتلا . (کمی‌یی بوصا ایتمك) = باشدن قیچدن قاره‌یه باغلامق .

بوصیر { [ف] ترکجه‌ده صیغر قویروغی اوتی . آیو قولاغنه مشابه اولدیغندن عربیده [آذان الدب] دیرلر .

بوغ { [اسلاوجه‌دن] امیر ، بك معناسنه‌در . [باش بوغ]= سرکرده، سردار، قوماندان معناسنده برتعبیر قدیمدر . وقتیله بر فرقهٔ بریه ویا بر مفرزهٔ بحریه‌یه قوماندان نصب اولونان ذاته ویریلور برعنوان رسمی ایدی . الیوم کلیاً متروکدر .

بوغ { [ف] قوجاقده، اومزده، الده کوتورلك اوزره طوپلانوب باغلانمش اشیا چیقینی دیمکدر. فارسیده بیوك چیقینه، اشیا باغنسه (بوغ) ، کوچکنسه برادات تصغیر علاوه‌سیله [بوغچه] دیرلرکه ایکنجیسی عیناً لسانمزده استعمال اولونور .

بوغاچه { [رومجه‌دن] یاغلی خمیر ایله یاپلمش ایچی قیمه‌لی، یا پینیرلی ، یاخود ساده برنوع بورك: « کول بوغاچه‌سی ، قوری بوغاچه ، قیقیرداق بوغاچه‌سی »

بوغچه { [ف] باصمه‌دن وسائر قماشدن دکیرمی اوله‌رق یاپیلوب ایچنه اشیا قونیلان بیوجك صارغی دیمکدر . بونك ایچنه چماشیر واشیای سائره قونیلوب دورت اوجی بربره کتیریلیر ، باغلانیر . [بوغچه توتون] = اوفاق دنك ایدلمش نفیس توتونه اطلاق ایدیلیردی. رژی خیلی سنه‌لردن بری ارباب کیفی بو مثللو نفیس توتونلردن محروم ایتدی . [بوغچه شال] = دورت کوشه اولان شال . [بوغچه‌لامق] = استیف ایتمك ، یرلشدیروب صارغی‌یه قومق . [اقچه بوغچه] = هدیهٔ غیرمشروعه، رشوت دیمکدر . [بوغچه‌جی] = مقرمه ، مندیل ، چوره واشیای سائره صاتان وبوغچه ایله متاع کزدیرنه ایشجی قادین .

بوفتك { [ایتالیانجه دن] کول باصدی، ایسقره اوزرنده پیشیرلمش دیلیم دیلیم ات دیمکدر . بای مفتوحه یه ده باقکز .

بوق { [ع] بورو § دودك § بالان سوز § افشای اسرارایدن آدم معنالرینی افاده ایدر : [دمبدم سوراخ بوق دماغلرینه القای هوای دادوستد اولندیغنی حس ایتملریله — شفیقنامه]

بوقال { [ع] بعض لغت کتابلرنده اشبو لفظك ایتالیانجه‌دن مأخوذ کبی کوسترله‌سی عدم تتبعدن منبعث برسهو اولسه کرکدر . [قاموس کبیر]ك اوچنجی جلدنده، (باب اللام)ك « فصل الباء » قسمنده تصریح ایدلدیکی وجه‌ایله عربیده [بوقال] = قولپسز بارداق ، آغیزلی کوزه دیمکدر . ترکجه ده عین لفظ آغیزلی بیوك ، سیاه شیشه، قاب معناسنده قوللانیلیر.

بوقلمون { [ف] ترکجه‌ده قایا (کلر)ی دینیلان جانوردرکه جلدی رنك رنك کورینور . کونشه قارشی طورنجه عکس شعاع ایله اوستی آلتون کبی پارلار . الده بولونان ترکی، فارسی لغت کتابلرنده بو حیوانه دائر بوندن زیاده معلومات کوریله‌مدی. یالکز بر لغت کتابنده فضله اوله‌رق بو حیوانك دیلی غایتله اوزون اولدیغندن بوجك مقوله سی حشراته اوزاته‌رق لعابی یاپیشنجه آنلری چکدیکی کوستریلیور. فرانسزجه‌سی [Caméléon] در . همزهٔ مفتوحه قسمنده (أبوقلمون) لفظنه مراجعتله کوریله‌جکی وجه‌ایله بوحیوان (کلر) ه مشابه ایسه‌ده آنك کبی قارنی یره سوره‌رك یورومز . بوده شکل رأسی‌ده باشقه‌در . (بوقلمون) برحیواندرکه عوارض ومواقعه کوره رنك اصلیسی تغیّرایدر. § متلوّن‌المزاج آدم ، حوادث وشئون مختلفه‌یه مصدر اولمق اعتباریله‌دنیایه‌ده اطلاق اولونور. § صاری ، بیاض صیرمه ایله ایشلنمش ویاخود رنكارنك ایپکله طوقونمش دیبای رومی‌یه ورنکامیز صیرچه قدحه‌ده الوانی اعتباریله « بوقلمون » دینیر . فارسیده رنك رنك چیچکلره دخی (بوقلمون) دیرلر .

بولیحه { [یهودیجه‌دن] موسوی قادینی، یهودی قوقانه‌سی.

بوم { [ف] زمین ، یر ، طوپراق دیمکدر : (بوم‌شوره) = چوراق یر . [بروبوم] = یر یورد دیمکدر . فارسیده معمور اولان محله (بوم‌آباد)، وخراب اولان یره دخی (بوم ویران) دیرلر. § نطق ایدله‌مش ، سورلمه‌مش ترلایه‌ده اطلاق اولونور . عربیده (ارض بور) دیرلر . § فارسیده طبیعت ، خوی معناسنده دخی قوللانیلیر :

« شنیدم که مردیست پاکیزه بوم »
« شناسا ورهرو در اقصای روم »
(شیخ سعدی)

« بشادی ره مصر برداشتند »
« برو بوم خود پاك بكذاشتند »
(مولانا جامی)

بُومْ [ع ف] / **بُومَه** [ع] } بایقوش دیمكدر . دیشی، اركك فرقی یوقدر . ایكنجینك آخرنده‌كی ها علامت وحدتیه‌در : « بوم شوم » [اول شب ظلماده عموماً علی العمیا شعلهٔ چشم جعد بومی شمع بزم آرای اصطناع كبی استكشافه رخصت طیران بولوب قاف میثاق وفاقده عنقا نشان اولدیلر — شفیقنامه] ، [بالای درخت مسبوق الذكره صاعد اولوب صفیر بومانه ایله فریاده باشلادی كه — شفیقنامه]

« نغمهٔ بلبل فرح بخش ومسرور انجام ایكن »
« غم فزا اولدی صدای بوم پر نكبت كبی »
(شیخ الاسلام)

بُوهْ { [ع] چاقر طوغان ، یاخود ایری اركك بایقوش دیمكدر . بو دیكری قدر مأنوس دكلدر .

بُومْبازْ [ف] برنجینك اصلی فارسی (مباز) در . (مومباز)
بُونْبازْ غلطدر . طوغریسی (بُونْباز) اولمق لازم كلیر . زیرا (بُونْ) قویون باغیرصاغی دیمكدر . (باز) متعفن یره ، شیئه دینور . بالتركیب متعفن باغیرصاق دیمك اولور . فرهنكلرك تدقیقاتندن شو معنایی استخراج ممكن اولدی . ینه ذرسیده قویون باغیرساقی معناسی افاده ایدن [بُومَهْن] ی تحریف ایله (بومبار) اتمك قابل ایسه بزده اصلی (بومهن) در دیرز . [بومبار طولمه‌سی] = قیمه ات وپرنج ایله طولدیرلمش باغیرصاق .

بُومْبارْدَه { [ایتالیانجه‌دن] هاون شكلنده ایكی دیركلی باشی، قیچی مدور كمی، اسقونر نوعندن بر تكنه . اصطلاحات بحریه‌دندر .

بُومْبارْدَمانْ { [فرانسزجه‌دن bombardement] طوپه طوتمه ، طوپه طوتش دیمكدر . [bombarde — بومبارد] = هاون طوپی ، خمبره معناسنه‌در . [bombe — بومبه] = خمبره ، اجزالی دانه ، بووارلاق دیمكدر .

بُومْبَه { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . كمینك پوپه‌سنده یعنی قیچنده یاتان بیوك سرن دیمكدر .

بُومَهَنْ / **بُومَهینْ** { [ف] زلزله ، حركت ارض معناسنه‌در § قویون باغیرصاغی معناسنی‌ده افاده ایدر . مأنوس دكلدر .

بُونْ { [ف] آسان . تولای معناسنه‌در : § دیب ، رحم ، صوك معناسنی‌ده افاده ایدر § تمیزلنمه‌مش قویون باغیرصاغی معناسنه‌ده كلیر .

« چه خواهی ذوق این آب سیه را »
« چه جویی سبزهٔ این بام وبون را »
(حضرت ملای روم)

بُوناوِلّا { [ایتالیانجه‌دن] بیوك كمیلرك چاناقلرنده‌كی

دليك ديمكدر. چاناقاق دليكى. اصطلاحات بحريه دندر.

بونژور { [فرانسزجه دن bonjour] صباحلر، وقتلر خير اولسون معناسنده بر تعبيردركه وقت ظهردن صوكره يه قدر كوندوز بر احبابه تصادف ايديلنجه وياخود بر محله كيديلنجه ايراد اولونور.

بونسوار { [فرانسزجه دن bonsoir] اقشاملر خير اولسون ديمكدر. وقت عصردن اعتباراً آقشام اوستى وكيجه استعمال اولونور.

بونمارشه { [فرانسزجه دن bonmarché] ايى، فائده لى چارشى، اوجوز بازار حكمنده در.

بونو { [ايتاليانجه دن] تمسك، بوليچه، آچيق حواله، حاملنه ادا اولنه جق سند ديمكدر: [وعده لى بونو] = كوسترالديكى زماندن اعتباراً برمدت معينه صوكره بدلى ويريلن حواله سندى ديمكدر.

بوى { [ف] قوقو، رائحه ديمكدر. فارسيده بهره، نصيب، خوى، اميد، محبت، آرزو معنالرنده دخى استعمال اولونور: [شبوى] = بهاره مخصوص كوزل قوقولى بر چيچك. [عنبر بو] = عنبر قوقولى. [خوشبوى] = كوزل قوقولى. [بوى مازران] = اوغول اوتى. [بويدان] = عطريات محفظه سى، توالت چكمجه سى:

[صعوبات بى انتهاسنده كرفتار عقده وا اسفا اولوب شامه نواز بوى وفا اوله مديلر. يعنى كاكل پيچاپيچ اشاراتى چوزوب رائحۀ صفا آله مديلر — تقريض شفيقنامه شرحنه — سامى پاشا]

« تا صبا نكهت از هار يني دشت يمنك »
« مايۀ بوى دلاويز بهاران ايلر »
(جورى)

« بهار دولتى جنت طراز كلشن عالم »
« نسيم بوى خاقى نافه ساز جيب حور اوادر »
(صبرى)

« آچلمش غيره بن بوى جفا شم ايلدم آنده »
« نوله بلبل وش ايتسه م اول كل خنداندن فرياد »
(عاكف پاشا)

« نرده اول بادوزان خوشبوى »
« هانى اول جوى روان دلجوى »
(سفيله — عبدالحق حامد)

« عطر خو بيله بر اواوردى مشام »
« بوى مشك ايدى ياخود عنبر خام »
(خاقانى)

« آشيان سينه دن پرواز ايدوب مرغ هوس »
« قوندى بر كل دالنه مست اولدى بوى غنچه دن »

بويا { [ف] كوزل قوقولو، كوزل قوقوجى:

« كلبن باغ مصور كل بويا ويرمز »
(راغب پاشا)

« وارسه كر نكهت خلقيله صبا كلزاره »
« لاله ده سنبل وكل كبى اولوردى بويا »
(نفعى)

بويار { [اسلاوجه دن Boyard] روس واولاخ ايله طونه سواحلنده متمكن اقوام سائره نك

اغالری، بکاری . « اولاخ ، بغدان بويارلری » عثمانلی تاریخنده بر موقع مخصوص احراز ایتمشلردر .

بویان [ف] «بوپیدن» مصدرندن صفت مشبهه‌در. قوقورق، قوقان معناسنه‌در. § بر نوع آغاجدرکه عروقنده حلاوت وفروعنده حرارت اولور، عربیده (سوس) تعبیر ایدرلر. ترکیده غلط اوله‌رق (میان) آغاجی و (میان کوکی) دیرلر . ایکی نوعدر. بری (طاتلی بویان) درکه عربیده (عرق السوس) دیرلر . دیکری (آجی بویان) درکه ترکیده (آبدست بوزان) دینیر .

بویجه [ف] صارماشیق اوتی . عربیسی (عشقه) در . مأنوس دکلدر .

بویه [ف] آرزو ، شوق ، عشق معناسنه‌در . § شاهتره دینیلن نباتك نام دیکریدر. § برخاندان حکمداری جدینك لقبیدر .

بهار [ع] بوط (بت) ، قیرلانغج (خطاف) کبی، براوچکدرکه اوچیوز رطلدن مرکبدر ، بر نوع صوقابی . مأنوس دکلدر .

بهتان [ع] افترا ، یالان سوز ، برآدمك یاپمه‌دیغی بر فعلی ویاخود سویله‌مدیکی بر قولی کندیسنه اسناد ایتمکدر :

« عجبمی کریه‌وآه ایله‌سهم مانندهٔ کردون »
« کرفتارایتدی بهتانه کیمك باشینه دوندمسه »
(راسخ)

« بومعناجه آکاصنع بشردر دینسه بهتاندر »
(لا)

بهر [ع] نفس کسیلوب صیق صیق صولومق، صولوغان علتی.

بهره [ع] کنیش یر ، دره ایچنده‌کی چایرلق وسازلق، کسیك کسیك صولویش معنالرینی افاده ایدر. مأنوس دکلدر .

بهتر [ع] قیصه، بودور خاتون دیمکدر . [بهتره] اولورسه یالان سویلمه معناسنه‌در .

بهتره

بهمه [ع ف] فوق‌العاده قهرمان، بهادرآدم دیمکدر. مأنوس دکلدر .

بهور [ع] تابداراولمق، آیدینلقلی معناسنه‌در .

بهله [ع] لعنت، نفرین معناسنه‌در. قوللانیلماز .

بیوت [ع] مسکن ، اوطه ، او معناسنه اولان (بیت) ك جمعی . ایکی مصراعدن مرکب نظم دیمك اولان(بیت)ك جمعی (ابیات)در. اوکاده باقکز: [قوت‌طبیعت وسلاست منظوماتی انکار اولنماز ایسه‌ده یاپدیغی ابیات ایله بیقدیغی بیوتك وزنی میزان آخرتده معلوم اوله‌جغندن — تصویر افعال — عاکف پاشا]

بیوع [ع] صاتمق وصاتون آلمق معناسنه اولان (بیع) ك جمعیدر : (کتاب البیوع)

﴾ پ ﴿

پ [ف] الفبای عثمانیده اوچنجی حرفدر. بوحرف لسان عربیده یوقدر. آنك ایچون عربیده فایه قلب اولونور. مثلا (پارس=فارس، پنگان = فنجان) کبی. ابجد حسابنجه «ب» کبی (۲) عددینه بدلدر.

پا - پای [ف] آیاق. عربیسی «قدم» در. معانی سائره‌یی ده افاده ایدر. (پای) لفظنه دخی باقکز. [پادپا] = سرعتلی، سریع الحرکه، زیاده قوشان :

«یوق اویمکه پایکی مجالم»
«اوپسون قطرات اشك آلم»
(معلم ناجی)

§ دیب معناسنی افاده ایدر: [پای درخت] = آغاجك دیبی، [پای بستو] = یاپغك دیبی، [پای خم] = کوپ دیبی. § فارسیده (پا) طاقت، ایز، مقاومت معنالرنده دخی قوللانیلیر. سه‌ده لسانمزده بالاده کوستریلن ایکی معناده مستعملدر. یالکز (پایدار) لفظنك معناسی طاقت ومقاومت معنالرینه مقارندر. [پادرپا] = آیاق آیاغه، یان‌یانه. [همپا] = رفیق، آیاقداش، آرقه‌داش دیمکدر :

«اول کیسه‌در آزاده المدن که وجودین»
«کوی خم چوکان کبی بی پاوسر ایلر»
«نفعی»

«آسمان بویه زمین کرد مسلسل حرکات»
«باد پا شعلهٔ جوالهٔ عالم پیما»
(نفعی)

«پای اسب عزمنك بال هما فرش رهی»
«فرق رخش رزمنك نصرت همایون شهپری»
(نظیم)

«نه صبا صاعقه دیرسه‌م یاراشور سرعتده»
«که سکر دیرکن آکا سایه‌سی اولماز همپا»
(نفعی)

«براقور آنی دخی سایه‌سی کبی یولده»
«اولسه کر شاطر اندیشه ایله پادرپا»
(وله)

پابرکاب — **پادر رکاب** [ف] آیاغی اوزنکی‌ده، عازم، سریع الزوال معنالرینی افاده ایدر.

«تیز تردر نشئهٔ پادر رکاب باده‌دن»
(عونی)

پابرجا { [ف] آیاغی یرده یعنی دائم، قائم، ثابت دیمکدر :

« تا که دائم اوله بو عمرانسرای روزکار »
« تا که پابرجا اوله طاق فلکه کهکشان »
(حق)

پابرهنه { [ف] آیاغی چیپلاق، دال طبان . (برهنه پا) صورتیله ده قوللانیلیرکه یالین آیاق دیمکدر .

پابسته | [ف] آیاغی باغلی،
پای بسته | مقید دیمکدر. نادراً (پابست) طرزنده دخی استعمال اولونور:

«براق عزت وجاهی ایدوب پابستهٔ تخصیص»
«سمند رحمت عامك عنانن ایلهمش ارخا»
(نعت شریف — نابی)

« ساق کرم ایله بی دماغم »
« پا بستهٔ رشتهٔ فراغم »
(غالب دده)

« سن سیرده سین همیشه سرمست »
« بن دام بلا وغمده پا بست »
(وله)

پابوس { [ف] آیاق اوپن، آیاق اوپیجی معناسنه در. اصلی [پای بوس] در . ایکی صورتله ده قوللانیلیر. [پابوسی] = آیاق اوپمك، آیاق اوپمه : [طوپ قاپوده وضع بی نظیر وطرح دلپذیر ایله قریب حسن ختام اولان قصر کبیر بهشت منظر جهانبانیلرنده یمن وشرف پابوس معالی مأنوس خلافتپناهیلریله — عرض — عاکف پاشا]

«جبهمی خاك ایت اول سهی قدك بولدهء فطنتا»
«نائل اولمقسه مرامك دولت پا بوسنه»
(فطنت خانم)

« هم عرش اوله پای بوسه نائل »
« هم سن اولهسین کاله واصل »
(نابی)

«دل که جام عشق ایله مست خراب اولمش یاتور»
« پای بوسك آرزوسیله تراب اولمش یاتور »
(روحی)

«اول که رشك آور آیینهٔ خورشید اولدی»
«یمن پا بوسی ایله فرش رخام دولت»
(منیف)

پابند | [ف] ترکجهده تحریف
پای بند | ایله «پایواند» دینیلیرکه آیاق باغی، کوستك ومجازاً مانع، مانعه دیمکدر . نادراً (پابسته) کبی مقید معناسنده دخی قوللانیلمشدر. نته کیم « فضولی » نك آتیدهکی مصراعنده بو معناده استعمال اولونمشدر : (پابند تعلق)

«پای بند اولدم سر زلف پریشانك كوروب»
(فضولی)

«کوستکی قیدهده معذوردر اول معنایه»
«کهنه پا بند توکلده طورورمی حیوان»
(رمضانیه — ثابت)

«اولسه شانه یاراشور یالنه بال جبریل»
« اولسه پابند محل پاینه زلف حورا»
(نفعی)

پاپا { [الفاظ مشترکه‌دندر] یونان لساننده « بابا » دیمکدر . اصطلاحمزده رومادە (واتیقان) دینیلن محل مخصوصده مقیم اولوب « قاتولیك » مذهبنه سالك اولان خرستیانلرك وكيل جناب مسیح اولمق اوزره طانیدقلری رئیس روحانینك عنوانیدر. مورخ ذوفنون ابن خلدون بو لفظك (ابو الآباء) دیمك اولدیغنی روایت ایدر . عثمانلیلر بیننده « ریم پاپا » دینه معروف اولان ذاتدر که اصلی « روما پاپاسی » اولسه گرکدر. دها طوغریسی حضرت عیسانك وکیلی صفتیله برمدت رومادە بولونمش اولان حوار یوندن « پتروس » ك خلیفه‌سی مقامنده‌در . (پتروس) رومایی مرکز روحانی اتخاذ ایتمکله اخلافی دخی اوراده اقامت ایله‌مشلردر. واقعا بر مدت (عن ١٣٠٩ الی ١٣٧٧ میلادی) پاپالر رومایی ترکه مجبور اوله‌رق بالضروره فرانسه‌ده کائن (آوینیون) شهرنده توقف و آرام ایتمشلر ایسه‌ده نهایتی کرسیٔ روحانی ینه رومایه نقل اولونمشدر. پاپا قاردینالاردن مرکب برمجلس عمومیٔ روحانی معرفتیله ینه قاردینالاردن انتخاب اولونور . پاپالغه انتخاب اولونانلر تبدیل نام ایدوب یکی براسم اخذ واعلان ایدرلر. ٣٤ سنهٔ میلادیه‌سنده رومادە ریاست روحانیه‌یی احراز ایدن (پتروس) دن ابتدا ایله شمدی یه قدر کرك (روما)ده، کرك (آوینیون) ده پاپالق مسندینه مدعیلردخی داخل حساب اولدیغی حالده ایکی یوز طقسان طوقوز ذات انتخاب واقعا اولونمش و بونلرك اکثری ایتالیان جنسیتنه منسوب ایسه‌لرده ایچلرنده ١٤ فرانسز، ٧ آلمان، ١٢ اسپانیول، ٢ صاووآلی، ١ پورتکیزلی، ١ فله‌منكلی پاپا بولونمشدر :

«اویله بر دیوان عالیدرکه حکم لاحق»
«دتره تیردی شرق وغربی، ریم پاپایی برزمان»

پاپادیه { [روجه‌دن] بر نوع خدایی‌نابت چیچك . ادویهٔ نباتیه جمله‌سندندر. تخته کهله‌سی توزی بوندن اعمال ایدیلیر . بو چیچکك بخوری‌ده حشراتی دافعدر . بوکا ترکجه ده « صیغیر کوزی ، قویون کوزی » ده دیرلر. فارسی‌ده (بابونه)، عربیده (اقحوان) دینیلیر . انواعی پك چوقدر .

پاپاغان { [ف] اصلی (ببغا، ببغان) درکه تکلمه آلیشیر برنوع معروف قوشدر .

پاپاق { [ف] عجم کلاهی ، سیاه وقیویرجق تویلی قوزی دریسندن یاپیلان وباشه کیلن برنوع کلاه، سرپوش :

« برطفل عجم باشنه‌صان کیدی پاپاغی »
(لا)

پاپز { [ف] انیشلی ، یوقوشلی ویوکسکلی، آلچقلی، اویغونسز وعارضه‌لی زمین، یر دیمکدر. مأنوس دکلدر .

پاپوش { [ف] آیاق قابی. بین العوام تحریف ایله (پابوج)
دینیلیر و نسوانه مخصوص اولوب الیوم استعمالندن واز کچلمش اولان اوکچه سز، کنارسز واوستی ساری مشیندن معمول برنوع آیاق قابنه اطلاق اولونور . اسکی زمانده قادینلر ساری چدیك پابوج کیبرلردی : [پابوجی طامه آتیلدی ، کندینی پابوجی بیوکه اوتوت — مثل]

« پابوج کبی آچیلوب قالدی آغزی خفافك »
(ندیم)

« پابوشی بیوك یوقمی اوقوت کندیکی باری ؟ »
(معلم ناجی)

پاتنگان { [ف] بین العوام تحریف ایله (باطلجان) دیه
زبانزد اولان سبزه معروفدرکه معربی (بادنجان) در. فارسیده اشبو لفظك آخرنده کی حرف نون حذف ایله دخی استعمالی معروف اولدیغی مثللو (پاتنگا) دخی عین معناده لغتدر.

پاپاس { [روجه دن] قسیس ، کشیش ؛ کلیسا آدمی .
بین العوام (پاپاز) دیه تلفظ اولونور. قسیس ایله راهب بیننده فرق وار ایسه ده لسانمزده هر ایکی صنفه ده علی الاطلاق پاپاس دینیر . شوقدر وارکه اولری راهب صنفی (قره باش) تعبیریله صنف دیکردن تفریق ایدیلیر ایمش . هرحالده بو لفظی خرستیان مذاهبنه منسوب مأمورین روحانیه مقامنده استعمال ایتمه لی وکاهن ویوبد مقامنده قوللانمه لیدر : (پاپاس هر کون پیلاو یمز — مثل) ، (پاپاسی ، پاپازی) = برنوع کوملکك بورجك. هکبه لی آطه مك یاننده کی کوچك آطه یه (پاپاس آطه سی) دینیر . (پاپاس یخنیسی) = صوغانله پیشن یاغسز یخنی ، بالیق پلاکیسی .

پاپافنغو { [ایتالیانجه دن] کمی دیرکینك اوچنجی یلکنی .
لسانمزده معروفی (بابافینغو) در .

پات { [ف] تخت ، سریر . حکمداره مخصوص اوطوریله جق شی .
ایکی حرفك مخرجی قریب اولدیغندن (دال) ایله تلفظی شایعدر .

پاتاب { [ف] مانند ، کبی ، مقابله ، برلکده معنالرینی افاده
ایدر . قوللانیلماز .

پاتاقه { [مجارلساننذن] اوستنده پنجره رسمی محکوك برنوع
مجار سکه سی .

پاتراچه { [ایتالیانجه دن] سفینه لرده برنوع قالین خلاطدرکه
یلکن دیرکنی بالاسینه ربط ایدر.

پاترونه { [ایتالیانجه دن] اسکی کتابلرده ، تاریخلرده
(پطرونه) شکلنده یازیلان بو لفظ دونانمانك ایکنجی سنجاغی دیمکدر . اصطلاحات بحریه جه برمرتبهٔ مخصوصه ایدی .

پاترِيسَه | [ايتاليانجه‌دن] اصطلاحات بحريه‌دندر. كميلرده غابيه وبابا فيتغو چوبوقلر ينك چارميخ شكانده‌كى خلاطى .

پاتِسقَه | [محرّف] صحيحى فرانسزجه اسم اولان (پاتيسته)در. بر نوع بزدركه موجدينك اسميله معروفدر . « پاتيستَه » يه ده باقكز .

پاتَه | [ايتاليانجه‌دن] بنجه ، ال : «اويونده پاته كلدى» (بورينه پاته‌سى) = اصطلاحات بحريه‌دندر . يلكنلرك اوجنه باغلانوب اورته‌سندن بورينه‌يه طوتديريلان خلاط ديمكدر.

پاتاتَه | [فرانسزجه‌دن Patate] برالماسى انواعندن آمريقادن كلمش بركوكدركه اليوم دنيانك هرطرفنده يتشديريلمكده‌در. اصلى لاتينجه (پاسته‌تا [Pastèta] در .

پاتَنت | [فرانسزجه‌دن Patente] ايتاليانجه‌سى «پاتنته» در. بياننامه معناسنى افاده ايدن اشبو لفظ اليوم لسانمزده اوچ صورتله استعمال اولونيور . (١) امتياز ، حمايه براتى ، پساپورت حكمنده قوللانيلير : مثلا «فلانك پاتنته‌لى اولديغنى ادعا ايديورلر» (٢) امور صحيه ايچون رسماً ويريلن يول تذكره‌سى : مثلا (تميز پاتنته) = خسته‌لق اولمديغنى و (بولاشيق پاتنته) = خسته‌لق بولنديغنى كوستر. بو (بولاشيق پاتنته) تعبيرى طوغرى دكلدر. چونكه « پاتنته » ذاتاً كمى تميز اولمدقجه ويريلمز . بومقامده اشبو لفظ آچيق ، سربست كبى برمعنا افاده ايدر . آنك ايچون (بولاشيق پاتنته) يرنده (پاتنته‌سز) ديمك لازم كلير . (٣) ارباب صنايع وتجارتدن بر نسبت مختلفه‌ده رسم نقدى آلنه‌رق مقابلنده ويريلن اصناف تذكره‌سى: مثلا(پاتنت نظامنامه‌سى)

پاتُو | [ف] كوكب عطاردك منزلهٔ فلكيه‌سنه اطلاق اولونوركه جوزا وسنبله برجلرى ديمكدر . § فرنكلرك « وازو » تعبير ايتدكلرى طوپراقدن معمول شيلرده‌ده اطلاق اولونور .

پاتُوا | [ف]چاريغك اوستنه صاريلان طولاق . (پاتابَه)ده بو معنايه لغتدر .

پاتُون | [ف] نشانلى طوغان ديمكدر . بعضاً (پاتُونَه) طرزنده دخى قوللانيلير .

پاتِيقَه | [روجه‌دن] مرحوم احمد وفيق پاشا (لهجهٔ عثمانى)ده (پاتيقه، پاتقه) ياخود (پاتكه) پايتاق حكمنده وصيحان يولى، چوبان جيغرى معناسنده تركجه برلفظ كبى كوسترمش ايسه‌ده طوغرى دكلدر . بلاتدقيق يازلمشدر . بو لفظ روسى مركبدر . روجه‌ده (مونوپاتى) = يالكز باصش، تك باصمه معناسنه‌دركه يالكز بر آدمك

يكه جكی طار طاغ يولی معناسنده قوللا-
نيلير . (مونو) يالكز ، تك ديمكدر ،
(پاتو) آياق باصارم معناسنه اولديغی
كبي (پاتی) آياق باصمه ديمكدر . (قه)
ياخود (قا) روسجه‌ده ادات تصغيردر ،
عندالتركيب (پاتيقه) = كوجوجك
باصش ديمك اولوركه طار يول معنا-
سنده اصطلاح اولمشدر .

پاتيله / **پاتله** [ف] حلواجيلرك آغزی
پايوان ، بيوك باقر قزغانه
اطلاق اولونور . (صحاح)ك
بيانه كوره مطلق تجربه
ديمكدر .

پاتماز [ف] « شتاب » معناسنه‌در .
يعنی عجله ديمكدر . اصلا
قوللانيلماز .

پاتني [ف] خرمنلرده صمانی ،
توزی وطوپراغی آييرمق
ايچون حبوباتی صاوردقلری آلتك
اسمی . بعضاً تخفيف ايله (پتنی) ده
ديرلر . تركجه‌ده بوكا (يابا) اطلاق
اولونور .

پاچال [ف] بعض اهل صنايع
وتجارتك ايشلريله مشغول
اولدقلری قراكلق ، چوقور ير
ديمكدر . (پاچاهه) ده بو معنايه
لغتدر .

پاجامه [ف] مطلقا آياغه كييلن
طون ، شلوار ، چاقشير
ديمكدر .

پاچاوره [فارسی] كيرلی بز ،
اسكی اثواب پارچه‌سی ،
برلفظ مركبدر . (اوره) اثوابك طيش
يوزی ، طيشنده‌كی قماش ، بز ديمكدر .
بونك اصلی (پارچهٔ اوره) در . كثرت
استعمال ايله تحريف اولنه‌رق (پاچاوره)
شكلنه كيرمشدر . [پاچاوره بينلو] =
كوتی فكرلی آدم .

پاچان [ف] صاچيجی معناسنه
« پاچيدن » مصدرندن
صفت مشبهه‌در . « پاشيدن » مصدرندن
(پاشان) دخی عين معنايه لغتدر .

پاچله / **پاچيله** [ف] مطلقا آياق قابی .
خصوصاً قيشين قاراوزرنده
يوريمك ايچون قلبور
شكلنده اينجه چبوقلرله
ايپدن ياپمه بر نوع پابوجه اطلاق
اولونور . بونك تركجه‌سی (سلبور) در .

پاچنامه [ف] لقب معناسنه‌در .
برذاتك — مدح وياخود
قدح ايچون — اصل اسمندن باشقه
وضع اولونان عنوانی ديمكدر . مثلا
« دمير حافظ » ، « اوكوز اوغلی »
جمله‌لرنده‌كی (دمير) و (اوكوز)
لقبلری كبی . § نظير ، مانند ، اش
معناسنی ده افاده ايدر .

پاچنك | پاشنك | پاهنك [ف] منفذ ، كوچك پنجره § اوجاق دلیكی. § آیاق قابی معناسنی ده افاده ایدر. علی الاطلاق اوجاق باجه‌سی مقامنده و [باجنك] طرزنده دخی استعمال اولونور .

« لاملایی بر ایدر ادخنهٔ فحم امل »
« مطبخ جودی اگر آچسه سپهره پاچنك »
(كاظم پاشا)

پاچك | پاوچك [ف] ترك دیمكدر . [پاچوك] = یاقمق ایچون یاپلمش ترك طوغله‌سی .

پاچه [ف] باجاغك آلت یانی . عربیسی (كراع) در. طون، شلوار، پانطولون كبی باجاغه كییلن اثوابك آیاغه سورینن الك آشاغی طرفی، كناری. § قویون، صیغیر، كچی آیاغی ؛ بونلردن پیشیریلن صیجاق وصوغوق طعام : (پاچه‌جی) = قیون وسائر حیوان آیاقلرینی اوتوله‌یوب ویاخود پیشیروب صاتان آدم. (پاچه كونی)= ولیمه جمعیتلرینك صوك كونی یعنی لیلهٔ زفافك ایرته‌سی اولان جمعه كونی دیمكدر . اوكون پاچه دینیلن طعام یندیكی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر . (پاچه‌لری صیغامق) = برایشه كیریشمك ایچون صورت جدیه‌ده حاضرلانمق ، غیرته كلمك ، زیاده جهد واقدام ایتمك معنالرنده قوللانیلیر . (سمور ، الما ، قره‌قولاق، واشاق پاچه‌سی) = بر نوع كورك . (یاقه پاچه اولمق) = صاریلوب بوغوشمق ، غوغا ایتمك .

پاخره [ف] خانه وباغچه قاپولرینك داخلنده واوكلرنده اوزرینه اوطورلمق ایچون بولندیریلان پیكه ، قنابه . قوللانیلماز .

پاخوست [ف] آیاق آلتنده ازیلمش، قالمش اولان شی . (پانخست ، پانخوست) طرزنده دخی یازیلیر .

پاد [ف] بیوك، اولو § ضرری دفع ، فسادی رفع ایدن : (پادشاه) ، (پاد زهر) = بوایكی لفظ بومعنالر قرینه‌سیله تركیب واستعمال اولنمشدر. § ثابت، برقرار معناسنی ده افاده ایدر. تركجه‌ده سوركلی، دواملی اوله‌رق آچیلوب قالمه‌سی سببیله صاری یاپراقلی برنوع چیچكه (پاد) اطلاق اولنور . بوچیچكك عادی جنسنه یالكز (پاد)، قاترلی نوعنه (سرای پادی) دینیلیر . (پادار) = باقی ، دائم ، ثابت معناسنده‌در .

پاداش | پاداشت [ف] عوض خیر ، مكافات . (ابن كمال) مرحومك «دقائق الحقایق» عنوانلی اثرنده بولفظی مركب و[آیاقداش] معناسنده كوستره‌سی طوغری اولمه‌سه كركدر. زیرا بولفظك فارسی اولدیغی حالده اویله

برمعنایی افاده ایدیکنه دائر فرهنکلرك هیچ برنده بر روایت مذکور دکلدر. مع مافیه ادبای سلفنك بو معناده استعمال ایتدکلرینه پك چوق مثال بولنه بیلیر.

پادام | پاندام [ف] طوزاق معناسنه‌در. بعض روایته کوره خارجدن قوش جلبی ایچون طوزاغك ایچنه، ویاخود کنارینه ربط ایدیلن قوش دیمکدر. عربیده (ملواح) دیرلر. «قوشی قوش ایله آولارلر» ضرب‌مثل ترکیبی بوندن نشأت ایتمشدر. (فرهنك شعوری)نك روایتنه نظراً (پادام) نمازکاه، مصلا معناسنی‌ده افاده ایدر.

پادِزَهر | ترکجه‌ده تحریف ایله «پان زهر» دینیلن علاجدرکه تأثیر سمّی دفع ایدر. بو لفظ مرکبدر. (پاد) حافظ معناسنه اولدیغندن زهردن حفظ ایدیجی دیمکدر. بعضاً تخفیف ایله (پازهر) طرزنده‌دخی استعمال اولنور. ترکجه‌ده «خریزمه طاشی» ده دیرلر.

پادِشاه | پادِشَه [ف] سلطان، بیوك حکمدار دیمکدر. بونلر لفظ مرکبدر. بالاده ایضاح ایدلدیکی وجه ایله (پاد) برقاچ معنایی افاده ایدرکه بر معناسی‌ده (حافظ) دیمکدر. (شاه) خداوند، داماد، اولو، اقران وامثالنه دلالت ایدن کبی معانی‌یه دلالت ایدر. بناءً علیه عندالترکیب (حافظ اعظم) (صاحب ملك) کبی برمعناده سلاطین وحکمدارانه علم اولمشدر. ایکنجیسی دیکرینك مخفّفی اولوب یالکز نظمده قوللانیلیر. فارسیده اولدیغی کبی [پادشا] طرزنده استعمالی سایقهٔ عثمانیه‌یه موافق دکلدر. بونکله برابر نادراً استعمالی واقعدر. ازجمله (شاهینکرای)ك قصیدهٔ مشهوره‌سندن بیت آتیده مرتخم اوله‌رق ایراد اولنمشدر.

«یاور اولورسه اکر لطف خدا برقوله»
«بربوله محتاج ایکن دهره اولور پادشای»
(شاهینکرای)

«کمتر کدایی آز عطاسی قیلاردی بای»
«برلطفی چوق مروتی چوق پادشاه ایدی»
(باقی)

«نامور غازی خصم‌افکن حیدر شمشیر»
«دادکر پادشه عادل فاروق احکام»
(جوری)

«نفعی بونی صانمه مفت بولمش»
«اوج پادشهك ندیمی اولمش»
(لا)

«پادشاهم بویله بیك ییل پادشاه اول ملته»
(اسماعیل صفا)

[پادِشاهانه] = بیوك حکمداره یاقیشه‌جق صورتده. [پادِشاهی] = سلطانلق، پادشاهلق، سلطانه منسوب دیمکدر.

« بر قاعده رسم پادشاهی »
« بیحد وحساب ایدی سپاهی »
(نابی)

پادگانه [ف] یوکسك طام § قاپو ایچنده اولان یوکسك پنجره وقاپو. معروف دکلدر.

پاده [ف] خرکله ، صیغیر واشك سوروسی § یایلاق § چوبان صوپاسی. قوللانیلماز.

پار [ف] ترکجه‌ده نادراً قوللانیلمشدر. فارسی‌ده درت معناده قوللانیلیر. (١) کچن سنه ، بیلدر مقامنده استعمال اولونور. (٢) « پاره » لفظندن مرخم اولور. (٣) دباغت اولنمش دری (٤) اوچق معناسنه اولان « پاریدن » مصدرندن مشتق اولور.

پاراپت [Parapet] ایتالیانجه‌دن اصطلاحات بحریه‌دندر. کمیلرك کنار سپری ، قورقولغی ، کوپشته‌سی دیمکدر.

پاراته [ایتالیانجه‌دن] طالیان قازیقلرینك باشندن وتیمور ستونلرده‌کی حلقه‌دن کچیریلن خلاطك مربوط اولان اوجنه دینور.

پاراچول [ایتالیانجه‌دن] دیرسك، قولك اورته‌سنده‌کی سیوری بوغوم یری § کمی چاتیسنك اکری پارچه‌لری. [پاراچول ایتمك] = غلبه‌لکده دیرسکله اورمق و برشی چارپمق دیمکدر.

پاراشوت [فرانسزجه‌دن [Parachute جو هواده طیران ایدن بالونلرك حین سقوطنده هوایه مقاومت ایده‌رك آغیر آغیر زمینه اینمه‌سیچون ایجاد ایدلمش برسپر سقوط، برآلت مخصوصه‌در.

پاراطونه‌ر [فرانسزجه‌دن [Paratonnerre آمریقالی فیلسوف مشهور (فرانقلن)ك ١٧٥٢ سنهٔ میلادیه‌سنده ایجادایتدیکی جاذب الصاعقه؛ سپر صاعقه. برمحلی ییلدیرمدن محافظه ایچون یوکسك برستونك اوجنه وضع اولنان وجذب ایتدیکی قوتی بر تل واسطه‌سیله آشاغیده، زیر زمینده کومور توزیله مملو بر چوقوره نقل ایدن آلت سالمه‌در.

پاراغراف [فرانسزجه‌دن [Paragraphe فقره. برمقاله‌نك، برکتابك سطرباشی تشکیل ایدن فقراتندن هربری § فقره اشارتی. فقراتی تفریق ایچون قوللانیلان ایشته شو [§] اشارت دیمکدر.

پاراکت [ایتالیانجه‌دن] کمیلرك درجهٔ سرعت حرکتنی حساب وتیقن ایچون دکزه آتیلوب سوروکله‌دیلن اییه مربوط آلت، حساب تخته‌سی دیمکدر. [پاراکت اولطه‌سی] چوق ایکنه‌لی برنوع اوزون اولطه.

پارانتەز [فرانسزجەدن اترجەدە معترضە دینلان شو ( ) اشارت دیمکدر. عبارە آرەسندە تشدید مقصد ایچون ایراد ایدیلن فقرەیی تفریق ایدرکە اوفقرەنك حذفی ذات مادەیە نقیصە ایراث ایتمدیکی حالدە ابقاسی اشعار فکر ایدر. § نظر دقت جلب ایتمك ایچون برکلە ویاخود جملەنك ابتدا وانتهاسندە بواشارت وضع ایدیلیر.

پاراو / **پاداو** [ف] قوجەقاری، بوناق قادین. قوللانیلماز.

پاراوان [فرانسزجەدن Para-vent] پاراوانە، برقاچ قاناد چرچوەدن تشکل ایتمش، ایستەنلدیکی زمان آچیلیر وقاپانیر، کذلك ایستەنیلن محلە نقل ایدیلیر تختە پردە دیمکدر. بیوك مقاماتدە اکثریا قاپولرك یا ایچ ویا طیش طرفنە وضع اولونور.

پارتی [فرانسزجەدن Partie] پارچە، جزء، قسم؛ طاقم، طرف. کبی معنالری افادە ایدر. [پارتیزان Partisan] = طرفدار، طرفکیر دیمکدر. ترکجەدە پارچە، طاقم معنالرندە استعمال اولونیور.

پارچە [ف] قطعە، لیمە؛ کوچوك، اوفاق نسنە، آز شی دیمکدر. فارسیدە (پار) = (پارە) معناسنی افادە ایدر. [چە] = ادات تصغیردر. بوحالدە (پارچە) = پك کوچوك، کم مقدار، دکرسز، جزئی دیمك اولور: [برپارچە بوزوق] = جزءی مقامندەدر. (پارچە پارچە) = قیرلمش، طاغلمش، دوکلمش معناسنی افادە ایدر. (پارچەلامق) = قیرمق؛ پارە پارە ایتمك، ییرتمق کبی معنالرە دلالت ایدر. [پارچەجی] = درلو درلو قماش پارچەلرینی طوپلایوب صاتان.

پاردم / **پالدم** [ف] ایکنجیسی ترکجەدە دخی قوللانیلیر. سمر قوسقونی. پالانك آرقەسندەکی دوز قایش.

پاردون [فرانسزجەدن Pardon] عفو، صفح معناسنەدر. اکثریا (عفو ایدرسکز) مقامندە قوللانیلیر:

« چکیلیرمی بوقباحت چلبی! پاردونلە »
(علی علوی)

پاردەسو [فرانسزجەدن Pardessus] الك اوستە کییلان خفیف لباس.

پارزدە [ف] قاصنی دینیلن ضمم § چوجوق کوکسلکی. قوللانیلماز.

پارس [ف] ایراندە « شیراز » قطعەسنك اسمیدرکە نفس (شیراز) شهری بو دیارك مرکز ادارەسیدر. عربلر (پا) یی (فا) یە تبدیل ایدوب (فارس) دیدیلر وبتون

ایرانی بونام ایله یاد ایتدیلر. [پارسی] = پارسه منسوب، لسان فارسی دیمکدر. § قاپلاندن کوچوك، غایتله ییرتیجی برجانورك اسمیدر. عربیده (فهد) دیرلر.

پارسا | [ف] عابد، زاهد، متقی، عفیف، صالح، ایشاله مشغول ایی آدم دیمکدر. آخرنده‌کی الف نسبته حمل ایدیلورسه (پارسی) معناسنی افاده ایدر.

پارسال | [ف] کچن ییل، بیلدر دیمکدر. فارسیده یالکز (پار) دخی بومعناده قوللانیلیر.

پارسنگ
پاسنگ | [ف] ترازونك خفیف اولان طرفنه تعدیل ایچون آصیلان شی دیمکدر. (فرهنك شعوری)یه نظراً (پرسنگ) طرزنده مخففاً دخی استعمال اولونور. ترکجه‌ده یالکز (پرسنگ). «تتمهٔ کلام» مقامنده قوللانیلیر:

«حدت ایتمه‌سودیکم هر برسوزك پرسنکی وار»
(شیخ وصفی)

پارسه | [ف] دیلنجیلك معناسنه‌در. فارسیده [پرسه] صورتنده تخفیف اولونور. حقه باز، مداح، جانباز، جالغیجی مقوله‌سنك ابراز هنر ایتدکدن صوکره ارباب تماشادن آقچه طوپلایشلرینه برنوع دیلنجیلك حکمی ویریله‌رك (پارسه) اطلاق اولونمشدر. ترکجه‌ده بومقوله‌لره ویریلن آقچه، بخشیش مقامنده استعمال اولونیور.

پارکه | [فرانسزجه‌دن Perquet] طوغرامه‌دن یعنی اوفاق وشکللری بربرینه مطابق تخته پارچه‌لرندن یاپلمش مصنع ومزین دوشه‌مه دیمکدر.

پارگی | [ف] فاحشه‌لك، روسبیلك. فارسیده حمام ومطبخ کبی محللرده صو بریکن چوقوره، خصوصیله چرکاب چوقورینه [پارگین] دیرلر. بعضاً تخفیف ایله ینه بومعناده (پارگی) ده قوللانیلیر. بونك معربی (خارقین) در.

پارلاتوریو | [ایتالیانجه‌دن] محل کلام، سوز یری. دائرهٔ امور صحیه‌یه مربوط اولان تحفظخانه‌لرده‌کی سؤال وجواب اوطه‌سی دیمکدر.

پارلامنتو | [ایتالیانجه دن] حکومات مشروطه‌نك، خصوصیله انکلتره دولتنك عوام واعیان مجالسی هیئتلری دیمکدر.

پارله | [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر. دونمده قوللانیلان بیوك پالامار مقره‌سی، چوق دیللی مقره.

پارَنج | [ف] اعرت قدميه، آياق تری § خواننده، سازنده، مدّاح مقوله‌سنه ویریلن بخشش .

پارُو | [ف] توجه‌قاری § قار کورەنن. یابه‌جی کورەك.

پارُوب | توجەقاری‌یه (پاراو) ده دینیر .

پارُولَه | [ف] اوج [illegible] افاده ایدر. (١) یوغنه . تخته وآغاج قیرنتیسی . (٢) لطیفه‌جی . مزاح‌کو. خوش صحبت آدم . (٣) خیرسز، ایشه یارامز شخص . مأنوس دکلدر . دیکرندن تفریق ایچون یازلمشدر .

پارُولَه | [ایتالیانجه‌دن] عسکر نوبتجیلرینك دوست ودشمنی تفریق ایتمه‌لری ایچون ضابطان طرفندن کیجه‌لری تعیین وتبلیغ ایدیلن لفظ مخصوص . کلام مرتب . § بر فرقه‌نك افرادی بیننده اشارت مخصوصه اولمق اوزره وضع اولنان کلام .

پارَه | [ف] پارچه ، قطعه . (پاره پاره) = پارچه پارچه . (دوپاره) = ایکی پارچه . (یکپاره) = برپارچه، سراپا وبوس بتون مقامنده دخی قوللانیلیر . «پاره‌له‌مك ، پاره‌لامق» = پارچه پارچه ایتمك ، ییرتمق. (پاره‌لنمك) = برشیئی دیکری واسطه‌سیله پارچه پارچه ایتدیرمك . [پاره‌لنمك] = پارچه پارچه اولمق؛ تلاش کوسترمك دیمکدر .

[پاره‌دوز] = یامابیجی ، اسکیجی .

[پاره‌دوزی] = اسکیجیلك . الیوم (برپارچه) تعبیری یرنده (برپاره) قوللانیلەماز . § برغروشك قرقده برجزئی دیمکدر . تعبیر دیکرله قرق پاره برغروش اعتبار اولنمشدر. (پاره قیرمق) = آقچه قزانمق . (پاره کسمك) = سکّه ضرب ایتمك. (چیل پاره) = یکی سکّه. (اوفاق پاره) = مسکوکاتك بوزوقلق دینیلان اقسامی : [پاره، پاره‌یی چکر] و [پاره، پاره ایله قازانیلیر — مثل] § مطلقا سکّه، مسکوکات ، آقچه ، ثروت معناسنده دخی قوللانیلیر : [پاره‌سی اولان دودوکی چالار — مثل]

«دوشه‌لی اویادکار، کوکل اولدی پاره پاره»
«جکرم کوکل نه چاره کچه هم محنتم وار»
(واصف)

«یکپاره نزاکت ولطافت»
(شیخ غالب)

«چون باصدی سپهر اوّله پا»
«اولدی ایکی پاره بدر رعنا»
(وله)

«پاره‌ٔ الماسدر سنك فسانی نیلر اول»
«جرخه چکمه بردخی شمشیروالا کوهری»
(نفعی)

پارَیاب | [ف] چای وایرمق صوییله سقی واروا

ایدیله‌رك حاصل اولان مزروعات دیمکدر . (پاریا) و (پاریاو) و (فاریاب) و (فاریا) دخی بو معنایه لغتدر .

پاریمه [ایتالیانجه‌دن] فلوق دینیلن صندالك بلکن ایپی دیمکدر .

پارین | [ف] کچن سنه‌کی ، بیلدرکی دیمکدر (پار) = بیلدر
پارینه | دیمك اولوب حرف (یا) نسبت وحرف (ن) تأکید ایچوندر : « سیاحت پارینه ، زیارت پارینه ، مسرّت پارینه »

« کل کوکسن ویر شتای پرکینه »
« یاتش ای پوستین پارینه »
(معلم ناجی)

پازند [ف] دین مجوسی‌یه عائد ایکی تفسیر کتابیدر که برینه (زند) ، دیکرینه [پازند] دیرلر . بونلرك یکدیکرینك شرحی اولدیغی ده مرویدر . « زردشت » کتابی‌ده دیرلر . بوبابده‌کی روایات مختلفه‌دن ارتضای حقیقت غایتله مشکل ، بلکه محالدر : [هزار فسون زند وپازند اوقومغله آزرتسخیر سروکشت زردشتی کبی نشانده ایدوب — شفیقنامه]

پازاج [ف] ابه قادین ، عربیده [قابله] دیرلر . § دایه ، سودننه دیمکدر . عربیسی « مرضعه » در .

پازده [ف] آیاق آلتنده قالمش ، چیکنمش . (پازده شول) = آتلرك آیاقلری آلتنده ازیلمش ، محو اولمش دیمکدر . بو تعبیر خایده‌یی قوللانمه‌مق اولادر :

« اوله‌سون قصر دلك پازدهٔ کرد الم »
(نابی)

پازن | [ف] بزه‌ونك دیمکدر . عربیده یدجی معناسنده .
پازنك | بومقوله آدملره [قائد] دینیلیر که جمعی [قواد] در .

پازو [ف] معروف یاصی یاپراقدر . قیمه ات وپرنج ایله طولمه یاپارلر . ترکجه‌ده دخی اسمی بودر . § قاپونك آرقه‌سنه قونیلان طایاق .

پازیر [ف] بیتیله حق اولان دیواره ، بنایه طایانیلان دیرك ، دستك دیمکدر .

پازین [ف] کیجه‌نك بر قسمی . کیجه‌نك کرك کچمش ، کرك کچه‌جك بر قسمی معناسنی افاده ایدر . قوللانیلماز .

پازخ [ف] نالش ، ایکلتی معناسنه‌در . قوللانیلماز .

پازهر [ف] « قاطع السم » ، پادزهر معناسنه‌در . ترکجه‌ده بو استعمال اولونماز .

پاس [ف] کیجه‌نك سکز قسمندن برینه اطلاق اولونور . بو

مناسبتله کیجه بکجی سنه [پاسدار ، پاسبان] دینیلیر . § حفظ وحراست معناسنه کلیر . ۶ غم ، کدر ، کوکل اوزونتیسی ، ایچ صیقنتیسی دیمکدر .
(پاسلی) = فنا اولمش ، بوزولمش ، کیرلنمش . صوك معنا اعتباریله ترکجه‌ده کیر ، بوزوق معناسنده قوللانیلمشدر .
(پاسلانمق) = کیرلنمك . کیرطوتمق :
[پاسداری شهر ایله بنات ونسوان وصبیانلری یانده محافظه‌جی آلیقومه لریله — شفیقنامه]

پاساپارولَه { [ایتالیانجه‌دن] آچیق ، علنی‌سوز ؛ تواتر ، هرکسك بیلدیکی شی .

پاساپورت { [فرانسزجه‌دن [Passe-port] یول تذکره‌سی ، مرور تذکره‌سی ؛ بر شخصك منسوب اولدیغی دولت طرفندن تابعیتنی متضمن یدینه ویریلن رخصتنامهٔ رسمی . § (پاساپورتی آلمق) = بر ایلچینك مقیم اولدیغی دولتك نزدندن انفکاکی ایچون رسماً یول تذکره‌سی آلمه‌سی دیمکدر .

پاسار { [ف] تپمه ، آیاغله تپه‌لمك ، تپمه‌جی ، تکمه معناسنه‌در .
پاسپار { (پاسپر) دخی بومعنایه لغتدر .

پاساژ { [فرانسزجه‌دن Passage] کچید ، اوستی اورتولی سوقاق ، یول .

پاسبان { [ف] کیجه بکجیسی . (پاسبانی) = بکجیلك .
[پاسدار] = عین معنایه لغتدر .
(پاسبانِ طارم ، پاسبانِ فلك) = « زحل » کوکبی دیمکدر :
« سراد قنده ملك دیده‌بانلغه مأذون »
« خزینه‌سنده فلك پاسبانلغه مأمور »
(نابی)
« اول شهنشاه فلك کشورکه‌اولورسه روا »
« درکه اجلالنه خورشید کردون‌پاسبان »
(حقی)

پاسُبك { [ف] آیاغی خفیف ، ایشنده مقدم ، جهد ایدیجی معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

پاستاو { [مجارجه‌دن] ترکجه‌ده تحریف ایله « پاستال » دینیلیر . اوچ طرفی یالدیزلی بر طوپ چوقه دیمکدر . [پاستاوله پازارلق] = آرشینله اوله‌یوب طوپ طوپ فیئات کسمك معناسنی افاده ایدر .

پاستقه { [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر . کمیلرك دونمه سنده قوللانیلان بیوك دیرتماجلی مقره .

پاسته { [ایتالیانجه‌دن] خمیر معناسنه‌در . (قرابیه) کبی شکرلی ، قورو خمیر ایشی مطبوخانه اطلاق اولونور .

پاسخ { [ف] سوز ، جواب ، معناسنه‌در . فارسیده « سوز دیکله » مقامنده [پاسخ شنو] دینیلیر .

«جواب ویر» تعبیری یرنده دخی [پاسخ بده] جمله‌سی قوللانیلیر . ترکجه‌ده استعمال اولونماز .

پاسدار { [ف] گیجه بکجی‌سی ، کوزه‌دیجی . (پاسبان) زیاده قوللانیلیر .

پاسقالیا { [رومجه‌دن] اصلی عبرانیجه (فاسه‌ق) در . خرستیانلرك بایرامی دیمکدر . [بیوك پاسقالیا] = عید نحر که قربان کونی [کوچوك پاسقالیا] = ولادت عیسی یورطیسی دیمکدر . معناجه عربی [فسخ] کلمه‌سنك عینیدر . بولفظ لاتینجه‌یه (پاسقا) صورتنده انتقال ایدوب مؤخراً بونام ایله یاد ایدیلن کونه منسوب معناسنده ینه لاتینجه [پاسقالیئوم] لفظی شایع اولمغله یونانیلرك‌ده بونی کندی شیوه‌لرینه تطبیق ایدورك (پاسقالیا) دیدکلری تدقیقات واقعه‌دن آکلاشلمشدر .

پاسك { [ف] خمیازه ، اسنه‌یش ، اسنه‌مه معناسنه‌در . « پاشك » ده دینیر .

پاسوار { [ف] آیاغه بنمش یعنی پیاده ، یایا دیمکدر . (پای سوار) ده دینیله‌بیلیر :

« پاسواران عودت ایتمش سیر کاغدخانه‌دن »
(معلم ناجی)

پاسوان { [ف] کیجه بکجیسی دیمکدر . (پاسبان) ه ده باقلسن . ترکجه‌ده تحریف ایله (پازوانه) دینیلیر .

پاش { [ف] سرپمك ، صاچمق معناسنی افاده ایدن (پاشیدن) لفظندن اسم مصدر وصیغهٔ امردر . صاچیجی معناسنده وصف ترکیبی اوله‌رق استعمال اولونور : ضیاپاش ، اشك پاش ، کهرپاش ، پرتو پاش)

«فلك سد اولسه ویرمز دیدهٔ خونپاشه تمکینی»
«نه دکلو توتیا ویرسه‌ك قوروتمز چشم نمکینی»
(نابی)

پاشا { [لقب] وزرا وبعض امرایه مخصوص بر عنوان رسمیدر . بونك اصلی (پای شاه) اولدیغنی بیان ایدنلر بولندیغی کبی ترکجه‌ده « بشه » بیوك قارداش دیمك اولوب سلطان اورخان مرحومك بیوك قارداشی اولان امیر (علاءالدین) ی منصب وزارته نصب ایتمه‌سی ودائما کندیسنه (بشه) دیه خطاب ایلمه‌سی حسبیله مؤخراً مسند مذکوری احراز ایدنلره بو لفظك بر عنوان رسمی اولدیغنی وکثرت استعمال ایله کیتدکجه طرز تکلمك بوس بتون دکیشمش بولندیغی نقل ودرمیان ایدنلرده بولونمشدر .

پاشنا / **پاشنه** { [ف] آیاقده‌کی اوکچه‌طوپوق دیمکدر . مأنوس دکلدر . (پاشینه) ده بو معنایه لغتدر .

پاشنده { [ف] صاچیجی ، سرپیجی معناسنه در ، (پاش) بوندن مرخمدر .

پاشنك | **پاشنكه** | [ف] آصیلی اولدیغی حالده قورومش اوزوم صالقیمی دیمكدر . § تخملق اولاق اوزره آلیقونیلان قاباق ، قاوون ، قارپوز معناسنه‌در .

پاشنین | [ف] تخته و آغاج پاره‌لری ، قیمیق . بونلر مأنوس دكلدر .

پاشیب | [ف] باصه‌مق ، نردبان . (پای شیب) صورتنده دخی قوللانیلیر .

پاشیده | [ف] صاچلمش ، سرپلمش طاغلمش : [ایچلرندن نیجه جهابذهٔ كارساز میانه‌ده مروحه جنبان رفع اشكال اوله‌رق شهید اتحاده پاشیدهٔ ونیم توحش اولمغله — شفیقنامه]

« پاشیده ایتسون آب رخن خاك ذلته »
(نابی)

« دُرعلمنده مستعمل نیجه ماهیت عالم »
« ره‌حكمنده پاشیده گهر خاصیت اشیا »
(وله)

پاغر | [ف] طبان ، كبریش دینیلن دیرك . (پاغر ، پاغره) = داءالفیل دینیلن مرض دیمكدر .

پاغند | **پاغنده** | [ف] آتیلمش پاموق . § آتیلمش پاموقدن پاپه یوماق . بو معناده غینك ضمی ده جائزدر .

پاغوریه | [روجه‌دن] ینكیج انواعندن كوچوك چفائوس ، خرستیانلرجه مقبول بر دكز بوجكیدر .

پاغوش | [ف] طالغه چارپمق ، صویه طالمق . مأنوس دكلدر .

پافته | [روجه‌دن] شمسه . بیوك قاباره § پارچه ، قطعه . اصلی كوچوك ، قسم ، پارچه معناسنه (پاوورا) در . (پافته پافته) = پارچه پارچه ، آیری آیری دیمكدر . § تیمورجیلرك ویده ییولرینی آچدقلری بورغو نوعندن بر آلت .

پاك | [ف] طاهر ، صاف ، خالص ، تمیز ، حیله‌سز . لسان (چغتای) ده « آریغ » بومعنایی افاده ایدر . فارسیده (پاك) بومعنادن باشقه تمام ، جمله معناسنی ده افاده ایدر . [پاكی] = تمیزلك ، حیله‌سزلك ، صفوت : (آب پاك ، قلب پاك) .

« اول حیا كلبر كنك پاكیٔ دامانی كورك »
(نائلیٔ قدیم)

« بر شاعر پاك نكته‌داندر »
« میدان هنرده پهلواندر »
(مقدمه)

«ذره خاك حرمی دیدهٔ دهره مردم»
«كرد پاك قدمی جوهر مهره اكسیر»
(حق)

پاكار | [ف] جابی ، تحصیلدار . (پاكاری) = جابیلك ، تحصیلدارلق . مأنوس دكلدر .

پاكان { [ف] تميز، صاف معناسنه اولان (پاك) ك جمعى .
اولياء، اصفياء، اعزه مقامنده قوللانيلير:
« كار پاكانرا قياس ازخود مگير »
(حضرت ملاى روم)
« كار پاكانى قياس ايله مه كندى ايشكه »
(معلم ناجى)

پاكباز { [ف] خالص، تميز اوينا يجى معناسنه‌در . عفت وعصمتله حركت ايدن زاهد ، عاشق صادق مقامنده استعمال اولونور .

پاكت { [فرانسزجه‌دن Paquet] دسته، دمت ، بوغچه .
پاكه‌ت { هر طرفدن دوريلوب بوكلمش ، باغلانمش شيلر ديمكدر : [بر پاكت سيغاره ، بر پاكت توتون .]

پاكدامن { [ف] برى الذمه ، عفيف ، عصمتلى .
(پاكدامنى) = عصمت وعفت صاحبى اولش. نظمده [پاكدامان، پاكدامانى] = طرزنده دخى قوللانيله بيلير .
« ياراشوردينسه سواد خطده بكرفكرمه »
« پاك دامن شاهدمه طلعت مشكين نقاب »
(نفعى)

پاگند { [ف] « ياقوت » دينيلان قيرمزى جوهر قيمتدار .
§ استعاره طريقيله شرابه اطلاق اولونور .

پاكى { [ف]تراش آلتى ، اوستوره . قوللانيلماز .

پاكيزه { [ف] زياده نازك ، لطيف : پك خالص ، تميز ديمكدر :
« چون بمجلس آمد آن پاكيزه روى »
« كشته اند خامش همه استيزه كوى »
(مير نظمى)
« صفا كلدك جهانه اى مبارك طفل پاكيزه »
(اكرم)
« عزو رفعت شوكت شاهانه سندن مستفيض »
« فوز ونصرت همت پاكيزه سندن مستعين »
(جلوسيه)
« پاكيزه قصيده‌لر ديمشدر »
« برجسته نشيده‌لر ديمشدر »
(مقدمه)

پالا { [روميجه‌دن] لسان يونانيدنك « دوريش Dorien » شيوه سنجه « پالا » = دوكوشمه معناسنه‌در . اكلى ، ياصى ، ايكى يوزلى شى . بيوك قايقلرده بولنان بوينه پالاسى كبى كه طوتيله جق اوجى عادتا دوز ، يووارلاق وديكر اوجى اكلى ، ياصى بر كوره كدر . § ايكى يوزلى ، اوزون قيليجه‌ده (پالا) اطلاق اولونور. (پالا چالمق)= بيهوده چاليشمق ، بوشنه كزمك . (پالا صاللامق) = تك كوره‌ك ايله قايق يوروتمك . § اكلى وياصى تخته‌نك عمودى قونيلشنده [پالا] تعبير اولونور . قابا - اكلى اولان بيغه (پالابيق) ديرلر .

پالا { [ف] يدك آت § سوزكچ . بو معناده پالكز استعمال

اولونه‌ماز. مطلقا بر کلمه ایله ترکیب ایدیلیر. مثلا (نی پالا ، ترنبی پالا) دینیلیر. § آصیل، آصیلش معناسنی افاده ایدر § فریاد، ناله معناسنده دخی قوللانیلیر. ترکجه‌ده نادراً استعمال اولونمشدر:

« غرق اولور کون ومکان آب حیات فیضه »
« آلدیغمجه الیمه کلک سخن پالایی »
(نفعی)

پالاپال | [ف] محکم، قوی، قاتی، طیانقلی. § بولفظک زیاده قویولنمش، قاتیلانمش پالوده معناسنی ده افاده ایتدیکی «تحفة الاحباب» ده روایت اولونمشدر.

« بفر وهیبت شمشیر او قرار کرفت »
« زمانه که بر آشوب بود پالا پال »
(دقیقی)

پالیاچو | [ایتالیانجه‌دن] لاتینجه (پالاقس) «کوچک» دیمکدر. مؤخراً (Pallazio پالاچیئو) شکلنی آلمش، ایتالیانجه‌ده (cl) حرفلرینک ایکنجیسی (ی) کبی تلفظ ایدلدیکندن ترکجه‌ده (پالیاچو) دیه انتقال ایتمشدر. مسخره، مقلد، صویتاری دیمکدر.

پالاد | [ف] یدک آت، یاخود طاقتسز چکیلان آت.
پالاده | (پالای) ده بومعنایه‌در. مأنوس دکلدر. § ایکنجیسی مفسد، غماز معناسنی ده افاده ایدر.

پالار | [ف] چاتی دیرکی. خانه‌نك سقفنه قونیلان اوزون دیرك. قوللانیلماز.

پالاس / **پلاس** | [ف] اسکی کبایم، کچه، عبا، چول وامثالی شیلر دیمکدر. ترکجه‌ده اکثریا ایکنجیسی استعمال اولونور. [پلاسپاره] = عبا، چول پارچه‌سی. [پلاسپوش، پالاسپوش] = عبا، چول کیین؛ کلیمه، عبایه بورونن دیمکدر: [ب رند پلاسپوش] « پلاس » ه ده باقکز.

پالاشوریه | [ایتالیانجه‌دن] جلا ویرمك معناسندن مأخوذ اولدیغی تدقیقات ایله آکلاشلمشدر. طولو طوپی سیلك، بوشالتمق ایچون قوللانیلان پاچاوره‌لی یاخود بورغولو صیریق § طوپك یووارلغه قونیلان صبق اوستوپیسی، کورله صیقیسی دیمکدر.

پالاسرته | [ایتالیانجه‌دن] چارمیخلرك آیاغی شابه‌سنده‌کی راف، آیاقلق. کمیجی اصطلاحاتندندر.

پالاسقه | [مجارجه‌دن] عسکر فشنکلکی، عسکرلرك بللرینه طاقدقلری قایشدن معمول چانطه‌لی کمر § طوپ خرطوجی وضع اولنان چانطه.

پالامار | [ایتالیانجه‌دن] بیوك کمیلری قاردیه باغلامق

ياخود تيمور زنجير يرينه لنكره وشماند.
يرهيه ربط ايتمك ايچون قوللانيلان
بيوك، قالين خلاط. (پالامار كوزى)=
گميلرك باش وقيچ طرفلرندهكى يووارلاق
خلاط دليكلرى. (پالامارى قوپارمق)=
صيويشمق، قاچمق ديمكدر.

پالاموت { [يونانيدن] اصلى «وآلانيذيثون».
(ميشه) دينيلن آغاجك واوجنسدن
بعض آغاجلرك يميشى. بلود، بليد،
بلوط دخى دينيلير. دباغ پالاموتى.

پالامود { [يونانيدن] اصلى [پالاميدى]. معروف
برنوع باليق. كوچوكى «قاره باليق،
چنكانه پالامودى». براز بيوكنه
«طوريق»، دها بيوكنه «آلتى
پارمق»، اڭ بطّانه «زندان دلن،
بچوطه» ديرلر. «لاكَردَه» =
بو باليغك طوز ايچنده ياپلمشى.

پالان { [ف] اكره بدل يوك حيوانلرينه اوريلان سمر.
بينك حيوانه اوريلان اكر باشقهدر.
[پالان، پالاندوز] = پالانجى،
سمرجى، پالان ياپان. (پالاندوزى)=
سمرجيلك، پالانجيلق: آت پالانى،
اشك پالانى، دوه پالانى. [هركس
«جزاء بما كانوا يكسبون» نوروزنده
پالان اعماللرينه اندازۀ اكتسابلرى
مقدارى قطع كساى مجازات ايده جكلرى
— شفيقنامه]

پالانه { [ف] دهليز، خانهلرك ديشارى يه طوغرى
چيقمهسى. (بالقون) مقامنده استعمال
ايديلهبيلير. (فرهنك شعورى) يه
نظراً (پالان) دخى بو معنايى افاده
ايدر.

پالانقو { [ايتاليانجهدن] آغير يوك قالدرمك ايچون
خلاطى بربرينك ايچندن گچيرلمش چوق
ديللى چفت مقارهدن ياپمه برآلت.

پالانقه { [مجارجهدن] آغاج وطوپراقله ياپلمش اوفاق
حصار، شرانپول چوريلمش بيوك
طابيه، خندقلى واروش ديمكدر.

پالاوان | **پالاون** { [ف] سوزگج، خصوصيله حلواجيلرك بال، شكر
سوزمك ايچون قوللاندقلرى كفكيره مشابه
سوزگو:

«افشرۀ خون دل از چشم او»
«ريخته پالاون مژكان فرو»
(ابوشعيب)

پالاوره { [ايتاليانجهدن] كمينك طوپ انبارى آلتنده
اولان آشاغى انبارى § باليق اولطه-
لرينك زوقه ايپى.

پالاهنك | **پالهنك** { [ف] ديزگين، يولار؛ ديزگينك اوجندهكى
كمند، قايش. بوكا (جلبير) ده ديرلر.
(پلهنك) صورتنده دخى تخفيفه

ایدیلیر . § آو ، مجرم بند ایدیله جك
کمند ، ایپ § دزینك بوینه کچیریلان
حلقه کبی آغاج معنالرینی ده افاده ایدر :
« ایلدیه تا خسرو صاحبقران شرق و غرب »
« اشهب زوپالهنگك صحله جولا نکری »
(نفعی)
« سپه انداز صف آرا که روادر اولسه »
« آفتاب اشهب چالاکنه زر پالاهنگ »
(وله)

پالای { [ف] یدك آت § سوزمك و آرتیرمق معنالرینی افاده ایدن (پالاییدن) مصدرندن صیغهٔ امر وفاعل مرخم اولور : [وتیغ خون پالای سطوت و جلادت صاحبقرانیلرین آسایش بخشای قلوب اهل ایمان ایلدیه — سلطان محمود خانه تلخیص — عاکف پاشا]

پالدم { [ف] آت اکرینك آرقه سنه کچیریلن قایشدرکه قوسقون تعبیر اولونور. یووارلاق قوسقون حلقه سی : [کوکدن پالدم یاغسه بوینه یکر — مثل]

پالطو { [فرانسزجه دن Paletot] اصلی (ت) حرفیله ایسه‌ده [o] حرف فرانسویسنك صداسنی کوسترمك ایچون ترکجه ده (ط) حرفیله یازمق لازم کلیر. اك اوسته کییلن دیشاریسی جیبلی لباس .
(پارده‌سو) ایله (پالطو) نك فرقی برنجینك حفیف یازلق، ایکنجینك قالین قیشلق اولمه‌سیدر .

پالش { [ف] زیاده اولش، آرتمش. آرتمه معناسنه‌در :
« هرکیمی بند مرا کوید مرا نالش کنی »
« تابکی از هجر خود در دولت پالش کنی »
(ابو المعانی)

پالکانه { [ف] بیوك قاپونك ایچنده‌کی کوچوك قاپو یعنی مملکت و خان و قوناقلرك بیوك قاپو قانادلرینك برینده یاپیلان کوچوك قاپو دیمکدر. مأنوس دکلدر.

پالنك { [ف] قاووره ؛ پوسنال ، چاریق مقوله‌سی آیاق قابلری دیمکدر . [پالنك فرسوده] = اسکی چاریق .

پالو { [ف] بدن انسانده ظاهر اولان دانه‌لر . فارسیده نام دیکری (آژخ)در، ترکجه ده (سیکیل)، ترکانلر (کوینك) دیرلر. عربجه سی (ثؤلول) در .

پالوازه { [ف] صالینجاق، خصوصیله عید کاهلرده قوریلوب ایچنه چوجقلرك بندکلری بیوك تخته صالینجاق دیمکدر .

پالواسه { [ف] غم، غصه، کدر، تاسه . « تالواسه » ده بومعنایه لغتدر.

پالوانه { [ف] طاغ قیرلانغیجی . دائما کسکین اوچیجی بر اوفاق قوش . بوکا فارسیده [پالوایه] ده دیرلر .

پالوده { [ف] «پالودن» مصدرندن اسم مفعولدركه صاف ایدلمش، سوزلمش دیمكدر. نشسته ایله یاپیلان برنوع سوزمه طاتلینك اسمیدر. تركجه ده (پالوذه) (پلته) دینیلیر. برنج سوزمه سیله یاپیلان طاتلی برطعام. § « فرهنك جهانكیری » یه كوره « پلهٔ ترازو » یعنی ترازونك كفه سی، كوزی معناسنی ده افاده ایدر : [بونلره تابع دلاكان پالوده تنان مه سیمنه « لاتعجبوا من بلی غلالته قد زر ازراره علی القمر » یعنی اندام یاسمن فاملری قیصان فرسوده ایله كویا فانوس مشمع ایچره فروزان شمع كافور، بلكه ثیاب بذله ایله هربری ویرانه ده كیزلی بركنج موفور ایدی — شفیقنامه]

« سیم تنلر مثال پالوده »
« دتره شیرلر یوزیوزه صوده »
(وحید)

پالوش { [ف] خالصك ضدی ، مغشوش معناسنه در . قاریشیق، خالص دكل دیمكدر. خصوصیله كافوری دینیلن ضمغك قاریشیغی. مأنوس دكلدر .

پالونه { [ف] سوزكج خصوصیله كفكیر كبی اولان حلواجی، شكرجی سوزكوسی .

پالهنك { [ف] دیزكین ، یولار . دیزكینك اوجنده كی قایش . (پالاهنك) ه باقكز : [اول پاره كارلردخی قلادهٔ مقتولهٔ اقالیدمقالید فرمان فرمایی ایله پالهنك وبالی عنق مستمد حنقلرنده كوروب — شفیقنامه]

پالیده { [ف] سوزلمش، طورلمش معناسنه (پالیدن) لفظندن اسم مفعولدر . خلاصه ، زبده مقامنده قوللانیلیر § بیومش ، زیاده اولمش ، تفتیش اولونمش معنالرینی افاده ایدر.

پالیز { [ف] هرنه زراعت اولونورسه اولنسون بوستان معناسنه در. فقط اكثریا قاوون ، قاپوز ترلاسی مقامنده قوللانیلیر . تركجه ده (فالیز) دیرلر. (پالیزبان، پالیزوان)=بوستان، ترلا بكجیسی دیمكدر .

پالیوش { [ایتالیانجه دن] قیصه، ایكی یوزلی پالا . قصاطوره ، شیش .

پامال { [ف] آیاق آلتنده قالمش، چیكنه نمش . «پای مال» ده ده باقكز :

«جمله عالم بزه غیر تكش ایكن لایق می»
«اولمه لم پنجهٔ نااهلده پامال ستم»
(نابی)

« نورخسار كبی پامال ایدمز سبزهٔ خط »
« جوهر طینت مرآنه كدر ویرمز ژنك »
(كاظم پاشا)

« پامال شتا اولمه دن اقلیم چمن كل »
« اكرم »

پامزد { [ف] اجرت قدم ، آیاق تری ، بخشش : پامزد ناچیز!

پان { [ف] برنوع قیزیل یاپراقدر. بو یاپراق ازیلیرسه قیرمزی صویی چیقارکه هندولر بونکله دوداقلرینی بویارلر، قیزارتیرلر § (پان Pan) = فرانسزجه اتك، دامن؛ دیوار اتکی، دستکی معناسنه‌در.

پانایير { [یونانیدن] اصلی (Panegyris — پانی-یی‌ریس) در. « پنایر » ه ده باقکز. یورطی کونی مناسبتیله خلقك طوپلانمه‌سی، جمعیق. § او مناسبتله قوریلان بازار § مواسم معینه‌ده بعض شهر وقصبه‌لرده آچیلان بیوك تجارت بازارلری که اوچ کوندن یکرمی بش کونه قدر امتداد ایدنلری واردر: (آرناوود کویی پانایيری، کوکصو پانایيری، سلوری پانایيری، اوزونجه اووه پانایيری، نووغورود پانایيری.)

پانتالون { [Pantalon] آیاقدن کیلن طون کبی طار باجاق لباسی. [چاقشیر] ده آیاقدن کیلیرسه‌ده پانتالون کبی طار دکل بالعکس کنیش اولدیغندن بونلرك ایکیسی برعد اولنه‌ماز.

پانتوفلا { [ایتالیانجه‌دن] تخته پاپوجی، ترلك. فرانسز-جه [Pantoufle پانتوفل] در.

پانجار { [ف] مرکبدر. « پان » = قیرمزی یاپراق، (جار) = نبات معناسنه‌در. عندالترکیب قیزیل اوت دیمك اولور: پانجار ترشیسی، پانجار شکری، (پانجار کبی اولمق) = حجاب وحیا ایله قیزارمق، اوتانمق.

پانجور { [فرانسزجه‌دن] مانع ضیا معناسنه اولان « آبازور » دن محرف. (چارچوبه) چرچوه ایچنه افقی میغلانمش خشبپاره‌لردن متشکل بر نوع سپر شمس‌درکه بعض خانه‌لرك پنجره‌لرینه قفس یرینه بو پانجور قونیلیر.

پانزده { [ف] صایيلردن (اون بش) عددی. نادراً قوللانیلمشدر.

پانزهر { [غلط] صحیحی (پادزهر). اورایه باقکز.

پانطومیم { [فرانسزجه‌دن Pantomime] دیلسز اویونی. تیاترولرده لاقیردیسز، اوضاع واشارات ایله اوینانیلان بر نوع اویون.

پانوراما { [فرانسزجه‌دن Panorama] تصویر ایتدیکی موقعی، حالی، شیئی مجسم اوله‌رق وکاملاً کوسترن دائره‌وی بیوك رسم آلتی.

پانیه { [ایتالیانجه‌دن] قایق، صندال باغلایه‌جق قیچ ایپی. بوکا (پاریمه) ده دینیر. [پانیه‌یی چوزمك] = اصطلاح عامیانه‌دن اولوب اصول ایله صاووشمق دیمکدر.

پانَه { [ف] قاپو آرقه‌سنه صوقیلان تخته سورگو § بیوك کوچوك چیوی § کرّاسته ، اوطون یاریغنه صو قوشدیریلان چیوی کبی شی . (پهانه) ده بومعنایه لغتدر.

پانِهاده { [ف] آیاق قومش ، آیاق باصمش ، واصل اولمش ، ایریشمش معناسنی افاده ایدر لفظ مرکبدر .

پای { [ف] معانیٔ آتیه‌یی افاده ایدر § (۱) آیاق . بعضاً تخفیف ایله (پی) طرزنده‌ده قوللانیلیر : «دست وپای» = ال ، آیاق . § (۲) دیپ ، اساس ، تمل : (پایِ خم ، پایِ غار . پایِ حصار ، پای جدار) § (۳) متانت ، مقاومت § (٤) ثابت ودواملی . اوچنجی ، ودردنجی معنالرده یالکز فارسیده قوللانیلیر . ینه فارسیده قائم ، دائم معناسنده (پاپا) لفظی‌ده استعمال اولونور . [سرتاپا ، سراپا ، سرپا] = باشدن آیاغه قدر . [پای تاسر] = آیاقدن باشه قدر دیمکدر :

« امانه قصیده پای تاسر »
« صان سبحهٔ درّ وعقد کوهر »
(لا)

« اما اوقو سعدی‌یی سراپا »
« باق نیجه قصیدهٔ دلارا »
(مقدمه)

« رطب ویابس سخنی سرتاپا »
« برینك اصلنی بیلمز اما »
(نابی)

« هرقنده باصدی پای همتك نثار ایچون »
« خالر یولنده جمله روان ایتدی جانلری »
(باقی)

پایاب { [ف] معانیٔ مختلفه‌ده قوللانیلیر . (۱) طاقت . (۲) حوضك دیبی ، پیکارك آیاغی (۳) قویو باصامغی (٤) حوض ، صو بریکن یر (٥) صویك آیاق ایریشن دیبی (٦) غایت ، نهایت کبی معنالری افاده ایدر . ترکجه‌ده نادراً استعمال اولنمشدر . (جوی بی پایاب) = کچید ویرمه‌ین ایرماق .

پایان { [ف] نهایت ، آخر ، صوك ، اوج . (بی پایان) = صوکی یوق ، نهایتسز دیمکدر :

«ایسته‌رم حسنك کبی جوریکه پایان اولمه‌سون»
«تك سنی سومك جهان خلقینه آساز اولمه‌سون»
(غالب دده)

«عرصهٔ مدح وثنا کك حدی یوق ، پایانی یوق»
«پیك اندیشه‌م عجبمی اولسه بی تاب وتوان»
(نفعی)

پای انداز { [ف] حکمدارانك کچه‌جکاری یرلره تعظیماً فرش ایدیلن قماش ، چوقه وامثالی شیلر دیمکدر :

«چشم خونینم خیالك شاهنی اعزاز ایدر»
«هر کلشده برقماش سرخ پای انداز ایدر»
(مفتی یحیی)

«طور پای انداز ایدر نور کلیم آشوبنی»
«اولسه ای جانان کذر که وادیٔ ایمن سکا»
(معلم ناجی)

«یاراشور اطلس چرخ اولسه آکا پای انداز»
(نفعی)

پای باف [ف] جولاهه، بزطو. قوبیجی. آزقوللانیلیر.

پای بسته [ف] آیاغی باغلی، مقید، اسیر معنالرینی افاده ایدر.

پای تخت [ف] مقام سلطنت، مرکز ادارهٔ دولت، حکمداروك قرارکاهی اولان مملکت: [اشهرمن برپای تخت درکه یالکز باشنه بر دولت دکر. و آنك مالك اولانلر ایسه — جهانه حکم ایتمکه مقتدر اوله بیلور. شناسی]

« سلطان جهان خدیو دوران »
« شاهنشه پای تخت جرجان »
(نابی)

پای بند / **پابند** [ف] ترکجه‌ده تحریف ایله (پایواند) دیرلر. آیاق باغی، کوستك، حیوانلرك آیاقلرینه طاقیلان ایپ. § مانع، مانعه، بعضاً (پابسته) مقامنده‌ده قوللانیلیر: پابند تعلق. پابند ترقی.

پایدار [ف] ثابت، دائم، برقرار، سورکلی (پایداری) = ثبات وقرار اوزره اولش، سورکلیلك، [ناپایدار] = دوامسز، قرارسز، مستمر اولمایان، ثبات ایده‌مه‌ین: [فقط براقدیغی آثار جهان افکار قائم اولدقجه پایدار اولمق لازم کلیر — پژمرده — اکرم]

«نیته کیم اوله اساس قصر کردون پایدار»
(نفعی)

«لشکر نصرت شعاری دست بر تیغ ثبات»
«دشمن ناپایداری پای در راه فرار»
(نظیم)

« اله آل بی قرار کوکلزی »
« کیمسه دنیاده پایدار اولماز »
(معلم ناجی)

« الدن کلن کرمله شاد ایتمه‌لی قلوبی »
« کیمدر ایدن جهانده امید پایداری »
(وله)

پایدان [ف] پابوج، آیاق قابی. مأنوس دکلدر.

پایدوس [رومجه‌دن] اذن، آزاد، رخصت.

« پایدوس ایتمك » = تعطیل ایتمك (پایدوس زمانی) = تعطیل وقتی. (پایدوسجی) = بر یاپوده عمله‌دن پایدوس دیه باغیران رنجبر. لسان یونانیده (پس) چوجق، (په‌دس) جمع اولوب چوجقلر دیمكدر. لسانك شیوهٔ قدیمی حکمنجه بوجمع (پایدس) صورتنده تلفظ اولنمق لازم کلیور. اوائلده یاپولرده چالیشدیریلان روم عمله ورنجبرلرینی تعطیل اشتغاله دعوت مقامنده ارغاد باشی اولان ذات «پایدس» یعنی چوجقلر دیه ندا ایتدیککندن بو معناده استعمالی شایع اولمشدر.

پایزار [ف] «پای افزار» کبی آیاق قابی معناسنه‌در.

پایزن { [ف] ترکجه‌ده محبوس ، پرانغه‌بند معناسنده بین العوام (پایزان) دینیلیر . خدمتکار ، اوشاق ؛ اسیر ، مجرم ، زنجیر معنالرینی افاده ایدر . (پایزان قیافتلی) تعبیری مشهوردر : [باشنده اوزبك واری برصاریق وآیاغنده پایزان واری بر چاریق — مجموعهٔ ابوالضیا — ٦٣]

پایگاه ، پایگه { [ف] مرتبه ، منزلت § پابوجلق . آرزوالانیلیر : [وهر برینك پایگاه تفرعن وتمردنده — شفیقنامه]

پای کوب { [ف] رقاص ، کوچك دیمکدر . تخفیف ایله (پاکوب) ده دیرلر : [پای کوبان دست افشان های وهویله شورش فکن زمین وزمان اولوب آینهٔ ثرایا زلزلهٔ هراسانی وانجمن ثریایه دغدغهٔ پریشانی ویردیلر — شفیقنامه .]

پایمال { [ف] آیاق آلتنده قالمش ، چیکنِنمش ، تحقیر اولونمش . (پامال) طرزنده‌دخی استعمال اولونور :

« پامال ایدر انجام کیمك اوستنه دونسه »
« آغاز ایده‌لی دوره بودر مشرب عالم »
(لا)

« ایلدکجه عزم میدان غزا اوّل قدم »
« پایمال اولسون یولنده دشمن دینك سری »
(نفعی)

« ریزه‌ریزه جوهر جان خلائقدر بتون »
« ساحه سنده پایمال ناس اولان ریك روان »
(کاظم پاشا)

پای مزد { [ف] آیاق تری . (پامزد) ده دینیلیر .

پایندان { [ف] کفیل ، ضامن ، رهن § صف نعال ، پابوجلق .

پاینده { [ف] دائم ، باقی . (پایندگان) = اهل آخرت ، عالم معنوی ده فنا پذیر اولمیان شیلر . (پایندگی) = دواملی اولش ، ابدیلك :

« پاینده میدر بهار ؟ هیهات ! »
(معلم ناجی)

پایون { [ف] زینت ، آرایش ، سوس دیمکدر .

پایوند { [ف] « پای بند » ه باقکز .

پایه { [ف] قدر ، منزلت ، مرتبه ، رتبه . (پایه‌دار) = پایه‌لی ، رتبه‌لی . (پایه‌داری) = رتبه‌لیلك ، پایه‌دارلق . اصطلاحات رسمیه‌جه مراتب علمیه‌ده قوللانیلیر : « مکه پایه‌سی ، ادرنه پایه‌سی ، استانبول پایه‌سی » کبی § باصاماق ، نردبان باصاماغی : [سید فتح الله افندی اوّلا یکیشهر وبعده صدر اناطولی وآندن بطریق النقل روم ایلی پایه‌سیله جای نقابتی احراز ایتدی — روضة الکاملین] نادراً درجه ، درجه ، قدمه

قدمه مقامنده « پایه پایه » تعبیری قوللانیلیر .

« عرشی براقوب مثال سایه »
« ذوالعرش دیدی اوعرش پایه »
(غالب دده)

« اول همایون پایه کردون سایه کیم طوتمش ازل »
« سدهٔ دولتمآبنده همال آشیان »
(ض)

« مسند اجلالك رفعت برادنا پایه سی »
« درکه اقبالنك دولت قدیمی چاکری »
(نفعی)

« پایه پایه قیلسه افلاك وعقولی نردبان »
(کاظم پاشا)

پاییز / **پایِز** [ف] فصل خریف . یازدن صوکره کلن کوز موسمی : (فصل پایز) . (پالیز) ده لغتدر . مجازاً پیرلك ، اختیارلق زمانه اطلاق اولنور .

پایین [ف] آشاغی ، هر شیئك آشاغی طرفی § خاصةً نردبانك ایلك ، آشاغی باصاماغی دیمکدر .

پتالیه [ایتالیانجه دن Patello] بر آدم بینه جك قدر کوچوك صندال . اصطلات بحریه دندر . § قوشجیلرك آولامق ایچون آیاغندن ایپله باغلایوب صالیویردکلری چیفرتغان قوش .

پتره [ف] معدنیاتدن یاپیلان دوز لوحه دیمکدر . برلغت کتابنده (تنکه) مقامنده کوسترلمه سی بلا تدقیق یازلدیغنه دلیل کافیدر . چونکه فارسیده (تنکه ، تنکه) = آقچه دن مقدار معین کسیلان قطعه دیمکدر . (تنکهٔ بغرا) = مایه سز خمیردن آقچه تنکه سی کبی کوچوك کوچوك طوغرانیلان اینجه خامپاره لره اطلاق اولونور . ترکجه ده بو لفظی کوموش کبی پارلاق بر نوع معدنی لوحه لره اطلاق ایتمشلر درکه بوندن درلو درلو اوانیٔ بیتیه اعمال اولونور .

پتفوز [ف] « بتفوز » . باقکز .

پتك [ف] تیمورجی چکیچی . مأنوس دکلدر .

پتشگیر [ف] قیل اللف . « پت » آهار یعنی نشسته و بو ـ مورطه آقیله یاپیلوب کاغد اوزرینه سوریلان شی معناسنه اولدیغی کبی تفتیك تعبیر اولونان یوموشاق ، اینجه کچی قیلی معناسنی ده افاده ایدر . (پرویزن) = علی الاطلاق الك معناسنه درکه اوته کیندن زیاده معروف ومستعملدر .

پتر [ف] اثواب بوغچه سی . (لهجهٔ عثمانی) ده (پتشگیر) معناسنده کوسترلمه سی اثر سهودر . [پتیره] = طبع بشره مستکره ومنفور اولان شی .

پچته [ایتالیانجه دن] یمك خاولوسی ، ادرت کوشه لی کوچوك مقرمه ، پیشکیر .

پچل [ف] اوستی باشی ملوت ، مستکره ، مردار آدم .

پچواك [ف] ترجمان ، برلساناله سویله‌نیلن سوزلری باشقه لسانه نقل ایدن آدم .

پچوه [ف] ترجمه ، بر لسان ایله یازلمش و یاخود سویلنمش اولان سوزلری دیکر لسانه نقل ایتمك دیمکدر . « برهان قاطع » ده ضم جیم فارسی ایله کوسترلمه‌سی طوغری دکلدر .

پچه [ف] صارماشیق دینیلن یشیل آغاج . § ترکجه‌ده سیاه قیلدن یاپیله یوز اورتوسی ، نقاب معناسنی افاده ایدر .

پخچوده ، **پخچیده** [ف] باصیلمش ، آیاق آلتنده چیکنه‌نمش ، ازیلمش ، یاصیسیلانمش دیمکدر . [پخشیده ، پخشوده] دخی ینه بو معنایه لغتدر . (پخت ، پخش) = ازیك معناسنه‌در .

پخس ، **پخسان** [ف] بر تأثیر مادی ، معنوی ایله اریبوب بو- زولمق وقوروبوب بوزلمك معناسنی افاده ایدر . مثلا بر آدمك درد و محنتله اوزیلوب ضعیف وناتوان اولمه‌سی ، مومك کونشه ویاخود آتشه قارشی اریبوب آقمه‌سی ، دریه‌نك تأثیر حرارت شمس ایله قوروبوب قیوریلمه‌سی کبی .

پداوره ، **په‌داورا** [روجه‌دن] طام اور- توسی مقامنده کره‌مید- لرك آلتنه دوشه‌نن ، یاخود کره‌مید یرینه چاقیلی اورتن اینجه تخته‌یه و اویله ضعیف ، جیلیز شیلره اطلاق اولنور . لسان یونانیده (Pétavron) [په‌تاوروُن] کوسده طاووقلرك اوزرنده تونه‌دکلری اینجه تخته پارچه‌سی ، چبوق دیمکدر . عموماً اینجه خشبپاره‌یه اطلاق اولنور . ایکنجی معناسی‌ده جانبازلرك اوسته‌ده اجرای هنر ومعرفت ایتدکلری کریلمش ایپ دیمکدر . معنای اصلیسی ایله ترکجه‌ده‌کی معنای معروفی آره‌سنده فرق یوق کبیدر . (په‌داورا) نك (پوذاغرا) لفظ یونانیسندن محرف اولدیغنی ظن ایتمك عبثدر . زیرا معناجه اصلا مقارنت ومناسبت یوقدر . بو لفظك معناسی آیاق قاپانی یعنی فالاقه‌در . بدیهیدرکه « په‌داورا » لفظی بوندن مأخوذ ومحرف اوله‌ماز . ذاتاً (فالاقه ، فلقه) لفظی ده روجه حبس معناسنه اولان (فیلاکی) دن محرّفدر . (پداوره تخته‌سی) = قوطیجیلرك استعمال ایتدکلری اینجه چام تخته‌سی .

پدرزه [ف] بوغچه ، چیقین . (پرزه) خاولی قاش . مثلا قطیفه ، چوقه کبی . بولفظ بوغچه معناسنده دخی قوللانیلیر .

پدر [ف] والد ، اب ، آتا ، بابا . (پدرانه) = بابایه یاقیشه‌جق طرزده ، باباجه‌سنه . (پدری) = بابالق : « وظیفهٔ پدری » = بابالق وظیفه‌سی .

« افتادهٔ راه سربلندی »
« یعنی پدرم رشید افندی »
(ظالب)
« پدر ومادره تعظیم ایله »
« یعنی افراطله تکریم ایله »
(وهبی)
« باشی کسیلدی غدر ایله یحیای مرسلك »
« چیقدی سمایه ظلم ایله عیسیٔ بی پدر »
(ترجیع بند)

پَدْرُود { [ف] وداع . ترکجه‌ده « اسنله‌مه » یاخود « اسنلك » تعبیر اولنور :

« ایتمزمیسین ای روان مسعود »
« محنتکدهٔ زمینه پدرود »
(معلم ناجی)

پَدَمَه { [ف] حصه ، نصیب ، قسمت معناسنه‌در . مأنوس دکلدر .

پَدَنْدَر { [ف] اوکی بابا ، بابالق . (پدر اندر)ك مخففیدر .

پَدَه { [ف] « قاو » معناسنه‌درکه (چقماق) ده دینیر . عربیسی (حراقه) در . § فارسیده میوه‌سز آغاجه (پد)دیرلر . بومناسبتله قاواق آغاجنه‌ده (پده) دینیلیر .

پَذیرْ
پَذیرا { [ف] « پذیرفتن » مصدرندندر . قبول ایدیجی معناسنی افاده ایدر . مثلا (پذیرای ختام اولدی ، ختام‌پذیر اولدی) طرزنده قوللانیلیر . اکثریا « ختام‌پذیر » استعمال اولونور .

[پَذیرِش] — قبول ایدلمش ، قبول ایدش دیمکدر . [ناپَذیرا] = قبول ایتمه‌ین ، ایتمه‌یجی : [هر بریمز برر شاهباز زرین اسکف بلند پرواز ایکن فاخته‌وش پذیرای طوق فرمان زاغ وزغن اولمه‌دن اولمك ارجح واعلی دکلیدر ؟ — شفیقنامه]

« دوستی‌کر معصیت قیلسه اولور غفران‌پذیر »
« دشمنی بیك طاعت ایتسه موجب خسران اولور »
(فضولی)
« اودم‌که اوله تشتت پذیر اضمحلال »
« بوخودنما نشأت فنا پسند وجود »
(ثابت)
« بونجه اولریقدك ای سیل جنون کوردکمی هیچ »
« ناپذیرای عمارت قالمسن ویرانم کبی »
(لا)

پَذیرَه { [ف] قبول ، استقبال ؛ قارشولامق ، قارشولایش : [. . . حضرتلرینك پای تخت سلطنته حین مواصلتلرنده مظهر اولدقلری پذیرهٔ مدبدب ایچون بالدفعات عرض تشکرات ایتدکاری . .]

« هرآن دولت که از افلاك آید »
« شود اقبال تو اورا پذیره »
(شمس فخری)

پَرْ { [ف] قوش قنادینك بربری اوزرینه بتمش اولان بیوك تویلریکه ترکجه‌ده (یلك) ، عربیده (ریش ، راش)دیرلر . جمعی (ارياش ،

رُیاش) در . لسانمزده اکثریا قاناد معناسنده و بعضاً نظمده (بال) ایله برلکده اولدیغی حالده تشدید ایله استعمال اولونور. [پرکشا، پرآور] = قاناد آچیجی ، کسکین اوچیجی دیمکدر . فارسیده معنیٔ سائره‌یی ده افاده ایدر:

« ارباب نظر سووب اوپرلر »
« یرلرده سورنمه‌سون اوپرلر »
(کبوتره خطاب — معلم ناجی)

« شوق اولمالیدر سبب بو حاله »
« توزلاندی یازیق اوپرّ و باله »
(وله)

« سوردیجه سمندین کورینور دیدهٔ خصمه »
« زین پوشله بر اژدر عنقا پر عالم »
(نشاطی)

« اوچسه باز سطوتك آینهٔ اندیشه‌ده »
« کوسترر جبریل شکلن پرّ وبالك صورتی »
(نورس)

« دکسه بال و پرینه مرغ حیاتك قهری »
« زسن مقتل اولور کردنته حبل ورید »
(کاظم پاشا)

« دوشن صاعقه زمینه برفپاره فرط سردیدن »
« دوکر بال و پرین صنف ملائك خاکدان اوزره »
(شتائیه)

« پرکشا اولدی در عدنه حسین معصوم »
(تاریخ — اشرف)

پَراتیقَه { [ایتالیانجه‌دن] قرانتینه اداره‌سی طرفندن برسفینه‌نك کلدیکی محلدن آلدیغی پاساپورتی معاینه ایدلدکدن صوکره ویریلان رخصت دیمکدر . یانك کسریله تلفظی معروفدر. § فرانسزجه (Pratique پراتیق) لفظی ده ایش ، ایشلمه ، آلیشمه کبی معنالرده قوللانیلیورسه ده لسانمزك نزاهت و لطافتنی حفظ ایتمك ایچون اسکیدن بری مأنوس بولنمایان بو مثللو الفاظ اجنبیه‌یی قوللانمامق لازم کلیر .

پَراچُول { [ایتالیانجه‌دن] دینکیل اوستنده اولمایان آصمه آرابه § « کمی اکریسی » دینیلن اکری بویون دیرسك . اصطلاحات بحریه‌دندر .

پَرازْوانَه { [ف] اصلی (پَرازْوانْ) در . قلمتراش ، قیلیج ، بیچاق کبی آلات قاطعه‌نك قبضه‌لریله نامیلرینی بربرینه ربط ایچون تیمور ، پرنج ، کوموش ، آلتوندن یاپیلان بیله‌زیك دیمکدر. ۱۱۹ نجی صحیفه‌ده (پَرازْوانْ) لفظنه‌ده باقیکز .

پَراگَنْدَه { [ف] متفرق ، پریشان ، طاغنیق: (پراکنده صاچه‌یور ، پراکنده اوراق ، پراکنده اشیا) . [پراگنده‌کو] = صاچمه صاپان سویله‌ین . [یا طاقت کتوره‌میوب سمت سلامته کریزان ویاخود اغتنام امواله انهماك ایله پراکنده و پریشان اوله جقلری — روضة الکاملین]

پَرامَه { [یونانیدن] واسطهٔ نقلیه ، ایکی کوره‌کلی آغیر قو-

مانیه‌جی قایغی دیمکدر . بو قایقلرده خفیف یلکن‌ده قوللانیلیر .

پَرّان { [ف] اوجیجی ، اوچان معناسنه‌در . پری لازم، دیکری متعدی اولان [پریدن ، پرانیدن] مصدرلری تخفیف ایله اولدیغی کبی بو لفظک اصلی‌ده مخفف ایسه‌ده تشدید ایله استعمالی شایع ومعتبردر : (مرغِ پرّان)

« آتلمش برکان ابرومهک آغوش وصلندن »
« سزادر اوجه چیقسه ناوک پرّاندن فریاد »
(عاکف پاشا)

« پرتاب بلند ایتدیکی دم اژدر پرّان »
« آهسته خرام ایله‌سه طاووس جناندر »
(نفعی)

پَرَانداخ { [ف] « پرنداخ » ده دینیلیر . « تماج » کبی سختیان دیمکدر .

پَرَانقه { [ایتالیَنجه‌دن] کوتوک ، طوموروق، زندان طوموروغی . مطلقا آیاغه اوریلان زنجیرلی دمیر حلقه § حیدود ، قاتل مقوله‌سی اشخاص شریره‌نک حبس ایدلدکلری محله‌ده (پرانقه) اطلاق اولونور . (پرانقه‌لی) = محکوم اولان اشرا . [قیل پرانقه قیزیل چنکی] = خفیف مشرب ، اویناق قادین. (پ) حرفنک کسر ایله تلفظی شایعدر.

پَرباره
پَربالَه | [ف] عربیسی « صُفّه » ، ترکجه‌سی یازلق خانه یاخود کوشک دیمکدر . [فرواره ، فرواله ، دَرواره ، دَرواله] دخی عین معنایه انددر .

پَرتاب
پَرتاو | [ف] فارسیده منزل اوقی ، اوزاغه طوغری ایریشن اوق § علی الاطلاق اوزاغه آتیلان نسنه معناسنه‌در. بومناسبتله ترکجه‌ده صچرامه، صچرایش، کندینی آتمه، کندی آتله معنالرنده استعمال اولونور . اکثریا برنجیسی نظمده ، ایکنجیسی محاورانده قوللانیلیر: [پرتاو ایتمک]= صچرایوب آتیلمق، [پرتاو آلمق] = حرکتنده خیزلانمق ، ایلرولەمك .

« چشمندن اوچنجه طائر خواب »
« شاهین نکاهی ایتدی پرتاب »
(نابی)

« پرتاب بلند ایتدیکی دم اژدر پرّان »
(نفعی)

پَرتَو { [ف] ضیاء آیدین، ایشیق، پارلاقلق . فارسیده بعضاً تخفیف ایله بالکز (پَر) دخی قوللانیلیر. [پرتو انداز ، پرتو افشان، پرتوفشان، پرتو پاش] = ضیا صاچیجی، نورلاندیریجی، آیدینلاندیریجی. (پرتوریز) = نور دوکیجی، ضیا ویریجی دیمکدر. بونلرک صوکلرینه برر یای مصدری

علاوه‌سیله ضیا صاچیجیلق ، نور دوکیجیلك معناسنده دخی استعماللری جائزدر . [پرتو اندازی] کبی . مرحوم ناجی افندی (لغت) کتابنده (پرتو آلمق) تعبیرینی پارلامق ، رونقلانمق معناسنده کوستریبور ودیکر برلغتده دخی بوتعبیرك کسب تعین واشتهار معناسنه اولدیغی بیان اولونیور-سه‌ده طوغریسی بویله اولمه‌سه کرکدر . احمدوفیق پاشا مرحومك (لهجهٔ عثمانی) ده کوستردیکی وبالاده دخی کوستردیکی وجه‌ایله بوتعبیرك طوغریسی (پرتاو آلمق) درکه خیزلانمق ، ایلرولمه‌مك معناسنی افاده ایدر واکثریا فوق الاستحقاق ویردن بره مراتب ومناسب رفیعه‌یه مظهر اولانلر حقلرنده استعمال ایدیلیر .

« افق رفعته خورشید سعادت پرتو »
« تتق حشمته جمشید سکندر سرهنك »
(کاظم پاشا)

« ستانبول شهری رشك انداز هفت اقلیم دوراندر »
« ایکی بحره ، ایکی اقلیمه زیرا پرتو افشاندر »
(قصیده)

« حدت بارقهٔ پرتو پرنورندن »
« دوشه‌تا جاه عمیق عدمه ظلمت شام »
(نفعی)

« پرتوندن آیاغك آلتنه آق دیبا دوشر »
« بزمکه ایلر شرارندن کهن ایثار شمع »
(ریاضی)

پرتوسوز } [ف] تحریف ایله [پرتوسز] دینیلیر . اشعهٔ شمسی برنقطه‌یه جمع ایله عکس ایتدیردیکی اشیایی احراق ایدن طرفینی محدب بلورین برآلتدر . بوکا [پرتو آینه‌سی] ده دیرلر . قاویاقیلان جام دیمکدر .

« اولسه پرتوسوز اکر مرآت تیغك شبهه‌سز »
« وجه اعداده اولور ظاهر زوالك صورتی »
(نورس)

پرچم } [ف] کاکل ، تپه‌ده وآلنده اولان اوزونجه صاچ § وقتیله مزراق وبایراق کبی شیلرك اوجلرینه طاقیلان زلفه‌لرده (پرچم) دینیلیردی . § بین العوام مطلقا تپه‌ده براقیلان اوزون صاچ دمتی دیمکدر :

« سن دخی برکردن بلوره‌می اولدك اسیر »
« سویله‌ای پرچم نیچون حالك پریشاندر سنك »
(عونی)

« جلوه ایتدکجه نه‌دم اولسه پریشان پرچم »
« پراولور نکهت مشك ایله کریبان هوا »
(نفعی)

پرچین } [ف] « پرچیدن » مصدرندندر . قاقیلان میخك تپه‌سنی برك ایتمك وچیوینك اوته طرفدن چیقان اوجنی قیویرمق § تقویه ، تحکیم ایتمك . فارسیده بولفظ باغ وبوستان کنارلرینه چالی ، چرپیدن ودیکنلی آغاجلردن یاپیلان دیوار معناسنی‌ده افاده ایدر . (پرچین ایتمك ، پرچینلنمك) طرزنده قوللانیلیر .

پرخ { [ف] حصه § خاندان § اعتبارسز متاع معنالرینی افاده ایدر. ترکجه‌ده استعمالی اندردر.
« زنعمتهای گونا گون دنیا »
« دلم را پرخ غم افتاده تنها »
(میرنظمی)
« متاع معرفت را طالبی نیست »
« درین بازار دانش پرخ بوده »
(ابوالمعانی)

پرخاش { [ف] جنك، حرب، غوغا، دوکوش، صواش دیمکدر. (منازعه) معناسنده قوللانیلدیغی دخی مسبوقدر. (پرخاشخواه، پرخاشخور، پرخاشجو) = غوغا ایسته‌یجی، نزاع چیقاریجی، صواش آرایجی، غوغاجی دیمکدر.

پرخش { [ف] ترکجه « صاغری » تعبیر اولونان عضو دیمکدرکه عربیده [کفل] اطلاق اولونور. (برهان قاطع) ده بونك انسانده، حیوانده استعمالنه جواز گوسترلمه‌سی طوغری دکلدر. چونکه ترکجه‌ده انسانده عضو مذکوره (قیچ) یاخود (آرد) دینیلوب (صاغری) یالکز حیوانه حصر ایدلدیکی کبی فارسیده اك معتبر فرهنکلرده حیوان حقنده استعمالی گوسترلمشدرکه بیت آتی دخی بونی تأیید ایدر :
« دیو سیرت سروش نصرت بخش »
« ببر سینه پلنك رخش پرخش »
(مختاری)

پرخیده { [ف] ارمش، ایماء، اشارت اولنمش دیمکدر.

پرد { [ف] قیوریق، قات که بر شیئك بوکله‌سی، یاخود دوشبرله‌سی ایله حاصل اولور § خاو، قماشك اوستنده بولنان ولسان عوامده « هاو » تعبیر اولنان شی.

پردا { [ف] « فردا » کبی یارین. ایرته، یارینکی گون معناسنه‌دور. ترکجه‌ده « فردا » زیاده استعمال اولونور.

پرداخت { [ف] ترکجه‌ده جلا، پارلاقلق معناسنده و (ایتمك، ویرمك) ماده‌لریله قوللانیلیر. فارسیده معانی متعدده‌یی افاده ایدن (پرداختن) لفظندن اسم مصدر وفعل ماضیدر. [پرداختلامق] = دوزله‌مك، جلا ویرمك : [ورهینهٔ کتفهٔ زن جلبی قلنان حورانیٔ کثیر اللدام تمویهات پرداخت انسجام تدبیر کارخانهٔ عالم ایله شیروانی زردوز عجمی کسم اولوب طرازلکه دارینه بر یوزدن مکوایهٔ حقانیت اورلدی که — شقیقنامه]
« که پرداخت آیینهٔ روی تو »
« کهازمشك ترساخت گیسوی تو »
(خواجه عماد)

پرداخته { [ف] جلا ویرلمش، دوزله‌نیلوب پارلادلمش § دوزلدلمش، ترتیب ایدلمش، یولنه قونلمش. نادراً استعمال اولونمشدر.

پَرْداز { [ف] « پَرْداخْتَن » مصدرندن اسم فاعل مرخمدر. ترتیب ایدیجی، دوزیجی، یولنه قویجی معنالرنده وترکیب ایله قوللانیلیر. [پَرْدازی] = ترتیب ایدیجیلك، دوزیجیلك. [لَطیفه پَرْداز] = لطیفه دوزیجی. [نادِره پرداز] = بلیغ، ظریف سوز سویلیه‌یجی. [نُکته‌پرداز] = رمز وکنایه‌لی سوز اویدیریجی. [غَلَط پرداز] = یاکلش سویله‌ین، سوزنده ویازیسنده خطا ایدن دیمکدر: [روضهٔ مطهرهٔ علیین مقام پیشکاهنده قامت افرازیٔ سوز وگداز وتذلل پردازیٔ عجز ونیاز ایله رونق افزای نور ایمان و پیرایه بخشای جوهرجان اولمق امنیه‌لرینی — مصرده محمد علی پاشایه مکتوب — عاکف پاشا]

« اولسه مثلا رابطه پرداز مکافات »
« پروانه‌یه کلبرك تلافیٔ پر ایلر »
(وله)

« اول نادره پرداز بیانم که کلامم »
« ضرب المثل نکته شناسان جهاندر »
(نفعی)

پَرْدَگی { « پَرْدَه » ایله حاصل مصدر اداتی اولان (گی) دن مرکبدر. مستوره قادین، مخدره § صاحب حیا، اهل حجاب معنالرنده قوللانیلیر. قاپوجی، پرده‌جی مقامنده قوللانیلیرسه فاعل معناسنی افاده ایدر.

پَرْدَه { [ف] حجاب، نقاب ؛ اورته، اوست طرفی آصیلی و آلت طرفی صارقیق آلت ستر. § ساز طاقملرینك تقسیماتنه، موسیقی‌ده صدانك درجاتنه (پرده) اطلاق اولونور. بولفظ ایکی صورتله یعنی حقیقی ومجازی اوله‌رق استعمال ایدیلیر. [قات قات، یاخود یاواش یاواش، یاخود درجه درجه] مقامنده (پرده پرده) تعبیری‌ده قوللانیلیر. مثلا [فلان ذات پرده پرده قاتی آرتدیرییور] دینیلیر :

« کور فضولینك رخ زردنده اشك آلنی »
« پردهٔ ادبار طوتمش صورت اقبالنی »
(فضولی)

« صبح روشن‌می شعاع مهر عالمتابله »
« یا سرای دولتده پردهٔ دیبامیدر »
(نفعی)

« چون پرده‌دن آشدی ساز فرقت »
« کوش ایتدی اصولی ایله عصمت »
(شیخ غالب)

« درونی کوهر توحیده مخزن »
« ضمیری پردهٔ تقدیره محرم »
(نفعی)

« نیجه کشف ایله‌سون دل زادینی ارل غمزهٔ شوخه »
« که قات قات پرده‌ده پنهان یکن برمست دسوادر »
(وله)

پَرْدَه‌دار { [ف] پرده طوتیجی، پرده آرقه‌سنده بکله‌ین، پرده‌جی ؛ وزرا، ولاة عظامك

دیوانلرنده قاپو پرده‌سی یاننده طوران خدمتجی. [پرده‌داری] = پرده‌جیلك، پرده آچوب قاپامق ایله مشغول اولش:

«بانوی حلوا نسرای فکرینه شب پرده‌دار»
«نوعروس حجلهٔ رأینه صبح آیینه‌دار»
(نفعی)

پَرْدَه بَرْدار { [ف] پرده قالدیریجی، پرده آچیجی:

« سوزمده پرده‌بردار رخ معنی دیسه‌م ناجی »
« سراسر همزبان نغمهٔ اقرار اولور عالم »
(معلم ناجی)

پَرْدَه بَرْاَنْداز { [ف] پرده‌یی قالدیروب آتان: دفع حیا وحجاب ایده‌رك حرکت ایدن، اوتانمایان. اکثریا مذموماتده قوللانیلیر. [پرده‌براندازانه] = حیاسزجه‌سنه، اوتانمایانه لایق صورتده، پرده قالدیرانه اویه‌جق طرزده دیمکدر:

« اوله صانن پرده برانداز راز »
(معلم ناجی)

« ای دلبر دوشیزه همان پرده‌نشین اول »
« رسوای جهان البت اولور پرده‌برانداز »
(دانش — سلطان زاده)

پَرْدَهٔ چَغانَه / **پَرْدَهٔ حَرَم** { [ف] موسیقی شرقی‌ده برر پرده‌نك نام مخصوصلریدر. (پردهٔ زنبور) و (پردهٔ قمری) و (پردهٔ یاقوت) دخی بو قبیلدندر.

پَرْدَه‌دارِ فَلَك { [ف] ماه، آی دیمکدر. [پردهٔ نیلگون] = آسمان. [پردهٔ هفت رنك] = افلاك دیمکدر.

پَرْدَه‌دَر { [ف] پرده ییرتیجی، عارسز، هتك ناموس ایدن آدم:

« نه عشق ماشطهٔ حجله‌گاه بیداری »
« نه عشق پرده‌در بزمگاه چشم رقود »
(سامی)

«هر کسك منفور یدر عالمده البت پرده‌در»
«قو طولاشسون عمری اولدقجه بو بولده دربدر»

پَرْدَه کَش { [ف] پرده چکیجی، اورتیجی. بعضاً مانع مقامنده استعمال اولونور:

« کیمسه‌نك آمالنه اولمه جهانده پرده‌کش »

پَرْدَه شِناس { [ف] اهل موسیقی، سازنده وخواننده.

[پردهٔ سرا] = سازنده، چالغیجی:

« اوست پرده‌دن اظهار غرام ایلمه زنهار »
« قانون محبتده چالیش پرده شناس اول »

پَرْدَه نِشین { [ف] پرده‌لی محلده اوطوران، اهل عفت وعصمت، منزوی یعنی بر حجره‌یه چکیلوب جهانیان ایله اختلاط ایتمه‌ین:

« باقساز روش غفلتنه اهل زمینك »
« اللهه توکلدر ایشی پرده نشینك »

پَرَسْت { [ف] طاپن، اطاعت ایدن، عبادت واطاعت ایتمك، طاپمق معناسنی افاده ایدن

(پرستیدن) لفظندن حاصل مصدردر اسم فاعل مرخم، وصف ترکیبی صورتیله استعمال اولونور: [آتشپرست] = نارونور ، طاپان . [بتپرست] = مجوسی، پوطه طاپان. [باده پرست]= سرخوش، عیاش. [دنیا پرست] = اقبالی سوز، حریص ، سفیه آدم . [اقبالپرست] = طالقاووق. [خود پرست] = مغرور، کندینی بکنن.

« طریق باده پرستی خراباتزاره کیدر »
« براق شو مسلك عرفانه او یمیان روشی »
(معلم ناجی)

« اولسه ق نوله نفعی کبی رسوای دوعالم »
« هم عاشق و هم شاعر و هم باده پرستز »
(نفعی)

« لیك لابد قلم شیوه پرست شعرا »
« تازه برو ادیٔ نارسته بولور ایتسه خرام »
(نابی)

« صونمه آنی دکمه خود پرسته »
(شیخی)

« چشم حق بینم ده وجدانم کبی الله پرست »

پرستار { [ف] « پرست » ایله (آر) دن مرکبدر . خدمتکار، خدمتجی § ابواب اکابری دور ایدن خلوصکار § طابیجی ، طاپینیجی دیمکدر. (ابن کمال) مرحومك [دقایق الحقایق] نام اثرنده کی بیاننه کوره صوك معنایی افاده ایدر .

[پرستار خیال] = شاعر، [پرستاران خیال] = شعراء، ادبا . [پرستاری] = خدمتکارلق، قوللق. [پرستارانه]= خدمتجی یه، قوله یاقیشه جق صورتده ، قولجه سنه :

« جم اندیشه مك خورشید بر جام زراندودی »
« عروس طبعمك ناهید بر چنکی پرستاری »
(نفعی)

« کلزار سرایکده زهی دار سعادت »
« کیم اولدی باقوب چرخ پرستاره بنفشه »
(نجاتی)

پرستان { [ف] طاووس کبی تویلری لطیف النقش برقوشك اسمیدر § اوجاق، فرون معناسنی ده افاده ایدر . اشبو لفظك حرف اولی مکسور اوقونورسه قوزی قولاغی دینیلن سبزه معناسنی افاده ایتدیکنی « فرهنك شعوری » روایت ایدییور . (پرست) لك جمعی اوله رق ترکیب ایله قوللانیلیرسه معنای فاعلیتی جائز اولور. بو یله یالکز اولورسه لغت رمزی ده کوستردیکی کبی بنده لر، قوللر معناسنده قوللانیلماز . قوللر معناسنه (بندکان) کبی (پرستان) دینیله مز. فقط ترکیب ایله مثلا [منفعتپرست] دینیلدیکی کبی بونك جمعی اوله رق [منفعتپرستان]ده دینیلیر :

« ینه ساقی کلفشان کریبان قدح اولدی »
« ینه دور زمانه کامبخش می پرستاندر »
(ریاضی)

پَرَسْتِشْ { [ف] طاپینش § شدتلی سوكی ، كوكل آقیشی .
[پَرَسْتِشْكار] = طاپینیجی ، طاپینیر جه‌سنه سویجی . [پَرَسْتِشْكاری] = طاپینیجیلق .
[پَرَسْتِشْكارانه] = پرستشكارجه‌سنه ، پرستشكار اولانه یاقیشه‌جق طرزده دیمكدر .

«فی كندی قولكم دیو پرستشلر ایدن»
«ایله مز بولده دوچار اولسه دخی رد سلام»
(نابی)

پَرَسْتَنْدَه { [ف] طاپیجی ، طاپینیجی ؛ قوللق ایدیجی . آز قوللانیلیر .

پَرَسْتَه { [ف] معبود ، تكری ، طاپلمش . بو لفظك (لغت رمزی) ده دیلنجیلك معناسنی افاده ایتدیكی كوستریلیورسه‌ده یا كلشدر ، خطای فاحشدر . فارسی فرهنكلرده دیلنجیلك ، دیلنمه معناسنه (پارسه) لفظی موجوددر . بونك مخففی اوله‌رق [پرسه] دخی قوللانیلیركه اشبو غلط لغتك اصلنی بیلمه‌مكدن تولد ایتمشدر .

پَرَسَنْكْ { [ف] « پارسنك » ده باقكز . اصلی ترازونك خفیف كوزینه تساوی وزن ایچون چاقیلان دمیر و یا طاش پارچه‌سی معناسنی افاده ایدر . لسانمزده ردیف ، تقرات ، مهملات كلام معناسنده قوللانیلیركه لاقیردی آره‌سنده تكراری اعتیاد ایدیلن فضله سوز دیمكدر . مثلا (هر سوزك بر پرسنكی وار) تعبیری معروفدر :

« حدت ایله سودیكم هر بر سوزك پرسنكی وار »
(وصفی)

پَرْسِیاوُشْ / **پَرْسِیاوُشَانْ** | [ف] تركجه‌ده بالدیری قره دینیلان اوت § اشكال فلكیه‌دن « ثور » برجنه منسوب بر شكل معنیدر .

پَرْغَازَه { [ف] قوش قنادینك بدنه ملاصق اولان قسمی . عربیده (جناح) دینیلیر . تخفیف ایله [پرغزه] ده دیرلر . تركجه‌ده نادراً استعمال اولنمشدر .

پَرْغُولْ { [ف] بلغور ، بلغور پیلاوی § فارسیده اون حلوا . سنه‌ده اطلاق اولونور .

پَرْغُونَه { [ف] چركین ، یاقیشقسز دیمكدر . تركجه‌ده ینه بو معناده (زشت) لفظی زیاده قوللانیلیر . بومعروف دكلدر .

پَرْقَالْ { [فرانسزجه‌دن Percale] پك صیق طوقونمش پاتیسقه (پرقال باصمه‌سی) معروفدر .

پَرْگَارْ / **پَرْگَالْ** | [ف] آلات هندسیه‌دن دائره چیزمكه مخصوص آلت . تركجه‌ده تخفیف ایله [پركل] دینیلیر . بو آلتك انواعی موجوددر . مثلا (چاپ پرگالی) = قوللری ایچری و (دوكه‌جی پرگالی) = قوللری دیشاری و (قومپاس پركل) = دائره‌لی بیوك

پركل . بونلر دوكمه‌جی ، چیقریقجی ، تیمورجی اصنافنه عائد آلات مخصوصه‌دندر . [پرگارلامق] = تصور وتقدیر ایتمك ، [پرگالی آچیق] = آدیمی بیوك . [پرگاللری آچق] = سرعتلی یورومك . (پركل تخته‌سی) = اوستنده خریطه‌ومودل چیزیله‌جك دوز تخته دیمكدر :

« چكسه پركار ازل آنكا مثال »
« قاشی پركارینه بگزردی هلال »
(خاقانی)

« چو نقطه كار نخستین حلقهٔ پركار »
« وجودیدر سبب دور چرخ نا آسود »
(سامی)

« مركز پركار دانش قطب گردون هنر »
« مالك ملك فضائل مفتیٔ دور زمان »
(نفعی)

« كیمی پركار كبی خطوه شمار حركت »
« كیمیسی نقطه كبی پای بدامان سكون »
(منیف)

پَرگالَه [ف] پاره ، پارچه § یامه § قالین ، سرد ایپلك ایله طوقونمش قماش . [پرگاله پاش] = پارچه صاچان دیمكدر كه مدور ، یووارلاق تخته كسمكه مخصوص دستره‌یه اطلاق اولونور :

« كوزم كیم باغرمك قانن دوكر پرگاله پرگاله »
(فضولی)

« پركاله‌یی كاله ظن ایدرلر »
(غالب دده)

پَرگام [ف] عربیسی (رَخم) در . دول یاتاغی . قادینلده چوجق حاصل اولان ظرف . (بُوگان) دخی بومعناده لغتدر .

پَرگَم [ف] ایشسز كوجسز ، بوشده گزن آدم .

پَرگی [ایتالیانجه‌دن] كوللرده حاصل اولان یرتیجی بر بالیقدركه اوستنده‌كی بوللری قالین وسرد اولور . [دكز پرگیسی] = بوبالیغك بربیوك نوعی دیمكدر .

پَرلانتی [ایتالیانجه‌دن] اصلی « بَری‌لانتی » دركه چوق فاسته‌لی آلتی‌اوستی یونمه الماس دیمكدر . یالكز اوستی یونلمش چوق فاسته‌لی الماسه « روزه » وآز فاسته‌لی اولورسه « فه‌له‌منك » دیرلر . پای مكسوره‌ایله معروفدر .

پَرمچه [ایتالیانجه‌دن] كمیجی اصطلاحاتندندر . اینجه بالامار ؛ یدك خلاط دیمكدر .

پَرمَز ، پَرموُ [ف] انتظار ، كوزتمه . § آری دیمكدر . (پرموز ، پرموز ، پرموزه) دخی معنالرده لغتدر .

پَرمون [ف] زینت ، سوسكه تركجه‌ده « بزه‌مك » مصدرندن (بزك) تعبیر اولونور .

پَرَن [ف] عربیده (عقد ثریا) ، تركجه‌ده (اولكر) دینیلن

مجتمع کوکبلرك اسمی . يئه بومعناده (پروين) زياده قوللانيلير . § فارسيده ماهتاب ونقشلی ايپك قماش معناسنده دخی قوللانيلديغی فرهنكلرده بيان اولونيور .

«چرخه اولسه نظر هيچ كر تفرقه ساز»
«كوره من بربری حشره قدرچشم پرن»
(عزت ملا)

پَرَنْد { [ف] اييكدن طوقونمش نقشسز ، دوز رنكلی قماش ، اطلس . § قيليج وخنجرك جوهری . فارسيده‌كی معانیٔ سائره‌سی تركجه‌ده مقبول دكلدر .

پَرَنْدآوَرْ { [ف] جوهرلی يعنی غايتله كسكين قيليج ، خنجر ، پالا كبی اسلحه ديمكدر .

پَرَنْدَكْ { [ف] كوچك تپه ، بيوك بيغين ديمكدر .

پَرَنْدُوشْ
پَرَنْدْوازْ
پَرَنْدُونْ
{ [ف] اولكی كيجه ، بارحهٔ اولی ديمكدر . [پرندوشينه] = دون كيجه‌كی شی ديمكدر . هر نه اولورسه استعمالی جائزدر . بعضاً ترخيم ايله [پرندو] دخی دينيلير .

پَرَنْدَه
پَرَّنْدَه
{ [ف] «پريدن» مصدرندن اسم فاعل صيغه‌سيدركه اوچيجی ، اوچان ديمكدر . عربيده بونك مقابلی (طَيّار) در . (را) نك تشديديله يالكز نظمده قوللانيلير . § اصطلاحاً نزده ايكی ال يره قويه‌رق واوچار جهسنه دونرك باش آشاغی آتيلان طافلاغه (پرنده) اطلاق اولونور .

[پرنده باز] = طافلاقجی ، طاقلاق قيلان ، رقاص ، اويونجی ديمكدر .

[پرنده آتمق] = صيچرامق ، فيرلامق ، خوپلامق كه عربيسی (وثب) در .

[پرنده‌دن آتمق] = باشدن صاومق ، خدعه‌يه دوشورمك ، باش آشاغی ايتمك ، آلداتمق كبی معنالری افاده ايدر . [فلان فلانی پرنده‌دن آتدی ، سنكله پرنده آتيلماز ، كنديسيله پرنده آتمغه قالقشمه] كبی تعبيرات دائماً بانزد خواص وعوامدر :

«ملك ركاب سمندنده پيك پرنده»
«فلك سراچهٔ قدرنده فرشروب حزم»
(نفعی)

پَرَنْدِينْ { [ف] اييكدن طوقونمش قماش : ايپك لباس ، منديل ، قوشاق وسائره .

پَرْنُونْ { [ف] اينجه وصيق طوقونمش نقشلی ، غايتله لطيف ايپك قماش . ترخيم ايله (پرنو) دخی دينيلير .

پَرْنِيانْ { [ف] نقشلی لطيف ، نفيس ايپك قماش . نقشلی آطلس . دوز آطلس اولورسه (پرند) دينيليركه [پرنيان] مقابليدر . فارسيده بعضاً [پرنا] ده

دینیلیر . [پَرنیانْ خُوـی] = گوزل ، نازك خویلی، لطیف مشرب دیمکدر :

« ریزهٔ سنك دری اکلیل رجایه کوهر »
« پرنیان نظری دوش کاله اکسون »
(منیف)

« فرش ایله‌یوب زمینه بر پرنیان اخضر »
« اعزاز ایدر طبیعت سلطان نوبهاری »
(بهاریه‌ـض)

پَرْنیخ [ف] انجه ، دوز طاش که (تخته سنك) ده دیرلر. مجلد وپاپوشجی کبی اصنافك اوکلرنده قوللاندقلری طاش دیمکدر .

پَرُو [ایتالیانجه‌دن] شکل ارمودیده یکپاره الماس طاش دیمکدر . [پرو کوپه ، پرو زمرد] تعبیراتی بدستان وقیومجی اصنافی بیننده دائما زبانزد در .

پَرْوا [ف] قورقو ، خشیت ، احتراز، قید، مبالات کبی معنالرده وموقع استعماله کوره (ایتمك)، (چکمك)، (قالمق) ماده‌لریله قوللانیلیر. فارسیده‌کی معانیٔ سائره‌سی لسانمزده معتبر دکلدر . [بی‌پروا] = یرینه کوره قورقوسز، قیدسز، چکنمکسزین دیمکدر :

«دوست بی‌پروا افلاك بی‌رحم دوران بی‌سکون»
(فضولی)

« استقامت مسلکن طوت چکمه پروا کیسه‌دن »
(معلم ناجی)

« شعرا ایتمك ایچون استهزا »
« کیتدیلر خانه‌سنه بی پروا »
(وهبی)

« صورسه‌لر بیلمزلسور اولشوخ بی پروا نی »
« بیلمش اولسون اولدیرور آخر بواستغنانی »
(حالتی)

« رند اولور عالمده پروا چکمه‌ین »

پَرْوار، **پَرْواره**، **پَرْواری** [ف] بسیلنمش، بسیلی حیوان : [گاوپروار] = بسیلنمش صیغر . [اسب پرواری] = بسیلی آت دیمکدر .

پَرْواز [ف] اوچمه ، طیران . [ایتمك ، ایله‌مك] ماده‌لریله قوللانیلیر . [بالا پَرْواز] = یوکسکدن اوچان ، اقتداری فوقنده حرکت ایدن . [بلند پَرْواز] = ادعاجی، بیوك ادعاده بولنان. [پرواز‌گاه ، پَرْوازگه] = محل طیران ، اوچه‌جق یر دیمکدر :

«آشیان سینه‌دن پرواز ایدوب مرغ هوس »
«قوندی برکل دالنه مست اولدی بوی غنچه‌دن»

§ (پرواز) = خفتان، فراجه، خرقه والبسهٔ سائره‌نك وسجاده ، پوشیده کبی اشیانك کنارلرینه چکیلان باشقه قماش وصاچاق دیمکدر. بو تعبیر یالکز البسه وبومثللو اشیایه عائد اولمه‌یوب مثلا پنجره وطام کنارلرینه راف ، حجره ، آیینه ، دولاب کبی

[illegible]
[illegible]
فارسیده بو معنایی افاده ایدن لفظ [پروز] در :

«عار ایدر آلفه جنكانه نمر فلكی»
«صیدایچون ایله سه شهبار خیالم پروازه»
(نفعی)

«جویلری دور ایدن طرف چمنزارین یاخود»
«مائی پرواز ایله قطع اولمش یشیل خارامیدر»
(وله)

پَرْوازَه | [ف] تفرج وتنزه ایچون ترتیب ایدیلن طعام وسائره § عید وسور، عیش وسرور كیجه‌لرنده یاقیلان مشعله ، آتش § آلتون ، كومش ورقلرینك بیرینیسی. فارسیده آلتون. كومش ورق یاپاره [پروازه‌گر] دیرلر. نادراً قوللانیلمشدر.

پَرْواس | [ف] ال ایله طوقونمه ، ال ایله یوقلامه. عربیسی [لمس] در. بولفظ ال ایله یوقلامق وال سورمك معناسنی افاده ایدن (پرواسیدن) مصدرندن مشتقدر.

پَرْوانَك | [ف] تركجه‌ده «قره قولاق» دینیلن جانور دیمكدر. اسم معربی (فروانق) در. دائما ارسلانه قلاغوزلق ایدر. بومناسبتله فارسیده قلاغوزلق معناسنده وطلیعه ومقدمهٔ جنود مقامنده‌ده استعمالی مرویدر.

پروانه | [ف] [illegible] قانادلی [illegible] بوجكدر [illegible] احراق [illegible] قدر شمع ایله اوغراشیر طورور. جمعی [پروانكان] در. § چرخك دورانه واسطه اولان الكلی فیرلداق ، یاخود قانادلی چرخ دیمكدر. مثلا : «ساعت پروانه‌سی ، واپور پروانه‌سی ، دكرمن [illegible] پروانه‌سی» كبی § فارسیده رهبر ، مخبر ، قاصد ، دلیل وبرات ، امر جواز معنالرنده دخی استعمال اولونور :

«یاقندك فتادكانكی خاكستر ایلدك»
«ای شمع كلفت ایله نه پروانه قالدی»
(لا)

«انبیا جمله‌سی پروانهٔ انوار كدر»
«سنسین ای نور نظرگاه خدا شمع مرام»
(نابی)

«پروانه زمن، شمع زمن، كل زمن آموخت»
«افروختن وسوختن وجامه دریدن»
«ترجمهٔ منظومه‌سی»
«مشق ایله‌دی پروانه، شمع و كل صد برندن»
«یانمه‌یی یاقلمه‌یی یقا ییرتمه‌یی بندن»
(كاظم پاشا)

«سوز دلدن بیخبردر صانمه‌یك جانانه‌یی»
«شمعی یاقازمی اول آتش كیم یاقار پروانه‌یی»
(یحیی)

«اولوب نمونهٔ پروانكان كم شده شمع»
«نجوم بی‌مهه دونمشدی عسكر منصور»
(نابی)

«یانمغه مجبور ایدن بیلمم نه در پروانه‌یی»
«وارایسه نار اهل عشقه نورشكان كوسترر»
(اسعد مخلص پاشا)

«طولانمون شمع رخسار بكه پروانه‌لريانسون»
(يحيى)
«يك مؤثردر نواى اهل دل اهل دله»
«ناله‌ٔ جانسوز بلبلدر ياقار پروانه‌يى»
(سعد مخلص پاشا)
«عشقى بر شمع آلهيدر بنم پروانه‌سى»
«شوق برزنجيردر كوكلم آنك ديوانه‌سى»
(خيالى)
« پرتو شمع رخنك پرانده‌سى شمس وقمر »
« زهره‌ٔ زهرا اوشمعك غرق نورازهرى »
(نظيم)

پَرْوَرْ [ف] بسله‌مك معناسنى افاده ايدن (پروردن) لفظندن فعل امردر. لسانمزده وصف تركيبى صورتيله پك چوق قوللانيلير كه [پرورنده] كبى بيوديجى، تربيه‌ايديجى، بسله‌يجى، يتيشديجى معناسنى افاده ايدر. بعضاً نديمك آتيده‌كى بيتنده كوريله‌جكى وجه ايله [پرورد] دخى استعمال اولونمشدر. [فقرا پرور، بنده پرور، معارفپرور، حميت‌پرور]. بومثللو وصف تركيبيلرك آخرلرينه بر ياى مصدرى وياخود نسبت علاوه‌سيله (بنده‌پرورى) و(بنده‌پرورانه) طرزنده دخى استعماللرى شايع ومعتبردر: [حقيقة‌ٔ ذات ملكى الصفات شهرياريلرى اولان شيمهٔ كريمهٔ بنده‌پرورى وسجيهٔ بهيهٔ مكارم‌كستريلرى اقتضاسنجه — تخيص عالى — عاكف پاشا] ، [محضا ذات شوكتسمات حضرت شهنشاهينك حق كمترانه‌لرمزده شايان وسزاوار بيورديله‌كلان مراحم بى پايان بنده پرورانه‌لرى اقتضاسنجه — تذكرهٔ معروضه — عاكف پاشا .]
«وليك حس اولنور كيم او ناز پروردك»
«درونى ايچره براندیشه وبرآتش وار»
(نديم)
« او وزير هنر اندوز رعايا پرور »
« كه عدالتدر آكا غايت اهم اشغال »
(كورجى محمد پاشايه — نفعى)
«سپهر عز وجاهه آفتاب ذره پروردر»
«سرير عدل وداده داور ديندار ودانادر»
(وله)

پَرْوَرْدِگار [ف] اسماء صفاتيهٔ آلهيه‌دندر. بسله‌يجى، تربيه ايديجى ديمكدر. جناب حقه اطلاق اولونور :
«وار اميدم كيم اوله هم شامل آكا مرحمت»
«عام اولور البته فيض سايهٔ پروردكار»
(فضولى)
«اى حريم خاص بزم رؤيت پروردكار»
«وجه حقه ذاتى هم آينه هم آينه‌دار»
(نظيم)

پَرْوَرْدَه [ف] بسله‌نمش ، تربيه ايدلمش ، بيودلمش :
«نه كشور كيم آكا حفظى نكهبان اوله اول پرده»
«ايدر پرورده شاهين بيضهٔ كنجشك وعصفورى»
(نفعى)
«عجب برجان فداى راه استغناى عشقم كيم»
«ايدر پرورده عنقالر هماى استخوانمدن»
(پالاسلى غالب)
« پروردهٔ شير ايدوب بمقدم »
« ويرمش اوكله عرقله شبنم »
(غالب دده)

پَرْوَرِشْ | [ف] تربیه ، باقیم ، بسوتش. یالکز اولوره (بولق) و [پَرْوَرِشْیابْ ، پَرْوَرِشْیافته] کبی مرکب اولورسه (اولق) ماده‌لریله قوللانیلیر . فارسیده علم وحکمت تعلیم وتعلم ایدنلره (پرورش آموز) دینیلیر . [پَرْوَرِشْ آموختگانْ أَزَلْ] = انبیای عظام واولیای کرام . (پرورشیاب) = پرورش بولیجی، تربیه کوریجی ، بسله‌نیجی. (پرورشیافته) = بسودلمش ، تربیه کورمش، باقیملی ، تربیه‌لی دیمکدر : [خزینه‌کدخداالغندن متقاعد شاملی معن زاده حسن بکك آغوش تربیتنده پرور شباب اولوب — شفیقنامه]

« پرورشیاب اولدیغیچون دودمان‌مشقده »
« آه (نابی)پرده قالماز زینت افلاك اولور »

پَرْوَرَنْدَه | [ف] بسله‌یجی ، بسودیجی ، تربیه ایدیجی دیمکدرکه (پَرْوَرْدَنْ) مصدرندن اسم فاعلدر . نادراً استعمال اولونور .

پَرْوَزْ | [ف] اثوابك کنارى ، اطرافنه چوریلن پارچه . عربیسی (سَجف، سِجاف)در . (پرواز) لفظنه‌ده باقکز .

پَرُوشْ | [ف] سیویلجه ، کوچوك چیبان . عربیسی (بثره) در .

پَرُوقَه | [ایتالیانجه‌دن] یاپمه صاچ ، طاسلاق باشلره قونیلان (عاریت) اکره‌تی صاچ دیمکدر . یاپمه صاچلرك انواعی واردر . [پروقه‌لی] = طبیعی باشلقلی ، تپه‌لی بعض حیوانلره اطلاق اولونور . فرانسزجه‌سی [Perruque] در .

پَرُوكارْ | [فرانسزجه‌دن] اصلی (پروکیه Perruquier) اولسه کرکدر . پروقه‌جی، طاقمه صاچ یاپان آدم دیمکدر . فقط ترکجه‌ده تعمیماً صاچ وصاقال کسوب تراش ایدنلره « پروکار » دینیلیور . بو اسم ترکجه (بربر)ك آلافرانغه‌سیدر .

پَرُووَه | [ایتالیانجه‌دن] اصطلاحات بحریه‌دندر. کمی باشی [پرووه دیرکی ، پرووه یلکنی] = کمینك باش طرفنده‌کی دیرك وباشبو دیرکه آچیلان یلکن دیمکدر. فرانسزجه‌سی [پرو Proue] در .

پَرْوِيزْ | [ف] کتب لغات فارسیه‌ده معانی مختلفه ذکر وایراد اولونیورکه آتیده بعضلری کوسترلمشدر . (١) صاحب العزّ والظفر ، غالب، منصور (٢) الك ، سوزکچ . (٣) قلاغوز (٤) ماهی ، بالیق ، (٥) جلوه وآن دیمکدر .

[پَرْوِيزِ فَلَكْ] = کنایةً کونشه اطلاق اولونور. § ملوك قدیمهٔ فرسدن [خسرو بن هرمز بن نوشروان]ك لقب مشهوریدر. مشارالیه بالیغی زیاده

سورمش وروایت دیکره کوره زیاده
عزواقباله مظهر اولمش. بو سببله بویله
تقیب اولنمش. مرحوم (نفعی) نك
آتیده‌کی بیت مشهورینه باقیلیرسه
توجیه ثانی راجح وصحیح اولمق لازم
کلیر : [«پرویز» کندی فکرم کبی
پریشان، کندی روحم کبی نالان
وکریان براثردر — اکرم]

«خاقان عثمانی نسب، کیم مندرج ذاتنده هپ»
«اسلام فاروق عرب، اقبال پرویز عجم»
(نفعی)

پَرْوِیزَنْ / **پَرْوِزَنْ** } [ف] سوزکچ، قالبور، الك. (پتکیر) ه ده باقیکز.

پَرْوِینْ } [ف] «اولکر» دینیلن طوپ‌ییلدیز. (عقدپروین، خوشهٔ پروین) ده دینیلیر. (پَرَنْ)ه ده باقیکز :

«کله‌سون ایکیسی بریبره بنات النعشك»
«بلکه جمعیت پروینی پریشان اولسون»
(سهام قضا — نفعی)

«عقدین کتوروب نثار پروین»
«نورایلدی خاکی عنبر آکین»
(نابی)

«شیر فلك اولدی شیر برفین»
«دندانی برنده ایدی پروین»
(غالب دده)

پَرَّه } [ف] پیاده وسواری عسکرك صف اولوب منتظماً عزم وحرکتلرینه اطلاق اولونور § برشیئك کناری، اتکی، اوجی معناسنی افاده ایدر. مثلا [پَرَّهٔ کوه] = طاغ اتکی، [پَرَّهٔ دشت] = صحرانك اوجی، اوواناك کناری. [پَرَّهٔ بینی] = بورون اوجی دیمکدر. معنیٔ سائره‌سی ترکجه‌ده مقبول دکلدر :

«اوله سین پره باد ایله وزان»
«ایده‌سین برنیجه شهری سیران»
(نابی)

پَرَسَه } [روجه‌دن] حذا ایپی، انتی اولچو آلتی، دیوارجیلرك قوللاندقلری طوغریلق ایپی § مطلقا صره، کرته، حذا، درجه معناسنی افاده ایدر. اصلی یونانیجه مساوی اولان ایکی شیئك محاذی بولنیشی معناسنده (پَه‌ریسیئا) در. (ایپه‌ریسیئا) لفظ یونانیسی ده مساوینك مافوقی، حالت فوقانیسی معناسنه‌در. ارباب وقوفك بیانته کوره بوایکی لفظ یونانی‌یی قلاسیق ادبا ومحررلر اصلا استعمال ایتمه‌مشلردر. [پرسه‌یه آلمق] = حذایی حساب ایدوب موازی اولچمك. § بعضاً ملاحظه ایله حرکت معناسنده قوللانیلیر : (ایشی پره‌سه‌سنه کتیرمك) = دوشونوب صره‌سنه قویمق، کرته‌سنه کتیرمك، اولچوب بیچه‌رك حذاسنه دوشورمك دیمکدر.

پَرْهوده [ف] هذیان، هرزه، صاچه‌صاپان، معناسز سوز § آتشك تأثیریله صارارمش اشیا دیمکدر .

پَرْهُونْ [ف] پرکل ایله چیزلمش دائره‌یه وحلقه، هاله، چنبر کبی دائره شکلنده اولان نسنه‌یه اطلاق اولونور : [پره‌ون ماه] .

پَرْهیز [ف] عربجه‌سی (حِمْیَه) درکه پیوب ایچمکده احتیاطلی طورانمق، خصوصیله خسته‌لق هنکامنده معده‌یه موافق کلمه‌یه‌جك مأکولات ومشروباتدن احتراز ایله‌یوب توصیهٔ اطبایه رعایت ایتمك دیمکدر . (بیوك پرهیز) = خرستیانلرك مأکولات معتاده ومشروبات دائمه‌یی ترك ایتدکاری مدت معینه‌درکه ترکجه‌ده « ات کسیمی » تعبیر اولونور : [رأس ادویه پرهیز وحمیه‌در — تلماق ترجمه‌سی] ، (بو پرهیزنه، بو لحنه‌ترشیسی نه؟ — مثل) § نامشروع ایشلردن، شیلردن اجتناب ایتمك، صاقینمق یعنی کناهدن وکنهکار اولمقدن چکنمك که عربجه‌سی [اتِّقاء]در. [پَرْهیزْکار] = متقی، زاهد، عفیف، صوفی . [پَرْهیزْکارانَه] = متقی‌یه یاقیشه‌جق طرزده ، صوفیجه‌سنه . [پَرْهیزْکاری] = زاهدلك، صوفیلق دیمکدر :

« [illegible] وعفیف »
« [illegible] یوق [illegible] تکلیف »
(نابی)

« علاجندن ایلرسه پرهیز اکر »
« بولور خستهٔ دورد درده ظفر »
(عزت ملا)

« بولماز یبزدر اکثری ارباب عفتك »
« کوردك زمانه‌نك نیجه پرهیزکارینی »
(کاظم پاشا)

« مریض عارضهٔ نفسدر نفوس تمام »
« کیمینه فائده پرهیز ایدر کیمینه غدا »
(فضولی)

پَرِی [ف] قانادلی معناسنه‌در . معنای اصطلاحیسی طائفهٔ جنك غایتله کوزل عد اولونان صنف مخصوصی دیمکدر. اکثریا مجازاً نوع انسانك زیاده کوزل اولانلرینه اطلاق ایدیلیر . [پَرِی پیکَر ، پَرِی رُخسار ، پَرِی چهره ، پَرِی روی] = پری یوزلی، پری‌صورتلی، کوزل یوزلی . [پَرِی زادْ] = پری اولادی دینیله‌جك درجه‌ده، غایت کوزل. [پَرِی وَش] = پری کبی کوزل. [پَرِی شانْ] = پری حاللی، پری طورلی دیمکدر .

« اولورمی بویله برمهپارهٔ مست پری پیکر »
(نفعی)

« غیردن بزمی خلوت ایتمش ایدك »
« بر پری چهره دعوت ایتمش ایدك »
(وحید)

« پری زادم عجب کیملرله انسیتده در شمدی »
« دیمزمی عاشق محنت کشم غربتده در شمدی »
(عزت ملا)

« خانهٔ اغیاردن غیره نزل ایله‌مز »
« برمهادر اول پری اما که سفلی آشیان »
(حقی)

« هم بر دخی برعند دلکش »
« ایتدی سکا تحفه اول پری وش »
(شیخ غالب)

« یا ابروان پریدر یا طرهٔ حوری »
(نفعی)

« بر پری کوردم آلایده ینه کیتدی عقلم »
(بکلکجی عزت)

پری افسای | **پری خوان** | [ف] افسونجی ، طائفهٔ جنی تسخیر و دعوت ایله عزائم ، رقیه ، نسخه یازان که « خدام صاحبی » تعبیر اولونور . (پری سای) = دخی بومعنایی افاده ایدر .

« مجرب نسخهٔ ایام کیم تأثیر حکمیله »
« جوان بخت مفتون پری خوان تمنادر »
(صبری)

پری دار | [ف] کندیسنی جن طوتمش ، پریلی ، مجنون آدم . § « پری گرفته » دخی بومعنایی افاده ایتدیکی کبی هرایکیسی « کاهن » معناسنه ده کلیر .

پری دخت | [ف] اساطیر ایرانیه دندر . کویا فغفور چینك قیزی و (سام بن نریمان) ك معشوقه‌سی اولوب مشهور (زال) بوندن حاصل اولمشدی .

پریده | [ف] اوچمش ، یوکسلمش . اوچوق معناسنه اولان [پریدن] مصدرندن اسم مفعولدر :

[اوستنی الوان ابریشم پریده رنك ایله بافته برغشاوهٔ کهنه نما ایله مغطی قیلدی — شفیقنامه]

« بوندن ایلرو دکل پریده »
« سندن غیری برآفریده »
(نابی)

پریر | [ف] اوّلکی کون ، اوته کی کون دیمکدر .

پریز | [ف] صیحه ، فریاد ، شدتله خایقرمه § صو کنارنده نشو ونما بولان یشیل سز ، اوت .

[پریزه] = قیرمزی آلتون § قور آتشده پیشیرلمش اتمك دیمکدر .

پریشان | [ف] طاغنیق ، قاریشیق ، طاغلمش ، قاریشمش :

[کیسوی پریشان ، زلف پریشان ، کاکل پریشان] = طاغنیق ، قاریشمش صاچ . [اوراق پریشان] = طاغنیق ، قاریشیق کاغدلر ، پاپراللر . [خواب پریشان] = قاریشیق اویقو ، رؤیا دیمکدر . فارسیده (پریان) ده بو معنایه لغتدر :

« آشفته لکم زلف پریشانك انجوندر »
(فضولی)
«عقل مامدر صفای عشقه مست شوق اولوب»
«سن طغنسه تژ زانی بن عقلی پریشان ایلاسه م»
(روحی بغدادی)
« رشك جین اولقده فکرم کلدی تعبیره ایلك »
« وصفی اول کیسولرك خواب پریشانم کبی »
(ندیم)

§ مغموم ومکدّر ، انتظامسز وبوزوق ، پیقیق دوکوك معناسنی ده افاده ایدر: (حال پریشان)، [پریشان حال ، پریشان روزکار]= حالی بوزوق وغمناك اولان دیمکدر :

« جدا دوشمه سودیکندن بر آدم »
« پریشاندر آنك عقلی دمادم »
(شرق — قومیسر نوری)
« معقولیدر بویله پریشان اوله حالم »
« ممدوحم اوله سنجلین سرور عالم »
(نفعی)
« کتدی اول دملرکه ایلردی پریشان خاطرم »
«بریکا غم ، بریکا قهر وعذاب روزکار»
(نفعی)
«حالنی بیلمز پریشانك پریشان اولمیان»
(ولی الدین اوغلی)
«سیه بختز پریشان روزکارز خانه بردوشز»
(لا)
« بزم احوال پریشانمزه مرحمت ایت »
(نابی)
«پریشان اولدیغم خلقی پریشان ایتدیکمدندر»
(فضولی)

پَریشانی [ف] طاغنیقلق ، بوزوقلق ، انتظامسزلق ، مغمومیت . (پریشانیّت) = غلط فاحشدر ، اصلا قوللانلمه ملی : [باشی غائله سنه دوشه رك احبابی کلیاً فراموش ایلیه . لکن اویله دکلدر . پریشانیٔ غربت ایشیدنلردن ایراق ، بر درد پر اختراقدر که باشنی فرقدن عاجز اولمغله — توقاد مکتوبی — کانی] ، [آیینهٔ ثرایه زلزلهٔ هراسانی وانجمن ثرایه دغدغهٔ پریشانی ویردیلر — شفیقنامه]

پَژ گاله [ف] حصه ، پراز § پارچه ، پیرتیق ، یامه .

پَژم [ف] دومان ، سیس معناسنه در . حرف اولك کسریله ده بومعنایه لغتدر .

پَژمان [ف] نادم ، پشیمان § متغیر ، غمناك ، محزون ، صولغون :

« اندرین خانه بوده ام مهمان »
« کرده ام شاد از دل پژمان »
(عنصری)

پَژمُرده [ف] « پژمردن » مصدرندن اسم مفعولدر . صولمش ، صواق ؛ آب وتابی کیتمش ، طراوتی بتمش ، رونقسز ، اسکیمش ، بوروشیق پرتیق ، سفیل ، سفلی کبی معنالری افاده ایدر . «پژمریدن» دخی بو معنایه لغتدر : [پژمرده قیافت]

= اوستی باشی اسکی ، پید ، سفیل دیمکدر : [شکوفه دان ای ... آیلرجه قالمش بردمت که بالطبع صولمش خراب اولمشدر — چیچکاری صانع طبیعتك اقلام سبزگون اوجنده پیداء اوراق زمردین آره‌سنده خنده نما ایتدیکی شعرلر در دیه تلقی ایدن — مزایا شناسان نفایس نظرنده نه‌درجه حزن آمیز ایسه شو (پژمرده) یی تشکیل ایدن شعرلر ده قائل عاجزی نظرنده اودرجا رقت‌انگیزدرکه مقیدبولندقلری مجموعه ایچنده سنه‌لرجه مهجور التفات قاله‌رق جیادت لفظیه‌لریله برابر بلکه طراوت معنویه‌لرینی ده غائب ایتمشدر — اکرم]

«اسمه‌دی بادهمم طوغمه‌دی خورشید کرم»
«قالدی پژمرده وافسرده گلستان امل»
(نفعی)

« پژمرده ـ نمونهٔ طبیعت ـ »
« بر نامیه زار بیکراندر »
(فکرت)

« صاچی فتاده‌سنك خوابی کبی پژمرده »
« نکاهی عاشقنك خاطری کبی بیمار »
(ندیم)

«ایلدی میمنت مقدم سعد انجامی»
«باغ پژمردهٔ اسلامی نمایاب قوام»
(نابی)

پَژَن { [ف] «زَغن» کبی ومرادفیدر که (چایلاق) دیمکدر . اوته‌کی زیاده قوللانیلیر .

پَژْواك { [ف] عکس ندا ، طاغ آره‌لرنده وقبه‌لی یرلرده سسندجه حاصل اولان دیکر سس که ترکجه‌ده «یانقی» تعبیراولونور. عربیسی (صَدا) در .

پَژُول { [ف] طوپوق کمیکی که ترکجه‌ده «آشیق» تعبیر اولونور . عربجه‌سی (کَعْب) در . جمعی (کِعاب) کلور .

پَژُولیدَه { [ف]صولمش. بوزولمش، قاریشمش ، طاغلمش ، دونه دونه قیورلمش معنالرینی افاده ایدر . [پژولیدَن] مصدرندن اسم مفعولدر. [پژولش]ده لفظ مذکوردن اسم مصدردرکه صولش ، بوزولش ، قاریشش معنالرینی افاده ایدر .

پَژُوه { [ف] صورشدیرمه ، آرا- شدیرمه ، تجسس ایتمه معناسنی افاده ایدر. تفحص، تجسس ، تحری معناسنه اولان « پژوهیدَن » مصدرندندر . فارسیده « جاسوس » معناسنده ده استعمال اولونور . [پژوهندَه] = متجسس، کیزلی شیلری آرایجی. [پژوهیدَه] = علوم وفنونده متبحر، کامل وعاقل دیمکدر: [وسائر ارباب بدستان که سفاحله معروف بر کروه انبوه شفف پژوهدر — شفیقنامه]

پَژوین | [ف] مأنوس ... . قبیح ، چركین ، پیس معناسنه‌در :

« آب حیوان اولسه‌ده حب موندیمی عطشانلره »
« دست پژوینندن ایچمه‌ناكسك برقطره‌سو »

پَس | [ف] آرد ، آرقه دیمكدر : مثلا [پیش وپس] = اوك وآرد . [پس وپیش] = آرد واوك . [پسِ دیوار] = دیوارك آرقه‌سی دیمكدر . [پس رَو] آرقه‌دن كلن معناسنده خدمه‌یه ، اوشاغه اطلاق اولونور . [پسِ پرده] = پرده آرقه‌سی ، كنایةً كیزلی ایش كورمك معناسنده استعمال اولونور . § وقتیله فارسیده اولدیغی وآتیده‌كی مثالده كورلدیكی وجه ایله بو لفظ اسلافمزده (ایمدی ، بعده ، اویله ایسه) مقامنده استعمال اولندیغی حالده الیوم كلیاً ترك ایدلمشدر : [پس چهارشنبه كونی علی السحر ترتیب دیوان ایدوب مراملرینی استنطاق وجمله‌سی كلمات سابقه‌لرینی اعاده ورجای عفو وامانده اتفاق ایتدكلرنده — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ٢٨٣]

« جمله تدبیر پس پرده‌ده استادكدر »
« اختیاری می صانورسین حركات صورك »
(نابی)

« شاشیردم خلاصه پس وپیشمی »
« براقدم خدایه بتون ایشمی »
(عزت ملا)

« ... »
« ... »

« وله »

« كبریا چون صفت خالقدر »
« بو صفت پس بزه نه لایقدر »
(یحیی)

پَسادَست | [ف] ویره‌سی یه بازارلق . آلش ویرش دیمكدر .

پَساوَند | [ف] قافیه ، ردیف معناسنه‌در . منظوماتك صوكلرنده‌كی كلمات متوافقه دیمكدر .

پَست | [ف] آلچاق ، آشاغی . (بلند ، بالا) مقابلی . بعضاً [پَس] طرزنده تخفیف ایدیلیر . مثلا [پستپایه] كبی كه پایه‌سی ، مرتبه‌سی ، صنفی آشاغی و بایاغی دیمكدر . دیك ویوكسك سسه (تیز صدا) دینلدیكی كبی یاواش ، آلچاق سسه دخی (پست — یاخود ترخیم ایله — پس صدا) اطلاق اولونور . [پست طینت ، پست فطرت] = یارادیلیشی آلچاق ، عادی ، همتسز آدم . [پستی] = آلچاقلق ، [پست بخت] = طالعی آشاغی ، قسمتی كوتو دیمكدر : [سنك كانی دیدیكك حریف ، كندینی بیلمزلرك نصایحنه محتاج اوله‌جق قدر پست بخت یارادلمامشدر . خصوصاً جناب حق كانی یه كندینی بیلمزلره كندینی بیلدیره‌جك مرتبه‌ده

زبان عرفان رایگان واحسان قیلمشدرکه اوروشدن آیرلمغه خلقی مساغ کوسترمز — مکتوب — کانی]

« که بلندی پست ایدرکاهی ایدر پستی بلند »
« مقتضای کردش دولاب عالم بویله در »
(نابی)

« فکر پستی خاطرمدن چکمه‌سون سوزان اولور »
« همت آتش سینهٔ همت پناهم آتشین »
(معلم ناجی)

« لطفك اولورسه کرسخن پست پایه‌سی »
« نظم بلند محتشمه کسر شان ویرر »
(نفعی)

« اختلاط ایتمه فرومایه ایله »
« مبتذل زمره‌سی پس پایه ایله »
(وهبی)

« خداوندا بن اول استاد مضمون پرور نظمم »
« که پست ایتدی کلامم قیمت لؤلؤ لالایی »
(نفعی)

پَسْتیل } [لاتینجه‌دن] اصلی (Pastilla پاستیلا) در. میوه ازمه‌سندن یاپلمش قورو، طاتلی یوفقه دیمکدر. فرانسزجه (Pastille) = قوقولی اوفاق شکر دانه‌سی وتعطیر هوا ایچون یاقیلان بهاراتدن معمول [تنسوخ] توتسو معناسنی افاده ایدر. ترکجه‌یه لاتینجه‌دن عین معناده انتقال ایتمش برلفتدر: [پستیل خوشابی، قایصی پستیلی، اریك پستیلی]، [پستیلنی چیقارمق] = ضرب شدیدایله دوکمك دیمکدر.

پَسْمانْده } [ف] کری قالمش، کری قالان، § بقیه، آرتیق. [پسمانده‌خور] آرتیق ییین دیمکدر. بولفظك (قالمق) ماده‌سیله استعمالی شایع ایسه‌ده خطادر. طوغریسی (اولمق) ماده‌سیله قوللانمقدر:

« یوقسه برآلای اراذل ناس »
« پسمانده‌خور نوال وسواس »
« پیمانه کش ادا اولورمی »
« وحی دله آشنا اولورمی »
(غالب)

« اماکه برازده یاوه سنجان »
« پسماندهٔ قوم جان بن جان »
(وله)

پَسَنْد } [ف] بکنمه، سچمه؛ تقدیر، استحسان: [ترکان اولری بکلربکیلری حیدر پاشا ایله طوروب آلایلرین دیزوب لایق پسند وتحسین وسزاوار التفات وآفرین آلایلر کوستردیلر — پچوی جلد اول — صحیفه ۳۱۰]

« باش اکدی آب تیغنه کفار انکروس »
« شمشیری کوهرینی پسند ایلدی فرنك »
(مرثیه — باقی)

« پسند ایتدی طبعن فرنك وعجم »
(عزت ملا)

§ بکنیجی، سچیجی، تقدیر ایدیجی معناسنی‌ده افاده‌ایدرکه بومعناده اکثریا وصف ترکیبی طرزنده استعمال ایدیلیر. [دلپسند] = طبعه خوش کلن، کوکلك آرزوسنه اویغون اولان، کوکلك بکندیکی [خودپسند] =

كندينى بكنمجى ، متكبر ، عظمتلى
ديمكدر :

« كل اوقدر اولمه تغافل پسند »
« صورمه كه دائم نيچون آه ايلرم »
(معلم ناجى)

« صد آفرين طبيعت دلبر پسندمه »
(مفتى شريف)

« دون سايه صالدى باشمه برسرو سربلند »
« كيم قدى دلربا ايدى رفتارى دلپسند »
(فضولى)

« اودمكه اوله نشئت پذير اضمحلال »
« بوخود نما نشئت فنا پسند وجود »
(ثابت)

« شوايكى تاريخم اولدى دلپسند ودلپذير »
« ايلدى حمله عريشك حصننى آلدى وزير »
(سرورى)

« تحسين وپسند ايدوب بورأيى »
« يردن كوكه ايلدى دعايى »
(نابى)

« جامهٔ زرين ايله اول خود پسند »
« ديكله نه‌نك كبى دراى دردمند »
(طاشليجه‌لى يحيى)

پَسَنْديدَه [ف] بكنلمش ، سچلمش ، تقدير وقبول ايدلمش ، مستحسن ، مرغوب ديمكدر . [نا پَسَنْديده] = مقبول اولمايان ، بكنلمه‌مش . [پَسَنْدَه] بونك كبى مأنوس ومستعمل دكلدر :

« آسمان پايه جهان داور والا مسند »
« پادشه كوكبه دستور پسنديده خصال »
(نفعى)

« اى سرصدر نشينان پسنديده شيم »
(نابى)

« معركه پرداز پسنديده رأى »
« حيدر يوسف شيم روزكار »
(نفعى)

پَسِينْ [ف] اخير ، صكره كى ، لك صوكى : « پيشين و پسين » § باواش ، آشاغى معناسنده افاده ايدر : [آواز پسين ، صداى پسين »

« بو بينوايى فروداش سنج توحيد ايت »
« پسين نفس كاوله ناى كاو كرفت سرود »
(ثابت)

«مژده باد آلدى عريشى سيفله جنك آوران»
«عزم جنك ايتدكجه حالا كچدى پيشينى پسين»
(سرورى)

پَشْتُو [ف] اوفق كوب ، قوانوز ، ايچى بوش يووارلاق شى .

پَشَكْ [ف] شبنم ، ژاله ، چى معناسنده‌در . (پَشَنْك)ده بومعنايه لغتدر . برنجى لفظده (ش) حرفنك سكونيله فارسيده برابرى ، برلك ، باصش ، محبت كبى معنالرى افاده ايدر .

پَشْتْمال [ف] حمامده ستر عورت ايچون بله باغلانيلان بزدن يابمه باغ . محرفدر . طوغريسى [پُشْتْمال]در . (پشت) = آرقه ديمك اولديغى كبى (مال) دخى اوولامق ، سورمك ، اوووشديرمق كبى معنالرى افاده ايدن [ماليدن] لفظندن حاصل مصدر ، ياخود اسم فاعل مرخمدر . عندالتركيب

آرقه سورمه، آرقه سوریجی کبی برمعنا افاده ایدر : [ایپك پشتمال ، حمام پشتمالی] بعض لغت کتابلرنده کوستردیکی وجه ایله بولفظك اصلی (پیشمال) دکلدر :

«جیحونه دوندی دیده‌لرم خون آل ایله»
«مردم شناور اولدی سیه پشتمال ایله»
(سید وهبی)

پَشْلَنْك پَشَنْك	[ف] کری قالمش، کری قالان § مخلفات ، ترکه . (پشنك) = دیوار - جیملرك ، طاشجیلرك

قوللاندقلری تیمور کوسکو معناسنی افاده ایدر § «افراسیاب» ك پدرینك اسمیدر . (پَشْلَنْك) ك ده بو معنالری محتوی اولدیغنی «برهان قاطع» روایت ایدییور:

«مجلس صحبتنه داخل اولان یارانك»
«جان ویررخاك کذرکاهنه بیك پوروپشنك»
(کاظم پاشا)

« قنی خابیده‌دراوصاف فریدونوپشنك»
« قنی پژمرده‌در احوال قباد وبهرام»
(نابی)

«مرحبا ای یادکار مجلس دوران جم»
«آب روی دولت جمشیدو آیین پشنك»
(نفعی)

پَشْم	[ف] یوك ، قویون یاپاغی . عربیده « صوف » دینیر.

هر حیوانك تویته « پشم » دینلز . یالکز قویون وکچی یاپاغنه اطلاق اولونور. [پَشْمَك] = اوفاق یاپاغی § کتان حلواسی دیمکدر. [پشم دوات] = لیقه :

«بونجه‌دم پوشیده اولدك بن کبی برآتشه»
«ای عبا پشم سمندرسین که سوزان اولمه‌دك»
(معلم ناجی)

پَشْمِین پَشْمِینَه	[ف] یوکدن ، یاپاغیدن یاپلمه. بتون یوك، یوکدن معمول : [کلاه پشمین ، سرپوش پشمین]

«قرب وصال حضرت ایسه قصدك ای مسیح»
«پشمینهٔ دلکده غم سوزن اولمه‌سون»
(لا)

«برنیان عالمه باقماز قلندر مشربان»
«زیب دوش عزت ایلر خرقهٔ پشمینه‌یی»

پَشَن	[ف] ایکی معنایی افاده ایدر. برنجیسی تورانیلردن برمبارز

نامدارك اسمیدر. § ایکنجیسی «طوس» دینیلن شهرك جوارنده برمحلك نامیدر که ناظم شهنامه حکیم مشهور «فردوسی» نك سلطان محمود غزنوی‌یه انتسابنه وسیلهٔ جمیله اولان شو مصراعك :

« مانند سنان کیو درجنك پشن »

محتوی اولدیغی وقعهٔ مهمهٔ تاریخیه اوراده جریان ایتمشدر . (رستم) ك دامادی اولان(کیو کودرز)ایله[افراسیاب] ك سرداری « پیران ویسه » آره‌سنده اشبو (پَشَن) دینیلن محلده برجنك عظیم وقوعبولمشدرکه ایراق

[illegible] بونده [illegible]

ده بوروغه تاريخيه مد كوروز .

« بر [illegible] »

« ايكى تركش كشى قواس كبى كيووپشن »

(قصيده — عزت ملا)

پَشّه | [ف] سيورى سينك ديمكدر . (نزده نظمده تشديد ايله مقبولدر . [پشه خانه ، پشخانه] جيبنلك كه سيورى سينك كبى موذيلردن محفوظ اولمق ايچون اينجه قماشدن يابلوب يا فلكك اوستنه آصيلان شى ديمكدر .

[پشه گير] سينك طوتان ، ايشسز كوجسز آدم :

« التفاتى پشهٔ ناچيزه ويرسه تقويت »

« روزكارده حكمى ايلردى سليمان وش روان »

(كاظم پاشا)

پَشيز | [ف] پول ، منقر ؛ بالبق پول § آلات جارحه

پَشيزه | برازوانى § چادراتكلرينك پروازى معنالرينى افاده ايدر . تركجه‌ده معناى اولاده براويونك اسميدركه تحريف ايله (بجيز) ديه مشهوردر . قاطر بونجنى ديدكلرى اوفاق دكز بوجكلرينك قابوقلريله اوينانيلير : [كنارهٔ نيلهٔ دهانده آلودهٔ كف اولان پشيزهٔ كشف كفتارى اول خركلهٔ خوش عفك پيرايهٔ بنا كوش استحسانلرى اولمغله — شفيقنامه]

پَشيمان | [ف] نادم ، ندامت چكمه ، ندامت ايدن . يابدينى [illegible] اولان امردن ندامت [illegible] حاصل ايدن . [illegible] پشيمانلق ندامت چكمك . [illegible] يوم قيامت ، محشر كونى . (اولمق ، ايتمك) ماده‌لريله استعمال اولونور : [صوك پشيمانلق پاره ايتمز — مثل]

« وار برزمان كه تاره پشيمان ايدردى »

« [illegible] زمان [illegible] »

(اسعد پاشا)

« زمان عيش وشاديدر دم اقبال دوراندر »

« [illegible] »

(رياضى)

« عيبدر عاقله مغبون اولمق »

« صوكره پشيمان [illegible] اولمق »

(وهبى)

« خير اكر شر نه مدار اوزره اولورسه دائر »

« فورى عكسينه دونر رأى پشيمان فلك »

(نفعى)

پَشين | [ف] « كيقباد » نام حكمدار [illegible] نينك اوچنجى اوغليدر . ع اوكدن ، اوكجه‌دن ، اولدن ، ايلرودن معناسنده و [ويره‌سى] مقابلنده قوللانيلان (پشين) لفظى غلطدر . طوغريسى [پيشين] در . اورايه مراجعت ايدكز .

پَطريق | [روجه‌دن] اصلى [پاترى آرخ Patriarkhis] در . يونانيجه (پاتير) دن مشتق اولان [پاترى Patria] قوم ، قبيله معناسنده‌در .

arkhis -- یاخود -- آرخو arkho]
آرخیوس] ده (حکم ایدرم) دیمکدر.
لاتینجه [پاتر Pater] بابا دیمك اولوب
[پاتریچیئوس Patricius] ده معروف
النسل. اصیل. کیشی زاده کبی برمعنایی
افاده ایدرکه روما دولت قدیمه‌سنك
هیئت اعیانی بونلردن مرکب ایدی.
لاتین لساننده‌کی (ث) و (چ) حرفلری
یونانیده (ك) حرفنه تبدیل وتحریف
ایدلدیکندن بولفظ لسان یونانی‌یه عین
معناده اوله‌رق [پاتریکیئوس] طرزنده
انتقال ایتمش و (پاتریارخ) ترکیبی ده
بوندن تولد ایله‌مش اولدیغی تحقیقات
واقعه‌دن مستبان اولمشدر. عربلر
بولفظ یونانی‌یی (بطریق) دیه تعریب
ایدوب (بطارقه) طرزنده جمعلندرمشلردر. الیوم بولفظك معنای معتبری
«امر ایدیجی، امر ایدن بابا» درکه
اصطلاحده خرستیانلرجه آمر روحانی‌یه،
رئیس روحانی‌یه عنوان رسمی اولمشدر.
[پطریقخانه] = پطریقلك کرسئ روحانیسنك مقام رسمیسی، دائرهٔ مخصوصه‌سی.
[روم پطریقی] = اورتودوقس مذهبنه
سالك وتابع اولان کافهٔ خرستیانلرك
اك بیوك رئیس روحانیلری اولوب
استانبولده فنارده‌کی دائرهٔ روحانیه‌سنده
اقامت ایدر. [ارمنی پطریقی]=ارمنی
مذهبنك اك بیوك رئیس روحانیسی
قانقاسیاده (آچمیازین) دینیلن محلده
اقامت ایدر. بوراده‌کی پطریقی استانبول
باش پسقوپوسی دیمك اولوب ممالك
عثمانیه‌ده‌کی کلیسالرك آمر رسمئ
روحانیسیدر. [قاتولیك پطریقی]
= مذهبجه روما کلیساسنه تابع اولان
ارمنی جماعتنك رئیس روحانیسی دیمکدر.
بونلردن باشقه دونجه قبول ایدلمش
دها برقاچ پطریقلك موجوددر. مثلا
[انطاکیه پطریقی، قدس پطریقی،
اسکندریه پطریقی] کبی.

پقسان [اسم] شیشخانه‌لی طوپلردن اول ایجاد ایدلمش اولان بیوك زنبرکلی طوپدرکه موجدینك اسمیله معروفدر.

پکسماد | [ف] بونلرك اصللری (ب) قسمنده در.
پکمز | (١٦٣) و(١٦٤) نجی صحیفه‌یه مراجعت ایدگز.

پلاتریا [رومجه] کفال دینیلن بالیغك بیوك نوعی. سیوری بورونلی ایری کفالدرکه طوزلایوب (لیقورینوز) یاپارلر.

پلاس [ف] چول، عبا وبونلرك اسکیلری دیمکدر. فارسیده، (جه جیم) دینیلن یوکسن معمول دوشنه‌مه وپرده‌لرده اطلاق اولونور. [پلاسپاره] = اسکی پوسکی، پرتیق پرتی، پك بایاغی لباس. [پلاسپوش] = چوله بورونن، عبا کبی فقیر، عاجز آدم دیمکدر:

«بلاسپاره رندی بدوش وكاسه بكف»
«زكاتمی ویریلور بردیاره‌دك كیدرز»
(نائلی قدیم)

پَلاَنْقَه | [ایتالیانجه‌دن] بیوك مقاره. ایكی طرفی ایكیشر دیللو مقاره‌دن ترتیب اولونمش بیوك مانسقه طاقمی. بوكا (مَانْدُوز) ده دیرلر.

پَلاَنْكَتَه | [ایتالیانجه‌دن] بر نوع — [گُلُولَه ، گُولَه] — كلّه ، پشرو.

پَلاَوْدَه | [ایتالیانجه‌دن] سفائن حربیه‌ده عسكرك یاتدیغی قات ، طوپ انباری.

پَلْمَه | [ف] مكتب چوجقلرینك تعلیم تخته‌سی § عذر وبهانه § كذب وافترا كبی معنالری افاده ایدر.

پَلَنْك | [ف] قاپلان ، تویلری بنكلی غایتله بیرتیجی بر حیوان. [پلنكانه] = قاپلانجه‌سنه ، قاپلانه یاقیشه‌جق صورتده دیمكدر . [پلنگین ، پلنگینه] = قاپلانه متعلق ، مشابه ، لایق معناسنه‌در . (صولت پلنكانه) .
«سینه‌مك داغنی تشبیه ایده‌مم لاله‌لره»
«ایلدی زخم خدنكك بنی همرنك پلنك»
(كاظم پاشا)
« عدلی بر كشور بر شوره نكهبان اولسه »
« ایدر آهوی بره زانوی پلنكی بالین »
(نفعی)

پَلْوَاس | [ف] تملّق . تبصبص ، تذلل كبی اوضاع اباطیل بیانه دیمكدر. (پَلُوس) = حیله‌كار. مزور. رند خدعه باز معناسنه‌در .

پَلَه | [ف] ترازو كفه‌سی . تشدید ایله (پَلَّه) اولورسه هم بو معنایی وهم پایه ، درجه ، نردبان آیاغی معناسنی افاده ایدر .

پَلْمَتَه | [ف] فتیل دیمكدر . كرك قندیل ایچنده یاقمغه . كرك جریحه‌لرده قوللانمغه مخصوص اولسون هردرلو فتیله اطلاق اولونور.

پَلِید | [ف] نجس . مردار . پیس معناسنه‌در. آرامق وتجسس ایتمك معناسنه (پالیدن) یاخود مخففی اولان (پَلِیدَن) مصدرندن فعل ماضی اعتبار اولندیغی حالده دخی ینه مقام تحقیر وتذلیلده قوللانیلیر : [یزید پلید] كبی .
« التفات ایله‌سه ارباب شقایه كرمی »
«سعدادن صاپیلوردی قوجه نمرود پلید»
(كاظم پاشا)

پَلِین | [یونانیدن Pellen] برنوع فدان ، نباتدر كه یاپراغندن یاپیلان اكسیر ادویه‌ده قوللانیلیر. (پلین راقیسی) =«آپسنت» دینیلن مسكر ، ایچكی.

پَنَاگَاه ، پَنَاگَه | [ف] ملجاء ، صیغنه‌جق محل ، یر دیمكدر . اصلی [پناهگاه] در.

پناه { [ف] حفظ وحمایه. صیغنمه. صیغنمق معناسنده اولان [پناهیدن] مصدرندن مشتقدر. ادبیات عثمانیه‌ده [پناگاه] یعنی ملجاء مقامنده دخی قوللانلمشدر. § حافظ، حامی معناسنده؛ وصف ترکیبی طرزنده استعمال اولونور. مثلا (رسالتپناه، جهانپناه، عدالتپناه) کبی. [پناهنده] = ملتجی، صیغنیجی. [پناهیده] = التجا ایتمش، صیغنمش دیمکدر:

« پناه سلطنتدر قهرمان دین ودولتدر »
« مدار مملکتدر کامکار کشور آرادر »
(نفعی)

« مدار مصلحت ملك مشرق ومغرب »
« پناه سلطنت شهریار هفت اقلیم »
(وله)

« بر کورلتی قوپدی دشمن حصنی ایتمشکن پناه »
(سروری)

« اولسه نه عجب معتزلی روی سیاه »
« کیم ایله‌مه‌یوب خالق هر لحظه پناه »
(وحید)

« غریبم بیکسم یوقدر انیسم آهدن غیری »
« پناهم دستگیرم قالمدی اللهدن غیری »
(راغب پاشا)

پنایر { [رومجه‌دن] مجمع، بیوك یورطی محلی، بازار دیمکدر. اصلی رومجه [پانی‌یی‌ریس Panegyris] درکه معناسی (جمع ایده‌رم) دیمکدر. « پانایر » لفظنه‌ده باقیکز.

پنبه { [ف] پاموق. اصل چغتا-یجه‌سی (ماموغ) در. عربیده (قطن) دیرلر. فقط دانه‌لیسی ایله آچلمشی تفریق ایدوب ایلك حالنده (جوز قطن) وآچلدقدن صوکره (قطن جوز) وآیرلمش آتلمش پاموغه‌ده (محلوج) تعبیر ایدرلر. [پنبه‌زار] = آلتی پاموقله بوروجك، اوستی بتون بوروجك طوقونمش کوملکلك اینجه بز، آلتی اوستی بتون پاموقله طوقونمش اولورسه (پنبه چول) تعبیر ایدیلیر. [پنبه درگوش] = قولاغی طیقه‌لی، سوز دیکله‌مز، جاهل، غافل آدم. [پنبه زن] = حلاج. § ترکجه‌ده کل رنکنك آچیغی، رنك معلوم: [کل پنبه‌سی] = صولوق آچیل بر رنك. [توز پنبه‌سی] = آچیق قیرمزینك دها آچیغی. [پنبه یاکناق] = قیرمزی، کل رنکلی، عارض آل دیمکدر: [برماهر رسام طاتلی صاری اوزرینه موج موج پارلاق پنبه چهره‌لی بر کوزلك یناقلرینی تصویر ایتمك ایسته-سه‌ده — کلیبولی — کمال]

« ژاله‌لردر اشك چشم خونفشانی بلبلك »
« برك کلدر پنبهٔ داغ نهانی بلبلك »
(خیالی)

« کیمنك باشی پنبه دکانی »
« دلی ابلیس تکیه‌کاهیدر »
(نفعی)

«دائمه راحت ایچون پنبهٔ راحت اوردم»
«طوتوشوب اولدخی بر آتش سوزان اولدی»
(فضولی)

«طبعم اول بحر سخندرکه کف موجی طوتر»
«پنبه‌لر ایچره نهان سجهٔ لؤلؤ عظیم»
(نفعی)

پنتافیل { [یونانیدن] (بش یاپراق — Pentapyllon
پانتا فیلون) دیمکدر . ترکجه‌ده بش پارماق دینیلن نباتدر . صو کنارلرنده پیدا اولور. آیید فدانی ، آییدتخمی ده دینیلیر . « آیید پنتافیلون » ده مشهوردر .

پنج { [ف] بش . (پنج روزه) = بش کونلك ، پك آز ، سورکسز. (پنجاه) = اللی، عربیسی (خمسین) در . [پنجشنبه] = یوم الخمیس ، بشنجی کون. [پنجگاه] = موسیقیٔ شرقیده برمقام ، پرده اسمی. [پنج ویك] بش ایله بر، [پنج ودو] = بش ایله ایکی دیمکدرکه زار ایله اوینانیلان اویونلرك صایبلرندندر .

[پنجاهه] = رهبانك مدت اعتکافی، پاپاسلرك چله یه قپاندقلری اللی کون دیمکدر. [پنج ساله] = بش یاشنده ، [پنجه ساله] = اللی یاشنده دیمکدر: [برطفل پنج ساله، برشاعر پنجاه ساله]
« ایتدی اندازهٔ حکمتله قیام »
« پنج ارکان بنای اسلام »
(نابی)

« احسانی ده پنجاه وچهلدر فقرایه »
« سیر ایله که دمدرکله اول مهرفلك جاه »
(روحیٔ بغدادی)

« کیرمش کمر وحدته آلمش اله تسبیح »
« هر بریسنك ورد زبانی چهل وپنجاه »
(وله)

« شهریارا ایله مرأت مکافاته نظر »
« تا کورنسون خدمت پنجاه سالك صورتی »
(نورس)

پنج پای ، پنج پایك ، پنج پایه { [ف] پنج دینیلن بش آیاقلی بیوك بر بوجکدرکه هم صو اچنده هم قاره ده یاشار . فارسیده بوكا (خرچنك)ده دیرلر. عربیده (سرطان) دینیلیر. § بروج فلکیه دن شکلاً بوحیوانه تشبیه ایدیلن برج رابعه عربیده (سرطان) دینیلدیکی کبی فارسیده دخی اصطلاحاً (پنج پایه) اطلاق اولونور .

پنجره { [ف] ابنیه وامکنه درونه ضیا وهوا داخل اولمق ایچون دیوارلره آچیلان ومؤخراً جاملی چرچوه قونیلان آچیقلقلره وداخلدن خارجه نظارت قابل اولان آرالغه (پنجره) اطلاق ایدیلیر. یوقسه ایشیقلق، باجه تعبیر اولنان تپه جاملرینه [پنجره] دینیلمز . (پنجره) یه « دروازه » اطلاق اولوناماز . [دروازه] =

آچيق بيوك قاپو، شهر قاپوسى ديمك اولديغندن (پَنْجَرَه) مقامنده استعمال اولنه‌میه‌جغی آشکاردر . فارسیده [رُوزَن، رُوزَنَه]ده دیرلر. (حاجت پنجره‌سی) = ایوب الانصاری علیه رحمة الباری حضرتلرینك تربۀ شریفه‌سی پیشگاهنده‌کی حولی‌یه ناظر بیوك پنجره‌یه دینیلیرکه اکثریا زوار او پنجره اوکنده دعا ایتدکلرندن بویله تسمیه اولنمشدر .

پَنْجِشْ [ف] اوزنمك ، اوزنش § اینجنمك ، اینجنش . مأنوس دکلدر .

پَنْجگانَه [ف] بشدن عبارت: [نماز پنجگانه]=بش وقت نماز دیمکدر .

پَنْجُم [ف] بشنجی: [فصل پنجم]= بشنجی فصل .

« فخر ایتمه بکا سپهر پنجم »
« کل بن ویره‌یم سکا بیك انجم »
(حیرت)

پَنْجَه [ف] غلط . طوغریسی (پَنْجَه) در . انسانك پارمقلری اراده اولنمق صورتیله الی، حیواناتك پارمقلی ال حکمنده اولان اوك آیاقلرینك هیئت مجموعه‌سی وخصوصیله حیوانات مفترسه‌نك اوك آیاقلرنده‌کی اوزون، سیوری طیرناقلرك — پارمق منزله‌سنده اولمسنه مبنی — هیئت عمومیه‌سی دیمکدر : (ارسلان پنجه‌سی، کدی پنجه‌سی، آیو پنجه‌سی، قورت پنجه‌سی). § فارسیده ال‌اله طوتیله‌رق اوینانیلان رقص، برجلردن دشمنه آتیلان یوارلق طاش، صارمه‌شیق اوتی کبی معانی‌یی افاده ایدرسه‌ده لسانمزده اشبو معنالر معتبر دکلدر. [پنجۀ آل عبا] = فخر عالم سیّدنا ونبیّنا حضرت محمد صلی الله تعالی علیه وسلم، شیرخدا علی المرتضی رضی الله تعالی عنه ، سیدة النسا حضرت فاطمة الزهرا رضی الله تعالی عنها ، سلطان الشهدا امام حسن وامام الشهدا جناب حسین رضی الله تعالی علیهمادن عبارتدر. § صحّ وامضا کبی فرمانلره چکیلان اشارات مخصوصه‌یه دخی (پنجه) اطلاق اولنور. وقتیله مغول وتاتار حکمدارلرینك اللرینی قیرمزی بویایه باتیروب فرمانلری پنجه‌له‌مه‌سی عادات معتبره‌دن ایدی . حتی (جنکیز) دینیلن دشمن انسانیتك، طاعون مجسّمك الی قانه بولایوب فرمانلری اویله پنجه‌له‌دیکنی تاریخ روایت ایدییور. مؤخراً شکل طغرا بو پنجه‌له‌مك عادت قدیمه‌سنه اتباعاً احداث بیورلمشدر . [پنجه‌له‌مك] = [١] اورمق، قاورامق [٢] صحّ وامضا ایتمك، اشارت قومق. [پنجه‌لشمك] = مبارزه ایتمك، اوغراشوب آییرداولمق، [پنجه‌لو] = قوتلی، صارقندیلق ایدن. [چاقر پنجه] = متعرض ، الندن برشی قاچیرمایان. [پنجه‌زن] = ال اوریجی، خصومت کوستریجی. [ال پنجه دیوان طورمق] = صاغ الی صول ال اوستنه

قويوب بيوك ذوات حضورنده و آياقده
امره منتظر بولنمق دیمکدر . [پنجۀ گربه]
= صالقم سکود ، [پنجۀ مریم] =
مریم الی، بخور مریم دینیلن نبات :

« شیرلر پنجۀ قهرمده او اوردکن لرزان »
« بنی برکوزلری آهو یه زبون ایتدی فلك »
(یاووز سلطان سلیم)

« طوته‌لم کیم الم ایریشمز ایمش دامننه »
« پنجۀ آهمه کیرمزمی کریبان مغان »
(نفعی)

« عمان ایچنده پنجۀ مهره مماثلم »
« اولدم غریق بحرفنا مرد کاملم »
(غالب دده)

« بریسی پنجۀ فرمان بریسی صح صحیح »
« بریسی صفحۀ تلخیص بری نوك قلم »
(نابی)

« کوی وصاله پای عزیمت ایریشمدی »
« دامان بېره پنجۀ همت ایریشمدی »
(نائلی)

پَند | [ف] وعظ، نصیحت، اوکود. (ایتمك، ویرمك، آلمق)
ماده‌لریله استعمال اولنور. «پندنامه» =
نصایحی حاوی مکتوب، رساله. آتیده‌کی
مصراعده کورلدیکی وجهله [طوتمق]
ماده‌سیله‌ده استعمالی شایعدر :

«ویردکجه پند پرچنه بند اولوردی دل»
«چکسون بلای قیدینی شمدی جزاسیدر»
(نورس)

« اولور اولمز ایشه قاریشمه دیو »
« نصح وپند ایله‌مشدی اسلافم »
(مفتی عارف حکمت)

«دوشدم بلای عشقه خردمند عصر ایکن»
«ایل شمدی بندن آلدیغی پندی بکا ویرر»
(فضولی)

«طوت بو نصح وپندی بندن یادکار اولسون سکا»
(ترجیع مشهور)

«دیلرسه‌ك اوله‌سك باغ جهان ایچنده برخوردار»
«بو قولی جان ایله کوش ایت سکا پندم بودر هربار»
(سهیلی)

پَنْدُوز | [ف] جوالدیز دینیلان بیوك قالین ایکنه‌که عبا،
کبه، چول دیکمك ایچون قوللانیلیر.

پَنْس | [انکلیزجه‌دن] انکلیز مسکوکاتندن تقریباً یکرمی
پاره قیمتنده برنوع آقچه‌درکه اون ایکی
« پنس » بر (شیلین) اعتبار اولونور.

پَنیر | [ف] ترکجه‌ده تقدیم یا ایله « پینیر » دیه مشهوردر .
بونی بوس بتون غلط اوله‌رق (پنایر)
یازمقده هیچ معنی یوقدر . پنیرك
انواعی پك چوقدر : « تازه پینیر، چایر
پینیری، طولوم پینیری ، دیل پینیری
والخ »، [پنیرك] = عربیده «ملوکیه»
دینیلن اوتدرکه ابه کومه‌جی‌یه بکزر .
(نان وپنیر کفاف یسیردر .)

پَه پَه | [ف] مقام تزییف واستهزاده ایراد اولنسان بر ادات
استحسان واستغرابدر : « په‌په نه
کوزل » = نه‌قدر چرکین ، پك چرکین
معناسنی تضمن ایدرکه مقصود تزییفدر.

کززیوردك اشبه اشبه
دیدی کیم که کوردی په‌په
(واصف)

پهره [ف] حفظ و توقف؛ گوزتمه بكلەمه : [پهره دار] = بكله‌يجى ، بكجى ديمكدر .

پهنا **پهناور** [ف] (پهن) كبى ابعاد ثلثه‌دن « عرض » ، يعنى الك ، كنيش ديمكدر . [پهنايى ، پهناورى] = اكليلك ، كنيشلك معناسنه‌در .

[پهن] ده بو معنايه لغتدركه زياده اكلى ديمكدر، عربيسى (عريض)در:

[فيفاى پهناور غفلتده سرگردان تيه زينت اولمش ساده دلان امنى جادهٔ مستقيم شريعتده دلالت — شفيقنامه]

« بو حملهٔ شيرانه كه وار سنده عدويه »
« تنك اولسه نوله عرصهٔ پهنادر عالم »
(نشاطى)

« باشلاسه جلوه‌يه مانند كميت خامه »
« مركز نقطه‌اولور آ كا فضاى پهنا »
(نفعى)

«بر سعادت برشرف كسب ايتدى كيم پهناى ارض»
«ديدهٔ حسرتله بالادن باقار چرخ برين»
(جلوسيه — لا)

پهنانه **بهنانه** [ف] بر نوع مايمون § بياض پيده ديمكدر .

پهلو [ف] بدن انسانك ايكى طرفندن هر برى ، يان . عربيده [جنب] ديرلر . تركجه‌ده [پهله] ديه تحريف ايدلمشدر :

«اول قدر آسوده عالم سايهٔ عدلنده كيم»
«خوابگاه ايلر غزاله پهلوى شير نرى»
(نفعى)

« اى سود توزيسى نه‌در بو نالش »
« كيم اولدى سبب بو انفعاله »
« مادر ويره‌رك سكا نواله »
« پهلوسنى ايتميورمى بالش »
(معلم ناجى)

« وصف ايدنلر اوفلك طاووسن »
« ديديلر اتلو ايدى پهلوسن »
(خاقانى)

پهلو [ف] برقاچ معنايى افاده ايدر [۱] بلده ، شهر ديمكدركه «شهرى» مقامنده (پهلوى) ده دينيلير. [۲] ايرانده «اصفهان» ولايتنه وياخود « اصفهان » ، (رى) ، [همدان] ، « نهاوند » ، [آذربايجان] شهرلرينى حاوى خطه‌يه اطلاق اولنوركه خطهٔ مذكوره اهاليسنك لساننه (پهلوى) دينير . [۳] شجيع ، مبارز ، قهرمان ديمكدر . [٤] سرحدهنده يقين بر مملكتك اسميدر . (فهلو) = بو لطفك معربيدر .

پهلوان [ف] شجيع ، قوى البنيه ، ييكيت ، ايرى آدم § مصارع ، كورشجى . [پهلوانى] = كورشجيلك : [كنديلرينى پهلوان عرصهٔ كاروزار و نريمان صاحب اقتدار عد ايتديلر — شفيقنامه]

«طبعمزه کیسه بحث ایدەمز قهرماڭ کبی»
«اندیشه عالمنده جهان پهلوان اولور»
(نفعی)

«هر سوزه بر پهلواندر کیم بولوب تأیید حق»
«عزم قیلدقده طوتر تسخیر ایله بحر و بری»
(فضولی)

« پهلوان عالم اولمش قلب استغنا ایله »
« طوپ چرخی دهرالنده ، ویندار الماکبی »
(سلطان مصطفی)

پهنگیر [ف] عرض ، انکلی ، یاصی معناسنه اولان (پهن) ایله اسم فاعل مرخم اولان (گیر) دن مرکبدر که انکلیلك ، قالینلق اولچوسی دیمکدر . طوغرامه‌جیلرك غلط اوله‌رق (مهنکیر ، پلنگیر) دیدکلری آلتدر . تحته‌نك انکنی آلمق ایچون قوللانیلیر . § آغاجی اینجلتمك ایچون استعمال اولنان چیقریقجی آلتنه‌ده اطلاق اولنور .

پی [ف] اولاً (آیاق) معناسنه (پای) مخففیدر . § ثانیاً (ایز) معناسنه‌درکه عربیسی «اثر» در . § ثالثاً (آرد) دیمکدر که عربیده (عقب) دینیلیر . فارسیده بونلردن باشقه [سیگیر] و [عزم وتوجه] ، (دفعه) ، (طاقت) معنالرینی افاده ایتدیکی کبی (برای) مقامنده ادات تعلیل اوله‌رق ده استعمال ایدیلیر : [پینه دوشمك] = ازله‌ملك ، تعقیب ایتمك دیمکدر . § ترکجه ده صاتون آلنه‌جق اشیانك اثماننه محسوباً مبایعه‌دن اول ویریلن برمقدار آقچه‌یه (پی) دینیلیرکه (بیع شرط) حکمنده‌در . عربیده (عربان ، عربون ، عربون) دینیلیرکه اشبو الفاظك ابتدالرنده‌کی (عین) حرفنی همزه‌یه ابدال ایتمك دخی جائزدر .

پیاپی — **پی درپی** — **پی اندرپی** [ف] بربری آردنجه ، بربری آرقه‌سندن ، بربرینك آردی صره ، ایز ایزه ، بربرینك ایزی اوزرینه ، متصلاً ، متعقباً ، تدریجاً کبی معنالری افاده ایدر . بونلر نظمده ، نثرده استعمال اولنور :

«اشهب روز ایله تا ادهم شب پی درپی»
«حشره دك بربری آردنجه اوله جلوه نما»
(نفعی)

«اوّللری چوق مسئله‌نك صورت حلی»
«مجهول ایدی معلوم اولیور شمدی پیاپی»
(صفا)

« صوك پیاپی ساغر شوق آوری »
« شادمان ایله دل غم پروری »
(شیخ وصفی)

« بیقلماز دل پی اندرپی چکرکن جام آزارك »
« بوبزمك باده نوشی مست اولور اماخراب اولماز »
(بهایی)

پیام { [ف] خبر، بالواسطه کلن
کلام . [پیام آور] =
مخبر، خبر کتیریجی . (پیامبر، پیمبر) =
نظمده « پیغمبر » مقامنده استعمال
اولنور :

« خیلی دمدرکه پر ایتمشدی درسامعه‌می »
« فرط آوازهٔ لطف ایله پیام دولت »
(منیف قدیم)

« جانب دلبردن اولماز هرزمان اخذ پیام »
« ایله مزدی حضرت جبریلده هر آن نزول »
(شیخ وصفی)

پیدا { [ف] « نهان » ك ضدی .
ظاهر، آشکار معناسنه‌در.
بعضاً حاصل، حاضر، موجود، وار
معناسنده دخی استعمال اولنور . بو
لفظده معنای مصدری یوقدر . آنك
ایچون [ایتمك، اولمق] ماده‌لریله (پیدا
ایتدکدن، پیدا اولدقدن صوکره) دیه
قوللانیلیر . (پیدابسندن صوکره)
دینیله‌مز . بوسببله (پیدا اولمق) =
حاصل اوله، وجود بولمه مقامنده،
[پیدالامق] = دخی حاضر ایتمك،
وجوده کتیرمك معناسنده استعمال
ایدیلیر . بعضاً [پیدایی] طرزنده
قوللانیلیرکه معنای مصدری مطلوبدر.
عاکف پاشانك آتیده‌کی بیتنده مثالی
موجوددر . فضولینك زیرده‌کی بیتنده
واستاد اکرمك آتیده‌کی مصراعنده
کورلدیکی وجه ایله بولفظی (قیلمق)
ماده‌سیله قوللانمه‌مغه چالیشمه‌لیدر.

[ناپیدا] = کورنمز، بولنمز، یوق
اولان؛ یاخود موجود اولمایان معناسنی
افاده ایدر :

« خداقادر درایلرسنك خارادن کورپیدا »
(لا)

« شمع رویك آفتاب عالم آرادر سنك »
« نورحق خورشیدمدارکده پیدادر سنك »
(فضوی)

(کهی طوپراغه ایلر حکمتك بیك مهلقا پنهان)
« کهی صنعك قیلار طوپراقدن بیك مهلقا پیدا »
(وله)

« تازه‌لر لاله کبی داغ درون فلکی »
« ایلدکجه قلم نغمهٔ نو پیدایی »
(نفعی)

« زهی ذاتك نهانی اول نهاندن ماسوا پیدا »
« بحار صنعکه امواج پیدا قعر ناپیدا »
(فضولی)

« پیدا قیلر مآلی جنانمده بیك درود »
(اکرم)

« زهی خالق که کتر نطفهٔ ناچیزدن ایتمش »
« قباب بارکاه چرخه صیغمز کیمسه‌لر پیدا »
(نابی)

« حیرتم چرخه سکون آور تعطیل اوله‌لی »
« وحشتم باعث پیدایی سودای عدم »
(عاکف پاشا)

« هوای روح بخشا ایتمه‌سه یدی جلوهٔ رحمت »
« اولوردی خلق عالمك نفسده جمله ناپیدا »
(نابی)

« هرزمان بر وامق عذرا اولور عالم بویا »
« نو بنو افسانه‌لر پیدا اولور عالم بویا »
(صفوت)

پَیرَو [ف] بریسنه اقتفا ایدن ، بریسنك آردی صیره كیدن ، ایزینی تعقیب ایدن . بولفظ اكثریا معنویاتده قوللانیلیر . [پیرَوی] = برینك ایزینه كیتمكلك ، بریسنه اویمق دیمكدر : [وپیرو طریق سعادت رفیق اولدیغی حضرت پیر قدس سره الخطیره حرمةً حق فقیراسنه چشمه سار لطف وعنایت آصفانه‌لری اجراسیله — توصیه نامه — عاكف پاشا]

« پیرو اصحاب پیغمبر امام اهل دین »
« حیدر عثمان شیم صدیق فاروق احتساب »
(نفعی)

« دوه قسمی كیدر اما اشككك آردی صیره »
« اوله‌ماز پیرو روباه غضنفر دیدیكك »
(معلم ناجی)

« اوراده نویله یه‌یم شعرمی پیرو اوله‌رق »
« چاغلیانلرایله مرغان خوش الحانه صباح »
(صفا)

« بن اوله‌دم اول كروهه پیرو »
(شیخ غالب)

« بوراحت روشنی اوده‌می بوقدر دیه‌جكسك »
« هپ خلق جهان پیرو كردون‌می‌نه‌در بو »
(سری پاشا)

پَی سِپَر [ف] آیاق آلتنده قالمش ، چیكنَنمش ، باصیلوب ازیلمش دیمكدر :

« تشخیص ره خیروشر اولورمی اودلده »
« كیم لشكر غم بربرینی پی سپر ایلر »
(نفعی)

پَیغاره [ف] اهانت ، سرزنش ، طعنه قاقیق ، اویكه ، افترا دیمكدر .

پَیغاله [ف] قدح ، بارداق ، خصوصیله عشرت قدحی معناسنه‌در .

پَیغام [ف] « پیام » كبی خبر ، بالواسطه آلنان معلومات ، سوز دیمكدر :

« ایدرمش قیامتده دوزخ هجوم »
« ویرردی اوپیغامی بادسموم »
(عزت ملا)

« چیقدی اسرب آره‌دن طوپ وتفنك ایتدی سكوت »
« اولدی آمد شده آماده سفیر وپیغام »
(نابی)

پَیغامبَر ، **پَیغَمبَر** [ف] عربیسی (رسول ، نبی) در . معنای اصلیسی خبر كتیریجی ومعنای اصطلاحیسی كتاب سماویسی بولونسون بولونمسون اوامر ونواهیٔ الهیه‌یی انسانلره تبلیغ ایچون طرف حقدن كوندریلن ذات شریف دیمكدر . [پیغامبری ، پیغمبری] = رسالت ، نبوت ، پیغمبرلك ، پیغمبره منسوب معناسنی افاده ایدر . بز (جناب پیغمبر ، حضرت پیغمبر ، ذات پیغمبری) كبی تعبیرات ایله خاصةً كندی پیغمبرمزی « خاتم الانبیا محمد المصطفی » علیه اكمل التحایا افندیمزی قصد واراده ایده‌رز . بوایكی لفظك هر ایكیسنی ده

استعمالده بر بأس یوق ایسه ده سلیقه مزه ایکنجیسی دها خوش کلدیکندن او ، زیاده استعمال اولونور :

« دل که آیینهٔ سبحانیدر »
« لوحهٔ حلیهٔ خاقانیدر »
« آنده ایتدکجه تجلّی بوائر »
« متجسّم کورینور پیغمبر »
(معلم ناجی)

«تیغکه نوله یمین ایلرسه روح مرتضی»
«بر فن ایتدك كه خشنود ایله دك پیغمبری»
(نفعی)

«مكر و کیدندن دل زارك خلاصه ای نظیم»
«مخلص ایتدم شرع پاك حضرت پیغمبری»
(نظیم)

پیغوله [ف] کوشه ، بوجاق . (پیغوله نشین) = کوشه ده اوطوران . [پیغوله نشینی] = کوشه ده اوطورنجیلق . [پیغله] عین معنایه لغتدر ، خصوصیله کوز پیکاری دیمکدر : [شمامهٔ طلاقت دستخوش لسانی اولان سفیر خوش تقریر کوردیکی واقعه یی تعبیره ناطقه ـ سنده مکنت اداره قالمیوب پیغولهٔ خمولده وحدت وحدت نشین اولدی ـ شفیقنامه] ، [خاندان عباسیدن (محمد) سوریه ده واقع (حمیمه) ده بولندیغی پیغولهٔ خمولدن چیقه رق ـ مشاهیر اسلام] . (پیغولهٔ خمول) تعبیر خاییده سی آرتق استعماله سزا کورله ـ سه بجادر .

« اولدی ارباب معارف نایاب »
« دوشدی پیغولهٔ نسیانه کتاب »
(نابی)

« پیغولهٔ مشیمه ده طفل امیدمه »
« مهد وجوده کلمه دن اوّل هرم کلور »
(عزت علی پاشا)

پیغون [ف] عهد ، شرط ، آند معناسنه در . (پیمان) زیاده قوللانیلیر .

پیك [ف] ایصال پیام ایچون قوشیجی ، مکتوب وخبر کتیروب کوتورن . یکیچری زماننده قوشیجی عسکره (پیك) دینیلیردی که آتلیلرك یاننده سکردرلردی . § سیّاـ راتك اطرافنده طولاشان اجرام سماویه یه ده (پیك) اطلاق اولونور ، مثلا (کرهٔ ارضك پیکی قمردر) که [پیك فلك] ده دیرلر :

« کیتدی حوادث آلمق ایچون کوی دلبره »
« پیك صبای همّته الله یول ویره »
(خذما صفا ـ بهجت)

«ظل یزدان کیم سوارر خشی اولدقجه یورر»
«پیك وش پیشنده جمشید وقبا دواردوان»
(حقی)

« آداب ایله ایتدی پیك واری »
« تبلیغ سلام کردکاری »
(نابی)

پیکار [ف] جنك ، غوغا ، صواش : [بلکه بداوته بهانه ایچون کردن مصافحه و مصالحه لری

سلسلهٔ موادعه ومعاهده برله داخل طوق استیمان اولان طوائف حربی ایله طرح مناقشهٔ مکاشعه ایدوب تجدید رسم جنك وپیكار ایتمكدر – شفیقنامه]

« ضرب كوپال قدر روز قضا پیكاریدر »
« كار خصمی زار ایدن همواره وقت كارزار »
(نظیم)

ماه نو سانمه ملكده كوریجك پیكارگی »
« دترەدی بهرام الندن دوشدی زرین خنجری »
(نفعی)

پیشگه | [ف] اصلی (پایگه – یاخود – پیگه) درگه، خانه ودكانلرك اوكنده‌كی سدیر ، آیاقلق دیمكدر . اصطلاحزده قهوه خانه ومیخانه كبی دكانلرك كنار داخلیلرینه اوطورمق ایچون یاپیلان یرلر دیمكدر.

پیكان | [ف] اوق دمرنی، مزراق تیموری. اوقك اوجنده‌كی سیوری تیموركه تركجه‌ده [باشاق] تعبیر اولونورمش. [باشاقلی اوق] = یلكلی اوقك دها بیوكی، دها اوزونی دیمكدر :

« رستم طبع اكر دشمن ایله جنك ایتسه »
« خامه‌سی تیر جكر دوز دو پیكان ایلر »
(جوری)

« وهم ایله سویلر دل مجروح پیكانك سوزین »
« احتیاط ایله ایچر هر كیمده اولسه پاره صو »
(فضولی)

پیكر | [ف] هیئت ، صورت ، چهره ، شكل ، یوز .

[ملك پیكر] = ملك یوزلی. [زن پیكر] = قادین چهره‌لی . [پری پیكر] = پری صورتلی ، فوق العاده كوزل دیمكدر . [هفت پیكر] = افلاك سبعه‌دن كنایه‌در ، كواكب سبعه‌یه‌ده اطلاق اولونور .

« هم زیبو و اخلاقله خوش ذات ملك خو »
« هم بهجت اندامله مه پیكر عالم »
(نشاطی)

« بر نكه ایتسه‌ك كورینور حال دل »
« كوكلك آینه سیدر پیكرم »
(معلم ناجی)

« پیكرك عرقانكه بر هاندی: نورانی ایدی »
« خواجهٔ ذی اقتدارك ملا كورانی ایدی »
(اسماعیل صفا)

پیما | [ف] تركیب ایله استعمال اولونور. اولچیجی، آدیملایجی ، قولاجلایجی ، مكیال ایله اولچن، ایچیجی كبی معنالری افاده ایدر: [برپای لطافتیما – غلطات ترجمه – سعید بك] [باد پیما] = بوش كزن، سرسری. [باده پیما] = شراب ایچن، ایچی ایچیجی دیمكدر .

« بودمده یوسف اقبال دوران كارفرمادر »
« بودمده چشم یعقوب تمنا نور پیمادر »
(صبری)

« اولنجه اول نفس زن بحر طبعه موج خیز شوق »
« قلم توحید باری لجه‌سنده اولدی ره پیما »
(نابی)

[بومقالهٔ اعجوبه نما اول باد پیمایان بادیهٔ غوا هنگام عرض لشکرده قاعدهٔ سوقیان اوزره ترتیب آلای ایله عالمه رسوا اولدقلرین بیان ایدر — شفیقنامه]

پیمان { [ف] شرط، عهد، معاهده، یمین ، آند معنالرینی افاده ایدر. [پیمانشکن] = شرطنی ، عهدینی بوزان؛ سوزنده طورمایان . [پیمان شکنی] = عهده وفا ایتمه‌مزلك .
[بد پیمان] = یمین وعهد طوتمایان :
[جمله‌سی مصحف وتیغ ونمك ایله منطقه پیوند پیمان اولوب محول الاحوال جانبنی ترك ایتدیلر — شفیقنامه]،
[عهد وپیمان اولنوب در دولتمدارمزه عرض ایله‌سون آنك مناسب کوزدیکی مقبول همایونمزدر — سلطان مصطفی خان مرحومك ادرنه‌دن اولاد فاتحان قوماندانی حسن پاشا ایله کوندردیکی خط همایون]

« پرساقیا جامی رندانه صون »
« کوزت عهدو پیمانی پیمانه صون »
(یحیی)

پیمانه { [ف] بیوك قدح ، بارداق، جامجاق. [پیمانه کش] = قدح چکن یعنی عشرت ایدن . [پیمانه پیما] = شراب ایچن . (پیمانه شکن) قدح = قیران ، § فارسیده اولچك ، کیله معناسنی‌ده افاده ایدر :

« لب تشنهٔ حیرته زنخدان »
« پیمانهٔ سیم آب حیوان »
(شیخ غالب)

« بر کوزم ساقیده قالدی بر کوزم پیمانه‌ده »
(عونی)

« طولسون ینه پیمانه‌لر اولسون تهی خمخانه‌لر »
« رقص ایله‌سون مستانه‌لر مطرب بلر ایتدکجه نغم »
(نفعی)

« لطف ایله ساقی نازی قومی صون که قالماز بویله بو »
« طولسون صراحی وسبو بوش طورمسون پیمانه هم »
(وله)

« صون مدد مخمور عشقم ساقیا پیمانه‌یی »
« قیل کرم لطفکله شاد ایت خاطر مستانه‌یی »
(نورس)

پیمبر { [ف] مخففدر. اصلی (پیامبر) واك صریحی (پیغامبر)در. رسول ، خبر کتیریجی دیمکدر . بولفظ مخفف یالکز نظمده استعمال اولونور:

« کرمکار وشفاعتکار برعالی پیمبردر »
« کولر یوزلی شکر سوزلی عظیم القدر مبروردر »
(ترجمهٔ کلستان)

« بوحنیفه شهرین اهمالکله ویران ایتدیلر »
« سنده آیا غیرت دین و پیمبر یوقمیدر »
(فاتح بغداد)

پیموده { [ف] « پیمودن » مصدرندن اسم مفعولدر. اولچلمش معناسنه‌در. هرصورتله اولچلمش دیمکدر. یعنی قولاج، کیله، اولچك، خطوه ایله اولچلمش معنالرنده استعمال اولنه‌بیلیر . مثلا [دیبای پیموده، بادهٔ پیموده، مسافهٔ پیموده] دینیلیر .

پلپیر | [ف] غلطدر . (پنبیر) مادەسنه باقلکز .

پیوست | [ف] اتصال ، بتشمه § فارسیده «همیشه» کبی دائما معناسنیده افادهایدر: [ای ساقی سیمین ساق ! سبحتان عشاق دیده دوز ظهور لطفکزدر . عاطفتفرما اولوبده اودست نورپیوستکزله بزه برجام صفابخشا احسان بیورمزمیسکز؟ — برق رسالەسی — ترجمه شیخ وصفی]

پیوسته | [ف] متصل ، بتشمش ، اولاشمش § دائما معناسنهده کلیر : [اوکلرنجه بر اسب خوشخرامه سوار ومجتمع اولان نفوس کثیرەیه سلام سلامت انجام ایله عرض دیدار ایدوب علیك عون الله تعالی دعالری عیوقه پیوسته ایدی — نجوی جلد اول — صحیفه ۳۰۲]

« بربحردرکه حاصلی بوبحر بیکران »
« پیوستهدر نهایتی کرداب حیرته »
(بیت ترکیب)

« زلفنده هزار رشتهٔ جان »
« پیوستهٔ تار وپود نسیان »
(شیخ غالب)

«ای کمان ابروسنه پیوسته قربان اولدیغم»
«زلف شوریدهڭ غمندندر پریشان اولدیغم»
(ولی الدین اوغلی)

پیوستکان | [ف] مرکبات که بسائط مقابلیدر . نباتات، معدنیات، حیواناتدن عبارت اولان موالید ثلثه دیمکدر .

پیوك | [ف] عروس، کلین دیمکدر. (پیوکانی) == ولیمه ، کلین جمیقی، دوکون معناسنهدر .

پینکند | [ف] بر یره کتیرمك ، جمع ایتمه، اولاشدیرمه، یان یانه طوپلامه معنالرینی افاده ایدر .

پیوند | [ف] ارتباط ، تعلق ، رابطه ، بند ، باغ معنالرینهدر : [اول کون هر کوشەده کردنبرد قبهٔ سپهر برینه پیوند اولوب هنکام عصره دکین صول قول طرفی بالجمله تطهیر اولنمغله — چلبی زاده تاریخی — ۲۸۲ — صحیفه] ، [بر کرسیٔ صدفکارییه چیقاروب اطرافنه هاله وار منطقه پیوند احاطه اولدیلر — شفیقنامه]

« دکل تار تعلق کامله سد سفرسازی »
« سلوك سوزنه پیوند رشته بندپا اولماز »
(بروسەلی امین)

« پیوند کل ایله ارغوانی »
« حضره یتور آب زندکانی »
(فضولی)

❊ پ ❊

پراتیقه | [ایتالیانجەدن] اصلی پای مفتوحەده کوسترلشدر. اورایه مراجعت اولنه.

پراصه | [رومجەدن] اصلی جمع اولەرق (پراسه) در. قیشین حاصل اولان تازه صوغانه مشابه

معروف سبزه . اسان رومیده یشیللك
معناسنی افاده ایدن (پراسون)
لفظنك جمعی وسبزهٔ معروفك اسمی
[پراسه] در . (پراسینون) یشیل
دیمك اولدیغی کبی (پراسیا) ده چمن
معناسنی افاده ایدر . « لهجهٔ عثمانی » ده
بونك اصلی (پراث) اولهرق کوستر-
لمش ایسه‌ده یاڭلشدر .

چونکه رومجه‌ده (پراث) انتها ،
صوك دیمکدر . [پراصه بییق] =
اشبو سبزه‌نك کوکنده‌کی صاچاقلری کبی
اوزون تللی ، اوزون قیللی بییق .

پرانقه { [ایتالیانجه‌دن] اصلی
بای مفتوحه ایله‌در .
اورایه‌ده باقکز . طومروق . آیاغه
طاقیلان زندان دمیری . § حبس‌دود
وقاتل حبسخانه‌سی دیمکدر .

پرستو { [ف] قیرلانغج دینیلن اوفاق
قوش . فارسیده [پرست ،
پرستك] طرزنده دخی قوللانیلیر .
(پرستو بچه) = قیرلانغج یاورووسی
دیمکدر :

« کیفکجه اوچارسین ای پرستو »
« هر یرده نه بختیارلق بو »
(معلم ناجی)

« میانك فکر ایدن دللرکه زلفك آشیان ایتمش »
« پرستو بچه‌لردر کویا بر مویه باغلانمش »
(نائلی قدیم)

پرنار { [یونانیدن] غلط مشهوری
(پرنال) در . اصل صحیحی ،
طوغریسی (پیرینارینون) درکه میشه
نوعندن کومور یاپیلان برچالیدر .
[پرنارلق] = کچی رعی ایدیلن طاغ .
(پرنار کوموری) = سرد ، مقبول
دمیرجی کوموری .

پرنج { [ف] لسانمزده‌ده دخی معروفدر .
پلاو ، چوربا پیشیریلن دانه
دیمکدرکه « چلتیك » ترکجه‌سیدر . فارسیده
بای عربی ایله‌ده قوللانیلیر . [برنجار] =
« برنج‌زار » مخففی درکه چلتیك اکیلان
تارلا دیمکدر . [پرنجی طاشندن
آییرمق] = بر ایشی کمال تفحصله
مشکلاتدن قورتارمق ، [کل پرنجك
طاشنی آییقلا] = مشکلات ایچنده
آپیشوب قالمق .

پرنس { [فرانسزجه‌دن Prince]
حاکم ، برخاندان حکمدا-
ریدن یتشن ارکك اولادك عنوان اصالتی ،
حکمدارزاده دیمکدر . § بعضاً اوروپاده
دولت وملتنه فوق العاده خدمت حسنه‌سی
سبقت ایدن لیاقت ودرایت متمایزه
اصحابنه دخی رسماً توجیه اولونور بر
عنوان شرف بخشادر . مثلا « پرنس
غورچاقوف ، پرنس بسمارق » کبی .

پرنك { [ف] برق ، لمعان ، پارلتی .
علی الخصوص قیلیج
وخنجرك جوهری ، پارلتیسی دیمکدر .

§ [برنك] اولورسه تركجه‌ده تحريف
ايله برنج) دينيلن فلزات معلومه‌دن
مركب صاري خليطه ديمكدر . مثلا
(پرنج مانغال) كبي .

پرنسس { [فرانسزجه دن [Princesse] بالذات
حكمران و ياخود حكمدارزاده اولان
برآدمك زوجه و يا كريمه‌سي . خاندان
حكمداريدن يتشمش نسوانك عنوان
اصالتي : « پرنسس قله‌مانتين »

پروتستان { [فرانسزجه دن [Protestan,e
اوننجي عصر هجري اوائلنده قاتوليك
پاپاسلرندن آلمانيالي (لوتر)ك احداث
ايتديكي مذهبك عنوان عموميسي
ديمكدر: [بنه اوعصر ايچنده ايدي كه
اوروپاده « لوتر » پروتستانلق نامنه
بر مذهب جديد آچه‌رق اصحاب تثليثي
ايكي‌يه تقسيم ايتمشدي — كمال]

پروتستو { [لاتينجه‌دن [Protestor] حقوقنه بغيرحق تجاوز
ومداخله وقوعبولان طرفك طرف
ديكره قارشي حقوقني محافظه ودعوى
ايتمسنه وبر طرفدن خلاف اصول
ومقاوله وقوعبولان حكم وحركتي رد
ايله حق قازانمق ايچون ديكر طرفك
تحريراً ويا شفاهاً ايتديكي اعتراضه
اطلاق اولونور: (پوليچه پروتستوسي)،
(پروتستونامه) = بر پوليچه‌نك ردني
حاوي بياننامه ديمكدركه فرانسزجه‌سي
(Protêt) در .

پروتوقول { [فرانسزجه‌دن [Protocole
دول مختلفه مرخصلرندن مركب بر
مجلس مختلطك مذاكراتي حاوي ضبطنامه
ديمكدر . مثلا « برلين قونغره‌سي
پروتوقوللري »

پروژه { [فرانسزجه‌دن [Projet] ترتيب . تصور § برشيئك
نه شكل وطرزده ياپيله‌جغني كوسترن
رسم § تعديل واصلاح اولنمق شرطيله
قلمه آلنان لايحه معنالريني افاده ايدر .

پروغرام { [فرانسزجه‌دن [Programme
بر هيئتك ، برجمعيتك مسلك وخط
حركتني وخصوصيله برمكتبك صنوف
موجوده‌سنده اوقوتديريله‌جك درسلرك
انواع واوقاتني حاوي بياننامه ، ورقه
ديمكدر : [مكاتب مختلفه پروغراملري
تنظيم اولنمشدر]

پروا { [ايتاليانجه‌دن] لسان يونانيده [Πεῖρα پيرا]
و لاتينجه‌ده (Proba پروبا) تجربه
معناسني افاده ايدر . اليوم لسانمزده
دخي تجربه ، تصحيح ، معاينه معناسنده
استعمال ايديليور .

پژمان { [ف] صولغون ، بوزوق ، طونوق ، پيرانمش ،
محزون اولمش معنالريني افاده ايدر .
پاي مفتوحه‌يه‌ده مراجعت ايدكز .

پژولیده | [ف] صولمش ، متغیر ومشوش اولمش § بر برینه قاریشمش § اطرافیله آرانمش ، آراشدیرلمش . [پشولیده] طرزنده یازلدیغی ده کورلمشدر : (حالت پژولیده ، کیسوی پژولیده) .

پست | [ف] دقیق ، بغدای وحبوبات سائره‌دن یاپلمش اون . علی‌الخصوص قاورولمش اونه اطلاق اولونورکه ترکجه‌ده (قاود) دینیلیرمش .

پستان | [ف] ممه دیمکدر: (پستان مادر) = آنا ممه‌سی :

[اول نازنینان جان پسندك باكورهٔ بستان تنعم اولان ترنج پستان وسیب غبغب دلستانلری دستخوش مصافقهٔ بیع وشرا ایده‌رك — شفیقنامه]

« یمیورمیدی شکل پستانك »
« کل ده آچمش چیچکلی فستانك »
(معلم ناجی)

« نهر شیر اوزره نافلر کرداب »
« اولدی پستانلر اوجوده حباب »
(وحید)

پسته | [ف] فستق دیمکدر : (پستهٔ خندان) = آغزی حـو فستق دیمك اولور .

« بر پسته کوردم آنده دوکر ریزه‌ریزه قند »
(فضولی)

پسقوپوس | [یونانیدن] خرستیان کلیسالرنجه برمأموریت ویاخود پایهٔ روحانیدرکه ایام مخصوصهٔ مذهبیه‌لرنده قلنسوه وکسوهٔ اسقفی اکتسا ایتمك صلاحیتنی حائزدر . بونلرك اجرای مأموریتلرینی برات ویرمك صورتیله دولت تصدیق ایدر . [پسقو پوسلق] = هانکی مذهبه منسوب ایسه او مذهبك پطریقخانه‌سنه تابع برمأموریت روحانیه دیمکدر .

پشتو | [ایتالیانجه‌دن] طبانجه : بل پشتوی ، قوبور پشتوی ، دونر پشتو = روولور . (پشتوی طقوز پاطلار) = غایت حدتلی شدتلی معناسنده ایراد اولونور .

پل | [ف] اوکچه ، طوپوق . § چادرلرك اتکارینی بربرینه ربط ایچون ایپ اوجلرینه طاقیلان اوفاق دکنك ، چوجقلرك اویون ایچون قوللاندقلری چلیك ، چوماق . فارسیده (چلیك چوماق) اویوننه [پله‌چوب] اطلاق اولونور . (پله) = اوچی سیوری کوچك دکنك § ایپك قوزه‌لنی دیمکدر .

پلاتینه / **پلاتین** | [لاتینجه‌دن] آلتون نوعندن سرد برمعدندر . سرد ، آق آلتون دیمکدر . اصلاً — اکلی — عرض معناسنه اولان (پلاتوس) دن مشتقدر . بومعدنك چوبوقلری دیکرمعدن جوهرلرندن اکلی اولدیغندن بویله تسمیه اولنمشدر . روسیه‌نك اورال طاغلرنده دخی ظهور ایدن بوجوهر

قیتداودن بر طاقم اوانیٔ لطیفه اعمال
اولونمقده‌در . روسیه‌ده سکه اوله‌رق
دخی استعمال اولونیور .

پلاچقه [آرناوودجه‌دن] « آلبانیا » اهالیسی
بیننده زبانزد اولان بو لفظ یغما، غارت،
غنیمت ، چاپول دیمکدر .

پلاقه [ایتالیانجه‌دن] معدن تخته‌سی ، معدن صحیفه‌سی .
معدنی تخته دیمکدر . [پلاقه عیار] =
پولاد مسطح ، عیار تخته‌سی ، دمیر.
جیلرك الواح حدیده‌یی دوزلتمك ایچون
قوللاندقلری پولاد تخته دیمکدر .

پلاکی [رومجه‌دن] زیتون یاغیله پیشیریلن بالیق ،
یاخود فصولیه یخنیسی . سهواً بای
مفتوحه قسمنه دخی یازلمشدر .

پلان [فرانسزجه‌دن Blan] سطح مستوی . صفحه
§ رسم ، شکل ، برشیئك اولدن ترتیب
ایدیلن صورت عمومیهٔ اجزائیه‌سی ،
بر بنانك نه صورتله انشا ایدیله‌جکنی
کوسترن رسم مسطحی .

پلانچته [ایتالیانجه‌دن] کوچوك تخته ، مساحه تخته‌سی .
فرانسزجه‌سی (پلانشت Blanchette) در.

پلانچو [ایتالیانجه‌دن] ارباب تجارتك قانوناً ودائما
طوتمغه مجبور اولدیغی برنوع دفتردرکه
برسنه ظرفنده‌کی کافهٔ معاملاتنی مبیندر .
هرسنه اموال واشیای منقوله وغیر
منقوله ودیون ، ذمم ، مطلوبات کاملاً
بودفتره قید وثبت اولونور .

پلاو [ف] اصلی (پلاو) در . بو لفظك هندی اولدیغی ده
مرویدر : (عجم پلاوی) برنج ، ات ،
فستق ، اوزوم ایله بخارالیلرك پیشیر.
دکاری طعامدرکه (چلاو) اطلاق
اولونور .

پندار [ف] ظن ، زعم ، خیال ، ترجمه‌سی « صانی » در.

پنداره § تبرطم . عجب . غرورکه ترجمه‌ده « بو بورلنمك ،
قورواق » تعبیر اولونور . ایکنجیسی
معنای اخیرده مترادفدر [پنداره ،
پندره] نك اصل معناسی حرامزاده ،
ولدزنا ، شقی دیمکدر : [مربع نشین
صندلیٔ پندار اولوب دروازهٔ قافه
کرز آصدی — شفیقنامه] ، [والا
فرار ایله بی‌عارلکی والحاد بیشمار ایله
یانکده‌کی حشرات بی‌عقل وپنداره
سالارلکی قویوب عساکر نصرت
مآثر مقابله‌سنه کله‌سین — پچوی جلد
اول — صحیفه — ۳۱۲] [پنداشتن]
مصدرندن مشتقدر .

پنگان [ف] طاس دیمکدر . بیوکی ، کوچوکی تفریق
ایدلمز . بعض روایته کوره بالخاصه
بیوك شربتجی طاسنه اطلاق اولونور .
§ قهوه فنجانی دیمکدر . (فنجان) =
[پنگان] ك معربیدر .

پنهان { [ف] گیزلی . « آشکار »ك ضدی . ضم پا ایله غلط مشهور در . صحیحی کسر پا ایله‌در . فارسیده بعضاً مخفی مقامنده یعنی گیزلنمش معناسنده دخی قوللانیلیر . بونك صرف ترکجه‌سی (یاشونقان) در . زیرا لسان جغتاییده [یاشونمق] گورنمز اولمق ، برشی آرقه‌سنده و یا آلتنده قالمق دیمکدر :

« سویله خامه‌م سانحات عشق پنهان قالمسون »
(معلم ناجی)

« قیلوب خاکی مقر اول گنج پنهان »
(معمار سنان)

« ایله‌ین آثار فیض قدرتن خلقه عیان »
« کندینی هر گوشهٔ خاطرده پنهان ایله‌مش »
(اسکدارلی سلیمان سالم)

« مجلا سینه‌سی آیینه‌دار شاهد غیبی »
« مصفی خاطری صورت پذیر راز پنهانی » .
(باقی)

پنیال { [ایتالیانجه‌دن] « مچ » دینیلن آلت جارحه طرزنده برنوع شیش ، آرناوودشیشی دیمکدر :

« پنیالی پیاله ظن ایدرلر »
« پرکاله‌یی کاله ظن ایدرلر »
(شیخ غالب)

پیاده { [ف] یایا ، یایان ، آیاغیله یوریه‌رك گیدن . عسکریده آتلی صنف مقابلی . مثلا « صف پیاده آلایی » ، « برآلای سواری ، برآلای پیاده ، بر بلوك طوپجی » کبی تعبیرات

هروقت استعمال اولونور : [بو دار و گیرده اهل اسلام دخی اکثر پیاده دوشوب جنك ایدرلر . حتی عثمان پاشا دخی پیاده اولوب چوق جنك ایدر و مجروح دخی اولور — پچوی تاریخی — جلد اول صحیفه — ٢٧٦] . § اقتداری پك آز ، یاخود هیچ یوق مقامنده قوللانیلیر . مثلا (فلان عسکرلکجه پك پیاده‌در ، فلان صاحب معلومات ایسه‌ده اداره خصوصنده پیاده‌در) دینیلیرکه یایادر ، اقتدارسزدر دیمکدر . ینه یایا معناسنه اولان عربی [راجل] لفظی بو مقامده دها زیاده استعمال اولونور . § برچفته گوره‌کلی کوچوك قایق . مثلا « شدتلی لدوس دگزی آلت اوست ایدرکن قباطاشدن اسکداره پیاده ایله چکیلیرمی ؟ » دینیلیرکه مقصد برچفته قایق ایله دیمکدر . § شطرنج دینیلن اویونده اوك صره‌یه دیزیلن طاشلرك هربری که عربیده (بیذق) ، ترکجه‌ده تحریف ایله (پایتاق) تعبیر اولونور :

« اولوب یکیچری چکدم جفایی »
« پیاده ایلدم نیجه غزایی »
(معمار سنان)

« نه‌روا بویله اویونه طاله‌سین »
« آت فکریله پیاده قاله‌سین »
(وهبی)

« برگون گلورکه صدره چیقار سر فراز اولور »
« اول گوردیگك کمینه که نامی پیاده‌در »
(نابی)

«اکجه‌ز بینوب آچیلسه‌ق نه اولور شو خوش هواده»
«یانمزده ایشته حاضر ایکی چفته بر پیاده»
(معلم ناجی)

پیاز { [ف] علی الاطلاق (صوغان) دیمکدر . فقط ترکجه‌ده اطعمه‌یه چاشنی لذیذ ویرمك ایچون طوغرانیلان ، طوغرانمش صوغانه اطلاق اولونور : [فاصولیه پیازی ، پیازلی کباب ، پیازلی کوفته] کبی . (پیاز کوهی) = طاغ صوغانی ، آطه صوغانی . § « پیاز ویرمك » = اصطلاحات عامیانه‌دندر . مخاطبی اغفال مقصدیله تلطیف ومداهنه طرزنده سوز سویله‌مك ، اداره‌ٔ لسان ایتمك دیمکدر :

« اکرچه آبی ایچدك لیك آبه رنك وبو ویردك »
« پیازك آبی ای نرکس سکاقات قات حلال اولسون »
(نابی)

پیاسه { [ایتالیانجه‌دن] اصلی «پیاچه» . فیٔ جاری ، فیٔ رایج ، قیمت رایجه . مثلا [ختام وعده‌یه قدر مدیون طرفندن تأدیه دین اولنمدیغی تقدیرده مرهون اولان یوز عدد شرق دمیر یوللری تحویلاتنك اوکونکی پیاسه موجبنجه صاتیلوب دینه محسوب ایدلمه‌سی مشروطدر .] (Piastre پیاستر) = غروش دیمکدر . § عمومی سیرانکاه ، میدان معناسنی افاده ایتدیکی کبی الیوم امور صرافیه ومعاملات تجاریه مجمعی ، محل معناسنده دخی استعمال اولونیور . مثلا [بوندن صوکره غلطه‌ده پیاسه‌نك ساعت بشده آچیلوب آقشام اوستی ساعت اونده سد وتعطیل ایدیله‌جکی رسماً اعلان اولونمشدر .] § بعضاً کزنغه ، کزینتی مقامنده‌ده قوللانیلیور . فقط ابوالضیا توفیق بکك دیدیکی وجه ایله لسانمز بومثللو لفظاری بوکبی معنالرده قوللانمغه محتاج ومفتقر اولمدیغندن ارباب قلمك اوصورتله استعمالدن استغنا کوسترمه‌لری الزمدر .

پیاطه { [ایتالیانجه‌دن] یمك طباغی . اصلی (پیاته) اولسه بیله شیوهٔ عثمانیه (ط) ایله تلفظی موافقدر . بناءً علیه بویله یازلمه‌لیدر .

پیاله { [ف] قدح ، قوپه ، بارداق . (پیاله کش ، پیاله نوش) = شراب ایچن . (پیاله کشی ، پیاله نوشی) = شراب ایچیجیلك ، عشرته دوشکونلك : [ایادیٔ جبر واصرارلرندن قورتیله‌میه‌رق نوش پیالهٔ زهر آلود ایله رهنورد وادیٔ عدم اولورلر — شفیقنامه]

«بودرد وبوصاق دیمه دونسون پیاله غم یمه»
«قانون دور ودائمه اوی سنده می‌صون دمبدم»
(نفعی)

« آل دسته اکر لاله بولنمازسه پیاله »
«ویر حکمنی ای سرو روان کهنه بهارك»
(ندیم)

« نه بار خست ساقی نه منت رندان »
« دوچشمك می لعلی نیجه پیاله چیقار »
(اشرف پاشا)

پیانته { [ایتالیانجه دن] انشاسی متصوّر اولان بر بنانك تقسیمات ارضیه سنی ، غلّلری کاملاً یاپیلنجه نه شکل اساسی کسب ایده‌جکنی کوسترر زمین خریطه‌سی ، رسمی .

پیانقو { [ایتالیانجه‌دن] بر نوع قمار . بر شیئك قیمت حقیقیه سندن زیاده ثمن کسب ایده‌بیلمه‌سی ایچون اوشیئك نامنه یازیلان نومرولری برچوق اشخاصه صاتوب بعده قرعه چکیله‌رك هانکی نومرویه اصابت ایدرسه اوشیئی او نومرونك صاحبی اولان شخصه حصر و اعطا معامله‌سی ، قرعه ایله قازانیلان پای :

« بدخواهنه چکسون ملك الموت پیانقو »
(طالب)

پیانو { [ایتالیانجه‌دن Piano] آیاقلی دولاب شکلنده واوك طرفده‌کی قانادك آلتی پارمق باصه‌رق چالمق ایچون بیاض ، سیاه طاشلرله مجهز برنوع سازدرکه « قانون » دینیلن شرق سازینه تقلیداً غربده ایجاد ایدلشدر . [پیانیست Pianiste] = پیانو اوستادی ، پیانو چالان .

پیپه { [فرانسزجه دن Pipe] چبوق ، لوله دیمکدر . سیغاره آغزلغی شکلنده ، اوجی لوله بیچمنده براوفاجق چبوقدر . (پیپو) کبی تلفظ اولونور .

پیچ { [ف] بوکلم ، قیوریم ، طولا‌شیق . [پیچاپیچ] = اکری بوکری ، قارمه قاریش ، بربرینه طولاشمش دیمکدر . طرز حقیقی ومجازیده استعمال اولونور . § فائده‌سز ، خیرسز ، کلك ؛ خصوصیله ترکجه‌ده زنادن حاصل اولان ولد نا مشروع دیمکدر :

« درونی یوقلادم کوردم اوناهموار پیچاپیچ »
(وهبی)

« زلف پرپیچك نصل طوتمش یدپرنوره باق »
« قبضهٔ بیضایه دوشمش اژدر مغروره باق »
(خیری)

« توصیف دوزلنی پیچ در پیچ »
« تعریف دهانی هیچ درهیچ »
(نابی)

پیچان { [ف] بوکیلیجی ، قیوریلیجی ؛ قیوریم و بوکلم بوکلم اولیجی : (ثعبان پیچان)

پیچ پا { [ف] آیاغی قیوریق ، ینکج دینیلن دکزبوجکی .

پیچش { [ف] « پیچیدن » لفظندن حاصل مصدردر . بورولش ، قیوریلش دیمکدر :

« پیچش زلف دلاویز ترا »
« دردل من پیچ وتاب انداخته »
(لا)

« پیچش طالعله دوشدم پیچ وتاب حیرته »
« مرحبا ! دست تأمل دامن ریشه‌مده‌در »
(خدما صفا)

پیچ و تاب | [ف] تلاش، اضطراب، اندیشه، شاشقینلق :

«شاشیردم راه مقصودی کمال پیچ وتابدن»
«حضور آصفی ده آتشه دوشدم حجابمدن»
(فکری پاشا)

«فکرم خیال زلف ایله پر پیچ وتاب ایدی»
«کوکلم هوای عشق ایله وقف شتاب ایدی»
(آلای بکی زاده)

«سنده بر جانانمی پیدا ایلدك آیا ندیم»
«ابتلا آثاری کوردم پیچ وتابکدن سنك»
(محمود ندیم پاشا)

پیچیده | [ف] بوکلش، بورلمش، صارلمش. قیورلمش، طولاشمش : [لکن متعاقبهٔ ورود ایدن طرفینك سفیرلرنده دوختهٔ کریبان توصیه اولان نافجة المسك مزایا پیچیدهٔ لفافهٔ کتمان قالمامغله ـــ شفیقنامه]

« لال اولور البت زبان خامهٔ پیچیده موی»
« قیلجه غمدن طبع ارباب سخن علتلنور »
(راغب پاشا)

«چرخی دوندکجه اوله پیره زن دورانك»
«رشتهٔ دولتی پیچیدهٔ منوال دوام»
(نابی)

پیخ | [ف] کوز پیکارنده حاصل اولان چاپاق.

پیده | [لاتینجه دن] اصلی (پیتا) در . یاصسی ، کیکلی یوفقه اتمك. (طیرناق پیده سی) = قابا پیده یعنی فودله .

پیر | [ف] سالخورده ، یاشلی ، اختیار ، قوجه مش : [پیر روشنضمیر] ، (پیروبرنا) = اختیار وکنج دیمکدر. (پیرمغان) = میخانه جی.

§ طرق علیه دن هر برینك مؤسسی ، پیشوای اعظمی : (یاحضرت پیر مولانا محمد جلال الدین رومی قدس سره) (پیران) = پیرلر ، عزیزلر ، ارنلر ، موقع استعماله کوره اختیارلر ، یاشلیلر معناسنی ده افاده ایدر :

«خزارلغی دوشوب براز دفین خاك اولانلرك»
«ذکوری وار، اناثی وار یتیمی، پیری، شابی وار»
(...)

« هپ بو معنایی بیلیر پیر وجوان »
« یاصسی یا غرینلی ایدی فخر جهان »
(خاقانی)

« درکه پیر میه ناصیه سا اول طورمه »
« اولمق ایسترسه ك اکر همدم اهل عرفان »
(وصفی)

«مثنویده نه بیورمش باقکز حضرت پیر»
(معلم ناجی)

§ بر صنعتك مؤسسی ، موجدی. یاخود بر صنعت اربابنك رئیسی ، الك مشهوری : مثلا دوه جیلرك پیری [حضرت اویس بن عامر القرنی . تابعیندندر ـــ رضی الله عنه]

« حق‌ء معجز بیاندر پیرمز استادمز »
(عونی)

« یوسف مصری کبی پیر عزیز »
« ایلدی شوق اودینی دللرده تیز »
(عطایی)

« اولمیان پیرو پیران کتب خانهٔ عشق »
« نه بیلور عالم صورتده نه معنی کوریتور »
(روحی)

مرحوم عونی بکك اسماعیل پاشا زاده حقی بکك مرحومك دلّو قدر ومنزلتنی تقدیراً سویلدیکی شو مصراعده‌کی (پیر) اختیار معناسنه دکلدر. بوراده لفظ مذکور ارباب شعر وانشانك رئیسی ، اشهری ، پیشواسی معناسنده قوللانیلمشدر ، [پیرانه] = اختیارجه‌سنه ، یاشلی آدمه یاقیشه‌جق طرزده : (اطوار پیرانه ، افکار پیرانه ، رفتار پیرانه ، کفتار پیرانه) (پیری) = اختیارلق ، یاشلیلق : [جوانی وپیری] ، [پیران] = اختیارلر ، یاشلیلر دیمکدر . (پیرانه‌سر) = اختیارلق چاغنده ، یاشلیلق هنکامنده :

« اوشوب باشنه جمله نسوان شهر »
« شاشیردی جوانان وپیران شهر »
(عزت ملا)

« صاچمك آقلغی ، سن پیری »
« بکا کوسترمشیدی تدبیری »
(قصیدهٔ برده — صفا)

« پیرانه تکلف ایتمش الحق »
« ویرمش هله کاردزده رونق »
(شیخ غالب)

« باشلادی ساز چالمغه پیرانه سر »

[پیران دوربین سنجیده نظران بر برینه مروحه جنبان استنکاف اولهرق — شفیقنامه]

پیرا-ی [ف] « پیراستن » مصدرندن مبالغه ایله اسم فاعلدر . تزیین ایدیجی ، تنظیم ایله‌یجی ، طوناندیجی ، بزه‌ییجی ، سوسله‌ییجی ، یاقیشدنه کتیریجی ؛ الحاصل بر شیء تنظیم ایله طراوتلی و لطافتلی بر طرزه قویجی دیمکدر . [انامله پیرا] تعبیر خاییداه‌سی آرتق استعمالدن ساقط اولمشدر : [خدمت ریاستك تبریك وتهنیتی مشتمل ارسالنه تواضع بیوریلان التفاتنامهٔ ولی النعمیلری راحه پیرای تعظیم اولدقده — جوابنامه — عاکف پاشا .]

«شاه جهان آرامیدر ماه زمین پیرامیدر»
«بهرام بی پروامیدر یا آفتاب برکرم»
(نفعی)

«خدیو مکرمت پیرا وزیر معدلت فرما»
«ایادستوروالامسندك یمن زمان اولدی»
(خذما صفا - بهجت)

«فیض عشقك بلبل ایتدی قلب غم معتادمی»
«زمزمه پیرای درد اشتیاقکدر کوکل»

پیراسته [ف] ترتیب ، تنظیم تزیین ایدلمش ؛ سوسله نلمش ، یولنه قونلمش ؛ مزین ، منتظم ، مرتب دیمکدر . (پیراستگی) = ترتیب ایدلمشلك ، منتظم اولمق .

[وکوك تیموره مستغرق ، اللری قوستانیجه‌لی ، آق وقیزیل باراقلر ایله

آراسته و پیراسته اولمش آلایلر ایله اردوی همایونه واصل اولدی — پچوی جلد اول — صحیفه ۳۰۹]

پیرامَنْ | پیرامُونْ | [ف] یان (یاك)، اطراف، بر شیئك چوره سی دیمکدر . ایکنجیسی نظمده قوللانیلیر .

(پیرامن گردْ) = چوره سنده ، اطرافنده ، یانده طولاشان :

[پیرامن گرد خاطر والای آصفا . نه‌لری اولان معلوماتك سریعاً عرضی]

[بوعقدهٔ دغدغه پیرادن پیرامنکرد خاطرلری اولان معنای جکرخای خرد فرسایی ازاله ایله — شفیقنامه]

« آتشین برقلعه تشکیل ایلیور پیرامنم »

(معلم ناجی)

[طبقچهٔ چینی برله آراسته بر مائدهٔ شاهانه پیرامننده کردا کرد کرسنه چشمان سفرهٔ وصالی — شفیقنامه]

« چون حریم عرش اعظم بولمغه فیض قبول »
« دور ایدر پیرامنن شام وسحر کروبیان »

(حقی)

« بهار آباد پیرامون خیمه »
« دروندن کوزل بیرون خیمه »

(وله)

پیراهَنْ | پیرَهَنْ | [ف] کوملك دیمکدر . برنجیسی نظمده ، نثرده ؛ ایکنجیسی یالکز نظمده استعمال اولونور :

« آکراه ایله چیقدی پیرهندن »
« عار ایتدی شهید غم کفندن »

(فضولی)

« ظن ایدرلر پردهٔ مهتابه کیرمش آفتاب »
« یوسفك نور رخندن اولسه پیراهن بکا »

(معلم ناجی)

« کلکون اوقدر که فرق اولنماز »
« برك کل تری پیرهن می »

(وله)

« خوابکاهندن چیقوب کیرقوینه چیپلاق میسین »
« آچدم آغوش وصالی ، ایشته پیراهن سکا »

(علی علوی)

پیرایِشْ | [ف] ترتیب ، تنظیم ، نظام ، دوزن ، سوس .

[پیرایشده] = دوزن ویریجی ، ترتیب ایدیجی ، یولنه قویجی دیمکدر .

پیرایَندَه | [ف] « پیراستن » مصدرندن اسم فاعلدر . بزه‌یجی ، دوزلدیجی ، سوسله‌یجی ، تنظیم ایدیجی دیمکدر : [پیرایندهٔ کائنات] = الله ذوالجلال .

پیرایَه | [ف] رونق ، لطافت ، زینت ، سوس . [پیرایه بخش ، پیرایه بخشا — ی] = سوس ویریجی ، زینتلندیریجی دیمکدر : [انتخاب ایلدیکم یکانه حبیب دونکی قدر بوکون دخی دلفریبدر . آنده‌کی محاسن اعجازنما حائز پیرایهٔ بقادر . آنك کبی الی الابد آزادهٔ آسیب فنا بولنه‌جق اولان شعرنم ینه آنك وصف کمالنه اختصاص

ایله متعالی وغیرك اوصاف زائده‌سندن
خالیدر — معلم ناجی — برق رساله‌سی]
« قامتك ای بوستان لامکان پیرایه‌سی »
« نوردن برسرودر دوشمز زمینه سایه‌سی »
(نعت شریف — ذاتی)
« حادثاتك هربری سرمایهٔ تاریخدر »
« نام شاهانه‌ڭ هله پیرایهٔ تاریخدر »
(حضرت فاتحه خطاب — صفا)
«میدر محك عاشقان آشوب دل آرام جان»
«سرمایهٔ پیر مغان پیرایهٔ بزم صنم»
(نفعی)

پیرزَن | **پیره‌زَن** [ف] عجوز ، قوجه قاری . برنجیسی نادراً نظمده ، ایکنجیسی نظم ونثرده قوللانیلیر :
[براهل تجریده سئوال ایدوب نیچون تأهل ایتمزسین دیدکارنده جواب ویروب پیره‌زنلرایله الفتم وصحبتم یوقدر دیدی — ترجمهٔ گلستان — مفتی اسعد] ،
[دستیاریٔ تیشهٔ تعبیر ایله صورت ویردیکی نقش شیرین تدبیر صوابی شکل پیره‌زن فرهادکش خطاده تصویر ایتمکه — شفیقنامه]
« واعظ! سنك فضیلتکی پیره‌زن بیلیر »
(لا)
« بر پیره‌زن ایتمش آنده مأوا »
« جادوی مخوف دیو سیما »
(شیخ غالب)

پیروُز [ف] مسعود ، میمون ، خیرلی ، او غورلی .
(پیروزی)= نیك بختلق ، اوغورلیلق ،
معربی (فیروز) در: [روز پیروز]= سعادتلی ، خیرلی کون. § [پیروزه — معرّبی — فیروزه] = کوك رنکلی مقبول برطاشدر، معروف مائی الماس. بوجوهرك اعلاسی «نیشابور» طاغلرنده ظهور ایدر ایمش :
« تااوله بو خیمهٔ پیروزه رنك زرنکار »
« عرصهٔ عالمده برپابی ستون وبی طناب »
(نفعی)
« ایله‌مش دربسته دکانی طبیب روزکار »
« حقهٔ پیروزهٔ گردونده داروقالمامش »
(نابی)

پیس [ف] بر علتدرکه انسانك وحیوانك جلد بدننده یریر، بیاض ویاخود قیرمزمسی سیاه لکه‌لر پیدا ایدر. عربیده بیاضنه [بَرَص] وسیاهنه [بهق] تعبیر ایدرلر : [بر ایکی کون گچمه‌دن منشور دورنك مداد لیل ونهاره نکین نام ادبار ارتسامی آل تمغای جنکیزی کبی لکهٔ پیس اولان ناتمیزك دخی توقیع برات ثباتنه — شفیقنامه]

پیسه [ف] آلاجه دیمکدر . خصوصیله آلاجه قارغه ایله صاقسغانه اطلاق اولونور .

پیش [ف] اوك ، ایلری، اوك طرف ، حضور : [پیش استاذ ، پیش نظر ، پیش قصر] فارسیده‌کی معانیٔ سائره‌سی ترجه‌ده

معتبر دکلدر : [پیش آهنك قطار کلنك بولنمغین دعوای ویاسته « انف فی السما » اولدی — شفیقنامه]

« شاعر طوتیور عالی پیش نظرنده »
« ارواح ملائك کزیبور زیر و برنده »
(نابی زاده ناظم)

« کیمسه دوشمز بزکبی پیش نکاه قهرکه »
« عشقکه دوشدشلرك بزلر بلا جوبانی یز »
(توفیق)

« پیش چشممده‌در اول جند جهانکیر هنوز »
(معلم ناجی)

پیشادست [ف] (ویره‌سی) نك مقابلی . نقد ایله اخذ واعطا . § اجیره قبل العمل ویریلن نقد ، آقچه .

پیشان [ف] الك اوك ، الك ایلری دیمکدر . ابتدای حقیقی معناسنه‌در .

پیشانی [ف] ناصیه ، آلن . [پیشانی‌دار] = یوز طوتان ، یوزسزلکله ایش بجرن . (گشاده پیشانی) = آلنی آچیق ، معیوب دکل . [فرسوده پیشانی] = آلنی آشنمش : [تباشیر صباح الخیر پیشانیسندن نیر نزهت فروز — شفیقنامه]

« موج موج کره پیشانی »
« سطر سطر قلم یزدانی »
(نابی)

« جهانبان ، ملا پایه کیم کردون کردنکش »
« زمین بوس جنابندز اولور فرسوده پیشانی »
(نفعی)

پیش آهنك [ف] اوکه دوشن ، اوکده کیدن ، مقدمه ، طلیعه :

« کریه‌نك آه دل پرسوز پیش آهنکیدر »
(معلم ناجی)

پیش انداز [ف] برنجیسی اوکه آتیلان ، ایکنجیسی
پیشکش اوکه چکیلن دیمکدرکه ارمغان ، تحفه ، هدیه ، باد هوا یعنی بلش ویریلن شی معناسنده قوللانیلیر . برنجیسی نادراً ، ایکنجیسی دائما [چکمك] ماده‌سیله استعمال اولونور . لسان عوامده تحریف ایله (پشکش) دینیلیر .

پیشتخته [ف] صرافلرك قوللاندقلری کنارلی واوستی دوز آقچه تخته‌سی ، چکمجه دینیلن صندوقچه .

پیشرو [ف] اوکده کیدن ، ایلری کیدنجی ، قلاغوز . § موسیقی شرقیده اصل مقامدن اول چالنان نغمه‌درکه تحریف ایله (پشرو) دینیلیر : مثلا « راست پیشروی ، حجاز پیشروی ، صبا پیشروی » کبی . [خاك بیزی غربال مکر واحتیال ایله پیشرو اولان ابوالحیله همیان وعزؤدان وسکین ویاخود سبحه ومقرمه وانکشترین

مثللو فقدانه صالح نیجه اشیایی — شفیقنامه]، [زورنا — « سرنا » — ده پیشرو اولاز نه چیقارسه بختکه — مثل مشهور]

«حقدن دیلرم دولت عمرك اوله جاوید»
« نته کیم اوله پیشرو ازهاره بنفشه »
(نجاتی)
« پیرو اولور جمله جهان بولسه اکر پیشرو »

پیشقدم [ف] تکیه لرده اجرای آیین ایچون اوك اياق اولان درویش : [بنابرین هنگام عرض لشکرده طریقت پیر پیشقدمه رعایت مستلزم صلاح ملك وملتدر — شفیقنامه]، [هر بری پیشهٔ مخصوصنی مشعر اطوار عجیبه ایله زیر علم پیرو پیشقدملرنده عرض هنر ایدوب — شفیقنامه]

پیشگاه **پیشگه** [ف] اوك طرف ، حضور . برنجینك مخففی اولان ایکنجی یالکیز نظمده قوللانیلیر : [خاصهٔ تبریك غزای غرالری سیاقنده عریضهٔ بندگانم ترقیمنه ابتدار ومرفوع پیشگاه ابهت قرار قلنمشدر — محمدعلی پاشایه تبریکنامه — عاکف پاشا]

« آغوش نگاهمده کورنمك هوسیله »
« ابکار نکت جلوه ایدر پیشگهمده »
(معلم ناجی)
« ای سما ! ای جلوه کاه انجم بی انتها »
«پیشگاهمده کورون مستغرق رنك وضیا»
(صفا)
« پیشگاهنده خطاب ایتمکه لایق دکلم »
«لیك شوق کرمی ویردی بکا استمداد »
«دست بردست طوروب پیشگه جاهنده»
« بحردن قطرهٔ اوصافنی ایتدم ایراد »
(نابی)

پیشگیر [ف] طعام سفره سنده اوکه ، دیزه قونیلان اوزون مقرمه ، حاولی . غلطی [پشکیر] در .

پیش مزد [ف] ترجه‌ده (پی) دینیلن اقچه درکه اجرت معینه‌دن اول ویریلیر .

پیشنماز [ف] امام دیمکدر. نمازده جماعتك اوکنده طورمه‌سی سبب تسمیه اولمشدر .

پیشوا [ف] برجماعتك اولوسی، بر طائفه‌نك بیوکی، برقومك رئیسی ، برخلقك افندیسی، بر امتك امامی . حاصلی برطائفه‌نك، برکروهك اوکنده بولنان ، مقتدی به طانیدیغی شخص معتبر دیمکدر. جمعی [پیشوایان] = درکه رئیسلر ، اولولر ، مقتدی به اولان ذاتلر معناسنی افاده ایدر : [استعداد طبیعتم نسبتنده‌کی ترقیات شعریه‌م محضا پیشوایان ارباب قلمدن کوردیکم تشویقلرك ثمره‌سیدر — خذ ماصفا — اسماعیل صفا] ، [جنود

مجتمعه‌نك رابطهٔ اتحاد و اتفاقلرينك
تحكيمى پيشوايان ارباب اداره ونفوذ
بيننده قرارگير اولمله — شفيقنامه]

پيشه { [ف] صنعت ، حرفت § عادت ، معتاد ، ايش .
[پيشگان] طرزنده و تركيب ايله
جعلنير . « قوال » ديديكمز چوبان
دودوكنه‌ده فارسيده (پيشه) اطلاق
اولونور : [فسادپيشه] = فنالق ايله
مشغول اولان . [هنرپيشه] =
هنرلى ، هنر صاحبى . [كرم پيشه]
= ايلك معتادى اولان . [پيشه‌گاه ،
پيشه‌گه] = دارالصناعه ، فابريقه ،
اهل صنعتك چالشديغى محل . [پيشه‌گر
پيشه‌ور] = صنعتكار ، اهل صنعت ،
ايشجى . [پيشه‌ورى ، پيشه‌گرى]
= صنعتكارلق [پيشگار - ياخود -
پيشه‌كار] = ايش باشى ، ظهورى
قولى دينيلن اويونجيلرك ايلرى كلنى ،
هنر اولمتادى ديمكدر : [امرادارەنك
عظماى مكرمت پيشكانه تفويضى بابنده
تجديد عهد وميثاق اولندقدن صكره
— روضة الكاملين] ، [كذلك ارباب
حرفتدن دخى پيشهٔ ابوالبشر — كه
زراعت وحراثتدر — اصحابى سائراصنافه
تقديم اولوب — شفيقنامه]

« ايلمه هزل ومزاحى پيشه »
« دوشورر دوستلرك تشويشه »
(نابى)

« فيلسوف اولماز تصور ده سبقداشم بنم »
« نقش ارژنك خرد ، طبع جنون پيشه ده‌دور »
(خذ ماصفا — بهجت)

« ايا شفيع كنه پيشگان يوم خلود »
(سامى)

پيشاپيش { [ف] ايلرى ، ايلرى ؛ دها اوكه دها اوكه
ديمكدر : (هنگامهٔ پيشاپيش مهاجه‌ده)

پيشى { [ف] تقدم ، تفوق ، ايلريلەمك .

پيشين { [ف] « پسين » مقابليدر . اولكى ، اول ، اولكى ؛
ايلرى ، ايلريده‌كى ديمكدر : مثلا صلاة
ظهره [نماز پيشين] دينيلير . (زمان
پيشين) = اسكى ، اولكى زمان . [پيشينان]
= متقدمين ، اسكى زمان آدملرى .
[پيشينه] = هر ايكى معناسنى حاوى
لغتدر . نظمده اوته‌كينه بدل بونى
استعمال جائزدر . § « ويره‌سى »
مقابليدركه تركجه‌ده تحريف ايله
[پشين] دينيلير . صاتون آلنان شيلرك
درحال ويريلن پاره‌سى ديمكدر .
(پشيناً ، پشينات) كبى تعبيرلر غلط
فاحشدر . اصلا استعمالى جائز دكلدر .
[بروجه پيشين] = اوكدن ويرلمك
اوزره : [سرعسكر مشاراليه دخى

همت کوه‌انداز مردانه ایله مقابله‌سنده‌کی
باب قلعه‌یی کشاد وارواح کشورکشایان
پیشینی شاد ایله‌یوب — چلبی زاده
تاریخی — ۲۸۲ صحیفه] ، [اخبار
دیرین وآثار پیشینه واقف اولان
ارباب دانش وانصاف — چلبی زاده
تاریخی — صحیفه ۲۷۱] .

« گویا که سخنوران پیشین »
« هپ سویلیه‌لر زمان پیشین »
(شیخ غالب)

« مژده باد آلدی عریشی سیفله جنك آوران »
« عزم جنك ایتدکجه حالا کچدی پیشینی پسین »
(سروری)

پیقه { [فرانسزجه‌دن Piquet] اویون کاغدلرینی تشکیل ایدن درت نوعدن برینه اطلاق اولونورکه سیاه یاپراق کبی برشکل مخصوصی حاوی‌در. اسم عامیانه‌سی «قاره ماچه» در.

پیکل { [ایتالیانجه‌دن] کمی دیرکینك شاپقه سنده ومزراق اوجنده اولان اوفاق فلامه، یلقوفان دیمکدرکه اصطلاحات بحریه‌دندر.

پیکه { [فرانسزجه‌دن Piqué] قابارتمه نقشلی، یکرنك قالین یاموق قماش: « خرقه‌لق، یلکلك پیکه »

پیل { [ف] عربیده (فیل) دینیلان جسیم الجثه ، خرطوملی حیوان معروف. [پیلستنه] = فیل دیشی. (پیلبان) = فیلجی. (پیل تن) = ایری وجودلو، بیوك کوده‌لی، قوتلی دیمکدر:

« بالای چرخ هفتمه کیوان کهنه سال »
« اوطورمش ایدی نیته کیم هندوی پیلبان »
(باقی)

پیل { [فرانسزجه‌دن Pile] حکمت طبیعیه اصطلاحاتندندر. « آستیف » معناسنه اولان بولفظ قوهٔ الکتریقیه حاصل ایدلك ایچون درونده لازم کلن آلات فنیه استیف ایدلمش زجاجدن یاخود ترابدن معمول قوانوز دیمکدر. اشبو پیللر تلغراف ماکنه‌لرینی ایشلتمك، اماکن عمومیه وخصوصیه‌ده‌کی چینغراق زیللرینی حرکت ایتدیرمك وتنویرات الکتریقیه حاصل ایله‌مك ایچون استعمال اولونور.

پیلوایه { [ف] قیرلانغج دینیلان قوشك نام دیکریدر.

پیله { [ف] ایپك، ایپك قوزه‌سی. [کرم پیله] = ایپك بوجکی دیمکدر. § فارسیده خریطه معناسنی افاده ایدر. بعضاً ترخیم ایله (پیل)ده دینیلیر. § طوربه، کیسه، چانطه معناسنده کلیر. بومناسبتله ایکنه، بونجق، ابریشیم، ایپلك کبی اوفاق تفك شیلر صاتان وترکجه‌ده چرچی دینیلن آدمه [پیله‌ور] دینیلیر. [پیله‌وری] = چرچیلك، تحفجیلق دیمکدر:

«شعراولسه‌لؤ قیتك بر پیله وردن بستدر»
«رشتهٔ تحقیقه ده چکسه‌ڭ اکر شعرتری»
(نظیم)
«هر بر صدف دفینهٔ نور»
«چون پیلهٔ چشم روشن حور»
(شیخ غالب)

پینه { [ف] یامه ، اسکی و ییرتق اثوابه و آیاق قابنه دیکیلان پارچه . [پینه دوز] = یامه‌جی ، اسکیجی . [پینه دوزی] = یامه جیلق ، اسکیجیلك :
«آن پسر پینه دوز»
«شب همه شب تا بروز»

«بانك زند چون خروس»
«اسکی پاپوج کیمده وار»
(مسمّط - مولانا)

پیوه { [ف] کووه دیدیلان قورتجغز. درکه یوکدن منسوج اشیایی و کورکی دلیك دشیك ایدر .

پیه { [ف] ایچ یاغی ، قویروق یاغی. [پیه‌سوز] = یاغ یاقیجی ، طوپراق قندیل دیمکدر .

پیه‌س { [فرانسزجه دن] معنای اصلیسی پارچه‌در . فقط اصطلاحیسی تیاترو اویونی ، تیاترویه عائد اویون کتابی دیمکدر .

(پُ)

پُخته { [ف] پیشمش ، پشکین ، اولغون . [نان پخته ، رغیف پخته] « ناپُخته » = پیشمه‌مش ، چیك : (انکور ناپخته ، کباب ناپخته) § کون کورمش ، تجربه صاحبی ، عاقل آدم معناسنده دخی قوللانیلیر : [مرد پخته ، درویش پخته ، رند پخته ،] بومقامده جمع اولان (پُختگان) = پشکین ، کاردیده ، صاحب تجربه ، عاقل آدملر و (ناپُختگان) = دخی تجربه‌سز ، عقلسز ، خام آدملر معناسنده استعمال اولونور: (پُختگانِ حقیقت) = سالکان راه خدا ، واصلان مرتبهٔ هدا اولانلر. [پختگان طریقت] (ناپختگان مردان) « ناپُخته » = دخی تجربه‌سز ، بوش قفالی ، خوی، خام آدم معناسنی افاده ایدر: [مرد ناپخته] ، [پُختگی] = پیشکینلك ، [ناپُختگی] = خاملق ، چیکلك دیمکدر .

«زار جفا پخته ایدر عاشق»
«آخر اولور وصلتنك لایق»
(یحیی)

پُختی { [ف] زبازدی (پختی) در. الماسیه کبی طوکمش ، پلته اولمش، طوتقاللانمش دیمکدر. « قان پختیسی » [پختیلانمق] = قویولاشوب قاتیلانمق ، منعقد اولمق .

پُرْ [ف] (تهی) مقابلیدر. «مَمْلُوْ» كبی طولو § چوق ، زیاده معنالرینی افاده ایدر . داخل اولدیغی تراكیبك مادیاته عائد اولان مثلا (پرآب، پرشراب، پرژاله) كبیلرنده اكثریا طولو ومعنویاته متعلق بولونان مثلا (پرحدت، پرصفا ، پرشتاب، پرغضب ، پركینه) طرزنده كیلرده زیاده ، چوق معناسنی مفیددر :

« جهان حكمتله پردرساده امعان نظرلازم »
(معلم ناجی)

« پرغضب، یوق جواب موساده »
« الی تیغ حیات فرساده »
(وله)

« اجرام بی نهایه ایله پردر آسمانی »
(لا)

« قطره‌سی مینوشی ایلر پرصفا »
« نشوهٔ غمسوزینه اولماز بها »
(وصفی)

«می آتش سیاله‌در مینا قدحله لاله‌در»
«یاغنچهٔ پر ژاله‌در آچش نسیم صبحدم»
(نفعی)

« اول قدر پرشتابدر پیكم »
« صانكه برق سحابدر پیكم »
(وله)

پُرْپایَه [ف] حشراتدن قرق آیاق دینیلن بوجكدر .

پُرْچینْ [ف] «پُرْ» اداتیله بوكلم، بوروشیق ، قیوریم معناسنه اولان (چین) لفظندن مركبدركه زیاده بوكرك ، چوق قیوریق ، بوروشیق معناسنی افاده ایدر : [زلف پرچین، كاكل پرچین، جبین پرچین]

پُرْدِلْ [ف] قوی القلب، جسور، یوركلی . [پُرْدِلی] = جسورلق، یوركلیلك. [پُرْدِلاَنْ] = جسورلر، قوی یوركلیلر دیمكدر:

« بر اویله زمانده مرد پردل »
« ظن ایتمه اولور فتوره مائل »
(معلم ناجی)

« حمله ایلر دشمنه شدتله البت پردلان »

پُرْزْ [ف] قطیفه، چوقه، قالیچه كبی منسوجاتده‌كی خاو دیمكدر . تركجه‌ده حرف (را) نك ضمیله واقشه‌دن معمول اسكی اثواب واشیانك كنارلرنده پیدا اولان صاچاق معناسنده مستعملدر : مثلا « سترەنك اتكی، خرقه‌نك یكی پرزلنمش» دینیلیر. § قاریشیق، مشكل، زور معناسنده‌ده قوللانیلیر . مثلا [اما پرزلی ایش ، نره‌ده پرزلی برماده وارسه بكا حواله اولونور]

پُرْسا / **پُرْسانْ** [ف] «پُرْسِیدَنْ» مصدرندن مشتقدر . سؤال ایدیجی ، صوریجی دیمكدر . برنجیسی نادراً نظمده و ایكنجی نظمده ، نثرده قوللانیلیر :

« دور گل گلدی می آیا دیه پرسان اولەرق »
« بلبلی کوچه ده کوردم که گلستانه گلیر »
« ندیم »

« اصلندن اولنجه خان پرسان »
« غرض ایتدیلر اصلنی اهل عرفان »
(نابی)

پُرْسُقْ | [ف] ترکجه‌ده [گَلَنجَكْ] دینیلن بر اوفاق جانورك اسمیدر . بو لفظ لسانمزده محرّفاً تلفظ اولونیور . مثلا (پورصوق طولومی کورك) کبی که طوغریسی [پرسق طولومی] در . یعنی کلنجك دینیلان حیوانك پوستندن یاپلمش طولوم دیمکدر . (لهجهٔ عثمانی) ده اشبو (پورصوق طولومی کورك) جمله‌سنك بوروشمق ، کوشه‌مك ، صارقمق ، قابوغی صالیویرمك کبی معنالری افاده ایدن (پورصومق) مشتقاتندن عد ایدلمه‌سی مصیب اولمه‌سه کرکدر . واقعا ترکجه‌ده (پورصوق) لفظی موجود ایسه‌ده معناجه (طولوم) ایله (کورك)ك مقارنتی یوقدر . بناءً علیه جملهٔ معروضه‌ده‌کی (پورصوق) ك ترکجه (پورصوق) اولمایوب (پرسق) محرّفی اولمه‌سی — معناجه آشکار اولان مقارنت ومناسبته نظراً — اغلب احتمالدر .

پُرْسِشْ | [ف] سئوال ، صورش : (پرسش خاطر ، پرسش حال)

« پرسش احواله خیالك گلیر »
« خسته کبی بوقسه کیم آرار کیم صورار »
(معلم ناجی)

پُرْسُوزْ | [ف] زیاده یانیق ، چوق یانیجی ، بتون بتون آتش :

« باشلادی فریاد پرسوزه اومرغ بی نفس »

پُرُوتِسْتُو | [فرانسزجه‌دن] پای مکسوره قسمنده تعریف ایدلمشدر . اورایه مراجعت بیوریله : [فیلسوفی بوجناقی پروتستو ایتملیدرکه مدنیت کسب انتباه ایله‌سون — وولترك برنطقی]

پُزْ | [ف] پیشمك ، پیشیرمك معنا-سنه اولان (پُختن) مصدرندن صیغهٔ امردر که ترکیب ایله اسم فاعل مقامنده یعنی پیشیریجی معناسنده قوللانیلیر . [پزنده] = دخی اسم فاعلدر . بعضا ترکیب ایله (پزان) دیه جمع اولەرق استعمال اولونور : (آشپز) = یمك پیشیریجی ، آشجی دیمکدر .

پُژْمانْ | [ف] « غبطه » کبی اغیارك مالك اولدیغی ماوی ومعنوی اسباب شرف وسعادتی ، مدار رفاه و مسرتی — آنلرده دوام ایله برابر — کندی ایچون دخی آرزو وتمنی ایتمك معناسنه‌درکه (حسد) ك ضدّیدر .

پُسَرْ | [ف] اینَ ، اوغل ، ارکك چوجق . (پسندر) =

اوکی اوغل ، آخرت اوغلی دیمکدر که (پسر اندر) ك مخففیدر : [حسنا ومستثنی صاری صاچلو کوزل قیزلر وموزون ومرغوب پسرلر ، جوانلر وکموش صراحیلر وقوپەلر وسیم تبسیلر وشمعدانلرکه غزاة اسلام اغتنام ایتدی حد حصرین انجق جناب باری تعالی بیلوردی — تاریخ پچوی جلد اول — صحیفه ۹٦]

« زخم جان ودل اول پسردندر »
« جمله فریادمز جکردندر »
(وحید)

پُشت [ف] « پُوشت » صرت ، آرقه معناسنەدر: [پشتِ ماهی] = بالیغك صرتی [پُشت بام] = طامك آرقەسی. [پُشت بَردیوار] = آرقەسی دیوارده یعنی حیرتده دیمکدر. (پشت بردیوار حیرت) تعبیرنده (حیرت) فضلەدر. بولفظ ایهام قبیحی تضمن ایتدیکندن مجبوریت کورلمدکجه قوللانیلمەملیدر :

« طوتەلم خامه سکوت ایتمز ایعش شوقندن »
« پشت دست آغزینه اورکیم اودە اولسون ابکم »
(نابی)

« اورسون دوجهانه پشت وپایی »
« کیمك که بوشاهدر پناهی »
(شیخی)

پُشتواره [ف] برآرقەلق یوك، برحمال یوکی دیمکدر .

پُشتَه [ف] بیغین، تپه معناسنەدر. [پُشتۀ باغ] = چایرلق ، چمنزار دیمکدر :

« درکنار آب کلشن پشتۀ باغ لطیف »
« باده باساقیٔ کلرخ کربود تنهاخوشست »
(ابوالمعانی)

پُشتیبان ، پُشتیوان [ف] بنالری ترصین ایچون یاپیلان دستك، پایانده دیمکدر. § معین، ظهیر، صیانت ایدیجی، آرقه اولیجی معناسنده دخی استعمال اولونور. برنجی معناده (اورمق) و ایکنجی معناده (اولمق) مادەلریله قوللانیلیر : [جنتمکان سلطان سلیم ثانی حضرتلرینك عصرنده وقوعبولان زلزلۀ عظیمەده آیاصوفیه جامع شریفنك بعض مرتبه رخنەدار اولمسی حسبیله معمار سنان طرفندن ایکی جهتنه غایتله متین ایکی پشتیبان اورلدیغی تاریخچه مضبوطدر .]

« نه غم اول امته کیم سن اوله سك آکا پشتیبان »
« نه قورقو موج بحردن آکا کیم نوح اوله کشتیبان »
(ترجمۀ کلستان — مفتیٔ اسعد)

پُفکَرده [ف] سوندیرلمش دیمکدر. (پُف) = شمع و چراغ وکبریت کبی شیلری سوندرمك ایچون آغزدن چیقاریلان هوایه اطلاق اولونور . (اولمق) و (ایتمك) مادەلریله قوللانیلیر :

« اولەسون پفکرده یارب شمع بختی برزمان »
« ایتمەسون پفکرده شمع عمرینی بادخزان »

پُل | [ف] « جسر » كبی كوپری دیمكدر . (پل هفت طاق) = افلاكدن كنایه‌در . (پاپل) = جنس بهاراتدن قره‌بیبر دینیلن شیدر . معربی (فلفل) در .

« در آغوش ایدوب سایهٔ بیدی جو »
« محبت ایدرلردی سو بسو »
« دوشوب جوله سایهٔ ارغوان »
« اودم آب یاقوتی كوردك روان »
« بونجه دوشوب عكس سروسهی »
« زمرد اولوب نهر آقاردی كهی »
« بری اژدها بیری كویا پلنك »
« همان جو ایله پل ایدرلردی جنك »
(عزت ملا)

پُنْجُشْك | [ف] « سرچه » دینیلن اوفاق قوش . عربیده (عُصْفُور) دینیلیر . [پُنْجُشْك زبان] = لسان العصفور دینیلن صاری وقیزل بویالی بردوادر .

پُوی | [ف] سكرتمك ، شدتله كیتمك معناسنه اولان (پُویِیدَن) لفظندن صیغهٔ امر وحاصل مصدردر . سكرتمه ، آراشدیرمه ، طولاشمه كبی معنالری افاده ایدر . تركجه‌ده یالكز قوللانیلماز . مطلقا تركیب ایله استعمال اولونور . مثلا [تك وپو ، تكاپو] كبی .

« كوسترن طشره‌ده چین ابرو »
« انده در بانلره ایلر تك و پو »
(نابی)

پُونا | [ایتالیانجه‌دن] كمینك قیچی ، قیچ طرفدن كلن روزكار معناسنه‌در . لسان عوامده اویفون هوا ایله یلكنلری طولغون وسرعتلی بر حالده كیدن كمی‌یه (پونایلكن كیدیور) دینیلیر .

پُوت | [غلط] صحیحی [بُت] در . باء مضمومه قسمنه مراجعت ایدك .

پُوتالُونْبَه | [اسم] هندده چینیده ایتیشن برآغاجك صمغندن حاصل اولان صاری بویا . غلطی (پتالامبه) در . بوكا (كوتالونغه)ده دینیلیر .

پُوتْره | [بوشناقجه‌دن] نفیرعام ، اهالی قرانك مدافعه ویاخود تعقیب دشمن ایچون مجتمعاً ومسلحاً حركتی دیمكدر .

پُوتَه | [ف] معدنجی ، قیومجی ، دوكمه‌جی كبی اصنافك ایچنده آلتون ، كوموش ومعدنیات سائره اریتدكلری طوپراقدن ویاخود معدندن معمول برنوع آلت ، حقه ، قاب . باء مضمومه ایله غلطدر . صحیحی بودر : [اعمال جواهر استعداد واشمال پوتهٔ اجتهاد ایتمكله زركامل عیار كبی قابل سكهٔ اعتبار اولدقده — ذیل عطایی — جلد ثانی — عبد الكریم افندی زاده عبداه افندی حقنده]

« دیدیلر چوق چالیشیردك چلبی »
« پوته‌دن ایشته چیقاردك ذهبی »
(سنبلزاده وهبی)
« پوته‌یه قویوب ایدوب استجلا »
« برسبیكه زری قیلدی پیدا »
(نابی)

پُوجا { [ايتاليانجه دن] كمی‌نك سنجاق طرفی، صاغ يانی. [اُورسا پوجا] ياخود [اُورسه پُوجه] = صاغه صوله، اوته بری، اكری بوكری حركت. (پُوجالامق) = كمی‌يی صاغه دوندرمك؛ صاغ طرفه چويرمك، روزكاری قيچه طوغری يقين آلمق ديمكدر. (پُوجا ايتمك) = صاغه طوغری سندله‌مك، صاغ يانه ييقيله‌جق كبی اولمق. (پُوجا كيتمك، پُوجا اُورمق) = سرخوشلر كبی بر ديوار دن بر ديواره سندله‌يه‌رك يورومك معناسنی افاده ايدر.

پُوچ { [ف] لطافت و نزاكتدن عاری، چيركين ويومری اولان شی § بريشه‌ يارامايان نسنه، بوش شی، هيچ حكمنده. نادراً قوللانيلمش اولان الفاظدندر: (وعدهٔ پوچ، ظن پوچ)

«پيغام پوچ وصل ايله دلشاد اولورمی‌يز»
«كوه غمی نسيم ايله برباد اولورمی‌يز»
(قوجه راغب)

پُوذ { [ف] ارغاج، طوقومه بزلرده، قماشلرده عرض جهتنه يعنی اوستنه آتيلان تل، آتقی. بالعكس طول طرفنه يعنی آلتنه آتيلان تله « ارش » دينيلير. اشبو لفظ فارسيده «ارش» معناسنه اولان (تار) ايله برلكده قوللانيلير:

« زلفنده هزار رشتهٔ جان »
« پيوستهٔ تار وپود نسيان »
(شيخ غالب)

«تاروپودی ترك تاروپود هستيدر آنك»
«شال درويشی طوقونماز كشور كشميرده»
(نديم)

«موی كيسوی ملكدر تاروپود جامه‌سی»
« پارهٔ پيرامن حور جناندر معجری »
(نفعی)

پُوذره { [فرانسزجه‌دن Poudre] غبار. توز ديمكدر. خصوصيله تزيينات قبيلندن نسوانك سورندكاری رنكلی توزلره بربرلك تراش ايتدكری ذواتك يوزلرينه سوردكاری توز واطبانك خستكانه توز حالنده ترتيب‌ايتدكلری علاجلره اطلاق اولونور.

پُور { [ف] اوغل، وَلَد (پُورمَند) = اولاد صاحبی ديمكدر: [پُورِآزر] = حضرت ابراهيم عليه السلام، [پُورِ هاجر] = حضرت اسماعيل عليه السلام، [پُورِ مريم] = حضرت عيسی (عليه السلام). [پُورِ اعرابی] = شيخ الاكبر حضرت محی‌الدين « رحمة الله عليه » § (پُور) ملوك هنديه‌نك برقسمنه مخصوص لقب. معربی (فور) در. [پُوران] =

اولاً بر شهر همدیدر . ثانیاً وکیل وقائمقام ، اصطلاحده . ثالثاً یادکار دیمکدر . معرّبی (بُوران) در . [بُوران دُخت] = ملکهٔ ساسانیان ، « خسرو پرویز » ك بیوك قیزی ایدی .

پُورتَقال { [اسم] « پورتوغال » دینیان دیاردن کتیرلمش اولان میوهٔ معروف ، نارنج که یبانیسی (تُرُنج) در . (پُورتَقالی) = او دیاره ، او میوه‌یه منسوب ؛ اومیوه رنکنده اولان . [چین پورتقالی] = نارنکی ماندارین . [قان پورتقالی] = ایچی قیرمزی چیقان پورتقال .

پُورت [فرانسزجه‌دن Porte] مدخل ، قاپو ، کیریله‌جك

پُورتَه بر : (پورت سعید) = سویش قنالنك بحرسفید جهتنده‌کی مدخلی ، اوفاق شهرك اسمی . [قپودان ده پورت Capitaine de porte] لیمان ضابطی ، لیمانه مأمور ضابط .

پُورتوفرانقو { [اسپانیولجه‌دن Puerto-franco] سربست ایمان ، معاملات ومراسلات تجاریه‌یه آچیق بندر دیمکدر .

پُورسَلَن { [فرانسزجه‌دن Porcelaine] مرحوم احمد وفیق پاشانك بیانه کوره صحیحی (پُوصُولان) در . ابتدا ایتالیاده کائن [پُوصُول] شهرنده کشف اولونان بوتراب معدنی مؤخراً باشقه محللرده دخی ظهور ایتمشدر . ازجمله یونان آطه‌لرندن « سانطورین » آطه‌سنده وجزائر عثمانیه‌دن « استانکوی » جزیره‌سنده وبیغا سنجاغنده‌دخی اخراج قلنمقده‌در . بوتراب معدنی ایله چاناق ، چوملك کبی قاب‌قاجاق اعمال اولونورکه معمولات مذکوره‌یه لسانمزده (ساقسونیا) و(چینی) اوانی ، طاقلر تعبیر ایدیلیر . غایتله اینجه ، خالص اوانئ زجاجیه‌یه‌ده (پورسلن) اطلاق اولونور . سبیی حین اعمالنده مایهٔ زجاجی‌یه نصف‌نصفه بوتراب معدنی خلط ایدیلەرك زجاجیت وشفافیتی هم تقویه وهم تصفیه قلنمش اولورکه اشبو خلیطهٔ معدنیه‌دن وجوده کتیریلن معمولات ال ایله طوقونیلنجه برصدای رقیق پیدا ایتدیکی کبی غایتله براق ، جلادار ، ظریفدر . اصداف بحریه‌دن بر نوعك معمول قابوغنه‌ده دینیلدیکی واردر .

پُوزِش { [ف] معذرت ، عذر دیله‌یش . [پُوزِش پَذیر] = معذرت قبول ایدیجی ، قصور عفو ایدیجی دیمکدر :

« خدا وند بخشنده ودستکیر »
« کریم خطا بخش پوزش پذیر »
(شیخ سعدی)

پُوزَن { [ف] سورلمش ، زراعت ایچون نطس اولمش ترلا دیمکدر .

پوزینه { [ف] « مایمون » دینیلان حیوان . اوزون قویروقلی نوعنه « شبك » دینیلیر. عربی با ایله‌ده ینه بومعنایه لغتدر .

« سبز کاغد خانه‌ده برقبطی شادی رسان »
« دونکی کوندالدم دیو پوزینه‌سن ایلردی یاد »
« ایتمه‌دن فصلن تمام اول، بن دیدم تاریخنی »
« آیوجی چنکانه آلمش برشبك میمون باد »
«١٢٠٧»
[تاریخ — سروری]

پوژینه { [ف] قنطار :

« مشتری‌یه حیله ایتمك عادتیدر بقالك »
« بوسببدندرکه چکدیرمز ایله پوژینه‌یی »

پوست { [ف] توکلو حیوان دریسی . [پوست پیرا] = دباغ . [پوست نشین] = پوسته چکن ، پوستده اوطوران . بو تعبیر تکیه شیخلری حقنده قوللانیلیر .
« ارسلان پوستی ، کییك پوستی ، آیو پوستی » . [پوستنی چیقارمق] = اولدیررجه سنه دوکمك ، اورمق .
[پوستنه صامان طولدیرمق] = محوایتمك ، اعدام . (تیلکی تیلکیلکنی بیلدیرنجه‌یه قدر پوست الدن کیدر — مثل) ، [پوستی سرمك ، پوستکی‌یی سرمك] = بریرده ، خصوصیله مسافرةً بولنیلان محلده لزومندن زیاده اوطورمق ؛ بریری مأوی اتخاذ ایتمك .

(پوستکی) = قوزی ؛ قویون وکچینك یوکلی دریسی . [پوستکیسنی صودن چیقارمق] = تحیز وتفیض ایتمك .
(پوستکی صایدرمق .) = براحمق دلی عدایدوب عبثه اشغال ایله‌مك دیمکدر:
[روم ایلی بکلر بکیسی محمد پاشا روم ایلی‌نك قپلان پوستلو ، قورد تاجلو ، چکردك ممه‌وزلو ، تکنه قالقانلو والخ — پچوی جلد اول — صحیفه ٣٠٩]

« پوستی صرتنده کزر حیوانك »
« علمی صدرنده اولور انسانك »
(وهبی)

« کورکی صانمه سبب عنواندر »
« قوری برپوستکی حیواندر »
(وهبی)

«دست برریش تفکرسین قوزوم آرتق براق»
«پوستکی صایمق دیمکدر بویله اینجه برحساب»
(اسماعیل صفا)

پوشتال { [ف] اصلی (پوشتگال) اولسه گرکدر . معنای اصلیسی قویون وکچی دریسنك توکسز یری دیمکدر . الیوم اصطلاحمزده دریدن معمول قونجسز بول آیاق قابی § خانه‌سنده اوطورماز، هرزمان کزن ، سورتوك قادین معناسنی افاده ایدر :
[برنفره سنه‌ده ایکی پوستال ویریلیر]،
[اوقادینی بکا اکلاتمغه چالیشمه . نه پوستالدر بیلیرم . عادتا زقاق سوپوركه‌سی]

پوستین [ف] دری ، کورك ، بتون دریدن یاخود بتون کورکدن یاپلمش جامه . [پوستین پوش] = کورکلی اثواب کیین . [پوستین بازکونه . بازکونه پوستین] = ترس کورك ، ایچی دیشاری‌یه چورلمش کورك ، عیب فاحش ، خطای عظیم : [بو مقابله‌ده خلعت فاخره ایله سر افراز قیلنوب (القاص) میرزایه دخی مرصع تیغ ایله اوتاغ وکسوهٔ ملوکانه وپوستین امیرانه انعام واحسان اولندی — پچوی جلد اول — صحیفه ۲۷۹] [داماد اکرملرینه ازدل وجان دعا ایله‌یوب هواده حرارت اولمغله ملتبس اولدقلری پوستین قاقمی چیقاروب حضور همایونلرنده تبرکاً وتکریماً الباس بیوردیلر — چلبی زاده تاریخی — صحیفه ۲۸۵]

« الن اوپمك ذیلردم پورشیخ پوستین‌پوشك »
« فقط اولشدی پنهان آستین پوستیننده »
(معلم ناجی)

پوسته [ایتالیانجه‌دن] معنای اصلیسی منزلخانه ، برید دیمکدر . الیوم اصطلاحمزده تاتار ، واپور ، دمیر یولی قطاری واسطه‌سیله معین زمانلرده اطراف ممالکه واقطار عالمه کوندریلوب جلب ایدیلن مکاتیب وامانات چانطه‌سی دیمکدر . اشبو چانطه‌لرك نقل وایصالنه واسطه اولدقلری ایچون مختلف شرکتلره منسوب اولان واپورلره دخی « پوسته واپوری » دینیلیور . (پوسته‌خانه) — مکتوبلرك وامانتلرك قبول وتوزیع ایدلدیکی محل ، اداره خانه . [پوسته یولی] = جاده ، طریق عام . [پوسته پولی] = اشکال وفیئات مختلفه‌یی حاوی اولوب دولتجه طبع ایتدیریله‌رك مکتوبلرك اوزرلرینه یاپشدیریلان ورقپاره دیمکدر .

پوسیده [ف] چورومش ، چوروك : (میوهٔ پوسیده) = چوروك یمش . (استخوان پوسیده) = چورومش کمیك . § پاسلانوب بوزلق ، پاس ایله چورومك معناسنی‌ده افاده ایدر : [تیغ پوسیده ، خنجر پوسیده ، سیف پوسیده] [وکاو سالهٔ طوسی حکیم فردوسی کورنمکله بوسیده پوسیده اولوب بو ساهرهٔ کهنه برباشقه آیین جدید بولدی . — شفیقنامه]

پوش [ف] اورتمك ، اورتنمك معنالرینی افاده ایدن (پوشیدن) مصدرندن صیغهٔ امردرکه وصف ترکیبی طرزنده واسم فاعل معناسنده استعمال اولونور . حکمی مادیات و معنویاته تعلق ایدر . مثلا آیاق قابی وباش اورتن ، باش اورتیجی مقامنده (پاپوش ، سرپوش) دینیلدیکی کبی (خطاپوش ، جرم پوش ، شین پوش) ده دینیلیر . (تخته پوش) =

تختەیی اورتن . ترکیب ایله جمع اولەرق استعمالی دخی شایعدر : [خرقه پوشاندن برشخص کرانجانی انتخاب ایدوب — شفیقنامه] § فارسیده معانیٔ سائرەیەده دلالت ایدر . [پوشه] = پرده ، اورتو . [پوشنه] = مطلقا باش اورتەسی دیمکدر . [کوشهٔ دستار مطلالرین طرف بنا کوش سنبل پوشه صالوب بهار افروز طلعت ناظر فریب ایلەمش — شفیقنامه]

« شمدی سجادهٔ معنیده نم مرشد کل »
« خرقه پوشان بیان بندن آلور فیض کلام »
(نفعی)

« الن اوپك دیلردم بورشیخ پوستین پوشك »
(معلم ناجی)

« خرقه پوش عشق سودایم کیینم جامەبن »
(نیازی)

پُوشِش { [ف] اورتو، اورتونەجك شی § فارسیده کنایهٔ فصل وغیبت معناسنیده افاده ایدر :

«فراشم سنك خارا، پوششم شوك قتاداولسون»
(نائلیٔ قدیم)

« چیقاران عالی باشدن سنك ای جامهٔ جاه »
« وقت پوششده اولان بوس کریبانکدر »
(وله)

پُوشَنْدَه { [ف] اورتیجی، اورتن : [پوشندهٔ خطا] =

پُوشِیدَه { [ف] مستور، اورتلمش : [پوشیده راز] = سرّی مکتوم ، عیبی اورتلمش اولان .

[رازِ پوشیده] = سرّ مکتوم ، اورتلمش کیفیت . [پوشیده چشم] = اورتلمش کوز یعنی غافل دیمکدر :

« اولسه بر بزمده اغماض ایده جك شی بسیار »
« اویله بزمه وارانك بر کوزی پوشیده کرك »
(ندیم)

« موبمو جلهٔ حالم سکا پوشیده دکل »
« نه ایدرسه‌ك ینه صاغ اول سن ایا فخر کرام »
(نابی)

§ اورتو معناسندەده قوللانیلیر : (پوشیدهٔ بیت الله ، پوشیدهٔ روضهٔ مطهره ، پوشیدهٔ صندوقه)

[حالیا مکتوبکز کاوب عنوانده مقدما بو جانبدن صلح آمیز مکاتب وارد اولوب صکره اکا مخالف اعمالك صدوری تصریح اولنمش. پوشیده ومخفی اولمیه‌که حضرت خلافتپناه سعادت دستکاه پادشاهمز اعز الله انصاره حضرتلرینك خدمت علیا مرتبتلرنده اولان — بجوی جلد اول — صحیفه ٣١٩] ، [هرصنف بر پوسیده لوای مرقدی افراشته وبر پوشیدهٔ ضریح مشهدی دخی سراپردهٔ صاحبقرانی وش برداشته قیلوب — شفیقنامه]

پُوصِلَه { [ایتالیانجەدن] راهنما ، قبلەنما . اصلی (بوصولا Bussola) در . بحریون عثمانیه بو لفظی جزئی تحریف ایله عیناً قبول واستعمال ایتمشلردر . روی دریاده

سفائنك وجههٔ حركتلرینی تعیین ایتمك
وكیده جكاری بحاره دلالت ایلەمك
ایجون ابرهٔ مقناطیسی ایله دائما قطب
شمالی‌یی ارائه ایدن آلت مخصوصه‌دركه
(خبره نامه ، قبله نامه) ده دیرلر .
اشبو آلته فرانسزلر (بوصول
Boussole) و انكلیزلر (قومپاس
Compass) تعبیر ایدرلر . §
تركجه‌ده كوچوك تذكره ، كوچوك
مخطره ، مختصراً یازیلان ورقپاره
دیمكدر : (اتمك پوصله‌سی ، تعیینات
پوصله‌سی ، لحم پوصله‌سی) ، [دمد-
مه‌لرله سفینهٔ اندیشه‌لرین كرداب تشویشه
دوشوروب هربرینك پوصلهٔ شوق
و توجه اولان دل طپیده‌سی .زاویهٔ
عزیمتده روكردان معاضدت كورندی
— شفیقنامه]

بوغاچه { [روجه‌دن] یاغلی خمیر ایله یاپلمش و فرونده
قیزارتلمش برنوع بوركدركه ساده‌سی ،
پنیرلیسی ، قیمه‌لیسی اولور .

پول { [یونانیدن] اصلی (اوبولوس) در . عربلر بولفظ یونانی‌یی
(فلس) دیه تعریب ایتمشلردر. كوچوك
آقچه ، منقر ، پاره ، پارلاق معدن
پارچه‌سی.§ بونلره‌مشابه‌ومدوریاخود
اوفاق سائر شیلر دیمكدر : «آلتون
وكوموش پول ، پوسته پولی ، پول
شیشه ، بالیق پولی » (برچین پولی)
= جیوانه ، ویده صیقشدیره‌جق
مدورباشلق . (دف پولی) = زل .
(طاوله پولی) = زار ایله اوینانیلان
برنوع اویونك پاسی ویووارلاق طا-
شلری . (پاره‌سز پولسز) = حسبی ،
اجرتسز ، مجاناً دیمكدر . [قصیده‌یی
بزمله برابر كندیسی‌ده حفظه موفق
اولدی . انجق او بزم كبی پاره ایجون
پول ایجون چالشمدی — خذ ماصفا—
قصیدهٔ برده]

« تیجه‌سی بر پوله اولمش محتاج »
« قوری تخته اوزرنده یاتور آج»
« وهبی »

پولاد { [ف] چلیك دینیلن سرد دمیر . عادی دمیرك
صنعت مخصوصه ایله صو ویریله‌رك
سردلشدیرلمشی دیمكدر . معرّبی
[فولاد] در . قوی ، قاتی شیلر
بوكا تشبیه ایدیلیر : (پولاد تپسی) ،
(ایشته بر قلب ، بر یورك كه پولاد
كبی)، (پولادرك) = سردطمارلی،
طایانیقلی آت . (پولاد بازو) =
قولی زورلی ، قوتلی، پهلوان دیمكدر.
(پولاد خانه) = طربزون ملحقاتندن
چلیكی مشهور بر قصبه‌نك اسمی §
فارسیده قیلیج ، سلاح معناسنده دخی
قوللانیلیر : مثلا (پولاد سنج) =
صاحب سیف ، جنكاور . (پولاد
هندی) = سیف مهند دینیلن قیلیج كه
اعلا طبان دمیردن معمولدر .

« عشق جانسوز كله نرم ایله دل فولادی »
«هردوچشمدن‌دوكلسون‌اشك‌تركبی‌شرار»
(نظیم)

« بیلورسن آنی مرغ بیضهٔ پولاد نصرتدر »
« عجمی دانه دوشرسه النده تیغ برّانی »
(باقی)

« یایلدی همتیله حرب ایچون چوق آهنین کشتی »
« که هر برقطعه‌سی بر قلعهٔ پولاد بنیاندر »
(ض)

پولتیقه } [فرانسزجه‌دن پولیتیق Politique] اصلی یونانیجه‌در . تدبیر مملکت و ادارهٔ سیاست دولت معناسنه‌در . بر دولتك بین‌الملل جریان ایدن مصالح مشترکه‌ده وامور عمومیهٔ دولیه‌ده اتخاذ ایتدیکی خط حرکت دیمکدر . (پولتیقه مأموری) = دولتك منافع خصوصیه‌سنه متعلق امور و مصالحك حل وتسویه‌سیچون موقتاً نصب اولنان ذات . § اصطلاح عامیانه‌ده صورت غیر لایقه‌ده ارتکاب ایدیلن تملق ، تبصبص ، مدارا ، طالقاووقلق معناسنی افاده ایدر : (چوق پولتیقه‌جی آدم ، اوحریفه بوقدر پولتیقه ایدیلیرمی) .

پولقه } [له لساندن] بر جفت انسانك صاغ جهتده‌کی نك صاغ وصول طرفده‌کی نك دخی صول قوللری اوزادیلوب اللری بربرینه مربوط اولدیغی و دیکر قوللریله‌ده صاغده‌کینك صول ممه‌سی ، صولده‌کینك قلبی اوزرینه کا[illegible]ك طرزده یکدیکرینی بللرندن طو[illegible] بولوندیغی حالده اجرا ایتدکلری بر نوع رقصدر . بو اصول رقص اقتضاسنجه دائما صاغ طرفه قادین تصادف ایدر . (پولقه مازورقه) = بو نوع رقصك طرز دیکری .

پولیچه } [ایتالیانجه‌دن] حواله سندی . بر آدمك بولوندیغی محلده آلدیغی ویاخود ویردیکی آقچه‌یی دیکر محلده تسلیم واعطا اولونمق ویا آلنمق اوزره اوراده‌کی شریکنه ، کندی آدمنه کوندردیکی دین سندی دیمکدر . امور تجاریه‌ده پولیچه‌نك فائده‌سی غیر منکردر . بر پولیچه‌نك نظر قانونده معتبر اولمه‌سی شرائط آتیه‌یی حاوی بولونمه‌سنه متوقفدر . اولا پولیچه سندی مطلقا تاریخلی اولمه‌لی ودرونده آقچه‌نك مقداری و مخاطبك اسمی صراحةً مذکور بولونمه‌لی . ثانیاً نه‌زمان نره‌ده تأدیه ایدیله‌جکی وقارشولغی نه دن عبارت و کیمك تصرفنده ویدنده ایدوکی مصرح اولمه‌لی . ثالثاً حواله‌نك کوندرلدیکی محل ایله آقچه‌سنك ویریله‌جکی محل یازیلی وزیری مطلقا امضالی بولونمه‌لی . [پولیچه دیقا ریقو] = تجارت بحریه قوانینی حکمنجه برسفینه قپودانك بر محلدن دیکر محله نقل وایصالنی تعهد ایتدیکی اشیا وامتعه‌یی اخذ وقبض ایلدیکنی متضمن اصحاب اموالە اعطاسنه مجبور اولدیغی سند دیمکدر . (پولیچه‌جی)

= ایکی محل ، ایکی مملکت آره سنده کیدوب کلن قانقجی ، مراجعه‌جی دیمکدرکه بونلر یوزه یوز فائض آلمق درجه‌سنده انصافسزلقله مشهور وقانوناً مقبول کروه مکروهدر .

پولیس ([یونانیدن] برمملکتك ، برخلقك آسایش وامنیتی ، انتظام عمومیسنی محافظه ایتمك ایچون اداره‌ٔ دولت طرفندن تشکیل ایدلمش اولان افراد منتظمهٔ مخصوصه دیمکدر . (پولیس ناظری) = ضبط و ربط آسایش مملکتله مکلف بولونان بو هیئت مخصوصه‌نك آمریدرکه بزجه « ضبطیه ناظری » عنوانی ده معروفدر .

پوماده ([فرانسزجه‌دن Pom- made] طائفهٔ نسانك بشره‌یی یوموشاتمق ایچون تزیینده ودوداقلرك بعض مداواتده قوللانلـ قلری برنوع مرهمدرکه ترکیبات دهنیه دن معمولدر . خنزیر یاغی ایله جیوه‌دن وعطری برماده‌دن مرکب اولان نوعی اولدیغی کبی قایماق مرهمی و عطریات ایله معمول اولانلری ده واردر .

پونزه ([فرانسزجه‌دن Ponce پونز] ترکجه ده غلطی (پانزه) در . سونکرطاشی دیمکدر . یانار طاغلردن قالمه برنوع دلیکلی ، سونکر شکلنده طاشدرکه لیطوغرافیا طاشلری اوزرلرنده‌کی اجزالی یازیلری ، چیزکیلری وسائر مرمرلری سیلمك ، جلالندیرمق ایچون قوللانیلیر . فرانسزجه (Ponçage) = سونکر طاشیله جلالاتمه دیمکدر . بو لفظ فرانسزجه‌نك اصلنده حرف اخیری ساکن ایکن لسانمزده بالعکس آخری متحرك اولدیغندن سونکر طاشیله جلالاتمه معناسنه اولان (پونزاژ) لفظندن مرخم ومحرف اولەرق ترکجه‌یه انتقال ایتمش اوله‌سی احتمالی اغلبدر .

پونتو ([ایتالیانجه‌دن] نقطه ، باصمه حروفاتك قالینلغنی اکلامق ایچون اتخاذ ایدلمش اولان اولچو دیمکدر . اکثریا غزته وکتاب ترتیبنده قوللانیلان حروفات اون التی پونتودر . لفظلری تشکیل ایدن حرکه‌لی حروف یکرمی درت پونتودر .

پویا ([ف] سکیردیجی ، قوشیجی . اکثریا برنجیسی حیوان ، **پویان** (ایکنجیسی انسان حقنده استعمال اولونور . (پوی ، پویه) = سکیرتمه ، قوشمش . (پویه کر) = سکیردیجی دیمکدر . (سمند پویا) ، (اسب پویا) [وادیٔ اتباعده پویان اولان اشخاصك هربرینی مستریح البال ایتدکلرندن — شفیقنامه]

« بزمکاه قبره پویان اولدیغم دمدربودم »
(نامق)

« بی سرو پای غمز دشت بلا پویانیز »
(ب ق رساله‌سی)

« شمدی برمدهش بلا وادیسنك پویانی‌یم »
« اوله همراهم غبار رهگذارمدن صاقن »
(الای بکی زاده ناجی)

« منزله نور بصر کبی برابر ایریشور »
« اولسه هر بیرینه همپویه اگر تیر قضا »
(نفعی)

« شمدی کورسه‌یدی نه‌لر چیقدی اومنفذلردن »
« قالدیرملرده گزر برسوری پویای سخن »
(راغب پاشا)

« شمدی کورسه‌یدی نه‌لر چیقدی اومنفذلردن »
« قالدیرملرده گزر برسوری پویای سخن »
(وهبی)

پویراز { [یونانیدن] محرفدر . اصلی (بوریاس) در . بورالی روزکار دیمکدر . مشرق ایله شمال آره‌سندن اسن روزکار . شرقه زیاده میل ایدن روزکاره (گون طوغیشی کرته‌سی) دینیلیر . (آغزی پویرازه آچمق) = نافله بکله‌مك دیمکدر .

« نه قدر ایتسه‌م افتخار آزدر »
« بحری جوشان ایدنده پویرازدر »
(صفا)

پوینده { [ف] یلمك ، شدتله کیتمك ، سرعتله سکردمك معناسنه اولان (پوییدن) لفظندن اسم فاعل صیغه‌سیدر . سکردیجی ، قوشیجی دیمکدر : [دنباله زاملهٔ تخربلرنده پوینده اولان هرسك افرنجی — شفیقنامه]

انتهای قسم ثانی

جدول سهويات

صحيفه	خطا	صواب
٥	أُخقُوق	أُخفُوق
١٥	اقتادهٔ چاه	افتادهٔ چاه
٢٤	چاپیق چورپوق	چارپیق چورپوق
٣٦	صالدیدان	صالدیران
٣٧	آهَنْ بَه	آهَنْجَه
٣٨	آلات خارجه	آلات جارحه
٤٠	ایمك	ایتمك
٤١	حدیده	جدیده
٤١	مماسنه‌ده	معناسنه‌ده
٤٤	اَیاز	اَنیاز
٤٦	متبصبض	متبصبص
٥٤	کووه	کوره
٧٩	حولهه	چولهه
٨٧	بام بنسست	بام بنشست
٩٠	یر رده	بربرده
٩٤	تفیتك	تفتیك
٩٩	سيْ	شيْ

صواب	خطا	صحیفه
Agrios	Ygrios	۱۰۱
معنی‌یه	معنی به	۱۱۰
بدل جمّ	بدل جم	۱۱۱
بدیهیٔ تام	بدیهیٔ نام	۱۱۵
قاره ، یر	قاره‌یر	۱۱۷
برزخ	برزخ	۱۲۵
کلید	کلبد	۱۴۳
حسن‌وطراوتی	حسن وطرافتی	۱۵۱
تیغ	نیغ	۱۵۵
مجالس	محالس	۱۵۷
طبیه	ط ه	۱۶۴
پرنیان سخنم	پرنیان سخم	۱۷۳
دستگاه قلم	دستگاه ...	۱۷۳
بند ایتدی دست پایه	بند ایتدی دست ایه	۱۷۴
اولان یاموق	اولال یاموق	۱۷۵
انسان برکره درگهٔ پستی‌یه دوشدیمی	انسان برکره	۱۷۶
جوهر گرانبهای وجدانی بوس‌بتون	جوهر گرانبهای . . . . وس بتون	۱۷۶
تسلّط	تسّط	۱۸۴
غرقة	عرفة	۱۸۹

صحیفه	خطا	صواب
١٩٧	احش الحدیث	احسن الحدیث
١٩٨	کورینك	کوزینك
١٩٩	معجز بیانندن	معجز بیانمن
٢٠١	الجات	النجات
٢٠٧	د یی	دیی
٢١٤	بر ... ام	برساه
٢٢٣	بیعرض	بیغر،
٢٣٩	بوش الاسد	برالاسد
٢٤٦	حونیات	نات
٢٥٠	جورنده	ارنده
٢٦٤	بوناولا	اناویلا
٢٦٥	سسواحلنده	سواحلنده
٢٩٥	پالا	پالانی
٣٠٠	شوه	شیوه
٣٠٢	ملوت	ملوث
٣٠٩	برداز	پرداز
٣١٠	ببداری	بیداری
٣١٤	اسم فاعل	اسم فاعل

صحیفه	خطا	صواب
٣٢٣	ییکران	بیکران
٣٢٨	نژده	نثرده
٣٤٠	ماه	ماه
٣٤٣	جنجرك	خنچرك
٣٤٩	شرو	شرق

٢٧٢ نجی صحیفه‌دن صوکرا صحیفه‌نك بالاسنه ٢٧٣ رقمی قونیله‌جق ایکن سهواً ٢٨٣ رقمی وضع ایدلدیکی کورلمشدر .

6/78